John Adams Library,

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF No
ADAMS
264.7

Qhbgzqr. Dmebzrr

HRISTIAN

Broome

Broome

Broome

bona corporalia deus tantum pijs promittit. f. 78

Emittit omnia fidelibus deus

Sirach 2 luto, etiamsi, tanquam
modo, similitudinis

DOCTRINAE CHRISTIANAE COMPENDIVM:

ſeu,

*COMMENTARII CATECHE*tici, ex ore D. ZACHARIAE VRSINI, verè *Theologi* (*qui Heydelbergæ Catecheſeos expli*cationem continuare ſolebat & iterare) *diuerſo tempore ab ipſius diſcipulis excepti:*

Ad ſeptem exemplaria, diligenter inter ſe collata, pluribus in locis emendati, varijs quæſtionibus, theſibus, & argumentis auctiores facti, & nunc denuo non parua acceſſione eorum, quæ in commentarijs deſiderabantur (quod ex indice facilè apparebit) locupletati.

Cum *INDICE* præcipuorum Capitum.

Gen. 18. 19. *Cùm nouerim eum non reuelarem? ob hanc cauſam, vt præcipiat filiis ſuis, & domeſticis ſuis poſt ſe, vt obſeruent viam Iehouæ, exercendo iuſtitiam & iudicium, & vt præſtet Iehoua Abrahamo id quod promiſit ei.*

Ex officina THOMAE THOMASII Inclytæ *Academiæ Cantebrigienſis* Typographi.

1585.

ADAMS
264.7

MAGNIFICO AC GENEROSO DOMINO, GEORGIO, *LATALSKI, F. COMITI* DELABSICIN, &c. Gratia *& Pax per Chriſtum.*

INter innumera beneficia, quæ Eccleſię ſuæ Deus, vltima hac mundi ſeneſcentis ætate, contulit, doctrinâ & ſingulari pietate præſtantes viri, qui ſolidis ſcriptis mendacium expugnare & veritatem confirmare conati ſunt, meritò collocantur. Reproborum autem peruicacia, nec non multorum (qui Chriſto nomen dederunt) ingratitudines D. Optimum Maximum eó adegerunt, vt fidos ſuos ſeruos ex ſtationibus variis ad ſe reuocare, quorum tumulis poſtea multo fletu, ſeriis ſuſpiriis & lachrymis eſt parentatum. Quàm verè dictum eſt! *virtutem incolumem odimus, ſublatam ex ocu-*

lis quærimus inuidi: Enimuero, quum tot in Eccleſiæ cœlo fulgentes ſtellæ occidunt, & Dominus aurea illa candelabra occultat, vt, qui errorum tenebras ita cupidè ambiunt, ex lucifugis tandem cęci cæcorumq́; ducęs ſint & agnoſcantur: eſt certè quod timeamus, nec exigua impendent malorũ pondera, &, *quid ſerus veſper vehat*, maximé eſt reformidandũ. Præſtantium quorundam Theologorum diſceſſum tulimus aliquando, quód ſupereſſent alii, qui defunctorum vices fœliciter implerent: hodie verò, quandoquidem reliqua ligna ſyluę adeo pauca ſunt, vt puer ſcribere poſſit ea, pios omnes ardentibus votis Dominum interpellare credo, vt nouos operarios, qui murũ Babylonis diruant, Solymæq́; mœnia ædificent, veluti noua manu immittere dignetur. Omnium Europæ regionũ fœliciſſima Germania, ad Euangelii cõmunionem noſtro hoc ſeculo ante cęteras vocata, nunc verò á ſpiritu vertiginis, qui naturæ humanæ in Chriſto veritatem euertere cupit, miſeré concuſſa, ſupplices manus tollit, Deum pioſq́; precatur, auxiliũ expectat & cupit: quod vtinam reſpiciat & excipiat. Qui potuit, ſecundúm Deum, huic malo, erroriſq́; conatibus remedium offerre & adferre, is eſt, meo iudicio, D. Zacharias Vrſinus, quem, & eximia pietas, ſingularis modeſtia, & ſumma doctrina comitatæ ſunt viuum, fato functum autem miris laudibus (etiamſi rumpatur inuidia) proſequuntur

ſequunntur. Huius Theologi ſanctis laborib. de grege Chriſti permultos annos optimé meriti iacturam fecimus. Quid dicturus ſum? unde initium ſumam: quando finem facturus, ſi tanti viri laudes, quæ meum excedunt ingenium, aggrediar? Iſtud encomium, eruditorum hominum ſcriptis, & orationibus editis relinquamus. Tu generoſe Comes hîc mihi adeſto, Germanis, Polonis, Europæ, omnibus teſtare iis donis decoratum fuiſſe Vrſinum, quæ eximium Theologum decent, vt qui potuit exhortari per doctrinam ſanam, & contradicentes conuincere. Teſtes ſũt illius varia ſcripta multiplici eruditione referta, & iampridem edita, quibus diuina veritas acerrimè defenditur, hæreticorum paralogiſmi fideliſſimè indicantur, Neariani & Eutychiani euertuntur. Nomen ſuum autem expungi voluit, illud adſcribi diligentiſſimè cauit, tum quòd ab omni ſpecie inanis glorię fuit alieniſſimus, tum quòd cauſam cum cauſa, rationes cum rationibus, non perſonas cum perſonis congredi oportere iudicaret. Nec etiam te latet, quid paulò antequam migraret ad Dominum, T.C. ſcripſit de reſponſione ad Catechiſmum Arianorum, qui Poloniam veſtram, potentiſſimum regnum, quantum in ſe eſt, perdere cogitant. Rogatus enim vt extremam manum refutationi admouere, & ſcriptum illud prælo cõmittere vellet, vtrumque ſe prę̃ſtiturum pollicitus eſt,

modó Vrſini nomen in editione non exprimeretur. Ad ſepulchrum vſq; Chriſtiana modeſtia & humilitas ſummum hunc Theologum perduxit, qui ſcriptis, ore, vitâ, ſermone, ſemper eſt profeſſus, ſe pro philoſophię Chriſtianæ fundamento humilitatem poſuiſſe. Variis temporibus in ſchola, cui diligenter & pio ſtudio præerat, multa ſtudioſis adoleſcentibus dictauit, quæ in lucem exire, ipſis & aliis multùm vrgentibus, nunquam paſſus eſt. Commentarios in Catechiſmum Heidelbergenſem ego & alii petiimus vt euulgaret: conſtanter recuſauit, & hæc (inquit) non ſunt luce digna, extant loci communes doctiſſimorum Theologorum, quæ deſideriis ſtudioſorum ſatis ſuperq; ſatiſfacere poſſunt. Dum hæc ille oppo-nit, monſtra, quibus Germania etiamnum oppugnatur, fœliciter adortus eſt, & quamdiu inter mortales manſit, infracto pede perſequutus eſt, quod ex doctiſſimis ſcriptis Neoſtadij editis cognoſcere licet. Ego verò cùm ante & poſt Vrſini obitum eius prælectiones auidè excipi & deſcribi à Theologię candidatis animaduerterem, ne tandem fraus aliqua in tam variis ſcriptionibus committeretur, modeſtìa eius, quem viuum (propter eximias dotes) colui, factus audacior, vt iunioribus & minùs exercitatis gratificarer, hanc iſagogen ad difficiliores Theologiæ locos, nudo ſanè & (ſi quis volet) parum eleganti, ſed perſpicuo Theologicoque

coque ſtylo conſcriptam offero. Hunc autem ordinem ſequutus ſum. Ad me peruenerunt varia earundē prelectionum collectanea, precipuè veró exemplar ab ornatiſſ. viro D. Adamo Thobelski, C.T. præceptore, mihi liberaliter ſuppeditatum eſt, eius propria manu diligentiſſimé, & Neoſtadii, pauló ante mortem D. Vrſini, exceptum. Illo, meoque cum aliis exemplaribus fideliter collatis, in hunc codicem commentarios catecheticos D. Vrſini retuli, quod Deus benè vertat, cuius gloriæ inſeruire fuit animus. Quòd autem, Generoſe Comes, tibi alienos labores conſecrare viſum eſt, non indignè ferent, qui conſilii mei rationes expendere dignabuntur: quarum prior eſt, ipſius Vrſini, dum vixit, erga te ſingularis beneuolentia, quæ nobile nomen tuum Theologicis laboribus, quos reuerenter colis, inſcribere iubet. Altera, quum doctiſſimi tui præceptoris laudabili ſtudio, è ſcriniis tuis tam præclarum opus in lucem exeat, quis mihi vitio vertet, ſi præclarum iſtud opus, veluti tuum tibi vendicem? quod vt dextra manu, & ceu genuinum Vrſini poſthumum accipias, C.T. vehementer etiam atque etiam rogo. Geneuæ .15. Calend. Aprilis. Anno patientiæ Dei. 1584.

Tuæ Celſitudini

Addictiſſimus,

S. G. S.

VRſinum dederas vnum, Deus Optime, nobis,
Sufficeret nobis tua qui penè omnia ſolus.
Siue homines ille humana ratione doceret,
Artibus excultus cunctis: ſiue entheus illum
Spiritus arcanos depromere pectore ſenſus
Iuſſerat, & ſacri quatientem lampada verbi,
Diſcutere errorum nebulas, cuneoſque ruentum
Diuinis fretum telis hinc inde luporum
Rumpere, tutantem Chriſti diuinitus agnos.
Ergo quid Vrſino properata morte perempto,
Crediderim ſupereſſe gregi, qui ſicut in vno
Cuncta habuit quondam, ſic cuncta amiſit in vno?
Sic ego multa gemens, & planctib. aëra complens
Quum Deus excelſa miſeratus ab arce gementem,
Pone modum lachrimis, inquit, vobiſque, ſibique
Viuit, qui vitam impendit vobiſque, mihique.
Ergo, Vrſine, abſit nobiſque, tibique, Deoque,
Vt te viuentem deinceps ceu lumine caſſum
Ploremus ſtulti, quem tot tantique labores
Æternum æternæ conſecrauere ſaluti.
Et quibus hoſce lupos tecum victricibus armis
Fregimus, in media nobis quum morte relinquas,
Nempe etiam nobis verè poſt funera viuis:
Et viues donec cœlorum regia tecum
Felici excipiat functos certamine cunctos.

ZACHARIAE VRSINO SILESIO, VIRO IN OMNI DISCIPLINARVM GENERE EXERCITATISSIMO, THEOLOGO SVMMO, VITAE INCVLPATAE, IVDICIO ADMIRABILI, LABORE INDEFESSO, TH. BEZA CHARISSIMO IN CHRISTO FRATRI, P.

INDEX CAPITVM, ET PARTES

præcipuæ, quæ in hiſce commentariis continentur.

Quæ aſteriſcum affixum habent, ex locis communibus integrè deſumuntur, & in commentariis de-*ſiderabantur. Quibus hæc nota ¶ eſt appoſita,* ea etiam in Commentariis reperiuntur: *ſed ad pleniorem illuſtrationem, ex* Locis Communibus (vbi res *eædem fuſiùs tractantur) Ut-* plurimùm deli-*bantur.*

PROLEGOMENA.

Triplex ratio ſeu tres partes ſtudij Theologici. 2

De Catecheſi.

Quid ſit Catecheſis. 2.

Iuuentutem in doctrina catechetica inſtrui debere. 4.

De Scriptura Sacra.

¶ *Duæ Opiniones de religione.* 5.

¶ *Quid Sacra Scriptura doceat,* ſiue *quæ ſit partitio Chriſtianæ doctrinę.* 6.

¶ *Huius diuiſionis confirmatio.* 7.

¶ *Quare diſcernenda ab aliis religionibus.* 8.

¶ *Diſcrimen huius veræ doctrinæ & aliarum.* 10.

¶ *Diſcrimen huius Veræ doctrinæ & Philoſophię.* 11

Notę quibus diſtinguitur Eccleſia ab aliis ſectis. 12.

* *Vnde conſtet ſolam hanc religionem à Deo eſſe traditam, quę in ſacra Scriptura continetur.* 12.

* *Scripturæ autoritas non pendet ab Eccleſia.* 13

¶ *Teſtimonia Veritatem & certitudinem Scripturę confirmantia.* 20

* *Quare nullum dogma extra Sacram Scripturam in Eccleſia ſit recipiendum.* 29

De vera piorum Conſolatione. 53.

Neceſſitas & partes huius conſolationis. 54.

Miſerię / *Liberationis* / *Gratitudinis* } *cognitio neceſſaria ad conſolationem.* 54.

PRIMA PARS DOCTRINAE CHRISTIANAE.

De Hominis Miſeria.

Quid, & quanta ſit, vndeque agnoſcatur hominis miſeria. 58.

DE PECCATO.

¶ *An ſit, vel vnde conſtet eſſe peccatum in nobis.* 64

¶ *Quid ſit peccatum.* 65

¶ *Quotuplex ſit peccatum.* 67

De Peccato Originali.

¶ *An ſit peccatum Originale.* 67.

¶ *Quid ſit peccatum Originale* 69.

¶ *An Anima ſit ex traduce.* 72.

Actuale peccatum quid ſit. 78.

¶ *Peccatum regnans, ſiue Mortale.* 78.

¶ *Peccatum non regnans, ſiue veniale.* 79.

Peccatum contra conſcientiam & non

non contra conſcientiam. 87
¶*Peccatum remiſſibile & irremiſſibile, cur dicatur in S. S. & an in omnes reprobos cadat.* 87
Peccatum per ſe & per accidens. 93
Opera renatorum & non renatorum ſeptem modis differunt. 97
¶*Quæ ſint cauſæ peccati.* 98
¶*Qui ſint effectus peccati.* 113

De creatione hominis.

Qualis homo fuerit à Deo conditus. 121
Ad quid homo conditus. 122

De Imagine Dei in homine.

Quid ſit Imago Dei in homine 124
Quatenus amiſſa ſit imago Dei, *& quatenus reliqua manſerit.* 126
Quomodo reparetur in nobis. 127
Quomodo ſit in Chriſto & in nobis. 128

De Primo Peccato.

Quale primum illud peccatum Adami & Euæ fuerit. 130
Quæ cauſæ primi peccati. 131
Qui ſint effectus huius peccati. 131
Cur Deus permiſerit. 131
**Vſus Doctrinæ de Creatione Hominis.* 132

De Libero Arbitrio.

**Cauſæ diſputationis de libero arbitrio.* 133
¶ De *voce, Libertas.* 135
Quid ſit libertas voluntatis. 137
¶*Diſcrimen libertatis Dei, hominum, & Angelorum.* 138
Sit-ne aliqua, & qualis ſit libertas in nobis. 150
¶*Quatuor gradus liberæ voluntatis.* 151

De Malis Pœnæ, *ſeu* De afflictionibus.

De malis pœnæ. 181
Quæ ſint afflictionum genera. 182
Quæ cauſæ. 184
Quæ conſolationes iis opponendæ 185

SECVNDA PARS DOCTRINAE CHRISTIANAE. DE HOMINIS LIBERATIONE.

Quid ſit liberatio 208
Poſſitne fieri liberatio poſt lapſum 209
An liberatio ſit neceſſaria & certa. 210
An perfecta ſit expectanda. 211
Quomodo fieri poſſit. 212

DE MEDIATORE.

Quid ſit Mediator. 214
Quare ſit neceſſarius. 215
Quod ſit eius officium. 216
Qualis eſſe debeat. 218
Quis ſit ille Mediator. 223
Quód vnus ſit. 224

De Fœdere.

Quid ſit fœdus. 225
Quomodo inter Deum & homines iniri poſſit. 226
Quotuplex ſit. 227
Quomodo conueniant & differant Vetus & nouum fœdus. 227

DE EVANGELIO.

Quid ſit Euangelium 230
An ſemper fuerit in Mundo. 230
Quomodo Euangelium differat à Lege. 232
Quæ propria ſint eius effecta. 234
Vnde conſtet eius veritas & certitudo. 234

DE FIDE.

Quid ſit fides. 236
Quæ ſint eius ſpecies, & quomodo differant inter ſe. 236
Quomodo fides & ſpes inter ſe differant & conueniant. 239
Quæ ſint cauſæ fidei. 240
Qui ſint effectus fidei. 241
Quibus detur fides. 241

Theſes de fide. 244

De Symbolo *A*poſtolico.

Quid ſit Symbolum. 245

Quæ ſint Apoſtolici Symboli partes. 246

Prima Symboli pars.

De Deo Patre Creatore. 249

DE DEO.

¶ *An ſit Deus.* 251

¶ *Quid, vel qualis ſit.* 257

¶ *Vnde conſtet vnum eſſe.* 286

Quid differat eſſentia à perſona. 289

An hec nomina in Eccleſia ſint vſurpanda. 290

Quot ſint perſone Diuinitatis. 292

Quomodo he perſone inter ſe differant. 292

¶ *Quare hæc doctrina ſit retinenda.* 293

¶ *Obiectiones contra hanc doctrinam.* 294

DE CRE*A*TIONE.

¶ *An Mundus à Deo ſit conditus.* 296

Quomodo à Deo ſit conditus. 300

Quare à Deo ſit conditus. 303

* DE *A*ngelis.

*De *bonis Angelis.* 304

*De *ſpiritibus ſeu Angelis malis.* 309

DE PROVIDENTI*A* DEI.

¶ *Errores de prouidentia Dei.* 313

¶ *An ſit aliqua prouidentia Dei.* 314

¶ *Quid ſit prouidentia Dei.* 317

¶ *Obiectiones contra Dei prouidentiam, qua ſi ex illis ſequatur Deũ eſſe authorem peccati.* 328

Cur neceſſaria ſit cognitio doctrinæ de Dei prouidentia. 342

Secunda pars Symboli.

De Filio Redemptore.

De *Nomine & officio Ieſu Chriſti.* 344

De *Prophetico munere Chriſti.* 353

De *ſacerdotali munere Chriſti.* 355

De Regio munere Chriſti. 357

De *Communione fidelium cum Chriſto.* 358

De Filiis Dei. 363

De Deitate Chriſti.

Chriſtus, ex Maria Virgine natus, etiam preter corpus & animam eſt ſubſiſtens. 368

Logos, *qui eſt Chriſtus, eſt perſona à Patre diſtincta.* 378

Patri *eſt equalis.* 379

Eſt Patri *conſubſtantialis.* 381

Regulæ. 388

Quo ſenſu Chriſtus dicatur Dominus noſter. 389

Quas ob cauſas dicatur Dominus noſter. 390

De *conceptione Chriſti.* 392

De duabus in Chriſto naturis.

An ſint due nature in Mediatore. 395

An Chriſtus vna ſit perſona, vel plures. 397

Qualis ſit vnio duarum naturarũ in Chriſto: & quomodo facta ſit. 399

Quare oportuerit vnionem hypoſtaticam fieri. 400

De humiliatione Chriſti.

id eſt.

De Chriſti paſſione.

Quid paſſus ſit Chriſtus. 402

Secundùm quam naturam ſit paſſus. 404

Cauſæ impulſiuæ paſſionis Chriſti. 405

Cauſæ finales. 406

De Morte Chriſti.

Quomodo Chriſtus dicatur mortuus. 409

An Chriſtum oportuerit mori. 409

Fr*uctus mortis Chriſti.* 411

Cauſæ

Cauſę ſepulturę Chriſti 413
De deſcenſu Chriſti ad inferos. 414

De glorificatione.
id eſt.
De reſurrectione Chriſti.

An & quomodo Chriſtus reſurrexit. 419
Quare reſurrexerit. 420
Qui ſint fructus Reſurrectionis Chriſti. 423

De Aſcenſione Chriſti.

Quò Chriſtus aſcenderit. 428
Quomodo aſcenderit in cœlum 429
Quare aſcenderit in cœlum. 434
Quod ſit inter noſtram & Chriſti aſcenſionem diſcrimen. 435
Qui ſint fructus aſcenſionis Chriſti. 436

De Seſſione Chriſti.

Quid ſignificet Dextera Dei. 438.
Quid ſit ſedere ad dexteram Dei 439
Qui ſint fructus Seſſionis Chriſti ad dexteram Patris. 444

De poſtremo aduentu Chriſti.

An ſit futurum iudicium. 446
Quid ſit Iudicium extremum. 448
Quis ſit futurus Iudex. 450
Vnde Chriſtus, & quò ſit Venturus. 451
Quoſnam Chriſtus ſit Iudicaturus 452
Qualis futura ſit ſententia & executio Iudicij. 453
Propter quas cauſas futurum ſit Iudicium. 454
Quando futurum ſit. 454
Quare Deus velit nos certos eſſe de extremo Iudicio. 454
Quare de tempore Iudicij nos Deus eſſe certos noluit. 455
Quare Deus illud Iudicium differat. 456
An ſit optandum. 456

Tertia pars Symboli,
De Spiritu Sancto.

Quid nomẽ ſpiritus ſignificet. 457
¶ *Quis & quid ſit Spiritus S.* 458
Quodnam Spiritus ſancti ſit officium. 463
A quo detur & quare. 467
Quibus detur. 468
Quomodo detur & accipiatur. 469
Quomodo retineatur, 470
An & quomodo amittatur. 470
Quare ſit neceſſarius. 471
Vnde agnoſcatur Spiritus Sancti habitatio in nobis. 472

DE ECCLESIA.

Quid ſit. 472
Quotuplex ſit. 473
Quæ ſint Eccleſię ſigna vel notæ. 476
Quare Sancta dicatur & Catholica. 478
Quod ſit diſcrimen inter Eccleſiã & politiam. 479
Vnde ſit diſcrimen Eccleſię à reliquo genere humano. 480
An poſſit aliquis extrà Eccleſiam ſeruari. 480

De Prędeſtinatione.

An ſit prędeſtinatio. 481
Quid ſit 486
Quę ſint cauſę Prędeſtinationis. 487
Quę ſint eius effecta. 488
An ſit immutabilis. 489
Quatenus nobis nota ſit. 489
An electi ſemper ſint membra Eccleſię, & reprobi nunquam. 490
An Electi deficiant ab Eccleſia, & Reprobi ſemper in Eccleſia maneant. 492
Quis ſit vſus huius doctrinę. 492

De communione *Sanctorum.* 493

De Remiſſione Peccatorum.

Quid ſit remiſſio Peccatorum. 495

Tertia | *A quo*

A quo ſiat. 496
Propter quid ſiat. 497
An congruat cum iuſtitia dei. 497
An ſit gratuita. 498
Quibus & quomodo detur. 499

De Reſurrectione carnis.

Quid ſit Reſurrectio. 500
Errores de reſurrectione. 501
Vnde conſtet reſurrectionem certó futuram. 501
In quem finem ſit futura. 503
Per quem futura ſit. 504
Quomodo futura ſit 505
Quando futura ſit. 505
Quænam corpora ſint reſurrectura. 505
¶ *An anima ſit immortalis.* 506

De vita æterna.

¶ *Quid ſit vita æterna.* 515
A quo detur. 517
Quibus detur. 517
Quare detur. 518
Quando detur. 518
Quomodo detur. 519
An in hac vita poſſimus eſſe certi de vita æterna. 519

De Iuſtificatione.

Quid ſit iuſtitia in genere. 521
Quotuplex ſit. 522
Quid differat á Iuſtificatione. 523
Quæ ſit noſtra Iuſtitia. 524
Quomodo Chriſti ſatisfactio ſiat noſtra iuſtitia. 525
Cur ſatisfactio Chriſti fiat noſtra. 527
Cur ſola fide fiat noſtra. 528
Obiectiones contra doctrinam de iuſtificatione. 529

DE SACRAMENTIS

Quid ſint Sacramenta. 537
Qui ſint ſacramentorum fines. 540
Quid differant à ſacrificiis. 542
Quid commune habeant cum verbo, & quid ab eodem differant. 543
Quomodo conueniant & differant veteris & Noui Teſtamenti ſacramenta. 544
Quid ſit vnio Sa*cramentalis.* 546
Quid res à ſignis differant. 547
Quæ formæ loquendi de Sacramentis Eccleſiæ, & Scripturæ vſitatæ ſint. 547
Quis ſit vſus Sacramentorum legitimus. 548
Quid accipiant Impij in vſu 549
Quot ſint Noui *Teſtamenti Sacramenta.* 549
Theſes de Sacramentis in genere. 550

DE BAPTISMO.

Quid ſit Baptiſmus. 559
Qui ſint fines Baptiſmi. 561
Quis ſit ſenſus verborum inſtitutionis Baptiſmi. 563
Quæ ſint loquendi formæ de Baptiſmo. 565
Qui ſint Baptizandi. 566
Obiect. contra Pædobaptiſmũ. 568
Quis ſit vſus Baptiſmi legitimus. 571
Cui ſucceſſerit Baptiſmus. 571
Quomodo Baptiſmus cum Circumciſione conueniat, & quid ab ea differat. 572
Theſes de Baptiſmo 573

De Circumciſione.

Quid ſit Circumciſio. 576
Qui ſint eius fines. 577
Cur abolita ſit. 577
Cur Chriſtus ſit circumciſus. 578

De Cœna Domini.

Quid ſit Cœna Domini. 578
Qui ſint eius fines. 580
Quid à Baptiſmo differat. 582
Quis ſit ſenſus verborum Inſtitutionis Cœnæ Domini. 584
Contra Tranſſubſtantiationem. 596
Obiectionum pro Conſubſtantiatio-

ne refutatio. 598
Diſcrimen inter Cœnam Domini & Miſſam Papiſticam. 601
Quis ſit Cœnæ legitimus vſus. 607
Quid in Cœna accipiant Impij. 607
Qui ad Cœnam accedere debeant, & admitti. 608
Theſes de Cœna. 611
Synuſiaſtarum precipua quædam argumenta aduerſus ſynceram de Cœna Domini *Doctrinam, & Sacramentarios, quos Vocant: cum refutatione.* 617
Refutatio Dogmatis Vbiquitiſtarum. 625

De clauibus regni cælorum.

Quid ſit poteſtas clauium Eccleſiæ datarum. 629
Quibus commiſſa eſt poteſtas clauium. 630
Cur neceſſaria ſit. 631
Quid differat à poteſtate politica. 634
Quis ordo ſeruari debeat in exercenda clauium poteſtate. 635
Solutiones argumentorum quibus nonnulli Excommunicationem *expugnare conati ſunt.* 640
Quæ cautiones in Excommunicatione ſeruandæ ſint. 646

TERTIA PARS DOCTRINAE CHRISTIANAE. DE HOMINIS GRATITVDINE.

De conuerſione.

Quid ſit conuerſio. 662
Quid differat ab impiorum pœnitentia. 663
Quot ſint eius partes. 664
Quæ ſint cauſe. 669
Qui ſint effectus. 667

De Bonis Operibus.

Quid ſint bona opera. 668
Quomodo poſſint fieri. 669
An Sanctorum opera ſint perfectè bona. 670
Quomodo opera noſtra, licet non perfectè bona, Deo placeant. 671
Quare facienda ſint bona opera. 672.
An aliquid mereantur coram Deo. 676

DE LEGE DIVINA, *ſeu*, De Decalogo.

Quid ſit lex in genere. 679
¶ *Quæ ſint partes legis.* 680
Quis ſit vſus legis. 685
Quid lex differat ab Euangelio. 694
Quatenus abrogata ſit. 694
Quomodo diuidatur Decalogus. 701
¶ *Quæ ſit ſententia* Decalogi *& ſingulorum eiuſdem præceptorum.* 704
¶ *Theſes de* Decalogo. 707
¶ Primum Præceptum. 710
¶ Secundum Præceptum. 722

De imaginibus.

Quatenus faciendæ ſint. 726
Cur in templis Chriſtianorum abolendæ ſint. 727
Quomodo ſint abolendæ. 728
¶ *Obiectiones Papiſtarum.* 728
De ſuperſtitione. 733
¶ *De Traditionibus.* 734
Tertium Præceptum. 741

De Iuramento.

Quid ſit Iuramentum. 745
Per quem ſit iurandum. 745
De quibus rebus. 746
¶ *An omnia Iuramenta ſint ſeruanda.* 747
¶ *An legitimum Iuramentum ſit Chriſtiano licitum.* 749
¶ *Obiectiones Papiſtarum* Sanctos *demortuos inuocantium.* 757

¶ Quartum

¶ Quartum prçceptum. 762

De Sabbato.

Quotuplex ſit Sabbatum. 767

Cauſæ propter quas inſtitutum ſit. 768

Quomodo ſanctificetur. 769

¶ *Quomodo violetur.* 772

Qua ratione ad nos pertineat. 774

Obiectiones contra abrogationem Sabbati ceremonialis. 775

De ceremoniis. 777

¶ De miniſterio Eccleſiaſtico 778

¶ Quintum Præceptum. 781

¶ Sextum Præceptum. 792

Septimum Prçceptum. 800

De Coniugio.

Quid ſit coniugium. 803

Quæ cauſæ inſtituti coniugii. 804

An ſit adiaphorum. 805

Quæ ſint officia coniugii. 805

Quæ coniugio ſint contraria. 805

Octauum præceptum. 806

Nonum Prçceptum. 812

Decimum præceptum. 817

Quomodo lex ſit poſſibilis. 820

Quis ſit vſus legis. 820

DE PRECATIONE.

Quid precatio ſit, & quas habeat ſpecies. 822

Quare ſit neceſſaria. 823

Quid ad veram precationem requiratur. 824

Quæ ſit forma precationis a Chriſto preſcriptæ. 828

Exordium Precationis Dominicæ. 829

Prima petitio. 833

Secunda petitio.

Quid ſit regnum Dei. 836

Quotuplex ſit regnum Dei. 839

Quis Rex, & qui ſint ſubditi. 839

Leges, beneficia, & hoſtes huius regni. 840

Quo in loco adminiſtretur, & quomodo adueniat. 840

Quare petendum ſit vt adueniat. 841

Tertia petitio.

Quare petamus vt fiat Dei voluntas, & à quibus fiat in cœlo. 843

Quarta petitio.

Cur bona corporalia petenda ſint. 847

Quomodo ſint petenda. 848

Quare bona corporalia complexus ſit Chriſtus nomine panis. 849

Quare Panem vocet noſtrum. 850

Quare panem vocet quotidianum, & cur addat hodie. 850

An liceat petere diuitias. 851

An liceat aliquid in poſterum reponere. 852

Quinta petitio.

Quid hîc Chriſtus vocet debita. 854

Quid ſit remiſſio peccatorum. 854

Cur ſit petenda. 855

Quomodo nobis remittantur peccata. 855

Sexta petitio.

Quid ſit Tentatio. 859

¶ *Quid ſit inducere in tentationem.* 861

Quid ſit liberatio à malo. 862

Cur neceſſaria ſit hæc petitio. 863

Clauſula precationis. 865

FINIS.

CAVSAE cur homines non intelligunt Scripturas S.

1. *Cæcitas naturalis.*
2. *Sapientia carnis.*
3. *Sine amore eas legunt.*
4. *Præiudicium hominum.*
5. *Impœnitentia.*
6 *Non emendandi ſtudio eas legunt.*

REGVLAE ad intelligendas Scripturas neceſſariæ.

1. *Preces, vt* Spiritus *S. tollat cæcitatem.*
2. *Lecturi Scripturas abnegent ſeipſos.*
3. *Adſit animus diſcendi cupidus.*
4. *Cor conuerſum.*
5. *Animus plenus amore Dei.*
6. *Finis eſto gloria Dei, vitæ, doctrinæ, & morum emendatio in nobis.*

CAVSAE cur parum proficiamus in Scripturis.

1. *Intermiſſio.*
2. *Ignorantia vocabulorum.*
3. *Ignoratio ſcopi.*
4. *Ignoratio præcipuarum partium.*
5. *Ignoratio ſummæ tum legis, tum Euãgelij.*
6. *Non ſequi analogiam fidei, & conſenſum Scripturarum.*
7. *Excurſus extra limites Scripturæ.*
8. *Contemptus interpretum.*
9. *Neglectus principalis argumenti.*
10. *Nimia in verbo inſolentia.*

meni in prima Eccleſia erant, qui diſcebant Catechiſmum: hoc eſt, qui iam erant in Eccleſia, & in Chriſtiana doctrina inſtituebantur. *Neophyti*, qui iā recentes ad Eccleſiam accedebant, à νέος & φυτὸν, quaſi noua planta. Erant autem *Catechumeni* duplices. 1. *Grandes*, qui ex Gentibus & Iudæis ad Chriſtum accedebant, & nondum erant baptizati. Hi erudiebantur in catecheſi, deinde baptizabantur, & ad Cœnam admittebantur. 2. *Nati in Eccleſia*, id eſt, liberi Chriſtianorum. Hi ſtatim poſt partum, vt membra Eccleſiæ, baptizabantur, & poſtquam nonnihil adoleuiſſent, inſtituebantur, & impoſitione manuum confirmabantur, ac dimittebantur ex cœtu Catechumenorum, ita vt liceret illis deinde accedere ad cœnam.

Catechetica doctrina ſemper in Eccleſia fuit. Nam in vetere teſtamento Deus ipſe breuiter doctrinam Legis & Euangelii tradidit, Decalogi & promiſſionum: vt cùm dicit, *Ambula coram me, & eſto perfectus*. Item, *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ*. Hæc autem Deus voluit, vt Abraham & eius poſteri liberos ſuos totamq; ſuam familiam docerent: ac proinde accommodata fuit hæc doctrina, puerorum rudiumquec aptui. In vetere Teſtamento deinde fuerunt & ſacrificia, precationes, atque alia quibus iuuentus inſtituebatur. In nouo Teſtamento, tempore Apoſtolorum, ſimiliter fuit Catechetica doctrina: ſicut tradit author Epiſtolæ ad Hebræos. *Quapropter omiſſo, qui in Chriſto rudes inchoat, ſermone, ad perfectionem feramur, non iacentes rurſum fundamentum reſipiſcentiæ, id eſt, initia doctrinæ Chriſtianæ, quæ reſipiſcentiam & fidem complectitur*. Hæc *prima doctrinæ Chriſtianæ principia*, vocantur eodem loco *Baptiſmatum doctrina*: quia *Grandes* primùm inſtituebantur, antequam baptizarentur. Vocatur etiam *impoſitionis manuum doctrina*, quia *Catecheſis* exigebatur ab iis, quib. imponebantur manus, à pueris ſcilicet Chri-

Gen.17.1.
Gen.22. 18.
Heb.6.

ſtianorum in infantia baptizatis . Partes horum rudimentorum doctrinæ Chriſtianæ (quę *Catechiſmum* vocant) erant *Lex & Euangelium*, vel (vt ad Hebr. loco citato dicitur) *pœnitentia & fides in Chriſtum.* Similiter & Patres ſcripſerunt *Breues ſummas Doctrinæ:* quarum reliquias videmus adhuc in Papatu.

Oportet autem iuuentutem ſtatim in hac doctrina inſtitui, & fundamentum ſcire. 1. Propter mandatum Dei. *Annuntiabis ea filiis tuis.* 2. Quia ita corrupti ſumus, vt

Deu.6.7. niſi de voluntate Dei maturè erudiamur, difficulter, aut nunquam, Deo placentia facere diſcamus, & ab erroribus, quos fortè pueri imbibimus, vix magno labore nos detrahi patiamur. 3. Quia tenendum eſt fundamentum ſuper quod ſuperſtruamus, & ad quod reuocemus quæ legimus. 4. Quia Deus non recipit in gratiam, qui ſuo iudicio non poſſunt honeſta & turpia diſcernere, (id intelligendum eſt de iis qui poſſunt erudiri) nec adultis, ſine agnitione & profeſſione veritatis, vel ſine fide & pœnitentia, ſalus con-

Ioa.17.3. tingit. *Hæc eſt vita æterna, vt te ſolum cognoſcant eſſe ve-*

Ro.10.17. *rum deum.* Et, *Fides ex auditu.* Nemo autem credit in eum de quo nunquam audiuit. Oportet igitur in Eccleſia tradi talem doctrinæ ſummam, cuius etiam rudes & iuniores capaces ſint. 5. Propter decorum. Sicut filij Iudæorum poſt circumciſionem in Lege erudiebantur, ita & nos decet paruulos poſt pabtiſmum inſtituere in primis Religionis capitibus. 6. Etiam rudibus & iunioribus neceſſaria eſt diſcretio à gentibus. *Obiect.* Atqui poſſumus habere fidem implicitam. Ergo non opus eſt inſtitutione. *Reſp.* Nulla fides eſt ſine agnitione: ergo oportet inſtitui. *Quomodo credent*

Ro.10.14. *ei, de quo non audiuerunt? Qui non credit in filium, ſuper eum*

Ioan.3.36. *manet ira Dei.*

DE SCRIPTVRA SACRA.

RELIGIONIS. Omnes homines, qui modò ſenſum humanitatis vniuerſum exuere non conantur, aliquam de Deo eiuſque voluntate ſententiam, & eum colendi rationem, partim ex ipſa natura hauſtam, partim perſuaſione receptam, id quod *Religionem* vocant, amplecti & profiteri videmus. Etſi autem eſſe veram religionem eam omnes facilè conceſſerint, quæ ab ipſo Deo ſit prodita, nec eò impudentiæ prolapſi eſſe videri velint, vt loquenti de ſe & voluntate ſua Deo non aſſentiantur: Tamen quæ ſit illa diuinitùs tradita religio, inter homines non antè conueniet, quàm Dominus noſter Ieſus Chriſtus ad iudicandum viuos & mortuos rediens, litem iſtam dirimat. Duæ verò ſunt opiniones de religione. *Vna* exiſtimat in vnaquaque, quæ modò ad Deum ducit, ſalutem reperiendam eſſe. *Iuſtus ſua fide viuet*, id eſt, quiſq; ſua fide (vt iſti interpretantur) qualicunque viuet. Ioh.3.36.
Sed hæc opinio non eſt vera: quia vna eſt tantùm vera Religio: aliæ ſunt falſæ, mendaces, pugnantes cum illa vera, iuxta dictum, *Qui non credit in Filium, ſuper eum manet ira Dei*. *Altera* putat (& rectè quidem) eam eſſe veram Religionem, in qua Deus verè colatur, eamq; eſſe vnam, & in ea tantùm homines fore ſaluos. Certò autem ſcit, & reclamantibus omnibus Diabolis & impiis, profitetur Eccleſia Dei, hanc ſolam eſſe de Deo & ipſius cultu veram & ſalutarem doctrinam, quam Deus ipſe inde á condito humano genere primis patribus voce ſua tradidit, & poſtea ſacris literis per Prophetas & Apoſtolos comprehendi voluit. Cùm igitur omnis noſtra de Deo & ſalute hominum aſſeueratio è ſacra Scriptura pendeat, de hac priùs, quàm ad illam

recitandum accedemus, quatuor iſta conſiderabimus.

1. *Quid ſacra Scriptura doceat: ſiue, quæ ſit partitio Chriſtianæ doctrinæ.*

2. *Quid differat Religio, in ſacris literis tradita, ab aliis Religionibus: ſiue, quomodo debeamus veram Eccleſiam agnoſcere, eamque diſcernere ab aliis ſectis.*

3. *Vnde conſtet, hanc ſolam Religionem eſſe veram & diuinam: reliquas verò omnes commentitias.*

4. *Quare nullum dogma extra Scripturam ſacram in Eccleſia recipiendum ſit.*

De Prima Quaestione.

Quid ſacra Scriptura doceat.

ARgumentum & ſumma vniuerſæ ſacræ Scripturæ, neque rectiùs, neque ſimpliciùs, neque breuitate magis perſpicua comprehendi poteſt, quàm in Decalogo & Symbolis, quibus Articuli fidei recenſentur, Spiritus ſanctus eam eſt complexus. Id quod manifeſtum ſatis erit, ſi meminerimus, totam Scripturam duabus partibus conſtare, Lege & Euangelio. Catecheſis Heidelbergenſis trium facit mentionem, quarum tamen pars prior & tertia ad Legem pertinent. Alij partes quinque faciunt: Decalogum, Legem, Symbolum, Sacramenta, & Precationem. Sed *Decalogus* eſt ſumma Legis: ideo ad Legem, quæ eſt prior pars, referendus eſt. *Symbolum* continet ſummam Euangelij: ideo ad Euangelium, nempe ad ſecundam partem, referri debet. *Sacramenta* ſunt appendices doctrinæ Euangelij: ideo etiam ad ſecundam partem referuntur. *Precatio* eſt pars cultus Dei: ideoq; ad Legem referenda eſt. Sunt etiam qui aiunt hanc Eccleſiæ doctrinam diuidi. 1. In doctrinam de Deo, 2. In doctrinam de voluntate eius. 3. In doctrinam de

de operibus eius. Sed de his tribus membris agitur & in Lege, & in Euangelio. 1. Omnis enim doctrina de Deo, aut eſt de natura, aut de voluntate, aut de operibus Dei. Quare quæ ſit naruta Dei, docetur in Lege & Euangelio. Voluntas eius conſpicitur, aut in præceptis, aut in minis, aut in promiſſionibus. Opera verò ſunt aut beneficia, aut iudicia voluntatis eius, quæ ſpectanda ſunt in creatione, poſt lapſum, & in reſtitutione. Præter hæc, etiam peccata hominum & Diabolorum deſcribuntur. Atque de his omnibus, vel in Lege, vel in Euangelio, vel in vtroque, docetur. Ergo Lex & Euangelium ſunt ſumma capita, quę omnem doctrinam Scripturæ continent. 1. argumentum à diuiſione.

2. Chriſtus ipſe hanc diuiſionem fecit, inquiens, *Ita ſcriptum eſt, & ita oportuit Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertio die, & prædicari in eius nomine reſipiſcentiam, ac remiſſionem peccatorum*. Hoc autem totum in Lege & Euangelio continetur. 2. à teſtimonio.

3. Quia Lex & Euangelium eadem complectuntur, quæ ſcripta Prophetica & Apoſtolica, & doctrina Eccleſiæ, quæ nimirum complectitur, quid Deus nobis præſtet, & quid à nobis poſtulet. Rectè igitur diuiſimus doctrinam Eccleſiæ in Legem & Euangelium.

4. Idem ſacræ Scripturæ argumentum ex eo colligimus, quód Libri Prophetici & Apoſtolici *Vetus & nouum Teſtamentum* dicuntur. Notum eſt enim hîc nomine *Teſtamenti* fœdus ſignificari. Si igitur Fœdus quod eſt inter Deum & credentes, in his libris deſcribitur, in eis explicari neceſſe eſt, quid nobis promittat & præſtet Deus, videlicet gratiam ſuam, remiſſionem peccatorum, Spiritum ſanctum, iuſtitiam, & vitam ęternam, & conſeruationem Eccleſię in hac vita, per & propter Filium ſuum Mediatorem noſtrum: & quid à nobis viciſſim requirat, fidem nimirum, qua hęc beneficia accipiamus, & vitam ad ipſius præcepta compoſitam, qua gratitudinem noſtram declaremus. Hæc autem ſunt, 4. á definitione ſubiecti, nempe fœderis.

quæ in Lege & Euangelio docentur.

5. A ſubiecto correlatiuo fœderis.

5. Neque aliud vult Spiritus ſanctus, cùm vno verbo dicit, Chriſtum in tota Scriptura doceri, & hunc ſolum in ea quærendum eſſe. Nam Paulus certè, vt reliqui Apoſtoli, non mutilam, ſed integram doctrinam Eccleſiis proponebat, quemadmodum ipſe conteſtatur Actor. 20. *Se non ſubterfugiſſe, quominus annunciaret omne conſilium Dei de Epheſiis. Et idem tamen.* 1. *Corinth.* 2. *ait, ſe nihil ſcire niſi Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum.* Et. cap. 3. *Fundamentum doctrinæ Eccleſiaſticæ vnicum eſſe Chriſtum:* Idque commune eſſe Prophetis & Apoſtolis. Eph. 2. Doctrina igitur de Chriſto, Scripturæ ſumma & ſcopus eſt, & fundamentum iactum per Prophetas & Apoſtolos, cui qui non inſiſtunt, lapides templi Dei, id eſt, membra Eccleſiæ Chriſti non ſunt.

Quare diſcernenda ab aliis religionibus.

DE SECVNDA QVÆSTIONE.

Poſtquam intelligimus quæ ſit Eccleſiæ doctrina, contenta in libris Propheticis & Apoſtolicis, videlicet integra & incorrupta vox Legis diuinæ & Euangelij de Chriſto: facile & neceſſarium eſt, eam ab omnibus aliis religionibus diſcernere:

1. Cauſa. Mandatum Dei.

1. Propter mandatum Dei, quod debet ſufficere, ſiue cauſam ſciamus, ſiue non. *Fugite Idola. Diſcede ab illa populé mi. Nolite iugum trahere cum impiis. Sancti eſtote. Immundum ne tangite, qui fertis vaſa Domini. Qui non affert hanc doctrinam, ei non dicatis Aue.*

1. Ioa. 5. 21. 2. Co. 6. 15. 2. Cor. 6. 17. Apoc. 18. 4. Eſai. 52. 11. 2. Ioan. 10.

2. Cauſa Gloria Dei.

2. Propter gloriam Dei: qui ſicut non vult ſe commiſceri cum idolis ac diabolis: ita etiam diſcerni vult ſuam veritatem à mendaciis, & ſuos domeſticos ab hoſtibus Eccleſię, id eſt, à filiis Diaboli ſegregari

gregari. Contumelioſum eſt de Deo cogitare, quòd tales filios velit habere, qui eum perſequantur. *Non conuenit Chriſto cum Belial.* 2.Cor.6.15.

3. Propter ſalutem noſtram, & quidem duplici modo. 1. Vt agnoſcatur, id eſt, conſpiciatur Eccleſia, cui ſe fideles adiungere poſſint. Quòd ſi non queas diſcernere veram à falſis, non ſcies cui te adiungere, & quem cultum ſequi debeas. Nam Deus vult omnes ſaluandos aggregari ad Eccleſiam, iuxta dictum, Extra Eccleſiam non eſt ſalus. 2. Ratione noſtræ conſolationis: vt ſinguli ſciant ex quo ſint regno, & an ſint ex illis, quibus Deus promittit ſalutem. Hoc ſcire nequis niſi diſcernere poſſis veram Eccleſiam à falſis. 3 Salus noſtra.

4. Scitu neceſſaria eſt ſectarum aliarum doctrina, & diſcrimen, vt fides & conſolatio ſit firmior, cùm videmus eſſe in noſtra Eccleſia quod in aliis deſideratur: item, cùm cernimus, quæ cauſa ſit, cur noſtram doctrinam profitentes ſaluentur, aliæ verò omnes ſectæ cum ſuis ſectatoribus damnentur. 4. Confirmatio.

5. Ne decepti, ſectæ alterius doctrinam pro vera religione amplectamur. *Non enim eſt in alio quoquam ſalus: nec aliud nomen eſt ſub cælo datum inter homines, in quo op rteat nos ſaluos fieri.* Ideo dictum eſt: *Qui Paſtor eſt ouium, illum ſequuntur oues: quia nouerunt vocem eius: alienum autem non ſequuntur, ſed refugient ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum.* Neceſſe eſt igitur, vt norint oues diſcernere vocem paſtoris à voce luporum, iuxta regulam. 1. Ioan. 4. *Ne cuiuis Spiritui credatis.* Solet autem Satanas transformare ſe in Angelum lucis, & plerique hæretici verba rectè docentium imitantur, cùm ſententiæ ipſorum ſint diuerſiſſimæ. Et ſæpè videmus, rudioribus, cùm aliquam in quibuſdam vel ritibus vel dogmatibus ſimilitudinem cernunt, facilé perſuaderi, vt credant, aduerſarios Eccleſiæ, aut eandem nobiſcum religionem, aut non ita malam profiteri, aut cùm ali- 5.Vitatio periculi. Act.4.12. Ioa.10. 4.5.

qua

qua nobiſcum habeant communia, non ita multùm referre, ſiqua omittant vel addant. Quare, ne ſpecies aliqua ſimilitudinis cuiquam imponat, vtile eſt illuſtria & vniuerſalia diſcrimina veræ religionis & falſarum eſſe in conſpectu.

6. Ne participes fiamus pœnarum manentium tales homines. *Migrate ex illis, ne & vos, &c.*

6. Pœna. Apoc. 18. 4.

7. vt impij reddantur inexcuſabiles.

7. Vt impij reddantur inexcuſabiles. Etſi enim ſine doctrina Eccleſię, agnitio Dei nec ad ſalutem ſufficiens, nec vera eſt: tamen omnibus de Deo tantum eſt patefactum, quantum ad impietatis excuſationem ipſis adimendam ſatis eſt. His enim ipſis quæ de Deo ex naturali luce & rerum vniuerſitate verè poſſunt colligi, non aſſentiuntur, neque ad pleniorem Dei agnitionem quęrendam, ad quam illa velut ſtimuli nos vrgent, progrediuntur: ſed ea vel prorſus abiiciunt, vel in alienum ſenſum rapiunt, & ſua illis commenta aſſuunt, præter & contra naturę totius & conſcientię ſuę teſtimonium: ita vt ignorantia Dei quidem ſit in ipſis, ſed pertinax & affectata. Atque hęc ipſa cauſa eſt, cur tandem deſperatione opprimantur, quia vis veritatis illos erroris & cęcitatis contumaciter accerſitę conuincit.

Diſcrimen huius veræ doctrinæ & aliarum.

1. HÆc doctrina diuinitùs eſt tradita: alię ſectę ſunt ab hominibus & a diabolis excogitatę.

2. Vera religio habet teſtimonia firma, diuina, pacantia conſcientias, & erroris reliquas ſectas conuincentia.

3. In doctrina Prophetarum & Apoſtolorum Lex Dei integra, & rectè intellecta, atque incorrupta traditur: retinentur verò ambę Legis tabulę perfectè. Alię vero ſectę pręcipuas legis diuinę partes abiiciunt, nimirum doctrinam de vera Dei agnitione & cultu, quę prima Decalogi tabula continetur: & interiorem ac ſpiritualem ſecundæ tabulæ obedientiam. Quicquid reliquum eſt in illis boni & veri

pars

pars eſt præceptorum de diſciplina ſecundæ tabulæ, ſiuè de externis & ciuilibus erga homines officiis.

4. Euangelium de Chriſto integrum, & rectè intellectum, in ſola vera Eccleſia docetur, & hac ſola vera doctrina continetur. Aliȩ verò ſectȩ, aut prorſus ignorant illud, vt Ethnici, Philoſophi, Iudæi, Turcæ, qui etiam non minus Eccleſiæ hoſtes ſunt: aut particulam eius ex doctrina Apoſtolica ſuis erroribus aſſuunt, cuius tamē neq; vſum norunt, neq; percipiunt, vt Arriani, Papiſtȩ, Anabaptiſtæ, & omnes alij hæretici, quorum alij de perſona, alij de officio Mediatoris errores tuentur. Hi omnes, etſi titulum Eccleſiæ ſibi atrogant, & nomen Chriſti profitentur: tamen (cùm diſcedant à fundamento Eccleſiȩ vnico, quod eſt Chriſtus, hoc eſt, Chriſtum aut verum Deum, aut verum hominem non agnoſcant, aut iuſtitiam & ſalutem vniuerſum non in ipſo vno quærant) membra veræ Eccleſiæ ne quidem externa profeſſione ſunt, ſicut dicitur, 1. Ioan. 4. *Omnis ſpiritus qui non confitetur Ieſum Chriſtum in carnem veniſſe, ex Deo non eſt: Et hic eſt ſpiritus Antichriſti.*

Diſcrimen huius veræ doctrinæ & Philoſophiæ.

VErum eſt nos operam dare Philoſophiæ, & non aliarum ſectarum doctrinæ: ſed tamen eſt maximum diſcrimen inter vtramq; doctrinam. 1. Philoſophia tota naturalis eſt: huius doctrinæ pars præcipua (videlicet Euangelium) eſt reuelata diuinitùs à Deo. 2. Hæc ſola oſtendit Euangelium: Philoſophia ilud prorſus ignorat. 3. Doctrina Eccleſiȩ docet fontes noſtrarum miſeriarum: Philoſophia veró non item. 4. Illa cùm nos reddit certos de vita æterna, ſuppeditat ſolatia conſcientiis, & rationem emergendi ex periculis: Philoſophia verò ne hoc quidem. 5. Illa integram legem docet: præcipuas partes philoſophia omittit. Philoſophia continet duas partes vitæ humanæ vtiles, vt Logicam, Mathematicam

&

& quas in hac doctrina Deus tradere noluit: de hac autem doctrina continet Philoſophia particulam tantùm Legis eàmque obſcuram, & ex paucis tantùm legis præceptis decerptam.

Habet quaſdam communes conſolationes: quaſdam non, quæ nimirum Eccleſiæ ſunt propriæ. *Communes* hæ ſunt. 1. Prouidentia Dei, ſeu neceſſitas obediendi Deo. 2. Bona conſcientia. 3. Dignitas virtutis. 4. Cauſæ virtutis finales. 5. Exempla aliorum. 6. Spes compenſationis. 7. Collatio euentuum: quia minus malum confertur maiori.

Non Communes. 1. Remiſſio peccatorum. 2. Præſentia Dei in ipſis malis. 3. Liberatio finalis.

Notæ quibus diſtinguitur Eccleſia ab aliis.

ECcleſiam vel homines veram doctrinam profitentes ab aliis hominib. diſtinguit. 1. Puritas doctrinæ. 2. Legitimus vſus Sacramentorum. 3. Obedientia erga Deum, eiuſque doctrinam in vita & moribus. Sæpe quidem in Eccleſia graſſantur magna vitia, ſed non defenduntur, vt in aliis ſectis fit. Vera enim Eccleſia priùs reprehendit & damnat ea, quàm alij. Dum hoc manet, tantiſper manet Eccleſia.

De Tertia Quæstione.

Vnde conſtet, ſolam hanc Religionem à Deo eſſe traditam, quæ in ſacra Scriptura continetur.

DEus omnibus creaturis rationalibus hoc frenum in ipſa creatione iniecit, vt nemo ſine extrema, & manifeſta impudentia, qualis Diaboli fuit in Paradiſo, poſtquam à Deo aſſeuerari aut præcipi aliquid in confeſſo eſt, in dubium illud vocandum, vel detrectandum cuiquam eſſe dixerit. hinc illa toties apud Prophetas repetita, *Audite cœli, & auribus percipe terra, Quia Dominus locutus eſt. Hæc dicit Dominus*

minus: Factum eſt verbum Domini ad Eſaiam, Ieremiam, &c. Cùm igitur veteris & noui Teſtamenti libros verbum Dei eſſe conſtat, verane ſit religio & doctrina quæ his continetur, quærendi locus non relinquitur. An autem diuino inſtinctu hi libri conſcripti ſint, & quibus teſtimoniis & argumentis, tantæ rei ſimus certi, ea eſt nobis minimè prætereunda quæſtio. Niſi enim hoc ante omnia fixum & immotum ſit, quæcunque in Prophetarum & Apoſtolorum libris legimus, tam verè nobis voluntatem Dei exprimere, ac ſi Deum palam de cœlo nobis loquentem audiremus, fundamentum ac certitudinem vniuerſam Chriſtianæ religionis labefactari neceſſe eſt. Quare ſtudioſis gloriæ Dei & ſolidam conſolationem quærentibus digna conſideratio eſt, vnde nobis conſtet, ſacram Scripturam eſſe verbum Dei. Ad quæſtionem hanc longo iam tempore à Pontificiis reſponſum eſt, non aliunde hoc certum eſſe, niſi quia teſtimonio ſuo confirmet Eccleſia. Nos verò, vt Eccleſiæ veræ teſtimonium neque abiicimus, neque contemnimus: ita ſententiam eorum, qui non aliundè quàm ex aſſeueratione Eccleſiæ ſacris literis authoritatem ſuam conſtare dictitant, multis modis peſtiferam & deteſtandam eſſe non dubitamus.

Quare neceſſaria hæc quęſtio

Primùm enim authoritatem verbi Dei pendere ab humano teſtimonio, impium dictu & blaſphemum eſt. Si autem principalis cauſa, quare Scripturas diuinitus traditas eſſe credamus, eſt Eccleſiæ teſtimonium, quis non videt maiorem humanæ, quàm diuinæ vocis authoritatem conſtitui? Qui enim alteri teſtimonium perhibet, quòd vel ſola, vel præcipua cauſa eſt, quare huic credatur, ei proculdubio fides maior habetur, quàm illi, qui teſtimonium accipit. Indigniſſima igitur eſt maieſtate diuina oratio, Dei loquentis vocem in diuinis oraculis non agnoſci, niſi hominum teſtimonio comprobetur.

1. Pars. Scripturæ authoritas non pendet ab Eccleſia. 1 Ratio. Contumelia Dei.

Secundò

2. Ratio, Conſolatio noſtra.

Secundò, cùm de tantis rebus concionetur doctrina Prophetica & Apoſtolica, de quibus certum cognoſcendi, tantum eſt in omnibus, qui ſana ſunt mente, deſiderium, & in omnium animis tanti dubitationum conflictus, quæ poterit eſſe fidei noſtræ *Plerophoria*, quæ aduerſus tentationum impetus firma conſolatio, ſi vocem illam, qua fiducia noſtra nititur, verè diuinam eſſe non aliunde ſciamus, quàm quia hoc affirment homines, in quibus tantum eſſe videmus ignorantiæ, erroris & vanitatis, vt nemo ferè, præſertim in rebus aliquanto maioribus, illorum aſſeuerationi multum tribuat, niſi rationes aliæ cum ea conſentiant?

3. Ratio, refutatio hoſtium.

Tertiò, Veritas diuina & religio Chriſtiana ludibriis & ſannis impiorum planè exponitur, ſi obturare ipſorum ora volentes, ideo tàntum nobis credi poſtulemus, religionem noſtram eſſe diuinitus traditam, quia nos hoc affirmemus. Si enim alia refutatione non compeſcantur, non minore ſpecie veritatis illi hoc negabunt, quàm nos affirmamus.

4. Teſtimonia.

Denique, Scriptura ipſa multis in locis huic ſententiæ reclamat, ſibique authoritatem longè ſuperiorem vendicat, quàm quæ teſtimoniis hominum nitatur. Sic enim ipſe Chriſtus ait Ioannis. 5. *Ego non ab homine teſtimonium accipio*: ſignificans nimirum, doctrinam ſuam ne ipſius quidem Iohannis teſtimonio niti, quamuis hoc etiam allegabat, ſed tanquam minus principale, vt nihil, quo ad credendum commoueri poſſent homines, omitteret. Ideo ſubiungit, *Sed hæc dico vt vos ſaluemini. Ego teſtimonium maius habeo teſtimonio Iohannis.* Cumque hæc de ſe dicat Chriſtus humiliatus, non ſanè minùs erunt vera de glorioſo & regnante. Et 1. Corinth. 2. Paulus inquit: *Sermo meus & prędicatio mea non erat in perſuaſoriis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione Spiritus & potentia, vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in potentia Dei.* Quòd ſi autem ne rationibus quidem ſapienter cogitatis

gitatis ab hominibus, niti debet fides, multò minùs ex aſſeueratione ſola hominum pendebit. Epheſ. 2. dicitur ipſa Eccleſia exædificata ſuper fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum. Si igitur fiducia & confeſſio Eccleſiæ, Prophetarum & Apoſtolorum doctrinæ tanquam fundamento innititur; non poteſt Scripturæ certitudo ab Eccleſiæ teſtimonio pendere. Sic enim non Prophetico & Apoſtolico, ſed ſuo ipſius teſtimonio Eccleſia ſuffulta eſſet. Et. 1. Ioan. 5. *Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei maius eſt.* Quod ſi maius eſt, non pendet eius authoritas ex hominum teſtimonio: Sed Deo teſtanti Prophetica & Apoſtolica Scripta verè ſuam vocem eſſe, magis credendum eſt, quàm Eccleſiæ idem affirmanti.

Quòd autem contra affertur, *Solius Eccleſiæ teſtimonio nobis conſtare, ſacros quos habemus libros, à Prophetis & Apoſt. quorum nomina præfixa habent, eſſe ſcriptos, & ad nos vſq; incorruptos perueniſſe:* id nequaquam concedimus. Deus enim & in Scriptura, & in cordibus ſanctorum longè certiùs teſtatur, nihil in his libris eſſe fictum aut ſuppoſititium, quàm ab Eccle. & ab omnibus creaturis id confirmari poteſt. Qui igitur ſolius Eccleſiæ teſtimonio hac in re nituntur, illi præcipua teſtimonia ſe non dum ſenſiſſe aut intellexiſſe oſtendunt.

Dicunt præterea, *libros vtriuſque teſtamenti autenticos, ſiue,* vt vocant, *Canonicos, Eccleſiæ iudicio diſcerni ab Apocryphis, ideoque authoritatem ſacri Canonis ab Eccleſiæ ſapientia pendere.* Hoc autem librorum diſcrimen, arbitrio Eccleſiæ non conſtitui, ſed à Spiritu Dei ipſis libris impreſſum, ab Eccleſia agnoſci & approbari tantùm facilè intelligitur, ſi cauſæ diſcriminis huius conſiderentur. Aut enim in iis, qui Apocryphi nominantur, vis & maieſtas diuini Spiritus in rerum & verborum pondere & acrimonia minùs euidenter elucet, quàm in cæteris, quos conſtat eſſe cœleſtia o- 1. Efficacia Spiritus.

racula

racula ideo literis diuino inſtinctu conſignata, vt fidei eſſent regula: aut à Prophetis vel Apoſtolis eſſe ſcriptos, neque ex his ipſis libris, neque ex aliis, qui ſunt Canonici, licet ſtatuere: quia nimirum vel non ab iis conſcripti ſunt, quos Prophetico Spiritu fuiſſe prædictos Deus certis teſtimoniis confirmauit: vel autores certos ipſi non indicant: vel ex charactere ipſorum aut aliis rationibus poteſt colligi, non ab iis eſſe relictos quorum nominibus inſcribuntur. De hac autem vel ſpiritus euidentia, vel authorum certitudine, non ex Eccleſiæ ſed ipſorum librorum teſtimonio iudicamus. Ideoque non propter ſolum Eccle. iudicium, alios libros eſſe Canonicos & fidei fundamentum ac regulam ſtatuimus, aliorum verò doctrinam ideo amplectimur, quia cum canonicis conſentiat: ſed propter ipſas potiùs huius diſcriminis cauſas, quas in ipſis libris deprehendimus.

Illud verò, quòd Eccleſiam Scripturis antiquiorem ac proinde maiorem eius authoritatem eſſe quidam dicunt, nimis friuolum eſt. Verbũ enim Dei æterna eſt in ipſo Deo ſapientia. Neque eius notitia tum primùm Eccleſiæ patefacta eſt, quando literis eſt conſignatum: ſed eius patefactio cum ipſa generis humani creatione & primordiis Eccleſiæ in Paradiſo cœpit. Quin *verbum* eſt illud *immortale ſemen* ex quo Eccleſia naſcitur. Non igitur potuit Eccleſia exiſtere, niſi verbo priùs tradito. Cùm autem Scripturam ſacram nominamus, non tantum Characteres literarum & volumina intelligimus, ſed ipſas potiùs quæ illis continentur ſententias, quas illi recentiores Eccleſia eſſe, nunquam obtinebunt. Etſi enim repetitæ & declaratæ ſint ſæpius poſt initium collectionis Eccleſiæ: ſumma tamen Legis & Euangelij eadem fuit perpetuò.

Denique, ne illud quidem quod aſſumunt, eſt perpetuum, *Teſtis antiquioris eße maiorem authoritatem quàm recentioris.* Poteſt enim ea eſſe conditio teſtis recentioris

cioris, vt fidem mercatur maiorem, quam antiquior. Teſtabatur de ſe homo Chriſtus: teſtati fuerant etiam de ipſo iam olim Moſes & Prophetæ: neque tamen ideò maior eſt authoritas vel omnium aliorum teſtium, quàm ſolius Chriſti: Sic teſtatur Eccleſia Scripturam ſacram quam habemus, eſſe Dei verbum, teſtatur hoc & ipſa Scriptura de ſe, ſed eo teſtimonij genere, quod omnibus angelorum & hominum iuramentis certius & firmius eſt.

Allegatur in hanc ſententiam & Locus. 1. ad Timotheum 3. vbi *Eccleſia columna & ſtabilimentum veritatis nominatur*. Sed cùm alibi non ſemel Scriptura doceat, fundamentum Eccleſię Chriſtum & eius verbum eſſe: ſatis manifeſtum eſt Eccleſiam eſſe columnam veritatis non fundamentalem ſeu conſeruantem, ſed miniſterialem, id eſt, cuſtodem & propagatricem, & quaſi domicilium ac ſedem ſtabilem, quę veritatem cœleſtem apud ſe depoſitam & ſibi concreditam geſtet in conſpectu totius humani generis, ſicut Paulus dicitur organon electum, vt geſtet nomen Dei coram gentibus & regibus: neque tamen Paulus Euangelio, ſed Euangelium Paulo fidem conciliabat. Sic Apoſtoli nominantur columnæ: Galat. 2. non quòd ipſorum perſonis Eccleſia niteretur, ſed quòd Euangelij doctores præcipui & quaſi duces doctrinæ eſſent. Non enim neceſſe eſt credi docentib. propter ipſorum aſſeuerationem, ſed propter eas quas afferunt ſuæ doctrinæ probationes. Act. 9. Ga. 2. 1. Theſ. 2. 2. Theſ. 1. Tit. 1.

Ad hæc Auguſtini ſententiam producunt ex libro contra epiſtolam Fundamenti cap. 5. *Ego verò Euangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret authoritas.* Primùm autem, etiamſi verùm eſſet, vel Auguſtinum vel alios quoſdam fidem Euangelio habere propter ſolam authoritatem Eccleſiæ: non tamen hinc poſſet regula excudi de eo quòd facerent aut facere deberent vniuerſi. Sed hanc non eſſe Auguſtini ſententiam, quam iſti volunt; facilè perſpi-

ciunt, qui & integram iſtius loci ſeriem, & phraſin Auguſtino familiarem conſiderant. Volens autem Auguſtinus oſtendere, Manichæis omnem ſuæ doctrinæ probationem deeſſe; primùm opponit aliquem qui Euangelio nondum credat, atque hunc à Manichæis conuinci vllo modo poſſe negat; ſi quidem vel argumentis, ex ipſa doctrina ſumptis, quæ Manichæi nulla habent, vel conſenſu Eccleſiæ Catholicę, à qua ipſi diſceſſerint, ille conuincendus eſſet: exempli loco ſeipſum proponit, vt qui Euangelio non credidiſſet, niſi cum Catholicę Eccleſiæ commouiſſet authoritas. Non igitur de ſe tali exiſtente, qualis tum erat, cùm hęc aduerſus Manichęos ſcriberet; verùm de ſe nondum conuerſo, aut non ſatis confirmato, dicit hoc Auguſtinus. Atque non de præſenti, ſed de præterito tempore ipſum loqui, manifeſtè indicant verba ſequentia: *Quibus ergo obtemperaui dicentibus; Credite Euangelio: cur eis non obtemperem dicentibus: Noli credere Manichæo?* Hinc enim apparet, quòd *ſe motum eſſe potiſſimùm authoritate Eccleſiæ*, intelligat de eo tempore, quo obtemperauit eius voci, id eſt, á Manichæis ad veram Eccleſiam acceſſit. Poſtquam verò conuerſus eſſet, ac veritatem doctrinę perſpexiſſet, non iam authoritate Eccleſię, ſed longé alio fundamento fidem ſuam ſuffultam eſſe, ipſe nobis locupletiſſimus teſtis eſt, cùm eodem libro, cap.14. ſic ait: *Nihil aliud elegiſti, niſi laudare quod credis, & irridere quod credo. Cùm igitur etiam ego viciſſim laudauero quod credo, & quod credis irriſero: quid putas nobis eſſe iudicandum, quidue faciendum, niſi vt eos relinquamus, qui nos inuitant certa agnoſcere, & poſtea imperant, vt incerta credamus, & eos ſequamur, qui nos inuitant priùs credere, quod nondum valemus intueri, vt ipſa fide valentiores facti, quod credimus intelligere mereamur, non iam hominibus, ſed ipſo Deo intrinſecus mentem noſtram firmante atque illuminante?* Iniuriam igitur Auguſtino manifeſtam faciunt, qui quod

ipſe

ipſe de ſe nondum conuerſo vel adhuc infirmo fatetur, ad illud tempus trahunt, quo ipſe non de ſe tantùm, ſed de piis omnibus longè aliud affirmat. Ea enim Verbi diuini apud nos debet eſſe reuerentia, ea eſt etiam Spiritus ſancti in confirmandis credentium cordibus efficacia, vt credamus Deo etiam ſine vllius creaturæ teſtimonio: ſicut Elias non deficiebat à Deo, etiam quando *ſe ſolum ex veris Dei cultoribus reliquum* exiſtimabat. *S*i autem vel Auguſtinus, vel quicunque alius nondum ad veram 1.Reg.19.
religionem conuerſus, nec dum eius certitudinem in corde ſuo ſatis expertus, humanis potiùs quàm diuinis teſtimoniis, ad eam amplectendam moueatur, nequaquam inde poteſt colligi, non aliis teſtimoniis certitudinem ſacrę ſcripturę niti, aut nos de ea confirmari: ſiquidem quòd aliqui humanis potiſſimùm ſuffragiis ad eius reuerentiam permouentur, non inde fit, quòd alia authoritate Scriptura non ſit ſuffulta: ſed eorum vitio & imbecillitate accidit, qui in humanis teſtimoniis hęrentes, diuina nondum ſentiunt, aut intelligunt. Imago & exemplum iſtorum fidei progeſſuum eſt in hiſtoria *Samaritanæ, Ioan.* 4. *Multi enim Samaritanorum credidiſſe dicuntur in Chriſtum propter ſermonem mulieris teſtificantis, quòd ipſi dixiſſet omnia quæ feciſſet.* Poſtquam verò biduum Chriſtum habuiſſent ſecum, multò plures crediderunt propter ſermonem ipſius: & mulieri dicebant; *Iam non propter tuam orationem credimus: ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quòd hic verè ſit ſeruator mundi Chriſtus.* Non omnes iiſdem occaſionibus & initiis ad fidem perueniunt. Rom.11. *Paulus ait, ſalutem contigiſſe gentibus, & à ſe ſe glorificari miniſterium ſuum, vt Iudæi ad æmulandum prouocentur.* 1. Pet.3. iubentur *vxores eſſe ſubditæ maritis, vt etiam qui non obtemperant ſermoni, per ipſarum conuerſationem, abſque ſermone lucrifiant, conſiderata earum cum reuerentia coniuncta caſta conuerſatione.* *S*icut igitur Samaritani mouebantur primùm

narratione mulieris, vt in Chriſtum crederent: poſtquam verò Chriſtum ipſum vidiſſent atque audiuiſſent, ita confirmabantur, vt ſe credituros iam dicerent, etiam tacente muliere: It a fieri poteſt, vt nondum conuerſi, vel adhuc infirmi, Eccleſiæ teſtimonio tanquam in ipſorum oculos magis incurrente, moueantur potiſſimum ad fidem Scripturæ habendam, qui tamen poſtquam vberiore luce fidei illuſtrati ſunt, longè ſuperiori ac certiori teſtimonio, Scripturam eſſe Dei verbum, confirmari experiuntur, eiuſque vi & euidentia fidem ſibi retinendam eſſe intelligunt, etiamſi omnes Angeli & homines diuerſum ſuaderent, iuxta dictum: *Etiamſi nos, aut angelus è cœlo euangelizet vobis præter id quod euangelizauimus vobis, anathema ſit.* Ex his igitur poteſt intelligi, vocem & conſenſum Eccleſię Catholicæ, poſſe quidem & debere inter alia teſtimonia, confirmationi noſtræ ſeruire: nec tamen authoritatem Sacræ Scripturæ ab ea pendere: ſed ex ipſa Scriptura potiùs diſci oportere, quibus argumentis eam diuinitus traditam eſſe, nobis agnoſcendum ſit: nimirum quia Deus ipſe hoc teſtatur, eaque doctrinæ cœleſtis vis & ratio eſt, vt etiam contradicentibus cunctis hominibus, hanc eſſe Dei vocem non aliunde manifeſtius ac certius, quàm ex ipſa cognoſci queat.

Gal. 1.

Concluſio primæ partis.

Sed ne quis exiſtimet, argumentis vllis, quę etiam ratio naturali luce firma eſſe iudicat, apud impios abſque ſingulari Spiritus ſancti gratia hoc effici, vt vel obtemperent veritati, vel in eam contumelioſi eſſe deſinant: principiò meminiſſe oportet, argumenta ſiue teſtimonia eſſe duplicia, quę Chriſtianæ Religionis certitudinem oſtendunt, & Scripturæ ſacræ autoritatem tuentur. Vnicum quippe teſtimonium eſt, ſolis Chriſti Spiritu renatis proprium, & his ſolis cognitum, cuius ea vis eſt, vt non modò veritatem doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ abundè in animis noſtris teſtetur & obſignet, ſed corda etiam ad amplectendam

2. Pars. Argumenta certitudinē Scripturę oſtendentia.

ctendam

ſtendam eam & ſequendam efficaciter flectat & permoueat. Alia quæcunque afferri poſſunt, à piis quidem & impiis intelliguntur, & fateri cogunt conſcientias, hanc potius religionem quàm alias Deo placere & ab ipſo fluxiſſe: Sed niſi vnum illud accedat, quod à ſolis piis agnoſcitur, nuſquam iſta perficient, vt veritatem etiam agnitam homines amplectantur. Argumenta igitur veritatem & certitudinem Scripturæ oſtendentia ſunt huiuſmodi.

1. Doctrinæ puritas & integritas. Vt enim Euangelij, ſic & Legis doctrinam habemus puram & integram. Vtramque verò Legis tabulam aliæ ſectæ non habent integram: ſed primam multæ habent ex parte: ſecundam aliqua ex parte, eamque multis mendaciis contaminatam. 1. Doctrinæ puritas.

2. Euangelium ipſum, quòd præbet certam conſolationem conſcientiis, ſolum oſtendens modum euadendi ex peccato & morte. Natura humana non eſt condita ad interitum. Igitur doctrina, quæ oſtendit liberationem, ſine violatione iuſtitiæ diuinæ, proculdubio eſt vera & certa. 2. Euangelium, liberationem oſtendens.

3. Antiquitas huius doctrinæ, quia reperitur vetuſtiſſima, partim ex collatione: hanc enim ſi conferamus cum aliis, inueniemus eam eſſe puram, & veriſſimam, vtpote à Deo traditam, à qua homines poſtea defecerunt. Aliæ ſectæ aliis temporibus ortæ ſunt & rurſum interierunt: hæc manſit, licet maximè oppugnata ſit ab hoſtibus. 3. Antiquitas.

4. Miracula Eccleſiæ propria quæ eôdem tendunt, nempe vt oſtendant & confirment eam doctrinam. Etſi. n. Ethnicorum quoq; nonnulla miracula commemorantur, ac De Antichriſto & Pſeudoprophetis dictũ eſt, *edituros eſſe ſigna & prodigia magna, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poſſet, etiam electi:* tamen ea neq; numero, neq; magnitudine paria ſunt miraculis Eccl. & ex fine, quo facta ſunt, facilè iudicari poteſt, non edita eſſe diuinitus. Itaq; duplici potiſſimùm diſcri- 4. Miracula.

mine differunt vera miracula á falſis. Primùm enim ea miracula quæ iactantur ab hoſtibus Eccleſiæ, ſunt eiuſmodi, quæ ordine naturæ non mutato, hominum vel diabolorum fraudibus & præſtigiis poſſunt effici. videntur autem aliis eſſe miracula, quia cauſas eorum & modum, quo fiunt, non intelligunt. Deinde hunc finem principalem habent, vt idola, ſuperſtitiones, errores manifeſtos & ſcelera confirment. Miracula verò, quibus Deus Eccleſiam ornauit, opera ſunt præter aut contra naturæ & cauſarum ſecundarum ordinem, ac proinde non niſi diuina potentia facta. Quod vt manifeſtius eſſet, multa Deus miracula edidit ad ſuę veritatis confirmationem, quorum Diabolus ne ſpeciem quidem imitari aut ſimulare poteſt, qualia ſunt mortuorum reſuſcitatio: ſiſtere aut reuocare curſum ſolis: effœtas & ſteriles facere fœcundas. Præcipuè autem diuina miracula finibus diſcernuntur à diabolicis, & fictitiis. Nihil enim confirmant, niſi cum præcedentibus Dei patefactionibus congruens, ad gloriam veri Dei, ad pietatem, & ſanctitatem, & hominum ſalutem ſpectans. Ideoque de Antichriſti miraculis dicitur, 2. Theſ. 2. *Aduentum eius fore ex efficacitate Sathanæ cum omni potentia, ſignis & prodigiis mendacibus, & cum omni fraude iniuſtitiæ, in pereuntibus, &c.* Quòd ſi verò aliquis in dubium vocare auſit, an quæ narrantur miracula in ſacris literis verè ſic ſint geſta; eius haud dubiè nimis magna eſt impudentia. Eâdem enim operâ ſacram & prophanam hiſtoriam vniuerſam arguit mendacij. At nos primùm videamus, cùm cæteras hiſtorię ſacræ partes, tum verò præcipuè miracula, tanquam res non occultas, ſed in publico Eccleſiæ & generis humani conſpectu geſtas recitari. Fruſtra verò conati fuiſſent Prophetæ & Apoſtoli, fidem ſuæ Doctrinæ conciliare miraculis, quæ homines nunquam vidiſſent. Accedit, quòd ea, quam afferebant, doctrina, rationis iudicio ignota & affectibus hominum aduerſa erat: ideoque miracula

Differunt 1. Subſtantia.

2. Finibus.

niſi

niſi manifeſtiſſima, fidem nunquam inueniſſent. Tum etiam & in ipſis miraculis, & in doctrina quę illis confirmatur, palàm apparet, ab his qui illa deſcripſerunt, non ſuam gloriam, aut alia vitę commoda, ſed ſolam Dei gloriam & hominum ſalutem quęſitam eſſe. His argumentis aſtipulatur non tantùm Eccleſię teſtimonium, verùm & hoſtium Chriſti confeſſio, qui ſanè, ſi vlla ratione potuiſſent, etiam vera & nota negaſſent atque ſuppreſſiſſent, nedum ficta vel obſcura ſuo teſtimonio confirmaſſent.

5. Oracula impleta ſuo tempore, quæ teſtimonium ſuum huic doctrinæ deferunt: item prædictiones rerum futurarum, & reſponſiones euentuum, quæ non niſi à Deo reuelante prædici poſſunt. Etſi autem Ethnici quoque & alij ſua iactarunt oracula: magnum tamen & multiplex inter illa & ſacra vaticinia diſcrimen eſt, quòd hæc diuinitus edita, Illa verò Diaboli fictitia imitatione, diuinam veritatem & gloriam obſcurare volentis, impoſturas fuiſſe, ſatis euidenter oſtendit. A veritate enim & iuſtitia diuina priùs patefacta diſſidebant: ſcelera & idololatriam confirmabant: à vatibus furioſo & diabolico impetu agitatis fundebantur: obſcura erant aut ambigua: cùmque incerta eſſent, ſæpè falſa ſpe illis auſcultantes in fraudem & perniciem illiciebant: ſaltem iis de rebus edebantur, quarum euentus pro ſua calliditate Diabolus vtcunque è ſignis præcedentibus colligere poteſt, vel quia diuino permiſſu atque imperio effecturum ſeſe cognouit. Neque igitur illa, religiones eorum hominum, apud quos vigebant, confirmant, neque authoritatem ſacræ Scripturæ minuunt, in cuius oraculis omnia iam dictis contraria videre eſt. 5. Oracula.

6. Confeſſio ipſorum hoſtium: qui quicquid eſt verum & bonum in aliis ſectis, id etiam habet Chriſtiana religio, & multò clariùs meliùſque, nec illa principia naturalia refelli poſſunt. Et ſi quid habent 6. Confeſſio hoſtium.

aliæ ſectæ quod pugnat cum noſtra doctrina, illud facilè refutari poteſt: ſi verò quid habent, quod non poſſit refutari, id à nobis furati ſunt, quod ſolet Diabolus facere. Quin & illi ipſi hoſtes coguntur fateri doctrinam noſtram eſſe veram, atque etiam ipſe Diabolus: *Tu es Filius Dei, &c.* Ea enim verbi Dei vis, & natura eſt, vt illorum etiam qui non conuertuntur, tantò grauiùs percellat ac vulneret conſcientias, quantò ipſi pertinaciùs contra ſtimulum calcitrant, ſicut Heb. 4. dicitur: *Viuus eſt ſermo Dei & efficax, & penetrantior quouis gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animi & ſpiritus, compagumque & medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis.* Et Luc 21. *Ego dabo vobis os & ſapientiam cui non poterunt contradicere omnes qui aduerſabuntur vobis.*

Luc. 4.41.

7. Odium & oppugnatio Diaboli & impiorum.

7. Odium & oppugnatio huius doctrinæ à Diabolo & impiis, quod eſt teſtimonium eam eſſe veram. Nam *veritas odium parit. diabolus ab initio mendax.* Conatur igitur legem & Euangelium opprimere, vt tollatur fides & honeſtas. Veritatem perſequitur ideò cum ſuis membris, quia rigidiùs illum accuſat, quàm aliæ ſectæ. *mundus me odit, quia teſtificor de eo, quoniam opera eius mala ſunt.*

Ioa. 8.44.

Ioa. 7. 7.

8. Mirabilis conſeruatio

8. Mirabilis conſeruatio huius doctrinæ contra furores Satanæ, & hoſtium Eccleſiæ. Nulla tantopere oppugnatur: nulla etiam tam firmiter manet. Cæterę non oppugnantur, & tamen citiſſimè pereunt.

9. Pœnæ hoſtium.

9. Pænæ hoſtium, vt Arij, Iuliani, & aliorum. Etſi autem in mundo plerumque florent impij, & oppreſſa eſt Eccleſia: tamen id neque caſu fieri, neque quòd illi Deo placeant, & euentus teſtantur, & ſcriptura ſæpiſſimè inculcat. Perpetuò enim ſeruatur Eccleſia etiam in mediis perſecutionibus, cùm tyrannorum & impiorum breuem fælicitatem triſtiſſimus atque æternus interitus excipiat. Sinit autem Deus aliquandiu ipſos graſſari & florere, vt ſcandalo crucis magis exerceatur & probetur piorum fides & patien-

tia;

tia; impiis relinquatur pœnitentiæ tempus, cumque longanimitate Dei abutantur, tantò iuſtior & grauior pœna tandem infligatur. Ideoque Scriptura ſacra tam multis in locis, vt Pſalmo. 37. 52. 57. 58. & ſæpè alibi aduerſus hoc tentationis genus pios conſolatur, his quidem defenſionem & liberationem, hoſtibus autem interitum prædicens. Neque etiam inde labefactatur argumentum, quod non omnes perſecutores Eccleſię tragicis exemplis è vita tolluntur. Dum enim pleroſque in hac vita Deus vlciſcitur, ſatis, quid exiſtimari de reliquis velit, oſtendit: eos videlicet hoſtes ſuos eſſe, quos, niſi reſipiſcant, in æternas pœnas abiecturus ſit, quarum initium & ſenſus eſt deſperatio, in qua moriuntur omnes Chriſtianæ religionis hoſtes, etiam qui aliis huius vitæ calamitatibus non opprimuntur. Denique, vt manifeſtum ſit, illos non tantùm propter alia ſcelera ſic à Deo puniri, toties in verbo ſuo Deus prædicit, ſuorum hoſtium tales exitus fore, & quidem hanc ipſam ob cauſam, quia populum & cultum Dei verum extinguere conentur. Quinetiam non paucis, cùm in pœnis hærent, extorquet confeſſionem eam conſcientia, ſe perſecutione piorum hæc mala ſibi attraxiſſe, vt Antiocho Epiphani, & Iuliano Apoſtatę. Et cùm omnes Eccleſiæ aduerſarios in calamitatibus & morte conſolatio deſtituat, pati eos tanquam hoſtes Dei manifeſtum eſt, ideoque à vera religione procul aberraſſe. Quod autem ſoli faciunt impij, id ex peccatis ipſorum eſſe, quorum pœnas luunt non eſt dubium. Euerſiones igitur hoſtium Eccleſiæ, ſunt teſtimonium iræ Dei aduerſus eos haud obſcurum, quemadmodum ipſe Deus de Pharaone dicit. *In hoc ipſum excitaui te, vt oſtendam in te potentiam, & narretur nomen meum in vniuerſa terra.* Exod. 9. Rom 9.

10. Veræ doctrinæ conſenſus, aliarum autem diſſentio, etiam quoad præcipua capita. 10. Conſenſus partium Doctrinæ.

11. Teſti-

11. Confeſsio & conſtãtia martyrum.

11. Teſtimonia & confeſſio Martyrum, qui ſuo ſanguine hanc doctrinam obſignantes, vel in media morte oſtendunt ſe reuera ita ſentire, vt docuerunt, ſeque eam conſolationem ex ea haurire, quam aliis prædicabant. Atque hinc apparet, non certitudinem doctrinę ſacræ ab hominum teſtimonio pendere, ſi martyrum & aliorum piorum conſtantia nos conſoletur. Etſi enim concurrit ad noſtram confirmationem ſanctorum quoque teſtimonium, tanquam minus principale: tamen in ipſorum exemplis longè aliud, nimirum ipſius Dei teſtimonium conſpicitur, qui ipſos confirmat & conſolatur, vt omnia propter ipſius nomen ſuſtinere ſint parati. Neque illud nos mouere debet, ſi aliæ quoque ſectæ ſuos martyres nobis obiiciant. Primùm enim ab ea, quæ in Eccleſia eſt, multitudine martyrum procul abſunt. Secundò haud conſpicitur in illis ea quę in pleriſque Chriſti martyribus in adeundis ſuppliciis eſt alacritas, ita vt conſcientiæ ſecuritatem & cordis in Deo lætitiam quam hi experiuntur, illos non ſentire facilè appareat. Tertiò autem, quòd præcipuè conſiderandum eſt, patiuntur impiæ doctrinæ defenſores conuicti de ſuis erroribus. Pios autem, nulla in ipſorum confeſſione falſitate oſtenſa, vi tyrannica rapiunt perſecutores ad ſupplicia, ipſi de ſua impietate & iniuria conuicti, quemadmodum promittit Dominus: *Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt contradicere, neque reſiſtere omnes qui aduerſabuntur vobis*. Etſi igitur interdum aliqui ob doctrinam, cuius neque ſibi, neque aliis certitudinem probare poſſunt, patiuntur, non tamen diuina confirmatione & conſolatione muniti, ſed ſua pertinacia aut ſuperbia & illuſionibus Diaboli excæcati ruunt in exitium: contrà de piorum martyrio dicitur Phil. 1. *Vobis datum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt in eum credatis, verumetiam vt pro illo patiamini.*

12. Pietas ac ſanctitas eorum, à quibus libri ſacri ſcripti ſunt, & qui hanc doctrinam verè amplectuntur.

13. Can-

13. Candor eorum in detegendis ſuis & ſuorum vitiis, per quos Spiritus ſanctus doctrinam hanc literis commendauit. 13. Candor in vitiis detegendis.

14. Teſtimonium Spiritus Sancti in cordibus piorum clamantis, Abba Pater. Hoc teſtimonium non conuincit tantùm, (quod faciunt illa ſuperiora omnia) ſed etiam perſuadet. Non enim aliud eſt ipſa fides, quàm firmus aſſenſus, quo omni verbo Dei nobis tradito aſſentimur, & fiducia, qua ſinguli agnoſcimus & ſtatuimus, nobis Deum iuxta Scripturæ huius vocem eſſe propitium: Quam fiduciam ſequitur lętitia acquieſcens in Deo & eum inuocans, cum certa ſpe impetrandi bona, quæ ex verbi præſcripto petimus. Vtrumque verò iſtorum, ſcilicet aſſenſum hunc ſeu certitudinem de doctrina, & viuam conſolationem, quæ inde enaſcitur, nec hominum nec vllius creaturę teſtimonio niti, ſed ipſius diuini Spiritus virtute, per nullam aliam, quàm per Prophetarum & Apoſtolorum doctrinam lectam, auditam, & cogitatam accendi & confirmari, ſinguli piorum viuo ac certo ſuorum cordium ſenſu experiuntur. Hunc igitur ſpiritum Deus teſtem ſuo verbo adiungit. Iſaię 59. *Hoc eſt fœdus meum cum eis, dicit Dominus, Spiritus meus qui eſt in te, & verba mea quæ poſui in ore tuo, non diſcedent ab ore tuo, neque ab ore ſeminis tui, dicit Dominus, à modò & vſque in æternum.* 14. Teſtimonium Sp. S.

Hunc etiam Chriſtus tanquam teſtem ſuę doctrinæ precipuum diſcipulis promittit Ioan cap. 15. *Cum venerit Paracletus, ille teſtimonium perhibebit de me.* Et cap. 16. *Cum venerit ille Spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audiuerit, loquetur, & quæ futura ſunt annuntiabit vobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet & annuntiabit vobis.* Huius teſtimonium, tanquam ſummum & ſolum etiam ſufficiens, appellant Apoſtoli 2. Cor. 1. *Porro qui confirmat nos vnà vobiſcum in Chriſtum, Deus eſt: qui etiam obſignauit nos, deditque arrhabonem*

Spiritus in cordibus noſtris. Et 1. Theſ. 1. *Quoniam Euangelium noſtrum fuit erga vos non per ſermonem ſolùm, verùm etiam per virtutem, & per Spi. S. & per certitudinem multam.* 1. Ioan. 2. *Sed vos unctionem habetis à ſancto illo & ſcitis omnia.* Illud igitur meminiſſe perpetuò oportet, ſolo teſtimonio Spi. ſancti in cordibus efficaciter nos moueri, vt ſcripturæ credamus, eique nos tanquam voci diuinę ſubiiciamus: reliquis verò omnibus teſtimoniis omnes quidem conuinci, & pios etiam vtiliter confirmari, ſed nullum hominem ad Deum conuerti, ſine ſpiritu intus teſtificante. Is enim cùm in mentibus noſtris, hanc certiſſimam perſuaſionem efficit, eam quæ in libris ſacris continetur doctrinam, verè Dei voluntatem eſſe, & quæ in his libris promittitur ac docetur, animorum & cordium conſolationem & mutationem operatur; noſtra ipſorum experientia ita confirmatur, vt ea in nobis exiſtente, omnibus etiam angelis & hominibus negantibus, tamen credituri eſſemus hanc eſſe vocem diuinam, ea verò non accedente, etiam omnibus affirmantibus nunquam crederemus. Neque ideo Spiritus in cordibus noſtris authoritatem Scripturæ non ſancit, quòd quę dictat Spiritus in nobis, ad ſcripturæ normam examinanda ſunt: prius enim quàm hoc fiat, ipſe Spiritus nobis oſtendit ſcripturam eſſe vocem Dei & à ſeſe inſpiratam, neque ſe aliquid nos docturum in cordibus, quod cum illo prius à ſe edito in Scripturis teſtimonio non conſentiat. Hoc niſi prius firmiſſimè nobis ab ipſo Spiritu perſuaſum fuerit, nunquam noſtras de deo & eius cultu cogitationes ad ſcripturam tanquam ad regulam vnicam reuocabimus: Idoneum verò diuinæ in cordib. reuelationis teſtem eſſe ſcripturam, poſtquam oſtenſum nobis eſt diuinitus, tum demùm nos mutuo eiuſdem ſpiritus in Script. & cordib. teſtimonio confirmari experimur, atq; ſcripturæ de ſe affirmanti credimus, quòd *diuinitus inſpirata ſit ſanctis hominibus Dei*: vt 2. Timo. 3. & 2. Pet. 1. dicitur.

De

De Qvarta Qvaestione.

Poſtquam Dei verbum eſſe nob. conſtat quod ſcriptum reliquerunt Prophetæ & Apoſtoli, nemo non intelligit, oportere ſcripturam eſſe regulam, ad quam vniuerſa, quæ in Eccleſia docentur & aguntur, examinari debeant. Pertinent autem omnia, de quibus in Eccleſia Chriſtiana ſolent queſtiones incidere, vel ad dogmata, vel ad diſciplinam & ceremonias. Vtriuſque generis normam eſſe debere verbum Dei non eſt dubium. Sed hoc loco de dogmatibus Eccleſiaſticis agitur, quæ ſunt ſententiæ, quibus credi aut obtemperari neceſſe eſt propter mandatum Dei: Ideoque nullius creaturæ authoritate mutari tolliue poſſunt, & rei fiunt iræ Dei, quicunque ſe illis fide & obedientia ſua non ſubiiciunt. His dogmatibus annumerant Pontificij multas ſententias quæ non tantùm in Scriptura nuſquam traditæ ſunt, ſed etiam illi aduerſantur, & Eccleſiam ſiue Epiſcopos habere authoritatem contendunt, etiam contra & præter ſcripturam decernendi, quid credere aut facere oporteat: iiſque decretis non minùs quàm ſacræ Scripturæ verbis ad credendum vel obtemperandum obligari conſcientias. Contra veró nos credimus & fatemur, nullam doctrinam eſſe proponendam Eccleſiæ, non modò quæ cum Scriptura pugnet, ſed etiam quæ non in ea contineatur. Et quicquid vel expreſſo Scripturę teſtimonio non traditur, vel ex verbis eius rectè intellectis non conſequitur, id ſine violatione conſcientiæ credi, aut non credi, mutari, abrogari & omitti poſſe. Semper enim tenendum eſt diſcrimen neceſſarium inter libros Propheticos

Quare nullum dogma extra Scripturam ſacram in Eccleſia recipiendum ſit.

Scriptura eſt à Deo: Ergo regula fidei.

Diſcrimen ſcripturę & aliorum dogmatum.

&

& Apoſtolicos & aliorum in Eccleſia ſcripta & doctrinam: primùm videlicet, quòd ſcriptura ſola nec habeat nec habere poſſit quicquam in re vlla erroris: alij verò doctores & poſſunt errare, & ſæpe etiam errant, cùm à verbo Dei ſcripto diſcedunt: Deinde quòd Scripturæ propter ſuam ipſius aſſeuerationem creditur, quia Deum in ea nobiſcum loqui conſtat: aliis veró non propter ipſorum vocem, ſed propter ſcripturæ teſtimonium creditur, non plus, quàm eo confirmare poſſunt. Non igitur abiicimus aliorum in Eccleſia doctrinam & labores: ſed ſuo tantùm loco eos habentes, regulæ verbi Dei ſubiicimus. ſententia hæc primùm ab ipſo Deo non vno in loco ſcripturę tradita eſt, vt Deut. 4. *Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo.* Et Apoc. vlt. *Conteſtor omni audienti verba prophetica libri huius, ſiquis appoſuerit ad hæc, &c, Et ſi quis diminuerit de verbis, &c.* Nec tantùm his dictis perhibetur, ne falſa, & palam cum verbo ſcripto pugnantia addantur doctrinæ Eccleſię, ſed etiam ne admiſceantur incerta, vel ad eam non pertinentia. In nullius enim creaturæ poteſtate eſt pronuntiare, quid de Deo & eius voluntate ſtatuendum ſit: ſed ex diuinis patefactionibus tantùm hoc diſcendum eſt. Ideoque. Act. 17. laudantur Berœenſes, *qui ſcrutati fuerunt ſcripturas, &c.*

Sola Scriptura eſt autoritos & regula fidei

Secundò, Fides, de qua in Eccleſia dicitur, eſt pars diuini cultus, nimirum, firmus aſſenſus, quo omne verbum dei nobis traditum amplectimur, quia falli noſeo rectè intellecto ſit impoſſibile. Tum etiam, vt ea veram Dei celebrationem & animorum conſolationem in nobis pariat, certam & immotam aduerſus tentationes oportet conſiſtere. Certa verò de Deo & religione doctrina, extra patefactiones, quas diuinas eſſe conſtat, nulla eſt. Neque igitur honorem, qui ſoli Deo debetur, hominibus deferre, neq; à certis ad incerta diſcedere, ſed ſoli verbo Dei in religionis doctrina fidem iiniti: ideoq; inter dogmata fide complectenda, placita humana

humana cenſeri minimè oportet. *Fides ex auditu, auditus per verbum Dei, &c.*

Tertiò, quandoquidem cultus Dei eſt opus à Deo mandatum, factum in fide, hoc fine principali, vt Deus honore afficiatur, manifeſtum eſt, ea credere & facere, quæ negari aut omitti citra Dei offenſum neque unt, eſſe cultum Dei: contrà veró Deum coli non poſſe, niſi ex præſcripto ſuæ voluntatis, cùm omnium conſcientia, tum ipſe Deus in Scriptura teſtatur: vt Iſaiæ.29.& Math.15. *Fruſtra colunt me docentes doctrinas, mandata hominum.* Tam igitur quę in verbo Dei non expreſſa ſunt, creditu factuque neceſſariis in religionis negotio annumerare nefas eſt, quàm cultum Deo, quem ipſe nunquam poſtulauerit, obtrudere, nulli creaturę conceſſum eſt.

Quartò, non poteſt abſque ſacrę ſcripturæ graui iniuria & contumelia, quidquam ad eius doctrinam addi ab hominibus. Si enim alia præter ea quæ ſcripta ſunt, ad religionis veræ integritatem ſunt neceſſaria; Scriptura non integram Dei colendi & ad ſalutem perueniendi rationem explicat. Quod cum diſertis Scripturæ teſtimoniis pugnat, quæ nobis, quantum Deus nos ſcire in hac vita voluit, de ſua erga nos voluntate, in verbo ſuo ipſum pateſeciſſe affirmant, vt Chriſtus ait Iohan.15. *Omnia quæ audiui à patre meo nota feci vobis.* Et Paulus Act.20. *Non enim ſubterfugi, quò minus annunciarem vobis omne conſilium Dei. Et 2.Timot:3. Sciens quod à puero ſacras literas noueris, quæ te poſſunt eruditum reddere ad ſalutem per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, &c.*

Quintò, conſiderandi ſunt gradus docentium in Eccleſia. Nam ideo longè ſuperior eſt authoritas Prophetarum & Apoſtolorum, quàm aliorum miniſtrorum Eccleſię: quia Deus illos immediaté vocauit, ad annuntiandam ſuam voluntatem cæteris hominibus, eoſque teſtimoniis miraculorum & aliis ornauit, quibus teſtatus eſt, ſe ita mentes illorum

ſuo

ſuo ſpiritu illuſtrare & gubernare, vt eos nulla in parte doctrinæ errare patiatur: Alij verò miniſtri per homines vocantur, & errare poſſunt atque errant, quando à Prophetarum & Apoſtolorum doctrina diſcedunt. Ideo Paulus Eph.2.dicit, *Eccleſiam extructam eſſe ſuper fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum.* Et.1. Cor.3.*fundamentum à ſe poſitum eſſe, neque aliud à quoquam poni poſſe: cæteros autem ſuper illud ædificare aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam.* Iam verò manifeſtum eſt illos qui errare poſſunt, ad eorum doctrinam alligatos eſſe oportere, quos errare non poſſe diuinis teſtimoniis confirmatum eſt. Reliquos itaque doctores omnes in Eccleſia non afferre nouam aliquã doctrinę partem, ſed ea tantùm Eccleſiæ oportet proponere & explicare, quę à Prophetis & Apoſtolis ſunt tradita.

His igitur de cauſis regulæ ſacrarum literarum ſe maximo conſenſu ſubiicit vniuerſa vetus Eccleſia, cuius tamen aliquantò maior autoritas meritò debet eſſe, quàm iſtorum, qui hanc ſententiam verbis & factis oppugnant. Baſilius enim in ſermone de confeſſione fidei, *Lapſum inquit eſſe à fide, & crimen ſuperbię, vel non admittere quæ ſcripta ſunt in ſacris literis, vel aliquid eis addere.* Et Auguſtinus epiſtola. 3. *Neque enim quorumlibet diſputationes, quamuis Catholicorum & laudatorum hominum, velut Scripturas Canonicas habere debemus, vt nobis non liceat, ſalua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare atq́; reſpuere, ſi forte inuenerimus, quod aliter ſenſerint, quàm Scriptura habet, diuino adiutorio vel ab aliis intellecta vel à nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum, tales volo eſſe lectores meorum.* Et epiſtola.112. *Si quid diuinarum ſcripturarum, earum ſcilicet, quæ Canonicæ in Eccleſia nominantur, perſpicua firmatur autoritate, ſine vlla dubitatione credendum eſt: aliis verò teſtimoniis, quibus aliquid credendum eſſe ſuadetur, tibi credere, vel non credere licet.* Contra hæc autem Scripturæ & veteris Eccleſiæ teſtimonia

monia contendunt veritatis aduerſarij, præter eam, quæ ſacris voluminibus comprehenditur, doctrinam, alia quoque dogmata, Eccleſiæ authoritate condita, non minùs eſſe immutabilia, & ad ſalutem neceſſaria, quàm oracula Prophetica & Apoſtolica. Hanc authoritatem præter & contra Scripturam, quicquid ipſis libet, ſtatuendi, vt ſibi non ſine prætextu ſumant, producunt loca Scripturæ, in quibus aliqua Prophetarum & Apoſtolorum ſcripta citantur, quæ ad nos non peruenerunt: vt Num. 21. nominatur *Liber bellorum Domini.* Ioſue. 10. *Liber iuſtorum.* Et ſæpe in libris Regum, *Verba dierum Regum Iſraelis & Iudæ.* In Epiſtola catholica Iudæ, allegatur *prophetia Enoch, & hiſtoria de corpore Moſis.* Apoſtolus denique Paulus, 1. Cor. 5. & Eph. 3. *ſuarum Epiſtolarum meminit, quas Eccleſia nunc non habet.* Hinc igitur iſti volunt obtinere, mutilam eſſe ſacrarum literarum doctrinam, ideoque defectus eius ab Eccleſia ſuppleri oportere. Sed primùm, quod ad ſacram hiſtoriam attinet, ſciendum eſt, illius tantum à Deo nobis conſeruatum eſſe, quantum ad doctrinam & conſolationem Eccleſiæ fuit neceſſarium & vtile: ſicut Ioannes teſtatur, *Multa feciſſe Ieſum in conſpectu diſcipulorum, quæ non ſint ſcripta in hiſtoria Euangelica. Hæc autem quæ extant, eſſe ſcripta, vt credamus, quòd Ieſus ſit Chriſtus Filius Dei, & vt credentes vitam habeamus in nomine eius.* Ioan. 21. Deinde quod ad dogmata, etiamſi ſcripta quædam Apoſtolica non extent, quicquid tamen neceſſariæ doctrinæ in illis fuit, contineri in his quæ habemus, certum eſt: cùm quia Paulus vtroque loco, quod ſcripſerat in illis Epiſtolis, repetit; tum quia integram ſalutis noſtræ doctrinam, in Scriptura quæ extat, Deum Eccleſiæ tradidiſſe, & ad finem vſque mundi conſeruare velle, ſuprà eſt oſtenſum.

Afferunt & alia dicta, ex quibus conantur elicere, Chriſtum & Apoſtolos ore quædam tradidiſſe Eccleſiis, quæ ſcriptis Apoſtolicis comprehenſa non ſint. vt Matth. 28. vbi mittit Chriſtus Apoſtolos, vt prædi-

cent: Iohan. 16. *Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis nunc ferre.* Act. 16. *Paulus & Timoth: Eccleſiis tradebant ſeruanda placita, decreta ab Apoſtolis & Presbyteris, qui erant Ieroſolimis.* 1. Cor. 11. *Cætera cùm venero diſponam.* 2. Theſſ. 2. *Tenete traditiones ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram.* Et cap. 3 *Segregate vos ab omni fratre, qui ſe non gerit iuxta traditionem, quam à nobis accepit.* Et in. 2. & 3. Iohannis epiſtola, *Multa habeo vobis ſcribere: nolui per chartam & atramentum: ſed ſpero me venturum ad vos, & coram loquuturum.* Et Paulus Timotheum iubet *cuſtodire depoſitum, & quæ audiuerit ex ipſo, idoneis ad docendum commendare.* Denique, *ante ſcriptos veteris & noui Teſtamenti libros,* inquiunt, *ore doctrina Eccleſiæ tradita eſt.* Verùm neque Prophetę, neque

1.Tim. 6. Ti.1.& 2

Chriſtus, neque Apoſtoli dogmata ore tradiderunt alia, quàm quę ſcripta ſunt: Et ſiqua ordinarunt in Eccleſiis Ceremonialia, quę literis non mandarunt, ea neque fuerunt his, quę ſcripta ſunt, contraria, neque immodica, vel inutilia, neque cum neceſſitatis opinione tradita. Neque enim aliud Euangelium ab initio fuit, neq; Chriſtus aliud prędicari iuſſit, quàm quod ſcriptum habemus. Nec erant alia quę ferre tùm per infirmitatem Apoſtoli non poterant, quàm quę Dominus ipſos iam antea docuerat, quæ Spiritus ipſis in memoriam reuocare & declarare debebat, quæ ipſi poſtea ſcriptis tradiderunt Eccleſiæ: nec niſi iis, quę priùs à Domino acceperant, congruentia, nec aniles nugæ, quales ſunt magna ex parte traditiones pontificię; ſed grauiſſima Euangelij doctrina rationi & ingenio humano vel ignota, vel aduerſa. Paulus autem in Actis *quid Eccleſiis tradidiſſe dicatur,* ibi expreſſum eſt, videlicet *decretum concilij Ieroſolymitani, de ſanguine, ſuffocato & idolothitis.* Ad Corinthios *ordinaturum ſe pollicetur Ceremonialia, & quidem ad Cœnæ Domini adminiſtrationem ſpectantia: Traditiones verò ad Theſſalonicenſes intelligit, non leges de Ceremoniis, ſed totam doctrinam Euangelij, quam eandem ſermone & ſcriptis*

tis docuit: quam apud Timotheum depoſuerat: & quam Ioannes coram exponendo, veram ſe lætitiam auditoribus allaturum promittit. Quinetiam ſi maximè loquatur Paulus *de ſeruandis traditionibus non ſcriptis*, vt. 1. Corinthiorum. 11. cùm ait, *Laudo vos fratres, quod, quemadmodum tradidi vobis, traditiones tenetis*: nequaquam tamen ideò obtinerent aduerſarij, *ſuas traditiones vel ſeruandas, vel Apoſt. eſſe*, cùm pleræq; Apoſt. doctrinæ quam maximè aduerſentur: neq; etiam dogmata in Eccl. plura tùm fuiſſe, quàm ſcripta ſunt, cùm Apoſt. ritus, quibus obligarentur conſcientiæ, nullos inſtituerint.

Allegant etiam *Apoſtolorum exempla*, quaſi contra vel præter Scripturam dogmata aut leges condiderint: vt cùm Paulus multa ſtatuit *de eligendis Epiſcopis & Diaconis, de viduis, de velandis & in ſilentio continendis mulieribus, de non repudiando infideli coniuge, de iudiciis inter Chriſtianos.* At non meminerunt iſti, ſuam autoritatem non eſſe parem Apoſtolicę: neq; conſiderant nihil in his omnibus à Paulo conſtitui, niſi quod reliquo Dei verbo literis comprehenſo congruat, & pleraque iſtorum quę allegant, in Decalogi pręceptis contineri. Magis friuolum eſt, quòd *Baptiſmi formam à Chriſto inſtitutam Apoſtolos mutaſſe dicunt, eò quòd legatur Act. 2. 8. & 19. eos baptizaſſe in nomine Ieſu Chriſti*, illis enim locis non *forma baptiſmi*, ſed vſus exprimitur, videlicet *baptizari homines, teſtificandi cauſa ipſos ad Chriſtum pertinere.* Neque etiam *Apoſtolorum exemplo, qui idolothytis, ſanguine, & ſuffocato interdicebant Eccleſiis, licet conciliis & Epiſcopis condere dogmata & leges obligantes conſcientiam.* Primùm enim hîc rurſus diſcrimen retineri neceſſum eſt, inter Apoſt. per quos voluntatem ſuam Deus aperit hominib. (vnde & ipſi dicunt, *Viſum eſt Sp. S. & nobis,*) & alios miniſtros Eccleſię, qui ad Apoſt. doctrinam alligati ſunt. Deinde, quod *ad hoc decretum Apoſt.* attinet, nihil ſtatuerunt aliud, quàm quod iubeat regula charitatis, quę omnibus temporibus voluit, *in rebus mediis agendum eſſe citra ſcandalum.*

Tit. 1.
1. Cor. 11.
1. Cor. 14.
1. Cor. 7.
1. Cor. 6.

Quòd ſi vrgeant, *hæc ſtatuta nominari neceſſaria* turſus inde non ſequitur, Epiſcoporum traditiones eſſe neceſſarias, præſertim quales ſunt Pontificię. Tum ea, de qua loquuntur Apoſtoli, neceſſitas, nec perpetua erat, nec obligabat conſcientias metu irę Dei, ſi iſta non obſeruarentur: ſed ad tempus durabat, propter infirmitatem eorum, qui ex Iudaiſmo ad Chriſtum conuertebantur, vel conuertendi erant, vt Paulus prolixè docet, 1. Cor. 10.

Addunt iſtis *Exempla Eccleſiæ, quam dicunt inde ab Apoſtolis ad hæc vſque tempora credidiſſe, & ſeruaſſe aliqua, non tantùm in ſacra Scriptura non tradita, ſed huic etiam aduerſa. Producunt illud ipſum decretum Hieroſolymitanum, De Idolothitis & ſanguine: quod ab Apoſtolis conditum, & in Scriptura expreſſum, tamen ab Eccleſia eſt abolitum.* Sed iam dictum eſt, illam conſtitutionem fuiſſe factam, vt non perpetuò, ſed ad tempus duraret, propter certam cauſam, Eccleſię nimirum, quæ ex Iudæis colligebatur, infirmitatem: quę cauſa poſtquam deſiit, mandatum illud locum ampliùs non habet. Imò ne tum quidem iniiciebat laqueum conſcientiis, ita vt cultus vel offenſio Dei in eo ſtatueretur. Non igitur pugnat, ſed optimè cum eo conſenſit eius abrogatio. Annumerant his *obſeruationem diei Dominici.* Nos verò, vt hanc eſſe *traditionem Apoſtolicam* credimus, & vtilem eſſe videmus, longèque aliam quàm plerunque ſunt, quas Apoſt. nomine volunt illi nobis obtrudere: ita nullum in hac re cultum Dei conſtituimus, ſed eam in arbitrio Eccleſię poſitam eſſe ſcimus. Sicut Coloſſ. 2. dicitur. *Nemo vos iudicet in parte diei.* Quin & *credi aliqua non ſcripta aſſerunt, quæ tamen in dubium vocare, nos etiam nefas eſſe fateamur: vt infantes eſſe baptizandos: Chriſtum deſcendiſſe ad inferos. Filium Dei eſſe conſubſtantialem æterno Patri.* Sed nimis ſunt impudentes, ſi noua dogmata gigendi licentiam ſibi ſumant, propterea quód ſcripturę ſenſum exponendi cauſa, vocibus alicubi vtatur Eccl. quæ in Scriptura non extant:

Impij

impij autem & blaſphemi, ſi ſententias ipſas, quas illis verbis profitetur Eccleſia non extare in Scripturis dixerint.

Aiunt præterea Sp. S. *eſſe promiſſum Eccleſiæ, vt ea, quæ non ſunt tradita in ſcripturis, doceat, vt Ioh. 14. Paracletus autem Spiritus, quem mittet pater in nomine meo, is docebit vos omnia.* Et. cap. 16. *Cùm autem venerit Spiritus ille veritatis, ducet vos in omnem veritatem.* Sed hic illi malignè omittunt quod additur; *Et ſuggeret vobis omnia quæcunq; dixi vob.* Item, *Teſtimonium perhibebit de me.* Item: *Arguet mundum de peccato, de iuſtitia, & de iudicio.* Item. *Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Ex his enim eſt manifeſtum non alia eſſe dicturum S. S, quàm quæ in Euan. ſcripta ſunt, & Chriſtus iam antè docuerat Apoſt. tantùm abeſt vt illis contrarium quidquam adferat. Neque. n. vel à Chriſto vel à ſeipſo diſſentire poteſt. Sic etiam quando allegant illud Iere. 31. *Dabo legem meam in intimo eorum, & in corde eorum deſcribam.* Et 2. Cor. 3. *Eſtis Eiſtola Chriſti, ſcripta non attramento, ſed Spiritu Dei viuentis: non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carneis*: non animaduertunt, Spiritum non poſſe in cordibus dictare contraria his, quæ in Scriptura patefacit, neque aliam, ſed iam antè patefactam & ſcriptam legem velle Deum cordibus inſcribere, ideoque Paulum non ſententiam, ſed modum ſcripturæ in tabulis & cordibus inter ſe opponere, quòd nimirum eadem quidem vtrinque, ſed ibi atramento, hic Spiritu Dei ſcripta ſunt. Minus coloris habet, quod ex illo Phil. 3. *Si quid aliter ſentitis, hoc etiam Deus vobis reuelabit*; volunt extruere; ſi quid à verbo ſcripto diuerſum ſentiat Eccl. hoc á Sp. S. profectum eſſe. Apoſtolus. n. conſolatur & confirmat pios, quòd etiamſi de eo quod ibi ſcripſerat aliquid non intelligerent, aut ſecus iudicarent, fore tamen vt a Deo doceantur, & agnoſcant ea quæ ſcripſiſſet, eſſe vera. Dum igitur Sp. S diuerſa ab iis quæ ſcripta ſunt, reuelare negatur, non tollitur magiſterium Spiritus ex

Eccleſia, ſed idem Spiritus ad ſeipſum, hoc eſt, ad Scripturæ normam confertur, ne ſub illius nomine, quæ ipſius non ſunt, nobis ingerantur.

Iactant ad hæc, non errare Eccleſiam, ideoque eiuſdem authoritatis eſſe decreta Eccleſiæ, cuius eſt ſacra Scriptura, cùm Eccleſia regatur eodem Spiritu à quo Scriptura eſt inſpirata, quemadmodum promittitur Matth. 18. *Si duo conſenſerint ex vobis ſuper terram de quacunquere quam petiuerint, fiet illis à Patre meo qui in cælis eſt. Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.* Et cap. 28. *Ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi.* 1. Ioan. 2. *Vnctionem habetis à Sancto, & noſtis omnia.* Item. *Vnctio quam accepiſtis ab eo, manet in vobis, & non neceſſe habetis vt quiſquam doceat vos: ſed ſicut ipſa vnctio docet vos de omnibus, & verax eſt, & non eſt mendax, & ſicut docuit vos, manete in illo.* Sed primùm non errare, & Spiritu ſancto regi ſcimus tantùm veram Eccleſiam, quæ in Chriſti nomine congregatur, hoc eſt, quæ audit & ſequitur vocem Filij Dei: Ideoque, nihil hæc attinere ad impiam multitudinem, quæ palam tuetur doctrinam Euangelio contrariam, quantumuis Eccleſię nomen iactitet, atque etiam in Eccleſia dominetur; iuxta dictum: *Habenti dabitur: A non habente verò etiam quod videtur habere, auferetur. Sic errabant ſcripturas ignorantes Phariſæi & Saducæi* in populo Iſraelitico, neque erant vera Eccleſia, etſi nomen & locum eius occupabant. Secundò, vera etiam Eccleſia non errat quidem vniuerſa: Semper enim lux veritatis, præſertim quod ad fundamentum doctrinæ attinet, in aliquorum mentibus conſeruatur: vnde Eccleſia nominatur *columna & firmamentum veritatis:* Sed interea ſæpe aliqui etiam pij in errores labuntur ex ignorantia & infirmitate, ſic tamen vt fundamentum retineant, & falſas opiniones contra conſcientiam non defendant, eaſque tandem deponant: ſicut dicitur: *Si quis ſuperſtruit ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, &c. Et*

Philip

Philip.3. Si quid aliter ſenti tis, hoc etiam Deus vobis reuelabit. Deniq; datur vnicuique gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti. Et Spiritus diuidit vnicuiq; peculialiter, ſicut vult: Apoſtoli ante S.S. in Pentecoſte acceptum, erant viua Eccleſiæ membra, & errabant tamen de regno & officio Meſſię. Fuerunt in Chiliaſtarum opinione magni in Eccleſia viri, vt Paſias, Irenęus, Apollinarius, Tertullianus, Victorius, Lactantius, Methodius, Martyr. Etſi igitur non errat Eccleſia vniuerſaliter, ſępè tamen aliqua eius membra errant, cùm videlicet à verbo diſcedunt, quod ipſis Deus non rarò ſinit accidere, vt noſtræ infirmitatis ac cæcitatis admonitos, nos in modeſtia & vero ſui timore & inuocatione aſſidua contineat, ac ſimul doceat, veritatem doctrinæ non ex titulo Eccleſię, ſed ex verbo à ſe per Prophetas & Apoſtolos tradito, metiendam eſſe, iuxta dicta: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, lumen ſemitis meis.* Item. 1. Tim. 6. *Depoſitum ſerua, vitans prophanas quæſtiones. &c.* 1. Cor. 3. Eph. 4. 1. Cor. 12. Pſal. 119.

Poſito autem hoc fundamento, quòd eatenus Eccleſia non erret, quatenus à verbo Dei ſcripto non diſcedit, facile eſt reſpondere ad illud quod obtendunt, Eccleſiam ab Epiſcopis regi, ac proinde his obedire: vt dicitur Act. cap. 20. *Attendite vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus S. conſtituit Epiſcopos, ad regendam Eccle. Dei. Et* Matth. 18. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi velut Ethnicus & publicanus.* Lucas. 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Et ad Heb. 13. *Parete iis qui præſunt vobis.* Nam & regere illi, & Eccleſia ipſis obedire debet iuxta verbi Dei præſcriptum, ſicut dicitur, *Si quis aliud Euangelium prædicauerit, anathema ſit.* Quæcunque igitur miniſtri ex verbo Dei proponunt Eccleſiæ, his obtemperare neceſſe eſt, id quod Dominus docet Matthæi capite. 23. ver. 2. cùm ait, *In Cathedra Moſis ſedent Scribæ & Phariſæi: omnia igitur quæ iuſſerint ſeruare, ſeruate & facite.* In Moſis enim cathedra ſedent, qui Moſis doctrinam ſonant

in Eccleſia. Si qua etiam adiaphora vtiliter conſtituunt, ea ordinis tuendi, & ſcandali vitandi cauſa ſunt ſeruanda. Sin autem vel cum verbo Dei pugnantia, vel adiaphora neceſſitatis & cultus opinione, credi aut ſeruari poſtulant; iam non in Moſis, ſed in deriſorum Cathedra ſedent, ac de illis dicitur: *Non audierunt eos*
Ioa.10. *oues*. Item. 1. Tim. 4. *Poſterioribus temporib, deſciſcent quidam à fide, auſcultantes ſpiritibus impoſtoribus, &c.* Neque Epiſcoporum decreta inter Eccleſiæ dogmata eſſe recipienda, confirmatur exemplo magiſtratus politici, cuius iuſtæ leges obligant ſubditorum conſcientias. Diſſimilitudo enim exemplorum in eo ſita eſt, quòd ipſe Deus expreſſo verbo in legibus & imperiis magiſtratus politici, quæ legi diuinæ non repugnant, neceſſitatem obedientiæ, in traditionibus verò Eccleſiaſticis libertatem conſcientiarum ſanxit: ita vt ſe iraſci pronuntiet non obtemperanti politicis magiſtratibus, dum nihil diuinis legibus repugnans imperant: non autem illis, qui ſine ſcandalo contra Epiſcoporum conſtitutiones faciunt. Nam magiſtratui dicitur. Rom. 13. *Oportet obedire propter conſcientiam.* De rebus autem adiaphoris in Eccleſia. Col. 2. *Nemo vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti.* Item Gal. 5. *In libertate, qua Chriſtus nos liberauit, ſtate.* Quòd ſi rurſus contendant, *officium Epiſcoporum ſuperius eſſe poteſtate politica, ideoque maiorem illius quàm huius eſſe vim obligandi homines ad obedientiam:* primùm concedimus poteſtati ſuperiori magis deberi obedientiam, quàm inferiori, dum contra verbum Dei nihil imperat. Dum igitur miniſtri verbum Dei proponunt Eccleſiæ, & ſcandali vitandi cauſa, iubent ſeruari quæ ad decorum & ordinem pertinent; non iam contra ipſos, ſed contra Deum peccant, qui non obtemperant. Si verò leges ſuas de rebus adiaphoris cum opinione neceſſitatis & cultus Dei ſeruari poſtulent, ac neceſſarias etiam extra periculum ſcandali faciant; quia verbo Dei hoc imperium aduerſatur, nequaquam ei debetur obedientia.

Deinde

Deinde, *ſuperiori maiorem deberi fatemur in iis*, in quib. eſt ſuperior, id eſt, in quibus illi parere alias poteſtates Deus voluit. Miniſtri autem poteſtas eſt ſuperior politica in iis, quę ſunt miniſterij propria, hoc eſt, quæ ſunt à Deo tradita & pręcepta & miniſtris commiſſa, vt per eos proponantur Eccleſiæ. Sed in rebus adiaphoris, de quibus nihil à deo præceptum aut vetitum eſt, ſuperior eſt poteſtas politica, propter authoritatem quam Deus in hís rebus attribuit magiſtratui ciuili, non autem miniſtris Eccleſiæ.

Contra hæc autem rurſus dicunt: *Conciliorum & Patrum teſtimonia etiam à nobis in confirmanda doctrina Eccleſiæ alligari: id quod fruſtra fieret, ſi illorum ſententiæ dogmatum Eccleſiaſticorum vim & authoritatem non haberent.* Sed nos veteris Eccleſię teſtimonia, non eo animo adducimus vel accipimus, quaſi nobis, etiam ſine Scripturæ ſacrę authoritate, ad confirmationem dogmatis alicuius ſufficiant. Neq; tamen inanis eſt eorum conſideratio. Nam & rectè ſentientes, poſtquam voce ſcripturarum de veritate ſunt edocti, conſenſu tamen Eccleſiæ, tanquam teſtimonio minus principali, magis confirmantur: & qui autoritatis plus quàm oportebat, illis tribuunt, vel eorum dictis contra veritatem abutuntur, eorundem teſtimonio, quos ſibi conſtituerant iudices, rectè refutantur.

Aiunt etiam: *In Eccleſia neceſſarium eſſe ordinem & decorum ex mandato diuino, iuxta dicta. Omnia decenter & ordine fiant. Non enim confuſionis autor eſt Deus. Ordo autem & diſciplina Eccleſiæ magna ex parte conſiſtit in traditionibus Eccleſiaſticis. Itaque harum violatione lædi conſcientias, & Deum offendi ſtatuunt.* Verùm vt aliquem ordinem in Eccleſia conſtitui & ſeruari Deus præcipit, ita geminam in eo libertatem Eccleſiæ ſuæ dedit: primùm, vt in ipſius arbitrio ſit, pro ſua commoditate conſtituere, quis vnoquoq; loco, & tempore ordo ſit ſeruandus. Deinde, vt poſtquam etiam certi aliquid conſtitutum eſt, cùm à tota Eccleſia, tum à ſingulis

gulis piis, ſi ſcandali nullum periculum ſit, ſeruari illud, vel non ſeruari, abſque conſcientiæ violatione, poſſit. Semper enim diſcerni neceſſe eſt præcepta diuina, quorum obſeruatione Deus colitur, & violatione offenditur, ab iis rebus, quas hominibus Deus conſtituendas reliquit, & quarum neque mutatione, neque omiſſione, extra cauſam aut periculum ſcandali, coli aut offendi ſeſe pronunciat. Et idem Apoſtolus, qui *omnia decenter & ordine iubet fieri, ſtare nos vult in libertate, qua Chriſtus nos liberauit, & à nemine iudicari in cibo, aut* Gal. 5. *in potu, aut parte diei feſti.*

Non igitur, qui citra contemptum rerum diuinarum, aut petulantiam, aut ſcandali periculum, in his aliquid ſecus faciunt quàm conſtitutum eſt, ſed illi contra præceptum diuinum de ordine ſeruando peccant, qui vel nullum in Eccleſia eſſe vellent, vel benè conſtitutum turbant.

Sacrarum quoque literarum obſcuritatem cauſantur, quam & locorum Scripturę difficilium *exemplis probant, & ex 2. Petri. 3. vbi dicitur in epiſtolis Pauli eſſe quædam difficilia intellectu. Cùm igitur obſcurè dicta ſine declaratione ad plenam & ſalutarem doctrinam non ſufficiant: Eccleſiæ quoque interpretationem cum Scriptura recipiendam neceſſariò eſſe dictitant.*

Sed hîc primùm omnium afficiunt Spiritum ſanctum iniuria, obſcuritatem illi tribuentes, qui ſimplicitate ſermonis ad vulgi & rudiſſimorum quorumque captum accommodare ſeſe ſtuduit. Quæ enim ad fundamentum doctrinæ pertinent, omnibus cognitu neceſſarium, vt ſunt articuli fidei, præcepta Decalogi; tam perſpicuè recitata, ſæpè inculcata, & copiosè expoſita ſunt in Sctipturis, vt nulli, niſi diſcere nolenti, nō ſint obuia, quemadmodum docet Pſalmus. 119. *vbi lucerna pedum noſtrorum dicitur verbum Domini, & lumen ſemitarum noſtrarum.* Item, *Ingreſſus ſermonum eius lux, intelligentiam conferens paruulis*: Et. 2. Pet. 1. *ſermo propheticus nominatur lucerna lucens in loco caliginoſo*: *cui,* inquit,

rectè

recte facitis, quòd attẽdatis, velut lucernæ ſplendenti in obſcuro loco, vſquedum dies illuceſcat, & lucifer exoriatur in cordibus veſtris. Et Solomon Prouerbiorum primo affirmat *ſe ſcribere, ad dandam ſimplicibus ſolertiam, puero ſcientiam & prudentiam*: Item, *Sapientiam foris clamare, & in plateis dare vocem ſuam*. Paulus etiam 1. Cor. ait, *ſe miſſum eſſe à Chriſto ad prædicandum Euang. non cum docendi peritia, ne inanis reddatur crux Chriſti*. Fundamentum igitur & ſumma doctrinæ obſcura non eſt, niſi reprobis, qui veritatem contemnunt, aut repudiant contumaciter, vt Paulus inquit 2. Corinth capite 4. *Quod ſi obtectum eſt Euangelium noſtrum, in iis qui pereunt obtectum eſt, in quibus Deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium, ne irradiet ipſis lumen Euangelij gloriæ Chriſti*. *Et* Eſa. 65. & Rom 10. *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem*. Pſalm. 36. *Verba oris eius iniquitas & fraus, noluit intelligere vt benè agat*. Et. Matt. 11. *Gratias ago tibi pater, Domine cœli & terræ, quòd abſconderis hæc à ſapientibus, & prudentibus & reuelaueris ea paruulis*.

Quòd ſi rurſus contradicant; *Res diuinas omnibus hominibus obſcuras eſſe ac difficiles*, ſicut dicitur 1. Corinth. 2. *Animalis homo non eſt capax eorum, quæ ſunt Spiritus Dei. Stultitia enim illi ſunt, nec poteſt cognoſcere quia ſpiritualiter diiudicantur*: Meminiſſe primùm, debebant, ignorantiam hanc & difficultatem, non ex obſcuritate Scripturæ, ſed ex mentis humanæ cæcitate proficiſci: deinde hanc obſcuritatem, cùm in ſcripturis non reuera ſit, ſed noſtræ naturę vitio eſſe videatur, non renatis quidem pereptuò manere; at renatis illum inatione Sp. S. amoueri, iuxta dicta. Luc. 8. *Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei, cæteris autem per parabolas, vt videntes non videant, & audientes non intelligant*. Et. 2. Cor. 3. *Ad hunc vſque diem cùm legitur Moſes, velamen cordibus ipſorum poſitum eſt: Cùm autem conuerſum fuerit ad Dominum, tolletur velamen*. Ex eodem

fonte

ſonte facile eſt refutare, quod nobis obiiciunt, *nos eo ipſo quòd Scripturam tot ſeculis in Papatu non intellectam eſſe dicimus, obſcuritatem eius confiteri.* Quæ enim in aduerſariis veritatis inde ab initio mundi fuit & ad finem vſque futura eſt ignorantia, non obſcuritati Scripturarum imputanda eſt, ſed eorum peruerſitati, qui veritatem cognoſcendi & amplectendi ſtudium non habent. vt 2.The.2. dictum eſt. Quia dilectionem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent, ideo mittet eis Deus efficaciam erroris, vt credant mendacio. Iam verò poſtquam fundamentum & ſummam doctrinę non obſcuram eſſe conſtat, fatemur eſſe loca Scripturę, quę lucis aliquanto minus, difficultatis autem plus habent, quàm alia. Sed ea primùm ſunt eiuſmodi, vt illis etiam non intellectis, fundamentum & conſiſtere queat & intelligi. Deinde horum interpretatio nequaquam ex hominum authoritate pendet, ſed ex locorum Scripturæ, qui clariores ſunt, collatione, interpretatio petenda eſt: aut ſi ea à nobis non perſpicitur, ne quid incertum, non ſatisfaciente nobis conſcientia, de rebus diuinis aſſeueremus; ſuſpendendum eſt de his iudicium, donec certi aliquid nobis Deus oſtenderit: & gratis animis interea tenenda ſunt, in quibus dubitandi locum Deus nobis non reliquit. Sed cùm aduerſariis iſta reſpondemus, denuo ex iis quæ concedimus, inſurgunt. *Quia enim fatemur, eſſe alia ſcripturæ loca aliis intellectu difficiliora: & propter humanæ mentis hebetudinem ac tarditatem, in rebus diuinis diſcendis, ne illa quidem, quæ clariſſima ſunt, ſine interpretatione intelligi à populo, vt Eunuchus reginæ Candacis queritur: Quî poſſim,* ait, *niſi quis mihi præierit? Ipſumque adeo miniſterium idcirco in Eccleſia inſtitutum eſſe diuinitus, quòd Spiritui ſancto interpretationem Scripturæ, quæ fit voce Eccleſiæ, ad nos erudiendos adhibere viſum eſt: Quia denique nos ipſi ſcribendo & docendo ſacros libros explicamus, & omnes ad explicationem eorum legendam & audiendam adhortamur: Ex his ipſi præter Scripturæ lectionem, Eccle-*

ſiæ quoque interpretationem neceſſariam: ac proinde, quod Eccleſia de ſenſu Scripturæ pronunciat, ſine controuerſia recipiendum eſſe colligunt. Nos verò primùm fatemur, *in Eccleſia neceſſariam eſſe Scripturæ interpretationem*, non quia ſine hac ad cognitionem doctrinæ cœleſtis peruenire ſimpliciter ſit impoſſibile, cùm & ſine ipſa ſcriptura, nedum ſine interpretatione miniſtrorum, poſſit ſuos Deus erudire, cùm ipſi viſum eſt, & pijè ſcripturis plurima diſcant ſine interpretibus; Contrà verò, niſi Spiritus ſancti gratia mentium noſtrarum oculi aperiantur, ſiue ſcripturæ, ſiue Eccleſiæ verbis expoſita doctrina cœleſtis, æquè obſcura perpetuò nobis videatur: Sed quia Deo hanc ordinariam nos docendi viam libuit inſtituere, & miniſterij conſeruationem & vſum in Eccleſia ipſe præcepit, vt eſſet inſtrumentum, quo liberrimè ad noſtram ſalutem Spiritus ſanctus vteretur. Deinde quantumuis neceſſaria ſit *ſcripturarum explicatio*; hæc tamen miniſtris noua dogmata in Eccleſiam inuehendi licentiam adeò non concedit, vt nihil magis quàm hoc ipſum Scripturam exponendi officium, eos ad ſolam hanc doctrinam, quæ Scripturis comprehenſa eſt, aſtringat. Alterius enim verba interpretari, non eſt, illis ſententiam alienam aut repugnantem pro libidine affingere; ſed eandem ſententiam verbis aut pluribus, aut clarioribus, aut ſaltem quæ illorum, quos docemus, captui magis accommodata ſint, explicare, ac ſimul, vbi opus eſt, oſtendere, hanc autoris eſſe mentem, quam nos eſſe dicimus. Talis autem interpretatio Scripturæ in his ferè cauſis fit, vt primùm phraſis conſideretur, & propria verborum ſententia eruatur: deinde ſeries ac cohærentia membrorum ſeu partium doctrinæ, quæ in texu ſacro comprehenſa eſt, oſtendatur: Tertiò, ad vſum Eccleſiæ doctrina applicetur, quem habet in confirmatione dogmatum, refutatione errorum, agnitione Dei & noſtri, exhortatione, conſolatione, & inſtitutione vitæ: ſi-

cut

cut Paulus præcipit. 2. ad Timoth. 2. *Studeas rectè ſecare ſermonem veritatis.* Et ad Tit. 1. *Oportet Epiſcopum eſſe tenatem fidelis illius, qui ad doctrinam facit, ſermonis, vt poſſit etiam exhortari per doctrinam, & contradicentes conuincere.* Et ab Epiphanio prudenter monitum eſt : *Non omnia verba diuina allegoria indigent, ſed intelligenda ſunt ſicut habent: ſpeculatione autem indigent & ſenſu, ad intelligendum cuiuſq; argumenti propoſitum:* hoc eſt, Non omnia Scripturæ in allegorias transformanda ſunt, ſed propria verborum ſententia quærenda eſt, ſpeculatione & ſenſu, id eſt, adhibitis artium pręceptis, & linguarum proprietate noſtraq; experientia conſiderata, qua naturam rerum cognoſcimus, quę vocabulis in Eccleſia vſitatis ſignificantur.

Verùm hîc alia difficultas obiicitur: quòd nimirum *in controuerſiis de ſcripto & ſententia, talis iudex requiritur, cuius authoritas ac teſtimonium ad ſtatuendum de ſententia ſcripti ſufficiat. Cùm enim vterque de hac diſputantium (inquiunt) ſuam interpretationem veram eſſe, contendat, niſi à tali iudice, á quo appellare non liceat, ſententia feratur, nunquam dirimentur lites, & perpetuò de Scripturæ ſenſu dubij hærebimus. Porrò iudicium hoc penes Eccleſiam vt ſit neceſſe eſt: ſiquidem in hac ſola controuerſiarum de religione cognitio & diiudicatio quærenda eſt. Quod igitur illa in his pronunciat, ei neceſſariò tanquam certò cognitæ Scripturarum ſententiæ eſt acquieſcendum. Atque hinc manifeſtum eſſe dicunt, placita Eccleſiæ non minoris quàm expreſſam Scripturæ ſententiam, authoritatis eſſe.* Nos autem, vt libenter concedimus, *finiri aliquando controuerſias Eccleſiaſticas oportere, & quidem de iudicis eius ſententia, à quo minimè falli nos poſſe certò nobis conſtet:* ita iudicem hunc, non *Eccleſiam*, ſed *ipſum* Sp. S. in Scriptura nobis loquentem, ac verba ſua declarantem agnoſcimus. Hic enim ſupremus iudex eſt, cuius iudicium Eccleſia tantùm inquirit, monſtrat, & nuntiat: hic fallere non poteſt, cùm omnes homines obnoxij ſint erroris periculo: hic denique cùm Scripturæ ſit author, opti-

mus

mus & certiſſimus verborum ſuorum interpres eſt. Ideoque, ipſa Scriptura in omni dubitatione ad ſe nos reuocat atq; alligat, vt 2. Pet. 1. *Habemus firmiorem ſermonem Propheticum, cui dum attenditis ceu lucernæ lucenti in obſcuro loco, rectè facitis*. Ioan. 5. *Scrutamini Scripturas*. Eſa. 8. *Ad legem & ad teſtimonium: ſi non dixerint ſecundum verbum hoc: eò quòd non eſt eis lux, &c.* Etſi enim & *per Eccleſiam Spiritus ſanctus loquitur:* tamen cùm ea non ſemper Spiritus ſancti verba loquatur, *ſupremus controuerſiarum de religione iudex eſſe non poteſt*. Hunc enim talem eſſe oportet, cuius ſententiam in dubium vocari nulla ratione debeat. Eum verò alium non habemus, quàm verbum Dei ſacris literis conſignatum. *Neque etiam deciſionem controuerſiarum tollimus, quando ſcripturam de Scripturæ ſenſu iudicem conſtituimus:* Etſi enim contentioſi perpetuò quęrunt ſophiſmata, quibus eludant Scripturę teſtimonia: tamen id reclamante conſcientia faciunt, & veritatis amantes alium verborum Scripturę interpretem, quàm ipſam Scripturam non requirunt, & ab ea ſibi abundè ſatisfieri agnoſcunt & fatentur. Cùm enim hominibus etiam concedatur, vt ipſi ſint optimi verborum ſuorum interpretes, quantò magis hic honor Scripturę Sacrę deferendus eſt? Itaque ſi controuerſia de ſententia alicuius in Scriptura loci moueatur, quod aliis in ſcriptis faceremus, multò magis hîc oportebit facere. *Primùm videlicet vt analogia fidei conſideretur, id eſt, nulla expoſitio, quæ cum doctrinæ fundamento, hoc eſt, cum aliquo fidei articulo pręceptoue Decalogi, aut cum aliquo diſerto Scripturæ teſtimonio pugnet, recipiatur, ſicut Paulus monet, vetans ſuper fundamentum ſuperſtruere lignum, fœnum, ſtipulas.* Secundò, *quæ antecedunt, quæq; conſequuntur locum illum, de quo eſt quæſtio, expendantur: vt non modò nihil cum illis pugnans huic affingatur, ſed eius etiam ea ſtatuatur eſſe ſententia, quam illa requirunt.* His enim non animaduerſis, aut diſſimulatis, non rarò deprauatur Scripturę ſententia.

Sic

Pſa. 91. *Sic illa Pſalmi verba, mandauit Angelis ſuis de te, vt in manibus geſtent te, ne ad lapidem offendas pedem tuum, Diabolus tentans Chriſtum, interpretabatur de factis temerariis & curioſis; cùm tamen de facientibus propria vocationis accipienda eſſe doceat, quod additum eſt, in omnib. viis tuis.* Tertiò, *in Scriptura circumſpiciatur, an extet locus alicuius, vbi in confeſſo, aut manifeſtum ſit, aut oſtendi poſſit, verbis aliis eandem de eadem re doctrinam tradi, quæ eo loco continetur, de quo eſt controuerſia. Etenim ſi de loci clarioris aut non controuerſi ſententia conſtet, etiam de controuerſo certi erimus, quandoquidem vtrobiq; idem docetur: vt cùm* Ro. 3. *dicitur: Arbitramur fide iuſtificarii hominem, abſq; operibus legis: quòd hoc loco, fide iuſtificari, non ſit placere Deo propter dignitatem fidei, ſed propter meritum Chriſti fide apprehenſum: & opera legis, non ceremonias tantùm, ſed vniuerſam legis, præſertim moralis, obedientiam ſignificare, docent alia loca, quæ pluribus & clarioribus verbis eandem, de hominis coram Deo iuſtificatione, doctrinam tradunt: vt eodem capite, Ex operibus Legis non iuſtificabitur omnis caro in conſpectu eius. Per legem enim agnitio peccati. Nunc verò abſque Lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt, comprobata teſtimonio Legis & Prophetarum: iuſtitia verò Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes qui credunt: non enim eſt diſtinctio. Omnes enim peccauerunt, & deſtituuntur gloria Dei: Iuſtificantur autem gratis, per illius gratiam, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu.* Quartò, *conferantur loca Scripturæ, vbi non quidem eædem de iiſdem rebus dicuntur, ſed voces tamen & loquendi formæ ſimiles de ſimilibus rebus vſurpantur. Si enim certa ſit ſimilis alicuius loci interpretatio, & in loco conuerſo ſimilis interpretationis adhibendæ, eædem quæ illic, extiterint cauſæ, idem de ſimilibus erit iudicandum. Iubet Dominus,* Matt. 5. *oculum eruere, manum amputare, ſi ſcandalo ſint nobis. Cùm autem corpus mutilare vetet Lex, Non occides, hac figura Dominum velle, vt rebus etiam chariſſimis renuntiemus potiùs, quàm vt earum deſiderio aut impulſu à Deo nos abduci patiamur, oſtendit ſimilis forma ſermonis alibi vſurpata, ad ſignificandas res chariſſimas*

mas & pretioſiſſimas, vt Ierem. 22.*Si eſſet Iechonias annu-lus in manu dextera mea, inde auellerem te.* Et Deut. 32. *Cuſtodiuit eum vt pupillum oculi ſui.*

Secundùm has normas, vbi de controuerſia ſcripti, & ſententiæ iudicatum eſt, rectè etiam *ad conſenſum Eccleſiæ Catholicæ*, ſed longo interuallo, & non ſine magna cautione, deſcenditur. Ne enim titulo *Eccleſiæ* nobis imponatur, primùm omnium *nulla ſententia, quam iſtæ, quæ iam expoſitæ ſunt, iudicandi regulæ, non ſerant, eſt recipienda.* Deinde *conſiderandum, quæ tempora, & quorum ſcripta puriora ſint: quæ partes doctrinæ, quibus ætatibus vel rectæ explicatè, vel erroribus deprauatæ fuerint: cuius denique interpretatio maximè teſtimonio Scripturæ, vel ab ipſo authore probetur, vel à nobis probari poſſit.* Atque huic omnium de Scripturæ ſenſu controuerſiarum deciſioni è Scriptura petitę acquieſcunt pij & veritatis amantes, ſicut dicitur: *Qui ex Deo eſt, verba dei audit: Eccleſiæ* verò *veteris & Catholicæ teſtimonium*, quatenuś cum Scriptura vident illud congruere libenti & grato animo amplectuntur, eoque magis de agnita veritate confirmantur. Si qui autem contentioſi Scripturæ teſtimoniis non cedunt, propter hos iudicem verbo Dei ſuperiorem non oportet quærere, ſed eos iudicio Dei relinquere, vt monet Apoſtolus ad Tit. 3. *Hæreticum hominem poſt vnam atque alteram admonitionem fuge, ſciens quòd euerſus ſit, qui talis eſt, & peccet per ſeipſum condemnatus.* Et 1. Cor. 14. *Si quis ignorat, ignoret.* Et Apocal. vltimo: *Qui ſordidus eſt, ſordeſcat magis.* Neque verò is, cui verbum Dei non ſatisfacit, hominum authoritati acquieſcit, quemadmodum res ipſa docet. Cæterùm vt hæc ad obturanda veritati contradicentium ora, vel ſaltem ad manifeſtandam eorum impudentiam ſufficiunt; ita ad ſingulorum piorum conſcientias muniendas in religionis diſſidiis, præter curam diſcendi doctrinam ex verbo Dei, ardens & aſſidua Dei inuocatio requiritur, qua doceri nos & gubernari à Spiritu ſancto petamus. Id enim ſi

5. Eccleſia Catholica.

Ioa. 8. 47.

6. Preces.

fecerimus, non ſinet nos Deus perſeuerare in errore, qui nos auellat ab ipſo: ſed de omnibus ad ſalutem noſtram neceſſariis, veram ac certam verbi ſui ſententiam nobis aperiet, vt fides noſtra non humana, ſed diuina authoritate nitatur, quemadmodum promittitur, Mat. 7. *Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Quiſquis enim petit, accipit: & quicunque quærit, inuenit: & pulſanti aperietur.* Luc. 11. *Quantò magis Pater veſter cæleſtis dabit Spiritum Sanctum petentibus ab ipſo?* Iacob. 1. *Si cui veſtrûm deeſt ſapientia, petat à Deo, qui dat omnibus ſimpliciter, nec exprobrat, & dabitur ei: ſed poſtulet cum fiducia, nihil hæſitans.*

Addunt his argumentis, *indignum eſſe, ſi Spiritus Sanctus loquens in Eccleſia examini & iudicio alterius ſubiiciatur: ideoque reuocandum ad Scripturæ regulam non eſſe.* Sed cùm idem Spiritus in Eccleſia & in ſcriptura loquatur: dum vocem Eccleſiæ ſecundùm ſcripturam examinamus, non alteri Spiritum Sanctum ſubiicimus: ſed eum ſibi ipſi conferimus. Atque hoc pacto primùm ei veritatis ac conſtantiæ laudem tribuimus, dum ſibi perpetuò ſimilem eſſe, & nuſquam à ſeipſo diſcedere agnoſcimus, ac teſtamur: Deinde, ſupremam de voluntate diuina pronuntiandi authoritatem penes ipſum eſſe fatemur, dum non inquirimus an vera certaque ſint, quæ ipſe locutus eſt, ſed an ipſius verba ſint, quæ homines illi aſcribunt: idque facimus eo quo ipſe præſcripſit modo, & poſtquam ab eo profectum aliquid ex regula verbi ſcripti cognouimus, ei ſine controuerſia mentes & voluntates noſtras ſubiicimus. Contrà verò, *cuius nos accuſant in Spiritum ſanctum contumeliæ*, ipſos aduerſarios eſſe reos, facile eſt intelligere. Dum enim *de Scripturæ ſenſu pronuntiandi, controuerſias decidendi authoritatem, non penes ſcripturam, ſed penes ſe eſſe volunt*: hoc ipſo & Spiritum ſanctum à ſeipſo diſſidere poſſe fingunt, & iudices Sp. S. & verbo Dei ſuperiores, ſeſe ipſi conſtituunt.

Poſtremò,

Poſtremò, cùm dicat Paulus 2. Cor. 3. *Miniſtrum ſe eſſe noui Teſtamenti, non literæ, ſed ſpiritus: literam enim occidere: Spiritum viuificare:* quidam inde colligunt, *non quid verbum Dei ſcriptum ſonet, ſed quid ſpiritus dictet per Eccleſiam, vel in cordibus, audiendum eſſe:* Quinetiam inualuit ante hæc tempora opinio, *ſententiam verborum ſcripturæ grammaticam pernicioſam eſſe, niſi omnia in allegorias transformentur.* Sed multiplex in hoc argumento paralogiſmus facilè apparet; ſi conſideretur, quid *litera & ſpiritus* apud Paulum ſignificet. *Literam* enim nominari à Paulo omnem de Deo doctrinam, ac notitiam, & legis obſeruationem externam in non renatis: *Spiritum* verò primùm quidem *ipſum Spiritum Sanctum:* ſecundò, *veram doctrinam de Deo, quando Spiritus ſanctus per eam eſt efficax:* tertiò, *fidem & conuerſionem, & motus Deo placentes à Spiritu ſancto per verbum accenſos,* apparet ex verbis antecedentibus. Pro eo enim quòd hîc dicit, *ſe factum à Deo miniſtrum, non literæ, ſed ſpiritus,* dixit ſuprà, *ſubminiſtratam à ſe eſſe epiſtolam Chriſti, non atramento, ſed ſpiritu Dei ſcriptam in tabulis cordium,* id eſt, non inanem, ſed efficacem in cordibus hominum fuiſſe prædicationem ſuam, agente per eam Spiritu ſancto: & in eandem ſententiam Roman. cap. 2. *Circumciſionem in litera* nominat ceremoniam ſine conuerſione: *Circumciſionem verò cordis in ſpiritu,* ipſam conuerſionem. Et Roman. 7. *iubet nos ambulare in nouitate ſpiritus, non in vetuſtate literæ,* id eſt, in vera ſanctitate, qualis inchoatur in renatis per Spiritum ſanctum: non in peccatis & hypocriſi eorum, qui norunt quidem voluntatem Dei, ac præſtant etiam externam diſciplinam, ſed manent ſine fide & conuerſione. Primùm igitur, quemadmodum doctrina non ſuo, ſed hominum vitio tantùm *litera* manet: ſic etiam non ſua naturâ, ſed propter hominum prauitatem occidit, hoc eſt, iudicio Dei mentes terret, ac fremitum & odium contra Deum irritat, vt diſertè capite. 7. ad Roman. docetur: *Lex ipſa quidem ſan-*

cta: & præceptum eſt ſanctum, & iuſtum, & bonum. Ergo quòd bonum erat, mihi factum eſt mortiferum? Abſit. Imò peccatum, vt appareret peccatum, per id quod bonum eſt, mihi mortem genuit, vt peccatum fieret ſummè peccatum per præceptum. Scimus enim quòd lex ſpiritualis eſt: at ego carnalis ſum, venditus ſub peccatum. Effectus verò ſcripturę proprius eſt, viuificare homines, hoc eſt, vera dei agnitione illuſtrare, & ad dilectionem Dei flectere: ſicut dicitur 2. Cor. 2. *Chriſti bonus odor ſumus Deo in his, qui ſaluantur, & in his qui pereunt: &c.*

Secundò, etſi *litera*, hoc eſt, doctrina ſine ſpirituali motu, occidat, Spiritus Sancti tamen operatione accedente, cùm non iam litera, ſed ſpiritus & potentia Dei ſit ad ſalutem omni credenti, nequaquam occidit, ſed viuificat, vt pſal. 119. dicitur, *Eloquium tuum viuificat me*. Ne itaque occidat nos litera, non oportet ſcripturam, ſed contumaciam cordis abiicere; & orare Deum, vt doctrinam ſuam in nobis & in aliis non literam, ſed *ſpiritum* eſſe velit, hoc eſt, efficaciter per eam corda noſtra moueat, & ad ſe conuertat. Tertiò, quòd additur, *ſpiritum viuificare*; id non à ſcriptura, ad alias opiniones aut reuelationes, nos auocat. ſpiritus enim ille viuificat, à qua Scriptura non diſſentit: ſed eadem docet ac ſapit, quæ in Scriptura prodidit. ille autem *Spiritus*, qui à ſcriptura homines abducit, non viuificat: ſed multò veriùs quàm litera, videlicet non per accidens, ſed ſua natura, occidit. Eſt enim Spiritus Antichriſti mendax & homicida, ac proinde nobis ſit anathema.

Quartò autem, procul à Pauli mente aberrare illos, qui per *literam*, vel characteres literarum, vel propriam & Grammaticam ſententiam, ſiue ſcripturæ totius, ſiue allegoricè & figuratè dictorum; & per *ſpiritum*, eorum interpretationem intelligunt; tum ex iis, quæ de ſententia Pauli ſunt dicta, tum inde manifeſtum eſt, quòd non ſolùm omnis ſcripturæ ſententia, ſiue propria, ſiue figurata, ſed omnis etiam eius interpretatio

pretatio, eſt & manet *litera occidens*, niſi viuifica Spiritus ſancti vis ad eam acceſſerit.

Quare cùm neque interpretationis, neque reuelationis, neque autoritatis, neque alio prætextu liceat, relicta ſcriptura Prophetica & Apoſtolica, ad quæcunque de religione dogmata ſcripturæ teſtimonio non comprobata tranſire; eam velut oraculum de cœlo ſonans audiamus, ad lectionem eius, neque opinionibus vel ex nobis vel aliunde conceptis, neque affectibus, neque præiudiciis occupatos ánimos, ſed timorem Dei & ſtudium cognoſcendi veritatem afferentes. Ita enim futurum eſt, vt & ſententiam ſcripturæ veram intelligamus, ac per eam pietas & conſolatio certa & ſolida in nobis accendatur & progreſſus faciat.

DE VERA PIORVM CONSOLATIONE.

SCOPVS huius doctrinæ eſt, vt habeamus conſolationem firmam in vita & in morte. Atque vt hanc habeamus, Chriſtiana doctrina potiſſimum diſcenda eſt. Summa autem conſolationis iſtius in eo conſiſtít, quòd *ſumus membra* Chriſti: id eſt, quòd ſumus Chriſto per fidem inſiti: quòd ſumus ei curæ, & per eum à Deo dilecti, Deo reconciliati, & cum eo coniuncti.

Illam conſolationem Diabolus nobis adimere conatur hoc modo. 1. *Tu es peccator. Ergo Deo non es acceptus.* Reſ. Sed Chriſtus pro me ſatisfecit ſuo pretioſo ſanguine. 2. *At tibi eſt moriendum.* Reſp. At Chriſtus me liberauit à poteſtate mortis, & ſcio me per Chriſtum ex morte emerſurum. 3. *Quid ſi autem amittas gratiam Chriſti? potes enim labi, & perire, cùm longum ſit iter in cœlum.* Reſpon. Non tantùm mihi meritus eſt ſua beneficia Chriſtus, ſed etiam confert, eaque in me conſeruat, & perſeuerantia me donat, ne excidam à gratia. 4. *Quid ſi hæc ad te non pertineant? & vnde ſcis te eſſe Chriſti?* Reſp. 1. Quia habeo teſtimonium Spiritus S. in me. 2. Quia vniuerſalis promiſſio per-

tinet ad omnes fideles. Si ergo habeam fidem, ad me promiſſio illa pertinet. Scio autem me habere fidem ex effectis fidei, 1. Quia habeo voluntatem obſequendi & credendi Deo, etiamſi ſim infirmus. 2. Quia habeo bona opera, quæ ſunt ſigna veræ fidei. Ergo habeo veram fidem, & per conſequens, Chriſtus & eius beneficia ad me pertinent.

Neceſſaria eſt hæc conſolatio. 1. *Propter noſtram ſalutem, ne deſperemus.* 2. *Propter celebrationem Dei.* Vt enim poſſimus celebrare Deum, oportet nos emergere ex peccato & morte: non ruere in deſperationem, ſed firma conſolatione ſuſtentari vſque ad finem. Hanc conſolationem etſi reliquę ſectæ promittant, non tamen præſtare poſſunt, quia conſcientia & experientia ſæpe reclamat. Sola autem Eccleſiæ doctrina eam præſtat, ita vt conſcientiæ acquieſcant, quia ſola hęc oſtendit fontem omnium miſeriarum, quibus genus humanum eſt obnoxium: ſola quoq; hęc rationem eluctandi ex iis præſcribit.

Partes huius conſolationis ſunt 1. Reconciliatio noſtri cum Deo per Chriſtum, cuius vnius Chriſti nos proprij ſumus: ac proinde non ſumus noſtri iuris, ita vt liberè peccemus, nec in noſtris viribus vel manibus conſiſtit ſalus noſtra. Quod ſi ita eſſet, ſingulis momentis amitteremus eam. 2. Modus reconciliationis, nimirum per ſanguinem Chriſti. 3. Liberatio ex miſeriis. 4. Conſeruatio reconciliationis & libera-
Mat. 10. 30. tionis, ita vt ne pilus quidem de capite noſtro cadere poſſit, ſine voluntate patris noſtri cœleſtis. *Obiect.* At pij quotidie interficiuntur. *Reſp.* Hæc non nocent, ſed iuuant noſtram ſalutem. *Diligentibus Deum*
Rom. 8. 28. *omnia ſimul conferunt ad bonum* 5. Teſtimonium Spiritus Sancti in cordibus noſtris efficientis veram conſolationem, & veram ad Deum conuerſionem. Hoc Sp. S. teſtimonio cognoſcimus nos eſſe Dei, poſtquam ſemel erepti ſumus ex iſtis miſeriis. Nam Spiritus S. qui eſt eius rei pignus certiſſimum, teſtatur in

cordibus

cordibus noſtris ea ad nos verè pertinere. Efficit.n. *vt ſine metu Deo ſeruiamus*. At hic *Spiritus Chriſti, quem Deus miſit in corda noſtra, clamat Abba pater*. 6. *Certitudo vitæ æternæ*. Differt hęc pars à quinta: quia illa eſt certitudo earum rerum: hæc autem, eſt certitudo noſtra, qua ſcimus hæc eſſe certa. Atq; hoc eſt initium fidei. Luc.1.74. Gal.4.6.

Vt habeamus hanc conſolationem, tria conſideranda ſunt. 1. *Agnitio miſeriæ noſtræ*, vt deſideremus liberationem, & Deo grati ſimus. 2. Liberatio: ſine qua non habemus conſolationem. 3. Gratitudo, ſine qua non liberamur. Hic ſumma & propoſitio totius ſacræ Scripturæ continetur. Atque hæc planè conſonant *cum diuiſione Scripturæ, ſeu doctrinæ Catholicæ, in Legem & Euangelium*, & harum partium diſcriminibus. Ad illa enim tria membra *Lex* & *Euangelium* referuntur: ad primum & tertium *Decalogus* pertinet, quia duplex eſt vſus Legis, Agnitio peccati, & Regula vitæ. Ad ſecundum membrum pertinet *Symbolum*, quia hoc de liberatione agit, & eſt ſumma Euangelij: *Sacramenta* ſimiliter ad ſecundum membrum referenda ſunt, quia confirmant id quod in Euangelio docetur. Ea nimirum ſunt appendices promiſſionis gratiæ, & ſigilla iuſtitiæ fidei. *Precatio* ad tertium membrum pertinet, ad gratitudinem ſcilicet: quia precatio eſt præcipua pars gratitudinis.

Ex his oriuntur quatuor quæſtiones. 1. *Quare iſta tria neceſſaria ſint ad conſolationem*. 2. *Vnde hęc tria ſciamus: ex Lege ſcilicet & Euangelio*. 3 *Quomodo*. 4. *Quare*.

Cognitio miſeriæ neceſſaria eſt ad conſolationem. 1. Quia non agnita miſeria, & quidem eius magnitudine, neque magnitudinem beatitudinis agnoſceremus, neque liberationem ex malis expeteremus. Si non expetimus liberationem ex malis, non quærimus eam; ſi non quærimus, non conſequimur eam: *quia Deus tantùm quærentibus dat liberationem: tantùm pulſanti aperitur*, eòque in iis finem ſuum aſſequitur, nempe ſui celebrationem. *Beati qui ſitiunt iuſtitiam. Venite ad*

Mat.11.28. *me omnes qui laboratis. In Spiritu contrito habito.* Quę
Iſa.57.15. iam diximus, hoc etiam ſyllogiſmo confirmantur. Quod neceſſarium eſt ad deſiderium liberationis in nobis excitandum, id neceſſarium eſt ad conſolationem: Agnitio miſeriæ noſtræ neceſſaria eſt ad deſiderium ſalutis, aut liberationis. Ergo agnitio miſerię noſtrę neceſſaria eſt ad conſolationem conſequendam: non tamen ad nos conſolandum: nam terret nos iſta miſeriæ cognitio: ſed terror iſte, nobis eſt ſalutaris, quia niſi agnoſcamus miſeriam noſtram, non expetimus liberationem. Qui verò liberationem non expetunt, eam non accipiunt. 2. Miſeriæ noſtræ cognitio neceſſaria eſt ad conſolationem: quia eſſemus ingrati, ſi ignoraremus ex quantis miſeriis eſſemus liberati & extracti. Quantò magis enim ſentimus magnitudinem mali noſtri, tantò magis deſideramus & expetimus remedium, & eò magis erga Deum grati ſumus, quia præbuit nobis remedium aduerſus peccatum. 3. Quia concione Legis fit præparatio ad concionem de gratia: alioqui ſequitur ſecuritas carnalis, fitque conſolatio inſtabilis. Hinc patet, cognitionem miſeriæ noſtræ nos potiſſimum haurire ex Lege, ac proinde inchoandum eſſe à prædicatione Legis, ſicut fecerunt Prophetæ & Apoſtoli: idq; vt deiiciantur conſcientiæ & corda coram Deo, ac præparentur ad pœnitentiam, & ad recipiendum Euangelium. Hoc niſi fiat, reddentur homines magis ſecuri & contumaces, & porcis obiicientur margaritę pedibus conculcandæ.

Cognitio Liberationis neceſſaria eſt ad conſolationem. 1 Quia bonum non agnitum non expetimus, iuxta illud, *Ignoti nulla cupido.* Imò inuentum quoq;, ſi ignoremus quale illud ſit, non expetimus, ideoq; non conſequimur. Immò illud ipſum, quo liberationem conſequimur, requirit agnitionem liberationis. Errabis enim in petitione liberationis, niſi ſcias quæ & qualis ſit, & quomodo accipiatur. Deinde, per fidem fi-

mus

mus participes huius liberationis. Atqui fides non eſt ſine cognitione. Neceſſaria igitur eſt agnitio Liberationis, tum vt conſequi eam poſſimus: tum quia inſtrumentum ipſum quo eam conſequimur, non poteſt eſſe ſine liberationis noſtræ cognitione. 2. Bonum non agnitum non conſolatur: vt igitur te conſoletur, oportet ſcire quantum & quale ſit bonum illud. 3. Neceſſaria eſt liberationis agnitio, vt poſſimus eſſe grati: quia pro bono ignoto gratias non agimus, quippe, quod parui facimus: & ,ſi volumus verè eſſe grati, cognoſcimus & deſideramus omnes eius boni circumſtantias. Liberationem cognoſcimus ex Euangelio. 1. Audiendo illud. 2. Diſcendo. 3. Aſſentiendo, & quidem ex Euangelio: quia illud ſolum promittit Liberationem credentibus in Chriſtum. Oportet autem diligenter modum Liberationis obſeruare, vt non cum nominis diuini contumelia, & noſtro ſalutis periculo modum liberationis ipſi fingamus, aut ab aliis confictum amplectamur.

Gratitudinis cognitio neceſſaria eſt ad conſolationem. 1. Quia nemo poteſt Deo facere grata, niſi ſciat quæ ipſi grata ſint: nam vult coli, & nos gratos eſſe, non eo modo quo nos volumus, ſed eo modo quo ipſe præſcripſit. Niſi igitur ſcias quæ ei grata ſint, nullam inde conſolationem accipies. 2. Quia ibi primùm eſt vera conſolatio, vbi eſt gratitudo: niſi enim ſis gratus, non potes tibi applicare meritum filij Dei. Nam tantùm gratis nobis offertur & applicatur: Gratitudinem autem præſtare non potes: niſi agnoſcas modum, quo nobis dat beneficia ſua Dominus. 3. Gratitudinis cognitio ſequitur neceſſariò, quia eſt præcipuus finis & ſcopus liberationis. *In hoc apparuit Filius Dei, vt deſtrueret opera Diaboli.* 4. Vt ſciamus illa quæ præſtamus non 1. Io. 3. 8. eſſe meritum, ſed tantùm gratitudinis declarationem. Pro qua re autem gratias agis, eam ſcis te non eſſe meritum. 5. Ex hac gratitudine fides in nobis & conſolatio confirmatur. *Obiect.* Quod vltrò ſequitur, id non

eſt

eſt neceſſe doceri. Sed vltrò neceſſe eſt ſequatur gratitudo. Non igitur neceſſe eſt illam doceri. *Reſp.* Sequitur gratitudo liberationẽ, ſed modus gratitudinis non item: de hoc enim ex verbo Dei docendi ſumus. Deinde maior non eſt vniuerſalis: poteſt enim doceri, quod vltrò ſequitur magnoperè, maioris & amplioris cognitionis & confirmationis cauſa. Gratitudinem autem cognoſcimus. 1. Ex Euangelio, quia illud promittit liberationem cum conditione pœnitentiæ. 2. Ex lege, quia Lex in ſpecie oſtendit & determinat ſpecies obedientiæ. Quoniam illa vera, firma, atque vnica fidelilium conſolatio ſcopus eſt totius doctrinæ Chriſtianæ: & quoniam ad illam conſolationem hæc tria neceſſariò requiruntur, Miſeriæ ſcilicet hominis, liberationis, & gratitudinis conſideratio: conſtat hæc tria præcipuas eſſe doctrinæ Chriſti partes. Proinde de iis ordine deinceps agemus.

PRIMA PARS.

DE HOMINIS MISERIA.

Vnde tuam miſeriam cognoſcis?

a Rom. 3. 20

EX Lege Dei[a].

Quid à nobis poſtulat lex Dei?

Id docet nos Chriſtus ſummatim. Mat. 22. *Diliges Dominũ tuũ, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota cogitatione tua, & ex omnibus viribus tuis*[b]. *Iſtud eſt primum & maxi-*

b Lu. 10. 27.

mum

mum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Ab iſtis duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent.

Num hæc omnia perfectè ſeruare potes?

Minimé[c]. Natura enim propenſus ſum ad odium Dei & proximi[d].

c Rom.3.10. & 23.1.Io. 1.8.
d Rom.8.7. Eph.2.3. Tit.3.3.

Num ergo Deus hominem ita prauum & peruerſum condidit?

Nequaquam[e]: Imó verò bonum, & ad imaginem ſui condidit eum[f], hoc eſt vera iuſtitia & ſanctitate præditum, vt Deum creatorem ſuum rectè cognoſceret, & ex animo diligeret, cum eo beatus in æternum viueret, idque ad eum laudandum & celebrandum[g].

e Gen.1.31.
f Ge.1.26.& 27.
g 2.Cor.3.18.Col.3.10. Eph.4.24.

Vnde igitur exiſtit hæc naturæ humanæ prauitas?

Ex lapſu & inobedientia primorum parentum Adami & Euæ[h]: Hinc natura noſtra ita eſt deprauata, vt omnes in peccatis concipiamur & naſcamur[i]

h Ge.3.Ro.5. 12.18.19.
i Pſal.51.5. Gen.5.3.

An verò adeò corrupti ſumus, vt ad bene agendum prorſus non ſimus idonei, & ad omne vitium procliues?

Certè: niſi per Sp.S. regeneremur.[k]

Annon igitur Deus homini iniuriam facit, qui ab eo in lege flagitet, quæ præſtare non queat?

Minimé[l]. Nam Deus hominem talem condiderat, vt ea præſtare poſſet: verùm homo, impulſore diabolo[m], ſua ipſius contumacia, ſe & omnem poſter. diuinis illis donis orbauit.

k Io.3.5. Gen.6.5. Iob.14.4.& 15.14.16. & 35.Iſa. 35.6.
l Ioa.3.5. Ep.4.24
m Luc.10. 30.&c.

Num

Num Deus hanc contumaciam & defectionem hominis admittit impunitam?

Imó verò horrendis modis iraſcitur[n], tùm
n Rom.5.12. Heb.9.27. ob innata nobis peccata, tum ob ea, quæ ipſi committimus, eaq́; iuſtiſs. iudicio præſentib. & æternis ſuppliciis punit, ſicut ipſe pronuntiat: *Maledictus omnis qui non permanet in omnib.*
o Deut.27.26. Gal.3.10. *quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea*[o].

Annon igitur Deus eſt miſericors?

p Exod.34.6 q Exod.20.5 Pſal.5.5. 2.Cor.6.14. Eſt ille quidem miſericors[p], verúm ita, vt etiam ſit iuſtus[q]. Quapropter poſtulat eius iuſtitia, quod aduerſus ſummam Dei maieſtatem commiſſum eſt, id quoq; vt ſummis, hoc eſt, ſempiternis tùm animi, tum corporis ſuppliciis luatur.

PRIMA. In hac parte tractantur tres Loci:

1 *De peccato.*

2. *De Creatione hominis*, qui facit ad intelligendum locum de Peccato.

3 *De Libero arbitrio.*

Miſeriam noſtram, & nos habere peccatum, cognoſcimus ex Lege Dei, quæ à nobis exigit & requirit eius contrarium quod in nobis eſt. Nam propenſi ſumus ad odium Dei & proximi, id quod eſt ipſum peccatum: at Lex amorem Dei requirit. Latiùs autem patet nomen *miſeriæ*, quàm *peccati*. *Miſeriæ* nomine intelligimus *malum culpæ*, id eſt, omne peccatum: & *malum pœnæ*, quod complectitur omnes deſtructiones naturæ rationalis, dolores, cruciatus, calamitates. In ſumma, *Malum pœnæ* complectitur omnes miſerias, & ſequentia peccata, quibus puniuntur præcedentia. Sic numeratio populi, à Dauide facta, eſt ſimul pœna & peccatum.

Ex lege cognoſci miſeriam noſtram, ſatis apparet ex hoc Syllogiſmo, cuius maiorem propoſitionem recitat Lex ipſa: *Maledictus omnis qui non permanet in perfecta Dei & proximi dilectione*. Atqui illam *dilectionem* Deu.27.26. Gal.3.10.
Dei vocat Chriſtus *primum & maximum mandatum*. Item conſcientia addit Minorem: Ego non manſi in omnibus. Concluſio eſt approbatio ſententiæ Legis: Ergo ſum maledictus. Ita *ex lege eſt agnitio peccati*. Mat. 22. 38.

Maior tamen eſt latiùs explicanda 1. Dicitur, *Qui non permanſerit in perfecta dilectione*, &c. id eſt, vt Chriſtus explicat, *Qui Deum non dilexerit ex toto corde, ex tota anima, ex tota cogitatione, & ex omnibus viribus*. Mat. 22. 37.
Ex toto corde) quo omnes affectus, inclinationes, appetitus intelliguntur. Vult enim Deus ſe ſolum agnoſci ſummum, ſeque ſupra omnia alia amari, & vt in eo acquieſcant homines, ſibi totum cor vult, non partem ſibi & alteri partem tribui, & apponitur huic, *non ambulare coram Deo perfecto corde*. *Obiect*. Si debemus Deum ex toto corde diligere: Ergo parentes non debemus diligere. *Reſp*. Licet quidem nobis & alia diligere, ſed nihil ſupra Deum. Debemus quidem parentes diligere: ſed non ſummè. Reliqua enim diligere debemus propter Deum. *Ex tota anima)* qua partem volentem, ſeu motus voluntatis complectitur: id eſt, voluntate tota & propoſito. *Ex tota cogitatione)* qua intellectum & mentem intelligit: quantum cognoſcimus de deo, tantum etiam ipſum amamus: ideò *cùm perfectè eum cognouerimus, deſinet id quod eſt ex parte*. Proinde & dilectio 1.Co.13.10.
Dei, quæ nunc eſt ex parte, erit perfecta. *Ex omnibus viribus)* quibus omnes actiones internas cum lege Dei congruentes complectuntur. 2. Dicitur, *in dilectione Dei*: cui nempe patefacto, & benefacienti ſibi ſit obligatus: vnde ſe Deum noſtrum Dominus vocat. *Diligere autem Deum* eſt eum agnoſcere ſummum bonum, & quidem ſummum bonum nobis, idque ita amare, vt omnia potiùs deſerere velis, omnia pati, quàm ab illo recedere, & nolle cum illo coniungi. nam

quod

quod optimum eſt, id maximè expetis, & cum eo maximè coniungi cupis.

3. Dicitur, *in dilectione proximi.* Diligere proximum, eſt ex dilectione Dei bene velle & benefacere proximo, & præſtare ei omnia quę tibi fieri iuſtè & ſecundùm legem cuperes.

Dilectio Dei eſt ſumma legis, quia ſumitur pro tota obedientia, quippe cùm ſit obedientiæ cauſa. *Dicitur autem dilectio Dei primum mandatum*, quia eſt fons aliorum. *Fons eſt.* 1. quia eſt cauſa impulſiua & efficiens. 2. Quia eſt finalis cauſa aliorum, quæ eſt, vt declaremus amorem noſtrum erga Deum. Eadem ratione dicitur *Maximum mandatum*, 1. Quia finis eſt aliorum omnium mandatorum, & totius obedientię: nam ideò debes benefacere proximo, quia diligis Deum, & vt ipſi rurſum pręſtes obedientiam. 2. Quia cultus principalis eſt, propter quem ceremoniales leges inſtitutæ ſunt, atque ita opponitur cultui ceremoniali, qui fiebat propter hanc legem moralem.

Obiect. *Secundum præceptum eſt primo ſimile: Ergo primum non eſt maximum.* Reſp. *Dilectio proximi dilectioni Dei ſimilis eſt.* 1. Quia præceptum illud de proximo diligendo opponitur ceremoniis. 2. Quia obedientia prima eſt cauſa ſecundæ tabulæ. 3. Quia violatio ſecundæ tabulæ æquè meretur æternas pœnas, ac primæ. 4. Quia pertinet ad cultum moralem, qui deſcribitur in prima & ſecunda tabula. 5. Similis eſt, quod ad cohærentiam: quia neutra ſine altera ſeruari poteſt. 6. Quia idem eſt vtriuſque author. 7. Quia vtraq; integram obedientiam complectitur. Hinc iam patet reſponſio ad obiectionem: *Ergo proximus eſt æquandus Deo, & æquè colendus.* Nam dictum eſt ſuprà, *Deum ſolum diliges ex toto corde. Similis autem eſt proximi dilectio* dilectioni Dei, quod ad genus cultus: diſſimilis, quod ad gradus. Eſt tamen etiam diſſimilis. 1. quoad obiecta. Nam Deus & homo diuerſa ſunt obiecta. 2. quatenus dilectio proximi ex dilectione Dei oritur, non

contrà.

contrà. 3. Vti dictum eſt, quod ad gradum dilectionis. Obiect. *Si dilectio Dei eſt ſummum mandatum: Ergo dilectio Dei eſt maior fide*. Reſp. *Dilectio* ſumitur hîc pro tota obedientia, quam Deo debemus, ſub qua fides comprehenditur, quæ eſt cauſa reliquarum omnium actionum. Nam quia Deum diligere iubemur, eum quoque prohibemur offendere: nemo enim dilectum à ſe offendit.

Dilectio proximi dicitur ſecundum mandatum. 1. Quia continet ſummam ſecundæ tabulæ: ſi enim *dilexeris proximum ſicut te ipſum*, non occides eum, non illi nocebis. 2. Quia ex prima tabula, nempe ex dilectione Dei, debet oriri proximi dilectio: atque ita explicatur etiam quod additur à Chriſto. *Ab iſtis nimirum duobus mandatis pendere totam Legem, & Prophetas*, id eſt totam reliquam obedientiam legalem, quæ in Moſe & Prophetis comprehenſa eſt, oriri ex dilectione dei & proximi. Obiect. *In Prophetis eſt etiam promiſſio, ſeu doctrina Euangelij: Ergo malè videtur hîc loqui Chriſtus*. *Reſp*. Loquitur de doctrina legali, non de promiſſionibus Euangelij, quod apparet ex quæſtione Phariſæi, quærentis *quodnam eſſet præcipuum mandatum*, non quæ principalis promiſſio: ideo Chriſtus ei reſpondet ad propoſitum. Huculque tendit explicatio maioris propoſitionis.

Nunc minor propoſitio reſtat: ea eſt, *Atqui ego non permanſi in omnibus*, id eſt, neque Deum dilexi, ſicut oportebat, neque proximum. *Ergo maledictus*. Atque ita apparet reipſa agnitionem miſeriæ, eoque agnitionem pœnæ, qui miſeriæ nomine continetur, eſſe ex lege. Id quod & alio argumento confirmatur. *Lex pœnam oſtendit quia obligat nos vel ad obedientiam, vel ad pœnam. Sed nemo præſtat obedientiam. Ergo obligat ad pœnam*. Quin & *lex* præterea oſtendit *omnia mala nobis accidere propter peccata*. Item oſtendit Dei iuſtitiam, magnitudinem, & grauitatem iræ Dei aduerſus peccatum. *Hinc oritur quæſtio. Vndenam ſit peccatum*, cùm præſertim

Dominus hominem creauerit bonum, & ad imaginem ſuam. Ad hanc quæſtionem pertinet locus *de Peccato, de Creatione hominis, ac de libero arbitrio*: quos tres locos ordine perſequemur.

LOCVS DE PECCATO.

QVæſtiones hîc obſeruandæ.

1. *An ſit, vel vnde conſtet eſſe peccatum in nobis.*
2. *Quid ſit peccatum.*
3. *Quotuplex ſit.*
4. *Quæ ſint peccati cauſæ.*
5. *Quæ effecta ſint peccati.*

Eſſe non tantùm in mundo, ſed etiam in nobis peccatum, ſcimus, 1. *Ex lege Dei*, hoc eſt, collatione noſtri ad legem, conſiderando quid ea requirat, & quid nos præſtiterimus. Lex requirit integram & perfectam obedientiam, internam & externam. Hanc verò in nobis non inuenimus. Ob. *Quod docet nos iuſtitiam extra nos quærere, & nos peccati reos arguit, ex eo habemus agnitionem peccati: Sed Euangelium iubet de nobis deſperare, & alibi iuſtitiam quærere. Ergo ex Euangelio habemus agnitionem peccati.* Reſp. Concedo nos aliquo modo ex Euangelio cognoſcere peccatum, ſed non principaliter. Hic enim eſt vſus Legis principalis. Euangelium autem præſupponit quod lex probauit: videlicet nos eſſe peccatores, antequam ablegat nos ad Chriſtum. Sic etiam ſcientiæ ſubalternæ à ſuperiorib. ſumunt ſua principia, & non probantes ea ex iis procedunt. Deinde Euangelium in genere nos arguit tantùm peccati: ſed non in ſpecie declarat quid, & quæ ſint peccata. Hoc autem eſt principale & proprium Legis officium: ideo non ponimus excluſiuam, quòd ex ſola lege ſit agnitio peccati. 2. Scimus in nobis eſſe peccatum ex lege naturali, ſiue ex iudicio conſcientiæ quod eſt in omnibus. 3. Ex teſtimoniis ſacræ Scripturæ. vt Pſalm. 14. & 53. Iſai. 59. 4. Ex pœnis & miſeriis peccatum con-

ſequentibus

ſequentibus. 5. Ex concionibus pœnitentiæ. Hæc autem quæſtio ponitur. 1. contra Libertinos. 2. vt ſit exercitium pœnitentiæ. Atque hîc non quæritur, an peccatum ſit in aliqua re, vel in aliquibus hominibus: ſed, an ſit in omnibus hominibus peccatum. Cumque ſine huius rei cognitione, nec ſuus honor Deo tribui, neque ſalus nobis contingere poſſit; vult Deus naturam & cauſas peccati & pœnarum intelligi & inquiri. Sed quemadmodum de ipſa origine generis humani: ſic etiam de illius corruptione & inſtauratione nihil certi homines nouerunt extra Eccleſiam, quæ voce diuina de his tantis rebus eruditur. Ideoque errant philoſephi de ipſa peccati difinitione, dum vel externas tantúm actiones, vel conſilia & cupiditates cum honeſta diſciplina pugnantes iudicant peccata eſſe: non autem prauas inclinationes & affectus, ignorantiam, errores, & dubitationes de Deo & ipſius voluntate: & breuiter cùm legem diuinam integrè non intelligant, fieri non poteſt, quin multa maxima peccata pro peccatis non habeant. Errant & de cauſa peccati, quòd cùm defectionem diabolorum à Deo, & ſeductionem ac deprauationem naturæ hominum in primis parentibus ignorent, exiſtimant non cum hominibus naſci peccatum, ſed ſingulos per ætatem ſua tantùm voluntate in illud prolabi. Errant denique de peccati effectu, cùm & pœnas æternas ignorent, & iram Dei horribilem aduerſus peccata, ne quidem verbo Dei de illa edocti, ſatis cogitare poſſint. Rom. 7. *Cupiditatem non noſſem, niſi lex dixiſſet, Non concupiſces.* Ioh. 16. *Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, quòd non credunt in me.* Pſal. 90. *Quis cognoſcit vim iræ tuæ? vt timor tui, ita & ira tua.*

QVID PECCATVM SIT.

CONUENIT inter omnes, peccatum eſſe quiddam Deo diſplicens, contrarium iuſtitiæ, & pœnas

 comme-

commerens, iuxta dictum. Pſal. 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es, &c.* Vt igitur norma iuſtitiæ eſt voluntas diuina: ſic è contrario quid peccatum ſit, non aliunde, quám ex eadem regula vitæ & actionum humanarum, cognoſcendum eſt. Itaque peccati definitio 1. Ioh. 3. rectiſſima & ſimpliciſſima eſt: *Peccatum eſt transgreſſio legis: ſiue, quicquid pugnat cum lege Dei.* Quia vero hîc mentes hominum quærunt, quæ ſint illa mala, quæ lege diuina prohibentur & damnantur: addenda eſt, ex concionibus & declarationibus legis per totam Scripturam ſparſis, huius definitionis explicatio: quòd videlicet, *Peccatum ſit defectus, vel inclinatio, vel actio pugnans cum lege Dei, offendens Deum, & peccantem eiuſque poſteros reos faciens pœnarum temporalium atque æternarum, niſi fiat remiſſio propter filium Dei Mediatorem.*

Genus peccati eſt *defectus*: Item, *Inclinatio* vel *actio. Defectus* autem nominantur, *in mente, ignorantia & dubitatio de Deo, & eius voluntate: & in corde, priuatio dilectionis Dei & proximi, lætitiæ in Deo, & ardentis deſiderij ac ſtudij obtemperandi Deo ſecundùm omnia ipſius mandata, & omiſſio actionum internarum & externarum, quæ lege diuina præcipiuntur.* Vel *defectus* eſt abſentia, 1. *Inclinationum bonarum in mente.* 2. *Agnitionis Dei.* 3. *Motuum ad obtemperandum Legi Dei.* 4 *Actionum internarum, quæ in Lege requiruntur.* 5. *Actionum externarum, quæ illas ſequuntur.*

Inclinationes autem prauę dicuntur, *contumacia cordis & voluntatis aduerſus legem Dei, ſiue contra mentis iudicium de actionibus honeſtis & turpibus: ſiue pronitas ac propenſio naturæ ad ea facienda, quæ Deus prohibet, quod malum nominant concupiſcentiam.* Vel, *Inclinatio praua, eſt qualitas, quam ſequitur actio, ita videlicet, vt etiamſi actu nondum velimus facere quæ Lex prohibet, velimus tamen inclinatione. Quòd peccatum ſit defectus, probabitur in quæſtione de peccato originali. Quòd peccatum promereatur æternas pœnas, probabitur in quæſtione de eius effectis.*

Differentia peccati eſt, pugnans cum lege Domini.

Proprium, ream faciens creaturam irę dei æternæ. vt enim *peccati differentia ſpecifica eſt, pugnantia aduerſus legem: ſic proprietas eſt illi neceſſariò adhærens, reatus perſonæ peccantis, hoc eſt obligatio ad pœnas temporales & æternas, quæ fit ex ordine diuinæ iuſtitiæ & voluntatis.* Atque hoc eſt quod vulgò dicunt, *peccati geminum eſſe formale: pugnantiam cum lege, & reatum: ſiue duos reſpectus, quorum ille eſt collatio ſiue diſſimilitudo cum lege: hic verò ordinatio ad pœnam.* Hoc enim cum reſpectu conſideratur peccatum in Eccleſia, vt integra ſit eius deſcriptio, non tantùm vt habitus malus voluntatis, qui vitium nominatur à Philoſophis. Is autem reatus in hominibus non tantùm peccantes, ſed etiam poſteros ipſorum in iudicio diuino inuoluit, ſicut dicitur. Exod. 20. *viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem, eorum qui oderunt me.* Et Deut. 18. *Maledictus fructus ventris tui, &c.*

Accidens peccati eſt, *niſi fiat remiſſio propter ſatisfactionem Filij Dei*: ne hoc dici videatur in definitione, omnes, quicunque peccauerint, periiſſe immutabiliter cùm tota poſteritate. Etiamſi enim naturam peccati quæ eſt *pugnare cum lege*, ſequitur damnatio peccantis & poſterorum: tamen ab hac eximuntur vtrique, ſi meritum Chriſti per fidem ſibi applicent, & conuertantur.

3. *Quotuplex ſit Peccatum.*

Diuiſiones Peccati præcipuæ ſunt quinque.

Prima autem hæc eſt: Aliud eſt *originale*, aliud *Actuale.*

DE PECCATO ORIGINALI.

QVód *ſit peccatum originale in omnibus hominibus*, probatur contra Pelag. & Anabap. 1. *Teſtimoniis Scripturæ:* vt *Quis dabit mundum ex immundo? In peccatis concepit me mater mea. Qui non ex ſanguine, neque ex libidine carnis, neque ex libidine viri, ſed ex Deo nati ſunt.* Iob. 14. 4. Pſa. 51. 7. Ioa. 1. 13.

 Qui

Ioan. 3. 36. *Qui non credit filio, ira Dei manet ſuper eum.* Reatus *ex vna*
Rom. 5. 16. *offenſa introiit ad condemnationem. Eramus natura filij iræ.*
Epheſ. 2. 3. *&c. 2. Nam & infantes ſunt peccato obnoxij: quia moriuntur.* Non autem ex imitatione habent peccatum: ergo ex propagatione.
Gen. 6. 5. Quod etiam ſcripturæ teſtimoniis confirmatur. *Omne figmentum cogitationum cordis humani*
Iſa. 48. 8. *duntaxat malum eſt, idque omni tempore. Tranſgreſſorem*
Rom. 7. 23. *ex vtero vocaui te. Video aliam Legem in membris meis, &c.*

Contra hanc autem *de peccato originali* doctrinam, olim contenderunt Pelagiani, vt nunc Anabaptiſtæ, *nullum eſſe originis peccatum: quandoquidem nec propter lapſum primorum parentum rei ſint poſteri, neque in eos peccatum à maioribus deriuatum ſit propagatione, ſed ſinguli tantùm imitatione primorum parentum peccent, ac reatum contrahant.* Alij verò concedunt quidem *reatum eſſe propter primum peccatum, ſed non ſimul etiam prauitatem ſingulis innatam, quæ condemnationem & iram Dei mereatur: defectus enim, cum quibus naſcimur, & concupiſcentiam non eſſe peccata.*

Vt autem planè nos contra Pelagianos & Anabaptiſtas, & alios eiuſdem farinę muniamus, quatuor hęc diligenter conſideranda proponuntur.

1. *Reum eſſe totum genus humanum, propter primorum parentum inobedientiam, niſi beneficio Mediatoris ab hoc reatu eximantur.*

2. *Eſſe in nobis præter hunc reatum defectus & inclinationes cum lege dei pugnantes, ab ipſa natiuitatis noſtræ hora.*

3. *Hos defectus & inclinationes eſſe peccata, & mereri æternam iram Dei, niſi per Filium liberemur.* Liberat enim nos Chriſtus, non tantùm à reatu, ſed etiam à prauitate. Vt enim duplex malum nobis ab Adamo contigit, Reatus nimirum noſter, propter peccatum in ipſo admiſſum, & deprauatio naturæ, ab ipſo in nos propagata: Ita per Chriſtum, alterum Adamum, gemina nobis contigit gratia, videlicet imputatio iuſtitiæ, & Regeneratio. Hæc duo ſimul probantur in

Scriptura

Scriptura, vt, *Omnes peccauerunt, ac deſtituuntur gloria Dei. Omnia concluſit Scriptura ſub peccatum, vt promiſſio, &c. Circumcidet Deus cor tuum & ſeminis tui.*

4. *Hæc mala non imitatione, ſed propagatione naturæ vitioſæ à primis parentibus in omnes poſteros, excepto Chriſto, deriuari.* Ita cognoſcimus quòd ſit peccatum originale: iam videamus quid ſit.

Peccatum originale eſt reatus totius humani generis, propter lapſum priorum parentum, & priuatio agnitionis Dei, ipſiuſq; voluntatis in mente, & inclinationis ab obediendum Deo voluntate, & corde: contrà, in his inclinatio praua ad repugnandum Legi diuinæ, ſequuta lapſum primorum parentum & ab illis deriuata in omnes poſteros, ac totam eorum naturam ſic deprauans, vt omnes propter hanc prauitatem rei ſint æternæ iræ Dei, nec placens quicquam deo facere poſſunt, niſi fiat remiſſio propter Filium Dei mediatorem, & renouatio naturæ per Spiritum ſanctum. Breuior definitio naturæ peccati originalis hęc eſt. *Peccatum originale eſt carentia iuſtitiæ originalis debitæ ineſſe. Eſt autem originalis iuſtitia, Conformitas & obedientia perfecta, interna & externa, iuxta totam Legem Dei: quia homo propter eã conformitatem Deo placebat.*

Formale peccati ad pœnam, *eſt reatus. Eſt* autem *reatus, eſſe obnoxium pœnis, ordinatum eſſe ad pœnas æternas, dignum eſſe his propter offenſionem Dei. Reatum eſſe propter Adæ lapſum, probatur* 1. Scripturæ teſtimoniis. *Sicut per vnum hominem peccatum in mundum introiit, & per peccatum mors, &c. Per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi.* 2. Id etiam patet ex hac antitheſi. Scut liberatio à peccatis eſt, non eſſe reum, propter ſatisfactionem Chriſti, ita peccatum originale eſt reatus, propter lapſum primorum parentum, deriuatus in omnes poſteros.

Priuationem agnitionis Dei peccatum eſſe, probatur hoc argumento. *Omne contrarium Legi eſt peccatum. Priuatio agnitionis Dei eſt contraria Legi. Ergo & peccatum.* Ratio Minoris. 1. quòd his defectibus & inclinationibus oppoſita dona & facultates Lex diuina in hominibus

requirit. *Maledictus. n. omnis qui non manſerit in omnibus. At vera Dei agnitio & omnium virium in natura hominis congruentia cum voluntate Dei, in lege præcipitur*, cùm inquit: *Ego ſum dominus Deus tuus, &c. Non habebis deos alios coram me.* Item: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Quicunque igitur opinionibus de Deo vagantur, non agnoſcentes eum iuxta pateſactiones diuinas, & quorum corda non ſic ardent dilectione Dei, vt nulla res ipſos à deo auocare poſſit, hi, quantum in ipſis eſt à vita æterna exciderunt, & maledictioni ſunt obnoxij.* 2. Huc pertinent omnia dicta, quæ taxant ignorantiam Dei. *Erratis, neſcientes Scripturas. Occultari dicitur Euangelium iis qui pereunt.* Ignorantia Euangelij eſt peccatum.

Inclinationem prauam ad repugnandum Legi diuinæ eſſe peccatum probatur. 10. prçcepto. *Non concupiſces.* Lex .n. requirit internam & externam obedientiam, vtq; habeamus inclinationem ad amorem Dei. Illa igitur defectus eſt & peccatum. *Peccatum eſt legis tranſgreſſio.* 2. Ex teſtimoniis Scripturæ: *Figmentum humani cordis prauum eſt ab adoleſcentia ſua. Eramus natura filij iræ, &c.* 3. Ex morte, atque aliis pœnis ſubſequutis. *Stipendium peccati mors.* Inclinationes igitur ad malè volendum & faciendum ſunt peccatum.

Obiect. Quod voluntarium non eſt, nec euitari poteſt, non eſt peccatum. Inclinationes non ſunt voluntariæ. Ergo non ſunt peccatum. Reſ. Maior vera eſt in politicis, non in diuinis rebus; docet enim vtrumque Scriptura, nempe, *carnis intelligentiam Legi Dei non ſubiici poſſe: & quicunq; non ſubiiciuntur Legi, eos eſſe irę Dei obnoxios.* Poſtulat igitur Dei iuſtitia creaturam rationalem à Deo damnari & puniri, quandocunque cum lege ipſius non congruit, ſiue volens, ſiue non volens, ſiue ſua, ſiue maiorum culpa deprauata ſit. Tanta enim & tam inuiolabilis eſt Dei maieſtas, tantum mali eſt in peccato, vt ſatis ſit, ad iram Dei in totam poſteritatem irritandam, vnius hominis à Deo defectio.

Obiect. 2. Pœnæ non ſunt peccata. Hæ inclinationes & de-

fectus

fectus ſunt pœnæ primi lapſus. Ergo non ſunt peccata. *Reſp.* ad maiorem, *Pœnæ non ſunt peccata*, ſcilicet in iudicio politico: non autem in diuino: Nam Deus ſæpe peccata peccatis punit. Id inprimis oſtenditur, Rom. 1. & 2. Theſſ. 2. Habet enim Deus poteſtatem priuandi creaturas ſuo ſpiritu: quam poteſtatem creaturæ non habent.

Obiect. 3. Priuatio eſt peccatum. Deus infligit eam, creans in nobis animam non ornatam illis donis quæ contuliſſet, ſi Adam non peccaſſet. Ergo Deus eſt auctor peccati. Reſp. Eſt fallacia accidentis. Nam quatenus Deus infligit eam, eſt iuſtitia Diuina: ſed quatenus attrahitur culpa maiorum, & nos etiam volentes recipimus, eſt peccatum. *Inſtantia. Sed Deus non debebat tali pœna punire iſtam culpam, cum ſciret tantum malum ſubſequuturum.* R*eſp.* Exequatur Deus iuſtitiam ſuam, & pereat mundus. debebat ergo, quia iuſtum eſt.

4. *Obiect. Appetitiones obiectorum ſunt naturales. Ergo non ſunt peccata.* Re*ſp. Appetitiones* ſcilicet ordinatæ ſuorum obiectorum, quę illis Deus ordinauit, non autem inordinatę, & quæ ſunt contra Legem. *Appetere* enim *per ſe non eſt peccatum : ſed appetitus eſt per ſe bonus: Appetitus* autem contra Legem eſt peccatum.

Obiect. 5. Natura bona eſt : Ergo nullum eſt peccatum originis. Reſp. ad antecedens. 1. *Bona eſt natura*, ſcilcet ante corruptionem. *Omnia erant valde bona quæ fecerat Deus.* 2. Etiam nunc *natura bona eſt*, quod ad ſubſtantiam, & quatenus à Deo condita : non autem quod ad qualitates, & quatenus eſt corrupta.

Mala iſta non imitatione tantùm attrahi, ſed nobiſcum naſci, dum ex primis parentibus natura vitioſa in totam poſteritatem propagatur, manifeſtè docent hæc teſtimonia. Iob. 14. *Quis dabit mundum ex immundo.* Pſal. 51. *Ecce in iniquitate formatus ſum.* Ioh. 1. *Qui non ex ſanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum in mundum introiit, ac per peccatum mors, & ita in omnes*

homines mors tranſiit, eò quòd omnes peccauerunt. Et cap. 7. *Scimus legem eſſe ſpiritualem: At ego carnalis ſum, venditus vt ſubiicerer peccato.* Eph. 2. *Eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri.* Denique cùm & infantes peccato ſint obnoxij, vnde & moriuntur, & baptizandi ſunt, ſicut olim circumcidebantur: illi autem nondum poſſint imitatione peccare: neceſſe eſt peccatum illis ingenitum eſſe, vt dicitur. Gen. 6. *Cogitatio cordis humani praua eſt à pueritia ſua.* & Ieſ. 48. *Tranſgreſſorem vocaui te ab vtero.*

Obiicitur contra hanc ſententiam: Primò, Si *peccatum ex maioribus in poſteros propagatur, aut anima peccato originis contaminata, per traducem ex anima parentum deriuatur: aut peccato infecta à Deo creatur ex nihilo, & corpori infunditur: aut quæ pura creatur à Deo, vitium contrahit à corpore cui vnitur. Sed cùm ſpiritualis ſubſtantia non in partes ſecetur, non per traducem propagantur animæ: neq; vitioſæ à Deo creantur, cùm Deus hoc pacto peccati autor fieret, contrà quàm dictum eſt: Vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant valde bona: neq; à corporibus deprauantur; partim quòd animam puram & innocentem cum eo corpore coniungi à quo deprauaretur, cum fine ad quem homo eſt conditus, nempe ad vitam æternam, & cum bonitate Dei pugnaret; partim quòd peccatum non per corpus, quod brutum eſt, nec in animã agit; ſed per animam propagari poteſt. Non igitur ex parentibus corruptis liberi corrupti naſcuntur.*

Reſponſio duplex eſt. Primò nequaquam obtinere poſſunt, quod tertio loco dicunt in Minore: *Animas non poſſe vitium contrahere à corporibus.* Nam & primi parentes ad vitam æternam erant conditi, & tamen deprauantur deficientes à Deo. Itaque vt primorum parentum creatio, & exploratio per tentationem, & in tentatione deſertio (quibus poſitis, certò futura erat ipſorum deprauatio) ita & coniunctio animarum cum corporibus, in quibus certò deprauabuntur, cum bonitate Dei non pugnat: partim quia Deus ſic eſt beneficus, vt iram etiam aduerſus peccata, & iuſtitiam ſu-

am

am vnà cum miſericordia in operibus ſuis declarare velit, partim quia remedium in filio ſuo propoſuit, ad quod confugiens, ab hæreditaria & neceſſaria corruptione, & damnationis periculo liberantur: nec ab eius bonitate alienum eſt, potiùs ex peccato & morte, per Filij vnigeniti mortem liberatos, quàm in hæc mala nunquam prolapſos, ſeruare. Neque abſurdum eſt, *naturam ſiue temperamentum corporis, etiamſi brutum ſit, ad mala eſſe pronum, & non aptum animæ ad bonas actiones inſtrumentum*: animam verò in rectitudine & puritate, in qua condita eſt, non confirmatam, ſequi inclinationes & temperamentum corporis vitioſum, & à ſua integritate deficere, quamprimum corpori impuro vnitur: cùmque corpus ex parentibus peccatoribus & reis propagatum, ſit pars altera hominis, Deum toti homini, propter partem eius ream, iraſci, & gratiam ſui Spiritus ſubtrahere, vt etiam pars altera, videlicet anima, donis ſpiritualibus priuata, in prauitatem & maledictionem ruat.

Sed etiamſi obtinere totam Minorem poſſent, tamen alia eſt reſponſio ad Maiorem ſufficiens, vt neque de traduce, neque de modo propagationis peccati originalis, anxiè diſputare ſit neceſſe. *Etſi enim animas ſingulorum hominum, cùm viuere incipiunt, à Deo creari concedamus*: tamen non eſt fingendum, eſſe aliquamdiu animas, antequàm corporibus inſerantur. Simul enim & creantur, & vniuntur corpori: Sicut dicitur, *Inſpirauit in faciem eius ſpiritum vitæ*. Sicut autem corporum etiam ſubſtantia, quamuis ex parentum ſubſtantia ſumitur, tamen à Deo creari, hoc eſt, formari rectè dicitur, & hominum pariter ac Diabolorum peccantium ſubſtantiæ á Deo conſeruantur, neque tamen propterea Deus peccati aut malitiæ ipſorum autor vel conſeruator exiſtit: ita & animarum ſubſtantiam & naturales facultates, Deus ſimul & creat, & priuat donis ſuis: quæ Adamo ea conditione dederat, vt etiam poſteris ipſius daret, ſi ipſe

illa

illa retineret: non autem daret, ſi ipſe ſua ingratitudine illa abiiceret: anima verò, ſpiritu & luce diuina deſtituta, etſi ad appetitiones & operationes inclinata eſt, tamen cęca eſt, non ad tales appetitiones & actiones, quales lex Dei requirit, inclinata: Atque hac ratione inclinationes rectitudine ſua ſpoliatæ, ſua ſponte exiſtunt malæ, & cum lege diuina pugnant: Defectus autem illi in mente & voluntate, & corde primorum parentum, quatenus à Deo infliguntur ipſis, & ipſorum poſteris, iuſtę ſunt, peccati à parentibus & à ſobole in parentibus admiſſi, pœnæ: inclinationes autem his defectibus vitiatæ, & ipſi defectus, quia faciunt vt homo diuinæ legi neq; ſit conformis, neque poſſit eſſe, quatenus ab hominibus, & ſibi & ſoboli, peccando attrahuntur, & ab ipſis, & á ſobole exiſtunt, peccata ſunt.

Obiect. 2. Quod non habent parentes, non poſſunt in ſobolem tranſmittere: Peccatum originale in ſanctis tollitur: Ergo ſaltem hi non propagant illud in poſteros. Reſp. Peccatum originis tollitur in ſanctis quoad reatum, hoc eſt, ita vt remittatur ipſis propter Chriſtum. Sed manet quoad vitium pugnans cum lege. Etſi enim regenerantur ſimul Spiritu ſancto, quibuſcunque condonatur peccatum: tamen ea renouatio in hac vita non perficitur. Propagant itaque etiam ſancti talem naturam in poſteros, qualem ipſi habent, nimirum vitioſam, defectibus & malis inclinationibus obnoxiam. *Si inſtent, ſaltem ergo reatum non propagari in ſobolem, ſiquidem ab eo parentes liberati ſunt. Reſp.* Id non propagari ex parentibus in poſteros, quod parentes naturâ non habent: à reatu autem eos non naturâ, ſed, per gratiam & beneficium Chriſti immunes exiſtere. Non igitur iuſtitiam gratuitò imputatam, ſed iniuſtitiam & damnationem, cui naturâ ſunt obnoxij, in poſteros propagant. Cauſa verò, cur non iuſtitiam, ſed reatum propagent, ea eſt, quia non ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm naturam naſcuntur ex ipſis

poſteri

poſteri, neque carnali propagationi, ſed liberrimę Dei electioni gratia & iuſtificatio alligata eſt, ſicut dicitur Iohan. 1: *Qui non ex ſanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.*

Obiect. 3. Neque illud Rom. 11. obſtat: *Si radix eſt ſancta, ſancti erunt & rami.* Sanctitatem enim hîc non intelligit remiſſionem peccatorum & regenerationem: ſed hanc poſteritatis Abrahami dignitatem, quòd Deus propter fœdus cum Abrahamo initum, ſemper ex ipſius poſteris aliquos conuertere, & vera atque interna ſanctitate donare conſtituerit.

Obiect. 4. Dicitur ſanctis parentibus: *Liberi veſtri ſancti ſunt.* Sed Paulus in eo loco, neque omnes ſanctorum liberos remiſſione peccatorum donari, aut à Spiritu Sancto regenerari, neque ſanctitatem liberorum ex carnali propagatione, proficiſci docet. Nam *de Iacob & Eſau dictum eſt, antequam boni aut mali quidquam feciſſent, Iacob dilexi, Eſau odio habui.* Eſt igitur ſententia Pauli, piorum parentum liberos, etſi alter parens infidelis ſit, tamen ſanctos eſſe, quoad externam ſocietatem Eccleſiæ. i. habendos eſſe pro membris, ſeu ciuibus Eccleſię Chriſtianæ, ac proinde etiam pro electis & internè ſanctificatis, niſi incredulitate & impietate ſua alios ſe eſſe ipſi probent Neq; externa autem, neque interna ſanctitas ex natura parentum, cùm neutra in ea reperiatur: ſed vtraque ex gratuita miſericordia, & fœdere, ſeu promiſſione diuina, tam ſoboli quàm parentibus contingit.

Obiect. 5. *In quos peccata omnium maiorum tranſeunt, miſeriores ſunt iis, in quos tantùm aliquorum peccata propagantur. At ſi peccatum ex parentibus tranſit in liberos, in poſtremos homines omnium maiorum, in priores tantùm eorum peccata propagantur, qui anteceſſerunt. Ergo poſteriores ſunt miſeriores omnibus aliis, quod abſurdum foret, & cum iuſtitia Dei pugnans. Reſponſio prima eſt: Non abſurdum neq; iniuſtum fore, etiamſi poſteriores Deus homines grauiùs quàm priores puniret, ac magis deſereret.*

Quantò

Quantò enim plura peccata à genere humano committuntur & cumulantur, tantò ira ipſius vehementiùs accenditur, & pœna magis exaſperatur. Vnde ſunt illa dicta, Gen. 15. *Nondum completæ ſunt iniquitates Amorrhæorum, &c.* Matt. 23. *Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, &c.* 2. Priorum parentum peccatum tranſire Deus ſinit in omnes poſteros, quoad vitium naturæ & reatum, vt iuſtitiæ ipſius ſatisfieret, & miſericordiæ ſuæ in Filio exercendæ, occaſionem ipſe haberet. Rom. 5. & 11. *De actualibus* verò *ſingulorum peccatis* dicit, *ſe viſitare iniquitatem patris in filiis in tertia & quarta generatione*, hoc eſt, ex iuſtitia ſua punire peccata parentum in poſteris, & tamen ex miſericordia metas peccato figere, vt non ſemper maiorum peccata luant, vel imitentur poſteri, neque ſit neceſſe malorum parentum malos, aut deteriores, aut miſeriores liberos exiſtere: quemadmodum & *miſericordiam exercet in milleſimam generationem eorum qui diligunt ipſum,* & tamen electionis ſuæ libertatem retinet, vt non ſemper bonorum parentum bona ſit poſteritas. Ratio diſcriminis huius inter originale & actuale peccatum eſt, quòd iuſtitia & vita æterna non per poſteros, ſed per primos parentes primùm eſt amiſſa.

Obiect. *Atqui Deus non vult punire poſteros propter peccata parentum.* *Reſp.* 1. Scilicet, niſi perſeuerent in iis. 2. Si parentes non acceperint conformitatem cum Deo pro ſe & poſteris, vt ſi retinerent, etiam & poſteris retenta ſit: & ſi amitterent, etiam poſteris amitterent. Hinc poteſt intelligi, duabus de cauſis Deum iuſtè in poſteris, & propria ipſorum & maiorum peccata punire: primùm, quia parentum peccantium tota natura eſt rea: ſoboles autem tanquam pars parentum eſt, cùm de ipſorum ſubſtantia ſiue maſſa ſit propagata. Non poteſt igitur non ipſa etiam eſſe rea; tam poſt, quàm ante propagationem ex parentibus, niſi ſingulari beneficio ipſi contingat remiſſio culpæ,

quam in ipſis parentibus iam contraxit. Secundò, quia parentes acceperunt Dei dona communicanda etiam poſteris, ea lege, ſi parentes ea retinerent: quòd ſi hi abiicerent, atque amitterent, etiam poſteri iis priuarentur. Ergo poſtquam parentes iuſtitia & gratia Dei ſe priuarunt, non poſſunt immundi mundos procreare, ſed corruptos, ſibique ſimiles, ac proinde reos tam ſui quàm parentum peccati, quia huic in ſe propagato ipſi participant, ei ſiue actu, vt adulti, ſiue inclinatione conſentientes, vt infantes, niſi ſingulari Dei miſericordia hæc innata ipſis prauitas corrigatur.

Additum eſt in definitione, quòd *hæc prauitas naturæ ſecuta ſit lapſum in primis parentibus.* Nam de homine nondum lapſo dicitur, *quòd ad imaginem Dei creatus fuerit, & omnia, quæ fecerat Deus, fuerint valde bona:* Gen.1.31.
de lapſo autem & eius poſteris, *Omne figmentum cordis humani tantùm eſt malum omni tempore.* Vbi ſimul docetur, totam naturam hominis, hoc eſt, mentem, voluntatem & cor, & omnes facultates ſic eſſe deprauatas, vt nullas niſi vitioſas & Deo diſplicentes actiones poſſint producere ſine renouatione, iuxta dicta, Rom.7. *Scimus enim legem eſſe ſpiritualem: At ego carnalis ſum, venditus vt ſubiicerer peccato.* Item: *Noui enim quòd non habitat in me, id eſt, in carne mea, bonum.* Et.8. *Ergo qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.* Matt.7. *Non poteſt arbor putris fructus bonos ferre, &c.* Et quidem ratio, cur ita fieri neceſſe ſit, non eſt obſcura. Quicquid n. non exactè ad legis normam congruit, placere Deo non poteſt, ſed maledictionem & iram Dei æternam meretur, ſicut dictum eſt: *Maledictus omnis, qui non manſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis.* Iacob. 2. *Quiſquis totam legem ſeruauerit, offenderit autem in vno, omnib. tenetur, &c.* Sed nulla hominum actio poſt lapſum integrè eſt legi conformis. Ergo nulla poteſt placere Deo. Minor hinc eſt manifeſta: quòd lex in omni actione requirit agnitionem veri Dei, congruentem

Gen.6.5.

cum

cum diuinis patefactionibus, & hunc finem principalem, vt verus Deus illa obedientia creaturæ rationalis honore afficiatur, ac tale ſtudium obediendi Deo, talemque dilectionem Dei, vt omnia malit homo amittere, quàm à voluntate Dei vel in re minima diſcedere, neque vlla ſit vel minima affectio aut cupiditas, aut inclinatio, quæ à ſummo illo & ardentiſſimo amore Dei. & obedientia erga legem Dei ipſum auocet. 1. Cor. 10. *Omnia ad gloriam Dei facite.* Deut. 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente, & ex totis viribus tuis, &c.* Non renati autem in omnibus ſuis actionibus, ne agnoſcunt quidem verum Deum, nedum omnia ad ipſius honorem referunt, aut ipſum ſupra omnia diligunt, ſed ab ipſo auerſi & ipſius hoſtes ſunt: Rom. 5. *Cum inimici eſſemus, reconciliati fuimus Deo; &c.* Et cap. 8. *Intelligentia carnis inimicitia eſt aduerſus Deum.* Nulla igitur eorum actio, qualiſcunque in ſpeciem appareat, ad normam diuinę legis congruit. vt Rom. 14. dicitur, *Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt.*

Doctrina hæc de peccato originis in Eccleſia tenenda eſt. 1. *vt agnitio peccati ſit integra.* 2. *Quia Deus vult ſciri prauitatem noſtram eſſe tantam, vt ne obedientiam quidem per nos inchoare poſſimus ſine ipſius gratia & Spiritu Sancto.* 3. *Vt ſciamus quæ peccata in ſanctis ſint, & quæ diſcrimina peccatorum in renatis & reprobis.*

Actuale *peccatum eſt omnis actio interna & externa pugnans cum Lege Dei, tam in mente, quàm in externis actionibus: & omiſſio eorum, quæ Lex præcipit: vt velle, cogitare, proſequi, facere mala: nolle, fugere, omittere bona. item motus & paſſiones Legi Dei contrariæ. Huc pertinet illa diuiſio, in facti & omiſſionis peccata.*

Secunda diuiſio Peccati.

Aliud *Regnans*, aliud *non Regnans*. Hæc diuiſio ſumpta eſt ex R. 6. *Ne regnet peccatum in mortali veſtro corpore.*

Peccatum Regnans *eſt omne peccatum quod non deploratur, & cui non reſiſtitur gratia Spiritus Sancti, & propter*

quod

quod non tantùm ex ordine iuſtitiæ Dei, ſed ex re ipſa æternarum pœnarum reus eſt, qui illud habet. vocatur autem *Regnans*, 1. *quia indulgetur illi.* 2. *quia imperium tenet in hominem, & eum facit æternæ damnationis reum.* Talia ſunt omnia peccata in impiis, qui non credunt Filio, ſuntque ſine fide & pœnitentia. Illud eſt, etiam in electis ante conuerſionem, etſi remiſſum eſt quod ad conſilium Dei: ipſi tamen nondum agnoſcunt. Poſtquam autem conuerſi ſunt, repugnant, ne teneat imperium.

Vocatur & *Mortale*, in quo qui perſeuerat, & moritur in eo, perit. *Qui facit peccatum*, id eſt, qui data opera peccat & cum delectatione, *ex diabolo eſt*. Vbi *de peccato Regnante* loquitur. *Peccatum Regnans* eſt omne peccatum in renatis ante conuerſionem, in non renatis ſemper: ſiue ſint defectus, ſiue inclinationes, ſiue errores, ſiue peccatum actuale.

Peccatum non Regnans, eſt quod deploratur, & cui reſiſtitur gratiâ Spiritus ſancti, & cuius remiſſionem conſequimur: & hoc peccatum eſt in ſanctis. *Si dixerimus, nos peccatum non habere, nos fallimus, & veritas non eſt in nobis.* Hoc dicit Ioan. *de non regnante peccato. Non amplius ego id perpetro: ſed peccatum quod in me habitat, id perpetrat.*

Peccatum non Regnans, dicitur etiam Veniale, non quòd mereatur remiſſionem, aut quòd ſit indignum pœna: ſed quia remiſſio ſequitur tale peccatum. Ego tamen vſurpare malim nomina *regnantis & non regnantis peccati* 1. *quia nomina mortalis & venialis peccati ſunt obſcura, & ambigua.* Nam *omnia peccata ſunt mortalia.* & Ioannes etiam vocat *peccatum mortale, ſeu peccatum ad mortem, peccatum in Spiritum. S.* 2. *Propter errores Pontificiorum dicentium, venialia dici peccata, quæ ſunt leuia, nec merentia æternas pœnas: dum tamen dictum ſit, Maledictus omnis, qui non permanet in omnibus, &c.* 3. *Quia Scriptura non vtitur his vocabulis, maximè nomine venialis peccati.*

Ob. 1. *At electi non excidunt gratia. Reſp.* Finaliter. at mortaliter peccantes & non reſipiſcentes, pereunt.

Hoc

Hoc in electos quidem non cadit, ſed ante finem labuntur citò & ſæpiſſime.

Obiect.2. Voluntas Dei eſt immutabilis. At vult electorum ſalutem & remiſſionem peccatorum. Reſp. Concedo, de Dei conſilio, non de fiducia remiſſionis peccatorum. Conſolatio enim non conſiſtit cum erroribus contra fundamentum, & peccatis contra conſcientiam. *Tunc* autem *habere dicimur remiſſionem peccatorum,* cùm hæc beneficia nobis applicamus. Ephe.2.13. *Nunc in Chriſto Ieſu qui olim procul fuiſtis, &c.* Oſe.2.23. *Vocabo populum meum, &c.*

Obiect.3. Natus ex Deo non peccat. Ergo &c. Reſp. *Non peccat* ad mortem. Nam electi non in vniuerſum à Deo deficiunt, etſi peccent contra conſcientiam: ſed aliquot initia veræ pietatis retinent, quibus ad pœniten tiam rurſus velut ſcintillis excitantur, vt Dauid, Pe trus, Manaſſes. 2. non peccat, ſcilicet quatenus eſt re natus: peccat autem quandiu eſt in hac vita, peccato non regnante, & aliquando etiam regnante; quatenus non ex Dei ſpiritu renatus, ſed adhuc carnalis eſt. Non enim vno momento perficitur, ſed in hac vita inchoatur tantùm, in altera verò abſoluitur demum regeneratio, ſiue renouatio noſtri ad imaginem Dei. *Sic* enim ipſe Iohannes de ſe & omnibus ſanctis in hac vita pronuntiat cap.1. *Si dixerimus nos peccatum non habere, nos ipſos fallimus, & veritas in nobis non eſt. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, &c.*

Eſt igitur hæc ſententia Iohannis, *renatos peccare* quidem: ſed non ita, vt indulgeant peccato, aut ſi aliquando cedant & aſſentiantur malis cupiditatibus, vt omnem pietatis affectũ abiiciant, & non reſipiſcant. Semper enim in renatis aliquid naturæ renatæ manet reliquum; quod, aut luctam aduerſus peccatum, aut pœnitentiam veram efficit; hoc eſt, ad mortem ſiue exitium æternum peccare, ſeu à Deo in vniuerſum deficere, ipſos non ſinit. Atque hanc conſola-

tionem

tionem tantiſper habent, dum ſe renatos eſſe ſciunt, hoc eſt, dum fidem & bonam conſcientiam retinent.

Obiect. 4. 1. *Iohan. cap 3. Semen ipſius in eo manet, nec poteſt peccare, eò quòd ex Deo natus eſt.* Et, 1. Pet. 1. *Renati non ex ſemine mortali, ſed ex immortali, per ſermonem Dei viui, & manentis in æternum, &c. Si igitur ſemen verbi Dei nunquam in renatis emoritur, ſemper manent renati, & ſemper retinent gratiam, neque vnquam ruunt in peccatum regnans. Reſpon.* Amitti poteſt gratia & Spiritus ſanctus à renatis, & ſæpe amitti, quoad aliqua dona, aliâs plura, aliâs pauciora: etiamſi non amittant eum quoad omnia. Manet enim in ipſis aliquod initium ſeu veſtigium veræ fidei & conuerſionis, quod etiamſi, cùm ſuccumbunt malis inclinationibus aut cupiditatibus, ita opprimitur & obſcuratur, vt neque ab aliis agnoſci, neq; ipſos de gratia Dei & ſalute ſua in præſentia confirmare poſſit: tamen eos à Deo & agnita veritate in vniuerſum deficere, & propoſitum amplectendi fide meritum Filij Dei abiicere, non ſinit. Sic Dauid precatur Pſal. 51. *Cor mundum crea mihi Deus: & Spiritum rectum innoua in viſceribus meis, &c.* Item, *Redde mihi gaudium ſalutis tuæ, &c.* Amiſerat igitur munditiam cordis, rectitudinem, & nouitatem Spiritus, & gaudium ſalutis, quæ ſibi reddi à Deo petit: & tamen his non in vniuerſum carebat: alioqui enim non petiuiſſet, neque expectaſſet à Deo hanc reſtitutionem. Semen Dei, hoc eſt, verbum Dei veram fidem & conuerſionem in electis efficiens, manet & non emoritur in renatis, quoad conuerſionem & perſeuerantiam finalem, vtcunque ante finem ſæpe grauiter labantur. 1. Iohan. 2. *Si fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum, &c.*

Obiect. 5. *Non poteſt arbor bona fructus malos ferre. Reſp.* Scilicet, quatenus bona eſt. Si enim ſimpliciter bona ſit, omnes fructus eius ſunt boni: id quod in vita cœleſti futurum eſt: ſin veró partim bona, partim mala ſit, tales etiam ſunt fructus, vt in hac vita experimur.

Dictum eſt, *omnia peccata eſſe ſua natura mortalia.* Opponunt quidam huic ſententiæ dictum. Pſalm.32. *Confitebar peccata mea Domino, & tu remiſiſti prauitatem peccati mei.* Et Prouerb 24. *Septies cadit in die iuſtus, & reſurgit, &c.* Inde colligunt *eſſe aliqua peccata, quę committentes manent iuſti, ac proinde mortem æternam non merentur.* Sed malè ratiocinantur ab eo, quod per accidens accedit peccato, ad illud quod per ſe inſit peccato. *Verum eſt enim eſſe multa peccata, propter quæ Sancti non amittunt ſanctitatem & iuſtitiam, nec fiunt obnoxij iræ Dei* : ſed hoc non ex leuitate, aut natura peccati, qualecunque illud ſit, verùm ex gratia Dei, non imputantis, nec volentis punire æterna morte illa peccata, quæ tamen ſua natura hanc merebantur. Id euidentiſſimè docet propheta eodem Pſal. cum ait: *Beatus vir, cui remiſſa eſt præuaricatio, &c.* Et Pſal.143. *Ne venias in iudicium cum ſeruo tuo, &c.*

Obiect. 2. Math.5. *Quicunque iraſcitur fratri ſuo temerè, tenebitur iudicio: Quicunque verò dixerit fratri ſuo, Racha, tenebitur conſeſſu: quiſquis autem dixerit, fatue, tenebitur gehenna ignis.* Inde concludunt, *cùm Chriſtus ipſe ſtatuat gradus pœnarum & peccatorum, ita vt ex his tantùm tertio minetur gehennam, reliquis verò duobus, tantùm pœnas temporales, eſſe quædam peccata minora, quàm quæ ſupplicio æterno digna ſunt.* Sed reſponſio ex ipſis verbis manifeſta eſt, Chriſtum non loqui de iudiciis & pœnis politicis, cùm nominat iudicium & conſeſſum. Neque enim de politico ordine hìc agit, ſed de vera legis diuinę ſententia, & de iudicio Dei aduerſus peccata interna & externa, contra Pharißæorum corruptelas diſputat. Neque pœnis corporalibus à magiſtratu puniri poſſunt aut debent, vel geſtus acerbitatem aliquam aut contemptũ ſignificantes, vel affectus vitioſi, quibus non accedit conatus afficiendi aliquem iniuria. Tertio autem loco gehennam nominans, non eximit reliqua duo peccati genera æternis pœnis, ſed tertium atrociùs à Deo punitum iri ſignificat.

Ob.3.

Ob.3.Matth.12. *Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, blaſphemia verò in Spiritum non remittetur, &c.* Hinc elicere volunt, *quædam peccata in hoc ſeculo, quædam in futuro, hoc eſt, in purgatorio, quædam verò nunquam remitti, quorum hæc mortalia, illa venialia ſint ſua natura.* Sed primùm, neque hîc neque alibi Chriſtus docet, quædam peccata remitti in futuro ſeculo. Omnia enim alia peccata, non quidèm in futuro demum, ſed tamen in hoc ſeculo remitti, & hoc loco vult Chriſtus, & alibi Scriptura docet: quia non remitti peccata, niſi pænitentiam agentibus certum eſt. Peccatum verò in Sp, S. non tantùm in futuro, ſed etiam in præſenti ſeculo remitti negat, vt veniæ negationem ſignificantiùs exprimat. Secundò, ſiue in hoc, ſiue in futuro ſeculo remiſſionem dicant fieri, tamen non ex peccati natura ſiue prauitate, ſed ex gratuita miſericordia propter Chriſtum eam fieri, immotum manet. Quòd ſi autem omne peccatum eſt tam graue, vt non niſi ſanguine Filij Dei potuerit expiari, ſine dubio ſanguinem illum afficiunt contumelia, qui peccatum aliquod ſic extenuant, vt pœnam æternam, cui mors Filij Dei æquipollet, illud mereri negent. Præterea, vel ipſorum confeſſione multa ſunt peccata mortalia, quæ tamen in hac vita remittuntur. Aut igitur hęc omnia vel ſua natura faciant venialia oportet, aut ex hoc loco peccati leuitatem remiſſionis cauſam eſſe non probabunt.

*Obiect.*4.Rom.1. *Palam eſt ira Dei è cælo, aduerſus omnem impietatem, &c.* 1.*Cor.6. An ignoratis iniuſtos non eſſe Dei hæreditatem poſſeſſuros.* Ex his atque ſimilibus locis colligunt, *cùm peccata mortalia ſint, quæ excludunt homines à regno Dei: id verò non omnia peccata faciant: eſſe quædam peccata ſua natura non mortalia.* Sed plus concludunt quàm ſequitur. Eſſe enim quædam venialia non dubium eſt: ſed per gratiam remittentem peccata, quę non accedente remiſſione, ſine dubio à regno Dei homines excluderent.

Obiect. 5. 1. Corinth. 3. *Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe tamen ſaluus erit, ſed quaſi per ignem. Ergo,* inquiunt, *quædam peccata in ignem quidem, id eſt, in aliquam pœnam, ſed non æternam, homines mergunt.* Id etiam non de natura peccati concedimus, ſed de condonatione, quæ contingit retinentibus fundamentum, quod eſt Chriſtus. Nam ligna & ſtipulas fundamento ſuperſtruere, hoc eſt, non neceſſarias quæſtiones, humanas opiniones & traditiones verbo Dei aſſuere, quæ ſæpe ſchiſmatum in Eccleſia, ſæpe idololatriæ & errorum occaſiones ſunt, non tam leue peccatum eſt, quám illi, qui hoc faciunt, exiſtimant, ſed maledictionem ęternam meretur, niſi fiat remiſſio propter Filium Dei, vt Apoc. 22. docetur.

Obiect. 6. Heb. 5. *Pontifex aſſumptus ex hominib. debet, quemadmodum pro populo, ita & pro ſeipſo offerre.* Hic locus nequaquam peccata ſacerdotis per ſe ſiue natura ſua, ſed propter victimam Chriſti, per ſacrificia typica ſignificatam, eſſe venialia docet: ac proinde ſententiam aduerſariorum funditus euertit. Nam ſi omnia peccata ſacerdotis etiam iuſti, coram Deo tanta ſunt, vt non niſi morte Filij Dei potuerint expiari, neceſſariò ſequitur, ea mortem æternam ſua natura mereri.

Obiect. 7. Iacob. 1 *Cupiditas poſtquam concepit, parit peccatum: peccatum verò conſummatum gignit mortem. Hîc,* inquiunt, *Iacobus aliud peccatum conſummatum eſſe dicit, cùm videlicet voluntas deliberans prauæ cupiditati conſentit: aliud non conſummatum, quando peccatur ſine deliberatione: & peccato demum conſummato tribuit, quòd mortem gignat.* Reſpondemus non valere conſequentiam, quia proprium pluribus ſpeciebus, cùm vni ſpeciei tribuitur, non ſequitur ab alia remouendum eſſe. Diſtinguit enim Iacobus ſpecies ſiue gradus peccatorum, Originale videlicet & actuale: & poſt actuale mortem conſequi dicit: non quia poſt originale non ſequatur mors: ſed quia actuale inter originale peccatum & mortem, tanquam huius cauſa & il-

lius

lius effectus, intermedium ſit, & mortem ſiue pœnam peccato originali iam attractam exaſperet. Neque de gradibus pœnarum principaliter, ſed de earum origine in noſtræ naturæ prauitate quærenda docet.

Ob.8. Iac.3. *In multis labimur. Hinc probare volunt, iuſtorum peccata eſſe venialia, quia vel in pauca, vel in nulla mortalia labuntur:* ad illlud ſicut ad pleraq; ſuperiora reſpond. peccata iuſtorum retinentium aut accipientium fide iuſtitiam, eſſe venialia, non natura, ſed gratia.

Ob.9. *Deus non eſt crudelis, ſed miſericors, neque leuis in amore, ſed conſtans. Ergo non propter quoduis leue peccatum iudicat hominem eſſe dignum æternis ſuppliciis.* Sed fingunt pugnare iudicium Dei de peccato cum miſericordia: quæ non pugnant, ſed optimè conueniunt. Sic enim Deus eſt miſericors, vt ſit etiam iuſtus. Poſtulat autem Dei iuſtitia, vt omnem etiam leuiſſimam ſui numinis offenſionem & contemptum æterna damnatione dignam iudicet. Hoc de peccato quouis iudicium non tollit miſericordia & amoris diuini conſtantia, ſed ſatis eſt ad eam præſtandam & declarandam, pereuntium interitu non gaudere, eiuſque teſtificandi cauſa omnes ad pœnitentiam inuitare, & pœnitentiam agentibus peccata, quę per ſe digna erant æterna morte, condonare, hoc eſt, non in peccantibus, ſed *in Filio proprio miſſo in carnem*, ſupplicio iuſtitiæ ſuæ ſatisfaciente, punire atque expiare.

Ob. 10. Matth. 5. *Quiſquis ſoluerit vnum ex mandatis hiſce minimis, &c.* hoc ſic interpretantur, *quòd qui peccando ſimul & docendo legi aduerſatur, is regno Dei excidat, non autem qui docendo ſubſcribit legi, etſi leniter aliquando contrà, quàm docet, faciat.* Sed primùm antitheſis quam addit Chriſtus: *Quiſquis autem fecerit & docuerit, iſte magnus vocabitur in regno cælorum,* innuit Chriſtum in priori membro orationis intelligere eos qui ſoluunt, hoc eſt violant legem quam docent, vt ſit ſententia: Etſi quis benè docuerit, & tamen violauerit vnum ex iſtis præceptis, quæ Phariſæi vocant minima, hoc eſt,

ex præceptis Decalogi, is experietur hæc præcepta adeò non minima, ſed maxima eſſe, vt ipſe minimus, id eſt, nullo loco ſit futurus in regno Dei. Secundò, etiamſi concedatur ipſis, quòd in verbis Chriſti, *ſic docere*, ſit idem quod contra legem docere: nequaquam tamen inde colligi poterit, eos tantùm fore minimos in regno dei, qui docendo & peccando legem ſoluant, & non eos etiam, qui tantùm peccando, non autem docendo. Ratio prima eſt in ipſis Chriſti verbis: quia minima mandata vocat per mimeſin ea quæ ſunt maxima, & quorum violationem ſiue factis, ſiue doctrina, ſiue vtroque admiſſam, Deus excluſione è regno ſuo dignam iudicat, etiam aduerſariorum confeſſione, hoc eſt, totum decalogum quem Phariſæi poſtponebant ſuis traditionibus. Altera eſt in iis quæ Chriſtus ſubiungit: *Dico enim vobis, niſi abundauerit veſtra iuſtitia plus quàm Scribarum & Phariſæorum, vos nequaquam ingreſſuros eſſe in regnum cœlorum*. His verbis docet Chriſtus, longè aliam iuſtitiam lege diuina requiri, quàm Phariſæi exiſtimabant: & ea quoque eſſe peccata tam grauia, vt excludant homines è regno cœlorum, quæ Phariſæi aut pro leuibus, aut pro nullis peccatis habebant, vt *iraſci temerè fratri, dicere ei Racha, aut fatue*: laborare prauo affectu, aut cupiditate vindictæ, &c. Nam etiam hæc dicit effugienda eſſe, ſi gehennam effugere, & Filij Patris noſtri cœleſtis eſſe velimus: itaque inquit: *Quicunque aſpicit mulierem, vt concupiſcat eam, iam adulterauit eam in corde ſuo.* Et 1. Ioh. 3. *Quiſquis odit fratrem ſuum, homicida eſt: & noſtis nullum homicidam habere vitam æternam in ſe manentem.* Ac propterea non tantùm grauiora, ſed etiam leuiora peccata habentes, non niſi imputata ipſis Chriſti ſatisfactione, mortem æternam poſſunt effugere.

Vt autem hanc ſententiam, *quòd omnia peccata per ſe ſiue natura ſua ſint mortalia, hoc eſt, mortem æternam mereantur, nimij rigoris accuſant aduerſarij: ſic & alteram, quòd videlicet agentibus pœnitentiam fiant venialia, quæ ſua natura*

ſunt

ſunt mortalia, tanquam nimis lenem & iuſtitiæ Dei repugnantem reprehendunt: cùm quod mortale eſt, pro veniali habere, pugnet cum veritate & iuſtitia. Sed expedita eſt reſponſio, Deum ſi natura peccati ſpectatur, omne peccatum æterna morte dignum iudicare: veniam autem nulli dare niſi ex gratia propter filij ſui Mediatoris interceſſionem & ſatisfactionem.

Tertia diuiſio Peccati.

ALiud peccatum *Contra conſcientiam*, aliud *non contra conſcientiam* eſt. *Contra conſcientiam committitur à ſcientib. & volentibus.* Sic Dauid & Petrus peccarunt: non tamen fuit regnans peccatum Petri. *Oraui pro te ne deficiat fides tua.* Nec fuit peccatum in Sp. S. quia amabat Chriſtum non minùs cùm negabat, quàm cùm flebat, licet propter metum periculi non potuerit exercere illum affectum. Luc. 22.32.

Non contra conſcientiam eſt, quod vel non ſcientes vel nolentes committimus, vel quod committitur à ſcientib. voluntatem Dei, peccatum agnoſcentibus & deplorantibus, ſed id euitare non valentibus: vt ſunt peccata originalia, omiſſionis, ignorantię, infirmitatis. Multa omittimus bona, aut facimus mala, ſubitò victi infirmitatibus. Tale fuit peccatum Pauli. *Quod nolo malum, hoc facio: non ego facio, ſed peccatum in me habitans* Ignorantiæ peccatum fuit eiuſdem perſecutio. *Ignorans*, inquit, *feci, propterea Deus mei miſertus eſt.* Item Petrus ſciens quidem, ſed non volens, abnegat Chriſtum: ideo flet amarè.

Quarta Diuiſio peccati.

PEccatum aliud eſt *remiſſibile*, aliud *irremiſſibile*. Remiſſibile eſt omne peccatum, cuius aliqui homines agunt pœnitentiam, & veniam conſequuntur. Irremiſſibile eſt agnitę veritatis de Deo eiuſque voluntate & operibus de qua conuicta eſt conſcientia, ex conſilio facta, negatio, vel oppugnatio, cuius nemo veniam conſequitur, quia punitur à Deo deſertione ac cæcitate perpetua, ita vt ſic peccantes, nunquam ad Deum per veram pœnitentiam redeant.

Excluſi autem à pœnitentia, etiam à remiſſione peccati neceſſariò excluduntur. Chriſtus Matt. 12. hanc ſpeciem nominat peccatum ſiue blaſphemiam contra Spiritum Sanctum, cùm inquit: *Propterea dico vobis, quoduis peccatum & blaſphemia remittetur hominibus: blaſphemia verò in Sp. S. non remittetur hominibus, &c.* Peccatum autem in S. S. non ideo dicitur, quòd Spiritus ſanctus, offendi à quoquam poſſit, vt non ſimul in Patrem & Filium peccetur: ſed quia cœleſtis veritatis patefactio eſt opus Diuinitatis, quod immediatè fit per Sp. S. atque idcirco qui ſcientes & volentes huic repugnant, contra omnes quidem Deitatis perſonas, ſed ſingulari modo contra Spiritum S. hoc eſt, contrà propriam ipſius & immediatam operationem in mentibus ſuis, ſunt blaſphemi. Hanc peccati ſpeciem eo nomine ſignificari vel hinc eſt manifeſtum, quòd peculiari ratione in Sp. S. peccare non poſſint, niſi quos ille peculiari ac proprio, hoc eſt, per ſe immediatè præſtito beneficio affecerit, & ad ſanctificationem ſiue officium ipſius, quod in Eccleſia exercet, pertinente, quod eſt lux veritatis accenſa in ipſorum mentib. Patet idem ex oratione Chriſti, & Marc. cap. 3. diſertè exprimit, inquiens, *Dicebant enim, ſpiritum impurum habet*, Chriſtum videlicet hoc peccatum, illis tribuere, qui conuicti de doctrina Chriſti & operibus ipſius diuinis, tamen contra conſcientiam hæc diabolo tribuebant. Idem oſtendunt alia dicta, in quibus hoc peccatum deſcribitur, vt Hebr. 6. *Nam fieri non poteſt, vt qui ſemel fuerint illuſtrati, &c.* 2. Pet. 2. *poſtquam inquinamenta mundi per agnitionem Domini & Seruatoris Ieſu Chriſti effugerint, ſi his rurſum implicati ſuperentur, &c.* Ex quibus primò intelligimus, *non omnes reprobos, qui remiſſionem peccatorum non conſequentes pereunt, in Spiritum ſanctum peccare:* ſed hoc peccatum in eos tantùm cadere, qui à Sp. S. certa veritatis cognitione ſunt illuminati: id quod non omnibus reprobis contingit, etiamſi interea omnibus tantùm eſt patefactum de

Deo, quod ad iuſtam ipſorum & ſobolis condemnationem ſufficiat. Non enim datur Sp. S. niſi iis, qui cognitione cœleſtis doctrinæ ſunt imbuti, vt dicitur Iohan. 14. *Quem mundus non poteſt accipere, quia non vidit eum, nec nouit eum.* Item: Luc. 12. *Seruus qui ſcit voluntatem Domini, nec ſe comparauit, &c.* Pereunt igitur aliqui à Sp. S. veritatis luce non donati, ac proinde hoc aduerſus Sp. S. ſingulare peccatum non admittunt.

Si obiiciatur: *omne peccatum irremiſſibile eſſe peccatum in Sp. S. quia Chriſtus dicit, ſolum peccatum in Sp. S eſſe irremiſſibile: At perſeuerantia finalis in quocunque peccato ſine pœnitentia, nulli remittitur. Ergo eſt peccatum in Spiritum ſanctum: & per conſequens, omnes qui pereunt, peccant in Spiritum ſanctum.* Quatuor terminos facit ambiguitas peccati irremiſſibilis. Nam in Maiore peccati ſpeciem quæ nulli vnquam remittitur: quia omnes quicunque illud ſiue in fine, ſiue ante finem vitæ admittunt, in eo perſeuerant vſque ad finem ſine pœnitentia: in Minore autem, non certam ſpeciem peccati, ſed omnia peccata non agentium pœnitentiam ſignificat: quæ his quidem non remittuntur, quia in eis ad finem vſque ſine pœnitentia perſeuerant, & irremiſſibilia non ante finem, ſed in fine vitæ demum fiunt: remittuntur tamen aliis, qui in illis non perſeuerant, ſed agunt pœnitentiam. Perſeuerantia enim in peccatis, aliud non eſt, niſi ipſa peccata, quæ ad finem vſque continuantur: ac proinde hæc eſt ſententia Minoris: Peccata, in quibus perſeuerant homines ſine pœnitentia vſque ad finem, non condonantur illis qui in his perſeuerant. Sed interea non omnes in his perſeuerant, ſicut in peccato contra Spiritum ſanctum perſeuerant, quicunque in illud prolabuntur. Chriſtus autem, in hac dictione non docet, propter quæ peccata homines à Deo æterna morte puniantur. Id enim fieri propter omnia peccata, ex quibus homines non reſipiſcunt, certum eſt: ſed quæ talia ſint peccata, vt quicunque admittunt ea, nunquam reſipiſcant.

Hoc de nulla peccatorum ſpecie, niſi de blaſphemia in Spiritum ſanctum aſſeuerat.

Secundò, ex teſtimoniis allegatis colligimus, *peccatum in Spiritum ſanctum non eſſe quoduis peccatum regnans, ſiue contra conſcientiam, ſiue contra agnitam veritatem admiſſum: ſed peccatum contrà primam legis tabulam, & non contra aliquam tantùm eius partem, ſed defectionem à tota religione, ſeu pietate: & quidem non ex imbecillitate vel terrore, aut metu, aut cruciatu: ſed ex deliberata & pertinaci malitia profectam negationem, aut oppugnationem, aut contumeliam veræ doctrinæ de Deo eiuſq; voluntate.* Primæ enim tabulæ obedientia eſt, *ſemel guſtato Dei verbo reuerenter obedire & ſubſcribere.* Neque à parte doctrinæ, ſed à tota religione deficiunt, qui prolabuntur *ita, vt Filium dei ſibimetipſis denuo crucifigant & conculcent, ſanguinem fœderis prophanum ducant, & Spiritum gratiæ contumelia afficiant.* Neque ex imbecillitate peccant Iudæi, *acta Chriſti tribuentes diabolo*, aut *homines hæretici*, poſtquam errorum ſuorum certis & manifeſtis verbi Dei teſtimoniis conuicti ſunt, quique ſub Chriſti nominis prætextu *canes & porci* manent, *tandem ad vomitum & volutabrum, à quo aliquandiu externa profeſſione & ſimulatione abſtinuerant, redeuntes.* Atque hinc æſtimari aliquo modo poteſt huius peccati grauitas, cùm ad peccatum Diabolorum proximè accedat, qui cùm ſciant veritatem, tamen in ea non ſteterunt, ſed odio & furore horribili eam contumeliis afficiunt & opprimere conantur.

Tertiò, hinc etiam ſequitur, *electos & verè conuerſos in peccatum contra Spiritum ſanctum nunquam incidere: qui autem hoc perpetrant, eos nunquam vera fide & pœnitentia donatos fuiſſe.* Omnes enim ad vitam æternam à Deo electi, in hac vita conuertuntur: & omnes verè conuerſi, ſe in electorum numero eſſe, ac proinde nũquam ſic peccaturos, vt pereant, certò debent ſtatuere, iuxta dicta Iohan. I. *Oues meæ non peribunt in æternum, neque rapiet eas quiſquam è manu mea.* Luc. 22. *Ego*

go rogaui pro te, ne deficiat fides tua. 2. Timot. 2. *Solidum fundamentum dei ſtat, habens ſigillum hoc, nouit Deus. &c.*

Quòd *ex reprobis* multi dicuntur *illuminati & participes facti Spiritus ſancti, guſtaſſe donum cœleſte, bonum Dei verbum ac virtutes futuri ſeculi, denique ſanctificati eſſe per ſanguinem fœderis*: item apud Petrum *inquinamenta mundi effugiſſe*: hoc de cognitione veritatis, & errorum ac flagitiorum ad tempus omiſſione ac deteſtatione, ac denique de meriti Chriſti pro ipſorum etiam peccatis delendis ſufficientia, eiuſq; facta illis per verbum & Sacramenta oblatione, intelligendum eſſe oſtendunt Apoſtoli, cùm *illuminationem & guſtum* illum interpretantur *veritatis & iuſtitiæ cognitionem*, eoſque *canes & porcos*, non denuo factos, *ſed redeuntes ad vomitum & volutabrum dicunt*, atque adeo terræ *imbrem quidem imbibenti* conferunt, ſed pro fructu optato *ſpinas & tribulos gignenti.* Hęc enim veræ fidei & conuerſioni non competunt. Heb. 6. 2. Pet. 2.

Quartò, ex his quæ dicta ſunt, apparet *non temerè pronuntiandum eſſe, qui contra Spiritum ſanctum peccent, ac non niſi à poſteriori de hoc peccato iudicandum eſſe*, hoc eſt, poſtquam eos, qui veritatem agnoſcebant, ſeq; conuictos de ea eſſe fatebantur, ex eius odio eam perſequi & contumelia afficere, aut in odio & contumelia aduerſus eam ex hac vita diſceſſiſſe cognouimus. Ratio manifeſta eſt, quia nos cordiũ inſpectores non ſumus.

Si obiiciatur, quod 1. Ioan. 5. dicitur. *Eſt peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget. Si pro peccantibus ad mortem non vult orari: neceſſe eſt vt nos eos diſcernere ab aliis poſſimus:* Reſpondemus, Iohannem non vniuerſaliter prohibere, *ne pro quoquam ſic peccante oretur*: ſed tum demum, quando vel diuino teſtimonio, vel manifeſtis argumentis & profeſſione peccantium id conſtat. Antequam verò hoc certum & manifeſtum eſt, omnium conuerſionem à Deo petere debemus, & ei quantum in nobis eſt, ſtudere, iuxta dicta 1. Timot. 2. Adhortor antè omnia, vt fiant deprecationes,

precces

preces, poſtulationes, gratiarum actiones pro quibuſuis hominibus. 2. Tim. 2. *Seruum Domini non oportet pugnare, ſed placidum eſſe erga omnes, aptum ad docendum, tolerantem malos: cum lenitate erudientem eos qui contrario animo ſunt affecti, ecquando det eis Deus vt reſipiſcentes agnoſcant veritatem, & elapſi ex diaboli laqueo, à quo captiui tenentur, mentis ſanitatem recipiant, ad præſtandam illius voluntatem.* Mat. 5. *Precamini pro iis qui vos infeſtant, & perſequuntur vos.* Act. 7. *Domine ne ſtatuas eis hoc peccatum.*

Si inſtetur, *ſic futurum eſſe, vt precatio noſtra diuinæ voluntati aduerſetur, ſi ignorantes oremus pro iis, qui in Spiritum ſanctum peccant:* Expedita reſponſio eſt. orari pro illis cum conditione, qua voluntatem & vota noſtra conſilio Dei ſubiicimus, vt conuertat & ſeruet aduerſarios veritatis, ſi ſanabiles ſint: reprimat autem & puniat eos, ſi non ſanare ipſos decreuit.

Eadem reſponſione hoc argumentum diluitur: *pro quibus orandum eſt, ij non habent peccatum irremiſſibile. Pro omnibus eſt orandum. Ergo nulli habent peccatum irremiſſibile.* Primò negatur Minor: Quia ſi teſtimonio diuino, vel manifeſtis argumentis & ipſorum profeſſione conſtet eos abiectos eſſe, ſiue in Sp. ſanctum peccent, ſiue alioqui non agant pœnitentiam: non eſt pro ipſis orandum. Secundò, neque Maior vera eſt. Si enim ignoremus, an in Sp. S. peccent, aut à Deo abiecti ſint nec-ne, pro illis orandum eſt, ſed cum ea conditione, ſi ſint ſanabiles.

Ex his etiam quæ dicta ſunt, reſpondetur ad hanc obiect. *Cui metuendum eſt, ne habeat peccatum irremiſſibile, is nunquam poteſt eſſe certus de remiſſione peccatorum & vita æterna: At ſi eſt aliquod peccatum irremiſſibile, quod ante finem vitæ admittitur, nemo poteſt eſſe certus, ſe non habere aut habiturum tale peccatum. Ergo, aut nullum tale peccatum eſt, aut nemo de gratia Dei & ſalute ſua certus eſſe poteſt.* Minor enim falſa eſt de credentibus. Nam hi certò ſtatuere debent, ſe neque habuiſſe, aut habere peccatum in Spiritum ſanctum: quia *nulla condemnatio*

eſt

eſt his, qui ſunt in Chriſto: nec vnquam habituros, quia *o- ues Chriſti ex manu eius nemo poteſt rapere.*

Peccatum in Spiritum Sanctum, & contra conſcientiam, differunt, ſicut genus & ſpecies. *Peccatum contra conſci- entiam* eſt genus. Nam poteſt quis etiam per infirmi- tatem & ignorantiam abnegare veritatem, non odio eius, vt Petrus & Paulus.

Peccatum verò in Spiritum ſanctum dicitur irremiſſible, non quòd ſuperet magnitudinem meriti Chriſti, ſed quia cæcitate finali punitur, qui id perpetrat, nec da- tur ei pœnitere. Quia ſingulare genus peccati eſt, ideo habet ſingularem pœnam, vt non agant tales pœniten tiam. Sine pœnitentia autem non datur remiſſio pec- catorum.

Quinta diuiſio Peccati.

PEccatum eſt aliud *per ſe*, aliud *per accidens.*

Peccata *per ſe* ſunt omnia illa à Deo prohibita in Lege, vel omnia quæ Lex damnat: vt ſunt inclinatio- nes pugnantes cum Lege Dei, & quædam etiam actio- nes, quę reſpectu noſtri ſunt peccata : reſpectu verò Dei ſunt pœna.

Peccata *per accidens* ſunt, vel res præceptæ à Deo, vel neque præceptæ, neq; prohibitæ, id eſt, adiapho- rę, quæ non eodem modo fiunt, nec eodem fine, quo Deus eas vult fieri, hoc eſt, ſine pœnitentia, vel cum magno defectu. Res pręceptæ in non renatis ſunt pec- cata, quia licet actiones earum rerum ſint præceptæ, tamen perſona, à qua actiones iſtę proficiſcuntur non placet Deo, nec Deo eſt reconciliata. Deinde quod non renati faciunt, id non eo fine faciunt, quo debent, nempe ad gloriam Dei, neque etiam faciunt illud ex fide. Neſciunt enim an Deum habeant propitium, aut an illi placeat quod agunt. Atqui hæ conditiones ne- ceſſariò requiruntur ad bonum opus : non enim ſuf- ficit, ciuiliter bona opera facere. Bona quidem opera ciuilia ſunt, quatenus à Deo proficiſcuntur: quatenus autem ſunt in hominibus non renatis, mala ſunt, vt

Peccatum

peccatum eſt, ſi impius det eleemoſynam: quia ſcilicet non proficiſcitur ex dilectione Dei,&proinde non ex fide, neque ad gloriam Dei refertur.

Sed interea tamen quę homines faciunt in lege diuina prohibita, per ſe & propriè peccata ſunt, cùm illis propriè peccati natura ſeu definitio competat, videlicet quòd contra expreſſum Dei præceptum fiunt. Ideoque in Scriptura, quæ ſic ab hominibus fiunt, ſemper mala, nunquam autem bona dicuntur. Quæ verò à deo præcepta ſunt, cùm fiunt à non renatis, aut per hypocriſin, vituperantur, vt ſimul tamen etiam in bonis cenſeantur & laudentur: idque non tantùm reſpectu Dei, illa in hominibus efficientis, cuius reſpectu omnes malorum actiones bonæ ſunt: ſed etiam reſpectu hominũ à quibus fiunt, ita vt hi quoq; benè egiſſe dicantur: vt. 1.Reg.21. *Vidiſtine quòd humiliauerit ſe Achabà facie, &c.* 2. Reg.10. *Dixit dominus ad Iehu: Quandoquidem ſtudiosè feciſti quod rectum erat in oculis meis, &c.*

Neque eſt quòd aliquis hic dicat, *inclinationes & actiones per ſe bonas eſſe, quia ſint res in natura à Deo conditæ & excitatæ.* Sunt enim per ſe bonæ, quatenus à Deo proficiſcuntur: quatenus autem ſunt in hominibus deprauatis, vel ab iis fiunt, per ſe malæ ac vitioſæ ſunt, eò quòd contra legem diuinam admittuntur. Non enim Deus, ſed homines contra legem diuinam faciũt.

Sed neque è contrario, *opera non renatorum ciuiliter ſiue moraliter bona, ſequitur ideò non eſſe peccata, & Deo diſplicentia, quòd ſint ab ipſo mandata.* Vt enim opus ſit bonum & placens Deo, non tantùm quod pręcepit, ſed etiam eo quo Deus pręcepit modo, neceſſe eſt vt fiat, ſiue, quod idem eſt, non tantùm ex aliqua, ſed ex omni parte cum lege diuina congruat. Sic autem cùm nequaquam fiant opera non renatorum, etiamſi non in vniuerſum, tamen magna ex parte aberrant à lege Dei, & perfectione ac rectitudine illa deſtituuntur, ſine qua Deo placere non poſſunt.

Si quis vrgeat, *quòd etiam renatorum opera non ſint perfectæ*

perfecta, neque tamen ideò inter peccata cenſeantur: Non igitur in alios tam ſeuerè ſtatuendum eſſe: In promptu eſt reſponſio: piorum operibus fidem prælucere, impiorum verò minimè. Itaque illa placere Deo, eorumq; imperfectionem tegi per Chriſti ſatisfactioné & interceſſionem, quod in his nequaquam fit. Denique in illis inchoatam eſſe veram & internam obedientiam voluntatis & cordis: in his verò non item: ideoq; hęc eſſe hypocriſin, quæ ſeueriter à Deo damnatur.

Sic etiam *ſi compenſari & ornari præmiis, ac proinde non eſſe peccata dicantur*: Primó, quod bonum eſt in illis *probari* & *recompenſari* reſpondemus: quod verò malum concurrit, non modò damnari atque puniri, ſed bonum etiam quod fit ab impiis, operum verè bonorum ac deo placentium honore ac nomine, atq; adeò mercede æterna priuari. Secundó, *compenſari* hæc aliquando præmiis temporalibus, nunquam autem æternis. Tertio compenſari á Deo his pręmiis, non quòd ea ſimpliciter probet, aut ſic pro bonis agnoſcat, vt non ſimul etiam pro peccatis habeat: verùm vt alios tam infideles quàm fideles his præmiis ad diſciplinam & honeſtatem externam præſtandam inuitet: Quia vult in genere humano ſeruari aliquem ordinem ad conſeruationem humanę ſocietatis neceſſarium, etiam inter impios & hypocritas. Quartò, præmia illa ſunt pænarum diminutio vel mitigatio magis quàm pręmia: cùm ad ſalutem eorum quibus contingunt non faciant. Vult autem Deus ordine ſuę iuſtitię, grauiora peccata grauioribus pœnis, & minora minoribus punire in hac & in futura vita.

Eſt etiam hæc accidentis fallacia, *ſi quis non eſſe facienda colligat opera moralia non renatorum, ſiquidem peccata ſunt*. Illa enim quæ per ſe peccata, hoc eſt, à Deo prohibita ſunt, vitari neceſſe eſt: quę verò per accidens peccata ſunt, non omitti, ſed corrigi, & ſic præſtari debent, vt ſine peccato concurrente fiant. Non enim propter ſe, ſed propter adhærentia

peccata

peccata damnantur. Non autem ſequitur, quod reliquum eſt boni, propter imperfectionem & defectus abiiciendum aut deſtruendum: ſed potiùs fouendum, augendum, & à malis, quibus contaminatum eſt, repurgandum eſſe. Neceſſaria eſt igitur diſciplina, etiam in non renatis, propter mandatum diuinum, propter vitandam pœnarum atrocitatem, quę ſequitur diſciplinæ violationem: propter pacis & ſocietatis humanæ conuerſationem: propter aditum ad conuerſionem, qui intercluditur perſeuerantia in manifeſtis ſceleribus.

Si inſtetur: *Hypocriſis per ſe peccatum & fugienda eſt,* vt Math. 6. dicitur, *Nolite fieri ſicut hypocritæ. Impiorum verò diſciplina eſt hypocriſis: Ergo per ſe eſt peccatum, & ab illis omitti debet*: reſpondemus ad Maiorem per diſtinctionem. Duplex eſt hypocriſis: alia eſt in operibus non mandatis à Deo, oſtentationis aut deceptionis cauſa factis, vt quæ Mat. 6. commemorat Chriſtus, *curare buccina cani ante ſe in danda eleemoſyna, in conuentibus & angiportis platearum ſtando precari, eſſe tetricum & obſcurare faciem in ieiunio*, & omnes ſuperſtitiones & humanæ traditiones non pertinentes ad ædificationem Eccleſię. Hæc omittenda eſſe non eſt dubium, ſicut dicitur: *Fruſtra colunt me, docentes doctrinas mandata hominum.* Ideoque hìc diſertè à Chriſto damnantur & prohibentur. Alia verò eſt in operibus á Deo mandatis, ſed non eo modo factis, quo deus requirit. Hæc non omittenda, ſed corrigenda ſunt, & ſine hypocriſi, id eſt, cum vera fide & pietate pręſtanda: vt ibidem Chriſtus docet *de eleemoſyna, precatione, ieiunio, non omittendis à piis, ſed aliter præſtandis, quàm ab hypocritis.*

Ex his manifeſtum eſt, quare neceſſarium ſit hoc diſcrimen peccatorum per ſe & per accidens: ne videlicet falſa proprię iuſtitiæ aut meritorum perſuaſio animis hominum inſideat, neve cum per ſe malis etiam bona quæ per accidens fiunt mala abiiciantur, atque ita peccata & pœnæ generis humani cumulentur.

Oper

Opera renatorum & non renatorum ſeptem modis differunt.

NOtandum eſt in hoc loco *diſcrimen inter opera renatorum, & non renatorum.* Septem verò modis illa differunt. *Vnum enim atque idem opus à Deo præceptum, in renatis bonum eſt, in non renatis peccatum.* 1. Quia renati ſunt reconciliati Deo, non renati minimè. 2. Renati faciunt ad gloriam Dei: non renati nullo modo. 3. In vtriſque bonum illud opus quidem eſt imperfectum: ſed piorum tegitur ſatisfactione, & interceſſione Chriſti: impiorum non item. 4. Piorum opus eſt coniunctum cum obedientia inchoata: impiorum cum peccato regnante. 5. Bonum opus quod in impiis eſt, fit malum. At bonum in piis licet ſit peccatis contaminatum: tamen quia tectum eſt ſatisfactione Chriſti, non punitur, nec obiicitur ei, quòd dona Dei ſuis peccatis inquinet, neque propter illud opus Dominus vita æterna renatum ſpoliat: ſicuti facit in non renatis. 6. Bonum opus in impiis ornatur præmiis tantùm temporalibus: idque non quòd Deo placeat, ſed quòd hoc modo alios ad honeſtatem inuitet. Bonum verò in piis non tantùm temporalibus, ſed etiam æternis beneficiis gratuitò ornatur, idque etiam quia placet ei in Mediatore, non autem tantùm, quia per id alios ad honeſtatem inuitet, iuxta illud Chriſti: *Ita ſplendeat Lux veſtra coram hominibus, vt, &c.* Ideo bona opera piorum ſæpe adumbrantur in veteri teſtamento per *ſuffitum gratum*, quo Deus afficiatur. Et *pietas* (vt ait Apoſtolus) *habet promiſſionem vitæ præſentis & futuræ.* 7. Bonum in non renatis tantùm facit ad mitigationem pœnarum, ne, ſicut alij facinoroſi, grauiora patiantur. Piorum verò bonum opus non tantùm facit ad hoc, vt leuiora patiantur, ſed etiam vt prorſus ab omni malo liberentur.

Matt. 5. 16.

1. Tim. 4. 8.

Res Adiaphoræ poſſunt etiam eſſe peccata per accidens, nempe ſi fiant cum ſcandalo, vel ſine fide. *quicquid enim fit ſine fide, peccatum eſt. Omnia quidem pura*

Rom. 14. 23. Tit. 1. 15. Ro. 14. 20.

puris, ſed malum eſt homini qui cum offendiculo veſcitur. Ex his, & ſimilibus locis, hæc diuiſio ſumpta eſt. Cùm enim dicit Apoſtolus, Omnia eſſe immunda immundis & impiis, indicat ea etiam quæ per ſe ſunt bŏna, impiis eſſe immunda, vel peccata.

In omnibus hiſce diuiſionibus dicitur, etiam in ſanctis eſſe peccatum. *Tenenda eſt igitur differentia inter peccata renatorum, & non renatorum.* Varia quidem peccata ſunt in ſanctis: vt 1. *Peccatum originis.* 2. *multa actualia*, veluti ignorantiæ, omiſſionis, infirmitatis. 3. *Aliqui etiam ruunt in errores pugnantes cum fundamento, aut in peccata contra conſcientiam*, propter quæ amittunt bonam conſcientiam, conſolationem, multa dona Spiritus Sancti, non omnia, & damnarentur niſi pœnitentiam agerent. Sed interea *plurimùm differunt renati peccantes ab impiis.* 1. *Quia propoſitum Dei eſt pios perpetuò ſeruare.* 2. *In piis eſt certa pœnitentia finalis.* 3. *In ipſis peccatis eſt initium verum fidei,* aliâs quidem minus, aliâs Maius, & eluctantur è peccato pij, vt non labantur in errores contra conſcientiam & fundamentum.

4. *Quæ ſint peccati cauſæ.*

1. *ORiginem peccati alij deriuant ex fato ſtellarum, dicentes, peccaui, quia infauſto ſum ſub ſydere natus.*

2. *Alij dum peccant, & propter peccatum obiurgantur, reſpondent, Non ego, ſed Diabolus in culpa eſt, quòd admiſi hoc facinus.*

3. *Alij, omiſſis excuſationibus, directè in Deum culpam reiiciunt, dicentes, Deus ita voluit: nam ſi noluiſſet, non peccaſſem.*

4. *Alij, cùm Deus* (inquiunt) *prohibere potuiſſet, nec tamen prohibuit, ipſe peccati mei auctor eſt.*

Nouum non eſt, homines blaſphemam acuere linguam contra Deum. Parentes enim primi cùm peccaſſent, & peccati commiſſi accuſarentur à Deo, à ſeipſis commiſſum ſcelus transferunt in alios, nec ingenuè

ingenuè veritatem confitentur. Adam non tam in vxorem quàm in ipſum Deum culpam regerit, *Mulier* (inquit) *quam tu mihi dediſti ſociam, præbuit mihi fructum, & comedi*: quaſi diceret: Niſi illam mihi coniunxiſſes, non peccaſſem. At non tradidit ei vxorem Dominus, vt eſſet occaſio mali, ſed vt viro meliùs eſſet. Mulier ſimpliciter imputat malum Diabolo, dicens, *ſerpens ſeduxit me, & comedi.* Hæc ſunt falſiſſima & corruptiſſima de origine mali iudicia, impia & deteſtanda, quib. dei maieſtas, veritas, & iuſtitia grauiter offenditur.

1. *Qui peccatis fatum obtendunt.* 1. *Sic fatum* difiniunt: *eſſe ſeriem connexam per æternitatem, ac neceſſitatem quandam perpetuam conſiliorum & operum ſecundùm conſilia dei, vel ipſas ſtellas malas.* Iam ſi roges, quis fecerit ſtellas? Non habent quod reſpondeant, niſi Deus. Ergo iſti Deo malum ſuum impingunt. At fatum tale non aſſeruerunt vel ſaniores philoſ. omnes, nedum Chriſtiani. 2. Auguſtinus contra duas Pelagianorum epiſtolas ad Bonif. lib. 2. cap. 6. *Fatum* (inquit) *quod affirmant, de ſiderum poſitione, ad tempus quo concipitur quiſquis vel naſcitur, quas conſtellationes vocant, non ſolùm actus & euenta, verumetiam ipſas noſtras voluntates pendere contendunt. Dei veró gratia, non ſolùm omnia ſidera & omnes cælos, verumetiam omnes Angelos ſupergreditur.* Concludantur hæc verbo domini per Ieremiam, in hanc ſententiam pronunciante: *Hæc dicit dominus, Iuxta vias gentium nolite incedere, & à ſignis cæli nolite metuere, quæ timent gentes: quia leges populorum vanæ ſunt.* Iere. 10. 2. Ergo quòd ſidus Saturni inclemens & aſperum, vel crudele: Veneris, benignum & mite ab Aſtrologis appellatur, vanitas eſt vanitatum. Non enim Aſtra vllam vim habent benefaciendi vel malefaciendi. Proinde culpa peccatorum nequaquam illis imputari debet.

2. *Diabolum non vnum eſſe peccati autorem*, qui nob. quidem peccantibus ipſe peccati culpam ſuſtineat ſolus, nos immunes ſimus à crimine, id maximè declarat, quòd ille homini ſuadere & malum ingerere poteſt,

 cogere

cogere autem non poteſt. Deus enim ſuo Diabolum imperio premit, vt non poſſit quod velit: ſed hoc tantùm, quod, & quantum Deus permittit. Imò *ne in fœdiſſimos quidem porcos imperium habet*, nedum in nobiliſſimas hominum animas. Habet ſanè ſuadendi aſtutiam & maximas vires: at fortior eſt Deus, qui & ipſe nunquam ceſſat homini ſuccurrere bonum: nec plus permittit Satanæ, quàm prodeſt homini. Id videre licet *in viro ſanctiſſimo Iob, in exemplo Pauli*, & in verbis e-
1.Co.10.13. iuſdem. *Fidelis eſt Deus, qui non ſinet vos tentari ſupra id*
2. Cor.12.7. *quod poteſtis*. Ergo vani ſunt, qui culpam ſcelerum ſuorum exonerant in humeros diaboli.

Reſtat demonſtrandum, ne Deum quidem eſſe auctorem peccati. Gen.1. & 2. *Vidit Deus quæ fecerat, & erant valde bona.* *Pſal.* 5. *Quia non Deus volens iniquitatem tu es: &c.* Iacob. 1. *Nemo cùm tentatur, dicat ſe à Deo tentari. &c.* Eccl. 15. *Ne dicas, defeci impulſu Domini: nam quæ ille odit, tu non debes facere, &c.* His & ſimilibus dictis quàm plurimis accedit ſumma & perfectiſſima Dei bonitas, vt nullus ipſius effectus ſit malus. Quia autem deus eſt verax, & ab omni ſimulatione & fraude alieniſſimus, neque ſeipſum deſtruere aut negare poteſt, 2. Tim. 2. certum eſt voluntates contradictorias in ipſo non eſſe. Teſtatur autem ſe horribiliter odiſſe peccatum. Non igitur illud vult, ac multò minus efficit vel adiuuat. Præterea, quod quis ipſe operatur in alio, id iure punire non poteſt. Iuſtiſſimè autem deus punit omnia peccata. Ergo nullum eorum ipſe vult aut efficit. Ro.3. *Num iniuſtus Deus qui inferat pœnam? Abſit: alioqui quomodo iudex erit Deus mundi?*

Ex his concludimus, *Deum non eſſe peccati auctorem*: ſed *originem mali ex ipſo deriuari homine, impulſore Satana*: ſic tamen vt dicamus, hunc initio corruptum corrupiſſe hominem, nihil tamen potuiſſe efficere, niſi ſua ſponte in malũ conſenſiſſet homo. hîc reuocandus eſt lapſus patris noſtri Adami. *Condidit Deus Adamum*

ad

ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, hoc eſt, creauit optimum, integerrimum, ſanctiſſimum, iuſtiſſimum, & immortalem: inſtruxit eum donis præſtantiſſimis, vt ad beatitudinem in Deo ipſi non deeſſet quicquam. Pollebat ergo intellectu planè diuino: Voluntas ipſi erat liberrima & ſanctiſſima: Facultates habebat faciendi bonum & malum: Data eſt ipſi à Deo Lex, quæ quid ageret, aut fugeret, oſtendebat: Dixit enim Dominus, *Ne comederis ex fructu ligni ſcientiæ boni & mali.* Poſtulauit Deus ſimpliciter obedientiam ac fidem, & vt totus Adam penderet à Deo, idque non neceſſitate adactus, ſed liberè ageret. *Ab initio Deus creauit hominem, & permiſit ipſum conſilio ipſius, dicens; Si voles, cuſtodies mandata & fidem, faciendo quod placet.* Ergo cùm ſerpens hominem tentaret, ſuaderetque guſtare de arbore prohibita, homo non ignorauit conſilium ſerpentis pugnare cum mandato Domini. Non cogebat eum Dominus: non cogebat eum Sathan in ſerpente. Dixerat enim Deus, *Ne comederitis ex illa arbore, neque attigeritis, alioqui moriemini.* Ergo in manu conſilij ſui erat, edere, vel non edere. Declarauit ei Deus ſententiam, diſertè præcipiens ne ederet, & periculo adiuncto, retrahebat ab eſu, *Ne fortè moriaris.* Sathan quoque, vt non potuit, non adhibuit vim vllam: probabiliter autem ſuaſit, tandem & perſuaſit. Declinante enim voluntate mulieris ad verbum Diaboli, receſſit mens à verbo Dei, reiectaque bona lege, malum opus patrauit: Deinde maritum ſponte ſequentem traxit in mali conſortium. Id inculcat Scriptura his verbis: *Et videns mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & oculis deſiderabile, & concupiſcibile, tulit de fructu eius, & comedit: dedit denique viro ſuo, qui & ipſe comedit.* Habes mali initium, *Diabolum*: Habes, quod voluntatem hominis commouerit, *Falſum ſcilicet Diaboli elogium*, adeoque merum mendacium, & delectabilis ſpecies arboris. Sponte ergo faciunt, Adam & Eua quod faciunt, ſpe ducti excellentioris ſapientiæ, quam

Eccl. 15. 14.

Gen. 3. 6.

mendaciter promiſerat ſeductor. Concludimus ergo peccatum oriri, non ex Deo prohibente malum, ſed ex diabolo & hominum libera electione, deprauata per mendacium diaboli. Ideoq; diabolus & obſequens deprauata hominis voluntas, cauſa ſunt peccati veriſſima. Hoc malum ex primis parentibus in omnem dimanauit poſteritatem, vt peccatum non aliunde, quàm ex nobis ipſis, & corrupto iudicio, ac praua voluntate, & diaboli ſuggeſtione, oriatur. Mala enim radix, & prima illa corruptio progignit ex ſe putridum germen, ſuæ conueniens naturæ, quod Sathan nunc quoque ſuis dolis & mendaciis, veluti plantas, prouehit & excolit: ſed fruſtra alioqui laborat, niſi formanmandos & colendos nos ei præbeamus. Peccatum illud *Originale* appellatur, quod à prima venit origine, nempe à primo parente in omnes deriuatum propagine vel traduce. Hoc etenim ex vtero materno in noſtra natura nobiſcum adferimus in hanc vitam. *In iniquitate conceptus ſum, & in peccato fouit me mater mea.*
Pſa. 15. 5.
Ioa. 8. 44. De diabolo autem ita Chriſtus loquitur: *Ille fuit homicida à principio, & in veritate non perſtitit: non eſt enim veritas in eo. Quotieſcunque loquitur mendacium, de ſuo loquitur, quia mendax eſt, & mendacij pater.*

His accedit ratio: Quòd peccatum non niſi illius cauſæ effectus per ſe & proprius eſſe poteſt, quæ contra Legem poteſt facere. Id verò nulla natura poteſt, niſi Angelica & humana. Deus enim ipſe ſibi lex eſt, & contra legem ſuam facere aut intendere nihil poteſt. Aliæ verò creaturæ, cùm non ſint rationales, ac proinde lex illis non ſit lata, peccatum facere non poſſunt: quandoquidem lege ſublata, locus peccato non relinquitur. Neceſſariò itaque ſequitur, peccatum eſſe talem effectum, qui ſolis Angelis, qui ſunt lapſi, & hominibus competat.

Sed ordo in his cauſis obſeruandus eſt. Nam *primi peccati* in paradiſo, *cauſa eſt Diabolus* impellens, *& voluntas hominis* aſſentiens, vel obtemperans, ac peccata

iſta

iſta præcedentia ſunt cauſæ conſequentium. Ratio 1. *quia per vnum hominem peccatum ingreſſum eſt in mundum*. 2. quia homo & diabolus per ſe contra legem peccare poſſunt. Illud autem primum peccatum, ſeu primus lapſus in paradiſo, eſt cauſa peccati originalis, tum in Adamo, qui lapſus eſt, tum in aliis ex ipſo procreatis. *Originale peccatum eſt cauſa præparans omnium peccatorum actualium*, iuxta illud Pauli, *Peccatum quod in me habitat illud perpetrat*, & inclinationes malæ & prauæ præcipitant me in actiones prauas. *Cauſæ peccatorum impulſus*, ſunt obiecta ad peccandum ſollicitantia. Etiam actualia peccata cauſæ ſunt ſequentium peccatorum.

Porro autem, cùm peccata ſequentia pœnas præcedentium eſſe Scriptura doceat, ſit autem culpa ſiue meritum cauſa impulſiua pœnæ, manifeſtum eſt, etiam peccata actualia præcedentia ſequentium eſſe cauſas, ſicut aliarum pœnarum ſiue calamitatum, quæ peccatis attrahuntur. Idq; tam de peccantium, quàm de aliorum lapſibus intelligendum eſt, quibus tam ij, quorum lapſus ſunt, quàm illi, qui priùs peccarunt, puniuntur: vt peccata parentum per peccata liberorum, peccata ſubditorum per peccata magiſtratuum, vel contrà, vt capite 1. ad Rom. ex profeſſo docetur. *Quamobrem tradidit eos Deus cupiditatibus cordium ipſorum ad impuritatem, &c.* 2. Theſſ. 2. *Cuius aduentus eſt ex efficacia Satanæ, cum omni poteſtate, & ſignis, ac prodigiis mendacibus, & cum omni fraude iniuſtitiæ, in iis qui pereunt, &c.* Exod. 20. *Ego Dominus Deus tuus, Deus zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filiis in tertiam & quartam generationem, odio habentibus me.* 2 Sam. 12. *Sic dixit Dominus, En ego ſuſcitaturus ſum aduerſus te malum de domo tua, tollamq; vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo.*

Si obiiciat ratio humana: *Pœnarum author & effector eſt Deus. Si igitur peccata ſunt peccatorum pœnæ, ſequitur deum eſſe peccatorum cauſam.* Reſp. fallaciam accidentis eſſe in Minore. Per accidens enim, hoc eſt, vitio peccantium fit, vt dum iuſto Dei iudicio per malos

vel ipſi, vel alij puniuntur, ipſi interea (Deo permittente, hoc eſt, non oſtendente ipſis ſe puniendi cauſa per ipſos velle fieri ea, quæ odit, quæque in hac & futura vita puniturus eſt) ſuas cupiditates à lege Dei aberrantes expleant, ſeque à Deo, magis magiſque peccando, alienantes, pœnas ſibi grauiores attrahant. Eodem redit Maioris diſtinctio, *Pœnas à Deo eſſe, tanquam authore & effectore*, quatenus à Deo ſunt: quatenus autem peccata ſunt, non ipſo volente, vel approbante, vel efficiente, ſed permittente, euenire. Hoc enim genus pœnarum, quod peccando ſibi vel aliis infligunt peccantes, permittere, nihil aliud eſt, quàm non efficere, vt mali hoc ipſum, quod Deus puniendi cauſa vult fieri, faciant eo fine, vt huic voluntati diuinæ obtemperent.

Sic etiam ad illud argumentum reſpondetur: *Priuatio iuſtitiæ & ſapientiæ diuinæ, tanquam pœna, à Deo infligitur hominibus: Ea verò priuatio peccatum eſt. Ergo peccati effector eſt Deus.* Priuatio enim hæc non peccatum eſt, quatenus Dei iuſto iudicio infligitur, ſed quatenus ab hominibus vltro accerſitur ipſorum factis & meritis, & in animum, voluntatem & cor admittitur ſiue recipitur: ſicut actiones malæ, non quatenus à Deo gubernantur, ſed quatenus per homines fiunt, ſunt peccata.

Aiunt etiam: *Qui vult finem, is vult & medium. Deus vult fines peccati, videlicet pœnam & patefactionem ſuæ iuſtitiæ & iræ in pœnis. Ergo vult etiam peccata, per quæ ad fines iſtos peruenitur.* Sed neganda eſt Minor, quòd videlicet pœna & illuſtratio gloriæ Dei ſint fines peccati. Finis enim eſt id, quod mouet efficientem cauſam, vt producat effectum: Pœna verò aut illuſtratio gloriæ Dei nequaquam mouent peccantem vt peccet. Non igitur hi poſſunt dici fines peccati. Proprij autem fines peccati ſunt, quos Diaboli & homines in peccando ſpectant: videlicet hominum perditio, cupiditatum malarum impletio, Dei & veritatis diuinæ op-

preſſio

preſſio & contumelia.

Si inſtent, *Homines quidem non habere hos fines, ſed tamen eos à Deo ſpectari: ſiquidem quod permittitur a Deo, vt puniendo iuſtitiam ſuam oſtendat, illius finem habet Deus, pœnam peccantium, & ſuam gloriam: Peccatum autem ideo permittit, vt puniat illud, & puniendo ſe iuſtum eſſe teſtetur: Idcirco hi ſunt fines peccati, quantum ad conſilium Dei attinet:* Negamus Maiorem. Deus enim ſinens peccatum fieri, non operis alieni, videlicet peccati diabolorum vel hominum, ſed ſui operis, videlicet permiſſionis peccati, finem habet pœnam peccatorum, & iuſtitiæ ſuæ manifeſtationem. Aliud enim eſt peccatum, aliud peccati permiſſio, de qua dicitur Exod. 9. *In hoc ipſum excitaui te, vt oſtendam in te potentiam meam, vtque narrent nomen meum in vniuerſa terra.* Prouerb. 16. *Omnia propter ſeipſum fecit Deus, etiam impium ad diem malum.* Roman. 9. *Volens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, pertulit multa lenitate vaſa iræ coagmentata ad interitum.* Non igitur finis, ſed conſequens ſiue effectus peccati proprius, eſt pœna; accidentarius autem, illuſtratio gloriæ dei: vt Paulus docet, ad Roma. cap. 3. *Etenim ſi veritas Dei per meum mendacium redundauit in gloriam ipſius, &c.*

Si hic rurſus inſtent, *Etiam qui vult conſequens, is vult antecedens: Deus autem vult conſequentia peccatorum, videlicet pœnam, & executionem iuſtitiæ: Ergo vult etiam antecedens, videlicet ipſum peccatum, ſine quo illa non conſequerentur:* Negamus conſequentiam: quia ex puris particularibus nihil ſequitur. Maior enim non vniuerſaliter, ſed tum demum eſt vera, cùm antecedens pariter & conſequens cum natura eius congruit, qui vult conſequens: non autem cùm conſequens ei congruit, antecedens verò cum ea pugnat. Hoc enim quando fit, conſequens quidem voluntatis eſt, antecedens verò non voluntatis, ſed tantùm permiſſionis. Nam velle dicitur Deus ea quæ approbat, tanquam cum natura & rectitudine ipſius congruentia:

permittere

permittere autem, quæ improbat quidem, auerſatur, ac damnat, ſed tamen iuſtis de cauſis non impedit, quò minùs fiant. Ideoque vitam æternam conſequentem, & conuerſionem hominum antecedentem, velle & efficere: pœnam verò peccata ſequentem, non velle, ſed permittere ipſum, in Scriptura traditur. Rom. 9. & Ephe. 1.

Si rurſus vrgeant: *Qui non prohibet peccatum, cùm poſſit prohibere ne fiat, in eo eſt aliqua peccati cauſa & culpa. Deus permittit, cùm poſſet prohibere. Ergo aliqua in eo peccati cauſa & culpa eſt.* Negamus conſequentiam: quia Maior non eſt vniuerſalis. Eſt enim vera tantùm de eo, qui non perfectè odit peccatum, & ideo non impedit illud, cùm poteſt: & qui obligatus eſt ad impediendum peccatum ne fiat. Non autem vera eſt de Deo, qui ineffabili ira execratur & damnat peccatum, nec tamen impedit quominus fiat: quia neque ad hoc obligatus eſt cuiquam, neque ſine optimis & iuſtiſſimis cauſis illud permittit. Præterea, poſſet Deus per abſolutam ſuam potentiam prohibere malum, ſed non vult creaturam ſuam, & hominem iuſtum corrumpere. Agit ergo cum homine humano more. Proponit ei leges: proponit præmia & ſupplicia: iubet eum amplecti bonum, & fugere malum. Ad quam rem conficiendam, nec gratiam ſuam negat, ſine qua nihil poſſumus; nec diligentiam & laborem noſtrum aſpernatur. Hìc ſi ceſſet homo, peccatum & negligentia homini aſcribitur, non Deo, licet prohibere potuiſſet, nec prohibuit, quia prohibere non debuit, ne turbaret ordinem, & ſuum opus deſtrueret. Ergo Deus non eſt author mali ſeu peccati.

Si obiiciant illud: *Faciens mala vt eueniant bona, non rectè facit.* Rom. 3. *Deus permittens mala, propter bonos fines, facit mala, vt eueniant bona. Ergo contra ſuam ipſius iuſtitiam ac legem facit: & per conſequens, obligatur ad prohibenda mala:* Negamus Maiorem. Non enim malum, ſed bonum facit Deus, permittens peccata. Aliud enim

nim eſt permiſſio peccati, quæ eſt bonum & iuſtum Dei opus; Aliud peccatum, quod eſt malum & iniuſtum opus diaboli, vel hominis peccantis.

Denique aiunt: *Quod volens Deus permittit, hoc vult fieri. Peccatum autem permittit volens. Ergo peccatum vult fieri: Et per conſequens eſt peccati cauſa*. Sed Maior neganda eſt: Permiſſionem, hoc eſt, priuationem Spiritus & gratiæ ſuæ Deus vult: peccatum verò creaturæ concurrens, non vult: quia neque intendit illud, neq; approbat. Confirmant ipſi Maiorem hoc argumento: *Permittere, aut eſt velle, aut nolle: Sed non eſt nolle: alioqui enim aut non fieret, quod dicitur Deus permittere: aut Deo nolente aliquid fieret: quorum vtrumque eſt abſurdum. Ergo eſt idem quod velle. Et per conſequens, Deus permittens peccatum, vult peccatum.* Negamus conſequentiam: quia non eſt ſufficiens enumeratio in Minore. *Deus enim dupliciter velle & nolle aliquid dicitur*: videlicet velle, aut quoad approbationem & effectionem ſimul, aut quoad approbationem tantùm, ſub qua & mandatum comprehenditur, non autem quoad effectionem. Nolle autem dicitur quippiam, quoad improbationem & prohibitionem effectus ſimul, aut quoad improbationem tantùm, non autem quoad inhibitionem. Vtraque ſpecies voluntatis in Maiore comprehenditur: Sed in Minore tantùm altera, videlicet quæ eſt improbare, ſimul & impedire ne fiat. Sic enim ſi nollet peccatum fieri Deus, ſequerentur abſurda quæ dicunt. Nos verò cùm nolle deum peccata dicimus, ea diſplicere ipſi ſeriò, & tamen à Deo, quominus fiant, non impediri, intelligimus: quod ipſum etiam non eſt velle, ſed nolle peccatum. Nihil enim deus velle poteſt, niſi ipſius naturæ & bonitati conueniens: nec vſquam quæ naturæ ipſius aduerſantur, quatenus talia ſunt, velle Deum, ſacra Scriptura docet.

Obiicitur hoc etiam: *Qui cauſa, ſiue effector eſt cauſæ, eſt etiam author effectuum illius cauſæ, etſi non proximus, attamen remotus. Deus autem eſt cauſa voluntatis,*

qua

quæ eſt cauſa peccati. Ergo etiam effectus voluntatis, nimirum peccati cauſa eſt. Reſpondemus ad Maiorem per diſtinctionem. Cauſa enim remota aliâs per ſe, aliâs, tantùm per accidens, cauſa eſt. Per ſe cauſa eſt alicuius effectus, cùm non modò cauſam propinquam producit, ſed etiam hanc mouet ac regit in producendo effectu, quem ipſa intendit, vel ad quem ordinata eſt: vt cùm Deus voluntatem hominum, quam condidit, format & flectit ad bona opera, vel ad actiones, quas ipſe vult fieri: cùm pater aut pręceptor inſtituit filium aut diſcipulum ad optima, & doctrina quam eius animo inſtillat, permouet eum ad rectè agendum: Cùm ſol & pluuia terram fœcundant, & terra fruges profert. Cùm verò cauſa remota vel non mouet propinquam, vel non intendit eius effectum, nec ad eum eſt ordinata, cauſa illius effectus dici non poteſt, niſi per accidens: vt cúm Patre bono natus eſt filius malus & malè agens, aut malo patre filius bonus & bene agens: Cùm pius Magiſtratus mandato ſuo mouet voluntatem carnificis impij, vt ſumat ſupplicium de ſonte, is verò vel cupiditate vindictę, vel odio, vel crudelitate impulſus, gaudet malo eius, quem afficit ſupplicio, atq; ita homicidium committit coram Deo: cùm alius gladium fecit, alius eo vtitur, ſiue benè, ſiue malè. Iam autem quoties cauſa propinqua vel ante effectum deprauata eſt, vel in effectu à ſe, vel ab alia cauſa deprauata, vitioſum effectum producit, quem cauſa remota, quæ vel producit, vel mouet propinquam, neque intendit, neque ex ordinatione aliqua ad eum, producit: Vt cùm voluntas & manus ſectionem inſtituunt, ferrum verò obtuſum fractionem eius quod ſecatur, efficit. Sic etiam deus creat, & mouet voluntatem: ſed quia voluntas hominum à diabolo & à ſeipſa deprauata eſt, ipſa peccatum efficit, quod deus neque creans, neque mouens voluntatem, intendit, ſiue cogitat efficere. Nequaquam ergo ſequitur, ipſum eſſe cauſam peccatorum

catorum, quæ à creaturis deprauatis committuntur.

Item: *Secundæ cauſæ nihil poſſunt agere ſine prima: Ergo neque peccatum efficitur, neque ſe deprauant, quin prima cauſa hoc ſimul efficiat.* Reſpondetur ad antecedens. *Secundæ cauſæ non agunt ſine prima*, ſcilicet conſeruante eas, & mouente vt agant, quatenus bonum eſt quod agunt: ſed agunt ſine prima concurrente ad efficiendum malum culpæ, ſiue peccatum. Ieſ. 30. *Væ filiis declinantibus, dixit Dominus, vt faciant conſilium, & non ex me: vt tegant ſe tegumento, & non ex Spiritu meo, vt addant peccatum ſuper peccatum.*

Item: *Quod bonum eſt, non poteſt ſeſe peccando corrumpere, niſi aliunde corrumpatur, ſicut dicitur: Non poteſt arbor bona fructus malos ferre. Voluntas Diaboli & Adami ante lapſum vtriuſq; erat bona. Ergo non potuit ipſa ſe peccando corrumpere, niſi aliunde corrupta.* Negamus maiorem. Quantumuis enim creatura ſit bona, tamen Deo bonitatem eius non conſeruante, hoc eſt, voluntatem eius per obiecta mouente, aut moueri volente, neq; interea ſuæ voluntatis agnitione eam illuſtrante & gubernante, non modò poſſibile, ſed etiam neceſſarium eſt eam peccare, arborem malam fieri, ſuapte voluntate & culpa à deo ſe auertere, in deterius ruere & iuſtam peccati pœnam cæcitatem ſibi ac ſuis accerſere: ſicut dictum eſt: *Sine me nihil poteſtis facere.*

Item, *Qui ſubtrahit peccanti gratiam, ſine qua non poteſt euitari peccatum, is cauſa eſt peccati. Deus ſubtraxit homini gratiam ſuam, ſine qua non poterat perſtare in iuſtitia. Ergo Deus fuit cauſa peccati hominis.* Negamus Maiorem: Primò, quia non obligatus ad ſeruandum gratiam quam dederat: ſecundò, quia ſubtrahens volenti & vltrò abiicienti gratiam ſuam: tertiò, quia ſubtrahens gratiam, non eò quòd inuideat peccanti iuſtitiam & vitam æternam, aut quòd peccato delectetur, verùm vt exploret eum, hoc eſt, oſtendat quàm nihil poſſit creatura facere aut retinere boni, abſque ſingulari beneficio & miſericordia creatoris

atoris nequaquam eſt cauſa peccati, etiamſi hanc ſubtractionem neceſſariò peccatum ſequatur in eo, cui gratia ſubtrahitur. Sic igitur cùm Deus homini gratiam ſubtraxerit, non Deus eam ſubtrahens, ſed homo eam abiiciens, peccati & exitij ſui cauſa eſt.

Item: *Qui tentari vult eum, quem certò ſcit ipſum lapſurum, ſi tentetur, is vult peccatum eius qui labitur. Deus autem voluit à Diabolo tentari hominem, quem certò ſciuit eſſe lapſurum, alioqui enim tentari homo non potuiſſet. Ergo Deus eſt cauſa lapſus.* Negamus & hîc maiorem. Non enim eſt cauſa peccati, qui tentari vult lapſurum, explorandi, ſiue infirmitatem creaturæ manifeſtandi cauſa: Diabolus veró tentans hominem hoc fine, vt peccet, atque à Deo auellatur; & homo obtemperans tentatori contra præceptum diuinum, cauſæ ſunt peccati. Non enim antecedens, quo poſito neceſſe eſt aliud conſequi, cauſa eſt conſequentis, niſi in eo producendo aliquid agat. Deus autem neque gratiam ſuam ſubtrahens, neq; tentationem hominis volens, agit in producendo peccato, quatenus peccatum eſt, quia illud nunquam intendit.

Item: *Qui cauſa eſt eorum quæ conſtituunt peccatum, cauſa eſt ipſius peccati. Deus eſt cauſa eorum quæ conſtituunt peccatum, videlicet actionis, quæ eſt materiale, & priuationis rectitudinis, quæ eſt formale peccati. Eſt igitur peccati autor.* Reſ. eſt priùs tradita. Neganda enim eſt minor. Quia actio & priuatio lucis & gubernationis diuinæ conſtituunt peccatum, quatenus pugnant cū lege. Iam verò quatenus ab homine admittuntur, & in eo exiſtunt, cum lege diuina pugnant, ac peccatum conſtituunt: quatenus verò à Deo gubernantur & infliguntur, non peccatum, ſed exploratio peccaturi, aut pœna ſunt peccantis. Non igitur id quod peccatum conſtituit, á Deo, ſed ab homine, & à diabolo eſt.

Poſtremò, *cùm Deus Adami lapſum, aut quatenus peccatum, aut quatenus pœna erat, voluerit: non autem vt pœnam velle potuerit, cùm peccatum aliud, quod eo puniretur, non*

præ-

præceſſit; conſequi videtur, Deum illud opus, quatenus peccatum erat, voluiſſe. Sed hæc etiam conſequutio fallit, quia enumeratio in Maiore non eſt ſufficiens. Etſi .n. non fuerit pœna primum peccatum, tamen actionem illam Deus volebat, non quatenus peccatum, & voluntati ac naturæ ipſius contraria, ſed quatenus in puniendo, & per filium ſuum in gratiam recipiendo genere humano, iuſtitiæ & miſericordiæ ſuæ exercendæ ac patefaciendę via atque occaſio, & infirmitatis omnium creaturarum etiam præſtantiſſimarum, ſi beneficio ſingulari Creatoris non ſeruentur, documentum erat, vt Rom. 11. docetur: *Concluſit Deus omnes in contumacia, vt omnium miſereretur.* Et ibidem de cœcitate Iudæorum docetur, *obdurationem iſtam eueniſſe Iſraeli ex parte, tantiſper dum plenitudo gentium introiret: & Iudæos Euangelij inimicos eſſe propter nos: & per ipſorum contumaciam nos eſſe miſericordiam conſequutos*, hoc eſt, Deum voluiſſe hanc indurationem, non quatenus peccatum erat Iudæorum, neque duntaxat vt pœnam aliorum peccatorum, ſed etiam vt occaſionem transferendi Euangelij ad gentes. Et Rom. 3. dicitur, Deum in prędicatione legis hoc ſpectare, *vt obnoxius fiat totus mũdus condemnationi dei.* Ergo hoc etiã ſpectauit & voluit in permiſſione peccati: ſine cuius interuentu, *lex non feciſſet mundum condemnationis reum.*

Ob. Satan eſt conditus à Deo. Ergo & malitia Satanæ. Reſ. Deus condidit quidem omnes Angelos, etiam eos qui facti ſunt Apoſtatæ & cacodæmones: ſed tamen ab initio Angelos omnes bonos creauit. Satan autem dicitur *in veritate non perſtitiſſe.* Ergo ante lapſum in veritate ſtetit. Sed poſtea perfidè excidit à fide, & peccauit contra Dominum: ideoque mali culpa hæret in Diabolo perfuga. Nam ex eo tempore quo cecidit, nulla eſt in ipſo veritas, nulla fides, nulla integritas, nullus Dei timor, nulla lux, nulla bonitas. *Qui committit peccatum, ex Diabolo eſt: &c.* Eſt enim primus peccator, & peccatorum origo.

Deus

Deus condidit Adamum: Ergo & peccatum. Reſp. Peccatum eſt corruptio bonæ naturæ à Deo conditæ, non creatura, à Deo in homine condita. Bonum condidit Deus hominem, qui, à ſuaſore Satana, bonitatem à Deo in ſe acceptam ſua voluntate corrupit: vt iam peccatum ſit hominis, non creatura creata in homine Dei. Nec etiam ipſa natura hominis cauſa eſt peccati. Deus enim, qui omnia, ipſam etiam naturam hominis creauit, Bona omnia creauit: idcirco & natura hominis creata eſt bona. Aduentitia qualitas eſt, quæ accidit homini in lapſu, & poſt lapſum, non ſubſtantialis proprietas, mox ab initio talis qualis nunc eſt, indita. Nunc quidem cùm in peccato naſcimur, peccatum naturalis eſt hominum proprietas, iuxta Auguſtinum contra Manich. cap. 9. Sed & ſi quos naturaliter dicimus malos, propter originem veteris peccati dicimus, in quo tota iam noſtra mortalitas naſcitur.

Sed voluntas & facultas in Adamo ab ipſo Deo erat: Ergo & peccatum eſt à Deo. Reſp. Deus non dedit homini voluntatem & facultatem operandi malum. Nam lege lata malum prohibuit. Ipſe ergo Adam voluntatem à Deo acceptam malè collocauit, malè illis vtens. Accepit pecuniam à patre prodigus filius, non vt prodigeret luxurioſè: ſed vt haberet quantum ſufficit neceſſitati. Proinde cùm ipſe pecuniam malè collocat, ac ipſe perit, ſua, non patris culpa perit, licet pecuniam acceperit à patre. Abuſus igitur vitio vertitur. Qui tibi illa ſuppeditat, vſum eorum tibi relinquit. Si iuſtus eſt, ea tibi ad vſum concedit, non ad abuſum. Tu cùm illis abuteris, culpa tibi abutenti, non autem concedenti, imputatur. Sic Deus Adamo voluntatem & facultatem ad bonum, non ad malum patrandum dedit.

Deus condidit hominem labilem, nec in eo bonitatem naturæ confirmauit. Ergo voluit eum cadere ſeu peccare. Reſp. Scriptura proteruiam iſtam hominum impiè curioſorum

ſorum retundit. *Quis tu es qui ex aduerſo reſponſas Deo? Væ qui contendit cum factore ſuo.* Niſi labilem condidiſſet hominem, nulla fuiſſet laus operis ſiue virtutis. Nam neceſſitate fuiſſet bonus. Quid, quòd labilem oportebat condi hominem? Ita enim poſcebat ipſa Dei natura. *Deus non dat gloriam ſuam vlli creaturæ.* Adam homo erat, non Deus. Et vt Deus benignus, ita etiam iuſtus eſt. Benefacit hominibus, ſed vult vt ei obediant & grati ſint. Contulit innumera beneficia in hominem: ergo gratus & obediens debebat eſſe ac ſubiectus. Lege enim ſanciuit quid velit, & quid nolit. *De ligno ſcientiæ boni & mali*, inquit, *non comedes, alioquin morieris:* quaſi diceret, Me reſpicies, mihi adhærebis, mihi obedies, mihi ſeruies: nec aliunde petes formulas boni & mali, quàm ex me, atque ita te mihi obſequentem exhibebis. *Inſt. Præſciuit Deus lapſum hominis, quem ſi voluiſſet, impediuiſſet. Sed non impediuit: ergo Dei culpa Adam peccauit. Reſp.* Iam reſponſum eſt ſuprà ad hanc obiectionem: nec ſequitur ex præſcientia Dei illa neceſſitas, vt neceſſitate peccarit Adam, quia ipſum peccaturum præſciuerit Deus. Præſciuit prudens aliquis pater ex ſignis futurum vt aliquando filius ſuus perimatur gladio: nec fallit hæc præſcientia: confoditur enim filius iſte propter fornicationem. Sed non ideo confoſſus creditur, quia pater prænouit perimendum: ſed quia fuit adulter. Sic Ambroſ. l. 2. De vocat. Gent. cap. 4. loquens de parricidio Caini: *Vtique præſciebat Deus, ad quem progreßurus eßet furor inſanientis: neque ex eo quòd falli ſcientia diuina non poterat, neceſſitate peccandi vrgebatur facinus voluntatis.* Auguſtinus, lib. 3. de libero arbitrio, cap. 4. *Quorum non eſt malus autor, iuſtus eſt vltor.*

Rom. 9. 20.
Iſa. 45. 9.
Gen. 2. 17.

.QVI SINT. EFFECTVS PECCATI.

POſtquam quid ſit peccatum, & vnde emerſerit, conſtitutum eſt, etiam quæ mala ſequuntur peccatum, eſt conſiderandum. Niſi enim hoc etiam cog-

noſcatur, nondum intelligitur, quantum in peccato ſit mali, quantoque odio Deus illud perſequatur. Eſt autem ſuprà dictum, *duplex eſſe malum: aliud culpæ, quod eſt peccatum, aliud verò pœnæ.* malum pœnæ effectus eſt mali culpæ. Hoc vt magis intelligatur, hîc rurſus meminiſſe oportet, *pœnas alias eſſe tantùm pœnas, quæ ſunt naturæ deſtructio, aut cruciatus, alias verò ſimul pœnas & peccata, vt omnia peccata, quæ primùm lapſum ſunt ſequuta.*

1. Peccata ſequentia ſunt effectus præcedentium. Sic, Originale peccatum eſt effectus peccati, aut lapſus primorum parentum. *Per Inobedientiam vnius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi.* 2. Omnia peccata actualia ſunt effectus originalis peccati. *Peccatum occaſione ſumpta ſeduxit me per illud mandatum.*

Rom. 5.19.
Rom. 7.11.

2. Actualium effectus eſt ipſorum incrementum, nempe major reatus, ratione iudicij diuini iuſtiſſimi: quia Deus peccata peccatis punit. *Quamobrem tradidit etiam ipſos Deus cupiditatib. cordium ipſorum, &c. Propterea mittet illis Deus efficaciam erroris. A non habente auferetur etiam id quod habet.*

Rom. 1.28.
2. Th. 2. 10.
Mat. 25. 29.

3. Peccatorum actualium effectus ſunt ſæpius etiam aliena peccata, ratione ſcandali aut exempli, quo alij ab aliis deteriores redduntur, & ad peccandum alliciuntur ſiue impelluntur. Sic Diaboli ſuaſus effecit defectionem hominis à Deo: & nunc agit in hominibus contumacibus. Sic mali doctores abducunt homines à Deo ad errores, idololatriam, & alia peccata. Sic vſus libertatis intempeſtiuus offendit, & ad peccandum allicit, &c.

4. Sequitur peccatum ordine immoto & perpetuo diuini iudicij, *mala conſcientia, quæ eſt notitia & improbatio peccati proprij in mente, & notitia iudicij diuini aduerſus peccatum, & profecta ex notitia legis diuinæ, quam ſequitur metus iræ Dei & pœnarum, ex ordine diuinæ iuſtitiæ, & fuga atque odium Dei deſtruentis peccatum, quod eſt initium deſperationis & cruciatuum æternorum, niſi fiat*

ſanatio per conſolationem Euangelij. Ro.2. *Gentes oſtendunt opus legis ſcriptum in cordib. ſuis, vnà teſtimonium reddente ipſorum conſcientia, & cogitationib. ſeſe mutuò accuſantibus aut etiam excuſantibus.* Ieſ.57. *Non eſt pax impiis.*

5. Pœnæ corporales & ſpirituales, mors temporalis, omnes denique huius vitæ calamitates.

6. Siquis obiiciat, *etiam eos morti temporariæ & aliis calamitatibus obnoxios eſſe, quibus remiſſa ſunt omnia peccata; Idcirco non omnia mala temporaria peccati pœnas ſiue effectus eſſe, ſed quædam alias cauſas habere*; Reſpondemus non valere conſequentiam à negatione vnius ſpeciei ad negationem generis. Etſi.n. calamitates renatorum non ſint effectus peccati tanquam pœna, quæ peccantibus infligatur vt ſatisfiat iuſtitiæ Dei: tamen ſunt eius effectus tanquam caſtigationes & exercitia, quibus reprimitur, & magis magiſque expurgatur peccatum, donec per mortem corporalem vniuerſum tandem aboleatur.

Illud autem Ioh.9. de cæco: *Neque iſte peccauit, neque parentes eius*: non ſimpliciter vult eos non peccaſſe, aut peccata eorum nō fuiſſe cauſam iſtius calamitatis, ſed, non fuiſſe ipſorum peccata cauſam principalem, quare is cæcus naſceretur, *verùm vt opera Dei manifeſta in eo fierent*, Chriſto per miraculum ipſius oculos aperiente.

7. Æternæ pœnæ, quæ etiam in reprobis in hoc ſeculo incipiunt, anxietas videlicet, & cruciatus conſcientiæ: quæ etiam nos ſentiremus, niſi liberati eſſemus ex gratia Dei.

Nomine autem mortis æternæ non intelligitur animæ aut corporis deſtructio, vel eorum diuulſio: ſed animæ & corporis viuentis abiectio è conſpectu Dei, horror & cruciatus perpetuus, & ſenſus ac fuga iræ & iudicij diuini, & fremitus horribilis contra Deum vindicantem peccata.

Quòd ſi obiiciant, *peccata credentium in Chriſtum non puniri æterna morte:* reſpondemus, ea in Chriſto punita eſſe pœna, quæ & propter ſupplicij grauitatem,

& propter perſonæ patientis dignitatem æternis pœnis, quæ nobis infligendæ fuerant propter noſtra peccata, æquipollet: ſicut dicitur Ieſ. 53. *Coniecit in eum iniquitates omnium noſtrûm.*

Contra id, quòd omnium peccatorum etiam minimorum effectus ſit æterna mors. *Ob.* 1. *Imparibus non debent paria tribui: ſed peccata non ſunt paria. Ergo non omnia debent æterna morte puniri.* Reſp. Eſt plus in concluſione, quàm in præmiſſis. Tantùm hoc ſequitur: Ergo non omnia peccata pari pœna ſunt punienda. Omnia .n. peccata, etiam minima, merentur æternam pœnam: quia omnia peccata delinquunt in æternum & immenſum bonum. Ergo quod ad durationem, omnia quidem peccata pari pœna puniuntur: ſed non quod ad gradus pœnarum. Omnia peccata puniuntur æternis ſuppliciis: ita tamen vt non ſuppliciis æqualibus. *Seruus qui*
Lu. 12.47. *ſcit voluntatem Domini, & non facit, etiam percutietur pla-*
Mat. 11. 24. *gis multis. Terræ Sodomorum tolerabilior erit conditio in die iudicij, quàm tua.*

Obiiciunt Stoici, *omnia peccata ſeu vitia cum vno eſſe coniuncta, atque idcirco omnia inter ſe eſſe paria. Sed neque conſequentia* valet, cùm etiam imparia inter ſe coniuncta eſſe poſſunt: neque antecedens conceditur. Id probari videtur dicto Iacobi ca. 2. *Qui in vno delinquit, factus eſt omnium reus.* At Iacobus non omnia peccata vel vitia cum vno dicit concurrere, ſed primùm in vna parte totam legem violari, ſicut totum corpus læſum dicitur, vna parte violata. Deinde, cum quolibet peccato fontem ſiue cauſam omnium aliorum peccatorum concurrere, videlicet contemptum Dei. Hoc verò malum in corde exiſtens, dilectionem Dei, ac proinde omnes alias obedientiæ erga Deum partes violat. Nullum enim opus, quod ex perfecta Dei dilectione & reuerentia non proficiſcitur, cum Lege diuina congruere, ac Deo placere poteſt. Neque tamen hoc obſtare experimur, quin vitio vno laborans, ad alia

lia peccata magis,ad alia minùs propendeat aut prolabatur,præſertim cùm ipſa quoque vitia inter ſe oppoſita ſint,quorum non vtroque, ſed altero, virtutem vnuſquiſque vno tempore violat.

Neque illa etiam principia concedenda ſunt: *Quàm longè in peccando progrediare, cùm ſemel tranſieris lineam ſiue medium,quod eſt virtus, ad augendam tranſeundi culpam nihil pertinere:Et virtutes omnes eſſe pares inter ſe, ita vt viro forti non ſit fortior.* Cùm enim peccatum ſit à medio diſceſſus,manifeſtum eſt, quantò ille diſceſſus eſt maior, tantò peccatum eſſe grauius: Et virtutes tam in iiſdem, quàm in diuerſis hominibus,aliâs maiores, aliâs minores eſſe, non minùs quàm corporum qualitates differunt gradib. experientia teſtatur.

Obiect. 2. Miſericordis eſt exercere miſericordiam, & proinde mitigare pœnam. At Deus quum omnia peccata punit æquali pœna, nimirum æterna, non exercet miſericordiam,&c. Reſp. 1. ad maiorem per diſtinctionem; Debet exercere miſericordiam ſine violatione iuſtitiæ ſuæ. 2. Deus etiam erga impios miſericordiam exercet, dum non delectatur impiorum pernicie, & dum illis etiam benefacit,vſque inuitat ad pœnitentiam.

Obiect. 3. Ad id, quòd Deus ita miſericordiam exerceat, vt non violet iuſtitiam ſuam. *Qui nihil remittit de ſummo iure, non eſt miſericors, ſed tantùm iuſtus. Deus nihil remittit de ſummo iure, quia omnia punit ſufficienti pœna. Ergo Deus eſt tantùm iuſtus. Reſp.* Nego minorem. *Deus enim dat nobis filium, & hunc pro nobis pœnæ ſubiciit, ex mera miſericordia, nullo iure, nullis meritis noſtris ad hoc obligatus.* Præterea,maior ſecundæ obiectionis eſt diſtinguenda. *Miſericordis eſt exercere miſericordiam,* ſcilicet in credentes, & agentes pœnitentiam.

Inſt. 1. Miſericordis eſt parcere, ſiue agentibus, ſiue non agentibus pœnitentiam. Reſp. Nego poſteriorem partem maioris Syllogiſmi. Inſt. 2. *Pœnitentia non eſt*

cauſa miſericordiæ. Ergo ſecundùm iſtam reſponſionem neq; pœnitentes deberent conſequi miſericordiam, hoc eſt, liberationem à morte. Reſponſio. Concedo *pœnitentiam non eſſe cauſam miſericordiæ,* & non propter pœnitentiam hoc fieri, ſed propter Chriſtum, ſi agant pœnitentiam.

Inſt. Imò ne erga pœnitentes quidem Deus exercet miſericordiam. Si enim Deus omnia peccata pœna ſufficienti punit in Chriſto, non eſt miſericors. Reſp. Nego conſequens propoſitionis: quia ipſe nobis donauit filium ſuum gratis, qui pro nobis ſatiſfaceret: hanc ſatiſfactionem addidit Euangelium.

Obiect. 4. qui non remittit ſine omni compenſatione, non remittit gratis, ac proinde non ex gratuita miſericordia. Deus nom remittit ſine omni compenſatione. Ergo, &c. Reſ. Deus non remittit nobis peccata gratis, reſpectu Chriſti: ſed gratis, reſpectu noſtri, quia nihil à nobis exigit, & ſatisfactionem Chriſti gratis nobis donat. Licet igitur ab alio ſatiſfactionem vult fieri, videlicet à Chriſto: tamen gratis peccata nobis remittit, quoniam ipſe (ſicut dictum eſt) ex gratuita miſericordia nobis Chriſtum largitur: qui pro nobis ſatisfaciat, & ab ipſo ſatisfactio atque applicatio proficiſcitur. Efficit enim & ſua electione, & ſatisfactione Chriſti, gratis ab ipſo nobis dati, & Spiritus Sancti donatione, vt Chriſtum fide accipiamus: & quidem hoc efficit nulla alia de cauſa, niſi ex gratuita miſericordia. *Gratia eſtis ſeruati.* 1. quia Satisfactio non fit à nobis. 2. quia pretium pro peccatis nobis imputatur.

Inſt. Ad id quod reſpondetur ad Obiect. ſecundam, Eph. 2. 8. nempe, *miſericordiam Dei etiam ad malos extendi,* Iere- Ier. 18. 23. mias ait, *Ne ſis propitius iniquitati eorum, ne condoleas iis. Ergo non extenditur ad reprobos miſericordia dei. Reſponſio* prima. Verum eſt, quando nimirum Deus negat miſericordiam reſipiſcentibus. 2. Illud intelligendum eſt de gradu Miſericordiæ, quo Deus com-

complectitur electos, de hac ſcilicet miſericordia, qua illlos donat remiſſione peccatorum: Spiritu Sancto, & vita æterna. Non autem illud conceditur de miſericordia communi, qua gubernat & regit omnes creaturas.

Inſt. Ad id quod in eadem reſponſione ad Obiect. 2. dicitur, *Deum videlicet non delectari impiorum pernicie, Apud Iſaiam, Dominus ait: Heu conſolationem capiam de meis hoſtib. Ergo delectatur hoſtium ſuorum exitio.* *Reſp.* Hæc & ſimilia per *anthropopatheian* dicuntur, atque ijs ſignificatur, Deum velle execuſitionem iuſtitiæ ſuæ, non autem delectari interitu vel perditione hominum, vtpote ſuarum creaturarum. Iſa.1.24

Hanc de peccato doctrinam in Eccleſia notam eſſe oportet, *vt quantum malum ſit peccatum agnoſcentes, laudem iuſtitiæ tribuamus Deo, illud ſeueriſſimè punienti: & ab omnibus peccatis toto pectore abhorreamus, noſque à Deo muniri & defendi contra omnia peccata ardentiùs petamus, neque vllum extenuantes, nobis blandiamur opinione iuſtitiæ propriæ, aut ſpe impunitatis: vt peccatum lege diuina metientes, nec mala pro nobis, aut bona pro malis habentes, conſcientias ſoluamus Deo conſtringente, aut Deo ſoluente conſtringamus: peccati reliquias in nobis, & multos noſtros lapſus agnoſcentes, non deſperemus de venia, confugientes ad Deum Mediatorem fiducia, vt nos ab impiis & prophanis in quibus regnat peccatum, & à peccantibus in Spiritum ſanctum poſſimus diſcernere, atque animo ſpem & fiduciam miſericordiæ dei concipere: vt peccatorum & perditionis noſtræ cauſam & culpam non in Deum reiiciamus, ſed in nobis ipſis quærendam eſſe meminerimus, vt pœnarum & peccatorum gradus eſſe ſcientes, non addamus peccata peccatis, ſed minora peccata minoribus, maiora maioribus pœnis à Deo punitum iri cogitemus: vt peccata parentum, in ſobole etiam puniri memores, non nobis tantùm, ſed etiam poſteritati, in cauendis peccatis, parcamus: vt gratias agamus Deo pro hoc beneficio, quòd propter ſuam gloriam*

& Eccleſiæ collectionem & ſalutem, etiam inter impios aliquem ordinem virtutis & diſciplinæ conſeruat: Ac deniq; vt vera & æterna gratitudo in nobis accendatur erga Deum & Filium eius Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quòd nos ab his ſummis malis, à peccato & à pœnis peccati liberauit.

LOCVS DE CREATIONE HOMINIS.

Homini neceſſaria eſt agnitio ſui.

CVM in angelorum & hominum creatione præcipuè Deus voluerit ſeſe patefacere, neceſſaria eſt hominibus agnitio ſui: cùm quia Deus ex ſui imagine, quàm naturæ humanæ inſculpſit, vult agnoſci, tum quia ſine illa ad finem ad quem ſumus conditi, neque aſpiramus, neque peruenimus. Eſt autem notitia noſtri bipartita: hominis nimirum integri, qualis à Deo erat conditus, qualiſque poſt inſtaurationem futurus eſt: & in peccatum prolapſi atque corrupti, qualis nunc exiſtit, hoc eſt, generis humani præſtantiæ & miſeriæ.

Ea duplex eſt.

Hic autem locus ſubiungitur loco de Peccato. 1. *quia vbi probatum eſt eſſe peccatum, & humanam naturam eſſe peccatricem, ſtatim oritur quæſtio, An Deus hominem creauerit peccato obnoxium: & ſi non talem, qualem igitur? Ex doctrina enim de peccato originali videtur ſequi hæc Obiect. Homo peccator eſt: homo conditus eſt à Deo: Ergo homo eſt peccator conditus à Deo. Reſp. Fallacia eſt accidentis, vel plus ſumitur in concluſione, quàm in antecedente.* 2. *Additur hic locus vt intelligatur ex qua fœlicitate ſe præcipitauerit genus humanum ingratitudine ſua.* 3. *Vt ſciamus vnde ſit peccatum, atque ita Deum non putemus eſſe iniuſtum.* 4. *Vt agnoſcamus magnitudinem peccati in nobis.* 5. *Vt accendatur in nobis & creſcat ardens deſiderium recuperandæ primæ fœlicitatis, & quidem longè maioris.*

Cæterùm, multa occurrunt, quib. probatur *Deum* non

non eſſe auctorem peccati. 1. *Ex natura Dei*. Eſt ſua natura bonus & ſummum bonum: quomodo igitur ab eo aliqui ſ mali proueniret? 2. Geneſ. 1. 31. *Erant omnia quæ Deus fecerat valde bona*. 3. *Ex lege Dei, qua mala omnia & peccata Deus damnat, & bona præcipit*. Ergo peccatorum auctor non eſt. Nam lex Dei eſt quaſi ſpeculum puritatis quæ eſt in Deo. 4. *Ex pœnis quas Deus infligit peccantibus*: eſſet autem iniuſtus, ſi id puniret in homine, cuius eſſet auctor. 5. *Ex deſcriptione peccati, quod eſt deſtructio imaginis Dei in homine, ad quam homo fuit conditus*. Imago autem hæc fuit iuſtitia: ergo non peccatum.

Ad hunc locum creationis referri poteſt locus *de Imagine Dei*. Item locus *de primo peccato Adami & Euæ*. Duos illos locos huic ſubiiciemus, vt ita deinde accedamus ad locum de libero arbitrio, qui cum hoc de creatione hominis etiam coniungitur.

Quæſtiones de Creatione hominis præcipuæ ſunt duæ.

1. *Qualis homo à Deo fuerit conditus.*
2. *In quem finem, ſeu ad quid homo conditus fuerit.*

1. *Qualis homo fuerit à Deo conditus.*

Hęc quæſtio iiſdem ferè de cauſis proponitur, ob quas totus ipſe locus: nempe. 1. Vt conſtet Deum non eſſe auctorem peccati. 2. *Vt magnitudinem peccati ingratitudinis humanæ agnoſcamus*. 3. *Vt oremus Deum & expetamus ardenter ipſius gratiam, & liberationem à peccato*. 4. *vt ſimus grati pro liberatione à peccato*.

CReatus eſt homo. 1. corpore ex terra, eoque immortali, ſi maneret in iuſtitia; mortali, ſi deficeret: Anima verò. 1. rationali, ſpirituali, & immortali. 2. Anima, prædita qualitatibus ſapientia & iuſtitia perfectè.

2. Corpore & anima ſimul. 1. Exercens actiones externas, & internas, organicas, & non organicas,

iuſtas

iuſtas & Deo placentes. 2. Perfectè ſanctas.

3. In ſumma beatitudine, verè ſcilicet ac perfectè beatus.

4. Ita vt haberet dominium in omnes reliquas creaturas. Atq; vt hæc omnia breuiter complectar: Creatus eſt homo ad imaginem Dei. Quid autem ſit imago Dei poſtea dicemus: nunc ſcire ſufficiat, Imaginem Dei in homine comprehendere potiſſimùm perfectam hominis ſanctitatem, iuſtitiam, ſapientiam, beatitudinem, ac dominium in reliquas creaturas.

2. Ad quid homo conditus.

V*Ltimus & principalis finis creationis hominis, eſt celebratio Dei*. Ideo enim Deus creauit rationales creaturas, vt ab iis agnitus celebraretur. Propria autē hominis actio eſt agnoſcere & celebrare Deum: Ergo conditus fuit ad agnitionem & celebrationem Dei, id eſt, ad profeſſionem, inuocationem, gratiarum actionem, & obedientiam: denique ad Deum & proximum diligendum.

Obiect. 1. Etiam irrationales creaturæ dicuntur celebrare Deum. Ergo ad id non opus erat hominem condere. Reſp. Dicuntur celebare deum, quatenus ſunt materia laudis, ex cuius intuitu, & cognitione creaturæ rationales, Angeli ſcilicet & homines habent occaſionem celebrandi Deum, & ipſius ſapientiam, bonitatem, atque omnipotentiam. Opus igitur erat intelligentibus creaturis, & cernentibus ordinem naturæ. Si non agnoſceretur ordo ille, & non videretur qualem cauſam huiuſmodi effectus requirant, ipſę creaturę rationales non poſſent dici laudare Deum.

Celebratio Dei complectitur Inuocationem nomi-
Ioan. 17. 3. nis Diuini, Gratiarum actiones, laudes, & obedientiam, quę conſtat officiis erga Deum & homines. Plures alij fines huic principali ſubordinantur. *Celebrationi enim ſubſtituitur Agnitio Dei*. Deus enim non agnitus, non poteſt celebrari. *Hæc eſt vita æterna, vt te ſolum cognoſcant eſſe verum Deum*. Deinde. *Agnitioni*

tioni Dei ſubordinatur fœlicitas & beatitudo hominis, quæ eſt fruitio & communicatio Dei ſempiterna, in qua gloria & vita æterna conſiſtit. *Huic ſubordinatur patefactio Dei, ſiue declaratio miſericordiæ Dei, in Electis ad vitam æternam, & iuſtitię, iræque aduerſus peccatum in reprobis puniendum.* Vt enim agnoſcas Deum, & fœlix ſis, oportet vt etiam ſe tibi patefaciat. *Patefactioni ſubordinatur conſeruatio ſocietatis in genere humano.* niſi enim eſſent homines, non haberet Deus, quib. ſe patefaceret. *Narrabo nomen tuum fratrib. meis.* Pſa.22.22.
Conſeruationi iſti ſubſtituuntur naturæ officia, mutuaq; beneficia inter homines. Nam vt conſeruetur genus humanum, neceſſe eſt eſſe pacem.

Obiect. 2. Fœlicitas aut beatitudo, eſt qualitas, ſeu conditio, in qua, vel cum qua conditus eſt homo, id eſt, pars eſt imaginis Dei, ac forma & proprietas hominis. Ergo ad primam quæſtionem, qualis ſit conditus, pertinet. Reſp. Nihil pugnat, quia idem poteſt eſſe in multis cauſa finalis, & formalis: ſic homo conditus eſt fœlix, ita vt vnà cum ipſa creatione cœperit eſſe fœlix: quia non erat peccator. Interim tamen etiam talem creauit eum Deus, vt talis perpetuò maneret. Rectè igitur reſpondetur, *quòd homo ſit fœlix creatus, & ad id vt eſſet fœlix.* Illud pertinet ad quæſtionem *Qualis*, reſpectu principij: hoc verò ad quæſtionem *Ad quid*, reſpectu perſeuerantiæ. Sic etiam Deus creauit hominem agnoſcentem Deum, & vt Deum agnoſceret. Fœlicitas porrò proprietas eſt hominis, quatenus pars conditionis, in qua conditus eſt. Hæc prima hominis creatio cum humani generis miſeria diligenter conferenda eſt, & finis ad quem conditi ſumus cum aberratione à fine: vt ſcilicet hac etiam ratione agnoſcamus miſeriæ noſtræ magnitudinem. Quantò.n. videmus maiora fuiſſe bona, quę amiſimus, tantò maiora cognoſcimus eſſe mala, in quæ incidimus.

De Imagine Dei in homine.

Quęſt. præcipuæ ſunt. 1. *Quid ſit imago Dei in homine.*

2. *Qua-*

2. *Quatenus illa ſit amiſſa, & quatenus reliqua manſerit.*

3. *Quomodo illa reparetur in homine.*

4. *Quomodo illa ſit in Chriſto, & quomodo in nobis.*

1. *Quid ſit Imago Dei in homine.*

Imago ſpectanda in anima, & quidem renata.

CVM Deus non ſit corporeus; non in corpore, ſed in anima humana imaginem illam ſpectari: & quia per peccatum valde obſcurata ac pené deleta eſt, non ex eo, in quo poſt admiſſum peccatum homines eſſe cœperunt ſtatu, ſed ex reparatione, quę per Chriſtum fit, hoc eſt, ex natura hominis renati, eam æſtimari oportebit. Ac denique cùm regenerationis in hac vita non niſi tenue fiat initium, in æterna demum vita & gloria, lucentem in nobis integrè reſtitutam Dei imaginem integrè contemplabimur atque intelligemus.

Non in ſola ſubſtantia, ſed in facultatibus animę.

Porrò non in ſola animæ ſubſtantia quærendam eſſe imaginem Dei, ſed prȩcipuè in virtutibus & donis, quibus à Deo in creatione ornata fuit, vel ex eo manifeſtum eſt, quòd animę natura etiam in non renatis reliqua, imago autem Dei maxima ex parte amiſſa eſt: veruntamen cùm anima ſit ſpiritus intelligens, prȩſtantior pars ſubſtantiæ hominis, ſeparabilis à corpore, immortalis, principium & cauſa vitæ & motus in corpore viuente, fatendum eſt, eius etiam non renatæ ſubſtantiam eſſe aliquam diuinitatis vmbram. Ea verò, cùm ſubſtantia vt ſpiritualium naturarum in vniuerſum, ita & animæ humanæ nobis in vitæ huius caligine ſit incognita, in facultatibus & operationibus iis eſt conſideranda, quibus hominem Creaturis aliis antecellere videmus, ac Deo conformem eſſe, ex verbo & operibus diuinis cognoſcimus. Hę autem præcipuæ ſunt duæ: Intellectus & voluntas, intellectui ſenſus interiores, voluntati affectus ſubiiciuntur.

Imago Dei in homine, eſt virtus rectè agnoſcens Dei naturam

naturam, voluntatem, & opera: & voluntas liberè obtemperans Deo, omniumque inclinationum, appetitionum, actionum cum voluntate Dei congruentia: ac denique ſpiritualis, ac immutabilis animæ, totiuſque hominis puritas, integritas, perfecta beatitudo, & lætitia acquieſcens in Deo, ac dignitas hominis, & maieſtas, qua cæteris creaturis præſtat, & dominatur.

Vel, *Imago Dei in homine eſt,* 1. *Ipſa anima cum ſuis facultatibus ratione ac voluntate prædita.* 2. *In anima Sapientia, & notitia de Deo, deque voluntate, & de operibus eius: talis videlicet, qualem Deus à nobis requirit.* 3. *Conformitas cum Lege Dei, vel ſanctitas & iuſtitia, ſub qua comprehendimus cor & omnes affectus.* 4. *Fælicitas ſine miſeria & corruptione, beatitudo, lætitia, & gloria, qua erat ornata natura humana: dominium hominis in creaturas, vt in piſces, aues, & alia animantia.* His omnibus creatura aliquo modo refert Creatorem: exæquari tamen Creatori nullo modo poteſt. Paulus, *Iuſtitiam, & Sanctimoniam,* Eph. 4.
tanquam præcipuas partes huius imaginis ponit: quæ tamen notitias præſupponunt. Nemo. n. Deum poteſt colere incognitum. Deinde iuſtitia & ſanctimonia non ſunt ſine cognitione, ſicut fœlicitas, & gloria. Vnde conſequitur, vbi vera eſt iuſtitia ac ſanctimonia, ibidem & abſentiam eſſe malorum culpæ, & malorum pœnæ.

Obiect. In definitione dicitur, perfecta beatitudo. At in ſolo Deo eſt perfectio iuſtitiæ & ſanctitatis: vel, nulla creatura habet perfectam ſapientiam. Ergo nullus poteſt eſſe beatus perfectè. Reſp. In ſolo Deo eſt beatitudo perfecta. *Inſtantia. Quomodo igitur homo habuit perfectam? Reſp.* In homine eſt perfecta, at ea perfectione quæ competit creaturæ, vt poſſet Deum cognoſcere. Sic dicitur homo *perfectè iuſtus*, quia conformis erat omnibus quæ Deus requirebat ab eo: non quòd eſſet æqualis Deo, aut haberet iuſtitiã in eo gradu quo Deus habet, ſed erat perfectus, quantum ſufficit naturæ creatæ ad beatitudinem. Angelorum ſapientia & beatitudo

atitudo eſt perfecta, ſed tamen aliquid accedere poteſt: alioquin eſſet infinita. Eam autem perfectionem non requirit, vt aliquid ignoretur. *Iuſtitia & Sanctitas* in textu poſſunt pro eodem ſumi, vel diſcerni: vt, *Iuſtitia*, de actionibus, *Sanctitas* de qualitatibus dicatur. *Iuſtitia*, id eſt, congruentia voluntatis & cordis cum mente rectè iudicante, id eſt, ſecundùm verbum Dei.

Primus homo è terra terrenus: ſecundus homo ipſe D. è cœlo. Qualis terrenus ille, tales & qui terreni ſunt: & qualis ille cœleſtis, tales & qui cœleſtes ſunt. Et ſicut geſtauimus imaginem terreni, geſtabimus etiam imaginem cœleſtis. Non hîc Paulus imaginem cœleſtis hominis Adamo adhuc integro detrahit: ſed naturam & ſtatum ipſius tam ante, quam pòſt lapſum, cum gloria cœleſti, in quam per Chriſtum reſtituimur, hoc eſt, non modò naturam hominis corruptam peccato per mortē, ſed etiam gradum imaginis Dei in natura hominis ante lapſum, & ante glorificationem, confert cum eo qui glorificationem ſequitur.

2. *Quatenus amiſſa ſit imago Dei, & quatenus reliqua manſerit.*

NOn in vniuerſum, ſed maxima ex parte amiſſa eſt imago Dei in homine. *Manſit enim* 1. *Subſtantia incorporea animæ cum ſuis potentiis, item Libertas in voluntate,* quæ quicquid vult, liberè vult. 2. *Multæ notitiæ,* vt earū rerum quas per ſenſum cognoſcimus, vt ſunt phyſica principia: aliquæ etiam notitiæ de Deo, voluntate & operibus eius. 3. *Veſtigia quædam virtutum, & diſciplinæ externæ poſſibilitas.* 4. *Fruitio multorum bonorum.* 5. *Dominium etiam in creaturas in totum non eſt amiſſum:* multas regere, & iis vti poteſt.

Hę reliquiæ ſunt à Deo conſeruatæ. 1. *vt eſſent teſtimonium beneficentiæ Dei erga indignos.* 2. *Vt Deus vteretur his ad inſtaurationem ſuæ imaginis in homine.* 3. *Vt reprobos reddat inexcuſabiles.*

Imago autem Dei non eſt reliqua, 1. *quoad veram, ſalutarem*

lucarem, & ſufficientem Dei & ipſius voluntatis cognitionem. 2. Multæ malę ſunt inclinationes internæ, vnde ſequuntur actualia peccata, & merentur æternā damnationem. 3. Dominium in creaturas magna ex parte eſt amiſſum. Quæ antē metuebant hominem, nunc ei inſidiantur. hoſtes ſunt ei noxij, nec illi obediunt: Agri ſpinas & tribulos ferunt. 4. *Ius vtendi creaturis*, quia filiis ſuis, non hoſtibus, illud conceſſit. 5. *Amiſſa eſt vita æterna, & ei ſucceſſit mors æterna & temporalis*, cum omnis generis calamitatibus, id eſt, fœlicitas huius & alterius vitæ amiſſa eſt.

Ob. Ethnici habent magnas virtutes, & opera magna faciunt. Ergo non eſt verum, imaginem Dei eſſe amiſſam in illis. Reſp. Ea omnia opera non placent Deo, quia non operantur ethnici eo fine, vt ad Deum omnis gloria redeat. Illæ virtutes ſunt tantùm diſciplinæ externæ, non autem ex corde, vt obediant Deo quem fugiunt, & ad cuius gloriam nihil facere queunt.

Paulus Eph. 4. 24. aliter deſcribit *imaginem Dei*, quàm nos ſuprà, complectens præcipuas partes *iuſtitiam & ſanctitatem:* quia hæ partes præſupponunt notitias. Notitia autem & Sapientia non ſunt ſine cognitione: & has ſubſequuntur aliæ, fœlicitas & gloria.

3. *Quomodo reparetur in nobis imago Dei.*

R*Eparatio fit à ſolo Deo, qui hominibus eam dederat:* cuius enim eſt vitam dare, eiuſdem quoque eſt amiſſā reſtituere. 2. *Reſtituit eam Pater per Filium. 3. per Spiritum Sanctum. Transformamur in eandem gloriam, tanquam Domini Spiritu. 4. Spiritus S. eam reſtituit per verbum. Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem. 5. Ita fit à Deo, vt in hac vita tantùm inchoetur in electis: confirmetur autem, & creſcat ad finem vitæ: perfecta fiat in fine huius vitæ, quod ad animam, quod ad totum hominem in reſurrectione corporum.* Ergo notandum quo authore, quo ordine, quo modo fiat reparatio. 2. Cor. 3. 18. Rom. 1. 16.

Obiect. 1. Fœlicitas eſt qualitas, in qua & cum qua homo eſt conditus, non finis: Ergo eſt ponenda in quæſtione

Qualis

Qualis, non, *Ad quid. Reſp.* Hæc inter ſe non pugnant, quia in multis cauſa finalis & formalis poſſunt eſſe idem. 2. Quia etſi in creationis articulo extitit fœlix, tamen rectè dicitur ad hoc creatus, vt eſſet fœlix, quia Deus volebat eum talem manere: ergo oportuit eum talem creare, ſicut etiam ſui cognitionem in creatione edidit, & tamen creauit, vt agnoſceretur ab eo.

Quomodo Imago Dei ſit in Chriſto, & in nobis.

Aliter Chriſtus eſt imago Dei, aliter Angeli & homines.

Iam ſi obiicitur, *honorem hunc eſſe Chriſti proprium, quòd ſit imago Dei,* Col. 1. Heb. 1. notum eſt, *alia ratione Chriſtum eſſe imaginem Dei, quàm alios homines.* Eſt enim reſpectu Diuinitatis ſuæ imago, non ſui ipſius, neque Spiritus ſancti, ſed Patri æterni coæterna, conſubſtantialis, & æqualis Patri, proprietatib. eſſentialibus & operibus, & perſona illa, per quam Pater immediatè ſe patefacit. Ioh. 1. Naturę autem humanæ reſpectu, etiamſi & ipſa imago Diuinitatis creata eſt, longè tamen gradibus, & numero donorum, vt ſapientia, iuſtitia, potentia, gloria, &c. omnibus angelis & hominib. antecellit: & peculiari ratione Patrem nobis refert, doctrina, virtutibus, & actionibus: quia ſicut ipſa natura humana aſſumpta, ſic omnes illius proprietates & actiones, ſubſtantialis & coæterni Sermonis æterni patris, ſunt propriæ. Ioh. 14. *Philippe, qui vidit me, vidit Patrem. Non credis me in Patre, & Patrem in me eſſe? Verba quæ ego loquor vobis, à me ipſo non loquor: ſed Pater qui in me manet, ipſe facit opera.* Angeli verò & ſancti homines, tam Filij & Sp. ſancti, quàm Patris æterni reſpectu, nominantur imago Dei: vt dicitur, *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*: idque non propter eſſentiæ ſimilitudinem vel identitatem, aut ęqualitatem aliquam: ſed propter quarundam proprietatum conuenientiam, non gradibus vel eſſentia, ſed genere & imitatione, quæ in Deo ſunt eſſentiales & immenſæ, in creaturis verò ſunt finitæ, & accidentales, hoc eſt, qualitates

tes & motus à Deo in ipſis, ad repręſentandam aliquatenus naturam ſuam effecti.

Aiunt etiam, qui, *vt olim Anthropomorphitæ, imaginem Dei volunt eſſe formam humani corporis; Totum Adamum eſſe factum ad imaginem Dei: Ergo etiam ſecundùm corpus.* Sed non vident, vſitatam de perſona ex diuerſis naturis compoſita loquendi formam, quæ *idiomatum communicatio* nominatur, cùm de tota perſona dicitur in concreto, quod alterius tantùm naturæ proprium eſt, vt eodem loco: *Factus eſt Adam in animam viuentem.* Sicut autem animæ naturam, ſic & imaginem Dei talem Script. proponit, quæ in corpus non cadit.

Item, *Chriſtus eſt imago Dei: Fideles autem gerunt etiam in corpore imaginem Chriſti. Heb.2. & 4. Phil. 4. Ergo etiam corpus eſt imago Dei.* Quatuor termini ſunt: quia Chriſtus, non corpore ſuo, ſed Deitate, eſt imago patris: Anima verò, & donis, ſiue proprietatibus illius & actionibus, eſt imago totius Diuinitatis. Eſt igitur etiam in fidelib. imago Dei, id quod imago Dei eſt in Chriſto: neq; ſecundùm omnia diuinitati ſunt ſimiles, ſecundùm quæ ſimiles ſunt Chriſto: quia in Chriſto aliquid eſt præter Diuinitatem, & præter Diuinitatis imaginem, quæ in anima eſt, videlicet, corpus, quod non cum diuina, ſed cum noſtrorum corporum natura cognationem & ſimilitudinem habet.

Item, *Fabrica humani corporis eſt admirabili artificio conſtructa: lucet igitur in ea, & conſpicitur tanquam in imagine, Creatoris ſapientia.* Sed hinc non ſequitur, corpus eſſe imaginem Dei. Sic enim omnia eſſent ad imaginem Dei facta, cùm in omnibus Dei operibus, potentia, ſapientia, & bonitas ipſius apparet: quod tamen Scriptura non permittit: quæ hoc elogio tantùm creaturas rationales ornat: & imaginem Dei in iis rebus conſtituit, quæ non corporis ſunt, ſed animæ.

Quæritur hîc etiam de loco 1. Cor. 11. *Vir imago & gloria Dei eſt: mulier autem gloria viri eſt. vbi videtur Paulus imaginem Dei tantùm viro tribuere, mulieri autem detrahe-*

re. Sed intelligit Paulus, virum ſolum eſſe imaginem Dei, non quoad naturam, diuinæ ſapientiæ, iuſtitiæ, & lætitiæ participem, neque quoad dominium in creaturas alias: hęc enim viro & mulieri ſunt communia: ſed quoad ordinem politicum, œconomicum, & Eccleſiaſticum, in quo gubernationem & adminiſtrationem publicam vult eſſe penes virum, non penes mulierem Gen. 3. 1. Cor. 14. 1. Tim. 2.

QV. Cùm homo ſit ad imaginem Dei conditus, quæritur *vnde ſit hic ſtatus, in quo nunc omnia videmus contraria. Reſp.* Ex peccato primorum parentum.

DE PRIMO PECCATO.

Quæſtiones præcipuæ ſunt. 1. Quale illud fuerit. 2. Quæ cauſæ. 3. Qui effectus. 4. Cur deus permiſerit.

1. *Quale primum illud pecccatum Adami & Euæ fuerit.*

VArium & multiplex illud fuit: multa quidem peccata in illo primo conſpiciuntur. 1. *Superbia aduerſus Deum, contemptus dei, ambitio, admiratio ſui.* Hanc exprobrat deus cùm dicit: *Ecce Adam factus eſt quaſi vnus ex nobis.* 2. *Incredulitas*: arguebat enim Deum mendacij: dixerat Deus, *Morte morieris*: hoc negauit Diabolus, inquiens, *Non moriemini:* ac diabolo Adamus credidit. Deo autem non credere, & contrà credere Diabolo, eſt habere Deum pro non vero Deo. 3. *Contumacia, & inobedientia.* Nam fit inobediens Deo. 4. *Ingratitudo pro acceptis beneficiis*, pro iis nempe, quòd erat conditus ad imaginem Dei, & ad vitam æternam. 5. *Aſtorgia.* Erat enim in eo neglectus dilectionis erga poſteros: quia non ipſi tantùm erant illa bona data, ſed & toti poſteritati: Itaq; ipſe illa habebat, vt & ſibi & ſuis ea ſeruaret, vel vt iſque ea amitteret. Hoc autem totum neglexit. 6. *Apoſtaſia*, vel manifeſta defectio à Deo ad Diabolum cui obedit, cui credidit, quem

Gen. 3. 22.
Gen. 2. 17.

quem conſtituit in locum Dei, auellens ſe à Deo. Non expetiit à Deo bona quæ accepturus erat, ſed conſilio diaboli vult conſequi æqualitatem cum Deo.

Ex hac igitur origine eſt quòd homines tot peccata committant, videlicet *ex peccato originali*, quod eſt cauſa actualis peccati. Et huius prauitatis naturæ cauſa eſt primus lapſus ſeu prima auerſio à Deo.

QV. *Sed quomodo primum peccatum poteſt eſſe cauſa, cùm iamdudum præterierit?* *Reſp.* Prima inobedientia attraxit obſcurationem agnitionis Dei, & gubernationis, ac Sanctificationis Spiritus Dei. Primæ autem inobedientiæ prima cauſa eſt diabolus. Ex hoc patet fuiſſe horribile peccatum, & dignum tanta pœna, quanta punitum fuit.

2. *Quæ cauſæ primi peccati.*

1. *Impulſus Diaboli.* 2. *Libera hominis voluntas: Deus probabat hominem per Diabolum: gratiam reſiſtendi non dabat homini. Peccatum autem nolebat: ſed ſinebat ſubtracta ſua gratia cùm probatione ſua concurrere, vt oſtenderet quid poſſet homo ſine Deo.*

3. *Qui ſint effectus huius peccati.*

1. *Peccatum originale.* Non opus eſt hîc diſputare de traduce animæ, quomodo ingrediatur in corpus: conſtat enim à deo inditam. 2. *Omnia peccata actualia:* quia quod eſt cauſa cauſæ, illud eſt etiam cauſa effectus. Si originalia ab eo ſunt: ergo etiam actualia. 3. *Omnia mala pœnæ:* quia peccatorum eſt cauſa, ergo etiam pœnarum.

QV. Si eſt aliqua imaginis dei pars reliqua, quæritur an etiam ſit liberum arbitrium?

Reſp. Eſt.

4. *Cur Deus permiſerit.*

Permiſit deus, id eſt, non dedit gratiam reſiſtendi

primis parentibus, ſicut beatis Angelis, *quia* (Vt Paulus ait Rom. 9.) *voluit oſtendere ſuam iuſtitiam, iram, & potentiam in puniendis peccatis impiorum in æternum: miſericordiam autem & amorem erga genus humanum in ſeruandis electis, peccatum eis non imputans propter Filium.* & Ro. 11. 32. Gal. 3. 22. *Conclußit Deus omnia ſub peccato, vt omnium miſereatur, vt obturetur omne os.* 2. *Ne gloriemur:* quia ex miſericordia Dei in æternum ſeruati ſumus, non quòd Deum obligatum habuerimus.

Vſus. Hæc de creatione hominis doctrina propter multas cauſas & vſus quos habet, Eccleſiæ neceſſaria eſt. *Sciri oportet, hominem abſq; peccato à Deo conditum eſſe, ne Deus peccati autor ſiue cauſa eſſe fingatur. Cùm ex luto corpus humanum ſit formatum, cogitemus de fragilitate noſtra, & ne efferamur ſuperbia. Cùm tam admirabile ſit artificium Dei in ſtructura humani corporis, idque etiam ad miniſterium diuini cultus, & ad habitationem Dei, & ad vitam æternam ſit conditum; eo neq; ad turpitudinem abutamur, neque illud volentes deſtruamus, neque haram diabolorum faciamus, ſed caſtum & mundum ſeruantes, templum & organum Spiritus ſancti eſſe cupiamus ad celebrandum Deum. Cùm ſexu gemino conſtare genus humanum Deus voluerit, ſuus vtrique locus & honos tribuendus eſt, nec infirmior contemnendus aut premendus tyrannide, aut libidine, aut iniuriis & contumeliis afficiendus, ſed iuſtè gubernandus & defendendus eſt. Præſertim autem cùm homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei ſit conditus; hoc ſummum decus grato animo agnoſcendum ac celebrandum eſt, nec noſtra petulantia & malitia imago & ſimilitudo Dei in imaginem & ſimilitudinem Sathanæ transformanda: neque vel in nobis, vel in aliis deſtruenda. Cùmque ea per peccatum noſtra culpa ſit deſtructa; magnitudinem huius ingratitudinis & malorum quæ ſequuta ſunt, ex collatione bonorum quæ amiſimus, agnoſcamus ac deploremus. Reſtitutionẽ huius fælicitatis ac gloriæ ardenter expetamus. Et quia maior eſt gloria & beatitudo, quæ nobis per Filium dei reſtituitur, eâ quam in Adamo amiſimus; ſtudium gratitudinis & profectus in nobis tantò magis accendatur. Cùm*

omnia

omnia in vſum hominis eſſe condita, idque in creaturas dominium in Adamo amiſſum, in Chriſto nobis reſtitui audimus, beneficentiam Creatoris erga nos celebremus: ab ipſo, tanquam Creatore & Domino ſupremo, qui ius & poteſtatem habet bona omnia dandi, quibus & quatenus vult, omnia petamus: & rebus vſui noſtro conceſſis, & bona conſcientia, & ad gloriam Dei, qui dedit eas, vtamur: vtque hoc fieri poſſit, noſtra infidelitate, eo quod in Chriſto recipimus iure, nos ne abdicemus: & ſi pro iure ſuo vel minùs det, quàm cuperemus, vel quæ dedit, auferat deus, iuſto ipſius & nobis ſalutari conſilio patienter nos ſubiiciamus. Cùm anima ſit potior hominis pars, & corporis fœlicitas ex animę fœlicitate pendeat: cúmque ad vitam immortalem ſimus conditi, eorum quę ad animam & vitam æternam, quàm quæ ad corpus & vitam temporariam pertinent, curam potiorem geramus. Ac tandem cùm finis & beatitudo hominis ſit Dei communicatio, agnitio, & celebratio, ad eam perpetuò aſpiremus, & omnem vitam & actiones noſtras referamus. Et cùm generis humani partem videamus eſſe vaſa iræ ad oſtendendam Dei iuſtitiam, & ſeueritatem aduerſus peccatum, grati ſimus Deo, quòd ex mera & immenſa bonitate nos voluerit eſſe vaſa miſericordiæ, ad declarandas in æternitate diuitias gloriæ ſuæ. Deniq; vt hæc diſcere, meditari, & inchoare poſſimus in hac vita, ſocietatem communem, & aliorum ſalutem, ad quam ſumus nati, pro virili colamus & iuuemus.

LOCVS DE LIBERO ARBITRIO.

CVM Deus ſit agens liberrimum, & homo ad imaginem Dei conditus, etiam libertate voluntatis fuerit ornatus: multis non congruere videtur, quòd omnes voluntatis humanæ actiones immutabili Dei prouidentia regantur, & natura hominum lapſu primorum parentum, & originali peccato ita ſit

corrupta, vt nihil niſi malum ac Deo diſplicens, abſq; renouatione & beneficio Spiritus Dei ſingulari, poſſit producere. Neque enim libertatem agnoſcunt, quæ neceſſitati alicui alligata ſit, neque libertatem voluntatis per peccatum vniuerſam eſſe amiſſam, concedendum videtur, quandoquidem etiam poſt lapſum aliqua imaginis Dei veſtigia in hominibus relicta ſunt, & peccati culpa in homines, niſi libera ſit voluntas, conferri non poſſet. Accedit huc etiam ingenij humani ſuperbia, quæ nihil ægriùs admittit, quám bonorum omnium originem & gloriam à ſeſe in ſolum Deum transferri. Tum etiam virtutes præclaræ non renatorum: ac denique ſenſus ac rationis noſtræ iudicium arcanam diuinę prouidentię gubernationem in actionib. humanis, abſq; luce verbi Dei, non animaduertens. Hinc igitur diſputationes de libero arbitrio exortæ ſunt, dum vana ſapientiæ & iuſtitiæ perſuaſione tumentibus philoſophis indulgentes veteres Theologi, & recentiores aſſentientes, aut glorioſiùs quàm oportebat de viribus humanæ voluntatis loquuti, aut hominibus, quæ in ipſis poſt lapſum non inueniuntur, arrogare conati ſunt. Nos verò doctrinam de libero arbitrio, non facultatis & præſtantiæ, ſed imbecillitatis ac miſeriæ humanæ contemplationem eſſe meminerimus: quæ ideò cum doctrina de creatione & lapſu hominis coniungenda eſt, vt ex quanta dignitatis & fœlicitatis altitudine, in quam profundam ignominię & miſeriæ voraginem per peccatum deturbati ſimus, magis agnoſcentes, non altiùs nos virium noſtrarum inani fiducia in mala præcipitemus, ſed ad veram erga Deum humilitatem & gratitudinem flectamur, & ab ipſo viuificemur & ſanemur.

Vt enim ſcopus huius diſputationis teneatur, & vſus percipiatur: ſciendum eſt, hanc eſſe quæſtionem in ea principalem, *An ſicut homo ſeipſum à Deo auertit atque deprauauit, ſic etiam ſuis viribus redire ad Deum, & oblatam*

oblatam à Deo gratiam accipere, ac ſeſe corrigere poſſit: atq; adeò an voluntas hominum prima & principalis cauſa ſit, cur alij conuertantur, alij in peccatis perſeuerent, ac tam conuerſorum quàm non conuerſorum alij plus, alij minus boni aut mali, ac denique ſiue bona ſiue mala, hoc vel illo modo faciant. Ad quæſtionem hanc reſpondent aduerſarij, Pelag. & ſimiles, *omnibus hominibus tantum à Deo gratiæ datum & natura reliquum eſſe, vt ad Deum redire, eique obedire poſſint, nec aliam cauſam voluntate humana priorem aut ſuperiorem quæri oportere, propter quam alij accipiant aut retineant, alij repudient aut abiiciant auxilium diuinum in vitandis peccatis, & hoc vel alio modo conſilia & actiones ſuas inſtituant.*

Contra verò nos è Scriptura ſacra didicimus: *Etiamſi naturâ omnibus tantum de Deo & eius voluntate notum ſit, quantum ad excuſationem peccati omnem ipſis adimendam ſufficiat: & opera moraliter bona etiam à non renatis multa præſtari manifeſtum ſit: ac voluntas tam bona quàm mala eligat liberè: tamen opus Deo placens nullum ſine regeneratione & ſingulari Spiritus ſancti beneficio ab vllo homine ſuſcipi aut perfici: neque plus vel minus in cuiuſquam conſiliis aut actionibus boni exiſtere poſſe, quàm Deus gratuita & ſingulis deſtinata bonitate ſua in eis voluerit efficere, nec aliò voluntatem vllius creaturæ inclinari, quàm quò æterno & optimo Dei conſilio viſum fuerit.*

Præcipuæ quæſtiones hîc obſeruandæ, ſunt quinque.

1 *De voce, libertas.*

2 *Quid ſit libertas voluntatis.*

3 *Quid commune, & quid diuerſum habeat, libertas voluntatis in Deo, & in Angelis, & homine.*

4 *Sitne aliqua, & qualis ſit libertas in nobis.*

5 *Gradus liberæ voluntatis.*

1 *De voce, Libertas.*

LIbertas alia eſt politica, ſeu ciuilis. Et aliâs *relationem ſignificat, videlicet facultatem, ſiue ius, hoc eſt ordinationem perſonæ aut rei, ſeu voluntate alicuius, ſeu natura factam, ad agendum proprio arbitratu aut motu*

ſecundùm leges honeſtas, aut ordinem naturæ ſuę congruentem, & fruendum bonis ſibi conuenientibus abſque prohibitione aut impedimento, & non ſuſtinendum defectus aut onera naturæ ſuæ non propria. Hæc libertas ab obligatione & à miſeria dici poteſt. Sic *Deus eſt liberrimus*, quia nemini eſt obligatus. Sic Romani & Iudæi erant liberi, hoc eſt, immunes à dominiis aut oneribus, quibus carere non erat à iuſtitia alienum: Sic liberi ab ira Dei & à morte æterna reddimur per Chriſtum, Io. 8. Hæc ſignificatio libertatis ad diſputationem de libero arbitrio non pertinet. Multa enim liberé voluntas noſtra vult, quę tamen perficiendi libertatem vel prohibitione aliqua, vel alio impedimento obſtante, non habemus.

Alia eſt *libertas voluntatis, quæ eſt potentia, ius, facultas volendi aliquid, eligendi vel repudiandi obiectum ab intellectu monſtratum, vt ipſa ſe moueat (interno principio motus, id eſt, quod in ſe habeat cauſam mouendi ſe) proprio motu (& apta ſit ad volendum aut nolendum, & ſit ſine principio externo) ſine vlla coactione.* Nominatur hęc facultas arbitrium, reſpectu mentis mouentis obiectum eligendum aut repudiandum, aut etiam ſuſpendendum. Liberum verò dicitur, reſpectu voluntatis vltro ſequentis iudicium intellectus, ſine vlla coactione.

Atque hoc eſt quod dicunt, *agere ex præeunte deliberatione:* qui eſt modus agendi voluntatis proprius. Hoc enim eſt diſcrimen *agentis naturalis & voluntarij:* quòd *naturalis cauſa* ad vnum ac certum agendi modú ordinata ſeu determinata, ſeu apta eſt, nec poteſt actionem ſuam, admoto obiecto in quod agat, ſuſpendere: vt ignis non poteſt non vrere admotum corpus, quod vri poteſt. *Voluntas* autem ad oppoſitum vel ad diuerſum obiectum eligendum vel repudiandum, vel ad differendam electionem eſt idonea: vt homo poteſt velle ambulare, vel non ambulare, vel ambulandi voluntatem differre. Ex hac principali ſignificatione vocabuli *libertatis*, oritur etiam altera, quę itidem eſt *relatio,*

ſed alia quàm de qua ſuprà dictum eſt, videlicet *ordo mutabilis inter voluntatem ſiue agens voluntarium & effectum voluntarium,* qui ordo à natura cauſæ voluntariæ exiſtit, & ſe ad contingentiam habet tanquam ſpecies ad genus. Quod.n. liberè fit, contingenter fit: ſed non quicquid contingens eſt, liberum eſt. Et ſicut contingentia eſt relatio ſeu ordo inter agens & eueniens contingenter: ſic libertas eſt reſpectus ſeu ordo inter agens & factum liberè. Hoc ſenſu libertas & contingentia actionum humanarum eſſe dicitur, à voluntate proficiſcentium.

Diſtinguitur etiam libertas, quòd alia ſit ab obligatione, alia à miſeria, alia à coactione.

Quid ſit libertas voluntatis.

L*Iberum arbitrium eſt facultas naturæ rationalis, eligendi vel repudiandi obiectum monſtratum ab intellectu, proprio motu, interno principio motus, id eſt, quod in ſe habet cauſam qua mouet ſe ſine coactione ſeu impulſu violento à principio externo, manente interea voluntatis natura integra, ſiue ad hoc ſiue ad aliud agendum vel repudiandum, vel etiam ad ſuſpendendam actionem.* Hîc tria ſunt obſeruanda. 1. R*equiritur vt cognoſcas obiectum. 2. Conſultes de appetendo vel repudiando obiecto. 3. Vnde proueniat actio boni vel mali.*

Deinde *liberum* hîc intelligitur, *quod interno principio cietur, vt ſic agat vel non agat:* vnde additum eſt, *proprio motu. Arbitrium ſequitur voluntatem hîc agentem, ſed præeunte intellectu,* qui oſtendit rem vel bonam vel malam, vel apprehendendam vel repudiandam eſſe.

Cæterum, *liberum arbitrium differt à libertate voluntatis. Arbitrium* eſt tanquam concretum cum voluntate & intellectu, vel iudicio precedente. Nam *liberum arbitrium eſt ipſum iudicium & voluntas in creatura rationali eligens vel repudians obiectum ab intellectu monſtratum:* vel eſt ipſum velle, ſeu ipſa actio volendi. *Libertas autem voluntatis eſt quiddam abſtractum:* vocaturque *libera voluntas,* propter modum proprium & iudicium voluntatis vt ſic agat.

3 *Quid commune, & quid diuerſum habeat libertas voluntatis in Deo & in Angelis & homine.*

Hæc duo ſunt communia Deo & rationalibus creaturis, hoc eſt, angelis & hominibus, quòd nimirum ex deliberatione agunt & conſilio: & quòd ſine coactione volunt ea quæ cogitarunt, hoc eſt, voluntas ſua natura idonea exiſtens ad volendum oppoſitū aut diuerſum eius quod vult, aut differendam ſuam actionem, ſua ſponte ac vi ſibi inſita in partem alteram inclinat. De Deo enim dicitur Pſalm. 115. *Omnia quæ voluit fecit.* Et de hominibus. Math. 23. *Ieruſalem, quoties volui congregare filios tuos, & noluiſtis?*

Sed diſcrimina etiam libertatis in Deo & in creaturis conſideranda ſunt. 1. *Eſt in intellectu.* Deus omnia à ſe, perfectè & ſemper intelligit & agnoſcit, neque vlla in eum ignorantia vllius rei, aut vllus error iudicij vnquam poteſt cadere. Creaturæ autem, neq; ex ſe, neq; omnia, neque eadem quouis tempore ſciunt, ſed quando & quantum ipſis reuelatur. *Intellectus* hîc fit mentio, quia requiritur vt rem intelligas, ſi vis eligere aut repudiare. *Quis cognouit mentem Domini? De die illo ac hora, &c.* Deus dat ſapientiam, *nec eſt vlla res creata quæ non manifeſta ſit in conſpectu ipſius. Illuminat omnem hominem.* Omnia intueri, quæ infinita ſunt, eſt immenſę potentiæ & ſapientiæ, quæ eſt ſolius Dei.

Rom 11.34. Mat. 24. 36. Iſai. 40. 13. Dan. 2. 21. Hebr. 4. 13. Iohn. 1. 9. Prou. 21. 30.

2 *In voluntate.* Voluntas Dei à nulla alia cauſa regitur, aut flectitur, aut pendet, quàm à ſe ipſa. Angelorum verò & hominum voluntates ſic ſunt actionum ſuarum cauſę, vt nihilominùs arcano Dei conſilio, & vbiq; præſenti vi & efficacia ad obiectorum electionem aut repudiationem flectantur: ſiue immediatè à Deo, ſiue mediatè per inſtrumenta, aliâs bona, aliâs mala, quibus Deo vti eſt viſum, vt pręter æternum ac immutabile Dei decretum & conſilium eas agere quicquam ſit impoſſibile. Ideoque vocabulum αὐτεξούσιον maximè propriè deo competit, qui perfectè & ſimpliciter eſt ſui iuris. De creaturis autem rectiùs vſurpatur

tur ἑκουσία, quo vtitur Paulus ad Philem.v.14.Hebr.10.26.1.Pet.5.2.

Deum eſſe primam ſuarum actionum cauſam docet Scriptura. *Omnia quæcunq; voluit, fecit.* Qui pro ſua voluntate agit tam in exercitu cœleſti, quàm inter habitatores terræ. Creaturarum verò voluntates & conſilia à deo ſuperiore pendere, hæc & ſimilia dicta probant: *Dominus mittet angelum ſuum coram te. Vade & congrega ſeniores Iſrael. Hunc definito conſilio & prouidentia Dei deditum interemiſtis. Scio vos per ignorantiam feciſſe iſta:* &, *Deus autem hæc impleuit:* &, *Coacti ſunt Herodes & Pontius Pilatus, vt facerent quæcunque manus tua & conſilium tuum priùs definierat facienda.* Pſ 115.3. Dan.4.32. Gen.24.7. Exod.3.16. Act.2.23.& 4.27.

Voluntas Dei à nulla alia creaturarum pendet, ſed regitur à ſuperiore, videlicet Deo. Nam omnes cauſæ ſecundæ, ſicut creatę ſunt à deo, ita ab eo reguntur tanquam priore. Dei voluntas autem à nullo: quia alioqui poneretur cauſa ſecunda ante primam. Deus autem ſicut non habet cauſam efficientem, ita nec flectentem: *Cor regis in manu Dei,* inquit Solomon. Pro.21.1.

Flectitur voluntas naturæ rationalis, non rapitur, id eſt oſtenſis obiectis à mente efficaciter mouetur voluntas ad volendum quod tunc bonum iudicat, & repudiandum quod malum videtur.

Tam ad intellectum quàm ad voluntatem pertinet, quòd Deus ſicut immutabiliter omnia ſcit, ſic etiam decreuit ab æterno, & vult immutabiliter omnia quæ fiunt, quatenus bona ſunt, & permittit quatenus peccata ſunt: Creaturarum autem ſicut notitiæ & iudicia de reb. ſic etiam voluntates mutabiles ſunt, vt velint quod antea nolebant, & nolint quod antea volebant. Cum enim Dei conſilia omnia ſint optima, iuſtiſſima, & ſapientiſſima, nunquam ea improbat, corrigit, aut mutat, ſicut homines ſępe faciunt, cùm ſe imprudenter antea ſtatuiſſe agnoſcunt. Neq; Deus à cauſis ſecundis earum vel motib. actionib. aut mutationib. pendet aut capit ſicut creatura: ſed cùm ipſe prima cauſa ſit, omnes

omnes omnium creaturarum actiones ab ipſius conſilio dependent. Non enim ſicut homines, conſilium de fine capit ex mediorum ſiue antecedentium contemplatione, ſed ex decreto ſuo de fine ſiue conſequenti, media ſiue antecedentia decernit & ordinat, hoc eſt, non agit deus, prout viderit cauſas ſecundas agere: ſed ſic facit vel permittit cauſas ſecundas agere, prout ipſe agere decreuit. Huc illa dicta pertinent, Num. 23. *Non eſt homo Deus, vt mentiatur, &c.* Malach. 3. *Ego Iehoua, & non mutor.*

Obiect. *Qui conſilium mutare non poteſt, liberam voluntatem non habet: Deus autem conſilium quod ſemel cœpit, mutare nunquam poteſt. Non igitur libera eſt eius voluntas.* Primò negamus Maiorem: Non enim is, qui non mutat conſilium quod cœpit, non eſt liberæ voluntatis: ſed is qui capere aliud, impeditus á cauſa externa, non potuit. Libertas autem diuina non in mutatione voluntatis aut conſilij conſiſtit, ſed in eo, quòd Deus quæcunque vult, ſumma voluntate, & à ſeipſo vult, & omnia quæ de creatione, conſeruatione, & gubernatione rerum ab æterno decernit, vel non decernere, vel aliter decernere potuiſſet: iuxta hæc dicta, Mat. 19. Luc. 18. *Apud homines hoc eſt impoſſibile: apud Deum autem non eſt impoſſibile omne verbum.* Hæc & ſimilia dicta oſtendunt, Deum ſic ab æterno inſtituiſſe apud ſe rerum creationem & Eccl. collectionem ac ſeruationem, non quia hoc omittere, aut aliter inſtituere non poterit, ſed quia ſic illi viſum fuit, nec aliam aut ſuperiorem ipſius voluntate cauſam omnium diuinorum operum, quę in creaturis exercet, quęri oportere, nec aliam in iis neceſſitatem reperiri, quàm quæ ex liberrima Dei ordinatione pendet. *Vt enim tale conſilium capere quod mutandũ ſit, ſic etiam illud ſiue in melius ſiue in deterius mutare, ſeruitutis magis quàm libertatis eſt: Eiuſmodi verò conſilium capere, quod decerni quidem, aut non decerni æquè potuerit, poſtquam autem decretum eſt, nec mutetur, nec mutandum vnquam ſit, hoc demum perfectæ ac diuinæ libertatis*

tatis eſt. Tam igitur immutabilitas in Deo, libertatem eius non minuit, quàm immortalitas & alia quæ diuinitatis ſunt propria. Secundò, ſi quis vrgeat, *libertatis eſſe, non tantùm capere conſilium quod libuerit, ſed etiam poſtquam ceperis, illud perſequi aut mutare poſſe*: ex iis quæ dicta iam ſunt, intelligitur, hoc in creaturas competere, quæ errare in ſuis conſiliis poſſunt, ac proinde mutationibus indigent, non autem in Deum, qui errare, ac proinde mutationem conſilij expetere, nunquam poteſt.

Denique ſi inſtent: *quòd mutare conſilium ſemel initum non poſſe, ſit facultatis ſiue potentiæ defectus; atque idcirco libertati diuinæ aduerſum*: Reſpondemus, antecedens verum eſſe, ſi mutatio ſit impoſſibilis propter impedimentum ab aliqua externa cauſa, vel propter naturæ aut facultatis defectum: falſiſſimum verò eſſe, ſi mutationis impoſſibilitas ex naturæ illius, quæ non mutatur, perfectione, & conſilij, quod immutabile eſt, ſapientia & rectitudine, & voluntatis, in eo quod rectum & bonum eſt, perſeuerantia & conſtantia proficiſcitur, ſicut in Deo fieri conſtat.

Contra illud autem, quòd omnium creaturarum voluntates ſic à Deo gubernari dictum eſt, vt neque velle, quòd ille ab æterno non decreuerit, neque non velle poſſint, quod ab ipſo decretum eſt vt velint: magis diſputari ſolet.

Quod immutabili Dei voluntate regitur, non agit liberè. Voluntas Angelorum & hominum regitur immutabili voluntate Dei. Ergo aut nulla eſt eius libertas, aut non pendet eius electio à voluntate diuina. Reſponſio eſt ad Maiorem per diſtinctionem: Non eſt liberum agens quòd à Deo regitur ſine deliberatione & electione propria. Quod autem Deus regit, monſtrans intellectui obiectum, & eo efficaciter mouens atque afficiens voluntatem ad illud eligendum, id nihilominus liberè eligit, etiamſi nutu & voluntate Dei, quò ipſe vult, inclinetur. Liberè enim agere in creaturis non eſt ex nullius gubernatione, ſed ex deliberatione & motu

voluntatis

voluntatis proprio & ſpontaneo agere, etiamſi hic motus aliunde excitetur & regatur. Non igitur immutabilitas & operatio diuinę voluntatis & prouidentiæ, ſed iudicij priuatio & coactio, quæ eſt impulſio ſeu motio non ab interno principio ſeu facultate, ſed tantùm ab externa cauſa, præter vel contra naturam eius quod mouetur, profecta, libertati repugnat. Talis verò impulſio in voluntatem non competit: ſed mouet eam Deus obiectis alliciens, vt eligat quod ipſe vult.

Porrò *neceſſitatem ſiue immutabilitatem*, quę non ex coactione, ſed ex natura voluntatis, aut eius per alias cauſas ad eligendum vel repudiandum obiectum à mente cogitatum, commotione exiſtit, nequaquam cum libertate voluntatis pugnare, facilè oſtendi poteſt. Primùm, quia hæc neceſſitas mentis iudicium & voluntatis aſſenſum ſpontaneum non tollit, ſed efficit & conſeruat, quandoquidem Deus & notitias & electionem obiectorum in hominibus efficit.

Secundò, Quia Deus etiamſi naturâ, hoc eſt, ſumma & abſoluta neceſſitate bonus eſt, & Filium genuit & Sp. S. habuit ab æterno: tamen non coacta, ſed liberrima voluntate exiſtere, viuere, beatus & bonus eſſe, Filium & Spiritum Sanctum habere, & omnia ſua conſilia & opera bona & iuſta eſſe vult, quantumuis impoſſibile ſit, cum his contraria velle. *Si igitur abſoluta neceſſitas hæc volendi in Deo, non tollit ſummam libertatem, non dubium eſt, quin ea quæ tantùm ex hypotheſi, hoc eſt ex decreto & gubernatione diuina eſt, neceſſitas, non tollat libertatem eam, quæ creaturis competit, hoc eſt, iudicium & electionem ſpontaneam.*

Tertiò, Sancti angeli & homines beati in vita cæleſti, etiam aduerſariis confitentibus, maiori libertate voluntatis præditi ſunt, quàm in hac vita ſumus: Illi autem neceſſariò tantùm recta & iuſta volunt, omniaque mala & iniuſta oderunt & auerſantur: eò quòd tales à Deo facti & ſic ab ipſo confirmati ſunt, & Spiritu

ritu ſancto illuminantur & reguntur, vt aliter velle aut agere non poſſint: neque hac neceſſitate bona ac deo placentia volendi, libertas voluntatis in ipſis tollitur aut minuitur, ſed augetur potiùs & confirmatur, vt qui ſumma voluntate tantùm iuſta eligant & faciant.

Quartò, multis teſtimoniis Scripturę oſtenditur, voluntates & actiones voluntarias hominum bonorum & malorum, quas liberas eſſe & fuiſſe aduerſarij contendunt, & nos rectè intellecto libertatis vocabulo, libenter confitemur, ſic regi arcano & immutabili diuinitatis conſilio, vt aliter agere & fieri nec poſſint nec potuerint. Aut igitur tot manifeſta Scripturæ loca negari, aut palam corrumpi, aut concedi oportet, vnam & eandem voluntatis actionem liberam & contingentem reſpectu voluntatis, & neceſſariam reſpectu diuinæ gubernationis eſſe.

Quintò, multis Scripturæ teſtimoniis oſtenditur omnes effectus contingentes retinere ſuam contingentiam, quam ex natura ſuarum cauſarum habent, etſi fiant ex immutabili determinatione conſilij ſeu prouidentiæ diuinæ. Omnes autem effectus ſiue motus voluntarij ſunt contingentes reſpectu voluntatis, quæ ad oppoſita eorum facienda erat ſua natura æquè idonea. Ergo retinent contingentiam, hoc eſt, libertatem ſuam (hæc enim actionum voluntatis eſt contingentia) etiamſi à voluntate diuina ſic determinati ſint, vt alij exiſtere non poſſint. Ratio Maioris in hoc argumento eſt, quòd ita deus mouet cauſas ſecundas, & per eas quæ vult efficit, vt interea naturam earum, quam illis in creatione indidit, ſua prouidentia non deſtruat aut aboleat, ſed potiùs conſeruet, ac foueat, vt quantum ad ipſarum naturam attinet, aliæ contingenter, aliæ neceſſariò agant, etiamſi quoad libertatem conſilij diuini, omnes contingenter, & quod ad immutabilitatem decreti diuini, omnes neceſſariò ſic agant. Quando enim Deus

Deus per ſolem exorientem illuſtrat mundum, non talem facit ſolem, qui non neceſſariò exortus illuſtret aut ſua natura ad non illuſtrandum aptus ſit: & tamen vel mutandi naturam ſolis, vel ea manente qualis eſt, non illuſtrandi mundum poteſtas penes Deum eſt, vt in Ægipto & in paſſione Chriſti oſtendit. Quando item coturnices aduolant ad caſtra Iſraëlitarum, & corui cibum ferunt Eliæ, & paſſer vnus in terram deuolat, non talem Deus facit naturam iſtorum animalium quæ aliò ferri non poſſit: & tamen ea, propter intercedentem Dei voluntatem, non alium quàm eum quem habent, motum habere poſſe, Scriptura palam aſſeuerat. Hinc manifeſtum eſt, vt in aliis contingenter agentibus, contingentiam, ita in voluntate libertatem illi à deo inditam, non tolli per diuinam gubernationem, ſed potiùs conſeruari.

Iam igitur in argumento ſuo aduerſarij ſi libertatem eam intelligunt, quæ in mentis deliberatione & voluntatis aſſenſu ſpontaneo conſiſtit, non modò concedimus, ſed meliùs etiam quàm ipſi defendimus voluntatis libertatem in omnibus eius actionibus: & ſic falſa erit maior argumenti, quòd videlicet quæ immutabili Dei decreto fiunt, non fiant libera voluntate hominum & angelorum. Hanc enim libertatem prouidentia Dei adeò non impedit, ſed potiùs ſtabilit atque confirmat, vt ſine hac ne quidem poſſit illa conſiſtere: ſiquidem Deus & ſeruat ſuum ordinem quem in creatione inſtituit, perpetua ſua efficacia & operatione, & notitias veras atque electionem rectam ſua virtute omnibus inſpirat. Sin libertatem creaturis vendicant, à nullo alio principio, à quo gubernetur pendentem, totum argumentum negamus, vt qui ta-
Pſ. 119. lem libertatem creaturarum cum vniuerſa ſcriptura
Act. 17. pugnare, eamque ſoli Deo competere ſciamus. *Ipſi enim ſoli omnia ſeruiunt: In ipſo ſumus, viuimus, & mouemur:* ipſe non tantùm vitam ſeu facultatem ſe mouendi, ſed etiam halitum, id eſt, motum ipſum omnibus

nibus ſuppeditat.

Eodem & hęc ob.ſpectat. *Si voluntas, dum conuertitur à Deo, aut ad alia obiecta flectitur, non poteſt repugnare; habet ſe purè paſſiuè.* Sed fallit eos hæc conſecutio, cùm non ſit ſufficiens enumeratio in antecedente, actionū, quas voluntas, dum flectitur à Deo, poteſt habere. Poteſt enim non tantùm repugnare Deo mouenti, ſed etiam ſuo ac proprio motu aſſentiri & obſequi. Hoc autem faciens minimè ocioſa eſt, nec tantùm patitur, ſiue mouetur, ſed etiam agit & ciet ipſa ſuas actiones. *Atque hoc ipſum tamen de actionibus voluntatis intelligendum eſt, non de qualitatibus ſiue inclinationibus nouis ad obediendum Deo. Has enim non ſua, ſed ſolius Spiritus ſancti operatione, accipit voluntas.*

Tertiò dicunt: Quod repugnat voluntati diuinæ, id non regitur ab ea. Voluntas hominum repugnat Deo in multis actionib. Ergo non ſemper regitur à Dei voluntate. Sed non valet conſequentia, cùm ſint quatuor termini. Maior enim vera eſt, ſi intelligatur voluntas Dei patefacta & arcana, ita vt ſimpliciter ei repugnetur, & fiat quod ipſa ſimplicitet ſiue nullo modo vult: id quod fieri eſt impoſſibile, propter omnipotentiam & libertatem diuinam. In Minore autem intelligi oportet voluntatem Dei, quatenus patefacta eſt. Arcana enim diuinæ voluntais & prouidentiæ decreta ſemper ſunt rata, & in omnibus perficiuntur, etiam in iis, qui præceptis diuinis quàmmaximè aduerſantur. Neque tamen in Deo ſunt voluntates contrariæ. Nihil enim in arcanis ipſius conſiliis reperitur, quod cum natura eius in verbo patefacta repugnet: Et in lege ſua Deus quid probetur & placeat ipſi, quidue cum natura ſua & ordine ſuæ mentis congruat, nobis patefacit: non autem promittit aut patefacit quantum ſingulis gratię ad obtemperandum ipſius præceptis dare velit aut conſtituerit.

Quartò de hac obiectione: *Si omnes motus voluntatum etiam malarum, Dei voluntate excitantur & reguntur:*

Multi autem ex his pugnant cum lege diuina, & peccata ſunt: videtur Deus peccatorum effector conſtitui.Reſp. paralogiſmum accedentis eſſe. Pugnant enim cum lege, non quatenus à Dei voluntate ordinantur aut proficiſcuntur (hactenus enim optimè cum iuſtitia & lege diuina congruunt) ſed quatenus à diabolis aut hominibus fiunt: idque propter hunc defectum, quòd aut voluntatem Dei in agendo non agnoſcunt, aut eius intuitu ad agendum non mouentur, hoc eſt, eo fine non agunt, vt deo ſic volenti obtemperent. Quicquid enim hoc fine fit, nequaquam pugnat cum lege, cùm lex non niſi cum ea conditione præcipiat aut prohibeat quidquam, ſi deus diuerſum facere aliquem non iuſſerit. Sic enim vetat lex Dei quenquam occidere, niſi quem occidi ab aliquo Deus iuſſerit. Qui igitur Deo non iubente occîdit, is haud dubiè contra legem facit ac peccat. Neque Deus à ſe aut à lege ſua diſſentit, cùm aliquid præter communem regulam in lege à ſe præſcriptam, ſiue patefacta, ſiue arcana voluntate vult fieri. Omnium enim ſuorum conſiliorum fines & cauſas eas habet, vt naturæ ipſius & iuſtitiæ non poſſint non accuratiſſimè congruere.

Quintò: *Libertas quæ aliundè regitur, non poteſt eſſe imago libertatis non aliunde pendentis, quæ in Deo eſt. At libertas voluntatis humanæ eſt imago libertatis, quæ in Deo. Ergo libertas voluntatis humanæ non pendet aut regitur à voluntate diuina.* Maioré negamus. Cùm enim ſimile non ſit idem, ad cogitandam aliquo modo libertatem diuinam, ſatis eſt creaturas rationales ex deliberatione & ſpontanea voluntatis electione agere, etiamſi hæc electio in creaturis ſimul ab ipſis & ab alio, in Deo autem à nullo alio, quàm ab ipſa mente diuina regatur. Vt enim aliarum facultatum ſiue attributorum, ſic etiam libertatis gradus pares eſſe in deo & in creaturis eſt impoſſibile: cùm omnia in Deo infinita, in creaturis finita ſint. Cùm igitur ſapientia, iuſtitia, robur, &c. in creaturis imago ſit immenſæ ſapientiæ, iuſtitiæ,

iuſtitiæ, & potentiæ in Deo, etiam libertatis modus creaturis competens, imago libertatis diuinæ eſſe poteſt.

Sextò, *Si creatura quod Deus vult fieri, non poteſt non facere, & quod Deus non vult, creatura non poteſt facere, nulla eſt actio voluntatis, ſed ea ſe habet tantùm paſſiuè, præſertim in conuerſione, quæ eſt opus Dei: nullus item eſt vſus legum, doctrinæ, diſciplinæ, hortationum, minarum, pœnarum, exemplorum, promiſſionum, ſtudij deniq; & conatus noſtri, &c.* Negamus conſequentiam. Quia poſita cauſa prima ſiue principali, nequaquã tollitur ſecunda ſiue inſtrumentalis. Sicut enim Deus illuſtrat mundum ac terram vegetat, fruges producit, alit animalia, &c. tamen non otioſa ſunt organa diuinæ operationis, vt ſol, pluuia, terra, agricolæ, alimenta, &c. ſic homines Deus conuertit, regit ipſorum conſilia, voluntates & actiones, hoc eſt, docet ac promouet eos ad aſſentiendum & eligendum quod ipſe vult, legibus, magiſtratibus, doctrina, præmiis, pœnis, atque ipſa deniq; voluntate vtens, tanquam inſtrumentis: non quia ſine his mentem notitiis illuſtrare & voluntatem flectere non poſſet, ſed quia per hæc ſuam potentiam exercere ipſi viſum eſt.

Si inſtent, *neceſſariò futurum eſſe quod fit, etiam ſine illis. Fruſtra igitur adhiberi:* Negamus antecedens. Etſi enim poſſet Deus ſine his mouere voluntates, & ſi ita decreuiſſet facere, omnino ſine his facturi eſſent homines, quæ his permoti faciunt. Tamen poſtquam Deus ita decreuit effectus, vt ſimul deſtinauerit eorum cauſas ſecundas inſtrumentales & impulſiuas, fiet quidem id quod vult Deus fieri, ſed non ſine mediis & cauſis ſecundis, quarum opera & interuentu deus conſilia & decreta ſua vult perficere: Luc. 11. *Dabit S.S. petentib. Quos prædeſtinauit, hos & vocauit. Inſt. 2. Etiamſi concedatur in iis non eſſe hæc inania, in quib. deus vera vult eſſe efficax: tamen in aliis qui non permouentur, nullus iſtarum rerum erit vſus.* 1. *Reſp. Etſi nullus eſſet vſus*

tamen, cùm nobis, quos mouere aut non mouere deus velit, non perſpectum ſit, in omnibus docendis & vrgendis elaborandum eſt, ac Deo committendus euentus & laboris fructus. 2. Tim. 4. *Prædica ſermonem, inſta tempeſtiuè, intempeſtiuè, &c.* Ezech. 3. *Si admonueris impiũ & non reſipuerit, ipſe in impietate ſua peribit, tu verò animam liberaſti.* Secundò, non valet conſequentia à negationẽ vnius ſpeciei ad negationem generis, ſiue à non ſufficienti enumeratione. Etſi enim multi non obtemperant doctrinæ & monitionibus, nec mouentur præmiis & pœnis: tamen hic vſus magnus eſt, quòd hoc modo ipſorum prauitas, & contumacia detegitur, atque ita iuſtitia dei in ipſis puniendis fit illuſtrior: Ioan. 5. *Si opera non feciſſem inter eos, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: &c.* Rom. 1. *Deus eis manifeſtum fecit, ad hoc vt ſint inexcuſabiles, &c.* 2. *Cor.* 2. *Chriſti bona fragrantia ſumus Deo in iis qui ſeruantur, & in iis qui pereunt.*

Septimò. He. 9. *diſciplina externa nominatur iuſtitia carnis. Ergo pendet à voluntate humana.* Neganda eſt conſequentia, quę non valet à poſitione cauſę ſecundę ad remotionem primæ. Vt enim non ſequitur, Sol diem efficit, Ergo Deus non efficit: ita neque hoc ſequitur: Non renati præſtant diſciplinam, Ergo faciunt hoc, non efficiente in ipſis & regente ipſos deo.

Octauò, allegant etiam teſtimonia, *quæ libera voluntate homines bona vel mala facere confirmant, vt Exod.* 35. *Filij Iſrael voluntaria obtulerunt Domino.* Deut. 30. *Propoſui vobis vitam & bonum, benedictionem & maledictionem: Elige ergo vitam vt viuas, &c.* Sed his & omnib. locis ſimilibus tantùm ea libertas voluntatis humanæ, de qua ſuprà dictum eſt, aſſeritur, quòd videlicet voluntas præeunti iudicio intellectus motu ſpontaneo ſine vlla coactione obtemperet aut repugnet: nequaquam autem diuina gubernatio à voluntariis actionibus remouetur. Oſtenſum eſt enim ſuprà, hanc voluntatis libertatem cum neceſſitate, quæ

illam

illam ex prouidentia Dei comitatur, non pugnare.

Nonò: Proferunt etiam teſtimonia, *in quibus neceſſitas remouetur ab actionib. voluntariis.* Leuit. 22. *Voluntariè ex his offerri poteſt.* Act. 5. *Nonne ſi ſeruaſſes, manebat tibi, & venundatum in tua erat poteſtate?* 1. Cor. 7. *Qui ſtat firmus in corde, nec adigitur neceſſitate, ſed in poteſtate habet propriam voluntatem, &c.* 2. Cor. 9. *Quiſq; ſicut præoptat in corde, ita agat.* 1. Pet. 5. *Paſcite gregem Dei, curam illius agentes nō coactè, ſed libenter, &c.* Loquuntur autem hæc dicta partim de obligatione, quæ aliquando neceſſitatis nomine ſignificatur, ſicut libertatis nomine obligationis ſolutio, vt Leuit. 22. Act. 5. partim de coactione, vt 2. Cor. 9. 1. Pe. 5. vel etiam de indigentia, vt. 1. Cor. 7. quæ tamen ad obligationem & ipſa referri poteſt, quo tenentur parentes, vt infirmitatis liberorum rationem habeant. Sic & poteſtas voluntatis eo loco ius ſiue facultatem ſtatuendi ſignificat nulla obligatione obſtante. Obligationis autem vel coactionis remotio nequaquam tollit immutabilitem actionis voluntariæ, ex decreto diuino pendentem. Tam enim voluntas eius qui non obligatus eſt aut nulla inopia vel indigentia cogitur, diuinæ prouidentię conſilio gubernatur, & flectitur, quàm eius, quem obligatio vel indigentia conſilium aliquod ſuſcipere cogit. Non igitur negat Scriptura, voluntatem, à Deo flecti & regi, cùm obligatione, vel inopia, vel metu, ad agendum non impellitur: Sunt enim præter has aliæ rationes & cauſę plurimę, quibus eam permouere ad volendum aut nolendum Deus poteſt.

Decimò: proferunt dicta, *quæ homines aliquid velle aut facere teſtantur, Deo diuerſum iubente & volente:* Iere. 7. *Quia vocaui vos, & non reſpondiſtis, faciam domui huic, ſicut feci ſilo.* Mat. 23. *Ieruſalem, Ieruſalem, quoties volui congregare liberos tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſtis?* Si igitur quod noluit Deus, fecerunt; actiones ipſorum tantùm à propria & non à Dei voluntate pendebant. Fallacia eſt à

dicto ſecundùm quid ad dictum ſimpliciter. Non vult enim deus actiones peccantium, quatenus peccata ſunt: ſed vult eas quatenus ſunt peccatorum pœnæ, & iuſti iudicij ipſius exequutio. Non igitur valet iſta conſequutio: *Deus non vult actiones impiorum quatenus ſunt peccata: Ergo ſimpliciter eas non vult fieri, ſed à ſola impiorum voluntate pendent.* Si enim ſimpliciter eas nollet, fieri nullo modo poſſent. Ac niſi aliquid in iis eſſet, quod iuſtitiæ & naturæ diuinæ congrueret, non eas pro immenſitate ſuæ bonitatis fieri pateretur.

Si inſtent, *Deum velle contraria his quæ agunt homines,* vt dicitur, *Quoties volui te congregare. Ex ſola igitur hominum voluntate fieri id quod homines faciunt:* eadem reſponſio eſt: deum videlicet velle obedientiam omnium creaturarum rationalium erga ſuam legem, quoad præceptionem & approbationem. Ab omnibus enim requirit eam, & omnes ad eam obligat, eamq; in omnibus approbat, velut naturę & puritati ſuæ congruentem: ſed non ſemper, nec in omnibus vult eam, quoad efficaciam ſiue gratiam, qua gubernati faciant id quod deus approbat & requirit. Deut. 29. *Non dedit vobis Iehoua cor intelligens & oculos videntes, aures audientes, vſque in hunc diem, &c.*

4. *Sitne aliqua, & qualis ſit libertas in nobis.*

Gen. 1. 26. Eccle. 15. 14. 15.

E*Sſe in hominibus libertatem voluntatis,* probatur. 1. *Quia homo conditus eſt ad imaginem Dei.* Voluntas autem libera eſt pars imaginis dei. 2. Ex locis Scripturæ, *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui.* 3. Ex illius libertatis definitione, ea nimirum quæ homini congruit. Nam homo agit ex deliberatione, liberè ſcilicet, cognoſcens, appetens, & repudians hoc vel illud obiectum. Quoniam autem definitio conuenit homini, Ergo & definitum.

Obiect. 1. Si eſt in homine Libertas voluntatis, euertitur doctrina de peccato originis: pugnat enim non poſſe obedire, &

& habere libertatem. *Reſp.* Non pugnat, quia habemus libertatem voluntatis non talem qualem ante lapſum neq; etiam eodem gradu. *Ob.2. Qui non habet æquè voluntatem ad bonum atq; ad malum, non habet liberam voluntatem: ſed homo non habet æquè voluntatem ad bonum, atq; ad malum: Ergo non habet liberam voluntatem.* *Reſp.* Nego maiorem: quia arg. ſumptum eſt à mala definitione liberę voluntatis. *Obiect.3. Quod aliunde pendet, non eſt liberum: voluntas* noſtra aliunde dependet: *Ergo non eſt libera.* *Reſp.* ſunt.4. termini: Maior eſt de libertate iuris: Minor autem de libertate voluntatis, quam non impedit libertas iuris: *Inſtantia. Maior loquitur de libertate voluntatis.* *Reſp.* Diſtinguenda eſt igitur Maior. Quod ab alio pendet, aut regitur tantùm, non eſt liberum. Humana verò voluntas ab alio regitur, & à ſe. Sic enim homines mouet Deus, vt tamen nequicquam rapiantur, ſed & ſeipſos moueant. Quæ autem natura tantùm à ſe mouetur, eſt ſolius Dei, cuius infinitè maior eſt libertas, quàm creaturarum. Sufficit interim ad libertatem in hominibus, quòd velint aliquid liberè à proprio motu.

5. *Gradus liberæ voluntatis ſunt quatuor.*

EX gradibus Libertatis humanæ voluntatis, qualis illa ſit, facilè cognoſci poterit. Quatuor autem gradus illius libertatis in homine.

Primus gradus Libertatis fuit in homine nondum lapſo ante peccatum, nempe ea facultas homini diuinitus data, qua mens illuſtrata fuit integra ac certa Dei & voluntatis diuinæ agnitione, qua & voluntas inclinatione ſua & motu ſpontaneo præſtabat integram obedientiam voluntati Dei agnitæ. Sed tamem in hac inclinatione & agnitione non ita confirmata fuit voluntas, vt obiecta ſpe alicuius boni ad deficiendum, ab illa obedientia declinare, & deficere ſuo & ſpontaneo motu non poſſet. *Breuius: Ante lapſum* fuit talis facultas in homine, vt poſſet velle & præſtare integram

obedientiam, vt poſſet eſſe conformis Deo, & eligere illam conformitatem. Deinde vt poſſet ab illa deficere. *Breuiſſimè. Ante lapſum* aptitudo fuit in homine ad eligendum bonum vel malum: fuit autem homo conformis Deo perfectè, quia *erat ad imaginem Dei conditus*. Item omnia *quæ fecerat Deus, erant valde bona.* Fuiſſe autem in primis parentibus cum perfecta Dei cognitione & obedientia coniunctam aliquam infirmitatem, quæ vinci poſſet magnitudine & impetu alicuius tentationis, euentus ipſe ſatis euidenter oſtendit. Ac ſingulari Dei conſilio tantum gratiæ collatum non fuiſſe primis hominibus, vt tentatione Diaboli non poſſent ſeduci, & ad peccatum permoueri, teſtatur Paulus Rom. 11. cùm ait: *Concluſit Deus omnes in contumacia, vt omnium miſereatur.* Item Rom. 9. dicens, vaſa iræ à Deo præparata eſſe ad interitum: oſtendit Deum ideo ſiuiſſe labi genus humanum, quia non modò miſericordiam erga electos, ſed iram quoque ſuam & potentiam & iuſtitiam in puniendis reprobis declarare ipſi viſum fuerit. Præterea cùm nihil ſine æterno & optimo Dei conſilio fiat, etiam lapſus primorum parentum tantò minus ab eo poteſt eximi, quantò magis de præcipuo ſuo opere, nimirum de genere humano, Deus quid fieri vellet, accuratè ab æterno conſtitutum habuit.

Gen. 1. 27. & 31.

Denique, iuſtitiam & conformitatem cum Deo retinere creatura nullo modo poteſt, niſi deo, qui dedit, eam conſeruante: nec amittere, ſi ille conſeruatam velit: iuxta hæc dicta, Iacob. 1. *Omne munus bonum, & omne donum perfectum eſt supernè, deſcendens à Patre luminum, &c.* Ioan. 1. *In ipſo vita erat, & vita erat lux illa hominum, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Pſal. 51. *Sp. S. tuum ne auferas à me.* Pſa. 104. *Abſcondis faciem tuam, turbantur.* 2. Tim. 2. *Solidum fundamentum Dei ſtat, habens ſigillum hoc, Nouit Dominus qui ſint ſui.* Et de noſtra in vita cœleſti confirmatione. Matth. 22. *In reſurrectione ſunt vt Angeli Dei in cœlo, &c.*

Vt igitur labi non potuiſſet homo, niſi Deo ſubtrahente manum, & non efficaciter ſuo Spiritu voluntatem eius afficiente, & regente in tentatione: ita nec perſtare in integritate potuit, cùm tentaretur, niſi Deo ipſum ſuſtentante & confirmante: ſicut Angelos beatos confirmauit, ne cum aliis deficerent.

Ratio humana, ſuo ingenio, in peccati culpa à ſe deriuanda, indulgens, cùm hæc audit, tumultuatur, ac, *Niſi talis bene vel malè agendi libertas homini tribuatur, vt perſeuerantia aut lapſus è ſola ipſius voluntate penderet, multa abſurda conſequi fingit. Primò, Deum fuiſſe cauſam illius peccati, ac per conſequens, omnium aliorum peccatorum, vt quæ ex primo lapſu ſunt orta. Fuiſſe item cauſam peccati Diaboli ſeducentis hominem, præſertim cùm primum peccatum non habet rationem pœnæ, vt alia peccata: ſiquidem nullum peccatum, quod peccato illo puniretur, præceſſerat: Ac proinde cùm Deus illud, non vt pœnam, velle potuerit, quatenus peccatum erat, voluiſſe videatur.* Sed etiamſi peccatum ſui quoque ipſius pœnam eſſe nihil prohibeat, cùm in eodem actu & creatura ſe priuans conformitate cum Deo, peccare, & Deus eam hoc bono priuans, quod ipſa ſponte abiecit, punire poſſet, vt de auaritia dicitur, Sirac. 14. *Eo qui inuidet ſibiipſi, nullus eſt deterior, & hæc eſt merces malitiæ eius:* Tamen præter pœnam ſunt alij fines, propter quos velle actionem illam & diaboli & hominis, Deo conueniebat. Tentationem hominis à diabolo factam, voluit Deus, tanquam explorationem hominis, qua manifeſtum fieret, an perſeueraturus eſſet in vera pietate erga Deum: ſicut ipſe Deus immediatè tentat Abrahamum, quando iubet eum facere, quod tamen fieri nolebat. hominis autem aſſenſum, quo obtemperabat is diabolo contra vocem diuinam, voluit Deus tanquam patefactionem infirmitatis creaturæ, quæ ſine ſingulari inſtinctu & præſidio diuino, dona quibus à Deo eſt ornata, retinere non poſſit: Item voluit hoc factum tanquam occaſionem ſeu viam ad manife-

ſtandam iuſtitiam & ſeueritatem ſuam in puniendis, & miſericordiam in ſeruandis peccatoribus: vt Exod. 9. Rom. 9. Hæc autem ſpectans & volens Deus in illo diaboli ſuaſu & hominis aſſenſu, nihilominus interea oderat, ac proinde non volebat nec efficiebat, ſed fieri permittebat vtriuſq; peccatum.

Quòd autem dicunt, *non fuiſſe lapſum hominem liberè, ſi non æquè perſeuerare in obedientia potuerit ac labi*: non valet conſequentia, quia ratiocinantur ex mala definitione *libertatis humanæ*, quam fingunt *non poſſe conſiſtere, ſi à Deo determinetur & regatur*. Teſtatur autem vniuerſa Scriptura ſufficere ad *libertatem creaturæ*, ſi *voluntas per ſe ſit flexibilis ad oppoſitum eius quod eligit, & ſua ſponte eligat id quod mens approbat vel improbat.*

Atq; hinc illud etiam diluitur, quod aiunt, *ſi non potuit homo lapſum effugere, non iuſtè ipſum á Deo puniri.* Nam qui voluntariè peccat, aut peccandi neceſſitatem ſibi attrahit, is iuſtè punitur ſua ipſius conſcientia eum accuſante: neq; eſt iniuſtum, deſeri eum á deo: & gratia Sp.S. priuari, qui ſciens & volens eam abiicit, & huius ingratitudinis & contemptus dei pœnas luere, etiamſi is, Deo ipſum deſerente, non poſſit aliter facere. Nullum .n. Deus niſi volentem deſerit, vt Matt. 18. *Neceſſe eſt vt eueniant offendicula, veruntamen væ homini illi per quem offendiculum euenit, &c.*

Tandem autem, *Deum, inquiunt, crudelem, inuidum, & à bonitate ac miſericordia alienum conſtitui, ſi gratiam illam homini non contulerit, ſine qua ipſum in tentatione conſiſtere non poſſe ſciebat: & tamen eum tentari à Diabolo voluerit.* Sed hæ & ſimiles operum & iudiciorum Dei ſugillationes, haud dubié cum impietate magna coniunctæ ſunt, quia principium illud euertunt, quod primus ad pietatem & reuerentiam erga Deum gradus eſt, nimirum, quicquid Deus facit, bonum & iuſtum & ab ipſius natura & lege non alienum eſſe, ſiue nobis illius ratio conſtet, ſiue non. Hæc igitur reſponſio ſufficeret, non pugnare cum Dei miſericordia & boni-

tate

tate, quicquid ille facit. Sed non deſunt etiam aliæ, videlicet illam gratiæ negationem non pugnare, ſed optimè conguere cum Dei miſericordia & beneficentia, quando hanc maioris gratiæ & beneficij conferendi occaſionem eſſe Deus vult: quemadmodum in hominis lapſu & reſtitutione manifeſtum eſt. Item non pugnare cum miſericordia, vel vlla alia virtute, quod ad gloriam ſummi boni, quod eſt Deus, illuſtrandam pertinet. Etſi enim ſit miſericordiæ non lætari ruina vel deſtructione creaturæ, tamen miſericordia cum iuſtitia pugnare non debet. Iuſtum eſt autem maiorem ſummi boni, nempe Dei, rationem haberi, & ab ipſo & ab aliis, quàm omnium creaturarum. Simul igitur optimè cohærent in Deo miſericordia nolens mortem morientis, & iuſtitia ſinens genus humanum labi, vt per eius lapſum Dei ſeueritas & bonitas patefiat.

Secundus gradus eſt in homine lapſo poſt peccatum, & in non regenerato. In hoc ſtatu agit quidem voluntas liberè: ſed tamen fertur ad malum, & nihil aliud quàm peccare poteſt, niſi à Spiritu ſancto regeneretur. *Breuius.* Poſt lapſum in homine non regenerato eſt aptitudo tantùm ad malum eligendum. *Omnes hominis cogitationes malæ ſunt. Non ſumus idonei ex nobis ipſis ad cogitandum quicquam boni. Natura eramus filij iræ.* Nullus igitur amor Dei eſt in nobis naturâ: ergo nullam habemus naturâ propenſionem ad obediendum Deo. Pſa.59.11. 2.Cor.3 9. Eph.2.9.

Hæc autem libertas non renatorum, ſeruitus peccati miſerrima eſt, & mors in peccatis, de qua multis in locis Scriptura docet: vt Ioh.8. *Qui facit peccatum ſeruus eſt peccati.* Rom. 6. *An neſcitis quòd cui ſiſtitis vos ipſos ſeruos ad obedientiam, eius ſerui eſtis cui obeditis, vel peccati ad mortem, vel obedientiæ ad iuſtitiam? &c.* 2.Pet.2. *Libertatem eis pollicentes, cùm ipſi ſint ſerui corruptionis, &c.*

Ob. 1. *Nihil facilius* (inquit Eraſmus) *quàm continere manus à furto. Item Socrates, Ariſtides, & plures alij fecerunt multas virtutes. Ergo in ipſis fuit liberum arbitrium*

*ad bonum ante regenerationem.Reſp.*1. Eſt mala definitio liberi arbitrij, & boni operis, quod eſt facultas præſtandi obedientiam Deo placentem. Non renati furantur intus cupiditate, etſi non externo facto.2. Deus ſua prouidentia etiam malorum corda gubernat, hinc autem non ſequitur, quòd facile ſit incipere internam obedientiam. Neq; ſunt bona opera coram Deo, hoc eſt Deo placentia, quæ non habent coniunctam internam obedientiam. Non autem potuit interna obedientia in illis eſſe, quia non fuerunt renati.

*Obiect.2. Opera Legis ſunt bona: Ethnici fecerunt opera Legis: Ergo Ethnicorum opera fuerunt bona.Reſp.*Ad maiorem per diſtinctionem: Opera Legis ſunt bona, ſcilicet per ſe, fiunt autem mala per accidens, & ſic à non renatis mala fiunt per accidens hæc opera Legis: quia non fiunt ab illis eo fine & modo quo deus iuſſit.

Ob.3.Multa etiam de Deo eiuſq; voluntate, & de vita rectè inſtituenda veræ notitiæ in mentibus non renatorum ſuperſunt. Secundùm has igitur notitias, & rectæ rationis iudicium agens voluntas non peccat, ſed benè operatur.Reſp. Primùm notitias illas legales, ſiue ad primam ſiue ad ſecundam tabulam Decalogi pertineant, non eſſe integras & ſufficientes: ideoque Deum, iuxta has lucis diuinæ reliquias coli rectè non poſſe, niſi accedat agnitio Dei & voluntatis diuinæ ex verbo Dei Eccl. tradito. Deinde, homines non inſtitutos in Eccleſia multa etiam falſa veris notitiis naturæ impreſſis aſſuere & erroribus peccata cumulare. Tertiò, eam eſſe voluntatis & affectuũ etiam contra iudicium rectæ rationis contumaciam, vt ne naturalibus quidem notitiis, nedum iis quæ ex verbo Dei debent accidere, obtemperent. Vnde ſunt illę etiam Ethnicorum querelæ: *video meliora, proboq́, Deteriora ſequor*: Et Paulina accuſatio:*Palam eſt ira Dei de cælo aduerſus omnem impietatem & iniuſtitiam hominum, &c.*

Obiect.4.Quod euitari nequit, id non eſt peccatum. Non renati non poſſunt vitare peccatum. Ergo ipſorum opera non ſunt

ſunt pro peccatis habenda. Reſp. Neganda eſt Maior. Ad peccatum enim ſatis eſt, ſi ſit voluntarium. Quantò autem magis neceſſariò, tantò maiori voluntate peccant homines. Non igitur poſſunt neceſſitatem culpæ obtendere. Probat hoc exemplū diaboli, qui quantò magis neceſſariò, tantò grauiùs peccat, ſciens ac volens Deo repugnans, & eum afficiens contumelia. Fruſtra autem & impiè cauillantur, *Iuſtitiam Dei non imputare diabolo peccata, quæ poſt ſui deprauationem neceſſariò cōmittit: Item, diabolum eſſe iam finaliter & ſine ſpe veniæ abiectum à Deo, homines autem in hac vita poſſe in peccato perſeuerare, aut ab eo deſiſtere: Itaque horum actiones tantùm ea peccata eſſe, in quibus peccatum euitari poſſit.* Omnibus enim diabolorum & hominum peccatis Deus iraſcitur, & omnia punit æternis pœnis, aut æquiualente. Neque ideo neceſſarium & ineuitabile peccatum definit peccatum eſſe, quòd ſanationis & veniæ conſequendæ ſpes eſt, aut non eſt. Quicquid enim contra legem diuinam committitur, id peccatum eſt, ſiue vitari, ſiue non vitari poſſit, ſiue deſiſtat, ſiue perſeueret is qui peccat.

Obiect. 5. Qui non ſic operatur bene, vt in ipſius poteſtate ſit bene aut malè facere, is nec laudem nec præmiū meretur: At bona quæ faciunt homines non ſunt, in ipſorum poteſtate & arbitrio ſita. Ergo nec laudem, nec præmia virtutibus merentur. Reſp. Si de merito quęratur, totum argumentum concedimus. Verum eſt enim nullam creaturam poſſe quicquam apud Deum mereri, nec laudem vel gloriam nobis debere tribui, quaſi bona quæ facimus, ex nobis ſint, cùm omnia, quæ in omnibus ſunt bona, Deus operetur. Si verò nec præmium nec laudem iuſtè tribui dicant, plus eſt in concluſione quàm in præmiſſis. Vt enim teſtetur Deus, iuſtitiam ſibi placere, & ſuam bonitatem magis magiſque exerat, grauitas eam præmiis ornat, & bona ac iuſta ideo laudari debent, quòd bona & Deo placentia: imò quòd ipſius dona atque

que opera & nos ipſius organa ſimus, quibus ſe & ſua bona communicat: iuxta hæc dicta. Rom. 8. *quos elegit, hos & vocauit, &c.*

Obiect. 5. Qui non habent parem facultatem bonum aut malum eligendi, eos neceſſe eſt vel omnes bonos vel omnes malos exiſtere. Non renati non habent boni aut mali eligendi parem facultatem, ſed tantùm libertatem eligendi malum. Ergo neceſſe eſt omnes pariter malos eſſe. Reſp. Si de natura humana, qualis eſt ſine gratia Sp. S. intelligatur argu. concedendum eſt totum. Certum eſt.n. ante regenerationem omnes æqué à fide & conuerſione alienos eſſe: immo ne diſciplinam quidem externam præſtarent, niſi Deo ipſos frenante, ne flagitia perpetrent. Gen. 20. *Ego prohibui te, ne peccares mihi.* Sin autem concludant manere etiam omnes pariter malos oportere, mouente & flectente S.S. corda & animos ad conuerſionem: plus eſt in concluſione, quàm in præmiſſis. Vt enim quos Deus non flectit, impoſſibile eſt conuerti, ſic eos quos ipſe dignatur regenerationis gratia, non modò poſſibile, ſed etiam neceſſe eſt conuerti. Io. 6. *Omnes quos dat mihi Pater, ad me venient.* Inſt. Hoſeæ. 13. dicitur: *Pernicies tua ex te Iſrael.* Et. Ieſ. 57. *Peccata tua diuiſerunt. Ergo in voluntate hominis eſt cauſa huius diſcriminis, quòd alij conuertuntur, alij non conuertuntur: non autem in collatione aut ſubtractione gratiæ diuinæ, hoc eſt, ante gratiam regenerationis donatam, ſic ſunt alij aliis meliores, vt ipſi accipiant gratiam, quam alij repudiant.* Sed Reſp. addit Hoſeas: *Tantùm ex me ſalus.* Docet enim ſic pendere ſalutem noſtram ex Deo, vt illa niſi per ipſius miſericordiam & gratiam ſingularem contingere nobis non poſſit. Eſt igitur perditio ex pereuntibus quoad meritum pœnæ: ſed hoc non tollit cauſam ſuperiorem, videlicet reprobationem diuinam. Cauſa enim proxima non tollit remotam. Idem de dicto Ieſ. Reſp. Peccata ſeparant à Deo electos ad tempus, reprobos in æternum: ſed præcedente conſilio diuino, quo Deus decreuit ſibi adiungere aut abiicere quos

ipſi

ipſi viſum fuit. Rom. 9. *Cuius vult miſeretur: quem autem vult indurat.*

Obiect.6. Qui non habet libertatem faciendi bona & vitandi mala, is fruſtra vrgetur præceptis & doctrina. Sed non renati non habent libertatem faciendi bona opera, & omittendi mala. Ergo fruſtra ipſis præcipitur obedientia. Reſp. Maior neganda eſt. Quia dum voluntatem ſuam denunciari Deus ſinit impiis, aut eos ſimul etiam intus ſuo ſpiritu illuminat & permouet, vt voci diuinæ obtemperent, aut ſtimulis conſcientiæ pungit, vt vel diſciplinam externam præſtent, vel minùs perſequantur agnitam veritatem, aut in hac oppugnanda ipſorum hypocriſin & furorem detegit, aut infirmitatem atq; ignorantiam manifeſtam facit, ac tandem eos in hac vita & in extremo iudicio inexcuſabiles reddit. *Inſt.1. Cuius conuerſio & obedientia pendet ex gratia S.S. ei nihil eſt opus hortatione & præceptis. Sed in iis etiam qui conuertuntur, conuerſio pendet ex gratia. Ergo inania ſunt præcepta, &c.* Reſ. ad Maiorē per diſt. Si conuerſio pendet ex gratia, ſic vt non adhibeat S.S. doctrinam velut inſtrumentum, quo doceat mentes, & moueat corda; concedatur hoc ſanè: quanquam vt ante dictum eſt, reſtant adhuc alij vſus doctrinę. At quando placuit deo per hoc ipſum organum & illuminare & flectere animos ad fidem & obedientiam, falſiſſima eſt Maior. Scriptum eſt enim Rom.1. *Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti.*

Inſt.2. Præcepta & doctrinam iis proponere, quibus gratia obediendi negetur, quiq; ea magis indurentur & grauiùs damnentur, non miſericordiæ, ſed crudelitatis eſt. Non igitur hoc facit Deus qui ſummè miſericors eſt. Negamus rurſus Maiorem: 1. quia ſumma miſericordia in Deo non tollit iuſtitiam. 2. quia ſic vult eos fieri inexcuſabiles per prædicationem doctrinę cœleſtis, vt interea non lætetur ipſorum perditione & ſupplicio: ſed propter iuſtitiæ ſuæ patefactionem, cuius rationē haberi maiorē diuina iuſtitia poſtulat, quàm omnium creaturarum,

id

id vult quod alioqui auerſatur, miſericordia & bonitate erga omnes creaturas, quemadmodum dicit Ezech. 21. *Nolo mortem morientis*

Ob.6. Qui præparat ſe ad accipiendam gratiam qua faciat bona opera, is iam facit opera Deo placentia. At homines præparant ſe ad gratiam accipiendam. Ergo etiam ante regenerationem faciunt Deo placentia. Negamus Minorem: quam probare videntur illa, 1. *Sam.* 7. *Præparate cor veſtrum Domino.* Act. 10. *preces & eleemoſynæ Cornelij*, antequam doceretur & baptizaretur à Petro, *aſcenderunt in memoriam coram Deo.* Sed in his & ſimilibus locis præparare, ſiue parare, ſiue firmare cor, non eſt facere opera ante conuerſionem, quibus inuitetur deus, vt gratiam regenerationis conferat in homines: ſed eſt à iam renatis & conuerſis promptam & firmam voluntatem præſtari obediendi Deo, & in vera pietate perſeuerandi. Nam & populus Iſraelitarum egerat pœnitentiam, cùm ad eos hoc diceret Samuel. Præcedit enim eo in loco: *Lamentata eſt omnis domus Iſrael, & ſecuta eſt Iehouam.* Cornelius item antequàm à Petro edoceretur, Ieſum eſſe Meſſiam, dicitur iam fuiſſe pius & timens deum, & ſic inuocans deum, vt preces ipſius placerent deo, & exaudirentur.

Ob.7. Opera quæ præſtare non eſt in noſtra poteſtate, non ſunt noſtra, nec verè & propriè dicuntur à nobis fieri. At bona opera dicuntur noſtra eſſe, & à nobis præſtari. Ergo eſt in noſtra voluntate poſitum ea facere, aut non facere. Negamus Maiorem. Non enim ideo dicuntur noſtra vel à nobis fieri, quia ex nobis ſint: ſed, quia Deus in nobis & per nos ea operatur, & quidem ita vt noſtra voluntas ea ſuo & proprio motu faciat, quamuis nonniſi renouata, excitata, & gubernata à Spiritu. S. Eph. 1. *Ipſius ſumus opus, conditi in Chriſto Ieſu ad bona opera, quæ preparauit deus vt in eis ambularemus.*

Ob.8. *Qui adiuuatur ab alio in conuerſione & bonis operibus inchoandis, aliquid eorum ipſe præſtat prius quàm iuuetur. Qui enim iuuatur, inchoat actionem. Deus nos iuuat.*

Ergo

Ergo noſtrûm eſt inchoare bona opera. Minor probatur Marc.9. *Credo Domine, ſed opem fer incredulitati meæ.* Ro. 8. *Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram.* *Reſp.* Ex puris particularibus nihil ſequitur. Maior enim non eſt vniuerſalis, cùm adiuuare poſſit non tantùm is qui inchoat opus, ſed etiam in quo inchoatur & perficitur ab alio. Sic autem nos adiuuamur á Deo, vt ipſe primùm in nobis efficiat veram agnitionem ſui, & inclinationem ad obediendum ipſi, & bonorum motuum initia, & eadem à ſe inchoata, etiam augeat & perficiat. Adiuuare autem nos ideo dicitur, quia ſic agit in nobis, vt nos non ſimus otioſi, ſed ipſo agente quoq; agamus: & tamen præſeruare aut perficere ſine ipſo non magis quàm incipere poſſimus. Phil.1. *Qui cœpit in vobis opus bonum perficiet vſque ad diem Ieſu Chriſti.* & 2. *Deus eſt is, qui efficit in vobis & vt velitis, & vt efficiatis, pro gratuita ſua beneuolentia.*

Hic verò præcipuè inſurgent aduerſarij: *Non quidem poſſe nos conuerti ad Deum, niſi præueniente nos & mouente ad conuerſionem ipſius gratia: ſed gratiam hanc præuenientem conuertendos, omnibus eatenus à Deo dari, vt penes ipſos ſiue in poteſtate ipſorum iam ſit, hac vti aut eam repudiare, id eſt, conuerti aut perſeuerare in peccatis. His iam demum, qui prima illa & vniuerſali, ſiue omnes præueniente gratia rectè vſi fuerint, id eſt, ad eligendum bonum, ad quod eligendum à Deo ſolicitantur, ſed tamen non efficaciter flectuntur, ſua libertate ſe applicauerint: his etiam dari gratiam ſubſequentem ſiue cooperantem, vt quod ſine hac non potuiſſent, hac interueniente iam præſtare poſſint, hoc eſt, verè ad Deum conuerti & perſeuerare.* Probant hoc Scripturæ dictis, quæ gratiam Dei ex conditione voluntatis humanæ ſuſpendere videntur, vt Zach.1. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Ieſ.1. *Si volueritis, bona terræ comedetis.* Ier.7. *Vocaui vos, & non reſpondiſtis.* Sed è Scriptura certò conſtat, neque ſine Spiritus ſancti donatione quenquam conuerti poſſe, neque hunc omnibus á Deo donari: ſed iis tantùm, quos ille gratuita miſericordia

 cordia

cordia hoc beneficio dignatur, ita vt non in hominibus, ſed in ſola Dei miſericordia cauſa ſit quærenda, cur hi potiùs quàm illi credant voci diuinæ, & ad Deum conuertantur: atque idcircò poſſint quidem omnes conuerti, quantum ad libertatem & potentiam diuinam, & ad voluntatis humanæ mutabilem naturam attinet, ſed non poſſint omnes, cùm propter auerſionem naturæ à Deo & prauitatem omnibus ingenitam, quæ à Deo quidem tolli, ſed ipſo hoc non efficiente, à nobis deponi atque exui non poteſt, tum propter immutabile decretum diuinum, quo ſtatuit Deus aliquos in peccato & exitio, in quod ruere ipſos permiſit, relinquere, atq; ideò vel mentes eorum vera ipſius cognitione non illuſtrare, vel corda & voluntates non renouare nouis inclinationibus ſeu viribus, nec efficaciter flectere ad obediendum veritati agnitæ. Neque teſtimonia quæ allegant aduerſarij diuerſum docent. Iubet Deus *nos conuertere ad ſe, vt ipſe conuertatur ad nos*, hoc eſt, pœnas auertat & mitiget, ac ſua beneficia in nos conferat, non quia conuerſio in noſtra poteſtate ſita ſit, ſed quia per hæc præcepta in cordibus electorum eam vult efficere & confirmare. *Volentibus obtemperare promittit bona*, non quia velle obedientiam in noſtra poteſtate ſit, ſed quia promiſſionibus eam voluntatem in nobis excitare vult. *Exprobrat pertinacibus ipſorum prauitatem*, non quia hanc exuere in ipſorum poteſtate ſit, ſed quia voluntariæ contumaciæ accuſatione, vult ipſis excuſationem omnem in iudicio ſuo adimere.

Inſtant rurſus: *Etſi nemo ſine gratia conuerti aut bene agere poſſit: tamen non tantùm ſequentia dona & beneficia Dei, ſed primam quoque gratiam Spiritus ſancti, qua conuertimur, omnes volentes habere poſſe, cùm Deus omnibus volentibus eam ſe daturum promittat, vt* Ieſ. 1. Apoc. 3. & Ieſ. 51. & 55. *Omnes ſitientes venite ad aquas. Omnes autem poſſunt velle. Ergo omnes poſſunt conuerti.* Minorem negamus. Eam probant. *Voluntas accipiendi præcedit acceptionem*

ceptionem. Ergo nondum habentes gratiam poſſunt eam velle accipere. Antecedens negamus de gratia conuerſionis. Nemo enim poteſt hanc expetere, niſi prius initium eius habeat. Nam *Deus eſt qui efficit vt velimus, & vt efficiamus.* Voluntas igitur credendi & pœnitentiam agendi, eſt ipſum fidei & conuerſionis initium, quod quicunque verum & non ſimulatum habent, in iis augetur & perficitur, vt dictum eſt, *Qui cœpit in vobis bonum, idem etiam perficiet.*

Ob. 10. *Quod Deus optat id penes alium eſt: Deus optat vt ſimus idonei ad bonum aliquod agendum. Ergo per nos aliquid boni agere poſſumus. Et per conſequens non egemus operatione Spiritus Sancti. Reſp.* Sunt quatuor termini. In Maiore, propriè ſumitur optandi verbum, in Minore non. Deus optare dicitur per anthropopatheian, & ideò mutatur genus prædicationis. *Deus autem dupliciter optat.* 1. mandato & inuitatione. 2. quod ad amorem erga creaturas attinet, & ad cruciatum pereuntium, non autem quòd ad executionem ſuæ iuſtitię attinet. Inſt. 1. *Qui inuitat alios, & lætatur bona ipſorum actione, id facere eſt penes alium, & non penes eum qui inuitat. Sed Deus inuitat nos & delectatur, &c. Ergo penes nos eſt aliquid boni agere. Reſp.* Nego Minorem: quia non eſt ſatis Deum inuitare: ſed oportet etiam noſtram voluntatem faciendi aliquid boni accedere, quàm habere non poſſumus niſi à ſolo Deo. *Inſt. 2. Cùm igitur non poſſimus præſtare Legem, videtur Deus iniuſtus, qui præcipit, ſeu poſtulat impoſſibilia. Reſp.* Qui præcipit impoſſibilia, eſt iniuſtus, videlicet niſi prius dederit poſſibilitatem: deinde niſi homo impoſſibilitatem eam velit: poſtremò niſi iſta præceptio impoſſibilis rei ſit ſtimulus ad agnoſcendam ac deplorandam impoſſibilitatem. Deus non remittit ſuum ius homine abiiciente ſuum bonum: Imò quia illud abiicimus mandatum Dei tranſgrediendo, & quia tranſgreſſoribus minatus eſt, ideò nos punit. *Inſt. 3. Atqui nos peccatum non attraximus. Reſp.* Primi parentes lapſi amiſerunt hanc

poſſibilitatem ſibi & omnibus poſteris ſuis: ſicut illam quoque acceperunt pro ſe, & pro poſteritate. Si princeps det nobili feudum, & is deficiat, feudum non ſibi tantùm, ſed poſteris amittit: & princeps non facit iniuriam liberis iſtius, ſi non reſtituat feudum amiſſum patris culpa: ſi dat, facit ex gratia.

Ob. 11. *Qui non conſequitur finem ſuum, fruſtrà poſtulat.* *Reſp.* Deus non fruſtra præcipit, quia mandando & poſtulando conſequitur in nobis ſuum finem. *Inſtantia. Qui præcipit impoſſibilia, ſupervacanea præcipit.* *Reſp.* Fallacia eſt accidentis, vel á dicto ſecundùm quid ad dictum ſimpliciter: quum ſint alij fines, etſi nos eos non præſtemus. 1. In piis agnitio impoſſibilitatis, & inchoatio nouæ obdientiæ. 2. Manifeſtatio iuſtitiæ diuinæ in impiis. Preterea ad maiorem reſpondeo, *præcipi ſupervacanea*, videlicet ſi non faciat poſſibilia. Deus autem facit in electis per doctrinam Euangelij, inchoans nunc & perficiens tandem. Ergo hæc poſtulatio impoſſibilis eſt maximum beneficium, quia eſt via ad recipiendam poſſibilitatem.

Atq; hinc facilè intelligitur, quo ſenſu accipienda ſint vulgata illa Hieronymi dicta: *Anathema ſit, ſi quis dixerit, Deum præcepiſſe impoſſibilia.* Et: *Anathema ſit, ſi quis dixerit legem poſſibilem eſſe ſine gratia.* Impoſſibilis enim eſt non renatis: poſſibilis eſt, quod ad perfectam obedientiam attinet, nondum lapſis, aut integré reſtitutis: Renatis autem & nondum glorificatis poſſibilis eſt per imputationem ſatisfactionis Chriſti & inchoationem nouitatis, quæ ſit in Spiritu ſancto in hac vita.

Ob. 12. Dicta etiam colligunt promittentia Dei beneficentiam cum conditione noſtræ obedientiæ, vt: *Si vis vitam ingredi, ſerua mandata.* Item: *Hoc fac & viues, &c.* Ex illis ſic ratiocinantur: *Promiſſio habens additam conditionem impoſſibilem, eſt inutilis, & ludificatur eum cui facta eſt: At promiſſiones diuinæ habent conditionem impoſſibilem. Ergo omnes incertæ, imò nunquam implendæ & nihil*

nihil niſi ludibrium ſunt. Reſp. primùm negatione Maioris. Nam promiſſio etiam in iis qui non accipiunt eam, habet hunc vſum, vt manifeſtum fiat, Deum nullius perditione lætari, & iuſtum eſſe in puniendo, cùm eos etiam ad ſe inuitet, qui ſua ingratitudine promiſſiones diuinas contemnunt & repudiant. Secundò per diſtinctionem, videlicet inutilem eſſe promiſſionem illis, quibus conditio addita nunquam fit poſſibilis, non autem iis, quibus hoc fit poſſibilis per fidem & gratiam iuſtificationis per Chriſtum, & regenerationis, per Spiritum ſanctum. Sic autem poſſibilis fit electis. Ergo neutros Deus ludit, ſed vtriſque oſtendit seriò quales oporteat eſſe, quibus vitam æternam largiatur, & quàm ſint beneficiis diuinis indigni, & nunquam eorum futuri participes, niſi gratuita Dei miſericordia ab interitu eximantur: tum etiam fideles ad præſtandam obedientiam magis ac magis allicit & confirmat.

Poſtremò, citant & alia dicta, quæ in hominum voluntate conuerſionem & bona opera conſtituere videntur: Pſal. 119. *Inclinaui cor meum ad obſeruanda præcepta tua.* 1. Ioh. 5. *Quiſquis ex Deo eſt, ſeruat ſeipſum.* Hæc & ſimilia dicta opus Dei tribuunt hominibus: primò quia non tantùm ſunt obiectum, ſed etiam inſtrumentum operationis diuinæ, quam S. S. in ipſis exercet. Deinde quia tale inſtrumentum ſunt, quod à Spiritu ſancto renouatum & motum, ipſum quoque vnà operatur & ſeſe mouet. Non enim alius Spiritui ſancto, alius voluntati, ſed idem vtrique effectus tribuitur, Spiritui tanquam principali, voluntati tanquam ſecundariæ cauſæ,

Ob. 13. *Si nihil niſi peccare poſſumus ante regenerationem, Deus iniuſtè nos punit peccantes neceſſariò.* *Reſp.* Qui neceſſariò peccat, iniuſtè punitur, ſcilicet niſi ipſe ſibi attraxerit neceſſitatem peccandi. Iuſtè igitur puniuntur, quia nobis attraximus iſtam neceſſitatem, 1. *In primis parentibus.* 2. *quia & ipſi volumus eam.* Scire autem

debemus nos iuſtè propterea puniri, & iuſtè Deum à nobis poſtulare obedientiam. 1. *propter gloriam Dei*, vt ſciamus quòd ſit iuſtus. 2. *propter noſtram ſubiectionem*, vt ſubmittamus nos illi, cùm videmus illum iure à nobis poſtulare, quod præſtare non poſſumus. Poſtulat autem ipſe, 1. *Vt ſciamus quales fuerimus ante lapſum.* 2. *Vt ſciamus quid principaliter à Deo petere debeamus*, nempe renouationem noſtram. 3. *Quid Chriſtus pro nobis præſtiterit*, nempe ſatisfecit, & regenerat nos.

Tertius hominis ſtatus eſt in hac vita, regenerati quidem, ſed nondum glorificati, ſiue in quo inchoata, ſed nondum perfecta eſt regeneratio. In hoc ſtatu voluntas libertate ſua vtitur non tantùm ad malè, vt in ſecundo, ſed partim ad bene, partim ad malè operandum. Idq; duobus modis accipiendum eſt: primò quòd alia renatorum opera ſunt bona & Deo placentia, quæ iuxta Dei mandatum ab ipſis fiunt, alia verò mala & Deo diſplicentia, quę contra mandatum diuinum faciunt: quod ex infinitis ſanctorum lapſibus eſt manifeſtum. Secundò, quòd etiam bona opera quæ faciunt conuerſi in hac vita, etiamſi Deo placent propter imputatam ipſis Chriſti ſatisfactionem, non tamen perfectè bona, hoc eſt, legi diuinæ conformia, ſed imperfecta & multis peccatis contaminata ſunt, ac proinde ſi extra Chriſtum aſpiciantur, conſiſtere in iudicio, & condemnationem effugere non poſſunt. Cauſa propter quam bene operari voluntas incipit, hæc eſt, quia ſingulari gratia ſeu beneficio. S.S. per verbum dei renouatur natura hominis, accenditur in mente noua lux & agnitio Dei, in corde noui affectus, in voluntate nouæ inclinationes cum lege diuina congruentes, & mouetur voluntas efficaciter ad agendum ſecundùm has notitias & inclinationes, atque ita & facultatem volendi quod Deus approbat, & vſum eius facultatis recuperat, incipitq; Deo conformis fieri & ei obedire. Deu. 30. *Circumcidet Dominus deus tuus cor tuum, & cor ſeminis tui, vt diligas Dominum Deum tuum, &c.*

Ezech.

Eze.36. *Dabo vobis cor nouum, & Spiritum nouum ponam in medio veſtri, & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, & ſpiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam, vt in præceptis meis ambuletis.* Act.16. *Dominus aperuit cor Lidiæ, vt attenderet his quæ dicebantur à Paulo.* 2. Cor. 3. *Vbi Spiritus Domini, ibi libertas.* Cauſæ verò, propter quas non tantùm ad bona, ſed etiam ad mala eligenda voluntas libertate ſua vtitur, duæ ſunt. Prima, quòd in hac vita renouatio naturæ non ſit perfecta, neque quod ad agnitionem Dei, neq; quod ad inclinationes ad obediendum Deo attinet: altera, quòd renati non ſemper à S. S. reguntur, ſed interdum à Deo vel examinandi, vel caſtigandi, vel humiliandi ipſos cauſa, ad tempus deſeruntur, ſed tamen ad pœnitentiam reuocantur, vt non pereant: de prima cauſa dictum eſt Rom. 7. *Scio quòd non habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum: ſiquidem velle, adeſt mihi: ſed vt quod bonum eſt perficiam, non aſſequor. &c.* Mar. 9. *Credo Domine, ſed opem fer incredulitati meæ.* De ſecunda Pſal. 51. *Spiritum S. tuum ne auferas à me.* Ieſ. 63. *Quare errare nos feciſti Domine, de viis tuis, indurasti cor noſtrum, ne timeremus te? Conuertere propter ſeruos tuos.* 1. Reg. 8. *Sit Dominus Deus noſter nobiſcum, ne derelinquat nos, &c.*

Hinc duo conſequuntur: Primùm, vt homo corruptus, ante regenerationem non poteſt inchoare nouam obedientiam Deo placentem: ita renatus in hac vita, etiamſi incipit obedire Deo, hoc eſt, inclinationem aliquam & propoſitum obtemperandi Deo ſecundùm omnia ipſius præcepta non ſimulatum quidem, ſed nihilominus languidum, & luctans cum inclinationibus, affectibus, & cupiditatibus prauis, habet, atq; ideò in vita & moribus ipſius elucet ſtudium pietatis erga deum & proximum: non tamen poteſt integram, ſeu perfectam obedientiam Deo præſtare: quia nec agnitio nec dilectio Dei tanta eſt ac tam ſincera quàm lex Dei requirit, iuxta dictum Pſalmi. 143. verſ. 2. *Ne venias in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur*

in conſpectu tuo omnis viuens. Secundum: inclinationes, etiam cogitationes & affectus bonos, & propoſitum bonum retinere, & in eo perſeuerare conuerſi non niſi eatenus poſſunt, quatenus hæc Spiritus ſanctus in ipſis efficit & conſeruat: eo quippe ducente & regente ipſos, rectè iudicant & faciunt: eo deſerente ipſos, cæcutiunt, errant, labuntur & deficiunt, ſic tamen, vt non pereant, ſed reſipiſcant & ſeruentur, ſi modò verè conuerſi fuerint. 1. Cor. 4. *Quid habes quod non acceperis, ſi autem accepiſti, quid gloriaris?* Philip. 1. *Perſuaſus ſum; quòd qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſque in diem Ieſu Chriſti.* Phi. 2. *Deus eſt, qui efficit in vobis & vt velitis, & vt perficiatis, pro bona voluntate.* Ioan. 15. *Abſq; me nihil poteſtis facere.* 1. Cor. 1. *Qui etiam confirmabit vos vſq; ad finem inculpatos, in diem domini noſtri Ieſu Chriſti.* 1. Cor. 10. *Fidelis eſt Deus qui non ſinet vos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed præſtabit vnâ cùm tentatione etiam euaſionem, vt poſſitis ſufferre.* 1. Pet. 1. *Qui virtute Dei cuſtodimini per fidem in ſalutem.*

Hanc ſententiam, quòd nec perfectè, nec ſemper poſſint renati Deo obedire, præter teſtimonia, etiam confirmant rationes euidentes, nimirum, quòd *omnia bona à Deo accipiamus*, Iacob. 1. multò igitur magis hæc bona, quæ ſunt omnium maxima, videlicet conformitatem cum Deo, & in ea perſeuerantiam.

Item: *Præter æternum Dei decretum nihil poteſt fieri. Bona verò opera, quæ faciunt conuerſi, Deus ab æterno decreuit,* Eph. 2. *Nam ipſius ſumus opus, conditi in Chriſto Deo ad opera bona, quæ præparauit Deus, vt in eis verſaremur.* Ier. 1. *Priuſquam te formarem in vtero, noui te, & antequam naſcereris, ſanctificaui te.* Ergo neque minus, neque plus eorum poſſunt facere, quàm Deus per Spiritum ſuum in ipſis efficere decreuit.

Item: *Dona Spiritus ſancti non in hominum, ſed in Spiritus ea diſpenſantis arbitrio & poteſtate ſunt ſita.* 1. Cor. 12. *Omnia hæc efficit vnus ille & idem Spiritus, diſtribuens priuatim illa ſingulis ſicut vult.* Epheſ. 4. *vnicuique noſtrûm*

data eſt gratia pro menſura doni Chriſti. 2. Theſſ. 3. *Non omnium eſt fides*. Eſt autem perſeuerantia in vera pietate & voluntas ſeu ſtudium perſeuerandi, & petitio confirmationis & auxilij Spiritus ſancti, non minùs donum Spiritus ſancti quàm ipſa regeneratio, & fides & conuerſio, vt ſuprà oſtenſum eſt. Ergo perſeuerare in fide & conuerſione non magis eſt in noſtra poteſtate, quàm credere & conuerti.

Item: *In cuius poteſtate & arbitrio ſita eſt perſeuerantia noſtra, is eſt conſeruatio noſtræ ſalutis. Non autem nos, ſed Deus eſt autor & conſeruator ſalutis noſtræ.* Ioh. 10. *Nemo rapiet oues meas ex manu mea, &c.* Ergo non in noſtra, ſed in Dei poteſtate & arbitrio ſita eſt perſeuerantia.

Deniq; *vt conuerſio, ita & perſeuerantia noſtra eſt gratuitum donum Dei:* hoc eſt, ſicut Deus in nobis cauſam nullam inuenit quare nos conuertat, ita neq; in nobis cauſam inuenit, quâ moueatur, vt nos conuerſos ſeruet; ne deficiamus, aut labamur. Nec enim in nobis cauſa eſt cur potiùs nos, quàm parentes noſtros in paradiſo ſeruet, ne deficiamus: nec in ſanctis eſt prima cauſa cur alios potiùs quàm alios contra tentationes & lapſus defendat Deus, vt Samuelem & Ioſaphatum potiùs, quàm Samſonem & Dauidem. Si autem penes nos eſſet perſeuerare, aut non perſeuerare, cauſa diſcriminis huius in nobis eſſet. Non igitur nobis, ſed miſericordiæ Dei, perſeuerantia in pietate, & abſtinentia à peccatis tribuenda eſt.

Sed contra priorem ſententiam, quòd videlicet etiam optima ſanctorum opera in hac vita non ſint perfectè bona, ac proinde in iudicio diuino conſiſtere & Deo placere, niſi per imputationem ſatisfactionis Chriſti, non poſſint, à Pontificiis diſputatur.

Opera Chriſti & Spiritus ſancti, inquiunt, *non poſſunt eſſe impura & Deo non placere. Bona opera renatorum Chriſtus per Spiritum ſuum in ipſis operatur. Ergo neceſſe eſt ea pura eſſe & perfecta, & Deo placere, etiam in ſe conſiderata. Non enim Deus poteſt ſua opera damnare, quantumuis ad iudicij*

dicij ſui rigorem illa examinet. Reſpondemus ad Maiorem. Opera Dei ſunt pura & nulla reprehenſione digna, quatenus ſunt opera Dei, ac talia qualia Deus facit: non autem quatenus à creaturis deprauata ſunt: nec ſemper ſunt pura, quæ non Dei tantùm, ſed ſimul etiam creaturarum opera ſunt. Hæc enim quatenus à Deo ſunt, omni vitio carent: quatenus autem à creaturis fiunt, etiam bona & non reprehendenda ſunt, ſi creatura, per quam Deus agit, perfectè ſit voluntati Dei conformis: impura verò & imperfecta, & ſecundùm legis ſententiam, obnoxia damnationi ſunt, ſi creatura per quam Deus agit, praua ſit & vitioſa, hoc eſt, ignorantia Dei & auerſione à Deo corrupta.

Ob. 2. *Deus non poteſt damnare membra filij ſui.* Rom. 8. *Nulla eſt condemnatio his qui ſunt in Chriſto Ieſu. Renati ſunt membra Chriſti. Ergo etiam in ſe conſiderati ipſi & ipſorum opera non poſſunt damnari in iudicio Dei. Reſponſio.* Plus eſt in concluſione quàm in præmiſſis. Tantùm enim hoc ſequitur, Sanctos non poſſe damnari. ſed hoc fit reſpectu ſatisfactionis Chriſti ipſis imputatæ: non reſpectu obedientiæ ipſorum, quæ placet Deo, non quia perfectè cùm lege congruat, ſed quia defectus & vitia quæ ipſi adhæreſcunt, propter Chriſtum condonantur.

Obiect. 3. *Chriſtus in iudicio reddet vnicuique ſecundùm opera ſua. At ſeueritas diuinæ iuſtitiæ non reddit bona ſecundùm opera non perfectè bona: Sunt igitur ſanctorum opera ſic perfecta, vt damnari iudicio Dei non poſſint.* Reſp. ad Maiorem. Iuſtitia Dei non niſi ſecundùm perfecta opera reddit bona, ſi legaliter iudicet, hoc eſt, ex pacto integræ obedientię erga legem. Reddit vero bonum etiam ſecundùm opera imperfecta, &, niſi peccatum adhærens condonetur, damnationem merentia, cùm iudicat Euangelicè, hoc eſt, non ex pacto operum ſeu obedientiæ propriæ, quæ legi ſatisfaciat, ſed ex pacto fidei, ſiue iuſtitiæ Chriſti per fidem nobis applicatæ: & tamen ſecundùm opera, vt ſecundùm

argumenta

argumenta, ſiue teſtimonia fidei, ex qua proficiſcuntur, & quam eſſe in hominibus, tanquam effectus, oſtendunt.

Obiect. 4. Pſalm. 119. *Toto corde meo exquiſiui te.* Ibid. *Beati qui cuſtodiunt teſtimonia eius, qui toto corde quærunt eum.* Gen. 6. *Noah erat vir iuſtus & perfectus in generationibus ſuis.* 2. Paral. 15. *Cor Aſæ erat perfectum omnibus diebus ipſius.* Matth. 5. *Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter in cœlis perfectus eſt.* Sed in his & ſimilibus dictis, toto corde & perfecto Deum ſequi & diligere, non ſignificat perfectionem graduum ſiue eum obedientiæ gradum, quem lex à nobis requirit: ſed perfectionem partium ſiue integritatem, & ſinceritatem oppoſitam hypocriſi & ſimulationi pietatis, hoc eſt, verum & non ſimulatum affectum & ſtudium ſeu propoſitum obediendi Deo, & repugnandi prauis cupiditatibus & initium obedientiæ ſiue ſubiectionis erga Deum ſecundùm omnia ipſius præcepta. Etſi autem in omnibus etiam ſanctiſſimis multum hypocriſis eſt reliquum, ſicut dicitur; *Omnis homo mendax*: tamen ingens diſcrimen eſt inter eos, qui ſimpliciter hypocritæ ſunt, & ſibi de ſua hypocriſi placeant, nullum habentes in cordibus veræ pietatis initium aut ſenſum, & eos qui reliquias hypocriſeos in ſe agnoſcentes & deplorantes, ſimul habent initia veræ fidei & conuerſionis ad Deum. Illi à Deo damnantur: hi recipiuntur in gratiam, non propter hoc initium obedientiæ in ipſis ſed propter imputatam ipſis perfectam obedientiam Chriſti. Ideoq; huic declarationi addenda eſt altera, quòd conuerſi ſunt perfecti in conſpectu Dei, non tantùm partibus veræ pietatis, quæ omnes in ipſis inchoatæ ſunt, ſed etiam gradibus veræ & integræ iuſtitiæ Chriſti ipſis imputatæ, ſicut dicitur Col. 1. *In ipſo eſtis conſummati.* Heb. 10. *Vnica oblatione conſecrauit in perpetuum eos, qui ſanctificantur.* Sed inſtant, *etiam graduum perfectionem Sanctis in Scrip. tribui* 1. Co. 2. *Sapientiam loquimur inter perfectos.* 1. Cor. 14. *Intelligentia perfecti ſitis.* Eph. 4. *Donec euadamus*

in

in vnitatem fidei & agnitionem Filij Dei, in virum perfe-ctum ad menſuram ſtaturæ adulti Chriſti. Verùm hæc eti-am loca, perfectos, non dicunt reſpectu legis diuinæ, hoc eſt reſpectu illius gradus, cognitionis & obedien-tiæ, quam lex in nobis requirit, ſed reſpectu infirmo-rum, qui minùs habent lucis ac certitudinis, & prom-ptitudinis exercitio confirmatæ ad obtemperandum Deo, ad repugnandum carnalibus deſideriis, & feren-dam crucem. Sic enim declaratur hæc perfectio Heb. 5. & Eph. 4. *Vt ne ſimus amplius pueri, qui fluctuemur & circumferamur quolibet vento doctrinæ.* Et Phillip. 3. *Non quòd iam apprehenderim, aut iam perfectus ſim.*

Opponunt his reſponſionibus locum ex 1. Ioh. 4. *Per hoc expleta eſt charitas in nobis, vt fiduciam habeamus in die iudicij, quòd qualis ille eſt, tales & nos ſumus in hoc mundo. Metus non eſt in charitate: expleta charitas foras eiicit me-tum; quoniam metus cruciatum habet: qui autem metuit, non eſt perfectus in charitate.* Sed Ioa. non noſtram erga de-um, ſed Dei erga nos dilectionem perfectam ſiue ex-pletam, hoc eſt per effectus ſiue beneficia Dei in Chri-ſto nobis præſtita, declaratam & plenè cognitam no-bis, ſiue vt Paulus Rom. 5. loquitur, *in cordibus noſtris per S. S. qui datus eſt nobis, effuſam, dicit eſſe cauſam,* cur intrepidè & cum fiducia expectemus diem iudicij. De hac autem Dei erga nos miſericordia & gratuita dile-ctione nos ex hoc ſigno ſiue teſtimonio certos eſſe, quòd in hac vita per Spiritum ſanctum ad imaginem ipſius reformamur. Ex regeneratione enim de iuſti-ficatione certi ſumus, non tanquam ex cauſa de effe-ctu, ſed tanquam ex effectu de cauſa. Etſi autem rege-neratio in hac vita non eſt perfecta, tamen ſi verè in-choata ſit, ad probandum noſtris conſcientiis fidei noſtræ veritatem ſufficit. Et hoc ipſum quod addit Io-annes: *Dilectio foras eijcit timorem,* oſtendit dilectionem in nobis nondum eſſe perfectam, quia non perfectè liberamur in hac vita à metu iræ & iudicij diuini, & æ-ternarum pœnarum. Sunt enim ſimul iam in ſanctis

hi

hi duo contrarij motus, nimirum metus & dilectio Dei in gradibus remiſſis, decreſcente metu, & creſcente dilectione & conſolatione ſiue lætitia in Deo, donec lætitia vincat & perfectè eiiciat omnem trepidationem in vita altera, cùm Deus abſterget omnem lachrymam.

Ioh. 3. *Qui ſincerè agit, venit ad lucem, vt manifeſta fiant facta ipſius, quòd ſecundùm Deum facta ſint.* 1. Iohan. 3. *Si cor noſtrum nos non condemnat, fiduciam habemus apud Deum.* Pſ. 119. *A lege tua non declinaui. Ergo bona opera renatorum in iudicio Dei allegari & conſiſtere poſſunt, tanquàm perfectè legi conformia. Reſp.* Hęc & ſimilia dicta non vendicant ſanctis in hac vita perfectam legis impletioné, ſed iuſtitiam bonæ conſcientię, ſine qua fides non poteſt conſiſtere: ſicut neque bona conſcientia ſine fide, ſicut dicitur. 1. Tim. 1. *Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam.* Et Rom. 5. *Iuſtificati igitur ex fide, pacem habemus apud Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* Eſt enim bona conſcientia, certa notitia, nos habere fidem & propoſitum obediendi Deo ſecundùm omnia ipſius mandata, & nos atque obedientiam noſtram quantumuis mutilam & vix inchoatam, placere Deo, non quia legi ipſius ſatisfaciat, ſed quia peccata & defectus in nobis reliqui, nobis propter imputatam Chriſti ſatisfactionem condonentur. *Nam vt per fidem inchoatur, ſic per fidem placet Deo noua obedientia.* Itaque ſancti non detrectant ſuam vitam in lucem produci, nec extimeſcunt Chriſti tribunal, & eius conſcientia ſeſe conſolantur.

2. Pet. 1. *Studete vocationem & electionem veſtram firmã efficere; hæc enim ſi feceritis, nunquàm impingetis.* 1. Ioh. 3. *Quiſquis natus eſt ex Deo, peccatum non committit.* His ſententiis olim etiam Pelagiani & Cathari, & nunc Anabaptiſtę ad ſtatuendam perfectionem nouæ obedientię in renatis, abuſi ſunt, ſed cadere & peccatum committere ſeu facere, Petro & Ioanni in his locis, eſt peccatum regnans habere, & in eo perſeuerare.

Matth. 6. Luc. 11. *Lucerna corporis eſt oculus: Cùm igitur oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit, &c.* Inde colligunt, *ſic purgari mentes renatorum in hac vita, vt tota congeries operum ipſorum ſit lucida & pura, hoc eſt, perfectè conformis legi.* Sed quum ſit oratio Chriſti conditionalis, neque antecedens, neque conſequens, ſed tantùm conſequentiam eius aſſeuerari manifeſtum eſt: ac poſito etiam antecedente, non aliter poni conſequens, quàm ponitur antecedens. Non igitur hac ſimilitudine oculi corpus regentis, affirmat Chriſtus mentes hominum eſſe lucidas, ac proinde actiones ipſorum omnes rectè & ſine peccato inſtitui, ſed potiùs accuſat peruerſitatem hominum, qui etiam quod naturâ in ipſis reliquum eſt lucis, opprimere & extinguere conantur, & veritatem, ſicut Paulus loquitur, in iniuſtitia detinent, ac propterea toti, hoc eſt, in omnibus ſuis actionibus tenebroſi, praui ac damnatione digni ſunt. Præterea puritas actionum non niſi eatenus poni poteſt, quatenus mentium puritas ſiue lux ponitur. Poſita enim luce naturali, actiones moraliter bonæ: poſita luce ſpirituali, actiones ſpiritualiter bonę, ſiue bona opera: poſita illuminatione imperfecta, obedientia imperfecta: poſita illuminatione perfecta, etiam obedientia perfecta ſequitur. Cùm igitur in hac vita non accendatur perfecta, & quantum lex Dei requirit, lux ſiue agnitio Dei & voluntatis diuinæ in renatis, ſed ea in vitam alteram differatur. 1. Cor. 13. *Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus: Poſtquam autem aduenerit quod perfectum eſt, tunc, quod ex parte eſt, abolebitur:* Idcirco nec in aliis partibus conformitas perfecta cum lege poteſt in hac vita exiſtere: interea tamen de imputatione perfectę puritatis verum eſt, ſanctos eſſe puros & ſine peccato in conſpectu Dei, cùm ipſos in Chriſto intuetur, quod fit quando lux fidei in cordibus accenſa eſt.

Sic etiam illud Ephe. 5. accipiendum eſt. *Chriſtus tradidit ſeipſum pro Eccleſia, vt eam ſanctificaret mundatam*

lauacro

lauacro aquæ per verbum, vt ſiſteret eam ſibiipſi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut quidquam eiuſmodi, ſed vt eſſet ſancta & inculpata. Baptiſmus enim aquæ propter additum promiſſionis verbum ſignificat & obſignat fidelib. purgationem per Chriſti ſanguiné, quæ perfectiſſima eſt, & nos in hac vita incuplatos coram Deo ſiſtit: & per ipſius ſpiritum, quę in hac vita inchoatur, & in altera perficitur, ac proinde conſcientias pacare nunc non poteſt.

Sunt etiam contra ſecundam partem ſuprà poſitæ ſententiæ, *de tertio gradu libertatis,* obiectiones, quibus contenditur in poteſtate renatorum eſſe, vt perſeuerent in iuſtitia, vel ab ea diſcedant.

Qui habent libertatem ad bonum eligendum, habent libertatem perſeuerandi: Renati habent libertatem ad bonum eligendum: 2.Cor.3. *Vbi Spiritus Domini, ibi libertas. Ergo habent poteſtatem perſeuerandi.* Reſponſio. Si rectè intelligatur Concluſio, totum argumentum concedi poteſt, *renatos videlicet eatenus habere libertatem perſeuerandi, quatenus à Spiritu ſancto illuminantur & reguntur.* Ex huius enim operatione & inſtinctu pendet ea, quam habent, bonum eligendi libertas. Si verò aut ſemper aut ſic habere ſanctos hanc libertatem intelligatur, vt ab ipſis pendeat perſeuerantia, plus erit in concluſione, quàm in præmiſſis, idq; duabus de cauſis. 1. quia hi demum habent libertatem continuè perſeuerandi, qui nunquam S.S. gubernatione deſtituuntur, quod in altera vita eſt futurum. 2. quia etiam illorum, qui nunquam à *S.S.* deſeruntur, libertas ad bonum, non ab ipſis, ſed à Spiritu ſancto pendet.

Hîc verò inſtant: *Qui non deſeritur à Spiritu ſancto, niſi ipſe priùs repugnet motui Spiritus ſancti, is ſemper habet paratum Spiritus ſancti auxilium ad perſiſtendum in bono propoſito. Sancti autem non deſeruntur à Spiritu ſancto, niſi ipſi priores repugnent. Ergo ſemper habent paratum Spiritus ſancti auxilium ad perſeuerandum. Id autem qui habet, penes eum eſt perſeuerare aut deficere: quia*

in ſola ipſius voluntate cauſa eſt, cur Spiritui ſancto mouenti obtemperet aut repugnet. Minorem cùm negamus, ipſi probant: *Pœnam non infligit iuſtitia Dei niſi peccantibus: Deſeri autem à Spiritu ſancto eſt pœna peccati & ingratitudinis. Ergo nullus à S. S. deſeritur, niſi qui prius deſertionem ſua contumacia mereatur.* Reſponſio duplex eſt. Primò concedi argumentum poteſt de renatis. In his enim, quamdiu ſunt in hac vita, ſemper tantùm peccati eſt reliquum, vt non modò temporaneam, ſed etiam æternam deſertionem mereantur. etſi autem quia peccatum in ipſis reliquum propter Chriſtum eis condonatur, pœna æterna à renatis tollitur: tamen à caſtigationibus non immunes fiunt, tantiſper dum peccati reliquiæ in ipſis hærent. Eſt igitur etiam peccatorum reſpectu ſemper iuſtiſſima cauſa, quare interdum ad tempus gratia & gubernatione Spiritus ſui Deus ipſos priuare velit. 2. Sam. 24. *Et addidit furor Domini iraſci contra Iſraelem, & concitauit Dauidem in eos, dicendo, vade, numera Iſraelem & Iudam.* Secundò: ad Minorem reſpondemus, non omnem deſertionem eſſe pœnam, vel puniendi cauſa fieri, ſed quandoq; etiam explorandi, id eſt, imbecillitatem etiam optimorum & ſanctiſſimorum ipſis & aliis patefaciendi cauſa, vt diſcant ſe neque ad momentum vnum contra tentationes & inſultus Satanæ poſſe conſiſtere, niſi continuo Spiritus S. ductu ſuſtentetur & regantur: vtq; ad implorandum poſthac Sp. S. præſidium, & ad cauendos lapſus vigilantiores & ardentiores reddantur. Denique vt in hac & æterna vita magis agnoſcant & prædicent ſuam indignitatem & Dei erga ſe miſericordiam, qui ex tam multis & grauibus peccatis ipſos ad ſe reuocauit, & millies meritos exitium, perire non eſt paſſus De his cauſis dicitur 2. Cor. 12. *Ne excellentia reuelationum ſupra modum efferrer, datus eſt mihi ſurculus infixus carni, &c.* Et Rom. 11. *Concluſit Deus omnes in contumacia, vt omnium miſereretur.*

Dicunt contrà: *Deum omnibus petentibus auxilium S. S. promittere.*

promittere. Sed hoc de finali perſeuerantia eſt vniuerſale : de continua verò non item. Nuſquam enim promittit Deus ſe ita gubernaturum ſuo Spiritu ſanctos in hac vita, vt nunquam labantur.

Ex his etiam illa obiectio euaneſcit, quod aiunt, *conuerſos, cùm ſit penes ipſos à recto diſcedere, & repugnare, etiam perſeuerantiam in ſua poteſtate habere.* Nam etſi non cogit, aut violenter voluntates rapit, ſed volentes & ſpontaneos filios ex rebellibus & hoſtibus Dei faciat: & quod ad voluntates hominum in hac vita attinet, nihil ipſis eſt magis ad malum procliue: tamen quantum ad conſilium & operationem diuinam attinet, etiam ipſos aduerſarios veritatis euidentia fateri cogit, fieri non poſſe, vt voluntas hominum tunc non obſequatur, quando ſecundùm æterna ſua conſilia efficaciter mouere & flectere eam, ſiue ad conuerſionem, ſiue ad perſeuerantiam Deus decreuit. Neq; hæc diuini conſilii immutabilitas & efficacia voluntatis libertatem in conuerſis tollit, ſed potiús auget & conſeruat.

Frigidius etiam illud eſt, quòd *ſanctos reddi ſecuros & ignauos, & perſeuerandi ſtudium in illis minui dicunt, ſi audiant, ex ſolà Spiritus ſancti gratia pendere ſuam perſeuerantiam.* Rectiſſimè enim hoc inuertimus & in aduerſarios retorquemus : cùm ſanctos & verè pios nihil magis ad ſtudium cauendi lapſus & aſſiduam atque ardentem inuocationem Dei acuat, quàm ſi ſciant, ne vno momento ſe aduerſus tentationes diaboli & carnis ſuę poſſe conſiſtere, niſi Spiritus ſancti virtute & inſtinctu à malis abducantur, & ad bona efficaciter flectantur : Contrà verò illa opinio, ſicut experientia docet, facit ſecuros & minùs de cauendis peccatis ſollicitos, qua fingunt homines in ſua poteſtate eſſe, diſcedere à Deo, cupiditatibus ſuis aliquantiſper indulgentes, & ad Deum redire, quotieſcunq; ipſi ſe facturos putant. Quòd ſi verò in reprobis & prophanis, vera perſeuerantia ex Spiri-

tus ſancti gratia pendente, ſententia, ſecuritatem & contemptum Dei parit, ex ipſorum ingenio de electis & piis iudicare, aut propter eorum proteruiam occultare veritatem, ſtultum & iniquum eſt.

Poſtremò, ita contra defectus libertatis in ſecundo & tertio ſtatu hominis obiiciunt: *Si conuerſio & perſeruantia tòta ſic pendet à voluntate diuina, & ſit opus Dei in hominibus, vt neque habere poſſint eam, in quibus eam ille non operatur, neque non habere poſſint eam, in quibus eam ipſe vult efficere: non modò libertatem, ſed etiam actionem voluntatis omnem tolli, & coactionem ac paſſionem ſolam relinqui: id quod cum Scriptura, experientia, & lucta ſanctorum, & cum noſtra ipſorum confeſſione pugnat.* Sed reſpondemus, non propterea voluntatem otioſam eſſe, cùm non repugnat ſpiritui ſancto efficaciter eam mouenti: ſiquidem etiam aſſentiri & obtemperare eſt voluntatis actio. Cùm autem inſtant, *nos illam voluntatis obedientiam in conuerſione & in perſeuerantia totam opus Dei facere, atq; ita nihil voluntati quod agat, relinquere*: alterum conſequentis paralogiſmum committunt, remouentes operationem cauſæ ſecundæ ſiue inſtrumentalis, propter poſitionem cauſę primæ ſiue principalis agentis. Quod enim ſic totum eſt opus Dei in homine, vt homo ſe tantùm vt ſubiectum, in quo deus operatur, habeat, in eo ſe voluntatem habere tantùm paſſiuè fatemur, vt in qualitatibus ſiue inclinationibus nouis voluntati & cordi imprimendis, agendis, & ſeruandis. Quod autem ſic eſt opus Dei, vt voluntas hominis non tantùm ſit obiectum, ſed etiam inſtrumentum diuinæ operationis, & quidem ſua vi ipſi diuinitus indita agens in producendo effectu, in eo ſe voluntas nequaquam paſſiuè tantùm, ſed actiuè pariter & paſſiuè habet, quandoquidem ideo mouetur à Spiritu ſancto ad agendum, vt ipſa hoc agat, quod Deus per eam vult efficere: id quod in omnibus voluntatis actionibus bonis euenit, quemadmodum & in malis, cùm á diabolo vel aliis cauſis incitatur, ipſa

interea

nterca nequaquam eſt otioſa. Ideo apud Ezechielem
dditur, *Efficiam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia
nea cuſtodiatis, & faciatis ea.*

*Quartus gradus libertatis eſt in homine perfectè regene-
ato poſt glorificationem*, vel poſt hanc vitam. In hac li-
ertate voluntas erit libera tantùm ad bonum, & non
d malum eligendum, atq; hæc erit integra volun-
atis noſtræ libertas, qua non tantùm non peccabi-
nus, ſed & à nulla re magis abhorrebimus, quàm à
eccato, atq; etiam peccare ampliùs non poterimus.
ationes hæ ſunt: *Quia in mente lucebit perfecta Dei &
oluntatis diuinæ agnitio, in voluntate autem & corde per-
ctiſſima & ſumma inclinatio ad obediendum deo, ſumma di-
ctio dei, & lætitia in Deo & conformitate cum deo acquieſ-
ns. Idcirco nullus erit locus ignorantiæ, dubitationibus de
eo, & vel minimæ contumaciæ contra Deum. Præterea nun-
uam deſeruntur, ſed continuè reguntur beati à Spiritu S.
vita cœleſti in omnibus ſuis actionibus. Itaq; fieri non po-
ſt, vt vlla in actione à rectitudine aberrent. Ideoq; dicitur,
Iat. 22. Sun ſicut angeli Dei in cœlo.* Neq; hoc modo tol-
tur, aut minuitur, ſed verè demum confirmatur &
erficitur libertas arbitrij in beatis angelis & homini-
us: quandoquidem & intellectus ab omni errore, ig-
norantia & dubitatione immunis, & perfecta Dei cog-
itione illuſtratus eſt, & cor ac voluntas ab omni con-
macia, & ſine omni ad repugnandũ deo ſolicitatio-
e, ſumma dilectione Dei & alacritate ad obediendum
gnitæ Dei voluntati fertur. Atq; hinc apparet etiam
uantò noſtra conditio pręſtantior erit Adami con-
tione. Adam quidem erat ante lapſũ conformis deo,
d poterat velle bonum & malum. Atqui nos non
oterimus niſi velle bonum. Et ſicuti mali tantùm fe-
ntur ad malum, quia ſunt mali: ſic etiam bonum
ntùm amabimus, & eligemus, quia erimus boni.
npoſſibile erit tunc nos velle vllum malum: quia
tuabimur diuina gratia in libertate illa integra vo-
ntatis.

Doctrinam hanc de conuenientia & diſcrimine liberi arbitrij in deo & creaturis, & in diuerſis humanæ naturæ ſtatibus hactenus è Scriptura recitatam, ob multas & graues cauſas in Eccleſia extare neceſſe eſt. 1. *vt gloria hæc Deo tribuatur, quòd ſolus ſit agens liberrimum, cuius ſapientia & libertas à nullo alio pendeant: Creaturas veró omnes ipſius gubernationi eſſe ſubiectas. 2. vt meminerimus eos qui ſcientes & volentes peccant, aut in peccandi neceſſitatem ſeſe coniecerunt, nequaquam excuſatos eſſe: atque adeo non Deum, ſed ipſorum voluntates à præceptis Dei ſua ſponte deflectentes eſſe peccatorum cauſam. 3. vt ſciamus ſolum Deum ex ſeipſo & immutabiliter eſſe bonum & fontem bonitatis: Creaturam verò nullam neq; habere, neq; retinere plus bonitatis poße, quàm Deus gratuita bonitate in ea efficere & ſeruare voluerit, ideoq; ab ipſo hanc petamus & ipſi acceptam feramus. 4. vt ſcientes Deum eſſe liberrimum gubernatorem omnium rerum, confiteamur ipſum poße ad ſuam gloriam & noſtram ſalutem mutare etiam ea quæ videntur maximè immutabilia. 5. vt agnoſcentes ex qua naturæ noſtræ præſtantia noſtra culpa exciderimus, magis deploremus ingratitudinem noſtram: & celebremus Dei miſericordiam, nos ad maiorem etiam excellentiam euehentis. 6. vt agnita miſeria, ac prauitate naturæ & ingenij noſtri, ſi á Deo deſeramur, humiliemur in conſpectu ipſius, & emergere ex his malis ardenter cupiamus. 7. vt intellecta libertate, in quam nos Filius Dei aßerit, magis expetamus ipſius beneficia, & ipſi ſimus grati. 8. vt ſcientes nos ſola Dei miſericordia diſcerni à pereuntibus, vt nos potius quàm illi conuertamur: non efferamur opinione noſtræ probitatis aut ſapientiæ, ſed totum iuſtificationis & ſalutis noſtræ beneficium, non alicui cauſæ in nobis exiſtenti, ſed ſoli miſericordiæ Dei adſcribamus. 9. vt agnoſcentes reliquam in nobis etiam renatis infirmitatem & prauitatem, in ſolo Chriſti iuſtitiam quæramus, & his malis repugnemus. 10. vt ſcientes nos non poße conſiſtere aduerſus tentationes ſine ſingulari Spiritus ſancti præſidio nos à Deo ſeruari & regi ardenter & aſſiduè petamus. 11 vt audientes nos non repugnantes, ſed volentes ſeruari, luctemu*

nur cum tentationibus, & certam facere noſtram vocationem & electionem nobis ſtudeamus. 12. *Vt intellecto conſilio Dei de conuertendis hominibus per doctrinam Euangelij & miniſterium Eccleſiæ, eius vſum ſeduló & cupidè amplectamur.*

De malis pœnæ.

IN hac quæſtione agitur etiam *de effectibus peccati*, hoc eſt *de altera parte miſeriarum*, nempe *de malo pœnæ.* Dicitur quòd Deus *grauiſſimè, iuſtiſſimé, & certiſſimè* puniat peccata. *Grauiſſimè*, propter magnitudinem peccati, quia infinitum bonum offenſum eſt. *Iuſtiſſimè*, quoniam Lex eius violatur. *Certiſſimè*, quia omne peccatum, etiam minimum, pœnam æternam & abiectionem meretur.

Obiect. 1. *Atqui impij hîc florent. Reſp.* Sed tandem punientur, immo etiam hîc puniuntur. 1. *In conſcientia.* 2. *Etiam in iis, quibus vtuntur cum maxima voluptate:* & quidem tantò magis quantò minùs agnoſcunt ſe puniri. 3. *Etiam aliis pœnis grauiſſimis ſæpè*, grauioribus tamen in altera vita, vbi erit perpetua mors non mortuum eſſe.

Ob. 2. *Atqui Deus non fecit malum & mortem. Reſp.* Non fecit in principio: Deinde etiam poſt principium malum & mors non extitiſſent, niſi voluiſſemus.

Ob 3. *Si Deus peccata præſentibus & æternis pœnis punit, idem bis punit, & eſt iniuſtus. Deus idem peccatum bis punit. Ergo videtur*, &c. Reſp. Negatur minor: quia vna eſt tantùm pœna, ſed quæ partes habet. Præſentes enim pœnæ ſunt initium eternarum, quia non ſunt ſufficientes ad ſatisfaciendum iuſtitiæ Dei.

Obiect. 4. *Si Deus punit peccata æternis pœnis: ergo peribimus omnes: aut Dei iuſtitiæ non ſatisfit. Reſp.* Non violatur Dei iuſtitia, quoniam pœna æquiualente æternis punit peccata noſtra in Chriſto. Non punit ea in nobis ſuppliciis æternis, quia aliâs cogeremur omnes perire. Hæc eſt perfectio, quam Euangelium addit

Legi. *Obiect.5. Sed ſi in Chriſto puniuit & eſt iuſtus, non debet ampliùs in nobis punire. Reſp.* Afflictiones piorum non ſunt pœnæ, ſed tantùm caſtigationes paternæ, & crux, quibus ad humilitatem erudiuntur. Hîc igitur neceſſariò dicendum eſt *de afflictionibus.*

DE AFFLICTIONIBVS.

Præcipuæ quæſtiones ſunt.

1. Quæ ſint earum genera.
2. Quæ cauſæ.
3. Quæ conſolationes iis opponendæ.

I. *Quæ ſint afflictionum genera.*

A*Liæ ſunt temporales, aliæ æternæ.* Æternæ ſunt cruciatus animi & corporis, proprij improborum, in quos abiiciendi ſũt omnes qui in hac vita nõ conuertuntur. *Obiect. Qui eſt ſummè miſericors, non poteſt videre æternos cruciatus creaturarum, nedum infligere. Dei miſericordia maior eſt peccatis. Ergo, &c. Reſp.* ad Maiorem: ſcilicet, ſi non ſimul etiam ſit iuſtus. *Inſt. Stricta ſumma iuſtitia non conſiſtit cum ſumma miſericordia. In Deo eſt ſtricta iuſtitia. Ergo, &c.* Nego Maiorem. *Probo. Quia ſumma miſericordia addit lenitatem; ſed hanc non admittit ſumma iuſtitia, qualis in Deo eſt. Reſp.* Etiam Dei iuſtitia admittit lenitatem, non omittendo, ſed transferendo pœnam in alium. *Inſt. 2. Qui ſtrictè vult ius ſuum exequi, apud eum non habet locum miſericordia. Deus ſtrictè exequitur ſuum ius. Ergo, &c. Reſp.* 1. Scilicet, niſi ea ſit ſapientia præditus vt poſſit modum inuenire exercendi miſericordiam, ſalua iuſtitia. 2. Is etiam eſt miſericors, qui dum ſequitur iuſtitiam, *non gaudet hominis deſtructione,*
Ezec. 18. *ſed mallet eum eſſe ſaluum. Deus autem non vult mortem*
23. & 33. 11. *peccatoris.* Punit quidem omnia peccata noſtra ſtricto iure, ſed miſeretur, deriuando pœnam á nobis in Filium.

Iſai. 66. 24. Teſtimonia autem *quòd ſint pœnæ æternæ*, hæc ſunt.
Marc. 9. 44. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.*
Mat. 25. 41. *Abite in ignem æternum. Si iuſtus vix ſeruatur, impius &*
1. Pet. 4. 18. *peccator vbi comparebit?* Ratio etiam eſt euidens: quia

poſtulatur pœna infinita pro peccato commiſſo in bonum infinitum, nec per pœnam temporalem creaturæ fieret ſufficiens ſatisfactio æternę & infinitę dei iuſtitię. Similiter & Scripturæ teſtimoniis probatur pœnas æternas eſſe corporis & animę. *Metuite eum qui poteſt abÿcere corpus & animam in gehennam ignis.* Anima eſt fons peccatorum. Corpus tanquam res bruta exequitur quod anima monſtrat. Ergo & auctor & inſtrumentum punientur. *Quæſt. Qualia mala ſunt futura damnatis in inferno? Reſp.* Hæc mala vocantur *vermis*, *cruciatus*, *mors æterna:* quia cruciatus eorum erit talis, qualis eſt morientium, qui perpetuò moriuntur. Matt.10.28

Temporales afflictiones ſunt vtrorumque, piorum & reproborum. Eæ ſunt vel pœnę, vel crux. *Pœna* eſt deſtructio vel cruciatus inflictus ordine iuſtitiæ in perſonam ream peccati: eſtque reproborum, quia infligitur eis hoc fine, vt ſatisfiat iuſtitiæ Dei. Lex enim obligat omnes, vel ad obedientiam, vel ad pœnam.

Obiect. Atqui impiorum mala in hac vita ſunt nimis parua, quàm vt ſatisfaciant iuſtitiæ Dei. Reſp. Sunt pars pœnæ, etſi non tota.

Gradus pœnarum obſeruandi ſūt. 1. *eſt in hac vita: nam cùm rodit eos conſcientia, incipit vermis infernalis. 2. In temporali morte, cùm incipiunt ſentire iram dei. 3. In iudicio,* cùm irruent in omnes impios æternæ & infernales pœnæ.

Crux eſt piorum afflictio: quia non infligitur, vt ſatisfiat ea iuſtitiæ Dei pro peccatis. *Crucis* autem quatuor ſunt ſpecies. *Caſtigationes*, quas Deus piis infligit ptopter ipſorum peccata, vt admoneantur ſuæ immunditiei, & ad pœnitentiam excitentur. Neque ſunt compenſatio peccati, ſed ſunt opera diuinæ iuſtitiæ, per quæ Deus vult certo fieri & nos & alios de ſua iuſtitia, quæ ſint peccata, ſe verè iraſci peccatis, & non ſolùm in hac vita, verumetiam in altera, morte puniturum, niſi fiat ad Deum conuerſio. 2. *Probationes* & examina fidei, ſpei, inuocationis, timoris Dei, & patientiæ, vt proficiant

in ſuis virtutibus electi Deo placentes: & quæ non ſauciant conſcientias. Talis eſt afflictio Iobi. 3. *Afflictiones*, quibus pii ſuo ſanguine obſignarunt & confirmarunt doctrinam, quam profeſſi ſunt, quòd ea vera ſit: & qui in morte experiuntur conſolationem, quam aliis docendo promittebant. 4. *Totius Chriſti obedientia*, quæ eſt ſatisfactio pro peccatis noſtris, & quæ pendet à tota humiliatione, inde ab articulo conceptionis vſque ad extremum agonem in cruce. Nomina iſta ſumuntur à finibus.

2. *Quæ ſint Afflictionum cauſæ.*

PEccatum eſt cauſa impulſiua (quia meritum malum) *pœnarum in impiis, & etiam crucis piorum*: diuerſo tamē reſpectu. Cauſa pœnarum in impiis, vt peccatum iuſta pœna compenſetur. In piis, cauſa crucis non fit ſatisfactio iuſtitiæ Dei, ſed vt peccatum agnoſcatur & exuatur. Cauſa ergo impulſiua in impiis eſt peccatum ipſorum puniendum: cauſa principalis infligens, eſt iuſtitia Dei. *Inſtrumentales variæ ſunt*: impij, Diaboli, & omnes creaturæ, quæ omnes armantur aduerſus peccatum.

Crucis cauſæ. 1. *Agnitio peccati. Cùm iudicamur, á Domino iudicamur. Bonum mihi eſt, Domine, quòd humiliaſti me*. Impiis laxat frœna, vt ruant in exitium. Eos afficit commodis huius vitæ, breui quidem cum gaudio, vt conuincat eos ingratitudinis, & quia ſunt ipſius creaturę: ſed pios per crucem emendat. 2. *Odium Diaboli & impiorum. Si de mundo eſsetis, mundus vos diligeret. Non eſt nobis lucta aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus imperia, aduerſus poteſtates, &c.* 3. *Exercitium pietatis, vt manifeſta fiat nobis & aliis ſpes, fides & patientia. Qui non eſt tentatus qualia ſcit?* Sic apparet inanem eſſe gloriationem in rebus ſecundis. *Probatio ſpem efficit.* 4. *Lapſus ſingulares in Sanctis.* Alij alios habent lapſus: ideo caſtigationes ſunt diuerſæ. Deus oſtendit quòd etiam piorum peccatis iraſcatur. *Seruus qui nouit voluntatem domini ſui, nec fecit ex voluntate eius, cædetur*

1. Co. 11. 32. Pſ. 119. 71. Ioa. 15. 19. Eph. 6. 12. Eccleſiaſt. 34. 10. Rom. 5. 4. Luc. 12. 47.

cædetur multis plagis. Nobis luƈta eſt, ſed cum principibus mundi, quorum poteſtas eſt in aere. 5. *Confirmatio doƈtrinæ in martyriis.* Petro ſua mors prædicitur. 6. *Gloria Dei in Eccleſiæ liberationibus. Deducit ad inferos, & reducit*, vt oſtendat ſe inueniſſe rationem liberationis, vbi nulla creatura poterat ſperare. 7. *Conformatio membrorum cum capite Chriſto*, & in gloria & in afflictionibus. *Si patimur, etiam cum eo regnabimus. Quos præſciuit, eoſdem & prædeſtinauit, vt conformes fiant imagini filij ſui. Non eſt ſeruus maior domino ſuo, neque diſcipulus ſuprà magiſtrum.* 8. *Afflictiones huius vitæ ſunt teſtimonia & confirmatio futuræ vitæ.* Quia iuſtitia & veritas Dei requirunt vt aliquando tandem bonis benè ſit, malis malè. Hoc autem in hac vita non fit. Et hinc reſpondendum eſt ad argumentum mundi contra Dei prouidentiam. *Eccleſia* (inquit) *non eſt Eccleſia, quia in toto mundo concutitur & conculcatur ab omnibus.* Reſp. Imò quia affligitur, propterea vera eſſe Eccleſia deprehenditur.

Eph. 6.12. Ioa. 21.18. 1. Sam. 2.6. 2. Tim. 2.12. Rom. 8. 29. Ioa. 13. 16. & 15.20 Mat. 10. 24.

3. *Quæ ſunt conſolationes afflictionibus opponendæ.*

Conſolationes in afflictonibus aliæ ſunt propriæ Eccleſiæ: aliæ communes cum Philoſophia. Propriæ, prima & duæ poſtremæ. Reliquæ communes, quoad intuitum, non quoad explicationem. 1. *Remiſſio peccatorum.* Hæc eſt fundamentum reliquarum, quas abſque hac non poſſumus nobis applicare. Semper alioqui dubitamus an etiam ad nos pertineat promiſſio gratiæ. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Ratio eſt, quia ablata cauſa, tollitur effectus. Sublato peccato, etiam pœnæ tolluntur. 2. *Neceſſitas obediendi Deo.* Pij ſciunt ſe paternæ Dei voluntati obtemperare debere, & quia Deus de ipſis ita ſit meritus, multò maiora etiam in ipſius gratiam ferre debeant, & quia paternæ ſunt caſtigationes. Philoſophi dicunt, *patienter ferendum quod vitari non poteſt:* Statuunt fatalem neceſſitatem: non igitur contra ſtimulos calcitrandũ eſſe. 3. *Dignitas*

Ro 8.31.

virtutis

virtutis. Obedientia ſcilicet erga Deum, quę eſt vera virtus, propter quam non eſt abiiciendus animus
Mat.10.37. in cruce. *Qui non odit patrem & matrem propter me, &c.*
& 16.25. *Qui quærit animam ſeruare, perdet eam.* Hanc philoſophi maximè vrgent, ſed frigidé, quia veris virtutibus deſtituuntur. 4. *Bona conſcientia.* Eccleſia certa eſt de remiſſione peccatorum in Chriſto: Philoſophi hoc modo ſuos non conſolantur: nam afflictus cogitat, cur bonam conſcientiam bona fortuna non ſequitur? & ſic fremunt aduerſus Deum, vt Cato, &c. 5. *Cauſæ finales.* Pij patiuntur vt Deo gratitudinem præſtent, propter eius Filium, & promptum eius pro nobis ſacrificium, & propter ſalutem Eccleſiæ. Apoſtoli *lætabantur, quòd digni eſſent habiti, qui pro nomine Ieſu contumelia*
Act.5.41. *afficerentur:* propter bonum illud, id eſt, conuerſionem aliorum. Philoſophi dicunt, *Bonus eſt finis propter quem pateris, vt ſerues patriam, & gloriam æternam conſequaris.* Sed interim miſer cogitat: quid mihi iſta proderunt, dum pereo? At *nos caſtigamur, ne pereamus cum mundo.* 6. *Collatio euentuum.* Meliùs eſt ad breue tempus caſtigari à
1.Co.11.32. domino, quàm in abundantia rerum viuere, ac a Deo auelli, & in æternum exitium ruere. Philoſophi conferentes mala inter ſe, exiguum bonum deprehendunt, quod ex collatione malorum prouenit. 7. *Spes*
Mat.5.21. *compenſationis. Merces veſtra copioſa eſt in cœlis.* Nos ſcimus nobis reſtare alia bona, minimè conferenda cum his afflictionibus: & in hac vita maiora dona pij accipiunt quàm alij homines. Habent enim Deum placatum & alia dona ſpiritualia. *Nullus eſt qui reliquerit Domum, &c. quin accipiat centupla nunc iſto tempore, &*
Mar.10.29. *in ſeculo venturo vitam æternam. Melius eſt modicum iuſto,*
Pſal.37.16. *quàm peccatorum infinitæ diuitiæ. Gloriamur in afflictioni-*
Rom.5.3. *bus.* Compenſatio in exiguis malis aliquo modo conſolatur Philoſophos, in magnis minimè: quia cogitant ſe malle carere illa compenſatione, quàm eam tanti emere: propterea quòd incerta, exigua, & temporaria eſt.

8. *Exempla*

8. *Exempla aliorum.* 1. Filij Dei*: non eſt enim ſeruus ſupra Dominum.* 2. Aliorum ſanctorum, qui paſſi ſunt cum ſua & aliorum ſalute: Et quidẽ euaſerunt nec perierunt in malis. Comitemur ergo Chriſtum in ignominia & in gloria. Nam gratitudo hoc requirit, & Martyrum exemplum. Conſolamur, dum cogitamus nos non eſſe meliores iis. 3. Sicut illi liberati ſunt, ita & nos liberabimur: quia amor Dei erga ſuos eſt immutabilis. 9. *Præſentia Dei*, & auxilium in malis*:* id eſt, nos in cruce iuuare, defendere, conſolari, & ſuo ſpiritu corrobare, ne doloris cauſa à Deo deficiamus: *non pati vt tentemur vltra id quod poſſimus ferre. Cum ipſo ſum in tribulatione. Mittam vobis alium paracletum. Ego & pater veniemus. Non relinquam vos orphanos.* 10. *Liberatio finalis*. Sicut enim ſũt tres pœnarum, ita & liberationis gradus. 1. *Eſt in hac vita*, cùm habemus initium vitæ æternæ. 2. *in morte*, vbi anima Lazari in ſinum Abrahę defertur. 3. *In reſurrectione corporum*, vbi corpore & anima erimus beati, id eſt, poſt glorificationem. *Abſterges omnem lacrymam.*

Ioa.15. 20. 1.Cor.10, 13. Pſ.91. 15. Ioan.14. 18. & 15.26. Apoc.21.4.

SECVNDA PARS.

DE LIBERATIONE HOMINIS.

Quoniam igitur iuſto Dei iudicio, temporalibus & æternis pœnis obnoxii ſumus: eſtne reliqua vlla ratio aut via, qua his pœnis liberemur, & Deo reconciliemur?

VVLT

a Exod. 20. 5. & 23. 7. b Ro. 8. 3. 4.

VULT deus ſuæ iuſtitię ſatisfieri:[a] quocirca neceſſe eſt, vel per nos, vel per aliũ ſatisfaciamus[b]

Poſſumusne ipſi per nos ſatisfacere?

Nulla ex parte: quinetiam debitum in ſingulos dies augemus[c].

c Iob. 9. 2. 3. & 15. 15. Mat. 6. 12.

Poteſtne vlla creaturarum, in cælo vel in terra, quæ tantùm creatura ſit, pro nobis ſatisfacere?

Nulla: Nam principio non vult Deus quod homo peccauit, id in vlla alia creatura plectere[d]. Deinde nec poteſt quidem, quòd nihil niſi creatura ſit, iram Dei aduerſus peccatum ſuſtinere, & alios ab ea liberare[e].

d Heb. 2. 14. e Pſ. 130. 3.

Qualis ergo quærendus eſt Mediator & Liberator?

Qui verus quidem homo ſit, ac perfectè iuſtus, & tamen omnib. creaturis potentior, hoc eſt, qui ſimul etiam ſit verus Deus[f].

f 1. Cor. 15. 21. Ier. 23. 6 Ieſ. 53. 11. 2. Co. 5. 14. 15. Heb. 7. 16. Ieſ. 7. 14. Ro. 8. 3. Ier. 33. 16.

Cur neceſſe eſt eum verum hominem, & quidem perfectè iuſtum eſſe?

Quia iuſtitia Dei poſtulat, vt eadem natura humana quæ peccauit, ipſa pro peccato dependat:[g] qui veró ipſe peccator eſſet, pro aliis dependere non poſſet[h].

g Ro. 5. 12. 15. h 1. Pe. 3. 18.

Quare oportet eum ſimul etiam veré Deum eſſe?

Vt potentia ſuæ diuinitatis, onus iræ diuinæ carne ſua ſuſtinere[i], nobiſq; amiſſam iuſtitiam & vitam reparare ac reſtituere poſſit[k].

i Eſa. 53. 8. Act. 2. 24. 1. Pet. 3. 18. k 1. Io. 1. 2. & 4. 9. 10. Act. 20. 28. Ioa. 3. 16.

Quis autem eſt ille Mediator, qui ſimul eſt

veré

verè Deus, & verus ac perfectè iuſtus homo? a Mat.1.23.
Dominus noſter Ieſus Chriſtus [a] qui factus 1.Ti.3.16. Luc.2.11.
eſt nobis ſapientia á Deo, Iuſtitia, Sanctifica- b 1.Cor. 1.30.
tio, & Redemptio [b]. c Gen.3.15.

Unde id ſcis? d Gen.22. 18. & 49.10.11.

Ex Euangelio, quod Deus primúm in para-
dyſo [c] patefecit, ac deinceps per Patriarchas & Ro.1.2.
Prophetas propagauit [d]: Sacrificiis, reliquiſ- Heb.1.1. Act.3.22.
que ceremoniis legis adumbrauit [e]. Ad extre- 23.24. & 10.43.
mum veró per Filium ſuum vnigenitum com- e Ioa.5.46.
pleuit [f]. Heb.10.7.

Num igitur omnibus hominibus, qui in Adamo perierant, per Christum ſalus redditur? f Ro.10.4. Gal.4.4. g Io.1.12.3.

Non omnib. verùm iis tantúm qui vera fide 36.Ieſ.53. 11.Pſ.2.12.
ipſi inſeruntur, eiuſq; beneficia amplectuntur [g]. Ro.11.20. Heb.4.2.

Quid eſt fides? & 10.39.

Eſt non tantúm notitia, qua firmiter aſſen- h Heb.11.1. 3.Iac.2.19.
tior omnibus quæ Deus nobis in verbo ſuo pa- Gal.2.20.
tefecit [h], ſed etiam certa fiducia [i] à Spiritu ſan- i Ro.4.16. &c. Iac.1.8.
cto [k] per Euangelium [l] in corde meo accenſa, Ro.5.1.
qua in Deo acquieſco, certò ſtatuens, non ſo- k Mat.16. 17.Ioh.3.5.
lúm aliis, ſed mihi quoque remiſſonem pecca- Gal.5.22.
torum, æternam iuſtitiam, & vitam donatam Phil.1.19. l Ro.1.16.&
eſſe [m], idq. gratis ex Dei miſericordia, propter 10.17.
vnius Chriſti meritum [n]. m Heb.10. 38.Haba.2.

Quænam ſunt illa quæ neceſſe eſt hominem Chriſtianum credere? 4.Mat.9.2. Eph.2.7. 8.9.Ro.5.1.

Omnia quæ nobis in Euang. promittuntur [o]: n Ro.3.24.
quorum ſumma in Symbolo Apoſto. ſeu in ca- 25.Gal.2. 16.
pitibus catholicæ & indubitatæ omnium Chri- o Ioan.20.
ſtianorum 31. Mat. 28.20.

ſtianorum breuiter comprehenditur.

Quod eſt illud Symbolum?

CRedo in Deum Patrem, omnipotentem, creatorem cœli & terræ. Et in Ieſum Ch. filium eius vnigenitum. D. noſtrum, qui conceptus eſt de Sp. S. natus ex Maria virgine, paſſus ſub. P. Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus, deſcendit in inferna, tertio die reſurrexit á mortuis, aſcendit ad cælos, ſedet ad dextram Dei Patris omnipotentis: inde venturus eſt iudicatum viuos & mortuos.

Credo in S. S. Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam, ſanctorum communionem, remiſſionem peccatorum, carnis reſurr. & vitam æternam.

In quot partes diſtribuitur hoc Symbolum?

In. 3. partes. 1. eſt de æterno Patre, & noſtri creatione. 2. eſt de Filio, & noſtri redemptione. 3. eſt de S. ſancto, & noſtri ſanctificatione.

a Deut. 6. 4. Eph. 4. 5. 6.

Cùm vna ſit tantùm eſſentia,[a] cur tres iſtas nominas, Patrem, Filium, & S. S?

b Ieſ. 61. 1. Luc. 4. 18. Pſal. 110. 1. Matt. 3. 16. 17. & 28. 19. 1. Ioan. 5. 7.

Quia Deus ita ſe in ſuo verbo patefecit[b], quòd tres hæ diſtinctæ perſonæ ſint vnus ille verus æternus Deus.

Quid credis cúm dicis, Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ?

c Gen. 1. Pſ. 33. 6.

d Pſ. 1. 14. & 115. 3. Mat. 10. 36. Heb. 1. 3. Rom. 11. 36.

Credo æternum Patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, qui cœlum & terram, cum omnib. quæ in iis ſunt, ex nihilo creauit[c], quiq; eadem æterno ſuo conſilio & prouidentia ſuſtentat ac gubernat:[d] propter Chriſtum, Deū meum

&

& patrem meum eſſe:[a] itaque ſic ei confido, ſic a Ioan.1.12.
in eo acquieſco, vt non dubitem, quin proui- Rom. 8. 15. Gal.4.5.6.7.
ſurus ſit omnibus, tũ animo tũ corpori meo ne- Epheſ.1.5. b Pſ. 55.22.
ceſſariis[b]. Quinetiam quæ mihi mala in hac æ- Mat.6.25.
rumnoſa vita immittit, ea in ſalutem ſit conuer- 26. Luc.12. 22.
ſurus[c] cúm & facere id poſſit, vt omnipotens c Ro.8.28.
Deus,[d] & facere id velit, vt benignus pater[e]. d Ro.10.12. e Mat. 6.26.

Quid eſt prouidentia Dei? &7.9.10.11

Omnipotens & vbique præſentis Dei vis,[f] qua f Act. 17. 25.&c.
cœlum ac terram, cum omnibus creaturis, tan-
quam manu ſuſtinet ac gubernat[g]: vt quæ ter- g Heb. 1. 2.3.
ra naſcuntur, pluuia item & ſiccitas, fertilitas & h Iere. 12.4.
ſterilitas, cibus & potus, [h] bona & aduerſa va- Act. 14. 17. i Ioan. 9.3.
letudo,[i] diuitiæ & paupertas[k], omnia denique k Prou.22.2.
non temerè aut fortuitó, ſed paterno eius con-
ſilio & voluntate contingant.

Quid nobis prodeſt hæc cognitio Creationis & Prouidentiæ diuinæ?

Vt in aduerſis patientes, [l] in ſecundis grati ſi- l Ro. 5. 3. Iacob. 1. 3.
mus,[m] in futurum veró optimam in fidiſſi- Iob.1.21.
mo patre ſpem repoſitã habeamus,[n] certó ſci- m Deu.8.10. 1.Theſ 5.
entes, nihil eſſe quod nos ab eius amore ab- 18.
ſtrahat[o] quandoquidem omnes creaturæ ita ſũt n Ro.5.4.5.6.
in eius poteſtate, vt ſine eius arbitrio non modó
nihil agere, ſed ne moueri quidem poſſint[p]. o Ro.8.38. 39.

DE FILIO.

Quare Filius Dei appellatur Ieſus. h.e. Saluator? p Iob.1.12. & 2.6.

Quia nos ſaluat ab omnibus peccatis no- Prou.12.1. Act.17.25.
ſtris[q]: Nec vlla ſalus aliunde peti debet, nec 28.
alibi reperiri poteſt[r], q Mat.1.21. Heb.7.25.

Credunt r Act.4.12.

Creduntne igitur illi in vnicum Seruatorem Ieſum, qui á ſanctis, aut à ſe, aut aliunde fœlicitatem aut ſalutem quærunt?

Non: Etſi enim verbo quidem eo Seruatore gloriantur, reipſa tamen abnegant vnicum Seruatorem Ieſum[a]. Neceſſe eſt enim aut Ieſum non eſſe perfectum Seruatorem, aut qui eum Seruatorem vera fide amplectuntur, eos omnia in ipſo poſſidere, quæ ad ſalutem requiruntur[b].

Quare appellatur Chriſtus, hoc eſt, vnctus?

Quód á Patre ordinatus, & Spiritu ſancto vnctus ſit[c] ſummus Propheta ac Doctor,[d] qui nobis arcanum conſilium & omnem voluntatem Patris, de redemptione noſtri patefecit[e]: & ſummus Pontifex,[f] qui nos vnico ſacrificio ſui corporis redemit, ac aſſidué pro nobis apud Patrem intercedit[g]: & Rex, qui nos ſuo verbo & Spiritu gubernat, & partam nobis ſalutem tuetur ac conſeruat[h].

Cur verò tu Chriſtianus appellaris?

Quòd per fidem membrum ſum Ieſu Chriſti,[i] & vnctionis ipſius particeps[k], vt & nomen eius confitear[l], meque ſiſtam ipſi viuam[l] gratitudinis hoſtiam[m], & in hac vita contra peccatum & Satanam, libera & bona conſcientia pugnem, & poſtea æternum cum Chriſto regnum in omnes creaturas teneam[n].

Quam ob cauſam Chriſtus vocatur filius Dei vnigenitus, cúm nos quoq; ſimus filii Dei?

Quia

a 1.co 1. 13.31. Gal.5.4.
b Heb.12.2. Ieſ.9.6. Col. 1.19.20.&. 2.10. Ioan.1. 16.
c Pſa.45.7. Heb.1.9.
d Deu.18. 15. Act.3.22.
e Ioa.1.18. & 15.15.
f Pſa.110.4. Heb.7.21 & 10 12.
g Rom.8. 34. & 5.9. 10.
h Pſa.2.6. Luc.1.33. Mat.28. 18. Ioa.10. 28.
i Act.11.26. 1.cor. 6.15.
k 1.Io.2.27. Ieſa.59.21. Ioel.2.28. Act.2.17.
l Mar.8.38.
m Ro.12.1. Apoc.5.8. 9.10. 1.Pet.2.9. 2.Tim.2.12. Ro.6.12.13. Apoc.1.6.
n 1.Tim.1. 8.19.

Quia ſolus Chriſtus eſt coæternus & natu- [a] Ioa. 1. 14.
ralis æterni Patris filius [a]. Nos autem propter Heb. 1. 2.
eum ex gratia, à patre adoptati ſumus [b]. b Rom. 8. 15. Eph. 1. 6.

Qua de cauſa appellas eum Dominum noſtrum?

Quia corpus & animam noſtram à pecca-
tis, non auro nec argento, ſed pretioſo ſuo ſan-
guine redimens, & ab omni poteſtate Diaboli
liberans, nos ſibi proprios vindicauit [c]. c 1. Pet. 1.

Quid credis cùm dicis, conceptus eſt per Spiri- 18. 19. & 2.
tum ſanctum, natus ex Maria virgine? 9. 1. Cor. 6 20. & 7. 23.

Quòd ipſe filius Dei, qui eſt [d] & permanet d Ioa. 1. 1. & 17. 3. Rom.
verus ac æternus Deus [e], naturam verè huma- 1. 4.
nam ex carne & ſanguine virginis Mariæ [f] ope- e Rom. 9. 5. f Ioa. 1. 14.
ratione Spiritus S. aſſumpſit [g] vt ſimul ſit verum Gal. 4. 4.
ſemen Dauidis, [h] fratribus ſuis per omnia ſimi- g Mat. 1. 18. 20. Luc. 1.
lis [i], excepto peccato [k]. 35.

Quem fructum percipis ex ſancta conceptione h Pſ. 132. 11. Rom. 1. 3.
& natiuitate Chriſti? i Phil. 2. 7.

Quòd is noſter ſit Mediator [l], & ſua inno- k Heb. 4. 15. & 7. 26.
centia, ac perfecta ſanctitate, mea peccata in l Heb. 2. 16.
quibus conceptus ſum, tegat, ne in conſpe- 17. m Pſ. 32. 1.
ctum Dei veniant [m]. 1. Cor. 1. 30.

Quid credis cùm dicis: Paſſus eſt?

Eum toto quidem vitæ ſuæ tempore, quo in
terris egit, præcipuè verò in eius extremo, i-
ram Dei aduerſus peccatum vniuerſi generis
humani corpore & anima ſuſtinuiſſe [n], vt ſua n 1. Pet 2.
paſſione, tanquam vnico ſacrificio propitia- 24. & 3. 18. Ieſ. 53. 12.
torio [o], corpus & animam noſtram ab æterna o 1. Ioan. 2.
damnatione liberaret, & nobis gratiam Dei, 2. & 4. 10. Rom. 3. 25.

iuſtitiam & vitam æternam acquireret.

Quid cauſæ fuit, cur ſub iudice Pilato pateretur?

Vt innocens coram iudice politico damna-
a Luc. 23. 14. Ioa. 19. 4. tus[a], nos à ſeuero Dei iudicio quod omnes ma-
b Pſa. 69. 2. nebat, eximeret[b].
Ieſ. 53. 5. 2. Cor. 5. 21. Gal. 3. 13. *Eſt verò quiddam ampliùs, quòd affixus ſit cruci, quàm ſi alio genere mortis affectus eſſet?*

Sanè ampliùs: Ex hac enim re ſum certus, cum maledictionem, quæ mihi incumbebat, in ſe recepiſſe. Nam mors crucis à Deo erat maledicta[c].

c Deut. 21. 23. Ga. 3. 13. *Cur neceſſe fuit Chriſtum ad mortem vſq; ſe demittere?*

d Gen. 2. 17. Propterea quòd iuſtitię & veritati Dei[d] nullo alio pacto pro noſtris peccatis potuit ſatisfi-
e Heb. 9. 14. 15. Phi. 2. 8. eri quàm ipſa morte filij Dei[e].

Quare etiam ſepultus eſt?

f Act. 13. 29. Mat. 27. 60. Luc. 23. 53. Ioan. 19. 38. Vt eo teſtatum faceret, ſe verè mortuum eſſe[f].

At cùm Chriſtus pro nobis mortem oppetierit, cur nobis quoq; eſt moriendum?

Mors noſtra non eſt pro peccatis noſtris ſatisfactio, ſed peccati abolitio, & tranſitus in
g Ioa. 5. 24. Phil. 1. 21. Rom. 7. 24. vitam æternam[g].

Quid prӕterea capimus commodi ex ſacrificio & morte Chriſti?

Quòd virtute eius mortis, vetus noſter homo vnà cum eo crucifigitur, interimitur, ac
h Ro. 6. 6. 7. 8. 11. 12. ſepelitur[h], ne prauæ cupiditates, & deſideria

carnis

carnis, poſthac in nobis regnent[a], ſed nos ipſos ei hoſtiam gratitudinis offeramus[b]. a Ro.6.12. b Ro.12.1.

Cur additur: Deſcendit ad inferna?

Vt in ſummis doloribus, & grauiſſimis tentationibus, me conſolatione hac ſuſtentem, quòd Dominus meus Ieſus Chriſtus, inenarrabilibus animi ſui anguſtiis, cruciatibus & terroribus, in quos cùm antea, tum maximè in cruce pendens, fuerat demerſus, me ab anguſtiis & cruciatibus inferni liberauerit[c].

Quid nobis prodeſt reſurrectio Chriſti? c Iſa. 53. 10. Matt.27.46.

Primùm, ſua reſurrectione mortem deuicit, vt nos poſſet eius iuſtitiæ, quam nobis ſua morte pepererat, participes facere[d]. Deinde nos iam quoq; eius potentia ad nouam vitam excitamur[e]. Poſtremò, reſurrectio capitis noſtri Chriſti nobis glorioſæ reſurrectionis noſtræ pignus eſt[f]. d 1.Cor.15. 17 54.55. Ro.4.25.1. Pet.1.3.21. e Ro.6.4. Col.3.1.5. Eph.2.1.2. f 1.Cor.15. 12.Ro.8.11.

Quomodo intelligis illud, Aſcendit ad cœlos?

Quód aſpicientibus diſcipulis Chriſtus de terra in cœlum ſublatus eſt[g], atque etiamnum noſtra cauſa ibidem eſt[h] & erit, donec redeat ad iudicandum viuos & mortuos[i]. g Act.1.9. Mar. 16.19. Luc.24.51. h Heb.4.14. & 7.25.9. 11.Rom.8. 34.Eph.4. 10.Col. 3.1. i Act.1.11. Mat. 24.30.

An ergo Chriſtus non eſt nobiſcum vſque ad finem mundi, quemadmodum promiſit[k]? k Mat.28.20

Chriſtus eſt verus Deus & verus homo: itaque ſecundùm naturam humanam, iam non eſt in terra[l]: At ſecundum diuinitatem ſuam, maieſtatem, gratiam, & Spiritum, nullo vnquã l Mat.26.11. Ioa.16.28 & 17.11. Act.3.21.

a Ioa 14. 17. &c. & 16. 13. Eph. 4. 8. 12. Aug. tract. in Ioa. 50.

tempore à nobis abeſt [a].

An verò iſto pacto duæ naturæ in Christo non diuelluntur, ſi non ſit natura humana vbicunque eſt diuina?

Minimè: Nam cùm diuinitas comprehendi non queat, & omni loco præſens ſit [b]: neceſſariò conſequitur, eſſe eam quidem extra naturam humanam quam aſſumpſit, ſed nihilominus tamen, eſſe in eâdem, eique perſonaliter vnitam permanere [c].

b Act. 7. 49. & 17. 29. Ier. 23. 24.

c Col. 2. 9. Ioan. 3. 13. & 11. 15. Mat. 28. 6.

Quem fructum nobis adfert aſcenſio Chriſti in cœlum?

Primùm, quòd in cœlo apud Patrem pro nobis intercedit [d]. Deinde, quòd carnem noſtram in cœlo habemus, vt eo tanquam certo pignore confirmemur, fore, vt ipſe, qui caput noſtrum eſt, nos ſua membra ad ſe extollat [e]. Tertiò, quòd nobis ſuum Spiritum, mutui pignoris loco mittit [f], cuius efficacia, non terrena, ſed ſuperna quærimus, vbi ipſe eſt ad dexteram Dei ſedens [g].

d 1. Ioa. 2. 1. 2. Ro. 8. 34.

e Ioa. 14. 2. & 20. 17. Eph. 2. 6.

f Ioa. 14. 16. & 16. 7. Act. 2. 2. Co. 1. 22. 2. Cor. 5. 5.

g Col. 3. 1. Phil. 3. 14.

Cur additur, Sedet ad dexteram Dei?

Quia Chriſtus ideo in cœlum aſcendit, vt ſe ibi caput ſuæ Eccleſiæ declaret [h], per quod pater omnia gubernat [i].

h Eph. 1. 20. 21. 22. 23. & 5. 23. Col. 1. 18.

i Mat. 28. 18 Ioa. 5. 22.

Quid nobis prodeſt hæc gloria noſtri capitis Chriſti?

Primùm, quòd per Spiritum ſanctum, in nos ſua membra, cœleſtia dona effundit [k]. Deinde, quòd nos ſua potentia contra omnes

k Eph. 4. 10.

hoſtes

hoſtes protegit ac defendit[a].

Quid te conſolatur reditus Chriſti ad iudicandum viuos & mortuos?

Quòd in omnibus miſeriis & perſecutionib. erecto capite, eundem illum, qui ſe priùs pro me iudicio Dei ſtatuit, & maledictionem omnem à me abſtulit, iudicem è cœlo expecto,[b] qui omnes ſuos & meos hoſtes, in æternas pœnas abiiciat[c]: me verò cum omnibus electis, ad ſe in cœleſtia gaudia, & ſempiternam gloriam traducat[d].

DE SPIRITV SANCTO.

Quid credis de Spiritu ſancto?

Primùm quòd ſit verus & coæternus Deus cum æterno Patre & Filio[e]: Deinde, quòd mihi quoque datus ſit[f], vt me per veram fidem Chriſti & omnium eius beneficiorum participem faciat[g], me conſoletur, & mecum in æternum maneat[h].

Quid credis de ſancta & catholica Chriſti Eccleſia?

Credo Filium Dei[i], ab initio mundi ad finem vſque[k], ſibi ex vniuerſo genere humano[l] cœtum ad vitam æternam electum[m], per Spiritum ſuum & verbum[n], in vera fide conſentientem[o] colligere, tueri, ac ſeruare[p]: meque viuum eius cœtus membrum eſſe[q], & perpetuò manſurum[r].

Quid ſibi vult Communio ſanctorum?

a Pſal.2.9. &.110.1.2. Io.10.28. Epheſ.4.8. b Lu.21.28. Ro.8.23.33. Phil.3.20. Tit.2.13. c 2.Theſ.1.6.7.1. Theſ.4.16. Mat.25.41. d Mat.25.34 e Gen.1.2. Ieſ.48.16. 1.Co.3.16. 1.Cor.6.19. Act.5.3.4. f Mat.28.19 2.Cor.1.21. g Gal.3.14. 1.Pet.1.2. 1.cor.6.17. h Act.9.31. Ioan.14.16. 1.Pet.4.14 i Ioa.10.11 k Pſ.71.18. 1.cor.11.26 l Gen.26.4. m.Ro.8.29.30. Eph 1.10.11.12.13 1.Pet.1.20. n Ieſ.59.21. Ro.1.16.& 10.14.17. Eph.5.26. o Act.2.46. Eph.4.3.4.5 p Mat.16.18. Ioan.10.28.29 30. q 1.Io.3.21. 2.Co.13.5. r 1.Io.2.19. 1.co.1.8.9. Ro.8.35.

Primùm, quòd vniuerſi & ſinguli credentes,
Chriſti & omnium eius bonorum, tanquam
a 1.Io.1.3. ipſius membra, communionem habeant[a]. De-
Ro 8.32. inde, quòd ſinguli quæ acceperunt dona, in
1.Co.12.13. 21.1.co.6.17. commune commodum & vniuerſorum ſalu-
b.1.Co.13.5. tem, promptè & alacriter conferre debeant[b].

Phil.2.4.59. c 1.Io.2.2. *Quid credis de remiſſione peccatorum?*

2.cor.5.19. Deum propter ſatisfactionem Chriſti[c] me-
21. orum peccatorum atque illius etiam prauitatis
d Ier. 31.34 cum qua mihi per omnem vitam pugnandum
Pſa.103.3.8. eſt[d], memoriam omnem depoſuiſſe, & me iu-
10.12.Ro. 7. 24.25.Ro.8. ſtitia Chriſti gratis donare, ne vnquam in iudi-
1.2.3. e Ioa. 3.18. cium veniam[e].

Luc.23.43. *Quid te conſolatur, Reſurrectio carnis?*

Phil.1.23. f 1.Co.15.53. Quòd non tantùm anima mea, poſtquam
Iob.19.25. è corpore exceſſerit, è veſtigio ad Chriſtum ſu-
26.1.Io.3.2. um caput aſſumetur[f], verum quòd hæc quoque
caro mea, potentia Chriſti excitata, rurſus
g Phil.3.21. animæ meæ vnietur, & glorioſo corpori Chri-
ſti conformabitur[g]

Quam conſolationem capis ex articulo de vita æterna?

Quòdquoniam in præſentia vitæ æternę in-
itia in meo corde perſentiſco,[h] futurum ſit, vt
h 2Co.5.2.3. poſt hanc vitam plena perfectaque beatitudi-
ne potiar, in qua Deum in æternum celebrem:
quam quidem beatitudinem nec oculus vidit,
nec auris audiuit, nec vllus homo cogitatione
comprehendit[i].

i 1.cor.2.9. *At cùm hæc omnia credis, quid vtilitatis inde ad*

te

te redit?

Quód in Chriſto iuſtus ſum coram Deo, & hæres vitæ[a] æternæ.

Quomodo iuſtus es coram Deo?

Sola fide in Ieſum Chriſtum: [b] adeo vt licet me mea conſcientia accuſet, quód aduerſus omnia mandata dei grauiter peccauerim, nec vllum eorum ſeruauerim [c]: adhæc etiamnum ad omne malum propenſus ſim, [d] nihilominus tamen (modó hæc beneficia vera animi fiducia amplectar [e]) ſine vllo meo merito[f], ex mera Dei miſericordia [g] mihi perfecta ſatisfactio[h] iuſtitia & ſanctitas Chriſti [i] imputetur ac donetur, [k] perinde ac ſi nec vllum ipſe peccatum admiſiſſem, nec vlla mihi labes inhæreret: imó veró quaſi eam obedientiam, quam pro me Chriſtus præſtitit, ipſe perfecté præſtitiſſem[l].

a Heb.2.4. Ro.1.17. Io.3.36.
b Ro.2.3. 21.22.24. 25.28.& 5. 1.Gal.2.16. Eph.2.8.9. Phi.3.9.
c Ro.3.9. &c.
d Ro.7.23.
e Ro.3.22. Ioa.3.18.
f Tit.3.5. Deu.9.10. Eze.36.22.
g Ro.3.24. Eph.2.8.
h 1.Io.2.2.
i 1.Io.2.1.
k Ro.4.4. 2.Cor.5.19.
l 2.Cor.5.21

Cur ſola fide te iuſtum eſſe affirmas?

Non quód dignitate meræ fidei, Deo placeam: ſed quód ſola ſatisfactio, iuſtitia & ſanctitas Chriſti mea iuſtitia ſit coram Deo [m]. Ego veró eam non alia ratione, quàm fide, amplecti, & mihi applicare queam[n].

m 1.Co.1.30.& 2.2.
n 1.Io 5.10.

Cur noſtra bona opera non poſſunt eſſe iuſtitia, vel pars aliqua iuſtitiæ coram Deo?

Propterea quód oporteat eam iuſtitiam, quæ in iudicio Dei conſiſtat, perfecté abſolutam eſſe, & omni ex parte diuinæ legi congruentem[o]: Noſtra veró etiam præſtantiſſima quæq;

o Gal.3.30. Deut.27.26.

opera in hac vita ſint imperfecta, atque pecca-
a Ieſ.64.6. tis inquinata[a].

Quomodo bona opera noſtra nihil promerentur, cùm Deus & in præſenti & in futura vita mercedem pro his ſe daturum promittat?

Merces ea nõ datur ex merito, ſed ex gratia[b].

b Lu.17.10.

An autem hæc doctrina non reddit homines ſecuros & prophanos?

Non: neque enim fieri poteſt, quin ij qui Chriſto per fidem inſiti ſunt, fructus proferant gratitudinis[c].

c Mat.7.18. Ioan.15.5.

DE SACRAMENTIS.

Quoniam igitur ſola fides nos Chriſti atque omnium beneficiorum participes facit: Vnde proficiſcitur?

A Spiritu ſancto[d], qui eam per prędicationem Euangelii in noſtris cordibus accendit, & per vſum ſacramentorum confirmat[e].

d Eph.2.8. &6.23. Ioan.3.5. Phil.1.29.

Quid ſunt ſacramenta?

Sunt ſacra, & in oculos incurrentia ſigna, ac ſigilla, ob eam cauſam à Deo inſtituta, vt per ea nobis promiſſionem Euangelij magis declaret & obſignet, quòd ſcilicet, non vniuerſis tantùm, verùm etiam ſingulis credentibus, propter vnicum illud Chriſti ſacrificium in cruce peractum, gratis donet remiſſionem peccatorum, & vitam æternam[f].

e Mat.28.10.20. 1.Pet.1.22.23.

f Gen.17.11. Ro 1.11 Deu.32.6. Leuit.6.25. Heb.9.8.9. 24. Ezec.20.12. 1.Sam.17.36. Ieſ.6.6.7. & 54.9.

Non vtraque igitur, & Verbum & Sacramenta eò ſpectant, vt fidem noſtram ac ſacrificium

Chriſti-

Chriſti in cruce peractum, tanquam ad vnicum noſtræ ſalutis fundamentum deducant?

Ita eſt. Nam Spiritus ſanctus docet Euangelio, & confirmat Sacramentis, omnium noſtram ſalutem poſitam eſſe in vnico ſacrificio Chriſti pro nobis in cruce oblati[a].

Quot Sacramenta inſtituit Chriſtus in nouo fœdere.

Duo: Baptiſmum, & ſacram Cœnam.

DE BAPTISMO.

Quare in Baptiſmo admoneris & confirmaris, te vnici illius Sacrificij Chriſti participem eſſe?

Quòd Chriſtus externum aquæ lauacrum mandauit[b], addita hac promiſſione[c], me non minùs certò, ipſius ſanguine & Spiritu á ſordibus animæ, hoc eſt, ab omnibus meis peccatis lauari, quàm aqua extrinſecus ablutus ſum[d], qua ſordes corporis expurgari ſolent.

Quid eſt ſanguine & Spiritu Chriſti ablui?

Eſt accipere à Deo remiſſionem peccatorum gratis propter ſanguinem Chriſti, quem is pro nobis in ſuo ſacrificio in cruce profudit. [e]Deinde etiam per Spiritum ſanctum renouari, & ipſo ſanctificante, membrum Chriſti fieri, quo magis peccatis moriamur, & ſanctè inculpatèque viuamus[f].

Vbi promiſit Chriſtus ſe nos tam certò ſanguine & Spiritu ſuo abluturum, quàm aqua Baptiſmi abluti ſumus?

a Rom. 6.3. Gal. 3.27.

b Mat. 28. 19. Act. 2. 38.

c. Mar. 16. 16. Mat. 3. 11. Ro. 6.3.

d Mar. 1.4. Luc. 3.3.

e Heb. 12. 24. 1. pet. 1.2. Apoc. 1.5. & 22. 14. Zac. 13. 1. Eze. 36.25

f Io. 1.8.33. & 3.5. 1. co. 6.11. & 12. 18. Ro. 6.4. Col. 2.12.

In inſtitutione Baptiſmi, cuius hæc ſunt verba: *Ite & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & S.S.*[a] *Qui crediderit* a Mat.28.19 *& baptizatus fuerit, ſeruabitur: qui non crediderit, condemnabitur*[b]. b Mar.16.16. *Hæc promiſſio repetitur, cùm* c Tit.3.5. *ſcriptura Baptiſmum nominat lauacrum regene-* d Act.22.16 *rationis*[c] *& ablutionem peccatorum*[d]*?*

Eſtne ergo externus Baptiſmus aquæ, ipſa peccatorum ablutio?

Non eſt:[e] Nam ſolus ſanguis Ieſu Chriſti e Mat.3.11. purgat nos ab omni peccato[f].

1.Pet.3.21. Eph.5.26. f 1.Io 1.7. 1.Cor.6.11.

Cur ergo Sp. S. Baptiſmum appellat lauacrum regenerationis, & ablutionem peccatorum?

Deus non ſine graui cauſa ſic loquitur, videlicet non ſolùm vt nos doceat, quemadmodum ſordes corporis aqua purgantur: ſic peccata noſtra ſanguine & Spiritu Chriſti expiari[g]: Verùm multò magis, vt nobis hoc diuino g Apoc.1.5. Symbolo ac pignore certum faciat nos non & 7.14.1. minùs verè à peccatis noſtris interna lotione cor.6.11. ablui, quã externa & viſibili aqua abluti ſumus[h]. h Mar.16.16.

Gal.3.17.

Sunt-ne etiam infantes baptizandi?

Omnino: Nam cùm æquè ac adulti ad fœ- i Gen.17.7. dus & Eccl. Dei pertineant[i], cumque eis per k Mat.19.14. ſanguinem Chriſti, remiſſio peccatorum[k] & l Lu.1.14. *S.S.* fidei effector, non minùs quàm adultis 15.Pſ.22.11 promittatur[l]; per Baptiſmum Eccleſiæ Dei Iſ.44.1.2.3. Act.2.9. inſerendi ſũt, & ab infidelium liberis diſcernen- m Act.10.47 di,[m] itidem vt in Veteri fœdere, per circumci- n Ge.17.14. ſionem fiebat[n], cui in Nouo fœdere ſubſtitu-

tus

tus eſt Baptiſmus[a]. [a] col. 2. 11. & 2. 13.

DE COENA DOMINI.

Qua ratione in Cœna Domini admoneris & confirmaris, te vnici illius ſacrificij Chriſti in cruce oblati, atque omnium eius bonorum participem eſſe?

Quód Chriſtus me atq; omnes fideles de hoc fracto pane edere, & de poculo diſtributo bibere iuſſit, in ſui memoriam, addita hac promiſſione [b]: Primúm, corpus ſuum non minús certó pro me in cruce oblatum ac fractum, & ſanguinem ſuum pro me fuſum eſſe, quàm oculis cerno, panem Domini mihi frangi, & poculum mihi communicari. Deinde animam meam non minùs certó ipſius corpore, quod pro nobis crucifixum, & ſanguine, qui pro nobis fuſus eſt, ad vitam æternam ab ipſo paſci, quàm panem & vinum, ſymbola corporis & ſanguinis domini, è manu miniſtri accepta, óre corporis percipio.

[b] Mat. 26. 27. 28. Mar. 14. 22. 23. 24. Luc. 22. 19. 20. 1. co. 10. 16. 17. & 11. 23. 24. 25. & 12. 13

Quid eſt crucifixum corpus Chriſti edere, & fuſum eius ſanguinem bibere?

Eſt non tantùm totam paſſionem & mortem Chriſti certa animi fiducia amplecti, ac per id remiſſionem peccatorum & vitam æternam adipiſci[c]: ſed etiam per S. S. qui ſimul in Chriſto & in nobis habitat, ita ſacroſancto eius corpori magis ac magis vniri[d], vt quamuis ipſe in cœlo[e], nos verò in terra ſimus, nihilominus tamẽ, caro ſimus de carne eius, & os de

[c] Io. 6. 35. 40. 47. 48. 50. 51. 53. 54.
[d] Io. 6. 55. 66
[e] Act. 3. 21. Act. 1. 9. 1. co. 11. 26.

oſſibus

a Eph.5.29. 30.32.1. Co.6.15.17 19.1.Io.3. 24.&4.1. Eph.3.17. b Io.14.23. Io.6.56.57. 58.Io.15.1. 2.3.4.5.6. Eph.4.15. 16.

oſſibus eius[a]: Vtq; omnia corporis membra ab vna anima, ſic nos vno eodemque Spiritu viuificemur & gubernemur[b].

Quo loco promiſit Chriſtus, ſe credentibus tam certò corpus & ſanguinem ſuum ſic edendum & bibendum daturum, quàm fructum hunc panem edunt, poculum hoc bibunt?

c 1.Cor.11. 23,&c. Mat.26.26. &c. Mar. 14.22.&c. Luc.22.19. &c. d Exo.24.8. Heb.9.20. e Exo.13.9.

In inſtitutione Cœnę, cuius hęc ſunt verba[c]. *D. noſter Ieſus Chriſtus ea nocte qua proditus eſt, accepit panem, & gratiis actis, fregit, ac dixit, accipite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur: hoc facite in mei recordationem. Itidem & poculum poſtquam cœnaſſent, dicens: hoc poculum nouum fœdus per meum ſanguinem*[d]*: Hoc facite, quotieſcunque biberitis, in mei recordationem*[e]*. Quotieſcunque enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annuntiate donec venerit.* Hæc promiſſio à Paulo repetitur, cùm inquit: *Poculum gratiarum actionis, quo gratias agimus, nonne communio eſt ſanguinis Chriſti? Panis quem frangimus, nonne communio eſt corporis Chriſti? quoniam vnus panis, vnum corpus multi ſumus*[f]*. Nam omnes vnius panis participes ſumus.*

f 1.co.10. 16.17.

Num ergo panis & vinum fiunt ipſum corpus & ſanguis Chriſti?

Nequaquam: Verùm, vt aqua Baptiſmi in ſanguinem Chriſti non conuertitur, nec eſt ipſa peccatorum ablutio, ſed Symbolum tantùm & pignus earum rerum, quæ nobis in Baptiſmo obſignantur

obſignantur: ita nec panis cœnæ dominicæ, eſt ipſum corpus Chriſti[a]: Quanquam pro ratione Sacramentorum, & vſitata Spiritui ſancto de his loquendi forma[b], panis Chriſti corpus appellatur.

a Mat.26. 29. Mar. 14. 24. 1. Cor. 11. 26. 27. 28. 1. Cor. 10. 16 17.

Cur ergo Chriſtus panem appellat ſuum corpus, calicem verò ſuum ſanguinem, ſeu nouum fœdus per ſuum ſanguinem: Paulus item panem & vinum, communionem corporis & ſanguinis Chriſti?

b Gén. 17. 10. 14. 19. Exod 12. 27. 43. 48. & 13. 9. Act. 7. 8. Exod. 24. 8. & 29. 36. Leuit. 16. 10. & 17. 11. Ieſ. 6. 6. 7. Tit. 3. 5. Act. 22. 16. 1. Pet. 3. 21. 1 Cor. 10. 1. 2. 3. 4.

Chriſtus non ſine graui cauſa ſic loquitur: Videlicet non ſolùm vt nos doceat quemadmodum panis & vinum corporis vitam ſuſtentant: ſic etiam crucifixum ſuum corpus, & effuſum ſuum ſanguinem, verè eſſe animæ noſtræ cibum ac potum, quo ad vitam æternam nutriatur[c]: Verùm multò magis, vt hoc viſibili ſigno ac pignore nobis certum faciat, nos non minùs verè corporis & ſanguinis ſui, per operationem Sp. S. participes eſſe, quàm ſacra iſta ſymbola, in eius memoriam, ore corporis percipimus[d]: Tum etiam, quòd eius paſſio & obedientia, tam certò noſtra ſit, quaſi ipſimet pro noſtris peccatis pœnas dediſſemus, & Deo ſatiſfeciſſemus.

c Ioa. 6. 51. 55.

d 1. Cor. 10. 16. 17.

Quid intereſt inter cœnam Domini & Miſſam papiſticam?

Cœna Domini nobis teſtatur, nos perfectam remiſſionem omnium noſtrorum peccatorum habere, propter vnicum illud Chriſti

ſacrificium

ſacrificium, quod ipſemet ſemel in cruce peregit[a]: Tum etiam nos per S.S. inſeri Chriſto[b], qui iam ſecundùm naturam ſuam humanam, tantùm in cœlis eſt ad dexteram patris[c], ibiq; vult à nobis adorari[d]. In miſſa autem negatur, viuos & mortuos habere remiſſionem peccatorum propter vnicam Chriſti paſſionem, niſi etiamnum quotidie Chriſtus pro ipſis à Sacrificulis offeratur: Tum etiam docetur Chriſtum corporaliter ſub ſpeciebus panis & vini eſſe, ideoque in illis adorandum eſſe[e]. Atque ita ipſum Miſſæ fundamentum nihil aliud eſt, quàm abnegatio vnici illius ſacrificij & paſſionis Ieſu Chriſti, & execranda idololatria.

a Heb. 7. 27. & 9. 12. 26. 28. & 10. 10. 12. 14. Ioan. 19. 30. Matt. 26. 38. Luc. 22. 19. 20.
b 1. Cor. 6. 17. & 10. 16 & 12. 13.
c Heb. 1. 3. & 8. 1.
d Ioa. 4. 21. 22. 23. & 20. 17. Luc. 24. 52. Act. 7. 55. 56. Col. 3. 1. Phil 3. 20. 1. Theſ. 1. 10.
e In canone Miſſæ. Item de conſecratio. diſtin. 2.

Quibus accedendum eſt ad menſam Domini?

Tantùm iis qui verè dolent, ſe ſuis peccatis deum offendiſſe: confidunt autem ſibi ea propter Chriſtum remiſſa eſſe: & quas reliquas habent infirmitates, eas paſſione & morte illius obtectas eſſe, quique deſiderant magis ac magis in fide & integritate vitæ proficere. Hypocritæ autem, & qui non verè reſipiſcunt, damnationem ſibi edunt & bibunt[f].

f 1. Cor. 10. 21. & 11. 28. &c.

Suntne illi etiam ad hanc cœnam admittendi, qui confeſſione & vita, ſe infideles & impios eſſe declarant?

Nequaquam: nam eo pacto fœdus dei profanatur, & ira Dei in vniuerſum cœtum concitatur[g]. Quocirca, Eccleſia ex præſcripto Chriſti & Apoſtolorum hos, clauibus regni cœlorum

g 1. Cor. 11. 20. 34. Ieſ. 1. 11. & 66. 3. Ier. 7. 21. &c Pſa. 50. 16.

rum vtens, à Cœna arcere debet, quoad reſipuerint & mores mutauerint.

Quid ſunt claues regni cœlorum?

Prædicatio Euangelij, & Eccleſiaſtica diſciplina: quibus cœlum credentibus aperitur: infidelibus autem clauditur.

Quo pacto aperitur & clauditur regnum cœlorum prædicatione Euangelii?

Cùm ex mandato Chriſti, credentib. vniuerſis & ſingulis, publicè annunciatur, omnia peccata ipſis diuinitus propter meritũ Chriſti cõdonari, quoties promiſſionem Euang. vera fide amplectuntur: Contrà verò omnib. infidelibus & hypocritis denunciatur, tantiſper ipſis iram Dei & æternam condemnationẽ incumbere, dum in ſuis ſceleri b. perſeuerant[a]: ſecundùm quod Euang. teſtimonium, deus tam in præſenti, quàm in futura vita iudicaturus eſt. a Ioa.20.21. 22.23. Mat.16.19.

Quo pacto clauditur, & aperitur regnum cœlorum per diſciplinam Eccleſiaſticam?

Cúm ex mandato Chriſti, ij qui nomine quidem ſunt Chriſtiani, verùm doctrina aut vita ſe oſtendunt à Chriſto alienos[b], poſtquam aliquoties fraternè admoniti, ab erroribus aut flagitiis diſcedere nolunt, Eccleſiæ indicantur, aut iis qui ab Eccleſia ad eam rem ſunt conſtituti, ac ſi ne horum quidem admonitioni pareant, ab iiſdẽ interdictione Sacramentorum, ex cœtu Eccleſiæ, & ab ipſo Deo, ex regno Chriſti excluduntur: ac rurſum, ſi emendationem b Rom.12.8. 1.Co.12.21. 1.Tim.5.17. 1.Cor.5.4. 2.Cor.2.6.

profiteantur,

Matt.18.15. 16.17.18. 1. Cor. 5.5. 2.The.3.14. 15.2.Ioa:10. 11. 2.Cor. 2. 6.7.10.11.

profiteantur, & reipſa declarent: tanquam Chriſti & Eccleſiæ membra recipiuntur.

DE HOMINIS LIBERATIONE.

QVæſtiones hîc obſeruandæ.

1. *Quid ſit liberatio, ſeu qualis ſit, aut quibus in rebus conſiſtat.*
2. *Poſſitne fieri liberatio poſt lapſum.*
3. *An ſit neceſſaria, & certa.*
4. *An perfecta ſit expectanda.*
5. *Quomodo fieri poſſit.*

1. *Quid ſit liberatio.*

L*Iberationis* vocabulum eſt relatiuum. Omnis enim liberatio eſt ad aliquid. Eſt autẽ liberatio à peccato,& morte,ſicuti ex aduerſo miſeria cõplectitur peccatum, & mortem,ſeu pœnas. Deinde liberatio etiam eſt reſtitutio iuſtitiæ & vitæ æternæ . Atque hæc liberatio perfecta eſt, & plena,tum à malis culpæ , tum à malis pœnæ. *Ratio.* 1. *Quia ſanguis Chriſti purgat nos*
1.Ioan.1.7. *ab omni peccato*: neque Deus tantùm ex parte eſt liberator à malis pœnæ. 2. *Perfectè Deus punit*. Ergo perfectè benefaciet, & liberabit. *Abſterget omnem lachry-*
Apoc.7.17. *mam* ab vtriſque ſimul. 3 . *Deus eſt perfectæ miſericordiæ & bonitatis*. Ergo confert plenam libertatem. 4. *Perfectè periimus in Adamo*: Ergo perfectè etiam liberabimur. 5. *Chriſti beneficium eſt perfectum*. Si imperfectius eſſet Adami peccato, Chriſtus Adamo cederet.

Liberatio à peccato eſt. 1. *condonatio peccati*, vt non imputetur. 2. *Abolitio peccati in nobis per regenerationem, & vita noua inchoata*, quæ perfecta erit in altero ſeculo. *Liberatio à morte* eſt liberatio 1. *A deſperatione*, vel ſenſu iræ Dei. 2. *A morte æterna* & corporali per reſurrectionem. 3. *A calamitatibus, & omnibus miſeriis*. Liberatio etiam illa eſt reſtitutio vitæ æternæ , vel ſanctitatis, iuſtitiæ, & fœlicitatis, atque adeò omni-

um

um bonorum malis illis oppoſitorum.

2. *Poſſitne fieri liberatio poſt lapſum.*

Fieri poſſe liberationem, docet Euangelium: ſed quęſtio eſt, *vnde illud ſciamus*: nempe ſcimus illud ex ſola promiſſione, reuelationeq; verbi, & Spiritus ſancti in cordibus efficacis. *Quæſt. Igitur Adam poſtquam lapſus erat, non poterat ſcire certò liberationem ſine reuelatione, & promiſſione? Reſp.* Non potuit. 1. *propter iuſtitiam Dei*, quæ poſtulat ęternam pœnam à mandati ſui transgreſſoribus. 2. *Propter veritatem Dei:* quia minatus erat categoricè mandati eius tranſgreſſoribus mortem æternam: Verax autem Deus eſt, & immutabilis. Caro igitur & ſanguis non reuelant, quæ propria ſunt beneficia Mediatoris. Ac proinde ſic Adamus contra liberationem cogitare poterat ante illius promiſſionem. 1. *Impoſſibile eſt violari iuſtitiam Dei, quæ requirit æternam tranſgredientium pœnam: & veritatem Dei, quæ eam pœnam comminatur. Atqui euaſio ex miſeriis violabit iuſtitiam Dei, & veritatem ipſius. Ergo euaſio, ſeu liberatio, eſt impoſſibilis. Probatio* Maioris. *Iuſtitia & veritas Dei non permittunt impunè eos abire, qui meriti ſunt æternam damnationem. Atqui promerui pœnas æternas, etiam poſteris communes. Ergo, &c. Reſp.* Iuſtitia, & veritas Dei, hoc non permittunt, ſcilicet niſi fiat plena, & perfecta ſatisfactio. *Probatio Minoris. Cùm non fit quod iuſtitia Dei poſtulat, & veritas Dei minatur, violatur vtraque. Atqui emerſio ex malis erit non infligere pœnam, quam iuſtitia Dei poſtulabat, & veritas minabatur. Ergo, &c.* Conceditur Argumentum, ſi prorſus nulla infligatur pœna, vel peccantibus ipſis, vel aliis ſe pro peccatoribus ad ſuſtinendam pœnam offerentibus. Chriſtus autem pro nobis pœnam ſuſtinuit.

2. *Quod poſtulat immutabilis Dei iuſtitia, & veritas, eſt immutabile: abiectionem tranſgredientis mandata ipſius poſtulat immutabilis Dei iuſtitia. Ergo, &c.* Reſp. Ad Maiorem, quod poſtulat, ſcilicet ſimpliciter, & non alternatiue, hoc eſt, vel vt ſatisfiat, vel vt abiiciamur.

3. Ex quo non habemus facultatem nos liberandi, illud eſt impoſſibile. Reſp. Impoſſibile eſt, ſi Deus non ſciat rationem nos liberandi. Non igitur poterat Adamus neceſſariò concludere, liberationem non poſſibilem.

Ob. Atqui ſic euertitur quod antè dictum eſt, Adamum non potuiſſe ſperare liberationem. Reſp. Non habebat rationem neceſſariam, qua poſſet ſibi polliceri liberationem, niſi Deus eiuſmodi rationem illi patefeciſſet. Sed tamen non ſequebatur: quia nulla creatura poteſt inuenire rationem, vel medium liberationis, imò ne præſentiſcere quidem, ideo etiam Deum non poſſe. Quapropter debebat acquieſcere in Deo, neque deſperare, etiamſi ad deſperationem ſolicitaretur.

Probabilia tamen fuerunt hæc argumenta, quibus conſolari ſeſe poterat. 1. *Non eſt conſentaneum, Deum creaturam præſtantiſſimam ad perpetuam miſeriam deſtinaſſe. Ergo futura eſt liberatio. 2. Non eſt veriſimile Deum tradidiſſe legem, quæ nunquam integrè præſtaretur.* 3. fuerunt argumenta quibus perſuadere ſibi poterat Adamus, poſſibilem fuiſſe liberationem. 1. *Miſericordia Dei*, quam Dominus exercere poteſt non violata iuſtitia ſua. 2. *Infinita ſapientia:* potuit igitur inuenire liberationis rationem. 3. *Omnipotentia:* habet igitur potentiam liberandi à morte, & reſtituendi iuſtitiam. Negare ergo liberationem, eſt adimere deo ſapientiam & potentiam. Sed Deo neque conſilium, neque potentia deeſt. Ergo eſt poſſibilis liberatio. *Deus deducit ad inferos. Domini ſunt exitus ex morte. Non abbreuiata eſt manus Domini. Ob. 1. Iuſtitia Dei non ſinit impunitos abire qui æternas pœnas ſunt meriti. At enim meriti, &c. Ergo. Reſp.* Verum, niſi fiat plena & perfecta ſatiſfactio. *Ob. 2. Ex quo non habemus facultatem emergendi, id eſt, impoſſibile. Ex peccato & morte non habemus facultatem emergendi. Ergo, &c. Reſp.* Verum, niſi Deus mutare velit. Vult autem in Chriſto.

1. Sam. 2. 6.
Pſal. 68. 20.
Iſa. 59. 1.

3. *An liberatio ſit neceſſaria & certa.*

Neceſſarium eſt, neceſſitate ex hypotheſi, vt aliqui liberentur

ſiberentur, non quaſi Deo inuito. Etenim non fuit nobis obſtrictus vt nos liberaret. *Quis prior dedit Domino?* Rom.11.35.
Sed. 1. *quia Deus decreuit liberrimè & immutabiliter, & promiſit.* 2. *A fine creationis:* quia vult ab hominibus in æternum celebrari. *Creauit nos in laudem gloriæ ſuæ.* Ergo neceſſe eſt vt aliqui liberentur. 3. *Non voluit fruſtra & ſimpliciter ad æternas pœnas condere hominem:* vt. Pſ. 89. dicitur. Eph.1.6.
Creaſtine fruſtra omnes filios hominum? &c. finem autem ſuorum conſiliorum deus aſſequitur. 4. *Quia filium non fruſtra in mundum & in mortem miſit. Non perdam quicquā. Veni vt faciam voluntatem patris. Veni peccatores ſaluos facere. Venit ſeruare id quod perditum erat. Mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtri.* 5. *Quia deus magis propendet ad miſericordiam faciendam & patefaciendam, quàm ad iram.* At in puniendis impiis declarat iram. Ergo in piis miſericordiam. Pſal.89.47. Ioan.6.39. Mat.9.13. Rom.4.25.

Quæſt. Poteſtne etiam humana ratio etiam ſine verbo Dei ſcire num ſit futura liberatio? Reſp. Poteſt, non certò, ſed tantùm probabiliter. 1. *Quia non eſt verſimile creaturam præſtantiſſimam, in maximam & quidem perpetuam miſeriam eſſe conditam.* 2. *Non eſt veriſimile Deum tuliſſe Legem nunquam implendam. Hęc duo argumenta per ſe ſunt firmiſſima: ſed propter prauitatem ſuam natura iis non ita aſſentitur.*

4. *An perfecta liberatio ſit exſpectanda.*

E*St perfecta per gradus.* In hac vita inchoatione eſt perfecta. Poſt hanc vitam perfectior. In glorificatione perfectiſſima. 2. *Eſt perfecta, id eſt, libera ab omnibus malis culpæ & pœnæ.* 3. *Maior illa gloria quæ ab Adamo amiſſa eſt.* *Ratio.* 1. *Quia Deus non tantùm ex parte eſt liberator, ſed perfectè ſeruat & diligit quos ſeruat. Sanguis Ieſu Chriſti mundat nos ab omni peccato.* 2. *Quia perfectè punit impios, vt accuratè ſatisfaciant pœnis, ergo liberatio etiam erit perfecta,* quoniam magis eſt propenſus ad miſericordiam quàm ad iram. 3. *Quia perfectè periimus in Adamo. Chriſti autem beneficium non eſt niſi in peccato Adæ. Eſſet autem infirmius, ſi non perfectè liberaret: quia omnes omnem iuſtitiam & ſalutem in Adamo amiſerunt.* 1.Ioan.1.7.

5. *Quomodo fieri poſſit liberatio.*

MOdus 1. per ſatisfactionem pro peccatis admiſſis, & per expurgationem peccatorum in nobis, & inchoatam iuſtitiam. 1. *per imputationem ſeu remiſſionem peccatorum.* 2. *per regenerationem.* Ea enim conditione Deus vult remittere peccata, vt deſinamus eum peccatis offendere, & in poſterum ſimus grati. Nam ſi nolimus deſiſtere à peccato, illudimus quaſi deo: apud quem Chriſtus pro nobis intercedit.

Sed nos neque ſatisfactionem neque regenerationem præſtare poteramus. 1. *Quia ſatiſfactionem Deus non temporalem requirebat.* Nam niſi ſit ſatisfacto æterna, non erit victoria mortis & peccati, quę æquiualent æternę. Et lex vel ad obedientiam vel ad pœnam æquipollentem æternę obligat. At obedientia priori offenſioni ſatisfacere non poteſt, ſed pœna ſufficiens. Hanc quia per nos præſtare non poteramus, alio homine opus erat. 2. *Expurgare peccatum non poteramus nec regenerare nos ipſos,* quia inſtauratio imaginis dei in nobis, ſicut & effectus eius in prima creatione eſt opus ſolius Dei. *Neq; per aliam creaturam meram.* 1. *Propter iuſtitiam Dei quæ requirit vt ipſa noſtra humana natura quę peccauerat pœnas luat.* 2. *Quia nulla creatura poteſt ſuſtinere temporale ſupplicium æterno æquipollens, & quo aliquando ſatisfactura ſit.* Si verò æternum eſſet ſupplicium, nunquam ſatisfieret: quia ſemper Deus exigeret ſatiſfactionem, & ſic nulla eſſet ſatisfactio, quoniam ex peccato & morte non niſi abſoluta ſatisfactione emergere poſſimus. 3. *Quia non poſſit inſtaurare imaginem Dei in nobis. Non poſſibile eſt vt cadat*
Mat. 5. 18. *vnus apex, &c.* Item: Lex requirit obedientiam vel pœnam æquipollentem peccatis admiſſis, alioquin eſſet inanis ſonitus: quod abſurdum eſt de Deo cogitare. *Satisfactio autem fit per nos, aut per alium: fit per nos,* quoad legem pertinet.

Obiect. At legi nunquam ſatisfacimus: ergo iſte modus inanis eſt & falſus. *Reſp.* Obedientia non poſſumus ſatiſfacere: ſed poſſumus luendo pœnam æternam. Nam

lex

lex vel ad obedientiam, vel ad pœnam obligat: quod vtrumque Chriſtus præſtitit. *Inſt. At lex requirit obedientiam vel pœnam noſtram.* *Reſp.* Sed non excludit lex alienam ſatisfactionem: nuſquam improbat eam, etiamſi noſtram requirit. Hunc autem modum liberationis Euangelium poſtea reuelauit. Nos autem non poſſumus ſatisfacere, quia ſatisfactio debet eſſe perfecta: niſi ſit aut æterna, propter magnitudinem peccati, quæ pendet à ſummo bono offenſo, aut ſuſtineat pœnas æternas, vel temporales, ſed æternæ æquipollentes, quę iuſtitia Dei recipiat vt ſatisfactionem. At ſi ſint æternæ, nunquam liberabimur, quia non erit finis. Non liberabimur autem niſi ſatisfactione perfecta. Temporariam æternę ęquiualentem propter imperfectionem nemo poteſt ſuſtinere. 1. *Quia non poteſt merus homo tam dignum pretium dare.* Pœnæ etenim impiorum non ſunt liberatio, quoniam hærebunt in perpetuis pœnis. 2. *Quia quotidie cumulamus offenſas.* qui autem non deſinit lædere, non placat offenſum. 3. *Quia non poſſumus de Deo mereri pro præſenti, nedum pro præterito tempore*, neque vna ſatisfactione poſſumus duplex debitum ſoluere, pręſens ſcilicet & pręteritum. 4. *Peccatum eſt offenſio boni infiniti:* Deo tantum eſt malum, vt mereatur pœnam æternam. Si igitur huic infinito bono debet ſatisfieri, neceſſe eſt vt ſatisfiat per pœnam æternam, quę ęquipolleat bono infinito. At ſic nunquam homines emergerent. Ergo debet fieri per alium ſatisfactio.

Ob. *Alium punire pro nocentibus eſt iniuſtum. Ergo Chriſtus non poterat pro nobis puniri.* *Reſp.* Alium puniri pro nocentibus non pugnat cum Dei iuſtitia, certis obſeruatis conditionibus. 1. *Si qui punitur eiuſdem ſit naturæ.* 2. *Si ſponte ſe offerat.* 3. *Si poſſit ipſe emergere ex pœna & non perire in ea.* Ideo homines non poſſunt alium pro alio punire, quia non poſſunt facere ne pereat punitus in pœna. 4. *Si conſequatur finem intentum, id eſt gloriam Dei, & ſalutem hominum.*

Quæſt. *Is autem qui pro alio ſatisfacit, pro nobis videlicet, eritne nuda creatura, aut ſimul Deus? Reſp.* Creatura nuda non poteſt. 1. *quia homo peccauit.* Ergo omnis natura humana quæ peccauit debet puniri. *Sicut per vnum hominem mors, &c.* 2. *Propter infirmitatem, temporalem pœnam æquiualentem æternæ nulla creatura poteſt ſuſtinere. Quia lex non poterat iuſtificare, miſit Deus filium ſuum.* Si ergo Mediatore opus habemus, nunc de eo nobis dicendum eſt.

Rom. 5. 12.

Rom. 8. 3.

DE MEDIATORE.

DOctrina de Mediatore retinenda eſt. 1. *vt celebremus miſericordiam Dei, qui nobis dedit Filium ſuum.* 2. *Propter gloriam Dei,* vt ſciamus Deum non ex lenitate quadam remittere peccata, ſed tam grauiter peccatis iraſci, vt ea non remittat niſi interueniente Filij ſui ſatisfactione. 3. *Vt hoc Mediatore freti, certi ſimus de vita æterna, quam vult & poteſt nobis dare.*

Quæſtiones præcipuę ſunt hæ.

1. *Quid ſit Mediator.*
2. *Quare ſit neceſſarius.*
3. *Quod ſit eius officium.*
4. *Qualis eſſe debeat.*
5. *Quis vel quæ perſona ſit ille Mediator.*
6. *An poſſint eſſe plures Mediatores.*

1. *Quid ſit Mediator.*

MEdiator in genere ſignificat eum, qui reconciliat duas partes diſſidentes. *Reconciliare eſt.* 1. Intercedere pro eo qui offendit apud offenſum. 2. Satisfacere pro iniuria illata. 3. Promittere, & efficere, vt pars quæ offendit non ampliùs offendat.

Mediatoris autem nomen cùm dicitur in ſpecie de Chriſto, eſt perſona inter deum iraſcentem peccatis, & genus humanum obnoxium peccatis, & iræ Dei ordinata, vt ſit pacificator homini cum Deo, reconcilians offenſum Deum, & genus humanum, placans hominibus

hominibus Deum, reſtituens homines in gratiam. faciens vt homines Deum ament, & Deus homines, idque ſatisfaciendo iuſtitię Dei, deprecando pro nobis, applicando nobis merita ſua, & exaudiendo preces, & gemitus inuocantium.

Differunt *Medius & Mediator*: quòd illud ſit nomen naturę, hoc officij. *Medius* eſt in quo eſt natura vtriuſque. *Mediator* eſt quodammodo medius, quia in ipſo coniunguntur duo extrema, Deus & homines.

2. *Quare Mediator ſit neceſſarius.*

NEceſſarius eſt Mediator. 1. *Quia Deus non reconciliatur ſine reditu in gratiam.* Iuſtitia autem Dei non admittit reditum in gratiam ſine ſatisfactione, & expurgatione imaginis Dei in nobis. Nos verò non poſſumus hoc præſtare, ſcilicet placare Deum nobis offenſum, & nos ipſos Deo acceptos facere. Alio igitur opus eſt Mediatore, qui hoc nobis præſtet. 2. *Deus poſtulabat Mediatorem à parte quæ offenderat.* Deus enim quatenus Deus, noluit á ſe accipere ſatisfactionem, & voluit pro iuſtitia ſua, vt pars offendens per eum gratiam impetraret, qui poſſet perfectè ſatisfacere, qui & homini & Deo gratiſſimus eſſet, ne videlicet repulſam pateretur, & facilè ſua gratia, qua valeret apud Deum, nos ipſi reconciliare poſſet ſatisfaciendo, deprecando, atque intercedendo pro nobis. Hanc autem perſonam nos ſuſtinere non poteramus: Ergo opus erat tertio aliquo, ſcilicet Mediatore, qui intercederet pro nobis apud Deum, Deo ſatisfaceret pro peccatis noſtris, & reſtitueret nobis imaginem Dei amiſſam, ita vt in poſterum deſineremus peccare, atque inciperemns paulatim magis ac magis ad normam Legis diuinæ viuere.

Mediatore nobis opus eſſe, & hoc argumento probatur. *Si ſatisfacere debemus iuſtitiæ diuinæ, vel per nos, vel per aliũ ſatisfacere debemus. Ipſi verò per nos ſatisfacere nullo modo poſſumus. oportet igitur hoc fieri per alium.* Oportere autẽ iuſtitiæ dei ſatisfacere per mediatorẽ extra nos,

oſtendunt. 1. *Pauores & cruciatus conſcientiæ in nobis.* 2. *pœnæ impiorum.* 3. *Sacrificia à Deo ordinata,* quibus perfectum Chriſti ſacrificium ſignificabatur. Item ſacrificia Ethnicorum, & Papiſtarum. Extra nos igitur oportet iuſtitię diuinę ſatisfieri per alium, & quidem per eum qui non ſit homo tantùm. 1. *Quia nullus homo, imò nulla creatura* (vtî ſuprà diximus) *poteſt iræ Dei ſatisfacere.* Illud enim ſupplicium, quo vellet ſoluere, ſemper duraret, & nunquam eſſet ſufficiens. 2. *Quia delictum in ſingulos dies augemus:* nunquam reſipiſcimus, nunquam redimus in gratiam cum Deo, niſi Deo nos vocante: hoc autem non fit, niſi Mediatore pro nobis intercedente. 3. *Quia qui ipſe peccatis inquinatus eſt, pro aliis ſatisfacere non poteſt.*

Ob. Contra diſtinctionem in Maiore. *Lex vnum modum ſatisfaciendi ponit, vt nimirum ſatisfaciamus per nos ipſos. Ergo non debemus ponere modum duplicem.* *Reſp.* ad antecedens. Non debemus modum duplicem ponere, ſi Lex ita ponit vnum modum ſatisfaciendi, vt neget alterum. Lex quidem dicit & exprimit vnum modum: ſed interim non negat alterum. Etſi igitur Deus alterum modum in lege non expreſſit, tamen in ſuo arcano conſilio illum ſubintellexit, & poſtea reuelauit in ſuo Euangelio. Duplex hîc ſatisfaciendi modus eſt obſeruandus: priorem ſatisfactionis modum Lex poſtulat, & iuſtitia Dei, nempe vt per nos fiat ſatisfactio: alterum declarat Euangelium, & miſericordia Dei illum admittit. Neq; tamen Lex cum Euangelio pugnat: nam quod hoc ponit, illa non negat: quia nullibi in Lege eſt excluſiua, quòd tantùm per nos oporteat fieri ſatisfactionem.

3. *Quod ſit Mediatoris officium.*

OPortet agere Mediatorem cum parte offenſa & offendente. 1. *Cum parte offenſa, ſcilicet cum deo.* 1. *Apud Deum intercedere, eum deprecari pro nobis, ab ipſo petere vt accipiat ſatisfactionem, offerre ſe ad ſatisfaciendum, ſpondere fore vt non amplius peccemus: ſine hac ſponſione ne apud*

homines

hominesquidem, nedum apud Deum, locum inuenit interceſſio. Hoc autem nemo facere poteſt,niſi habeat poteſtatem donandi nobis. *S. S.* nos ad imaginem Dei reformandi, & nobis impetrandi gratiam. 2. *Reipſa ſatisfacere, & ſoluere ſuo ſanguine debitum pro iis qui offenderunt*, alioqui violaretur iuſtitia Dei.

2. Cum parte offendente agere Mediatorem oportet nobiſcum. 1. *Fungi officio Legali*, id eſt, patefacere nobis ex ſinu Patris hoc arcanum conſilium Dei de redemptione, quòd videlicet Deus velit nos recipere in gratiam propter Mediatoris illius noſtri ſatisfactionem. *Item docere quòd ipſe ſit ille Mediator, qui ſe ſiſtat pro nobis, intercedens pro nobis, & deprecans culpam: item ſatisfacere pro iniuria à nobis illata, ferre pœnam ſufficientem pro peccatis noſtris, interueniente ſanguine ipſius, quia alioqui violaretur Dei iuſtitia.* 2. *Efficere in nobis per Sp. S. vt illud oblatum beneficium amplectamur, & non reſpuamus.* Quia non fit reconciliatio,niſi vtraque pars conſentiat: *ipſe efficit velle & perficere.* Phil. 2. 3. *Imputare, ſeu applicare nobis illud beneficium.* 4. *Sua virtute tandem abolere in nobis peccatum, & efficere, vt ceſſemus peccare, & inchoemus nouam obedientiam,* hoc eſt,vt imaginem Dei in nobis renouet,& Eccl.puram in conſpectum Patris adducat. 1. Cor. 15. *Tradet regnum Patri, &c.* 5. *Conuerſos ſeruare ac defendere aduerſus Diabolos, & omnes hoſtes:* etiam aduerſus nos ipſos,ne iterum deficiamus. 6. *Reſuſcitare nos & glorificare,* hoc eſt,inchoatam ſalutem noſtram perficere,atque adeo dona omnia perficere, tum quæ amiſimus, tum quæ ipſe nobis meritus eſt, Hęc porro perficiuntur merito & efficacia *Mediatoris.*

Iſta quidem doctrina *de Mediatore* pertinere videtur ad locum *de Iuſtificatione*, in quo videlicet etiam officium *Mediatoris* explicatur.Verùm aliud eſt dicere quid,& quale ſit beneficium iuſtificationis, & quomodo illud accipiatur: aliud cuius ſit illud beneficium, & quomodo nobis conferatur. Sunt ergo diuerſę propoſitiones. Hîc dicitur, *Iuſtificatio eſt Mediatoris.* Ibi. *Re-*

miſſio

miſſio peccatorum eſt iuſtificatio. in illa iuſtificatio eſt ſubiectum, hîc verò prædicatum.

Cæterùm, omnia illa quæ diximus, impetrat nobis merito & efficacia, quia duplici ratione Mediator eſt. Deus dedit nobis vitam æternam, & hæc vita eſt in Filio. Ioan. 5. *In ipſo vita erat.* Ioan. 1.

4. *Qualis eſſe debeat Mediator.*

MEdiator noſter eſſe debet. 1. *Verus homo*, ex noſtro genere habens naturã, eamq; perpetuò retinens. 2. *Homo perfectè iuſtus.* 3. *Verus Deus.* Demonſtrationes hæ de perſona *Mediatoris* ducuntur ab officio Mediationis. Nam propter officium talem eſſe eum oportuit. 1. Hominem oportuit eſſe Mediatorem. 1. *Quia*
Rom. 5. 12. *homo peccauit. Sicut per vnum hominem peccatum introiit in mundum, &c.* 2. *Vt poſſet mori.* Debebat enim ſatisfacere pro nobis, effundendo ſanguinem ſuum. Non potuiſſet mori, niſi fuiſſet verus homo. 3. *Vt poſſet ſuccurrere noſtris infirmitatibus.* 4. *Vt eſſet frater noſter, noſtrum caput, & nos eius membra.*
Heb. 2. 14. *Quoniam igitur pueri participes ſunt carnis & ſanguinis, ipſe quoque conſimiliter, &c.* Oportuit igitur Mediatorem noſtrum eſſe verum hominem, & quidem natum ex eodem genere humano quod peccauit, non autem creatum ex nihilo. 1. *Propter iuſtitiam Dei*, quæ poſtulabat, vt ea natura, quæ peccauerat pro peccatis lueret. Verus igitur homo eiuſdem naturæ cuius & nos, pro hominib. quod ab ipſis exigebatur, dependere debebat. *Quocunq; die comederis ex eo,*
Gen. 2. 17. *morte morieris. Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur. Vnus*
Ezec. 18. 20 *mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus:* Ideo etiam
1. Cor. 15. 21. dicit Apoſt. *Nos eſſe conſepultos Chriſto per Baptiſmum, & per illum etiam nos cum Chriſto reſurrexiſſe, &c.* 2. *Propter*
1. Tim. 2. 5.
Col. 2. 12. *noſtram conſolationem.* niſi enim ſciremus eum eſſe ex A-
Gen. 3. 19. damo, non poſſemus ſtatuere eum eſſe promiſſum Meſſiã. *Semen mulieris conteret caput ſerpentis.* Oportuit ergo mediatorem ex ipſo humano genere natum eſſe verum hominem: quin & illud addo, oportuiſſe eum omnib. infirmitatib. noſtris, excepto peccato, eſſe obnoxium

noxium:idq;. 1. *Propter veritatem Dei*, qui paſſim per Prophetas talem hominem deſcribit Mediatorē noſtrum, qui ſit *pauper, infirmus, contemptus, &c.* Ac talis imprimis ab Eſaia deſcribitur. 2. *Propter conſolationem noſtram. Qui ſanctificat, & qui ſanctificantur ex vno ſunt omnes* (eiuſdem ſcilicet humanæ naturæ) *quam ob cauſam non erubeſcit fratres ipſos vocare.* Eſai.53 3. Heb.2.11.

2. *Perfectè iuſtum hominem oportuit eſſe Mediatorem*, vt eſſet Seruator merito. Nam ſi fuiſſet peccator, pro ſuis peccatis ei ſatisfaciendum fuiſſet. *Fecit Deus, vt qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum eſſet, &c. Talis nos decebat Pontifex, pius, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, &c. Qui peccatum non fecerat, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus eſt, iuſtus pro iniuſtis, vt nos ad Deum adduceret*. Quatuor autem modis Chriſtus perfectè iuſtus eſt, ſeu impleuit Legem. 1. *Sua ipſius iuſtitia*. Chriſtus enim ſolus perfectam obedientiam, qualem requirebat Lex, præſtitit. 2. *Soluendo pœnam ſufficientem pro peccatis noſtris*. Oportuit hanc geminam in illo eſſe legis impletionem. Niſi enim iuſtitia eius eſſet plena & perfecta, non poſſet pro alienis peccatis ſatisfacere. Et niſi ſolutio pœnæ ſufficiens eſſet, maneremus adhuc peccatis obruti. *Iuſtitia illa Chriſti perfecta*, dicitur impletio Legis per obedientiam. *Solutio pœnæ peccatis noſtris debitæ*, vocatur impletio Legis per pœnam, quam nimirum pro nobis dependit, ne nos eſſemus damnationi ęternæ ſubiecti. 3. *In nobis implet Legem ſuo Spiritu*, quando videlicet per Legem ſpiritu ſuo nos informat ad internam & externam obedientiam, quam lex à nobis requirit, atque illam integram præſtabimus in vita æterna. 4. *Implet* Legem *Chriſtus docendo Eccleſiam*, eamque repurgando ab erroribus, & corruptelis, ac reſtituendo veram Euangelij doctrinam, & intelligentiam. 2.Cor. 5.21. Heb. 7. 26. 1. Pet. 2. 22. 1. Pet. 3. 18.

3. Deum non fictitium, aut donis tantùm excellentib. ornatum, ſed *verum Deum oportuit eſſe Mediatorem*.

1. *Vt poſſet ſuſtinere iram Dei, ſeu grauitatem ſupplicij, quod debeat eſſe temporale æquiualens æterno.* Creatura propter infirmitatem ſuam, redacta fuiſſet in nihilum, & oppreſſa tanti ſupplicij mole atque in æternum iræ Dei manſiſſet obnoxia. Vt igitur eſſet proportio ſupplicij & peccati, ac finito tempore pœnam lueret homo, quæ æquipollebat æternæ pœnę, oportuit illam perſonam robore infinito pollere, ac proinde Deum eſſe, qui & ſupplicium finitum quidem tempore, infinitum verò magnitudine ac deitate, ſine deſperatione, atque in nihilum redactione, perferret. Illud autem ſupplicium tempore finitum eſſe debuit, quia redēptorem non oportuit in ſupplicio vel morte perpetuò manere: vt nempe beneficium redemptionis poſſet abſoluere, atque illud perfectè promeritum poſſet efficacia ſua nobis applicare & conferre. Hæc à nudo homine præſtari non poterant.

Ob. *At homo nudus ſua obedientia Legem impleuit.* Reſ. Sed illa obedientia non potuit eſſe pretium pro alieno debito, cùm ad eam præſtandam ipſe ſe obligauerit. Requirebatur igitur, vt noſter Mediator non tantùm verus eſſet homo, ſed & verus Deus, qui pro nobis iram Dei ſuſtineret: nam nullus homo, imò ne Diaboli quidem, atque adeò nullæ creaturę poſſunt molem iræ diuinę ferre.

Ob. *Atqui omnes Diaboli & impij iram Dei ferre coguntur. Ergo illam creaturæ ferunt, ac ſuſtinent.* Reſp. Ipſi quidem ferunt: ſed non ita, vt ſatisfaciant iræ Dei, & ſuſtineant ſufficientem pœnam. Nam in æternum creatura ſatisfacere non poteſt. Filius autem dei ita ſatisfecit vt, ſatisfactione abſoluta illud onus eſſe deſierit. Sed oportuit etiam finitam fuiſſe pœnam: quia alioqui non fuiſſet ſatisfactum, ſi in æternum intenſa fuiſſet. Denique quia Deus non vult etiam iuſtum puEzech. 18. 20. nire propter iniuſtum, hæc eſt cauſa cur dicat, *Anima quæ peccabit, ipſa morietur.*

Obiect. Et tamen Chriſtus innocens traditus eſt pro nobis.

Reſp.

Reſp. Sicut ſuprà: intelligendam eſſe Maiorem cum conditionibus, *vt innocens,* 1. *ſit vltroneus.* 2. *Ne pereat ipſe.* 3. *Vt faciat ne amplius peccet offenſor.* 4. *vt ſatisfaciat iuſtitiæ iudicis.* 5. *Vt hoc præſtet non ſolùm cum ſalute aliorum, ſed etiam ſua.* 6. *Cum laude iuſtitiæ diuinæ.* Quod autem ira Dei fuerit intollerabilis, probatur. *Deus eſt ignis conſumens. Coniecit in eum iniquitates. Voluit eum conterere, &c.* Hinc ſoluitur quæſtio, cur Chriſtus tantopere mortem exhorruerit, cùm multi martyres intrepidè iugulum porrigant. Deu.4.24. Heb.12.29. Ieſ.53.10.

2. Cauſa *cur Deum eſſe oportuerit,* hęc eſt, *vt eßet ſufficiens & ſatis dignum lutron.* Dignitas autem huius lutri conſiſtebat. 1. *in dignitate perſonæ.* 2. *in grauitate pœnæ:* qua dignitate & merito poſſit nobis reparare iuſtitiam amiſſam. Oportebat .n. hoc lutron æquipollere pœnę ęternæ. Ideo Apoſtoli paſſionis Chriſti mentionem facientes, ferè ſemper mentionem faciunt Deitatis ipſius; *Deus ſuo ſanguine redemit Eccleſiam. Sanguis Ieſu Chriſti mundat nos ab omni peccato.* Imò Deus in paradiſo coniungit hæc duo, *Conteret caput Serpentis, & ſerpens mordebit calcaneum, &c.* Iam verò quòd tale oportuerit eſſe lutron, declarat etiam peccatorum magnitudo: inter quę ab initio mundi vſque ad finem nullum eſt tam paruum, quod mortem æternam non mereatur: omnia tam mala, vt nullius creaturæ ęterno ſupplicio poſſint expiari. Pro his verò omnibus oportuit intercesſorem ſpondere, fore vt aliquando Deum prorſus nullis peccatis offendamus. Hoc verò propter prauitatem ſponderi á nullo poteſt, niſi poteſtatem habeat donandi Spiritum ſanctum, & nos per eum ad imaginem Dei reformandi. Nemo igitur fuit qui ſciret rationem efficiendi hoc in nobis: alioquin fruſtra ſpondiſſet pro nobis. Act.20.28. 1.Ioa.1.7. Ioa.1.19. Gen.3.15.

3. Cauſa inde naſcitur, quę eſt, *vt poſſit in nobis reſtituere imaginem Dei,* nimirum efficacia & potentia ſua.

4. *Vt poſſit dare Spiritum ſanctum, & colligere Eccleſiam, ac conferre omnia ſua beneficia, & ea conſeruare:* quia Medi-

authoris eſt, non tantùm à ſe mortem depuliſſe, ſed etiam beneficia, ſua morte parta, nobis conferre, & efficere vt à peccato recedamus. 5. *Vt poſſet nobis arcanam Dei voluntatem reuelare,* quam, niſi fuiſſet Deus, ſcire non potuiſſet. *Ob. Pars offenſa non poteſt eſſe Mediator. Chriſtus quà eſt Deus, eſt pars offenſa. Ergo quà eſt Deus non poteſt eſſe Mediator. Reſp.* Maior vera eſt de ea parte offenſa, in qua non ſint plures perſonæ.

5. *Quis ſit ille Mediator.*

PErſonæ, quæ ſit ille Mediator, obiter fecimus mentionem in quæſtione præcedenti, ſed ad hanc præcipuè ſpectat, vt de illa agamus. Non igitur alius eſt Mediator ille niſi filius Dei. 1. *Non pater,* quia non agit per ſe ſiue immediatè, ſed per Filium & Spiritum Sanctum: nec fit ipſe Legatus. *Non Spiritus Sanctus,* quia oportebat illum Mediatorem nos facere filios Dei adoptione. Ergo quod Mediator nobis communicaret, oportebat ipſum habere. Hoc autem non habuit Spiritus Sanctus. Nam is non Filius: nec illud habuit Pater, quia ipſe debuit nos per Filium in filios adoptare. *Logos* ergo, qui eſt naturalis ille filius Dei, eſt noſter Mediator, qui ſimul eſt verus Deus & verus homo, & in quo, tanquam primogenito, nos adoptamur. Ius filiationis ille nobis debebat conferre: quia ſolus ipſe hoc poterat, vtpote qui ſolus hoc habebat, & niſi ipſe filius eſſet, conferre hoc nobis non poſſet. 2. *Quia filius Dei logos, eſt illa perſona, per quam patefacit, operatur, & dat Spiritum Sanctum Pater, per quam fit etiam ſecunda creatio.* Per filium enim efficimur nouæ creaturę. Ideoque Scriptura coniungit primam & ſecundam creationem: quia

Ioan. 1. 3. per eundem debuit fieri ſecunda creatio, per quem facta eſt prima: *Per filium omnia facta ſunt.* Nempe omnia agit Pater mediatè per Filium, & Spiritum Sanctum, nihil autem per ſe, ſeu immediatè, licet omnia agat à ſe. 3. *Quia Mediator debet nobis dare Spiritum Sanctum.* Filius autem eum nobis dat, ſeu mittit. Ergo Filius eſt

Mediator

Mediator. Mittit quidem Spiritum Sanctum & Pater, ſed mediatè per Filium: Filius immediatè. 4. Filium eſſe Mediatorem probatur *ex collatione patefactionum in Veteri teſtamento, & impletione earundem in Nouo.* 5. Idem probatur *ex operibus & miraculis quæ Chriſtus fecit.* 6. Hoc etiam conſtat *ex officio Filij.* Officium eius eſt annunciare conſilium Patris: vnde dicitur logos: *vnigenitus ille Filius, qui eſt in ſinu Patris, ille nobis expoſuit.* Ille etiam patefecit nobis veram Dei cognitionem atque arcanam Dei de noſtra redemptione voluntatem. 7. Præter alia denique hoc ipſum euincitur ex illo Apoſtoli. *Chriſtus factus eſt nobis ſapientia à Deo, iuſtitiaque, ſanctificatio, & redemptio.* Ponuntur hic abſtracta pro concretis. Iuſtificatio autem & ſanctificatio ante lapſum in nobis eadem res erat, ſicuti nunc in ſanctis Angelis: in nobis verò iam differunt. *Iuſtificatio* enim iam eſt imputatio iuſtitiæ Chriſti, qua iuſti habemur coram Deo. *Sanctificactio* eſt effectio conformitatis cum Deo in nobis. Ioa.1.18. 1.Cor.1.30.

Hæc de Mediatoris perſona ſufficiant.

1. Q*Vòd ſit Deus:* id confirmant multa Scripturæ loca: vt *Sermo ille erat Deus. Omnia per illum facta ſunt. Deus proprio ſanguine acquiſiuit Eccleſiam. Qui declaratus eſt Filius Dei potenter, ſecundùm Spiritum ſanctificationis. Quiſquis credit in eum non pudefiet. Tres ſunt qui teſtificantur in cœlo, Pater, Sermo & Sp.S. & hi tres vnum ſunt.* Præter huiuſmodi loca complura addi poſſunt his & illa alia, quibus Chriſto tribuitur *inuocatio, cultus diuinus, exauditio, opera ſolius Dei propria, & ea quæ tribuunt Chriſto nomen Iehouæ.* Vt apud Euangeliſtam, vbi tribuitur Chriſto, quod apud Iſaiam de Iehoua dicitur. Ioa.1.1.2.3. Act.20.28. Rom.1.4. Rom.10.11. 1.Ioan.5.7. Ioan.12 40. Iſa.6.9.

2. *Quòd ſit verus homo.* Huc pertinent loca. 1. *Quæ Chriſtum vocant hominem, & Filium hominis:* vt cùm dicitur, *Filius Dauidis, Filius Abraham.* Item. *Fructus ventris, factus ex ſemine Dauidis, ſecundùm carnem: &c.* Mat.1.1. Luc.1.31. Rom.1.3. Rom.9.5.

habet

habet corpus Carnis, nempe non imaginarium, ſed
1.Ioan.4. 2. verum. *Quicunque ſpiritus confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt*.2. Huc pertinent illa, quę tribuunt Chriſto *propria hominis, vt creſcere, edere, bibere, neſcire, quieſcere, defatigari, baptizari, circumcidi, contriſtari, lætari.*

3. *Quod duæ naturæ in Chriſto vnam perſonam conſtituant.* Huc pertinent loca, quę per communicationem idio-
Ioan.1.14. matum tribuunt diuinę naturę, quę ſunt humanę, &
Heb.2.14. contrà: vt, *Sermo ille Caro factus eſt. Particeps factus eſt*
Act.20. 28. *carnis, & ſanguinis. Deus proprio ſanguine acquiſiuit Eccleſi-*
Ioan.8.58. *am. Priuſquam Abrahamus fieret, ego ſum.*
Mat.28.20. *Ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi.*

6. *Quòd vnus ſit Mediator.*

V*nus tantùm eſt Mediator*. 1.Tim.2.5.6. *Ratio*. Quia ſolus Filius eſt mediator. Filius autem dei eſt vnicus.

Ob. Etiam Sancti pro nobis intercedunt. Ergo etiam illi ſunt Mediatores. Reſp. Diſcrimen eſt *interceſſionis Chriſti, & Sanctorum in mundo degentium*, & aliorum pro aliis, aut pro perſecutoribus & incredulis precantium. Sancti enim nituntur Chriſti merito: Chriſtus ſuo.

Obiect. Vbi multa ſunt media, ibi non vnus eſt Mediator. Sed ſunt multa media ſalutis. Ergo, &c. Reſp. Nego Maiorem. Non enim idem ſunt media & Mediator Salutis.

Cęterùm beneficia Mediatoris continentur in officio. Nam officiũ à Deo Mediatori iniunctum eſt beneficia dare. Paulus ad Corinthios, *Chriſtus Ieſus* in-
1.Cor.1.30. quit, *factus eſt nobis ſapientia à Deo, iuſtitiaque, & ſanctificatio & redemptio.* 1. *Sapientia*, quia eſt materia & ſubiectum noſtrę ſapientię, vt videlicet in eo cognoſcamus Deum, ad quam nobis ipſe ſapientię author eſt propoſitus. Tripliciter autem dicitur Sapientia Chriſtus. 1. *Quia protulit eam ex ſinu Patris æterni.* 2. *Quia inſtituit & conſeruat miniſterium.* 3. *Quia eſt efficax in cordibus electorum. Vel breuius.* 1. *Quia eſt ſubiectum.* 2.

Author

2. *Autor.* 3. *Medium.* 2. *Iuſtitia,* id eſt iuſtificator: in ipſo enim tanquam in ſubiecto eſt iuſtitia, ratione meriti & efficaciæ. 3. *Sanctificatio*, quia nos regenerat per Spiritum ſanctum. 4. *Redemptio*, id eſt, liberator finalis. Nam ἀπολύτρωσις non tantùm pretium ſed etiam effectum eius ſignificat. Ponuntur enim abſtracta pro concretis, more Hebræis vſitato. Hæc dicta ſufficient de perſona & officio Mediatoris.

DE FOEDERE.

DIctum eſt, quòd *Mediator ſit perſona concilians duas partes diſſidentes.* Iſta autem conciliatio in Scripturis dicitur *Fœdus vel Teſtamentum* : de quo iam dicendum eſt, veluti de altero correlatiuo in noſtra reconciliatione. Igitur cum loco *de Mediatore* cohæret doctrina *de Fœdere,* quia omnis Mediator, eſt alicuius fœderis Mediator, & duarum partium conciliator.

Quæſtiones prçcipuæ ſunt.

1. *Quid ſit fœdus Dei, quod per Mediatorem cum hominibus ſancitur.*
2. *Poſſit-ne iniri ſine Mediatore.*
3. *Sit-ne vnum & idem Fœdus.*
4. *Quomodo conueniant & differant vetus & nouum fœdus.*

1. *Quid ſit fœdus.*

FOEdus in genere ſignificat *mutuam promiſſionem vel pactionem inter duas partes,* qua vtraque pars alteri ſe certis conditionibus obligat ad aliquid faciendum, dandum, vel accipendum, adhibitis ceremoniis & Symbolis ad ſolennem teſtificationem. *Teſtamentum vocatur vltima voluntas teſtatoris,* qua moriens diſponit de ſuis rebus quid de illis fieri velit. In ſpecie autem *Fœdus, quod cum hominibus per Mediatorem Deus pepigit, eſt promiſſio vel pactio mutua, qua Deus per & propter Mediatorem ſe obligat ad remittenda credentibus peccata, & dandam iis vitam æternam : qua viciſſim ſeſe homines obligant ad recipiendum vera fide tantum hoc beneficium, & ad præſtandam Deo veram obedientiam, hoc eſt, ad viuendum*

ſecundùm ipſius voluntatem. Pactio hæc mutua ſignis ſacramentalibus confirmatur. Nomen *Fœderis ac Teſtamenti* ad denotandum hoc *Fœdus Dei* pro eodem ſumitur. Vtrumque enim Reconciliationem noſtri cum Deo, vel mutuam illam pactionem inter Deum & homines deſignat. *Fœdus* autem vocatur hæc pactio, ſeu reconciliatio: quoniam Deus nobis promittit certa bona, & á nobis viciſſim exigit aliquid, adhibens etiam ceremonias ſolennes ad eius confirmationem. *Teſtamentum* vocatur: quia interueniente morte Teſtatoris Chriſti facta eſt hæc reconciliatio, vt eſſet rata, quia dum viuit Teſtator habet ius mutandi, detrahendi, & addendi aliquid. Hæc ratio affertur in Epiſtola ad Heb.

Heb. 9. 16. 17. *Teſtamentum* ait Apoſt. *in mortuis ratum eſt, quandoquidem nondum valet quum viuit Teſtator. Teſtamentum* ergo vocatur illa pactio, ceu Reconciliatio: quia illam nobis Chriſtus accuſauit ſua morte, ac ſimul eam nobis reliquit, non ſecus ac parentes morientes bona ſua relinquunt liberis.

Ob. 1. *Teſtamentum eſt ratum morte teſtatoris. Sed Deus non poteſt mori. Ergo non eſt ratum Teſtantum, ſiue non poteſt dici Teſtamentum. Reſp.* Nego Minorem. Quia *Deus redemit Eccleſiam ſuo ſanguine.* Ergo mortuus eſt: ſed in natura humana. Vel ſic. Chriſtus eſt teſtator, quia Deus & homo, & moritur in natura humana. Ob. 2. *Sed Chriſtus eſt interceſſor: Deus autem teſtator. Ergo non valet conciliatio. Reſp.* Differunt in perſonis & Officiis. Perſona Chriſti differt à perſona Patris & Spiritus ſancti officio, non efficacia: & reſpectu eius eſt interceſſio, reſpectu noſtri receptio in gratiam.

2. *Quomodo fœdus inter Deum & homines iniri poſſit.*

NOn potuit fœdus illud iniri ſine Mediatore. Nam ſine ſatisfactione & morte *Mediatoris*, non potuit fieri reconciliatio ſeu receptio in gratiam. Eramus enim hoſtes dei, nec patebat nobis aditus ad Deum, niſi intercedente pro nobis Chriſto mediatore, quemadmodum hoc fuſiùs declaratum eſt ſuprà in quæſtione,

Quare

Quare Mediator ſit neceſſarius.

3. *Quotuplex ſit fœdus.*

Vnum eſt ſubſtantia, & duplex circumſtantiis.

VNum ſubſtantia. 1. *Quia vnus eſt Deus, vnus Mediator Dei, & hominum*; vnus modus Reconciliationis, vna fides, vna ſalutis via ab initio omnium qui ſeruantur, & ſeruati ſunt. *Ieſus Chriſtus heri & hodie idem eſt, & in ſecula. Qui eſt ſuprà omnes eſtque caput corporis Eccl. in quo totum ædificium congruenter coagmentatum, creſcit, vt ſit templum ſanctum Domino. Non eſt aliud nomen ſub cælo, quod datum ſit inter homines, per quod oportet nos ſeruari. Nemo nouit Patrem niſi filius, & cuicumq; voluerit filius reuelare. Nemo venit ad patrem niſi per me. Ego ſum via, veritas, & vita. Abrahamus geſtiuit, vt videret diem iſtū meum: & vidit ac gauiſus eſt.* Omnes igitur tam ſub Lege, quàm ſub Euang. ſaluandi, reſpexerunt ad vnicum Mediatorem Chriſtum, per quem ſolùm ſeruati ſunt: ac proinde fœdus aliud non eſt niſi hoc vnum. 2. *Vnum duntaxat eſt: quia conditiones principales* (quæ dicuntur ſubſtantia fœderis) *& ante Chriſtum & poſt Chriſtum ſunt eædem.* Nam in veteri & in Nouo teſtamento promittit Deus remiſſionem peccatorum agentibus pœnitentiam. 3. *In vtroque fit obligatio ad credendum, pænitentiamq; agendum.* Heb.13.8. Rom.9.5. Colo.1.18. Ephe.2.21. Act.4.12. Mat.11.27. Ioan.14.6. Luc.10.24. Ioan.8.56.

Duplex autem eſt fœdus quod ad circumſtantias, & conditiones minùs principales, quæ ſunt formæ adminiſtrationis ſubſeruientes principalibus conditionibus, vt eas harum adminiculo fideles conſequi poſſint.

4. *Quæ ſit conuenientia, quæ item differentia inter Vetus & Nouum fœdus.*

COnuenit Nouum fœdus cum veteri. 1. *Ex parte Dei, quòd vtrumque habet eundem autorem & Mediatorem*: Moſes quidem dicitur *Mediator veteris Teſtamenti*, ſed typicus. Chriſtus etiam tunc erat *Mediator*, eo adiuncto tamen ſibi *Mediatore* typico. Iam verò *Mediator* eſt ſine illo typico. Nam manifeſtatus eſt in carne, nec typis ampliùs eſt tectus. 2. *Quòd eadem promiſſio gratiæ veteri populo nobiſcum communis eſt*, etſi iam

clariùs & ſæpiùs repetita. Promittit enim Deus gratiam omnibus credentibus in Mediatorem. *In ſemine*
Gen.22.18. *tuo benedicentur omnes gentes. Semen mulieris conteret ca-*
Gen.3.15. *put ſerpentis.* Hæc eſt eadem cum iſta promiſſione iam fidelibus facta. *Qui credit in filium, habet vitam æternam.* Hîc loquimur, non in ſpecie de circumſtantiis gratiæ, ſed in genere de promiſſione gratiæ. 2. *Ex parte noſtri, vel hominum, conuenit nouum cum vetere: quia in vtroque fit obligatio hominum ad fidem & pœnitentiam. Ambula coram*
Gen.17.2. *me, & eſto perfectus. Ego ero Deus tuus & ſeminis tui.* Non poteſt autem Dominus eſſe Deus noſter, niſi remittat nobis peccata noſtra, applicet nobis meritum Chriſti, atque efficiat vt & nos ipſi nobis illud per fidem applicemus, ac nos ad ipſum vera reſipiſcentia conuertamus. Videmus ita conuenire nouum fœdus cum vetere, quod ad principales fœderis conditiones, tum ex parte Dei, tum ex noſtri.

Differt nouum fœdus à veteri.

1. Ex parte Dei. Quia. 1. *in veteri fœdere erant quædam promiſſiones ſpeciales, de certis quibuſdam corporalibus beneficiis*, vt promiſſio de terra Canaan poſſidenda & conſeruanda, de retinenda forma cultus ceremonialis & politiæ in illa terra, vſq; ad tempus Meſſiæ. Item, de Meſſia naſcituro ex illo populo. *In nouo* autem *Teſtamento promiſſio corporalis tantū eſt in genere:* quòd nimirum Deus ſeruare velit hoſpitia Eccleſię. 2. *In veteri.* 1. *Illa alia eſt circumſtantia promiſſionis & gratiæ, quàm in nouo Teſtamento.* In veteri enim fœdere reconciliantur propter Meſſiam venturum, vel exhibendum: Nos in nouo fœdere reconciliamur Deo propter Meſſiam exhibitum. 3. *Alia erant ſymbola, ac ſigna promiſſionum in veteri Teſtamento, quàm nunc in nouo.* Olim multa erant ſigna, ac ſacramenta, vt circumciſio, Paſcha, ſacrificia. Iam pauca, & ſimplicia, nempe Baptiſmus, & Cœna Domini. 4. *In veteri Teſtamento omnia erant typica, vt ſacrificia, ſacerdotes, &c. Nos habemus in nouo Teſtamento res ſignificatas.* 5. *Vetus fœdus erat temporarium,*

quod

quod nimirum durauit vſque ad Meſſiam. Nouum Teſtamentum eſt æternum, & durat ad finem vſq; mundi. Iuxta illud. *Sempiternum fœdus faciam cum illis.*

2. *Ex parte noſtri.* Quia 1. *in veteri Teſtamento obligabantur non ad Morales tantùm Leges, ſed ad ceremoniales etiam, & Forenſes,* ad politiam videlicet & cultum Moſaicum ſeruandnm. *In nouo teſtamento tantùm obligamur ad vſum Sacramentorum, & obedientiam,* hoc eſt, ad cultum moralem. Reliquæ autem Leges iam ſunt adiaphoræ. 2. *Vetus teſtamentum alligabatur ad certam gentem, ad quam oportebat omnes accedere, qui volebant ſeruari. Nouum teſtamentum ad omnes gentes pertinet, cuiuſcunq; ſint Nationis, linguæ, aut conditionis. Vult enim Deus omnes ſaluos fieri,* cuiuſcunq; ſint gentis. Obſeruandum hoc loco *vetus fœdus accipi ſæpe pro lege*, videlicet eius partis reſpectu, quæ præcipuè ibi tractarur. Nam in veteri fœdere Lex magis vrgebatur, & multę eius erant partes: Euangelium contrâ erat illic obſcurius. Eodem prorſus modo, *Nouum fœdus accipitur pro Euangelio*, quia in nouo Teſtamento magna pars Legum abolita eſt, & Euangelium clariùs patefactum. Quoniam verò *Nouum Fœdus & Euangelium* ſic inter ſe conueniunt, vt vnum pro altero ſumatur, doctrinæ *de Fœdere Dei* non incommodè ſubiiciemus Locum,

DE EVANGELIO.

QVum dicitur *de Mediatore*, neceſſariò etiam dicendum de doctrina, in qua nobis Mediator oſtenditur, deſcribitur, offertur. Ea doctrina eſt *Euangelium*. Deinde dicendum quoq; de medio, quo ſimus Mediatoris participes. Illud medium eſt *fides*. Duplici autem de cauſa dicendum eſt de Euangelio, quum de Mediatore dicitur. 1. *Quia Mediator Chriſtus eſt Euangelij ſubiectum.* 2. *Quia Euangelij autor eſt ipſe Mediator.* Eſt enim officij Mediatoris pars illud reuelare. *Vnigenitus ille Filius qui eſt in ſinu Patris, is nobis expoſuit.* Ioa.1.18.

Quæſtiones præcipuæ.

1. *Quid ſit Euangelium.*
2. *An ſemper fuit in mundo.*
3. *Quomodo differat à Lege.*
4. *Quæ propria ſint effecta Euangelij.*
5. *Vnde conſtet Euangelij veritas & certitudo.*

1. *Quid ſit Euangelium.*

IPſa *vox Euangelij ſignificat lætum nuntium:* item *præ-
mium* quod datur læta nuntianti: denique *ſacrificium*
quod offertur Deo pro læto nuntio. *Eſt* autem *Euan-
gelium doctrina diuinitus inde ab initio mundi patefacta, ac
primum in paradiſo per Filium Dei Mediatorem, ſtatim poſt*
Luc.24.27. *lapſum prolata è ſinu Patris æterni, in qua promittitur & an-*
Ioa.3.16. *nunciatur ex gratuita Dei miſericordia omnibus credentibus*
Rom.3.25. Heb.2.10. *in filium Dei, & agentibus pœnitentiam, Liberatio à morte,*
1.Ioa.2.12. *à maledictione, & ab ira Dei, deinde remiſſio peccatorum, &*
Act.12.11. *ſalus, & vita æterna propter filij Dei Mediatoris noſtri victi-*
Col.1.20. Ro.3.24. *mam, ſecundùm promiſſionem patribus in paradiſo factam: per*
Eph.1.7. & *quam itidem doctrinam. S. S. eſt efficax excitando in nobis fi-*
2.13. *dem, pœnitentiam, & initium vitæ æternæ.* Alia Euange-
2.Tim.1.9. lij definitio: *Euangelium eſt doctrina diuinitus reuelata,*
Rom.11.6. Phil.3.9. *docens quòd Dominus noſter Ieſus Chriſtus factus ſit noſtra
ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio, & redemptio, donans remiſ-
ſionem peccatorum omnibus qui vera fide ipſi inſeruntur, &
eius beneficia amplectuntur.* Hanc definitionem confir-
Ioa.9.40. mant omnes Euangelij ſummæ: vt, *Hæc eſt voluntas e-*
Act.13.38. *ius qui miſit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum*
Luc.24.47. *habeat vitam æternam. Ego verò ſuſcitabo eum vltimo die.*
Ioa.1.17. *Oportuit prædicari in eius nomine reſipiſcentiam, ac remiſ-
ſionem peccatorum apud omnes gentes. Iuſſit diſcipulos prædi-
care fidem & pœnitentiam. Lex per Moſem data eſt: gratia
verò per Ieſum Chriſtum.*

2. *An ſemper Euangelium fuerit in Mundo.*

SEmper Euang. inde fuit ab initio Mundi. Id proba-
tur. 1. *Teſtimoniis Apoſtolorum:* vt Petri, *Huic omnes*
Act.10.43. *Prophetæ teſtimonium dant, remiſſionem peccatorum accep-*
1.Pet.1.10. *turum per nomen eius quemuis qui crediderit in eum. De qua*

ſalute

ſalute inquiſiuerunt, & ſcrutati ſunt prophetæ. Item Pauli: *Quod (Euangelium) ante promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis.* Ipſius etiam Chriſti dicentis. *Si crederetis Moſi, crederetis mihi: de me enim ille ſcripſit.* 2. Idem conſtat ex omnibus promiſſionibus, & vaticiniis de Meſſia. Rom.1.2. Ioa.5.46.

Obiect. Atqui Paulus dicit Euangelium fuiſſe promiſſum per Prophetas. Et Petrus Prophetas venturam in nobis gratiam prædixiſſe. Non igitur Euangelium ſemper fuit. *Reſp.* Conceditur argumentum *quod ad circumſtantias eaſdem*, reſpectu videlicet præteriti & præſentis temporis, rerum exhibendarum, & exhibitarum, claritatis & obſcuritatis. Deinde *quod ad eandem qualitatem*, hoc eſt, ſi accipiatur vox Euangelij pro doctrina de ſalute æterna, ac de Meſſia exhibendo, ſemper fuit. *Abraham vidit diem meum, & gauiſus eſt.*

Ob. 2. Paulus ait, Euangelium aliis ætatibus non innotuiſſe filiis hominum. *Reſp.* Addit Apoſtolus eo loco, *vt nunc*: quia nunc Euangelium, & multò clariùs, & ad multos propagatum eſt.

Hîc etiam obiter notandum eſt, quod ſemper obſeruatur diſcrimen Επαγγελιας & Ευαγγελίυ. Vox *Euangelij* ſolet notare doctrinam de gratia poſt impletionem, id eſt de rebus geſtis & impletis promiſſionibus. Επαγγελία verò de rebus implendis loquitur, & eſt adumbratio rerum futurarum de Meſſia exhibendo. In reipſa nihil differunt hæ voces. Notantur enim eadem beneficia Meſſiæ per vtramq; vt ex locis ſequentibus colligi poteſt: *Abraham vidit diem meum, & gauiſus eſt. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Ego ſum via, veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem niſi per me. Ego ſum oſtium. Conſtituit eum caput ſuper omnia. Ieſus Chriſtus eſt herî & hodie.* Ioa.8.56. Epheſ.3.5. Ioa.8.56. Gen.12.3. Ioa.14.6. & 10.7. Eph.2.22. Heb.13.8.

Notandum etiam quomodo Moſes de Chriſto ſcripſerit. 1. *Quod ad promiſſiones, quas habet de Meſſia, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Suſcitabit Deus Prophetam. Orietur Stella ex Iacob. &c.* 2. *Quod ad* Gen.12.3. Deut.18.15. Num.24.17.

reſtrictionem certarum perſonarum, ex quibus Meſſias erat oriundus, quibus ſubinde magis ac magis renouata eſt & patefacta promiſſio de Meſſia. 3. *Totum ſacerdotium Leuiticum & cultus ceremonialis ad Chriſtum ſpectauit,* ſacrificia, hoſtiæ, altaria, templum. *Etiam regnum & reges erant typus regni Chriſti.* Sic igitur valde multa ſcripſit Moſes de Chriſto.

Ioa.1.17. *Ob. Lex per Moſem data eſt, gratia & veritas per Chriſtum. Ergo non ſemper fuit Euangelium. Reſp.* Gratia & veritas facta per Chriſtum, ſcilicet quoad impletionem, patefactionem, applicationem & perfectionem fidei in cordibus, qua nobis applicamus promiſſiones gratiæ, non ſemper fuit. *Inſtantia. Sed dicit, Lex per Moſem: Ergo non Euangelium. Reſp.* Lex per Moſem data eſt, id eſt, hoc fuit principale eius officium promulgare legem: ſed interim docuit etiam Euangelium, licet obſcuriùs, vt dictum eſt ſuprà. At Chriſti præcipuum munus eſt promulgare Euangelium, licet interim legem etiam doceat, ſed non ita expreſſè vt Moſes. Purgabat Legem Moralem à corruptelis, & abrogabat legem ceremonialem & forenſem.

3. *Quomodo Euangelium differat à Lege.*

LEx & Euangelium, quatenus in vtroque de natura Dei, de voluntate, & operibus eius agitur, inter ſe quidem conueniunt: ſed tamen maximum eſt inter vtrunque diſcrimen. Nam *differunt inter ſe Lex & Euangelium.* 1. *ſubiectis,* id eſt materia ipſa vel ſubſtantia doctrinæ. *Lex enim docet quales eſſe, vel quid præſtare debeamus: ſed non addit vires præſtandi illud, vel non addit rationem quomodo tales euadere poſſimus. Euangelium verò nos docet quomodo tales fiamus, quales nos eſſe Lex præcipit.* Offert enim nobis promiſſionem gratię de iuſtitia Chriſti perfecta, nobis per fidem non ſecus imputata, ac ſi illa eſſet noſtra. *Lex dicit, hoc fac, & viues: Euangelium dicit, crede promiſſioni, & ſaluus eris.* 2. *Patefactionibus* vel modis patefactionis. *Lex enim inſita eſt cordib. à natura in ipſa creatione, ideoq́ natura nota eſt. Euangelium non*

à natura

à natura, ſed cœlitus patefactum eſt per Mediatorem. Opus Legis ſcriptum in cordibus. Nemo nouit Patrem, niſi filius, & cuicunque, &c. Caro & ſanguis hæc non retexit tibi. Filius qui eſt in ſinu Patris, ille expoſuit nobis. Rom.2.15. Mat.11.27. Mat.16.17. Ioan.1.18. *3. Lex nobis proponit iuſtitiam Dei nudam, atq; ita ex aduerſo noſtram iniuſtitiam. Eſt enim Lex agnitio peccati:* quippe quæ illius nos accuſat, ac damnat, & hoc pacto nos occîdit: Vnde etiam dicitur *miniſterium mortis. Euangelium verò iuſtitiam Dei nobis proponit coniunctam cum ipſius miſericordia.* Atque vtî Lex propter peccatum, cuius nos accuſat, terrores incutit conſcientiis noſtris: contrà S. S. per doctrinam Euangelij generat in cordibus noſtris fidem: vnde, & Euangelium dicitur *nos viuificare. 4. Lex & Euangelium differunt promiſſionibus. Lex enim promittit quidem vitam æternam, ſed cum conditione perfectæ iuſtitiæ noſtræ, atque obedientiæ à nobis præſtitæ: Euangelium verò nobis æternam vitam promittit cum conditione quidem iuſtitiæ perfectæ, ſed alienæ, nobis autem applicatæ, & imputatæ.* Fidem tantùm requirit à nobis Euangelium qua perfectam Chriſti iuſtitiam, gratuitò credentibus imputatam, imò qua Chriſtum ipſum cum ſuis omnibus beneficiis ex mera gratia nobis datum amplectamur. Nec propterea pugnant inter ſe Lex & Euangelium. Etſi enim *Lex vult præſtari à te mandata, ſi vis vitam ingredi,* non tamen te excludit è vita æterna, ſi alius pro te Legem præſtet. Ponit quidem vnum modum ſatisfaciendi, nempe per ſe: ſed propterea non excludit alterum modum ſatisfaciendi, ſcilicet per alium, quem nobis Euangelium declarat. per alium porrò ſatisfacere non poſſumus, hoc eſt per Chriſtum, niſi fide perfectam eius iuſtitiam induamus. Euangelium igitur præcipit nobis vt habeamus fidem, & ſimul ex animo reſipiſcamus. Fides enim ſine vera reſipiſcentia conſiſtere nequit.

Ob. Euangelij nulla eſt (inquiunt Flacciani) *præceptio, ſed Legis: Ergo reſipiſcentiæ, vel pœnitentiæ præceptio, non eſt Euangelij: ſed legis. Reſp.* Negamus quòd nulla ſit

Euangelij

Euangelij præceptio. Hæc enim propria eſt Euangelij, qua illud nos iubet ſibi credere, amplecti beneficium Chriſti, & poſt iuſtificationem inchoare illam iuſtitiam quam Lex à nobis requirit. *Inſt. Atqui lex etiam nos iubet credere Deo. Reſp.* Illa nimirum iubet hoc in genere, vt fidem adhibeamus omnibus promiſſionibus, præceptis, & minis diuinis, idque cum commminatione pœnæ, *niſi faciamus.* Euangelium verò in ſpecie iubet nos amplecti promiſſionem gratiæ, & deinde hortatur nos intus & foras per verbum & ſacramenta, vt viuamus Euangelio dignè: non explicat per ſpecies, hoc vel illud facite, ſed relinquit illud Legi: tantùm hortatur, *vt dignè verſemur Euang.* Deinde non dicit in genere, credas omnibus Dei promiſſionibus: nam & hoc relinquit legi, verùm in ſpecie dicit, huic crede promiſſioni. Si peccaueris, confugias ad Chriſtum, in eum credas, & remittentur tibi peccata.

4. *Quæ propria ſint effecta Euangelij.*

PRopria *Euangelij effecta ſunt.* 1. *Fides.* iuxta illud, *Fides ex auditu. Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti.* 2. *Conuerſio, regeneratio, iuſtificatio, & ſalus.*

Rom. 10.17. 2.Cor.3.8. Rom.1.16.

5. *Vnde conſtet Euangelij veritas & certitudo.*

EVangelij veritas & certitudo conſtat. 1. *Ex teſtimonio Spiritus Sancti.* 2. *Ex vaticiniis* per Prophetas, & alios ſanctos editis. 3 *Ex impletione vaticiniorum* in Nouo Teſtamento præſtita. 4. *Ex miraculis,* quibus eſt confirmata Euangelij doctrina. 5. *Ex ipſius Euangelicæ doctrinæ teſtimoniis:* quia ipſa ſola demonſtrat viam effugiendi mortem & peccatum.

QV. *Sed quare Deus credentes tantùm vult ſaluos facere? Reſp.* Quia illi tantùm agnoſcunt beneficium Chriſti, vel quia in illis tantùm aſſequitur Deus ſuum finem, propter quem condidit & redemit genus humanum, qui eſt agnitio & celebratio ſui.

Obiect. 1. Gratia Dei exuperat peccatum Adami: Ergo ſi propter peccatum Adami omnes perierant, multò magis propter gratiam Chriſti omnes, non autem tantùm credentes

ſaluantur

*ſaluantur.Reſp.*ad antecedens:*Gratia Dei exuperat* quod ad ſatisfactionem,non quod ad applicationem.Quod ergo non omnes propter gratiam Chriſti ſaluantur, hoc ipſis incredulis eſt aſcribendum. Iſti enim omnes gratiam Chriſti reſpuunt. *In ſolis autem credentibus Deus finem ſuum aſſequitur*, cùm ſint grati Deo, beneficia Dei vera fide accipiant, eademque celebrent.

Obiect. 2. Præſtita ſatisfactione ſufficienti pro omnibus peccatis, debent omnes recipi in gratiam. At Chriſtus præſtitit ſatisfactionem pro omnibus peccatis. Ergo ſi hoc non fiat, Deus aut iniurius eſt hominibus, aut detrahit aliquid Chriſti merito. Reſp. Ad Maior. Niſi addita ſit ſatisfactioni conditio. Qui ſibi ſatisfactionem illam ſufficientem applicant. Maior ergo non eſt admittenda. Atque hinc apparet *quare non omnes ſaluentur*: quia ſcilicet non omnes ſibi applicant fide ſatisfactionem Chriſti, & vult Dominus extare exempla, non miſericordiæ tantum ſuæ in electis, ſed& iuſtitiæ ſuæ in reprobis: hoc non fieret, ſi omnes promiſcuè ſeruarentur.

Obiect.3. Adam omnes damnationi obnoxios fecit: Chriſtus tantùm aliquos iuſtificat. Ergo maior vis eſt peccati ad condemnandum, quàm Chriſti ſatisfactionis ad ſeruandum. Reſp. Nego conſequentiam: quia vis,efficacia, atque excellentia ſatisfactionis Chriſti non conſiſtit in multitudine hominum, applicantium ſibi ſatisfactionem, & meritum Chriſti: ſed in ipſius beneficij magnitudine. Maius enim opus eſt liberare vnum,atque alterum hominem à morte æterna, quam omnes homines æternæ mortis reos facere per peccatum.Deinde in vi, & excellentia ſatisfactionis non eſt cauſa: cur pauci per Chriſtum ſeruentur: vitium potius eſt in hominibus,qui non ęquè ſibi applicant Chriſti meritum vera fide atque ſibi applicant peccatum Adami. Gratia enim Dei non eſt anguſtior, quàm peccatum, quod ad ſufficientiam ſatisfactionis: ſed quod ad ſufficientiam applicationis. Neque Deus ita vult patefacere miſericordiam ſuam, vt non exerceat iuſtitiam.

DE FIDE.

EXplicata doctrina *de Mediatore*, quæ eſt Euangelium, ſupereſt vt dicamus de medio, quo fimus Mediatoris participes, nempe *de fide:* ſine qua etiam nihil Euangelij prędicatio prodeſt.

Quæſtiones præcipuæ ſunt.

1. *Quid ſit fides in genere.*
2. *Quę ſint fidei ſpecies.*
3. *Quomodo ſpecies illæ differant inter ſe.*
4. *Quomodo fides, & ſpes inter ſe differant, & conueniant.*
5. *Quæ ſint cauſæ fidei.*
6. *Qui effectus.*
7. *Quibus detur.*

1. *Quid ſit fides.*

F*Ides in genere eſt notitia certarum propoſitionum quibus aſſentiamur propter autoritatem ac teſtimonium teſtis veracis, de quo fas non eſt dubitare.* Fides hæc aut eſt diuinarum, aut humanarum rerum. Fides autem generaliter ſumpta in Sacris literis eſt aliquanto reſtrictior, & omnibus fidei ſpeciebus, quæ in Scriptura traduntur, competit. *Ea eſt firmus aſſenſus, vel notitia certa, qua aſſentimur alicui promiſſioni, ſeu propoſitioni de Deo, & eius voluntate, propter ipſius dei teſtimonium, vel aſſeuerationem.* Heb. 11. 1.

2. *Quæ ſint Fidei ſpecies.*

Species fidei ſunt quatuor.

1. *Fides hiſtorica.*
2. *Temporaria.*
3. *Miraculorum.*
4. *Iuſtificans.*

3. *Quomodo Species illæ differant inter ſe.*

HArum ſpecierum diſcrimen conſtat ex ipſarũ definitionibus. *Hiſtorica Fides eſt noſcere & ſtatuere quòd verum ſit omne Dei verbum diuinitus traditum, vel patefactum, ſiue per vocem, ſiue per oracula, ſiue per alicuius reuelationis modum, propter autoritatem & aſſeuerationem diuinã*

quæ nobis conſtat. Nominatur Hiſtorica, quia tantùm continet notitiam hiſtoriæ, eorum ſcilicet, quæ Deus dicit ſe facere, vel feciſſe, vel eſſe facturum. Hiſtoricam eſſe talem fidem probatur Scripturæ teſtimoniis: vt, *Dæmones etiam credunt, & contremiſcunt. Etſi habeam omnem fidem, adeo vt montes transferam, &c.* Hoc dictum loquitur de omnibus ſpeciebus fidei, excepta fide iuſtificante. In Actis dicitur ipſe etiam Simon Magus credidiſſe, ſcilicet veram eſſe doctrinam quam proponebant Apoſt. & tamen non habuit fidem iuſtificantem. Iac.2.19. 1.Cor.13.2. Act.8.13.

Temporalis fides, eſt aſſentire doctrinæ cœleſti, per Prophetas, & Apoſt. traditæ, eam profiteri, & de ea gloriari, & eius cognitione lætari ad tempus: ſed non propter applicationem promiſſionis ad ſe, id eſt, non propter ſenſum gratiæ in ſuo corde, verùm propter alias cauſas. Hæc difinitio ſumpta eſt ex verbis Chriſti. *Qui ſermonem audit, & ſtatim cum gaudio excipit, &c.* hoc eſt, qui profitetur illud, ei aſſentitur, eoque lætatur: verùm non habet radicem in ſemetipſo, & non eſt illa fides perpetua, quia cauſa non eſt perpetua. Cauſæ autem ſunt variæ, vt gloria, commoda priuata, vel publica. *Ab hiſtorica tamen hæc fides temporalis differt, Lætitia comitante eam, & quòd hiſtorica fides tantùm habeat notitiam: Temporaria autem fides etiam lætatur ea conditione, quam habet, ſed tantùm ad tempus.* Diabolus non lætatur notitia quam habet: ſed vellet eam prorſus extinctam. Deinde non profitetur ſe eſſe aſſeclam illius, ſed illam oppugnat: & licet ſciat eam eſſe veram, tamen mallet eam abolitam. Ob. *Diabolus etiam ſæpe profeſſus eſt Chriſtum. Ergo doctrinam eius non oppugnat. Reſp.* Fecit hoc non ſtudio propagandi aut promouendi eam, ſed vt eam miſceret cum ſuis mendaciis, atq; ita eam redderet inuiſam. Ideo Chriſtus *eum iubet tacere:* quemadmodum, & Paulus in Actis. Aliquando etiam coniuncta eſt *hiſtorica fides* cum profeſſione. Sępe enim homines quibuſdam de cauſis ea profitentur quæ oderunt. Mat.13.20. Marc.1.25. Act.16.18.

Miraculorum fides, eſt certa perſuaſio ex ſingulari reuelatione

tione Diuina, qua quis eſt certus euenturum potentia Diuina opus aliquod extraordinarium, vel miraculoſum, & contra naturam, quod petit fieri, & euenturum dicit. De hac ait Apoſt. *Si habeam omnem fidem, adeó vt montes transferam.*
1.Cor.13.2. Licet hoc dictum intelligatur de omnibus fidei ſpeciebus, excepta fide iuſtificante: tamen præcipué refertur ad miraculorum fidem, quomodo & Chriſtus, *Si habeatis fidem quantum eſt granum ſinapis.* Hæc autem fides
Mat.17.20. non hauritur ſimpliciter ex verbo Dei, niſi accedat ſingularis reuelatio diuina, ſine qua non poſſunt edi miracula. Diuerſam hanc eſſe ab aliis fidei ſpeciebus probatur his rationibus. 1. *Ex illo Chriſti dicto* iam citato: *Si habeatis fidem vt granum ſinapis.* Atqui multi ſancti, qui & hiſtoriam verbi Dei nouerant, & lætabantur de ea,
Act.19.14. & 8.13. & ſibi eam applicabant, habuerunt fidem: & tamen non tranſtulerunt montes. Ergo hęc eſt alia ſpecies. 2. *Multi conabantur eiicere diabolos ſine reuelatione, vti filij Sceuæ, quibus propterea res malè ſuccedebat.* 3. *Simon Magus dicitur crediſſe, & tamen non potuit edere miracula.* Nam ideo volebat hanc facultatem emere. 4. *Diabolus nouit hiſtoriam, & tamen non edit miracula*, quia nemo niſi Creator poteſt immutare rerum naturam. 5. *Iudas edebat miracula, & tamen a Domino dicitur diabolus eſſe*: hoc eſt non habere fidem iuſtificantem. Ergo habuit aliam fidem, nimirum Miraculorum, hiſtoricam, & fortaſſis etiam Temporalem. Tales & iſti qui aiunt apud Euang. *Nonne in nomine tuo eiecimus dæmonia?* Diſtincta eſt igitur
Ioan.6.70. Mat.9.22. hæc ſpecies ab aliis. Eſt enim ſpecialis fides de certa aliqua re ſibi diuinitus reuelata: at fides hiſtorica ad omnia, quę in verbo reſcripta ſunt, ſeſe extendit, ſicut etiam temporaria.

Fides iuſtificans, eſt certa fiducia, qua nobis applicamus Chriſti meritum. Applicamus illud nobis dum certò ſtatuimus iuſtitiam, ſeu meritum Chriſti nobis donari, & imputari. *Fiducia vera eſt motus cordis, & voluntatis, perſequens bonum aliquod, eoque gaudens & nitens.* Porro *ſi fides eſt fiducia, Ergo & notitia:* vtpote quam præſupponit

ponit. Oportet enim te primùm nouiſſe doctrinam antequam ei credas. Atque hæ duę partes *notitia & fiducia*, ſeu firmus aſſenſus conſtituunt *genus fidei iuſtificantis. Differentia eſt à Sp. S. per Euang. in cordibus accenſa.* Vnde etiam patet S.S. eſſe fidei cauſam. *Proprium fidei iuſtificantis talis eſt fiducia, quæ in Deo acquieſcat*, quo diſtinguatur hæc à reliquis omnib. ſpeciebus. Iuſtificans complectitur hiſtoricam, ſed hæc non ſufficit ad iuſtificantem, ſicut nec aliæ duę. Nam *ſi ex fide eſt hæreditas*, ea erit ex vna aliqua harum quatuor: *at non ex fide hiſtorica*, alioquin & Diaboli eſſent hæredes: *nec ex temporaria*: illam enim Chriſtus reiecit, *neque ex fide miraculorum*: alioquin & Iuda eſſet hæres. Ex fide igitur Iuſtificante eſt hæreditas: quæ proprié, *fides* appellatur. Mat. 13.20.

Quid ſit autem *Fides Iuſtificans*, nemo intelligit *niſi qui credit, ſicut qui nunquã vidit aut guſtauit mel, non intelligit* quis ſit eius ſapor, etſi multa de eius ſuauitate dicas. Reperit autem quiſq; credens in ſe hęc, & poteſt etiam explicare aliis. 1. *Credit verũ eſſe quicquid traditur in ſcrip.* 2. *Sentit ſe obligatum ad ea credenda.* Si enim vera eſſe fateor: ergo iuſtum eſt vt eis aſſentiar. 3. *Voluntatem habet obediendi doctrinæ Propheticæ & Apoſt. ſine exceptione, in omnibus faciendis aut patiendis.* Si deo credere velim oportet vt eius voluntati obtemperẽ, & ſtatuam hanc volũtatem patefactam non eſſe à nobis hominibus ſed ab ipſo. 4. *Applicat ſibi hæc omnia*, & ex prioribus ſic colligit. Scio ad me pertinere quæ promittuntur, hoc eſt, fiducia certa concludit. Quum iam me amat Deus, & mihi dat hæc bona, etiam ſeruabit me in æternum. 6. *Sequitur lætitia de his bonis*, id eſt, pax conſcientię. 7. *Studium in patiendo & faciendo quæ ſunt patienda aut facienda.* Facit igitur homo prędıtus fide iuſtificante officium ſibi commiſſum, mundo & diabolo reluctantib. Superat autem omnem intellectum pax illa conſcientiæ.

4. *Quomodo Fides & Spes inter ſe differant & conueniant.*

Fides iuſtificans non confunditur cum Spe. *Nam fides apprehendit præſentia bona, ſpes autem futura.*

Ob. *Atqui credimus vitam æternam, quæ tamen eſt futura.* *Reſp.* Futura, quod ad executionem: Præſens, quod ad voluntatem, ac immutabile Dei conſilium. Itaque *credimus vitam æternam* quod ad Dei propoſitum dandi nobis eam: ſperamus autem dandam: deinde *credimus vitam æternam*, quod ad initium eius in hac vita, eius conſummationem ſperamus in futura.

Ioan.5.24. *Qui credit in filium, tranſiuit à morte in vitam. Hæc eſt vi-*
Ioan.17.3. *ta æterna, vt te ſolum cognoſcant eſſe verum Deum, &c.* E-
Gal.4.6. *miſit Deus Spiritum filij ſui in corda veſtra clamantem, &c.*
Rom.8.24. *Spe ſeruati ſumus. Nunc filij Dei ſumus, ſed nondum patefa-*
1.Ioan.5.8. *ctum eſt quod credimus, &c.* Fide igitur ſtatuimus noſtra
Heb.11.1. eſſe bona, quæ nondum habemus, ſed ſpe certa expectamus. Vnde & author Epiſtolæ ad Hebræos, fidem docet circa ſpem verſari: *Fides,* inquit, *eſt hypoſtaſis,* id eſt ſubſiſtentia, *eorum quæ ſperantur*: vel eſt illud, quod facit vt extent quæ ſperantur, & quod demonſtrat quę non videntur à ſenſibus noſtris, ſed mente capiuntur: non apparent, ſcilicet quod ad impletionem & conſolationem.

Differentia etiam fidei & Spei, ſic breuiter comprehendi poteſt. *Fides amplectitur promiſſiones de rebus: Spes autem res ipſas, de quibus ſunt promiſſiones.* Conueniunt inter ſe fides, & ſpes, *quod eadem beneficia reſpiciunt.*

5. *Quæ ſint Cauſæ fidei.*

C*Auſa efficiens prima fidei & principalis, eſt Spiritus ſanctus. Gratia eſtis ſeruati per fidem: idque non ex vobis:*
Eph.2.8. *Dei donum eſt,*

Ob. *Diabolus habet fidem hiſtoricam. Ergo à Spiritu Sancto.* *Reſp.* Etiam quæ in Diabolo eſt fides, efficitur à Deo: ſed generali & vniuerſali, non ſpeciali, aut particulari operatione, vel modo: quia tali modo Spiritus ſanctus in ſolis Electis operatur, fidem iuſtificantem in iis efficiens.

Inſtrumentalis cauſa fidei in genere eſt totum verbum Dei, id eſt, vtriuſque Teſtamenti Libri Canonici, à Deo ipſo dictati, qui diuiduntur in Legem, & Euangelium,

in duas primarias partes ſcilicet, & complectuntur non modò verbum, ſed multa opera & miracula Dei in mundo. *Primum autem organum iuſtificantis fidei eſt prædicatio Euangelij. Fides eſt ex auditu. Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem cuiuis credenti.* Sine hac Euangelij prędicatione, nunquam generabitur in nobis fides iuſtificans. Rom.10.17. Rom.1.16.

Formalis cauſa fidei iuſtificantis eſt ipſa definitio.

Obiectum Deus, & Chriſtus, eiuſq; promiſſio.

Materia ſeu ſubiectum fidei, ſeu id in quo hæret, eſt Intellectus, voluntas, & cor hominum.

Finalis cauſa. 1. Celebratio veritatis, iuſtitiæ, bonitatis, miſericordiæ Dei. 2. Salus noſtra. Fidei miraculorum cauſa non eſt ſimpliciter verbum Dei, ſed oportet accedat ipſa reuelatio ſingularis, multa opera Dei, item congruentia euentuum, prædictionum, & oraculorum.

6. *Qui ſint effectus Fidei.*

EFfectus Fidei iuſtificantis ſunt. 1. *Lætitia acquieſcens in Deo. Iuſtificati ex Fide, pacem habemus cum Deo.* Hæc eſt pax illa conſcientię. 2. *Tota conuerſio, quæ fidem ſequitur.* 3. *Fructus conuerſionis, & pænitentiæ,* bona ſcilicet opera. Huc referri poſſunt conſequentia, videlicet incrementum donorum Spiritualium & corporalium. 4. *Acceptio bonorum, in quæ fertur fides,* hoc eſt, eorum donorum, quę credimus per fidem iuſtificantem nobis dari: qualis nimirum eſt iuſtificatio, atque omnia quæ eam conſequuntur. Quod eſt cauſa cauſæ id etiam eſt cauſa effectus. Si igitur fides eſt principalis cauſa iuſtificationis, etiam cauſa eſt eorum, quæ iuſtificationem conſequuntur. *Fides tua te ſeruauit.* 5. *Effectus fidei ſunt, iuſtificatio & regeneratio.* Rom.3.27. & .10. 10. Act.13.39. Rom.5.1. Luc.8.48.

7. *Quibus detur fides.*

Fides iuſtificans tantùm eſt Electorum propria, &

quidem omnium. Datur enim ſolis & omnibus Electis, etiam infantibus inclinatione. *Nemo venit ad me,* Ioan. 6. 44. *niſi pater, qui miſit me, traxerit eũ. Vos non creditis: non eſtis* Io.10.26. *ex ouibus meis. Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cælorum:* Mat. 13. 11. *illis autem non eſt datum. Et crediderunt quotquot erant or-* Act.13.48. *dinati ad vitam æternam. Quos prædeſtinauit, eos etiam* Rom. 8. 30. *vocauit: quos vocauit, eos etiam Iuſtificauit. Fides Dei donũ* Eph.2.8. *eſt. Non omnes auſcultarunt Euang. Non omnium eſt fides.* Rom.10.16. 2.Theſ.3.2.

Temporalis, & miraculorum fides datur etiam iis, qui ſunt tantùm viſibilis Eccleſiæ membra, id eſt, hypocritis. Iam tamen fides miraculorum deſiit, quę viguit in prima Eccleſia: ſiquidem doctrina iam ſatis eſt confirmata.

Hiſtorica fides non tantùm viſibili & inuiſibili Eccleſiæ: ſed etiam iis communis eſt, qui non ſunt externa membra Eccleſiæ, quales ſunt Diaboli. Habere autem pios *hiſtoricam fidem*, non eſt dubium. Nam vt aſſentiaris alicui rei, oportet te priùs habere eius cognitionem.

Ob. Fides hiſtorica eſt bonum opus. Diaboli habent fidem hiſtoricam. Ergo habent bona opera. *Reſp.* Fides hiſtorica eſt bonum opus, ſcilicet ſi coniuncta ſit cum applicatione. *Inſtantia. Fides hiſtorica eſt bonum opus, etiamſi non coniuncta ſit cum applicatione. Ergo Diaboli habent bona opera.* *Reſp.* Fides hiſtorica eſt bonum opus, ſcilicet per ſe: malum autem fit per accidens, cùm non applicantur, quæ agnoſcit fides hiſtorica. Ideo dicuntur Diaboli *contremiſcere*: nam quæ norunt de Deo, ſibi non applicant.

Ob. Contrà id quòd fides ſit omnium Electorum. *Infantes plurimi ſunt Electi, nec tamen habent fidem: Ergo fides non eſt omnium Electorum. Reſp.* Non quidem habent fidem actualem, ſed habent potentiam, vel inclinationem ad credendum, quam Spiritus ſanctus pro eorum captu & modo in iis operatur.

Manet ergo quod antè confirmatum eſt, nempe *fidem eſſe omnium Electorum:* quin & illud addo, fidem eſſe omnibus

nibus Electis neceſſariam: neque fidem tantùm, ſed & ipſam fidei confeſſionem.1. *Propter mandatum dei.* Exod.20. *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Ergo rectè aſſumes. Qui me confeſſus fuerit, &c.* Mat. 10.32. 2. *Propter gloriam dei. Luceat lux veſtra coram mundo.* Mat.5. 16.3. *Quia fides non eſt otioſa, eſt enim veluti arbor fructifera.* 4. *Vt alios ad Chriſtum adducamus. Et tu conuerſus confirma fratres.* Luc.22.32.

Scimus autem nos habere fidem.1. *Ex reipſa*, id eſt ex vero & non ſimulato ſtudio accipiendi beneficia à Chriſto oblata.2. *Ex lucta fidei cum dubitatione.* 3. *Ex effectis*, id eſt, ex ſerio propoſito obediendi Deo ſecundùm omnia eius præcepta.

Contra *fidei certitudinem*, de qua in definitione fidei. *Ob.* 1. *Qui poſſunt labi ante finem vitæ in peccatum & damnationem, illi non poſſunt eſſe certi de vita æterna. Maior probatur, quia certum eſſe, & poſſe labi, pugnant inter ſe: falſum igitur quod in definitione fidei Iuſtificantis docetur: vitam ſcilicet æternam nobis donatam eſſe, eoq; fidem noſtram de eo eſſe certam. Reſp.* Poſſe labi, vel deficere, ſcilicet finaliter, pugnant cum certitudine ſalutis. *Inſtantia. Omnes infirmi poſſunt deficere finaliter.* Reſp. Si gratia Dei non conſeruet eos, ne labantur finaliter. *Inſtantia. Deus non expreſſit ſe nos ſeruaturum. Reſp.* Imò expreſſit, quia dixit: *Oues meas nemo rapiet è manibus meis. Inſtantia. Sed dicitur* Ioa. 10. 28.
etiam, Qui ſtat, videat ne cadat. Ergo Deus non promiſit 1.Cor. 10.
ſe nos ſeruaturum, ſed nobis perſeuerantiam committit. Reſp. 12.
Eſt fallacia à nō cauſa, vt cauſa. Hac enim ipſa adhortatione vult fidelium ſalutem perficere, fouere, & conſeruare, non autem eorum viribus & voluntati perſeuerantiam committere. Quare ſi verè credimus, ſtatuere certò debemus Deum nos eſſe ſeruaturum. Nam ſi nos vult eſſe certos de præſentia ſua erga nos, vult etiam nos eſſe certos de futura gratia, quia Deus eſt immutabilis.

Obiect. 2. *Solomon ait, Neſcit homo an amore, an odio* Eccleſ.9.1.
ſit dignus. Ergo non poſſumus eſſe certi de Electione Dei,

nec quicquam ſtatuere poſſumus de præſenti Dei gratia, & per conſequens de futura. Reſp. *ad antecedens.* 1. *hoc ſcire non poſſumus, quoad cauſas ſecundas, ſiue ex euentibus bonis, vel malis.* 2. *neque per nos*: ſed tantùm Deo reuelante, hoc ſcire poſſumus. *Inſt. Quis mentem Domini cognouit? Reſp.* Scilicet ante patefactionem, ſed poſt patefactionem cognoſcimus illam.

Ro.11.34.

Ob. 3. *Saul defecit finaliter. Ergo etiam pij. Reſp. Saul non fuit pius. Inſt. Atqui habuit dona Spiritus ſancti. Reſp.* Habuit dona communia Electis & Reprobis: non habuit autem dona regenerationis.

Ob. 4. *Doctrina de certitudine ſalutis parit ſecuritatem. Reſp.* Parit ſecuritatem, nempe ſpiritualem: quòd ſi parit etiam carnalem ſecuritatem, id fit per accidens, & quidem in malis & reprobis duntaxat: in piis verò nequaquam.

THESES DE FIDE EX ſuperioribus pendentes.

1. *Nulla Fides eſt, niſi voluntate Dei in eius verbo patefacta nitatur.*

2. *Fidem omnem in hominibus efficit Spiritus Sanctus, ſiue per vocem doctrinæ cæleſtis, ſiue per immediatam reuelationem.*

3. *Cùm autem ordinariam Fidem in nobis accendere & formare & conformare velit Deus per doctrinam Eccleſiæ, omnes ad eam audiendam & meditandam obligantur.*

4. *Fides temporaria multis in Eccleſia hypocritis contingit. Hiſtorica & miraculorum piis & impiis communis eſt. Iuſtificans ſolis & omnibus ad vitam æternam electis in hac vita datur.*

5. *Iuſtificans non ſemper Hiſtoricam complectitur: Cum Miraculorum fide non ſemper eſt coniuncta: Sicut etiam fides miraculorum ſemper hiſtoricam aut temporariam coniunctam habet: iuſtificantem non ſemper.*

6. *Fides etiam in ſanctis hominibus in hac vita imperfecta & languida: ſed tamen quiſquis ſerium credendi*

ſtudium

ſtudium & luctam cum dubitationibus in corde ſuo ſentit, vera fide ſe præditum eſſe certò ſtatuere poteſt ac debet.

7. *Vera fides ſemel in cordibus accenſa, etſi ſæpe ad tempus langueſcit & obſcuratur, tamen nunquam tota extinguitur.*

8. *Poſt hanc vitam autem pleniorem ac certiorem Dei & diuinarum rerum cognitionem aſſequetur, ſenſum nimirum & experientiam, cum beatis omnibus, præſentiæ Dei: quam cognitionem Scriptura nominat, per Spiritum, & facie ad faciem.*

9. *Fides quæ tantùm hiſtorica eſt, deſperationem & iudicij Dei grauitatem, quamuis per accidens, efficit.*

10. *Temporaria lætitiam quandam, ſed non pacatam conſcientiam (quia non ex vera cauſa oritur) confeſſionem ac ſpeciem aliquam bonorum operum efficit: ſed tantùm ad tempus.*

11. *Fides miraculorum, ea (de quibus eſt) miracula à Deo impetrat.*

12. *Sola fide, applicante ſingulis promiſſionem gratiæ, iuſtitiam coram Deo, & Chriſti omniumque eius beneficiorum communionem accipimus.*

13. *Eandem fidem vt non poſſunt antecedere, ita non poſſunt non comitari vera conuerſio, & obedientiæ veræ ſecundùm omnia Dei mandata inchoatio.*

DE SYMBOLO APOSTOLICO.

POST tractationem de *FIDE*, rectè ſequitur de credendorum ſumma, quam *Symbolum Apoſtolicum* vocamus.

Quæſtiones hîc præcipuæ ſunt.

1. *Quid Symbolum.*

2. *Symbola propria ſunt quæ conferunt homines ad communia* ἀπὸ τοῦ συμβάλλεσθαι. *Deinde ſumitur*

tur etiam Symbolum *pro ſigno, teſſera, aut nota, qua quis diſcernitur ab aliis*: cuiuſmodi eſt ſignum militare. *Symbolum in Eccleſia eſt breuis & ſummaria doctrinæ Chriſtianæ forma, ſeu breuis ſumma, vel confeſſio capitum Chriſtianæ religionis, aut Euangelicæ doctrinæ.* Sic autem vocatur, *quia eſt tanquam teſſera, ſeu profeſſio, qua Eccleſia cum ſuis membris ab omnibus hoſtibus, atque aliis omnibus ſectis diſcernitur.* Alij dicunt *Symbolum eſſe dictum hanc breuem doctrinæ Euangelicæ ſummam, quòd hæc doctrina ab Apoſtolis collata ſit, ac ſinguli Apoſtoli aliquam eius partem contulerint*: ſed illud nequit probari. Sin autem vis inde deriuare, ratio etiam non abſurda poteſt hæc reddi: quòd *articuli fidei ſunt forma certa, ad quam omnium fides congruere, & conferri debet, quicunque volunt ſeruari.*

Hoc autem *Symbolum dicitur Apoſtolicum.* 1. *Quia continet ſummam doctrinæ Apoſtolicæ, quam cogebantur tenere, & profiteri Catechumeni.* 2. *Quia Apoſtoli eam doctrinę ſummam ſuis diſcipulis tradiderunt*: & ab eorum diſcipulis Eccleſia illam accepit poſtea.

Idem hoc *Symbolum* dicitur & *Catholicum*, quia eſt vnica fides omnium Chriſtianorum.

Quæſt. *An noua Symbola ſunt facta, vt Symbolum Athanaſij, Nicenum, Epheſinum, & Chalcedonenſe? Reſp.* Non ſunt alia ab hoc Symbolo Apoſtolico: ſed ſunt aliqua verba adiecta, vt explicatio huius, propter hęreticos, á quib. ob breuitatem illud deprauabatur. Non mutatur vel res vel doctrina, ſed tantùm forma explicandi, vt facilè apparet ex collatione.

2. *Quæ ſint Apoſtolici Symboli partes.*

PArtes principales Apoſtolici ſymboli ſunt tres. 1. *De Patre creatore.* 2. *De Filio redemptore.* 3. *De Spiritu Sancto ſanctificatore.*

Obiect. 1. *Patri tribuitur Creatio cœli & terræ: Filio Redēptio generis humani: Spiritui Sancto Sanctificatio. Ergo Filius & Spiritus Sanctus non crearunt cœlum & terram, neque Pater & Spiritus S. redemerunt genus humanum: neq; Pater & Filius ſanctificarunt fideles. Reſp.* Nego conſequentiam

ſequentiam: quia Patri tribuitur creatio, Filio redẽptio, Spiritui Sancto ſanctificatio, non excluſiuè, hoc eſt, quòd hæc non tribuantur omnibus perſonis: Pater .n. nos etiam redemit, quia *tradidit filium pro nobis*: Pater etiam nos ſanctificat, iuxta illud Apoſtoli, *Emiſit deus Spiritum filij ſui in corda veſtra, clamantem Abba Pater: Pater mittet eum in nomine meo.* Sic etiam Filius nos creauit. *Omnia per ipſum facta ſunt*: Filius etiam ſanctificat nos. *Cùm venerit Conſolator ille, quem ego mittam vobis à Patre. Effudit hoc quod vos nunc ſpectatis & auditis.* Idem quoque ſentiendum eſt de S. S. Hac autem diſtinctione notatur *diſcrimen, & ordo agendi inter perſonas. Patri enim Creatio tribuitur,* quia fons eſt & origo Deitatis, atque ita etiam operationum diuinarum, & per cõſequens fons creationis. Creauit enim omnia per Filium & S.S. *Filio tribuitur Redemptio.* quia is eſt qui immediatè perfecit opus Redemptionis, nam ſolus filius eſt factus *Lutron* ſiue precium pro peccatis noſtris. Ipſe ſolus *pro nobis peccatum ſoluit in cruce*: non Pater neq; S.S. & ſolus Filius etiam quod ad efficaciam, eſt noſter Redemptor. *Spiritui S. tribuitur Sanctificatio*, quia nos ipſe immediatè ſanctificat.

Gal.4.6.
Ioa.14.26.
Ioan.1.3.
Ioan.15.26.
Act.2.33.

Obiect. 2. Sanctificatio tribuitur (vt dicis) *tribus perſonis promiſcuè: Ergo opera diuinitatis ad extra ſunt indiuiſa, & per conſequens, non eſt opus diſtinctione. Reſp.* Opera diuinitatis ad extra ſunt indiuiſa .i. omnes Perſonæ creant, redimunt, ſanctificant, ſed ſeruato ordine agendi vel operandi in ſingulis perſonis. Nam Pater, & S.S. redimunt nos, ſed mediatè per Filium: Filius & pater ſanctificant nos, ſed mediatè per Spiritum S.

Notandum eſt hoc loco *opera perſonarum eſſe duplicia: opera ſcilicet ad intra, & opera ad extra.* 1. *Opera Perſonarum ad intra ſunt*, quæ habent, & exercent Perſonę erga ſe inuicem. Vt *Pater eſt Perſona prima* á nullo habens ſuam eſſentiam, à nullo, procedens. Pater.n. non eſt ab alio, ſed ipſe ab æterno genuit filium. *Filius eſt ſecunda perſona diuinitatis*, atque eſt ab æterno genitus

à Patre. *Generatio* autem *filij* eſt communicatio totius eſſentiæ diuinæ, hoc eſt, propagatio Eſſentiæ: nequaquam tamen eſt vt in creaturis. Nam communicatio eſſentiæ quæ eſt in creaturis eſt ex parte tantùm, ac proinde huc non pertinet, neque cadit in Deum, in quo non ſit communicatio partium. Deus enim cuicunque communicat eſſentiam ſuam, ei illam totam communicat. *Spiritus S. eſt tertia perſona Deitatis*, ab æterno procedens à Patre, & Filio, tanquam Spiritus ab eo cuius eſt ſpiritus, eſſentiamque accipit eandem & integram, quam Pater, & Filius habent & retinent. *Differunt autem Generatio, & Proceſſio.* Nam *gigni* vna perſona ex alia dicitur, vt filius à Patre. *Proceſſio* eſt communicatio eſſentiæ diuinæ, qua ſola tertia perſona Deitatis, á Patre & Filio, tanquam Spiritus ab eo cuius eſt Spiritus, eſſentiam accipit eandem, vt dictum eſt. Sicut ergo alia eſt perſona gignentis, alia geniti: ſiç etiam Spiritus S. alia eſt perſona quàm Pater & Filius, à quibus ineffabiliter ab æterno procedit & emanat. Eſt tamen vna & eadem eſſentia diuina harum trium Perſonarum, licet Patre, vt fons Deitatis, à nullo alio quàm à ſeſe, à Patre genitus Filius, à Patre & Filio procedens Spiritus ſanctus exiſtat.

2. *Opera Perſonarum ad extra ſunt*, quæ erga creaturas, & in eas, & per eas Patris, Filij, & S. S. voluntate ſeruato, vt Pater ſit fons operationum Filij, & Spiritus S. agatq; omnia non ab alio, ſed à ſeipſo. Filius autem & Spiritus Sanctus non agant á ſe, ſed per ſe, hoc eſt, Filius præeunte voluntate patris, S.S. Patris & Filij præeunte voluntate.

Obiect. Quorum opera ſunt diſtincta, eorum etiam eſſentia eſt diſtincta. Patris, Filij, & S.S. opera ad extra ſunt diſtincta. Ergo, &c. Reſp. Ad Maiorem per inuerſionem: imò quia perſonæ ſunt infinitæ, neceſſe eſt vnam omnium eſſe eſſentiam. Quia *operatio ad intra* eſt communicatio eſſentiæ.

PRIMA

PRIMA SYMBOLI PARS, de Deo Patre Creatore.

C*Redo in deum patrem, omnipotentem, Creatorem Cœli & Terræ.*

Credere *in Deum*, eſt credere. 1. *Quòd ſit Deus, & quidem talis, qualem ſe patefecit.* 2. *Quòd quæcunque de ſua natura patefecit, in noſtram ſalutem velit conferre.* Deus autem accipitur hîc eſſentialiter pro Deo Patre, Filio, & Spiritu ſancto: quia verbum *Credo*, & Particula *In*, referuntur eodem modo ad omnes tres perſonas. Nam non minus dicitur, *Credo in Filium & in Spiritum S. quàm in Patrem.* Non autem debemus credere niſi in vnum Deum: & vt credendum in Patrem, quia Deus: ſic etiam in Filium & in Spiritum ſanctum, quia Deus ſunt. *Semel autem poſitum eſt nomen Dei*, quia tantùm Deus vnus eſt, nequaquam verò quaſi ſolus Pater dicatur Deus. Nam *credo in Deum Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum dicitur*, veluti per oppoſitionem, pro, *Credo in vnum verum Deum*, qui eſt Pater, Filius, & Spiritùs ſanctus, ita tamen, vt Pater non ſit Filius, neq; Spiritus ſanctus ſit Filius aut Pater. Differentia hic tenenda eſt inter has duas locutiones, *Credere Deum, & Credere in Deum.* Nam *Credere Deum* propriè loquendo, eſt credere aliquem eſſe Deum, ſecundùm omnia eius attributa. *Credere in Deum*, eſt ſtatuere, quòd Deus omnia, quæ ipſi attribuuntur, conferat ad meam ſalutem propter Filium.

Credere in Patrem, eſt credere. 1. *Quòd ſit Pater domini noſtri Ieſu Chriſti.* 2. *Quòd ſit & mihi Pater propter Chriſtum*, id eſt quòd ſit paterna erga me voluntate affectus, vtpote qui per Chriſtum, & in Chriſto nos ſibi adoptauit in filios.

Pater dicitur. 1. *Reſpectu Chriſti Filij vnigeniti.* 2. *Reſpectu omnium creaturarum*, quatenus eſt creator, &

conſeruator

conſeruator omnium. 3. *Reſpectu Electorum*, quos adoptauit ſibi in Filio dilecto.

Quum Patris nomen opponitur filio, ſignificat primam perſonam Deitatis: *cùm* verò *confertur cum creaturis*, ſignificat totam eſſentiam diuinam: ſeu, *nomen Patris oppoſitum Filio, ſumitur perſonaliter*, vt hîc in Symbolo: *collatum verò cum creaturis accipitur eſſentialiter*, vt *Pater noſter qui es in cœlis*.

Credere in omnipotentem, eſt credere in talem. 1. *qui omnia quæ vult poſſit efficere*, imò etiam ea quæ non vult, ſi non repugnent eius naturę: vt potuit Chriſtum ſubtrahere morti, ſed non voluit. 2. *Qui omnia ſine difficultate, ſolo nutu perficiat*. 3. *Qui ſolus habeat poteſtatem omnia operandi*, & auctor ſit potentiæ eius quæ eſt in omnibus creaturis. 4. *Qui mihi quoque ſit omnipotens, & omnia ad ſalutem meam dirigere poſſit, & velit.* Atque hoc propriè eſt *credere in omnipotentem*. Neceſſariò tamen, quę præcedunt cum poſteriori coniunguntur. Niſi enim credamus Deum talem eſſe, ſcilicet omnipotentem, non poterimus etiam credere Deum in Chriſto nobis eſſe talem, nec omnipotentiam ipſius nobis applicare poterimus: ſic & in reliquis quæ de Deo fides noſtra apprehendit, hęc duo coniungenda ſunt.

Obiect. Deus non poteſt factum infectum reddere. Ergo non eſt omnipotens. Reſp. Poſſe mentiri non eſt omnipotentię, ſed infirmitatis. Defectus autem ſunt in creaturis, non in Deo. Deinde poſſe Deum omnia quæ vult, eſt omnipotentiæ ſuæ. Per inuerſionem igitur ita concludo: Quia Deus non poteſt quod cum ſua natura pugnat, eſt omnipotens.

Credere in Creatorem, eſt. 1. credere in eum qui ſit creator omnium. 2. Qui eadem à ſe creata ſuſtineat, & gubernet ſua prouidentia. 3. Qui omnia, atque adeò meipſum creauerit, ad ſalutem meam tandem obtinendam: & vt ſim vas miſericordiæ, me etiam ad illam ſalutem ſpeciali prouidentia, qua Electos complectitur, perducit. 4. Qui omnia reliqua creauerit

uerit propter nos, vt nimirum ſubſeruiant Eccleſię ſaluti. Breuiùs ita: *Credo in Deum creatorem*, hoc eſt, credo quòd Deus, qui omnia creauit & prouidentia ſua gubernat, me & fideles in mundo creauerit, vt celebremus ipſum, atque vt ſimus Domini creaturarum. *Omnia veſtra ſunt: vos autem Chriſti: Chriſtus verò Dei:* quaſi diceret, Omnia ſunt creata propter nos, ſicut nos propter Deum.

Ad hanc primam Symboli partem tres Loci communes pertinent, inprimis cognitu neceſſarij.

1. *De Deo.*
2. *De Cratione.*
3. *De Dei prouidentia.*

Hos ordine deinceps explicabimus.

DE DEO

QVæſtiones pręcipuę.

1. *An ſit Deus.*
2. *Quid ſit, ſeu qualis ſit Deus quem colimus, & quid differat ab Idolis.*
3. *Vnde conſtet vnum eſſe Deum.*
4. *Quid differat Eſſentia à Perſona.*
5. *An hæc nomina ſint in Eccleſia vſurpanda, & an habeantur in Scriptura.*
6. *Quot ſint perſonæ Diuinitatis.*
7. *Quomodo hæ inter ſe differant.*
8. *Quare hæc doctrina ſit in Eccleſia retinenda.*

1. *An ſit Deus.*

COgitari ſatis non poteſt ingens miſeria naturę hominum, quòd cùm ad illuſtrem agnitionem atq; adeo imaginem Dei ſit condita, eò ſit prolapſa, vt non tantùm quis & qualis ſit deus, ignoret, verùm etiam, an ſit vllus in cœlo deus, diſputet. Cauſas huius mali ſola Eccl. intelligit, quarum prima eſt naturę humanę poſt lapſum cęcitas & deprauatio: altera Diaboli impulſus, qui omnem de Deo opinionem

ex mentib. hominum craſum vellet:quib.accedit horribilis confuſio vitæ & rerum humanarum, quòd nimirum ſępe florent mali,& boni aut opprimuntur ab illis, aut alioqui grauia patiuntur, ita vt mentes humanæ, dum cauſas horum malorum, & arcanam dei gubernationem non vident, in dubitationem veniant,an ſit aliquis Deus, qui mundum & res humanas curet.

Deum eſſe variis rationibus probatur. 1. *Ab ordine naturæ pulcherrimo, qui in mundo conſpicitur.*

2. *A natura & præſtantia mentis humanæ.* Fieri non poteſt vt ab eo in alium quicquam conferatur,quòd is ipſe qui dare debet, non habet. Rationalem autem naturam non niſi ab intelligente natura oriri potuiſſe, eſt ſatis manifeſt. Effectus eſt intelligens.Ergo & cauſa.

3. *A notitiis principiorum in mente: qualia ſunt,diſcrimen honeſtorum & turpium, Numeratio intellectus, conſequentiæ in ratiocinando, atque aliæ notitiæ nobiſcum naſcentes.* Nam & hę notitię principiorum nobis ingenitæ non potuerunt exiſtere caſu, aut ex natura.

4. *A naturali notitia principij,quo ſtatuimus eſſe Deum.* Rom. 1. 19. *Id quod de Deo cognoſci poteſt manifeſtum eſt in ipſis, & in hominum animis. Deus enim iis manifeſtum fecit.*

5. *A terroribus conſcientiæ in impiis,* eiuſmodi pauores poſt admiſſum peccatum incutiuntur impiorum animis,non niſi ab intelligente natura, & ſtatuente diſcrimen honeſtorum, & turpium. *Gentes, quæ doctrinam*
Rom. 2. 14. *Legis ignorant,oſtendunt opus Legis ſcriptum in cordibus ſuis:*
Iſai. 57. 20. 21. *vnà reddente teſtimonium ipſorum conſcientia. Impij ſunt quaſi*
Marc. 9. 44. *mare impulſum, quod quieſcere non poteſt. Vermis eorum non moorietur, & ignis ipſorum non extinguetur.*

Atque hinc manifeſta eſt Epicureorum & Academicorum impudentia, qui *religionem vniuerſam cenſent eſſe figmenta callidorum hominum, eo conſilio producta, vt reliqua multitudo numinis metu in officio contineretur.* Primùm.n.ſi ex deceptione cæteri homines Deum eſſe credunt, eumque metuunt, cur iſti qui ſuo acumine hanc fraudem vderi volunt intelligere, cum huius ipſius

ipſius blaſphemiæ, tum aliorum ſuorum ſcelerum cõſcientia velmaximè torquentur? Deinde nec ad perſuadendum toti generi humano, nec ad perſuaſionem ſemel introductam in omnia ſecula tuendam ſufficere potuiſſet ſolà paucorum aſſeueratio.

Neque illud vim argumentorum, quæ ab hac notitia, quòd ſit Deus, & à conſcientia ducuntur, eleuat, quòd aiunt, *multos reperiri, qui neq; Deum eſſe credant, neq; peccatorum conſcientia moueantur*. Quantumuis enim ſibi perſuadere illi cupiant, nullum eſſe Deum, perpetuò tamen repugnat ipſorum conſcientia. Ideoque falſiſſimum eſt, quod iſti fingunt, quenquam impiorum à conſcientię morſu immunem eſſe. Quantò enim magis quiſque deum & religionem omnem contemnit & ſtimulos conſcientiæ conatur reprimere, tantò magis cruciatur, & ad mentionem omnem ac ſignificationem numinis trepidat, & cohorreſcit, quantoque tardiùs, tantò ſeueriori cum dolore ſecuritas illi excutitur. Vnde videmus, eos quorum omnis vita fuit prophana ac ſecura, plerumque vbi terrore diuini iudicij opprimuntur, in deſperatione perire.

Illud autem Pſ. 10. *Impius præ ſuperbia iræ ſuæ non quæret. Non eſt Deus, ſunt omnes cogitationes eius*. Et. Pſ. 14. & 53. *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt deus*: Non hoc velle, quòd impij omnem Dei notitiam & metum effugiant, aut eſſe Deum aliquem non fateantur: ſed quòd alium ſibi fingentes, quàm ille reuera eſt, qui ſe patefecit, videlicet, non curantem res humanas, non defendentem & liberantem bonos, ac malos punientem, idolum in veri Dei locum ſubſtituant: Satis declarat ipſe Dauid, cúm eandem impiorum prophanitatem Pſ. 10. his verbis deſcribit. *Dixit enim in corde ſuo, oblitus eſt eius, abſcondit faciem ſuam, &c.*

6. A pœnis ſceleratorum quas præter conſcientię dolores patiuntur. Omnium. n. temporum euentus cogunt homines fateri atrocia delicta puniri artrocib. pœnis

pœnis in hac vita: contrà verò bonorum eſſe placidiorem fortunam & exitũ. Eſt igitur mens aliqua diſcernens honeſta & turpia, iudex humani generis, puniens malos, defendens bonos. Ac ne poſſit magiſtratuum aliorum-ve hominum prudentiæ aut ſeueritati hoc adſcribi, primùm obſtat, quòd naturalẽ hunc inſtinctum, quo iudicant homines, iuſtè puniri delinquentes, neceſſe eſt ab aliqua mente, ſcelerum hoſte, proficiſci. Deinde, quòd ſæpe mirificis & inſperatis modis ad ſupplicia magiſtratuum rapiuntur, quorum peccata occulta fuerant, aut qui ſua potentia vel aſtutia manus illorum facilè videbantur poſſe effugere: tùm verò pręcipuè, quòd plurimi, qui vel negligentia, vel imbecillitate magiſtratuum ab his non puniuntur, tamen in calamitates ruunt, ac triſtes exitus ſortiuntur. Cumque nimis excreſcunt ſcelera & eorum impunitas, totæ gentes, & Reſpub. horribilibus & manifeſtis exemplis iræ & potentiæ diuinę pereunt, vt mundus in diluuio: Sodoma igne cęlitus deiecta: Pharao in mari rubro: Populus Iudaicus & multa florentiſſima regna triſtiſſimis excidiis. Hæc non fortuitò, nec niſi iudicio & potentia illius qui generis humani & naturæ ſit D. euenire poſſe, & comminationes diuinæ, & ſingulorum conſcientia, & ordo iuſtitię, quo impietatem iſta ſequuntur, & moles ipſa ac magnitudo rerum conuincit. Ideo dictum eſt Pſ. 58. *Lætabitur iuſtus, cùm viderit vindictam: pedes ſuos lauabit in ſanguine impij. Et dicet homo, vtique eſt fructus iuſto, vtique eſt Deus iudicans in terra.* & Pſ. 9. *Notus eſt Dominus iudicium faciendo.*

Etſi autem ſæpè florent aliquandiu mali & opprimuntur boni: tamen exempla, quæ pauciora ſunt, non labefactant regulam ad quam plerique euentus congruunt. Quinetiam ſi pauciores impij darent pœnas: tamen ea ipſa, quantumuis pauca exempla, teſtarentur Deum eſſe, & iraſci ſceleribus etiam aliorum qui videntur minùs plecti. Sed ne de aliquibus quidem verum eſt, eos in hac vita non puniri. Omnes. n.

qui

qui ante finem vitæ non conuertuntur ad Deum, ſi non citiùs in pœnis hærent, ſaltem deſperabundi tandem moriuntur, quæ pœna omnibus corporis & fortunæ malis grauior, ac pœnarum æternarum initium ac teſtimonium eſt. Quòd autem pœna hæc non eſt efficiens, id cum omnibus etiam maximè tragicis impiorum caſibus commune habet: Ideoque Eccleſiæ doctrina diſcimus, Dei lenitate, qua non rarò vtitur in hac vita erga improbos, & ſeueritate, quam videtur exercere erga pios, nequaquam labefactari diuinam prouidentiam & iuſtitiam, ſed potiùs declarari bonitatem eius, dum pœnas differendo, inuitat malos ad pœnitentiam, caſtigationibus autem & cruce pios exercendo, ſalutem illorum perficit, & iudicij poſt hanc vitam futuri certitudinem confirmari, in quo dei iuſtitiæ perfectè ſatisfiet.

7. *A ſocietate politica*, quæ legibus ſapienter eſt ordinata. Hoc non potuit niſi à mente intelligente & approbante hominibus monſtrari. Et quoniam hanc ſocietatem, vel hunc ordinem politicum Diabolus odit vnà cum omnibus impiis, Deus ſit oportet, qui eum conſeruet.

8. *A cauſarum efficientium & effectuum ſerie, ac natura.* Nam fieri non poteſt, vt proceſſus cauſarum efficientium ſeſe extendat in infinitum. Oportet igitur primã eſſe & principalem cauſam, quę reliquas ſiue mediatè, ſiue immediatè producat & moueat, à qua omnes reliquæ cauſæ pendeant.

Cauſarũ verò, quarum aliæ ab aliis moueantur vel oriantur, progreſſum in infinitum non eſſe, hac ratione oſtendunt. Si vllius effectus eſſent cauſæ infinitæ, quarũ aliæ alias mouerent aut producerent, ſequeretur alterum ex his abſurdis, aut intra ſpatium finiti temporis fieri motus & mutationes infinitas, aut nullo vnquam tempore infinitas illas cauſas ad ſuum terminum, hoc eſt, ad effectum inſtitutum peruenire. Quorum vtrumque cùm ſit manifeſtè falſum

&

& impoſſibile, neceſſe eſt initium mutationum ab aliqua cauſa immutabili, æterna, & omnipotente pendere.

9. *A cauſis finalib. omnium rerum.* Omnes enim res ad ſuos ac certos fines ordinatæ ſunt. Atqui hi fines & vſus rerum non exiſtunt caſu, vel à natura bruta.

Ob. 1. *Quòd natura propter finem agit*, hoc adeo non ab ea remouet artificem, vt potiùs maximè confirmet, eſſe mentem aliquam mundi architectatricem, quæ ad fines hos deſtinauit actiones naturæ, quę ad finem quidem alterius ordinatione tendit, verùm nec intelligit eum, nec eo ad agendum mouetur.

Ob. 2. *Quòd ſunt multæ res in mundo, quæ hominibus non tantùm inutiles videntur, ſed moleſtæ etiam ac pernicioſæ ſunt:* id etiam non infringit regulam de hominibus ad bonum vſum conditis. Propter peccatum enim nocent nunc ea, quæ non peccantibus profuiſſent. Ideoque piis omnia in ſalutem conuertuntur. Quin ipſa etiam pœna, quam per creaturas Deus infligit hominibus, vſus eſt ſapientiæ ac iuſtitiæ Dei congruens. Multa etiam, ex quibus incommoda ſentiunt homines, ſimul habent aliquos vſus gratos, & ſalutares vitę. Ac deinde nihil eſt omnium, quod ſapientiam, bonitatem, potentiam ac iuſtitiam autoris agnoſcendi & celebrandi materiam non ſuppeditet.

10. *A ſignificationibus certis & claris futurorum euentuum*, qui neque humana acie, vel perſpicacia, neque ex cauſis vel ſignis naturalibus cognoſci potuiſſent: ſed ex eius tantùm reuelatione, qui & genus humanum, & naturam rerum omnium ſic in ſua poteſtate habet, vt nihil ſine eius motu fieri poſſit. Talia ſunt vaticinia de diluuio, de poſteritate Abrahami, de exhibitione Meſſię. Quod primùm inde manifeſtum eſt, quòd decreta & conſilia mentis illius, quæ prima eſt ſuorum operum cauſa, nemo priùs quàm ipſa ſcire poteſt: Ideoque non niſi ipſa patefaciente hęc ab aliis præſciri poſſunt. Deinde ſic edita ſunt multa oracula

vt

vt non tantùm res euenturas, ſed etiam à ſe perficiendas eſſe, Deus prædixerit, vt Ezec. 12. de omnibus à ſe prędictis ait, *Loquar verbum, & faciam illud*. Denique hunc omnia ſcire neceſſe eſt, qui pollicetur ſe reſponſurum de omnibus conſiliis & euentibus cognitu neceſſariis, de quibus interrogatus fuerit, atque hoc reipſa præſtat, quemadmodum Deus fecit in populo Iſraelitico. Ideoq; Deus ipſe hoc tanquam ſuum ſolius opus ad probandam diuinitatem ſuam aduerſus omnia commentitia numina allegat. Ieſ. 41. *Annunciate quæ ventura ſunt in poſterum, vt cognoſcamus quòd dij ſitis.*

11. *A motu heroico*, hoc eſt, à ſapiente & virtute excellente, in ſuſcipiendis & efficiendis operibus, quæ communem naturæ humanæ captum ſuperant. Talis eſt fœlicitas inſignium artificum aut gubernatorum in perueſtigandis aut excolendis artibus & inueniendis conſiliis: Item animi in præſtandis actionibus virtutum, & in rebus agendis: vt in Achille, Alexandro, Archimede, Platone, &c.

2. *Quid vel qualis ſit Deus.*

CVm quæritur, quis ſit verus Deus, firmiſſimè tenendum eſt, hunc ſolum eſſe verum Deum, qui ſe inde ab initio generis humani, non tantùm in rerum natura lucentibus ſuæ Diuinitatis veſtigiis: ſed præcipuè in Eccleſia patefecit, tradito verbo ſuo & aliis illuſtribus teſtimoniis miraculorum, liberationum, & conſolationum, quibus diſertè docet, qui & qualis à nobis agnoſci & prædicari velit, nec ſe ab aliis agnoſci aut coli, quàm ab illis qui de ipſo & eius voluntate iuxta hoc verbum ſentiunt, nec alibi quàm in hoc verbo veram ſui notitiam inueniri. Certitudo huius ſententię inde manifeſtiſſima eſt, quòd omnes, qui Deum alium eſſe fingunt eſſentia, aut natura, aut voluntate, quàm ipſe in ſuis patefactionibus eſſe ſe teſtatus eſt, nequaquam verum Deum, ſed rem aliam à ſeipſis cõfictam, pro vero Deo amplectuntur & colunt, ſecundùm hæc dicta. Ioan. 4. *Vos adoratis quod neſcitis, nos ado-*

ramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt. Et cap. 5. *Qui non honorat Filium, non honorat Patrem qui miſit eum.* Gal. 4. *Sed tum quidem cùm ignoraretis Deum, ſeruiebatis iis qui naturâ non ſunt dij.* Epheſ. 2. *Eratis in tempore illo abſque Chriſto, alieni à Republica Iſraelis, extranei à pactis promiſſionis, ſpem non habentes, ac Dei expertes in mundo. &c.* Act. 17. *Quem ergo ignorantes colitis, hunc annuntio vobis.* 1. Ioan. 2. *Omnis qui negat Filium, neque Patrem habet.*

His autem aduerſari videtur, quod Paulus ait ad Rom. 1. *Id quod de Deo cognoſci poteſt manifeſtum eſſe etiam in hominibus à Chriſtiana religione alienis: Deum enim illis patefeciſſe: ſiquidem quæ ſunt inuiſibilia illius, ex creatione mundi, per opera intellecta peruidentur, æterna ipſius potentia & diuinitas: vt ſint inexcuſabiles.* Et Act. 17. *Deum in præteritis ætatibus non expertem teſtimonij ſeipſum reliquiſſe. Et quòd ex tota rerum natura, præſertim autem ex mente humana, & diſcrimine honeſtorum & turpium, & pœnis ſceleratorum, non modò quòd ſit Deus, ſed etiam qualis ſit aliquatenus poteſt colligi: ideoque multa ab Ethnicis & aliis verè de vnitate & natura Dei dicta reperiuntur.* Verùm ad hæc reſpondemus: eſſe quidem vera aliqua de Deo patefacta etiam extra verbum Eccleſiæ traditum: ſed ex iis tamen, quis ſit verus Deus, oſtendi non poſſe, duplici de cauſa. *Primùm enim ipſa illa per ſe non ſufficiunt.* ſiquidem, vt verus Deus agnoſcatur, non aliqua tantùm, ſed omnia quæ de ſe ille patefecit ac ſciri vult, agnoſcere ac profiteri nos oportet. Deinde, *hæc ipſa etiam Vera, quæ reſtant in mentibus & in natura de Deo teſtimonia, omnes qui lucem & interpretationem eorum ex verbo Dei Eccleſiæ tradito petitam, in his conſiderandis non ſequuntur, pro innata ſibi cæcitate ac prauitate multipliciter corrumpunt,* dum nimirum ex his etiam quæ natura duce poterant intelligi, multa non agnoſcunt, multa de ſuo affingunt, quæ cum natura & voluntate Dei commune nihil habent: quæ autem retinent ac verbis quidem profitentur, longè aliter ipſi accipiunt, quàm à Deo propoſita & in verbo declarata ſunt, & in

Eccleſia

Eccleſia intelliguntur: atq; ita veras quidem de Deo ſententias aſpicientes & ſonantes, falſas nihilominus in animo opiniones de ipſo concipiunt ac fouent. Hanc reſponſionem ipſe Paulus exprimit ad Rom. 1. cùm addit: *Eos inexcuſabiles eſſe: propterea quòd cùm cognouerint Deum, non vt Deum glorificabant, &c.*

Etſi autem Philoſophica ſapientia, qui ſit verus Deus, ideo monſtrare non poteſt, quia de eſſentia, natura, voluntate & operibus eius, quantum ſciri neceſſe eſt, & ex verbo Dei ſolo diſcitur, non tradit, & variè ab hominibus deprauatur, adeo vt nulla extra Eccleſiam vera Dei reſtet agnitio: nequaquam tamen has ob cauſas illa rerum naturæ vox de Deo, tanquam falſa repudiari, vel tanquam inutilis contemni debet. *Neque enim illico per ſe falſum eſt, quod prauè ab hominibus intelligitur: neque ad omnia, neque omnibus inutile quod ad ſalutem æternam, reprobis nihil prodeſt.* Vult enim Deus etiam extra Eccleſiam conſcientiæ ac pœnarum, de ſua voluntate, ira, & iuſtitia, teſtimoniis coercere petulantes, & ſecundùm illa regi vitam & mores hominum. Vult prauitatem humanam & ſuam iuſtitiam fieri magis conſpicuam in puniendis illis, qui veritati patefactæ contumaciter repugnant. Vult naturalibus teſtimoniis imperfectionem horum arguente conſcientia, homines ad quęrendum in Eccleſia verum Deum excitari, ſicut dicitur. Act. 17. *Ideo in mundi theatro collocatos eſſe homines, vt quærant Deum, ſi forte palpent eum & inueniant.* Vult etiam conuerſos ad ſe, conſenſu naturæ & verbi magis confirmari, vt oſtendit crebra teſtimoniorum naturalium in ſcripturis allegatio. Deniq; vult conſiderata imperfectione naturalis notitiæ agnoſci hominum de Deo ignorantiam, ac ſuam in verbo ſe patefacientem miſericordiam celebrari.

Deus definiri non poteſt. 1. *Quia immenſus eſt.* 2. *Quia eius eſſentia nobis ignota eſt.* Deſcribi tamen aliquo modo poteſt: quæ deſcriptio complectitur attributa eius, Perſonas, & præcipua opera.

Sic igitur Deus deſcribitur Theologicè. *Deus eſt eſſentia Spiritualis, intelligens, æterna, infinita, alia à creaturis omnibus, incomprehenſibilis, in ſeipſa perfectiſſima, immutabilis, immenſæ potentiæ, ſapientiæ, bonitatis, verax, iuſta, caſta, miſericors, benefica, liberrima, iraſcens peccatis: quæ eſt Pater æternus, qui Filium imaginem ſuam ab æterno genuit: & Filius, qui eſt imago Patris coæterna: & S. S. procedens à Patre & Filio: ſicut patefacta eſt diuinitus certo verbo tradito per Prophetas, Chriſtum, & Apoſtolos, ac diuinis teſtimoniis: quòd Pater æternus cum Filio, & Spiritu S. cælum, & terram, & omnes creaturas creauerit, & adſit omnibus, vt eas regat & conſeruet ſua prouidentia, & bona omnia in nobis operetur: & quòd in genere humano ſibi collegerit & colligat Eccleſiam, per, & propter Filium, vt agnoſcatur, celebretur, & colatur ab hac vna in hac & futura vita: & ſit iudex iuſtorum & iniuſtorum.*

Philoſophicè, *Deus eſt mens æterna, ſibi ad fœlicitatem ſufficiens, optima, & cauſa boni in natura.*

Differt deſcriptio Dei theologica, quam tradit Eccleſia, ab illa deſcriptione Philoſophica. 1. *Perfectione.* Nam Eccleſia in ſua deſcriptione addit partes naturę ignotas, vt de tribus Perſonis: deinde notas naturæ, dilucidiùs explicat. 2. *Fructu*, quia naturali luce ad veram Dei cognitionem homines duci nequeunt, cùm inde non ſit vera notitia, nec mentes ad pietatem ex ea promoueantur.

Deus eſt eſſentia) hoc eſt res, quæ à nullo alio ſit orta, vel ſuſtentetur: ſed à ſe, & per ſe ipſam exiſtat, & omnibus rebus ſit exiſtendi modus.

Spiritualis) 1. *Quia incorporeus.* 2. *Inuiſibilis.* Id quod docet. 1. *Experientia.* 2. *Qualitates*, Obiecta nempe ſenſuũ, quæ non ſunt in Deo. 3. *Immenſitas Dei.* oculus enim finitum duntaxat percipit. *Deum nemo vidit vnquam.* Ioan. 1. 18.

Ob. 1. Contra hanc ſententiam olim à quibuſdam producta ſunt multa ſcripturæ loca, in quibus *Deum & angelos apparuiße ſcribitur, vt probarent, eorum naturam eſſe corpoream viſibilem.* At ſciendum eſt nequaquam ipſas

ipſas Dei & angelorum ſubſtantias, ſed imagines & corpora creata, eſſe ab hominibus conſpecta, voluntate & vi Dei vel Angelorum facta, geſtata & mota, vt iis præſentiam ſuam teſtarentur, eorumque miniſterio, de quibus volebant, homines edocerent. Erantq; hæc aliquando vera corpora, aliquando imaginatione ſenſibus hominum interioribus obiecta: id quod aliâs poteſt, aliâs non poteſt, ex narrationum circumſtantiis deprehendi: vt Abrahamo & Loto apparentes Angeli, erant veris corporibus veſtiti, cùm ea tangi & tractari poſſent: Michea coram Achabo Dominum & Angelos corporis an mentis oculis viderit, ambiguum eſt. Non autem fuiſſe ſpecies illas viſibiles ipſam Dei ſubſtantiam, inde conſtat, quòd magno conſenſu Scriptura docet, *Deum à nullo hominum eſſe viſum, neque videri poſſe, & incomprehenſibilem eſſe atque immutabilem.* Tim.6. 16.

Ob.2, Adhæc afferebant quod dicitur, *à Iacobo viſum eſſe Deum facie ad faciem.* Gen.32. *& à Moſe.* Exod. 33. & Deut.34. *& à toto populo,* Deut. 5. *Et nos omnes viſuros Deum facie ad faciem in cœleſti vita.* 1. Cor. 13. Qua metaphora ſignificatur clara & illuſtris Dei patefactio & agnitio, quæ non corporis, ſed mentis oculis percipitur, earum rerum miniſterio, quę ſenſibus corporeis offeruntur. Etſi autem in vita æterna erit agnitio Dei longé quàm nunc illuſtrior: tamen perfectiſſimè Deum agnoſcere, ſolius Dei eſt, vt dicitur. Ioan.6. *Non quòd Patrem quiſquam viderit, niſi is qui eſt à Deo, hic vidit Patrem:* tantùm abeſt, vt inuiſibilis & infinita perpetuò manens diuinitas, oculis corporeis vnquam poſſit capi, quorum natura eſt, non niſi finita & circumſcripta obiecta percipere.

Ob.3. Allegarunt etiam dicta, *quibus tribuuntur Deo membra humani corporis.* Verùm & iſta per metaphoram de Deo dicuntur; qua ſignificatur in Deo vis nobis incomprehenſibili modo efficiens opera, quorum ſunt vmbra quædam actiones iſtæ, quas homines

membrorum ſuorum miniſterio perficiunt: vt oculi & aures, ſapientiam Dei, qua omnia intelligit: os patefactionem verbi: facies, declarationem, ſigna, & ſenſum bonitatis & gratiæ, vel ſeueritatis & iræ diuinæ; manus & brachia, potentiam: pedes, præſentiam Dei ſignificant.

Ob. Dixerunt item, *Quia homo ad imaginem Dei ſit conditus, Deum humana figura eſſe præditum:* non animaduertentes, imaginem Dei non in figura corporis conſiſtere, ſed in ſapientia, iuſtitia & ſanctitate vera. Eph. 4. Cum autem Tertull. *Deum Corpus eſſe contendit*, eum impropriè loqui & abuti vocabulo corporis, pro ſubſtantia, non ſolùm Auguſtinus teſtatur, in Epiſtola ad Quod vult deum, ſed illud etiam eſt argumentum, quòd animas quoque & angelos corpora ſæpè nominat.

Spiritualem itaque Dei naturam eſſe, ideo nos doceri ſciamus, *ne quid craſſum, terrenum, carnale, & maieſtate diuina indignum de Deo cogitemus: ne ſenſibus corporis eum percipi, aut cogitatione formari poſſe putemus, ſed ex verbo & operibus naturam eius æſtimemus: ne vlla effigie corporea eum repræſentare audeamus: ac denique vt non geſtibus aut rebus corporeis, ſed mente & ſpirituali motu cordis eum colendum eſſe meminerimus.* Poſtremò, *cùm ipſe ſolus temporalem atque æternam vitam nobis inſpiret, vtramque ipſi acceptam feramus:* Ex hoc ſolo fonte eam petamus: & ad gloriam ipſius referre totam ſtudeamus. Rom 14.

Intelligens) Neque enim cauſa efficiens & conſeruans naturas intelligentes, ipſumque intellectum & ordinem in natura, poteſt non eſſe intelligens. Ideoq; & ſcriptura ſic ratiocinatur, Pſal. 94. *An qui plantauit aurem, non audiet? an qui finxit oculum, non videbit?* Tenere autem hoc oportet primùm, aduerſus eos, *qui naturam in locum Dei ſubſtituentes, mundum & rerum in eo varietatem & ordinem, à materia & eius ad hanc formam inclinatione ortum eſſe fingunt:* cùm tamen à cauſa bruta hæc non potuerint exiſtere. Deinde, *vt non ipſam modò*

veram

veram cognitionem, ſed omnem etiam intelligendi facultatem & ſenſuum ac mentis ſagacitatem & perſpicaciam ſolius Dei donum eſſe agnoſcamus.

Æternitatem ſoli Deo talem competere, quæ nec Principium, nec finem exiſtendi habere vllum poſſit, *& natura oſtendit*, quandoquidem ipſe prima rerum omnium cauſa & infinitæ perfectionis ac potentię eſt: *& Scriptura tradit:* vt Pſa.90. *Priuſquam montes naſcerentur & formares terram & orbem, & ab æterno, & vſque in æternum tu es Deus.* Sed nobis obſeruandum eſt, non ideo tantùm ita frequenter Dei æternitatem in ſcripturis inculcari, vt hoc nomine à rebus creatis ipſe diſcernatur: ſed *etiam quia nobis æternitatem communicare vult*, hoc eſt, æterna ſua bonitate & prouidentia, æterna bona daturum, & continuam in omnem æternitatem vſque noſtri curam habiturum ſe decreuit & pollicitus eſt, & regnum habere vult in angelis & hominibus, cuius non erit finis: Idcirco Deum nobis æternum eſſe admonemur, *vt beatitudinis æternæ certam ſpem in ipſius æternitate fundatam, vitæ mortalis breuitati, & rerum humanarum fragilitati opponamus.* Cùm enim ipſe ſit æternus, poteſt, & cùm promittat, vult nos tutela ſua perpetuò fouere. Pſal.48. *Quoniam hic Deus, Deus noſter in ſeculum & vltra.* Et Pſ.93. *Mandauit in æternum fœdus ſuum.* Hac igitur conſolatione ſuffulti, *nec breuem huius vitæ miſeriam recuſemus ferre, nec breuem eius fœlicitatem ęternis bonis pręferamus: cumque non tantùm beneficus erga pios, ſed iudex etiam impiorum Deus in æternum eſſe velit, cogitatio æternæ iræ Dei nos in timore Dei contineat, ne caducam cuiuſcunque boni ſpeciem æterna miſeria velimus emere.*

Alium eſſe Deum à creaturis omnibus, tenendum eſt: primó aduerſus philoſophos, *qui mundum ſeu naturam ipſam Deum eſſe volunt*, hoc eſt, vel materiam, vel vim ſeu mentem aliquam corporibus mundi infuſam, permixtam & alligatam, eaque ſuſtentantem ac cientem, vt anima ſuſtentat ac mouet corpus hominis.

Secundò aduerſus eos, *qui creaturas ſiue omnes, ſiue aliquas ex ipſa Dei eſſentia ſeu traduce, vt loquuntur, propagatas eſſe fingunt.* Tertiò, *vt excludatur omnis prophana, indigna & idololatrica de Deo cogitatio, qua ſimilis vlli creaturæ Deus effingatur.* Nam longiſſimè aliam eſſe dei, quàm creaturarum omnium eſſentiam, & natura & verbum Dei oſtendit, *cùm Deum ſapientem & mundi creatorem eſſe doceat: mundus autem partes multas habeat brutas: & ipſe ſibi creator eſſe nequeat*: oſtendit etiam non ex Dei ſubſtantia res deriuatas eſſe, *cùm illa ſit immutabilis & incorruptibilis:* ac denique diſſimilimam eſſe diuinitatem omnibus rebus creatis, *cùm naturæ finitæ & infinitæ ſimilitudo neque eſſe, neque cogitari poſſit.*

Cùm igitur ſcriptura dicit, *Omnia ex Deo eſſe*, nequaquam intelligit omnia, Deum, vel Dei eſſentiam, vel ex ea propagata eſſe. Non enim ex Deo tanquam genitæ aut procedentes, *Sicut Sermo & Spiritus Dei æternus*, ſed tanquam creatæ, hoc eſt, ex nihilo factæ ſunt omnes aliæ res.

Cúm *animus hominis cæleſtis ac diuinus nominatur*, non ex Dei eſſentia propagatus eſſe dicitur, neque e cœlo demiſſus: Similis cœleſtium ſpirituum, hoc eſt, cœleſtibus ac diuinis facultatibus ac donis ornatus; quę etſi ſunt vmbra quædam diuinæ naturæ, tamen qualitates ſunt ad diuinæ mentis archetypum à Deo in angelis & hominibus creatæ. Cùm autem *electi & ſancti ex Deo eſſe, ex Deo eiuſque Spiritu nati, & filij Dei & ſpirituales dicuntur*: neque hoc de eſſentię propagatione, ſed de proprietatum ſimilitudine, ſiue imagine Dei accipitur, ad quam Spiritu Dei reformantur. Cùm etiam Paulus, *eum qui adhæret Domino, vnum fieri cum ipſo ſpiritum, & Petrus diuinæ naturæ conſortes nos ait fieri*: primùm in nobis per gratiam habitare, nobiſque copulari Dei Spiritum docemur: Secundò *conformitatem cum Deo* in nobis iam quidem inchoari, in vita verò æterna perficiendam eſſe.

Atque adeò *cùm ipſe Chriſtus Deus eſſe, & corpus diui-*

num

num habere dicitur: non mutatio diuinę naturæ in humanam, vel humanæ in diuinam docetur, ſed duarum naturarum ſuas proprietates diſtinctas retinentium in vnam perſonam inſeparabilis coniunctio, & naturę humanæ glorificatio, quæ rerum quidem omnium dominatrici, ſed tamen creatæ naturę competit.

Incomprehenſibilis) Primùm ſciri vult, ſe cogitatione *vllius creaturæ comprehendi adeò non poſſe*, vt quæ ſibi tribuit in verbo ſuo, quantacunque à nobis cogitentur, ſemper tamen longiſſimè ſint maiora. Vis enim intelligendi finita naturæ infinitæ ideam nequit complecti. Secundò *etiam loco ſeu ſpatio ſeu terminis comprehendi aut circumſcirbi diuinitas non poteſt*. Neque enim *infinitam potentiam in eſſentia ſeu natura finita* & circumſcripta contineri, neque vim ſeu virtutem Diuinitatis in infinitum & ante & poſt mundum conditum perpetuò diffuſam, alicubi ſiue in nulla, ſiue in alia quám in ipſa Dei ſubſtantia exiſtere poſſe, etiam philoſophi intelligentes Deum eſſe infinitum, ſunt confeſſi. Neque tamen cogitandum eſt, *ita extenſam eſſe diuinitatis ſubſtantiam, vt alibi alia eius pars exiſtat, vel ita multiplicatam, vt alibi ſit alia: ſed cùm infinita ſit, eam vbique eſſe, & cùm in partes diuidi, tanquam immenſa & perfectiſſima non poſſit, vbique totam, cumque non niſi vna ſit, vbique eandem eſſe, ita vt à nullo penetretur neque comprehendatur, ipſa verò penetret & comprehendat vniuerſa. Ierem.23. An non cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus?* Præterea *non ſolùm potentiam, ſed eſſentiam quoque Diuinitatis infinitam eſſe*, vel hinc certiſſimè conſtat, quòd Pater æternus, quemadmodum eſt perpetuò, ſic eo tempore quo Chriſtus in terra degebat, in cœlo erat. Sermo autem ſeu Filius Patris coæternus in corpore ſuo exiſtebat in terra: & tamen quia vna eſt atque eadem Patris & Filij eſſentia, & Pater cum Filio in terra, & Filius cum patre in cœlis erat, ſicut inquit ipſe Ioan.16. *Pater mecum eſt:* & Ioan.3. *Filius hominis qui eſt in cœlo.* & Ioan.14. *Ego in patre ſum, & Pater in me.*

Sic

Sic Spiritus ſanctus re vera erat præſens in ſpecie columbæ & flammæ, in baptiſmo Chriſti, & in Pentecoſte: & nunc in nobis tanquam in templo habitat: Et tamen perpetuò cum Patre & Filio in cœlis eſt, ſicut pater & Filius cum ipſo in omnibus Sanctis, qui per cœlum & terram ſparſi ſunt. Atque hinc *tertium diſcrimen apparet naturæ finitæ & infinitæ,* ſeu tertia ratio, tantùm in verbo Dei patefacta, qua *Eſſentia diuina eſt incomprehenſibilis,* videlicet, *communicatione,* dum tribus perſonis Diuinitatis tota ſic eſt communis, vt non tantùm in illis exiſtat, ſicut in creaturis, ſed etiam ipſa ſit earum ſubſtantia, & nihilominus tamen vna eademque maneat.

Ioan. 14.

Quòd autem *Infinitum ſeu immenſum eſſe*, ſeu eodem tempore vbique, ſiue in diuerſis locis eundem exiſtere, ſit ſolius Diuinitatis proprium, nec vlli creaturæ communicetur, his rationibus conſtat. Prima eſt, quòd *creaturam vllam Creatori æqualem eſſe aut fieri, eſt impoſſibile,* ſicut ſæpe dictum eſt, *Domine, Quis ſimilis tibi?* Secunda, *quòd Deus ipſe hac nota ſe diſcernit à creaturis,* cùm ſe illum eſſe dicens, *qui cœlum & terram impleat,* nullum alium talem eſſe ſignificat. Tertia, *Quia Chriſtus ſuam diuinitatem hoc argumento oſtendit, Quòd cùm in terra eſſet corpore, ſe tamen in cœlo eſſe affirmat.* Quarta: *Quia Sp. S diuinitatem eodem argumento defenderunt pij doctores veteris Eccleſiæ:* vt Dydimus de S.S. lib. 1. cap. 1. *Ipſe S.S. ſi vnus de creaturis eſſet, ſaltem circumſcriptam haberet ſubſtantiam, ſicut vniuerſa quæ facta ſunt. Nam etſi non circumſcribuntur loco inuiſibiles creaturæ: Tamen proprietate ſubſtantiæ finiuntur Spiritus autem ſanctus cùm in pluribus ſit, non habet ſubſtantiam circumſcriptam.*

Eſt etiam Deus in ſeipſo perfectiſſimus. Primùm, *quia ſolus habet omnia, quæ ad ſummam fælicitatem & gloriam deſiderari poſſunt,* ita vt nulla ex parte quicquam ei poſſit accedere, quo maior aut melior aut fœlicior exiſtat: Omnes verò creaturæ tantùm partes & gradus bonorum diſtributos habent, naturæ ac loco ſuo congru

congruentes, quem Creator ſingulis attribuit. Secundò, *quia fœlicitatis huius abſolutiſſimæ nullam partem aliunde accipit, ſed omnia in ſe & à ſeipſo habet, ſibique ſolus ad omnia ſufficit:* ideoque nullius opera, vel auxilio, vel præſentia indiget, ſed ęquè beatus fuit ab æterno, antequam vlla creatura exiſteret; quàm nunc eſt, mundo condito: Contrà veró creaturæ omnes adeo Dei bonitate ac præſentia indigent, vt ſine illa non tantùm nulla ex parte bene rectéque habere, ſed ne ſubſiſtere quidem ad momentum poſſint. Tertió, *quia non ſibi tantùm, ſed omnibus etiam & ſingulis creaturis condendis, ſeruandis, regendis, atque ornandis ita ſufficit, vt ſolus vniuerſis bona omnia ipſis neceſſaria & congruentia, tam æterna ac cœleſtia, quàm temporaria ac terrena ſuppeditet, nec tamen vel minimum ipſius potentiæ aut fœlicitati propterea decedat.* Omnes autem creaturę non tantùm aliis alię prodeſſe non plus poſſunt, quàm Deus per illas tanquam ſuæ bonitatis organa operatur, ſed ne ipſæ quidem boni in ſe habere poſſunt vel minimum, niſi quod à ſolo Deo, tanquam vnico bonitatis & fœlicitatis fonte hauſerint. *Solus autem omnibus omnia largitur*, quia omnium bonorum in natura neceſſe eſt vnam aliquam primam eſſe cauſam: *omnia habet in poteſtate*, quia niſi haberet, aliis dare non poſſet. *A ſe verò niſi haberet*, primus omnium bonorum fons non eſſet. 2 3

Ob.1. Quòd *propter ſe ipſum dicitur omnia feciſſe*, non propter ſe iuuandum, vel augendum re vlla, ſed propter ſe communicandum potius & patefaciendum creaturis fecit, cùm hæc natura bona ſit, vt non tantùm ſe conſeruet, ſed aliis etiam ſe communicet.

Ob.2. Quòd *creaturis in operibus ſuis perficiendis vtitur* non coactus aliqua neceſſitate vel impotentia, ſed pro liberrima voluntate & bonitate ſua facit, vt oſtendat ſe vtroq; modo, & ſine illis, & per illas poſſe quæcunque vult efficere: ſe omnium rerum & iure, & poteſtate eſſe Dominum, poſſeque omnibus vti pro arbitrio: ſeque hoc etiam ſummo & gratuito honore,

creaturas

creaturas ſuas dignari, vt eas beneficentiæ ſuæ organa & operum diuinorum ſocias, atque (vt Paulus loquitur 1.Cor.4.) adminiſtras faciat.

Porrò *quòd obedientiam, cultum, honorem, ſacrificia Deo præſtare, exhibere & offerre, ac dare quod ipſius eſt, iubemur*, eo non quid accedat Deo, ſed quid in nobis boni eſſe debeat, docetur. Sicut enim inobedientia & contumelia Dei, non Deum, ſed creaturam facit miſeriorem, ſic obedientia erga Deum, quæ eſt cum lege & mente diuina conformitas, non Dei, ſed creaturæ rationalis bonum & beatitudo eſt. Hęc verò tribui vel adimi Deo dicitur, non quòd Deus indigeat vel iuuetur, ſed quia homines eam debent erga deum pręſtare ordine iuſtitię, vt Pſa.50. *Non accipiam è domo tua iuuencum, nec de ſceptis tuis hircos*. Et Luc.17. *Cùm feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite, Serui inutiles ſumus.*

Quòd ſiquis dicat, *gloriam ſpectare tamen ad illius fœlicitatem & perfectionem, cui tribuitur:* tenendum eſt *gloriam Dei aliâs ſignificare virtutes in ipſo Deo exiſtentes*, & opera diuina, eorumque intuitum & approbationem in Deo. Atque ſic illi à nemine dari gloria, nec minui, augeri-ve poteſt, ſed eadem in ipſo fuit & manet ſemper, Ioan.17.5. iuxta dictum: *Glorifica me Pater gloria, quàm habui apud te antequam mundus fieret*. Aliâs verò ſignificat *agnitionem & celebrationem bonitatis & operum Dei*, quæ non in Deo, ſed in creaturis rationalibus eſt: ideoq; minor & maior poteſt fieri, & amplificata vel imminuta, non Dei, ſed creaturæ bonitatem, fœlicitatem & perfectionem auget vel imminuit.

Sin autem & *hanc ipſam celebrationem & obedientiam dixerit quiſpiam prodeſſe illi cui præſtatur:* hoc de creaturis vt concedamus, nimirum quæ mutuis officiis iuuari & ornari poſſunt: in Deum tamen minimè qudrabit, cùm huic neque commodare neque incommodare quiſquam poſſit, & vera Dei agnitio & celebratio, quemadmodum tota cum ipſo conformitas, non illius, ſed creaturæ ſit fœlicitas, & perfectio.

Quòd

Quòd verò debetur Deo obedientia, id non fit, quia ipſe hac indigeat, vel ei quicquam per eam accedat, ſed ratione iuſtitiæ. Debemus enim Deo obedientiam, non quòd ipſe à ſua, ſed quòd nos à perfectione noſtra excidamus, hoc eſt, quales eſſe nos oportebat, non ſimus, ſi illam non præſtemus.

Poſtremò ſi quis vrgeat, *eum qui afficitur lætitia, boni aliquid percipere ex rebus iis quibus lætatur: ideoque ad Deum ex noſtra obedientia & ſalute, cùm ea ſe lætari pronuntiet, fructum omnino aliquem redire*: concedimus ſanè in hominibus lętitiam & ſimiles motus obiectis excitari: at lætitiæ, quæ in Deo eſt, cauſam eſſe noſtras virtutes, non oportet exiſtimare. Nam ideo rectum aliquid ac bonum cenſetur, quia voluntati & naturæ diuinæ congruit: & quia Deus ab æterno delectatur ſua bonitate & rectitudine, & rebus cum ea congruentibus, ideo tales creat, & in hominibus operatur: eademq; approbatio æterna, quæ fuit cauſa cur Deus res bonas crearet, cauſa eſt etiam cur iam creatas foueat & conſeruet.

Immutabilem porrò cùm ſe Deus eſſe pronuntiat, ſe talem perpetuò fore docet, qualis ab omni ęternitate fuit, ita vt nec eſſentia ipſius, & quicquid illi eſt proprium, augeri minuive, nec natura & voluntas mutari poſſit, nec ipſe de loco in locum ſe transferre neceſſe habeat. Id rationibus adducti fatentur etiam Philoſophi. Primò enim, *quicquid mutatur, id vel externam aliquam cauſam, vel intra ſe ſubſiſtens motus & mutationis principium, vel vtrumque habeat neceſſe eſt: A nulla autem re extra ipſum exiſtente moueri Deus, mutarive poteſt*: ſic enim ipſe primus motor & effector omnium bonorum in natura non eſſet. *Ab interno etiam principio mutationem aut motum ſuſcipere non poteſt*. Quodcunque enim ſic mouetur aut mutatur, in eo partes vt ſint neceſſe eſt, quarum aliæ moueant, aliæ moueantur. Deum verò in partes diſtribui, neque immenſitas ipſius patitur, neque ſumma perfectio. Quippe cùm pars om-

nis

nis toto ſit imperfectior, in Deo autem nihil ſit non perfectiſſimum: partes in eo cogitare nefas eſt. Secundò. *Quicquid mutatur, id neceſſe eſt aut in deterius, aut in melius, aut in æqualem priori ſtatum commutari. Deteriorem autem fieri Deum* eſt impoſſibile: quia ſic imperfectus ex perfecto fieret. *Meliorem etiam fieri eſt impoſſibile.* Sic enim priùs imperfectior fuiſſet. *Sed ne in parem quidem conditionem ac ſtatum tranſire poteſt*, ita vt aliquid boni quod antea habuerit, deponat, & aliquid quod antea non habuerit, aſſumat: ſic enim neque ante, neq; poſt mutationem eſſet perfectiſſimus, aliqua nimirum parte bonorum, quæ ipſi conueniebant, deſtitutus. Tertiò, *id quod infinitum eſt, neque maius poteſt fieri*: ſic enim infinitum priùs non fuiſſet: *neque minus*, ſic enim finitum efficeretur. Cùm igitur & eſſentia, & potentia & ſapientia, & omnes virtutes diuinę ſint incomprehenſibiles, nec minui, nec augeri quicquam iſtorum poteſt. Quartò, eadem de cauſa *Deus de loco in locum, vt creaturæ, ſe non transfert*, cùm propter immenſitatem ſuam, qua cœlum & terram replet, neque diſcedere ab aliquo loco neque abeſſe poſſit. Quintò *cùm ſit ſapientiſſimus, ideoque ab æterno vniuerſa deliberata, decreta & præuiſa habeat quàm optimè, conſilij aut voluntatis mutatio in eum non poteſt cadere.* Ideoq; naturam & voluntatem ſuam nullis mutationibus obnoxiam eſſe, tanquam quod gloriæ ſuæ plurimum interſit, multis in locis ſacrę Scripturę Deus inculcatum nobis voluit, vt Num. 23. *Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo & non faciet? loquutus eſt, & non implebit?* Pſ. 33. *Conſilium Domini in æternum ſtat, cogitationes cordis eius in generationem & generationem.* Iac. 1. *Apud quē non eſt tranſmutatio aut conuerſionis obumbratio.*

Ob. 1. *Atqui deus pœnitere dicitur.* *Reſp.* Dicitur pœnitere, non quòd voluntatem mutet: ſed. 1. *quia peccata deteſtatur, & non perditione hominum delectatur.* 2. *Quia propter hoc odium & hanc miſericordiam facit mutationem rerum & euentuū, ſeu factorum ſuorum, quæ ab æterno fieri decreuit.*

Dicitur

Dicitur autem propterea pœnitere, per anthropopatheian, ſicut & peccatis iraſci. Inter homines enim quæuis mutatio eſt eius correctio quod diſplicet. Correctio oritur ex pœnitentia. Significatur ergo per *pœnitentiæ* nomen, quod Deus in ſuis operibus mutat. Interim nulla eſt in Deo conſilij aut voluntatis mutatio. *Decretum enim Dei firmum & immutabile ſemper permanet. Ob. 2. Atqui promiſſiones & comminationes ſæpe non implentur. Reſp.* Promiſſiones ſemper intelligendæ ſunt cum exceptione crucis, ſiue cum conditione perſeuerantię in peccatis. *Obiect. 3. Atqui iſtæ conditiones ſunt incertæ & mutabiles. Reſp.* Reſpectu naturæ, vel iudicij humani, ſunt mutabiles: ſed reſpectu conſilij diuini, ac diuinæ prouidentiæ, ſunt immutabiles, & certiſſimæ. Nam ab æterno Deus decreuit, cui vellet dare conuerſionem. *Obiect. 4. Atqui multæ mutationes à Deo fieri iubentur, vt mutatio politiæ Moſaicæ. Reſp.* Ea Deus iubet mutare, quæ ipſe ab æterno decreuit ad tempus tantummodò duratura.

Deum itaque immutabilem eſſe, ſit apud nos extra omnem controuerſiam. Primò enim *eſt hoc inter præcipua diſcrimina, quibus creator ab omnibus creaturis diſcerni vult, quòd ſolus ipſe mutari nulla ratione poſſit, cùm aliæ res omnes & mutentur variè & ſolo Dei nutu mutari in infinitum queant,* vtcunque tantiſper, dum ipſe vult, firmæ & immutabiles ſint ac videantur, iuxta dictum. Matth. 24. *Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.* Secundò: *Hinc intelligimus ac certi ſumus, omnia in mundo gubernari æterna Dei prouidentia.* Cum enim nulla in Deum cadat mutatio, neceſſe eſt omnia ipſius conſilia ab omni æternitate fuiſſe inita: Cumque & immutabiliter Deus vniuerſa pręuideat, & conſilia diuina de rerum euentu & exitu certa & immutabilia ſint: neceſſe eſt etiam cauſas ſecundas & media ſiue antecedentia, ſine quibus euentus illi non erant ſequuturi, certa & immutabilia eſſe. Quia verò in rebus creatis & præſertim humanis, ſumma

ſumma eſt incertitudo & mutabilitas, neque alia eſt cauſa immutabilitatis, quàm diuina voluntas: certum atq; immutabile de exitu & fine Deus nihil potuiſſet ſtatuere, niſi media etiam vniuerſa, quibus ad finem illum peruenitur, & quæ ad naturam ipſorum quod attinet, maximè ſunt incerta & mutabilia, ſuo conſilio, & decreto æterno certa & immutabilia reddidiſſet. Ideo dictum eſt Ieſ. 14. *Dominus exercituum decreuit, & quis poterit infirmare?* Tertiò, *vſus & vis omnis patefactionum, promiſſionum, minarum, & exemplorum bonitatis, potentiæ, iuſtitiæ, miſericordiæ, & iræ diuinæ, veterum & recentium, ad nos docendos & conſolatione erigendos, vel metu in officio ac timore Dei continendos, ex immutabili natura dei pendet.* Omnia enim illa tum demum nos afficiunt, cùm eandem Dei naturam & voluntatem quę olim fuit, nunc etiam eſſe ac talem erga nos reſipiſcentes, nec in peccatis perſeuerantes, eſſe ac fore cogitamus, qualem fuiſſe quondam & nunc eſſe erga alios videmus: Ac tum demum verè in diuinis promiſſionibus acquieſcimus, quando conſilium ipſius nunquam eſſe mutandum agnoſcimus. Quartò, *flectit hæc doctrina animos ad obedientiam & ſubiectionem in rebus petendis à Deo neceſſariam,* ne, videlicet, ea præſtari nobis vel aliis à Deo poſtulemus, quæ non facturum ſe iam antea nobis certò declarauit. Ea verò, de quibus quid decretum habeat, nobis nondum conſtare voluit, reuerenter ipſius arbitrio ſubiiciamus. Quintò, *immutabilitas diuinæ voluntatis eſt fundamentum ſpei & conſolationis piorum in hac vita.* Quia eſt abſurdiſſimum de Deo cogitare, quòd nunc amet, nunc oderit eos, nunc vitam æternam nobis dare certò velit, aliquantò autem pòſt rurſus nolit: Ideoque poſtquam ſemel vera fides & conuerſio ad Deum in cordibus noſtris inchoata eſt, ac Spiritus Dei teſtimonium perhibere cœpit ſpiritui noſtro, quòd Filij Dei & hæredes vitæ æternæ ſimus; vult Deus nos certò ſtatuere, quòd hanc ſuam voluntatem erga nos, vt ab æterno habuit, ita in æ-

æternum non ſit mutaturus, ſed in vitam æternam certò ex hac vita per omnes tentationes & pericula nos ſit educturus, iuxta artic. *Credo vitam æternam.*

Omnipotentia Deo cùm tribuitur, primùm intelligitur, *ipſum omnia quæ vult, aut quæ natura & maieſtate ſua permittente, poſſit velle, poſſe etiam efficere.* Secundò, *quòd omnia illa ſine difficultate & labore, ſolo nutu & voluntate ſua perficiat, aut perficere queat.* Tertiò, *quòd omnis operandi atque efficiendi vis & potentia adeo penes ſolum Deum ſit, vt ne minima quidem ſit vllius creaturæ facultas aut efficacia, niſi quam ille continuè largitur & conſeruat ſuo arbitratu*: ideoque non otioſa, ſed vniuerſa creans, ſuſtentans, mouens, & gubernans, Dei potentia nobis cogitanda eſt.

Etſi autem omnes Deum omnipotentem prædicant, duplex tamen diſcrimen eſt doctrinæ ſacræ & Philoſophicæ de omnipotentia Dei. Primùm enim *ſine doctrina Eccceſiæ tantùm agnoſcunt homines potentiam Dei vniuerſalem, qua mundum vniuerſum creat, ſeruat, & gubernat: ſed ignorant eam, quæ ſaluat homines & inſtaurat mundum per Filium, colligens & ſeruans æternam Eccleſiam, & liberans eam à peccato & morte, & ornans vita & gloria æterna,* quibus operibus precipuè ſuam potentiam Deus patefacit, ſicut dicitur Hag. 2. *Adhuc modicum, & commouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam.* Secundò, *nec de vniuerſali quidem potentia dei, quod ſatis eſt, profitentur.* Etſi .n. Deum auctorem & conſeruatorem mundi eſſe, coguntur fateri: tamen omnia ex nihilo eſſe creata ſolo Dei verbo, non poſſunt affirmare: & quia cauſam peccati & confuſionis ignorant, non poſſunt ſtatuere vniuerſa ſic adminiſtrari & regi omnipotentia Dei, vt bona omnia fiant diuinæ voluntatis efficacia: ſed multa caſui, fortunę, & humanę ſapientiæ, aut virtuti tribuunt, atque ita otioſam in his Dei potentiam fingunt.

Porrò, quòd neque peccare, aut peccatum velle & approbare, neque mutari aut minui, neque pati aliquid, neq; facta

infecta reddere, neq; contradictoria velle, neq; alium Deum ſiue naturam aliquam ipſi parem creare, neq; ſenſib. corporeis percipi, aut alia creatæ aut finitæ naturæ propria facere, aut in ſe recipere Deus poteſt: id potentiam eius non minuit aut labefactat, ſed amplificat potiùs & confirmat. Nam, illa demum potentia eſt ſumma & perfectiſſima, quæ nec deſtrui, nec debilitari, nec minui poteſt; idq; non ſuſtentante alio, ſed ſua ipſius natura. Contrà verò corrumpi & infirmari poſſe, imbecillitatis & imperfectionis eſt.

Immenſæ ſapientiæ) Vt autem rectè & cùm fructu agnoſcamus dei potentiam, neceſſe eſt eam nō niſi cum Sapientia & bonitate immenſa coniunctam cogitare quę illam moderetur. Porrò de ſapientia diuina primùm diſcimus, *quòd Deus ſeipſum ac totum ſuæ mentis ordinem in rerum natura & in verbo ſuo patefactum, quæq; cum eo congruunt & non congruunt, & omnia ſua, & creaturarum omnium opera, præterita, præſentia, & futura, & omnes omnium cauſas ac circumſtantias perpetuò perfectiſſimè intelligit atq; intuetur, modo admirabili, & nobis incognito.* Deinde verò, *quòd omnes angeli & homines diuinarum & humanarū rerum non plus cognitionis habent, quàm Deus in ipſorum mentibus efficit & ſeruat.* Nam inter alia, ordo pulcherrimus in rerum natura: fines & vſus omnium rerum: futurorum euentuum ſignificationes: artes & doctrinæ: euerſio conſiliorum, quæ à diabolo & malis hominib. aſtutiſſimè aduerſus Deum & omnes bonos cogitata ſunt, omnes homines fateri cogunt, hæc non niſi à ſapientiſſimo artifice & auctore proficiſci potuiſſe. Ideoque & ipſa ſcriptura lucentem Dei ſapientiam in his ipſius operibus conſiderare iubet: vt Eccleſ. 3. *Omnia fecit bona in tempore ſuo.* Ieſ. 44. *Quis ſicut ego, qui narret quòd præteriit, annuncietque & ordinet illud mihi.* Dan. 2. *Sapientia & fortitudo eius eſt: & ipſe dat ſapientiam ſapientibus, & ſcientiam, ſcientibus intelligentiam.* Iob. 5. & 1. Co. 3. *Qui capit ſapientes per aſtutiam ipſorum.* Atque ex his immenſam eſſe Dei ſapientiam

entiam concludit. vt Pſal. 147. *Sapientiæ eius non eſt numerus.* Rom. 11. *O profunditas diuitiarum & ſapientiæ & cognitionis Dei.* Sed hic rurſus tenendum eſt philoſophiæ & verbi Dei diſcrimen. Primùm *quòd etiam in creatione patefacta, ſiue legalis ſapientia in hominibus obſcurata & mutilata eſt per peccatum,* ideoque renouatione, per verbum Eccleſiæ traditum, indiget. Deinde *quòd præcipuam illam Dei ſapientiam in Euangelio patefactam, qua ſaluat Eccleſiam ex genere humano per Filium collectam, prorſus ignorant homines abſque doctrina cœleſti.* Sicut dicitur Mat. 11. *Gratias ago tibi Pater, quòd abſcondiſti hæc à ſapientibus huius ſeculi, & patefeciſti ea paruulis.*

Bonitas Dei aliâs *beneficentiam,* vt Pſal. 106. *Confitemini Domino, quoniam bonus:* aliâs *omnes virtutes, & omnia quæ de natura Dei dicuntur,* ſignificat: vt Pſal. 143. *Spiritus tuus bonus deducat me per iter rectum.* Id quod & *ſanctitatis* nomine intelligitur, *& lucis.* 1. Ioan. 1. Ita hoc loco primùm *bonitatis nomine intelliguntur omnia quæ deo in verbo ipſius attribuuntur, & quæ in angelis & hominibus nominantur bona,* vt vita, potentia, ſapientia, lętitia, iuſtitia, &c. Talis enim eſt natura Dei, qualem in Lege & Euangelio ſe patefecit, & bonitas creaturæ rationalis diuinæ bonitatis imago eſt. Ideoque hîc etiam differunt philoſophia & Scriptura, quòd illa tantùm legalem bonitatem, & nec eam quidem integram, Deo tribuit: Euang. verò prorſus ignorat. 2. *Propter immenſum diſcrimen Creatoris & creaturæ, intelligimus ea demum bona in Deo eſſe, quæ diuinæ naturæ & maieſtati congruunt.* Nam quæ naturæ creatæ propria ſunt, in Deo non eſſent bona, ſed potiùs bonitatis imminutio. 3. *Propter immenſitatem naturæ diuinæ quæ finita ſunt in creaturis, in Deo ſunt immenſa.* Ideoque aduerſus varias Philoſoph. de ſummo bono diſputationes diſcimus in Eccleſia, *Deum eſſe ſummum bonum.* 4. *Quia nihil eſt in Deo imperfectum, aut non per ſe ſubſiſtens, omnia quæ ipſi attribuuntur nequaquã in eo ſunt ſicut formæ*

vel accidentia in creaturis. ſed talis eſt ipſius eſſentia & natura, modo cognitionibus noſtris incomprehenſibili. 5. *Ipſius natura & voluntas eſt regula bonitatis & rectitudinis in creaturis.* Eatenus enim res ſunt & dicuntur bonæ, quatenus cum Dei voluntate congruunt. 6. *Deus eſt vnicus fons bonitatis, & prima cauſa omnium bonorum:* ita vt res omnes tantum habeant bonitatis, quantum Deus in illis creat & ſeruat. Atque hoc ſenſu dicitur Luc. 18. *Nemo bonus niſi ſolus Deus*, ita nimirum vt ſit perfectiſſimè bonus, & fons bonitatis.

Iuſtitia Dei aliquando in Scriptura *ſignificat eam quæ coram ipſo cenſetur iuſtitia, & qua nos iuſtos facit: eam-*
1 *que aliâs legalem*: quæ eſt vitę ſanctitas, ſeu cum lege
diuina conformitas, quam Deus in nobis efficit ſuo
Spiritu, inchoata in hac vita, & perficienda in altera;
vt Iacob. 1. *Ira viri Iuſtitiam Dei non operatur*. Aliâs
2 *Euangelicam*, quæ eſt iuſtitia Chriſti, credentibus ex
gratuita miſericordia à Deo imputata, vt Ro. 3. *Nunc verò abſque Lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt, comprobata teſtimonio Legis & Prophetarum, iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes & ſuper omnes credentes.* Aliâs
3 verò *iuſtitia intelligitur, qua ipſe iuſtus eſt:* ac tum etiam multis in locis *ſignificat fidem ſeu clementiam & benignitatem Dei*, qui iuxta promiſſiones ſuas ſeruat, tuetur & liberat fideles, vt Pſ. 31. *In iuſtitia tua libera me.* Cùm autem propriè dicitur *de iuſtitia Dei, qua ipſe Iuſtus eſt*,
4 vt hoc loco; Primùm iuſtus nominatur vniuerſali iuſtitia, quæ eſt ordo ſeu natura mentis & voluntatis diuinę, qua deus immutabiliter & ineffabiliter talia vult & approbat, facit ipſe & efficit in aliis, qualia in lege ſua præcipit, & omnia quæ cum hoc ordine pugnant, nec vult, nec probat, nec operatur, nec efficit, nec adiuuat, ſed horribiliter odit atque deteſtatur,
2 vt dicitur Pſ. 10. *Iuſtus Dominus iuſtitias dilexit*. Secundò: *Iuſtitia particulari, quæ eſt immutabilis Dei voluntas*, qua ſibi ipſi tribuit Deus, & ab aliis tribui vult eam gloriam, quę ſummo bono debetur; quemadmodum

inquit

inquit: *Gloriam meam alteri non dabo*: & punit omne peccatum tali pœna quæ delicto ſit æqualis, hoc eſt, æterna, vt in iis qui pereunt: aut æquiualente, vt in Filio ſuo Chriſto pœnam ſuſtinente pro nobis, qui per eũ ſeruamur iuxta doctrinam, *Non exibis inde, donec ſoluas extremum quadrantem:* & nulli creaturæ poteſt iniuriam facere, quicquid de ipſa ſtatuat aut faciat, ſicut dicitur Pſal. 145. *Iuſtus Dominus in omnibus viis ſuis.* Et Act. 10. *Deus non eſt acceptor perſonarum.* Tertiò *voluntas diuina eſt ſumma & perfectiſſima regula*, & vnica rectitudinis norma: Ideoque ſolus Deus ſua natura nihil poteſt iniuſtum velle aut facere: creaturarum verò omnium voluntates & actiones eatenus iuſtæ ſunt, quatenus diuinæ voluntati ab ipſo Deo conformantur.

Etſi autem confitentur omnes, *Deum eſſe iuſtum*, quia *notitiam hanc de ſe, inter cæteras Deus naturæ rationali impreſſit*, quia *ſummè bonus, ideoque & ſummæ iuſtitiæ norma eſt*: quia *exemplis pœnarum & præmiorum teſtatur ſe odiſſe & punire iniuſta, & probare iuſta:* quia *iudex mundi eſt, cuius eſt vniuerſa iuſto ordine componere & adminiſtrare:* quia denique *nulli naturæ quicquam debet, ſed creationis iure licet ei de omnibus quicquid libet facere, ac proinde nulli poteſt eſſe iniurius*, ſicut dicitur Luc. 17. *Cùm omnia feceritis, dicite ſerui inutiles ſumus.* Rom. 11. *Quis prior dedt ei, vt retribuatur illi?* Matt. 20. *An non licet mihi facere quod volo in meis?* Tamen multum abeſt, vt de iuſtitia Dei, ſine doctrina Eccleſiæ, homines rectè ſentiant: quia ne legis quidem, in qua deus iuſtitiam ſuam patefecit, integram notitiam habent: & de pœnis peccatorum æternis nihil certi affirmare poſſunt: ſupplicium verò quòd pro peccatis ſuſtinuit Filius Dei, prorſus ignorant.

Præterea turbantur mentes hominum, vt dubitent, *an omnia iuſto ordine à Deo gubernentur.* Primò, *cùm vident ſæpe malis benè eſſe, bonis autem malè.* Atque huic obiectioni ſola doctrina Eccleſiæ reſpondere po-

teſt quæ oſtendit Deum differre pœnas ſceleratorum, & præmia bonorum in alteram vitam: inuitare malos lenitate ſua ad pœnitentiam: probare & confirmare pios exercitiis calamitatum: punire & caſtigare propter peccata malos, qui humanis iudiciis inſontes videntur. Secundò cùm conſiderant, *Deum non efficere, ne vllum peccatum admittatur, cùm tamen facillimè poſſit: quin etiam peccata præcedentia peccatis ſequentibus punire: res pro arbitrio ad alios ab aliis transferre, vt res Ægyptiorum ad Iſraelitas.* Exo. 12. *Hæc autem lege diuina nobis prohiberi: Deum aliqua contra legem ſuam velle & facere ipſis videtur.* Sed illa ſunt legi & iuſtitiæ contraria, ſi ab hominibus fiant: deo autem faciente, ſicut iuſtiſſima & optimè cum lege congruunt. Creaturæ enim ſibi inuicem obligatæ ſunt, vt altera alterius ſaluti vbicunque poteſt, conſulat: Deus verò nulli obligatus eſt. Tertiò, quidam *cùm audiant Deum hominibus, qui omnes natura æquales, hoc eſt, filij iræ ſunt, dare inæqualia, dum alios conuertit & ſaluat, alios indurat & damnat, hac ratione Deo acceptionem perſonarum tribui exiſtimant.* Verùm non animaduertunt iſti tunc iniuſtum eſſe æqualibus inæqualia dare, cùm merces debita perſoluitur: Deum verò ſua bona non ex debito, ſed ex gratuita beneficentia dare hominibus. Quartò videtur his reſponſionibus obſtare, *quòd quę ſecundùm iuſtitiam fiunt, ex debito fiant: bonis autem ordine iuſtitiæ, ideòque ex debito benefaciendum ſit.* Sed hoc totum de creaturis verum eſt: de Deo non item: quia creator nulli obligatus eſt, vt creaturæ ſunt: nec mereri de Deo creaturæ, vt de ſe inuicem, quicquam poſſunt. Itaque Deus punit quidem ex iuſtitia: ſed benefacit ex gratia & miſericordia, iuxta dictum, *Cùm omnia feceritis, dicite, ſerui inutiles ſumus, quæ debuimus, fecimus.* Quintò, quòd ſi vrgeat aliquis, *non tantùm homines, ſed Deum etiam ordine iuſtitiæ obligari ad parcendum, & benefaciendum bonis, ex verbis Abrahami,* Gen. 18. *Nunquid diſperdes iuſtum cum impio?* tenendum eſt, hanc obligationem non

eſſe

eſſe ex merito, vel iure aliquo, quod creatorem faciat creaturę obnoxium, ſed ex promiſſione & veritate diuina. Liberrimè enim & ex immenſa bonitate, cùm nihil deberet cuiquam, editis promiſſionibus obligauit ſe Deus ad benefaciendum piis. Atque hæc bonitas dei & fides in ſeruandis promiſſionibus ſæpe nominatur iuſtitia. Ideoque rectè dicitur non conuenire Deo, vt quenquam immerentem affligat: non quia iniuriam faceret cuiquam, etiam non peccantem deſtruens, ſed quia miſericordia & beneficentia ipſius & veritas hoc non admittunt.

Veritatem ſuam Deus in Scriptura ſic docet agnoſcere: primùm, *quòd omnium rerum non niſi veriſſimam & certiſſimam notitiam in eo eſſe patitur infinita ipſius ſapientia.* Heb.4. *Nulla creatura eſt, quæ non manifeſta ſit in conſpectu ipſius, &c.* Secundò, *quòd nec ſtatuit, nec vult, nec dicit contradictoria.* 2. Cor.1. *Dei filius Ieſus Chriſtus, qui inter vos per nos prædicatus eſt, non fuit Etiam & non, ſed Etiam in ipſo fuit.* Tertio, *quòd nihil ſimulat, nec fallit quenquam, ſed verè & seriò hęc eſt ipſius voluntas, quam nobis patefecit.* Rom.3. *Sit Deus verax, omnis autem homo mendax.* Quartò. *quòd nunquam mutat ſententiam.* Pſal 89. *Non profanabo fœdus meum, & quod egreſſum eſt de labiis meis, non mutabo.* Quintó, *quòd certiſſimè euenit, quicquid Deus aſſeuerat,* vt experientia teſtatur, & multa dicta, vt Matt.24. *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.* Sextò, *quòd amator, & auctor, & conſeruator veritatis in creaturis rationalibus: & hoſtis omnis mendacii, ſimulationis, & hypocriſis.* Ideo Ioan.14.15.& 16. Spiritus Sanctus nominatur *Spiritus veritatis, qui nos doceat omnem veritatem.* Prouerb.12. *Abbominatio ſunt Domino labia mendacia, & in facientibus veritatem eſt beneplacitum eius.* Mat.24. *Ponit partem eius cum hypocritis.*

Cùm igitur veritas Dei ex verbo & operibus eius æſtimanda ſit, etſi veracem eſſe Deum homines natura fatentur: tamen, in quibus conſiſtat ipſius

veritas, ignorant. Dictum eſt enim Ioan. 17. *Sermo tuus eſt veritas, & Pſ. 89. Veritas tua in Eccleſia ſanctorum*. Nec ſinit peccatorum conſcientia quenquam, qui Mediatorem Chriſtum non agnoſcit, fidem habere diuinis promiſſionibus. Nam, vt 2. Cor. 1. dicitur. *Quotquot ſunt promiſſiones Dei, in ipſo ſunt Etiam, & in ipſo ſunt Amen, ad Dei gloriam.*

Cæterùm *nihil ſimulauit Deus, ſiquando prædixit ſe facturum, quæ nunquam facere decreuerat.* Quę enim minabatur, ea conditione euentura intelligebat, niſi conuerſio hominum & preces interuenerint, & quæ promittebat, ſi reſipiſcerent, aut perſeuerarent in pietate, aut cruce & caſtigatione non indigerent. Quòd verò Ezech. 14. dicit Deus, *Cùm propheta ſeductus fuerit & loquutus fuerit verbum, à ſe prophetam illum ſeductum eſſe*: eo non ſignificat, ſe prophetiam illius animo inſpiraſſe: ſed pſeudoprophetas iuſto iudicio à ſe tradi ſeducendos Diabolo, vt. 1. Reg. 22. 22. dicitur Deus *dediſſe ſpiritum mendacem in ore omnium prophetarum Achab.*

Additur *& Caſtitatis mentio in deſcriptione Dei, quia Deus inter præcipua & illuſtriſſima diſcrimina, quibus diſcernatur à Diabolis, vult eſſe veritatem, & caſtitatem*. Sicut enim Deus verax agnoſci, & veritatem á nobis amari vult, vt quòd ſit, & qualis ſit ipſe, certò conſtet, & vera de ipſo homines ſentiant & loquantur, & per eius agnitionem vitæ ęternæ ſint participes: Ita Diabolus omnia conatur complere mendaciis, vt & gloriam Dei obſcuret, & per mendacia de Deo, genus humanum perdat. Vnde S. S. nominatur *Spiritus veritatis*: Diabolus autem *mendax & homicida ab initio, & pater mendacij.* Ioan. 8. *Atq; vt Deus & propter ſummam naturæ ſuæ puritatem, & quia amorem & coniunctionem coniugalem vult imaginem eſſe ineffabilis amoris & ſpiritualis coniunctionis inter ipſum & Eccleſiam,* vt Eph. 5. Ezech. 16. Oſeæ. 2. videre eſt, ideoque ſacroſanctam haberi inter homines, caſtitatis amator & author eſt,

&

& *ſeueriſſimè deteſtatur & punit omnem immunditiem internam & externam cum hoc ordine pugnantem*, vt Sodomorum, tribus Benianim, & alia omnium ætatum & gentium exempla teſtantur: Sic Diabolus & ob ſuam impuritatem, & quia quicquid maximè ſanctum & venerabile Deus vult haberi, id ipſius odio maximè deprauare ac turpiſſimè deformare ſtudet, obſcœnitate & fœditate totum genus humanũ horribiliter polluere & á Deo auellere conatur. Ideo dictum eſt. 1. Theſ.4. *Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis á fornicatione, & ſciat vnuſquiſq; veſtrûm vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, &c.*

Miſericordiam ſeu propenſam Dei voluntatem, ad creaturas ſuas & præcipué genus humanum ſeruandum, his ferè gradibus patefactam Scriptura nobis proponit. Primò, *quòd omnium ſalute, nullius perditione delectetur*. Ezech.33. *Viuo ego, dixit Dominus Deus, nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua, & viuat.* Secundò, *quod differat, mitiget ac tollat pœnas, inuitans omnes ſua tolerantia ad reſipiſcendum.* Hinc Exod. 34. & ſæpe aliâs, *tardus ad iram dicitur.* Tertiò, *quòd demittat ſe ad ſubleuandam noſtram infirmitatem auxiliis internis & externis; vt ſpiritu, Verbo, iuramentis, Sacramentis, miraculis.* Quartò, *quòd ſingulari amore complectatur electos*, ita vt liberet illos in perpetuum à peccatis & omnibus malis, & conſoletur etiam in afflictionibus, Apocal.7.& 21. *Abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis ipſorum.* Ieſ.49. *Etiamſi mulier obliuiſcatur infantis ſui, ego tamen non obliuiſcar tui.* Quintò, *quód hanc liberationem voluerit etiam filij vnigeniti incarnatione & morte perficere.* Ioan.3. *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret.* Sextò, *quòd hæc omnia gratuita ſua bonitate permittat & faciat.* Exo. 33. *Miſereor cuius miſereor, & clemens ſum, in quem clemens ſum.* Ieſa.43. *Ego, Ego ſum qui diluo præuaricationes tuas propter me, &c.* Septimò, *quòd erga peccatores, non tantùm indignos, ſed etiam hoſtes ſuos hæc facit.* Roma. 5. *Cùm inimici eſſemus recon-*

reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius. Coguntur autem Deo miſericordiam tribuere ſaniores omnes, etiam extra Eccleſiam, quia vident eum peccatorib. tam clementer parcere, vnde & Ierem. Thren.3.dicit:*Miſericordiæ Domini ſunt, quòd non ſumus conſumpti, quia non defecerunt miſericordiæ eius*. Sed quia iuſtitiæ diuinæ perfectio, & peccatorum ſuorum conſcientia non ſinit eos firmam de miſericordia Dei erga ſe perſuaſionem concipere,nec de ſaluatione hominum per Filij mortem quicquam ſciunt; ideo neque conſtanter, neque integrè Dei miſericordiam queunt agnoſcere.

Obiect. 1. *Miſericordia eſt dolor. Ergo dolor eſt in Deo. Reſp.* Nomina affectuum,quando tribuuntur Deo per anthropopathian, non ſignificant paſſionem ſeu mutationem in Deo, ſed ineffabilem vel auerſationem, vel approbationem obiectorum. Dicitur ergo Deus miſereri. 1. *Quia auerſatur perditionem creaturæ*. 2. *Quia facit, quæ facere ſolent homines miſerantes. Obiect.*2. *Videtur Deus interdum lætari vindicta. Reſpon.* Non vindicta lætatur, ſed executione iuſtitiæ ſuę.*Obiect.* 3. *Videtur in quibuſdam dictis non extendi miſericordiam Dei ad impios. Reſpon.* Hoc accipiendum de gradu miſericordiæ, qua Electos complectitur. *Obiect. Non liberat omnes, quos poteſt. Reſpon.*Miſericordia ſic exercenda eſt, vt non impediatur iuſtitia. *Obiect. Non recipit in gratiam, niſi interpoſita morte filij.Reſp.* Satisfactio & applicatio proficiſcitur ex gratia.

Beneficus autem nominatur Deus, quia creat & gubernat vniuerſa, fons eſt vnicus omnium bonorum, quæ omnibus creaturis etiam malis contingunt ex bonitate, amore & miſericordia gratuita erga omnes creaturas, præſertim autem erga genus humanum, quod ad ſuam imaginem condidit, & cuius gratia res omnes alias creauit: & maximè erga Eccleſiam, cui ſe & voluntatem ſuam patefacit, & erga electos angelos & homines, quos per Filium ſuum donat vita & gloria

æterna

æterna. Quin etiam quibus iraſcitur & pœnas infligit, eorum non ſubſtantiæ ſiue naturæ ab ipſo conditæ, ſed prauitati, quæ operi diuino aliunde acceſſit, iratus eſt.

Liberrimus etiam Deus ſolus eſt, quia ſolus naturâ talis eſt, vt neque culpa, neque miſeria vlla in eum poſſit cadere: neque cogi ab vllo poſſit: neque obligatus cuiquam, neque gubernationi vel ductui alterius ſit obnoxius aut alligatus. Hic autem præcipuè voluntatis, ſeu à coactione libertas conſideratur, quæ eſt facultas, qua deus abſque vlla neceſſitate ab æterno decreuit vniuerſum ordinem creationis, conſeruationis, & gubernationis rerum omnium, cumque ſine vlla coactione, aut alligatione ad alias cauſas, exequitur, ſic tamen vt à rectitudine ſua non diſcedat. Teſtantur hoc miracula, & multa liberationum ac pœnarum exempla, & multa Scripturæ loca, vt Pſal. 115. *Deus noſter in cœlo, omnia, quæcunque voluit, fecit.* 2. Parat. 14. *Non eſt Domino difficile, ſeruare per multos, aut per paucos.*

Ob. Sine quo non poſſunt agere cauſæ neceſſariò agentes, illud etiam agit neceſſariò: Sine prima cauſa, quæ eſt deus, non poſſunt agere cauſæ ſecundæ, quæ neceſſariò agunt. Ergo etiam Deus agit cum illis neceſſariò. Vera eſt maior de cauſis abſoluta neceſſitate agentibus: ſed falſa eſt de agentib. tantùm neceſſitate conſequentiæ. Porrò nulla cauſa ſecunda agit neceſſitate abſoluta, ſed tantùm neceſſitate ex hypotheſi, nimirum, quia ſic libet Deo, qui tamen poſſet eas aliter mouere, aut etiam omnino non mouere, ac ne quidem condere. Itaque omnes cauſæ ſecundæ ex prima, non autem prima ex ſecundis vllo modo pendet. *Ob. 2. Quòd autem Deus immutabiliter bonus eſt,* id libertatem diuinæ voluntatis non minuit, ſed confirmat. Coactio enim, non autem naturæ immutabilitas cum libertate pugnat: ac tantò liberiùs voluntas eligit, quantò maiori ac firmiori impetu & motu ad obiectum fertur.

Ob. 3. obiicitur etiam *de euentib. ſingulis, quòd deus tantũ*

optima

optima poteſt velle: tantùm autem quæ ipſe decreuit, ſunt optima. Ergo non poteſt alia velle. Sed reſpondetur ad Minorem: Quæ decreuit Deus ſunt optima, non ante, ſed poſt decretum, cùm enim voluntas Dei ſit norma rectitudinis, ideo res bonę ſunt, quia Deus illas vult. Ideoque ſi aliud voluiſſet, aliud fuiſſet optimum.

Præterea *quædam dicta videntur innuere, aliquando impediri poſſe á creaturis voluntatem Dei*, vt Ezech. 33. *Nolo mortem impij, &c.* Mat. 23. *Quoties volui congregare, & noluiſti? &c.* Sed ea tantúm docent, quo Deus delectetur, & ad quid vocet, atque inuitet omnes homines: non autem quid in ſingulis ſua miſericordia & Spiritu ſuo conſtituerit perficere.

Denique iram Dei horribilem, qua deteſtatur & punit omnia peccata, etſi omnes impij tandem ſerò nimis experiuntur, cùm ruunt in æternam deſperationem: tamen qualem Deus agnoſci vult, ne cogitare quidem poſſunt qui ſunt extra Eccleſiam, cùm neque omnia illa mala iudicent peccata eſſe, quæ deus in Lege ſua æternis cruciatibus ſe puniturum minatur: neq; Filij dei mortem & ſupplicium agnoſcant, quo Deus nullum potuit maius iræ ſuę aduerſus peccata argumentum edere. Soli autem electi recta & ſalutari eius ex pœnis & comminationibus agnitione, ad conuerſionem & timorem dei permouentur, iuxta dicta Pſ. 90. *Quis cognoſcit fortitudinem iræ tuæ?*

Ex hac deſcriptione ſumendum eſt *diſcrimen inter verum & falſum Deum, & inter noſtram Dei cognitionem, & Ethnicorum.* Diſcrimen hoc conſiſtit. 1. *in attributis diuinis, quæ declarant naturam Dei.* 2. *In perſonis.* 3. *In operibus.*

1. *In attributis Deus differt á fictitiis diis,* quia extra Eccl. nullum Attributum Dei rectè, & perfectè intelligitur: ſed in ola Eccleſia doctrina de Attributis dei traditur integrè. In Eccleſia enim plena tribuitur deo iuſtitia, veritas, bonitas, miſericordia, philanthropia. Hæc attributa dei aut corrumpunt alię

ſectæ,

ſectæ, aut prorſus ignorant. Nullæ enim ſciunt tantam eſſe iram Dei aduerſus peccatum, vt propterea Deus debuerit mittere Filium ſuum vnigenitum ad nos redimendos. Sic neque veritatem Dei perfectè norunt: quia non agnoſcunt promiſſiones. Neque ſapientiam Dei, quæ eſt verbo Eccleſiæ tradito patefacta, quòd nimirum Deus potuit inuenire modum liberandi homines à morte ſine violatione iuſtitię & veritatis diuinę. Hanc ſapientiam ignorant alię ſectæ: quia carent verbo, quo ſolo vni Eccleſiæ hæc diuinitus reuelata eſt. Sic etiam, ſola Eccleſia excepta, nullæ gentes aut ſectę agnoſcunt miſericordiam & iuſtitiam quæ in opere Redemptionis potiſſimùm cōſpicitur. Ignorant enim Filium: doctrinam de Deo corrumpunt, neque credunt Deum ita accuratè omnia puniturum, vt in verbo minatur. Idem ſentiendum eſt de reliquis attributis.

2. *Perſonis manifeſtè differt Deus à fictitiis diis.* Ethnici enim, & complures aliæ ſectæ, non agnoſcunt tres perſonas, ſed vnam eſſentiam diuinam, & vnam perſonam conſtituunt. In Eccleſia creditur quidem vna eſſentia dei: ſed etiam docetur huius vnius eſſentiæ diuinę tres eſſe perſonas.

3. *Operibus differt Dominus à fictitiis diis,* quia extra Eccleſiam opera creationis ignorantur, ac multò magis opera redemptionis, ac ſanctificationis. Ex his operibus Dei Attributa, & Perſonæ vnius eſſentiæ diuinæ patefiunt. Deus enim operibus declarauit ſe talem eſſe natura; qualis attributis deſcribitur: & ſimul operibus oſtendit eſſe in vna eſſentia tres perſonas: quin & ſecundùm opera (quæ ſunt vel redemptionis, vel ſanctificationis) Perſonę cognominantur, & varia ſibi Deus attributa tribuit. Hoc animaduertit Eccleſia in miſſione Spiritus Sancti, in humani generis redemptione, regeneratione, ſanctificatione & glorificatione. De his Ethnici, & plures aliæ ſectæ, nihil prorſus intelligunt.

3. *Vnde*

3. *Vnde conſtet vnum eſſe Deum.*

ETſi deus non minùs certò, quòd vnus tantùm ſit, quàm quid ſit, initio generi humano patefecerat: fraude tamen Diaboli, Deum honore ſuo ſpoliare, ſeque pro Deo venditare, & genus humanum odio Dei perdere cupientis, & ſua cæcitate ac malitia mundus à patefactionibus diuinis, & a doctrina primorum patrum deficiens, horribili furore multitudinem Deorum commentus eſt, partim creaturis, partim fictitiis numinibus diuinos honores deferens, ac verum Deum obliuioni tradens, aut alia numina volens cũ ipſo coniungere. Cùm autem nulla ſit maior obligatio, quàm creaturę ad Creatoré honore afficiendum, ideoq; nec ſcelus ſit grauius. quàm gloriam Deo debitam obſcurare, aut aliò transferre: Deus vt obuiam iret huic ſacrilegio, vnam tantùm eſſe diuinam eſſentiam, æternam, infinitæ potentię, ſapientię & bonitatis, rerum creatricem & gubernatricem, ſæpè in verbo ſuo teſtatus eſt, atque inculcauit: vt Deut. 6. *Audi Iſrael, Dominus Deus noſter Dominus vnus eſt.* Et cap. 32. *Videte nunc, quòd Ego, ego ille ſum, & non eſt Deus mecum.* Ieſ. 44. *Ego primus & ego nouiſſimus, & præter me non eſt Deus.* Et cap. 45. *Ego Dominus, & non eſt vllus præterea: præter me non eſt Deus.* 1. Cor. 8. *Scimus quòd nihil ſit Idolum in mundo, & quòd nullus ſit Deus alius præter vnum.* Epheſ. 4. *Vnus Dominus, vna fides, vnus baptiſmus, vnus Deus, & Pater omnium, qui ſuper omnia & in omnibus nobis.*

Argumenta etiam non deſunt, quibus rationis iudicium conuincitur, non plures quàm vnum eſſe verum Deum.

1. *Quia verus Deus vnum tantummodo ſe in Eccleſia patefecit miraculis, vaticiniis, & aliis rationibus, quæ á natura omnipotente proficiſcuntur.* Pſal. 86. 8. 10.

2. *Ab imperio. quia oportet illius maiorem eſſe authoritatem & maieſtatem qui ſolus imperat vniuerſis, & omnia ſolus gubernat, quám qui ſocium gubernationis habet. Diuina*

uina verò maieſtas tanta eſt, vt maior neq; exiſtere, neque excogitari vlla queat. Igitur vnus tantùm eſt Deus. Non adorabis Deum alium. Ego Dominus, hoc eſt nomen meum: gloriam meam alteri non dabo. Soli ſapienti Deo honor ſit, & gloria in ſæcula ſæculorum. Dignus es Domine qui accipias gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creaſti omnia. Exo.34.14. Iſai.42.8. Apoc.4.11.

3. *Cuius eſt ſumma perfectio, id non poteſt niſi vnum exiſtere. Qui enim ſolus habet totum, perfectus demum eſt: imperfecti autem, qui habent aliquid inter ſe diſtributum. Porrò in Deo eſſe ſummam bonitatis, ſapientiæ, & potentiæ perfectionem, cùm ſit cauſa bonorum omnium in natura, adeò fateri nos cogit ipſa rei euidentia, vt nihil ſit abſurdius, quàm fingere aliquid eſſe Deum, quod non ſit ſummum & perfectiſſimum. Vnica eſt igitur diuina eſſentia, ſiquidem ſparſa in plures Deos, diuinitas in nullo eſſet vniuerſa: ideoque nullus eorum perfectus, ac proinde nullus eſſet verus Deus.* Atque hinc apparet vanitas commenti illius, quo vnus quidem ſupremus eſſe Deus fingitur: huic autem alia minora quaſi ſubdita numina adduntur. Nam quia Diuinitatem niſi ſummam, perfectiſſimam, ac talem cui nihil poſſit accedere, & quæ nulli ſubiecta ſit, cogitare, nefas eſt: ideo nec in plures deos diſtributum: nec aliquid à ſumma & cogitationem omnem humanam ſuperante perfectione, vel minimum deficiens, verus eſſe Deus poteſt, ſicut ſæpe dicitur: *Domine, quis ſimilis tibi?*

4. *Ab immenſa bonitate. Deus infinitæ bonitatis eſt: atque adeo ſummum bonum. Summum autem bonum tantùm vnum eſſe debet. Nam ſi eſſet aliud etiam ſummum bonum, illud eſſet aut maius, aut minus, aut æquale. Si maius, eſſet etiam Deus: quod Deo eſſet contumelioſum: ſi minus, non eſſet Deus: ſi æquale, neutrum eſſet Deus.*

5. *Ab omnipotentia. Non poſſunt eſſe plures Omnipotentes quàm vnus: qui enim ab altero impediri poteſt, ne quod vult, ipſe efficiat, is verè omnipotens eſſe non poteſt. At ſi plures pariter omnipotentes conſtituantur, tunc alius alium impediendi, & actionem eius inhibendi, & præter*

eius voluntatem aliquid efficiendi poteſtatem neceſſariò habebit: alioqui enim non poſſe omnia, ſed limite aliquo terminatam potentiam haberet. Nullus itaq; eorum verè omnipotens futurus eſſet: ac proinde plures dij non poſſunt fingi, niſi ab illis omnipotentia ſimul auferatur.

6. Ab omni ſufficientia adminiſtrandi mundum. Non enim talem, qui adminiſtrandis vniuerſis non ſufficiat, nec ſuperfluum, aut otioſum Deum licet fingere, cùm nihil ſit in Deo ſuperfluum aut otioſum. Si verò plures Dij ponantur, aut vnus eorum non ſufficiet gubernando toti mundo, & ſic omnes iſti regendis vniuerſis erunt impares, eoque imperfecti, & nomine dignitatis minimè digni: aut vnus gubernationi totius mundi ſufficit, atq; hoc pacto reliqui erunt otioſi, & ſuperflui. Ergo vnus tantùm ſit Deus neceſſe eſt, vt ſolus omnibus ſufficiat.

7. Non poſſunt eſſe plura infinita, quàm vnum: proinde non plures, ſed vnus tantùm poteſt eſſe Deus, qui ſolus eſt infinitus.

8. Non niſi vna eſt rerum omnium cauſa prima: Deus eſt illa cauſa prima. Ergo vnus.

Obiect. Multi tamen dicuntur dij. 1. Reſp. Sic vocantur,
Prou. 8. 15. *1. propter ſimilitudinem, dignitatem, & officium, vt* Angeli,
Pſal. 82. 6. Magiſtratus, ac Iudices. *Per me regnant. Ego dixi, dij eſtis.*
1. Cor. 8. 5. *Sunt & dicuntur multi dij & domini multi, non in cælo tantùm, ſed & in terra.* Nam quia Deus officium ſuum per Magiſtratus, ac Iudices, tanquam per organa, vel ſeruos ſuos hîc in terris exercet, eos honore ſui nominis dignatur, ipſos appellando deos: non tamen communicata illis ſua eſſentia, aut natura, ſed dignitate, atque officio: idque vt ſciant ſubditi ſibi negotium eſſe cum deo, cuius vice magiſtratus fungitur, ſiue obtemperent, ſiue repugnent magiſtratui. *Qui ſe opponit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. 2. Multi dicuntur Dij ex opinione hominum,* eorum ſcilicet, qui res
Exo. 20. 3. aut creaturas aliquas habent pro diis. Ita Dij dicun-
Phil. 3. 19. tur per mimeſin omnia Idola. *Non habebis deos alienos coram me. Quorum deus venter. 3. Dignitate & excellentia*

natura

naturæ, vt Angeli longè excellunt nos donis, & propter officium dicuntur Dij.4. *Diabolus dicitur Deus mundi, propter maximam potentiam quam habet in homines & alias creaturas iuſto Dei iudicio.* 2. Cor.4. Eph.6. Sed hîc intelligitur natura Deus, ex ſe, & per ſe, neque habens potentiam aliunde.

4. *Quid differat eſſentia á perſona.*

Eſſentia eſt res per ſe ſubſiſtens, aut habens proprium eſſe, quæ non habet ſuum eſſe nec eſt ſuſtentata in alio, etſi ſit communicabilis. [*Communicabile* vel communicatum] eſt, quod pluribus commune eſt vel communicari poteſt. *Incommunicabile* eſt, quod nulli rei communicatur. Eſſentia hominis eſt communicabilis, vel communis multis hominibus ſpecie, non indiuiduo. Dei autem eſſentia eſt incommunicabilis indiuiduo, quia eſt ipſa deitas Dei natura in tribus perſonis eadem & tota exiſtens.

Perſona eſt res vnica ſubſiſtens, indiuidua, viua, intelligens, incommunicabilis, non ſuſtentata in alio, nec pars alterius. Intelligens additur, ad diſcrimen brutorum, quia etſi bruta ſunt viua animalia, non tamen ſunt Perſonę. *Incommunicabilis* additur, ad diſcrimen eſſentiæ. nam eſſentia in pluribus eſſe poteſt, & pluribus eſt communis: perſona verò non poteſt. *Non ſuſtentata in aliò.* Sic humana Chriſti natura non eſt perſona, quia ſuſtentatur à *logo. Nec pars alterius.* Ita hominis anima non eſt perſona, quia eſt pars hominis.

Hinc iam apparet diſcrimen inter eſſentiam Dei, & perſonas eſſentiæ diuinæ. *Eſſentia Dei* eſt ipſa Deitas, & id quod exiſtit in Deo, id quod eſt Deus, vel denique ipſum Dei exiſtere. *Perſonæ* ſunt diuerſi modi exiſtendi, quibus videlicet modis exiſtit id quod exiſtit in Deo. Vnum, & idem eſt in Deo, quod alio atq; alio modo exiſtit in ipſo: vt cùm dicimus, *Pater eſt à nullo, Filius eſt à Patre, Spiritus ſanctus à Patre & Filio.* Cùm dicimus *eſſentia Dei eſt bonitas, ſapientia, iuſtitia, &c.* loquimur, de vna eademq; eſſentia diuina, vel de

vno atque eodem eſſe Dei. At cùm dicimus, *hoc vnum & idem eſſe Dei eſt á ſeipſo, vel ab alio:* item *ab vno, vel á duobus, loquimur de modo exiſtendi.*

Tres autem in Deo ſunt modi exiſtendi, eoque tres Perſonæ, quæ Trinitatis nomine ſignificantur. *Trinitas* enim ſignificat tres Perſonas, ſeu tres modos exiſtendi in Deo, ſeu in illo quod Deus eſt reſtrictiuè. Ac differentia eſt inter *Trinitatis* ac *Triplicitatis* vocabulum. Siquidem *triplex* eſt, quod compoſitum eſt ex tribus. *Trinum* quod eſt vnum & idem ratione eſſentiæ, & quod habet tres exiſtendi modos.

Diſcrimen hoc *Eſſentiæ & Perſonæ* ideo tenendum eſt, *ne aut vnitas veri Dei diſtrahatur, aut perſonarum diſtinctio tollatur: aut denique aliud intelligatur nomine Perſonæ, quàm verbi diuini veritas oſtendit.* Etenim *Perſona* hoc loco *nequaquam relationem duntaxat ſignificat, ſeu officium,* quemadmodum Latini dicunt, Principis perſonam tueri, ſicut olim Sabellius falsò docuit: multò minùs vultum, ſeu ſpeciem viſibilem ſignificat (vt hiſce temporibus in vocabulo *Perſonę* Seruetus luſit) alterius formam, ſeu geſtum repręſentantem, qualis Perſona facta eſſet: ſed ſignificat ſubſiſtens in aliis ad quod refertur, proprietate incommunicabili reuera diſtinctum. Deinde *perſonæ non ſunt aliquid ſeparatum ab Eſſentia, ſed ſingulæ ſunt ipſa, & integra, & eadem Eſſentia diuinitatis.* Diſcrimen autem in eo eſt, quòd perſonæ ſingulæ ab aliis diſtinctæ ſint, & Eſſentia ſit tribus communis.

5. *An hæc nomina in Eccleſia ſint vſurpanda.*

VSurpanda ſunt iſta nomina, & retinenda in Eccleſia. Ob. *Atqui nomina iſta, ſcilicet Eſſentiæ & Perſonæ, non ſunt in Scriptura. Ergo non debent in Eccl. vſurpari.* Reſp. Quæ non ſunt in Scriptura, ſiue quod ad verba, ſiue quod ad ſenſum, non ſunt vſurpanda: ſed & ipſa *Eſſentiæ ac Perſonæ nomina* inueniuntur in Sacris literis, & ipſa de iiſdem doctrina. Nomen *Eſſentiæ* exprimitur nomine Iehouæ, quod frequens eſt in Scrip.

item

item nomine τοῦ ὄντος, quod etiam in ſcrip. ſępius occurrit. *Ego ſum qui ſum. Qui eſt miſit me ad vos. Et qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt.* *Perſonæ nomen in Epiſt. ad Heb. voce ὑποστάσεως exprimitur.* *Trinitatis* nomen eſt apud Ioa. *Tres ſunt qui teſtificantur in cælo. Pater, Sermo, & Sp. S. & hi tres vnum ſunt.* Atque hęc quod ad nomina. Nunc quod ad rem ipſam. Quoties dicitur vnus Iehouah, toties dicitur vna Eſſentia: Quoties Pater, Filius & Sp. S. nominatur Iehouah, toties tres diuinitatis Perſonæ exprimuntur. Teſtimonia autem, quæ oſtendunt tres eſſe Perſonas, ſumuntur partim ex veteri Teſtamento, partim ex nouo. Vetus Teſtamentum teſtimonia multa nobis ſuppeditat. *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas, dixitque Deus, fiat Lux.* In Exodo dicitur *Dominus apparuiſſe Moſi in flamma ignis de medio rubi. Spiritus Dei ſuper me, eò quòd vnxerit me, &c.* Plura tamen & clariora teſtimonia ſunt in Nouo Teſtamento. *Docete omnes Gentes, baptizantes in nomine Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Conſolator ille Spiritus ſanctus quem mittet Pater nomine meo, ille vos docebit omnia. Gratia Domini Ieſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio Spiritus ſancti ſit cum omnibus vobis. Tres ſunt in cælo, qui teſtificantur.* Tres proponit Scriptura quibus tribuit totam Eſſentiam diuinam & omnia attributa. Tres nobis in Scriptura proponuntur diuinorum operum effectores, creationis, redemptionis & ſanctificationis. Tres ſunt quibus Scrip. tribuit honorem Diuinum, & inuocatio eorum hoc declarat.

Exod 3.14. Apoc. 1.8. Heb. 1.3. 1. Ioan. 5.7. Gen. 1.2. Exod. 3.2. Act. 7.30. Iſai. 61.1. Mat. 28.19. Ioan. 14.26. 2. Cor. 13.13 1. Ioan. 5.7.

Ex his apparet nos non tantùm poſſe, ſed etiam debere nominibus iis *Eſſentiæ, Perſonæ, & Trinitatis* vti: & quidem. 1. *quia ſenſum Scripturæ rectè explicant.* 2. *Quia propter breuitatem & perſpicuitatem harum vocum fit, vt hæretici non poſſint occultare ſuas fraudes & ſophiſmata.* Ideo autem abhorrent ab iſtis vocabulis hęretici, quia ab ipſis reb. abhorrẽt. Si enim conſenſus eſſet quód ad res ipſas, facilè conueniremus de verbis: abhorremus enim à λογομαχίᾳ. Deinde, *etſi non extarent hæc nomina*

in S. ſcripturis, tamen liceret excogitare verba & loquendi modos, quibus Eccleſia mentem ſuam declaret.

Notandũ eſt hoc loco rectè dici, *Pater eſt alius, quàm Filius, item Filius eſt alius à Patre, quia Alius* tantùm ſignificat diuerſum exiſtendi modum in vtroque, vel diſtinctam Perſonam Patris à Filij Perſona, & vice verſa. Non autem rectè dicitur, *Pater eſt aliud à Filio, vel Filius eſt aliud à Patre,* quia *Aliud* ſignificat aliam eſſentiam.

6. *Quot ſint Perſonæ Diuinitatis.*

IN vnica diuina eſſentia, tres perſonæ ſubſiſtunt & quidem ſuis proprietatibus reipſa diſtinctæ, nempe Pater, Filius, & S.S. quæ tamen ſingulæ tres Perſonæ ſunt vnus idemq; Deus, æternus, infinitus, & in ſeipſo perfectiſſimus. Suntque hæ Perſonæ conſubſtantiales & coæternæ, abſq; vlla proprietatum & relationum confuſione, itemque abſq, vlla inter ſe imparitate, aut inæqualitate.

7. *Quomodo hæ Perſonæ inter ſe differant.*

DIſtinguuntur hæ Perſonæ dupliciter. 1. *Operibus ad intra. 2. Operibus ad extra. 1. Ad intra: Pater à ſeipſo eſt, non ab alio. Filius à Patre genitus,* hoc eſt habet eandem eſſentiam cum Patre: ſed ſibi à Patre communicatam, etſi nos modum ignoremus. S.S. *ab æterno procedit à Patre & Filio,* id eſt habet eandem eſſentiam, ſed à Patre & Filio ſibi communicatam. Ob. *Quod non intelligitur, non diſcernitur. Modus generationis Filij & proceſſionis S.S. non intelligitur. Ergo, &c. Reſ.* ad maiorem. Quę non intelliguntur, ſcilicet omnino. Sed hæc intelliguntur aliquatenus, ſcilicet quòd habere eſſentiam ſit exiſtere à Patre. 2. *Ad extra: Pater agit à ſe per Filium & S.S. Filius per Sp.S. non per Patrem: S.S. agit ab vtroque.* Agere verò ab alio eſt, alterius præeunte voluntate, comitante ſua, non tempore, ſed ordine agendi, agere. *Pater dicitur prima perſona,* quia deitas ei à nullo eſt cõmunicata. *Filius, ſecunda,* quia deitas illi à patre communicatur. *Sp. S. tertia,* quia ei eſſentia Patris & Filij

com

communicatur à Patre & Filio. *Primus autem & poſtremus dicuntur hîc, non gradu, aut dignitate, aut tempore: ſed ordine naturæ.* Sic, Deus ab æterno exiſtit in ſe.

Hæc ſeptima quæſtio vnà cum precedente fuſiùs explicabitur infrà in articulis de Filio & Sp. ſancto.

8. *Quare hæc doctrina ſit in Eccleſia retinenda*

SCienda eſt, & retinenda hæc doctrina in Eccl. 1. *Propter gloriam Dei, vt diſcernatur Deus ab idolis.* Non enim vult Deus commiſceri cum Idolis: ſed coli, ac celebrari, eoque talis agnoſci, qualem ſe patefecit. 2. *Propter noſtram ſalutem.* Nemo ſeruatur ſine cognitione Patris. Pater autem non cognoſcitur ſine filio. *Quiſquis negat filium, is ne Patrem quidem habet.* Deinde nemo ſeruatur ſine fiducia ſeruatoris Chriſti. *Quomodo credent ei de quo non audierint?* Ergo nos oportet primum filium, ac propter filium deinde Patrem noſſe, vt poſſimus in illum credere. Similiter nemo ſeruatur ſine cognitione Spiritus ſancti. *Qui enim non accipit Spiritum ſanctum, non ſeruatur. At nemo accipit eum, quem non nouit: ergo qui eum non nouit, non ſeruatur.* Minorem probat illud Chriſti. *Spiritum illum veritatis Mundus non poteſt recipere, quia non videt eum, nec nouit eum.*

1. Ioa. 2. 23. Rom. 10. 14. Ioa. 14. 17.

Hinc apparet manifeſtè, *Saluandos oportere Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum cognoſcere.* Niſi enim talis à nobis agnoſcatur Deus, qualem ſe patefecit: non communicat ſe nobis, neque vitam æternam ab ipſo ſperare poſſumus. Qualem autem ſe nobis patefecit audiuimus, nempe *quòd ſit æternus Pater: coæternus Filius, & coæternus Spiritus Sanctus.*

Cæterùm ex omnibus capitibus nullum eſt acriùs oppugnatum ab aduerſariis veritatis, quàm doctrina de tribus in vna diuinitate perſonis, præſertim poſt Filium Dei in carne manifeſtatum. Cauſas huius certaminis non difficile eſt videre, *quòd nimirum, nulla pars Doctrinæ magis eſt rationi humanæ incognita & imperueſtigabilis: & quòd diabolus odio Dei & hominum, gloriam Filij Dei incarnati horribili furore obſcurare & delere tentat.*

Ob. 1. *Vna eſſentia non ſunt tres Perſonæ: Iehoua eſt vna eſſentia. Ergo, &c. Reſp.* Vna eſſentia, videlicet finita: Deus autem eſt infinitus.

Ob. 2. *Habens principium, non eſt æternum: Sed Filius & Spiritus Sanctus habent principium. Ergo, &c. Reſp.* Habens principium, ſcilicet eſſentiæ & temporis. Filius autem & Spiritus Sanctus habent ſolummodo principium Perſonæ, vel ordinis, aut modi exiſtendi; & ſic Scriptura docet Chriſtum & eſſe Iehouam; & habere

Ioa. 5. 26. principium, ſcilicet modi exiſtendi. *Dedit Filio habere vitam in ſeipſo.*

Ob. 3. *Vnitas noſtra cum Deo eſt conſenſus. Vnitas autem Filij cum patre talis eſt qualis noſtra. Ergo non eſſentiæ, ſed conſenſus eſt vnitas Filij cum Patre. Reſp.* Eſt plus in concluſione, quàm in præmiſſis. Nam concluſio eſt vniuerſalis, cùm Minor ſit particularis. Eſt enim & alia vnitas Filij cùm Patre, Eſſentiæ videlicet.

Ob. 4. *In quo eſt tota Deitas, præter eum non eſt alius, in quo ſit tota Deitas. At in Patre eſt tota Deitas. Ergo non in alio. Reſp.* Nego Maiorem: quia eadem deitas quæ eſt in Patre, tota etiam eſt in Filio, & in Spiritu Sancto.

Ob. 5. *Eſſentia diuina non eſt genita. Sed Filius eſt genitus. Ergo, &c. Reſp.* Ex puris particularibus nihil ſequitur. Maior non poteſt exponi vniuerſaliter. Falſum enim eſt, Quicquid eſt eſſentia diuina non eſſe genitum,

Ob. 6. *Vbi ſunt diſtinctæ operationes ſaltem internæ, ibi & eſſentiæ ſunt diſtinctæ. Sed Patris, & Filij, & Spiritus Sancti operationes internæ ſunt diſtinctæ. Ergo & eſſentiæ. Reſp.* Maior eſt vera de perſonis infinitis.

Ob. 7. *Eſſentia diuina eſt incarnata. Tres Perſonæ ſunt eſſentia diuina. Ergo tres Perſonæ ſunt incarnatæ. Reſp.* Ex puris particularibus nihil ſequitur, Maior de ſolo Filio loquitur.

Ob. 8. *Filius eſt apud Iehouam Mediator: Sed Filius eſt Iehoua. Ergo apud ſe eſt Mediator. Reſp.* Ex puris particucularibus nihil ſequitur. Non enim omne quod eſt

Iehoua

Iehoua, eſt Mediator.

Ob. 9. Chriſtus habet caput. Ergo eſt minor Deo, & per conſequens, non eſt vnius eiuſdemque cum Deo eſſentiæ. Reſp. Habet quidem caput, ſed 1. Reſpectu officij Mediatoris. 2. Reſpectu humanitatis. *Obiect.* 10. *Eſt hæc,* (inquit Chriſtus) *vita æterna vt te ſolum cognoſcant eſſe verum Deum: Ergo Filius & Spiritus ſanctus non ſunt verus Deus. Reſp.* Ibi fit oppoſitio non Patris, Filij, & Spiritus Sancti, ſed Dei, & Idolorum, atque creaturarum. Præterea, *Solum* non ad ſubiectum *te*, ſed ad prædicatum *Deum* pertinet, quod articulus oſtendit. *Obiect.* 11. *Iehoua eſt trinitas. Pater eſt Iehoua. Ergo Trinitas. Reſp.* Sunt quatuor termini. Iehoua in Maiore intelligitur de tribus perſonis. In minore tantùm de vna. *Inſtantia. Pater eſt Iehoua vnus numero: Ergo Pater eſt Trinitas. Hîc non valent iſti diuerſi modi. Reſp.* Vnus numero, ſcilicet eſſentiæ, non perſonarum. *Obiect.* 12. *Vbi tria ſunt & vnum, ibi ſunt quatuor. Sed in Deo ſunt tria & vnum, Tres ſcilicet Perſonæ, & vna eſſentia. Ergo in Deo ſunt quatuor. Reſp.* Vbi tria ſunt & vnum, ſcilicet realiter diſtincta, ibi ſunt quatuor. At in Deo Perſonæ ab eſſentia nequaquam ſunt realiter diſtinctæ: nam tres Perſonæ diuinitatis ſunt vna atque eadem eſſentia. *Obiect.* 13. Neque obſtat *perſonarum diſtinctioni*, quòd *opera eadem Patri & Filio, & Spiritui Sancto in Scriptura tribuuntur.* Poſſunt enim ſeruato agendi ordine ad vnam actionem plures perſonæ concurrere. Ioa.17.3.

Ob. 14. Neque illud Chriſti, Ioa. 14. *Qui vidit me, vidit Patrem*: non enim vult Chriſtus, ſe eſſe Patrem, ſed ſe doctrina & factis perſonam, ſapientiam, omnipotentiam, bonitatem & voluntatem Patris manifeſtare & referre: ſicut dicitur: *Filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit.* Item: *Qui eſt imago Dei inuiſibilis.* Et ſicut ipſe hîc addit, *Pater in me, & ego in Patre.* Ioa.1.18. 2.Cor.4.4. Col.1.18. Heb.1.3.

Ob. 15. Neq; illud etiam quod dici poteſt, *ſapientia & virtus Patris non ſunt perſonæ diſtinctæ à Patre, ſed ſunt ipſe Pater, ſicut miſericordia, bonitas, caſtitas, veritas, & alia*

Dei attributa: Filius autem & Spiritus Sanctus ſunt ſapientia & virtus Dei: Ergo non ſunt perſonæ à Patre diſtinctæ, ſed ipſe Pater ſapiens ac potens. Eſt enim ambiguitas in appellationibus ſapientiæ & virtutis, quæ in Maiore ſignificant ſapientiam & virtutem, qua non ſolùm Pater, ſed etiam Filius & Sp. S. eſt ſapiens & efficax hoc eſt, communem Patris, & Filij, & Sp. S. naturam ſiue eſſentiam. In minore autem perſonas Filij & Spiritus ſancti, quorum ille ſapientia, hic virtus Dei ideò nominatur, quia per eos ſuam ſapientiam & virtutem Diuinitas exerit, & patefacit.

DE CREATIONE.

DOctrinę *de Deo* percommodè ſubiicitur doctrina *de operibus Dei*, quemadmodum & in Symbolo factum videmus. Genera autem *operationum Dei* ſunt. 1. *Creationis*, cuius opera ſunt, quæ in Geneſi *ſex diebus perfecta* leguntur, adhibito incremento prouehuntur, & multiplicantur in mundo. 2. *Conſeruationis* qua adhuc cœlum, & terram, & quæ in ipſis ſunt ſuſtentat ne corruant. 3. *Reparationis*, qua omnia, quæ propter peccatum hominis corruptioni obnoxia ſunt reparat. 4. *Gubernationis*, qua omnia pro immenſa ſua ſapientia gubernat. 5. *Perfectionis*, qua omnia ad certum finem deſtinata perducit. Nunc agendum *de operibus creationis*.

Quæſtiones præcipuæ de Creatione ſunt hæ.

1. *An Mundus à Deo ſit conditus.*
2. *Quomodo ſit conditus.*
3. *Quare ſit conditus.*

1. *An Mundus à Deo ſit conditus.*

COElum & terram, & res omnes viſibiles atq; inuiſibiles, quæ in illis præter æternam diuinitatem

exiſtunt

exiſtunt, quam rerum naturam, ſiue vniuerſitatem, ſiue mundū appellamus, non ab ęterno extitiſſe, ſed quando Creatori viſum fuit, iuxta æternum ipſius conſilium & voluntatem cœpiſſe & conditas eſſe, ab illo ſolo vero Deo, qui ſe in Eccleſia ſic patefecit, quòd ſit Pater æternus, & Filius, & S. S. cognoſcimus: primùm, ex teſtimoniis ſacræ Scripturæ, vt ex hiſtoria Creationis à Moſe conſcripta. Item ex aliis Scripturę teſtimoniis quamplurimis. *Verbo domini cœli firmati ſunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Ipſe dixit, & facta ſunt. Ipſe mandauit, & creata ſunt.* Quin & alij loci ſunt in Pſal. vbi fuſiùs & prolixiùs admiranda dei opera, & precipuę mundi partes à deo creatę nobis conſiderandę proponuntur, vt ex earum conſideratione Deo fidere diſcamus. Ita etiam Dominus ipſe Iobo, ad demonſtrandam iuſtitiam, potentiam, ac prouidentiam ſuam, mirabilia, atq; incomprehenſibilia opera ſua in cœlo, terra, & rebus aliis a ſe conditis conſpicua proponit. Gen. 1. & 2. Pſa. 33. 6. 9. Pſa. 104. 136.

Deinde, præter teſtimonia Scripturæ penè innumera, firmis, ac veris etiam rationibus mundum à deo creatum eſſe confirmatur. 1. *Origines gentium id oſtendunt,* quæ à Moſe confingi non potuerunt, cùm aliqua eorum memoria tunc extaret adhuc apud multos quæ tamen progreſſu temporis eſt extincta. 2. *Nouitas omnium aliarum hiſtoriarum collatum cum vetuſtate hiſt. ſacræ.* 3. *Ætas hominum decreſcens,* quæ oſtendit maius robur olim fuiſſe in natura recenti, nec ſine principio huc vſque decreuiſſe. 4. *Certa ſeries temporum ab initio mundi, vſque ad explicationem Meſſiæ.* 5. *Ordo in natura rerum,* qui à mente intelligente aliqua & rebus omnibus longè ſuperiore productus ſit neceſſe eſt. 6. *Mentis humanæ & angelicæ præſtantia.* Hæ mentes intelligentes habent originem: ergo oriuntur ab aliqua cauſa intelligente. 7. *Principia & notitiæ naturales mentibus noſtris inſitæ.* 8. *Pauores conſcientiæ in impiis.* 9. *Ordo politicus.* 10. *Impoſſibilitas proceſſus cauſarum in infinitum.* 11. *Certa cauſarum ſeries & mirabilis ordo.* 12. *Fines omnium*

nium rerum ſapienter ordinati. Denique & reliqua argumenta, quæ probant eſſe Deum, probant etiam à Deo creatum eſſe mundum.

Argumenta Philoſophorum contra creationem mundi, non ex vera Philoſophia, ſed ex hominum figmentis extructa eſſe, facile eſt perſpicere, ſi ordo generationis, & mutationis rerum inſtitutus à Deo in natura condita, à creatione diſcernatur.

Obiect. 1. Abſurdum eſt, aiunt Philoſophi, *Deum otioſum fingere.* Reſp. Abſurdum eſt otioſum dicere eum qui gubernat mundum. *Inſtantia. Concedo hoc: ſed quando nondum fuit mundus, horum nihil egit. Ergo fuit otioſus. Reſp.* Nego, quia nos elegit ante mundum: deinde impium eſt irrumpere in arcana conſilia Dei, qui inferos curioſis fabricauit.

Obiect. 2. Omne quod ortum eſt, interit. Sed hæc non intereunt, Ergo non orta ſunt, aut condita. 1. *Reſp.* Ad Maiorem. Corruptio non creationem, ſed generationem vnius rei ex alia, naturali ordine, ſequitur. Imò creatoris omnipotentia, tam quæ ex aliis format, quàm quę ex aliis producit, liberrimè in eodem ſtatu vel ſeruare, vel mutare, vel in nihilum redigere poteſt.

Obiect. 3. Qui actu Dominus eſt, fœlicior eſt eo qui tantùm potentia Dominus eſt: Sed Deus ante creationem tantùm potentia fuit Deus. Ergo iam fœlicior factus eſt ex creatione. Reſp. Ad Maiorem. Fœlicior eſt qui eſt actu Dominus, ſcilicet ſi ex actuali gubernatione ei aliquid accedat boni, quod antè non habuit. Quòd autem Deus dicatur Dominus, id fit creaturarum reſpectu. Nam relationes in Deo non efficiunt mutationem, ſed tribuuntur Deo reſpectu creaturarum.

Ob. 4. Colligunt item argumenta, quibus probent, *motum ſeu mutationem iſtam rerum, quæ nunc eſt, ab æterno fuiſſe. Quicquid moueri aut mutari quoquo modo poteſt, inquiunt, id vel ab æterno tale exiſtens, nullam mutationem aut motum admiſit, quod abſurdum eſſet, atque à nobis etiam negatur; vel generatione & motu aliquo tale eſt factum.*

Motus

Motus autem & mutatio omnis non ſit, niſi res aliqua priùs exiſtat, quæ moueri atque mutari poſſit. Motus igitur vllius rei dari nullus poteſt, quem non alius motus præceſſerit: atque ita initium mutationum nullum erit. Sed inde eſt falſitas & enumeratio non ſufficiens in Maiore, quòd res non niſi generatione ex aliis produci vnquam potuiſſe ſtatuentes, Deo quicquid vult, etiam ex nulla priùs exiſtente materia, creandi potentiam detrahunt.

Ob. 5. Item, *omnem motum, ante quem eſt quies, ſeu ceſſatio mutationis, præcedit alius motus, quo remouetur cauſa quietis, ſeu mutationis impedimentum. At ſecundùm aſſertionem noſtram, dicunt, ante primum motum qui in natura rerum fuerit, ſtatui quietem. Ergo & motum ſeu mutationem aliquam, qua cauſa quietis ſit ſublata: atque ita nullam mutationem eſſe primam.* Sed maior vera eſt de mutatione & viciſſitudine rerum iam inchoata poſt creationem, non autem de primo harum mutationum, quas nunc in mundo videmus, initio. Illarum enim impedimentum tunc erat ſola voluntas diuina, quæ eadem ab æterno in æternum exiſtens, principia & fines, & mutationes, ſiue motus rerum, & quietem ſiue ceſſationem atque in eodem ſtatu perſeuerantiam, liberrimè & ſine vlla ſui ipſius mutatione efficit. Hæc igitur vbi ſola motum & mutationem rerum ſine cauſis ſecundis incoat, ſicut in mundi creatione faciebat, non tantùm non neceſſarium, ſed ne quidem poſſibile fuit, propter diuinæ voluntatis æternitatem atque immutabilitatem, ante illud motuum & mutationum naturæ exordium aliam mutationem fieri. Ab æterno enim in æternum vſque Deus vult res omnes cœpiſſe, mutari, exiſtere, & quando hoc principium eſt factum.

Ob. 6. Item, *Si tempus eſt æternum, etiam motus æternus eſt: cùm tempus menſura ſit motus. At tempus eſt æternum quia omne inſtans ſiue punctum temporis, eſt finis præcedentis & principium ſequentis temporis. Ergo & motus naturæ eſt ab æterno. Hîc temporis appellatio ambigua, duplicem*

reſponſionem

reſponſionem patit. Si enim *tempus tantùm pro motus alicuius menſura* ſumitur, vera eſt Maior: at ſi *pro cuiuſcunque duratione* ſumitur, falſa eſt: vt manifeſtum eſt de quietis duratione, quæ & ipſa tempus eſt. Sic æternitas etiam tempus eſt ſine mutatione rei æternæ. Sic Minor de duratione, vera: de motus autem menſuratione, falſa eſt. Neque probatur argumento *de inſtanti*. Nam inſtans ſiue momentum quo motus aliquis incipit, eſſe poteſt etiam ſine præcedenti motu: alioqui enim omnes omnium rerum motus etiam breuiſſimos ab æterno fuiſſe dicendum foret.

Mundus autem quatuor ſignificat. 1. *Vniuerſum mundum*, id eſt compagem, ipſum cœlum, terram, & quæ in eis ſunt. 2. *Concupiſcentias mundanas.* 3. *Impios in mundo. Non oro pro mundo.* Ioa. 17. 9. *Electos.* Ioan. 3. & 17. *Vt mundus credat. Ita Deus dilexit mundum.*

Creare autem eſt de nihilo aliquid producere.

2. *Quomodo Mundus à Deo ſit conditus.*

1. *Creatus eſt à Deo Patre per Filium, & Spiritum S.* de Filio dicitur: *omnia per hunc ſermonem facta ſunt.* De Spiritu Sancto, *Et Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas.* Item, *Spiritus Dei formauit me.* 2. *Mundum Deus creauit liberrimè, ſine vlla coactione, non neceſſitate abſoluta,*
Ioan. 1. 3. *ſed neceſſitate conſequentiæ*, nempe ſuę voluntatis, quam-
Gen. 1. 2. uis æterno & immutabili, tamen liberrimo decreto
Iob. 33. 4. condidit omnia. Neq; enim creandis & ſuſtentandis rebus alligatus eſt Deus, neque ſi mundum nunquam creaſſet, aut creatum in nihilum redigeret, minùs propterea bonus, aut minùs beatus eſſet.

3. *Deus mundum creauit ſolo nutu, ſine vlla mutatione, aut fatigatione.* Solo autem nutu, & ſine labore quid operari, eſt ſupremum operationis genus.

Quintuplex autem eſt genus operationis. 1. *Eorum, quæ ſecundùm naturæ ſuæ vim, abſque vlla intelligentiæ, ac voluntatis moderatione, operantur:* qualis eſt operatio ignis, aquæ, herbarum medicarum, lapidum

pretioſorum

pretioſorum,quorum operatio à ſola voluntate dirigitur.2. *Eorum quæ quidem & ipſa naturæ ductum in operatione ſequuntur, verùm non ſine propria ipſorum voluntate, licet magiſterium rationis deſit.* Sic tamen comparata eſt ipſorum actio,vt illa aliquando contra ipſorum voluntatem extorqueatur : ita operantur bruta animalia.3. *Hominum, qui & ipſi ſecundùm naturæ ſuæ qualitatem operantur, ſed corruptè.* 4. *Spirituum bonorum,* quos Angelos vocamus,*qui etiam operantur ratione & voluntate ſicut homines: ſed ſine corruptione.*5 *Supremum operationis genus* quod quidem fit ſecundùm operationis naturam cum intelligentia ,& voluntate,eaque ſyncera, & incorrupta : verùm nulli eſt ſuperiori alicuius ſapientiæ, vel voluntati ſubiectum,ſed omnium liberrimum,ſapientiſſimum, optimum,prorſus infinitum, ac tale vt ab eo dependeant omnia,ſolo nutu,verbo,voluntate,ſine vlla mutatione ſui. *Ipſe dixit, & facta ſunt. Ipſe mandauit, & creata ſunt.* Pſa.33.6.9. *Qui viuificat mortuos, & vocat quæ non ſunt tanquam ſint.* Ro.4.17.

4. *Deus omnia creauit ex nihilo, non ex præiacente ſeu præexiſtente materia: non ex Dei eßentia, neq; ex materia aliqua Deo coæterna.* Si enim à Deo omnia creata ſunt, nihil præter ipſum creatorem excipitur, ac ne materia quidem, ex qua omnia formantur.

Obiect. 1. *Nos non ſumus creati ex nihilo. Reſpon.* Reſpectu proximæ materiæ: ſumus autem reſpectu primæ,quæ ex nihilo creata eſt immediatè. Nam primò Deus creauit Materiam primam: ex ea deinde varias effecit ſpecies.Obiect.2.*Ex nihilo nihil fit. Reſp.* In ordine naturæ nunc á Deo conſtituto. Deinde ab hominibus nihil ex nihilo fit, ſed quod hominibus eſt impoſſibile,Deo eſt poſſibile. Ad noſtram verò conſolationem pertinet quòd ex nihilo Deus omnia creauit.Si creauit omnia ex nihilo, poterit & nos conſeruare, & impiorum conatus retardare, immo in nihilum redigere.

5. *Mundum Deus creauit certo, ac definito tempore, atque adeo in principio temporum, non ab æterno.* Nam primùm

omnia ſunt creata ex nihilo, ac proinde habent initium.

Secundò, ſciri poteſt ex hiſtoria ſacra *quamdiu mundus durauerit.* Nam ſecundùm veritatem ſcripturę, ex ſupputatione Lutheri, ſunt à condito mundo vſque ad natum Chriſtum, anni. 3967. eoque ad noſtrum tempus, videlicet ad annum à nato Chriſto 1579. Ex ſupputatione Melancthonis, à condito mundo anni 5542. Ex ſupputatione Geneuenſium, à condito mundo vſque ad natum Chriſtum ſunt anni 3942. & ſex menſes. Erunt igitur vſque ad annum Chriſti 1579. anni à condito mundo 5521. & ſex menſes. Ex ſupputatione Beroaldi, à condito mundo vſque ad natum Chriſtum ſunt anni 3929. atque ita erunt vſque ad annum Chriſti 1579. anni à condito mundo 5508. Hæ ſupputationes optimé conueniunt inter ſe, quod ad maiorem numerum, quamuis in minore numero aliquot anni deſiderentur, vel ſuperſint. His ergo quatuor ſupputationibus doctiſſimorum noſtri temporis inter ſe collatis, conſtabit ſaltem, non ante annos 5546, mundum à Deo fuiſſe conditum, ac proinde non ab æterno.

annus mundi 5548
christi annus 1586
Elyzabethe R: 27

Gen. 2. 2. Eccl. 18. 1.

Non vno momento mundus à Deo conditus eſt, ſed ſex dierum ſpatio. *Die ſeptimo perfecit Dominus omne opus ſuum. Ob. Qui viuit in æternum* (inquit Siracides) *creauit omnia ſimul: Ergo vno momento. Reſp.* Non loquitur de temporis momento, ſed de rerum vniuerſitate. Ideò autem momento Deus omnia non creauit. 1. *Quia voluit diſtinctam, & manifeſtam eſſe creationem ipſius materiæ à formatione corporum mundi, quæ ex iis conſtant.* 2. *Quia voluit potentiam, & liberalitatem oſtendere in producendis quoſcunque voluit effectibus, etiam ſine cauſis naturalibus*, dum lucem præbet mundo, fœcundat terram, ſtirpes ex ea elicit ante Solem & Lunam conditam. 3 *Bonitatem, & prouidentiam ſuam voluit hoc modo oſtendere:* quia creaturas ſuas fouet, iiſque nondum natis proſpicit, dum animalia in terram ſtirpibus, & pabulo, homines in mundum rebus omnibus ad vitæ neceſſi-

tatem

tatem pertinentibus inſtructiſſimum introducit. 4. *Voluit nos illa Creationis ſerie, non in perfunctoria, ſed diligenti operum conſideratione retinere*: quam Sabbathi conſeruatine toti generi humano conſecrauit.

Condidit mundum Deus valde bonum. Omnia erant valde bona, ſcilicet ſine deformitate, & ſine malo culpæ, & pœnæ: ſed facta ſapientiſſimè & ſingula in ſuo gradu, atq; genere perfecta. Iam verò pœnarum eſt author, peccatorũ permiſſor. Sed pœnę habent rationem boni. Gen. 1. 31.

3. *Quare mundus à Deo ſit conditus.*

Fines creationis omnium rerum alij ſunt generales, alij ſpeciales, alij ſubordinati.

1. *Primus & ſummus ſiue vltimus finis eſt gloria Dei.* Voluit enim ſuam bonitatem, ſapientiam, omnipotentiam, iuſtitiam (quæ attributa ſua oſtendit, in rerum omnium creatione) celebrari. *Vniuerſa propter ſemetipſum fecit Dominus. Benedicite Domino omnia opera eius. Ex eo, & per eum, & in ipſum ſunt omnia.* Pro. 16. 4. Pſ. 103. 22. Ro. 11. 36.

2. *Patefactio, agnitio, & contemplatio diuinæ ſapientiæ & bonitatis in ipſarum rerum creatione elucentis.* Si enim debuit celebrari, debuit primùm creare quæ agnoſcerent ipſum: ac deinde agnitum & patefactum celebrarent. Atque ideo Rationales creaturas & irrationales creauit, vt ſcilicet eſſent celebrantes, & materia celebrandi. *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum.* Pſal. 19. 1.

3. *Gubernatio Mundi.* Ideo mundum condidit, vt eum prouidentia ſua ſemper gubernaret, regeret, conſeruaret, atq; ita in perpetuum patefaceret mirabilia opera, quæ fecit ab initio mundi, facit, & faciet: præcipuè verò vt Eccleſiam Angelorum & hominum Electorum adminiſtraret. *Leuate in ſublime oculos veſtros, & videte quis creauit hæc.* Hîc tertius finis inſeruit ſecundò. Iſa. 40. 26.

4. *Vt colligeret Eccleſiam ex Angelis & hominibus*, quæ hunc creatorem agnoſceret, & celebraret.

5. Vt

5. *Vt omnes aliæ res ſeruirent ſaluti tum animæ, tum corporis hominis: item vitæ neceſſitati, ac ſuauitati hominum.* præcipuè veró vt Electis prodeſſent ſuo quæque loco & eſſent iis veluti miniſtri, & organa, per quæ Deus, iis benefaciens, celebraretur ab ipſis. *Subiicite vobis*
Gen. 1.28. *terram, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, &*
Pſa. 8.6. *vniuerſis animantibus, quæ mouentur ſupra terram. Dominum eum conſtituiſti operum, quæ manus tuæ parauerunt:*
1. Cor. 3.22. *cuncta ſubdidiſti pedibus eius. Siue vita, ſiue Mors, ſiue præſentia, ſiue futura, omnia inquam veſtra ſunt.* Tantùm hominem propter ſe creauit: reliqua propter hominem, vt per hominem Deo ſeruirent. Ergo cum conſtituimus alios loco Dei, deiicimus nos ex illo gradu in quo conſtituti ſumus á Deo.

Vſus doctrinæ de Creatione. 1. *Vt agnoſcatur Deus ex operibus.* 2. *Vt fiduciam noſtram abſtrahamus a rebus creatis quæ nihil ſunt ſine Deo, illamque in eo collocemus, qui eſt autor & dator ſalutis.*

DE ANGELIS.

IN rebus à Deo creatis præcipuæ ſunt naturæ rationales, angeli nimirum & homines. His enim ſuę diuinitatis veſtigia & imaginem impreſſit, & omnes quidem alias res materiam ſuæ laudis eſſe, ab his veró agnoſci & celebrari, ſuamq; ipſius fœlicitatem ac lætitiam communicare voluit. Quæſtiones autem de Angelis duæ ſunt, quarum prior eſt, *quæ in ſcriptura bonorum,* alteria, *quæ malorum angelorum deſcriptio ſit tradita.*

1. *Quid ſint boni angeli.*

ANgeli *& boni & mali, ſacra Scriptura teſte, ſunt ſpiritus, qua nomine hîc perſona ſpiritualis intelligitur,* hoc

eſt,

eſt *ſubſtantia incorporea, inuiſibilis, indiuidua, viua, intelligens, incommunicabilis, non ſuſtentata in alio, neque pars alterius*: vt Luc. 24. ſumitur. *Spiritus carnem & oſſa non habet.* Coloſſ. 1. *Omnia quæ in cælo & quæ in terra ſunt, viſibila & inuiſibilia.* Heb. 1. *ſunt ſpiritus miniſtratores.* 1. Reg. 22. *Egreſſus eſt ſpiritus qui ſtetit coram Domino.*

Quòd igitur & *Olim ſæpe apparuerunt boni angeli, dum doctrina cæleſti minus perſpicuè tradita & oraculis non impletis, miraculoſas patefactiones & teſtimonia magis quàm nunc requirebat collectio & confirmatio Eccleſiæ, & nunc etiam non rarò apparent mali: id primò naturam eorum viſibilem aut corpoream eſſe non probat.* Species .n. illæ viſibiles ſiue corpora, quæ videri tangique poſſunt, ſubſtantiæ diuerſæ ſunt ab incorporea Spirituum eſſentia, ſiue ex nihilo, ſiue ex materia aliqua formatę, & ad actiones certas efficiendas ad tempus à ſpiritibus geſtatæ ac motæ. Nam & deponuntur ab illis rurſus, & aliæ atque aliæ aſſumuntur, vt *ſerpens per quem loquebatur diabolus cum Eua: corpora humana quorum pedes lauabat Abrahamus.* Gen. 18. *Flamma in rubo apparens Moſi,* Exod. 3. *Columna nubis & ignis in deſerto: Equi & currus ignei.* 2. Reg. 2. & 6.

Deinde hoc ipſum refutat ſententiam *Sadducæorum, qui neque Angelum neque Spiritum eſſe dicebant.* Act. 23. *ſed angelos bonos eſſe cogitationes & motus à Deo excitatos in hominibus, vel euentus fælices à Deo profectos: angelos verò malos, affectus aut cupiditates, aut conſilia praua & errantia, quæ ex naturæ vitio proueniunt.* Niſi .n. eſſent ſubſtantiæ viuentes & efficaces, non aſſumerent, geſtarent, & mouerent corpora & ſpecies viſibiles. Præterea multa quæ non niſi per ſe ſubſiſtentibus, viuis & intelligentibus naturis conueniunt, ipſis paſſim Scriptura tribuit. *Boni quippe Angeli fuerunt adminiſtri, per quos in monte* Sina *tradita eſt lex.* Act. 7. Gal. 3. *Venturi ſunt cum Chriſto iudicaturo viuos & mortuos* Matth. 25. *Ignorant diem iudicij.* Matth. 24. *Vident ſemper faciem Patris in cælis.*

Mat.18. *Lætantur ſalute hominum.* Luc.2. & 15. 1. Pet.1. *Electi erunt ipſorum ſimiles.* Mat. 22. *Chriſtus ſuperior prædicatur angelis.* Heb.1. *Defendunt electos.* Pſalm.34. *Mali autem in veritate non ſteterunt.* Ioa. 8. *Comparent inter filios Dei.* Iob. 1. *Inuadunt hominum & animalium corpora.* Mat.8. *Punientur æternis ſuppliciis.* Mat. 15. &c.

Sunt finiti, hoc eſt, eſſentiæ terminatæ, ac roboris & ſapientiæ certa menſura præditi. Etſi enim Spiritus loco non circumſcribantur ſicut corpora: tamen ipſorum ſubſtantia nec in infinitum extenditur, nec plurib. quàm vno in loco exiſtit eodem tempore, nec ſapientia, vel potentia, vel aliis proprietatibus, immenſitatem creatoris ęquare poteſt. De loco enim ad locum tranſire, & dum in alio ſunt, ab alio abeſſe dicuntur, vt Luc. 1. Act.10. & 12. & Dan.10.

Sunt creati à Deo ex nihilo, in ipſo mundi exordio. Pſal. 148. *Laudate eum omnes angeli eius: Laudate eum omnes exercitus eius, &c. Quia ipſe præcepit, & creata ſunt.* Col. 1. *Per eum condita ſunt omnia quæ in cælis ſunt, & quæ in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue Dominia, ſiue imperia, ſiue poteſtates, &c.* Etſi igitur apud Moſen in creationis hiſtoria non ſeorſum angelorum fit mentio, vt qui ad captum popularem ſeſe accommodans, viſibilia Dei opera potiſſimùm recenſet: Tamen cùm cœlum, terram, & omnem exercitum eorum à deo creatum dicat, etiam angelos complectitur, qui & ipſi exercitus cœleſtes & miniſtri Dei ſunt, ab ipſo Moſe paſſim inter hos commemorantur. Quòd item Iob.1. & 38. *filij Dei nominantur*, nequaquam de coæternitate & ſubſtantię ex Deo propagatione, ſed de creatione & conformitate ipſorum cum Deo, & de mutua inter Deum & ipſos dilectione, quemadmodum de hominibus, accipiendum eſt.

Conditi autem ſunt omnes boni & ſancti, hoc eſt, in creatione ornati robore, ſapientia, libertate voluntatis, ſanctitate & iuſtitia, qua Deo eſſent conformes, iuxta dictum, *Vidit omnia quæ fecerat, & erant valde bona*

na. Et de bonis angelis dicitur. Pſ. 103. *Angeli eius fortes robore, facientes verbum eius, ad obtemperandum voci verbi eius.* Mat. 18. *Angeli ipſorum ſemper vident faciem Patris mei in cœlis.* Et. 22. *Electi in vita æterna erunt ſicut angeli Dei.* Et Luc. 9. appellantur *ſancti.* Item Ieſ. 6. *Seraphim,* id eſt, flagrantes ſiue lucentes, nimirum puritate & ſapientia Diuina & dilectione Dei. *De malis autem* Ioh. 8. *In veritate non perſtitit.* Et in Epiſtola Iudæ, *Angelos qui non ſeruata ſua origine, reliquerunt ſuum domicilium, &c.*

Atq; hæc quidem bonis & malis angelis communia in Scriptura traduntur. Quę autem reſtant, in iis diſcrimen ingens apparet. *Boni enim ſingulari Creatoris gratia in ea ſanctitate & beatitudine, in qua creabantur, ita ſunt confirmati, vt quanquam ſumma & liberrima voluntate Creatori ſuo ſeruiant, nunquam tamen poſſint ab ea deficere, nec ab eo, in quo ſunt, iuſtitiæ & fœlicitatis ſtatu excidere.* Ideo. 1. Timoth. 5. *Angeli Electi vocantur,* Mat. 18. *Dicuntur ſemper videre faciem Patris* : *Electi ad vitam æternam.* Mat. 22. dicuntur *ſimiles angelorum futuri.* Habent autem hanc in ſtatu ſuo perſeuerantiam non ex propria naturę excellentia aut virtute, vt Iob. 4. dicitur : *Etiam in ſeruis ſuis non poſuit ſtabilitatem, & in angelis ſuis non poſuit lumen* : ſed ex mera Dei erga ipſos & gratuita beneficentia, per Filium Dei ipſos ſeruantem & regentem, vt ipſi tanquam capiti ſuo copulati ſint, & maneant vnà cum electis hominibus æterna Eccleſia & templum Dei, Deum celebrantes. Col. 1. *Omnes per eum conſiſtunt.* Item, *Placuit patri reconciliare omnia ſibi per eum, tùm quæ in terra, tùm quæ in cœlis ſunt.* Eph. 1.

Sunt autem & creati & confirmati, *vt Deum in omni æternitate agnoſcant, ac celebrent propter ipſius bonitatem, & in ſe atq; in genus humanum beneficentiam*: Pſal. 103. *Benedicite Domino omnis exercitus eius, &c.* Ieſ. 6. clamant. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus exercituum: plena eſt omnis terra gloria eius.* Et Luc. 2. *laudant Deum ob Meſſiam exhibitum.*

Finis ſiue officium bonorum Angelorum alterum eſt, *vt ſint miniſtri Dei ad ſalutem electorum perficiendam ac tuendam*, dum videlicet Deus per ipſos patefacit ſuam voluntatem, liberat pios ex periculis, defendit eos contra Diabolos & impios: *aut etiam ad puniendos malos qui Eccleſiam oppugnant, &c.* Pſalmo. 34. *Caſtrametatur Angelus Domini circum timentes ipſum, & eripit eos.* Pſal. 91. *Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis, &c.*

Etſi autem per angelos defenduntur, & aliis beneficiis etiam impij ac reprobi non rarò à Deo afficiuntur: vt Ioh. 5. *Cùm turbatis ab angelo aquis Betheſdæ, quicunque primus in eas deſcendiſſet, morbo leuaretur*: Tamen ea non vltra huius vitæ commoditates extenduntur, & quemadmodum alia quæ impiis in hac vita ſiue bona ſiue mala contingunt, in ipſorum perniciem vertuntur, electorum autem defenſioni & liberationi ſeruiunt, quorum gratia ſæpenumero Deus vt punit, ita etiam beneficiis afficit impios. Ad electos igitur & ſanctos proprié miniſterium & præſidium angelorum pertinet, quibus illud peccati culpa amiſſum, Chriſti merito ac beneficio reſtituitur. Is enim eſt Eccleſiæ ex angelis & hominibus conſtantis caput, eam, quæ inter membra eiuſdem corporis eſt, inter Angelos & homines beneuolentiam & coniunctionem inſtaurans, & ſuo arbitratu miniſterio Angelorum ad ſuos defendendos vtens. Eph. 1. *Vt recolligeret omnia in Chriſto, quæ in cœlis & quæ ſuper terram ſunt.* Pſ. 97. & Hebr. 1. *Adorent eum omnes angeli eius.* Mat. 13. *Mittet angelos ſuos.* Heb. 12. *Acceſſiſtis ad montem Sion, & ciuitatem Dei viui, Ieroſolymam cœleſtem, myriadas Angelorum, &c.* Et Gen. 28. *Iacob vidit ſcalam à cœlo ad terram vſque pertingentem, cui inſiſtebat Dominus, ſuper quam Angeli aſcendebant & deſcendebant*: quæ Chriſtum ſignificabat Deum & hominem Mediatorem. Ioan. 1. *Videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes ac deſcendentes ſuper Filium hominis.*

Agit autem Deus multa per Angelos, & aliquando per multos, quæ vel ſine illis, vel per ſingulos æquè poterat efficere: *cùm vt noſtræ imbecillitati conſulat*, quę niſi multis præſidiis & organis diuinæ potentię ac beneficentiæ cinctam ſeſe videat, ſubinde in dubitationes de prouidentia, defenſione, & pręſentia Dei labitur: ſicut exemplo miniſtri Eliſæi. 2. Reg. 6. & ex conſolationibus, quæ Angelorum præſidia Eccleſiæ pollicentur, manifeſtum eſt: *tum vt ſuam etiam in Angelos poteſtatem oſtendat, qui ipſorum opera & miniſterio pro ſuo arbitrio vtitur.* Hinc. 2. Theſ. 1. *nominantur angeli potentiæ domini Ieſu venturi de cælo*, id eſt, per quos potentiam ſuam exerit. Item Epheſ. 1. & Coloſ. 1. *appellantur imperia, poteſtates, virtutes, dominia per Filium Dei condita, ipſi ad dextram Dei exaltato ſubiecta:* quia per ipſos imperium, poteſtatem, virtutem & dominium ſuum exercet Deus. Item Pſal. 103. & 148. 1. Reg. 22. Apoc. 19. *exercitus Domini & exercitus cæli:* quia & multitudo eorum ingens eſt, & omnibus Deus tanquam imperator militibus imperat, & per eos quæcunque vult exequitur. Hinc etiam *Cherubim appellantur*, hoc eſt, volucres ſiue alati, quia ſumma promptitudine ac celeritate iuſſa diuina & ſuas ſinguli partes exequuntur. Vnde oramus, *Fiat voluntas tua in terra ſicut in cælo: vocantur item dij*, Pſal. 8. Hebr. 2. quia Dei natura & Maieſtas in ipſorum robore, virtutibus, officiis & mirandis operibus relucet. Idem & *nomen Gabriel*, id eſt, fortitudo Dei, *& Raphael*, id eſt, medicina Dei, ſignificat. Eadem de cauſa & *nomen Michael*, id eſt, quis ſicut Deus. Dan. 10. & 12. In Epiſt. Iud. Et Apoc. 12. *Filio Dei & angelo tribuitur, qui Archangelus nominatur*, ſiue quòd Filius Dei Angelorum caput eſt, ſiue quòd Deus, qua ipſi viſum eſt menſura, & dona ſua diſtribuit Angelis, & ſuam per ipſos efficaciam exerit.

De ſpiritibus ſeu angelis malis.

PОrrò qui nunc *ſpiritus ſiue angeli mali ſunt*, etſi & ipſi fuerunt boni & eadem qua cęteri ſanctitate & iu-

ſtitia & fœlicitate in creatione à Deo ornari: ſua tamen ac libera voluntate, ac proinde culpa propria, ſeſe à Deo auerterunt, atque à dilectione ipſius & obedientia ipſi debita defecerunt, ita vt domicilium Dei ac Deo conformes eſſe deſierint, ardeant horribili odio Dei & hominum, vtq; Deum afficiant contumelia, impellunt homines ad peccata, & vi atque fraudibus conantur omnes in exitium præcipitare. 2. Pet. 2. *Deus angelis qui peccauerunt non pepercit, ſed in tartarum detruſos catenis caliginis tradidit damnationi ſeruatos.* Ioan. 8. *Vos ex patre Diabolo eſtis, & cupiditates patris veſtri vultis explere. Ille fuit homicida à principio, & in veritate non perſtitit: non eſt enim veritas in eo.* Ioan. 13. *Ingreſſus eſt Satanas in Iudam.* Act. 5. *Impleuit Satanas cor Ananiæ, vt mentiretur in Sp. S.* Epheſ. 2. *Vt eſt vita mundi huius ſecundùm principem, cui poteſtas eſt aeris & ſpiritus nunc agentis in hominibus contumacib.* 2. Theſ. 2. dè Antichriſto dicitur. *Cuius aduentus eſt ex efficacia Satanæ cum omni potentia & ſignis ac prodigiis mendacibus.* Idcirco & malus appellatur 1. Ioan. 3. *Cain qui erat ex malo illo.* Et paſſim in Scriptura vocatur *Satanas*, hoc eſt, aduerſarius Dei & hominum. 1. Paral. 21. *Conſurrexit Satan aduerſus Iſraelem, & incitauit Dauidem vt numeraret populum.* Et *diabolus*: quia verbum Dei deprauat & calumniatur homines, vt in paradiſo. & Iob. cap. 1. & 2. *draco ſiue ſerpens antiquus*, Apoc. 12. quia per ſerpentem locutus in paradiſo genus humanum calliditate ſua ſeduxit, atque etiamnum ſeducit. Gen. 3. 2. Cor. 11. Apoc. 12. *Proiectus eſt Draco ille magnus, ſerpens ille antiquus, qui vocatur diabolus & Satanas, qui ſeducit totum terrarum orbem, &c.* Item, *Accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat eos ante conſpectum Dei noſtri die ac nocte.* Et cap. 9. appellatur *Abaddon & Apolion*, id eſt, perdens. Nominatur item *Deus huius ſeculi, excæcans mentes infidelium.* 2. Cor. 4. *& princeps mundi,* Ioan. 12. 14. 16. cùm propter potentiam & efficaciam, quam in impios, & tyrannidem, quam etiam in pios Deo permit-

tente

tente exercet, tum propter obſequium, quod ipſi prę-ſtatur ab impiis, etiam veri Dei cultum profitentibus.

Ex his manifeſta eſt impietas Manichæorum, *qui duo principia ſiue duos Deos coæternos comminiſcebantur, alterum bonum, quem lucem & mentem, alterum malum, quem tenebras & materiam vocabant; quorum ille bonas, hic verò malas naturas creaſſet*: abutentes teſtimoniis ſcripturæ quibus *Diabolus Deus & princeps mundi, pater impiorum, author peccati & mortis, poteſtas tenebrarum dicitur*: & hoc argumento potiſſimùm nitentes, quòd *bonum deum nequaquam oporteret mali cauſam facere.* Neque enim plus poteſtatis ſiue in pios, ſiue in impios, ſiue in creaturas alias habet diabolus, propter quam *princeps & Deus mundi* vocatur, quàm ipſi à deo conceditur: vt ex primo & ſecundo capite hiſtorię Iobi, & Mat. 8. *ex inuaſione porcorum* apparet: neque impiorum creatio, ſed corruptio & impulſio ad mala, diabolo tribuitur: neq; neceſſe eſt, ne deus author peccati fiat, alterum ex diabolo deum facere, cùm diabolos & homines, bonos & ſanctos à Deo conditos eſſe ſcriptura doceat, diabolum verò deficientem à Deo & ſeducentem homines, & ſe & homines corrupiſſe.

Etſi autem propria & libera voluntate ruunt contra deum: tamen iuſto dei iudicio ſic ſunt ab ipſo deſerti & abiecti, vt immutabiliter ſint mali, & ſuppliciis æternis obnoxij. Itaque Iudas inquit, *eos vinculis æternis ſub caligine á Deo reſeruari*: & Chriſtus Mat. 25. *Maledicti abite à me in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.* Nam ſunt quidem iam inde à lapſu ſuo, ſpiritus mali domicilio & beatitudine cœleſti ſpoliati: ſed tamen & ipſi & homines reprobi iudicio extremo, ſuppliciis grauioribus conſtringentur: quemadmodum contrà fœlicitas & gloria piorum tum demum vbi reſuſcitata fuerint corpora, omnibus numeris abſoluetur. Ideo. 2. Pet. 2. & apud Iudam dicuntur *damnationi & iudicio magni illius diei reſeruari.*

Porrò in hanc prauitatem ipſos prolabi Deus permiſit, *non ſolum vt iram ſuam aduerſus peccatum in ipſorum pœnis æternis oſtendat: ſed etiam vt per ipſos in hac vita puniat impios, atq; etiam caſtiget vel exploret ac exerceat tentationibus electos.* Ab ęterno enim *ipſis ignis paratus eſſe dicitur.* Mat. 25. Et. 1. Sam. 16. & 18. *Spiritus Dei malus irruit in Saulem ac turbauit eum.* Pſal. 78. *Miſit in Ægiptios furorem indignationis ſuæ, iram & indignationem & anguſtiam, immiſſionem Angelorum malorum.* Iob. autem 1. & 2. traditur Iob Satanæ affligendus, conſtantiam ipſius explorandi cauſa. Luc. 22. *Satanas appetiuit vos, quos ventilaret ſicut triticum.* 1. Theſ. 2. *Voluimus venire ad vos, ſed impediuit nos Satanas.* 2. Corinth. 12. *Ne excellentia reuelationum ſupra modum efferrer, datus eſt mihi ſurculus infixus carni & angelus Satan, vt me colaphis cædat, ne ſupra modum efferar.* 1. Theſ. 2. *Nequo modo tentaſſet vos tentator ille, & inanis redditus eſſet labor noſter.* Et Mat. 4. *tentatur à Satana ipſe Chriſtus:* & quidem *tentator* ideo nominatur, quòd homines ad peccatum & defectionem à Deo ſolicitat & inſtigat, cùm externis peccatorum occaſionibus obiectis, tum cogitationib. & motibus internis voluntatis & cordis excitatis.

DE PROVIDENTIA DEI

LOco *de Creatione* alius ſubiicitur, nēpe *de Dei Prouidentia,* quę eſt quaſi continuatio & abſolutio creationis. Nā ſicut impoſſibile eſt aliquid eſſe niſi creatū: ita fieri nequit ſine prouidentia vt illud ex nihilo creatum conſeruetur. Sicut res ſine Deo non extitiſſent: ſic non poſſent ſubſiſtere ſine Dei prouidentia. Non enim talis creatio fingenda eſt, quæ ſit ſine creatione, & conſeruatione & gubernatione. So-

La

la autem ſua prouidentia Deus omnia gubernat, adminiſtrat, regit & conſeruat, ne corruant.

Etſi autem plura & euidentiora ſunt in natura, prouidentiæ Dei, quàm creationis rerum ex nihilo argumenta: atque idcirco magis aliquanto illam, quàm hanc agnoſcunt philoſophi: tamen *propter cordis humani ſuperbiam*, quæ ægrè patitur bona omnia Deo aſcribi: *propter ſenſus noſtri iudicium*, cui videntur pleraque fortuitò ferri, præſertim voluntates humanæ: *propter obſcuratam ex lapſu hominum diuinæ prouidentiæ cognitionem*, *propter ſtudium quoquo modo declinandi conſpectum & iudicium diuinum*: *propter humanæ mentis anguſtias*, ex quibus dum homines metiuntur Deum, non facilè in eo cogitare poſſunt, omnium rerum in mundo gubernationem, partim vt difficilem aut impoſſibilem, partim vt indignam Deo: ac denique *propter confuſiones & peccata*, quæ mala Deum authorem habitura videntur, ſi concedatur omnium rerum diuina gubernatio: experimur ſinguli in nobis ipſis & in aliis, quàm difficulter animo inſideat vera de Dei prouidentia doctrina, ac lucem naturalem ad rectum eius intellectum non ſufficere, tanta opinionum & errorum de eo doctrinæ capite varietas ſatis oſtendit. Sunt autem horum tria potiſſimùm genera.

1. *Epicurei nullam eorum prouidentiam eſſe dicunt, quæ ſunt & fiunt in inferioribus mundi partibus.*

2. *Stoici prouidentiæ loco neceſſitatem abſolutam omnium rerum, & modum commenti ſunt, in ipſa rerum natura, exiſtentem, cui non modò res aliæ omnes, ſed etiam ipſe Deus ſit obnoxius.*

3. *Peripatetici finxerunt Deum quidem omnia intueri, & intelligere: non tamen omnia moderari ac regere: verùm cœleſtes motus ciere, & per eos inferioribus naturæ partibus vim indere.*

Contrà verò Eccleſia, ex verbo Dei docet, *nihil in vniuerſo mundo niſi certo & definito quidem, ſed tamen liberrimo & optimo Dei conſilio euenire.*

Conſiderandæ

Conſiderandæ ſunt igitur Quæſtiones de Dei prouidentia præcipuæ.

1. *An ſit aliqua Dei Prouidentia.*

2. *Quid ſit Prouidentia Dei.*

3. *Cur neceſſaria ſit eius cognitio.*

1. *An ſit aliqua Prouidentia Dei.*

MAnifeſtum eſt à negantibus prouidentiam, religionem & cultum Dei vniuerſum tolli. Si enim non curat & regit Deus res humanas, nec ab illo petenda erunt bona, nec pro acceptis celebrandus erit, qui ea non largiatur: nec metuenda illius ira, qui non puniat: nec viuendum iuxta illius voluntatem, qui obedientiã nõ requirat, neq; inter bonos & malos diſcrimen faciat aut ſeruet. Sunt igitur hæc prima & notiſſima, certiſſimaque omnis religionis fundamenta & principia: eſſe Deum, & eſſe prouidentiam, hoc eſt, à Deo ſciri & gubernari quæ ſunt & fiunt in mundo, ac præſertim genus humanum, tanquam præcipuam mundi partem. Neque verò ideo Scriptura vniuerſa tot modis inculcat gubernationem diuinam, quòd non omnes de illa conuincat ſua ipſorum conſcientia: verùm vt rei certiſſimæ & cognitu maximè neceſſariæ, fidem in nobis magis confirmet, quodque de ea ignorant, aut non rectè accipiunt homines, edoceat nos, atque emendet.

Sunt autem duo genera Argum. quibus probatur *eſſe Dei Prouidentiam*, Primò probatur hoc Scripturę teſtimoniis. *Ipſe dat omnibus vitam, & halitum, & omnia.*

Act.17.25. 28. Et paulò pòſt. *Per ipſum viuimus, mouemur, & ſumus.* Et varia paſſim teſtimonia reperiuntur in Scripturis de prouidentia Dei, quæ quidem teſtimonia partim ſunt vniuerſalia, partim verò particularia, de quibus paulò pòſt commodiùs dicetur. Deinde prouidentiam eſſe confirmatur & rationibus, quarum item duo ſunt genera. *Vnum continet rationes à poſteriori:* nempe ſumptas ex operibus, vel effectis Dei: *alterum rationes*

à priori

à priori complectitur, petitas nimirum ab attributis Dei. Sed magis obuiæ ſunt illæ á diuinis operibus deſumptę: his enim penetramus ad illas, quæ ſunt à priori, quia ex illis à poſteriori cognoſcimus naturam Dei & Creatoris, & rurſus à priori regredimur ad poſterius. Vtræque autem rationes iſtæ ſunt demonſtratiuæ, & communes Philoſophię ac Theologię. Interim attributa, & opera Dei meliùs agnoſcuntur in Eccleſia, quàm extra Eccleſiam,

Rationes à poſteriori ſunt.

1. O*Rdo in rerum natura,* id eſt, aptiſſima diſpoſitio omnium rerum, & ſucceſſio in motibus cœli, in temporibus, in rebus naſcentibus, in conſeruatione ſpecierum. Hic autem ordo non proficiſcitur á natura bruta, neque caſu exiſtit aut fortuitò: ſed ex aduerſo ſapientiſſimus ſit neceſſe eſt, qui hunc ordinem conſtituit in natura rerum, ac proinde qui rerum naturam prouidentia ſua gubernat.

2. *Mens atque intellectus in Angelis & hominibus.* Homo regitur mente, qui eſt quaſi paruus mundus: multò magis ergo magnus ille mundus, in cuius adminiſtratione plus requiritur ſapientiæ.

3. *Notitiæ principiorum naturales mentibus noſtris inſitæ, ſiue Lex naturæ, vel diſcrimen honeſtorum & turpium.* Qui præſcribit regulam ſiue normam viuendi, is curat res humanas: talem regulam ſeu legem Deus indidit mentibus humanis: vult igitur Deus homines ſecundùm ordinem viuere, ac proinde vitam, actiones, euentus eorum gubernare.

4. *Terrores ac cruciatus conſcientiæ in ſceleratis, qui peccatum ab iſtis admiſſum ſequuntur.* Hi pauores non poſſunt eſſe ſine aliqua natura intelligente: præſertim cùm eos impij effugere non poſſint. Eſt igitur aliquis vindex ſcelerum, qui infligit huiuſmodi pauores, & qui curat res humanas omnes.

5. *Pœnæ, & præmia.* Placidiores ſunt eorum exitus qui moderatè viuunt, etiam extra Eccleſiam. Ergo

eſt

eſt aliquis executor Legum & iudex vniuerſitatis, neque fruſtrà eſt lata Lex.

6. *Ordo ſapientiſſimus in Politiis* conſpicitur, & conſeruatio huius ordinis politici, atque adeo ipſarum politiarum & regnorum, contra tyrannorum furores. Malorum ſemper eſt maior multitudo quàm bonorum, & plures vellent omnes Leges ſublatas, quám conſeruatas: atqui ſemper tamen manet ordo politiarum & regnorum. Ergo eſt maior aliquis omnibus Diabolis, tyrannis, & impiis, qui contra iſtorum omnium furores eum ordinem ſemper conſeruat.

7. *Virtutes, & dona ſingularia, vel motus heroici, & excellentia artificum, quæ Deus confert ad vniuerſale bonum & conſeruationem ſocietatis humanæ.* Atque hæ res ſunt longè maiores, quàm vt exiſtere queant à re bruta, & præſtantiores, quàm vt de nihilo dentur, aut hominib. acquirantur; Imó cùm vult Deus gerere res humanæ ſocietati ſalutares, dat viros heroicis virtutibus præditos, inuentores artium, principes fortes, bonos, prudentes, atque alia organa huiuſmodi idonea: & contrà, cùm vult nos punire pro meritis noſtris, organa tam ſalutaria rurſum tollit. Eſt ergo quidam diſpenſator horum bonorum, ac proinde rerum humanarum gubernator.

8. *Prædictio & ſignificatio euentuum, ſeu futurorum, eorumq; executio*, quę non poteſt niſi à ſolo Deo fieri. Deus ergo ſi prędicit, & præmonet futura, eaq; facit vt eueniant, vel effectione, vel promiſſione, etiam curat res humanas, ac mundum ſua prouidentia regit.

9. *Omnia non ordinata tantùm ſunt, ſed & efficiuntur & tendunt ad certos ac ſibi deſtinatos fines.* Ergo eſt aliqua natura ſapiens, ſic prouidentia ſua omnia vniuerſaliter ordinans & conſeruans.

Quibus argum. probatur *eſſe deum*, & res omnes à deo creatas: iiſdem ferè probamus *eſſe prouidentiam*.

Rationes à priori ſunt. 1. deus eſt: igitur eſt prouidentia. Hoc tam verè dicitur, quám, ſi non eſt Deus, non eſt prouidentia.

uidentia. Nam Deum non regere mundum prouidentia ſua, pugnat ex diametro cum natura dei: & non magis ſine deo conſiſtere poteſt mundus, quàm creari.

2. *Ab omnipotentia Dei.* Nihil poteſt ſine Dei voluntate contingere. Voluntas autem Dei non eſt otioſa: quicquid enim vult, id fiat neceſſe eſt. Quæcunq; igitur fiunt quotidie, Dei omnipotentis voluntate fiunt; atque ideo Dei prouidentia.

3. *A ſumma Dei ſapientia.* Sapientis gubernatoris eſt, nihil ſinere fieri in ſuo regno ſine ſua voluntate & conſilio. Deus eſt ſapientiſſimus, & poteſt omnibus rebus intereſſe. Nihil ergo fit in mundo ſine Dei prouidentia.

4. *A iuſtitia Dei.* deus eſt ſummè iuſtus. Igitur in regendo mundo dat pręmia bonis, & malis infligit pœnas.

5. *A bonitate Dei.* Deus eſt ſummè bonus. Summum autem bonum eſt maximè communicatiuum ſui. Ergo vt Deus ex immenſa bonitate creauit mundum, ita eadem bonitate ſua mundum creatum conſeruat, adminiſtrat, & regit.

6. *Finis omnium rerum eſt bonus. Ergo etiam media earum decreuit ab æterno,* vel ſimpliciter, vel ſecundùm quid.

7. *Deus eſt cauſa omnium prima, à qua omnes aliæ pendent.*

8. *Omnia præſcit ab æterno immutabiliter.* Ergo illa præſcientia pendet ab aliqua cauſa immutabili, quæ eſt conſilium & decretum æternum.

9. *Bona omnia ſunt à Deo tanquam prima cauſa.* Sed motus & actiones, in quantum tales ſunt, per ſe bonę ſunt: Mala fiunt ſecundùm prouidentiam, non ex prouidentia: id eſt, mala fiunt permittente deo, id eſt, non impediente: Bona, deo volente.

2. *Quid ſit prouidentia Dei.*

PRouidentia Dei eſt conſilium Dei æternum, liberrimum, immutabile, iuſtiſſimum, ſapientiſſimum, & optimum, quo Deus omnia in omnibus efficit bona, mala etiam fieri permittit

tit, omniaq́; & mala & bona ad ſuam gloriam & electorum ſalutem dirigit.

Conſilij nomine comprehenditur *Intellectus vel præſcientia futurorum ſeu faciendorum, & cauſarum* ob quas facienda ſunt, aut non ſunt facienda. Item *voluntas certis de cauſis aliquid ſtatuens*, eodem *conſilij* nomine continetur. *Conſilium Dei in æternum manet. Conſilium meum ſtabit.* *Præſcientia* eſt cognitio, qua Deus cognouit ab æterno non tam ea, quæ ipſe erat vel eſt facturus, quàm quæ non ipſe, ſed alij erant, vel ſunt facturi, vt peccata. Atq; hęc præſcientia ad intellectum pertinet. *Prouidentia & Prædeſtinatio* licet ſint eorum tantùm, quæ Deus ipſe facturus erat, tamen differunt: quia *prouidentia ad omnes res & opera Dei: prædeſtinatio verò ad Creaturas rationales extenditur propriè.* Eſt autem *Prædeſtinatio, ſapientiſſimum, æternum, & immutabile Dei decretum, quo vnumquemque hominem, antequam crearetur, ad ſuum certum vſum & finem deputauit ac deſtinauit.* Neminem Deus prædeſtinauit ad peccata facienda, licet ea preſciuerit antè. Porrò *Dei prouidentiam eſſe conſilium Dei Æternum, non poteſt negari:* quia cùm nec vllius rei ignorantia, neque cognitionis incrementum, nec voluntatis mutatio in Deum cadat, certum eſt ipſũ omnia ab æterno ſciuiſſe, ac decreuiſſe. *Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum. Annuntians ab exordio nouiſſimum, & ab initio quæ nondum facta ſunt. Elegit nos in Chriſto, antequam iacerentur fundamenta mundi. Loquimur ſapientiam, quam præfiniuerat Deus ante ſecula.*

Pſ. 33. 11.
Iſa. 46. 10.
Prou. 8. 22.
Iſa. 46. 10.
Eph. 1. 4.
1. Cor. 2. 6.

Liberrimum, hoc eſt, conſilium quod ita decreuit ab æterno, ſicut ipſi pro immenſa ſapientia ac bonitate ſua placuit: cùm haberet integram poteſtatem aliter inſtituendi conſilium ſuum, aut illud etiam omittendi: aut aliter perficiendi res, quàm conſilio ſuo decreuit eas perficere. *Omnia quæcunque voluit fecit. Sicut lutum in manu figuli, ſic vos in manus mea.*

Pſal. 115. 3.
Iere. 18. 6.

Immutabile. Quia nec error, nec mutatio in Deum

cadit

cadit. *Triumphator in Iſrael non mentitur, neq; pœnitudine ducitur. Ego Iehoua, & non mutor.* 1.Sa.15.29. Mal.3.6.

Sapientiſſimum.) Oſtendit hoc rerum & euentuum in hoc mundo ſeries admirabilis. *Apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo. Ipſe habet conſilium & intelligentiam.* Iob.12.16.

Iuſtiſſimum) Quia voluntas Dei eſt norma omnis iuſtitiæ. *Non eſt apud Dominum Deum noſtrum iniquitas, nec perſonarum acceptio.* 2.Par.19.7.

Quo Deus efficit.) Hoc additur vt ſciamus Conſilium dei non eſſe otioſum, ſed efficax. *Operatio* autem dei eſt duplex: *Generalis*, qua omnia, præſertim genus humanum ſuſtentat, ac gubernat: *Specialis*, qua Electorum ſalutem in hac vita inchoat, & in altera perficit. *Deus eſt conſeruator omnium hominum, maximè verò fidelium. Quotquot Spiritu Dei ducuntur, ij ſunt filij Dei.* Præter hanc *operationis* diuinæ diuiſionem, eſt & altera, quæ diuiditur *in immediatam, & mediatam. Immediata eſt cùm præter, & contra hunc ordinem naturæ operatur*: vt in omnib. miraculis, quę in hunc finem deſcripta ſunt, vt liberrimè deum per media, vel ſine illis agere diſceremus. Ea enim omnia non niſi diuina virtute fieri, tum experientia docet (quandoquidem vllius creaturæ potentia non poſſunt effici) tum Scriptura teſtatur, vt Pſ. 72. & 136. *Qui facit mirabilia ſolus.* Exod.8. *Digitus Dei hic. Mediata, cùm Deus per creaturas, ſiue per ſecundas cauſas, effectus illos producit, ad quos illæ creaturæ, ſeu cauſæ ordine naturæ ſunt idoneæ, & à Deo factæ.* Sic medici ſunt cauſæ. *Honora medicum propter neceſſitatem.* Ita mediatè per Scripturam nobis & ſe, & voluntatem ſuam patefecit Deus. *Habent Moſem & Prophetas: audiant eos. Hæc* autem *operatio vel actio Dei mediata peragitur aliquando per bona inſtrumenta; eaque tam naturalia, quàm voluntaria: aliquando per inſtrumenta mala, & peccantia*: ita tamen vt dei opus in illis & per illa ſemper optimum, iuſtiſſimum, & ſanctiſſimum ſit. Non autem à bonitate inſtrumenti, ſed ab ipſius Dei bonitate, ſapientia, & rectitudine, bonitas diuinorum 1.Tim.4.10. Ro.8.14. Eccl.38.1. Luc.16.29.

operum

operum pendent. *De bonis inſtrumentis, quod per illa deus operetur optimè,* non eſt inter pios controuerſia: *de malis autem inſtrumentis* non omnes idem ſentiunt. Niſi autem velimus negare, probationes, & caſtigationes piorum, aut pœnas piorum, quæ per malos fiunt, iuſtas eſſe, & à voluntate, atque efficacia diuina proficiſci: tum etiam virtutes impiorum, & facta impiorum generi humano ſalutaria, Dei eſſe bona, & beneficia: niſi (inquam) hæc negare velimus, oportet ſanè fateamur etiam per mala & peccantia organa
Gen. 37.28. Deum iuſta & ſancta ſua opera exequi. Sic *per Madianitas Ioſephum Dominus mittit in Ægyptum. Iſraeli bene-*
Num. 23. 8. *dicit per Balaam. Per pſeudoprophetas tentat populum.*
Deu. 13.3.
1. Sam. 16. *Per Satanam exagitat Saulem. Per Abſolonem punit Da-*
14. 2. Sam. *uidem.*
15.12.

Et dirigit omnia) Præterita ab initio mundi, præſentia, & futura, vſque ad omnem æternitatem. *Recor-*
Iſai. 46.9. *damini prioris ſeculi, quoniam Ego ſum Deus. Dirigit omnia bona) Boni* nomine intelligimus & ſubſtantias rerum, & qualitates, & quantitates & motus, quatenus ſunt motus: quę omnia ſunt res á Deo conditę, ac proinde ipſius prouidentię ſubiectè neceſſariò.

Deinde *gradus diuinæ prouidentiæ conſideramus. Nam curat quidem & gubernat Deus vniuerſas creaturas, ſed præcipuè genus humanum,* tanquam inter opera ſua præcipuum, & quod ad imaginem ſuam conditum, plurimis præ creaturis aliis ornauit beneficiis: *& in genere humano præcipuè electos ad vitam æternam,* quos cum angelis beatis vnam æternam Eccleſiam facit, vt in ipſis, tanquam in templo ac domicilio ſuo, habitet, ac propterea ſic ipſos per vniuerſam vitam eorum ducit ac regit, vt omnia ipſorum ſaluti ſeruire oporteat. Denique *in bonis etiam numeramus pœnas malorum & iudicia diuina,* quæ Deus non tantùm decreto immutabili vult fieri, ſed etiam efficaci ſua potentia & voluntate exequitur. *Etſi enim deſtructio mala eſt, reſpectu creaturæ quæ eam patitur:* tamen bona eſt, reſpectu legis

& ordinis diuinæ iuſtitiæ eam exigentis, ac Dei eam iuſtiſſimè infligentis, & velut opus iudicis mundi proprium exequentis. Quoniam autem ſummè bonus eſt conſeruator ſuorum operum, non ipſa deſtructione ſeu cruciatu ſeu perditione creaturæ lætatur, neque eam vellet aut efficeret, ſi nihil aliud ea quàm deſtructio & perditio eſſet: ſed vult, & approbat, & efficit eam, ſiue mediatè, ſiue immediatè, quia iuſtitiæ ſuæ executio eſt & declaratio.

Ad ſuam gloriam.) Hoc eſt, ad agnitionem, & celebrationem diuinæ iuſtitiæ, omnipotentiæ, ſapientiæ, miſericordiæ, & bonitatis. *Et ad ſalutem Electorum.)* id eſt, ad vitam, lætitiam, iuſtitiam, gloriam, & fœlicitatem æternam Eccleſiæ. Huc autem, nempe *ad gloriam Dei, & ſalutem Electorum*, omnia Dei conſilia, & opera à Deo referri extra controuerſiam eſſe debet: nam in omnibus illis gloria Dei, & cura Eccleſiæ paterna conſpicitur. *Cœli enarrant gloriam Dei. Propter nomen meum longum faciam furorem meum. Omnia propter ſemetipſum operatus eſt Dominus. Nouimus quòd iis qui diligunt Deum omnia ſimul conferantur ad bonum. Neque hic peccauit neq; parentes eius ſed oportet opera Dei manifeſta fieri in eo.* Pſal.19.1. Iſai 48.9. Pro.16.4. Ro.8.27. Ioan.6.2.

Ob. *Omnia fiunt diuina prouidentia. Videtur ergo Deus author, vel cauſa malorum culpæ. Reſp.* Nego propoſitionis conſequentiam: quia quatenus mala culpæ, ſeu peccata ſunt, non habent rationem boni, quam habent alioqui mala pœnæ. Itaque Deus non vult peccata, nec ea probat, vel efficit, ſed tantùm ea fieri permittit, id eſt, non impedit quominus fiant: partim vt in illis puniendis iuſtitiam ſuam exerceat, partim vt in remittendis iis miſericordiam ſuam oſtendat. *Concluſit Scriptura omnia ſub peccatum, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Ad hoc ipſum excitaui te, vt oſtendam in te poteſtatem meam.* Ideò dicitur in definitione, quòd mala Deus fieri permittit: vbi *permittere* non ſignificat prouidentiæ & operationis di- Gal.3.22. Ro.9.17.

uinæ in operibus maiorem neceſſitatem, quã fiat vt actiones iſtæ, non ab alio principo, quàm à creaturis agentibus prodeant: Sed. 1. *Non patefacere hominib. ſuam voluntatem.* 2. *Non flectere voluntates hominum vt obediant. Cùm fictor ſomniorum ſurrexerit inter vos, non obedi-*
Deut. 13.13. *as illi, quia vos tentat Dominus Deus veſter. Deus incitat Davidem in Iſralitas, vt dicat, vade, numera populum & Ie-*
2. Sam. 24.1. *hudam. Poſtea cor ipſum Davidis percuſſit, vt ageret pœnitentiam* 3. *Creaturam ſic deſertam nihilominus rectè mouere, & quæ decreuit optimè per eam exequi.* Deus enim non minus bona agit per mala inſtumenta, quàm per bona. Et ſicut Dei opus non fit melius à bonitate inſtrumenti: ſic non fit peius per malitiam inſtrumenti. Vult Deus actiones malas: ſed quatenus ſunt actiones, ſiue motus, ſiue inclinationes ad obiecta, ſiue quatenus pœnæ ſunt malorum. Omnia. n. bona ſunt à Deo: omnes autem pœnæ ſunt iuſtę & bonæ. ergo à Deo. Iuxta illud *Non eſt malum in ciuitate, quod non fecit Dominus.*
Am. 3.6. De malo enim culpæ contrà Iacobus: *Nemo quum ten-*
Iacob. 1.13. *tatur* (id eſt, quum ad malum ſollicitatur) *dicat ſe à Deo tentari.* Malum igitur pœnæ eſt à Deo tantùm, veluti
Gen. 45.5. caſtigationes & martyria, quæ ipſe vult, & efficit. *Non ſit vobis moleſtum, quòd huc me vendideritis: pro ſalute enim veſtra miſit me Deus ante vos in Ægyptum.*

Ob. Atqui Deus non vult mortem. Reſp. Non vult mortem, quatenus illa eſt deſtructio: ſed quatenus eſt pœna, vult mortem, & quatenus executio Iudicij ſui.

Explicata nunc eſt diuinæ prouidentiæ definitio: ex qua oritur *Quæſtio* maximè conſiderãda, videlicet; *An diuina prouidentia ſe extendat ad omnia. Reſp.* Etiam ad minima quæque ſe extendit prouidentia Dei.

Obiect. Non ad omnia ſe extendit: nam non ad Diabolos. Id probatur hoc argumento. *Qui repugnant Deo, non reguntur à Deo: Diaboli repugnant Deo: ideo à Deo non reguntur. Reſp.* Ad maiorem: non reguntur à Deo, ſcilicet à ſpiritu & gratia Dei, ſed reguntur prouidentia tantùm generali.

Omnia

Omnia autem *ſiue maxima, ſiue minima, Dei prouidentia regi*, probatur primùm teſtimoniis ſacræ ſcripturæ, ac deinde rationibus.

Teſtimonia, quibus demonſtratur *Dei prouidentiã ad omnia ſeſe extendere, ſunt vniuerſalia, & particularia: Vniuerſalia res diuina prouidentia gubernari generaliter* confirmant: *Particularia ſpecialiter.* Atque hæc *particularia teſtimonia ſunt, vel de creaturis, vel de iis, quæ quotidie ſiunt. de creaturis aut irrationalibus*, quæ ſunt animatæ, vel inanimatæ, de quibus paſſim loca extant: *aut rationalib.* quæ voluntariæ agunt, ſiue benè, ſiue malè: benè, à Deo per ſe: malè verò quatenus illa, quæ malè fiunt, ſunt bona, id eſt, quatenus habent bonum finem. *teſtimonia, quæ ſunt de iis, quæ ſiunt aut eueniunt, ſunt vel de cauſalibus, vel de neceſſariis.* Quæ enim fiunt, aut ſunt *cauſalia* & quidẽ nobis tantùm: aut *neceſſaria*, & quidem Deo ſemper, licet reſpectu bonarum aut malarum actionum diuerſo modo. Iam reſtat vt ſingulis hiſce veluti capitibus addantur ſua teſtimonia.

1. *Vniuerſalia. Omnia efficit ex conſilio voluntatis ſuæ. Ipſe dat omnibus vitam, & halitum, & omnia. Non eſt Deus quaſi homo vt mentiatur, nec vt filius hominum, vt mutetur. Dixit ergo, & non faciet, loquutus eſt, & non implebit? Formans lucem, & creans tenebras faciens pacem & creans malum: Ego Iehoua faciens omnia hæc.* Ephe. 1. 5. Act. 17. 25. Num. 13. 16 Iſai. 45. 7.

2. *De rationalibus creaturis* præclara teſtimonia ſuppeditat hiſtoria Ioſephi. *Non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus ſum.* Gen. 45. 8. *Vos cogitaſtis de me malum, ſed Deus vertit illud in bonum.* Ge. 50. 20. *Ne timeas eos: cras enim hac eadem hora ego tradam omnes iſtos vulnerandos in conſpectu Iſrael.* Ioſ. 11. 6. *Iehovah præcepit illi vt malediceret Dauidi.* 2. Sam. 16. 10. *Cor Regis in manu Domini: quocunque voluerit, inclinabit illud.* Prou. 21. 1. Apud Iſaiã *Dominus vocat Aſſyriorum regem virgam furoris ſui.* Iſai. 10. 5. Et ibidẽ, *cum impleuerit Dominus cuncta opera ſua in monte Sion, & in Ieruſalem, viſitabo ſuper fructum magnifici cordis Aſſur, &c. Quis eſt iſte qui dixit, vt fieret Domino non iubente? Iuxta voluntatem ſuam facit, tam in virtutib. cæ-*

Dan.4.32. Thren3.37. *li, quàm in habitatorib. terræ: nec eſt qui reſiſtat manui eius & dicat ei, Quare feciſti? Herodes & Pilatus cum gentibus*

Act.4.27. *& populis Iſrael coacti ſunt aduerſus filium tuum Ieſum, vt facerent quæcunque manus tua & conſilium tuum priùs definierant facienda.*

3. *De irrationalib. ſiue viuentib. ſiue non viuentib.* paſ-

Pſal. 147.9. ſim habemus teſtimonia in ſacris Scripturis. *Qui dat*

Mat.6.26. *iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantib. eum.*

30. *Pater veſter cæleſtis alit volucres cæli: & paulò póſt, Quod ſi herbam agri Deus ita circumueſtit, nonne vos multò magis?*

4. *De caſualibus. Qui non eſt inſidiatus, ſed Deus illum*

Exo.21.13. *tradidit in manus eius. Securis in manu Domini. Nonne*

Mat.10.29. *duo paſſerculi aſſario veneunt? at vnus ex iis non cadet hu-*

30. *mi ſine Patre veſtro.* Ibidem. *Veſtri verò etiam capilli capitis numerati ſunt omnes. Dominus dedit, Dominus abſtu-*

Iob.1.21. *lit, ſit nomen Domini benedictum. Sortes mittuntur in ſinum,*

Pro.15.33. *ſed à Iehoua temperantur.*

5. *De neceſſariis* etiam reperiuntur teſtimonia. *Qui plantauit aurem non audiet? aut qui finxit oculum, non conſi-*

Pſ.94.9. Pſ.104.30. *derabit? Emittes Spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ.* Sed hęc teſtimonia referuntur commodiùs ad vniuerſalia: quæ autem inueniuntur *de neceſſariis, ſunt primùm de iis, quorum neceſſitas pendet à conſilio Dei per verbum nobis patefacto.* Cúm enim & nobis neceſſaria ſunt, nimirum neceſſitate conſequentiæ: deinde in iis etiã, quę pendẽt ab ordine naturę, vt quę fiunt neſſitate Phiſica. Sic *nullum os Chriſti fractũ fuit,* quod narrat Euangeliſta, quia id per Moſem erat nobis prædictum. *Non confringetur vllum os ipſius.* Sic E-

Ioan.19.36. lecti non pereunt: non quidem per ſe, aut ſua natura,

Ex.12.46. ſed quia Dominus hoc promiſit. *Ego vitam æternam do*

Ioa.10.26. *iis: nec peribunt in æternum, neque rapiet eos quiſquam è manu mea.* Similiter de iis, *quæ fiunt ordine naturæ diuinitus inſtituto, multa extant teſtimonia. Pluuia prouentum*

Iob 38. 27. *herbæ producit. Qui rigat montes è ſuis cænaculis, vt profe-*

Pſ.104.13. *rat panem de terra, & vinũ quod exhilaret cor hominis, & oleum quod nitidam reddat faciẽ, & panẽ, qui cordi vires ſubminiſtret*

miniſtret. His & ſimilibus Scrip. teſtimoniis, illa etiam accedunt, quæ corporum eorundem, quæ in hac vita gerimus, reſurrectionem confirmant, vt Philip. 3. *Qui transformabit corpus noſtrum humile, vt conforme ſiat corpori ſuo glorioſo pro efficacitate, qua poteſt etiam ſubijcere ſibi omnia.* 1. Cor. 15. *Oportet hoc corruptioni obnoxium induere incorruptam naturam, & mortale hoc induere immortalitatem.* Cùm enim corporum noſtrorum ſubſtantiam tot modis mutari poſt mortem & diſſipari videamus, poſtquam in puluerem redacta ſunt. Gen. 3. Iob. 10. accuratiſſimam & minutiſſimorum quoque puluerum curam gerentem Dei prouidentiam eſſe, neceſſariò conſequitur, qua corporum ſubſtantia in formas & partes infinitas toties tranſmutata & diſiecta, ſic eſt colligenda, & ad maſſam ac formam priſtinam reducenda, vt non alia, ſed eadem iſta corpora reſurgant, quæ in hac vita habemus. Reſurrectio corporum.

His autem Scripturæ locis prolatis excipiunt nonnulli, *exempla de quibus hæc dicta loquuntur, eſſe particularia, & euentus Propheticos, ſingulari Dei conſilio adminiſtratos: ac proinde regulam ex illis vniuerſalem ad omnes euentus pertinentem, extrui non oportere.* Sed his triplex reſponſio opponitur. Primò enim *ſimiles cauſæ in omnibus euentib. inueniuntur, propter quas diuino conſilio & decreto illos, qui recitati ſunt, euentus eſſe factos aut fieri Scriptura affirmat,* videlicet, *gloria Dei, & ſalus electorum.* Similiter itaque de omnibus eſt iudicandum. Nam rectè ex enumeratione multorum ſingularium aut particularium colligi vniuerſalia, tum quando exemplum diſſimile nullum afferri poteſt, ſani omnes fatentur. Neq; piorum ac de immenſa Dei ſapientia rectè ſentientium quiſquam negat Deum habere omnium quę fiunt rationes optimas, etſi nobis non ſemper ſint cognitæ, quibus ad illos fines vltimos omnia referantur. Non igitur ea quæ non prædixit Deus, aut non peculiari ſuæ vocis teſtimonio ſeu voluntate fieri docuit, minùs ab ipſius arcana gubernatione pendere ſtatuendum eſt, quàm

Ob. particularia non faciunt regulam vniuerſalem.

Reſp. 1. Niſi ſint ſimiles cauſæ.

quę factúrum ſe feciſſe diſerto verbo expreſſit. Secundò, *videmus ipſam Scripturam non tantùm ſingulares euentus omnium ſpecierum & generum diuinæ prouidentiæ tribuere: ſed quod de ſingularibus exemplis dicit, idem ad vniuerſas etiam ſpecies & genera transferre.* Vult igitur idem de omnibus indiuiduis intelligi. Sicut enim *Deus adduxit ventum ſuper terram, recordatus Noe in arca:* Gen. 8. ſic *educit ventum de theſauris ſuis.* Pſal. 135. Sicut eum de quo Ioh. 9. *cæcum voluit naſci: ſic ipſe facit ſurdum & mutum, videntem & cæcum.* Exo. 4. Sicut *deſtruit conſilium Achitophel.* 2. Sam. 17. ſic *irrita facit conſilia gentium.* Pſal. 33. Sicut *coruis præcepit vt paſcant Eliam.* 1. Reg. 17. ſic *paſſer vnus non cadit in terram ſine ipſo*, Matth. 10.

2. Scriptura ab indiuiduis tranſit ad ſpecies.

Tertiò, *ſunt etiam Scripturæ loca, in quibus vniuerſalis omnium rerum ad prouidentiam diuinam relatio diſertè exprimitur, vel per ſynecdochen, vel per minorum ad maiora, aut maiorum ad minora collationem, ſignificatur.* Ezec. 12. *Quod loquar verbum, fiet.* Loquitur autem Deus, non tantùm quæ nobis patefacit, ſed etiam quæ ab æterno apud ſeſe decreuit.

Vniuerſalis eſt expreſſa.

Infinita pene *teſtimonia diuinam prouidentiam ad omnia ſeſe extendere* demonſtrant: ſed hæc nunc facilè ſufficient. Ex his enim certè conſtat *etiam minima quæq; Dei prouidentia regi: ita tamen vt bona non tantùm ſecundùm prouidentiam, ſed etiam ex prouidentia Dei, tanquam ex cauſa fiant: mala verò ſecundùm prouidentiam Dei, non ex prouidentia Dei.* Siquidem omnia bona fiunt Deo volente: mala Deo permittente. *Vult* autem *Deus hæc* ſua voluntate, quæ approbat, efficit, & mandat. *Permittit illa* quæ neq; probat, neq; mandat, neq; efficit, neque adiuuat: ſed quæ damnat, prohibet, & punit. Id inprimis apparet ex teſtimoniis, quæ de creaturis rationalib. allata ſunt: Etenim docent illa omnes creaturas rationales, Nempe & Angelos, & homines, eoſque vel bonos vel malos, à Dei prouidentia regi: ſed ita, vt quicquid in iis eſt boni, fit à Deo ipſo, qui hoc in rationalib. agit: quicquid verò in iis eſt mali, fit ab ip-

ſis

ſis naturâ malis, nō à deo ſummè bono. Bona deus ipſe in rationalib. efficit: mala permittit propter alia bona. *Rationes*, quibus demonſtratur *Prouidentiam Dei ad omnia ſeſe extendere*, ſunt ferè eędem cum iis, quæ probant eſſe prouidentiam Dei.

1. *Ab omnipotentia Dei.* Quandoquidem Deus eſt omnipotens, nihil fit ipſo nolente. Neq; enim vult ſine ſua voluntate quicquam fieri, neq; quicquam ſine ea fieri poteſt. Vult autem Deus aliqua ſimpliciter: aliqua ſecūdùm quid. Bona ſimpliciter vult: mala verò vult ſecundùm quid, eaq; permittit. Sicut autē nihil fit nolente eo: ſic neq; quicquā eorū quæ vult ipſe non fit. Nam ſi vellet, & non poſſet, non eſſet omnipotens.

2. *A ſapientia Dei.* Summè ſapientis eſt, vt nihil eorum quę ſunt in ſua poteſtate ſinat fieri ſine ſua voluntate & conſilio. Et quanto quis ſapientior eſt: tantò latiùs ſe extendit ipſius gubernatio. At Dei ſapientia eſt infinita, & omnia ſunt in eius poteſtate. Ergo in omnibus rebus nihil fit niſi quod vult Deus ac decreuit. Imò ſufficeret deus adminiſtrandis rebus infinitis: quum ipſe ſit ſummæ atq; infinitæ ſapientiæ. Ac proinde omnes in vniuerſum res creatas facilè curat: quę quantumuis multæ ſint, ſunt tamen finitæ.

3. *A finibus rerum.* Omnium rerum ſunt certi fines, & quidem omnes boni. Omnia autem bona ſunt à Deo, & ea ipſe vult ac moderatur, eaque vult, & ipſos fines rerum: neq; fines tantùm: ſed & ipſa vult media, per quæ res quælibet ad ſuos fines perueniunt, eaque vult vel ſimpliciter, quatenus bona ſunt, vel aliquo modo, quatenus mala ſunt. Omnium autem finium ſunt ſua media. Atqui omnia per quæ res quælibet ad ſuos fines primos & principales tendunt, ſunt vel fines, vel media. Quoniam ergo Deus hos etiam fines, & hæc media vult, conſequitur ipſum omnia velle & adminiſtrare.

4. *Eſt aliqua cauſa prima, quæ non pendet ab vllis aliis*, ſed à qua omnes aliæ res, atque adeo omnes ſecundæ

cauſæ pendent. Deus autem eſt illa cauſa prima. Ergo ab ipſo omnia pendeant neceſſe eſt.

5. *A præſentia Dei, qua Deus omnia præſciuit immutabiliter.* Hæc præſcientia Dei eſt certa & immutabilis, & quidem omnium rerum, atque eam Deus non petiuit à rebus creatis, ſed à ſeipſo. Nam ſic eueniunt res omnes, vt eas euenturas Deus præſciuit. Ea eſt igitur Dei prouidentia, qua res omnes à Deo ſecundùm hanc ſuam præſcientiam fluunt.

6. *Omnia bona ſunt à Deo tanquam à ſua cauſa. Omnes ſubſtantiæ, motus, & actiones,* in quantùm ſunt hoc, bonę ſunt. Ergo à Deo, Deique prouidentia fiunt.

Obiectiones contra Dei prouidentiam, quaſi ex illa ſequatur Deum eſſe authorem peccati.

1. *Quod Deo nolente non poteſt fieri, id fit Deo volente: Peccatum non poteſt fieri Deo nolente. Ergo fit ipſo volente, & per conſequens non tantùm mala pœnæ: ſed etiam mala culpæ fiunt prouidentia Dei.* Minor probatur: *quia Deus eſt Omnipotens. ideo ipſo nolente peccatũ non poteſt fieri, atq; ipſo volente neceſſe eſt vt fiat. Reſp.* 1. In maiore non eſt ſufficiens enumeratio: oportet enim addi permittente, quòd nimirum, quæ Deo nolente fieri nequeunt, fiant Deo vel volente vel permittente: quædam enim Deo permittente fiunt. 2. Eſt ambiguitas in verbo *velle*, quod ſignificat aliquando placere: ſic & ambiguitas eſt in verbo *Nolle*, quod ſignificat aliquando diſplicere, & tamen permittere, nec impedire. *Sic dicitur Deus aliquid nolle, & tamen permittere. 1. Quum non patefacit hominibus voluntatem ſuam, vt ſecundùm eam agant. 2. Quando non flectit hominem, vt ſecundùm Dei voluntatem reuelatam agat. 3. Quando Deus per creaturam deſertam nihilominus exequitur iuſtiſſima ſua iudicia.* Sicut autem bonitas inſtrumenti non facit opus Dei melius, ita nec inſtrumenti malitia deterius illud efficit. Hæc quidem ſuperiùs dicta ſunt: ſed illud nihil impedit quo minus eadem hoc loco magis illuſtrentur.

Ob. 2. *Quæ fiunt diuina Prouidẽtia, eorum eſt Deus cauſa.*

Omnia

Omnia mala ſiunt diuina prouidentia: Ergo deus eſt malorum cauſa. Reſp. Nego maiorem eſſe vniuerſaliter veram. Nam non idem eſt, aliquid fieri effectiuè, aliquid verò fieri permiſſiuè. Quę fiunt ex diuina Prouidentia tanquam ex cauſa, hoc eſt effectiuè, eorum Deus author eſt. Sed mala tantùm fiunt ſecundùm diuinam Prouidentiam, non ex Dei Prouidentia, ex qua tantùm ſunt bona. *Inſt. An igitur nulla mala ſunt ex diuina Prouidentia tanquam ex cauſa? Reſp.* Imò mala pœnę, non culpæ. *Rationes* hæ ſunt. 1. *Omnium bonorum author eſt Deus, omnes pœnæ ſunt bonæ, quia ſunt executio Iuſtiſſimi iudicij diuini: Ergo Deus eſt author pœnarum.* 2. *Iudex eſt Deus. Ergo author pœnarum & præmiorum.* 3 Huc teſtimonia Scripturæ pertinent. *Ego Dominus, & non eſt alius, formans lucem & creans tenebras· faciens pacem, & creans malum: Ego dominus faciens hæc omnia. Timete potius eum, qui poteſt animam & corpus perdere in Gehenna.* Iſa. 45. 7.

Ob. 3. *Priuatio eſt à Deo: Priuatio eſt peccatum. Ergo peccatum eſt à Deo. Reſp.* Sunt quatuor termini. In maiore ſignificat priuatio pœnam à Deo inflictam: In minore ſignificat peccatum. Priuatio eſt à Deo quatenus eſt pœna: ſed quatenus eſt repugnantia cum lege in creatura, eſt peccatum, & per conſeq. non eſt à Deo.

Ob. 4. *Peccantes reguntur à Deo: Regi illos à Deo, eſt. 1. Actiones illorum eſſe à Deo. 2. Actiones illorum dirigi ad gloriam Dei, & Electorum ſalutem. At actiones pecccantium ſunt peccata: Ergo ipſorum peccata ſunt à Deo. Reſp.* Reguntur peccantes à Deo, quod ad actiones, quę à Deo ſunt: non quod ad peccatum. *Inſtantia. At omnes actiones, & motus ſunt à Deo. Multæ autem actiones ſunt peccata: Ergo peccata ſunt à Deo. Reſp.* Fallacia eſt accidentis in minore. Sunt peccata quatenus fiunt ab hominibus peccantibus: ſed quatenus fiunt à Deo, minimè ſunt peccata, ſed ſanctiſſima & iuſtiſſima Dei iudicia. Per accidens ergo actiones eiuſmodi malæ ſunt, nempe propter inſtrumenti prauitatem. Poteſt & hæc afferri ſolutio. *Deus eſt cauſa actionum,* in quantùm ſunt actiones.

ones, hoc eſt, quatenus non ſunt peccata, ſed motus à Deo facti. Vult eius actionem, ſed deformitatem actionis, quę eſt ab hominibus non vult. *Inſtant. Qui voluit venditionem Ioſephi per fratres, voluit peccatum. Deus hanc venditionem voluit: ergo. &c.* *Reſ.* Ad Maiorem, qui voluit, ſcilicet eodem modo quo volebant fratres: Deus autem non voluit eodem modo, ſed tantùm permiſit.

Mala permittit.

Porrò autem *ſua prouidentia Deus mala etiam fieri permittit. Malum autem duplex eſt: aliud culpæ*; quod eſt peccatum: *aliud pœnæ*, quod eſt omnis deſtructio aut afflictio, aut deſertio creaturæ rationalis, qua Deus punit peccata. exemplum vtriuſq; ſignificationis eſt. Ier. 18. *Si conuerſa fuerit gens à malo ſuo, de quo loquutus ſum aduerſus illam, & me pœnitebit mali, quod cogitaueram, vt facerem ei.*

Malum pœnę, eſt bonũ morale. Eſt à Deo.

Iam verò quia *malum pœnæ, cùm ſit executio Legis & declaratio iuſtitiæ diuinæ, malum quidem eſt naturale, quatenus creaturæ deſtructio: ſed boni moralis rationem habet, quatenus ordini diuinæ iuſtitiæ congruit:* hæc etiam ſpecies malorum non tantùm quatenus eſt actio ſiue motus aliquis: ſed etiam quatenus peccantium deſtructio vel afflictio eſt, Deo tanquam authori & effectori adſcribenda eſt: cùm quia bonorum omnium prima cauſa, tum quia iudex mundi, & vindex iuſtitiæ & gloriæ ſuæ Deus vult agnoſci: denique quia & pœnas impiorum, & caſtigationes atque exercitia *& martyria* piorum, quemadmodum & ipſius Filij Dei paſſionem & mortem, quæ eſt ſacrificium pro peccatis hominum, maximo conſenſu Scrip. vniuerſa ad efficacẽ Dei voluntatem refert. vt Amos. 3. *Non eſt malum in ciuitate, quod Iehoua non fecerit.*

Mala culpæ non ſunt à Deo.

Malorum verò *culpæ* alia eſt ratio. *Hæc* enim *quatenus peccata vel mala culpæ ſunt, non habent rationem boni.* Ideò Deus ea nec vult, nec probat, nec efficit, nec adiuuat: ſed fieri à Diabolis & hominib. ſinit, ſiue permittit, id eſt, non impedit quo minùs fiant, cùm tamẽ impedire poſſet.

poſſet. Sed interea tamen deſertionem creaturæ ſiue priuationem diuinæ lucis & rectitudinis, & actionem ipſam, quæ à Diabolis vel hominib. peccantib. contra Legem & voluntatem diuinam fit, nihilominus generali ſua prouidentia & efficacia vult ac ciet, verùm tali fine, qui cum ipſius natura, Lege, iuſtitia & bonitate optimè conſentiat, ſiue is notus ſit nobis, ſiue incognitus. Rectè igitur peccata non voluntate, aut effectione, ſed permiſſione diuina fieri dicuntur: nec abiiciendum eſt permiſſionis vocabulum, cùm & in ſcriptura quandoque vſurpetur, vt Gen. 20. *Prohibui te ne peccares mihi, nec permiſi vt tangeres eam.* Item Gen. 30. *Non permiſit ei Deus, vt noceret mihi.* Iud. 3. *Iſtæ ſunt gentes quas reliquit Deus, vt per eas tentaret Iſraelem, &c.* Pſalm. 105. *Non ſiuit hominem opprimere eos.* Sed rectè intelligendum eſt, ne magna pars gubernationis mundi, & rerum humanarum Deo detrahatur. Eſt enim *permiſſio*, non prouidentiæ & operationis diuinæ in actionibus malorum ceſſatio, qua fiat, vt actiones illę non ab alio principio, quàm à creaturis agentibus pendeant: ſed *gratiæ diuinæ ſubtractio, qua Deus (dum voluntatis ſuæ decreta per creaturas rationales exequitur) aut voluntatem ſuam, qua opus illud fieri velit, creaturæ non patefacit, aut voluntatem eius ad obtemperandum in ea actione diuinæ voluntati, non flectit*: quod ſi fiat, neceſſariò quidem, ſed tamen voluntariè ac liberè, & iuſtiſſimo Dei iudicio peccat creatura, dum iuſtum & bonum opus ſuæ voluntatis & prouidentiæ Deus per eam efficit. Nam ſi actiones illas, quæ ſunt peccata, nullo in vniuerſum modo fieri vellet Deus: vllam earum fieri eſſet impoſſibile. Neque diuinæ naturæ immenſa bonitas fieri eas vnquam pateretur, niſi aliqua boni ratio in illis cum malo coniuncta eſſet. Vt autem peccata Deus execratur, ſic bona omnia vult & efficit in omnibus. Neque igitur illas actiones quæ peccata ſunt, vult Deus, neque non vult ſimpliciter: ſed quatenus actiones, ſiue motus, ſiue inclinationes

Actiones ipſæ etiã in his ſunt à Deo.

Permiſſio retinenda.

Quid ſit permiſſio.

Quatenus velit actiones malorum: quatenus non velit.

vel pœnæ malorum, vel caſtigationes, vel exercitia, vel martyria piorum, vel ſacrificatio Filij ſui pro peccatis hominum ſunt, hactenus eas vult & efficit: hactenus enim boni rationem habent, & naturæ ac bonitati diuinæ adeò conueniunt, vt ne quidem fieri ſine ipſo poſſint, ac proinde nec ad aliam primam cauſam eas referri Deus velit: quatenus autem peccata ſunt, hoc eſt, cum ordine ac natura, & lege ipſius pugnant, eò quòd ſine agnitione & obedientia diuinæ voluntatis fiant, eatenus nec vult, nec inſtituit, nec efficit eas ipſe: ſed ſinit eas, quanquam ſibi maximè diſplicentes, à creaturis perpetrari, vt ſuæ gratiæ & ſingularis miſericordiæ ad effugiendum peccatum, neceſſitatem, & ſuam aduerſus peccatum iram, ſuamque iuſtitiam & potentiam in eo puniendo patefaciat.

Probatio. 1. Peccata non vult.

Hæc *permiſſionis peccatorum* deſcriptio multis Scrip. teſt. confirmatur. Nam primò quidem Deum peccata quoad peccata ſunt, nec velle, nec efficere, apud pios & ſanos omnes in confeſſo eſt: cùm & bonitas Dei infinita non poſſit mali cauſa exiſtere, quòd boni rationem nullam habet, & ſæpe hoc de ſe Deus aſſeueret: vt, Pſal. 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es. &c.*

Sed non ſunt pauciora ſcripturæ loca, quæ actiones malorum, quas ipſi peccando efficiunt, quanquam arcana, tamen bona & iuſta dei voluntate fieri ac regi clariſſimè docent, vt Gen. 45. *Nunc tamen itaq; non vos miſiſtis me huc, ſed deus, qui & poſuit me in patrem Pharaoni, &c.* Exo. 7. *Ego indurabo cor Pharaonis, & multiplicabo ſigna mea & portenta mea in terra Ægypti, neque audiet vos Pharao.* Deut. 2. *Noluit Sihon rex Hebron, vt tranſiremus per fines ipſius: indurauerat enim Iehoua Deus tuus ſpiritum eius, & obfirmauerat cor eius, vt daret eum in manus tuas.*

2. Actiones vult efficaciter.

Hæc dicta & ſimilia duobus argumentis oſtendunt, *Deum non ſine ſua aliqua actione permiſiſſe, ſed efficaciter voluiſſe illam actionem voluntatis Pharaonis & aliorum,* qua aduerſabantur Iſraeli: *Primò, quia cauſam indurationis ſui ipſorum ab ipſis factæ referunt ad indurationem à*

Deo

Deo factam, id eſt, nolebant dimiſſionem populi & pacem cum eo, quia Deus huc ipſorum voluntates flectebat, vt nollent. Secundò: *quia cauſas finales huius conſilij diuini addunt; vt hoſtes illi punirentur, & gloria Dei celebraretur.* Cùm.n. fines deus voluerit, etiam media, quibus ad hos perueniret, iuſtiſſimè voluit: ipſis tamen regibus, & populis id neque ſpectantibus, neq; ſcientibus, neque etiam coactis, atq; idcirco peccantibus, & ſua culpa pereuntibus.

Quòd autem ſic permittat Deus peccata, vt non illuminet mentes agnitione ſuæ voluntatis, aut corda & voluntates, quas arcana ſua efficacia, quo ipſi libitum eſt, inclinat, non ad hoc etiam flectit, vt deo obtemperandi cauſa proſequantur, aut fugiant obiecta, hoc eſt, peccantium creaturarum voluntates conformes ſuæ voluntati non faciat, hæc dicta teſtantur: Rom.14. *Beatus qui non condemnat ſeipſum in eo quod approbat. Qui verò ambigit, ſi ederit, condemnatus eſt, quoniã non edit ex fide: quicquid verò ex fide non eſt, peccatum eſt.* Deut.13. *Cũ ſurrexerit in medio tui propheta vel fictor ſomniorum dicens: ſequamur Deos alienos, &c. non obedies voci illius, quia tentat Iehoua deus veſter vos.* Deu. 29. *Vos ipſi vidiſtis omnia quæ fecit Iehoua in oculis veſtris in terra Ægypti, &c. neq; tamẽ dedit Iehoua vobis cor ad intelligendum, & oculos ad videndũ, & aures ad audiendũ.* 1.Sa.24. *Ab impiis egreditur impietas: & manus mea non erit in te, &c.*

Obiect.5. *Quæ immutabiliter fiunt, ad illa impedienda, vel promouenda fruſtra adhibentur media: Sed, ſecundùm hanc doctrinam de prouidentia Dei, omnia fiunt immutabiliter. Ergo fruſtrà ad illa impedienda vel promouenda homines adhibent media.* Reſp. ad Maiorem, Fruſtra adhibentur media, ſcilicet ſi Deus nolit nos iis vti, & ſi patefecerit ſe exequuturum ſuum decretum ſine mediis. Quando autem hoc non patefecit, media non fruſtra adhibentur, etſi cuncta fiunt immutabiliter: quia cùm vtimur mediis, Deus non tentatur, ſed illi obtemperatur. Tentaremus autem deum, eiq; reſiſteremus

remus ſi medijs non vteremur. *Inſtantia. Sed inutile eſt vti mediis, vbi res ſunt certæ. Reſp*: ad antecedens. Res ſunt certò euenturæ, at non ſine mediis: quia Deus & finem & media ad finem deſtinauit. Debemus igitur vti mediis. 1. *Vt obtemperemus Deo; neque eum tentemus. 2. vt retineamus bonam conſcientiam, vtentes mediis, etiamſi euentus exſpectatus non conſequatur. Prima cauſa non tollit ſecundam, neque principalis inſtrumentalem.*

Obiect. 2. Omnia eueniunt Dei prouidentia immutabiliter: ergo tollitur libertas, & contingentia. quod eſt Stoicorum dogma de fato. Hic antequam reſpondeatur, vocabulorũ ſignificatio & Chriſtianæ ac Stoicæ ſententiæ diſcrimen tenendum eſt.

Neceſſarium. Contingens.

Neceſſarium eſt, quod aliter habere non poteſt. Contingens, quod eſt quidem aut fit, ſed aliter tamen eſſe aut fieri poterat. Neceſſitas igitur & contingentia ordo eſt inter cauſam & effectum immutabilis, aut mutabilis. Quia verò immutabiliter ſequuntur effectus ex ſuis cauſis vel propter ipſam cauſarum naturam, vel propter cauſam aliquam externam, quæ cauſam aliam ad certum effectum determinat, & effectus ipſi non poſſunt magis eſſe immutabiles, quàm ſunt ipſorum cauſæ, ideo *neceſſitas duplex eſſe dicitur: Alia abſoluta ſiue ſimplex, quæ eorum eſt, quorum oppoſita ſimpliciter ſunt impoſſibilia, propter naturam cauſæ vel ſubiecti, de quo dicitur*: vt ſunt proprietates Dei eſſentiales & hypoſtaticę, videlicet, deus eſt, Deus viuit, Deus eſt bonus, iuſtus, ſapiens, &c. Deus eſt æternus Pater, Filius, & Sp. S. *Alia verò eſt neceſſitas conſequentiæ ſiue ex hypotheſi, quæ eſt immutabilitas eorum effectuum qui ſequuntur ex cauſis, quibus poſitis neceſſe eſt quidem effectum ſequi, ſed ipſæ tamen cauſæ vel non exiſtere, vel mutari poterant.* Sic neceſſaria ſunt, quæ deus decreuit vt fiãt, propter immutabilitatem decreti diuini, quod tamen deus liberrimè fecit, ab æterno vel non decernere poterat, iuxta dictũ Matth. 26. *An putas me non poſſe nunc precari Patrem meum, qui huc ſiſtat mihi plures quàm. 12. legiones angelorum?*

Neceſſitas abſoluta. Conſequẽtię.

Quomodo

Quomodo ergo implerentur Scripturæ? Item, *quæ per cauſas quidem ſecundas fiunt, quæ ſic ſunt à Deo conditæ, vt ſua natura non poſſunt aliter agere quàm agunt, ſed tamen ab ipſo tolli aut impediri, aut mutari poſſunt:* vt ſol & vmbra cum ſole prorediens in conſequentia, & tamen conſiſtens in pugna Ioſuæ, & regrediens tempore Ezechiæ: Ignis vrens admota corpora quæ vri poſſunt, & tamen non vrens tres iuuenes in fornace babylonica: vel quę ſua quidem natura ſunt idoneæ ad contrarium vel diuerſum producendum, vel ad ſuſpendendum effectum, nec aliter poſſunt agere, quia ſic à Deo cientur, vel ab aliis cauſis, quæ licet non mutantur, tamen mutari poterant, vel quando ſic agunt, non poſſunt ſimul non agere aut aliter agere, eò quòd contradictoria non poſſunt ſimul eſſe vera.

Fortuna & caſus aliquando pro ipſis euentibus ſiue effectibus, ſumuntur, qui cauſas per accidens comitantur propter cauſas per ſe nobis occultas: vt cùm fortunam bonam aut malam; caſum fœlicem dicimus. Aliâs verò *cauſas talium euentuum ſignificant, ſiue manifeſtas, quæ ſunt per accidens* (vt cùm dicitur, fortuitò aut caſu aliquid eſſe factum) *ſiue occultas, quæ ſunt per ſe.* vt, *Fortuna omnipotens & ineuitabile fatum. Et fortunam quidem nominare ſolent cauſam per accidens in agentib. voluntariis, quorum actiones ſortiuntur ali..uem euentum rarò contingentem,* præter inſtitutum, vt qui fodiens ædificandi cauſa, theſaurum inuenit. *Caſum verò cauſam per accidens in agentibus naturalibus, quorum motus habent effectus nec proprios nec ſemper contingentes, ſine manifeſta cauſa eos gubernante:* vt ſi tegula de tecto ruens occidat prætereuntem. Fortuna Caſus.

Fati nomine alicubi decretum & prouidentia diuina intelligitur. vt, *Deſine fata Deûm flecti ſperare precando.* Stoici verò hoc vocabulo intelligebant *connexionem omnium cauſarum & effectuum immutabilem, ex ipſarum cauſarum natura pendentem, ita vt neque ſecundæ cauſæ aliter agere poſſint, quàm agunt, neq; prima aliter agere poſſit, quàm agunt ſecundæ, atq; ideo omnes omnium cauſarum effectus ſunt* Fatum philoſophicum Stoicum.

abſolutè

abſolutè neceſſarij. Hoc dogma Stoicorum, quia Deum ſua libertate & omnipotentia ſpoliat, & ordinem ac modum agendi in cauſis ſecundis diuina ſapientia inſtitutum abolet, non modò philoſophia ſanior, ſed etiam Eccleſia repudiat ac damnat, ac manifeſtè ſe à Stoicis diſſentire profitetur. Primò, *quia Stoici Deum alligant cauſis ſecundis, vt ſicut fert harum natura, ſic neceſſe ſit illum per eas agere:* Eccleſia verò non deum ex cauſarum ſecundarum, ſed cauſas ſecundas ex Dei, tanquam ſummi & liberrimi gubernatoris & Domini, præſcripto agere, & ipſius arbitrio ſubiectas atque alligatas eſſe docet. Secundò, *Stoici ſentiebant, neque Deum neq; cauſas ſecundas quicquam aliter ſua natura agere poſſe, quàm agunt:* Eccleſia verò affirmat, non tantùm cauſas ſecundas, alias ad certos ac definitos, alias ad varios & oppoſitos effectus producendos à Deo conditas atque ordinatas eſſe: ſed ipſum quoque Deum, ſiue per cauſas ſecundas, ſiue ſine illis, ſiue per mutabiles ſua natura, ſiue per immutabiles, omnia quorum oppoſita cum ipſius natura non pugnant, vel non decernere, vel aliter decernere atque efficere ab æterno potuiſſe: ſic autem decreuiſſe & efficere, non quia aliter non potuerit, ſed quia ſic ipſi libuit, ſicut dicitur. Pſal. 115. *Deus noſter in cœlo omnia quæcunque voluit, fecit.* Et Luc. 1. *Non erit impoſſibile apud deum vllum verbum:* quo videlicet natura ipſius non negatur, ſiue tollitur, vt dicitur 2. Tim. 2.

Ex his ad argum. reſpondemus. Primùm, eſt plus in concluſione quàm in præmiſſis, cùm dogma Stoicum obiicitur Eccleſiæ. *Etſi enim Eccleſia fateatur omnes euentus reſpectu diuinæ prouidentiæ neceſſarios eſſe;* tamen hæc neceſſitas nequaquam eſt fatum Stoicum, quia & libertatem in Deo res pro arbitratu ſuo moderante, & mutabilitatem in cauſis ſecundis Eccleſia contra Stoicos defendit, atque ex verbo Dei docet, multa & nunc facere & ab æterno decernere potuiſſe Deum, quæ nec facit, nec decreuit. Atque ideò à *fati* quoque appellatione

appellatione abſtinuit, ne abſolutam omnium rerum neceſſitatem cum Stoicis eum aſſerere quiſpiam ſuſpicaretur.

Secundò: *Si remoto Stoiciſmo, tamen omnium rerum neceſſitas, & contingentiæ, fortunæ & caſus abolitio abijciatur:* Ad Maiorem reſpondemus per vocabulorum diſtinctionem. Quæ enim prouidentia diuina fiunt, neceſſariò quidem fiunt, ſed ea tantùm, quæ ex hypotheſi eſt, ſiue conſequentiæ neceſſitate, non autem ſimplici ſiue abſoluta. Non igitur hac, ſed illa tantùm neceſſitate omnia euenire ſequitur. *Neceſſitas autem conſequentiæ nequaquam tollit contingentiam.* Ratio hæc eſt: *Quia idem effectus cauſas habere poteſt, quarum aliæ mutabili, aliæ immutabili ordine illum producant: ideoque aliarum reſpectu contingens, aliarum verò neceſſarius eſt.* Vt enim fontes ſiue cauſæ contingentiæ in rebus ſunt libertas in voluntate Dei, & angelorum, ac hominum, & materiæ elementaris natura mutabilis, & ad varios motus & formas aptitudo ſiue inclinatio: *Sic neceſſitatis abſolutæ in Deo* cauſa eſt ipſa Dei natura immutabilis: *neceſſitatis autem conſequentiæ*, prouidentia ſiue decretum diuinum intercedens iis, quæ natura ſua ſunt mutabilia, & natura rerum creatarum ad certos effectus à Deo formata & ordinata, & tamen liberrimæ Dei voluntati & gubernationi vel ſecundùm, vel præter, vel contra hunc ordinem ab ipſo conditum ſubiecta. *Reſpectu itaque cauſarum ſecundarum, alia neceſſaria ſunt,* quæ nimirum ex cauſis vno modo perpetuò agentibus fiunt, vt motus Solis, vſtio materiæ igni admotæ, quæ vri poteſt, &c. *alia contingentia,* quæ cauſas habent contingenter agentes, hoc eſt, ad varios contrarios effectus producendos aut ſuſpendendos natura ſua idoneas, vt flatus ventorum, motus locales animantium, actiones voluntatum humanarum. *Reſpectu verò primæ cauſæ,* hoc eſt, *voluntatis diuinæ, omnia quæ ſunt aut fiunt extra Deum, partim neceſſaria, partim contingentia ſunt: neceſſaria* quidem, etiam quæ cauſas

ſecundas habent maximè mutabiles, vt quòd non frangebantur oſſa Chriſti in cruce à militibus propter immutabilitatem decreti & prouidentiæ diuinæ: *contingentia* verò, propter illius æterni atque immutabilis decreti, & eiuſdem executionis libertatem, etiam ea, quæ, quod ad ipſarum naturam attinet, cauſas ſecundas habent maximè immutabiles, vt motus ſolis & vmbrarum.

Si igitur contingentiam intelligunt mutabilitatem effectuum, quàm habent ex natura cauſarum ſecundarum, ſeu ex potentia & libertate diuina, nequaquam ſequitur res non eſſe contingentes, propter neceſſitatem quam habent ex diuina prouidentia. Hæc enim non tollit, ſed conſeruat potiùs naturam, ordinem & modum agendi in cauſis ſecundis à Deo inſtitutum: *Si verò contingentiam intelligant mutabilitatem cauſarum ſecundarum & effectuum ita fluctuantem, vt prouidentia Dei non regantur*, talem contingentiam Scriptura non admittit.

Hinc etiam intelligitur, quòd, cùm *de motibus & effectibus creaturarum quæritur neceſſarij-ne an contingentes nominandi ſint*, rectiùs & magis propriè alij contingentes, alij autem neceſſarij dicantur, etiamſi tam contingentes quàm neceſſarij diuina prouidentia fiant. Potiùs enim tales nominandi ſunt, quales ex ſua & proximarum cauſarum natura exiſtunt, quàm quales ſunt reſpectu prouidentiæ, quæ cauſa eſt remotior. Ac nihil eſt, neque certiùs, neque manifeſtiùs, quàm ex natura cauſarum ſecundarum, alia mutabilia, alia verò immutabilia eſſe: potentia autem diuina licet omnia in rebus creatis mutari poſſint, immutabilia tamen fieri propter decreti ac prouidentiæ diuinæ certitudinem.

Sic etiam *de fortuna & caſu* Reſp. *Si enim his nominibus cauſæ vel euentus per accidens, nullam per ſe cauſam habentes, intelligantur*, procul ab Eccleſia Chriſtiana relegari debent: *Si verò cauſam per ſe noſtris ſenſibus atque adeo rationi occultam, aut cauſas per accidens, quæ cauſam*

per

per ſe occultam habeant adiunctam intelligamus: nihil prohibet, reſpectu cauſarum ſecundarum, quæ per accidens cauſæ ſunt, & reſpectu noſtri iudicij, quo cauſam per ſe illorum euentuum non aſſequimur, eſſe & dici fortuitum aut caſu factum id quod reſpectu diuinæ prouidentiæ accuratiſſimo ac immutabili conſilio & decreto euenit, iuxta dicta: *Paſſer vnus non cadit in terram ſine Patre veſtro*: Item, *In ſinum coniicitur ſors, & à Domino eſt omne iudicium eius*. Mat.10.29. Pro.16.33.

Obiect. 7. *Qui non poſſunt aliter agere quàm agunt, apud illos fruſtraneæ ſunt leges, pœnæ, præmia, &c. Sed qui agunt prouidentia Dei, non poſſunt aliter agere, quàm agunt. Ergo, &c. Reſp.* Apud illos fruſtranea ſunt huiuſmodi media, ſcilicet. 1. *Si Deus per ea nolit agere.* 2. *Etiam vbi nihil proficitur huiuſmodi mediis, tamen ad illa proſunt vt impios faciant inexcuſabiles*. Vt igitur non fruſtra oritur quotidie & occidit Sol, neque fruſtrà agri conſeruntur, aut pluuia rigantur, aut corpora victu reficiuntur, etiamſi Deus lucem & tenebras creat, fruges è terra educit, vita & longitudo dierum noſtrorum eſt: Ita nec fruſtra docentur, aut ad doctrinam conformare vitam ſuam ſtudent homines, etiamſi & actiones & euentus ſalutares non niſi à Deo proficiſcuntur. Vt enim fines, ita & media, quibus ad illos adducere nos ipſi viſum eſt, ab æterno Deus decreuit ac nobis præſcripſit. Illis igitur vtentes, rectè facimus, & euentus ſalutares conſequimur: negligentes autem ea, vel noſtra culpa nos aut alios bonis à Deo oblatis priuamus, vel ſi Deus noſtri aut aliorum etiam in hoc verbi ſui contemptu miſeretur, manifeſti tamen & grauis peccati noſtra nos conſcientia accuſat.

Obiect. 8. Si omnia fiunt prouidentia Dei, fiet vt bona non mereantur præmia, nec mala pœnas. Reſp. concedo de bonis quòd ea non promereantur præmia: ſed nego de malis, quòd ea non promereantur pœnas. Nam licet impij tantùm poſſint agere malè, ad id tamen vt pœnam mereantur, ſufficit ipſorum voluntas.

Obiect. 9. Deus non eſt author confuſionis. 1. Cor. 14. *In mundo autem eſt multiplex confuſio, & ordinis turbatio. Ergo aut nihil, aut ſaltem non omnia in mundo reguntur diuina prouidentia.* Reſp. Si ex confuſionibus mundi colligitur, nullam eſſe prouidentiam, plus eſt in concluſione, quàm in præmiſſis, ſiue à dicto ſecundùm quid proceditur ad dictum ſimpliciter. Cùm enim multa in mundo ſint ordinata, vt motus cœleſtes, conſeruatio ſpecierum, politiæ, pœnæ ſceleratorum, &c. non de omnibus, ſed de his tantùm, quæ contra ordinem diuinitus inſtitutum fiunt, licebit hoc argumento cócludere, quòd prouidentia non regantur: ea verò in quibus ordo manifeſtiſſimus eſt, euidens diuinæ ſapientiæ & efficacię teſtimonium erunt. *Sin autem inordinata illa non regi à Deo concludatur,* etiam ſic erit plus in concluſione, quàm in pręmiſſis. Non enim confuſa, ſed confuſionem ſeu turbationem ordinis quæ in illis eſt, non eſſe à Deo ſequitur: Sicut mali à Deo ſunt creati: etſi malitia ipſorum à deo non ſit orta. non enim de concreto dici neceſſe eſt, quicquid dicitur de abſtracto. Quare ſi turſus inſtetur, *poſita hac maiore, inordinata aut non eſſe, aut non regi à Deo: ac proinde multa in mundo non fieri prouidentia:* etiam ſic non vno modo peccatur in maiore. primùm enim vt concedi poſſit, inordinata, ſi ſimpliciter talia ſunt, non eſſe aut regi à Deo: non tamen de iis concedi poteſt, ſi confuſio & ordo ſimul in ipſis diuerſo reſpectu inueniatur. Iam verò nihil adeò repugnans ordini à Deo ſancito committunt vel diaboli vel homines, in quo, etſi prauæ ipſormu voluntatis reſpectu maximè ſit inordinatum, tamen ordo diuinę iuſtitię, potentię, & bonitatis ſapientiſſimus non ſub confuſione ab illis attracta lateat, & plerunq; etiam vel euentu, vel deo ipſo ſua voce monſtrante, manifeſtò eluceat. Magna confuſio erat in Iudęorum parricidio, crucifigentium Dei Filium: & nihil tamen magis admirabili ordine & ſapientia manus & conſilium Dei definiuit, quàm mortem Filij pro noſtris peccatis.

Præterea, *quæ iuſti patiuntur mala, & quibus iniuſti fruuntur bona, inordinata iudiciis humanis videntur*: Dei tamen iudicio, optimus & iuſtiſſimus in illis ordo exiſtit, propter cauſas in verbo dei expoſitas. Non autem quæ noſtro, ſed quę dei iudicio inordinata ſunt, ab ipſius voluntate & effectione remouenda ſunt.

Denique, *licet actiones peccantium Deus propter fines bonos & iuſtos velit fieri*, peccata verò eorum nec velit, nec efficiat, ac proinde hæc non à Deo ſint, neque ex prouidentia diuina fiant, & ipſa tamen fieri diuina prouidentia fatendum eſt, non quidem efficiente, ſed tamen permittente, iisq; metas præfigente, & in obiecta & fines, in quos deo viſum eſt, dirigente.

Deniq; etiam dicta quædam Scripturæ falſis interpretationibus contra vniuerſalem dei prouidentiam torquent. vt Ioh.8. *Cùm diabolus mendacium loquitur, ex propriis loquitur.* Iac. 1. *Deus neminem tentat.* Siracid.15. *Impiè agere nemini præcepit, &c. & alia horum ſimilia, quibus peccata Deo autore fieri negatur.* Sed ea loca malis quidem tribuunt & á deo remouent peccata, vt mendacia, ſolicitationes ad peccandum, ſed ipſas actiones malorum, quatenus non peccata, ſed actus ſunt diuinę bonitati vel iuſtitiæ exercendæ & manifeſtandæ ſeruientes, tota Scriptura, dei voluntate, & quatenus etiam peccata ſunt, iuſta ipſius permiſſione docet fieri: vt *de Satana decipiente prophetas Achabi: de pſeudoprophetis, per quos explorat & patefacit deus hypocriſin aut conſtantiam hominum in vera religione.*

Act.5. *Satanas impleuit cor Ananiæ.* 2. Cor.4. *Deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium, &c.* In his & ſimilibus dictis etiam diſcernitur opus diaboli excæcantis iniuſtè, vt perdat: Dei excæcantis iuſtè per Diabolum, vt puniat.

Act.5. *Si ex hominibus eſt conſilium hoc, diſſoluetur.* Et. Ieſ. 30. *Væ filiis defectoribus, vt faciant conſilium quod non eſt ex me.* Conſilia hominum non ex Deo, ſed ex ipſis eſſe dicuntur, quoad fines, quos homines, omiſſa Dei

voluntate ipſis reuelata ſpectant & non aſſequuntur: non autem quo ad fines quos ſpectat deus,& per malos, ipſius voluntatem ignorantes aut contemnentes,non minùs quàm per bonos aſſequitur: vel, quod eodem redit, quatenus peccata ſunt,hoc eſt, à voluntate Dei patefacta aberrant, non autem quatenus executio voluntatis diuinæ ſunt,ſiue arcanę, ſiue patefactæ.

1.Cor.9. *Deo non eſt cura de bobus*, ſcilicet principaliter,ſiue ita vt de hominibus. Nam & iumentis eſcam ſuam dat. Illud igitur, *Boui trituranti non obligabis os*, ideo pręcipuè dictum eſt,vt oſtendat Deus quid homines hominibus præſtare velit.

2.Re.7.18. Sic *impij ſæpè dicuntur abiecti è conſpectu Dei*,non quod prouidentia Dei ad ipſos non extendatur: ſed quòd eos miſericordia & beneficentia ſua,ſicut pios non proſequitur. Nam & pij queruntur *ſe à Deo negligi*,cùm affliguntur, non quòd Deus non ſit cum ipſis in afflictione, ſed quòd ſenſus & iudicium humanum hoc nobis dictant. Et *contra impios dicitur Deus ponere faciem ſuam, vt perdat eos*, Leuit.20.3.&c.

3. *Cur neceſſaria ſit cognitio doctrinæ de Dei prouidentia.*

HAnc doctrinam ſcire neceſſe eſt. 1. *Propter gloriam Dei:* negata enim prouidentia, negantur & attributa: his autem negatis, Deus non celebratur. Agnoſcenda eſt igitur Prouidentia dei, vt ipſi tribuatur omnipotentię, ſapientiæ, bonitatis, & iuſtitiæ ſuæ laus.

2. *Propter noſtram ſalutem:* & quidem primó, *vt ſiamus patientes in rebus aduerſis.* Omnia patienter ferre debemus:quæcunq; enim deus nobis immittit ſiue bona ſiue mala, in iis conſideramus paternam Dei erga nos voluntatem. Quicquid conſilio, & voluntate Dei nobis accidit, & nobis eſt ſalutare, illud patienter debemus ferre: Sed omnia mala conſilio & voluntate Dei nobis eueniunt,nobiſque ſunt ſalutaria: Ergo omnia mala debemus patienter ferre. Secundò *vt ſimus*

grati

grati pro beneficiis acceptis à Deo. Grati eſſe debemus, quia à quo omnia bona corproalia & ſpiritualia magna & parua accipimus, ei debemus eſſe grati, & ipſum celebrare: A Deo autem bonorum omnium authore omnia habemus: Ergo grati eſſe Deo debemus, ipſumq; celebrare. *Gratitudo duas habet partes.* 1. *veritatem,* vt agnoſcamus beneficium, & gratias agere atque habere poſſimus. 2. *Iuſtitiam,* vt gratiam referre poſſimus. Vel, *Gratitudo conſiſtit.* 1. *In agnitione beneficij.* 2. *In celebratione.* 3. *In remuneratione.* Tertiò, *vt ſpem bonam de futuris concipiamus, dum Prouidentia ſua Dominus nos ex malis eripit:* qui decreuit immutabiliter, & qui poteſt & vult ſeruare credentes, ipſe nunquam ſinit eos perire. *ſpes* hîc ſignificat talem ſpem, quæ ſtatuit omnia nobis etiam in poſterum profutura ad ſalutem, nec vnquam deum ita deſerturum nos, vt pereamus.

Ex his patet, omnia pietatis ſeu religionis fundamenta conuelli, vbi non ſtatuitur Prouidentia Dei: 1. *in aduerſis nunquam erimus patientes, niſi ſciamus ea á deo Patre noſtro nobis immitti.* 2. *Nunquam grati pro beneficiis erimus, niſi agnoſcamus ea diuinitus nobis dari.* 3. *Nunquam ſpem de futuris habebimus, niſi ſciamus voluntatem dei præſentem, eamque immutabilem eſſe de omnibus Electis ſeruandis certò perſuaſi ſimus.*

SECVNDA PARS SYMBOLI de Filio Redemptore.

IN hac ſecunda Symboli parte, *de Mediatore agitur.* *Doctrina autem de Mediatore* duabus conſtat partibus. Prior eſt *de Perſona Mediatoris: altera de eius officio.* *De Perſona* agunt articuli duo priores, *Et in Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum Dominum noſtrum: qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria*

virgine. *De officio* agunt articuli ſequentes vſque ad tertiam partem Symboli, in qua agitur de S. *S*.

Duæ autem officij partes ſunt: humiliatio, ſeu meritum, & glorificatio, ſeu efficacia. *De humiliatione* agunt Articuli. *Paſſus ſub Pontio Pilato, Crucifixus, Mortuus, Sepultus, Deſcendit ad inferos*. *De glorificatione* agunt Articuli, *Tertia die reſurrexit à mortuis, Aſcendit ad cœlos, Sedet ad dexteram dei Patris omnipotentis, Inde venturus eſt ad iudicandū viuos & mortuos*. *Humiliatione* Chriſtus eſt meritus: efficax eſt *glorificatione*. Hinc apparet, ſumma ſapientia Articulos illos eſſe conſcriptos. Sunt enim eleganter ad Quæſtionem de Mediatore accommodati.

Prior pars officij, videlicet Humiliatio, hos habet gradus: *Paſſus, Crucifixus, Mortuus, Sepultus, Deſcendit ad inferos*: atque ita paulatim à minoribus ad maiora deſcendimus, ad extremam ſcilicet humiliationem. *Altera pars officij, nempe Glorificatio*, à Reſurrectione Chriſti vſque ad poſtremam partem Symboli de S. S. extenditur, atq; ita á minore gloria aſcenditur vſq; ad ſummam. Idem ordo, atq; eadem ſapientia conſpicitur & in Symboli parte prima, conſpicitur etiam non multò pòſt in tertia parte, in qua nimirum pulcherrimo ordine recenſentur beneficia Chriſti quæ nobis per Spiritum ſanctum applicantur. Atque illa Symboli poſtrema pars eſt tantùm fructus præcedentium articulorum. *Sunt duo nomina Filij Dei, Ieſus, Chriſtus*, quæ ſignificant officium eius. Quorum explicatio continet totam doctrinam de *Mediatore*.

Differunt porrò beneficia Chriſti ab ipſius officio. Nam *beneficia* ſunt ipſæ res, quas officio ſuo nobis impetrat, & largitur: *Officium* eſt ipſa impetratio earum rerum, quas nobis *efficacia* ſua confert. *Huius officij ſui reſpectu Chriſtus etiam dicitur* Seruator, & quidem duobus modis, *merito*, ſcilicet, *& efficacia*. *Seruator* vocatur, quia *nos liberat*. 1. *ab omni peccato & morte*. 2. *Quia ſolus nos liberat*. 3. Quia *perfectè*. 4. Hoc vti dictum eſt duobus modis, *merito*, & *efficacia*. De his pauló pòſt commodiùs dicetur.

Et in Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum Dominum noſtrum.

CVm de nomine *Ieſu & Chriſti* quæritur non tantùm queritur de etymologia quid ſignificet, ſed etiam *de officio Mediatoris.*

1. *Ieſus ſignificat Seruatorem & autorem* Salutis, Matt. 1.21. Luc. 1.31. *Mediatorem* ergo ſignificat. Vera Etymologia eſt ab angelo tradita. 2. *Quia liberat & ſeruat nos à malis culpæ & pœnæ*, & quidem perfectiſſimè. Salus autem quam affert, eſt iuſtitia & vita æterna. Rom. 5. 17. 18. 1. Cor. 1. 30. Filius Dei apellatur *Ieſus κατ' ἐξοχήν. Sanguis Ieſu Chriſti purgat nos ab omni peccato. In ipſo eſtis conſummati. Ego do eis vitam æternam. Factus eſt nobis ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio & redemptio. Deus dedit nobis vitam, & hæc vita eſt in Filio. Vnus Deus, vnus Mediator.* 1. Ioan. 1 7. Col. 2. 10. Ioa. 10. 28. 1. Cor. 1. 30. 1. Ioa. 5. 11. 1. Tim. 2. 5.

Ob. At etiam Pater & Spiritus Sanctus liberant nos, ergo non poteſt eſſe proprium Chriſti nomen, nec ſolus nos liberat. Reſp. In modo eſt diſcrimen. *Filius* ſuo merito & in ſua perſona præſtat: *Pater* per Filium, tanquam fons: Spiritus ſanctus tanquam immediatè, effector regenerationis. *Efficacia* eſt communis tribus perſonis: *modus* autem eſt Filio proprius.

1. *Ille autem eſt Mediator*, executor, ſoluens, *lutron*, dans S. ſanctum, regenerans & ſuſcitans nos ad vitam æternam. Sp. ſanctus non regenerat, niſi dante Filio.

2. *Excludit creaturas*, & ſolus opponitur creaturis omnibus. *Nemo nouit quæ ſunt Dei niſi ſpiritus Dei.* Nam & hinc ſequeretur Patrem & Filium ſeipſos non noſſe. 1. Cor. 2. 1. 1. Col. 2. 20.

3. *Quia perfectiſſimè liberat & plané. In ipſo eſtis conſummati*, id eſt, habetis omnia quæ ad beatitudinem æternam pertinent. Per & propter hunc Ieſum eſtis filij Dei perfecti & beati. *In ipſo habitat omnis plenitudo deitatis corporaliter. Sanguis Ieſu Chriſti purgat nos ab omni peccato.* Item, *ipſe ſolus potuit pro nobis ſatiſfacere. Habemus aduocatum erga Patrem, Ieſum Chriſtum. Vnius obedientia* Col. 2. 9. 1. Ioan. 1. 7. 1. Ioan. 2. 1. Rom. 5. 91.

entia omnes ſumus iuſti. Coniecit in eum omnes noſtras iniquitates. Hæc de liberatione. 4. *Seruator eſt merito, id eſt paſſione & interceſſione, & efficacia. Efficacia*, qua regenerat in hac vita, & ſeruat renatos ne rurſus deficiant, & tandem ſuſcitat ad vitam æternam. *Ego mittam vobis à Patre. S. S. Alius eſt, qui baptizat S. S. & igni. Aſcendens in altum dedit dona hominibus. Alios Paſtores, alios Doctores. &c. Aſcendit ſupra omnes cælos, vt impleret omnia. Deum nemo vidit vnquam: Filius qui eſt in ſinu Patris, ille nobis expoſuit.*

Ioa. 15.26. Mat. 3. 11. Eph. 4. 8. 10. 11. Ioa. 1. 18.

De conſeruatione, *ſequuntur teſtimonia. Creditis in deum, & in me credite. vobiſcum ſum vſq; ad conſummationem ſeculi. Non relinquam vos orphanos*. De ſuſcitatione, *Ego ſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Oues meas nemo rapiet: ego vitam æternam do eis. Cùm ſubiecerit omnia ſibi, ſiſtet Eccl. glorioſam in conſpectu Dei, quam elegit ab initio mundi ad finem vſq;*. Liberat electos vel credentes omnes & ſolos: quia in iis conſequitur ſuum finem. Conſtituit enim colligere Eccl. in hac vita, ſed ea conditione vt accipiat beneficium illud & ſit ei gratum. Ex his tanquam πόρισμα, ſequitur, Quòd qui non credunt in vnicum hunc Seruatorem, non tribuunt ei hunc honorem, quód ſit vnicus Seruator.

Ioan. 14. 1. Mat. 18. 20. Ioh. 6. 54. & 10. 28. 1. Cor. 15. 28. Ioa. 11. 25. & 17. 6.

Obiect. At Deus vult vt ſancti pro ſanctis orent. Ergo aut hoc non faciendum eſt, aut non violatur gloria interceſſionis Chriſti, ſi partem eius interceſſionis alteri tribuamus. *Reſp.* Eſt magnum diſcrimen interceſſionis Chriſti & aliorum. *Chriſtus intercedit pro nobis apud Patrem*, vigore propriæ dignitatis & meriti, propter ſuam dignitatem exauditur, & ſic, quæ petit, impetrat, *Sancti propter Mediatorem petunt & impetrant*: Summa totius reſponſionis hæc eſt, *Qui perfectus & vnicus Seruator eſt, is neq; partem ſalutis tantùm habet, neq; cum aliis confert. Chriſtus eſt ſolus & perfectus Mediator. Ergo, &c.*

Ob. Fuerunt & alij quidam hoc nomine inſigniti. Reſp. Sed hoc ideo factum. 1. Quia illi typi fuerunt huius. Hic verò ſignificatus, & verus. Parentes Ioſue, quando infanti

hoc

hoc nomen indebant, ne ſuſpicari quidem potuerunt liberationem futuram per ipſum: Deus autem ſciuit, & ideo direxit eorum voluntatem. 2. *Quia Deus beneficia tantùm corporaliter præſtabat per eos ſuo populo:* hic verò non tantùm à coporis, ſed & ab animæ, pœnæ, & culpæ malis nos liberat. 3 *Alij tantùm erant inſtrumenta & miniſtri, per quos dabat Deus illas res corporales:* non rerum autem earum authores erant. Hic autem Ieſus etiam eſt author non modò corporalium, ſed etiam ſpiritualium donorum.

Credo in Ieſum Chriſtum.

1. CRedo eſſe aliquem humani generis ſeruatorem: id quod & ipſæ voces Heb. *Ieſchea* & *maſchiah* denotant, quæ idem ſignificant quod Seruator & Vnctus.

2. Credo hanc perſonam eſſe iſtum hominem Ieſum natum ex Maria virgine, quæ hunc ſuum primogenitum peperit. Hunc Deus vult audiri: *Hic eſt filius ille meus delectus, in quo acquieſco, ipſum audite.* Hunc deus vult celebrari: *Qui non honorat Filium, non honorat Patrem qui miſit eum.* Mat. 1. 25 Mat. 17. 5. Ioa. 5. 23.

3. Credo hunc Ieſum nos liberare à malis culpæ & pœnæ: in hac vita inchoatione, in futura autem conſummatione. Nam inchoat hic iuſtitiam, & reliqua beneficia, eaque perficit in altera vita.

4. Credo non ſolùm aliorum Electorum, ſed etiam meum eſſe ſeruatorem hunc Ieſum.

5. Credo eum ſaluare me non ſolùm *merito*, quia meretur nobis remiſſionem peccatorum ſua interceſſione, & obedientia: ſed etiam *efficacia*, quia per Spiritum ſuum nobis datum nos regenerat. Vnde patet donationem S. S. eſſe partem liberationis: quia nimirum S.S. regenerat nos, & à peccatis corda noſtra renouat. Peccato verò abolito mors deſinit, *ad quam* (cum ſuis omnibus mediis, Diabolo ſcilicet & peccato) *deſtruendam Chriſtus venit.* Sublata igitur cauſa tollitur effectus. Obſeruandæ ſunt hoc loco circumſtantiæ, quæ conſpiciuntur in Liberatione noſtri per Seruatorem.

1. Quis

1. *Quis liberat.*
2. *Quos.*
3. *Cui.*
4. *A quibus.*
5. *Quomodo.*

1 Filius Dei, Mediator noſter nos liberat, ac ſeruat. *Mediator autem noſter eſt* & dicitur. 1. *Quia Medius eſt inter Deum & homines, & nos Deo reconciliat, ac pro nobis intercedit.* 2. *Quia per hunc Pater nobis confert omnia beneficia Sp. ſancti virtute. Ego vitam æternam do eis: nec peribunt in æternum. Ad hoc patefactus eſt Filius Dei, vt diſſoluat opera Diaboli.* Seruat autem nos Filius. 1. *Solus:* nam quia ſolus Filius eſt noſter Mediator, ideo & ipſe ſolus eſt noſter ſeruator: id quod Script. teſt. declarant. *Non eſt aliud nomen ſub cælo, quod datum ſit inter homines, per quod oporteat nos ſeruari. Qui non credit in Filium, iam condemnatus eſt: quia non credit in nomine vnigeniti Filij Dei. Vitam æternam dedit nobis Deus: & hæc vita æterna in Filio eius eſt. Vnus Deus, vnus etiam Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.* 2. *Perfectè nos ſeruat Filius,* atque adeo ſalutem nobis perfectiſſimè confert: quia meritum eius eſt perfectiſſimum, idque duas ob cauſas. 1. *Quia Deus eſt. Deus enim ſanguine ſuo redemit Eccleſiam:* vnde & ſatisfactio ipſius anteponitur omnium angelorum pœnis & ſatisfactioni.

Io. 10. 28.
1. Io. 3. 8.
Act. 4. 12.
Iſa. 43. 11. & 25.
Ioan. 3. 18.
1. Ioa. 5. 11.
1. Tim. 2. 5.
Act. 20. 28.

2. *Propter grauitatem ſupplicij quod ſuſtinuit:* tantos enim paſſus eſt cruciatus, vt etiam condemnati in æternum tantos ac tam ſufficientes afflictiones & tormenta ſuſtinere, atque ideo iræ & iuſtitiæ Dei ſatisfacere nequeant.

Hinc patet. *Reſp.* ad illam *Ob. Pœna ſufficiens debet eſſe æterna pro peccato: ſed Chriſti pœna, quam ſuſtinuit pro peccatis noſtris, non fuit æterna. Ergo pœna Chriſti pro peccatis noſtris non fuit ſufficiens, & per conſequens, non ſatisfecit iræ Dei.* *Reſp.* Ad Maiorem, Pœna ſufficiens pro peccato, vel eſſe debet æterna, vel æternæ debet æquipollere: ſed pœna quam Chriſtus ſuſtinuit, æternæ

æqui-

æquipollet, propter cauſas iam dictas.

2. *Quorum Seruator ſit Filius*, aut quos interceſſione ſua liberauerit, manifeſtum eſt, omnes videlicet Electos.

3. *Cui nos Filius liberauerit*, etiam conſtat, nempe Patri ſuo.

4. *A quibus nos liberauerit iam dicendum*, videlicet, *ab vtroque malo, culpæ & pœnæ.* A malo culpæ. *Ipſe ſeruabit populum ſuum ex peccatis ipſius.* A malo pœnæ, *quia ſublato peccato, tollitur & peccati pœna, quæ eſt effectus peccati.* Mat. 1. 21.

5. *Quomodo Filius nos redemit*, iam poſtremò conſiderandum. Non tantùm ſeruat nos *merito*, ſed & *efficacia*, vt paulò antè dictum eſt. *Merito, ſeu ſatisfactione ſeruat nos*, id eſt, ſua obedientia, morte & paſſione meritus eſt nobis remiſſionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, Spir. S. ſalutem, & vitam æternam. *Quòd merito nos ſeruet*, his teſtimoniis confirmatur. *Sanguis Ieſu Chriſti purgat nos ab omni peccato. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, nec pro noſtris ſolùm, ſed etiam pro totius mundi peccatis. Per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi. Iehoua coniecit in eum iniquitates omnium noſtrûm* 1. Io. 1. 7. 1. Ioan. 2. 2. Rom. 5. 19. Iſai. 53. 6. *Efficacia*, qua nos ſeruat filius, *complectitur totum beneficium redemptionis*, ab ipſo per fidem Spiritus ſui virtute nobis collatum. Nam quæ beneficia meritus eſt morte ſua, nequaquam ſibi ſoli retinet, ſed ea nobis confert. Salutem enim & vitam æternam (quam habebat) non ſibi, ſed nobis peperit, vtpote noſter Mediator.

Efficacia igitur nos ſeruat. 1. *Quia patefecit nobis voluntatem Patris, reuelauit Euangelium, illud nobis reſtituit, & conſeruat.* 2. *Quia per miniſterium nobis dat Spiritum. S.* & per eum accendit in nobis fidem, & pœnitentiam: & ſic verbo & ſpiritu colligit Eccleſiam, condonat peccata, recipit in gratiam, & intercedit pro nobis ſuo ipſius merito, & propter ſuum *Lutron.* 3. *Collectam Eccleſiam defendit & ſeruat* contrà mundum, Diabolos, & contra nos ipſos: denique contra omnes omnium hoſtium

hoſtium inſultus corporales & ſpirituales. 4. *Dat Eccleſiæ hoſpitia in hac vita*, ſuſtentat eam, ſuſcitat etiam corpora noſtra, glorificat Eccleſiam, ornat eam gloria, & eandem donat vita ęterna. *Quòd porrò ſeruet nos efficacia*, probant hæc teſtimonia. *Nemo nouit, quis ſit filius, niſi Pater, & quis ſit pater niſi filius, & cuicunque voluerit filius detegere. Vnigenitus ille filius qui eſt in ſinu Patris ipſe nobis expoſuit. Ego quidem baptizo vos aqua ad reſipiſcentiam: is verò qui ponè me venit, vos baptizabit Sp. S. & igni. Spiritus ille veritatis quem ego mittam vobis à Patre. Quum aſcendiſset in ſublime, captiuam duxit captiuitatem, & dedit dona hominibus.*

Ioa. 1. 18. Mat. 3. 11. Ioa. 15. 26. Eph. 4. 8.

Credo in Ieſum Chriſtum.

IN nouo teſtamento non tantùm credere nos oportet eſſe Seruatorem, eumq; eſſe exhibitum: ſed & *hunc natum ex Maria virgine*, qui iam exhibitus eſt, & patefactus, & declaratus Filius Dei vnigenitus, eſſe illum ſeruatorem, promiſſum Chriſtum. Eſt autem *Chriſtus*, quaſi nomen appellatiuum. *Ieſus* quaſi nomen proprium: ac duobus his nominib. officium Chriſti deſignatur. Itaque cùm quæritur de nominib. filij, quæritur etiam *de officio Mediatoris*. Verùm nomine *Ieſus*, continetur magis ſummatim, quàm expreſſè, officium Chriſti. Clariùs enim Chriſti perſonam illud nomen deſignat: addito autem appellatiuo, *Chriſtus*, magis declaratur eius officium proprium & certum. Notat enim tres certas officij partes: nempe *Propheticam, Sacerdotalem, & regiam functionem*. Ideo autem triplex hoc munus nomine Chriſti, hoc eſt, Vncti, deſignatur, quia tantùm Prophetę, Reges, ac Sacerdotes vngi ſolebant.

Obiect. Sed fortaſſis ad vnum horum officiorum vnctus fuit Chriſtus. Reſp. Dicitur in Scriptura Propheta, Rex & Sacerdos: deinde per perſonas vnctas, quarum tres illæ ſpecies erant in veteri Teſt. Chriſtus ſignificabatur. Ergo fuit vnctus ad hęc tria. Cęterùm vnctio erat cęremonia, qua Prophetæ, Sacerdotes, aut re-

ges

ges confirmabantur in officio ſuo, ad quod vngebantur, oleo ſiue ſingulari, ſiue vulgari adhibito. Et ſignificabat vnctio. 1. *Ordinationem, ſeu vocationem ad officium.* 2. *Promiſſionem Donorum ipſis ad officium ſuum neceſſariorum, & eorundem collationem.* Analogia vnctionis, & rei per eam ſignificatæ hæc erat. Quemadmodum oleum membra arida eo vncta pinguefacit, & agilia reddit, eaque vegetat, reficit, fœcundat, confirmat, & homines ad exequendum officium ſuum promptos efficit & alacres: ita S. S. animum eorum recreat, qui ad munus aliquod ordinatur, ſuppeditat iis vires, quibus illi per ſe inepti ad boni quid agendum, ad efficiendas res Deo gratas, eaſq; peragendas reddantur idonei: denique confirmat facultatem adminiſtrandi officia ipſis à Deo iniuncta.

Porrò *qui vngebantur in veteri Teſt. typi erant huius Chriſti,* & erant vnctione ſua tantùm vmbræ: nam vnctio eorum erat valde languida & imperfecta. Sed vnctio Chriſti perfecta eſt. *In ipſo .n. habitat plenitudo Deitatis:* & ipſe ſolus omnia S.S. dona habet numero & gradu ſumma. In veteri Teſt. alii dona accipiebant plura, alij pauciora: deinde nec omnia, nec eodem gradu dona accipiebant. Hic autem Chriſtus vnus habet omnia. Licet igitur vnctio competat vtriſque, Chriſto ſcilicet & illis in veteri teſtamento, tamen Chriſto verè & perfectè competit.

Obiect. *Atqui nuſquam legimus Chriſtum eſſe vnctum*

Reſp, Chriſtus quidem non eſt vnctus ceremonialiter, ſacramentaliter, typice: ſed ſpiritualiter, quòd ad rem ſignificatam attinet. De hac vnctione legitur in Nouo & Vetere teſt. *Propterea vnxit te deus, Deus tuus oleo exultationis vltra conſortes tuos. Spiritus dei ſuper me: ideo vnxit me, &c.* Et quia non debebat Chriſtus eſſe typicus rex, ſacerdos, & Propheta, ſed ſignificatus & verus: ideo etiam non typicè, ſed realiter debebat vngi. Nam oportuit eſſe analogiam inter officium & vnctionem, & per conſequens, oportuit eſſe non ſacramentalem

vnctionem

vnctionem, ſed ſpiritualem: non typicam, ſed realem. Vnctus eſt ergo Chriſtus, 1. *Quia ordinatus eſt ad officium Mediatoris diuinitus*, voluntate Patris. *A meipſo non veni, pater me miſit.* Ioan. 7.28. *Pater loquutus eſt per Filium, quem conſtituit Mediatorem.* Heb. 1. v. 2. 2. *Quia natura ipſius humana donis à S. S. eſt ornata.* Hæ autem duæ partes vnctionis Chriſti inter ſe differunt hoc modo: quòd illa donorum collatio, ad humanam tantùm naturam: ordinatio ad officium Mediatoris, ad vtramque naturam pertineat.

Inde patet reſponſio ad hanc *Ob. Qui Deus eſt, non poteſt vngi: Chriſtus eſt Deus: Ergo non poteſt vngi.* *Reſp.* Concedo totum: nempe ſecundùm id Chriſtum vngi non poſſe, ſecundùm quod eſt Deus. Deus enim non poteſt vngi. 1. *Quia nihil diuinitati poteſt accedere.* 2. *Quia S.S. cuius eſt vngere, proprius eſt ipſius Chriſti Spiritus, non minus quàm Patris.* Itaque nemo poteſt ei dare Sp. S. qui eſt in ipſo: ſicut etiam nemo tuum Spiritum qui eſt in te, tibi dare poteſt: quia quod habes, id tibi non datur. *Inſt. ſecundùm quam naturam ſolùm poteſt vngi, ſecundùm eam eſt Mediator, vel Propheta, Rex, Sacerdos: Sed tantùm natura humana vngi poteſt. Ergo ſecundùm illam eſt tantùm Mediator. Minorem confirmat vnctionis definitio. Vngi eſt accipere dona: ſed ſecundùm naturam humanam tantùm Chriſtus accepit dona. Ergo, &c.* *Reſp.* Non eſt ſufficiens definitio vnctionis. *Vnctio* enim non tantùm eſt donorum acceptio ſeu collatio, quæ competit ſoli humanitati: ſed etiam deſignatio vel ordinatio ad officium, quæ conuenit etiam diuinitati. 2. Sunt quatuor termini: in Maiore *vnctio* ſumitur pro vtraque parte vnctionis, vel pro tota vnctione: in minore tantùm pro altera vnctionis parte.

Iam ſupereſt, vt *de Triplici munere*, ad quod Chriſtus vnctus eſt, breuiter agamus. Primó autem loco notandum, quòd *Chriſtus ſit Propheta, Sacerdos, & Rex reſpectu vtriuſque naturæ*, id quod hæ duæ *regulæ* in verbo Dei fundatę confirmant.

1. *Propri-*

1. *Proprietates alterutrius naturæ Mediatoris tribuuntur toti perſonæ tantùm in concreto, ſeu ſecundùm communicationem Idiomatum.* 2. *Nomina autem officij Mediatoris tribuuntur toti perſonæ, reſpectu vtriuſque naturæ: ſeruatis tamen Naturarum proprietatibus, & actionum diſcriminibus*: quia ad officium Mediatoris peragendum requiritur & diuina & humana natura. Irenæus dicit, *in nomine vnctionis comprehendi tres perſonas, vngentem, vnctum, & vnctionem.*

1. *De Prophetico munere Chriſti.*

PRopheta à προφήμι, quaſi foras denuntio res futuras. Eſt *autem propheta in genere perſona à Deo vocata, quæ annuntiat, & explicat hominibus voluntatem Dei de rebus ſiue præſentibus, ſiue futuris: quæ alioqui manent nobis ignotæ:* vtpote quas homines per ſe non poſſent cognoſcere. *Propheta vel eſt Miniſter, vel Prophetarum caput, quod eſt Chriſtus. Miniſteriales,* alij veteris, alij noui teſtamenti ſunt. Noui teſtamenti alij in ſpecie ſic dicti ſunt, alij in genere.

Propheta in vetere teſtamento, eſt perſona immediatè vocata à Deo, ad populum Dei miſſa, in eum finem, vt cultum Dei repurget, errores taxet, pœnas denuntiet, ad pœnitentiam hortetur, futura prædicet, promiſſionem de Meſſia exhibendo, & regno eius æterno declaret, ac remiſſionem peccatorum propter Meſſiam exhibendum annuntiet: habens partem aliquam politiæ, poteſtatem aliqua concilia gubernandi, & donum miraculorum aliaque teſtimonia diuina, & certa, quòd non erret in doctrina, quam proponit Eccleſiæ: In ſpecie, *noui Teſtamenti Propheta eſt perſona immediatè vocata à Deo, & ornata donis Prophetiæ ad præuidenda, prædicendaque futura, & ad interpretandam Scripturam.* In genere noui Teſtamenti Propheta eſt, quiſquis habet donum intelligendi, & ad vſum Eccleſiæ applicandi, atque explicandi Scripturas.

Propheta ſummus, qui eſt Chriſtus, *eſt perſona immediatè ordinata à Deo inde ab exordio Eccleſiæ in paradiſo in*

æternum vſque à Patre miſſa ad patefaciendam voluntatem Dei erga genus humanum, & inſtituendum miniſterium, & docendum per verbum & Sacramenta, cooperante Spiritu Sancto, & tandem in carne ad Euangelium concionandum, & patefaciendum quòd ipſe ſit conſubſtantialis Patris Filius & author Euangelicæ doctrinæ, accendens eam in cordibus hominum, non tantùm eam concionans, vt Miniſter: ideoq; Chriſtus vocatur Logos, non tantùm reſpectu Patris, à quo genitus eſt cogitatione intuente ſe & cogitante imaginem ſui non euaneſcentem, ſed ſubſiſtentem: ipſi patri conſubſtantialem, coæqualem, coæternam: verùm etiam reſpectu noſtri, quia eſt perſona, quæ loquuta eſt Patribus, & protulit viuificum verbum, ſeu Euangelium ex ſinu Patris.

Munus ergo *Propheticum Chriſti* eſt. 1. *Patefacere Angelis & hominibus Deum & eius voluntatem*, quæ non poteſt niſi per Filium, & ſpiritualem patefactionem noſci. 2. *Repurgare legem à corruptelis.* 3. *Patefacere pormiſſionem Euangelij de ſe naſcituro, paſſuro, morituro, de remiſſione peccatorum, reconciliatione noſtri cum Deo, ac de ſalute, & vita æterna.* 4. Tandem etiam *in humana natura voluntatem Dei de nobis, & erga nos voce ſua docere, & miraculis hanc doctrinam confirmare.* 5. Non tantùm dare oracula, patefacere voluntatem Dei per prophetas, & eam docere atque explicare in humana natura: ſed etiam inſtituere miniſterium, atque illud conſeruare, *mittere & inſtituere alios Prohetas, atque Apoſtolos.* 6. *Dare nobis Spiritum Sanctum. Efficacem eſſe per ſuum, & aliorum miniſterium in cordibus auditorum.* 8. *Efficere etiam id quod efficacia Spiritus ſui loquitur in cordibus noſtris.*

Hinc apparet *diſcrimen inter Chriſtum, & alios Prophetas, & ſimul cur Chriſtus ſit ſummus Doctor & Propheta,* atque adeo Prophetarum omnium princeps. 1. *Quia immediatè profert verbũ Patris*, & eſt Legatus atq; internuntius à Patre miſſus. 2. *Quia cùm ſapientia eius Prophetica ſit infinita, & perfecta, omnibus donis antecellit alios.* 3. *Quia aliis reuelatur Prophetia ab hoc Propheta:* ideò dicitur *Spiritus Chriſti in Prophetis loquutus.* Neque

tantùm

tantùm Prophetis doctrinam quam docent patefecit, ſed & omnibus piis. *Ex plenitudine eius accepimus omnes,* Ioan. 1. 16.
id eſt, omnes Electi, inde ab initio mundi vſque ad finem. *Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus ille filius qui eſt in ſinu Patris, ille nobis expoſuit.* 4. *Quia hic Propheta Chriſtus inſtituit miniſterium, mittit & ordinat Prophetas, & Apoſtolos, dat Spiritum Sanctum* & dona ad officium ſuum Prophetis, Apoſtolis, & omnibus verbi miniſtris neceſſaria. *De meo accipiet, quod renunciabit vobis. Deducet vos in omnem veritatem.* 5. *Quia Chriſtus non tantùm eſt author doctrinæ, ac miniſterij externi inſtitutor & conſeruator: ſed etiam per externum miniſterium efficaciter hominibus internè Spiritus Sancti virtute concionatur.* Ibid. 18. Ioan. 16. 14

2. *De Sacramentali munere.*

S*Acerdos in genere eſt Perſona à Deo ordinata, ad offerendum pro aliis victimas ac ſacrificia, ad orandū pro aliis & ad alios docendum. Sacerdos* alius *eſt ſignificans*, alius *eſt ſignificatus. Significans* autem, ſiue typicus Sacerdos, *eſt Perſona ordinata à Deo ad offerenda ſacrificia typica, & ad intercedendum pro ſe, & aliis, atque docendum alios voluntatem Dei*, prȩſertim de promiſſo ac futuro Meſſia. Tales fuerunt omnes Sacerdotes veteris Teſtamenti.

Ob. videntur igitur nihil differre veteris Teſtamenti Prophetȩ, ac Sacerdotes: quia vtrique docent. Reſp. Propheta veteris Teſtamenti doctrinam immediatè accepit à Deo: Sacerdos veteris Teſtamenti aliunde eam accipere potuit. Porrò, Sacerdos ſignificans vel typicus, aut Sacerdos veteris Teſtamenti alius *eſt ſummus, alius inferior.*

Summus Sacerdos vel Pontifex, erat vnus tantùm, qui 1. *Solus intrabat in ſanctum ſanctorum vel in ſanctuarium, idque quotannis tantùm ſemel, & quidem cum ſanguine, faciens ibi ſuffitum.* 2. *Maiorem habebat ornatum quàm reliqui.* 3. *Reliquis præerat.* 4. *Ordinatus erat ad petenda oracula, & per eum reſponſa ad arcam dabantur. Inferiores erant omnes reliqui veteris Teſtamenti ſacerdotes, quorum officium erat ſacrificare, orare, docere doctrinam Legis, &*

promiſſionem de Meſſia, intercedere pro ſe & pro aliis.

Differunt autem Sacerdotes veteris Teſtamenti à Noui Teſt. Sacerdotibus. In nouo enim Teſt. ſunt tantùm Sacerdotes εὐχαριστικοὶ omnes, nempe fideles in ſua vocatione, offerentes Deo preces, celebrationem, gratitudinem. Sacerdotium itaque noſtrum obedientia eſt.

Sacerdos ſignificatus, nempe Chriſtus, qui reipſa dicitur ſummus Pontifex, *eſt Perſona immediatè ordinata à Patre, & vncta à Spiritu ſancto ad hoc officium, vt patefaciat nobis arcanam voluntatem Dei, & eius conſilium erga nos, atque vt offerat ſeſe pro nobis ſacrificium propitiatorium aſſumpta humana natura, intercedens pro nobis, interceſſione ſua nobis applicans ſacrificium ſuum, habens promiſſionem, quòd omnium nomine, pro quibus intercedit, certò ſemper exaudiatur, iiſque impetret interceſſione ſua remiſſionem peccatorum: deniq; per Miniſterium ſanctos illuminans, & Eccleſiam colligens.*

Munus ergo Sacerdotale Chriſti eſt. 1. *Docere* non tantùm externa voce, ſed etiam efficacia Sp. S. internè. 2. *Offerre ſeipſum victimam pro peccatis mundi*. 3. *Perpetuò pro nobis intercedere,* hoc eſt, perpetua ſacrificij ſui memoria efficere, vt Pater nos recipiat in gratiam. *Orare pro populo,* eſt omnium Sacerdotum: ſed *intercedere in cœlis, & in terris apud Patrem pro nobis, vt remittantur nobis peccata,* eſt huius ſummi, & vnici Sacerdotis tantùm. 4. *Applicare ſuum ſacrificium illis, pro quibus orat,* hoc eſt efficere orando, vt Pater nos recipiat in gratiam, id quod fieri non poteſt, niſi & ipſe Chriſtus nos in gratiam recipiat. *Pater pro iis ſanctifico meipſum.* 5.
Ioh.17.19. Deinde efficere, dando nobis veram fidem, *vt amplectamur ipſius beneficia,* ſatisfactionem ſcilicet ipſius pro noſtra iuſtitia. Inde conſtat *Applicationem hæc tria complecti.* 1. *Perpetuam Chriſti voluntatem nos ſeruandi.* 2. *Patris immenſam charitatem erga nos propter Filium.* 3. *Donorum Chriſti acceptionem per veram fidem.*

Ex his omnibus etiam liquet *quid à Chriſto differant reliqui Sacerdotes.* 1. *Illi tantùm docent externa voce,*

non

non interna Sancti Spiritus efficacia. 2. *Non intercedunt perpetuò, nec ſemper impetrant.* 3. *Nemini ſua beneficia applicant.* 4. *Non ſe offerunt victimam pro peccatis aliorum.* Hęc autem omnia ſunt ſolius Chriſti.

3. *De Regio munere Chriſti.*

R*Ex eſt perſona ordinata à Deo, vt ipſa imperet ſola ſecundùm honeſtatis Leges, & habeat poteſtatem, ac potentiam bonos ornandi præmiis, & malos puniendi, ac defendendi ſubditos aduerſus hoſtes, non habens dominum ſuperiorem.*

Rex Regum Chriſtus eſt perſona immediatè ordinata à Deo, quæ Eccleſiam ſanguine ſuo redemptam regit verbo, & Spiritu, ſubditos ſuos afficiens præmiis æternis, defendens eos contra hoſtes, hoſtes autem pœnis æternis puniens. Munus ergo *Regium Chriſti eſt.* 1. *Regere nos, & externa Euangelij ac verbi diuinę voce, & interna Spiritus ſui virtute.* Nam non tantùm docet nos, ſed etiam efficit vt obtemperemus illis quæ docet. 2. *Defendere & conſeruare Eccleſiam in hac vita contra hoſtes internos & externos*; atque hoc dupliciter fit. 1. *Dum ipſe nos defendit ſua omnipotentia.* 2. *Dum ipſe nos armis, hoc eſt, Spiritu ſancto inſtruit, ad reſiſtendum hoſtibus.* 3. *Ornare Eccleſiam beneficiis, dignitatibus, præmiis, reſuſcitare illam, atque illi dare ius ciuium*, nempe glorificationem Regni ſui, id eſt vitæ æternæ participationem. 4. *Vincere & gubernare hoſtes potentia ſua*, ac tandem planè debellatos eos in æternas pœnas detrudere.

Notandum eſt hoc loco *diſcrimen officij Prophetici, Sacerdotalis, & Regij: tum eorum qui erant in veteri Teſtamento, tum Chriſti, tum noſtri. In veteri Teſtamento erant typi, ſeu typici Prophetæ, Sacerdotes, & Reges: Chriſtus eſt reipſa Propheta, Rex, & Sacerdos: Nos autem ſumus Prophetæ, Reges, & Sacerdotes communicatione.* Quale ſit autem illud munus noſtrum Propheticum, Sacerdotale, & Regium, videamus.

LOCVS DE COMMVNIONE
Fidelium, ſeu Chriſtianorum cum Chriſto.

IN hoc agitur de officiis Chriſtianorum, ſeu de *coinonia* eorum cum capite ſuo Chriſto.

Chriſtiani, hoc eſt, vncti dicimur, communicatione officij & dignitatis Chriſti. *vnxit te Deus vltra conſortes tuos.* Chriſtianorum verò nomen Apoſtolorum tempore vſurpari cœpit Antiochiæ.

Heb.1. 9. Pſal.45.7.

Chriſtiani ſunt duplices, Apparentes, & veri. Apparentes dicuntur *& externi*, vel *non veri apparentes, vel hypocritæ, & ſunt plus quàm ſimulati.* Omnes veri, ſunt & apparentes: at contrà, omnes apparentes non ſunt veri. *Apparentes autem, ſeu ſimulati ſunt,* qui ſunt baptizati, quique profitentur doctrinam Chriſti, & fidem in eum, & qui ſunt in cœtu vocatorum. De his apparentibus dicitur, *Multi ſunt vocati, &c Veri ſunt*, qui non tantùm ſũt baptizati, & profitentur doctrinam Chriſti: ſed etiam qui vera fide præditi ſunt, & vera pœnitentia, participes Chriſti & omnium eius beneficiorum, vel Chriſti, & vnctionis Chriſti participes. *Breuius* ita: *Veri ſunt, qui per fidem ſunt membra Chriſti.* Membrum Chriſti eſſe, eſt eundem ſpiritum, qui in Chriſto eſt, habere in nobis habitantem, ſimiliaque in nobis, & in Chriſto operantem: ita vt vniamur Chriſto, ei inſeramur, cum eo copulemur, & cohæreamus.

Mat. 22.14.

De veris hiſce Chriſtianis duntaxat eſt hic locus: non de apparentibus. *Soli enim veri Chriſtiani ſunt participes vnctionis Chriſti.* 1. *Quod ad collationem donorum,* quia ſunt participes eorundem donorum S. S. Eadem .n. S. S. efficit in nobis quæ in Chriſto. *Ex plenitudine ipſius omnes accepimus*, ita tamen vt quæ accepimus, illa Chriſtus habeat nobis perfectiora. 2. *Quod ad ordinationem ad officium*: ſicut enim Chriſtus eſt Propheta, Rex, & Sacerdos: ita quoque nobis eadem ipſe communicat

Ioan.1.16.

beneficia

beneficia, id eſt, *facit nos Prophetas, Reges, & Sacerdotes.* *Ratio* ſimilitudinis hæc eſt : Sicut membra habent vnum caput, & ex illo capite in membra vita, & motus propagantur, eaque inter ſe ſunt copulata: deinde ſicut in capite formantur ſpiritus vitales, proximum ſcilicet inſtrumentum ſenſus & motus : deniq; ſicut in capite ſunt ſenſus exteriores & interiores, quib. totum corpus, & ſingula membra viuificat, videlicet ſi maneant copulata capiti, & ſibi inuicem. Sic Chriſtus eſt viuum caput, cuius ſpiritu reguntur, & viuificantur membra : ſed ei copulata per Spiritum in nobis & in Chriſto habitantem, idque per fidem, per quam & ſimus membra Chriſti capitis noſtri: per fidem .n. accipimus Spiritum per quem fit iſta vnio. Copulata autem ſunt membra inter ſe per dilectioné, quę nõ poteſt abeſſe ſi ſimus capiti coniuncti. Connexio .n. capitis cũ corpore, eſt cauſa connexionis membrorum inter ſe.

Hæc optimè declarantur à natura corporis humani. 1. *Sicut vita ex ſolo capite in omnia membra propagatur: ſic ex vno Chriſto in omnia membra Spiritus ipſius ſpargitur, non autem ex vno membro in aliud. Ego mittam Conſolato-* Ioan. 14. 16.
rem illum vobis à Patre, Spiritum, inquam illum veritatis: 17.
qui à Patre emanat. 2. Sicut in corpore humano varia ſunt dona, & officia membrorum, vna tantùm vita mouens ea omnia: ſic in hoc Eccleſiæ corpore varia ſunt dona, & officia, & tantùm vnus Spiritus cuius beneficio ſingula membra poſſunt obire ſuam functionem. 3. Sicut caput eſt in ſummo loco, ideoque dignius, & in eo fons omnis vitæ: ſic in Eccleſia Chriſtus habet ſuperiorem gradum, & in eo Spiritus eſt ſine menſura, & fons omnium bonorum eſt in eodem : in membris autem, hoc eſt, Chriſtianis, certæ ſunt menſuræ donorum, quæ in illos deriuantur ex vnico capite Chriſto.

Tripliciter autem Chriſtus eſt caput. 1. *Perfectione:* quia Deus & homo, donis antecellens omnibus creaturis, etiam quod ad naturam humanam. *In ipſo*

habitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter, & eſtis in eo completi, &c. Ipſe ſolus dat. S. S. *Hic eſt qui baptizat Spiritu Sancto.* 2. *Dignitate vel ordine, gloria vel maieſtate:* ſicut enim *Deus per ipſum creauit omnia,* ſic fecit eum hęredem omnium, & adminiſtratorem domus 3. *Officio:* regit enim, gubernat, viuificat, alit, & confirmat membra in ipſo manentia, & cum reliquis membris coniuncta.

Tripliciter autem nos membra ſumus. 1. *Quia per fidem, & S. S. ipſi copulati ſumus, atque etiam inter nos cohæremus, ſicuti membra corporis inter ſe.* Atq; hæc membrorum corporis huius inter ſe coniunctio non minùs requiritur, quàm coniunctio totius corporis cum capite Chriſto. Nam ſi ſepares brachium à manu, illud & à capite ſeparabis ac proinde nō ampliùs habebit vitam. 2. *Quia ab eo viuificamur, & regimur, & ex eo, tanquam ex fonte, omnia haurimus,* & niſi maneamus in ipſo, non habemus vitam æternam in nobis: ſicuti nec membra diuulſa à capite. 3. *Quia ſicut in corpore variæ ſunt membrorum facultates, & miniſteria: ſic & varia dona, atque officia ſunt in Eccleſia:* & ſicut omnes actiones partium corporis ad conſeruationem totius fiunt: ita in Eccleſiæ conſeruationem omnia membra debent aliquid conferre.

Quoniam nunc intelligimus *quid ſit eſſe membra Chriſti, & quo modo eius membra ſimus,* etiam clariùs apparebit, *quid ſit eſſe participem vnctionis Chriſti:* id quod & paulò antè fuit indicatum. *Participem eſſe vnctionis Chriſti eſt.* 1. *eſſe participem Spiritus Sancti & donorum eius.* Spiritus Sanctus Chriſti Spiritus in nobis non eſt otioſus: ſed eadem in nobis operatur, quæ & in Chriſto, niſi quòd Chriſtus vnus habet plura bona, quàm nos omnes, eaque gradu etiam perfectiora. 2. *Chriſtum nobis communicare ſuum munus propheticum, ſacerdotale, & regium.*

Itaq; *Propheticum noſtrum officium eſt.* 1. *verè agnoſcere Deum & eius voluntatem.* 2. *Verè agnitum profiteri,* fidelitate, audacia, & conſtantia confeſſionis. Mat. 10. 32. *Quiſquis confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram*

coram Patre meo qui eſt in cælis.

Sacerdotale noſtrum officium eſt. 1. *Docere. Tu conuerſus confirma fratres tuos.* 2. *Deum rectè agnitum inuocare.* 3. *Præſtare Deo gratitudinis officia*, id eſt, cultum, vel obedientiam internam, & externam, in corde, & affectu erga Deum, & profeſſionem in omnibus vitæ actionibus: vel *offerre Deo officia eucharistica*: & quidem. 1. *nosipſos*, cùm nempe veterem hominem in nobis mortificamus. 2. *præces noſtras.* 3. *eleemoſynas. Preces tuæ, & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt memoriæ cauſa in dei conſpectum.* 4. *Verbum Dei. Operans Euangelio Dei vt oblatio gentium fiat accepta.* 5. *Crucem, & calamitates*, dum perſecutionem patimur. *Si pro libamento offeror ſuper hoſtia & ſacrificio fidei veſtræ, gaudeo, & gratulor omnibus vobis. Ego iam libor & tempus reſolutionis meæ inſtat.* Porrò *hoc officium Sacerdotale nobis communicat Chriſtus.* 1. *efficiendo vt ea Deo offeramus.* 2. *efficiendo vt Deo placeant ea.* Differt tamen Sacrificium Chriſti, ſicut à veterum Sacerdotum ſacrificio, ſic & à noſtro. 1. *Chriſtus obtulit ἱλαστικὸν & eucharisticum ſimul*: nòs offerrimus Euchariſtica tantùm. Sacerdotes etiam veteres obtulerunt Euchariſtica: quia hæc ſunt totius Eccleſiæ inde ab initio vſque ad finem. Quæ autem illi præterea obtulerunt, tantùm fuerunt typica: at neque nos offerimus typica, quia tantùm Euchariſtica: neque etiam Chriſtus. Ipſe enim non typicum, ſed reale, ſeu ſignificatiuum ſacrificium obtulit: quippe cùm non typicus, ſed ſignificatiuus ſit ſacerdos. 2. *Chriſti ſacrificium valet per ſe, propter ſuam ipſius dignitatem*: noſtra ſacrificia non propter nos ſed propter ipſius Chriſti dignitatem valent. 3. *Sacrificium Chriſti eſt perfectum*: noſtra verò ſunt peccatis inquinata & imperfecta.

Luc.22.32. Act.10.4. Ro.15.16. Phil.2.17. 2.Tim.4.6.

Regium noſtrum officium eſt. 1. *Pugnare & vincere per fidem in Chriſtum*, qui nobis reſtituit amiſſam dignitatem regiam, & cœleſtem, & ius in omnes hoſtes. *Id autem fit dupliciter.* 1. *Dum vera fide ſtatuimus nos habere remiſſionem peccatorum noſtrorum.* 2. *Dum accipiamus per*

eandem

eandem fidem Spiritum Sanctum ad reprimendum peccatum inchoatione in hac, & conſummatione in altera vita. Tandem *omnibus hoſtibus, Chriſti gratia domitis, æterna beatitudine, & gloria frui*, hoc eſt, regnum cœleſte (quod virtute Spiritus Chriſti in nobis inchoatur in hac vita, quodq; iam poſſidemus per fidem) occupare tandem plena poſſeſſione.. *Poſſidete regnum paratum vobis à iactis fundamentis mundi*. Regnum autem noſtrum differt à regno Chriſti. 1. *Chriſti regnum eſt hæreditarium*: Ipſe enim eſt naturalis filius: ac proinde regnum pertinet ad nos iure adoptionis. Nam nos per & propter Chriſtum naturalem filium Dei ſumus ipſius adoptiui filij: At *Chriſtus vt filius domui ſuæ præeſt.* 2. *Ipſe eſt Rex omnium creaturarum, ac totius Eccleſiæ & quidem ſolus eſt Rex in Eccleſia.* nulli Angeli, nulli homines ſunt vel erunt Domini Eccleſiæ: ſed tantùm reliquarum creaturarum. Vnde & apparet mentiri Pontificem Romanum, quòd dicat ſe eſſe caput Eccleſiæ. Cœlum, & terra, atque adeo omnia ſeruient nobis: gloria, maieſtas, excellentia donorum non vulgaris nobis erit, ſed maxima: condemnabimus hoſtes, hoc eſt, in condemnandis hoſtibus nos vnà cum tota Eccleſia iudicio dei ſubſcribemus: denique regnum habebimus non in Eccleſiam quidem, ſed in omnes reliquas creaturas. Solus autem Chriſtus & in Eccleſiam vniuerſam, & in omnes res creatas pleno iure regnum obtinebit. 3. *Ipſe vincit & gubernat hoſtes ſua potentia*: nos autem ſuperamus hoſtes in ipſo, per ipſum, ipſius gratia & auxilio. *Confidite, ego vici mundum.* 4. *Ipſe regit Eccleſiam, ſceptro Spiritus & verbi ſui, mouens corda, & reſtituens imaginem amiſſam*: atque hoc eſt ſolius Chriſti. Nos tantùm ſumus miniſtri, & adminiſtratores externę vocis, & rituum: non poſſumus dare S. S. ſicut & Baptiſta dixit, *Ego quidem Baptizo vos aqua. Is verò qui ponè me venit, ipſe vos Baptizabit Spiritu Sancto & igni.*

Mat. 25. 34. Heb. 3. 6. Ioan. 16. 33. Mat. 3. 11.

Credo in Filium eius (Dei Patris) vnicum.

Credere in Vnicum, vel vnigenitum *Dei Filium, eſt credere*

credere. 1. *Hunc Ieſum eſſe naturalem Filium Patris,* id eſt, verum Deum de vero Deo, lumen de lumine, nec habere ſecundùm diuinitatem ſuam fratres. 2. *Illum eſſe natura Filium, vt omnes credentes faciat adoptione filios,* quales non ſunt natura. *Quotquot eum acceperunt, dedit eis hanc poteſtatem, vt filij Dei fierent, nempe iis qui credunt in nomen eius.* Ioan. 1. 12.
Quia Chriſtus eſt naturalis Dei Filius, ideò poteſt nos adoptiuos dei filios facere: ſed intercedente aſſumptione naturæ noſtrę. 3. *Etiam meipſum à Patre propter Filium eſſe adoptatum:* ſicut dicitur, *Deus nos glorioſa gratia ſua gratis effecit ſibi gratos in illo dilecto.* Ephe. 1. 6.

Cæterùm vt magis hæc fiant conſpicua, paucis erit explicandum, *Quinam & quot modis dicantur filij,* atque ita deinde, *Quinam ſint, ſiue dicantur filij Dei. Filij ſunt,* ac dicuntur, *vel nati filij, vel adoptiui. Nati filij* ſunt qui ſimul cœperunt & eſſe filij. *Qui ſunt nati filij, aut nati ſunt ex parentibus, aut nati per gratiam filij. Nati ex parentibus filij* propriè dicuntur naturales, quibus nimirum eſſentia ſuorum parentum communicatur: eaq; vel ex parte, vel tota. Ex parte nobis communicatur eſſentia & natura noſtrorum parentum, ex quibus naſcimur: Tota Chriſto ſecundùm diuinitatem ſuam à Patre communicatur eſſentia diuina. Nos ſumus naturales filij parentum noſtrorum: Chriſtus autem ſecundùm naturam ſuam diuinam naturalis eſt & vnicus Dei Filius, eiuſdem ſubſtantiæ, naturæ, vel eſſentiæ cum Patre, ex cuius ſubſtantia, modo prorſus inenarrabili, genitus eſt ab æterno. *Sicut Pater vitam habet in ſeipſo, ſic dedit & Filio, &c.* Communicauit igitur ei Pater vitam, qua & per ſe viuit, & creaturas alias omnes viuificat; quæ & eſt vna tantùm & æterna deitas. Ioan. 5. 26.

Nati per gratiam filij ſunt, qui ſimul quidem cœperunt & eſſe filij: ſed qui illud quod ſunt filij, habent tantùm per gratiam creationis, vt Angeli, & Adam ante lapſum. Hi ſunt filij Dei per gratiam Creationis: quia deus eos creauit, vt haberet eos pro filiis, & ij rurſus deum agnoſcerent & celebrarent vt patrem benignũ.

Dicuntur

Dicuntur autem nati per gratiam filij, impropriè quidem, ſed eatenus tantùm, quatenus eſſe cœperunt filij Dei ſimul atque creati & exiſtere cœperunt: nimirum natura. 2. *Per gratiã conceptionis è S.S & vnctionis cum λογῳ*, vt Chriſtus ſecundùm humanam naturam: quia ſecundùm hanc fuit Filius Dei per gratiam ſtatim ab eo ipſo momento quo cœpit homo naſci: idque ideo, quia virtute S.S. ab omni labe purus ex virginis ſubſtantia natus eſt, atque ita perſonaliter cum *Logo* vnitus.

Adoptati Filij, vel adoptiui ſunt, qui non ſimul cœperunt & eſſe, & eſſe filij, qui iam erant antequam eſſent adoptati, qui aliquando fuerunt non filij, qui extiterunt antequam eſſent filij: facti ſunt autem filij lege tantùm & voluntate adoptantis eos, & donantis iure Filiorum: ita vt ſint eo loco, ac ſi eſſent ex eo nati. Sic Adam poſt lapſum, item omnes Electi vel renati ſunt filij Dei adoptiui: antequam autem adoptarentur in Filios Dei, ſunt filij iræ. *Obiect. Chriſtus dicitur in Nouo Teſtamento homo Deus. Ergo non aliqua eſt natura inuiſibilis in hoc homine: & ſic corrumpitur Scriptura, quia cùm dico te eſſe Scholaſticum, non dico Scholaſticum eſſe in te. Reſp.* Chriſtus vocatur ab Apoſtolo Deus ſecundùm ſpiritum. Scriptura aſſerit *hunc hominem eſſe Deum*, *in ipſo*
Rom. 1. 4. Col. 2. 9. *habitare omnem plenitudinẽ Deitatis corporaliter.* Chriſtus
Ioa. 2. 19. de ſeipſo, *Deſtruite* (inquit) *Templum hoc*: & autor epiſt.
Heb. 9. 11. ad Heb. meminit *tabernaculi naturæ humanæ. Paſſus eſt*
Ioan. 1. 14. *ſecundùm carnem. logos factus eſt caro, & venit in propria.* Item diſertè tribuit Scriptura Chriſto pugnantes proprietates, quæ vni vno tempore non poſſunt tribui, vt vt *quòd paſſus ſit, quòd reſurrexit.* Tribuit etiam ei naturam finitam & infinitam. Ergo neceſſe eſt hoc accipi *per communicationem Idiomatum.* Non deſcribitur Deus talis qui ſit factus, & quidẽ propter dona excellentia: ſed æternus, qui dat Spiritum Dei, & per eum eſt efficax in cordibus. Hæc filiorum, eoq; & filiorum Dei diſtributio, in tabula depicta clarior erit.

Filij

Filij ſunt
- Nati
  - Ex parentibus: qui propriè ſunt naturales, ii'que communicatur eſſentia parentum ſuorum.
    - Tota, vt Chriſto, cui ſecundùm diuinitatem ſuam communicatur eſſentia diuina Patris tota.
    - Ex parte, vt nobis quibus eſſentia parentum noſtrorum communicatur tantùm ex parte.
  - Per gratiam
    - Creationis.
      - Angeli.
      - Adam ante lapſum,
    - Conceptionis è Spiritu Sancto, & vnionis cum *Logo* vt Chriſtus ſecundùm humanam naturam.
- Adoptati
  - A Deo vt
    - Adam poſt lapſum.
    - Omnes Electi.
  - Ab hominibus.

Eſt & alia diuiſio filiorum Dei.

Filiorum Dei
- Vnus eſt naturalis, nempe *Logos*.
- Alij omnes ſunt per gratiam
  - Creationis: vt
    - Angeli.
    - Adam ante lapſum
  - Conceptionis è Spiritu S. & vnionis cum *Logo*, vt Chriſtus ſecundùm humanam naturam.
  - Adoptionis: vt
    - Adam poſt lapſum,
    - Omnes renati, vel electi.

Ex his patet manifeſtè, tum *quomodo nos filij Dei ſimus*, videlicet *Adoptione*: tum *quomodo Chriſtus Filius Dei ſit vnigenitus*, nempe *ſecundùm diuinitatem*, ſecundùm quam genitus eſt ab æterno ex Patris ſubſtantia.

Ob. 1. *Qui habet fratres, non eſt vnigenitus : Chriſtus habet fratres: Ergo, &c.* *Reſp.* Qui habet fratres, ſcilicet eiuſdem generationis, nimirum nec naturales, nec ſecundùm id genitos, ſecundùm quod ipſe genitus eſt, id eſt, non genitus ex Patris ſui ſubſtantia. *Inſtantia. Cur ergo ſumus fratres Chriſti? Reſp.* Fraternitas noſtra cum Chriſto conſiſtit. 1. *In ſimilitudine naturæ humanæ, & quia nati ſumus ex eodem Patre Adamo.* 2. In *amore fraterno erga nos.* 3. *In conformitate cum ipſo*, quæ conſiſtit in perfecta iuſtitia & beatitudine. 4. *In conſummatione beneficiorum omnium.*

Ob. 2. *Qui habet generationem diſſimilem aliorum filiorum generationi, eius reſpectu dicitur vnigenitus : Chriſtus ſecundùm humanam naturam habet generationem diſſimilem aliorum dei filiorum generationi. Ergo Chriſtus ſecundùm humanam naturam eius diſſimilis generationis reſpectu dicitur vnigenitus. Reſp.* Qui habet generationem diſſimilem, ſcilicet tota ſpecie, hoc eſt, natura, & modo generationis. Proinde Chriſtus non dicitur ſecundùm humanitatem Filius Dei vnigenitus, ſed ſecundùm diuinam naturam, quia eſt ſolus de Patris eſſentia ab æterno genitus. De nullo alio dicitur quod *Pater ei det vitam in ſeipſo habere* : item quòd *in ipſo omnis plenitudo Deitatis habitet corporaliter*. Quia ſecundùm humanam ſuam naturam habet generationem modo tantùm diſſimilem reliquorum hominum generationi. Vnigenitus autem reſpicit naturam & eſſentiam, non conceptionem miraculoſam. 2. Scriptura non vtitur tali loquendi forma. *Primogenitus vocatur.* 1. *Secundùm diuinitatem ſuam, tempore, & dignitate.* 2. *Secundùm humanitatem, dignitate tantùm & merito*: quia donis antecellit omnes. *Ius primogenituræ* erat habere duas partes ex hæreditate, cùm reliqui tantùm haberent

ſinguli

ſinguli vnam. Cauſa autem Iuris illius, erat officium: reliquis enim præerat,& gubernabat eos.

Ob.3. *Omnis filius eſt vel naturalis, vel adoptiuus. Sed Chriſtus ſecundùm humanam naturam non eſt naturalis filius. Ergo ſecundùm eam eſt adoptiuus.* *Reſp.* Non eſt ſufficiens enumeratio in Maiore, quia poteſt quis gratia filius eſſe.

Ob.4. *Sed gratia eſt adoptio.* *Reſp.* Gratia latiùs patet quàm adoptio. Chriſtus eſt Filius gratia vnionis cum *Logo*, non adoptionis. Filius ſimul ac conceptus eſt in vtero virginis vnitus eſt *Logo*, & cum eo cœpit eſſe filius. Nos ſumus adoptione filij, quia, vt antea dictum eſt, non naſcimur filij gratiæ, ſed iræ,& adoptione ſumus filij gratiæ. Quoniam verò credere non poſſumus, Chriſtum eſſe filium Dei vnigenitum, & multò minus credere poſſumus in hunc vnigenitum dei Filium, niſi ſimul credamus Chriſtum eſſe verum Deum, *Logon* ſcilicet illum æternum eiuſdem cum Patre ſubſtantiæ, dignitatis, potentiæ, ac naturæ: reſtat iam vt contra hæreticos paucis agamus.

DE DEITATE CHRISTI.

HÆC notanda eſt contra hæreticos propoſitio, *Logon eſſe filium Dei æternum.* 4. autem ſunt propoſitionis huius partes, quæ tanquam præcipuæ queſtiones ad locum *de deitate Chriſti* explicandum requiruntur.

1. *Quod Chriſtus natus ex Maria virgine, etiam præter corpus, & animam ſit ὑφιςάμενον contra Samoſatenum.*

2. *Quòd ſit perſona diſtincta à Patre, contra Sabellium. qui concedit quidem Filium ſemper fuiſſe, ſed eandem perſonam quæ eſt Pater & Sp.S. & iam dici Patrem, iam Filium, propter diuerſitatem officij.*

3. *Quod ſit ἴσος ſeu æqualis Patri.*

4. Quòd

4. *Quòd ſit Patri ὁμοούσιος ſeu conſubſtantialis.*

1. *Chriſtus ex Maria virgine natus etiam præter corpus & animam eſt ſubſiſtens.*

DVplici via vtimur ad hanc quęſtionem probãdam Scripturæ teſtimoniis. Vel enim colligimus teſtimonia ſecundùm ordinem Bibliorum : vel conſtituimus certas claſſes argumentorum. Vtraque eſt bona Methodus: ſed poſterior magis iuuat memoriam, eaque facilior eſt, & commodior. Quando enim ordine recenſentur teſtimonia, ſæpe recurrunt eadem, & iidem medij termini. Nos ergo ſequemur ordinem commodiorem : & vt ſcriptutæ teſtimonia habeamus in conſpectu, ad certas claſſes ea referamus.

Claſſis 1. *Quod Chriſtus non tantùm verus homo, ſed etiam verus Deus ſit, & ante carnem aſſumptam fuerit,* probatur contra Ebionem & Cerinthum iis locis ſacræ ſcripturæ, quæ ponunt, & opponunt in Chriſto duas naturas, & quibus deſcribitur *logos* qui factus ſit homo. *Deus manifeſtatus eſt in carne.* Ergo alia natura eſt, *quæ*
1.Tim.3.16. *apparuit in carne, quæ aſſumpſit carnem, quæ de cælo deſcen-*
Heb.2.16. *dit, & in hunc mundum veniens, particeps factus eſt carnis*
Ioa. 3.13. *& ſanguinis* : alia item natura, quæ aſſumpta eſt, in
Ioa.18.37. quam venit, & quæ apparuit: aſſumens enim, & aſſum-
Heb.2,14. ptum non ſunt idem. Quia igitur *logos* aſſumpſit naturam humanam, alius ab ea ſit oportet, qui ante eam aſſumptam extiterit, nec in eam ſit conuerſus, ſed habeat hypoſtaſin ab aſſumpta carne diuerſam ac diſtinctam. Quòd autem *Logos* aſſumpſerit carnem, præter multa alia Scripturæ teſtimonia, ſatis confirmat illud
Ioa. 1.1. Euangeliſtæ, *Et ſermo ille caro factus eſt.*

Ob. *Logos, hoc eſt, iſte prædicator Ieſus factus eſt Caro.* Re.
Io. 1.11. *Logos* dicitur antè fuiſſe quàm aſſumpſerit humanam
Ioa.6.51. naturam. *Ad ſuos venit. Ego ſum panis viuificus, qui è cæ-*
1.Pet.3.19. *lo deſcendi. Chriſtus per Spiritum temporibus Noæ ſpiritibus qui ſunt in carcere, olim immorigeris, profectus prædicauit.* Illud autem diligenter eſt obſeruandum, quòd dicatur, *Logon* aſſumpſiſſe carnem, non conuerſum eſſe in

in carnem: id eſt, diſtinctam eſſe naturam diuinam à carne aſſumpta.

Prima itaque ratio ex Scripturis deſumpta, qua aſſeritur *Chriſtum prẹter humanam naturam eſſe Subſiſtentem*, hæc eſt, *quia logos, qui aſſumpſit humanam naturam, diſtinguitur in ſacra ſcriptura à carne, quam aſſumpſit*: atque cò pertinent & hæc. *Ex quibus patribus Chriſtus eſt, quod ad carnem attinet. Mortificatus quidem carne, Viuificatus autem Spiritu.* Eſt igitur aliquid in Chriſto quod non ex Patribus, & quod non eſt paſſum. *Deſtruite templum hoc, & tribus diebus erigam illud.* Eſt igitur alia natura, quę deſtruitur: alia quę deſtructam ſuſcitat, nempe *Logos*, qui vocatur apud Ioan. *vnigenitus Filius*. *Nullus aſcendit in Cœlum niſi qui deſcendit de cœlo, nempe filius hominis, qui eſt in cœlo. Quoniam pueri participes ſunt carnis & ſanguinis, ipſe quoq; conſimiliter particeps factus eſt eorundem.* Oportet igitur aliud fuiſſe quod fieret particeps: ac proinde *Logos* eſt *ſubſiſtens* præter carnem & ſanguiné.

Rom. 9.5.
1. Pet. 3. 18.
Io. 2. 19.
Ioan. 1. 18.
Ioan. 3. 13.
Heb. 2. 14.

Claſſis. 2. *Chriſtum præter humanam naturam eſſe ſubſiſtentem*, confirmatur iis locis Script. quib. *ipſe vocatur Filius Dei proprius*. *Qui proprio Filio non pepercit*. Iudæi clamant aduerſus Chriſtum coram Pilato: *Filium Dei ſe finxit*: alioquin ipſi Iudæi blaſphemiæ rei fuiſſent, cuius accuſabant Chriſtum, cùm & ipſi ſe agnoſcerent Dei filios: & alio loco clariùs id explicatur, vbi dicuntur Iudæi *ſtuduiſſe Chriſtum trucidare, quòd ſe Deo parem faceret, & Deũ dixiſſet Patrem ſuum*, id eſt, Patrem ſibi proprium ac peculiarem: quod ex eo colligunt, quia *Operandi* verbum, quod Deo proprium eſt, ſibi vendicat. Colligitur ergo: vel ex ipſorum Iudæorum verbis, Chriſtum eſſe Filium Dei proprium, & naturalem, hoc eſt, Filij habentem ius, quod alij ex gratia per illum accipiunt. Quòd ſi Chriſtus appellaſſet ſeſe Filium Dei, vel adoptiuum, vel gratiæ tantùm: non iudicaſſent ipſum Iudæi (quod & paulò antè dictum eſt) blaſphemum. Sic .n. ſeipſos blaſphemos iudicaſſent: quoniam ſe etiam eſſe Dei filios gloriabantur: quòd ſi

Rom. 8. 32.
Ioan. 19. 8.
Ion. 5. 18.

verò calumnia fuiſſet Iudæorum, certe Chriſtus eam refutaſſet: non autem declinauit à ſe quod dicebant Iudæi. Imò hoc ipſum quod dicebant, verum eſſe firmis rationibus oſtendit. Iam quia Chriſtus eſt proprius Dei Filius, alia prҿter humanam in ipſo ſit natura neceſſe eſt, ſecundùm quam proprius Dei ſit filius. Et enim ſecundùm humanam naturam ſuam, hoc eſt, corpore & anima, eſt ex noſtro genere.

Ob. Dicitur Filius Dei proprius, quia à Deo factus eſt. Sicut & Eccleſia Dei populus proprius appellatur. *Reſp.* Corruptela eſt. Apoſtolus enim loco antè citato, Filium Dei proprium opponit & nobis, & Angelis ipſis: quippe quum nec Angeli nec nos proprij ſimus Dei Filij. *Proprius* enim *Filius dicitur, qui eſt è ſubſtantia Patris ſuè propagatus.* Itaque *quum ſolus Chriſtus dicitur Dei Filius*, ipſe etiam ſolus è ſubſtantia Dei Patris propagatus eſt, ac proinde ſolus ipſe eſt naturalis Dei Filius, non autem adoptione, & gratia. Qui enim gratia aut adoptione (quemadmodum nos) Dei filius eſt, non eſt filius dei naturalis. Ex his euincitur manifeſtè, *Chriſtum non tantùm præter humanam naturam, ſed etiam ante eam aſſumptam, imò ab æterno eſſe ſubſiſtentem.* Sicut enim diuina natura Patris eſt ab æterno, eòque ante carnem Chriſti: ſic etiam Chriſtus eſt ab æterno, ideoq; ante aſſumptam à ſe naturam noſtram. Nam *quia Filius dei naturalis eſt*, habet eandem integram (impartibilem nimirum) Eſſentiam Dei communicatam: ita tamen vt Pater eandem & integram nihilominus retineat.

Ob. 2. At non habetur in Scriptura, quòd ſolus Chriſtus ſit æternus naturalis Dei Filius. Ergo figmentum eſt hominum. *Reſp.* Habentur æquipollentia, vt Rom. 8. 32. *Filius proprius*. Ioan. 3. 16 *Filius vnigenitus.*

Ob. 3. At potuit ſemper eſſe Logos, ſed non Filius. Verùm dictus eſt Filius, reſpectu futuræ filiationis in carne aſſumpta. *Reſp.* 1. Imò ſic non eſſet filius proprius. 2. Eſt talis *cui dedit Pater habere vitam in ſeipſo*. Ioan. 5. 26. Non eſſet diſcrimen perſonale inter Patrem & Filium, vt eſt.

Ob.

Ob.4. Qui ante carnem aſſumptam non nominatur in Script. Filius Dei, is ante carnem natam non fuit filius. At Chriſtus non dicitur in Scriptura Filius Dei ante natiuitatem ex Virgine. Non igitur ante fuit Filius. Reſp. gemina eſt. Primùm neganda eſt Maior. Scimus enim patefactionem Dei in nouo Teſtamento clariorem eſſe quàm in veteri. Itaque etiamſi verum eſſet, quod iſti volunt, Filium Dei non appellari Filium, niſi aſſumpta carne: tamen cùm Filium illum qui carnem aſſumpſit, multis in locis clariſſimè doceatur ante carnem aſſumptam fuiſſe, vt Sermo, *qui eſt vnigenitus Patris, erat in principio, Per filium omnia ſunt condita: Pater meus vſq; huc operatur, & ego operor*: nequaquam dici poſſet, ideo non ante carnem aſſumptam fuiſſe Filium, quia non priùs appellatus eſſet hoc nomine. Deinde nec Minor vera eſt. Nam vtcunque vetus teſtamentum ſit obſcurius nouo, tamen apud Salomonem dicitur ſapientia Dei coęterna à Deo genita. Prædictum eſt item Meſſiam fore Deum & dei Filium, ſingulari & alio modo quàm cæteri filij. Ieſ.7. *Vocabitur nomen eius Immanuel*. Ieſ.9. *Vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, deus fortis, Pater æternitatis, Princeps pacis.* Ier.23. *Hoc eſt nomen quo vocabunt eum, Iehoua iuſtitia noſtra.* Pſ.2. *Iehoua dixit ad me, Filius meus es tu.* Item. *Oſculamini Filium.* 2. Samuel.7. *Ego ero illi Pater, & ipſe erit mihi Filius.* Iam tum igitur & exiſtere, & Filium Dei eſſe ſignificabatur eum, qui poſtea homo futurus erat.

Ob.5. Si diuina Chriſti natura etiam ſine humana natura fuit Filius Dei, tres filij conſtituentur: nempe Diuinitas, natura humana, & totus Chriſtus vtraq; natura conſtans. Non igitur fuit aliquis Filius ante Ieſum natum. Ad hoc reſpondetur, antecedens eſſe falſiſſimum. Quia .n. *Logos* non Perſonam ſeu filium Dei alium, ſed naturam aliam ſibi copulauit & vniuit perſonaliter, aſſumptio hæc non plures perſonas ſiue Filios facit: ſed vna atque eadem perſona, ſiue vnus Filius eſt, geminam in ſe naturam habens.

Ob.6. Si diuinitas olim ſine carne fuit Filius, & nunc duæ naturæ ſunt vnus Filius, erunt nihilominus duo Filij, vnus incorporeus, alter autem corporeus. Non igitur ante carnem fuit aliquis Filius. Reſp. neque hoc antecedens verum eſt. Vnus enim atque idem Filius eſt, olim incorporeus, vnius naturæ, ac tantùm *Deus*: nunc autem corporeus, duarum naturarum, ac deus & homo exiſtens.

Ob.7. Natura humana per ſe non eſt Filius: Ergo neq; diuina per ſe Filius eſt. Reſp. Neganda eſt conſequentia: quia magna eſt diſſimilitudo naturarum quæ comparantur. *Logos* extitit & fuit perſona & Filius, etiam ante aſſumptam carnem. Humana autem natura nec fuit ante aſſumptionem, nec aſſumpta per ſe conſtituit perſonam. ideoq; ipſa ſeorſum non eſt Filius, ſed in Filio eſt, ſeu altera Filij natura eſt: *Logos* autem & ſeorſum & vnitus carni idem Filius eſt, ſecundùm ſe Filius dei natura eſt, ſecundùm naturam verò aſſumptam, naturalis Filius hominis, & Filius dei, perſonalis vnionis gratia.

Claſſis 3. Idem probatur iis locis, quibus *Chriſtus vocatur Vnigenitus.* Ioan.3.16. *Ita deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum dederit. Spectauimus gloriam eius, gloriam in-* Ioan.1.14. *quam, vt vnigeniti egreſſi à Patre.* Vnigenitus autem eſt, qui non habet fratres plures: at Chriſtus ſecundùm naturam humanam habet fratres. Heb.2.14. *Quoniam Pueri participes ſunt carnis, & ſanguinis, ipſe quoq; conſimiliter particeps factus eſt eorundem.* Et paulò pòſt. *Non angelos aſſumpſit, ſed ſemen Abrahæ. Vnde debuit per omnia fratribus ſimilis fieri.* Et paulò ante: *Qui ſanctificat & qui ſanctificantur, ex vno, & eiuſdem naturæ, ſcilicet humanæ, ſunt omnes, quam ob cauſam non erubeſcit fratres ipſos vocare.* Eſt igitur in Chriſto alia natura, ſecundùm quam eſt vnigenitus Patris Filius.

Ob. Dicitur vnigenitus, quia ſolus genitus eſt homo Ieſus ex virgine per Spiritum Sanctum. Reſp. Eſt corruptela. 1. Vnigenitus eſt, qui ſolus eſt ex Patris ſubſtantia genitus, & qui ſolus eſt naturalis filius.

2. *Logos*

2. *Logos* vocatur vnigenitus, qui antè naturā humanam exiſtebat. Id patet ex illo Ioannis. *Spectauimus gloriam eius*, ſcilicet τȣ λόγȣ, non autem eius hominis Ieſu, ſicuti volunt hæretici. Nam non eſt aliud antecedens, quam *Logos*. Præcedit enim, *Sermo ille Caro factus eſt: & commoratus eſt inter nos*: deinde ſequitur, *& ſpectauimus gloriam eius*. Si igitur *Logos* ipſe vocatur, & eſt vnigenitus: certè non ſignificat vnigenitus hoc loco generationem ex Maria, ſed generationem ex Patre ab ęterno. 3. In ſcriptura ſæpe diſcernitur generatio *Logou* à generatione Chriſti ex virgine. Euangeliſta (vtì videmus) *Logon vocat vnigenitum à Patre egreſſum*. Sic à ſapientia dicitur. *Ante colles*, id eſt, ab initio, Prou. 8.25. *formata*, ſeu (vt interpretatur Chaldæus paraphraſtes) genita. Apud Matthæum verò legimus, *Ieſum*, qui dicitur Chriſtus, *ex Maria eſſe genitum*. 4. Vnigeni- Mat. 1.18.25 tus opponitur Angelis & hominibus: quippe qui neq; per adoptionem, vt hi, neque per gratiam creationis, vt illi, ſed natura Filius eſt. Eſt igitur Chriſtus, præter humanam naturam quam aſſumpſit, *ſubſiſtens*. quoniam videlicet ipſe vnigenitus Dei Filius.

Claſſis 4. Ad hanc claſſem pertinent Scripturæ teſtimonia, *quæ manifeſtè nomen Filij ad diuinam Chriſti naturam referunt*. *Non miſit Deus filium ſuum in mundum* Ioa. 13.47. *vt condemnet*. Pater in mundum miſit filium: humana autem filij natura in mundo eſt nata: erat ergo Filius antequam in mundum mitteretur. Huc referuntur & illa, quę confirmant Chriſtum etiam ante carnem aſſumptam vocari Filium Dei. *Per quem Filium etiam* Heb. 1.2. *mundum condidit. Quod eſt illi nomen? quod nomen Filij eius?* Prou. 30.4. *Per eum* (Filium dilectum ſibi) *condita ſunt omnia quæ in* Col. 1.16. *cælis ſunt, & quæ in terra. Pater meus vſque adhuc operatur,* Ioa. 5.17. *& ego operor*: & paulò pòſt: *Quæcunque Pater facit, hæc etiam Filius pariter facit. Nemo nouit Filium niſi Pater,* Mat. 11.27. *neque Patrem quiſquam nouit, niſi Filius, & cuicunque voluerit Filius retegere*. Si omnia per filium condita ſunt: ſi Filius eadem operatur quæ Pater: ſi denique non niſi

per filium pij inde ab initio cognouerunt Patrem, certiſſimum eſt Filium non tantùm ante aſſumptam carnem, ſed ab æterno eſſe in ſinu Patris. Proinde aduerſarij dicere nequeunt, Chriſtum tum demum appellatum fuiſſe Filium, quando miraculosè conceptus eſt.

Claſſis 5. Hîc teſtimonia continentur, *quæ tribuunt Filio opera diuina ante carnem aßumptam. Per quem*
Heb.1.2. *& mundum condidit:* per humanam autem naturam non condidit mundum: nam illa ipſa fuit facta. *Hic*
Ioa.1.2.3. *ſermo erat in principio apud Deum, omnia per hunc* (ſermo-
Ioa.5.17. nem) *facta ſunt. Pater meus vſque adhuc operatur, & ego operor.* Sed Caro, vel humana Chriſti natura nec omnia operabatur, quæ Pater, neque quicquam eodem modo quo Pater, etiam tunc cùm erat facta, ne dicam ab initio. Ergo ſecundùm quod operabatur, id fuit aliud quàm homo. *Nemo nouit quis ſit Filius niſi Pater,*
Luc. 10.22. *& quis ſit Pater niſi Filius, & cuicunque voluerit Filius detegere. Vnigenitus ille Flius, qui eſt in ſinu Patris, ille nobis*
Ioan. 1. 18. *expoſuit.*

Claſſis 6. Huc pertinent loci Scripturæ, *qui aſſerunt Chriſtum eſſe Logon. Sermo ille caro factus eſt.* Quoniam
Ioa.1.14. Ioa.1.1. caro factus eſt *logos*, manifeſtum eſt eum extitiſſe ante aſſumptam carnem: & quoniam Chriſtus *Logos* dicitur, conſtat etiam ipſum eſſe verum Deum. *Logos* enim *Deus* appellatur: *Logos* in principio erat apud Deum: per *Logon* omnia facta ſunt: item *Logos* erat, & author, vita, & lux omnis vitæ & lucis in omnibus: deni-
Ioa.1.18. que *Logos* nominatur vnigenitus ille Dei Filius, atque omnibus Electis patrem reuelat. *Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus ille Filius qui eſt in ſinu Patris, ille nobis expoſuit.* Eponit autem vel reuelat Patrem, eumque reuelauit non tantùm piis, qui vixerunt poſt aſſumptam ipſius humanam naturam: ſed & iis qui vixerunt ante illam aſſumptam. Proinde fuit ipſe antequam homo fieret.

Claſſis 7. Ad hanc illa referuntur teſtimonia, quæ Chriſtum

Chriſtum teſtantur eſſe ſapientiam Dei. Sapientia Dei per quam ipſe omnia condidit, eſt æterna, ſemperque fuit ſubſiſtens. Filius eſt illa ſapientia Dei. Ergo Filius eſt *æternus, & per conſequens extitit ante naturam humanam.* Minor probatur. 1. In prouerbiis. Vbi *ſapientia Dei dicit ſe genitam.* Porrò genitum eſſe, cùm de natura intelligente dicitur, nihil aliud quàm Filium eſſe ſignificat. 2. Chriſtus ipſe vocat ſeſe Dei ſapientiam. *Propterea etiam Sapientia Dei dixit, Mittam ad eos Prophetas.* 3. Apoſtolus etiam vocat Chriſtum Dei ſapientiam. *Ipſis autem vocatis prædicamus Chriſtum Dei potentiam ac Dei ſapientiam.* 4. Eadem adſcribuntur huic Sapientiæ Dei, quæ alibi Sermoni, & Filio tribuuntur officia propria. Atque illa fuſiùs explicantur in libro Sapientiæ. 7. 8. 9. 10. cap. Maior probatur à Sol. in Prouerbiis. *Dominus poſſedit me initio viæ ſuæ.* Etſi enim verùm eſt, adhortationem ibi ad ſtudium doctrinæ cœleſtis inſtitui: tamen ſapientię nomen dupliciter vſurpari, & à doctrina, quæ eſt ſapientia ſeu lux creata in mentibus hominum, ad conciliandam huic authoritatem, ad ſapientiam increatam, hoc eſt, ad ipſum Deum, authorem illius & fontem, fieri tranſitum, attributa illa manifeſtè euincunt.

Prou. 8. 24.

Luc. 11. 49.

1. Cor. 1. 14.

Prou. 8. 22.

Claſſis. 8. *Quæ de officio Mediatoris* extant teſtimonia, pertinent ad hanc claſſem. *Vt Eccl. plenè liberetur, indiget Mediatore, non tantùm propter quem, ſed & per quem colligatur, ac ſeruetur.* Hic Mediator neq; eſt Pater, neq; S. S. Eſt igitur Chriſtus totius Eccl. Mediator, iam ab initio exiſtens. Propter Chriſtum futurum poterat in gratiam recipi vetus Eccl. Sed per ipſum non potuit, niſi exiſtentem: nam non exiſtentis nulla poteſt eſſe efficacia. Vnde euincitur neceſſariò Chriſtum extitiſſe ante aſſumptam carnem: non enim poteſt eſſe inter Deum & homines amicitia ſine Mediatore iam exiſtente: At in vetere teſtamento fuit amicitia inter Deum & homines, nempe credentes. Ergo aut ille, aut alius fuit Mediator illius Eccleſiæ: non alius fuit,

 ſed

ſed ille ſolus: quia tantùm *vnus eſt Mediator Dei & ho-*
1.Tim.2.5. *minum, homo Chriſtus Ieſus*. Quòd non poſſit eſſe ami-
citia inter deum & homines ſine Mediatore iam exi-
ſtente, ex iis etiam patebit, quæ conſequuntur. Nem-
pe, *Mediatoris officium eſt*, non tantùm deprecatione &
ſacrificio nobis placare Patrem, ſed omnia etiam
bona impetrata ſua potentia & efficacia conferre cre-
dentibus, patefacere hominibus voluntatem Dei, in-
ſtituere miniſterium, colligere, & ſeruare Eccl. & qui-
Mat.11.27. dem totam. *Nemo nouit Patrem niſi Filius, & cuicunque*
voluerit Filius retegere. Ergo nec Adam Deum cogno-
uit niſi per Filium, & per conſequens eo tempore Fi-
lius extitit. Huc referuntur teſtimonia non tantùm
de futuro Chriſti merito loquentia, ſed etiam de ipſi-
Eph.1.22. us efficacia. *Omnia ſubiecit* (Pater) *eius* (Chriſti) *pe-*
dibus, eumq́; conſtituit caput ſuper omnia ipſi Eccleſiæ. Super-
Eph.2.20. *ſtructi ſuper fundamentum Apoſtolorum ac Prophetarum cu-*
ius vnus angularis lapis eſt ipſe Ieſus Chriſtus. Eſt ergo
Chriſtus fundamentum, caput, ſuſtentator, ac guber-
nator Eccleſię: ac proinde extitit antè quàm eſſet Ec-
Ioa.14.6. cleſia. *Ego ſum via, veritas, & vita: Ego vitam æternam*
Ioa.10.28. *do eis. In ipſo vita erat, & vita erat lux illa hominum.* Et
Ioa.1.4. paulò pòſt, *Hic erat lux illa vera, quæ illuminat omnem*
Eph.2.18. *hominem venientem in mundum. Vtriq́; per ipſum habemus*
aditum per vnum Spiritum ad Patrem. Ipſe dedit alios qui-
Eph.4.11. *dem Apoſtolos, alios verò Prophetas, alios autem Paſtores*
1.Pe.1.11. *& Doctores*. Petrus ait, *Spiritum Chriſti fuiſſe in Prophe-*
tis, ac prænuntiaſſe euenturas Chriſto perpeſſiones. Moſes
quidem fidelis fuit in tota domo ipſius, vt famulus, ad teſti-
Heb.3.5.6. *ficanda quæ pòſt dicenda erant: at Chriſtus vt Filius domui*
ſuæ præeſt. Ergo patefacit voluntatem Dei Chriſtus,
inſtituit miniſterium, eſt architectus domus ſuæ, eam-
que gubernat: quod quia feciſſe ipſum conſtat inde
ab initio naſcentis Eccl. non dubitandum eſt quin
ſemper fuerit *ſubſiſtens*. *Hæc eſt voluntas Patris, vt quic-*
Ioa.6.39. *quid mihi dederit, non perdam ex eo.* Seruat igitur Eccl. e-
òque ſemper fuit, quia ſemper Eccleſia ſeruata eſt.

Inſigne

Inſigne eſt teſtimonium apud Malac. *Ecce mitto Angelum meum, qui præparabit viam ante faciem meam, & ſtatim veniet ad templum ſuum dominator, quem vos quæritis, Angelus teſtamenti, quem vultis.* Hæc loquitur ipſe Chriſtus per Prophetam, id quod confirmatur hoc argumento: Cui paratur via, is eſt Chriſtus: qui promittit, eſt cui paratut via: Ergo qui promittit eſt Chriſtus. Maior eſt manifeſta: non enim pater, ſed Chriſtus expectabatur, & is Ioannem ſequutus eſt. Minor probatur ex textu. *Ecce ego mitto Angelum meum, qui pręparabit viam ante faciem meam.* Fuit ergo Chriſtus ante aſſumptam carnem: quia miſit Angelum ſuum: & quidem ante aſſumptam carnem fuit verus Deus. *Templum enim ſuum vocat ad quod ſe dicit venturum.* At nemini in cultum ſui extruitur templum niſi Deo. Blaſphemum eſt igitur dicere, Chriſtum ante carnem aſſumptam non extitiſſe. Nec obſtat quòd dicat in tertia Perſona, *veniet Dominator ad templum ſuum.* Quis enim ſit ille dominator ſatis oſtendit, nempe non Pater, ſed ipſe Filius. *Ego Dominator, qui præmitto Ioannem, quique ſum Angelus fœderis.* Deinde fieri poteſt vt Propheta non amplius introducat Chriſtum, ſed ipſum Patrem de Filio mittendo loquentem repręſentet. Mal.3.1.

Claſſis 9. Huc non incommodè referuntur quæ de Angelo iſto dicuntur, qui in veteri Teſtamento patribus apparuit. *Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis.* Hunc *Angelum* Eccleſia ſemper confeſſa eſt filium Dei fuiſſe: qui & multis locis *Iehouah* appellatur; atque illud eo confirmatur, quòd Perſonam illam quæ ſimul Deus eſt, & Angelus ſiue legatus à Deo miſſus ad nos, tota ſcriptura docet eſſe Filium Dei Chriſtum. Ad filium autem, *Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi. Statim veniet ad templum ſuum Dominator quem vos quæritis, & Angelus fœderis, quo vos delectamini. Ieſus Chriſtus heri, & hodie idem eſt, & in ſecula.* Ex his & ſimilibus ita licebit argumentari: Ange- Gen.48.16. Heb.1.8. Pſa.45.6. Mal.3.1. Heb.13.8.

lus

lus à Patre miſſus, nec eſt Pater, nec eſt S. S. ſed filius: quia officium Angeli quod eſt officium vnius Mediatoris, tribuitur ſoli Filio. Angelus autem ille eſt deo coęqualis, & coęternus: quia Iehoua vocatur, & apparuit primis Patribus. Ergo Filius eſt coæternus & coæqualis Deo Patri.

Claſſis 10. Hac poſtrema claſſe comprehenduntur loci Scripturę, vbi Chriſtus appellatur Deus. *Ex quibus eſt Chriſtus quòd ad carnem attinet, qui eſt ſupra omnes*

Ro. 9. 5. *Deus laudandus in ſæcula*. Hîc apertè homo ille Ieſus Chriſtus appellatur Deus, & quidem verus nomine & proprietatibus. Itaq; ſi verus Deus eſt Chriſtus, vtiq;

1. Tim. 3. 16. ſemper extitit. Vnus enim verus Deus eſt ab æterno. *Deus manifeſtatus eſt in carne*: & hîc manifeſtè Chriſtus appellatur Deus. Ad hanc claſſem referre licet & illa teſtimonia, quæ tribuunt Chriſto opera creationis, miraculorum, redemptionis, item gubernationis totius mundi, ad quam pertinent infinita ſapientia, omnipotentia, omniſcientia, & vbiquitas. Atq; ex teſtimoniis iis omnib. apparebit luculenter homini Chriſto tribui non tantùm nomen, ſed & proprietates dei veri. Attributio autem proprietatum veri Dei nobis arg. ſuppeditat magis firmum, quàm attributio nominis veri Dei, ſeu Iehouæ. Nomina .n. Dei poſſunt aliquo modo exponi metaphoricè: ſed proprietates diuinæ Chriſto attributę aliò detorqueri nequeunt. Nos ergo ſi teſtimoniis huiuſmodi muniamus, aduerſarij conſiſtere non poterunt, ſed velint nolint fateri cogẽtur Chriſtum fuiſſe ante aſſumptam carnem. Si verò fuit antequam carnem aſſumeret: fuit aut creator, aut creatura. At non creatura: tum quia omnia creauit: tum quia vocatur etiam creator.

2. Logos, qui eſt Chriſtus, eſt perſona à Patre diſtincta.

P*Erſonam Filij à Patris diſtinctam eſſe*, tenendum eſt propter S*abellium*, eiuſq; aſſeclas. Is *dixit Patris, Filij, & Spiritus Sancti eſſentiam eſſe eiuſdem perſonæ, ſeu hos*

tres

tres eſſe vnam perſonam, & diuerſa nomina eſſe propter diuerſitatem officij.

Quòd autem *Logos ſit alius, neq; ſolùm officio diſtinctus à Patre, ſed & ipſa perſona, probatur 4. potiſſimùm rationib.*

1. *A nomine Filij:* nemo ſui ipſius eſt filius: hoc ſubſiſtens vocatur Filius: Ergo diſtinctum eſt hoc ſubſiſtens à Patre & Spiritu Sancto.

2. Chriſtus ipſe disertè ſe vocat alium à patre & S.S. *Alius eſt, qui teſtatur de me.* Quis autem ille ſit, declaratur apud Matthæum, *Nempe pater, qui voce è cælis emiſſa dicit, hic eſt Filius ille meus dilectus in quo acquieſco. Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Ego rogabo Patrem & alium conſolatorem dabit vobis.* Ioa.5.32. Mat.3.17. Ioa.7.16. Ioa.14.16.

3. *A patefactione in tribus perſonis:* disertè dicuntur tres. *Tres ſunt qui teſtificantur in cælo, Pater, Sermo & S.S. & hi tres vnum ſunt. Et dixit Deus, Faciamus hominem in imagine noſtra:* non dicit faciam. Ego & pater vnum ſumus, non dicitur, ſum. *Conſolator autem ille,* id eſt Sp. S. *quem Pater mittit in nomine meo, ille vos docebit omnia. Cùm autem venerit conſolator ille, quem ego mittam vobis à patre, (Spiritus inquam ille veritatis, qui à Patre emanat) ille teſtabitur de me. Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti.* 1.Ioa.5.7. Gen. 1. 26. Ioa. 10. 30. Ioa.14.26. Ioa.15.26. Mat.28. 19.

4. *Ab attributis diuerſis,* quę oſtendunt manifeſtè diſtinctionem perſonarum. *Pater genuit Filium: Filius à Patre genitus:* Pater non eſt miſſus, *Filius eſt miſſus.* Ergo alius eſt filius à Patre qui illum miſit. Nuſquam Pater dicitur *factus caro*, ſed Filius. *Filius aſſumpſit ſemen Abrahæ,* non pater: *Filius factus eſt ſupplex, interceſſor, ſacerdos, Mediator,* non Pater: Alius igitur eſt Filius à Patre. Pater agit per Filium non autem Filius per Patrem. Item Pater agit in ſe non per ſe, ſed per Filium. At Filius non agit à ſe, ſed per ſe. Deinde *Chriſtus Baptizatus eſt,* non Pater, neq; Spiritus S. Eſt igitur Chriſtus alius à Patre, & Spiritu Sancto. Ioa.1.14. Heb.2.16. Mat.3.17.

3. Logos Patri eſt æqualis.

Æqualis eſt Filius Patri vtpote verus Deus: non

autem Deus minor: nec Deus propter diuitias, qualitates, aut operationes: vt Arrius, Samoſatenus, Seruetus, & alij voluerunt.

1. Contra iſtos omnes, *Chriſtum eſſe æqualem Patri, nempe verum Deum natura, & propter eſſentiam diuinam,*
Ioa.5.23. probatur diſertis Scripturæ teſtimoniis: *Vt omnes honorent Filium: prout honorant patrem.* Pater autem debet honorari ſicut Deus: Ergo Chriſtus eſt deus. *Quæ-*
Ioa.5.19. *cunque facit Pater, hæc etiam pariter Filius facit. Hic* (Fi-
1.Ioa.5.20. lius Dei Ieſus Chriſtus) *eſt verus Deus, & vita æterna:*
Ro.9.5. *qui Chriſtus eſt ſupra omnes Deus laudandus in ſæcula. Se-*
1.Co.15.47. *cundus homo ipſe Dominus è Cælo. Omnia quæ Pater habet*
Ioan.16.15. *mea ſunt. In eo habitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter.*
Col.2.9. *Sicut pater habet vitam in ſeipſo, ſic dedit & Filio habere vi-*
Ioa.5.26. *tam in ſeipſo. Data eſt mihi omnis authoritas in cælo, & in*
Matt.28.18. *terra. Qui cùm eſſet in forma Dei, non duxit rapinam parem*
Phil.2.6. *eſſe cum Deo.*

2. *Quia eſt verus, proprius, & naturalis Dei Filius, vnigenitus, natus ex eſſentia Patris.* Si ex eſſentia Dei natus: Ergo illi tota, & eadem communicata eſt. Vnica enim Dei eſſentia, quoniam infinita eſt, non communicatur ex parte: alioqui non eſſet infinita. quia verò tota ei communicatur Patris eſſentia, & eadem, ergo Patri æqualis eſt, & per conſequens eſt verus Deus.

3. *Quia ei Scriptura tribuit eaſdem proprietates diuinas, quæ patri tribuuntur:* vt quod ſit omnipotens, immenſus omniſcius, καρδιογνώστης.

4. *Quia operatur diuina, quæ Patri eadem & Filio Scriptura tribuit:* nempe quòd ſit creator, conſeruator, gu-
Heb.1.3. bernator omnium: *quòd omnia verbo illo potenti ſuo ſuſtineat:* denique quòd ſit dator Sp. S. author miniſterij, & per illud efficax. Hæc opera diuina filio attributa, ſic à proprietatibus diuinis eidem attributis differunt vt effecta à cauſis.

5. *Quia Patri & Filio eſt honor æqualis, idem, & com-*
Heb.1.6. *munis æqualitas, ex æqualitate eſſentiæ & operum, ſequitur.*
Pſa.97.7. *Adorent eum omnes Angeli Dei. Vt omnes honorent Filium:*
Ioa.5.23. *prout*

prout honorant Patrem. Creditis in Deum, & in me credite. Ioa.14.1.
Sedet ad dextram Patris, hoc eſt æquali potentia & gloria regnat cum Patre. Act.2.33. & Pſ.110.1.
Sic & in Apoc. æqualis honor Pater & Filio tribuitur: *Seſſori throni, & agno benedicto, & honor, & gloria, & robur in ſecula ſeculorum.* Apoc.5.13.
Dicitur item Chriſtus *Eccleſiæ ſponſus ac maritus: Eccleſia ipſius domus, ipſe architectus.*

Obiect. Deus eſt immutabilis: Chriſtus eſt mutabilis: Ergo Chriſtus non eſt Deus, & per conſequens non eſt æqualis Deo. Minor probatur hoc argumento: *Qui mouetur ad alterius voluntatem, ille mutatur: Filius mouetur ad Patris voluntatem: Ergo mutatur Filius. Reſp.* ad minorem: qui mouetur ad alterius voluntatem, præeunte ſcilicet illa alterius voluntate tempore. Filius autem ita mouetur ad voluntatem Patris, vt voluntas Patris non præeat, aut ſit prior tempore, vel natura: ſed tantùm ordine.

6. *Λόγος eſt Patri conſubſtantialis.*

D*Icimus contra Arrium, Chriſtum non tantùm eſſe ὁμοιούσιον, ſed & ὁμοούσιον Patri, id eſt, habere eandem cum Patre eſſentiam.*

1. *Quia vocatur Iehoua*: neque tantùm nomen Iehouæ, ſed & proprietates, quæ ſoli Iehouæ conueniunt, ipſi tribuuntur. Iehoua autem vnus tantùm eſt eſſentia. Ergo vnus eſt Chriſtus cum Patre Deus, nempe vnus ille Iehoua. *Iehoua iuſtitia noſtra.* Iehoua Iere.23.6.
autem vnus tantùm eſt eſſentia. Dicitur etiam Iehoua mitti á Iehoua. *Sic dixit Dominus exercituum: Propter gloriam miſit me ad gentes.* Et Paulò pòſt: *ſcietiſque quòd Dominus exercituum miſit me.* Zach.2.8.
Ad templum ſuum Iehoua veniet. Mala.3.1.
Priuſquam *veniat dies ille* Iehouæ *magnus, & tremendus.* Ioe.2.31.
Huc pertinent omnia loca, quibus *Angelus Iehouæ* nominatur ipſe Iehoua. Item omnia loca, quæ in veteri Teſtamento dicuntur de Iehoua: in Nouo autem Teſtamento applicantur Filio: *Tu in initio, Domine, terram fundaſti &c.* Heb.1.10.
Ego ſum primus & vltimus, qui viuo, ſed fui mortuus. Apo.1.17.

2. Quia

2. *Quia dicitur verus Deus.* Verus autem Deus non niſi vnus eſt.

Gal.4.6. 3. *Vnus eſt & idem Patris & Filij Spiritus*, atque is vtriq; proprius eſt, & per eum vterq; agit efficaciter: itaque non eſt eſſentia Patris ab eſſentia Filij diſtincta. Nam alioqui quæque eſſentia haberet Spiritum proprium, ac diuerſum.

4. *Quia eſt Dei Patris vnigenitus, & proprius Filius, & per conſequens ex eſſentia Patris genitus.* Si ex eſſentia Patris genitus eſt, habet eandem & integram eſſentiam. Nam eſſentia diuina nec diuidi, nec multiplicari, nec alia creari poteſt. Si verò integram ac totam Patris eſſentiam habet, æqualis Patri: Si eandem eſt Patri Conſubſtantialis, vel ὁμοούσιος: verùm non ὁμοιούσιος tantùm, *quod concedunt hæretici: dicentes eſſe Chriſtum ſimilis eſſentiæ cum Patre.* Similis eſſentiæ ſunt etiam duo homines, at non eiuſdem eſſentiæ: Verùm Pater & Filius non tantùm ſunt ſimilis eſſentiæ, ſed eiuſdem eſſentiæ vnus deus. Alius quidem eſt

1.Ioan.5.7. Pater: alius Filius: ſed non alius deus Pater, nec alius deus Filius. *Tres ſunt qui teſtificantur in cælo:* non autem tres dij. Hi enim *tres vnum ſunt.*

Fontes ex quibus hæretici ſuam ſententiam contra Deitatem Filij, & ſpiritus ſancti, probare conantur: & ſimul Regu*læ quibus ad ipſorum argumenta reſpondetur.*

1. Nituntur hęretici principiis falſiſſimis: vt, *Si Pater genuit vnum Filium ex ſubſtantia ſua, potuit plures gignere: & Filius alium ſimiliter poteſt gignere: Reſp.* Reſponſionis loco iis opponenda eſt hæc Regula. 1. *De Deo eſt iudicandum, ſicut ſe in ſuo verbo patefacit:* non autem ex cerebro hæreticorum. Patefacit autem ſe deus, quod Filium genuit, & quidem hunc vnum tantùm. Ergo in eo debemus acquieſcere, & non effingere falſa.

2. Argumētantur *ex principiis veris de creaturis: falſis autem de Deo: vt tria non poſſunt eſſe vnum & idem: ſcilicet in Creaturis finitis. Nam in iis eſſet tantùm implicatio contradictionis. Vnum & idem eſſe plura, vel Tria. Gignens & ge-*

nitum

nitum non ſunt idem ſeu eadem eſſentia: gignens finitum, & genitum finitum: ſed non infinitum. Item perſona finita non poteſt infinitum gignere. Regula. 2. *Principia quæ vera ſunt de natura finita, ea non ſunt transferenda ad infinitam.* Cùm igitur argumentantur ex principiis, quæ vera quidem ſunt de rebus creatis & finitis, non autem de Creatore, qui infinitus eſt: reſp. eſt, non per ſimplicem negationem, ſed per diſtinctionē: hæc principia quidem vera eſſe de creaturis & rebus finitis, ſed non de Deo natura infinita. Sic ergo ſoluendę ſunt hæ obiectiones.

Ob. 1. *Eſſentia vna non eſt Trium: Dei vna eſt Eſſentia. Ergo Dei Eſſentia non eſt Trium. Reſp.* Maior eſt vera de finita eſſentia non de infinita. Infinita autem Eſſentia eſt plurium Perſonarum Eſſentia, ſicut & eſt vbiq;: At finita eſſentia nec eſt ſimul in pluribus locis, nec eſt plurium perſonarum.

Ob. 2. *Quorum operationes diſtinctæ ſunt, eorum eſſentia eſt etiam diſtincta: ſed operationes Perſonarum ad intra ſunt diſtinctæ: Ergo etiam Eſſentia Perſonarū. Reſp.* Ad Maiorem. Id fit in perſonis quarum eſſentia finita eſt. Imò contrarium verum eſt, & maior eſt inuertenda, quia hæ operationes ad intra, requirunt vnitatem Eſſentiæ. Quoniam autem Eſſentia eſt infinita, neceſſe eſt, totam ipſam atq; eandem Pater communicet Filio & Spiritui Sancto.

3. *Argumentantur à proprietatibus naturæ humanæ ad diuinam: vt Chriſtus eſt mortuus, paſſus &c, Ergo non eſt Deus.* Regula. 3. *Quæ ſunt propria humanæ naturæ, non ſunt transferenda ad Diuinam naturam:* Ita mortuus eſt Chriſtus, non quatenus Deus, ſed quatenus eſt homo.

4. Argumentantur *ex proprietatibus officij Mediatoris, ad probandam Eſſentiæ diuinæ vel Perſonarum inæqualitatem: vt Chriſtus mittitur à Patre. Ergo Chriſtus eſt minor Patre.* Regula. 4. *Inæqualitas officij non facit inæqualitatem Naturæ, vel perſonarum: aut, vt ait Cyrillus,*

Miſſio

Miſſio & obedientia non tollunt æqualitatem potentiæ, vel eſſentiæ.

Sic ſoluitur iſta. *Obiect.* ex dicto Chriſti deſumpta, *Pater maior me eſt, Chriſtus* (inquiunt) *diſcernit ſe à Patre,*
Ioa.14.28. *ſe Patre minorem dicendo: Ergo non eſt conſubſtantialis Patri.* Reſp. Diſcernit ſe à Patre. 1. *reſpectu humanæ naturæ.* 2. *reſpectu officij Mediatoris.* Pater maior eſt, non quòd ad eſſentiam, qua Patri eſt æqualis: ſed quod ad officium & naturam humanam.

5. Argumentantur *ex iis, quæ Patri omnium diuinarũ operationum fonti tribuuntur, ad excludendum Filiũ & Spiritum Sanctum: vt, Filius ipſe tribuit opera ſua & gloriam ſuam Patri: Ergo ipſe non eſt eorum author, nec illa opera facit propria ſua potentia, ſed eſt inſtrumentum per quod Pater ipſe efficit hæc opera.* Regula. 5. *Quæ Patri tanquam fonti tribuuntur: ea non remouentur à Filio, cui communicata ſunt, vt habeat ea propria.* Agit enim ſimiliter. *Dedit ei vitam*
Io.5.26. *habere in ſeipſo. Sic neq; remouentur à Spiritu Sancto, cui etiam communicata ſunt à Patre & Filio, vt habeat ea propria.*

6. Argumentantur *à locis diſcernentib. Perſonam Patris ab omnib. creaturis, & Idolis, ad negandam diuinitatem Filij & Sp. S.* Regula. 6. *Cum remouentur à Deo quæ ſunt extra eum, non remouentur Filius & S. S. vel, cùm vna perſona diuina opponitur creaturis, aut Idolis, non ſequitur Filium & Sp. S. non eſſe eiuſdem eſſentiæ cum perſona, quæ opponitur creaturis & Idolis.* Vel, *cùm ſoli Patri oppoſito creaturis & Idolis, tribuitur gloria & honor, non excluduntur reliquæ Perſonæ diuinitatis: ſed tantùm illa excluduntur, ſecundùm quæ fit antitheſis,* aliâs multa abſurda ſequerentur.

Ita ſoluenda eſt *Ob.* ex dicto Chriſti arrepta, *Hæc*
Ioan.17.3. *eſt vita æterna, vt te ſolum cognoſcant eſſe verum Deum. Pater ſolus eſt verus deus: Ergo Filius non eſt ille verus Deus. Reſp.* Hoc loco Pater verus Deus opponitur creaturis & Idolis, quorum reſpectu dicitur *ſolus verus deus,* vt illa ſcilicet excludantur. Deinde *(ſolus)* ad prædicatum refertur, non ad ſubiectum, *vt cognoſcant te eſſe*

ſolum

ſolum verum Deum, qui nimirum eſt ſolus verus Deus. *Inſt. Atqui valet Argumentum: Maximilianus eſt Cæſar: ergo Radulphus non eſt Cæſar. Cur & hoc non valet, Pater eſt Deus, igitur Filius non eſt Deus? Reſp.* Iſtę perſonę ſunt finitæ, & earum eſſentia non poteſt eſſe plurium: at hæ perſonæ ſunt infinitę, earumque eſſentia poteſt eſſe, & eſt plurium, nempe trium perſonarum.

7. Argumentantur *à Phraſi Scrip*. vt, *Filius regnum tradit Patri: Ergo non eſt Deus*. Regula. 7. *De Scrip. phraſi iudicandum eſt ex circumſtantiis locorum Scrip. & ex aliorũ* 1. Cor. 15.
dictorum collatione: vel, *Phraſes & locutiones Scrip. ſunt* 24.
explicandæ ex collatione. i. ex Scriptura. Sic: Filius non facit quicquam, ſcilicet à ſe, vel non præeunte voluntate Patris: at per ſe, á Patre, hoc eſt, voluntate Patris præeunte, facit omnia. Quomodo alibi & ipſe ſimiliter *omnia facere dicitur, quę Pater*, per ſe ſcilicet, à Patre. *Tradit regnum Deo & Patri*, ſcilicet vt illud ipſe quoq; retineat. Sic & *pater filio regnum tradit*, nec tamen illud amiſit.

Obiectiones quæ ſequuntur, aut habent. 4. terminos, ita vt aliter ſumatur nomen Iehouæ, vel Eſſentiæ, in antecedente, quàm in conſequente: aut in iis puræ ſunt particulares, exceptis tamen quarundam inſtantiis, in quibus alij ſunt Elenchi.

1. *Vna eſſentia non eſt tres perſonæ. Iehoua eſt vna eſſentia. Ergo, &c. Reſp.* Valet maior de finitis.

2. *Qui habet principium, non eſt æternus. Filius & S.S. habent principium, Ergo, &c. Reſp. Q*ui habet principium, ſcilicet eſſentiæ & temporis: Filius autem & S.S. habent vnam & eandem eſſentiam cum Patre ab ęterno: ſed dicuntur habere principium perſonæ, id eſt ordinis, aut modi exiſtendi. *Sicut Pater habet vitam in ſeipſo, ſic* Ioan. 5. 26.
dedit & Filio habere vitam in ſeipſo. Glorifica me Pater apud temetipſum ea gloria, quam habui apud te priuſquam hic mundus exiſteret. Egreſſus eius ab initio à diebus æternis. Ioa. 17. 5.

3. *Qui Originis principium habet, non eſt Iehoua. Filius* Mich. 5. 2
habet principium originis. Ergo non eſt Iehoua. Reſp. Minor eſt falſa. Nam dicitur, *Sicut Pater habet vitam* (ab

æterno) *in ſeipſo, ſic dedit Filio habere vitam in ſeipſo.*

4. *Vnitas noſtra cum Deo eſt conſenſus: Vnitas autem Filij cum Patre eſt qualis natura. Ergo non eſt eſſentia. Reſp.* Plus in concluſione ſumitur, quæ eſt vniuerſalis. Minor autem particularis: eſt enim & alia quædam vnitas filij cum patre, nempe eſſentię. i. vt ſit vnus Deus.

5. *In quo eſt tota Deitas, præter eum non eſt alius in quo ſit tota Deitas. Pater eſt tota Deitas.* Ergo, *&c. Reſp.* Maior falſa eſt: quia eadem eſſentia quæ eſt in Patre, tota eſt in Filio: & tota in S. S. Axioma hoc ſumitur de principiis quæ vera ſunt quando de reb. finitis agitur.

6. *Quorum operationes internæ ſunt diſtinctæ, ibi etiam eſſentiæ diſtinctæ ſunt. Sed Patris, & Filij, & S. S. operationes internæ ſunt diſtinctæ. Ergo, &c. Reſp.* Maior vera eſt de finitis perſonis. De infinitam eſſentiam habentibus inuerti poteſt: nam *vbi ſunt operationes ad intra, quæ ſunt communicatio eſſentiæ,* neceſſe eſt vnam & eandem eamq; totam eſſentiam eſſe, quia communicatur tota cuicunque communicatur.

7. *Chriſtus ſecundùm eam naturam eſt Filius Dei, ſecundùm quam dicitur Filius. Sed dicitur tantùm ſecundùm humanam naturam. Reſp.* Minor eſt falſiſſima: quia dicitur *Filius de cælo deſcendiſſe. Per Filium dicitur Pater omnia creaſſe:* ſed non ſecundùm humanam naturam.

8. *Filius habet caput, & minor eſt Patre. Ergo non vna eſſentia cum Deo. Reſp.* Chriſtus habet caput. 1. *Reſpectu humanæ naturæ. 2. propter officium Mediatoris.* Hęc nihil adimunt eius Deitati.

9. *Vbi ſunt tria & vnum, ibi ſunt quatuor.* In *Deo ſunt tria & vnum, videlicet tres Perſonæ & vna eſſentia. Ergo, &c. Reſp.* Ad Maiorem, Scilicet ſi illud vnum ſit realiter diſtinctum ab illis tribus, ita vt non ſit in illis totum. Sed hîc tres perſonæ non ſunt realiter diſtinctę ab eſſentia communi. Differunt ſicut quod ſubſiſtit, & modus quo ſubſiſtit. Pater non eſt Filius: Filius non eſt Pater: ſed eſſentia Patris eſt in Filio, & contrà.

10. *Eſſentia diuina eſt incarnata: Pater, Filius & S. S. ſun*

ſunt eſſentia diuina. Ergo incarnati ſunt Pater Filius & S.S. *Reſp.* Negatur conſequens. Ex puris.n.particularib.nihil ſequitur. Maior non poteſt reſolui vniuerſaliter. Nam non quicquid eſt eſſentia diuina, eſt incarnatum. hoc eſt non omnis Perſona in eſſentia diuina ſubſiſtens eſt incarnata, vel non incarnata eſt eſſentia diuina, in tribus perſonis exiſtens, ſed exiſtens in vna duntaxat perſona, nempe in perſona Filij.

11. *Qui eſt Iehoua, apud illum Filius eſt Mediator: Sed Filius eſt Iehoua: Ergo Filius eſt Mediator apud ſeipſum. Reſp.* Ex puris particularib. nihil ſequitur. Maior non eſt vniuerſalis: non enim quicquid eſt Iehoua, apud ipſum Filius eſt Mediator. *Inſt. Ergo Filius, & Sp. ſanctus non verè reconciliati, aut ſine Mediatore reconciliati. Reſp.* Eadem eſt Perſonarum voluntas: pacato Patre, pacantur & aliæ Perſonæ. *Inſt. Quem placat Filius, apud eum eſt Mediator: Sed Filius non tantùm Patrem, ſed & ſeipſum placat: Ergo apud ſe eſt Mediator. Reſp.* Ad Maiorem, Apud illum Filius eſt Mediator, quem ita placat, vt ab eo qui placatur conſilium & voluntas placandi tanquam à fonte oriatur. Is autem ſolus eſt Pater. Itaq; hoc modo Filius non eſt apud ſe Mediator, ſed apud ſolum Patrem.

12. *Iehoua eſt Trinitas Patris, Filij, & S.S. Pater Chriſti eſt Iehoua: Ergo Pater Chriſti eſt Trinitas, id eſt, tres perſonæ. Reſp.* Sunt puræ particulares. Maior vniuerſaliter ſumpta non eſt vera. Nam quicquid eſt Iehoua, id non eſt trinitas: ratio eſt, quia eſſentia eſt plurium *ſubſiſtentium* eſſentia: vel ſunt quatuor termini. Quia Iehoua eſt Trinitas exiſtens. *Inſt. Qui eſt vnus numero, ſemper eodem numero ſumitur. Reſp.* Vnum eſſe numero eſt aut eſſentiæ, aut perſonę: Iehoua eſt vnus numero, quod ad Eſſentiam, ſed non vnus numero, quod ad Perſonas.

Has obiect. conferre licebit cum iis, quæ ſunt allatæ ſuprà pag. 294. 295. &c. Namq; his illæ ſunt affines. Quibus.n. Eſſentia diuina, atq; ipſa Trinitas oppugnatur, iiſdem oppugnantur etiam Perſonæ ſingulæ:

Bb ij quib.

quib. item vna oppugnatur Perſona, iiſdem quoq; oppugnatur ipſa eſſentia dei: pręterea propoſitæ ſũt illic obiectiones aliquot, quæ hîc paulò fuſiùs refutantur.

Regulæ.

1. *Nihil obſtat quominus qui pares ſunt, officio (non gradu) ſint impares.*

2. *Quod pater dedit Filio, vt perpetuò illud habeat, nunquam ab illo repetet. Quod verò ad certum tempus ei datum & commiſſum eſt, ab eo deponi eſt neceſſe.*

3. *Non ſequitur, cuiuſcunq; perſona eſt ab alio, eius etiam eſſentiam eſſe.*

4 *De perſona in concreto dicitur, quod vnius tantùm naturæ eſt in abſtracto: ſed non niſi reſpectu eius naturæ cuius proprium eſt.*

5. *Sapientia duplex eſt. Altera in creaturis, & accipitur pro rerum ordine ſapienter inſtituto. Altera in Deo, quæ cum opponitur creaturis, eſt ipſa mens diuina ſeu decretum æternum de hoc rerum ordine, in Patre, Filio & Spiritu ſancto. Cùm verò Sapientia ſubſiſtens in Deo diſtinguitur à Deo, pro Filio Dei rectè accipitur.*

6. *Quoties in Scriptura vna Deitatis perſona creaturis aut fictitiis numinibus opponitur, & ab his diſcernitur, aliæ perſonę non excluduntur à Deitate: ſed tantùm creaturæ cum quibus fit veri Dei collatio. Idem ſentiendum de creationibus excluſiuis & ſuperlatiuis.*

7. *Deus abſolutè nominatus in Scriptura, non niſi verus Deus intelligitur.*

8. *Quia ex Patre eſt Filius & S.S. & Pater agit per Filium & per S.S. neq; humiliatus eſt vt Filius: frequenter Scriptura, pręſertim Chriſto loquente, Patris nomine & Filium & S.S. etiam intelligit.*

9. *Quando Deus abſolutè aut per ſe conſideratur, vel creaturis opponitur, tres perſonæ comprehenduntur. Cùm verò Filio ſuo opponitur, Perſona Deitatis prima, quæ eſt Pater, intelligitur.*

10. *Diſtinguit Scriptura Perſonas, quando eas inter ſe opponit aut confert, aut earum proprietates perſonales exprimit*

quib

quibus nomen Dei non ad certam perſonam reſtringit. Simul autem omnes intelligit, cùm verum Deum creaturis aut fictitiis Diis opponit, vel abſolutè ſecundùm ſuam naturam conſiderat.

11. *Quod manifeſtari certo tempore incœpit, non propterea nunquam fuit antea.*

12. *Solet Filius ad Patrem referre quod cum ipſo habet commune, non facta ſui mentione, quando in perſona Mediatoris loquitur.*

13. *In dictis, videre, diſcere, audire & agere dicitur Filius à Patre, naturæ quidem vtriuſque reſpectu: ſed ſaluo tamen diſcrimine. Menti enim ipſius humanæ voluntas Dei per reuelationem innoteſcit: Deitas autem ipſius per ſe & natura ſua perfectiſſimè voluntatem Patris nouit.*

14. *Si operationes externæ diſtinctæ eſſent, facerent diſtinctas eſſentias, quia dictum eſt: quæ pater facit, eadem & Filius: & quia vno agente, altero autem ceſſante, eſſent diuerſæ eſſentiæ.*

15. *Quando Deus Chriſti & Fidelium Pater dicitur, non ſequitur eadem ratione horum & illius Patrem eſſe.*

16. *Nunquam Pater ſine Filio, nec Pater & Filius ſine ſuo Spiritu fuerunt, quandoquidem nec augeri, nec minui, nec mutari Deitas poteſt.*

Credo in Chriſtum Dominum noſtrum.

TRes locutiones diuerſæ ſunt hìc obſeruandæ. 1. *Credere Chriſtum eſſe Dominum.* Illud credere non ſufficit: nam & credimus Diabolum eſſe dominum, ſed nec omnium, nec noſtrorum, ſicut Chriſtum credimus omnium noſtrorum Dominum. 2. *Credere Chriſtum eſſe Dominum, & omnium, & noſtrorum.* Nec id ſatis eſt credere. Nam & Diaboli credunt Chriſtum eſſe Dominum ſuum, quatenus videlicet ius habet in eos. 3. *Credere in Chriſtum Dominum noſtrum*, hoc eſt, ita Credere Chriſtum eſſe Dominum noſtrum, vt in eo fiduciam collocemus: atque illud eſt, quod præcipuè nos oportet credere. Cùm igitur dicimus nos *credere in*

Dominum noſtrum, credimus, 1. *Filium Dei eſſe creatorem*
Ioan.16.15. *omnium rerum, ideóq; habere ius in omnes creaturas: Omnia quæ habet Pater mea ſunt* 2. *Singulariter tamen ipſum eſſe Eccleſiæ defenſorem & conſeruatorem.* 3. *Me quoque eſſe vnum ex ipſius ſubditis: illum me conſeruare ac defendere.* hactenus me per & propter ipſum eſſe conſeruatum, ab ipſo me deinceps eſſe conſeruandum in omni æternitate: denique ipſum vti Dominio ſuo in meam ſalutem. Vt hæc melius intelligantur, duo nobis obſeruanda ſunt. 1 *Quo ſenſu Chriſtus dicatur Dominus, & quidem noſter.* 2. *Quas ob cauſas.*

1. *Dominus eſt, qui habet ius vel in rem, vel in perſonam.* Atque hoc loco *Dominus*, nomen eſt officij. Nam *Chriſtus eſt Dominus noſter, hoc eſt,* 1. *nos cuſtodit, & ſeruat.* 2. *Nos ipſi ſumus obligati.* Vt igitur hoc officium, ſic & ipſum nomen *dominus* pertinet non ad vnam Chriſti naturam, ſed ad vtramque, quemadmodum & Sacerdotis, Regis & Prophetæ nomina. Nam officia ſunt nomina vtrique naturæ propria. *Chriſtus ergo Dominus eſt noſter ſecundùm vtramque naturam.* nempe non tantúm reſpectu diuinæ Naturæ, quæ nos creauit: ſed etiam reſpectu humanæ naturæ. Humana . n. Chriſti natura eſt pretium redemptionis, quod Patri natura ipſius diuina dat & offert: imò etiam quatenus homo, non modò in homines habet poteſtatem, ſed & in omnes creaturas, eoque in ipſos Angelos. Nam nomina officij, beneficiorum, ac dignitatis Chriſti dicuntur de tota ipſius Perſona, ſimpliciter & propriè loquendo, per communicationem idiomatum, ſeruatis tamen vtriuſque naturæ proprietatibus.

2. *Chriſtus eſt Dominus noſter.* 1. *Ratione ſeu iure creationis, ſuſtentationis, ac gubernationis* . De hoc dominio
Ioan.16.15. dicit, *Omnia Patris mea ſunt:* qui nos, totum mundum creauit, atque omnia adhuc potentia ſuſtentat & gubernat. *Eſtque hoc Dominium generaliſſimum, quod extendit ſe ad omnes homines, etſi non omnino eadem ratione ad nos, & ad impios omnes ac diabolos.* Nam primò hos ad mor-

tem

tem creauit, nos ad vitam, Deinde dominium quod Chriſtus habet in impios & diabolos, conſiſtit in iure poſtulandi, & imperandi, exercendi ius, & coercendi ſuos hoſtes: hoc eſt, habet in diabolos ac impios ius, & poteſtatem faciendi de illis quod lubet, ita vt præter nutum ipſius ne mouere quidem ſe poſſint. Habet quidem & in nobis ius & poteſtatem faciendi de nobis quicquid illi lubet: ſed præterea nos etiam cuſtodit *tanquam peculium ſuum & populum proprium, quem acquiſiuit ſanguine ſuo:* nos item regit ac gubernat Spiritu ſuo: operatur denique in cordibus noſtris fidem & obedientiam. Itaque noſter dominus eſt longè alio modo, quàm diabolorum & impiorum. 2. *Ratione redemptionis, ac regenerationis*, quia nos à peccato & morte liberauit, ac deinde effecit in nobis virtute Spiritus Sancti vt ipſi viuere incipiamus. Quoniam verò liberauit nos, conſtat nos fuiſſe ſeruos. & quidem ſerui ſumus ac mancipia Diaboli, á cuius tyrannide Chriſtus nos liberauit, atque hinc iam ſumus Chriſti ſerui: quia nos, nimirum natura, hoſtes ſuos, ac dignos quos perderet, tamen ſeruauit. Serui enim dicti ſunt à ſeruando, quòd cùm in bellis ab inimicis poterant interfici, ſeruabantur. Hoc verò dominium Chriſti in nos eſt ſpeciale, id eſt, ſeſe tantùm extendit ad Eccleſiam. *Obiect. Si ſumus redempti à poteſtate Diaboli: Ergo illi eſt datum pretium pro redemptione: nam à cuius poteſtate redempti ſumus, ei debetur pretium: at non datum eſt illi pretium à Deo: Ergo non ſumus redempti à poteſtate Diaboli. Reſp.* A cuius poteſtate, ſcilicet tanquam ſupremi Domini, & iure imperium in nos tenentis, redempti ſumus, ei debetur pretium: Diabolus verò nequaquam, ſed ſolus Deus eſt ſupremus noſter Dominus, & ille ſolus iure imperium in nos tenet. Atque illud Chriſti in nos dominiū ſatis magno conſtitit ipſi, qui propterea illud etiam curat & conſeruat. De illo potiſſimum *Dominio* diſſeritur hoc loco. Non enim Chriſtum Diabolus agnoſcit talem eſſe Dominum

ſuum, qualem nos ipſum fatemur eſſe Dominum noſtrum, quia nos redemerit, & quia nos regat Spiritu ſuo. 3. *Ratione conſeruationis Chriſtus eſt noſter Dominus,* quia nimirum nos defendit vſque ad finem, & nos cuſtodit, ad vitam æternam: non ſolùm corpora noſtra ab iniuriis tuendo, ſed & animas à peccatis. de hoc dominio dicit ipſe. *Nemo periit ex iſtis, quos dediſti mihi. Oues*

Ioan. 17. 12. 10. 28. 6. 37.

meas nemo rapiet. Impios conſeruat ad interitum, & corporali defenſione tantùm tuetur. 4. *Ratione ordinationis:* quia Pater *Logon* & hanc Perſonam Chriſtum ad hoc ordinauit, vt *per eum omnia in cœlo & in terra efficiat:* Pater nos illi dedit: præfecit eum nobis principem, Regem, & caput: *conſtituit eum hæredem omnium.* Noſter autem Dominus cùm ſit longè excellentiori modo quàm aliorum, etiam longè magis ad obedientiam ſumus illi obligati. Nam ſic noſter eſt Dominus vt faciat quidem de nobis quod vult, & habeat perfectum ius in nos: at eo tamen vtatur ad noſtram duntaxat ſalutem. Plura enim, & infinitis partibus maiora beneficia ab hoc Domino accipimus, quàm vlli alij. Proinde dominium quod in nos Chriſtus habet, nunquam non debemus agnoſcere.

Agnitio dominij illius. 1. *Profeſſio tanti beneficij Chriſti, quòd ipſe dignetur eſſe Dominus noſter.* 2. *Confeſſio noſtræ obligationis & officij:* quoniam Chriſtus eſt dominus noſter tam clemens; debemus ipſi ſeruire, ipſum colere, & ſolum amare.

Qui conceptus eſt è Spiritu ſancto: natus ex Maria virgine.

CONceptio Chriſti è Sp. S. ſignificat. 1. *Miraculoſam formationem Maſſæ,* hoc eſt naturæ Chriſti humanæ, ex ſubſtantia virginis: vel miraculoſam Chriſti natiuitatem: quòd nempe Chriſtus ſecundùm humanam naturam operatione Spiritus ſancti ſit immediatè procreatus ex ſola matre virgine, præter ordinem rerum à Deo in natura conſtitutum.

Ob.

Ob. Atqui nos etiam formamur à Deo. *Reſp.* Nos mediatè: Chriſtus immediatè.

2. *Sanctificationem Chriſti ab articulo conceptionis:* nempe *quòd Spiritus ſanctus impediuerit propagationem peccati in hanc maſſam*: idque ideo. 1. *Vt eſſet victima pura.* 2. *Vt etiam alios ſanctificaret ſua ſanctitate.* 3. *Vt ſciamus quicquid filius loquitur, id eſſe veritatem Dei. Quicquid enim ex carne natum eſt*, peccatrice ſcilicet & non ſanctificata, *caro eſt*, mendacium, & vanitas. Ioan.3.6.

Ob. Atqui natus eſt ex virgine itidem peccatis obnoxia, annon igitur & Chriſtus habuit peccatum? Reſp. Spiritus ſanctus optimè nouit diſcernere peccatum à natura hominis: peccatum enim non eſt de natura hominis, ſed à Diabolo aliunde acceſſit.

3. *Vnionem Logou cum humana natura ab ipſo aßumpta.* De hac vnione paulò pòſt commodiùs dicetur. Ob. *Conceptus eſt Chriſtus è Spiritu ſancto. Ergo* (inquiunt Eutychiani) *caro Chriſti propagata eſt ex diuinitate ſpiritus ſancti, vel ex ſpiritus ſancti eſſentia ſeu ſubſtantia, eoque natura diuina mutata eſt in humanam. Reſ.* Eſt fallacia figuræ dictionis. *Ex* hîc non ſignificat materiam, ſed efficientem cauſam, ſcilicet vim, efficaciam, virtutem, operationem: nam Chriſtus dicitur *ſemen Abrahami:* item *filius Dauidis.* Ergo carnem ſuam ſumpſit Chriſtus ex his patrib. non ex ſpiritu ſancto. Et ſicut nos ex deo ſumus geniti, quia fecit nos: ſic *Chriſtus conceptus eſt è* S.S. quia virtute, & operatione S.S. conceptus eſt, non autem quia natus eſt ex *S.S.* ſubſtantia. *Inſtantia. Ergo vbi dicitur Chriſtus natus ex Maria virgine, ibi, Ex, non ſignificat materialem cauſam. Reſp.* Imò ibi ſignificat materialem cauſam. Chriſtum enim naſci oportuit ex ſemine Dauidis: at cùm dicitur *Chriſtus è Sp.S.* conceptus, non poteſt particula, *Ex*, accipi pro cauſa materiali. 1. *quia ſi hoc verum eſſet, non eſſet verum quòd natus eßet Chriſtus è virgine.* 2. *Quia Deus non eſt mutabilis.* ideoque non mutatur in carnem. 3. *Quia Logos aſſumpſit carnem, non in eam mutatus eſt.*

Additur

Joan.3.6

Heb.2.16

Luck

Additur, *Chriſtum eſſe natum ex Maria virgine.* 1. *vt ſignificetur Chriſtum conceptum virtute* S.S. *eſſe ex ſubſtantia Mariæ Matris verum hominem natum.* 2. *vt ſciamus eum eſſe ex iis patribus, ex quibus etiam Maria:* ipſum eſſe promiſſum illum Abrahamo, verum ſcilicet Abrahæ ſemen ex Abrahami ſemine propagatum, & Filium Dauidis ex Dauidis filia natum. 3. *vt impletam eſſe Scripturam ſciamus. Ecce virgo concipiet. Semen mulieris conteret caput Serpentis.* Ex hac impletione vaticiniorum, quibus prædictum erat Chriſtum naſciturum ex virgine, & quidem nata è poſteris Dauidis: item & hoc miraculo ſimiliter à Prophetis prædicto, quòd Chriſtus è ſola matre virgine ſit natus: Ex hac inquam impletione vaticiniorum, & ex hoc impleto miraculo conſtat hunc hominem Ieſum ex virgine natum, eſſe promiſſum illum Chriſtum ſeu Meſſiam, ac generis humani Redemptorem. 4. vt ſignificetur ſanctificatum *eſſe Chriſtum in virginis vtero virtute Spiritus ſancti.* 5. *vt ſciamus eſſe analogiam inter Chriſti natiuitatem & fidelium regenerationem.* Generatio enim Chriſti ex virgine eſt ſignum ſpiritualis regenerationis, *quæ non ex ſanguine, neque ex libidine carnis, ſed ex Deo eſt.*

Iſai. 7. 14. Gen. 3. 15. Ioan. 1. 13.

Credere in Chriſtum conceptum ex Spiritu S. & natum ex Maria virgine, eſt credere hunc naturalem Filium Dei, factum eſſe verum hominem miraculoſo modo, & quidem vnum Chriſtum duas habentem naturas vnione perſonali inter ſe vnitas: diuinam ſcilicet naturam & humanam, eumque eſſe ſanctum ab vtero Matris, vt me redimat, & ſanctificet, atque vt propter hunc Filium ſic conceptum & natum habeam ius adoptionis Filiorum Dei. Non enim poteſt eſſe Mediator inter Deum & homines, qui non ipſe ſit homo, qui non ſit iuſtus, qui non ſit vnitus cum *Logo*, hoc eſt, verus, ac natura Deus & homo, & idoneus vt conferat nobis partam ſalutem. Ad hunc articulum de conceptione & Natiuitate Chriſti penitus intelligendum, non ineptè ſubiicitur

LOCVS

LOCVS DE DVABVS IN *Chriſto naturis.*

QVæſtiones obſeruandæ ſunt.

1. *An ſint duæ naturæ in Mediatore.*

2. *An ſit vna vel plures perſonæ noſter Mediator.*

3. *Si ſit vna Perſona, qualis ſit vnio. & quomodo facta ſit.*

4. *Quare oportuit fieri vnionem hypoſtaticam.*

1. *An ſint duæ naturæ in Mediatore.*

Eſſe in Chriſto naturam diuinam, ſuprà probatum eſt. Vt igitur conſtet *Eſſe duas naturas in Chriſto*, reſtat, vt iam de humana eius Natura dicamus, in qua probanda, non tam ipſa natura, quàm veritas naturæ contra Marcionem aſſeritur. *Chriſtum igitur eſſe verum hominem, anima & corpore conſtantem perfectè & verè, probatur.*

1. *Scripturæ teſtimoniis*, quæ oſtendunt Chriſtum habere omnes proprietates naturæ humanæ, & nobis per omnia factum eſſe ſimilem, excepto peccato. *Quoniam pueri participes ſunt carnis & ſanguinis, ipſe quoque conſimiliter, &c.* Apollinaris dixit *fuiſſe quidē veram Chriſti humanam carnem: ſed pro anima habuiſſe vnitum Logon:* at facilè refutatur: quia Chriſtus non fuiſſet fratribus ſuis per omnia ſimilis excepto peccato. Et manifeſtò dicit ipſe Chriſtus: *Vndiquaq; triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Hoc non competit corpori, quia corpus eſt res bruta: neque diuinitati, quæ eſt expers omnis paſſionis. Huc pertinent & illa. *Pater in manus tuas depono Spiritum meum: & cùm hæc dixiſſet, expirauit.* Hoc de Chriſti diuinitate dici non poteſt: nam illa non diſceſſit à corpore, illa eſt vbique, nec tranſlatio localis illi competit.

Heb. 2. 14.

Mat. 26. 38.

Luc. 23. 46.

2. *Chriſtum eſſe verum hominem, probatur à promiſſionibus diuinis*, Meſſias promiſſus eſt talis, qui eſſet *Se-*

mine

men Abrahami: Filius Dauidis, & Filius Mariæ. Semen mu-
Heb. 2. 16. Mat. 1. 1. *lieris conteret caput ſerpentis. Ecce virgo concipiet, &c.*
Gen. 3. 15. Chriſtus ergo natus eſt & propagatus verus homo:
Iſai. 7. 14. aſſumpſit enim carnem veram: quippe quam aſſumpſit
Mat. 1. 23. ex ſemine Abrahami, Iſaaci, Dauidis, Mariæ.
Luc. 1. 31. 33.

3. *Chriſtum eſſe verum hominem, probatur ex cauſis propter quas aſſumſit naturam humanam.* Eandem naturam oportebat pati, ac propterea eãdē oportebat Chriſtum aſſumere, quę peccauit: at noſtra natura peccauit: Ergo noſtram debuit Chriſtus aſſumere, & per conſequens, eam non ex nihilo creare, neque de cœlo demittere. Itemque oportebat Chriſtum non tantùm aſſumere: ſed etiam retinere naturam noſtram in æternum: quia Deus non vult nos recipere niſi inſitos in Filio ſuo vnigenito. Denique oportebat Chriſtum fieri fratrem noſtrum. Itaque niſi Chriſtus verè aſſumpſiſſet naturam noſtram ſine qua frater noſter eſſe nequit, amitteremus conſolationem nobis in æternum neceſſariam, quę in ſola Chriſti fraternitate nobiſcum conſiſtit: Sum ex carne eius, ex oſſibus eius.

4. *Ex his teſtimoniis humanæ Chriſti naturæ veritas probatur, quibus poſt reſurrectionem Dominus ipſe diſcipulis*
Luc. 24. 39. *demonſtrauit ſe verè reſurrexiſſe. Contrectate me, & videte: nam ſpiritus carnem & oſſa non habet, prout me conſpicitis habere.*

Obiect. Caro Adami eſt peccatrix: Caro Chriſti eſt non peccatrix. Ergo Caro Chriſti non eſt Adami. Reſp. Eſt fallacia accidentis. Non valet conſequentia ab accidente ad ſubſtantiam. Cùm enim caro Adami tantùm per accidens peccatrix ſit, ſequitur carnem Chriſti tantùm ſecundùm accidens illud non eſſe carnem Adami: at ſecundùm ſubſtantiam eſſe eandem Adæ carnem. Igitur iſtud argumentum ſic potius inuertetur: *Caro Adami eſt vera: Caro Chriſti eſt Adami: Ergo vera caro eſt Chriſti caro: & per conſequens Chriſtus eſt verus homo,* quemadmodum & Mediatoris officium requirebat

rebat,vt eſſet, & maneret in perpetuum verus homo. Cùm enim veri homines peccaſſent, verus homo debuit ſatiſfacere. Quia vnus & idem debet eſſe Mediator,qui ſemper pro nobis intercedat apud Patrem, is quoque, nimirum verus homo, manere debet.

Obiect. 2. Conceptus eſt ex Spiritu ſancto. Ergo caro eius propagata eſt ex ſubſtantia ſeu diuinitate Spiritus ſancti. Reſ. Ex, ſignificat efficientem cauſam,non materialem. *Inſtantia. Ergo vbi dicitur, Natus ex Maria Virgine, Ex, non ſignificat materiam. Reſp.* Hîc ſignificat cauſam materialem: quia antè demonſtratum eſt eum oportuiſſe naſci ex ſemine Abrahę. Quare autem *Ex* non eodem modo hîc accipiatur de Spiritu ſancto, cauſa. 1. *quia ſi hoc eſſet verum,non eſſet homo natus ex virgine. 2. Quia Deus non mutatur in carnem. 3. Logos aſſumpſit carnem, non in eam eſt mutatus.*

Obiect. 3. In deo non ſunt duæ naturæ. Ergo. &c. Reſp. Ex puris particularibus nihil ſequitur. *Inſtant. Deo nihil poteſt accedere. Chriſtus eſt Deus. Ergo, &c. Reſp.* Deo nihil accedit perfectione, potuit accedere copulatione. 2. *Inſtant. Ad eum qui habitat lucem inacceſſam non poteſt natura humana accedere. Reſp.* Conceditur argumentum, modò ipſe Deus non admoueat ſibi eam. 3. *Inſt. Deo ignominioſum eſt eſſe creaturam. Chriſtus homo eſt Deus: Ergo, &c. Reſp.* Deo ignominioſum eſt, ſi eius eſſentia mutetur in creaturam: non eſt autem ignominioſum vniri cum natura creata.

2. *An Chriſtus vna ſit perſona, vel plures.*

S*Vnt duæ quidem in Chriſto naturæ: ſed vna tantùm ipſe eſt perſona,* quia vnum duntaxat Chriſtum, atque vnum oportuit eſſe Mediatorem, merito & efficacia. *Si eſſent duæ perſonæ,* eſſent duo Chriſti, quemadmodum Marcion dixit *fuiſſe duos Chriſtos: vnum crucifixum, alterum non: atque alterum Chriſtum tantùm deſcendiſſe ſuper illum in cruce.*

Obiect. In quo ſunt duæ res conſtituentes duas integras perſonas, in illo etiam ſunt duæ perſonæ. At in Chriſto ſunt

duæ

duæ res conſtituentes duas integras perſonas: nimirum Logos. quæ vnam perſonam conſtituit: & corpus atque anima, quæ alteram. Ergo in Chriſto ſunt duæ perſonæ. Reſponſio. Nego Minoris alteram partem, nempe *quòd corpus & anima conſtituant perſonam.* Hoc falſũ eſſe patet ex definitione *perſonæ, quæ non competit humanæ Chriſti naturæ,* Primùm enim *humanitas Chriſti ſuſtentatur in alio, & ab alio,* nempe *Logo.* Nam tum primùm cępit eſſe, cùm eſſet aſſumpta à *Logo,* & tum aſſumpta eſt, cum cœpit eſſe: quin & nunquam extitiſſet, niſi à *Logo* aſſumta eſſet, nec exiſteret etiãnum, niſi à *Logo* ſuſtentaretur. Deinde, *humana Chriſti natura eſt pars alterius, nempe vnius Perſonæ Chriſti.* At perſona eſt indiuiduum per ſe ſubſiſtens, non ſuſtentatum in alio, neque pars alterius: *Logos* quidem perſona fuit, & eſt: habet tamen rationem naturæ, quatenus aſſumpſit carnem: vt rectè dicatr, perſona naturam, & natura naturam aſſumpſit: non autem rectè, perſona perſonam, vel natura perſonam aſſumpſit. Humana enim natura in Chriſto eſt condita, vt ſit pars alterius: & rectè dicere poſſumus, *humanam Chriſti naturam eſſe alterius partem: ſi modò in partis nomine nulla includatur imperfectio.* Tunc enim non ſine periculo loquemur ſic: ideoque multi ab hac locutione abſtinuerũt. Damaſcenus tamen & alij hac loquendi formula ſępe vtuntur.

Ob. 2. Sic neque Logos eſt Perſona. Nam quod eſt pars alterius perſonæ non eſt perſona. Logos eſt pars alterius perſonæ nempe Chriſti: Ergo non eſt perſona. Reſp. Ad maiorem, *Quod eſt pars perſonæ,* ſcilicet tantùm, ita vt etiam non ſit perſona: ſed *Logos* eſt pars perſonę Chriſti, vt nihilominus ipſa ſit tota Perſona, nempe Filius vnigenitus etiam ante carnem. Poteſt & ita reſponderi. *Quod eſt pars perſonæ, non eſt perſona,* ſcilicet ea ipſa perſona cuius eſt pars. *Logos* enim eſt pars perſonę, reſpectu perſonę Med. minimè verò pars eſt reſpectu Filij vnigeniti. Nam per ſe *Logos,* & quatenus eſt Filius vnigenitus, eſt integra perſona ſecunda diuinitatis, quamuis per ſe nõ

ſit

ſit tota Perſona Mediatoris.

Ob. 3. *Deus & homo ſunt duæ perſonæ. Chriſtus eſt Deus & homo. Ergo, &c.* *Reſp.* Maior valet extra vnionem, Chriſtus autem eſt Deus & homo in vnione. *Inſt. Vniuit ſibi corpus & animam humanam. Ergo perſonam ſibi vniuit.* *Reſp.* Vniuit vnione hypoſtatica. 2. *Inſt. Vniuis partes eſſentiales Perſonæ. Ergo perſonam.* *Reſp.* Maior valet de partib. per ſe ſubſiſtentibus. In Chriſto autem anima & corpus non ſubſtitiſſent, niſi in hac vnione. 3. *Inſt. Non ſubſiſtens per ſe eſt imperfectius neq; ſubſiſtit. Natura humana chriſti non ſubſiſtit per ſe: Noſtra autem per ſe ſubſiſtit. Ergo &c.* *Reſp.* Negatur minoris pars prior: quia etiam natura humana in Chriſto ſubſiſtit per ſe, quatenus non eſt per accidens, ſed ſubſtantia, id eſt, conſtituit partem integri.

Ob. 4. Mortuus & viuens perpetuò non ſunt idem. Chriſtus eſt mortuus & perpetuò viuens. Ergo, &c. *Reſp.* Maior debet intelligi ſecundùm idem.

3. *Qualis ſit vnio duarum Naturarum in Chriſto: & quomodo facta ſit.*

FActa eſt hæc vnio per Spiritum Sanctam, id quod & verba Symboli manifeſtè declarant. *Conceptus è ſpiritu ſancto.* Significat autem conceptio ex Sp. ſancto.

1. *Miraculoſam Chriſti conceptionem, creationem, ac formationem ipſius maſſæ in vtero materna,* quia ex ſolius matris Virginis ſanguine immediatè procreatus eſt immediata Spiritus ſancti præparatione. *Obiect. Atqui nos etiam formamur à Deo.* *Reſp.* Sed mediatè.

2. *Sanctificationem illius maſſæ, vt prohiberetur peccatum originis ab hoc totum,* idque. 1. *vt eſſet pura victima.* 2. *vt alios ſanctificaret ſua ſanctitate.* 3. *vt ſciamus quicquid Filius hic loquitur, eſſe voluntatem Dei & veritatem.* 4. *quia talis debuit eſſe noſter Pontifex. Quicquid enim ex peccato natum eſt, peccatū* & vanitas *eſt. Ob. Atqui natus eſt ex peccatrice.* *Reſp.* S. S. optimè nouit diſcernere naturam hominis factam à deo à peccato quod à Diabolo acceſſit.

3 *Vnionem hypoſtaticam hominis cum Logo per Sp. S.*

id

id eſt duarum naturarum in Chriſto in vnam perſonam copulationem. *Logos* caro factus eſt. *Quod ex te naſcetur, vocabiturr Filius Dei.*

4. *Quare oportuerit Vnionem hypoſtaticam fieri.*

SVprà ſunt expoſitæ cauſę, *cur oportuerit Chriſtum eſſe verum hominem perfectè iuſtum, & ſimul verum deum:* illas ergo non eſt neceſſe rurſus hic repetere. Iam articulos Apoſtolici Symboli, qui agunt de perſona Chriſti, paucis explicauimus:& ſimul declarauimus in eorum explicatione, quæ nobis cognitu neceſſaria ſunt, tum de diuinitate Chriſti, tum de humana Chriſti natura, eaq; à *logo* ex ſemine Dauidis aſſumpta, cum *logo* S.S. virtute perſonaliter vnita, atq; ex ſubſtantia virginis miraculoſo modo genita.

Oportuit autem prohiberi vt nulla peccata in ipſum transfunderentur. 1. *Quia pro peccatis debuit ſatiſfacere.* 2. *Quia non conueniebat Logo Filio Dei aſſumere naturam pollutam peccato. Credere* igitur *in Filium Dei conceptum ex Spiritu* S. eſt credere. 1. *Illum factum eſſe hominem miraculoſo modo, & quidem vnum Chriſtum ex natura diuina & humana.*

2. *Ita ſanctè conceptum & natum, nobis acquirere ius Filiorum Dei:* quia hæc perſona ſufficiens eſt & idonea vt nobis reparet & conferat iuſtitiam. Vnitur enim *Logo*, id eſt, verus & natura Deus & homo eſt, qualem oportet eſſe Mediatorem. Vult etiam hoc præſtare, quia hoc fine natus eſt, vt nos ſanctificet.

Ex iis omnib. vnuſquiſq; noſtrum certò colligere poterit: quòd *ille Chriſtus noſter ſit mediator. Et ratio conſequentiæ eſt: quia ex eo quòd eſt Filius Dei vnigenitus, conſtat Chriſtum eſſe verum Deum Patri conſubſtantialem, coæternum, & æqualem. Ex ſancta conceptione & natiuitate Chriſti conſtat ipſū eſſe verum hominem, eumque iuſtum, & vnitum Deitati, ſeu Logo: ac talem oportebat eſſe Mediatorem.*

DE HVMILIATIONE CHRISTI.

ORdinis ratio poſtulat, vt nunc deinceps articulos explicemus, qui tractant *de officio Chriſti*: ac primúm

mùm quidem *de Humiliatione Chriſti,* priore videlicet officij Chriſti parte, ad quam pertinent hi articuli, *Paſſus ſub Pontio Pilato, Crucifixus, Mortuus, Sepultus, Deſcendit ad inferos.* His explicatis, ad reliquos articulos accedemus, qui agunt de Glorificatione: de altera nimirum officij Chriſti parte.

Paſſus ſub Pontio Pilato.

CRedo in *Chriſtum paſſum,* id eſt credo. 1. *Quòd Chriſtus inde à conceptionis momento omnis generis calamitates, & miſerias pro me ſuſtinuit.* 2. *Quòd poſtremo ſuo tempore acerbiſſimos quoſque cruciatus & animæ & corporis fuerit pro me perpeſſus.* 3. *Quòd horrendam iram Dei ſenſerit ad compenſationem & meorum & aliorum peccatorum, atq; ad placationem iræ aduerſus genus humanum.*

Differunt, *Chriſtum eſſe paſſum credere, & in Chriſtum paſſum credere.* Illud enim eſt tantùm fidem hiſtoricam habere de Chriſti paſſione, nec in eo fiduciam ponere: hoc verò eſt credere non tantùm quòd Chriſtus ſit paſſus, ſed etiam ſuam fiduciam in eius paſſione collocare.

DE PASSIONE CHRISTI.

PASSIO *Chriſti* tantùm ſequitur eius conceptionem, & natiuitatem. 1. *Quia in eius paſſione conſiſtit noſtra ſalus.* 2. *quia tota eius vita fuit paſſio, & calamitas.* Interim ex hiſtoria tranſactæ vitæ ipſius, multa poſſunt, ac debent obſeruari. Etenim illa. 1. *oſtendit hanc Perſonam eſſe Meſſiam promiſſum,* cùm in eo concurrant, & impleantur omnia vaticinia. 2. *Eſt conſideratio humilitatis, ſeu obedientiæ, quam Patri præſtitit.*

Quæſtiones præcipuæ de Paſſione Chriſti hæ ſunt.

1. *Quid paſſus ſit Chriſtus.*

2. *An paßus ſit ſecundùm vtramque naturam.*

3. *Quæ ſit impulſiua paſſionis Chriſti cauſa.*

4. *Quæ cauſa finalis.*

1. *Quid paßus ſit Chriſtus.*

P*Aſſionis nomine* intelligitur tota humiliatio, ſiue obedientia totius humiliationis, omnes miſeriæ, cruciatus, ignominię, dolores, quibus omnibus Chriſtus ab articulo natiuitatis, ad horam vſque mortis & reſurrectionis, tam anima quàm corpore fuit obnoxius.
Mat 26. 38. Mat 27. 46. Iſai. 53. 4. *Vndequaq; triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Deus meus, Deus meus, cur deſeruiſti me? Verè languores noſtros ipſe tulit.* Principaliter autē *Paſſionis nomine ſignificatur poſtremus actus humiliationis, ac dolorum Chriſti: & præcipua pars dolorum fuit in anima*, in qua ſenſit iram Dei aduerſus peccatum: atque *hæc eſt cauſa cur tantopere Chriſtus horreret mortem, & tam puſillanimis eſſet in morte, cùm alij Martyres Chriſti ſummos cruciatus fortiter ſuſtinuerint.* Aliorum enim cruciatus & ſupplicia non habent proportionem ad cruciatus & ſupplicia Chriſti. Nam alij, vt Stephanus, Laurentius, &c. corporales tantùm ſuſtinebant dolores & cruciatus: intus ſuſtentabantur à Spiritu Sancto. At Chriſtus ſenſit & corporis, & animæ dolores. Nam *paßus eſt primò noſtram infirmitatem*, hoc eſt, in-
Mat. 8. 17. Ioan. 4 7. & 19. 28. Heb. 4. 15. Luc. 9. 58. Mat. 12. 24. Pſal. 22. 7. Iſa. 53. 4. Mat. 4. 1. Heb. 4. 15. firmitates humanæ naturæ, *eſuruiti, ſitiuit, defeſſus eſt, triſtitia, ac dolore fuit affectus. &c.* 2. *Paupertatem. Filius hominis non habet vbi caput inclinet.* 3. *Infinitas iniurias, contumelias, calumnias, inſidias, obtrectationes, opprobria, blaſpemias, abiectionem, & contemptum. Ego vermis, & non homo. Vidimus eum, & non erat illi aſpectus, vel forma.* 4. *Tentationes Diaboli. Tentatus per omnia, &c.* 5. *Mortem corporis, & quidem contumelioſam, nempe mortem crucis.* 6. *Grauiſſimos animæ cruciatus, ſenſum videlicet iræ Dei aduerſus peccatum ſibi impoſitum eſſe ſentiebat.* Hinc eſt quòd alta voce clamauit, *deus meus, deus meus, cur deſeruiſti me?*

quaſi

quaſi diceret, cur non repellis à me tantos cruciatus? ſignificat nimirum verbis iis non diuulſionem naturæ diuinæ ab humana, ſed dilationem auxilij. Videmus itaq; quæ & quãta pro nobis Chriſtus fuerit paſſus: eaque nobis proponuntur, vt conſideremus. 1. *Ipſam hiſtoriam paſſionis Chriſti congruentem cum oraculis & vaticiniis.* 2. *Cauſam, ſeu fructus paſſionis Chriſti.* 3. *Exemplum, quòd oportebat ingredi in vitam æternam, & gloriam cœleſtem, nimirum per mortem, ſicut Chriſtus:* ac tria iſta potiſſimùm in paſſione Chriſti conſideranda ſunt.

Obiect. Temporalis & æternæ pœnæ nulla eſt proportio. Chriſtus eſt paſſus tantùm temporales pœnas. Ergo non potuit ſatisfacere iuſtitiæ Dei. *Reſp.* Ad Maiorem, Nulla eſt proportio temporalis & æternæ pœnæ, ſcilicet in eodem gradu & eodem ſubiecto.

Quæſt. Sed quomodo vnius perſonæ Lutron poteſt reſpondere infinitorum hominum peccatis? Reſp. Poteſt, duplici de cauſa. 1. Quia eſt verus Deus. *Obiect. Atqui Deus non poteſt mori & pati. Reſp.* Deus non poteſt pati, ſcilicet ſecundùm id quod Deus eſt. Vel, Concedo totum argumentum rectè intellectum: ita nimirum, vt non ſit Deus, ſecundùm id quod eſt mortuus. *Ob. Chriſtus non eſt Deus ſecundùm id quod paſſus eſt. Ergo falſum eſt quod dicitur, Deum Eccleſiam redemiſſe ſuo ſanguine. Reſp.* Eſt communicatio idiomatum, id eſt, Synecdochica locutio, verum tamen in concreto: id eſt, ea perſona quæ Deus & homo eſt, redemit Eccleſiam. *Communicatio Idiomatum* eſt tribuere toti perſonæ id, quod alterius naturæ eſt proprium, idque in concreto tantùm: quia nomen Concretum ſignificat perſonam in qua eſt vtraq; natura & eius naturæ proprietas de qua aliquid prædicatur. Atque ideo fit vt nihil impediat quominus prædicetur de tota perſona quod alterius naturæ eſt proprium, modò illa proprietas in perſona inſit. Contrà autem de nomine abſtracto tantùm eius naturæ proprietates prædicantur, cuius ſunt propriæ.

2. *Propter grauitatem ſupplicij, quia paßus eſt id quod nos in æternum debuiſſemus pati.* Æquipollet igitur ipſius paſſio pœnæ æternæ, immo eam ſuperat: quia Deum pati plus eſt, quàm omnes creaturas interire.

2. *Secundùm quam naturam Chriſtus ſit paſſus.*

NOn ſecundùm vtramque naturam, neque ſecundùm diuinitatem ſuam, ſed ſecundũ humanam naturam tantùm, paſſus eſt anima & corpore. Diuina enim natura eſt immortalis. Ita autem paſſus eſt ſecundùm humanitatem ſuam, vt morte & paſſione ſua ſatisfecerit pro infinitis hominum peccatis.

QV. Sed cur Deitas pati non potuit? Reſp. Quia non eſt mutabilis: & ipſa vita non poteſt mori. Hæc ſuſtinuit humanam naturam in doloribus, & poſt mortem reſtituit eam in vitam.

Obiect. Deus ſuo ſanguine redemit Eccleſiam. Act. 2.28. *Ergo Deitas eſt paſſa. Reſp.* Non conſequitur, quia à concreto ad abſtractum non valet conſequentia. Item mutatur genus prædicationis. *Deus mortuus*, figuratè dicitur per *Communicationem idiomatum, & per Synecdochen. Cùm autem dicitur, deitas eſt mortua*, id ſine figura. Concretum ſignificat ſubiectum habens formam. Abſtractum verò nudam formam. Non valet igitur conſequentia. Homo eſt compoſitus ex elementis, & eſt corporeus: Ergo & anima eſt corporea. Quia non omnia competunt formæ quæ ſubiecto. Non ſequitur etiam, Chriſtus Deus eſt mortuus: ergo Chriſti deitas eſt mortua: nam á concreto ad abſtractum non valet conſequentia.

Impleuit ergo Chriſtus Legem. 1. *Iuſtitia ſua propria.* 2. *Satisfactione pro noſtris peccatis ſufficiente & perfectiſſima.* Satisfactio autem eius fit noſtra, applicatione, quę eſt duplex. 1. *A Deo, qui nos iuſtificat propter meritum Chriſti, & facit vt deſinamus peccare.* 2. *A nobis, fide.*

Cęterùm, probatur quòd fuerit alia natura in Chriſto, quæ non eſt paſſa & mortua. *Deſtruite templum hoc,*

&

& tribus diebus erigam illud. Mortuus ſecundùm carnem, & ioan. 2. 19.
viuificatus Spiritu. Mortuus ſum, & ecce viuo. Habeo po- 1. Pet. 3. 18. Apoc. 1. 18
teſtatem ponendi animam. ioan. 10. 18

Addamus & illud. Vt aliquis pro alio ſatisfaciat, debent iſta concurrere. 1. *Sufficiens ſatisfactio.* 2. *Spontanea.* 3. *Vt is cui debetur, ſit contentus.*

Cauſæ impulſiuæ paſſionis Chriſti.

1. *Amor Dei erga genus humanum. Ita Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum dederit.* 2. *Miſericordia Dei erga lapſos in peccatum.* 3. *Dei voluntas vlciſcendi iniuriam Diaboli, qui in Dei contumeliam nos ab ipſo auerterat, atque imaginem Dei mutilauerat in contumeliam creatoris.* ioan. 3. 16.

Obiect. Annon Chriſtus impleuit Legem? Reſp. Impleuit. 1. *Iuſtitia ſua.* 2. *Satisfactione pro noſtris peccatis:* vtraque eſt perfectiſſima: *ſatisfactio* autem *fit noſtra applicatione,* quæ duplex eſt. *Prior eſt á Deo,* qua nos Deus iuſtificat propter Filij ſui meritum, & facit, vt deſinamus peccare: *Altera eſt à nobis.* Applicamus enim nobis meritũ Chriſti, quando ſtatuimus vera fide Deum propter λυτρον Filij ſui nobis remittere peccata. *Inſt. Si Chriſtus impleuit Legem, cur a Deo tam grauiter punitur? Pœnæ enim ſunt peccatorum ſtipendium. Reſp.* Ad maiorem. Innocens non debet plecti pro nocentibus. 1. *niſi innocens ſe vltro offerat pro nocentibus.* 2. *niſi volens ſic patiatur innocens pro nocentibus, vt præſtet Lutron ſufficiens.* 3. *niſi ſe offerat ad ſatisfaciendum: atque ita quidem, vt non pereat in ſupplicio, ſed emergat.* 4. *niſi poſſit præſtare, vt pro quibus ſe offert ad ſatisfaciendum, ij deſinant in poſterum peccare.* 5. *niſi ſit eiuſdem naturę cum iis pro quib. ſatisfacit.* Talis ſatiſfactor ſi ſubſtituatur, nihil fit contra iuſtitiam Dei: ſic enim patiendo vterque ſeruatur, nimirum & patiens, & pro quo fit paſſio. Talis autem vas, & ſatisfactor eſt Chriſtus, qui non tantùm eſt homo, vel eiuſdem naturę nobiſcum: ſed etiam nos ſumus eius membra: cùm vero totum luit pœnam, plectuntur etiam membra. Propter hanc noſtri cum Chriſto capite coniun-

ctionem, paſſim Apoſtoli aiunt *nos paſſos eſſe in Chriſto.*

4. *Cauſæ finales paſſionis Chriſti.*

PAſſionis eius vtilitas. 1. eſt, *vt eius paſſio eſſet lutron ſufficiens pro peccatis*, ſeu redemptio noſtri. 2. *Patefactio amoris, bonitatis, miſericordiæ, iuſtitiæ Dei, dum punit Filium pro nobis. Sunt ergo finales cauſæ præcipuæ, Salus noſtra & gloria Dei.* Ad priorem pertinet agnitio magnitudinis peccati, vt ſciamus quantum malum ſit peccatum & quid mereatur. Mortem non eſſe pernicioſam piis, & ideo non eſſe timendam. Ad poſteriorem, Iuſtificatio, in qua omnia beneficia comprehenduntur quæ Chriſtus meritus eſt moriendo, & qui conferet nobis emerſionem ex morte.

Obiect. Sed ſi pro omnibus ſatisfecit, omnes ſeruari debent. *Reſp.* Satisfecit pro omnibus, quoad Satisfactionem, non quoad Applicationem. Liberat nos autem. 1. *Quia Pater ad hoc ordinauit eum*, ſeu quia pater vult. 2. *Quia filius volens ſe offert.* 3. *Quia eius eſt* λυτρον *ſufficiens.*

Credere in Chriſtum paſſum, eſt credere. 1. *quòd inde à conceptionis tempore omnis generis miſerias pro me & omnibus fidelib. ſuſtinuerit.* 2. *Quòd extermo ſuo tempore, acerbiſſimos quoſque cruciatus ſuſtinuerit pro me & omnibus fidelibus.* 3. *Quòd horrendam iram Dei ſenſerit ad compenſationem meorum & totius mundi peccatorum, & vt placaret iram Dei aduerſus peccatum.* Credere Chriſtum paſſum, eſt *ita credere, vt tantùm habeas fidem hiſtoricam.* Credere in Chriſtum paſſum, *eſt fiduciam in eius paſſione collocare.*

Quæſt. Quare conceptionem Chriſti mox ſequitur eius Paſſio? Reſp. 1. *Quia in eius conceptione & paſſione tota ſalus noſtra conſiſtit.* 2. *Quia tota eius vita fuit paſſio & calamitas.*

Quæſt. 2. *An igitur ex hiſtoria vitæ ab ipſo tranſactæ nihil obſeruatu dignum eſt?* Reſp. Imò eſt. Nam. 1. *oſtendit hanc perſonam eſſe Meſſiam promiſſum*, cùm in eo omnia vaticinia impleantur. 2. *Obedientiam, quam Patri præſtitit.*

Obiect. At etiam in lege Moſis fuerunt ſacrificia propitiatoria. Reſp. Non propriè expiatoria, ſed typica. Chriſti autem ſacrificium eſt vnicum expiatorium.

Paſſus ſub Pontio Pilato.

PIlati fit mentio in paſſione Chriſti. 1. *Quia teſtimonium Chriſtus accipire voluit innocentiæ ſuæ*, nimirum vt ſciremus ipſum voce ipſius iudiciis innocentem pronuntiatum.

2. *Quia debuit ſolenniter condemnari: vt nempe ſciremus ipſum*, quantumuis innocentem, damnatum tamen eſſe, ne nos condemnemur: ſicut & mortem ſuſtiuuit, vt nos ab ea liberaremur.

3. *Vt admoneremur impletionis Prophetiæ. Non recedet ſceptrum de Iuda, & legiſlator de pedibus eius, donec veniat Silo.* Gen.49.10. Tunc enim ablatum eſt ſceptrum de Iuda, quum Chriſtus, à quo primùm abſolutus erat, paulò pòſt condemnatus eſt à Pilato Præſide Romano. Hæc ergo circumſtantia *in Paſſione Chriſti* diligenter conſideranda eſt, vt ſciamus hunc eſſe Meſſiam: quia omnes conditiones implentur in hoc, quæ requiruntur in Meſſia: quarum vna erat & hæc prædictio, *de auferendo ſceptro de Iuda*.

4. *Vt ſciremus Chriſtum ab ipſo quoque Deo condemnatum fuiſſe, ac proinde eum Deo pro nobis ſatisfeciſſe.* Nam iudicij ordinarij præſes, eſt ipſe Deus.

Non igitur Chriſtus clam debuit à Iudæis abripi, neque per tumultum ad mortem pertrahi: ſed legitimo ordine, & iudicio, ac facta inquiſitione in omnes accuſationes Chriſti, voluit ipſum Deus, 1. *Examinari*, vt pateſieret eius innocentia. 2. *Damnari*, vt conſtaret eum innocentem ante pronunciatum, non ſua, ſed noſtra culpa condemnatum eſſe: atque vt ita ipſius damnatio iniuſta, eſſet loco iuſtiſſimæ damnationis noſtræ. 3. *Interfici*, tum vt implerentur vaticinia, tum vt conſtaret Chriſtum, & à Iudæis, & à gentibus eſſe interfectum.

Crucifixus.

CRedo in *Chriſtum Crucifixum*, id eſt, credo Chriſtum ſubiiſſe hanc pœnam, & hanc maledictionē crucis

 mea

mea cauſa, eumque pro me maledictioni diuinæ factum eſſe obnoxium, quam ego, & nos omnes eramus meriti, cuius maledictionis etiam typus erat mors crucis à Deo maledicta.

Tribus autem de cauſis Deus voluit Filium ſuum obire tam probroſum mortis ſupplicium. 1. *Vt ſciremus, ipſi incubuiſſe maledictionem peccatis noſtris debitam*, atq; ita nos ad maiorem gratitudinem excitaremur, conſiderantes, quàm deteſtabilis res ſit peccatum, adeo vt non potuerit expiari niſi acerbiſſima, & maximè probroſa morte Filij ſui vnigeniti. 2. *Vt eſſet exaſperatio ſupplicij*, atque ita nos tantò magis confirmaremur in vera fide, dum conſideramus Chriſtum hoc ſupplicij genere recepiſſe in ſe reatum noſtrum, adeoque ipſam pœnam, & maledictionem, iuxta illud, *Maledictus qui pendet in ligno*. 3. *Vt veritas reſponderet figuris*, atque ita nos ſciremus typos impletos eſſe in Chriſto. Nam, 1. *ſacrificia, quæ adumbrabant victimam Chriſti, lignis imponebantur*, vt ſignificaretur, quòd Chriſtus ligno affixus, ſacrificium ſuum peragens, hoſtiam ſanctam offerret Patri. 2. *Sacrificia in altum eleuata antequam comburerentur, ſignificabant* exaltationem Chriſti in ara crucis. 3. *Idem adumbratum eſt in Iſaaco*, qui lignis impoſitus erat à Patre ſacrificandus. 4. *Hoc ſupplicij genus depingit ſerpens æneus*, quem Moſes palo affixum in deſerto erigebat. Ipſe Chriſtus hunc ænei ſerpentis typum de ſeſe interpretatus eſt. *Prout Moſes*
Ioan. 3. 14. *extulit ſerpentem in deſerto: ita extolli oportet filium hominis.*

Mortuus.

CRedo *in Chriſtum mortuum*, hoc eſt credo Chriſtum non tantùm eſſe paſſum cruciatus maximos mea cauſa, ſed etiam ipſam mortem, atque moriendo mihi impetraſſe remiſſionem peccatorum & reconciliationem cum Deo: & per conſequens etiam Spiritum Sanctum inchoantem in me nouam vitam, vt denuò fiam templum Dei, tandemq; vitam æternam conſequar, in qua Deus in æternum à me celebrandus eſt.

DE

DE MORTE CHRISTI.

QVæſtiones præcipuæ ſunt.

1. *Quomodo Chriſtus dicatur mortuus.*
2. *An Chriſtum oportuerit mori.*
3. *Quis fructus Mortis Chriſti.*

1. *Quomodo Chriſtus dicatur Mortuus.*

Hanc quæſtionem mouere neceſſe eſt propter hæreticos, qui ſenſum huius articuli deprauarunt. Marcion *negabat eum verè eſſe mortuum: quemadmodum etiam affirmabat totam ordinariam humanæ naturæ diſpenſationem in Chriſto, ac illa omnia quæ Chriſtus pro nobis ſubiit, imaginaria fuiſſe, & ipſum viſum eſſe tantummodo vt hominem.* Neſtorius *naturas in Chriſto ſeparabat, nec Filium dei, ſed hominem tantùm mortuum voluit. Noli gloriari, Iudæe* (inquiebat) *Deum non crucifixiſti.* Vbiquitarij *credunt naturam humanam Chriſti à momento incarnationis ſic fuiſſe omnibus Deitatis proprietatibus ornatam, vt inter eam & deitatem hoc interſit, quòd illa per accidens habeat, quicquid hæc per ſe, & ex ſe habet. Hinc fit, vt Chriſtum in morte, imò cùm fœtus lateret in vtero virginis, non tantùm deitate, ſed etiam corpore, in cœlo, & vbique fuiſſe, imaginentur.* Hoc illud eſt, quod *formam Dei* vocant.

Chriſtus igitur *verè & corporaliter mortuus eſt,* vera ſcilicet diuulſione animæ eius à corpore, ita vt non modò non fuerit vbique ſimul anima & corpus, ſed ne quidem ſimul fuerit in vno loco. *Quum rurſum clamaſſet voce magna, emiſit ſpiritum. Ieſus autem emiſſa voce magna, expirauit. Pater in manus tuas depono ſpiritum meum: Et cùm hæc dixiſſet, expirauit. Et inclinato capite, tradidit ſpiritum.* Sed alterum quoq; addendum, *nempe licet anima à corpore eſſet ſeparata, tamen Logon corpus & animam non deſeruiſſe,* ſed manſiſſe nihilominus & animæ & corpori coniunctum, eoq; illa animi & corporis diuulſione nequaquam diuulſas fuiſſe duas in Chriſto naturas.

Mat. 27. 50.
Mar. 15. 37.
Luc. 23. 46.
Ioa. 19. 30.

Ob. Cur ergo clamauit, Deus meus, Deus meus, cur deſeru- Mat. 27. 46.

iſti me

iſtime? *Reſp*. Propter dilationem auxilij. Diuelli e-nim duæ in Chriſto naturæ non debuerunt: quia ſcri-ptum eſt, *Deus Eccleſiam proprio ſuo ſanguine acquiſiuit.*
Act. 20.28. Et Filium Dei eſſe oportebat, qui moreretur pro pec-catis noſtris, vt pro iis eſſet pretium ſufficiens. Ex his etiam liquidò conſtat, *Vnionem naturarum in Chriſto non eſſe Vbiquitatem.* Nam anima à corpore diuulſa non fuit in ſepulchro cum corpore, & per conſequens, non vbique: quia quod eſt vbiq;, nunquam diuelli poterit.
At ſicut virtus, id eſt, diuinitas dicitur egreſſa ex ipſo, ſic etiam expirauit. *Reſp*. Ineſt diſſimilitudo. Quia diuini-tas manens in humana natura, tamen operabatur ex-tra eam. Anima autem diſcedebat à corpore. Diſſimi-litudinis autem ratio eſt, quia diuinitas eſt actus incre-atus atque infinitus, anima autem actus creatus.

2. *An Chriſtum oportuerit mori.*

MOri Chriſtum oportuit, 1. *Propter iuſtitiam Dei*, vt nimirum iuſtitiæ Dei ſatisfaceret, quæ require-bat mortem hominum, à quibus erat offenſa. Nam ſum mi boni læſio eſt expianda ſummo ſupplicio, vel vltima deſtructione naturæ, hoc eſt, morte rei, damnati pro-pter peccatum, iuxta illud, *Stipendium peccati mors eſt.*
Rom. 6.23. Filium autem Dei oportuit mori, vt pro peccatis no-ſtris eſſet λύτρον ſufficiens. Nulla enim creatura potuiſſet tale ſupplicium ſuſtinere, quod æterno æquipolleret, & ſimul temporale eſſet. *Obiect*. *Meriti ſunt æternam pœnam, quicunque Deo per Chriſtum non reconciliantur*. *Ergo non debent animæ à corporibus ſeparari, vt poſſint pati æter-nam damnationem.* *Reſp*. Hoc non ſequitur, ſed illud, O-portet corpus & animam ſimul eſſe, vt poſſint illam pa-ti: quod fiet tandem.

2. *Propter veritatem Dei*. nempe vt veritati diuinæ ſatisfieret. Comminatus enim Deus erat mortem, ſi-mul ac peccaſſemus: quam comminationem oportuit impleri, admiſſo peccato. Atque hæc eſt illa commi-natio

natio ab ipſo Deo pronuntiata. *Quocunq; die comederis ex eo, morte morieris.* Gen. 2. 17.

Obiect. At non continuò mortuus eſt Adam. *Reſp.* Reuerà ſpiritualiter moriebatur morte æterna: & iam tum erat mortuus. *Audiui* (inquit) *vocem tuam.* Erat terror & ſenſus irę Dei, Lucta cum morte, Amiſſio omnium donorum corporis & animi. Sed accedit ἐπιείκεια Euangelij. Non. n. expreſſè Deus dixerat, quòd omnino totus è veſtigio eſſet moriturus. Nam ſic in æternum periiſſet. Filius obtulit mitigationem, excitauit ad nouam vitam, vt tamen morti corporali maneret obnoxius, quæ tamen ei lethalis non eſſet.

3. *Propter promiſſionem patribus factam*, tum verbis, vt apud Iſaiam, *Sicut ouis ad occiſionem ducitur, & quaſi agnus coram tonſore ſuo obmuteſcit, nec aperit os ſuum:* Iſai. 53.7. tum ſacrificiis, quibus promiſit Deus Chriſtum debere mori, & quidem tali morte, quæ ſit æquipollens pretium pro peccatis. Hoc autem nullius creaturæ potuit eſſe opus: ſed ſolius Filij Dei: ac proinde Filium Dei tam diram oppetere mortem pro nobis oportuit. *Ob. Ergo in iis non ſatisſit iuſtitiæ Dei, qui puniuntur: quia pœna eorum eſt æterna.* *Reſp.* Satisſit per æternum ſupplicium. *Inſt. Sic igitur nos poterimus euadere maledictionem per nos ipſos.* *Reſp.* Ita nunquam liberabimur, ſed pœnam ſuſtinebimus ęternam.

Ex ſuprà dictis triplicem doctrinam libebit haurire. 1. *Maximè nobis fugienda eſſe peccata, quæ videlicet expiari non potuerunt, niſi interueniente morte Filij Dei.* 2. *Nos debere gratos eſſe erga Filium Dei pro tanto ipſius beneficio in nos ex inenarrabili gratia collato.* 3. *Omnia peccata noſtra, quot, quanta, & quàm grauia illa ſint, ſola Chriſti morte eſſe expiata.*

3. *Fructus mortis Chriſti.*

FRuctus mortis Chriſti* eſt totum opus redemptionis noſtræ, & quidem. 1. *Iuſtificatio ſeu peccatorum remiſſio*, quia iuſtitia Dei poſtulat vt non bis peccantem Deus puniat: in Chriſto autem puniuit noſtra peccata: ideo

1.Ioan.1.7. ideo eadem in nobis non puniet. *Sanguis Ieſu Chriſti purgat nos ab omni peccato*, tam originali, quàm actuali, tam facti, quàm omiſſionis. Huius effectus cauſa eſt Chriſti mors.

2. *Donatio Spiritus Sancti, & per eum regeneratio, ſeu noua vita*, quia Chriſtus morte ſua non tantùm nobis impetrauit condonationem peccati, & reconciliationem cum Deo: ſed etiam donationem Spiritus S. vt eius virtute vetus homo cum Chriſto crucifigeretur, hoc eſt, vt per Spiritum Sanctum efficacia meriti Chriſti, & noſtri in ipſum inſitione, aboleretur in nobis praua noſtra & nondum regenita natura: atque ex aduerſo iuſtitia in nobis inchoaretur, imago Dei à Diabolo in nobis deſtructa reſtitueretur, ac nos per eundem Spiritum impelleremur, ad gratitudinem pro tanto beneficio præſtandam. *Chriſtus factus eſt nobis*
1.Cor.1.30. *iuſtitia, ſapientia, ſanctificatio & redemptio. In ipſo eſtis con-*
Col.2.10. *ſummati.*

Mors Chriſti in regeneratione efficienda eſt cauſa impulſiua, duplici reſpectu. 1. *Reſpectu Dei: quia propter mortem Chriſti Deus nobis condonat peccatum, & dat S. S. Quia eſtis filij miſit Deus Spiritum Filij ſui in corda*
Gal.4.6. *veſtra, clamantem, Abba, id eſt, Pater.* 2. *Reſpectu noſtri* habet rationem eiuſdem cauſæ impulſiuæ: quia qui vera fide Chriſti meritum percipiunt, & eius mortem ſibi applicant, eos impoſſibile eſt non eſſe gratos. Omnes nempe iuſtificati ſe comparant ad grata Deo facienda: non enim poteſt regeneratio, vel ſtudium obediendi Deo, ſeparari ab applicatione, nec beneficium regenerationis à iuſtificationis beneficio: Omnes qui iuſtificantur, etiam regenerantur: & omnes
1.Pet.1.3. regenerati ſunt iuſtificati. *Ob. Regenerationem Apoſtolus tribuit Reſurrectioni: hîc autem regeneratio morti Chriſti tribuitur. Reſp.* Tribuitur morti Chriſti quod ad eius meritum: moriendo enim regenerationem nobis meritus eſt. Tribuitur autem reſurrectioni Chriſti quod ad applicationem: reſurgendo enim nobis applicat regenerationem

generationem, & dat nobis Spiritum Sanctum.

3. *Vita æterna* etiam fructus eſt Mortis Chriſti. *Ita Deus delexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum dederit, vt quiſquis credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Vitam æternam dedit nobis Deus: & hæc vita in Filio eius eſt.* Ioa. 3. 16. 1. Ioa. 5. 11.

Obiect. Si Chriſtus pro nobis eſt mortuus, cur ergo & nos morimur? Nam pro quo alius eſt mortuus, non debet ipſe mori: alioqui gemina videretur ſatisfactio. *Reſp.* pro quo aliquis mortuus eſt, is nō debet mori, ſcilicet ita vt ſatisfaciat, hoc eſt, ita vt mortis ſit meritum, vel ſatisfactio: ſed alię ſunt cauſæ cur nobis ſit moriendum. Nos morimur, non vt ſatisfaciamus diuinæ iuſtitiæ, ſed vt per mortem tanquam per medium percipiamus dona, quę Chriſtus morte ſua nobis eſt meritus. Nam temporalis illa mors noſtra eſt. 1. *Admonitio de peccati magnitudine.* 2. *Purgatio noſtri*: per eam enim expurgantur in nobis reliquiæ peccati. 3. *Traductio in vitam æternam*: per mortem enim corporalem fit fidelium in vitam æternam tranſitus. *Inſt. Sublata cauſa tollitur effectus: at in nobis per Chriſtum ſublata eſt cauſa mortis, nempe peccatum. Ergo etiam effectus, nempe mors ipſa tolli debet.* *Reſp.* Ad Maiorem. Vbi ſublata eſt cauſa, ſcilicet omnis: in nobis autem non omnis cauſa mortis eſt ſublata, quod ad expurgationē peccati attinet: etſi ſublata ſit, quod ad peccati remiſſionem. Reſponderi poteſt ad minorem, ſublatum eſt peccatum, quod attinet ad reatum: non autem ſublatum eſt, quod ad materiale peccati.

Et ſepultus.

CAuſæ ſepulturæ Chriſti ſunt. 1. *Vt ſciremus eum verè mortuum eſſe.* Non enim viui ſepeliuntur, ſed mortui tantùm. Atque huc pertinent aliquot partes hiſtoriæ, vt *quòd Chriſtus lancea ſit perfoſſus, quòd de cruce ſit ſublatus, quòd ſit unctus, & linteis inuolutus.* Vt enim ex tactu, & palpatione, ex eſu & conſpectu poſt reſurrectionem

rectionem colligimus eum verè reſurrexiſſe: ſic ex illis colligimus eum veré mortuum eſſe.

2. *Vt poſtrema pars humiliationis, quæ ſe noſtra cauſa demiſit, accederet.* Ea erat ſepultura, in qua non minùs ipſius corpus in terram proiiciebatur, quàm aliud cadauer. Mortuum corpus eſt quidem ſenſus expers: attamen ei nihilominus eſt ignominioſum terræ committi, quemadmodum dicitur, *In puluerem reuerteris.* Et ſicut reſurrectio Chriſti ex morte, eſt pars gloriæ: ſic ſepultura, hoc eſt, demiſſio inter cadauera, eſt pars humiliationis.

3. *Oportebat typum impleri.* Prædictum erat typo Ionæ triduum manentis in Cete, Meſſiam ſepeliendum. Ergo propter huius typi impletionem debuit etiam ſepeliri, & ad tertium vſq; diem in ſepulchro manere.

4. *Voluti ſepeliri, ne nos exhorreſceremus ſepulchrum:* ſed ſciremus caput noſtrum Chriſtum per ſepulchrum & mortem nobis viam aperuiſſe ad cœleſtem gloriam: ac proinde nos eſſe reſuſcitandos ex ſepulchro, etiamſi moriamur.

5. *Vt ſciremus nos eſſe verè à morte liberatos: nam in eius morte, cuius eſt teſtimonium ſepultura, conſiſtit noſtra ſalus.*

6. *Vt conſtaret de ipſius reſurrectione,* nempe quòd poſſet verè reſurgere, & oſtendere ſe viciſſe mortem, & non eſſe phantaſticam reſurrectionem, ſed reuiuiſcentis cadaueris.

7. *Vt nos ſpiritualiter, hoc eſt, peccato mortui, iam quieſcamus à peccato.* Rom. 6. 4. *Sepulti ſumus vnà cum Chriſto per baptiſmum in mortem, vt ſicut excitatus eſt Chriſtus à mortuis in gloriam Patris, ita & nos in noua vita ambulemus.*

Deſcendit ad inferos.

CRedo in Chriſtum, qui deſcendit ad Inferos, hoc eſt, Credo Chriſtum pro me ſuſtinuiſſe in anima dolores, & cruciatus infernales, atque ignominiam ſummam

mam impiis in inferno debitam: ne videlicet mihi deſcendendum eſſet ad inferos, & ne vnquam illa pati cogerer, quæ alioqui omnia apud inferos in æternum paſſurus eſſem: ſed vt è contrario potiùs aſcenderem cum Chriſto in cœlum, atque ibidem cum ipſo in ęternum ſumma fœlicitate & gloria fruerer. Hic eſt vſus articuli de deſcenſu ad inferos. Nunc paulò copioſiùs explicandum eſt, quis ſit illius Articuli ſenſus, vel *quid propriè ſit ille Chriſti deſcenſus ad inferos.*

Infernus in Scriptura tripliciter accipitur. Significat nempe. 1. *Sepulchrum. Deducitis canos meos cum dolore in infernum. Non derelinques animam meam in inferno: nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* 2. *Locum damnatorum*, vt in hiſtoria de diuite & Lazaro. 3. *Dolores inferorũ*, hoc eſt, terrores, ac cruciatus animę & conſcientiæ. *Anguſtiæ inferni me comprehenderunt. Dominus deducit ad inferos, & reducit*, id eſt, in ſummos cruciatus, ex quibus deinde rurſus eripit. Hoc tertio modo hîc accipitur. nam de ſepulchro nõ poteſt hic articulus intelligi, quia præcedit, *ſepultus eſt.* Si quis articulum poſteriorem prioris exegeſin dicat, nihil dixerit. quoties enim duę locutiones rem eandem exprimentes, coniunguntur, ita vt altera ſit alterius exegeſis, poſteriorem priore clariorem eſſe conuenit: deinde, non eſt veriſimile in hoc ſymbolo tam breui & ſuccincto, eandem rem bis dici verbis commutatis. Neque de loco damnatorum poteſt hic articulus intelligi: dixit enim Chriſtus, *In manus tuas depono Spiritum meum*: & ad latronem, *Hodie mecum eris in paradiſo*: quaſi dicat, *hodie eris mecum*, quod ad animam meam attinet, *in paradiſo*, hoc eſt, in loco ſalutis, ac fœlicitatis ſempiternæ, vbi liberatus ab omni cruciatu, amœniſſima frueris quiete. De deitate Chriſti id non intelligendum, nempe quòd illa eodem die vnâ cum anima latronis eſſet futura in Paradiſo. Nam diuinitas eſt & erit vbiq;. *Eris in Paradiſo mecum*, ſcilicet quem vides in cruce pendentem.

Gen. 42. 38. Pſal. 16. 10. Pſa. 116. 3. 1. Sam. 2. 6. Luc. 23. 46. & 43.

Significat ergo *deſcenſus ille Chriſti ad inferos.* 1. *ſummos*

cruciatus

cruciatus, ac dolores, quos Chriſtus perpeſſus eſt in anima ſua: neme iram Dei aduerſus peccata, & quidem talem qualem damnati experiuntur, partim in hac vita, partim in futura vita. 2. *Maximam, atque extremam ignominiam, qua Chriſtus affectus eſt.* Iſta Chriſtum eſſe perpeſſum probatur teſtimonio illo Dauidis antè citato. *Anguſtiæ inferni comprehenderunt me:* quod de Chriſto dicitur, in perſona Dauidis. Similia dicta ſunt quibus idem probatur. *Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Vndequaque triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Idem demonſtrant cruciatus in horto, cùm *ſudaret ſanguinem. Coniecit in eum omnes iniquitates noſtras Dominus.* Propterea exclamat, *Deus meus, Deus meus, cur deſeruiſti me?* Hac etiam ratione id ipſum probatur, quia non tantùm corpore, ſed & anima debuit pati, vt ſcilicet etiam animas noſtras redimeret.

Iſai. 53. 10. Mat. 26. 38. Luc. 22. 44. Iſai. 53. 6. Mat. 27. 46.

Ob. 1. *Articuli fidei debent propriè intelligi.* *Reſp.* Si non pugnat aliquis articulus propriè acceptus cum aliis Scripturę locis. At hic articulus *de deſcenſu Chriſti ad inferos* propriè acceptus, pugnat imprimis cum hoc dicto Chriſti, *Conſummatum eſt.* Nam ſi Chriſtus omnes redemptionis partes in cruce compleuit & conſummauit, nulla fuit cauſa cur deſcenderet ad inferos, ad locum nempe damnatorum.

Ioan. 19. 30.

Ob. 2. *Deſcendit ad inferos & quidem locali deſcenſu* (ſicut aſſerunt Papiſtæ) *vt inde Patres liberaret.* *Reſp.* 1. Negatur Chriſtum localiter in infernum deſcendiſſe: idque hac ratione. *Si Chriſtus localiter deſcendit in infernum, aut ſecundùm diuinitatem, aut ſecundùm animam, aut ſecundùm corpus deſcendit. Non ſecundùm diuinitatem:* nam illa eſt vbique: *non ſecundùm animam,* quia dicit, *Pater, in manus tuas depono Spiritum meum.* *Inſt. At poterat etiam in manu Patris eſſe, hoc eſt, in defenſione Patris, in inferno. Iuxta illud. Si ſtrauero lectum meum in inferno, tu ades, id eſt, & illic ero Deo curæ, illic etiam cuſtodiet me ne peream.* *Reſp.* Alter locus explanat alterum: prius enim dixerat, *Hodie mecum eris in Paradiſo,* hoc eſt, in loco, & ſtatu beatorum

Luc. 23. 46. Pſa. 139. 8. Luc. 23. 43.

beatorum, vbi vterq; eſt immunis ab his cruciatibus hoc eſt, loquitur de fœlicitate & libertate, quæ non eſt in inferno. Vnde etiam liquet Chriſtum hoc dixiſſe Latroni non de diuinitate, ſed de eo quod patiebatur, nempe de anima. Nam diuinitas erat cum Latrone, neque Chriſtus ſecundùm eam patiebatur, aut liberabatur, at ſecundùm animam. Denique *non ſecundùm corpus localiter Chriſtus deſcendit ad inferos:* quia corpus erat in ſepulchro, nec aliunde ſurrexit quàm ex ſepulchro. Conſequitur ergo non poſſe hunc articulum intelligi de locali deſcenſu ad inferos. Reſponſ.2. *Etſi verum eſſet localiter Chriſtum ad inferos deſcendiſſe:* tamen *non ob hanc cauſam deſcendiſſet*, quam illi fingunt, nempe *vt Patres liberaret.* Id quod hac ratione probatur. *Si Chriſtus localiter ad inferos deſcendit, aut patiendi, aut liberandi cauſa deſcendit. Non patiendi cauſa,* quia iam omnia erant in cruce conſummata: quo modo & ipſe Chriſtus pendens in cruce dixit. *Conſummatum eſt. Non deſcendit cauſa liberandi Patres.* 1. *Quia hoc fecit patiendo pro ipſis in terra.* 2. *Fecit idem potentia, & efficacia diuinitatis ſuæ, inde ab initio mundi*, non animæ aut corporis deſcenſu ad inferos. 3. *Patres non fuerunt in Limbo:* Ergo non potuerunt inde liberari. Iuxta illud. *Inter nos & vos hiatus ingens conſtitutus eſt, vt ij qui volunt huc tranſire ad nos non poſſint, neque iſtuc hinc tranſire.* Et ibidem, *Lazarus* dicitur *eſſe in ſinu Abrahæ,* non in limbo. *Iuſtorum animæ ſunt in manu Domini.*

Ioan.19.30.

Luc.16.26.

Ob. 3. *Non quidem patiendi, ſeu liberandi cauſa, Chriſtus deſcendit ad inferos, ſed (ſicut nonnulli volunt) vt oſtenderet Diabolo & morti victoriam ſuam, atque ita iis terrorem incuteret. Id, inquiunt, confirmatur illo Petri dicto, Per quem etiam ſpiritib. qui ſunt in carcere profectus prædicauit olim immorigeris. Reſp.* Quòd eam ob cauſam deſcenderit ad inferos Chriſtus, in Scrip. non reperitur: illud autem Petri ſic intelligendum: *Chriſtus profectus*, hoc eſt, inde ab initio miſſus à Patre ad Eccle-

1.Pet 3.19.

ſiam, *ſuo ſpiritu*, hoc eſt diuinitate ſua, *ſpiritibus iis qui iam ſunt in carcere, id eſt inferno, prædicauit olim, quum adhuc viuebant & erant immorigeri*, nempe ante diluuium, ac tempore Noe, eos inuitans ad reſipiſcentiam. Sic & intelligendum eſt alterum Petri dictum, *Mortuis quoque prædicatum eſt Euang.* Mortuis ſcilicet qui nunc
1.Pet.4.6. ſunt mortui, vel qui mortui erant cùm Petrus illa ſcriberet; & qui tunc viuebant quum prædicaretur iis
Eph.4.9. Euang. *Inſt. Chriſtus deſcendit ad inferiores partes terræ. Ergo ad inferos. Reſp.* Ad inferiores partes terræ, id eſt, in terram, quæ eſt infima mundi pars. Probatur hæc interpretatio ex Apoſtoli ſcopo, qui facit eo loco antitheſin ſummæ gloriæ & ſummæ humiliationis Chriſti. Licet autem hæc loca a nonnullis ad opinionem iſtam ſtabilendam allata intelligi deberent de locali Chriſti deſcenſu ad inferos, non tamen facerent pro ipſis, ſed potiùs pro pontificiis, docentibus Chriſtum apud inferos prædicaſſe Patribus, eoſque liberaſſe. Quòd ſi verò Pontificios hæc teſtimonia non iuuant, multò minus iſtos iuuabunt. Nam *certum eſt inde non poſſe probari Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, vt Mortuis & Diabolo terrorem incuteret.* Non quidem impia eſt iſta ſententia, & eſt à multis patribus approbata: verùm ab illa diſcedo, quòd nullis nitatur firmis rationibus, & contrariæ rationes in promptu ſint. Nam, 1. *Chriſtus ipſe dixit (quæ teſtimonia iam ſæpius recitata ſunt) Hodie mecum eris in paradiſo. Pater in manus tuas depono Spiritum meum.* Item. *Conſummatum eſt.* 2. *Si triumphandi cauſa deſcendit, eſſet hic articulus initium glorificationis:* At non eſt veriſimile Chriſtum glorificationis initium ſumpſiſſe in inferno. Nam conſtat ex Antitheſi, Deſcenſum Chriſti ad inferos eſſe gradum humiliationis infimũ: interim fateor Chriſtum Diabolis magnum incuſſiſſe terrorem: id verò morte ſua, qua nimirum Diabolos, peccatum, & mortem debellauit.

Tertia die reſurrexit à mortuis.

Credo quòd Chriſtus depulit à ſe mortem, viuificauit

cauit corpus mortuum, animæ rurſum copulauit corpus, reſtituit ſibi vitam beatam, cœleſtem & glorioſam, & quidem propria potentia.

Queſtiones *de reſurrectione Chriſti* præcipuæ ſunt.

1. *An Chriſtus reſurrexerit.*
2. *Quomodo reſurrexerit.*
3. *Quare reſurrexerit.*
4. *Fructus reſurrectionis Chriſti.*

1. *An reſurrexerit Chriſtus.*

QVòd *Chriſtus reſurrexerit*, probant teſtimonia Angelorum, mulierum, Euangeliſtarum, Apoſtolorum, aliorumq; ſanctorum, qui poſt reſurrectionem eius ipſum viderunt, ipſum palparunt, & cum ipſo locuti ſunt. Apoſtolis credendum eſſet propter diuinitatem cœleſtem, etiamſi non vidiſſent eum.

2. *Quomodo Chriſtus reſurrexerit.*

REſurrexit *Chriſtus, primùm propria potentia,* nempe ſua diuina. *Deſtruite templum hoc & tribus diebus erigam illud.* Ioan.2.19. *Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo rurſus eam aſſumendi.* Ioa.10.18. *Sicut pater excitat mortuos, & viuificat, ita Filius quos vult viuificat.* Ioa.5.21.

Ob. *Atqui Pater ſuſcitauit eum: Ergo non ipſe ſe.* Rom.4.24. *Reſp.* Pater ſuſcitauit Filium per ipſum Filium, non tanquam per inſtrumentum, ſed tanquam per alteram perſonam eiuſdem eſſentiæ & potentiæ cum Patre. Filius à Patre ſuſcitatus eſt per ſemetipſum: ipſemet ſuſcitauit ſe ſuo Spiritu. 2. *Secundùm eam naturam Ieſus Chriſtus verus Deus & homo reſurrexit, ſecundùm quam erat paſſus,* nempe ſecundùm humanam naturam & quidem veram, atque eandem eſſentia, & proprietatibus, eamque non deificatam, ſed glorificatam, depoſitis infirmitatibus. Luc.24.39. *Videte manus meas, & pedes meos: nam ego ipſe ſum. Contrectate me & videte: nam Spiritus carnem & oſſa non habet, prout me conſpicitis habere.* Et certè nihil aliud reſurgere potuit, quàm quod ceciderat. Idem ergo corpus Chriſti quod ceciderat reſurrexit: id quod nobis eſt maximo ſolatio.

Nam oportuit eſſe vnum, & eundem Mediatorem, qui mereretur nobis communicationem beneficiorum, quæ perdideramus per peccatum, & qui eadem nobis reſtitueret, & ſingulis applicaret. Item niſi Chriſti caro reſurrexiſſet, neque noſtra reſurgeret. 3. *Verè Chriſtus reſurrexit, ita vt verè eius anima ad corpus ipſius redierit*, & verè ex ſepulchro cuſtodibus inuitis, atque etiam perculſis exierit. 4. *Tertio die reſurrexit, ſicut adumbratum fuerat in Iona*. & quoniam typus ille Ionæ ſic impletus eſt, inde certò conſequitur, hunc eſſe Ieſum Meſſiam patribus promiſſum.

3. *Quare Chriſtus reſurrexerit.*

Pſa. 16.10. RESurrexit Chriſtus. 1. *Propter vaticinia de ipſo reſurrecturo edita. Non derelinques animam meam in inferno nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.*
Iſa. 53.10. *Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum pro eo quòd laborauerit anima ipſius. videbit, & ſaturabitur. Signum*
Mat. 12.39. *non dabitur ei niſi ſignum Ionæ Prophetæ: ſicut enim Ionas fuit in ventre ceti tres dies & tres noctes: ita erit Filius hominis in corde terræ tres dies & tres noctes. Filium hominis tru-*
Mat. 17.23. *cidabunt, ſed tertio die ſuſcitabitur. Nondum nouerant ſcrip-*
Ioa. 20.9. *turam, videlicet oportere Chriſtum à mortuis reſurgere.*

2. *Propter ſuam & Patris gloriam. Declaratus Filius Dei*
Rom. 1.4. *per reſurrectionem à mortuis. Pater glorifica Filium tuum, vt*
Ioa. 17.1. *& Filius te glorificet.*

3. *Propter perſonæ reſurgentis dignitatem & potentiam.*
Ioan. 3.35. *Nam. 1. Chriſtus eſt Filius Dei dilectus & vnigenitus: Pa-*
Ioa. 10.28. *ter diligit Filium, & omnia dedit in manum eius. 2. Chriſtus eſt verus deus & author vitæ. Ego vitam æternam do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas quiſquam è manu mea. Abſurdum igitur fuiſſet eum non reſuſcitari, qui dat vitam hominibus. 3. Chriſtus eſt in ſe iuſtus, & pro noſtris peccatis ipſi imputatis ſatisfecerat.* Vbi verò non eſt peccatum, ibi non ampliùs dominatur mors.

4. *Propter perſonæ reſurgentis officium. Nam. 1. Media-*
2. Sam. 7.13 14. *tor, qui ſit verus Deus & homo, debebat in æternum regnare. Stabiliam thronum regni eius vſque in ſempiternum.*

Eg

Ego ero ei in Patrem, & ipſe erit mihi in Filium. Sedes tua Pſa.45.8.
Deus, in ſeculum ſeculi, virga directionis, virga regni tui. Pſa.89.3.
Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauidi mentiar: Semen eius
in æternum manebit, & thronus eius ſicut ſol in conſpectu
meo, & ſicut luna perfecta in æternum. Erunt mihi popu-
lus, & ego ero iis Deus, & ſeruus meus Dauid rex ſuper eos, Ezech.37.
& paſtor vnus erit omniũ eorum in perpetuum. Regnum au- 23.24.
tem & poteſtas, & magnitudo regni, quæ eſt ſuper omne
cælum, detur populo ſanctorum Altiſſimi, cuius regnum ſem- Dan.7.27.
piternum eſt, & omnes reges ſeruient ei & obedient. Regni
eius non erit finis. 2. Mediator, qui ſit frater noſter & ve- Luc.1.33.
rus homo, debebat ſemper pro nobis intercedere, & tanquam
ſacerdos æternus pro nobis coram Deo apparere. *Tu* Pſa.110.4.
es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedec. Chri- Rom.8.33.
ſtus is eſt qui mortuus eſt, imò verò qui etiam reſuſcitatus eſt:
qui etiam eſt ad dextram Dei, qui etiam poſtulat pro nobis. 3.
Mediator, qui ſit verus homo, debebat eſſe Mediator & meri-
to & efficacia. Non enim ſufficiebat eum pro nobis mo-
ri: ſed oportebat eum Eccleſię & nobis omnibus po-
tentia ſua conferre beneficia, qui moriendo, vel mor-
te ſua nobis impetrauerat iuſtitiam, ſcilicet, S.S. vitam
& gloriam æternam. Vtrunq; enim pertinet ad medi-
atorem, qui nimirum ideo nobis impetrat interceſſi-
one ſua & morte, in quo hęc eadem beneficia ideo e-
tiam deponuntur à Diuinitate, vt ipſemet eorum nos
faciat participes. *Ex plenitudine ipſius omnes accepimus.* Ioa.1.16.
Neque mirum videri debet, Chriſtum nobis conferre
eadem hęc beneficia, quæ morte ſua á diuinitate no-
bis impetrauit: nam homo poteſt & ab altero alicui
aliquid impetrare & conferre. Intercedat aliquis pro
te apud principem propter donum mille coronato-
rum, princeps hoc faciat precantis gratia, eique do-
num, vt hoc tibi conferat, etiam conferat: is à princi-
pe tibi impetrabit hoc donum, atque illud ſimul tibi
conferet. Etſi verò Chriſtus mortis ſuæ beneficia cō-
ferre nobis potuiſſet per Deitatem ſuam, cuius ope-
ra iuſtificamur & regeneramur, ac fidem, & nouam

vitam per Spiritum ſanctum inchoamus: tamen ſicut Deus decreuit per hominem ſuſcitare mortuos, (*per* 1.Co.15.21. *hominem n. reſurrectio*) & per virum iudicare mundum, ſic etiam decreuit hæc beneficia dare per hominem Ieſum, vt idem eſſet Mediator, ac maneret, qui eſt verus Deus & homo. Propterea etiam oportebat Chriſtum perpetuò manere noſtrum fratrem, noſtrumque caput: nos vice verſa ipſi per veram fidem inſitos oportebat perpetuò manere eius membra. Id quod confirmant omnia teſtimonia, quæ *Dauidis ſemini regnum æternum tribuunt*. Nam in illo regno ſalus noſtra fundata eſt: atqui nullo modo regnum Chriſti Filij Dauidis potuiſſet eſſe æternum, ſi ipſius humana natura manſiſſet in morte. *Obiect. Attamen in veteri Teſtamento, ante incarnationem, ſeu humiliationem, etiam ſine humana natura Chriſtus eadem beneficia patribus contulit, quæ nobis confert in Nouo Teſtamento: & non minùs ante aſſumptam carnē fuit Mediator, quàm poſt aſſumptam: eadem fecit Chriſtus ante ſuum aduentum, quæ poſt aduentum ſuum facit. Reſp.* Illa ne tunc quidem feciſſet, niſi aliquando futurus fuiſſet homo, & perpetuò fuiſſet homo manſurus: ſic neque iam faceret illa, ſi aſſumptam naturam non retineret in æternum. *Authoritatem Pater dedit Filio iudicium etiam exercendi, quatenus eſt Filius hominis.* Ioa.5.27.

5. *Propter nos Chriſtus reſurrexit*, idque tripliciter. 1 *Propter iuſtificationem noſtri. Traditus eſt Dominu noſter Ieſus Chriſtus in mortem propter offenſas noſtras, & excitatus eſt propter iuſtificationem noſtri.* Rom.4.25. *Requirebatur* autem *ad iuſtificationem noſtri, Reſurrectio Mediatoris*: Primò, quia *niſi finitum fuiſſet ſupplicium eius, nos ex æterna morte non emerſiſſimus*, à qua ſic oportebat Mediatorem nos liberare, vt eam in nobis planè vinceret. Si in nobis Mediator mortem penitus vinceret debebat, vtiq; & ſic mori debebat, vt mortem priùs vinceret in ipſo, atq; ita impleret reipſa quod prædictum fuerat. *Abſorpta eſt mors ad victoriam. Vbi eſt mors victoria? Vbi, ô ſepulchrum, ſtimulus?* Oſe.13.14. 1.Cor.15.54. Deinde, *niſi mortem Chriſtus viciſſet, non po-*

muiſſet nobis conferre ſua beneficia, quæ morte ſua nobis erat meritus: imò ne ſciremus quidem eum pro nobis ſatisfeciſſe, quia ſi manſiſſet in morte, id certum fuiſſet argumentum, eum non ſatisfeciſſe, ſed ſuperatum eſſe à morte & à mole peccati. Vbi enim eſt mors, ibi peccatum: aut ſi ſatisfeciſſet, & tamen manſiſſet in morte, hoc pugnaſſet cum iuſtitia Dei. Reſurgendum igitur Chriſto fuit, tum vt ſciremus, ipſum beneficia nobis eſſe promeritum, tum vt ipſe eadem nobis poſſet applicare: hoc eſt, vt ipſius merito & efficacia perfectè ſaluaremur & iuſtificaremur. 2. *Propter noſtri regenerationem Chriſtus reſurrexit.* Non enim ſufficit iuſtificatio, ſeu peccatorum remiſſio, ſine nouæ vitæ inchoatione. 3. *Propter ſuſcitationem & glorificationem noſtri.* Deus vult hoc modo nos in æternum viuificare & glorificare, vt inſerti maſſæ ipſius filij, hoc eſt humanæ ipſius naturæ perpetuò ab ea geſtemur, & ex ea vitam hauriamus. His de cauſis neceſſe fuit vt Chriſtus reſurgeret, id eſt vt ipſius anima cum eodem corpore ab illa depoſito rurſum coniungeretur. Reſurrectio ſiquidem nihil eſt aliud, quàm eiuſdem corporis cum eadem anima coniunctio.

4. *Qui ſint fructus reſurrectionis Chriſti.*

NOn omnes cauſæ reſurrectionis Chriſti ſunt eiuſdem reſurrectionis fructus. Et aliter cauſæ, aliter fructus reſurrectionis Chriſti conſiderantur: quin & ipſa beneficia Chriſti per Reſurrectionem ſuam collata aliter conſiderantur vt cauſæ reſurrectionis Chriſti, aliter vt eiuſdem fructus. Diuerſæ enim ſunt quæſtiones, *quare Chriſtus reſurrexit, & quoſnam fructus reſurrectio Chriſti nobis afferat.*

Duplex porrò fructus eſt Reſurrectionis Chriſti: alter *Chriſtum ſpectat, alter nos.* Primùm enim (vt inquit Apoſtolus) *Declaratus eſt per reſurrectionē Filius Dei:* vnigenitus nempe, ac dilectus Dei Filius, qui ſit ipſe etiam Deus. Deinde & humana Chriſti natura per reſurrectionem ipſius ornata eſt ea gloria, quæ decet naturam filij dei. Rom.1.4.

Fructus reſurrectionis Chriſti nos ſpectans, eſt multiplex. *In genere* tamen loquendo, *omnia beneficia mortis Chriſti ſunt fructus, quos ex ipſius Reſurrectione percipimus.* Reſurrectio enim Chriſti facit, vt mors ipſius ſuum habeat effectum. Reſurrectione ſua nobis applicat Chriſtus beneficia, quæ morte ſua nobis meritus eſt, atq; hoc pacto eadem mortis, & reſurrectionis *Chriſti beneficia*, quæ tamen *aliter nobis merita ſunt, quàm conferuntur. Non enim neceſſe erat ipſum actum merendi durare, per omne tempus veteris & nouæ Eccleſiæ, ſed actum duntaxat conferendi, vel applicandi*, ac proinde *neceſſe* etiam *erat Mediatorem eſſe omni tempore*, vt beneficia, quæ debebat aliquando mereri, Eccleſiæ conferret: hoc enim ſine Mediatore fieri non poteſt, eoque nec Eccleſia poteſt vel ad momentum ſine Mediatore ſubſiſtere. In veteri autem Eccleſia Chriſtus Mediator futuræ mortis ſuæ beneficia patribus conferebat, valore & efficacia reſurrectionis ſuæ futuræ: nunc illa nobis confert efficacia ſuæ reſurrectionis iam factæ.

Reſtat vt *in ſpecie* præcipuos fructus, quos reſurrectio Chriſti nobis affert, enumeremus. 1. *Ex reſurrectione Chriſti ſcimus ipſum eſſe Meſſiam impletis vaticiniis.*

2. *Confirmamur ex Reſurrectione Chriſti.* 1. *de merito: quòd ſatisfactum ſit perfectè pro noſtris peccatis.* Nam vel vnicum peccatum Chriſtum in morte detinuiſſet. In talem carcerem coniectus erat, vt niſi exoluiſſet extremum quadrantem, non dimiſſus fuiſſet: at dimiſſus eſt: Extremum igitur quadrantem perſoluit. 2. *de applicatione beneficiorum Chriſti, quæ non potuiſſent conferri ſi non reſurrexiſſet*: nam, vt antea dictum eſt, oportuit

Ios.7.39. eundem Mediatorem hominem reſurgere. *Nondum erat S. S. quia Ieſus nondum erat glorificatus.* Rectè igitur

Rom.4.25. Paulus ait, *reſurrexiſſe Chriſtum propter iuſtificationem noſtri*, hoc eſt, ad iuſtitiam nobis conferendam & applicandam.

3. *Reſurrectionis Chriſti fructus eſt donatio S. S. per quem Chriſtus nos regenerat, ac donat vitam æternam.*

Olim

Olim quidem pij S.S. donati ſunt, & regenerati: ſed parciùs quàm nunc in Nouo Teſt. & quidem vi huius reſurrectionis. Nam S.S. cuius ſola virtute nos regeneramur, donari non poteſt ſine reſurrectione & aſcenſione Chriſti.

4. *Acceptum ferre debemus & reſurrectioni Chriſti, quòd ipſe nos conſeruet iuſtitia perpetua & applicata*, quòd inchoet in nobis vitam æternam, atque ita nos quoque de conſummatione vitę æternę certos facit, de qua non poſſumus eſſe certi ſine eius initio: initium autem non haberemus ſine Spiritu ſancto.

5. *Reſurrectio corporum noſtrorum fructus eſt reſurrectionis Chriſti.* 1. *Quia Chriſtus eſt caput noſtrum, nos eius membra.* Conuenit autem capitis gloriæ, vt membra ſint glorioſa. Eſſet quidem Chriſtus per ſe, ſi non haberet membra, vel ſi membra manerent in morte: ſed non eſſet caput: quia non eſt caput, niſi reſpectu membrorum. Neq; rex ſine regno, ex natura correlatiuorum: & quidem ex eorundem natura caput glorioſum requirit membra glorioſa, & ſibi conuenientia. 2. *Quia ſi Chriſtus reſurrexit, etiam aboleuit peccatum. Si aboleuit peccatum, aut ſuum aboleuit, aut noſtrum: at non ſuum, ergo noſtrum. Si noſtrum peccatum aboleuit, aboleuit etiam mortem:* ſublata enim cauſa, tollitur effectus. *Stipendium peccati mors.* Porrò ſi mortem aboleuit, & quidem per ſufficientem ſatisfactionem pro Rom.6.23.
peccatis noſtris, quam ſatisfactionem ſua reſurrectione ſufficientem declarauit: certum eſt ipſius reſurrectionem eſſe certiſſimum teſtimonium reſurrectionis noſtræ: præſtita enim ſatisfactione ſufficienti pro peccatis membrorum, non poſſunt membra manere in morte. Atqui reſurrectio Chriſti capitis eſt argumentū perfectę ſatisfactionis pro peccatis membrorum ſuorum. Ergo Chriſti reſurrectio eſt etiam argumentum perfectæ membrorum reſurrectionis. 3. *Sicut primus Adam accepit bona pro ſe, & omnibus poſteris, atq; eadem omnib. amiſit: ſic Chriſtus ſecundus Adam accepit*

vitam

vitam, & omnia alia dona pro ſe & aliis, ac proinde vitam æternam nobis etiam communicabit. 4. *Quia idem Spiritus habitat in nobis qui in Chriſto, etiam eadem ipſe aget in nobis, quæ in capite.* Nam ſemper ille ſimilis eſt, nec agit in capite, & in membris dormit. Ergo cùm ſeſe Chriſtus Spiritu ſuo excitauit à mortuis, vtiq; & nos excitabit. Nam ſi ſeipſum excitauit mortuum, nos multò magis poterit excitare viuus. 5. *Quia Chriſtus eſt homo: niſi enim homo eſſet, nullam ſpem haberemus de reſurrectione carnis noſtræ. Nam per hominem reſurrectio.*

1.Co.15. 21. *Ob. 1. Ergo impij non reſurgent: quia reſurrectio Chriſti nec argumentum, neque cauſa eſt reſurrectionis impiorum, ſed tantùm piorum. Reſp.* propter alias cauſas impij reſurgent: ſcilicet propter iuſtum iudicium Dei, quo deſtinauit eos æternis pœnis. Poſſunt enim eiuſdem effectus plures eſſe & diuerſę cauſæ.

Obiect. 2. Beneficia iſta ſunt mortis: Ergo non reſurrectionis. Reſp. Sunt mortis, quatenus per eam meritus eſt: Reſurrectionis, quatenus applicatio beneficiorum eſt. Ex diuite factus eſt pauper, & ex paupere diues, vt nos ditaret.

Obiect. 3. Ante cauſam non eſt effectus. Ante reſurrectionem primam non erat cauſa horũ beneficiorum, ſcilicet reſurrectio. Ergo nec effectus. Reſp. Nego minorem: Non fuit quidem impletione, ſed in conſilio Dei, efficacia & valore in vetere Teſtamento. Nam etiam tum homines recipiebantur in gratiam, donabantur Spiritu S. & cętera beneficia accipiebant: ſed propter & per Mediatorem humiliandum & glorificandum.

Poſtremus reſurrectionis Chriſti fructus eſt, nec tamen minimus, *Conſummatio omnium beneficiorum, & glorificatio Eccleſiæ.* Nam Chriſtus ideo mortuus eſt, & reſurrexit, & nos ideo perfectè liberauit à peccatis, vt eiuſdem regni ſui ſimus cohęredes. *Primogenitus ex mortuis. Hæredes quidem dei, cohæredes autem Chriſti. Conformabit nos ſibi, quia eodem Spiritu viuimus nos & ipſe.* Hic autem Spiritus ſibi non eſt diſſimilis. *Si Spiritus eius, qui*

Col. 1. 18. Rom. 1. 7. Rom. 8. 11.

excitauit

excitauit Ieſum à mortuis habitat in vobis, is qui excitauit Chriſtum ex mortuis, viuificabit etiam mortalia corpora veſtra, &c. Rurſum veniam, & aſſumam vos ad meipſum: vt vbi ſum ego, ibi & vos ſitis. Ioa.14.3.

Obſeruamus autem, Quòd *humilatio tota Mediatoris non duret perpetuò.* Satis enim erat eum ſemel paſſum eſſe: ſed eius efficacia & potentia in conſeruandis beneficiis in æternum durat.

Reſurrexit igitur, id eſt, ſua virtute propria reduxit animam ad corpus, vt corpus & anima liberarentur ab omni ignominia & infirmitate: immortalitate & perfecta gloria ornarentur. id eſt. 1. *Animam ad corpus reuocauit. 2. Sed tamen glorificatum vtrumq; & liberum ab infirmitatibus. 3. Propria ſua potentia animam ſuam recepit.* Credo Chriſtum reſuſcitatum ex morte, id eſt, eum ideo ex morte reſurrexiſſe, vt poſſet nos participes facere iuſtitiæ, ſanctificationis, glorificationis, quæ nobis merito ſuo pepererat.

Quoniam ergo Chriſtus reſurrexit, conſtat ipſum eſſe Filium Dei delaratum: &, quod ad eius humanitatem, ornatum ea gloria quæ naturam filij Dei deceat: nos ipſum quoque Spiritu ſuo donare, ſui Spiritus virtute nos regenerare, nouamque vitam in nobis inchoatam tandem nobis conſummare, atque eiuſdem gloriæ ſuæ, fœlicitatis, ac ſempiternæ vitæ nos facere conſortes.

Aſcendit in cœlum.

ASceńſio Chriſti in cœlum, eſt tranſlatio localis, vera, & viſibilis corporis Chriſti in cœlum, quod eſt ſupra omnes cœlos viſibiles, ad lucem inacceſſam, ad dexteram Dei, vbi nunc eſt & manet, & vnde redibit ad iudicium.

Quæſtiones præcipuæ *de Aſcenſione in cœlum.*

1. *Quò Chriſtus aſcenderit.*
2. *Quomodo aſcenderit.*
3. *Quare aſcenderit.*
4. *Quod ſit inter noſtram & Chriſti aſcenſionē diſcrimē.*
5. *Qui ſint fructus aſcenſionis Chriſti.*

1. Quò

1. *Quò Chriſtus Aſcenderit.*

IEſus Chriſtus homo cùm eſſet vnà cùm diſcipulis ſuis in Bethania dies 40. poſt reſurrectioné, poſtquã Apoſtolis ſæpe probaſſet ſuam reſurrectionem, veritatem carnis veramq; humanitatem, aſcendit iis intuentibus in cœlum. *Cœlum autem in Scriptura ſignificat.* 1.
Mar.4.32. Mat.6.29. *Aerem.* 2. *Regionem æthereã & orbes cœleſtes.* 3. *Locum beatorum*, qui eſt ſpatium illud immenſum, lucidiſſimum, glorioſum, extra & ſupra totum hunc mundum & cœlum ſpectabile: in quo Deus ſe patefacit beatis Angelis & hominibus, vbi parata eſt noſtræ beatitudinis ſedes cum Chriſto & Angelis. *Dicitur ibi Deus habitare*, quia ibi maximè apparet eius gloria beatis Angelis & hominibus. Vocatur *nouus mundus, paradiſus, Sinus*
Luc.16.26. *Abrahami*. Hoc cœlum non eſt vbique. *Inter vos & nos hiatus ingens conſtitutus eſt, vt ij qui volunt hinc tranſire ad vos non poſſint, neq; iſtinc huc tranſire.* Hac tertia ſignificatione cœlum accipitur hoc loco. *Aſcendit* ergo *Chriſtus in cœlum*, hoc eſt, in locum beatorum ferebatur ſurſum. *De cœlo aduenit Spritus ſanctus in die Pentecoſtes. In cœlum*
Act 2.2. *raptus eſt Elias.* Paulus *tertij cœli* meminit. *Superna quæ-*
2.Re.2.11. *rite, vbi Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens.* Quod autem
2.Co.12.2. cœlum hoc loco ita ſit accipiendum, probatur tum
Col.3.1. prioribus teſtimoniis, tum illo Chriſti dicto, *In domo*
Io.14.2. *Patris mei multæ ſunt habitationes*, id eſt, multa domici-
Phi.3.20. lia, in quibus habitare, & manere poſſumus. Item hoc Apoſtoli, *Conuerſatio noſtra eſt in cœlis.*

Obiect. At nos conuerſamur in terra. Ergo cœlum eſt in terra. Reſp. Conuerſatio noſtra eſt in cœlis. 1. *Spe, & certitudine.* 2. *Inchoatione vitæ cœleſtis.*

In hoc cœlum, nempe in domicilium Dei & beatorũ Chriſtus aſcendit, quia *aſcendit longè ſupra omnes cœlos.*
Eph.4.10. *Excelſior cœlis factus eſt. Ecce conſpicio cœlos apertos & filium*
Act.7.56. *hominis aſtantem ad Dexteram Dei.* Videbat oculis corporalib. noua acie diuinitus inſtructis, trans & per cœlos omnes viſibiles, Chriſtum in eadem natura huma-
Act.1.11. na in qua exinanitus fuerat. *Surſum receptus eſt in cœlum.*

Ideo

Ideo autem Deus nos ſcire voluit locum in quem Chriſtus aſcenderit, 1. *Vt conſtaret Chriſtum eſſe verum hominem, neque ipſum euanuiſſe ſed manſiſſe, & manſurum ſemper verum hominem.* 2. *Vt ſciremus quò conuertendæ eſſent cogitationes noſtræ, & vbi eum inuocare deberemus*, atque ita vitaretur Idololatria. 3. *Vt ſciremus noſtrum domicilium in quod nos Chriſtus ſit deducturus, & in quo cum Chriſto ſimus habitaturi.*

Eſt igitur aſcenſio Chriſti tranſlatio localis vera & viſibilis corporis Chriſti, de terra in cœlum, quod eſt ſupra omnes cœlos viſibiles ad lucem inacceſſam, ad dexteram Dei vbi nunc eſt, & vnde redibit ad iudicium. Act. 1. 11. *Ita veniet quemadmodum conſpexiſtis eum proficiſcentem in cælum.*

2. *Quomodo Chriſtus aſcenderet in cælum.*

Aſcendit Chriſtus in cælum. 1. *Secundùm quid*, ſcilicet, *ſecundùm humanam naturam duntaxat*, & quidem eandẽ *quæ nata eſt ex virgine, mortua, ſepulta, & reſurrexit.*

Obiect. 1. *Qui eſt in cælo, non aſcendit in cælum: At Filius hominis eſt in cælo: Ergo non aſcendit. Reſp.* Qui eſt in cœlo, is ſecundùm id quo eſt in cœlo, ſcilicet ſecundùm diuinitatem, ſecundùm quam concedimus illum non aſcendiſſe: ea enim iam antè in cœlo erat: & ſicut Chriſtus cùm eſſet in terra non ideo migrabat è cœlo: ſic cum idem eſt in cœlo, non ideo diuinitas diſcedit à nobis.

Ob. 2. *Quod deſcendit etiam aſcendit: Diuinitas deſcendit. Ergo, &c. Reſp.* Mutatur genus prædicationis. Diuinitas deſcendit, id eſt, patefecit ſe in loco, vbi antea ſe non patefecerat.

2. *Localiter ſeu corporaliter*, hoc eſt verè mutato loco. Ex loco inferiori tranſtulit humanam naturam reali & promptiſſima tranſlatione: quod fieri non potuiſſet, ſi corpore fuiſſet vbique.

3. *Naturam humanam ſuſtulit in cælum & occupauit gloriam cæleſtem, propria virtute.*

Obiect. 3. *Quod non eſt in loco, id eſt vbiq; Chriſtus non eſt*

in

in loco, vt qui aſcendit ſupra, & extra cœlum viſibile, extra quod non eſt locus: Ergo Chriſtus eſt vbiq;. Reſp. 1. ad maio. *Negatur vbique eſſe quod non eſt in loco.* Nam & ſupremū vel extremum cœlum non eſt in loco, nec tamen eſt vbique. Hoc autem dicitur, vt & in Maiore, de loco Phiſico, qui continens ſua ſuperficie continetur ab alio. 2. Ad Minorem, *Chriſtus non eſt in loco, ſcilicet Phyſico, ſed in loco metaphyſico,* ſeu ſupernaturali, qui continet quidem; ſed non continetur: atque huiuſmodi locus Metaphyſicus eſt extra cœlum viſibile: qualis autem ſit locus ille ſupernaturalis, tantùm intuitiua diſcemus notitia. Quòd autem *localiter Chriſtus aſcenderit, e-*
Mat. 26. 11. *uincunt* hi Scrip. loci. *Me non ſemper habebitis. Niſi abiero*
Ioa. 16. 7. *conſolator ille non veniet ad vos. Quid ſi igitur conſpiceretis*
& 28. *Filium hominis aſcendentem eò vbi erat prius? Aſpicientib.*
Ioa. 6. 62.
Act. 1. 9. 11. *ipſis eleuatus eſt.* Item., *ſurſum receptus eſt à vobis in cœlum.*
Col. 3. 1. *Superna quærite, vbi Chriſtus eſt ad dexteram dei ſedens.* Ex his conſequitur humanam Chriſti naturam eſſe finitam & mutare locum, ac proinde eam non eſſe vbique, Nam vbiq; eſſe, & mutare locum, ſunt contradictoria. Ideo etiam diuinitas, quę ſola eſt infinita, æterna, & vbique, non dicitur locum mutare.

Sed hîc *Vbiquitarij* quęrunt effugium, nempe vt non lędantur hoc telo. *Quod mutat locum, non eſt vbique: Corpus Chriſti mutat locum: Illud ergo non eſt vbique.* Maiorem huius Syllogiſmi concedunt eſſe veram, terminis acceptis vno modo: hîc verò contendunt accipi terminos diuerſis modis: nimirum *vbique eſſe corpus Chriſti, ſcilicet modo maieſtatis: mutare locum, modo Phyſici corporis.* Verùm non effugiunt hoc cauillo contradictionem. Nam diuerſus modus qui contradictionem tollit, non debet coincidere cum prædicatis: alioqui fit *Tautologia,* & petitio principij: vt ſi eos imitatus dicam, Aer hic eſt lucidus, & tenebroſus, ſecundùm modum tenebrarum: Item, Hic eſt pauper ſecundùm modum paupertatis, & diues ſecundùm modum diuitiarum. Sic idem de eodem prædicatur. Nam modus pauper-

Paupertatis nihil aliud eſt quàm paupertas, & modus diuitiarum, nihil niſi diuitię. Similiter & iſti modi, quos in maiore propoſitione confingunt, cùm prædicatis coincidunt, hoc eſt, idem in iſtis de eodem prædicatur, ideoq; modi iſti ſunt id in quo eſt cõtradictio. Nam dicunt, *Chriſti corpus eſt vbique, modo Maieſtatis*. Interrogati quid illis ſit *maieſtas*, reſpondent, *eſſe omnipotentiam & immenſitatem*. Itaque dicere, *Chriſti corpus vbique eſt ſecundùm maieſtatis modum, non ſecundùm modum corporis Phyſici*, nihil aliud eſt, etiam ex ipſorum ſententia, quàm Chriſti corpus vbique eſſe ſecundùm modum immenſitatis, & non eſſe vbiq; ſecundùm modum finitatis. Egregiè verò contradictionem ita diſtinguendo tollunt. Nam modus immenſitatis nihil aliud eſt quám immenſitas: ac de eodem prędicatur immenſitas, de quo prædicatur eſſe immenſum. Proinde ſicuti contradictoria ſunt, vbiqùe eſſe, & mutare locum vel non eſſe vbiq;, ſic etiam ſunt contradictoria: *Idem corpus eſſe immenſum & finitum, eidẽ competere immenſitatem & finitatem:* vel *Idem corpus eſſe vbique aut immenſum ſecundùm modum immenſitatis vel maieſtatis, & non eſſe vbiq;, ſed locum mutare & eſſe finitum, ſecundùm modum finitatis, vel corporis Phiſici*. Conſtat ergo quod & antè confirmatũ eſt, *Chriſtum localiter aſcendiſſe*, ac proinde hunc articulum *de locali aſcenſione Chriſti* intelligendum eſſe.

Ob.4. Oppoſita debent eodem modo explicari, vt retineatur oppoſitio: At hi articuli, Aſcendit in cælum, Deſcendit ad inferos, inter ſe ſunt oppoſiti: Ergo ſicut articulus de Deſcenſu figuratè accipitur, nempe de ſumma humiliatione: ita & articulus de Aſcenſione Chriſti figuratè debet accipi de ſumma maieſtate, non de motu locali. Reſp. 1. Ad maiorem, Oppoſita ſunt eodem modo explicanda, niſi pugnent cum articulis Fidei, & cum aliis Scripturæ locis. Hunc autem articulum intelligit Scriptura *de Aſcenſione locali. Ita veniet, quemadmodum conſpexiſtis eum proficiſcentem in cælum.* Act. 1. 11. 2. Minor negatur: Hi enim duo articuli non ſunt oppoſiti. *Nam aſcenſio ad cælos non eſt*

ſummus

ſummus gradus gloriæ, quemadmodum deſcenſus ad inferos ſũmus gradus humiliationis. Verùm ſeſſio ad dextram Patris, eſt ſummus gradus gloriæ. Itaque de hoc articulo Maiorem concedimus. Etenim huic articulo deſcenſus ad inferos, opponitur, vnde etiam Scriptura duos hos articulos, *de deſcenſu Chriſti ad inferos, & de eius ad Patris dexteram ſeſſione,* figuratè interpretatur. 3. *Si de exæquatione naturarum aſcenſio accipiatur, articuli reliqui omnes de vera Chriſti humana natura penitus euertentur.*

4. *Viſibiliter aſcendit Chriſtus in cœlum.* Oculis enim
Act.1.9. erat conſpicua illa ab Apoſtolis ſublatio. *Videntibus iis aſſumptus eſt, atque ipſum tam diu aſpexerunt aſcendentem, donec nube ſublatus eſſet ex eorum conſpectu.* 5. *Virtute ſuæ*
Act.2.32. *diuinitatis aſcendit, ſicut & eâdem ſurrexit. Hunc Ieſum Deus dextera ſua* (potentia ſua diuina) *erectum conſtituit, principem ac ſeruatorem.* 6. *Aſcendit quum 40. dies in terris eſſet verſatus poſt reſurrectionem ſuam, idque propterea,* 1. *Vt certam faceret ſuam reſurrectionem, & veritatem carnis ſuæ.*
Act.13.31. *Quibus etiam ſeipſum, poſtquam ipſe paſſus fuit repræſentarat viuum multis indubitatis ſignis.* 2. *Vt diſcipulos erudiret, & reuocaret iis in memoriam priùs dicta, & alia adderet:* atque ita non illos tantùm, ſed & nos de reſurrectione ſua, deque ſuæ carnis, aut humanæ naturę veritate certos faceret. 7. *Ita aſcendit, vt non reuertatur ante iudi-*
Act.1.11. *cium. Ita veniet, quemadmodum vidiſtis eum proficiſcentem*
Act.3.21. *in cœlum. Quem oportet quidem cœlo capi, vſque ad tempora reſtitutionis omnium.*

Obiect. Atqui Chriſtus promiſit ſe nobiſcum fore vſque ad conſummationem ſeculi. Reſp. Plus in concluſione, quàm in præmiſſis. Eſt nobiſcum vnione membrorum cum capite. Deinde in Maiore loquitur de tota perſona, cui tribuit quod Deitatis eſt proprium. Simili modo dicit ante paſſionem ſuam, cùm adhuc verſaretur in terris
Ioa.14.23. cum diſcipulis ſuis: *Ego & Pater ad eum veniemus, & apud eum manebimus:* hoc dicit nimirum de diuinitate ſua, quæ erat & eſt in cœlo: & ſicut pater, ſic ille nobis adeſt: alioqui poſſemus etiam ſic argumentari, *Abibo,* inquit

inquit Chriſtus. Ergo planè non eſt nobiſcum. Tribuitur autem impropriè alteri naturæ, nempe humanitati, quòd nobiſcum maneat, propter vnionem perſonalem, quæ eſt arcana & admirabilis duarum diuerſiſſimarum Chriſti naturarum, diuinæ ſcilicet & humanæ in vnam perſonam indiſſolubilis copulatio, ita vt hæ duæ naturæ, eo modo coniunctæ, eſſentiam ipſius perſonæ Chriſti conſtituant, ac deſtrueretur vna natura, ſi diuelleretur ab altera: vtraque tamen retinente ſuas proprietates, quibus vna ab altera diſtinguitur.

Itaque non valet. *Obiect. In Chriſti perſona duæ naturæ inſeparabili vnione conueniunt: Ergo vbicunque eſt Chriſti diuinitas ibidem & ipſius humanitatem eſſe oportet.* Nam ita coniunctæ manent hæ duæ naturæ, vt diſtincta maneat illarum proprietas, & nullius fiat in alteram conuerſio. *Inſt. Duæ naturæ, quarum vna non eſt vbi altera, diuelluntur, nec vnitæ manent, ſed ſunt ſeparatæ. In Chriſto duæ ſunt naturæ, quarum vna, videlicet humana, non eſt vbi eſt altera, nempe diuina. Ergo duæ in Chriſto naturæ non ſunt vnitæ, ſed ſeparatæ. Reſponſio.* Maior vera eſt de duabus naturis finitis, non autem de iis, quarum vna quidem finita eſt, altera verò infinita. Finita enim natura non poteſt eſſe ſimul in pluribus locis: infinita autem poteſt eſſe tota & infinita, & tota ſimul extra eam, atque hoc in Chriſto reipſa conſiderare licet. Humana.n. eius natura, quæ finita eſt, vno ſaltem eſt in loco: at natura eius infinita, nempe diuina, eſt & in humana Chriſti natura & extra eam, atque adeo vbiq;. *Inſt. Fiet tamen ſeparatio in alia parte, vbi humana natura non eſt, licet non fiat vbi illa eſt. Reſp.* Nequaquam: quia diuinitas eſt tota & eadem in natura humana, & extra eam. Nazianzenus. *Logos eſt in ſuo templo, & eſt vbique, ſed ſingulari modo in ſuo templo.* Inſt. *Si natura humana Chriſti non eſt ornata diuinis proprietatibus, ſequitur nullum eſſe diſcrimen inter Chriſtum & reliquos ſanctos. Non enim poteſt aliud diſcrimen inueniri, niſi æquatio natu-*

 rarum

rarum. Nam diſcrimen inter Chriſtum & ſanctos, aut eſt in ſubſtantia, aut in proprietatibus. At non in ſubſtantia: Ergo in proprietatib. Reſp Negatur diſcrimen inter Chriſtum & ſanctos eſſe aut in ſubſtantia, aut in proprietatib. vel donis, quia non eſt ſufficiens enumeratio. Eſt enim tertium, quo Chriſtus à ſanctis omnib. diſcernitur, ſcilicet arcana copulatio hypoſtatica duarum naturarum. *Inſt. Atqui dicitur: Datum eſt ei nomen,*
Phil.2.9. *quod eſt ſupra omne nomen. Reſp.* 1. *Deus dedit ei tale nomen, ſcilicet cum Deitate:* ſicut.n.Deitas, ita & propria Deitatis ei data ſunt à Patre. 2. *Deus eiuſmodi nomen ei, ſcilicet homini Chriſto, dedit vnione perſonali: non autem exęquatione naturarum.*

Ex his tribus obiectionibus apparet, *Vbiquitarios* (à quib. iſta proferuntur) *in fœdos errores incidere.* 1. *In errorem Neſtorij, quia diuellunt naturas in Chriſto.* 2. *In Eutychetis errorem, quia eaſdem naturas confundunt.* 3. *Eripiunt nobis arma, quibus pugnandum nobis eſt contra Arrianos & Sabellianos.* Omnia enim loca probantia Deitatem Chriſti turpiter eneruant, trahendo ea ad æquationem humanæ naturæ Chriſti cum diuina.

Cæterùm *adeſt nobis Chriſtus.* 1. *Spiritu ſuo & Deitate.* 2. *Quoad fidem & fiduciam ipſum intuentem.* 3. *Dilectione mutua,* quia diligit nos & nos ipſum, ita vt non obliuiſcatur noſtri. 4. *Vnione etiam cum natura humana,* id eſt copulatione animæ cum corpore. Eſt enim idem Spiritus in nobis & in ipſo, qui nos ipſi copulat. 5. *Spe conſummationis,* id eſt, ſpe certa accedendi ad ipſum.

3. *Quare Chriſtus aſcenderit in cœlum.*

AScendit Chriſtus. 1. *Propter ſuã & Patris gloriam.* 1. *Regnum cœleſte habere debuit: igitur non potuit manere*
Eph.4.10. *in terra. qui deſcendit, ipſe eſt qui etiam aſcendit longè ſupra omnes cœlos, vt impleret omnia.* 2. *Conuenit capiti, vt ſit glorificatum excellentia donorum ſupra reliquos beatos,* vtpote capitis membra, quod in terra fieri non potuit.

2. Propter nos, quadruplici cauſa. 1. *Vt intercederet*

deret pro nobis glorioſè, nempe valore, efficacia, & voluntate. Eſt enim voluntas Patris & Filij, vt valeat ipſius oblatio pro nobis in perpetuum, atque ita pro nobis intercedendo, beneficia ſua & mortis merita nobis applicet: ad hanc applicationem requirebatur tota glorificatio, cuius partes ſunt Reſurrectio, Aſcenſio, & Seſſio ad dextram Patris.

Obiect. Etiam in terra pro nobis interceſſit. *Reſp.* Hæc interceſſio fiebat reſpectu interceſſionis futuræ. Ea enim conditione intercedebat priùs, vt Mediator in cœleſti ſanctuario, peracto ſacrificio in terra, perpetuò appareret.

2. *Vt nos aſcenderemus, & de noſtra aſcenſione certi eſſemus. Parabo vobis locum. In domo Patris manſiones multæ ſunt,* id eſt, loca ad manendum perpetuò: nam de duratione loquitur. Ioan. 14. 3.

3. *Vt miſſo Spiritu ſancto Eccleſiam vſque ad finem mundi colligat, conſoletur, ac defendat à Diabolo. Niſi abiero, conſolator non veniet. Ob. Ante & poſt reſurrectionem dedit Spiritum ſanctum. Ergo non ideo abijt vt mitteret eum. Reſp. Dederat quidem, ſed non tanta copia quanta in die pentecoſtes.* Ioan. 16. 7.
2. Illa miſſio Spiritus Sancti facta ab initio mundi in Eccleſia, fiebat propter futurum Chriſtum qui aliquando regnaturus eſſet in humana natura, & largiter daturus Spiritum S. Ante aſcenſionem autem non dedit tanta copia, propter decretum Dei, qui conſtituerat vtrumq; per hominem glorificatum facere. Erat præcipua pars gloriæ Chriſti miſſio Spiritus ſancti. Ideo dicitur, *Nondum erat Spiritus Sanctus*, id eſt, miraculoſa & copioſa miſſio Spiritus Sancti, quia Chriſtus nondum erat glorificatus.

4. *Vt ſponderet pro nobis in conſpectu Dei, ſe velle efficere vt non amplius offendamus.*

4. *Quod ſit inter noſtram & Chriſti aſcenſionem diſcrimen.*

CONueniunt noſtra & Chriſti aſcenſio. 1. *Quia in eundem locum.* 2. *Quoad gloriam.*

Differunt autem. 1. *Quia Chriſtus aſcendit propria potentia, ac virtute: nos ipſius.* Ioan.3.13. *Nemo aſcendit in cælum* (ſcilicet propria virtute) *niſi filius hominis.* Nos aſcendemus per & propter ipſum. Ioan.14.2. & 17.24. *vado parare vobis hoſpitium. Volo vt quos dediſti mihi ſint vbi & ego.*

2. *Ipſe aſcendit vt ſit caput: nos vt ſimus membra:* ipſe ad gloriam capiti conuenientem: nos ad gloriam membrorum aſcendemus. Ipſe aſcendit, vt ſedeat ad dextram Patris: nos vt ſedeamus in throno ipſius quidem, & Patris: ſed tantùm participatione: non autem in eadem dignitate. Apoc.3.21. *Si quis vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno gloriæ, vt & ego vici, & ſedeo cum Patre meo in throno eius.* Aſcendit igitur tanquam Caput Eccl. Chriſtus: nos aſcendemus tanquam huius capitis membra, vt ſcilicet ſimus participes gloriæ ipſius.

3. *Chriſti aſcenſio fuit cauſa noſtræ aſcenſionis, non contrà.*

4. *Chriſtus aſcendit totus, ſed non totum Chriſti*, quia ſecundùm humanam naturam tantùm, non autem ſecundùm diuinam naturam, quæ etiam eſt in terra. *Totum verò noſtri aſcendet*, quia habemus tantùm naturam finitam, & quidem vnam.

5. *Qui ſint fructus aſcenſionis Chriſti.*

Fructus aſcenſionis Chriſti præcipui ſunt.

1. *Interceſſio*, quæ ſignificat 1. *Valorem ſacrificij Chriſti perpetuum.* 2. *Voluntatem vtramque in Chriſto, diuinam ſcilicet, ac humanam, erga nos propitiam,* qua vult propter ſuum ſacrificium nos recipi à Patre. 3. *Aſſenſum Patris approbantis hanc voluntatem Filij, accipientis valorem ſacrificij eius, tanquam lutron pro peccatis noſtris:* ſicut autem Pater, ita nos ipſe quoque recipit. *Obiect. Atqui ante aſcenſionem Chriſti, imò ante aduentum ipſius & interceſſio erat. Reſp.* illa dependebat ab hac, hoc eſt fiebat reſpectu futuræ interceſſionis, ſicut tota receptio in gratiam ab initio mundi. Ea enim conditione priús intercedebat ipſe Mediator noſter, vt ipſe peracto ſacrificio appareret in perpetuum in cœleſti ſanctuario. Pſ.110.4. Heb.5.6. *Tu es ſacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedec,*

ſedec. Deinde non erat in veteri teſtamento Interceſſio, qualis nunc eſt in cœlis. Nam iam vult nos recipi propter *Lutron* præſtitum.

2. *Glorificatio noſtri ſeu noſtra aſcenſio:* quia enim Chriſtus noſtrum caput aſcendit, certi ſumus & nos aſcenſuros in cœlum, eius vtpote membra. *Proficiſcor, paraturus vobis locum: Et cùm profectus fuero, & parauero vobis locum, rurſus veniam, & aſſumam vos ad me, &c. Ob. Atqui Elias & Enoch aſcenderunt ante Chriſtum. Ergo Chriſtus ſua aſcenſione non eſt cauſa noſtræ aſcenſionis. Reſp.* Illi aſcenderunt reſpectu aſcenſionis Chriſti, quæ erat futura. Chriſti aſcenſio & glorificatio eſt noſtræ aſcenſionis & glorificationis cauſa, & exemplum, quia niſi ipſe eſſet glorificatus, nos non glorificaremur. Omnia enim Pater decreuit nobis dare per Meſſiam, & in ipſo omnia depoſuit. Quomodo autem nobis Chriſtus fuiſſet regnum daturus, niſi priùs hoc ipſe tanquã primogenitus occupaſſet? quin & hanc ob cauſam aſcendit in cœlos, vt ibi regnet. Ergo etiam ciues ſuos eò transferet. Et quoniam nos eius membra ſumus, & ipſe nimirum caput noſtrum iam aſcendit, & glorificatus eſt: Ergo & nos aſcendemus & glorificabimur. *Vbi ego fuero, illic & miniſter meus erit. Aſſumam vos ad meipſum: vt vbi ego ſum, & vos ſitis.* Ioa.14.2. Ioa.12.26. Ioan.14.3.

3. *Miſſio Spiritus Sancti per quem Eccleſiam ad finem vſque mundi colligit, conſolatur, ac defendit. Dabatur quidem & piis ſub lege, ante aſcenſum & aduentum Chriſti.* Sed 1. *Reſpectu huius aſcenſionis, ac glorificationis Chriſti, quæ tunc erat futura*, & cuius non modò fructus eſt, ſed etiam pars miſſio illa, atque effuſio Spiritus Sancti: atq; ita reſpectu quoque huius effuſionis iam poſt aſcenſionem Chriſti factam dabatur piis in veteri Teſtamento Spiritus Sanctus. 2. *Iam poſt glorificationem Chriſti datur copioſiùs: quemadmodum in pentecoſte.* Id quod etiam prędictum fuerat. *Et erit vltimis temporibus (dicit Deus) effundam ex ſpiritu meo in quamuis carnem.* Quòd autem ante aſcenſionem ſuam tanta copia Spiritum S. Ioel.2.28. Act.2.17.

Chriſtus non effuderit, id ſolummodò contigit propter decretum diuinum. Deus enim Sp. S. per Meſſiam ſimul hominem dari volebat: quamobrem & homo debebat eſſe glorificatus, qui hoc faceret. *Expedit*
Ioan. 16.7. *vobis vt ego abeam, niſi enim abiero, Conſolator ille non veniet ad vos.*

4. Sunt & alij fructus aſcenſionis Chriſti. Nam. 1. *Eſt teſtimonium, nobis credentibus eſſe remiſſa peccata perfectè.* Niſi enim luiſſet pœnam pro peccatis, nequiuiſſet intrare thronum Dei: nam vbi peccatum eſt, ibi &
Ioa. 16.10. mors. *Iudicabit mundum de iuſtitia, eò quòd ad Patrem abeam. 2. Eſt teſtimonium, Chriſtum reuera mortis, peccati, diaboli eſſe victorem. 3. Eſt teſtimonium, nos nunquam deſtitutũ iri conſolatione*: quia ideo aſcendit vt mitteret S.S. *Niſi ego abiero, conſolator ille non veniet ad vos: ſin autem pro-*
Ioan. 16.7. *fectus fuero, mittam eum ad vos. Quum aſcendit in ſublime captiuam duxit captiuitatem, & dedit dona hominibus. 4. Eſt teſtimonium: Chriſtum nos perpetuò defenſurum*, quia ſcimus caput eſt glorioſum, ſupra omnes principatus collocatum.

Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

DIffert hic articulus à precedenti. 1. *Quia hoc articulo finis aſcenſionis declaratur.* Ideo enim Chriſtus aſcendit ad cœlos, vt ſederet ad dexteram Patris. 2. *Quia perpetuò Chriſtus ſedet ad dexteram Patris: at ſemel tantùm ad cœlos aſcendit. 3. Nos aſcendemus in cœlum, ſed tamen non ſedebimus ad dexteram Dei.*

Quæſtiones *de ſeſſione Chriſti ad dexteram Patris.*

1. *Quid ſignificet dextera Dei.*
2. *Quid ſit ſedere ad dexteram Dei.*
3. *An ſemper Chriſtus ad dexteram Dei ſederit.*
4. *Qui ſint fructus ſeſſionis Chriſti ad dexteram Patris.*

1. *Quid ſignificet dextera Dei.*

DExtera Dei ſignificat. 1. *Omnipotentiam, ſeu ſummam virtutem Dei. Hunc Deus dextera ſua euectum conſtituit*
Act. 5.31. *principem*

principem ac ſeruatorem. 2. Summam gloriam, ſummam dignitatem, ac maieſtatem planè diuinam.

Quid ſit ſedere ad dexteram Dei.

S*Edere ad dexteram dei, eſt eſſe perſonam Deo æqualem potentia & gloria, per quam Pater agit immediatè.* Vulgò definiunt, quòd ſit æquali cum Patre potentia & gloria regnare. Verum id quidem eſt de Chriſto: nam omnia facit ſimiliter cum Patre, & præditus eſt eadem cum Patre potentia, quam etiam exercet. At Filius ſemper ita regnauit: idem competit & S. S. *qui tamen ad dexteram Patris in Scriptura non dicitur ſedere, neq; ſedet:* quia non per S.S. Pater omnia immediatè gubernat, præſertim veró Eccleſiam, ſed per Filium. Proinde iſta vulgò recepta definitio non eſt ſufficiens. Aliqui confundunt Seſſionem cum Aſcenſione, & idem eſſe aiunt. Verùm primò abſurdum eſt in tam breui Symbolo committi *tautologiam.*

2. *Sumpta eſt hæc phraſis, ex conſuetudine Regum, qui ſuos habent aßeſſores, quibus regendi partes committunt:* ita *& Chriſtus ſedere dicitur ad patris dexteram,* quia per eum pater immediatè omnia in cœlo & in terra regere vult & gubernare.

3. *Etiam nos aſcendemus, nec tamen ſedebimus ad dexteram Dei patris. Ad quem enim Angelorum dixit vnquam,* Heb.1.13.
Sede *ad dexteram meam, vſque dum poſuero inimicos tuos ſca-* Pſa. 110. 1.
bellum pedum tuorum? Multò minùs hoc Deus dicet ad hominem.

Ob. Atqui dicitur: *Siquis vicerit, dabo ei ſedere mecum* Apoc.3.21.
in throno meo. Reſp. Nos participatione ſedebimus, conceſſo interim, quòd idem ſit patris & Filij thronus. In eodem throno multi ſedere poſſunt, ſed non in eadem dignitate. Atque ita Chriſtus illam ſummam dignitatem & gloriam à Patre ſibi datam non dabit alteri. *Inſt. Sed ad dexteram Dei ſedere, eſt etiam glorioſè, ac beatè viuere: Hoc autem nobis competit. Ergo, &c Reſp.* Non eſt ſufficiens definitio, quia nobis & Angelis competit beata vita, *Seſſio ad dexterã Dei* non itẽ. Vnde & hi duo

articuli rectè coniunguntur: *Aſcendit in cœlum, Sedet ad dexteram Patris.*

Iam paucis allatam à nobis definitioné *ſeſſionis Chriſti ad dexteram Patris explicemus. Sedet* ergo *Chriſtus* ad *dexteram Dei Patris*, hoc eſt, Ipſe perſona eſt omnipotens, per quam Pater immediatè omnia gubernat. Præſertim verò per quam defendit Eccleſiam contra hoſtes. Hæc definitio vt plenior & clarior euadat, ſingulas eius partes breuiter excutiemus.

Eſt igitur *Seſſio Chriſti ad dexteram Patris*, 1. *Perfectio Naturæ Chriſti diuinæ*, hoc eſt, æqualitas λόγου cum Patre, quam non accepit, ſed ſemper habuit.

2. *Perfectio humanæ naturæ Chriſti*. Hæc perfectio, vel excellentia humanæ naturæ Chriſti complectitur. 1.
Col. 2. 9. *Vnionem hypoſtaticam humanæ naturæ cum Logo. In eo habitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter.* 2. *Collationem donorum longè maiorum ac plurium, quàm quæ conferuntur omnibus hominibus aut Angelis,* ac proinde quibus donis
Ioa. 1. 16. homines atque Angelos plurimùm antecellit. *Ex ple-*
Ioa. 3. 34. *nitudine eius omnes accepimus. Huic non admetitur Deus Spiritum.*

3. *Perfectio vel excellentia officij Mediatoris, officij ſcilicet Prophetici, Sacerdotalis, ac Regij, quod iam Chriſtus, vtpote caput Eccleſiæ glorificatum, in humana natura, glorioſè in cœlis exercet.* Hæc excellentia officij Chriſti eſt ipſa exaltatio Chriſti in officio ſuo Prophetico, Sacerdotali, ac Regio: hoc eſt, depoſitio infirmitatis naturæ Chriſti humanæ, & conſummatio gloriæ, quæ debebatur Chriſto, tum ratione officij, vt Prophetæ, Regis, ac Sacerdotis, tum ratione Perſonæ Dei.

4. *Perfectio honoris Chriſti*, hoc eſt, adoratio, ac re-
Pſa. 97. 7. uerentia, quæ Chriſto defertur ab Angelis & homini-
Heb. 1. 6. bus. *Adorent eum omnes Angeli Dei. Donauit ei nomen, quod*
Phil. 2. 9. *eſt ſupra omne nomen.* His & ſimilibus dictis ſignificantur partes ſeſſionis Chriſti ad dexteram Dei. *Nomen* autem, de quo agitur in verbis Apoſtoli proximè citatis, eſt præſtantia perſonæ, ac officij Chriſti, atq; vtriuſq;

declaratio

declaratio per viſibilem maieſtatem, vt omnes cogantur fateri hunc eſſe Regem illum per quem Deus omnia gubernat. Sic *Stephanus vidit eum* etiam viſibili maieſtate ac gloria ornatum. Habuit Chriſtus etiam antea partes aliquas præſtantiæ ſuæ, officiique ſui, ſuæque perſonæ: ſed conſummationem tunc aſſequutus eſt, cum aſſumptus in cœlum collocatus eſt ad dexteram Patris.

Ex his partibus *ſeſſionis Chriſti ad dextram Patris, definitio ſeſſionis illius iam plenior effici poterit hoc modo: Sedere Chriſtum ad dexteram Patris, hoc eſt, habere ipſum eandem atque æqualem cum Patre potentiam: antecellere omnes homines & Angelos in humana natura, tam donorum, & plurium & maiorum collatione, quàm gloria & maieſtate viſibili; oſtendere ſe hominum & Angelorum, atque adeo rerum omnium creatarum Dominum, nomine patris immediatè regnum in cœlo ac toto mundo adminiſtrare, & inprimis immediatè ſua potentia gubernare Eccleſiam: ab omnibus denique agnoſci & celebrari Dominum ſummum & caput.*

Multæ obiectiones ex hac definitione refutantur: vt. 1. *Etiam Spiritus ſanctus eſt æqualis Deo: ergo rectè dixerimus & ipſum ſedere ad dexteram Patris. Reſp.* Nego conſequens, quia argumentum ſumptum eſt ex mala definitione. Nam etſi Spiritus Sanctus æque ac Pater & Filius ſit caput ac Dominus & rector Eccleſiæ, non tamen Sp. S. ſed *ſoli Chriſto competit ſedere ad dexteram Patris:* quia ipſe ſolus aſſumpſit naturam humanam, humiliatus eſt, mortuus eſt, ſepultus, reſurrexit, aſcendit, & eſt Mediator. Deinde per ſolum Chriſtum pater agit immediatè: per S. S. verò Pater non agit immediatè, ſed mediante Filio. Talis enim ordo ſeruandus eſt in operatione, qualis in perſonis. Pater operatur per ſe, ſed à ſe, quia eſt a nullo. Filius operatur per ſe non à ſe, quia à Patre genitus eſt: Spiritus ſanctus operatur per ſe, ſed à patre & Filio, à quibus procedit. Ergo pater immediatè per Filium operatur: quia Filius eſt prior Spiritu ſancto, non tamen tempore, ſed

ordine: mediatè verò Pater operatur per S. S. proinde rectè *Filius dicitur ſedere ad dextram Patris.* Ob. 2. *Chriſtus ante aſcenſionem ſemper fuit caput, & rex Eccleſiæ glorioſus: Ergo iam tandem non poteſt dici ſedere ad dexteram dei. Reſp.* Rurſus ex mala definitione ſumitur argu. Semper Chiiſtus fuit glorioſus: at non ſemper fuit exaltatus in officio Mediatoris, in ſuo videlicet Regno, & Sacerdotio. Iam conſummationem glorię cœpit habere, quam antè non habuit: nimirum vt adminiſtret Regnum & ſacerdotium ſuum glorioſè in cœlis.

Appellatur autem *Chriſtus caput noſtrum.* 1. *Perfectione & excellentia, qua Deus & homo eſt.* Reſpectu deitatis, illud non in dubium vertitur. Quoad humanam naturam, quia humanitas Chriſti multò maiorib. donis ornata eſt, quàm vlla creatura: precipuè propter vnionem eius cum *Logo.* 2. *Officio, idq;, primùm ratione meriti. Deinde efficacia.* Nam quemadmodum caput eſt ſedes omnium ſenſuum exteriorū & interiorū in quo ſedent intellectus & volūtas, & ex eo defluunt ſpiritus vitales: ſic ex Chriſto tanquam capite fluunt in nos dona S. S.

3. *An ſemper Chriſtus ſederit ad dexteram Dei.*

HÆc quæſtio non eſſet neceſſaria, niſi curioſitas hominū eam talem feciſſet. Ad eius explicationē opus eſt primò naturarum, deinde temporis diſtinct.

Ad diuinitatem Chriſti quod attinet. 1. *Ea ſemper ſedit ad dexteram Patris, quatenus ſeſſio æqualem ſignificat potentiam & honorem, quem eundem Chriſtus habebat cum Patre.* Natura enim Chriſti diuina, ab æterno fuit æqualis Patri honore & potentia. Itē *quatenus ſedere ad dexteram Patris ſignificat eſſe caput Eccl.* Nam per ipſum *Logon* Pater inde ab initio ſemper Eccl. conſeruauit: ſicut omnia per eundem creauit. Hoc modo Chriſtus ipſa generatione ęterna ad dexteram Patris eſt collocatus.

2. *Chriſtus etiam ſecundùm Diuinitatem ſuam eatenus ad dextram Patris ſedet, quatenus deſtinatus fuit ad hoc officium ſuum ab æterno.*

3. *Semper ſecundùm diuinitatem ſuam ſedet ad dexteram*

Dei, quatenus inde ab initio mundi incepit exequi & executus eſt hoc officium ſuum. Eatenus verò ſecundùm diuinitatẽ ſuam Chriſtus, poſt aſcenſionem in cœlum, collocatus eſt ad dexteram Patris, quatenus illa ſeſe glorioſa cœpit exerere in corpore: quæ tempore humiliationis ſuæ occultauerat ſeſe, ſui declaratione. Humiliationis enim ſuæ tẽpore, quo ſcilicet in terris Chriſtus verſabatur, humiliauerat ſeſe etiam ipſius diuinitas, non quidem ſe infirmiorem reddendo, ſed occultando tantùm ſe, & ſe non exerendo. Ergo ſic etiam Chriſtus ſecundùm diuinam naturam ſuam collocatus eſt ad dexteram Patris, deponendo nimirum humilitatem, quam noſtra cauſa in ſe ſuſceperat, & *gloriam, quam ipſe ante iacta mundi fundamenta apud patrem habuerat* (occultauerat autem tempore humiliationis) exerendo, non accerſendo aliquid ei quod antea non habuerit, nec illuſtriorem robuſtioremue illam faciendo, neque apud Deum, ſed apud homines eam patefaciendo, & plenè, ac liberè ius ſuum vſurpando, quo iure quaſi ſe abdicauerat diuinitas Chriſti in humanæ naturæ aſſumptione. Ideo dicit, *Nunc glorifica me tu Pater apud temetipſum ea gloria, quam habui apud te priuſquam hic mundus exiſteret.* Hanc Ioa. 17. 5. gloriam apud homines non habebat. Itaque petit, vt ſicut eam ſemper habuit apud Patrem: ſic etiam patefaciat illam apud homines. Proinde non accipiendum eſt hoc, quaſi *logos* aliquam mutationem ſuæ Diuinitatis acceperit: ſed eo, quo dictum eſt, modo.

Ad humanam Chriſti naturam quod attinet: ſecundùm illam tum primùm collocatus eſt Chriſtus ad dexteram Patris, cùm aſcendit ad cœlos: tum glorificationem eſt conſequutus, cùm accipiebat, quod antè non habebat.

Ob. *Qui ſedet ad dexteram Dei, eſt vbique. Chriſtus ſedet ad dexteram Dei. Ergo, &c.* Reſp. Concedi poteſt per communicationem Idiomatum. Sed ſiquis inferat etiam ſecundùm carnem, plus erit in concluſione, quàm in præmiſſis. Negatur etiã cõſecutio: quia ſunt 4. termini. Non enim idem ſunt *dextra Dei*, & *ſedere ad dextram Dei.*

Minor

Minor talis eſſe debebat: Natura humana eſt dextra Dei. Sed ſic vtraque propoſitio eſt falſa. Deinde non ſimpliciter vera eſt maior. Nam *ſeſſionis ad dexteram Dei pars* eſt & illa viſibilis gloria, ac maieſtas, qua ornata eſt humana Chriſti natura, & qua Chriſtum prędium Stephanus in cœlo videbat. Hæc non eſt vbiq; ſed ibi duntaxat vbi eſt.

Ob. *Aſcendit in cœlum, vt impleret omnia, ſcilicet præſentia carnis ſuæ. Reſp.* Fallacia eſt figuræ dictionis. *Aſcendit vt impleret omnia,* ſcilicet donis, non carne, oſſib. & cute ſua, Iſta ſunt Monſtra & deliria quibus diabolus propinat gloriam Dei deridendam. Inſt. *Natura quæ accepit omnipotentiam, eſt vbique. Humanitas Chriſti accepit omnipotentiam. Ergo, &c. Reſp.* Ad Maiorem: quæ accepit omnipotentiam, ſcilicet reali transfuſione & communicatione proprietatum, non autem, quæ eam acccepit vnione tantùm, vt humana Chriſti natura. Multa interim reali transfuſione in humanitatem Chriſti collata ſunt: aliæ videlicet qualitates, quàm quas habebat in cruce & humiliatione. Item longè plura & maiora dona, quàm quæ vel Angelis, vel hominibus conferuntur, & reſpectu collationis illorum donorum, ſecundùm humanam ſuam naturam Chriſtus ad dexteram Patris collocatus eſt: ad dexteram verò Patris collocatus eſt ſecundùm diuinitatem ſuam, quatenus eam glorificatus, & in cœlum ſublatus exeruit, atque conſummationem gloriæ vel ſummum glorificationis gradum adeptus eſt.

4. *Qui fructus ſeſſionis Chriſti ad dexteram patris.*

F*Ructus ſeſſionis Chriſti ad patris dexteram, ſunt omnia beneficia regni, & ſacerdotij Chriſti glorioſi.* Vt 1. *Interceſſio pro nobis.* 2. *Collectio, gubernatio, & conſeruatio Eccleſiæ per verbum & Spiritum Sanctum.* 3. *Defenſio Eccleſiæ contra hoſtes.* 4. *Abiectio, & deſtructio hoſtium.* 5. *Glorificatio Eccl. Regni Chriſti glorificati fructus ſunt,* vel beneficia, quòd nos regit per miniſterium verbi, & Sp. S.

quòd

quòd miniſterium conſeruat, Eccleſiæ dat hoſpitia, efficax eſt per doctrinam in conuertendis Electis: quòd Electos tandem ſuſcitabit, omnes eorum infirmitates abolebit, eos glorificabit, abſterget ab iis omnem lachrymam, collocabit eos in ſuo throno, eoſque faciet Patri ſuo Sacerdotes, ac Reges. *Sacerdotij Chriſti glorificati fructus eſt*, quòd pro nobis apparet, & intercedit in cœlo, & quidem efficaciter, ita vt Pater nihil nobis neget propter valorem interceſſionis eius. Hinc oritur illa conſolatio. Quia caput noſtrum, caro noſtra, & frater noſter ſedet ad dexteram Patris, futurum eſt vt nos glorificet & viuificet, idque tum ex amore fraterno, tum ex officio capitis. Quia talem habemus Pontificem, qui ad dexteram Patris conſedit, non eſt quód quicquam de ſalute dubitemus: illam ipſe tutò nobis conſeruabit, ac tandem certiſſimè conferet. *Nemo rapiet oues meas ex manu mea.* Ioan.10.28.
Volo, vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum, quos dediſti mihi. Ioan.17.24.

Inde venturus eſt ad iudicandum viuos & mortuos.

IN hoc Articulo tres loci coincidũt per ſe diuerſi, nempe *de ſecundo aduentu Chriſti*, *de fine mundi*, *& de extremo iudicio.* De his locis coniunctim dicemus, vt qui inter ſe cohærent: ita tamen, vt præcipuus ſit ille *de iudicio extremo.* Nam parum eſſet cogitare nos de aduentu Chriſti ſecundo, niſi porrò conſideraremus ad quid venturus eſſet. *Credo in Chriſtum, qui venturus eſt indicatum viuos & mortuos*, hoc eſt, Credo 1. *quòd aduentu Chriſti ſecundo ſequutura ſit renouatio cœli, & terræ.* 2. *Quòd idem ipſe Chriſtus ſit venturus, qui pro nobis eſt natus, paſſus, & reſurrexit.* 3. *Quòd glorioſè ſit venturus, ad liberandam Eccleſiam, cuius ego membrum ſum.* 4. *Quòd ſit venturus ad abijciendos impios.* Ex his conſolationem percipimus magnam ſimul & ſolidam. Nam *quia futura eſt cœli terræque renouatio, concipimus fiduciam, fore & noſtrum ſtatum aliquando alium, & meliorem; quia Chriſtus*

veniet

veniet: iudex nobis erit propitius: ipſe enim veniet ad iudicandum, qui nobis meritus eſt iuſtitiam, qui noſter eſt frater, Redemptor, Patronus. quia *glorioſè veniet, etiam feret ſententiam iuſtam, & ſatis potens erit ad nos liberandos*: quia *veniet ad Eccl liberandam, erit quòd læti ipſum expectemus: quia abjiciet impios in æternas pœnas, patienter feramus ipſorum tyrannidem.* Denique *quia liberabit pios, impios abjiciet: ac proinde neceſſe eſt reſipiſcamus,* ac in hac vita grati ſimus, ac ſecuritatem carnalem fugiamus, vt ſimus in eorum numero, quos liberabit.

Quæſtiones de extremo iudicio præcipuæ.

1. *An ſit futurum iudicium.*
2. *Quid ſit illud iudicium.*
3. *Quis ſit futurus iudex.*
4. *Vnde, & quò ſit iudex venturus.*
5. *Quomodo ſit venturus.*
6. *Quos ſit iudicaturus.*
7. *Qualis futura ſit ſententia & executio iudicij.*
8. *Propter quas cauſas futurum ſit iudicium.*
9. *Quando ſit futurum.*
10. *Quare nos Deus velit certos eſſe de extremo iudicio.*
11. *Quare de tempore nos certos eſſe noluit.*
12. *Quare Deus iudicium illud differat.*
13. *An ſit optandum.*

1. *An ſit futurum iudicium.*

HÆc quæſtio neceſſaria eſt. nam & Scriptura prædixit *poſtremis temporibus, venturos irriſores, qui ſint hunc articulum habituri pro fabula.* Demonſtrari quidem
2.Pet.3.3. ex Philoſophia non poteſt extremum iudicium: ſed neque contra hoc eſt in ea quicquam pugnans. Certitudo autem tota pendet ex oraculis diuinis, vel ex doctrina Eccleſiæ. Quamuis enim philoſophus aliquid fortaſſis per caliginem diceret: *non* videlicet *eſſe veriſimile hominem ad hanc miſeriam conditum eſſe,* tamen propter amiſſam cognitionem iuſtitiæ, bonitatis, & veritatis diuinæ, non poſſumus ex philoſophia cognoſcere, quod ſit futurum iudicium: multò minùs

quibus

quibus futurum ſit circumſtantiis. Argumenta, quæ philoſophia ſuppeditat, efficacia quidem ſunt per ſe, ſed non explicantur, niſi in theologia: ac proinde ipſa etiam argumenta tantùm in Theologia fiunt efficacia. Probationes igitur ex Theologia vel Euangelij doctrina ſumemus, ex quibus conſtet extremum eſſe iudicium.

1. Probatio ſumitur ex diſertis Scripturæ teſtimoniis: vt ex prophetia Danielis, Item ex prophetia Enoch, citata ab Apoſtolo Iuda. *Ecce veniet Dominus cum ſanctis millibus ſuis, vt ferat Iudicium aduerſus omnes.* Iudę. 14. & 15.
Præterea ex concionib. Christi, maximè apud Mat. 24. & 25. c. Similiter ex concionib. Apoſtolorum. *Diem ſtatuit Dominus, quo iuſtè iudicaturus eſt orbem terrarum per eum virum, quem definiit.* Act. 17. 31. *Ipſe Dominus cum hortationis clamore, ac voce Archangeli, ac Dei tuba deſcendet è cœlo, &c.* 1. The. 4. 16. Nec ſolùm certitudo iudicij conſtat ex his, & ſimilib. diſertis Scripturæ teſt. ſed deducitur ex aliis locis bona conſequentia: atq; efficacia hinc fiunt argumenta, quæ Philoſophi tanquam per tranſennam conſpiciunt.

2. Probatio ſumitur *à fine, ad quem conditum eſt genus humanum.* Deus neceſſariò aſſequitur finem ſuum: ad hoc autem condidit genus humanum, vt eſſet imago Dei, ac templum dei ęternum, in quo celebraretur: cui ſe, ſummam ſapientiam, iuſtitiam, & bonitatem communicaret, & ſuam fœlicitatem impertiret. Hæc fœlicitas eſt pars imaginis Dei: ſed hæc deſtructa eſt à Diabolo: Ergo deus eam reſtituet, qui fortior eſt Diabolo. Et licet finis propter quem homo conditus eſt in hac vita variis modis impediatur, eum tamen aſſequetur aliquando Deus. Itaq; *non ſolùm eſt* (vt Philoſ. argumentantur) *veriſimile, hominem ad has miſerias non eſſe conditum*, ſed & longè certiſſimum eſt, præſtantiſſimam creaturarum omnium, ad meliorem finem conditam eſſe. Quapropter immutationem tandé fieri neceſſe eſt. hoc arg. confirmatur etiam corporum noſtrorum

fœlicitas

1.Cor.6.19. fœlicitas: iuxta illud Pauli, *An ignoratis corpus veſtrum eſſe templum Spiritus Sancti qui eſt in vobis.*

3. Probatio ſumitur *à iuſtitia, bonitate, & veritate diuina, quæ poſtulat vt bonis benè ſit perfectè: malis malè perfectè.* Philoſophia ignorat Deum eſſe tam iuſtum, bonũ, & verum, vt velit iuſtos frui plena beatitudine. Nõ autem fit hoc in hac vita: imò malis potiùs bene eſt in hac vita. Ergo oportuit aliam reſtare vitam, in qua hoc futurum ſit. Vtitur hoc argumento Scriptura: vt apud Paulum. *Iuſtum eſt apud Deum retribuere nobis*

2.Theſ.1.6. Luc.16.25. *Memento te bona tua accepiſſe in vita tua, & Lazarum ſimiliter mala. Nunc autem hic ſolatio fruitur, tu verò cruciaris.* Alia omnia argumenta ad hæc referri poſſunt.

2. *Quid ſit iudicium extremum.*

IN omni iudicio ſunt, reus, actor, iudex, cauſa, cognitio cauſæ, lex ſecundùm quam iudicatur, ſententia abſolutionis & damnationis, & eius executio ſecundùm leges. Iudicium igitur in genere eſt inquiſitio alicuius cauſæ à iudice ordinario & legitimo, ſecundùm iuſtas leges, & latio ſententiæ, atque eius executio ſecundùm leges iuſtas. Iam facile eſt huius iudicij diuini definitionem conſtituere. Cognitione cauſæ, teſtibus, & accuſatoribus, non eget hic iudex cùm ſit καρδιογνώστης. Erunt ergo tantùm iudex, homines, de quibus feretur ſententia, lex ſecundùm quã ſententia feretur, & execu tio.

Definitio hæc eſt: *Iudicium extremum eſt iudicium quod exercebit Deus in fine mundi per Chriſtum, qui tunc in gloria & maieſtate Patris & Angelorum viſibiliter deſcendet de cœlis in nube: per quem etiam tunc ſuſcitabuntur omnes homines, qui mortui fuerunt ab initio mundi ad finem vſque: reliqui autem ſubitò mutabuntur, & ſiſtentur omnes ante tribunal Chriſti, qui de omnibus feret ſententiam: & impios cum Diabolis abiiciet in pœnas æternas: pios autem ad ſe aſſumet, vt cum ipſo & beatis Angelis in cœlo fruantur æterna fœlicitate & gloria.*

Definietur hoc modo breuiùs. *Extremum iudicium erit patefactio*

patefactio, vel declaratio, & ſeparatio iuſtorum & iniuſtorum, qui vixerunt ab initio mundi vſque ad finem, & viuent, futura à Deo per Chriſtum: & latio ſententię de his omnibus, huiuſque executio ſecundùm doctrinam Legis & Euangelij.

Huius definitionis partes iam paucis confirmabimus. 1. *Iudicium illud erit patefactio iuſtorum, & iniuſtorum. Nam aperientur libri, vt manifeſta fiant arcana cordium.* Apoc.20.12. 2. *Erit ſeparatio iuſtorum & iniuſtorum. Conſtituet enim Chriſtus oues quidem ad dexteram ſuam; hœdos autem ad ſiniſtram.* Mat.25.32. 3. *Hæc patefactio, & ſeparatio fiet à Deo per Chriſtum.* Si à deo, iudicium erit planè diuinum, & iuſtiſſimum. *Si deus eſt iniuſtus, quomodo iudex erit mundi? Per Chriſtum fiet, quia Pater omne iudicium dedit Filio. Deus conſtituit iudicare mundum per virum.* Rom.3.6. Ioa.5.22. Act.17.31. 4. *Erit latio ſententiæ. Venite benedicti patris mei.* Benedicti ſumus à deo, non in Adamo, ſed in ſemine, ac proinde *ſententia feretur ſecundùm Euangelium.* Naturaliter enim iræ Dei ſumus obnoxij. Ideo & pij inquient, *Quando vidimus te eſurientem, aut ſitientem?* Mat.25.37. Fatebuntur non ſecundùm meritum, ſed ſecundùm gratiam fieri retributionem præmiorum. Hac porro ratione *ſecundùm legem & Euangelium impij & pij iudicabuntur: abſolutio fiet* principaliter ſecundùm Euangelium: confirmabitur per Legem. *Damnatio fiet* principaliter per legem, confirmabitur ab Euangelio. *Sententia de impiis* feretur ex merito ipſorum: *ſententia de piis* feretur ex merito Chriſti, fide ipſis applicato: cuius fidei teſtimonium erunt opera. *Eſt autem iudicari*, iuſtum declarari coram tribunali Chriſti, & ingredi in vitam æternam, idque cum conditione fidei, quæ poſtulatur in Euangelio.

Obiect. At vnicuique ſecundùm ſua opera reddetur. Ergo de omnibus feretur iudicium ſecundùm doctrinam Legis. Reſp. Hoc ſenſu ſecundùm opera ſua reddetur Electis: non quòd opera ſint merita, ſed quòd ſint effecta fidei. Electis ergo reddetur ſecundùm opera, id eſt, iudicabuntur ſecundùm fidem. Secundùm fidem verò iudicari, eſt iudicari ſecundùm Euangelium. *Faciet* autem *operis*

noſtrorum iudex mentionem, non fidei. 1. *Quia vult manifeſtum eſſe aliis, cur ſic iudicet:* ne videlicet condemnati poſſent obiicere, Deum nos iniquè donare vita æterna. Monſtrabit igitur illis opera noſtra, eaque ad refutandos illos proferet tanquam teſtimonia, quòd in hac vita applicauerimus nobis meritum Chriſti. 2. *Vt in hac vita conſolationem habeamus ex operibus nos ſtaturos ad dexteram.*

3. *Quis ſit futurus iudex.*

Ioa.5.22. IVdex futurus eſt Chriſtus. *Omne iudicium dedit Filio.* Non quidem remouentur ab hoc iudicio Pater & Spiritus ſanctus: ſed immediatè loquetur, & ſententiam feret Chriſtus, & quidem in natura humana. Ipſo autem loquente Deus loquetur: non ſolùm quia ipſe Deus eſt, ſed etiam quia Pater per ipſum loquetur. *Iudicium erit trium perſonarum Diuinitatis*, quod ad conſenſum atque authoritatem: *Chriſti verò* quod ad promulgationem & executionem iudicij. Nam Chriſtus etiam viſibiliter de omnibus feret ſententiam, quam & ſimul exequetur. *Eccl. etiam iudicabit*, nempe quod ad approbationem huius iudicij: quomodo Chriſtus dicit. *Apoſtolos ſeſſuros ſuper duodecim thronos, & iudicaturos*
Luc.22.30. *duodecim tribus Iſraelis*, hoc eſt, vt ſubſcribant iudicio Chriſti & ſententiam eius approbent.

Cauſæ cur Chriſtus homo ſit futurus iudex, hæ ſunt.

1. Quia *per eundem Mediatorem glorificanda eſt Eccl. per quem & propter quem iuſtificata eſt. Per eum virum De-*
Act.17.31. *us iuſtè iudicaturus eſt orbem terrarum, quem definiit. Vide-*
Mat.24.30. *bunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum poten-*
Ioa.5.27. *tia & gloria multa. Pater authoritatem dedit Filio iudicium etiam exercendi, quatenus Filius hominis eſt.*

2. *Vt habeamus conſolationem, ſcientes illum fore Iudicem noſtrum, qui nos ſanguine ſuo redemit,* & qui fratres ſuos, imò membra ſua nos facit. Ipſe enim eſt. 1. *Frater no-*
Ioa.3.36. & *ſter & Caro noſtra.* 2. *Promiſit & dixit. Qui credit in Fi-*
5.24. *lium, habet vitam æternam. Amen, amen dico vobis, qui ſer-*

monem

monem meum audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam, & in condemnationem non veniet, ſed tranſiuit à morte in vitam. 3. *Ideo veniet, vt Eccleſiam liberet, & impios abiiciat.* Tripliciter ergo nos reditus & iudicium Chriſti conſolatur. 1. *Perſona.* 2. *Promiſſio.* 3. *Cauſa finalis.*

3. *Propter iuſtitiam Dei,* quia hunc Filium hominis affecerunt contumelia. *Videbunt quem confixerunt.* Ob. *Chriſtus dicit ſe non veniſſe ad iudicandum.* Reſp. In primo aduentu non venit ad iudicandum, ſed in ſecundo aduentu propterea venit. *Hominem oportet eſſe iudicem.* 1. *Quia debet iudicare homines, ergo debet ab omnibus conſpici: nam Deus eſt inuiſibilis.* 2. *Vt eò magis confundat impios hoſtes ſuos, qui eum coguntur iudicem videre, cui tantum reſtiterunt.* Zac. 12. 10. Ioa. 19. 37. Ioa. 12. 47.

4. *Vnde Chriſtus, & quò ſit venturus.*

E *Cælo expectamus Iudicem noſtrum Chriſtum: quò enim ipſum Apoſtoli viderunt aſcendentem, inde veniet. Pateſiet Dominus Ieſus de cælo cum Angelis potentiæ ſuæ. Ab hoc tempore videbitis Filium hominis ſedentem ad dexteram potentiæ Dei, & venientem in nubibus cœli.* E cœlo igitur, vbi ſedet ad dexteram Dei (non ex aere, aut mari, aut terra: *ſicut enim vidiſtis eum aſcendentem, ita veniet.* Act. 1. 11.) deſcendet in nubes, hoc eſt, deſcendet è cœlo viſibiliter in hanc regionem aeris, ſicut reuera viſibiliter aſcendit. Hæc neceſſariò proponuntur, vt Eccleſia ſciat vnde ſit expectandus iudex. Sicut enim vult ſciri quònam aſcenderit, ſic etiam vnde rediturus: vt nimirum ſignificet hoc modo ſe non depoſuiſſe naturam humanam, quam aſſumpſerat. 1. The. 4. 16. Mat. 26. 64.

Quomodo Chriſtus ad iudicium ſit venturus.

1. S *Vſcitabuntur mortui, vel mutabuntur viui.* 2. *Soluetur mundus per ignem.* 3. *veniet ſubitò, vt glorificet ſuos: & venturus eſt.* 1. *verè, viſibiliter, ac localiter, non phantaſticè. videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli: atque ita cognoſcent eum eſſe deum ex viſibili eius maieſtate. Vide-* Mat. 24. 30.

Zac.12.10. *bunt quem transfixerunt.* 2. *Veniet inſtructus gloria, & maieſtate diuina, cum omnibus Angelis, cum voce, & tuba Archangeli, cum potentia diuina,* ad excitandos mortuos, ad ſeparandos pios ab impiis, & ad hos abiiciendos in pœnas æternas: illos autem glorificandos. *Futurum eſt vt Filius hominis veniat cum gloria Patris ſui, cum Angelis*
Mat.16.27. *ſuis*, id eſt, vt veniat multitudine Angelorum cœleſti ac maieſtatis plena auctus, idque non neceſſitate, ſed imperio, oſtendens ſe Dominum eſſe omnium creaturarum, & quidem cum tali gloria, quæ ſola conuenit Patri, eiq; eſt propria: vnde ſimul colligitur Chriſtum non eſſe ſecundarium Deum, ſed ſecundam Perſonam Deitatis æqualem Patri. *Gloriam enim ſuam Deus alteri non dabit.*

6. *Quoſnam Chriſtus ſit iudicaturus.*

I*Vdicabit omnes homines tam viuos, quã mortuos, etiam Angelos malos. Homines autẽ dicuntur viui vel mortui*, reſpectu ſtatus qui pręcedit iudicium, nempe qui ad iudicium vſque ſuperuixerunt viui dicuntur. His exceptis reliqui omnes dicuntur mortui, atque *hi in iudicio reſur-*
1.Cor.15. *gent, illi immutabuntur:* quę immutatio illis erit mortis
Rom.14.10. loco. & ſic, *Omnes ſiſtemur apud Tribunal Chriſti.*

Ob. At qui credit in Filium, non veniet in iudicium, & per conſequens non omnes iudicabuntur. Reſp. Qui credit, non veniet in iudicium condemnationis, ſed veniet in iudicium abſolutionis. Iudicabimur ergo, quatenus latè ſumitur nomen iudicij pro damnatione, & abſolutione: non iudicabuntur, quòd ad damnationem, Diaboli, iudicabuntur quod ad promulgationem iudicij iam facti, item quod ad exaſperationem iudicij.

Ioa.16.11. *Ob. Nunc quidem (inquit Chriſtus) iudicatus & condẽnatus eſt huius mundi princeps. Ergo tunc non iudicabitur. Reſp.* Diabolus iam iudicatus eſt, ſed tantùm. 1. *Decreto Dei.* 2. *In verbo.* 3. *Sua conſcientia.* 4. *Inchoatione.*

Tunc autem ſic iudicabitur promulgata publicè ſententia, vt nihil amplius in Deum & Eccleſiam poſſit moliri.

7. *Qualis*

7. *Qualis futura ſit ſententia & executio Iudicij.*

F*Eretur ſententia*, (quod & ſuprà attigimus Quæſtione. 2.) *de impiis principaliter ſecundùm Legem*: ita tamen vt Euangelium eam approbet. *De piis feretur ſententia principaliter ſecundùm Euangelium*: ita tamen vt Lex ea ſit contenta. Electi audient ſententiam ex Euangelio ex merito Chriſti per fidem apprehenſo, cuius fidei teſtimonia erunt bona opera.

Executio latæ ſententiæ, futura eſt. 1. *Virtute & potentia Chriſti diuina.* Fiet enim ſuſcitatio mortuorum audita voce Chriſti: viuentes mutabuntur, & ex mortalibus fient immortalia corpora, colligentur à quatuor plagis mundi. 2. *Miniſterio Angelorum*: per eos Chriſtus colliget pios, & impios, tanquam per illos meſſores, per quos etiam pios ab impiis ſeparabit: Mat. 13. 30.
idque non quód Miniſterio Angelorum egeat, ſed vt & 24. 31.
oſtendat ſe eſſe Angelorum Dominum. Atqui hoc non eſt impotentia, ſed pars gloriæ Chriſti, ad cuius tribunal nos omnes ita collecti per Angelos, & ſeparati, ſiſtemur. 3. *Mundus, cœlum, & terra diſſoluentur per ignem*: fiet mutatio ſtatus huius præſentis, & purgatio creaturarum: non autem earum conſumptio. 4. *Hæc mutatio* (ſicut ipſe etiam aduentus, & iudicium Domini) *veniet ſubitò, impiis ſubſiſtentibus, cũ dicent Pax, Pax.* 5. *Fiet abiectio impiorum in pœnas æternas, euectio piorum in fœlicitatem & gloriam æternam.* Tunc enim perfectè Chriſtus nos glorificabit, & ad ſe traducet. *Rurſum veniam & aſſumam vos ad meipſum. Rapiemur ſimul* Io. 14. 3.
cum eis in nubes, in occurſum Domini, in aera, & ita ſemper 1. Theſ. 4. 17
cum Domino erimus. Impij verò à piis ſeorſum abiicientur cum Diabolis, & pœnis æternis adiudicabuntur. Non quòd iam condemnati non ſint impij. Nam quémadmodum Diabolos nunc diximus eſſe iudicatos, ita & *impij iam iudicati ſunt, ac damnati*: nempe. 1. *in decreto diuino.* 2. *in verbo.* 3. *in ipſorum conſcientiis.* 4. *inchoatione.* Sed tunc impij cum Diabolis iudicabuntur promulgatione eius iudicij. Nam tum fiet, 1. *Manifeſtatio*

iudicij Dei, quòd iuſtè pereant, qui pereunt. 2. *Impij etiam patientur pœnas, & cruciatus corporis*, quod nunc eſt ſepultum. 3. *Impij ac Diaboli exaſperabuntur, & coercebuntur*, vt non poſſint ampliùs lædere pios, Deumque & Eccleſiam contumeliis afficere. Hiatus ingens inter nos & illos conſtitutus, tranſitum illis intercludet, vt nobis nocere deſiſtant.

8. *Propter quas cauſas futurum ſit Iudicium.*

1. *Cauſa principalis eſt Dei decretum.* Ideo enim futurum eſt extremum iudicium, quia Deus dixit, ac decreuit illud futurum. Hoc igitur fiat neceſſe eſt, vt ita Deus finem ſuum aſſequatur. id eſt, vt bonitatem ſuam atq; amorem erga nos declaret perfectè & integrè, vt celebretur in templo ſuo, videlicet in Electis, vt Filius Dei regnum ſuum, ſuoſque ciues glorioſos, & ſe dignos habeat. 2. *Cauſa minùs principalis, & ſubordinata eſt, tum ſalus Electorum, qui hîc cruciantur, tum abiectio impiorum, qui hîc florent*, Nam & ideo futurum eſt extremum iudicium, vt bonis benè, malis malè ſit. Atq; ex hoc ſument pij materiam celebrandi Deum. 3. *Futurum eſt iudicium propter iuſtitiam Dei*. Hîc non fit perfecta executio iuſtitię diuinę. Oportet enim vt impiis perfectè malè ſit, ſecundùm corpus & animam.

9. *Quando futurum ſit iudicium.*

F*Vturum eſt in fine mundi, in fine dierum*. Nam *tres ſunt partes durationis mundi*. 1. *Ante Legem*. 2. *Sub lege*. 3. *Sub Chriſto*. *Pars* autem *durationis mundi ſub Chriſto*, vocatur *finis mundi, finis dierum, tempus extremum*. Proinde non erit tantum ſpatium inter aduentum Chriſti primum, & ſecundum, quantum fuit ab initio mundi vſque ad primum. *Annus autem, dies, menſis iudicij ignoratur ab ipſo Chriſto*. 1. *Quoad humanam naturam*. 2.
Mat. 13. 32. *Quoad officium Mediatoris. De die illo ac hora nemo ſcit, ne Angeli quidem qui in cœlo ſunt, nec ipſe Filius, ſed ſolus Pater.*

10. *Quare Deus velit nos certos eſſe de extremo iudicio.*

Tempus quidem iudicij futuri nobis eſt incogni-

tum

tum, ſed vt certiſſimum eſt iudicium eſſe futurum: ſic etiam Deus hoc ipſum ſcire nos voluit. 1. *Propter gloriam ſuam:* vt nimirum refutare poſſimus Epicureos hanc cœleſtem de iudicio diuino futuro doctrinam habentes pro fabula. Ob. *Iuſtis inquiunt, debet eſſe benè. Hoc autem non fit. Ergo Deus aut non poteſt id præſtare, aut non ſtat promiſſis, aut non eſt prouidentia. Reſp.* Ad hoc iſtorũ cauillum: Quoniam in hac vita iuſtis non eſt benè, bené tandé illis erit poſt hanc vitam. 2. *Propter conſolationem noſtram:* vt ſcilicet in malis ac miſeriis nos eo conſolemur, fore tandem vt emergamus ex hac putredine. 3. *Vt nos in timore Dei, atque officio noſtro contineamus, & vt alij etiam à malo reuocentur.* Futurum eſt iudicium: demus igitur operam vt in hoc iudicio conſiſtere poſſimus. Vtroque modo vtitur hoc argumento ſcriptura, videlicet ad nos conſolandos, & ad nos in officio continendos. Chriſtus impios & hoſtes noſtros tandem iudicabit: patienter ergo feramus perſequutiones. *Siſtemur omnes apud Chriſti tribunal:* igitur pié viuamus. 4. *Vt impij reddantur inexcuſabiles: monentur* enim ſatis, *vt omnibus momentis ſint parati:* nimirum ne dicant improuiſò ſe oppreſſos eſſe. 2.Per.3.12.

11. *Quare de tempore iudicij nos Deus vult eſſe certos.*

LIcet certiſſimum ſit, extremum iudicium tandem futurum: dies tamen illius iudicij plané eſt incertus. *De die illa, ac hora nemo ſcit, ne Angeli quidem, qui in cælo ſunt: nec ipſe Filius: ſed ſolus Pater.* Annum igitur, menſem, diem, horam futuri iudicij ipſe etiam Chriſtus ignorat, non tantùm quod ad humanam ſuam naturam, ſed & officij ſui præſentis reſpectu. Officium Chriſti præſens, quatenus videlicet noſter eſt Mediator, non poſtulat, vt illa nobis ipſe declaret. *Cauſæ veró cur nos velit illa latere Deus,* hæ ſunt. 1. *Vt exerceat fidem & patientiam noſtram,* atque ita oſtendamus nos velle Deo credere, etſi neſciamus tempus liberationis. 2. *Vt frænet noſtram curioſitatem.* 3. *Vt contineat nos in timore ſui, in pietate, in officij noſtri executione:* atque ita Mar.13.32.

Mat. 24.43. nos parati ſimus omni momento. *Si Paterfamilias ſci-*
Luc.12. 48. *ret, &c. Negociamini donec veniam.*

12. *Quare Deus illud iudicium differat.*

D*Iffert illud, vt in piis exerceat fidem, patientiam, ſpem, & inuocationem. 2. Vt omnes Electi aggregentur ad Eccleſiam: propter hos enim non propter impios mundus conſiſtit:* nam creaturæ ſunt conditæ propter Filios domeſticos: Impij iis vtuntur ſicut fures & latrones. Vult autem Deus Electos colligi mediis ordinariis: in hac vita ſcilicet vult eos audire verbum, ac per illud renaſci & conuerti, ad quod requiritur tempus. 3. *Vt omnibus concedat tempus, ac ſpatium reſipiſcendi, ſicut tempore hoc: atque vt dilatio impios & contumaces reddat inexcuſabiles. An copiam benignitatis eius & tolerantiæ contemnis, ignorans*
Rom.2.4. *te benignitate Dei ad reſipiſcentiam vocari & deduci?*

12. *An ſit optandum.*

EST omnino, quia eſt certum ſignum diſcriminis electorum & reproborum: quam declarationem pij vehementer expetunt. Erit liberatio ex miſeriis in quibus nunc ſumus. *Miſer ego homo, quis me liberabit?*
Rom.7.24. Apo.22.17. *Sponſus & ſponſa inquiunt, Veni domine Ieſu:* quod non dicunt qui minime ſunt parati ad excipiendum Dominum. Impij autem ad eius iudicij mentionem exhorreſcunt.

TERTIA SYMBOLI PARS.

De Spiritu ſancto ſanctificatore.

HAC Symboli parte poſtrema ſex articuli continentur: quorum primus agit *de ipſa Spiritus Sancti perſona:* alter *de Eccleſia*, quę per Spiritum .S. colligitur, confirmatur, & conſeruatur: quatuor ſequentes articuli ſunt *de beneficiis per Spiritum ſanctum in Eccleſiam collatis: ac* primò, *de communione ſanctorum:* ſecundò, *de remiſſione peccatorum:* tertiò, *de reſurrectione Carnis:* poſtremò, *de vita æterna.*

De

De Spiritu ſancto.

Quæſtiones præcipuæ.

1. *Quid nomen Spiritus ſignificet.*
2. *Quis, & quid ſit Spiritus ſanctus.*
3. *Quodnam Spiritus ſancti ſit officium.*
4. *A quo detur ſpiritus ſanctus, & quare.*
5. *Quibus detur.*
6. *Quomodo detur, & accipiatur.*
7. *Quomodo retineatur.*
8. *An, & quomodo amittatur.*
9. *Quare ſit neceſſarius.*
10. *Vnde agnoſcatur eius habitatio in nobis.*

1. *Quid nomen Spiritus ſignificet.*

NOmen *Spiritus* aliquando *pro cauſa* ſumitur, aliquando *pro effectu. Quando pro cauſa accipitur, ſignificat naturam incorpoream, & viuam, ſpiritualis eſſentiæ, agitantem, mouentem, & cientem aliquid.* Sic. 1. *Deus eſſentialiter & perſonaliter eſt ſpiritus*, hoc eſt, incorporeus, ſine dimenſionibus corporum, indiuiſibilis. 2. *Angeli quoq;*, & ij vel boni, vel mali, ſunt hac ratione Spiritus. 3. Eodem modo *Spiritus dicuntur hominum animæ. Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ*: id eſt, immiſit ſpiritum. Gen. 2. 7.

Quando nomen ſpiritus pro effectu capitur, ſignificat. 1. *Aerem impulſum.* 2. *Ipſam impulſionem, & motum aeris.* 3. *Ventum ac vapores impellentes.* 4. *Effectus aut motus ſpirituales, bonos vel malos.* Sic *Spiritus timoris*, & contrà *Spiritus Principum*, id eſt, fortitudo: item *Spiritus fornicationis.* 5. *Spiritus nouus ſignificat dona Spiritus ſancti. Dicitur* autem *Spiritus à ſpirando*, ſicut πνεῦμα à πνέω.

In hac verò doctrina *Spiritus cauſam ſignificat agitantem, ac mouentem: nempe tertiam perſonam Deitatis*, quæ efficax eſt in mentibus ac voluntatibus hominum. Vocatur autem hæc tertia perſona diuinitatis *Spiritus.* 1. *Quia eſt ſpiritualis eſſentia*, vel ſubſtantia incorporea, & inuiſibilis. 2. *Quia ſpiratur à Patre, & Filio*: hoc eſt, quia eſt agitator, & motor immediatus diuinorum operum. Pater & Filius mouent, ſed per

hunc

hunc Spiritum.3. *Quia ipſe ſpirat & immediatè efficit motus in cordib. Electorum, vnde & virtus Altiſſimi* dicitur. Luc.1.35. 4. *Quia eſt æqualis, & idem cum Patre, & Filio. Deus autem Spiritus eſt.*

Vocatur hæc tertia diuinitatis perſona *ſanctus*. 1. *Quia ipſe in ſe, per ſe, & ſua natura ſanctus eſt.* 2. *Quia eſt ſanctificator*, hoc eſt, alios immediatè ſanctificat. Pater & Filius per ipſum ſanctificant, eoque mediatè.

2. *Quis ſit, & quid Sipritus ſanctus.*

SPiritus ſanctus eſt perſona tertia veræ & vnicæ Deitatis, à Patre & Filio procedens, Patrique & Filio coæterna, coæqualis, & conſubſtantialis; atque ab vtroque mittitur in Electorum corda, vt eos ad vitam æternam ſanctificet. Hîc eadem dicenda ſunt de Deitate Spiritus ſancti, quæ ſuprà de deitate Filij dicta ſunt. Nam & hæc definitio probanda eſt, & confirmanda probationibus earundem quatuor partium,

1. *Quòd Spiritus ſanctus ſit perſona.*
2. *Quòd ſit perſona tertia, ſeu quòd ſit alius & diſtinctus à Patre, & Filio.*
3. *Quòd ſit verus Deus cum Patre & Filio, vel quòd ſit æqualis Patri & Filio.*
4. *Quòd ſit eiuſdem Deitatis cum Patre, & Filio, vel quòd ſit vtrique conſubſtantialis.*

1. *Perſonam eſſe Spiritum ſanctum* probatur. 1. *Ab apparitionibus eius.* quia viſibilis apparuit. Luc.3.22. *Deſcendit Spiritus ſanctus ſupra Chriſtum corporea ſpecie tanquam columba.* Act.2.3. *Et viſæ ſunt iis diſpertitę linguæ inſtar ignis, qui etiam ſedit (ignis videlicet vel Spiritus ſanctus) ſuper vnumquemque eorum.* Quoniam ergo Spiritus ſanctus corporea ſpecie ſupra Chriſtum deſcendit, & ſedit ſuper Apoſtolos, conſequitur ipſum eſſe ὑφιστάμενον. Hoc enim facere non poteſt vlla qualitas, aut motus animorum creatus, vel cordium. Nam accidens non modò nullam aſſumit ſpeciem, ſed & indiget alio in quo ipſum hęreat. Neque verò ſanctitatis, pietatis, amoris Dei, aliorumque motuum ſpiritualium ſubiectum

eſt

eſt aër, ſed mentes humanæ. 2. *Quia Deus vocatur. An neſcitis vos eſſe templum Dei, & Spiritum ſanctum habitare in vobis? Cur impleuit Satanas cor tuum, vt mentireris in S. ſanctum?* & paulò pòſt: *non es mentitus hominibus, ſed Deo.* Vide etiam Iſai. 40. 7. 13. Act. 28. 25. Eph. 4. 4. 30. Quocunque igitur modo aduerſarii dicant Spiritum ſanctum vocari Deum, tamen fieri non poteſt quin ipſe ſit ὑφιςάμενον vel exiſtens: cùm Deus ſit πᾶν: noſtra autem pietas, bonitas, pij motus, & alij affectus diuini, Deus dici non poſſunt. 3. *Quia eſt author baptiſmi & in eius nomine baptizamur*, hoc eſt, eius iuſſu, & voluntate. Rei autem mortuę, vel non exiſtentis iuſſu, & voluntate nequaquam baptizamur, nec etiam baptizamur in nomine donorum Dei. 4. *Quia propria perſonæ ipſi tribuuntur, vt quòd doceat, quòd diſtribuat dona prout vult, quòd conſoletur, confirmet, regat, regnet: item quòd mittat Apoſtolos, quòd loquatur in Apoſtolis. Spiritus ſanctus vos docebit eo momento, quæ oporteat dicere.* Similiter annuntiat futura. *Spiritus ille veritatis, quæ ventura ſunt renuntiabit vobis. Dat oracula: iubet & vult, vt ſeparentur Apoſt. denique doctores in Eccl. conſtituit.* Hæc omnia ſunt perſonæ èxiſtentis, intelligentis, volentis, agentis, & viuentis. 5. *Quia diſertè à donis diſtinguitur. Omnia hæc dona efficit vnus idemq; Spiritus diſtribuens illa priuatim ſingulis ſicut vult.* Et ibid. paulò antè: *Diſcrimina donorum ſunt, ſed idem Spiritus.* Plurimum ergo dona differunt ab ipſo Spiritu. Ob. *Donum Dei non eſt perſona: Spiritus Sanctus dicitur donum. Ergo non eſt Perſona. Reſp.* Maior eſt falſa. Nam Filius datus, eſt donum Dei, & tamen eſt perſona. *Vocatur* autem S. *S donum dei*, quia mittitur à Patre & Filio. *Conſolatorem illum ego mittam vobis à Patre.* Vel ſic reſponderi poteſt: Propter miſſionem dicitur donum, & habitat in cordib. Sanctorum quib. datus eſt: & eſt tale donū quod efficit ſua virtute reliqua. Quòd autē *Procedere ſignificet à duob. exiſtere*, probo: *Quia Paulus Spiritū Dei vocat qui ex Deo ſit, & in Deo. Ex Deo.* quia Spiritus à patre & Filio emanauit. *In Deo:* eſt ergo quiddam ipſius Dei. Cæteri ſpiritus non ſunt

1. cor. 3. 16. Act. 5. 3. & 4. Luc. 12. 12. Ioan. 16. 13. Luc. 2. 26. Act. 13. 2. 1. cor. 12. 11 Act. 2. 38. Ioan. 15. 26.

in Deo, id eſt, in ſubſtantia Dei. Quod verò eſt in deo, non eſt niſi eſſentia Dei.

2. *Alium eſſe S.S.* id eſt diſtinctum à Patre & Filio, probatur aduerſus illos qui eum dicunt eſſe Patris ὑφιστάμενον. 1. *Ab ipſa appellatione Spiritus*. Nemo enim eſt ſui ipſius Spiritus: ſicut nemo eſt ſui ipſius Pater: nemo ſui ipſius Filius: Ergo ab vtroque eſt alius. Ob. *Quod eſt omnibus perſonis commune, non debet diſtingui: Vocabulum Spiritus eſt omnibus tribus perſonis commune: Ergo non debet diſtingui. Reſp.* Concedo totum, ſi intelligatur de eſſentia, non de ordine exiſtendi & operandi. Nam ſpirans & Spiritus differunt: alius eſt procedens, alius à quo procedit: Alia eſt perſona Deitatis tertia, alia prima, vel ſecunda. At Spiritus Sanctus tertia perſona Deitatis dicitur: idque non propterea, quòd in Deo ſit prius aut poſterius tempore, ſed propter ordinem ſiue modum exiſtendi: quia videlicet Spiritus ſanctus à Patre & Filio habet ſuam eſſentiam, à quo vtroq; ab æterno procedit, ſicut & vtriuſq; eſt Spiritus. Pari ratione Filius ſecunda perſona vocatur, quia eſt á Patre. Pater prima, quia eſt à nullo.

Ioa.14.16. 2. *Expreßè Sp.S. vocatur Alius. Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum mittet vobis.*
1.Io.5.7. *Tres ſunt in cœlo qui teſtantur, Pater, ſermo, &* Spiritus *ſanctus: & hi tres vnum ſunt.* 3. *Mittitur à Patre, & Filio.* Ergo eſt alius ab vtroque. Nemo enim à ſeipſo mittitur. Poteſt quis accedere ſua voluntate, vel à ſeipſo. Sed nemo poteſt à ſeipſo mitti. *Ego mittam eum vobis à Patre. Pater mittit eum in*
Ioh.15.2. *nomine meo.* 4. *Ab atributis diſtinctis.* Solus S.S. proce-
Ioa.1.4.26. dit à Patre & Filio. Solus Sp.S. apparuit in ſpecie columbæ, in ſpecie ignis: non autem Pater, aut Filius. Chriſtus etiã non per Patrem, aut Filium, ſed per S.S. conceptus eſſe dicitur, hoc eſt, immediata virtute atq; efficacia S. ſancti. Ipſe igitur alius eſt à Patre & Filio: id quod diligenter eſt obſeruandum. Aduerſarij ſiquidem conuicti de perſona Sp. ſancti, *concedunt ipſum eſſe ſubſiſtens, ſed Patris. Ob. Virtus patris eſt ipſe Pater.*

Spiritus

Spiritus ſanctus vocatur virtus patris. Ergo Spiritus ſanctus eſt ipſe Pater. Reſp. Sunt quatuor *termini: quia in maiore accipitur virtus pro natura: In minore pro perſona.*

3. *Æqualem eſſe Spiritum ſanctum Patri & Filio, probant hæc argumenta.* 1. *Ipſi communicata eſt eſſentia Patris & Filij:* quia ab vtroque procedit, & vtriuſque eſt Spiritus. In Deo autem nihil eſt quod non ſit eius eſſentia. Ea igitur indiuiſibilis cùm ſit, tota, & eadem ipſi communicata ſit neceſſe eſt. Sicut Spiritus hominis, qui eſt in homine, eſt de eſſentia hominis, ſic Spiritus Dei, qui eſt in Deo, eſt de Eſſentia Dei. Ex his apparet, *quæ ſit proceſſio Spiritus ſancti,* nempe *communicatio diuinæ eſſentiæ, qua ſola tertia perſona Diuinitatis à Patre & Filio, tanquam ab eo, cuius eſt Spiritus, eandem & integram eſſentiam accipit.* Quòd verò *Spiritus ſanctus etiam à Filio procedat:* certis rationibus euincitur. 1. *Quia dicitur Filij Spiritus: Si quis Spiritum Christi non habet, is non eſt eius. Emiſit* Gal.4.6. *Deus Spiritum Filij ſui in corda veſtra. Spiritus Filij,* nimirum non donatus Filio à Patre: ſed ſicut ex Patris, ſic ex Filij quoque ſubſtantia exiſtens & procedens, cùm Filius ſit æqualis & conſubſtantialis Patri. 2. *Quia Filius eum dat vnà cùm Patre. Ego mittam eum vobis à Patre. Accipite Spiritum ſanctum.* 3. *Quia Spiritus S. accipit ſapientiam Filij, quam nobis reuelat. De meo accipiet, quod renuntiabit vobis.* Cùm autem Spiritus ſanctus ſit verus Deus, conſubſtantialis Patri & Filio, non poteſt quicquam accipere niſi de eo, de cuius ſubſtantia ſit. Prodit ergo de Filij ſubſtantia, quia de eo accipit, quod eſt Filij. 2. *Tribuuntur & communicantur Spiritui ſancto attributa diuina,* vt *æternitas*, quia creauit cœlum & terrã, & quia Deus nunquam fuit ſine ſuo Spiritu. Item, *omnipotentia & omniſcientia. Spiritus omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei.* Similiter *immenſitas*, vt qui in omnibus Electis habitat totus. 3. *Opera eadem diuina, quæ Patri tribuuntur, & Filio, etiam Spiritui ſancto tribuuntur,* eaque tum vniuerſalia, tam illa miraculoſa, quæ in Eccleſia inſtituenda conſiſtunt. *Sic* apud Iobum ipſi tribuitur

Ioa.15.26.
Ioa.20.22.
Ioa. 16. 14.
1.Cor.2.10.

creatio

creatio. *Spiritus eius ornauit cœlos. Spiritus Dei fecit me, &*
Iob.33.4. *Spiraculum omnipotentis viuificauit me.* Alia ipſi tribuuntur aliis locis: maximè quòd viuificet, regeneret, illuminet, faciat miracula. 4. *Æqualis, & idem honor defertur Spiritui ſancto, qui & Patri, & Filio.* Nulli creaturæ, ſed ſoli Deo tribuendus eſt honor diuinus, nempe ſolius Dei proprius: hic autem tribuitur Spiritui ſancto. Ergo
1.Ioa.5.7. ipſe eſt Deus, Patri, & Filio æqualis. *Tres ſunt qui teſtificantur in cœlo: Pater, Sermo, & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt.* Spiritus ſanctus igitur idem eſt cum Patre
Mat.28.19. & Filio verus deus. *Profecti docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, Filij, & Spiritus ſancti.* Hoc teſtimonio docemur. 1. *Nos etiam in Spiritus ſancti nomen, fidem, cultum, & religionem baptizari.* 2. *Etiam Spiritum S. eſſe authorem baptiſmi & miniſterij.* Sic & in ipſum creditur. Quod in ipſum committitur peccatum non re-
Mat.12.32. mittitur. Nos ipſius templum ſumus. 5. *Quæ in veteri*
1.Cor.6.19. *Teſtamento de Deo vel Iehoua dicta ſunt, accommodantur in Nouo teſtamento ad Spiritum ſanctum. Ob. Miſſus non eſt æqualis mittenti: Spiritus ſanctus mittitur, cumque mittunt Pater & Filius: Ergo Patri & Filio Spiritus ſanctus non eſt æqualis. Reſp.* Negatur maior: quia miſſus poteſt eſſe æqualis mittenti. Nam & Chriſtus à patre miſſus æqualis eſt Patri. Hæc miſſio non denotat imperium ſeruile. *Obiectio. 2. Qui accipit ab alio, is non eſt ei æqualis qui dat: Spiritus ſanctus accipit à Patre & Filio: Ergo vtrique non eſt æqualis. Reſp.* 1. Ad Maiorem: Qui accipit ab alio partem, non totum. 2. Qui accipit in tempore ſeu ſucceſſiuè. 3. Ad Minorem: accepit, quoad ordinationem & miſſionem ad nos, vt nos doceat immediatè. Sed hæc miſſio æqualitatem confirmat, quia eſt opus diuinum: & deſtinatio ad docendum non imminuit ęqualitatem.

4. *Eſſe Spiritum ſanctum vnum & eundem cum Patre & Filio verum Deum,* probatur his argumentis. 1. *Quia eſt Patris & Filij Spiritus.* At eſſentia Dei multiplicari nō poteſt, ſicut nec alia creari, nec diuidi. eandē igitur

illam

illam Spiritui ſancto communicatam eſſe oportet, & quidem totam, quæ eſt Eſſentia Patris & Filij, à quo vtroq; Spiritus ſanctus procedit, vtpote Spiritus Dei in Deo, & ex Deo. 2. *Verus Deus non eſt niſi vnus:* S.S. eſt verus Deus: Ergo Spiritus S. eſt vnus ille & idem cum Patre & Filio verus Deus, vtrique conſubſtantialis. 3. Vnus tantùm eſt Iehoua, hoc eſt, vna eſſentia Diuina, vnum τὸ ὤν vnus denique eſſentialiter, qui ſolus à nemine ſit, ipſe verò omnib. ſuum eſſe communicet & conſeruet. Spiritus S. eſt Iehoua. Ergo eſt vnus & idem cum Patre & Filio Deus, vtrique conſubſtantialis. *Ob. virtus Patris eſt ipſe pater. Spiritus S. eſt virtus Patris, ergo, &c. Reſp.* Sunt. 4. termini. virtus in maiore ſumitur pro potentia Patris: in minore pro perſona per quam pater exerit ſuam potentiam.

Ob. 2. Qui eſt ab alio, non eſt ei conſubſtantialis vel non eſt idem cum eo à quo eſt. S.S eſt à Patre & Filio. Ergo &c. Reſp. Minor valet in creaturis. 2. Eſt ambiguitas in termino eſſe ab aliquo. Qui eſt ab alio, ſcilicet non eandem vel totam eſſentiam habens: tantùm ſequitur eum non eſſe eandem perſonam. Ergo per inuerſionem reſpondendum eſt, imò quia eſt ex Patre & à Patre, eſt conſubſtantialis.

3. *Quodnam Spiritus ſancti ſit officium.*

SPiritus S. officium eſt ſanctificatio. Hoc nomine ſanctificationis omnia ipſius beneficia comprehenduntur, quorum
hæc poni capita poſſunt. 1. *Docere atq; illuminare. Hinc* Eph. 1. 17.
appellatur doctor veritatis. Item, Sp. ſapientiæ, gaudij, fidei, Math. 3. 11.
timoris, fortitudinis. S.S. quem mittet vobis Pater in nomine 1.Theſ.1.6
meo ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæ dixi 2.Cor.4.13.
vobis. Spiritus ille veritatis deducet vos in omnem veritatẽ. Eſa.11.2.
atq; ipſe docuit Apoſt. in Pentecoſte, rudes antè, de Ioa. 14.26.
morte Chriſti & eius regno. Infudit iiſdem cognitio- Io.16.13.
nem linguarum miraculoſam, & impleuit teſtimoniũ
Ioelis. 2. *Regenerare* .i. fidem ac conuerſionem efficere.
Niſi quis fuerit genitus ex aqua, & Sp. non poteſt introire in Ioa.3.5.
regnum Dei. Ego quidem baptizo vos aqua ad reſipiſcentiã: is Mat.3.11.

verò

verò qui ponè me venit, ipſe vos baptizabit S. S. & igni. Hic Baptiſmus, qui fit à Chriſto per Spiritum S. eſt ipſa renouatio, eaque per externum Baptiſmum Ioannnis, aliorumque miniſtrorum ſignificata. 3. *Coniungere nos cum Chriſto ac Deo*, omniumque beneficiorum Chriſti nos facere participes. *Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis,*
1.Cor.6.11. *ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini Ieſu, & per Spiritum*
1.Co.12.3.4 *Dei noſtri. Nemo poteſt dicere Chriſtum Dominum niſi per Sp. S. Diſcrimina autem donorum ſunt, ſed idem ſpiritus.* Et paulò poſt. *Per vnum Spiritum nos omnes in vnum Spiri-*
1.Cor.6.19. *tum baptizati ſumus. An ignoratis corpus veſtrum eſſe Templum Spiritus S. qui eſt in vobis, quem habetis à Deo? Sic igitur Spiritus Chriſti in vobis eſt.* Ergo ipſi per Spiritum ſuum copulamur. 4. *Regere. Quotquot Spiritu Dei ducuntur, ij ſunt Filij Dei. Cœperuntq́, loqui aliis linguis, prout Spi-*
Rom. 8.14. *ritus ille dabat iis eloqui.* Eſt autem *regi à Spiritu Sancto,*
Act.2.4. inſtitui conſilio in actionibus vitæ, & vocationis, & flecti ad ſequendum recta, & ad faciendum officia dilectionis erga Deum, & erga proximum. 5. *Conſolari.* Conſolatur Apoſtolos in afflictionibus. Apoſtoli primò fugientes ex metu Iudæorum, nunc erecti ſolatio S. S. prodierunt in publicum, ac lætantur quum eſt patiendum propter Euangelij confeſſionem. *Alium Con-*
Ioa. 14. 16. *ſolatorem dabit vobis.* 6. *Confirmare.* Apoſtolos reddit animoſos, qui priùs fuerant timidi, ac multis dubitationibus inuoluti. Oſtendit hæc collatio in concione Petri in Pentecoſte, & in oratione euntium in Emaum,
Luc. 24. 21. qui inquiunt: *Nos autem ſperabamus eum eſſe qui redem-*
Ioa.16 22. *pturus eſſet Iſrael. Gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.*

Hæ ſunt officij Spiritus S. partes præcipuæ, ad quas omnia dona S. ſancti referri poſſunt, tum piis propria, tum communia etiam reprobis. Omnia illa dona hac diuiſione breuiter licebit comprehendere. *Dona S. ſancti ſunt vel communia piis & impiis, vel propria piis. Quæ communia ſunt piis & impiis, dantur vel certis hominibus ac temporibus, vel omnibus temporibus, & omnibus membris Eccleſiæ. Quæ certis hominibus ac temporibus dantur, ſunt hæc:*

donum

donum miraculorum, linguarum oracula, fides miraculorum, eaq; neceſſaria erant Apoſtolis, & primitiuę Eccleſiæ, cùm primò ſpargendum eſſet Euangelium. *Quæ omnibus temporibus, & omnibus Eccleſiæ membris dantur*, ſunt hæc: dona linguarum, ſcientiæ, donum interpretationis: Ea ſemper Eccleſiæ ſunt neceſſaria, & pertinent ad miniſterij conſeruationem, ac dantur etiam nunc ſingulis Eccleſiæ membris ad menſuram donationis Chriſti, pro neceſſitate vocationis membrorum. *Dona Spiritus Sancti piis propria*, ſunt illa, fides iuſtificans, inuocatio, dilectio, & alia dona ſalutaria.

Ob. Multi extra Eccleſiam calluerunt linguas & ſcientias: linguæ igitur & ſcientiæ non ſunt dona Sp. S. *Reſp.* Extra Eccleſiam linguæ & ſcientiæ ſunt dona Spiritus Sancti, ſed ex actione Dei generali, quæ eſt ſine vera eius agnitione. In Eccleſia verò linguæ & ſcientiæ ſunt dona Sp. Sancti, cum vera Dei agnitione.

Porrò *omnia illa dona* (vt diximus) *commodè referuntur ad ſex illas officij* S. S. *partes præcipuas antè enumeratas: vt notitia linguarum ac ſcientiarum ad docendi officium: Donum autem ipſum miraculoſum linguarum partim ad officium regendi* (regebat enim Spir. Sanctus illorum linguas) *partim ad docendi & confirmandi officium.* Sic & *donum prophetiæ atq; interpretationis ad officium docendi pertinet.* Docet enim tum animos intus illuminando, tum foris inſtruendo per verbum. *Inſtitutio quidem ſacramentorũ pertinet ad officium docendi, ſed inprimis ad officium confirmandi. Fides & conuerſio ad officium regenerandi & coniungendi nos cum Chriſto pertinent. Quòd ſit Spiritus precum nos inſtruens ad precandum, pertinet ad officium regendi.* Pari ratione & reliqua dona ad certas officij Spiritus Sancti partes referri poterunt.

Illius autem officij ſui reſpectu, Spiritus ſanctus varia habet in Scripturis elogia. Hinc enim vocatur 1. *Spiritus Adoptionis*, quia nos certos facit de paterna dei erga nos beneuolentia, & nobis eſt teſtis gratuitæ bonitatis, ac miſericordiæ, qua nos Pater cõplectitur

in Filio vnigenito. Ideo *per hunc Spiritum clamamus,*
Ro.8.15. *Abba, Pater.* 2. *Arrhabo & ſigillum hæreditatis noſtræ*, quia nos certos reddit de ſalute noſtra. *Qui nos confirmat*
2.Co. 1.21. *vobiſcum in Chriſtum, & qui vnxit nos, Deus eſt, qui etiam*
Epheſ.1.13. & 14. *obſignauit nos, & dedit arrhabonem Spiritus in cordibus noſtris. In quo etiam Euangelio, poſtquam credidiſtis, obſignati eſtis Spiritu illo promiſſionis ſancto, qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ.* 3. *Vita*, quia nos viuificat: vel (vt Apoſtolus ait) *Spiritus vitæ*, qui ſcilicet veterem hominē mortificat, nouum viuificat.
Rom.8.2. *Lex Spiritus vitæ, quæ eſt in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis.* 4. *Aqua*, quo nos refrigerat penè mortuos in peccatis, & fœcundat nos vt feramus fructum. 5. *Ignis*, quia aſſiduè concupiſcentias & vitia in nobis exurit, atque excoquit, & noſtra corda amore Dei, atque proximi incendit. 6. *Fons*, quo ad nos manant omnes diuitiæ cœleſtes ab
Pſa.45.7. ipſo. 7. *Spiritus precationis.* 8. *Oleum lætitiæ. Propterea vn-*
Heb.1.9. *xit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.* 9. *Paracletus*, quia fidem in nobis efficit, & purificat conſcientias, & ita nos conſolatur, vt in afflictionibus
Rom. 8.26. gloriemur. 10. *Interceſſor*, quia *ipſe Spiritus intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* 11. Denique vocatur *Spiritus veritatis, ſapientiæ, gaudij, lætitiæ, fidei, timoris dei, fortitudinis, &c.*

Ob. Dictum eſt ſuprà S.S. eſſe arrhabonem hæreditatis noſtræ: atqui Saul & Iudas habuerunt S. S. nec tamen hæreditatem obtinuerunt, ſed reprobati ſunt: Ergo S.S. non eſt arrhabo hæreditatis noſtræ. *Reſp.* Saul & Iudas habuerunt Sp.S. quod ad aliqua dona Sp. S. Sed non habuerunt Spiritum adoptionis. *Inſt. Atqui eſt idem Spiritus.* Reſp. Idem quidem Spiritus eſt, ſed non eadem efficit in omnibus. Nam adoptionem & conuerſionem in ſolis Electis efficit.

Ob.2. Iſtæ officij partes antea enumeratæ non ſunt S. ſancti propriæ, ſed & Patris & Filij. Ergo non rectè Spiritui ſancto propriæ aſſignantur. Reſp. Sunt etiam Patris, & Filij, ſed mediatè per Spiritum ſanctum. Huius autem ſunt immediatè

immediatè. *Inſt. Sed eadem ratione etiam tanquam propria officia Spiritui ſancto videntur tribuenda, Conſeruatio rerum, artium inuentio, & ſimilia. Nam etiam illa agit Pater, & Filius per Spiritum Sanctum: iuxta dictum, Spiritus Domini repleuit terras. Reſp.* Vt proprium opus aſſignetur Spiritui S. non tantùm illud immediatè ab eo fieri debet, ſed etiam ita vt agnoſcatur. Ibi propriè operatur S. S. vbi ſanctificatur: cùm & inde *ſanctus* dicatur. Sapien. 1. 7.

4. *A quo detur Spiritus ſanctus, & quare.*

D*Atur à Patre & Filio, atque etiam per Filium à Patre, non per Patrem.* Pater enim Sp. ſanctum à nullo alio dat, quàm à ſeipſo, vt qui à nullo alio exiſtit, quàm à ſeipſo, nec agit ab vllo alio, quàm à ſeipſo: Filius autem dat Sp. *S.* à Patre, à quo & ipſe agit & exiſtit. A Patre eum dari confirmant hæc teſtimonia. *Denuntiauit iis, vt expectarent promiſſum Patris.* Act. 1. 4. *Effundam ex Spiritu meo in quamuis carnem.* Act. 2. 17. *Ego rogabo Patrem & alium Conſolatorem dabit vobis*: & paulò pòſt, *Pater mittet eum in nomine meo.* Ioa. 14. 16. & 26. A Filio dari Spiritum ſanctum probant hæc teſtimonia, *Spiritum illum veritatis ego mittam vobis à patre.* Ioa. 15. 26. *Sin autem profectus fuero, mittam illum ad vos.* Ioa. 16. 7. *Dextera Dei euectus, & promiſſum Spiritum ſanctum adeptus à Patre, effudit hoc quod vos nunc ſpectatis & auditis.* Act. 2. 33. Igitur & Filius eum dat, ſed hoc ordine, vt Filius illum mittat à Patre: ex quo firmum argumentum colligitur pro Deitate Chriſti. Quis enim dat Spiritum dei, & quis in eum ius habet, niſi Deus? Nam & humana Chriſti natura tantùm abeſt vt ius habeat mittendi S. S, vt contrà Sp. *S.* ipſam ſanctificarit.

Dare autem Sp. Sanctum ſic intelligendum eſt, quòd Pater ſit efficax per illum, idque quia Spiritus Sanctus vult hoc, præcedente voluntate patris, efficere. Notetur *operationis ordo, qui hîc ſeruatur in agendo.* Præcedit voluntas Patris, ſequitur Filij, & S. S. voluntas. Dat autem nobis S. S. non alia de cauſa, quàm ex gratuita Electione, propter interceſſionem Filij. *Qui benedixit nobis omni benedictione ſpirituali in cælis in Chriſto:*

ſicut nos elegit in ipſo, antequam iacerentur fundamenta ter-
Eph.1.4. *ræ. Ego rogabo Patrem, & alium conſolatorem dabit vobis.*
Ioa.14.16. Filius nobis illum dat, aut per Filium ille nobis datur, quia ipſe merito ſuo nobis acquiſiuit, vt nobis daretur.

5. *Quibus detur Spiritus Sanctus.*

Ioa.14.17. E*Lectis tantùm* Spiritus Sanctificationis *datur. Mundus eum non poteſt recipere, quia non videt eum, nec nouit eum. Vel Datur* Sp. *S. toti Eccleſiæ vocatorum, videlicet & Electis, & hypocritis,* & quidem non aliter datur iis, niſi volentibus, & petentibus: ac deinde perſeuerantibus augetur. *Electis* autem *datur non* tantùm quod ad cognitionem doctrinæ, ſed etiam quod ad regeneratioñe, fidem, & conuerſionem: quia præterquàm quòd in iis accendit ipſe veritatis ac voluntatis diuinæ notitiam, eos etiam regenerat, veraque fide, & conuerſione donat. *Hypocritis* verò Sp. S. *datur* tantùm quod ad cognitionem doctrinæ, quæ quidem iis non eſt ſalutaris, quemadmodum Electis. His enim ſic datur Spiritus S. vt dona ſua in ipſis efficiat ad ipſorum ſalutem, atque ex iiſdem donis communicatis ipſi Spiritum in ſe habitantem poſſint cognoſcere.

Hinc apparet *quid cognitio linguarum, ſcientiarum, & ſimilia dona Ethnicis collata differant ab iis quæ conferuntur Eccleſiæ.* Nam qui inter Ethnicos linguarum cognitione, & bonarum artium rerumque vtilium notitia excelluerunt, habuerunt quidem dona Dei, ſed non Spiritum ſanctum, quippe quem nulli dicuntur habere, niſi quos ipſe ſanctificauit, & qui ipſum agnoſcunt authorem donorum. Notandum hoc loco *Sp. S. dari, vel viſibiliter,* quando ſcilicet dona ſua confert Symbolis adhibitis: vel inuiſibiliter, quando dona ſua confert ſine Symbolis. *Viſibiliter* datus eſt Apoſtolis, & aliis in
Act.2.3. prima Eccleſia. *Viſæ ſunt iis diſpertitæ linguæ inſtar ignis,*
Act.10.44. *qui etiam ſedit ſuper vnumquemq; illorum. Illapſus eſt Spiritus Sanctus ſuper omnes, qui audiebant hunc ſermonem.* Atq; hæ & aliæ locutiones ita ſunt explicandæ, quòd ſymbolum

bolum accipiat nomen rei:ideoq; de re dicatur, quod ſymbolo competit: quia nimirum ſymbolo Spiritus Sanctus præſentiam atque efficaciam ſuam teſtatur. Sic & Ioannes *vidit Spiritum Sanctum deſcendentem ſuper Chriſtum corporea ſpecie tanquam columbam.* vidit nempe ſpeciem columbę, ſub qua Deus Spiritus ſui præſentiam demonſtrabat. Non igitur motus localis cogitetur in deo. ſed pręſentia & operatio, quam exercet in Eccleſiam. Nam Spiritus Sanctus vbique diffuſus eſt cœlumq; & terram implet: proinde *dicitur dari, mitti, effundi,* quando efficaci præſentia ſua in Eccleſiæ membris dona ſua creat, excitat, & paulatim perficit. Luc.3.22.

6. Quomodo Spiritus Sanctus detur, & accipiatur.

D*Atur ordinaria via per miniſteriũ verbi & vſum ſacramentorum:* & quidem primò patefaciendo ſeſe nobis per Euangelicæ doctrinę ſtudium & meditationé. Agnitus enim vult ſe nobis communicare, ac dum ſe nobis cognoſcendũ præbet, etiam corda noſtra renouat & reformat. Sic operatus eſt in Electis per concionem Petri die Pentecoſtes. Similiter operatus eſt in Cornelio & reliquis qui aderant, eodem loquente Petro. *Ita tamen operatur per verbum & Sacramenta, vt hiſce mediis nõ ſit alligatus.* Nam Paulum in itinere conuertit, Ioannem donis ſuis inſtruxit cùm adhuc eſſet in vtero. 2. *Efficiendo in Electis deſiderium ſui. Petentib. enim datur.* Hinc ſumitur argumentum efficax pro Deitate Sp. S. Per miniſteriũ enim operari efficaciter eſt ſolius Dei. *Neque is qui plantat eſt aliquid, neque is qui rigat, ſed Deus qui dat incrementum. Ego quidem baptizo vos aqua ad reſipiſcentiam, is verò qui pone me venit, vos baptizabit. S.S. & igni. Euangelium eſt potentia Dei, quia Spiritus Sanctus eſt per illud efficax, unde etiam miniſterium Spiritus dicitur Euangelium.* Accipitur autem Spiritus ſanctus fide: *In quo etiam poſtquam credidiſtis obſignati eſtis Spiritu illo promiſſionis ſancto. Mundus non poteſt Spiritum illum veritatis recipere, quia non videt eum, nec nouit eum.*

Act.2.37. Act.10.44. Act.9.6. Luc.1.15. Luc.11.13. 1.Cor.3 7. Mat.3.11. Rom.1.16. 2.Cor.3.8. Eph.1.17. Ioan.14.17.

Eph 2.8. 1.Cor.12.3. *Obiect. Atqui fides eſt donum, & fructus Spiritus Sancti. Gratia eſtis ſeruati, idque non ex vobis, donum Dei eſt. Nemo poteſt dicere Ieſum Dominum, niſi per Spiritum S.* *Reſp.* 1. Actio Spiritus natura eſt fide prior, ſimul autem tempore: quia fidei initium eſt acceptio Spiritus S. 2. Fide inchoata magis magiſque accipitur Sp. S. qui reliqua deinde per fidem in nobis operatur. Iuxta illud *Fides eſt per charitatem efficax*. Item, *fide purificantur corda.* Gal.5.6. Act.15.9.

7. *Quomodo retineatur Spiritus ſanctus.*

RETinetur. 1. *Meditatione doctrinæ, & ſtudio in ea proficiendi. Qui in Lege Domini meditatur die & nocte, erit velut arbor plantata ſecus riuos aquarum, quæ fructum ſuum ſuo reddit tempore. Sermo Chriſti inhabitet in vobis cum omni ſapientia, docendo, commonefaciendo vos mutuò.* Pſ 1.2. Col.3.16. 2. *Incremento & continuatione pœnitentiæ,* hoc eſt, ſtudio cauendi lapſus contra conſcientiam. *Habenti dabitur. Iuſtus iuſtificetur magis. Ne triſtitia afficite Spiritum illum Sanctum Dei, per quem obſignati eſtis in die Redemptionis.* Mat.13.12. Apoc.22.11 Eph.4.30. Huc poteſt referri ſtudium vitandi praua comercia & peccata. Peccatum enim vitare qui vult, vitet occaſionem peccandi. 3. *Aſſidua & ſeria petitione vel inuocatione. Quantò magis Pater veſter cœleſtis dabit Sp. ſanctum iis, qui ab eo petierint?* Luc.11.13. Idem videre eſt in Chriſtiana panoplia, quam Apoſtolus deſcribit. Eph.6.14. Similiter & exemplo Dauidis id confirmatur, qui Orat *ne Dominus auferat ab ipſo Spiritum ſanctum.* Pſ.51.12. 4. *Dona Dei conferendo ad vſuram,* hoc eſt, ad ipſius gloriam, & ad proximi ſalutem. *Et tu conuerſus confirma fratres. Habenti dabitur: à non habente etiam quod habet auferetur.* Luc.22.32. Mat.25.29. Mar.4.25.

8. *An, & quomodo Spiritus ſanctus amittatur.*

A*Mitti poteſt ab hypocritis, & reprobis. Ab electis non quidem totaliter amittitur, ſed quod ad multa dona:* quia ſemper aliqua dona retinent. Nec etiam finaliter amittitur ab electis, quia tandem redeunt ad pœnitentiam. A reprobis autem prorſus vel totaliter amittitur

mittitur, & finaliter, ita vt eum nunquam recipiant. *Obiect. Atqui Spiritus ſanctus receſſit à Saule, poteſt igitur & ab Electis recedere.* *Reſp.* Receſſit à Saule, ſed non Spiritus regenerationis, quia eum nunquam habuit. *Inſt. Imó etiam* Spiritus *regenerans diſcedit, quia Dauid precatur, Redde mihi lætitiam ſalutis tuæ. Reſp.* Amittitur ſæpe quòd ad aliqua dona regenerationis, ſed non in vniuerſum. Fieri enim non poteſt, vt Electi nullas retineant reliquias, cùm non peccent ad mortem. *Homo*(inquit Bernardus)*nunquam in eodem ſtatu manet: aut deficit, aut proficit.* Pſ.51.12.

Hoc diſcrimen tenendum eſt ad ſoluendam quæſtionem: *Quomodo certa ſit nihilominus Electorum perſeuerantia, licet amittant Sp. ſanctum;* *quia ſcilicet finaliter* & totaliter Spiritu ſancto non deſtituuntur. *Poteſt autem* S.S. *amitti quatuor modis*, & quidem contrariis iis quibus retinetur, 1. *Negligentia doctrinæ.* Nam Paulus Tim. iubet *vt exuſcitet donum dei quod in ſe eſt:* & quo pacto hoc fiat etiam docet, *attendendo ſcilicet lectioni, exhortationi, doctrinæ.* 2. *Securitate carnali*, ac proiiciendo nos in ſcelera contra conſcientiam. 3. *Neglectu precum.* 4. *Abuſu donorum Sp. ſancti*, quando nimirum non conferuntur ad ipſius gloriam, & proximi ſalutem. *Habenti dabitur: à non habente etiam quod habet auferetur.* 2.Tim.1.6. 1.Tim.4.16. Luc.8.18. & 19.26.

9. *Quare Spiritus ſanctus ſit neceſſarius.*

QVàm ſit neceſſarius, & quibus de cauſis, ex his dictis luculenter apparet. *Niſi quis fuerit genitus ex aqua & Spiritu &c.* *Caro & ſanguis non poſſunt hæreditatem regni dei conſequi.* *Non idonei ſumus ad cogitandum ex nobis ipſis quippiam boni, velut ex nobis, ſed quòd idonei ſumus, id ex deo eſt.* Hinc ita licet concludere. Sine quo non poſſumus boni quid cogitare, nedum facere, & ſine quo nec regenerari, nec agnoſcere Deum, nec regni cœleſtis hæreditatem conſequi poſſumus, ſine eo non poſſumus ſeruari. At ſine S.S. illa fieri propter naturæ noſtræ corruptionem & cæcitatem non poſſunt. Ioh.3.5. 1.Cor.15.50 2.Cor.3.5.

Ergo ſine S. S. fieri non poteſt, vt ſeruemur, & per conſeq. ipſe nobis omnino neceſſarius eſt ad ſalutem.

10. *Vnde agnoſcatur habitatio Spiritus Sancti in nobis.*

AGnoſcimus eum nos habere, *ex effectis, vel beneficiis ipſius in nobis*, videlicet ex vera dei agnitione, regeneratione, fide, & inchoatione nouæ obedientiæ, ſeu promptitudine ad obediendum deo. *Iuſtificati fide, pacem habemus cum deo. Dilectio dei effuſa eſt in cordib.*
Rom.5.1. *noſtris.* Item ex teſtimonio, *quod ipſe dat Spiritui noſtro, nos eſſe filios Dei.* Inſuper certiſſima teſtimonia ſunt & indicia Spiritus Sancti in nobis habitantis, Conſolatio in media morte, lætitia in afflictionibus, propoſitum perſeuerandi in fide, gemitus, & preces ardentes, ſyncera profeſſio Chriſtianiſmi. *Nemo poteſt*
1.Cor.12.3. *dicere Ieſum Dominum, niſi per S.S.* Breuiter, ex fide & pœnitentia habitationem S.S. in nobis agnoſcimus.

DE ECCLESIA.

QVæſtiones obſeruandæ.

1. *Quid ſit Eccleſia.*
2. *Quotuplex illa ſit.*
3. *Quæ ſint eius notæ.*
4. *Quare dicatur Sancta, & Catholica.*
5. *Quod ſit diſcrimen inter Eccleſiam & Politiam.*
6. *Vnde ſit diſcrimen Eccleſiæ à reliquo genere humano.*
7. *An poſſit aliquis extra Eccleſiam ſeruari.*

1. *Quid ſit.*

QVando quæritur, *Quid ſit Eccleſia*, præſupponitur eſſe Eccleſiam, ita vt quærere, *an ſit Eccleſia*, non ſit neceſſe. Quòd attinet ad *nomen Eccleſiæ*, dicebatur

batur apud Athenienſes nomen Eccleſiæ *ab ἐκκαλεῖν, euocare:* cœtus ciuium voce præconis de reliqua turba quaſi nominatim & per centurias euocatus ad concionem, vel ad audiendam ſenatus ſententiam. Atque hoc modo *differt Eccleſia à Synagoga.* Notat enim Synagoga qualemcunque congregationem, etiam quæ ſit communis, & inordinata: at *Eccleſia* ordinatum cœtum denotat, eumque certa de cauſa conuocatũ. Hinc Apoſtoli nomen Eccleſiæ tranſtulerunt ad ſuum inſtitutum, propter ſimilitudinem. *Eſt* enim *Eccleſia cœtus Dei, nec fortuitò confluens, nec inordinatus: ſed voce Domini & præconio verbi, hoc eſt, Euangelij miniſtris euocatus è regno Satanæ, ad audiendum, vel amplectendum Dei verbum.* Hunc cœtum vocatorum à Deo ad Euangelij cognitionem & Latini ſeruata voce Græca vocant *Eccleſiam.* Sed neceſſe erit, vt quid ſit Eccleſia definiamus paulò pleniùs. *Eccleſia Dei eſt cœtus hominum ab æterno electus à Deo ad vitam æternam, quæ inde ab initio mundi ad finem vſq; colligitur à Filio Dei ex toto genere humano per S.S. & verbum, conſentiens in vera fide, & quem Filius Dei tuetur, conſeruat, ac tandem glorificat gloria, & vita æterna.* Hoc modo definitur vera Dei Eccleſia, de qua propriè agit Symbolum. *Obiect.* 1. *Qui ſunt in Eccleſia, non pereunt, vt fert definitio. Multi hypocritæ ſunt in Eccleſia: Ergo aut hypocritæ non peribunt, aut falſum eſt quòd qui ſunt in Eccleſia non pereunt.* *Reſp.* Ad Maiorem, Qui ſunt in Eccleſia inuiſibili non pereunt: & de hac eſt noſtra definitio. Minor loquitur de viſibili, in qua ſunt multi hypocritæ. *Ob.* 2. *Vbi non eſt inuiſibilis Eccleſia, ibi nec viſibilis. In Papatu non fuit inuiſibilis Eccleſia. Ergo nec viſibilis.* *Reſp.* Nego Minorem: quia etiam ibi fuerunt reliquiæ, id eſt, ſemper admixti fuerunt illis fæcibus nonnulli retinentes fundamentum, alij puriùs, alij minùs purè. In ſumma, Eccleſia fuit oppreſſa.

Rom. 8. 30. Ioa. 6. 37. & 10. 16. 27. 28. & 17. 12. 1. Cor. 1. 13. & 3. 11.

2. *Quotuplex ſit Eccleſia.*

Eccleſia eſt aut vera, aut falſa. *Falſa* impropriè dicitur Eccleſia, & eſt cœtus arrogans ſibi titulum

Eccleſiæ

Eccleſię Chriſtianæ: at eam non ſequens, ſed perſequens. *Vera* eſt aut *viſibilis*, aut *inuiſibilis*. *Viſibilis* eſt cœtus in genere humano, amplectens, atq; profitens veram, atq; incorruptam doctrinam Legis & Euangelij, & rectè Sacramentis vtens iuxta inſtitutionem, ac profitens obedientiam erga doctrinam: in quo cœtu multi ſunt non renati, vel hypocritæ, conſentientes tamen doctrinæ: in quo etiam Filius dei eſt efficax ad regenerandos virtute ſui ſpiritus aliquos in vitam æternam. Huc pertinent parabolæ *de ſemine & de zizaniis*. *Inuiſibilis* eſt cœtus Electorum ad vitam æternam, in quibus noua vita á S. ſancto ſic inchoatur, & poſt hanc vitam perficitur. Qui ſunt in hac inuiſibili Eccleſia nunquam pereunt, neq; vlli in ea ſunt Hypo-
Ioan.10.28. critæ, ſed ſoli Electi, de quibus dicitur. *Oues meas nemo rapiet é manibus meis.*

Porrò *vtraque pars Eccleſiæ veræ*, ſcilicet viſibilis & inuiſibilis, eſt vel *vniuerſalis, vel particularis*. *Eccleſia viſibilis vniuerſalis*, eſt cœtus omnium profitentium doctrinam, vbicunque locorum etiam ſint. *Viſibilis Eccleſia particularis*, eſt etiam cœtus profitentium doctrinam, ſed in certo loco. *Viſibilis eſt vniuerſalis*, quod ad profeſſionem vnius fidei in Chriſtum, vniuſque doctrinæ & cultus. *Eſt autem particularis*, quod ad cohabitationem, & diuerſitatem rituum. *Sic & inuiſibilis Eccleſia eſt vniuerſalis*, quatenus omnes Electi, vbicunque locorum ſint, & quocunque tempore vixerint, vnam habent fidem: *rurſum particularis eſt*, quatenus in hoc vel illo loco eandem habent fidem. Omnes autem particulares Eccl. ſunt partes vniuerſalis, & quidem viſibiles vniuerſalis Eccleſiæ inuiſibilis. Atq; *de hac inuiſibili Eccleſia vniuerſali* agit propriè Articulus Symboli noſtri: *De ſancta Eccl. catholica*. Nam prætterquam quòd vniuerſalis illa inuiſibilis eſt Catholica, eo titulo inſignitur quòd ſit *ſancta*. Deinde in hac eſt vera communio ſanctorum cum Chriſto, & membris omnib. *Inuiſibilis autem dicitur*, non quòd homines

ſint

ſint inuiſibiles: ſed quia fides & pietas eſt inuiſibilis, non agnoſcitur niſi ab iis in quib. ineſt: & verè pios ab hypocritis in ea non poſſumus certò dignoſcere. *Partes huius Eccl. inuiſibilis vniuerſalis* conſtitui non ineptè poſſunt, *Eccl. militans, ac Triumphans. Militans* eſt in hoc mundo aduerſus Diabolum, mundum, & carnem noſtram, ſub vexillo Chriſti pugnans. *Triumphans*, quæ & nunc cum beatis Angelis triumphat in cœlo, & poſt reſurrectionem plenum triumphum aget. Etſi verò militans Eccl. ſit inuiſibilis illa vniuerſalis adhuc in terra pugnans: tamen eſt, & latet in Eccl. viſibili. Ac proinde idem ferè diſcrimen eſt inter vniuerſalem Eccl. viſibilem, ac hanc militantem, quod inter totum & partem.

Obiect. Si totum eſt viſibile, etiam pars eſt viſibilis. Reſp. Pars etiam illa eſt viſibilis, quod ad homines Electos, vel quatenus ſunt homines, & quatenus profitentur doctrinam viſibilis Eccleſiæ: *ſed non eſt viſibilis*, quod ad hominum pietatem, ſeu fidem, vel quod ad fidem & pœnitentiam in hominibus. *Hanc inuiſibilem Eccl. hîc in terris militantem eſſe partem viſibilis Eccleſiæ*, vel ex hoc loco Pauli conſtat, *Quos Dominus elegit, hos vocauit. vocatio* autem, qua nos Dominus vocat, *eſt duplex, interna & externa*. *Internam* Paulus *ſecundum propoſitum ſeruandi factam* dicit, & vtrâque vocantur Electi: hypocritę tantùm vocantur *externa*. Huius autem *vocationis externæ reſpectu, viſibilis Eccleſia dicitur, & Eccleſia vocatorum*, in qua ſcilicet ſunt & hypocritę. *Inuiſibilis* verò nominatur *Electorum cœtus aut Eccleſia*. Rom. 8.30.

Eſt & alia quædam Eccleſiæ diuiſio, videlicet *Eccleſia veteris Teſtamenti & noui*. *Eccleſia veteris Teſtamenti* eſt cœtus amplectens doctrinam Moſis & Prophetarum, & profeſſionem edens, ſe velle amplecti in Iudęa ceremonias Moſaicas, & eas ſeruare: & tum in Iudęa tum extra Iudęam amplecti res ſignificatas per illas ceremonias, id eſt, credens in Meſſiam exhibendum. *Eccleſia Noui Teſtamenti* non habet hęc diſcrimina: quia omnes credunt in Meſſiam exhibitum. Eſt

autem

autem cœtus amplectens doctrinam Euangelij, vtens Sacramentis à Ieſu Chriſto inſtitutis, & in eum exhibitum verum Meſſiam credens.

3. *Quæ ſint Eccleſiæ ſigna, vel notæ.*

NOtæ veræ Eccleſiæ ſunt 1. *Profeſſio veræ, incorruptæ & rectè intellectæ doctrinæ Legis, & Euangelij:* doctrinæ ſcilicet Prophetarum & Apoſtolorum. Concurrunt quidem ſæpe errores, ſed conſtat nihilominus hęc nota, ſi fundamentum ſeruetur, licet ſuper hoc extruantur ſtipulæ: modò tamen eiuſmodi errores vel ſtipulæ non defendantur. 2. *Rectus & legitimus vſus Sacramentorum.* 3. *Profeſſio obedientiæ erga doctrinam, ſeu miniſterium.*

Obiect. 1. *In multis Eccleſiis veram doctrinam profitentibus hæc tertia nota non cernitur: igitur illæ non ſunt Eccleſię. Reſp.* Multi ſunt in iis qui reuera præſtant, & præſtare conantur obedientiam. 2. Omnes obediunt profeſſione agnoſcentes quod non debeant defendi peccata. *At neceſſe eſt addi tertiam hanc notam:* quia ludibrio Deum haberent, qui dicerent ſe recipere hanc doctrinam Chriſti, & tamen nollent viuere ſecundùm

Mat. 28. 19. eam. *Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, Filij, & Spiritus ſancti: docentes eos ſeruare omnia, quæ mandaui vobis.* Hiſce Chriſti verbis omnes illæ tres Eccleſiæ notę continentur.

Obiect. 2. *Sed quæ omnes ſchiſmatici & hæretici ſibi arrogant, ea non ſunt notæ veræ Eccleſiæ. Hęc ſibi arrogant omnes. Ergo, &c. Reſp.* Nego Maiorem. Non an ſibi arrogent, ſed an habeant, videndum eſt. Sic etiam ſequeretur etiam bona cœleſtia propria verę Eccleſiæ illorum eſſe, quòd ea ſibi arrogent.

Obiect. 3. *Sine quo non poteſt Eccleſia ſubſiſtere, id eſt eius nota. Sed ſine ordinaria epiſcoporum ſucceſſione non poteſt ſubſiſtere. Ergo, &c. Reſp.* Ordinaria ſucceſſio in miniſterio intelligitur ſucceſſio miniſtrorum in eadem vera doctrina & adminiſtratione Sacramentorum. Atque ſi propoſitio ſic intelligatur, vera eſt: talis enim ſucceſ-

ſio nihil aliud eſt, quàm illæ notæ quas poſuimus. Sed in concluſione intelligitur ordinaria ſucceſſio in eundem locum, ſiue eandem doctrinam doceant, ſiue diuerſam: Item alligatio Eccleſiæ ad certam vrbem, regionem, &c. *Auguſtinus* contra epiſtolam Manichæi, cap. 5. narrat quomodo ad fidem Eccleſiæ Catholicæ perductus fuerit. Dicit enim *ſe obtemperaſſe Catholicis dicentibus, Credite Euang.* & ibi in medium profert vulgatam illam ſententiam, *Ego verò Euang. non crederem, niſi me Catholicæ Eccl. commoueret autoritas.* Ex Eccl. igitur teſtificatione commotus eſt vt legeret Euang. & crederet doctrinam diuinitus patefactam in illo contineri. Num verò poſtquam Euang. credidit pollicetur ſe plus crediturum Eccl. quàm Euang. ſi ipſa aliquid ſtatuat vel proponat quod vel ſit contra Euangelium, vel nullo Scripturę teſtimonio probari poſſit? Hoc certè noluit Auguſtinus: imò alibi dicit, *anathema iis qui annunciant præter quod in Scripturis legalibus, & Euangelicis accepimus. Et in illo ipſo loco teſtatur, ſe quia Euangelio credat, non poſſe Manichæo credere, propterea quòd in Euan. nihil legat de Manichæi Apoſtolatu.* Ergo traditiones deducunt nos ad Scripturam, & ad vocem in Scriptura ſonantem nos alligant.

Hic autem obſeruetur, quàm candidè agant Pontificii. Vbicunque enim occurrit vocabulum *Traditionis*, illud mox detorquent ad ſuas traditiones, quæ ex Scriptura probari non poſſunt. Vt cùm Paulus dicit, *Tradidi vobis quod & accepi:* ſtatim exclamant, *audis traditiones?* Audio, ſed mox ibidem lege Paulum ſcripto explicare quæ ſint illæ traditiones. *Tradidi vobis quòd Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris, ſecundùm Scripturas: quòd ſepultus eſt & reſurrexit ſecundùm Scripturas.* Audis hîc traditiones Pauli duplici modo eſſe ἐγγράφας. Primò enim, ſumptæ ſunt ex Scriptura veteris Teſtamenti: ſecundò ab ipſo Paulo literis conſignatæ ſunt. Ita de Cœna Domini Paulus inquit. *Ego accepi à domino quod & tradidi vobis. Sed illam traditionem*

1.Co. 15. 3.

1.Co.11.23.

2.Theſ. 3.6. *nem*, poſt Euangeliſtas ipſe etiam ſcripto comprehendit. Ieſuitę citant dictum Pauli, *Subducite vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non ſecundùm traditionem quàm accepit à nobis*. Sed mox eodem capite deſcribit quam intelligat traditionem ſicuti inſpicienti manifeſtum eſt. Et tamen inde volunt probare multa eſſe credenda, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt. Eandem impudentiam produnt in alio teſti-

Act.16.4. monio ex Luca deſumpto: *Tradebant eis cuſtodienda dogmata quæ ab Apoſtolis & ſenioribus Ieroſolymitanis decreta*

Act.15.23. *fuerant:* cùm paulò antè teſtetur dogmata illa literis fuiſſe ab Apoſtolis conſignata.

Oportet autem ſuperiores notas tenere. 1. *Propter gloriam Dei, vt diſcernantur hoſtes à Filiis. 2. Propter noſtrã ſalutem, vt poſſimus veræ Eccleſiæ nos adiungere.* Tria ſunt genera hominum. 1. *Qui apertè profitentur & declarant ſe hoſtes eſſe. 2. Hypocritæ. 3. Cœtus electorum.*

4. *Quare Sancta dicatur Eccleſia, & Catholica.*

S*ancta* dicitur. 1. *Quia imputatur ſanctificatio Chriſti. 2. Quia omnes obedientiæ partes omnia eius membra inchoarunt.*

Catholica dicitur 1. *ratione locorum:* quia ſparſa eſt per totum mundum. Vna nimirum eſt Eccleſia omnium locorum, & vitę graduum, nec eſt alligata ad certum locum, regnum, certámue ſucceſſionem. 2. *Ratione temporum:* quia omnium temporum vna tantùm eſt vera Eccleſia, quæ & vnoquoque tempore ſic eſt Catholica, vt diſperſa ſit per totum mundum, nec vnquam ſit certo alicui loco alligata. *Non dicitur Catholica*, quia multa regna poſſideat. Nam *Catholica* eſt applicatio temporis Apoſtolorum: prius enim anguſtis terminis Eccleſia circumſcripta erat.

Quòd autem *vna ſit omnium temporum Eccleſia inde ab initio mundi ad finem vſq;*, de eo non eſt dubium. Nam 1. *ſemper Eccleſiam fuiſſe manifeſtum eſt. Nec obiici poſſunt Abrahami tempora, quaſi ante ipſius vocationem nullius fuerit veri Dei cultus in ipſius familia, & poſt vocationem*

ipſe

ipſe fuerit ſolus. Nam ante vocationem retinuit fundamenta doctrinæ de Deo vero, licet illa fuit ſuperſtitionibus admixtis obſcurata. Deinde *Melchiſedec* eodem tempore vixit, qui *fuit ſacerdos Dei altiſſimi*, ideoque nec poſt vocationem ſolus fuit Abrahamus, ſed & alij fuerunt præter ipſum veri Dei cultores, quorum nempe Sacerdos fuit Melchiſedec. 2. *Manſuram quoq; ſemper Eccleſiam* patet ex his teſtimoniis. *Non recedet verbum meum ab ore tuo, nec ab ore ſeminis tui. Si nox & dies mutabitur, mutabitur etiam pactum meum. Ego vobiſcum ſum vſq; ad conſummationem ſæculi.* Pręterea Chriſtus fuit ſemper, & futurus eſt ſemper Rex, caput, & ſacerdos Eccl. Proinde nunquam non Eccleſia fuit, & eſt futura. Atque hinc etiam liquet, *Eccleſiam vtriuſq; Teſtamenti eſſe* vnam & eandem, id quod confirmatur ex Articulo ſequenti. Nam Chriſtus eſt Eccleſię ſanctificator vtriuſque hominibus communis. Iſai.59.21. Iere. 33.20. Mat. 28. 20.

Quæſtio *de Eccleſiæ autoritate* huc pertinet, quam omitto. In hac tantùm conſiderabimus hoc loco ſententiam, vel dictum illud, *Eccleſia non errat.* Id verum eſt hoc modo: non errat. 1. *Tota*, etiamſi aliqua membra errent. 2. *Vniuerſaliter*, licet in aliquibus doctrinæ partibus erret Eccleſia. 3. *Non errat fundamento.*

5. *Quod ſit diſcrimen inter Eccleſiam, & Politiam.*

ECcleſia differt à Politia. 1. *Quia Politiæ ſunt diſtinctæ, ac regna mundi, variis locis ac temporibus. Eccleſia ſemper vna eſt & eadem omnibus temporibus, & apud omnes. 2. Regna & politiæ mundi multa habent capita, vel vnum quidem caput ſummum, ſed præter illud alia multa inferiora, idque in hac terra. Eccl. vnum in cœlo. 3. Politia regitur certis legibus ad pacis ac tranquillitatis externæ conſeruationem ſancitis. Eccleſia regitur ſpiritu ſancto ac verbo Dei. 4. Politia requirit externam tantùm obedientiam: Eccleſia vtramque requirit, & externam obedientiam, & internam. 5. In Politiis eſt poteſtas condendi nouas leges poſitiuas*

autoritate

autoritate prætoria, quarum violatio conſcientias obligat, & meretur pœnas corporales: Eccleſia alligata eſt ad verbum dei, cui nihil addere vel detrahere licet. 6. Politia habet potentiam corporalem, qua armata eſt aduerſus contumaces: iſtos enim vi coercere, ac ferro punire poteſt, & debet: Eccleſia punit denuntiatione iræ Diuinæ ex verbo Dei. 7. In Eccleſia ſemper ſunt aliqui Electi & Sancti: in Politia non ſemper.

6. *Vnde ſit diſcrimen Eccleſiæ à reliquo genere humano.*

Act.14.16. Rom.9.18. Ioa 6.37. Ro.8.29.30. CAuſa diſcriminis illius eſt Electio dei. *Præteritis ætatibus ſiuit deus omnes gentes ſuis ipſarum viis incedere. Deus cuius vult miſeretur, quem autem vult indurat. Quicquid dat mihi Pater ad me veniet. Quos præſciuit, eoſdem & prædeſtinauit, vt conformes fiant imagini Filij ſui: quos verò prædeſtinauit, eos etiam vocauit, &c.* Hoc dicto item docemur promiſſionem gratiæ eſſe vniuerſalem reſpectu Electorum, ſeu credentium. *Omnes quidem Deus vult ſaluos fieri,* idque, 1. *quod ad amorem ſalutis. Electi* Rom. 11.7. *tantùm aſſequuti ſunt ſalutem omnium.* 2. *Quod ad inuitationem omnium ad ſalutem: at reliqui occalluerunt.* Diſcriminis cauſa efficiens eſt Electio Dei volens ſibi colligere Eccleſiam in his terris. 2. *Filius eſt huius conſilij exactor mediatus:* Spiritus *Sanctus immediatus.* 3. *Verbum Dei eſt cauſa inſtrumentalis.*

Cognita iam cauſa diſcriminis, quodnam diſcrimen illud ſit, breuiter videamus. Notandum itaque *tria eſſe hominum genera plurimùm inter ſe diuerſa. Hominum enim alij etiam profeſſione prorſus alieni ſunt ab Eccleſia,* vt qui negant fidem, aut pœnitentiam, eòque ſunt apertè hoſtes Eccl. *alij ſunt vocati ſed non efficaciter,* nimirum omnes hypocritæ: *alij denique vocati ſunt efficaciter, electi videlicet,* quorum eſt minima portio, iuxta illud Chriſti, *Multi ſunt vocati, pauci verò Electi.*

Mat.20.16.

7. *An poſſit aliquis extra Eccleſiam ſeruari.*

NEmo *poteſt ſaluus fieri extra Eccleſiam:* quoſcunque Deus eligit ad finem, nempe ad vitam æternam, eos

eos elegit ad media, hoc eſt ad vocationem internam, & externam. *Ob. Ergo electio non eſt libera.* *Reſp.* Eſt libera, quia liberè elegit, & ad finem, & ad media. Poſtquam autem deſtinauit ad media, non mutat. Infantes, nati in Eccleſia, ſunt etiam de Eccleſia, contra Anabaptiſtas.

DE PRÆDESTINATIONE.

LOcus hic *de prædeſtinatione*, ſeu de electione, & reprobatione, oritur ex loco de Ecc. & cum illo coniungitur.

Quæſtiones præcipuæ.

1. *An ſit prædeſtinatio.*
2. *Quid ſit.*
3. *Quæ ſit eius cauſa.*
4. *Quæ ſint eius effecta.*
5. *An ſit immutabilis.*
6. *Quatenus illa ſit nobis nota.*
7. *An Electi ſemper ſint membra Eccleſiæ, & Reprobi nunquam.*
8. *An Electi deficiant ab Eccleſia, & reprobi ſemper in Eccleſia maneant.*
9. *Quis ſit vſus huius doctrinæ.*

1. *An ſit Prædeſtinatio.*

ESſe prædeſtinationem probant Scripturæ teſtimo-
nia. *Multi ſunt vocati, pauci electi. Non vos elegiſtis me,* Mat.20.16.
&c. Alias oues habeo. Electi ſecundùm beneplacitum. Popu- Ioan.15.16.
lus multus eſt mihi in hac ciuitate. Elegit nos in ipſo. Quos Ioa.10.16.
prædeſtinauit, hos & vocauit. Ex his & ſimilibus dictis Eph.1.5.
docemur, aliquos eſſe electos, aliquos non, ac proinde Act.18.10.
eſſe prædeſtinationem. Eph.1.4. Rom.8.30.

Quando quæritur, *an ſit prædeſtinatio*, tum quæritur *an ſit aliquod conſilium Dei, quod diſcreuerit ſaluandos & reprobandos*. Nonnulli dicunt *Electionem*, cùm eius ſit

mentio in ſcripturis, *ſumi pro præſtantia, propter quam aliquis dignus ſit vt eligatur:* vt electus & egregius equus. Sic etiam *reprobationem* interpretantur, ſed falſò: eſt enim æternum Dei conſilium.

Eſſe reprobationem conſtat ex variis locis. Paulus ait
Rom 9.22. *Deum exercere iuſtitiam ſuam in vaſa iræ. Vobis datum eſt*
Mat. 13.11. *noſſe myſteria regni cœlorum: reliquis non. In hoc iudicium iam*
Iud.4.
Mat 11. 25. *olim ſunt deſcripti. Abſcondiſti eam à ſapientibus. Non eſtis*
Ioan.10.26. *ex ouibus meis. Omnia propter ſeipſum fecit, etiam impium*
Pro.16.4. *in diem iudicij.*

Ob. 1. *Atqui promiſſio gratiæ eſt vniuerſalis.* Reſp. *Eſt vniuerſalis,* quoad credentes, id eſt, pertinet ad omnes credentes. *Particularis eſt,* reſpectu omnium hominum. Aduerſarij noſtri dicunt *conuerſos poſſe deficere,* id eſt, labefactare promiſſionem vniuerſalem. Inſt. *Atqui dici-*
1.Tim.2.4. *tur, quòd Deus velit omnes ſaluos fieri. Contrà, multi ſunt vo-*
Mat.20. 16. *cati: pauci electi. Cor huius populi pinguefactum eſt, dicit Do-*
Mat. 13.15. *minus, ne conuertantur & ſanem eos: Et hîc dicitur, quòd Deus velit aliquos non ſeruari. Ergo hæc teſtimonia pugnant.* Reſp. 1. Deus vult omnes ſaluos fieri. 1. *quatenus omnium*
Prou.1.26. *ſalute delectatur.* Etſi alibi dicitur, *eum lætari pœna impiorum,* non tamen in quantum cruciatus eſt, ſed in quantum eſt executio iuſtitiæ. 2. Vult omnes ſaluos fieri, *quatenus omnes inuitat ad pœnitentiam.* Non vult
Act.17.27. omnes ſaluos quoad efficaciam vocationis. *Benefacit*
Ro.11.7. *omnibus ſi fortè palpent & agnoſcant. Electi apprehendunt: cæteri indurantur.* Omnibus quidem dicit, Probitas mihi placet: vos eam mihi debetis, Non omnibus dicit, In vobis efficiam: ſed ſolis electis, quia ab æterno ei placuit.

Obiect. 2. *Qui dat æqualibus inæqualia, eſt acceptor perſonarum.* Reſp. Maior eſt vera, ſcilicet. 1. *ſi dat æqualibus inæqualia, propter cauſas externas,* id eſt, quæ non ſunt conditio, propter quam dandum, vel non dandum ſit æquale præmiũ vel pœna, id eſt, cùm negligitur cauſa communis vtriuſque, & deceditur ad illa quæ non ſunt cauſa, vt diuitiæ, honores, &c. Hîc autem Deus ſpectat

receptionem

receptionem huius beneficij, & conuerſionem, & eam habentibus dat vitam æternam. 2. Qui dat æqualibus, &c. ſcilicet *ex obligatione*. Deus autem dat liberrimè, ex mera miſericordia & gratia. Nemini eſt obligatus: quia eramus ipſius hoſtes: ideo iuſtiſſimè poterat omnes excludere. Et ſi iniuſtitia caderet in deū (quod abſit) iniuſtus & acceptor perſonarum eſſet aliquid dando. Sed ſi miſericordia motus, cuidam mendico des aſſem, alteri denarium, non es ideo acceptor perſonarum. *An non licet mihi* (inquit Chriſtus) *quod volo facere in meis? an oculus tuus malus eſt, quia ego bonus ſum? Quis prior dedit Domino?* Mat. 20.15. Rom. 11.35.

Obiect. 2. Iuſtum eſt eum qui accepit λύτρον ſufficiens pro omnibus peccatis, omnes homines in gratiam recipere. Deus lutron accepit ſufficiens pro totius mundi peccatis. Ergo, &c. Reſp. ad maiorem: *lutron* ſufficiens pro omnib. & applicatum omnib. credentib. Sed hîc non fit applicatio ad omnes, quia dicitur. *Nō rogo pro mundo, ſed pro iis quos dediſti mihi. Inſt. Lutron ſufficiens debet applicari omnib. Chriſti lutron eſt ſufficiens. Ergo, &c.* Maior probatur, *videlicet quia hoc eſt infinitæ miſericordię benefacere omnibus. Reſp.* Negamus in hoc conſiſtere infinitam miſericordiam. Non in numero ſeruatorum, ſed in modo conſiſtit. Porrò non omnibus vult hoc beneficium dare: quia etiam ſummè ſapiens & iuſtus eſt. Poteſt ſimul exercere miſericordiam & iuſtitiam. *Sic deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum dederit, vt quiſquis credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Qui verò non credit, iam condemnatus eſt, &c.* Ioh. 17.9. Io. 3.16.

Ob. Qui accipit lutron ſufficiens pro omnibus. & non omnes ſeruat, eſt iniuſtus, quia plus æquo accipit. Deus, &c. Reſp. Eſt iniuſtus, *niſi ipſe det lutron.* Deus autem dedit: ideo de ſuo accipit, non de noſtro. 2. *Sufficientia non obligat ad recipiendos omnes, ſed applicatio.* Non autem obligauit ſe quòd omnibus velit *lutron* illud applicare.

Ob. 5. Qui ſuę glorię cauſa aliquos affligit, eſt iniuſtus. Deus, &c. Reſp. Nego maiorem vniuerſaliter ſumptam.

De creaturis enim vera eſt*: de Deo non valet.* Quia deus eſt ſummum bonum: ſummi autem boni maxima habenda eſt ratio. Summum bonum verò, id eſt, gloria Dei, requirebat vt non tantùm miſericordia, ſed etiā iuſtitia pateſieret. 2. *Iniuſtus eſt qui affligit aliquos, ſcilicet ſine ipſorum culpa.* Sed Deus ſuæ gloriæ cauſa ſinit aliquos perire, dum ipſi volentes pereunt & labuntur. 3. *Deus nulli obligatus eſt ad ſeruandum,* ſicut nec ad creandum erat. *Sinit homines labi in peccatum*: ſed. 1. *Volentes.* 2. *Non obligatus ad ſeruandum.* 3. *Suæ gloriæ maiorem rationem habere debuit, quàm hominum ſalutis.*

Ob. 6. *Qui deſtinat ad finem, deſtinat etiam ad media per quæ venitur ad finem: Deus deſtinat aliquos ad finem, id eſt, damnationem. Ergo etiam ad media, id eſt, peccata. Quod autem peccata ſint media, ſic probatur: Medium eſt id, ſine quo ad finem peruenire non poſſumus. Reſp.* Duplicia ſunt media. Alia quæ antecedunt quocunque modo finem, id eſt, quibus vtitur is qui ad finem tendit, & quorum auxilio aſſequitur & perficit finem quem intendit. Alia ſūt media quæ quidem accedunt ad finem, ſed non effecta ab eo qui intendit. Ea poteſt is quidem admittere, ſed non ſequitur eum velle. Reſpondeo igitur ad Maiorem. Qui vult finem, vult etiam media quæ ipſe efficit, & per quæ operatur ad conſequendum finem quem intendit: non autem omnia: alioquin plus erit in concluſione, quàm in præmiſſis. Nec etiam ea vult, quæ permittit, id eſt, non prohibet quo minùs fiant, quamuis ſeruet, ſi non impediant ipſius finem.

Ob. 7. *Qui omnes ſeruat, & interim aliquos tantùm vult ſeruare, ſimulat: Deus, &c. Reſp.* Nego conſequens. Ex puris particularibus nihil ſequitur. Vel eſt fallacia non cauſæ vt cauſæ. Ad Maiorem: non facit, vt illudat: ſed, vel vt omnes reddat inexcuſabiles, vel inuitet ad pœnitentiam. Si maiorem intelligis vniuerſaliter, neganda eſt: quia poteſt eſſe alia cauſa: & ſi ita ſumatur, ſic diſtinguenda eſt: Qui vocat omnes & interim tantùm aliquos ſeruare vult, vt hominib. illudat, aut eos fallat,

is ſimulat: ſi indefinitè, vel ſi animo nolendi efficere vt obtemperent, eos vocat. Sed Deus nunquam promiſit, quòd hoc in omnibus efficere velit. Igitur non eſt contradictio in his propoſitionibus, Omnes debent facere, &, Ego in aliquibus efficiam: quia non ſunt iidem termini.

Obiect. 8. *Quorum ſalus pendet ab arcano conſilio Dei, ij non poſſunt habere conſolationem. Salus noſtra pendet ab arcano Dei conſilio.* Ergo, *&c.* *Reſp.* Conſolationem habere nequimus, ſcilicet ante patefactionem. Sed arcanum illud conſilium nobis aperitur per Filium & Sp. S. item ex effectis. *Iuſtificati fide, pacem habemus. Obſignauit nos, deditq́; arrhabonem Spiritus in cordibus noſtris. Deus qui nos ad hoc ipſum condidit, etiam dedit nobis arrhabonem Spiritus ſancti. Ipſe Spiritus teſtatur vnà cum ſpiritu noſtro, nos eſſe filios Dei. Ex hoc cognoſcimus nos in eo habitare, & ipſum in nobis, quia de Spiritu ſuo dedit nobis.* Rom. 5. 1. 2. Cor. 1. 22. &. 5. 5. Ephe. 1. 13. Rom. 8. 16. 1. Ioan. 3. 24. &. 4. 13.

Obiect. 9. *Quod fruſtra fit, nemo debet ſuſcipere. Sed reprobi fruſtra agunt pœnitentiam: quia impoſſibile eſt eos ſeruari.* *Reſp.* Si conſtat ipſis, quòd ſint reprobi. Deus autem neminem vult hoc ſtatuere. 2. Eſt contradictio, reprobum eſſe, & agere pœnitentiam: quia ſi pœnitentiam agerent, iam non eſſent reprobi. Igitur non eſt periculum ab hoc abſurdo.

Ob. 10. *Periculum quod non eſt, non neceſſe eſt cauere. Sed electis non eſt periculum damnationis.* *Reſp.* Ad Maiorem. Si ſcilicet nullum periculum futurum ſit, ſiue caueatur, ſiue non. Sed electis, ſcilicet cauentibus, non eſt periculum. At omnes electi cauent: & qui non cauent, non ſunt electi. Nam à quibus Deus auertet hoc periculum, in iis etiam efficit vt caueant. *Quos elegit, hos & iuſtificauit.* Perperam agunt, qui conſolationem accipere cogitant ſine ſtudio bonæ conſcientiæ. *Inſt. Sed ſi cauent, ſunt incerti.* *Reſp.* Non quia ſtimulum habent ad proficiendum & perſeuerandum. Eſt implicatio contradictionis, Eſſe certum, &, Non habere ſtudium pœnitendi: quaſi dicas, Sum certus de præmio, ideo nolo Rom. 8. 30.

 currere,

currere: præmium enim non datur niſi currenti. Termini conuertibiles ſunt, Eſſe certum de ſalute, & habere ſtudium conuerſionis.

2. *Quid ſit Prædeſtinatio.*

P*Rædeſtinatio differt à prouidentia, ſicut ſpecies à genere.* Nam prouidentia eſt conſilium Dei æternum de omnibus creaturis: *Prædeſtinatio* autem de hominib. & angelis ſaluandis. *Eſt* itaque *prædeſtinatio, conſilium Dei æternum, iuſtiſſimum, & immutabile, de creandis hominibus, de permittendo eorum lapſu in peccatum & mortem æternam, de mittendo Filio in carnem vt ſiat victima, deque conuertendis aliquib. per verbum, & S.S. propter mediatorem, iis ſeruandis in vera fide & conuerſione, ac de reliquis in peccato & morte æterna relinquendis, iiſq; ſuſcitandis ad iudicium, & abiiciendis in æternas pœnas.* Hic agitur de hominib. ſaluandis, & non ſaluandis, igitur & iis tantùm, nō Angelis, hæc definitio prædeſtinationis competit.

Prædeſtinationis partes ſunt, Electio ac Reprobatio. Electio eſt æternum, immutabile, gratuitum, ac iuſtiſſimum Dei decretum, quo aliquos decreuit ad Chriſtum conuertere, conſeruare in fide, & pœnitentia, ac per ipſum donare vita æterna. Reprobatio eſt tale Dei decretum, quo decreuit aliquos pro iuſtiſſimo ſuo iudicio in peccatis relinquere, punire cæcitate, & damnatione, atque participes Chriſti non factos in æternum damnare. Electionem ſimiliter, & reprobationem eſſe decretum Dei, probant hæc & ſimilia dicta. *Scio quos elegerim. Nobis data eſt gratia ab æterno. Cuius vult, miſeretur.* Conſilio igitur facta eſt Electio, ac reprobatio, ac proinde vtraque eſt decretum, atque adeo æternum: quia in Deo nihil eſt noui, ſed omnia ab æterno: & maniſeſtè Scriptura dicit, Deum ab æterno nos elegiſſe, ſeu ante iacta mundi fundamenta: quia verè nos elegit: ergo cæteros reiecit. Id quod & eligendi verbum demonſtrat. Nam quod eligitur, id aliis repudiatis eligitur. Gratuita eſt hæc electio, id eſt, non reſpectu alicuius boni in nobis præuiſi. *Cuius vult, miſeretur*: id eſt, Gratis dat quod dat. *Non vos me elegiſtis.*

Ioan. 13. 18. 2. Tim. 1. 9. Rom. 9. 18. Eph. 1. 4. Rom. 9. 18. Ioa. 15. 16.

3. *Quæ*

3. *Quæ ſint cauſæ Prædeſtinationis, vel Electionis & Reprobationis.*

C*Auſa efficiens & impulſiua*, eſt beneplacitum Dei. *Etiam pater, quia ita placuit tibi.* In nobis Deus nihil quicquam præuidit, cuius gratia nos eligeret. nihil enim poteſt eſſe boni in nobis, tanquam à nobis. Nam ſiquid boni in nobis reperiatur, id ipſe totum in nobis efficit: nihil autem efficit in nobis, quod non decreuerit ab æterno efficere. Proinde ſolum gratuitum, & liberrimum Dei beneplacitum, aut ſola Dei miſericordia gratuita, eſt cauſa efficiens & impulſiua noſtrę Electionis. *Prædeſtinauit nos Deus, quos adoptaret in filios per Ieſum Chriſtum in ſeſe, pro beneuolo affectu voluntatis ſuæ* Vide præterea Rom.9.11. Col.1.12. 2.Tim.1.9.10. Similiter & *reprobationis cauſa efficiens, eſt liberrimum Dei beneplacitum.* Nam *cùm omnes natura ſimus filij iræ*, periiſſemus omnes, ſi peccatum eſſet cauſa reprobationis. *Non igitur in hominibus eſt reprobationis cauſa*, ſed ea eſt in Deo voluntas illuſtrandi iuſtitiam ſuam. Itaque de Indiuiduis, cur hic ſit electus, ille reprobatus, nulla alia dari poteſt ratio, niſi ſolum Dei beneplacitum. Damnationis autem cauſa eſt omnino in hominibus nempe peccatum. *Finalis cauſa ſuprema prædeſtinationis eſt gloria Dei: Atq; finalis cauſa vltima Electionis ac propria, eſt patefactio bonitatis, & miſericordiæ Dei in Electis gratuitò ſeruandis.* Cauſa finalis proxima noſtræ Electionis eſt noſtra iuſtificatio, dum nos Deus in Filio ſuo gratis habet pro iuſtis. Vtramque hanc Electionis cauſam finalem complectitur Apoſtolus his verbis. *Prædeſtinauit nos ad laudem glorioſæ ſuæ gratiæ, qua nos gratis effecit ſibi gratos in illo dilecto.* Similiter ex aduerſo. *Reprobationis cauſa finalis prima eſt, declaratio iuſtitiæ, ſeueritatis, ac odij aduerſus peccatum in reprobis.*

Mat.11. 26.

Eph.1.5.

Eph.1.6.

Obiect. 1. *Deus præcognouit: Ergo propter opera eligit.* *Reſp.* Pręcognouit bona quæ ſtatuit in nobis efficere, ſicut etiam perſonas pręnouit: alioqui nulla bona opera potuiſſet præcognoſcere. Sic nulla mala

potuiſſet præuidere, niſi ſtatuiſſet ea promittere.

Ob.2. Meritum Chriſti fide applicatum eſt cauſa electionis, Ergo non beneplacitum Dei. *Reſp.* Meritum Chriſti non eſt cauſa electionis, ſed inter effecta numeratur.

Ob.3. Mala opera ſunt cauſa reprobationis: ergo bona opera ſunt cauſa electionis. *Reſp.* Mala opera non ſunt cauſa reprobationis, ſed eorum quæ ſequuntur reprobationem, id eſt, damnationis. Bona opera non præcedunt iuſtificandum, multò minùs ſunt cauſa electionis, ſed ſequuntur iuſtificatum, & à mera Dei gratia originem & efficaciam perpetuam trahunt.

4. *Quæ ſint effecta Prædeſtinationis.*

E*Lectionis effectus* eſt totum opus ſalutis, & omnes gradus Redemptionis noſtræ. 1. *Creatio & collectio Eccleſiæ.* 2. *Miſſio ac donatio Chriſti Mediatoris, & eius ſacrificium* 3. *Vocatio efficax ad eius cognitionem*, conuerſio ſcilicet Electorum per Spiritum ſanctum & verbum. 4. *Fides, iuſtificatio, regeneratio.* 5. *Bona opera.* 6. *Perſeuerantia finalis.* 7. *Suſcitatio ad gloriam.* 8. *Glorificatio & vita æterna.* *Reprobationis effectus ſunt, creatio reproborum, priuatio gratiæ diuinæ, excæcatio, induratio, perſeuerantia in peccatis, ſuſcitatio ad iudicium, & abiectio in pœnas æternas.*

Ob. Diuerſarum cauſarum ſeu contrariarum, ſunt contrarij effectus. Electionis effectus ſunt bona opera. Ergo mala opera ſunt effecta Reprobationis. *Reſp.* Maior non eſt ſemper vera de cauſis voluntariis. Eſt enim diſſimilitudo: quia Deus mala tantùm permittere decreuit, bona verò in nobis efficere. Propria autem cauſa malorum eſt Diabolus, & mali homines. *Inſt. Atqui Deus indurat & excæcat. Cæcitas eſt reprobationis effectus: Cæcitas eſt peccatum: Ergo peccatum eſt reprobationis effectus.* *Reſp.* Cæcitas eſt peccatum, reſpectu hominum admittentium eam, & quatenus ab iis ea recipitur, & attrahitur ſuo merito: quatenus verò infligitur à Deo, iuſta pœna eſt. Quòd autem ea cæcitate Deus aliquos liberat, eſt ipſius miſericordiæ.

Obiect.

Obiect. Induratio eſt effectus reprobationis, & eſt peccatum: Deus eſt author reprobationis: Ergo & indurationis, eoque & peccati. *Reſp.* Reprobationis effectus eſt induratio, nimirum ſic, vt hæc fiat ſecundùm eam, non ex ea. Induratio & excæcatio ſunt ſecundùm reprobationem, ſeu ſecundùm prædeſtinationem, quatenus ſunt peccata. Sunt autem ex reprobatione vel prædeſtinatione, quatenus ſunt iuſtiſſimæ pœnæ.

5. *An Prædeſtinatio ſit immutabilis.*

EST *firma atque immutabilis*: id quod vel ex hac generali ratione patet: Quia nimirum Deus eſt immutabilis, & non pendet à viciſſitudine rerum, ſed hæc potiùs ab ipſius decreto. Quod igitur ab æterno decreuit, de ſaluandis electis, & reprobis damnandis, id immutabiliter decreuit. Ideoq; firma atque immutabilis eſt tum Electio, tum reprobatio. Nam quos ab æterno voluit, ac decreuit ſaluos fieri, nunc etiam vult, & volet ſemper. Idem ſentiendum de reprobatione. Nec deſunt Scripturæ teſtimonia, quibus ea confirmantur. *Hæc eſt voluntas Patris, vt ex iis, quos dedit mihi, nullum perdam. Conſilium meum ſtabit. Deus ſum, & non mutor. Oues meas nemo rapiet ex manu mea. Vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis. Firmum ſtat fundamentum, Deus nouit ſuos.* Fundamentum Paulus vocat decretum de Electis ſaluandis. 1. *Quia eſt origo & fons noſtræ ſalutis, etiam ipſius finis, omniumque mediorum ad ſalutem.* 2. *Propter firmitudinem*, quia nunquam illud concutitur. Hæc ſcire nos neceſſe eſt, vt firmam conſolationem habeamus, vt poſſimus credere vitam æternam, eoq; omnes alios articulos fidei. Ratio eſt ſæpius repetita, & ideo ſæpius meditanda: quia qui negat ſe de futura gratia eſſe certum, incertus eſt etiam de præſenti. Nam Deus eſt immutabilis.

Ioan. 6. 39. Iſa. 46. 10. Mal. 3. 6. Ioan. 10. 28. Ioan. 10. 26. 2. Tim. 2, 19.

Quatenus nobis nota ſit Prædeſtinatio, vel Electio, & Reprobatio.

N*Ota eſt in genere,* ſcilicet quòd aliqui ſint Electi, aliqui Reprobi: *non in ſpecie*, an hic, vel ille. De noſtra

Electione

Electione ſinguli non tantùm in ſpecie poſſumus, ſed etiam debemus eſſe certi. Et quidem de ea certi erimus á poſteriori: nempe ex conuerſione, hoc eſt, ex vera fide & pœnitentia. Nam vt credamus, ac ſciamus nos certò ad vitam æternam Electos eſſe, tenemur credere in Chriſtum, & credere vitam æternam. Hoc autem credere non poſſumus, niſi habeamus veram fidem & pœnitentiam. Atque vt hanc vtramque ſinguli debent habere: ſic etiam ſinguli certò tenere debent, ſe eſſe ex Electorum numero. Alioquin Deum arguent mendacij. *Gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei*. Chri-
Rom. 5. 2. ſtus eſt interceſſor, efficiens vt in æternum ſeruemur. *Credo vitam æternam*, id eſt, non ſpiritualem tantùm, ſed æternam, quam hîc inchoatam effero mecum ex hac vita. Neque tantùm in ſpecie ſingulis nota eſt ſua Electio ex fide, & conuerſione, ſed & notum eſt in genere, eſſe aliquos Electos. Atque in genere non tantúm ſperare, ſed & certò credere debes, eſſe videlicet & alios prętet te Electos. Teneris enim credere articulum de Eccleſ. quòd ea fuerit omnibus temporibus, & iam ſit. Tu ſolus autem non es Eccleſia, ideòq; non dicendum cum Elia, *ſolus ſum relictus*. Indiuidua verò diſcernere tuum non eſt. Interim de Electione a-
Rom. 11. 3. liorum, etiam quod ad ipſa indiuidua, benè eſt ſperandum. In genere eſt tota Electio de omnibus: in ſpecie diuerſa eſt ratio de ſeipſo & de aliis.

De reprobatione nec ſua, nec alterius certi quid quiſpiam ſtatuere debet ante finem vitæ: quia qui nondum eſt conuerſus, poteſt adhuc conuerti. De aliis igitur nemo ſtatuere debet, quòd ſint reprobi, ſed de iis benè ſperare: de ſe verò quiſquè certò debet credere, ſe eſſe Electum. Nam habemus mandatum vniuerſale.

6. *An Electi ſemper ſint membra* Eccleſiæ, *& Reprobi nunquam.*

E*Lecti non ſemper ſunt membra Eccleſiæ*, ſed tum demum quando conuertuntur, & regenerantur per Sp. S. Dicitur enim, *Quicunq; Spiritum Chriſti non habet, non eſt eius*.

Item

Item, *Eccleſia dicitur ſancta.* Sed tum demum Electi fiunt ſancti, cùm conuertuntur. Nam expreſſè Paulus inquit, *Tales eratis & vos quondam ſed abluti eſtis.* Item, *Tranſtulit nos in regnum Filij ſui.* Alij autem in Eccleſia naſcuntur, manent, & moriuntur: Alij non naſcuntur in ea, ſed vocantur, aut ſtatim, aut ſerò, ad viſibilem Eccleſiam: alij ad viſibilem & inuiſibilem, vt latro in cruce. Quidam in Eccleſia naſcuntur & recedunt ab ea. *Alias oues habeo,* inquit Christus. Item, *eſt mihi populus multus in hac ciuitate:* ſcilicet, electione. Sic reprobi non ſemper ſunt alieni ab Eccl. ſed aliquando fiunt membra viſibilis Eccleſiæ. *Ex nobis egreſſi ſunt. Ex vobis egredientur lupi graues.* 1. Cor. 6. 11. Col. 1. 13. Ioa. 10. 16. Act. 18. 10. 1. Ioan. 2. 19 Act. 20. 29.

Ob. Termini conuertibiles ſunt, Saluandi, Electi, Credentes: nam omnes credentes ſunt electi, & ſaluandi. omnes etiam qui ſunt ſaluandi & electi, credunt. *Reſp.* ſunt termini conuertibiles, ſed adhibita certa limitatione: omnes verè credentes & omnes ſaluandi ſunt Electi, ſed ſemper & omni tempore: At omnes Electi ſunt credentes & ſaluandi, non tamen ſemper: ſed aliâs electi ſunt ſaluandi, aliâs credentes, aliâs ſalui. Hactenus ergo tantùm termini ſunt conuertibiles, vt omnes Electi credant, vel credituri ſint ante finem vitæ. Iam enim gratiæ tempus eſt: tunc erit iudicij tempus.

Obiectio. Chriſtus nihilominus Oues vocat nondum conuerſos ex gentibus. Habeo (inquit) alias oues, quæ non ſunt ex hac caula, id eſt, ex hac Eccleſiæ parte ex Iudæis colligenda. Videntur igitur illæ oues aliæ eſſe ex ouili vniuerſali. *Reſponſio.* Oues etiam tunc erant cura & conſilio Dei: non autem oues erant quod ad impletionem decreti: hoc eſt, erant oues prædeſtinatione. In ſumma, Electi non ſemper ſunt membra Eccleſiæ: ſed tamen neceſſe eſt eos adhuc in hac vita adduci ad Eccleſiam, etiamſi illud accidat in ipſo mortis articulo. Hoc eſt, quod dicitur, oportet omnes electos in hac vita inchoare vitam æternam. Reprobi membra quidem ſunt aliquando Eccleſiæ viſibilis, & ab ea non ſemper

ſunt

ſunt alieni: ſed nunquam verè accedunt ad Eccleſiam: & nunquam ſunt membra inuiſibilis Eccleſiæ, id eſt, Eccleſiæ ſanctorum: Nam ab hac ſunt ſemper alieni.

8. *An Electi deficiant ab Eccleſia, & Reprobi ſemper in Eccleſia maneant.*

HÆc quæſtio patet ex iis, quæ de immutabilitate Electionis, & perſeuerantia ſanctorum dicuntur. *Electi quando ſemel verè acceßerunt ad Eccleſiam ſanctorum, deficere quidem ab ea interdum poſſunt, ſed nunquam diſcedere ab ea totaliter & finaliter. Totaliter,* quia nunquam ſic deficiant, vt fiant hoſtes Dei & Eccleſiæ. *Non finaliter*, quia non perſeuerant in iſta apoſtaſia, ſed tan-
1. Ioa. 2. 19. dem redeunt ad pœnitentiam. *Ex nobis egreſſi ſunt, ſed*
Iſai. 42. 3. *non erant è nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vti-*
Ioan. 10. 28. *que nobiſcum. Calamum quaßatum non confringet, & linum fumigans non extinguet. Oues meas nemo rapiet è manu mea.* Reprobi omnes & hypocritæ tandem finaliter ab Eccleſia diſcedunt, & cum donis quæ habebant, amittunt etiam dona, quæ videbantur habere.

Obiect. Etiam ſancti ſæpe deficiunt, vt Dauid, Petrus, &c. Reſp. Deficiunt: ſed non totaliter, nec finaliter: vt Petrus: Nam retinebat in animo amorem Chriſti, etſi metu periculi eum negabat. Agnoſcebat etiam poſtea delictum ſuum, & verè reſipiſcebat. Dauid etiam non defecit totaliter, ſed à Domino per Prophetam correptus, verè reſipuit, & fidem non extinctam, ſed ad tempus ſopitam fuiſſe, oſtendit. At hypocritæ & reprobi tandem totaliter, ac finaliter, deficiunt. Nam ſic ad extremum deficiunt, vt nunquam redeant ad pœnitentiam. Et quia nunquam in iis fuit verus amor Dei, ac proinde iſti nunquam fuerunt ex numero Electorum ſanctorum, tandem ab Eccleſia prorſus etiam diſcedunt.

9. *Quis ſit vſus huius doctrinæ.*

VSus eſt. 1. *Vt in ſolidum Deo tribuatur gloria ſalutis noſtræ. Quid habes, quod non accepiſti?* 2. *Vt firmam ac certam*

certam conſolationem habeamus. Hanc habebimus vbi de iis, quæ hîc docentur, non dubitauerimus: & maximè ſi certò vnuſquiſque noſtrûm ſtatuat immutabile penitus eſſe decretum Dei de ſeruandis Electis: necnon ſe vnum eſſe ex Electorum numero, vnum ſcilicet inuiſibilis Eccleſiæ membrum, eoque ſe nunquam diſceſſurum à Sanctorum Eccleſia: quippe quę ſanctificatur à Deo, ac proinde ſancta eſt, ac Deo conformis, non quidem perfectione, ſed ſancta primùm imputatione, propter imputatam ipſi ſanctitatem Chriſti. Deinde & inchoatione, quum Spiritus S. eam paulatim renouat, ac à ſordib. peccatorum repurgat: ac poſtremò ſancta, quia vſui ſacro atque diuino dedicata eſt, & ſegregata ab impiis, qui ſunt extra Eccleſiam. *Credere* igitur *ſanctam Eccleſiam*, eſt credere in hoc cœtu viſibili eſſe aliquos verè conuerſos, & me eſſe viuum inuiſibilis & viſibilis Eccleſiæ membrum. 1.Cor.1.7.

DE COMMVNIONE.
Sanctorum.

SEquentes Articuli ſunt de beneficiis Chriſti in Eccleſiam per Spiritum ſanctum collatis.

Communio ſanctorum ſignificat. 1. *Vnionem Eccleſiæ cum Chriſto, & membrorum eius inter ſe.* 2. *Communionem, ſeu participationem omnium Chriſti beneficiorum.* Eadem enim eſt omnibus ſanctis reconciliatio, redemptio, iuſtitia, ſalus, ſanctificatio, per, & propter Chriſtum. Eadem habent communia omnes ſancti beneficia, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt. *Vnum eſt corpus & vnus Spiritus, ſicut & vocati eſtis in ſpem vnam vocationis veſtræ: vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma.* Eph.4 4. &.5. 3. *Diſtributionem donorum Specialium.* Hæc dona particularia ſunt quidem etiam toti Eccleſiæ communia, vt quæ conferuntur membris Eccleſiæ in ſalutem totius

totius corporis: nimirum *ad coagmentationem ſanctorum ad opus miniſterij, ad ædificationem inquam, corporis Chriſti:*
Eph.4.12. verùm ita diſtribuuntur ſingulis membris, vt alij aliis
Epheſ.4.17. in Eccleſia donis antecellant. Nam varia ſunt dona S. ſancti, *& vnicuique noſtrùm data eſt gratia pro menſura doni Chriſti.* 4. *Obligationem membrorum omnium*, vt conferant omnia ſua dona ad gloriam capitis ſui Chriſti, & Dei, atque ad ſalutem corporis totius, & quorumlibet inter ſe membrorum.

Fideles dicuntur *Sancti* tripliciter. 1. *Imputatiuè, nimirum imputatione* ſanctitatis Chriſti. 2. *inchoatiuè*, id eſt, inchoatione conformitatis cum Lege. 3. *Segregatione ab omnib. aliis homin:b.* Ex his apparet quid ſit credere *communionem ſanct.* nempe credere Sanctos (in quorum numero & me eſſe certò ſtatuam neceſſe eſt) ipſi capiti Chriſto per Sp. ipſius vniri, ex capite in eos transfundi dona, tum quæ eadem ſingulis ad ſalutem neceſſaria ſunt, tum quæ varia, ac diuerſa ſingulis data requiruntur ad ædificationem Eccleſiæ.

Iam paulò copioſius explicanda eſt prima, ac *præcipua pars communionis ſanctorum.* Illa *eſt vnio, ſeu copulatio omnium ſanctorum*, hoc eſt, totius corporis Eccleſiæ cum Chriſto capite, & membrorum eius inter ſe, quæ fit per Sp. ſanctum, nempe per eundem Spiritum qui in Chriſto capite, & in ſingulis membris habitat. Atque hac vnione Chriſtus ſanctos facit ſibi conformes per eundem Spiritum vtriſque communem, & ſimilia in vtriſque operantem, ſeruato tamen operandi diſcrimine: operatur enim in capite omnia, eaque perfectiſſimè: in membris operatur ea quæ ſingulis competunt, & tantum quantum ſingulis eſt neceſſarium. Vnionem illam Chriſti cum membris ſuis, & membrorum inter ſe confirmant, & explicant hæc dicta. *Ego ſum vitis, vos palmites. Is qui manet in me, & in quo ego maneo, hic fe-*
Ioa.15.5. *ret fructum multum. Per vnum Spiritum nos omnes in vnum*
1.Co.12.13. *corpus baptizati ſumus. Qui agglutinatur Domino, vnus Spi-*
1.Cor.6.17. *ritus eſt. Per hoc cognoſcimus, nos in eo habitare, & ipſum*
1.Ioa.4.13. *in*

in nobis, quòd de Spiritu ſuo dedit nobis. Hîc liquet quàm abſurdum ſit iſtorum commentum, qui contendunt communionem hanc eſſe ſubſiſtentiam corporis Chriſti inter noſtra corpora, vel noſtrorum inter ipſius corpus. Refutat idem ſæpe repetita capitis & membrorum comparatio. Cohærent enim illa, non mixtim ſubſiſtunt. Vnde & facilè iudicatur *de communione in Sacramentis*. Nam Sacramenta non aliud obſignant, quàm verbum promittit. Sed hoc omiſſo, idem inde quoque refutatur, quòd communionem illam oportet continuari perpetuò. Ad hoc enim ſe nobis Chriſtus communicat, vt in nobis habitet: proinde talis eſt communio, qualis manſio. At manſio Chriſti eſt perpetua: Ergo & communio. Firmiſſimum eſt hoc argumentum, & in eius ſolutionem excogitata eſt Vbiquitas. Nam vt alia illa communio obtineatur, affirmandum erit Chriſtum perpetuò corporaliter in omnibus ſanctis manſurum.

DE REMISSIONE.
Peccatorum.

QVæſtiones præcipuæ.

1. *Quid ſit Remiſſio peccatorum.*
2. *A quo fiat.*
3. *Propter quid.*
4. *An congruat cum iuſtitia Dei.*
5. *An ſit gratuita.*
6. *Quibus detur.*
7. *Quomodo detur.*

1. *Quid ſit remiſſio peccatorum.*

R*Emiſſio pec. eſt propoſitum Dei non puniendi fidelium peccata, perinde ac ſi nunquam peccaſſent,* quod propoſitũ

non

non puniendi peccata Deus etiam ſimul nobis declarat. *Nam charitas Dei effuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* *Definiri poteſt & ſic. Remiſſio peccatorum eſt condonatio pœnæ promeritæ, & largitio, atque imputatio iuſtitiæ alienæ, nempe Chriſti. Definitur autem plenius hoc modo. Remiſſio peccatorum eſt voluntas dei, qua credentibus ac electis non imputat vllum peccatum, & propterea perinde eos diligit, ac ſi nunquam peccaſſent, eoſque liberat ab omnibus pœnis peccati, ac donat iis vitam æternam gratis propter interceſſionem, & meritum Ieſu Chriſti Filij Dei Mediatoris noſtri.* Etſi verò Deus propter meritum Filij ſui peccata nobis remittit: nos tamen adhuc affligit in hac vita, non quidem vt nos puniat ſed vt nos paternè caſtiget: & quia nos Deus non punit propter peccata noſtra, non ideo cogitandum eſt, ea ipſi non diſplicere: nam & ſanctiſſimorum peccata ipſi valde diſplicent.

Rom. 5. 5.

2. *A quo fiat remiſſio peccatorum.*

R*Emiſſio peccatorum fit à ſolo Deo, qui* (vt inquit Propheta) *delet iniquitates noſtras:* & quidem à Patre, Filio, & S. S. Nam in trium nomen baptizamur. *Baptiſmus* autem, vt & de Ioannis Baptiſmo dicitur, fit in *remiſſionem peccatorum*: ac de Filio manifeſtè dicit Scriptura: *Filium hominis habere poteſtatem remittendi peccata.* Similiter de S. ſancto dicitur, *quòd tentatus fuerit: quòd offendatur & contriſtetur.* Proinde & ipſe peccata poteſt remittere. Nullus enim peccata remittere poteſt, niſi in quem peccatur, & qui in peccatis offenditur. Ac diſertis etiam verbis de peccato in S. ſanctum Chriſtus apud Euangeliſtas loquitur. Cauſa *autem quòd à ſolo deo,* à ſolo nempe Patre, Filio, & S. S. *peccata remittantur*, hæc eſt, *quia nemo niſi pars offenſa poteſt remittere peccata*: at ſolus deus, Pater, Filius, & S. ſanctus peccatis noſtris offenditur. Ergo ſolus deus ea poteſt remittere, & per cõſequens de hoc iure Dei nulla creatura poteſt quicquam largiri. Vnde etiam Dauid ait. *Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci.*

Iſa. 43. 25.
Marc. 1. 4.
Luc. 5. 24.
Act. 5. 9.
Eph. 4. 30.
Mat. 12. 31.
Marc. 3. 28.
Luc. 12. 10.
Pſa. 51. 4.

O

Obiect. Atqui etiam Apoſtoli & Eccleſia remittunt peccata, quia dicitur: Quæcunq; ligaueritis in terra, erunt ligata in cœlo, quæcunque ſolueritis in terra, erunt ſoluta in cœlo. Si *quorum remiſeritis peccata, remittuntur iis, ſi quorum retinueritis, retenta ſunt. Ergo non ſolus Deus remittit peccata.* Mat. 18. 18. Ioan. 20. 23.

Reſp. Apoſtoli remittunt peccata, quatenus internuntij ſunt remiſſionis diuinæ. Similiter & Eccleſia remittit peccata, quum ex mandato Dei pœnitentiam agentibus peccatorum remiſſionem denuntiat. Item proximo proximus peccata remittit, quod ad condemnationem offenſæ. Solus autem Deus liberat nos à reatu peccati ſua authoritate: ſolus Deus nos abluit à peccatis. Deus denique ſolus omnia peccata nobis remittit, nimirum originalia, & actualia, omiſſionis, & ignorantiæ. *Qui ſanat omnes infirmitates tuas. Nulla eſt condemnatio iis, qui ſunt in Ieſu Chriſto.* Pſa. 103. 3. Rom. 8. 1.

3. *Propter quid fiat Remiſſio peccatorum.*

F*It peccatorum Remiſſio*, non certè ex lenitate, quæ pugnet cum iuſtitia, ſed *ex gratuita Dei miſericordia*, ex mera gratia, ac gratuito Dei amore, propter interceſſionem, ac meritum Chriſti fide applicatum. *Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus eſt, iuſtus pro iniuſtis, vt nos ad Deum adduceret. Sanguis Chriſti purgat nos ab omni peccato. Quoniam in Chriſto placuit Patri vt omnis plenitudo inhabitaret: &, pace per ſanguinem crucis eius facta, per eum reconciliare omnia ſibi. Acceſſiſtis ad Noui Teſtamenti Mediatorem Ieſum, & ſanguinem aſperſionis præſtantiora loquentem, quàm loqueretur ſanguis Abel. In Chriſto habemus redemtionem per ſanguinem ipſius : remiſſionem* (inquam) *peccatorum, ex diuite ipſius gratia.* Deprecatio enim abſque ſatisfactione fieri non poteſt: quia id eſſet rogare, vt Deus de iuſtitia ſua aliquid concederet. 1. Pet. 3. 18. 1. Ioa. 1. 7. Co. 1. 19. 20. Hebr. 12. 24. Eph. 1. 7.

4. An *remiſſio peccatorum congruat cum iuſtitia Dei.*

VErum quidem eſt Dei, vtpote iuſtiſſimi Iudicis, eſſe, non relinquere peccatum impunitum, eòque

illud ipſum nulla ſatisfactione interueniente non remittere. Sed nec illud relinquit impunitum Deus: puniet enim peccata in Chriſto, vel in ipſis peccantibus ſufficientiſſimè. Pronuntiat nos Deus ita iuſtos, vt nos non puniendos pronuntiet propter ſatisfactionem Chriſti perfectiſſimam, & hoc non pugnat cum iuſtitia, & veritate Dei.

Obiect. Iuſtitia Dei poſtulat, vt qui peccant puniantur. Ergo peccatorum remiſſio, quæ fit ſine ſufficienti pœna peccantis, eſt impoſſibilis, vel pugnat cum iuſtitia dei. Reſp. Pugnat cum iuſtitia Dei, peccatum non punire, ſcilicet ſimpliciter, id eſt, nec in peccante illud punire, nec in alio qui pro peccante pœnam ſubeat. *Inſt. Innocentem punire loco nocentis etiam pugnat cum iuſtitia Dei. Reſp.* Innocentem. 1. *qui nolit ſubire pœnam*. 2. *Qui non ſit eiuſdem naturæ cum nocente*. 3. *Qui non poſſit pœnam ſufficientem perſoluere*. 4. *Qui non poſſit ex ea emergere*. Deus enim non vult innocentem perire pro nocente. 5. *Qui nocentem non poſſit reſtaurare & conuertere, vt offendere deinceps deſinat*, eumque fide donare, quæ ſuum hoc beneficium amplectatur. Hæ autem conditiones omnes ſunt in Chriſto, vt ex ſequentibus teſtimoniis clarè liquet. *Chriſtus dilexit nos & tradidit ſeipſum*
Eph. 5. 2. *pro nobis oblationem ac victimam Deo, in odorem bonæ fra-*
Ioa. 10. 15. *grantiæ. Animam meam pono pro ouibus. Ipſe vulneratus eſt,*
Iſai. 53. 5. *propter iniquitates noſtras. Chriſtus pro omnibus mortuus eſt*
2. Cor. 5. 15. *vt qui viuunt poſthac non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mor-*
Ioa. 2. 19. & 10. 18. *tuus eſt & reſurrexit. Deſtruite templum hoc, & tribus diebus erigam illud. Ego pono animam meam, vt eam rurſus*
Eph. 5. 26. *aſſumam. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum expo-*
Tit. 2. 14. *ſuit pro ea, vt eam ſanctificaret: Dedit ſemetipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſibiipſi populum peculiarem, ſtudioſum bonorum operum.*

5. *An remiſſio peccatorum ſit gratuita.*

Etſi peccata noſtra nobis Deus non remittit, niſi interueniente pœna ſufficientiſſima; remittit tamen gratis, reſpectu Chriſti, cui ſatis magno conſtiterunt

ſtiterunt noſtra debita.

Obiect. Si condonat propter ſatisfactionem Chriſti: Ergo non gratis. Reſp. Remittit gratis, reſpectu noſtri, id eſt ſine noſtra ſatisfactione, & condonat propter ſatisfactionem alienam. *Inſt. Atqui hoc pacto condonat, non gratis condonat. Eſt enim regula, Quod quis per alium facit, id per ſe facere videtur. Nos igitur ipſi ſoluimus ſoluendo per Chriſtum. Reſp.* Deus etiam nobis dat hoc pretium, ſcilicet hunc ſatisfactorem, ac Mediatorem Chriſtum, qui à nobis non emitur. *Ita Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum dederit, vt quiſquis credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Ioan. 3. 16. Idem ſunt habere remiſſionem peccatorum, & eſſe iuſtum. Contrà. *Lex non tantùm requirit vt vitemus peccata, ſed etiam vt faciamus bona. Ergo non ſatis eſt vt peccatum ſit condonatum: ſed etiam neceſſaria ſunt bona opera vt ſimus iuſti. Reſp.* Omiſſio boni eſt etiam peccatum. Atqui hoc etiam remiſſum eſt. Qui poteſt facere bonum, & non facit, peccator eſt, & maledictus. Sed Deus non odit nos, nec habet voluntatem puniendi nos propter peccata, pro quib. ſufficienter Chriſtus ſatisfecit, in quo etiam habemus perfectam omnium peccatorum remiſſionem, ita vt eius vnico merito iuſti coram Deo reputemur.

6. *Quibus detur peccatorum remiſſio.*

REmiſſio peccatorum *datur ſolis & ſingulis Electis*, quia datur ſolis & ſingulis credentib. nulli autem credunt præterquam ſoli Electi: nam Reprobi nunquam verè credunt. Non tamen ſemper omnes Electi habent remiſſionem pecatorum, ſed omnes credentes eam habent ſemper, quia illi tantùm habent remiſſionem peccatorum, qui credunt eam ſe habere. Hoc autem non ſemper credunt Electi: ſed tum demum cùm conuertuntur, ac fide donantur. Semper habent remiſſionem peccatorum, quod ad propoſitum Dei. Infantes habent fidem & conuerſionem potentia & inclinatione, tametſi non actu.

7. *Quomodo detur peccatorum remiſſio.*

REmiſſio peccatorum datur per fidem*, qua, per S.S. in nobis creata & accenſa, nos illam accipimus. Ergo decretum Dei de remittendis peccatis æternum eſt, ſed executio eius fit cùm fide nobis applicamus remiſs. peccat. Sic ſemper ſuos Electos Deus diligit, ſed illa dilectio non effunditur in cordib. ipſorum ante pœnitentiam. Nam illi demum habent certum illud conſcientiæ teſtimonium, ex Sp.S. dono, ſe à Deo diligi, eòque ſibi remiſſa eſſe peccata, qui verè reſipiſcunt.

DE RESVRRECTIONE *Carnis.*

QVæſtiones præcipuæ.

1. *Quid ſit Reſurrectio,*
2. *Errores de Reſurrectione.*
3. *Vnde conſtet Reſurrectionem certò futuram.*
4. *In quem finẽ ſit futura reſurrectio.*
5. *Per quem.*
6. *Quomodo.*
7. *Quando.*
8. *Quænam corpora ſint reſurrectura.*
9. *An anima ſit immortalis.*

1. *Quid ſit Reſurrectio.*

R*Eſurrectionis nomen*, conuerſionem aliquando ſignificat. *Reſurrectio carnis eſt reſtitutio ſubſtantiæ corporum noſtrorum poſt mortem ex eadem materia, qua nunc conſtant, & viuificatio eorundem vita immortali & incorruptibili, per eandem animam qua nunc viuunt immortalem, futura á Deo per Chriſtum in fine mundi, virtute ac potentia diuina, & quidem electorum ad gloriam Dei æternam, reproborum autem ad æternas pœnas.* Hoc eſt. 1. *Inſtauratio corporis eiuſdem*, id eſt, recollectio eiuſdem materiæ, quę in omnia elementa diſſipata fuerat. 2. *Vnio cum eadem anima*

anima, & viuificatio per eam, quam priùs etiam habuit. 3. Depoſitio infirmitatum, & effectio immortalitatis.

2. *Errores de Reſurrectione.*

TRiplex eſt error de reſurrectione. *Quidam prorſus eam negarunt, & dixerunt animas interire vnà cum corporibus. 2. Alij conceſſerunt quidem animarum immortalitatem, ſed interpretati ſunt reſurrectionem de regeneratione in hac vita: Corpora autem reſurgere negarunt, etſi animæ piorum poſt mortem æterna fœlicitate fruantur. 3. Alij,* vt Anabaptiſtę, *negant eadem numero corpora, quæ nunc habemus, reſurrectura: ſed dicunt Chriſtum in ſecundo aduentu alia conditurum.*

3. *Vnde conſtat Reſurrectionem certò futuram.*

PRobabiliter quidem colligi poteſt ex Philoſophia futuram aliquando Reſurrectionem: ſed non poteſt ex ea demonſtrari Reſurrectionem eſſe certò futuram. Nam in Philoſophia ſunt multa principia, quæ cum ſacris literis non conueniunt. Deinde in Philoſophia cognitio iuſtitiæ & veritatis Dei eſt ratio mutila. In ſacris literis autem rationes firmæ ſunt, ac veræ: ex iis igitur ſolis certiſſimè futuram reſurrectionem eſſe demonſtratur. Idque primùm Scripturæ teſtimoniis: deinde rationibus ex ſacra ſcript. deſumptis.

Teſtimonia Scripturæ, quæ certitudinem futuræ reſurrectionis confirmant, euidentiſſima ſunt, eaque ex Veteri & Nouo Teſtamento deſumpta. *Scio quòd* Iob. 19. 25. *Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra reſurrecturus ſum, & rurſum circundabor pelle mea, & in carne* Ioan. 5. 28. *mea videbo Deum. Veniet hora, qua omnes qui in monumentis ſunt audient vocem eius, & prodibunt qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem condemnationis.* Ioan. 6. 40. *Ego ſuſcitabo illum vltimo illo die. Si* 1. Co. 15. 13. *reſurrectio mortuorum non eſt, Chriſtus quoq; non eſt excitatus: quòd ſi Chriſtus non eſt excitatus, inanis videlicet eſt prædicatio noſtra: inanis autem etiam fides veſtra.* Rationes variæ ſunt. 1. *Promittit Deus vitam æternam, non tantùm*

animæ, ſed & corpori piorum: impiis contrà minatur pœnas & corporis, & animæ æternas: has autem promiſſiones, & minas Dei oportet impleri. Earum enim certitudo eſt immutabilis: Atqui non implebuntur, ſi non reſurgent mortui. Quoniam igitur certiſſimè Deus exequitur ſuo tempore, quod piis promiſit, & impiis eſt comminatus, mortui quoque reſurgant neceſſe eſt. 2. *Miſericordia Dei perfecta eſt, vt quæ ad totum hominem extenditur, & quæ nos totos vult ſaluos fieri: reſurgent igitur & corpora noſtra.* 3. *Miſericordia Dei & Amor erga pios perpetuus eſt, & immutabilis: ita vt quod ſemel vult pro paterno ſuo erga eos amore eis præſtare, id ſemper velit. Vult autem pios & animo, & corpore fieri ſaluos. oportet igitur eos animo, & corpore, totos nimirum ſaluos fieri:* ac proinde vt toti ſalui fiant, oportet eos reſurgere. 4. *Iuſtitia Dei perfecta poſtulat, vt in impiis id totum ſecundum quod peccant, æternis pœnis puniatur. Peccant autem toto corpore ſimul & anima: Igitur & eorum corpora ſuſcitentur neceſſe eſt,* quia non minus corpore, quàm animo ſuſtinere pœnas æternas debent. 5. *Chriſtus reſurrexit: ergo & nos reſurgemus.* Conſequutio hæc firmiſſima eſt. Nam. 1. *Chriſtus ideo reſurrexit, vt nos poſſet ſuſcitare.* 2. *Chriſtus eſt noſtrum caput, nos eius membra.* Quoniam ergo Chriſtus caput noſtrum reſurrexit, etiam nos ipſius membra proculdubio reſurgemus. Nam gloria capitis poſtulat, vt membra habeat ſibi conformia. Itaque ſi membra manerent putrida, caput non eſſet glorioſum. 3. *Idem Spiritus eſt in nobis, qui in Chriſto ſuſcitato: is nos cum Chriſto coniungit, & vnit, atque eadem in nobis operatur, quæ in Chriſto, nec non ſui ſemper ſimilis eſt. At excitauit Chriſtum: Ergo & nos excitabit.* 6. *Chriſtus dicitur habiturus regnum æternum: hoc autem non eſſet habiturus, ſi corpora noſtra perpetuò manerent in morte: neque enim ſufficeret animas noſtras eſſe immortales, aut æternas.* Nam vt regnum Chriſti ſit æternum, æternos habeat ſubditos oportet, eoſque totos æternos. Igitur & corpora noſtra reſurgent, vt ita Chriſto Regi noſtro toti ſimus in æternum ſubiecti.

7. *Chriſtus*

7. Chriſtus eſt perfectus ſeruator, quia totum hominem ſeruauit, ac Deo reconciliauit. Igitur & corruptum corpus per Chriſtum ſuſcitabitur & reſurget. 8. *Chriſtus non eſt infirmior ad ſaluandum, quàm Adamus ad perdendum.* Imò Chriſtus totum id quod Adamus peccando perdidit, & quidem longè plura & maiora merito ſuo nobis reſtituit. *Amiſerat autem nobis Adamus inter cætera dona, etiam corporum vitam æternam. Ergo Chriſtus eam nobis reddidit,* & per conſequens haud dubiè reſurgemus. 9. *Deus eſt Deus totius hominis.* Hoc argumentum & Chriſtus vſurpat aduerſus Sadducæos. *Non legiſtis quod vobis dictum eſt à Deo dicente: Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Deus Iacob? Deus non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium,* atque ita Deus eſt Deus hominis totius, non partis. Nam ſi partis, videlicet Animæ tantùm Deus eſſet, non eſſet perfectè noſter Deus. 10. *Poſt lapſum, homini Legem ſuam promulgauit. Ergo eam vult aliquando ab homine ſeruari.* Id autem non fit in hac vita. Ergo in altera fiet, eòque homines reſurgent. 11. *Stipendium peccati mors eſt. Ergo abolito peccato, mors abolebitur, ac proinde abolita morte, nos in vitam æternam reſurgemus.* Finis corporum noſtrorum etiam eſt, vt in ipſis tanquam templis habitet Spiritus S. in æternum. Mat. 22. 31.

4. *In quem finem ſit futura Reſurrectio.*

V*Ltimus finis reſurrectionis eſt gloria Dei.* Futura enim eſt Reſurrectio, vt Deus patefaciat, & ſimul exerceat perfectè tum miſericordiam ſuam erga fideles, tum iuſtitiam ſuam erga reprobos: & ita patefaciat ineffabilem certitudinem promiſſionum ſuarum. *Finis proximus & ſubordinatus Reſurrectionis, eſt electorum ſalus & gloria: atque ex aduerſo reproborum pœna.* Nam Electi, ſiue *ſancti reſurgent ad vitam æternam. Dabo ei ſedere mecum in throno meo. Induentur ſtolis albis. Fulgebunt ſicut ſol &c. Impij verò reſurgent, vt trahantur ad pœnas æternas. Maledicti, abite à me in ignem æternum, qui paratus eſt* Apoc. 3. 21. Apoc. 7. 13. Dan. 12. 3. Mat. 25. 41.

Diabolo & Angelis eius: ibidem, paulò pòſt: *& abibunt iſti in ſupplicium æternum, iuſti verò in vitam æternam.*

Obiect. Reſurrectio Chriſti eſt cauſa reſurrectionis noſtræ: atque etiam reſurrectionis Chriſti beneficium eſt noſtra reſurrectio. Hęc autem cauſa, atque hoc beneficium non pertinet ad infideles. Igitur iſti non reſurgent. Reſp. Conceditur totum, nempe quòd non reſurgent impij propter reſurrectionem Chriſti: non tamen inde conſequitur, quòd non debeant reſurgere: quia propter aliam cauſam reſurgent, nimirum vt puniantur. Vnus quidem Reſurrectionis finis eſt reſpectu Dei, nimirum ipſius gloria: ſed ad hunc finem diuerſo modo peruenitur.

5. *Per quem futura ſit Reſurrectio.*

Ioan. 6. 44. PEr *Chriſtum*, virtute nimirum Chriſti ſeruatoris noſtri reſurgemus. *Ego ſuſcitabo eum nouiſſimo die.* Hoc de corpore eſt accipiendum. Nám animas non reſuſcitat, quia eæ non moriuntur. Et quidem Chriſtus homo nos ſuſcitabit, virtute tamen Diuina. *Veniet* Ioan 5. 28. *hora, qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem Filij hominis. Statuit Deus diem quo iuſtè iudicaturus eſt orbem* Act. 17. 31. *terrarum per eum virum, quem definiit, fide palàm facta omnibus, illo à mortuis excitato* Atque hinc magna oritur conſolatio. Quoniam verus homo nos eſt excitaturus, ipſe carnem ſuam & membra ſua nequaquam negliget, ſed ſuſcitabit ea, nimirum nos ad vitam æternam, cuius cauſa carnem noſtram aſſumpſit, & nos redemit.

Obiect. At Pater dicitur ſuſcitare nos, imò ipſum Chriſtum. Ro. 8. 11. *Is qui excitauit Chriſtum à mortuis viuificabit etiam mortalia corpora veſtra, per inhabitantem eius Spiritum in vobis. Ergo non per Chriſtum, neque Chriſti virtute ſuſcitabimur. Reſp.* Pater, ſuſcitabit nos per Filium mediatè: At Filius immediatè nos ſuſcitabit Spiritu ſuo, vt vnicus Redemptor noſter. *E cælis ſeruatorem noſtrum expecta-* Phil. 3. 20. *mus Ieſum Chriſtum, qui transformabit corpus noſtrum humile*

mile, vt conforme fiat corpori ſuo glorioſo, pro efficacitate qua poteſt etiam ſubiicere ſibi omnia. At ſpiritus immediatè per ſe nos ſuſcitabit.

6. *Quomodo futura ſit Reſurrectio.*

1. *Mortui excitabuntur cum hortationis clamore, & voce Archangeli ac tuba Dei*: & ſiſtentur omnes coram ſummo & iuſtiſſimo iudice Ieſu Chriſto. Fiet itaque reſurrectio glorioſè, & manifeſtè, non trepidè, nec occultè: & longè alia erit, quàm illa, quæ fiebat in quibuſdam Chriſto reſurgente. Fiet enim omnibus videntibus, imò cum maximo gaudio omnium piorum, & ſummo tremore impiorum. 2. *Qui adhuc viuent, in momento temporis immutabuntur, & ex mortalibus fient immortales.* Lege cap. 15. prioris ad Corinthios, & cap. 4. prioris ad Theſſalonicenſes.

7. *Quando futura ſit Reſurrectio.*

FVtura eſt in fine mundi. In nouiſſimo die. *Ego ſuſcitabo eum vltimo die.* Hæc quæſtio tenenda eſt, & proponenda, ne turbetur noſtra fides, dum expectare cogimur: aut ne fingamus nobis certum aliquod tempus, quo iſta putemus euentura: atq; ita incipiamus dubitare, & nos derideri putemus, cum non acciderint illa, tempore à nobis conſtituto. Hęc item quæſtio facit ad augendam in nobis ſpem & Fidem. Ioan. 6. 44.

8. *Quænam corpora ſint reſurrectura.*

E*Adem hæc reſurgent corpora, & non alia à Chriſto creata*, vt Anabaptiſtę volunt. Iobus enim dicit. *In hac carne videbo Dominum meum.* Et Apoſtolus dicit. *Quiſque recipiet in corpore ſuo quod fecit.* Si igitur corpora quæ peccarunt, ea recipient, corpora non alia, ſed eadem reſurgent. Quin & ipſum verbum *Reſurgendi* ſatis hoc euincit: nihil enim poteſt reſurgere, niſi quod cecidit. Quoniam ergo corpora noſtra ſurgent, non alia reſurgent & viuificabuntur corpora, quàm quę Iob. 19. 26. Eph. 6. 8. 2. Cor. 5. 10.

ceciderunt, & mortua ſunt, vel non alia, quam quæ cadunt & moriuntur.

Ob. Sed Paulus ait, Carnem & ſanguinem non poſſe hæreditatem regni Dei conſequi. Noſtra igitur corpora non poſ-
1 Cor. 15. 50. *ſunt regnum Dei poſſidere, quia caro ſunt & ſanguis.* Reſp. Caro ſæpe qualitatem ſignificat aut ſubſtantiam reſpectu certæ qualitatis. Ita Caro, ſcilicet peccatrix & corruptibilis non poſſidebit regnum Dei: noſtra autem caro tunc non poterit peccare, neque erit corruptibilis.

1. Cor. 15. 44 *Ob. 2. Corpora noſtra erunt ſpiritualia. Seminatur corpus animale, excitatur corpus ſpirituale. Ergo tunc non habebunt corpora noſtra proprietates carnis noſtræ. Reſp.* Erunt ſpiritualia quidem, ſed non habebunt omnes proprietates Spiritus, ſed quaſdam, quia ſcilicet erunt agilia, robuſta, incorrupta, & quidem *ideo dicuntur* Spiritualia *præcipuè*, quòd à ſpiritu regentur, nec amplius in iis erit animalis vita. Hanc rationem veram eſſe patet ex his rationibus. 1. Apoſtolus ipſe addit: *hoc corruptioni obnoxium induet incorruptam naturam.* 2. Ait *corpus ſpirituale*: Spiritus verò non eſt corpus. 3. *Si vllum corpus poſt reſurrectionem futurum eſſet ſpirituale, certè Chriſti corpus id fuiſſet*: nunc autem ipſe dicit Apoſtolis, *Con-*
Luc. 24. 39. *trectate me, & videte. nam Spiritus carnem & oſſa non habet, prout me conſpicitis habere,*

Ob. 3. Quomodo dicimur credere reſurrectionem, cùm tamen dicamur ſperare nos reſurrectionem futuram? Reſp. Speramus reſurrectionem, quod ad effectum conſilij dei: credimus eam, quod ad ipſum dei conſilium & propoſitũ.

9. *An anima ſit mortalis.*

PRæterquam quòd hæc queſtio pertinet ad Articulum de Reſurrectione: non erit etiam prorſus inutilis eius explicatio. *Non enim iam tantùm contra*
Mat. 22. 23. *immortalitatem animæ diſputare incipiunt, ſed & eam negarunt ſaducæi: item qui dicebant iam factam eſſe Reſurrectionem*

ctionem credenti, nec aliam eſſe præter illam ſpiritualem. Similiter & *nonnulli Anabaptiſtæ animarum immortalitatem negant.* Quin & Paulus Tertius, Papa, moriturus, dixit *ſe tandem tria experturum, de quibus in tota vita dubitaſſet.* 1. *An eſſet Deus.* 2. *An animæ eſſent immortales.* 3. *An eſſet infernus.* Non igitur mirum videri debet, ſi hęc queſtio moueatur, nec illa penitus erit ſuperuacanea. tum quia facit ad refutandos inprimis Epicureos: tum quia facit ad intelligentiã quorundã locorũ Sacræ Script. 2.Tim. 2.17.

Sed quia fuerunt atque etiamnum ſunt, qui docuerunt *hominis animam perinde vt brutorum, nihil aliud niſi vitam, aut vim vitalem*, ex *corporis temperamento & perfectione ortam, eſſe, ac proinde vnà cum corpore interire & extingui*, & (ſicut loquuntur ex illis quidam, qui reſurrectionem mortuorum credere videri volunt) *corpore moriente dormire*, hoc eſt, ſine motu & ſenſu eſſe vſq; ad corporis reſuſcitationem, quod reuera non eſt aliud quàm animam mortalem, hoc eſt, in corpore tantùm qualitatem, diſſoluto autem corpore nihil eſſe, cum ſubſtantia incorporea ſine ſenſu & motu non ſit: aduerſus eos *de ſpirituali* & *immortali animę humanę ſubſtantia*, vocis diuinæ teſtimonia tenenda ſunt.

Non tantùm formam, ſeu perfectionem, ſeu temperamentum, ſeu vim ac potentiam, ſiue agnitionem ex temperamento corporis ortam, ſed ſubſtantiam incorpoream, viuam, intelligentem, in corpore habitantem, illudque ſuſtentantem ac mouentem, eſſe hominis animam, hæc dicta oſtendunt. Pſ. 48. *Anima eorum in vita benedicitur.* Heb. 12. Deus nominatur *Pater ſpirituum.* Et de fidelib. dicitur: *Acceſſiſtis ad Ieruſalem cœleſtem & myriadas angelorum, & Spiritus iuſtorum conſecratorum.* 1. Cor. 2. *Nemo nouit ea quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui eſt in ipſo.* In his & ſimilibus ſcripturæ locis, & *ſpiritus* nominatur hominis anima, & ſubſtantiæ viuæ atque intelligentis propria illi tribuuntur. Fruſtra igitur aduerſarij opponunt loca, in quibus nomen *animæ pro hominis vita aut voluntate ſumitur.* vt Matth. cap. 6. *Anima pluris*

pluris eſt quàm eſca. Iob.13. *Animam meam porto in manib. meis,*&c. Ex dictis enim ſuprà allegatis manifeſtum eſt, hoc non vniuerſaliter, ac per metalepſin fieri, qua cauſæ nomen tribuitur effectui.

Probatur autem animæ immortalitas manifeſtis ſacrę Scripturæ teſtimoniis. 1. *Chriſtus in cruce pendens*
Luc.23.43. *dixit Latroni, Hodie mecum eris in Paradiſo.* At corpore non potuit illic eſſe, quia illud mortuum ac ſepultum fuit: Ergo anima eius cum Chriſto collecta eſt in Paradiſum, & per conſequens anima viuit. 2. Paulus in-
Phili.1.23. quit, *Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto:* loquitur de quiete & lætitia, qua cum Chriſto fruiturus erat. Sed qui nihil ſentiunt, quæ poteſt iſtorum eſſe lætitia, & fœlicitas? Proinde & illi refutantur hoc loco, qui animas dormire dicunt, eòque ſimul animarum immor
Sap.3.1. talitatem negant. 3. *Iuſtorum animæ dicuntur eſſe in ma-*
Mat.22.32. *nu Domini.* 4. *Deus non eſt mortuorum Deus, ſed viuentium:* ergo animæ viuunt. 5. *In manus tuas commendo Spiritum*
Luc.23.46. 2.Cor.5.8. *meum.* 6. *Cùm migramus ex corpore, ad Dominum migramus:* non igitur animæ dormiunt, vt volunt Anabap. nonnulli: ſed vita immortali & gloria cœleſti fruuntur a-
Apoc.6.10. pud Dominum. 7. In Apocalypſi, *piorum interfectorum animæ dicuntur clamare ſub altari voce magna dicentes, vſque quò Domine, qui ſanctus es & verax, non iudicas ac vindicas ſanguinem noſtrum de iis qui habitant in terra?* viuunt igitur animæ. 8. Apud Lucam, *Lazarus dicitur deportatus in ſinum Abrahæ:* atque ex eodem loco con-
Luc.16.22. ſtat etiam de animabus impiorum. Nam & *Epulo dicitur ex aduerſo deportatus in infernum.* Hæc igitur Scripturæ teſtimonia docent, & confirmant euidentiſſimé non tantùm in corpore ante mortem, & poſt reſuſcitationem corporum: ſed etiam toto intermedio ſpatio & tempore extra corpus exiſtere, viuere, ſenire, intelligere animas, etſi nobis operationum illarum modus ſit incognitus. Habet igitur etiam immoralitatis donum, ſimilitudinem aliquam cum Deo, qui ſolus tanquam fons & auctor vitæ vnicus, habet immor

immortalitatem. 1.Tim.6.

Ac non tantùm anima,ſed etiam corpore immortalem & perpetuò beatam vitam acturum fuiſſe hominem,ſi mortem ſibi peccato non accerſiuiſſet,primùm ex eo conſtat, quòd per peccatum introiit mors in mundum tanquam peccati ſtipendium.Ro.5. & 6. Deinde quòd à peccato liberati per Chriſtum, etiam à morte liberamur. Ac denique, quòd ipſe Deus homini per peccatum facto morti obnoxio,ſymbolum ſiue ſacramentum immortalitatis,fructum videlicet arboris vitæ ſubtraxit.Gen.3,

Non igitur valent obiectiones eorum, *qui animas poſt mortem dormire ſiue euaneſcere fingunt.* Nam Gen. 1. & 1.Cor.15. dicitur *Adam factus in animam viuentem, non ſimpliciter*, vt iſti volunt, *ſicut alia animantia ibidem dicuntur animæ viuentes*,ſed qui ſit factus etiam ad imaginem & ſimilitudinem Dei, quod cum aliis non habet commune.

Gen.2.cùm inquit Deus,*quocunq; die comederis de arbore ſcientiæ boni & mali,morte morieris*:non minatur homini animæ interitum aut extinctionem, ſed mortem æternam, hoc eſt, ſenſum ac terrorem horribilem iræ & iudicij diuini, & deſertum atque abiectum à Deo, omnibus miſeriis ac cruciatib. obnoxium viuere, cuius mortis appendix eſt animæ & corporis temporaria diuulſio, tunc quidem ex Dei miſericordia, vt ſeruaretur genus humanum,dilata. Sic enim eſt mortuus Adamus adhuc viuens in paradiſo iuxta comminationem diuinam, ſtatim vbi de fructu vetito ederat. Sic viuent in æterna morte omnes damnati, *quorum ignis non extinguetur, & vermis non morietur*.Sic Ephe.2. *per peccata dicuntur mortui*, qui in illis abſque conuerſione viuunt. & cap.5.iubetur ſurgere à mortuis,qui reuocatur à peccatis ad Deum: & Paulus Ro.7. ſe agnitione peccati ſui & iræ Dei mortuum fuiſſe dicit.

Iob.11.Act.7.1.Cor. 11.1.Theſ.4.*mortui dicuntur dormire*: ſed per ſynecdochen,quod corporis eſt ad totum

hominem

hominem tranſlato. Nam ad corpus hoc pertinere, quod in vitam eſt reuocandum ex morte, quaſi è ſomno in vigiliam, multa dicta oſtendunt: vt Iob. 7. *Ecce nunc in puluere dormio*, &c. Non enim anima, ſed ſolum corpus in puluere & ſepulchro dormit.

Eccl. 3. 19. Eccleſiaſtes ait, *Vnus interitus eſt hominis & iumentorum, & æqua vtriſque conditio, &c. Ergo non eſt animæ immortalitas.* Reſp. Eſt fallacia à dicto ſecundùm quid ad dictum ſimpliciter. 1. *Moriuntur homines vt bruta*, quòd nimirum homines ſemel cogantur mori, & ex hac vita diſcedere: quòd hominib. hîc non ſemper ſit manendum, nec habeant hîc fixam ſedem. 2. *Moriuntur vt bruta*, ſcilicet ſenſu & iudicio impiorum.

Beatitudo & regnum piis promiſſum, dicitur illis primùm contingere in die nouiſſimo. Mat. 24. 25. Mar. 13. Dan. 12. &c. Sed loca illa non docent, animas piorum, non illico cùm à corporib. diſcedunt, beatitudine & lætitia cœleſti frui, verùm in die nouiſſimo reſuſcitatis corporib. conſummandam eſſe ipſarum fœlicitatem & gloriam. Sic enim oramus, *Adueniat regnum tuum*, cùm tamen etiam nunc regnet in nobis Deus.

Ex eo quod. 1. Cor. 15. dicitur, *Si in hac ſolùm vita, &c.* ſic ratiocinantur. *Qui etiam ante reſurrectionem beatus eſt, is non eſt ſine reſurrectione miſerrimus: At nos ſine reſurrectione eſſemus miſerrimi omnium hominum: Ergo ante eam non ſumus beati.* Sed ad Maiorem reſpondemus, non eſt miſerrimus ſine reſurrectione, qui non ſolùm ante illam, ſed etiam ſine illa poteſt eſſe beatus: At nos ante eam ſic ſumus beati, vt tamen ſine ea ſequutura non poſſimus illa præcedenti beatitudine frui: eò quòd nexu tam inſeparabili deus initium & progreſſum & perfectionem beatitudinis electorum coniunxit, vt nemini poſſit principium contingere, qui non ad conſummationem perueniat. Itaq; aut reſurgendum eſt, aut beatitudine cœleſti etiam ante reſurrectionem carendum. Ro. 8. *Si ſpiritus eius qui excitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis, is qui excitauit Chriſtum*

ex mortuis, viuificabit etiam mortalia corpora veſtra, *&c.*

Heb. 11. *Secundùm fidem mortui ſunt iſti omnes, non adepti promiſſa, &c. Ergo non acceperunt patriam.* Reſpondemus primò. Etſi morientes non inueniſſent patriam, tamen non ſequeretur ex his verbis, eos non exiſtere aut non ſentire poſt mortem. Qui.n.non eſt, aut non ſentit, is patriam non quærit. Secùndo non loquitur auctor epiſtolę de vita poſt mortem, quę in patria cœleſti agitur. 2. Cor. 5. ſed de hac vita, in qua peregrinantes fideles quærebant patriam cęleſtem, non inuenientes patriam in terris.

Pſal. 78. *Caro ſunt, ventus vadens & non rediens.* His & ſimilibus dictis breuitas vitæ humanæ & fragilitas atq; interitus omnium rerum humanarum ſine Deo, deſcribitur & deploratur. Sicut enim hîc vento ſtatim euaneſcenti, ſic Pſalmo. 103. pulueri, fœno, & floribus agrorum conferuntur. Item Iob. 14. *Flos velut vmbra fugiens. Ieſ.* 40. *Omnis caro fœnum.* At ſi ipſum verbum in his dictis vrgeant, ſequetur non tantùm à morte nihil reliquum, ſed ne reſurrectionem quidem eſſe, cùm dicat, *ventus vadens, & non rediens*: & flores item & vmbræ, quibus confertur homo, ſic pereant, vt non reparentur.

Pſ. 88. *Reputatus ſum ſicut interfecti dormientes in ſepulchro, quorum non recordaris ampliùs, & ipſi à manu tua ſeparati ſunt.* His verbis nequaquam docet Propheta, ſe aut mortuos diuinæ prouidentiæ exemptos eſſe: ſed ſe deſertum eſſe à Deo queritur, perinde vt mortui ab ipſo non curari hominib. videntur. ideoq; non ex fidei, ſed ex opinionis & infirmitatis, & miſerię humanę ſenſu loquitur, qui deſertos & neglectos á Deo eſſe iudicat, quorum liberationem aliquantiſper differt. Quid autem interea fides dictet, piis etiam cum tentatione luctantibus, Pſa. 112. docet, cùm ait: *In memoria æterna erit iuſtus.*

Pſal. 146. *Egreditur ſpiritus eius, reuertitur in terram ſuam, in dię illa pereunt cogitationes eius.* Hîc non perire

aut

aut euaneſcere, aut mori, aut ſenſu priuari, ſed egredi ſpiritum ſiue animam hominis dicit, de corpore nimirum in quo habitat: & reuerti non ſpiritum, ſed hominem in terram, videlicet quoad corpus, quod è terra factum eſt. vt Gen.3. & Eccleſiaſt. 12. ſcriptum eſt. Et *perire cogitationes eius*, quod non eſt animam ratione, iudicio, & ſenſu miſericordiæ vel iræ dei poſt hanc vitam priuari, ſed irrita fieri conſilia quę in hac vita homo perficere cogitauerat: quo ſenſu dicitur Pſal. 112. *Deſyderium impiorum peribit.*

Colligunt etiam dicta, quæ mortuis Dei celebrationem detrahunt. vt Pſa. 88. *Num mortuis facies miracula &c.* Sed in his dictis mors & infernus dupliciter intelliguntur. Mortui ſpiritualiter ſiue ante, ſiue poſt mortem corporalem, hoc eſt, gratia diuina priuati, & à Deo deſerti atque abiecti, & in inferno exiſtentes, hoc eſt, in loco & ſuppliciis damnatorum, vel etiam in hac vita deſperantes & conſolatione deſtituti, non laudabunt Deum ſimpliciter, neque in hac, neque in altera vita. Mortui verò non ſpiritualiter, ſed corporaliter tantùm, etſi non laudabunt Deum in hac vita, dum corpora ipſorum in inferno. i. in ſepulchro ſunt: animo tamen eum in altera vita agnoſcere ac celebrare non deſinent, donec receptis corporibus, vtroq; eũ celebrent in cæleſti æternitate. Interea verò, quia Deus etiam in hac vita vult ab hominibus agnoſci ac celebrari, & Eccleſia vniuerſa & ſinguli fideles non modò deſertionem & ſenſum iræ Dei, quo opprimuntur impij, deprecantur, ſed etiam in mortali vita ſeruari ſe & defendi vſque ad eius conſtitutum ſibi à Deo terminum petunt. Non enim ſancti mortem & ſepulchrum corporale exhorreſcunt & fugiunt ſimpliciter, ſed ne à Deo deſerantur, neue in deſperationem & interitum ruant, aut hoſtes, ipſis proſtratis, Deo inſultent, aſſiduis & ardentibus votis precantur.

Neque cum ipſis facit quod addunt ex Pſalm. 146 *Laudabo Dominum in vita mea: Pſallam Deo quamdiu ero:*

Non

Non enim reſtringit laudationem Dei ad tempus vitæ mortalis, ſed tantùm id omne ſe in laudib. diuinis tranſacturum ait, quas tamen in multis locis in æternitatem continuam extendit. vt Pſal 34. *Benedicam Domino omni tempore, &c.* At ſæpe ſignificat particula *Donec*, ſiue *quamdiu*, continuationem temporis præcedentis aliquem euentum ſine exclusione temporis ſequentis: vt 1. Cor. 15. *Oportet eum regnare donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ipſius.*

Iob. 10. *Deſine à me, & roborabor paululum, antequam vadam & non reuertar.* Negat ſe reuerſurum in hanc vitam mortalem, & ad conuictum inter homines in hoc mundo, non autem negat, ſe interea exiſtere & viuere, donec rurſus ex carne ſua videat Deum idem ille Iobus, qui tunc affligebatur, vt inquit cap. 19.

Iob. 3. *Quare non ab vtero mortuus ſum, &c.* Hic etiam nequaquam negat, animas poſt mortem exiſtere, viuere, & ſentire, ſed tantùm dicit præſentis vitæ miſerias non ſentiri: ſi vrgeant, *etiam alterius vitæ mala non ſentiri: quia Iob alioqui malam commutationem optaret:* reſpondemus, Iobum, non impiorum, ſed piorum mortem optare. Sin addant, *quòd etiam reges & Principes congregantes ſibi aurum, paruos & magnos, hoc eſt, omnes homines, pios & impios, quietis huius faciant participes:* reſponſio eſt ex orationis totius contextu, non docere hîc Iobum, quis ſit ſtatus hominum poſt hanc vitam, ſed tantùm præſenti miſeria defungi cupere, ac proinde ex infirmitate humana & impatientia, præſentium malorum ſenſum conferre cum morte & ſtatu mortuorum, qualiſcunque ille ſit, ſicut, qui præſentibus malis grauiter cruciantur, nihil non illis anteferunt.

Sic etiam cap. 7. loquitur tanquam de liberatione in hac vita deſperans: *Memento, quòd ſicut ventus eſt vita mea, & quòd non reuertetur oculus meus: vt videat bonum, &c.* Sic enim ipſe ſe declarat, cùm addit: *Non reuertetur vltra ad domum ſuam, nec agnoſcet eum vltra locus.* Sic item cap. 17. *Spiritus meus corruptus eſt, ſepulcrum ſupereſt mihi:*

Verba ſunt de vita & ſalute, irato Deo, deſperantis.

Cap. autem 34. cùm inquit, *Si apponeret ſuper eum cor*
Iob.34.14. *ſulum, ſpiritum eius & flatum eius ad ſeſe colligeret: interiret omnis caro ſimul, & homo in terram reuerteretur:* nequaquam dormire vel extingui animam, ſed illius diſceſſu, corpus interire & diſſolui dicit.

Addunt his: *Si poſt mortem illico pij eſſent beati, iniuriam illis factam eſſe, qui in hanc vitam mortalem reuocati fuerunt.* Sed neque Deus cuiquam poteſt iniurius eſſe, cùm nulli quidquam debeat: neque melius aut gratius aliquid piis accidere poteſt, quàm illuſtrandæ gloriæ Dei, ſiue per vitam, ſiue per mortem ſeruire, vt Phil. 1. dicitur: *Vt ſemper, ita nunc quoque magnificabitur Chriſtus in corpore meo, ſiue per vitam, ſiue per mortem, &c.*

Poſtremò, ſi dicant, *animam non ſentire & agere, niſi per organa corporea: his igitur exutam atque deſtitutam, ſenſuquoq́; & motu, & operatione deſtitui:* Vt ipſis, de anima in corpore exiſtente, antecedens iſtud concedatur, tamen de anima è corpore liberata, & Philoſophi eruditi aliud fatentur, & verbum Dei teſtatur, vt 1. Cor. 13. *Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus: poſtquam autem aduenerit quod perfectum eſt, tunc quod ex parte eſt, abolebitur &c.*

DE VITA ÆTERNA.

Hic articulus in fine ponitur. 1. *Quia poſt alios impletur perfectè*. 2. *Quia eſt effectus omnium aliorum articulorum*, hoc eſt, omnes alij articuli creduntur propter hunc, & omnia quę credimus, facta ſunt, vt poſſimus credere hunc articulum, atque ita demum frui vita æterna. Hic articulus eſt Colophon totius ſalutis & vitæ æternæ.

Quæſtiones de vita ęterna præcipuæ.

1. *Quid ſit vita æterna,*

2. *A quo detur.*
3. *Quibus detur.*
4. *Quare detur.*
5. *Quando detur.*
6. *Quomodo detur.*
7. *An in hac vita poſſimus eſſe certi de vita æterna.*

1. *Quid ſit vita æterna.*

VIta apud Philoſophos varié definitur: eſt enim homonymon. *In genere eſt, vel ipſa exiſtentia animæ cum corpore, vel operatio viuentis:* id eſt, vel ipſum eſſe, vel agere quę ſunt viuentis. Sumitur enim pro actu primo & ſecundo. Ideo mors eſt deſtructio viuentis & facultatis agendi, *Vel eſt aptitudo animati ad efficiendum operationes ſibi proprias, atque etiam ipſæ operationes*, propter vnionem corporis cum anima. Generaliter, & *de Deo, & de Angelis, & de hominibus, eſt exiſtentia viuentis, & facultas qua viuens præditum exercet opera vitæ.* Spiritus etiam viuunt: at id non habent ex vita, ſed ex eſſentia. Cùm autem dicimus *vitam æternam*, fit reſtrictio vocabuli: loquitur enim de vita æterna hominum, & Angelorum. *Aeternum dicitur.* 1. *quod principio & fine caret.* 2. *Quod principio caret, & finem habet*, vt decreta Dei. 3. *Quod principium habet, ſed finem non eſt habiturum*, vt vita æterna.

Videtur autem inexplicabilis hæc quæſtio, quia dicitur de ea, *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in mentem hominis venerunt, quæ parauit ijs Deus, qui ipſum diligunt.* Quid autem ex ſcriptura de hac queſtione cognoſci poſſit, videbimus. Eſa. 64.4. 1.Cor.2.9.

Vita in genere eſt ipſum viuere, ipſum eſſe viuentis, id eſt, præditum eſſe anima, quæ anima eſt id, quo viuimus, & vita animalis eſt manſio animæ in corpore animato: & operatio animæ, vel animæ facultas efficiens actiones animato proprias. Anima ſiquidem eſt vitæ forma eſſentialis, qua quæ prædita ſunt, viuunt.

Vita æterna nihil aliud eſt niſi eſſe hominis regenerati: quod eſſe eſt habere imaginem Dei inſtauratam ad, quam initio

fuimus conditi. Sedad *hanc explicandam definitione pleniore opus eſt.* Itaq; *vita æterna eſt habitatio Dei in Angelis & hominibus per Spiritum ſanctum, & accenſa per eundem Spiritum in illorum cordibus vera agnitio Dei, eius voluntatis, & operum diuinorum omnium, & vera atque integra iuſtitia & ſapientia, id eſt conformitas voluntatis & virium & operationum integra cum mente & voluntate Dei: item* Lætitia *in Deo acquieſcens, & ſufficientia omnium bonorum in Deo ſecundùm animam & corpus, quę nunquam interrumpetur, impedietur, aut finietur.* Partium Definitionis huius pro-
Ioa.17.3. batio facilis eſt. 1. Eſt agnitio Dei & ſapientia. *Hæc eſt vita æterna vt te ſolum cognoſcant eſſe verum Deum, &*
Luc.20.35. *quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* 2. Eſt iuſtitia. *Pares Angelis*
Ioa.16.22. *ſunt & erunt filij Dei, quum ſint filij reſurrectionis.* 3. Eſt lætitia. *Gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.* 4. Eſt ſufficien-
Apoc.21.22 tia in Deo. *Dominus Deus omnipotens Templum illius eſt, id eſt, Agnus. Neque vrbs iſta eget Sole vel Luna, vt luceant in ea:*
& 23. *nam gloria Dei illuſtrauit eam, & lucerna eius eſt Agnus.* Quę
1.Co.13.10. hic habemus bona omnia tunc erunt perfecta. *Poſtquam*
Apoc.21.4. *aduenerit quod perfectum eſt, tum quod perfectum ex parte eſt,*
Luc.1.33. *abolebitur.* 5. Non interrumpetur. *Abſterget omnem lachri-*
Dan.7.27. *mam. Regni eius non erit finis.* Regnum *autem, & poteſtas, & magnitudo regni, quæ eſt ſubter omne cælum detur populo ſanctorum Altiſſimi, cuius regnum ſempiternum eſt, vel æternum,* id eſt, quod fine & principio caret.

5. *Vita æterna eſt quod principium habet, ſed fine caret.* Hoc tertio modo etiam nos vita æterna fruemur.

Ob. Vita æterna eſt, viuere in æternum. At impij etiam ſuſcitabuntur, & immortales erunt, eò quod viuent in æternum. Ergo impij æternam vitam habebunt. *Reſp.* Vitæ æternæ nomine, non intelligitur præſentia animæ in corpore, id eſt, animalis vita: ſed hac præſuppoſita, intelligitur ſpiritualis vita quã S. S. proprio ſuo officio efficit. Cum
Eſa.66.24. animali autem vita in impiis erit coniuncta. 1. *reiectio à*
Mat.8.12.& *Deo.* 2. *priuatio agnitionis & gratiæ Dei.* 3. *perpetuus & in-*
22.13.& 24. *enarrabilis cruciatus. Vermis eorum non morietur. Illic erit*
21.&15.30. *fletus & ſtridor dentium.* Ex his intelligitur quòd mors

æterna

æterna ſit, eaque ſic dicatur, non quia ſemel moriendo ea defungentur reprobi, ſed quia perpetuò morientur, & perpetuos cruciatus ſentient.

2. *A quo vita æterna detur.*

SOlus Deus dat vitam æternam, & quidem Pater eam dat per Filium & Spiritum ſanctum. De Patre dicitur, *Sicut Pater excitat mortuos & viuificat, ita & Filius quos vult, viuificat.* In eodem hoc dicto, idem de Filio hoc dicitur, ſicut & ſequentibus. *In ipſo vita erat. Pater futuri ſeculi vel æternitatis. Ego vitam æternam do eis,* ſcilicet non merito tantùm, ſed etiam efficacia. De Spiritu ſancto ſimiliter dicitur, *Niſi quis regeneratus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt ingredi in regnum Dei. Is qui excitauit Chriſtum à mortuis, ſuſcitabit etiam mortalia veſtra corpora per inhabitantem eius Spiritum in vobis.* Atque hoc teſtimonium eſt obſeruandum, ad vtriuſque Deitatem probandam. Ioa.5.21. Ioa.1.4. Eſa.9.6. Ioa.10.28. Ioa.3.5. Rom.8.11.

Ob. *Atqui etiam miniſtri vitam dant, iuxta illud Pauli: Per Euangelium in Ieſu Chriſto ego vos genui.* Reſp. Chriſtus & Spiritus ſanctus dant vitam propria ſua potentia: miniſtri ſunt tantùm inſtrumenta, per quæ Chriſtus virtute ſui ſpiritus agit & moderatur. Inſt. *At Chriſtus communicata potentia vitam dat. Ergo non propria.* Reſp. Dat eam potentia communicata, ſed ab æterno, per ſui generationem. *Sicut Pater habet vitam in ſe ipſo, ſic dedit & Filio vitam habere in ſe ipſo.* 1.Co.4.15. Ioa.5.26.

3. *Quibus detur vita æterna.*

DAtur vita ęterna ſolis & omnibus electis. *Ego vitam æternam do eis,* ſcilicet ouibus meis, id eſt, electis. *Ego pro iis rogo: non pro mundo rogo, ſed pro iis quos dediſti mihi, quia tui ſunt:* & paulò pòſt, *Quos dediſti mihi, ego cuſtodiui, & nemo ex iis periit, niſi filius ille perditionis.* Item fides & pœnitentia ſunt electorum tantùm: hęc autem ſunt pars vitæ æternæ: Ergo vita æterna eſt electorum tantùm. *Electi aſſecuti ſunt, reliqui occalluerunt.* Obſeruandum hoc loco, cùm quæſtio eſt, *quibus detur* Ioa.10.28. Ioa.17.9.12. Rom.11.7.

vita æterna, melius eſſe, vt reſpondeamus, dari vitam æternam electis, quàm vt eam conuerſis dari dicamus. Nam ſi conuerſio & fides ſunt æternæ vitæ principium: dari vitam æternam conuerſis idem eſſet, ac ſi diceres, viuentibus vitam dari.

4. *Quare detur æterna vita.*

CAuſa impulſiua vitæ æternæ nobis datæ, eſt ſola gratuita miſericordia Dei (Nam bonum eſt communicatiuum ſui) & amor eius erga genus humanum, ac nobis dari vult, & dat vitam æternam, duntaxat propter interceſſionem & meritum Chriſti nobis imputatum, quo interueniente, magis illuſtratur Dei miſericordia, quàm ſine eo. Nullum autem hominis opus in nobis, vel præuiſum, vel præſens, eſt huius vitæ æternę cauſa, ad quam tamen per multa media adducimur. Ante vitæ æternæ initium opera merentur mortem æternam: poſt eius initium, omnia opera noſtra ſunt eius effectus: nihil autem eſt ſui ipſius cauſa. *Finalis cauſa, propter quam nobis vita æterna datur, eſt vt Dei miſericordia agnoſcatur & celebretur á nobis.*
Eph. 1. 6. *Ad laudem glorioſæ gratiæ ſuæ, qua nos gratis effecit ſibi gratos in illo dilecto.* Propter eandem cauſam Deus dat nobis vitam ęternam, propter quam nos elegit.

5. *Quando detur vita æterna.*

IN hac vita datur vitæ æternæ principium, & quidem neceſſariò. Nam cui hîc vita æterna data non fuerit inchoatiuè, id eſt, qui hîc non cœperit ſentire partem ę-
2. Cor. 5. 2 ternæ vitæ, fidem ſcilicet, & conuerſionem, huic vita ſempiterna nunquam poſt hanc vitam dabitur. *In hoc ſuſpiramus, expectantes domicilio noſtro, quod è cælo eſt, ſuperindui. Siquidem etiam induti, non nudi reperiemur.* Conſummatio vitæ æternæ, eſt poſt hanc vitam: quibus enim hîc vita ęterna datur inchoatione, iis tunc illa dabitur cum perfectione ſeu conſummatione. Atque huius conſummationis duo ſunt gradus. Vnus, quum anima mox defertur in cœlum, quia morte corporali, liberamur ab omni infirmitate: alter, eſt maior & ſub-

limior, cùm in corporum reſurrectione rurſus animæ corporibus vnientur, quia poſt reſurrectionem reddemur glorioſi, & *videbimus Deum ſicuti eſt. Qui ſermonem* Ioa.5.24.
meum audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam & in condemnationem non veniet, ſed tranſiuit á morte in 1.Ioa.3.2.
vitam. Nunc filij Dei ſumus, ſed nondum patefactum eſt nobis quod erimus: ſcimus autem fore, vt quum ipſe patefactus fuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.

6. *Quomodo vita æterna detur.*

D*Atur nobis æterna vita per S. S.* ac *S. S*. eam nobis dat in hac quidem vita per miniſterium verbi: per verbum efficit in nobis cognitionem Dei & voluntatis diuinæ: cognitionem ſequitur ſtudium ac deſiderium magis magiſque cognoſcendi Deum, & ad ipſius voluntatis præſcriptum viuendi. Datur hîc infantibus ita vt habeant inclinationem ad pœnitentiam & fidem. Cæterùm æternę vitæ conſummatio poſt hanc vitam nobis dabitur immediaté. *Quòd autem nobis illa mediatè detur per verbum,* apertis Scripturæ teſtimoniis euincitur. *Quo ibimus?* (inquiunt diſcipuli) *verba vitæ* Ioa.6.68.
habes. Ego vos in Chriſto Ieſu genui per Euangelium. Euan- 1.Cor.4.15
gelium eſt potentia Dei ad ſalutem cuiuis credenti. Atque Rom.1.16.
hæc eſt ordinaria ratio dandi nobis hoc initium vitæ æternæ, nempe per miniſterium verbi mediatè. Alia tamen & infantium ac miraculorum ratio.

7. *An in hac vita poſſimus eſſe certi de vita æterna.*

I*N hac vita non tantùm poſſumus, ſed etiam debemus eſſe certi de vita æterna,* vel eam non habebimus. Solis enim & omnibus electis datur. *Poſſumus autem de ea certi eſſe ex fide,* ex fiducia nimirum de Dei bona voluntate erga nos: item *ex initio veræ pœnitentiæ,* ex propoſito ſcilicet viuendi ſecundùm Dei præcepta, denique *ex pace conſcientiæ, ex deſiderio Dei, & ex lætitia in Deo.* Hæc certitudo nititur firmis rationib. 1. *Auctor vitæ æternæ eſt immutabilis, nempe Deus.* 2. *Electio Dei eſt immutabilis.* 3. *Chriſtus in omnib. quæ à patre petit exaudietur. Atqui* Ioa.17.11.
petijt, vt pater ſeruaret quos ipſi dederat. 4. *Deus non vult* 24.

vt petamus bona ad ſalutem neceſſaria, cum conditione. Soli-
2.Tim.2.19. *dum ſtat Dei fundamentum, Deus nouit ſuos. Oues meas nemo*
Ioa.10.28. *rapiet ex manu mea, &c. Ego vitam æternam do iis:* ac non
eſſet vita æterna, ſi poſſet abrumpi. De conſummatione vitæ æternæ debemus eſſe certi ex eius initio.
Rom.11.29. *Dona enim Dei ſunt talia, quorum eum non pœniteat. Fidelis eſt Deus:* ideo ſicut inchoauit, ſic etiam perficiet. Proinde de perſeuerantia & conſummatione vitæ æternæ dubitare, eſt fidem & veritatem Dei euertere. De principio autem vitæ æternę certi ſumus potiſſimum ex vera fide, quæ reſiſtat dubitationibus, id eſt,
Marc.9.24. quæ propoſitum habeat repugnandi Diabolo, & clamet, *Credo Domine, ſuccurre incredulitati meæ.* Sed hæc fides non poteſt eſſe ſine pœnitentia, ideoque ex certa etiam pœnitentia certi ſumus de initio vitę æternæ, ac proinde ſimul de eius conſummatione.

Quæ iam dicta ſunt de hoc articulo ſatis declarant, *quid ſit credere vitam æternam*: nempe certò ſtatuere. 1. *Poſt hanc vitam, fore etiam vitam, in qua Eccleſia glorificabitur, & Deus ab ea celebrabitur in æternum.* 2. *Me etiam membrum eſſe iſtius Eccleſiæ, & ideo participem vitæ æternæ.* 3. *Me etiam in hac vita habere initium eius.*

DE IVSTIFICATIONE.

HÆc doctrina *de iuſtificatione, eſt* vnum ex præcipuis fidei noſtræ capitibus, non tantùm quia de præcipuis rebus agit, ſed etiam quia hæc doctrina maximé ab hæreticis in controuerſiam vocatur. *Duæ* enim *ſunt præcipuæ controuerſiæ inter Eccleſiam & hæreticos*: prior *de Doctrina de Deo*, altera *de hac*. atque euerſa alterutra harum doctrina, reliquæ partes fidei noſtræ facillimè ruunt. Quamobrem, in doctrina de Deo & iuſtificatione, maximè nos aduerſus hereſes munire debemus.

Quæſt.

Quæſtiones præcipuæ.

1. *Quid ſit iuſtitia in genere.*
2. *Quotuplex ſit iuſtitia.*
3. *Quid iuſtitia differat á iuſtificatione.*
4. *Quæ ſit noſtra iuſtitia.*
5. *Quomodo illa fiat noſtra.*
6. *Cur fiat noſtra.*
7. *Cur ſola fide.*

1. *Quid ſit iuſtitia in genere.*

IVſtitiæ definitio tam generalis vix poteſt dari, quæ Deo ſimul & creaturis competat, (eòque quæ ſummis iuſtitiæ generibus, increatæ ſcilicet & createę competat) niſi valdè homonymôs. Nam increata iuſtitia eſt Deus ipſe, qui nimirum norma eſt & regula omnis iuſtitię. *Creata iuſtitia* eſt effectus increatæ ſeu diuinæ iuſtitiæ in creaturis rationalibus. Hęc iuſtitia creata definiri poterit generaliter, ita vt definitio omnibus eius ſpeciebus ſit communis. *Iuſtitia igitur in vniuerſum* (quatenus illa creaturis rationalibus competit) *eſt impletio legum ad rationales creaturas pertinentium: vel eſt conformitas creaturarum rationalium cum legibus ad ſe pertinentibus.* Poteſt etiam hoc modo definiri: *Iuſtitia eſt conformitas cum Deo, ſeu cum lege Dei: vel, eſt impletio legis diuinæ.* Iuſtitia eſt ἐννομία, ſicut peccatum eſt ἀνομία: *ac Iuſtitia dicitur à iure,* quod eſt ipſa lex: conformitas cum lege, eſt ipſa iuſtitia. Hoc tenendum eſt, quia oportet nos iuſtificari per impletionem legis, & ſcire debemus per Euangelium non aboleri legem, ſed ſtabiliri: nam Euangelica iuſtitia eſt legis impletio: non autem pugnat quicquam cum lege. 1.Ioa.3.4.

Ob. I*uſtus eſt Deo conformis.* I*uſtificare eſt iuſtum facere. ergo iuſtum facere eſt legi conformem facere.* R*eſp. concedo totum: ſcilicet vel in ſe, vel in alio. Idem autem ſunt iuſtitia aliena imputata, iuſtitia Euangelij, iuſtitia fidei.* Eſt igitur *iuſtificare, abſoluere aliquem à peccato, propter iuſtitiam, quæ vel in ipſo, vel in alio eſt.* Probatur hæc ſignificatio ex tota

Epiſtola

Epiſtola ad Romanos: *Imputatum eſt ei ad iuſtitiam.*

2. *Quotuplex ſit Iuſtitia.*

IVſtitia (loquimur in genere de creata) *eſt Legalis & Euangelica. Legalis iuſtitia eſt impletio legis, præſtita ab eo, qui per eam dicitur iuſtus.* Vel, *eſt talis impletio legis, quæ fit ab aliquo propria obedientia:* vel, *eſt conformitas in lege, quæ in eo ipſo eſt, qui iuſtus dicitur.* Hæc *iuſtitia Legalis, aut eſt in nobis, aut in angelis, aut in Chriſto,* quatenus homo eſt, tanquam in ſubiecto. *Euangelica iuſtitia eſt quidem impletio legis, ſed non eſt in eo, qui per eam dicitur iuſtus, ſed in alio, & ei qui iuſtus eſt imputatur:* eſt nimirum iuſtitia Chriſti nobis præſtita: ſeu λυτρον illud Filij Dei nobis per fidem imputatum. Definietur & hoc modo breuiter: *Euangelica iuſtitia, eſt conformitas cum lege à Chriſto præſtita, nobis autem à Deo per fidem imputata.* Legalis iuſtitia fit, *aut per obedientiam legis, aut per pœnam*: alterutrum enim lex requirit. *Quæ fit per obedientiam legis, eſt vel vniuerſalis, vel particularis. vniuerſalis eſt obſeruatio omnium legum ad nos pertinentium*, vel, eſt obedientia ſecundùm omnes leges ad nos pertinentes. *Contendatis quieti eſſe, & res*
1.The.4.11. *veſtras agere.*

Vniuerſalis eſt duplex: perfecta, & imperfecta. Perfecta,
Deut.27.26. *eſt interna & externa erga omnes leges ad nos pertinentes o-*
Gal.3.10. *bedientia:* vel, eſt conformitas perfecta interna & externa cum lege Dei. *Maledictus quicunque non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in hoc libro, vt faciat ea.* Imperfecta ſeu inchoata, *eſt conformitas tantùm inchoata & imperfecta, talis nimirum iuſtitia, quæ vel non omnia, vel non eo modo facit quicquid lex requirit.* Hæc imperfecta eſt etiam duplex. *Philoſophica & Chriſtiana. Philoſophica eſt* notitia legis diuinæ & virtutum, imperfecta, obſcura, & languida in mente, & qualecunque propoſitum in voluntate & corde faciendi recta, ſecundùm illam notitiam, & gubernatio morum ſecundùm leges. *Chriſtiana* eſt regeneratio ſeu notitia Dei & legis diuinæ, imperfecta quidem, ſed tamen illuſtrior ac perfectior, quàm

Philoſo-

Philoſophica, perficienda autem poſt hanc vitam, orta ex fide & dilectione Dei, accenſa in cordibus duntaxat renatorum, virtute Spiritus ſancti, per Euangelium, & coniuncta cum ſeria inclinatione voluntatis & cordis ad obediendum Deo ſecundùm omnia mandata ipſius.

Particularis eſt virtus ſuum cuique tribuens, eſtq; duplex: *commutatiua, & diſtributiua. Commutatiua* ſeruat æqualitatem rerum & pretiorum in commutatione & contractibus. *Diſtributiua* ſeruat proportionem in diſtributione officiorum, bonorum, præmiorum, pœnarum, tribuens perſonis conuenientia præmia & pœnas.

Eſt & alia diuiſio Iuſtitiæ, ſcilicet *Perſonæ & Cauſæ*: *Iuſtitia perſonæ*, eſt cùm perſona eſt iuſta & conformis legi. *Cauſæ*, cùm habet cauſam iuſtam & bonam in aliqua controuerſia, ſiue perſona ſit bona, ſiue mala.

3. *Quid Iuſtitia differat à Iuſtificatione.*

IVſtitia eſt ipſa conformitas cum lege, ipſa legis impletio, & res qua iuſti ſumus coram Deo*, i. ipſa ſatisfactio Chriſti in cruce præſtita. *Iuſtificatio eſt illius iuſtitiæ applicatio*, atq; hac applicatione res qua iuſti ſumus, illa ſcilicet iuſtitia & ſatisfactio Chriſti, fit noſtra, & niſi illa fiat noſtra, ſeu nobis applicetur & imputetur, non poſſumus eſſe iuſti, ſicut neq; paries fit albus, niſi albedo ei applicetur. *Eadem nimirum ratione differt* Iuſtitia à Iuſtificatione, qua albedo ab albificatione: ſic non appplicatio & imputatio ſunt idem: nam imputatio eſt quiddam anguſtius quàm applicatio. Vnus enim Deus imputat: nos verò nobis etiam applicamus.

Diuiditur autem Iuſtificatio, ſicut Iuſtitia. Alia enim eſt *Legalis iuſtificatio, quæ eſt effectio conformitatis cum Deo*, vel cum lege Dei in nobis, quum nimirum regeneramur. Alia eſt *Euangelica Iuſtificatio, quæ eſt applicatio* Iuſtitiæ *Euangelicæ: non autem transfuſio qualitatum in nos*: vel, eſt imputatio iuſtitiæ alienæ, quæ eſt extra nos, atque abſolutio in iudicio. *Non* Pſal. 143. 2

iuſtificabitur

iuſtificabitur in conſpectu tuo vllus viuens. Ergo iuſtitia qua
Pſa.14.33. nobis applicata & imputata iuſtificamur, non eſt in
nobis, ſed extra nos.

4. *Quæ ſit noſtra iuſtitia.*

NOſtra iuſtitia. i. iuſtitia Euang. qua nimirum iuſti ſumus coram Deo, non eſt conformitas noſtra cum lege: ſed *eſt ſatisfactio Chriſti præſtita legi pro nobis, ſeu pœna quam ſuſtinuit pro nobis, atque adeo tota ipſius humiliatio,* (id eſt aſſumptio carnis, ſeruitutis, penuriç, ignominię, & infirmitatis, paſſionis, & mortis tolerantia: quæ omnia ſubiit pro nobis, ſed volens) *eaque humiliatio & ſatisfactio nobis credentibus ſuis à Deo gratis imputata. Non decreueram inter vos quicquam ſcire, niſi Chriſtum*
1.Cor.2.2.
Col.2.10. *Ieſum, eumque crucifixum. In ipſo eſtis conſummati. Per vni-*
Rom.5.19. *us obedientiam iuſti conſtituentur multi. Liuore ipſius ſanati*
Eſa.53.5.6. *ſumus. Coniecit in eum Dominus iniquitates omnium noſtrûm.* Vt autem Chriſtus pro nobis obedientiam præſtare ac ſatisfacere poſſet, oportebat ipſum eſſe Mediatorem noſtrum per ſe iuſtum ac ſanctum. *Talis enim nos decebat pontifex, pius, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & ſublimior cœlis factus.* Hæc omnia vera ſunt perfectè & integrè in Chriſto. Perfectè enim pro nobis impleuit Legem. 1. *ſanctitate humanæ naturæ.* 2.
Heb.7.26. *Obedientia ſua: Nam factus eſt Patri obediens vſque ad mor-*
Phil.2.8. *tem, mortem autem crucis.* Ac prior impletio legis, nempe ſanctitas humanę Chriſti naturæ, requirebatur ad alteram, ad obedientiam ſcilicet ipſius. Hæc autem obedientia & ſatisfactio Chriſti eſt ſatisfactio noſtra, & propria noſtra iuſtitia, propter quam nos Deo placemus, propter quam apud Deum Patrem recipimur in gratiam, & quæ nobis imputatur. Imputatur quidem nobis & prior illa legis impletio, nempe humiliatio & Iuſtitia humanæ Chriſti naturæ, vt habeamur ſancti coram Deo: verùm hæc ſanctitas Chriſti nobis imputatur propter obedientiam vel ſatisfactionem ipſius: quia pro nobis iuſtitiæ diuinæ ſatisfecit, ſuſti-

nendo

nendo pœnas æternas quas oportuiſſet nos in æternum ſuſtinere. Hinc eſt quòd effuſio ſanguinis Chriſti (ſatisfactionis vtpote Chriſti complementum) ſola dicatur eſſe iuſtitia noſtra. *Sanguis Chriſti purgat nos ab omni peccato*, nempe non tantùm ab admiſſo, ſed & à futuro. 1.Ioan.1.7.

Obiect. Peccata pro quibus ſatisfecit Chriſtus, non poßunt nocere: Chriſtus autem ſatisfecit pro peccatis admiſsis & futuris. Ergo admiſſa & futura peccata non poßunt nocere. Reſpon. Connecte argumentum. Inſt. *Quod non nocet, id non eſt opus vt vitemus: futura peccata non nocent: Ergo non eſt opus vt à futuris peccatis nobis caueamus.* Reſp. 1. Nego minorem: nam Deus offenditur peccatis, quod eſt maximum damnum: deinde peccata nos ſpoliant conformitate cum Deo, & attrahunt corporales pœnas fidelibus. Diſtinguendum autem eſt inter has quæſtiones. 1. *Quomodo rationalis creatura poſſit eße iuſta coram Deo.* 2. *Quomodo homo, peccator exiſtens, poſſit eße iuſtus coram Deo.* 3. *An rationalis creatura poſſit mereri de Deo.* De prima reſpondetur, *conformitate inhærente cum Lege*, ſicuti beati homines & Angeli iuſti ſunt. De ſecunda, *Sola imputatione meriti Chriſti*: & de hac quæſtione ſermo eſt, cùm de iuſtificatione agitur. De tertia, *Nihil poteſt. Cùm omnia feceritis, dicite, Serui inutiles ſumus.* Nam ne obedientia quidem Chriſti ideo meritum eſt, quód Deo aliquid boni accedat, ſed propter perſonæ dignitatem, quòd paſſus eſt Chriſtus, dicitur meritum. Homo autem peccator iuſtus eſſe coram Deo nequit. 1. *Quia ante iuſtificationem eius opera ſunt corrupta.* 2. *Etiam poſt iuſtificationem hominis peccatoris ſunt imperfecta.* 3. *Etiamſi ſint perfecta, vt in altera vita, tamen non poßumus ſatisfacere pro peccatis præteritis*: debemus enim opera, cùm ea facimus. Luc.17.10.

5. *Quomodo ſatisfactio Chriſti fiat noſtra iuſtitia.*

HÆc quæſtio accedit, quia videtur abſurdum, nos re aliena iuſtificari. *Satisfactio vel iuſtitia Chriſti*

noſtra

uoſtra ſit, ſeu nobis applicatur, *dupliciter*, duplici nimirum applicatione. *Prior applicatio eſt Dei, qui propter illam legis impletionem à Chriſto præſtitam, nos acceptat, eamque nobis applicat*, id eſt, imputat non ſecus, ac ſi nunquam peccaſſemus, aut ſaltem pœnam ſufficientem pro noſtris peccatis exoluiſſemus. Etſi enim *Iuſtificare*, ſignificat iuſtum facere, tamen in Eccleſia aliud ſignificat, & in alia ſignificatione accipitur. Vel, Deus applicat, dum nobis imputat præſtitam à Chriſto impletionem legis, ac ſi à nobis eſſet prę̨ſtita, nec vult nos punire. *Imputare*, autem eſt acceptare ſatisfactionem Chriſti, hoc fine factam, vt ſit noſtra iuſtitia. *Nobis igitur applicamus impletionem legis à Chriſto præſtitam, cùm firmiter ſtatuimus, quòd Deus nobis eam applicet, imputet, donet, & propter eum nos pro iuſtis reputet, abſoluens nos ab omni reatu.* Sine hac applicatione prior non eſt, verùm hic poſterior eſt etiam à Deo. Deus enim primùm nobis imputat ſatisfactionem Chriſti, denique efficit fidem in nobis, qua illam imputatam nobis applicemus. Vnde etiam apparet, quòd applicationem noſtram (quæ eſt fidei) præcedat, & eius cauſa ſit applicatio diuina, licet hæc non ſit ſine noſtra, quomodo & Chriſtus ait,
Ioa. 15. 16. *Non vos me elegiſtis, ſed ego vos*. Porro certi poſſumus eſſe iuſtitiam aut ſatisfactionem Chriſti nobis imputari à Deo, quum ſeriò appetimus gratiam Dei, & ſentimus Spiritum ſanctum in nobis operari fiduciam veram in fidelium Mediatorem. Quæ de vtraque applicatione, diuina, ſcilicet, & noſtra, iam diximus, manifeſtè declarant, quid hoc loco ſignificet Iuſtificare, nimirum non ex iniuſto iuſtum facere, ſed iniuſtum pro iuſto reputare, iniuſtum abſoluere ab omni reatu, nec velle eum punire, idque propter alienam iuſtitiam, nobis per fidem imputatam.

Obiect. Atqui iuſtificare eſt iuſtu n pro iniuſto facere. Reſp. Id quidem verum eſt in genere, ſed in Eccleſia aliter accipitur. Nam *Iuſtitia legalis* eſt effectio iuſtitiæ in nobis, tanquam in vno ſubiecto. Euangelica verò iu-

ſtificatio

ſtificatio, de qua hîc agitur, eſt longe diuerſa. Subiectum enim iuſtitiæ, quæ noſtra fit Euangelica iuſtificatione, id eſt, qua per fidem nobis applicatam iuſti cenſemur, eſt ipſe Chriſtus: atque huius iuſtitiæ nos tantùm ſumus obiectum, & materia circa quam: materia in qua, eſt ſolus Chriſtus.

6. *Cur ſatisfactio Chriſti fiat noſtra.*

PErfecta legis impletio præſtita pro nobis à Chriſto, noſtra fit, aut nobis applicatur, ex ſola & gratuita Dei miſericordia, vt qui nos ab æterno prædeſtinauit, & gratis elegit, quibus illam iuſtitiam ſuo tempore ex mera gratia per fidem applicaret. *Remouenda eſt igitur omnis conſtitutio meriti:* quippe quæ cum gratia Dei pugnat, eſtque gratiæ diuinæ negatio. Nam gratia & miſericordia Dei eſt ſola vtriuſq; applicationis cauſa. Ipſe pro immenſa bonitate ſua meritum Chriſti nobis applicat, & facit vt illud nobis applicare poſſimus. Cauſa itaque cur hæc fiat applicatio, eſt in ſolo Deo: nequaquam autem in nobis: nempe nec aliud in nobis præuiſum, nec etiam ipſa apprehenſio iuſtitiæ. Omnia enim dona in nobis ſunt effectus applicationis meriti Chriſti: proinde, nullo modo propter opera, quæ nos facimus, illud Chriſti meritum nobis applicatur, ſed hoc fit, vt docet Apoſtolus, ſecundùm beneplacitum voluntatis ſuæ. Vnde etiam dicitur, *Quid habes, quod non acceperis? Gratia eſtis ſeruati per fidem, idq; non ex vobis: Dei donum eſt.* Atque hîc obſeruandum, non idem eſſe, *Gratia Dei ſeruari, & fide iuſtificari*: illud enim *ſignificat cauſam impulſiuam in Deo*: *hoc verò cauſam inſtrumentalem in nobis*, qua apprehendimus iuſtitiam Chriſti nobis imputatam. Chriſtus habet ſe ad iuſtificationem, 1. *vt ſubiectum & materia, in qua eſt noſtra iuſtitia.* 2. *vt cauſa impulſiua, quia impetrat.* 3. *vt efficiens principalis, quia vnà cum patre iuſtificat.* 4. *Quia dat fidem, qua credimus.* Miſericordia Dei habet ſe, *vt cauſa impulſiua in Deo.* Satisfactio Chriſti eſt *formalis cauſa iuſtificationis.*

7. *Cur ſola fide ſatisfactio Chriſti fiat noſtra.*

SOla fide ſatisfactio Chriſti fit noſtra. 1. *quia fides eſt vnicum inſtrumentum apprehendens ſatisfactionem Chriſti.* 2. *Quia proprius actus fidei, non autem alter actus virtutis, eſt applicatio, vel apprehenſio meriti Chriſti:* imò fides nihil aliud eſt, quàm acceptatio ipſa, vel apprehenſio iuſtitiæ alienæ, meritique Chriſti. 3. *Sola fide*: quia ſolo fidei obiecto iuſtificamur, nempe ſolo merito Chriſti extra quod nulla eſt iuſtitia noſtra, vel eius pars. Gratis enim iuſtificamur propter Chriſtum ſine operibus: nihil præter Chriſti meritum eſt iuſtitia noſtra coram Deo, neque ex toto, neque ex parte: tantùm accipiendo & credendo alienam iuſtitiam, non faciendo, iuſtificamur. Non faciendo, nec merendo, ſed ſola acceptione ſumus iuſti. *Sola igitur fide iuſtificamur, id eſt, per fidem*, vt Paulus loquitur, tanquam per medium & inſtrumentum: *non autem propter fidem,* vt aiunt Papiſtæ, qui volunt vtramque hanc formulam admittere: ac ſi fides eſſet quidem applicatio, qua nos iuſtitiam Chriſti applicemus nobis, ſed eſſet etiam præterea opus aliquod ſeu meritum, quo mereamur eſſe iuſti. Excluſiua autem (*ſola*) additur, vt excludatur omne noſtrum meritum, & fides correlatiuè intelligatur: vt ſit ſenſus, Meritum Chriſti nos iuſtificat, non ipſa fides: apprehenſum nos iuſtificat, non ipſum apprehendens inſtrumentum. Poteſt & ſine relatione intelligi hæc propoſitio. Fide iuſtificamur, hoc eſt, per fidem, vt per medium. At, fides ei imputata eſt ad iuſtitiam, & aliæ eiuſmodi propoſitiones neceſſariò intelligendæ correlatiuè. *Imputata eſt ei fides ad iuſtitiam,* quatenus nimirũ fides eſt apprehenſæ iuſtitiæ apprehendens inſtrumentum, velut organum ſeu manus, qua accipitur Iuſtitia Chriſti: atque hac ratione fides prorſus excluditur ab eo, quod fide accipitur: cum qua tamen fidei natura pugnaret, *Propter fidem nos eſſe iuſtos.* Nam ſi propter fidem, iam fides non eſſet acceptatio alienæ iuſtitiæ, ſed eſſet meritum & cauſa propriæ iuſtitiæ, nec alienam ſatisfacti-

onem,

onem, qua non haberet opus, acciperet.

Obiectiones contra doctrinam de iuſtificatione.

OB.1. *Fide iuſtificamur. Fides eſt opus. Ergo huius operis (nempe fidei) merito iuſtificamur. Reſp.* Primò nego conſequentiam, quia plus eſt in concluſione: quàm in præmiſſis: ex quibus ſequitur tantùm, quòd illo opere, tanquam inſtrumento vel medio, iuſtificemur, non tanquam cauſa impulſiua. Aliud autem eſt, *per fidem iuſtificari*, id eſt, iuſtificari, mediante fide ſola, ſanguine Chriſti: aliud item *propter fidem iuſtificari*, id eſt, propter meritum fidei. 2. Mutatur genus prædicationis, nam fides in maiore córrelatiuè ſumitur, in minore ſumitur propriè,

Ob.2. Iuſtitia eſt id quo formaliter ſumus iuſti. Fides eſt iuſtitia. Ergo fide formaliter ſumus iuſti. Reſp. Nego conſequentiam, qua mutatur genus prædicationis. Nam maior accipitur propriè, minor verò ſumitur per metalepſin.

Obiect.3. Fides imputatur ad iuſtitiam, vt inquit Paulus: Ergo propter fidem ſumus iuſti. Reſp. Eſt Metalepſis: quia correlatiuè per fidem, quæ imputatur ad iuſtitiam, intelligitur obiectum fidei. *Meritum* enim *Chriſti*, quod apprehenditur fide, *propriè eſt iuſtitia noſtra, eſtque hoc meritum Chriſti formalis cauſa noſtræ iuſtitiæ. Efficiens noſtræ iuſtitiæ eſt Deus,* illud meritum Chriſti nobis applicans. *Inſtrumentalis cauſa iuſtitię noſtræ eſt fides.* Proinde hæc propoſitio, *Fide iuſtificamur,* legaliter intellecta cum Papiſtis non eſt vera, ſed blaſphema: correlatiuè autē accepta, id eſt, Euangelicè, eſt vera. Correlatiuum enim fidei eſt meritum Chriſti, quod fides tanquam inſtrumentum apprehendit.

Obiect.4. Quod non eſt ſolum, non iuſtificat ſolum. Fides non eſt ſola. Ergo, &c. Reſp. Eſt fallacia compoſitionis: componitur enim *ſolum* in concluſione cum prædicato, in præmiſſis verò vel antecedente cum verbo, *eſt.* Verum eſt argumentum, ſi in concluſione, *ſolum*, non diuellatur à verbo, *Eſt*, ſed cum eo coniungatur, hoc

 modo

modo: Fides ergo non iuſtificat ſola. i. exiſtens ſola: Nam ſi ita accipiatur, valet conſequentia: fides enim nunquam eſt ſine operibus, tanquam ſuis effectis.

Ob.5. Quod requiritur in iuſtificandis, ſine eo fides non iuſtificat. Bona opera requiruntur in iuſtificandis. Ergo ſine bonis operib. fides non iuſtificat. Et per conſequens non dicendum eſt excluſiuè, ſola fide nos iuſtificari. Reſp. Eſt ambiguitas in particula *ſine*, quæ nimirum in maiore ſic accipitur: Fides, ſine eo ſcilicet exiſtens, non iuſtificat. Eadem hîc eſt fallacia quæ in obiectione præcedente. Minor etiam eſt explicanda. In iuſtificandis plura requiruntur, ſed non eodem modo. *Fides requiritur in iuſtificandis*, tanquam inſtrumentum apprehendens alienam iuſtitiam. *Bona opera in iis requiruntur*, non tanquam cauſæ iuſtificationis, ſed tanquam fidei effecta ac veluti fidei ac gratitudinis teſtimonium. Fides enim non eſt ſine ſuo fructu. Applicare autem meritum Chriſti eſt proprius actus fidei: reliqua bona opera non item, quatenus & illa proueniant ex fide: quocirca & *alio modo requiritur in iuſtificandis apprehenſio meriti Chriſti quàm cætera bona opera. Fides enim* cum illo actu ſuo proprio (ſine quo fides conſiderari nequit) requiritur tanquam neceſſarium inſtrumentum quo meritum Chriſti nobis applicamus. *Opera verò* bona non requiruntur, vt iis apprehendamus meritum Chriſti, & multò minùs vt propter ea iuſtificemur, ſed vt iis oſtendamus fidem noſtram, quæ ſine bonis operibus mortua eſt, & non niſi ex iis cognoſcitur. Quicquid neceſſe eſt cohęrere cum cauſa, id non propterea neceſſarium eſt ad effectum proprium: ſed bona opera licet neceſſariò cum fide cohęrent, non tamen ad apprehenſionem meriti Chriſti neceſſaria ſunt, quare præter fidem & iis debeamus illud nobis applicare.

Obiect.6. Meſſias adfert iuſtitiam ſempiternam. Iuſtitia imputata non eſt æterna. Ergo ea non iuſtificamur. Reſp. Iuſtitia Chriſti dicitur æterna fore iuſtitia, ſed non eodem modo. Nam *in vita futura diuerſo modo erimus iuſt.*

quàm in hac. Licet enim eàdem iuſtitia tunc erimus iuſti, nempe iuſtitia Chriſti nobis imputata, cum hac tamen & legalis iuſtitia continuabitur, ita vt etiam Iuſtitia legali tunc perfectè futuri ſumus iuſti, quia nunc tantùm inchoatione iuſti ſumus. Hęc vtraque iuſtitia legalis, vt & Euangelium, æterna eſt continuatione, & quidem Euangelica, id eſt, iuſtitia Chriſti nobis imputata, æterna eſt continuatione imputationis. Iuſtitia autem Legalis continuatione bonorum operum æterna eſt, quatenus nimirum bonis operibus continuatur: primùm in hac vita, donec tandem poſt hanc vitam perficiatur, & fiat perfecta: deinde continuatur in æternum.

Ob.7. Notitia non iuſtificat, fides eſt notitia. Ergo fides non iuſtificat. Reſp. Notitia ſcilicet ſola non iuſtificat. Fides autem iuſtificans non tantùm eſt notitia, ſed etiam fiducia, qua, tanquam medio, nobis applicamus meritum Chriſti. Ac *multùm differunt notitia ac fiducia.* Illa eſt in intellectu, hęc verò in voluntate: itaque fiducia non tantùm eſt alicuius rei cognitio: ſed etiam voluntas & propoſitum faciendi aut applicandi hoc quod cognoſcimus, vel in eo acquieſcendi, ita vt ſimus ſecuri, ac de eo lætemur. Ergo fiducia, ſeu fiduciam habere eſt, quod Germanicè dicitur *Vertavven.*

Obiect. 8. Iacobus ait, Videtis ex operibus iuſtificari hominem, & non ex fide tantùm? Reſp. 1. Loquitur de iuſtitia Iac.2.24.
qua ex operibus noſtris coram hominib. iuſtificamur, id eſt, iuſti comprobamur, ſeu comperimur eſſe iuſtificati: non autem loquitur de iuſtitia qua coram Deo iuſtificamur, id eſt, qua à Deo pro iuſtis reputamur. Nam dicit eodem cap. *oſtende mihi fidem tuam ex operibus, & ego tibi oſtendam ex operibus meis fidem meam.* 2. Loquitur non de fide vera ſeu viua, ſed de mortua, quæ caret operibus.

Ob. 9. Mala opera damnant. Ergo bona iuſtificant. Reſp. 1. Contraria non ſunt paria: mala enim opera ſunt perfectè mala, bona autem imperfectè. 2. Etiamſi bo-

na opera eſſent perfectè bona, non tamen mererentur vitam æternam, cùm ſunt debita. Malis operibus datur merces ordine iuſtitiæ: bonis verò nõ item, quia ad ea facienda ſumus obligati. Creatura enim obligata eſt creatori, nec illa ex aduerſo obligare ſibi Deum poteſt vllis operibus aut modis ad ſibi benefaciendum.

1.Ioh.3.7. *Ob.* 10. *Ioannes inquit, qui facit iuſtitiam iuſtus eſt: Ergo non qui credit.* *Reſ.* Iuſtus eſt, nempe coram hominibus, id eſt, faciendo iuſtitiam ſe iuſtum aliis declarat: verùm coram Deo non faciendo iuſtitiam, ſed credendo ſumus iuſti. 2. Indicat non quo modo ſumus iuſti, ſed quales ſint iuſti, quum dicit, qui eſt regeneratus, eſt etiam iuſtificatus.

Luc.7.47. *Obiect.* 11. *Chriſtus ait, remiſſa ſunt ei peccata multa, quia dilexit multum. Ergo bona opera ſunt cauſa iuſtificationis.* *Reſp.* Chriſtus hîc argumentatur à poſteriore ad prius, ab effectu ad cauſam. *Remiſſa ſunt peccata multa, ideo dilexit multum:* & quia magnus beneficij ſenſus eſt in illa muliere, ideo neceſſe eſt multa ei peccata remiſſa eſſe. Hunc eſſe ſenſum patet ex parabola. 2. Non quicquid eſt cauſa conſequentiæ, eſt etiam cauſa conſequentis rei. Eſt ergo fallacia conſequentis ſi addatur, Ergo propter dilectionem remiſſa ſunt ei multa peccata. Nam (*Quia*) non ſemper ſignificat cauſam rei conſequentis: non ſequitur, Sol ortus eſt, quia dies eſt: Ergo dies eſt cauſa ortus Solis: contrarium potiùs eſt verum.

Ob. 12. *Quod non eſt in Scriptura, non eſt docendum aut retinendum: Sola fide nos iuſtificari, non eſt in ſcriptura, ſiue quod ad verba, ſiue quod ad ſenſum: Ergo non eſt retinendum.* *Reſp.* Ad maiorem. Quod non eſt in Scriptura ſcilicet quod ad verba, & quod ad ſenſum. At ſola fide nos iuſtificari, continetur in Scriptura quod ad ſenſum: dici-

Rom.3.28. mur enim *gratis iuſtificari, ſine operibus legis: fide: ſine me-*
Gal.2.16. *rito: non ex iuſtitia, quam fecimus nos: ſanguis Ieſu Chriſti*
Eph.2.8.9. *nos purgat ab omni peccato.* Ergo nullum opus erit meri-
Tit.3.5. tum. Si nullum opus, Ergo ſola fide iuſtificamur ap-
1.Ioh.1.7.

prehendente

prehendente meritum Chriſti. Eſt igitur omnino particula (*ſola*) retinenda. 1. *Vt à iuſtificationis negotio omne meritum vel fidei vel operum noſtrorum remoueatur.* 2. *Vt oſtendatur neceſſariò fidem non fidei meritum requiri ad iuſtitiam.* Quia iuſtitia ſeu meritum Chriſti tantùm per fidem datur, & hoc ſolo medio iuſtitiam illā accipimus.

Obiect. 13. *Si Chriſtus pro nobis ſatisfecit, non iuſtificabimur gratis, ſed propter meritum.* *Reſp.* Iuſtificamur gratis reſpectu noſtri, non gratis, reſpectu Chriſti, cui ſatis magno conſtitit noſtra ſalus.

Obiect. 14. *Merces ſupponit meritum, ita vt vbi merces eſt, ibi ſit & meritum. Merces enim ſeu præmium & meritum ſunt correlatiua, quorum vno poſito ponitur & alterum.* Sed *bonis operibus præmium proponitur vita æterna. Ergo & meritum bonorum operum eſt vita æterna.* *Reſp.* Maior aliquando vera eſt de creaturis, vt cum homines de hominib. mereri poſſunt: ſed nec ſemper apud homines ibi meritum eſſe conſequitur vbi ſit merces. Nam & ab hominibus præmia ſæpè dantur non ex merito. Impropriè autem de deo dicitur, quòd ab eo vita æterna proponatur operibus noſtris vt merces: nihil enim operib. noſtris mereri poſſumus apud deum. Quin & hac potiſſimum de cauſa Deus dicit, mercedem ſe operibus noſtris tribuere, vt oſtendat bona opera ſibi placere.

Obiect. 15. *Quod non requiritur ad iuſtificationem, non eſt neceſſe facere. Bona opera non requiruntur ad iuſtificationem. Ergo non eſt neceſſe ea facere.* *Reſp.* Nego maiorem, ſi ponatur illa vniuerſaliter: quia gratitudinis ergô bona opera facere debemus. Sin particulariter ſumatur maior, ſunt puræ particulares: ſunt autem bona opera tanquam effectus ſine quo cauſa, nempe fides, eſſe nequit. Ideò neceſſaria ſunt quidem bona opera, ſed non tanquam cauſa ſeu meritum iuſtitiæ.

Obiect. 16. *Qui iuſtificatur duabus rebus, non iuſtificatur vna ſola. Sed nos præterquam quod fide iuſtificamur, etiam iuſtificamur merito & obedientia Chriſti: Ergo non ſola fide.* *Reſp.* Qui iuſtificatur duabus rebus, is non iuſtificatur vna

ſola, ſcilicet eodem modo. Nos autem iuſtificamur duabus reb. ſed diuerſo modo. Iuſtificamur. n. fide, tanquam inſtrumento apprehendente iuſtitiam: merito autem Chriſti, tanquam cauſa formali noſtræ iuſtitiæ.

Obiect. 17. *Doctrina quæ reddit homines profanos, non eſt proponenda. Sed hæc doctrina, nos operib. non iuſtificari, reddit homines profanos. Ergo, &c.* *Reſp.* Eſt fallacia accidentis in minori. *Inſt. Etiam per accidens mala, ſunt fugienda. Sed doctrina hæc reddit homines per accidens malos. Ergo, &c.* *Reſp.* Ad maiorem, fugienda ſunt per accidens mala, ſi non ſubſit maior cauſa propter quam non ſunt illa omittenda, quę per accidens reddunt homines malos. Atqui nos habemus maiores cauſas, cur debeat hæc doctrina proponi, nimirum. 1. mandatum dei. 2. noſtram ſalutem.

Obiect. 18. *Chriſtus attulit nobis iuſtitiam æternam. Hæc iuſtitia applicata non eſt æterna. Ergo, &c. Sed Deus ipſe eſt iuſtitia noſtra.* Reſ. ad antecedens. *Iehoua iuſtitia noſtra*, id eſt iuſtificator noſter. Deinde, Nego minorem, quia imputata & applicata Chriſti iuſtitia eſt ſempiterna. Continuatione in hac vita ſumus iuſti, & in altera vita conſummatione: tunc perficietur iuſtitia. Illa iuſtitia, quæ eſt Deus ipſe, non eſt in nobis: quia Deus ſic eſſet accidens creaturæ, & iuſtitia in homine. Iuſtitia enim & virtus ſunt res creatæ in nobis, non eſſentia Dei. Præterea, Oſiander non diſtinguit cauſam ab effectu. Sicut non viuimus aut ſapientes ſumus eſſentia Dei (hoc enim perinde eſt ac ſi dicas, nos æquè ſapientes eſſe ac deum) ita etiam non iuſti ſumus eſſentia dei. Nihil igitur magis eſt impium, quàm dicere iuſtitiam eſſentialem Creatoris eſſe iuſtitiam creaturarum. Inde enim ſequeretur, nos habere iuſtitiam Dei, immo ipſam Dei eſſentiam. Oportet diſcerni cauſam ab effectu, creatam ab increata iuſtitia.

Obiect. 18. *Vbi non eſt peccatum, ibi non habet locum remiſſio ſeu imputatio. In altera vita non erit peccatum. Ergo, &c.* *Reſp.* In altera vita non erit remiſſio peccati præſentis: ſed remiſſio facta in hac vita, ſemper durabit.

Imò

Immo etiam illa conformitas cum Deo in altera vita erit effectus huius imputationis.

Obiect. 19. *Decem aurei ſunt pars centum aureorum in ſoluendo debito. Ergo etiam bona opera poſſunt eſſe pars aliqua iuſtitiæ. Reſp.* Eſt diſſimilitudo: quia decem aurei ſunt pars integra centum aureorum. Opera autem noſtra non ſunt pars integra & perfecta.

Ob. 20. *Quod non poteſt nocere, id non eſt cauendum. Futura peccata non nocent. Ergo non ſunt cauenda. Reſp.* Nego minorem: quia Deus offenditur, quod eſt maximum damnum. 2. Ad maiorem: ſiue caueamus, ſiue non. futura peccata autem non nocent, ſi caueamus. 2. Maximè nocent, quia (vt iam dictum eſt) nos ſpoliant conformitate cum Deo, & attrahunt corporales pœnas, etſi non æternas fidelibus.

Ob. 21. *Dicitur opus Phineæ imputatum ei fuiſſe ad iuſtitiam. Reſp.* Sententia eſt, quòd Deus approbauerit opus eius: non autem quòd eo opere ſit iuſtificatus. Pſ.106.31.

Solo autem Chriſti merito iuſtificamur. 1. *Propter gloriam eius*, ne ipſius ſacrificium extenuetur. 2. *Propter noſtram conſolationem*, vt poſſimus eſſe certi, noſtram iuſtitiam non pendere ex operib. noſtris: ſed ex ſolo Chriſti ſacrificio: alioqui millies eã amitteremus.

Iuſtificamur non partim fide, partim operibus. 1. *Quia opera ſunt imperfecta*, & idcirco iuſtitia eſſet imperfecta. *Maledictus qui non manſerit in omnib. quę ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea.* 2. *Etiamſi eſſent perfecta, tamen ſunt debita*: ita vt non poſſimus ipſis præteritum delictum exoluere. *Cùm omnia quæ iuſſa ſunt feceritis, dicite, ſerui inutiles ſumus.* 3. *Sunt operantis Dei*. 4. *Quia ſunt temporaria, nec habent proportionem cum æternis bonis.* 5. *Sunt effectus iuſtificationis: ergo non cauſa.* 6. *Ne haberemus de quo gloriaremur.* 7. *Conſcientia deſtitueretur certa conſolatione.* 8. *Chriſtus fruſtra eſſet mortuus.* 9. *Non eadem eſſet ſalutis via.* 10. *Chriſtus non eßet perfectus Seruator.*

Opera autem noſtra ſunt imperfecta. 1. *Quia multa omittimus quæ debebamus, & facimus multa quæ non debemus.*

bemus. 2. Quia etiam bonis, quæ facimus, admiſcemus mala: id eſt, bona malè facimus.

DE SACRAMENTIS.

S*Acramenta* ſunt pars Eccleſiaſtici miniſterij. Ac *de miniſterio Eccleſiaſtico* quæritur. 1. *quis ſit vſus miniſterij*. 2. *quæ ſint eius partes*. 3. *quæ habeant illæ inter ſe conuenientia*. 1. *Vſus pręcipuus & vltimus Eccleſiaſtici miniſterij* eſt, vt nos adducti ad Chriſtum de voluntate Dei confirmemur, vt nimirum nos doceat voluntatem Dei, nos hortetur ad amplectenda Dei beneficia, ac de eorundem continuatione nos reddat certos. 2. *Partes miniſterij* ſunt ſacramenta, & verbum. 3. *Ita conueniunt ſacramenta cum verbo*, vt quicquid in verbo de ſalute noſtra per Chriſtum obtinenda nobis promittitur, id ſacramenta, tanquam ſigna vel ſigilla verbo ceu diplomati appoſita nobis, ad ſucurrendum infirmitati noſtræ, magis magiſque confirment. Vnde etiam patet, Sacramentorum quoque præcipuum vſum eſſe à parte Dei confirmationem fidei noſtræ, quemadmodum & ipſi miniſtri quicquid agunt nomine miniſterij, id agunt pręcipuè, vt voluntatem Dei nobis patefaciant & confirment.

Ob. *Dicitur quòd Spiritus & verbum efficiant in nobis fidem, & Sacramenta eam foueant. Igitur hæc tria nihil inter ſe differunt*. *Reſp*. Primò, Spiritus Sanctus efficit & confirmat in nobis fidem, tanquam cauſa efficiens: verbum & ſacramentum tanquam cauſæ inſtrumentales. 2. Spiritus Sanctus etiam ſine illis duobus poteſt efficere fidem. Verbum & ſacramenta ſine Spiritu S. nihil. 3. Spiritus ſanctus vbicunque habitat, eſt efficax: verbum & ſacramenta non item. Hæc breuiter in genere priùs dicenda erant de miniſterio.

Reſtat vt paucis deinceps *de ſacramentis* agamus, de altera

altera ſcilicet Eccleſiaſtici muneris parte. Recta methodus hanc doctrinam de ſacramentis interpetandi requirit, vt primùm de ſacramentis in genere dicamus. Atque hoc modo in ſpecie de Cœna & Baptiſmo non incommodè tractari poterit, nempe ſi ſumamus, in vtroque ſacramento ſpeciatim explicando, eaſdem quęſtiones, & earundem quæſtionum ſeriem, quam obſeruare debemus de ſacramentis in genere: tum ſi teſtimonia, quæ agunt de ſacramentis in genere, applicemus ad tractationem ſacramentorum in ſpecie.

Quæſtiones de Sacramentis præcipuæ.

1. *Quid ſint ſacramenta.*
2. *Qui ſint ſacramentorum fines.*
3. *Quid ſacramenta differant à ſacrificiis.*
4. *Quid commune habeant cum verbo, & quid ab eodem differant.*
5. *Quomodo conueniant veteris & noui teſtamenti ſacramenta.*
6. *Quid ſit vnio ſacramentalis.*
7. *Quid res à ſignis differant.*
8. *Quæ formæ loquendi de ſacramentis Eccleſiæ & Scripturæ vſitatæ ſunt.*
9. *Quis ſit vſus ſacramentorum legitimus.*
10. *Quid accipiant impij in vſu.*
11. *Quot ſint noui teſtamenti ſacramenta.*

1. Quid ſint Sacramenta.

VT ſciamus quid ſacramenta propriè ſint, ipſum *Sacramenti* nomen primò nobis erit conſiderandũ. Latinis *ſacramentum eſt forma ſolennis iuramenti in bello, ſacramentum ſcilicet militare*, *ſic dictum à ſacrando, quòd eo iuramento quis conſecretur aut deſtinetur huic imperatori, non alij, ad ſeruiendum.* Hinc quidem volunt has ceremonias à Deo inſtitutas ideo ſic appellari, quòd vt milites illo ſacramento militari ſe obligabant ſuo imperatori: ſic obligemus nos duci noſtro Chriſto ſolenni iuramento coram Deo, Angelis, & hominibus. Iſta quidem

quidem ſatis concinna eſt Metaphora: ſed puto ex veteribus verſionibus ortum eſſe hoc nomen, in quibus vbicunque occurrit in nouo Teſtamento myſterium, id plerunquè latinè redditur *ſacramentum*. Eſt autem *μυςηριον* à *μυιω*, id eſt, inſtruo in ſacris, initio, vnde Germanicum *Vveihen*. At *μυιω* deriuatur à *μυω* quia (vt inquit Euſtathius) oportebat *initiatos os occludere, & non indicare quæ ſecreta erant*. Myſterium autem dicitur, vel ipſum arcanum, vel ſignum rei arcanę, vel id quod habet arcanam ſignificationem, quam non intelligunt niſi initiati. *Signum* intelligimus rem & actionem externam & corpoream, ſiue ceremoniam diuinitus inſtitutam, quæ rem quandam internam & ſpiritualem denotat. Quod Græci dicunt *myſterium*, à Theol. aliâs appellatur *Sacramentum*. Atque eiuſmodi ſigna ſemper aliqua in Eccleſia extare voluit Deus, quib. & Dei bona voluntas erga homines teſtata fieret, vt viciſſim homines fidem ſuam erga Deum aliaq; pietatis officia declararent. Sic igitur ſacramenta dicuntur myſteria, quia ſignificationem habent arcanam quam non intelligunt niſi initiati & edocti de ſummis rerum, ſeu de capitibus Chriſtianæ religionis.

Poſtquam vidimus quid ſignificet ipſum *Sacramenti* nomen, ſupereſt vt rem ipſam conſideremus, & *quid ſint Sacramenta* definiamus. Definitio eſt eiuſmodi. *Sacramenta ſunt ſacra ſigna & ſigilla in oculos incurrentia, inſtituta à Deo, vt per ea nobis promiſſionem Euangelij magis declaret & obſignet.*

Tria ſunt membra definitionis. Primum ad *ſacramentorum genus*, poſteriora *ad eorum differentiam* pertinent. *Ad genus* pertinet, quòd *ſacramenta ſint ſigna & ſigilla ſacra*, id eſt diuina, ac ſignificantia res ſacras, ad cultum Dei & ſalutem hominum pertinentes. *Signum & ſigillum inter ſe differunt, vt genus & ſpecies.* Omne enim ſigillum eſt ſignum, ſed non contrà. *Sigillum* certificat & confirmat: *ſignum* tantùm oſtendit aliquid. *Eſt autem ſignum res aliud præter ſpeciem, quam ſenſibus oſtendit*

oſtendit ſignificans : vel, *ſignum eſt per quod intellectus alia intelligit, quàm ipſum ſignum.* Sic verba ſunt ſigna rerum. Porrò *duplicia ſunt ſigna*, alia *ſunt tantùm ſignificantia*, alia *etiam confirmantia*, nimirum eiuſmodi ſigna ex quibus etiam argumentamur de re quam ipſa ſignificant, neque tantùm ex iis intelligimus quid ipſa ſignificent, ſed & ex iis argumentamur & ratiocinamur, ita vt non relinquamur incerti, an ſit verum vel falſum quod illa ſignificant. *Idem ergo præſtant ſacramenta quod pignora :* Nam & ſignificant eſſe tibi quid promiſſum, & ſimul idem tibi confirmant : Vnde etiam additur, quòd ſint *ſigilla. Hæc autem ſigna & ſigilla vocantur ſacra*, quia nobis dantur à Deo. Res enim ſacræ ſunt duplices. 1 *Quæ nobis præſtantur à Deo.* 2. *Quæ Deo præſtantur à nobis.* Dicuntur hæc *ſigna in oculos incurrentia*, id eſt, viſibilia: nam talia debent eſſe, ſi res inuiſibiles ſignificare debent. Deinde, quia debent eſſe adminicula fidei, & externo ſenſu percipi, quo moueatur ſenſus internus. Quod enim non vides, non eſt ſignum. Qui facit ſignum inuiſibile, implicat contradictionem. Signa non ſunt inuiſibilia, ſed res ſignificatæ. Hinc eſt quòd veteres ita ſacramentum definiant. Sacramentum eſt ſignum viſibile inuiſibilis gratiæ.

Ad *differentiam ſacramentorum* pertinent hæc. 1. Quòd ſint inſtituta à Deo. 2. Ideo inſtituta, vt per ea nobis Deus obſignet & confirmet promiſſionem. *A ſolo autem Deo inſtituta eſſe hæc ſigna certum eſt :* ſicut enim deus ſolus pronuntiat de ſua voluntate, eamque nos docet, & dat nobis promiſſionem gratię, ſic ipſe ſolus per ſacramenta nobis eam promiſſionem confirmat. Proinde ſolus deus habet authoritatē inſtituendi ſacramentum. Atque hæc *inſtitutio Sacramentorum complectitur duo.* 1. *preceptionem ritus ac ceremoniarum.* 2. *promiſſionem gratiæ huic ritui additam, qua Deus promittit ſe vtentibus ſigno legitimè daturum rem ſignificatā.* Hæc autē ſunt ſolius Dei. Nam vt receptio in gratiam, & remiſſio peccatorum eſt ſolius dei: ſic etiam eius promiſſio.

Et

Et vt ſolus Deus inſtituit ſibi cultum publicum, ſic ipſe ſolus confirmare nobis poteſt per cultum publicum, ac miniſterium, & per ſacramenta promiſſionem gratiæ, promiſſionem nimirum de accipiendis omnibus beneficiis ad ſalutem neceſſariis, quæ per ceremonias ac ritus ſacramentorum ſignificantur ac confirmãtur: promiſſionis etiam fit mentio in definitione, vt illa Sacramentorum differentia melius percipiatur & diſcernatur: quia etiam aliarum rerum teſtimonia Deus dedit hominibus. *Promiſſionem illam* gratiæ vocat & Scriptura *promiſſionem* Euangelij, quia nimirum eam nobis Deus in Euangelio principaliter promittit. Eam deinde promiſſam in Euangelio per ſacramenta nobis magis *declarat:* idque *propter analogiam & ſimilitudinem ſignorum cum rebus, quæ per illa ſigna ſacramentalia ſignificantur.* Vt enim ſimilitudo explicat id cuius eſt ſimilitudo: ſic ſacramenta declarant id cuius ſunt ſacramenta. Et vt vera ſimilitudo non intelligitur, niſi analogia ſimilitudinis intelligatur: ita nec Sacramenta, niſi analogia ſigni intelligatur. Neque verò Deus Euangelij promiſſionem per ſacramenta nobis tantùm declarat, ſed & obſignat. 1. *Quia Deus nobiſcum loquens ſiue per verbum, ſiue per ſignum, ſemper æquè verax eſt.* Ideoque de voluntate ſua certos nos facit, verbo pariter ac ſacramentis. 2. *Quia ſacramenta ſunt ſigilla ac pignora addita promiſſioni,* quibus qui rectè vſus fuerit, vera nimirum fide & pœnitentia, huic obſignant & confirmant certiſſimè illa pignora & ſigilla, quòd etiam ſit futurus particeps rerum ſignificatarum & ſpiritualium.

2. *Qui ſint Sacramentorum fines.*

F*Inis principalis* Sacramentorum continetur eorundem definitione, ſcilicet, *vt ſint ſigna fœderis*, hoc eſt, vt Deus teſtetur ſe in vſu legitimo rem promiſſam conferre, atque ita fidem noſtram confirmet, nos per ſacramenta doceat, nos per eadem hortetur, ad amplectenda bona per Chriſtum parta: deinde ſacramentis

hæc

hæc beneficia Chriſti nobis obſignet, idq; 1. *Quia ſacramenta ſunt ſigna.* 2. *Quia ſunt pignora habentia promiſſionem*, ac per hæc ſigna ac pignora fauoris erga nos diuini Spiritus S. efficaciter mouet corda noſtra non minus quàm per verbum.

2. *Diſtinctio Eccleſiæ ab Ethnicis & ſectis aliis omnibus.* Vult enim Deus Eccleſiam ſuam conſpici in mundo, eamque agnoſci ex his ſacris ſignis, vt milites agnoſcuntur ex teſſeris militaribus, & oues ex notis quas eis paſtor inurit. *Iubet Iudæos circumcidi & Chriſtianos baptizari: alienos arcet ab eſu agni Peſah.* Vult ſuum regnum à ſynagoga Satanæ diſcerni. 1. *Propter gloriam ſuam.* 2. *Propter noſtram conſolationem & ſalutem.* *Sicut* enim non vult ſe confundi cum idolis: ſic etiam non vult populum ſuum confundi cum regno Diaboli.

3. *Profeſſio ac teſtificatio noſtræ gratitudinis ac officij erga deum:* nimirum obligatio qua nos obſtringimur Chriſto, nos futuros eius populum, ſicut ille eſt noſter Deus, nos acturos veram pœnitentiam, nos in ipſum credituros, & ab ipſo accepturos oblata beneficia.

4. *Seruiunt ſacramenta propagationi & conſeruationi doctrinæ*, quia vſum ſacramentorum non vult Deus eſſe ſine verbo & explicatione.

5. *Sunt & occaſio iunioribus inquirendi quid velint iſta, & explicandi & prædicandi beneficia Chriſti.* Quomodo etiam Dominus dicit populo ſuo: *Cùm interrogauerit te filius tuus cras, dicens & videns hoc: reſpondebis ei, In manu forti eduxit nos dominus de terra Ægipti, de domo ſeruitutis.* Exo. 13. 14.

6. *Sunt vincula dilectionis mutuæ*, quia confœderati cum Chriſto capite Eccl. non debent inter ſe diſſidere. *Per vnum ſpiritum nos omnes in vnum corpus baptizati ſumus.* Pari ratione Sacramenta ſunt vincula congreſſuum publicorum in Eccleſia. *cùm conuenitis ad veſcendũ, alius alium expectate. Quoniam vnus panis, vnum corpus multi ſumus: nam omnes vnius panis ſumus participes. Vnus Deus, vna fides, &c.* Sed nos communionem inter nos conſtituere, nec conſtitutam conſeruare, nec mortem 1. Co. 12. 13. 1. Co. 11. 33. 1. Co. 10. 17. Ephe. 4. 5.

tem

tem Domini vtiliter annuntiare poſſumus, quãdiu de inſtitutione ſacramentorum rixosè inter nos deſſentimus. Sacramenta ſunt pignora communionis Chriſtianorum cum Chriſto inprimis, deinde etiam inter ſe.

3. *Quid ſacramenta differant à ſacrificiis.*

TEnendum eſt diſcrimen inter ſacrificia & ſacramenta, vt ſciamus quid agamus cùm ad ea accedimus. *Differunt autem principali fine. Nam ſacramenta ſunt tantùm ceremoniæ. Sacrificia poſſunt eſſe ceremoniæ & etiam opera moralia, vt euchariſtica ſacrificia* ſunt opera noſtra erga Deum, quibus Deo præſtamus debitam obedientiam & honorem: talia ſunt ſacrificia laudis & gratitudinis. *Sacramentum* eſt opus Dei erga nos in quo dat aliquid, ſcilicet ſigna & res ſignatas: & in quo teſtatur ſe nobis offerre ac dare ſua beneficia. *Vel ſic. Sacrificium* eſt opus in quo nos deo præſtamus aliquam obedientiam vel cultum. Sed *Sacramentum* eſt, in quo nobis deus aliquid dat. 1. *Signa externa.* 2. *Res ſignificatas.* Poſſunt aliquando eſſe ſimul ſacramentum & ſacrificium: ſed reſpectu Dei ſunt Sacramenta, reſpectu noſtri ſunt ſacrificia, & tantùm euchariſtica. Nam vnum eſt tantùm ſacrificium ἱλαστικὸν per λύτρον Chriſti pro nobis in cruce oblati. *Ob. Paſcha & aliæ ceremoniæ veteris teſtamenti erant ſacrificia & ſacramenta. Ergo ſacramenta nihil à ſacrificiis differunt. Reſp.* Plus eſt in cõcluſione, quia ſequitur hoc ſaltem, eandem rem poſſe eſſe Sacramẽtum ac ſacrificium. Sic Baptiſmus & Cœna D. ſunt ſacramenta: ſacrificia ſunt ſacramenta, & quidem principaliter, quia ſũt opus Dei, qui aliquid in iis nobis dat, & ſe dare teſtatur. In iis. n. ſymbola nobis porrigit per miniſtros, quemadmopum etiam per miniſtros ore ſuo loquitur,
Luc. 10. 16. iuxta illud. *Qui vos audit, me audit.* Sic ergo miniſtrorum quiſq; manibus porrigit ſacramenta, & ex manib. illorum tanquam Dei manibus illa accipimus, modò illa ſumamus cum reuerentia: multò magis autem dat nobis Deus & veluti manu porrigit in vſu legitimo res

per

per ſacramenta ſignificatas. Sunt porrò ſacrificia Baptiſmus & Cœna Domini, non quidem principaliter, ſed quatenus ſunt opus noſtrum, quod Deo præſtamus, id eſt, quatenus velut ex Dei manu, ſymbola accipimus, atque ita declaramus noſtram obedientiam erga Deum.

4. *Quid ſacramenta commune habeant cum verbo, & quid ab eodem differant.*

COmmune habent ſacramenta cum verbo. 1. *vtraque eaſdem res nobis exhibent*. Vtriſque enim teſtatur Deus nobis voluntatem ſuam, & vtriſque eadem ſua beneficia, eandem gratiam, eundemque Chriſtum nobis proponit, nec aliud confirmat ac repræſentat Deus ſacramentis, quàm in verbo promiſit: & qui aliud gerunt in ſacramentis, quàm in verbo dei præſcriptum, fabricant idola. 2. *Vtraque ſunt organa S. ſancti, & ſic vtraq; etiam confirmant fidem*. 3. *Vtraque Deus inſtituit, vtraque Deus porrigit*. 4. *Vtraque Deus exequitur per miniſtros Eccleſiæ*. Loquitur enim nobiſcum in verbo per miniſtros, & in ſacramentis per miniſtros nobis porrigit ſymbola. Res autem per ſymbola ſignificatas offert nobis immediatè filius Dei. Ille dicit. *Accipite Spiritum Sanctum:* & Ioannes de eo dicit. *Ego quidem baptizo vos aqua ad reſipiſcentiam, is verò qui poſt me venit, vos baptizabit Spiritu Sancto & igni.* Io. 20. 22. Mat. 3. 11.

Differunt à verbo ſacramenta. 1. *Subſtantia & natura:* nam. 1. verba ſignificant ex inſtituto hominum, quibus ita placuit res ſignificari. Symbola ſignificant ſecundùm ſimilitudinem, quam habent cum rebus ſignificatis. 2. Verba audimus, legimus, ſymbola etiam tactu, viſu, guſtuque percipimus. 3. Verba ſignificant ſolummodo: ſymbola & ſigna etiam confirmant. 2. *Verbum promiſſionis & præcepti promiſcuè proponitur omnibus:* non renatis, vt vel incipiant credere & regenerari, vel reddantur inexcuſabiles: renatis, vt magis credant & confirmentur. *Sacramenta tantùm membris Eccleſiæ porriguntur, quorum fides iis confirmatur & con-*

ſeruatur. Verbum prædicatur omnibus ſimul: ſacramenta dantur membris Eccleſiæ ſingulis: vnus poſt alterum baptizatur: vni poſt alterum communicatur Cœna. 3. *Verbum eſt inſtrumentum S.S. per quod inchoat & confirmat fidem noſtram*, ideoque debent illa verbum ſequi. *Sacramenta ſunt organa Spiritus S. per quæ non inchoat, ſed tantùm confirmat fidem noſtram*: ideoque debet verbum illa præire. Ratio huius diſcriminis eſt, quia Sacramenta ſine intellectu non mouent. *Ignoti nulla cupido*: diuerſa tamen ratio eſt in infantibus. In his enim fides à S. S. nec inchoatur nec confirmatur verbo, ſed interna efficacia, & qui naſcuntur in Eccleſia, ad eos infantes pertinet fœdus & promiſſio. 4. *Verbum eſt neceſſarium & ſufficiens ad ſalutem adultis. Fides.n.eſt ex auditu. At ſacramenta non præciſè & abſolutè ſunt neceſſaria omnibus*. Veriſſimum enim illud eſt Auguſtini dictum: *Non priuatio, ſed contemptus, damnat*. 5. *Sacramenta geſtibus, verbum ſermone nobis declarat voluntatem Dei*. 6. *Verbum poteſt eſſe abſque Sacramentis*, vt in explicatione tum priuata, tum publica; eaq; etiam efficaci. ſicut apparuit in Cornelio. Act.10. *Sacramenta verò abſque verbo non item*. 7. *Verbum eſt quod confirmatur ſignis appoſitis: Sacramenta ſunt illa quibus illud confirmatur*. 8. *Verbum prædicari debet tantùm adultis. Sacramenta etiam præbenda ſunt infantib. vt circumciſio & baptiſmus*. Auguſtinus dicit, *Sacramentum eſſe viſibile verbum*. Breuiſſimè & aptiſſimè expreſſit cõuenientiam & diſcrimen Verbi & ſacramentorum. *Nã cùm* dicit, *Sacramentum eſſe Verbum*, oſtendit conuenientiam Verbi & Sacramentorum, quòd ſcilicet idem doceant. Cùm addit, *viſibile*, oſtendit diſcrimen, nimirum quód ritu differant.

5. *Quomodo conueniant, & quomodo differant Veteris & Noui Teſtamenti Sacramenta.*

DIfferunt primò ritibus, quorum facta eſt aduentu Chriſti mutatio, vt ſignificaretur ceſſatio veteris teſtament

teſtamenti, & inchoatio ſeu ſucceſſio noui teſtamenti. 2. *Multitudine ſeu numero.* Ibi fuerunt plures & laborioſiores, hîc pauciores & faciliores ritus. 3. *Significatione:* Illa venturum Chriſtum, hęc exhibitum ſignificant. Significatio diuerſa eſt, quatenus diuerſa temporis eſt circumſtantia, quam Sacramenta veteris & noui Teſtamenti ſignificant. Nam veterum Sacramenta ſignificabant futurum tempus exhibendi Chriſti: noſtra ſignificant tempus præteritum Chriſti iam in carne manifeſtati. 4. *Obligatione.* Vetera poſteros tantùm Abrahæ, noſtra totam omnium gentium Eccleſiam obligant. 5. *Duratione.* Vetera vſque ad Meſſiam durare debebant: noua ad finem vſque mundi. 6. *Claritate.* Illa ſunt obſcuriora, quia ſignificant exhibenda: hæc verò clariora, quia ſignificant exhibita.

Conueniunt 1. *Authore.* 2. *rebus ſignificatis*, ſiue ſubſtantia: Nam Sacramentis vtriuſque Teſtamenti eædem res nobis offeruntur, ſignificantur, promittuntur, nimirum remiſſio peccatorum, ac donatio Spiritus ſancti, & quidem per ſolum Chriſtum. Probatur hoc in Epiſtola ad Hebræos. *Ieſus Chriſtus heri & hodie idem eſt, & in ſecula.* Sed hæc non ſunt, quod ad ritus & ceremonias, eadem. Ergo quoad rem ſignificatam. *Patres ſub lege in nube & in mari baptizati ſunt, & omnes eandem eſcam ſpiritualem comederunt. Per Chriſtum circumciſi eſtis Circumciſione quæ fit ſine manibus*, id eſt, in Baptiſmo eadem beneficia accipimus quæ in Circumciſione. Extra Chriſtum igitur, qui eſt omnium Sacramentorum, & veteris & noui Teſtamenti res ſignificata, nullus vnquam ſeruatus fuit, aut hodie ſeruatur, aut deinceps ſeruandus eſt. Vnde conſequitur, Patres in veteri Teſtamento eandē habuiſſe *communionem* cū Chriſto, quam & nos, atque illam non minùs per verbum & ſacramenta fuiſſe ſignificatam & confirmatā, quàm nobis nunc in nouo fœdere. Proinde non ſolùm idololatria eſt quærere aliam Chriſti *communionem* quám ſit in verbo, ſed & aliam Chriſti *communionem* in

Heb. 13. 8.
1. Cor. 10. 2.
Col. 2. 11.

noui Teſtamenti Sacramentis quęrere, quàm quæ fuit in veteris Teſtamenti Sacramentis.

6. *Quid ſit vnio Sacramentalis.*

F*Vndamentum in Sacramentis* ſunt ritus & ceremoniæ à Deo inſtitutæ. *Terminus*, Chriſtus & omnia eius beneficia. R*elatio* eſt ordinatio rituum ad ſignificandas res. *Correlatiua* ſunt res & ſigna. Hinc iam apparet coniunctionem rerum cum ſignis, vel vnionem ſacramentalem, non eſſe corporalem aut localem. *Conſiſtit autem hæc vnio in duobus.* 1. *In ſimilitudine & analogia ſignorum cum rebus ſignatis.* 2. *In coniuncta exhibitione vel acceptione rerum & ſignorum in vſu legitimo.* Soli fideles in vſu legitimo à Miniſtris ſigna, à Chriſto res ſignificatas accipiunt: & quando nos ita accipimus vtrunq;, id dicitur *vnio Sacramentalis*. nam in his illa conſiſtit, non autem in præſentia rei & ſigni in eodem loco, & multò minùs in tranſmutatione & tranſſubſtantiatione.

Vnio ergo *Sacramentalis talis eſt*, vt conueniat omnibus Sacramentis: & qualis vnio fuit Chriſti cum veteribus Sacramentis, talis etiam iam eſt. *Sacramentum* eſt relatiuum vocabulum. Ceremoniam à Deo inſtitutam diximus eſſe *fundamentum*: Chriſtum ſeu communionem Chriſti, & omnium beneficiorum eius, *terminum. Relatio*, eſt ordinatio illius ritus ad rem ſignificatam, ſeu ad hunc terminum. *Correlatiuum* eſt res ſignificata, ſcilicet & Chriſtus ipſe & eius beneficia, ſeu communio & participatio Chriſti & eius beneficiorum. *Sunt* enim *in omni ſacramento duo, res ſignificata, & ſigna.* Differunt autem res & Sacramentum tanquã relatio & correlatiuum. Sicut igitur res non poſſunt eſſe ſine ſigno: ita ſi ſignum auellas à re non ampliùs erit ſignum, quia relatio in rerum coniunctione conſiſtit: ſicut non manet Dominus ſublato ſigno. Diſtinguuntur autem, non diuelluntur res & ſigna. *Breuiùs ſic: In omni ſacramento ſunt ſignum & res ſignificata*. *Res* eſt ipſe

ipſe Chriſtus & eius beneficia, ſeu communio & participatio Chriſti & eius beneficiorum. *Differunt res & Sacramentum.* Res propriè non eſt Sacramentum, nec ſigna ſunt ſacramenta. Signum non eſt res: ſed ſi auferas ſignum, non erit res: & contrà. Ergo ſunt diſcernenda, non diuellenda. Debent igitur iſta duo ſimul eſſe, ita vt altero ſublato, hoc non ſit ampliùs quod dicebatur. *Eſt igitur Sacramentalis coniunctio rerum & ſignorum in Sacramentis: & conſiſtit* 1. *in ſimilitudine, qua ſignificatur, adumbratur & præſentatur res.* Nam ſi ſigna non habent ſimilitudinem cum rebus, iam non ſunt ſigna. 2. *In conuenientia perceptionis rerum & ſignorum.* In his conſiſtit coniunctio rerum & ſignorum.

7. *Quid res á ſignis differant.*

Differunt ſigna à reb. ſignificatis. 1. *Subſtantia. Signa ſunt corporalia, viſibilia, terrena: res verò cœleſtes, inuiſibiles, ſpirituales. Obiect. Atqui corpus Chriſti eſt quiddam corporeum. Reſp.* Spirituales res hîc vocantur quę mediante Spiritu ſancto, ſola fide, non autem membris percipiuntur. 2. *In modo accipiendi:* ſigna accipiuntur manu, ore, & corporalibus membris, eoque & ab infidelibus: res accipiuntur ſola fide & ſpiritu, eoque à ſolis credentib. tantùm. 3. *Fine vel vſu.* Res dantur ad poſſidendam vitam æternam, & ſunt ipſa vita æterna vel eius pars. Signa accipiuntur ad obſignandam & confirmandam fidem de ipſis rebus promiſſis. 4. *Res ſigificatæ ſunt neceſſariæ, & neceſſarió percipiuntur ab omnibus veræ Eccleſiæ membris: ſigna tantùm ab iis qui illa poſſunt accipere. Signa ſunt diuerſa, ritus varij: res perpetuæ & eædem in omnibus ſacramentis.*

8. *Quæ formæ loquendi de ſacramentis Eccleſiæ & Scripturæ vſitatæ ſint.*

Formæ loquendi de ſacramentis, partim ſunt *propriæ*, partim *figuratæ*. *Propriæ* ſunt. 1. *quando ſacramenta dicuntur teſſeræ, ſigna, ſigilla, eaque obſignantia &*

Rom.4.11. *confirmantia quòd Deus velit dare promiſſa*. Sic *circumciſio*
Gen. 17.11. *eſt ſigillum iuſtitiæ fidei. Et hoc ſignum erit in carne tua.* 2. *Quando diſertè ſignis adduntur promiſſiones*, quòd nimirum
Mar.16.16. accipientes ſigna accipiant res per illa ſignificatas, vt cùm dicitur, *qui crediderit & baptizatus fuerit, ſeruabitur. Figurata vel ſacramentalis loquutio eſt*. 1. *Quando ſignis tribuuntur nomina rerum: vt Paſcha eſt tranſitus.* 2. *Contrà, quando rebus tribuuntur nomina ſignorum.* 3. *Quando ſignis tribuuntur proprietates rerum*: vt, *Panis quem frangimus,*
1.Cor.10.16 *nonne eſt communio corporis Chriſti, &c?* *Sic baptiſmus dicitur abluere peccata, ſaluare, regenerare.* 4. Vel contrà, *quando ſignorum proprietates tribuuntur rebus ipſis*, vt, *Petra erat Chriſtus. Sanguine Chriſti abluimur.* Hæ locutiones omnes idem ſignificant: promiſſionem ſcilicet gratiæ additam ritui, idque ideo, 1. *Quòd ſigna res repræſentent & obſignent. Baptiſmus eſt lauacrum regenerationis.* 2. *Quód ſimul res & ſigna à fidelibus in vſu legitimo percipiantur.*

9. *Quis ſit vſus ſacramentorum legitimus.*

VSus ſacramentorum legitimus eſt. 1. *Quando ſeruantur ritus à Deo inſtituti, neque illi corrumpuntur* Inſtitutio Chriſti pura retinenda eſt, additiones Antichriſti tollendæ, quæque abſtulit rurſus addenda ſunt. 2. *Quando eæ perſonæ ritus vſurpant, quibus eos Deus inſtituit.* Ritus ergo debent tantùm vſurpare domeſtici Chriſti, id eſt, Chriſtiani, qui profeſſione fidei & pœnitentiæ ſunt ciues Eccleſiæ. *Si credis toto corde, licet*
Act.8.37. *tibi baptizari: ſic & à Ioanne baptizantur peccata ſua cõfiten-*
Mat.3.6. *tes.* 3. *Quando in eum finem vſurpantur ritus & ſacramenta, in quem ſunt inſtituta.*

In alium finem & vſum non licet ritus transformare præter eum in quem ſunt conſtituti. 1. *Quia id non eſt obtemperare Dei mandato.* 2. *Quia ſignis mutatis, aut in alium vſum conuerſis, aut pacto non ſeruato, ſponſoris conſenſus admittitur; ſine quo nihil confirmat ſignum aut arrhabo.* Itaque ſacramenta extra vſum non ſunt ſacramenta,

ſed

ſed potiùs inania ſpectacula, nec habent rationem ſacramentorum. *Vſus autem legitimus conſiſtit potiſſimùm in vera fide & pœnitentia:* hanc qui non habent, illis ſacramenta non ſunt ſacramenta. Proinde inſaniunt, qui infideles dicunt vnà cum ſignis accipere res per ſigna ſignificatas.

10. *Quid accipiant impij in vſu.*

I*Mpij accipiunt nuda tantùm ſigna, eaq́; ad iudicium & condemnationem.* 1. *Quia beneficia Chriſti accipiuntur tantùm in vſu ſacramentorum legitimo*: at legitimum eorum vſum negligunt, qui ea ſumunt indignè: quamobrem & Paulus ait, *Quiſquis ederit panem hunc, aut biberit poculum hoc indignè, reus tenebitur corporis & ſanguinis domini.* 1.Cor.11.27
Impij autem edunt & bibunt indignè, quia profanant ſacramenta, ac Deum in Diabolum transformant, Deiq; filios in Diaboli filios. 2. *Cui nihil promittitur in verbo, ei ſacramenta nihil obſignant. Impiis Deus nihil promittit in verbo. Ergo ſacramenta nihil illis obſignant.* Diploma quomodo & quibus aliquid promittit, eodem modo & iiſdem illud etiam promittit ſignum diplomati appenſum, non autem aliis. Haud aliter beneficia ſua Deus eo modo & iis præſtat, quomodo & quibus ea promiſit. Impiis autem nihil promiſit, quamdiu manent in ſua incredulitate. 3. *Fide percipimus res ſpirituales. Impij non habent fidem. Ergo nec ſpirituales res impij percipiunt.* 4. *Impium eſſe, & accipere integra ſacramenta, contradictionem implicat.*

11. *Quot ſint noui teſtamenti ſacramenta.*

I*N nouo teſtamento tantùm ſunt duo ſacramenta*, quorum vſus in Eccleſia eſt perpetuus & vniuerſalis, conſentientibus Ambroſio & Auguſtino: *Baptiſmus*, qui circumciſioni & reliquis purificationibus legis ſucceſſit: & *Cœna Domini*, quam Agnus Peſah adumbrauit. Hæc duo, non plura, Chriſtus inſtituit. *Ea tantùm ſunt noui Teſtamenti ſacramenta, quæ ſunt* 1. *cere-*

 moniæ.

moniæ. 2. inſtitutæ à Chriſto toti Eccl. 3. Habentia additam promiſſionem gratiæ. Talia autem duo tantùm ſunt ſacramenta, ſicut ex eorum definitione conſtat. Proinde *pœnitentia, abſolutio priuata, matrimonium, vnctio, & impoſitio manuum non ſunt ſacramenta.* Certum enim eſt *pœnitentiam & abſolutionem priuatam* eſſe tantùm concionem Euangelij. Ipſa autem annuntiatio gratiæ non debet confundi cum appendicibus promiſſionis gratiæ. *Vnctio, Impoſitio manuum* ſunt quidem ceremoniæ: ſed nec inſtitutæ ſunt à Chriſto toti Eccleſiæ, nec habent promiſſionem gratiæ. Res ſignificata extremæ vnctionis deſiit in Eccleſia. *Matrimonium* non eſt ceremonia, ſed opus morale. Illud Pontificij inter Sacramenta numerant: quoniam vetus interpres myſterium *vertit Sacramentum.* Epheſ. 5. 32. vbi de coniugio agitur. Sed potiùs audiendus eſt Paulus quàm Latinus interpres. Nemo ignorat myſterium Græcis non minus latè patere quàm *arcanum* Latinis. Fateantur ergo omnia arcana eſſe Sacramenta. *Si coniugium eſt 7. ſacramentum*, voluntas Dei erit. 8. Sacramentum: vocatio Gentium. 9. Sic enim idem interpres in eadem epiſtola idem vocabulum Græcum eſt interpretatus. Epheſ. 1. 9. & 3. 9. Sed Paulus eo in loco, Cap. 5. 32. *myſterij* nomine vtitur, ad deſignandam Chriſti & Eccleſiæ, non autem mariti & vxoris coniunctionem.

Theſes De Sacramentis, in genere.

1. *DEus promiſſioni gratiæ & vitæ æternæ ſemper adiunxit ſigna & ritus quoſdam quos Eccleſia nominat Sacramenta. Abrahæ Circumciſio mandata fuit. Per Moſen Sacrificia & ritus aucta ſunt, quæ durarunt vſque ad Chriſtum, qui Baptiſmum & Cœnam inſtituit.*

2. *Sunt igitur Sacramenta ſigna fœderis æterni inter Deum & homines credentes*, hoc eſt, *Sunt ritus diuinitus Eccleſiæ mandati & additi promiſſioni gratiæ, quibus, tanquam viſibi-*

viſibilibus & certis teſtimoniis Deus ſignificet & teſtetur ſe omnibus vera fide hæc ſymbola vſurpantibus Chriſtum & omnia eius beneficia communicare, iuxta promiſſionem Euangelij: & vt hoc modo promiſſionis fiduciam in ipſis confirmet: Eccleſia etiam viciſſim horum ſymbolorum participatione ſuam erga Deum fidem & gratitudinem publicè profiteatur, ad eamque ſe obliget, memoriam beneficiorum Chriſti conſeruet ac propaget, ab omnibus alijs ſectis diſcernatur, atque ad mutuam dilectionem ſub vno capite Chriſto obligetur & excitetur.

3. Ritus non mandati à Deo, vel non in hunc finem inſtituti vt ſint ſigna promiſſionis gratiæ, non ſunt ſigna Eccleſiæ: Signum enim nihil confirmare poteſt niſi ex conſenſu & promiſſione illius à quo res promiſſa & ſignificata expectatur. Nulla igitur creatura poteſt ſigna diuinæ voluntatis inſtituere.

4. Duo ſunt in omnibus Sacramentis conſideranda: Signa viſibilia, terrena & corporalia, quæ ſunt ritus ſeu ceremoniæ, & res viſibiles atque corporales, quas nobis Deus per miniſtros exhibet, ac nos corporaliter, hoc eſt, membris & ſenſibus corporis accipimus. Et res ſignificatæ, inuiſibiles, cæleſtes & ſpirituales, hoc eſt, Chriſtus ipſe & omnia eius beneficia, quæ ſpiritualiter, hoc eſt, virtute Spiritus Sancti per fidem nobis à Deo communicantur.

5. Mutatio ſignorum, non phyſica ſed relatiua, non fit quo ad naturam ſiue ſubſtantiam, ſed tantùm quod ad ipſorum vſum attinet.

6. Etiam coniunctio ſignorum & rerum ſignificatarum non phyſica aut localis eſt, ſed relatiua, ordinatione Dei, qua res inuiſibiles & ſpirituales per viſibiles & corporales repræſentantur, tanquam per verba viſibilia, & in vſu legitimo vnà cum ſignis exhibentur & percipiuntur.

7. Nomina & proprietates rerum ſignificatarum ſymbolis, & contrà ſymbolorum nomina & proprietates rebus tribuuntur propter ſimilitudinem ſiue propter ſignificationem rerum per ſigna, & propter coniunctam rerum cum ſignis in legitimo vſu exhibitionem & perceptionem.

8. *Vſus legitimus ſacramentorum eſt, quando fideles ſeruant eos ritus, quos deus præcepit, in eos fines, propter quos ſacramenta ſunt à Deo inſtituta. Inſtitutio in ritibus, perſonis, & finibus conſiſtit: quibus violatis, abuſus eſt.*

9. *In hoc vſu res ſignificatæ ſemper vnà cum ſignis accipiuntur. Ideo ſigna minimè inania aut vacua ſunt: etiamſi aliter res, aliter ſigna accipiantur.*

10. *Extra vſum verò inſtitutum à Deo neque ceremoniæ rationem ſacramenti habent, neque beneficia Dei per eas ſignificata cum ſignis accipiuntur.*

11. *Signa pij ad ſalutem, impij ad condemnationem accipiunt. Res verò ſignificatas tantùm pij ad ſalutem poſſunt accipere.*

12. *In Electis tamen, etiam indignè accepti Sacramenti, poſtquam conuertuntur, fructus tandem conſequitur. Et in illis etiam quæ propter ipſorum vitia & defectus concurrit indignitas, etſi aliquando propter eam à Deo caſtigentur, tamen ipſis condonatur, ita vt indignitas illa eorum ſaluti non noceat.*

13. *Alia ſacramenta ſemel in vita: alia ſæpius accipienda. Alia tantùm adultis: alia etiam infantibus tribuenda ſunt. Prout fœdus ſemel ſanciendo cum omnibus Electis & in Eccleſiam recipiendis, vt circumciſio & baptiſmus: aut poſt lapſus & tentationum certamina renouando, fœderi, Eccleſiæ vnitati, & congreſſibus fouendis, à Deo inſtituta ſunt: vt arca, Paſcha, & reliqua ſacrificia: item Cœna Domini.*

14. *Antiqui & noui fœderis Sacramentis communia ſunt ea quæ in definitione dicta ſunt. Eorum verò diſcrimina ſunt hæc: quòd vetera exhibendum, noua exhibitum Chriſtum cum ſuis beneficiis monſtrant. Veterum erant alij & plures ritus, vt circumciſio, ſacrificia, obligationes, paſcha, ſabbatum, adoratio ad arcam. Chriſtianorum alij, & tantùm duo, Baptiſmus & Cœna. Vetera obſcuriora: noua clariora ſunt. Vetera poſteris Abrahæ propria erant eorumque mancipiis: noua toti Eccleſiæ, Ex Iudæis & Gentibus colligendæ, ſunt mandata.*

15. *Commune eſt Sacramentis & prædicationi Euangeli-*

cæ,

cæ, quòd ſunt opus Dei quod exercet erga Eccleſiam per miniſtros, qui docent, promittunt & offerunt nobis eandem Chriſti, & omnium beneficiorum eius communionem: & ſunt organa externa Spiritus Sancti, per quæ mouet corda ad credendum, ac proinde interuentu fidei, & Chriſti, & beneficiorum eius nos facit participes. Nec tamen Sp. S. operatio hîc eſt alliganda: nec proſunt, ſed potiùs nocent, non applicantibus ſibi fide id quod verba & ritus ſignificant.

16. *Differunt à verbo Sacramenta, quòd illud ſermone, hæc geſtibus ſignificant Dei erga nos voluntatem. Illo fides & inchoatur & confirmatur. His confirmatur tantùm in Cœna. Illud etiam ſine Sacramentis docet & confirmat. Hæc autem non ſine verbo. Sine illius cognitione adulti non ſeruantur. Sine Sacramentorum autem vſu, ſi non ex contemptu omiſſus fuerit, & renaſci homines & ſeruari poſſunt. Illud etiam incredulis & impiis prædicatur: ad hæc tantùm eos admittere debet Eccleſia, quos pro membris Deus nos habere iubet.*

17. *Commune eſt ſacramentis & Sacrificiis, quòd ſunt opera à Deo mandata, facienda in fide. Differt Sacramentum à Sacrificio, quod ſacramento Deus nobis ſignificat & teſtatur ſua beneficia quæ ipſe pro nobis præſtat. Sacrificio nos Deo noſtram obedientiam offerimus.*

18. *Ideo etiam eadem ceremonia ſacramenti & ſacrificij rationem habere poteſt, vt quibus Deus dando nobis ſymbola viſibilia ſua erga nos beneficia, nos accipiendo illa rurſus erga eum officium noſtrum teſtemur. Hæc autem noſtrę fidei & gratitudinis teſtificatio ex illa diuini erga nos beneficij teſtificatione, tanquam ex primario & proprio ſacramentorum fine atque vſu pendet, per eamque in animis fidelium excitatur.*

Probatio Theſium.

SEcundæ) Definitio hæc expreſſa eſt, Geneſ. 17. 11. Exod. 20. 10. Exod. 31. 14. *Sabbata mea ſeruabis. Eſſe ritus mandatos Eccleſiæ à Deo*, patet ex inſtitutione: ſicut etiam, *quòd ſint ritus additi promiſſioni, tanquam eius viſibilia ſigna. Quia omnia ſacramenta ſunt neceſſaria erga Deum*

um officia. Sed primò & principaliter ſunt Dei erga nos beneficia, vt circumciſio remiſſionem peccatorum & mortificationem oſtendebat. Deut. 30.6. Heb.8.9.10. Nec tantùm ea nos confitentes & celebrantes ſignificamus, ſed principaliter Deus ea per ceremonias Sacramentorum teſtificans & confirmans nobis ſignificat. Miniſtri enim tam in Sacramentorum adminiſtratione, quàm in verbi prædicatione, perſonam & vices Dei erga Eccleſiam gerunt. *Docete & baptizate omnes gentes. Qui miſit me baptizare. Ieſus baptizabat: cùm non ipſe ſed diſcipuli eius baptizarent.* Sic de ſymbolo inaugurationis in regnum, *Vnxit te Iehoua &c.* cùm tamen Samuel ad vngendum Saulé eſſet miſſus. *Fidem igitur confirmant, quia Scriptura teſtatur ea eſſe ſigna mutui atq; æterni fœderis inter Deum & credentes, quòd deus illa collatione beneficiorum in Euangelio promiſſorum nobis ſignificat.* At Deo, ſiue per Symbola, ſiue per verba, quæ voluntatem ſuam ſignificant, æquè credendum eſt: quia promiſſionem gratiæ non tantùm ſacrificia & obedientia noſtra, verùm etiam ſignum gratiæ nobis à Deo traditæ in vſu legitimo habent additum: vt, *qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Quia deniq; Scriptura ad ſignificandam rerum ſignificatarum acceptionem & priuationem, allegat acceptionem vel priuationem ſignorum,* vt, *Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor. Circumcidet Dominus cor tuum. Quicunque baptizati ſumus. Panis quem frangimus, nonne eſt communio corporis Chriſti?*

Mat. 28.29. Ioa.1.33.& 3.22.& 4.2. 1.Sam.10.1. Pſa.51.7. Deut.30.6. Rom.6.3. 1.Co.10.16.

Hinc alij fines accedunt. *Sacramenta diſcernunt Eccleſiam ab aliis ſectis.* Hoc patet ex effectis & teſtimoniis. *Omnis alienigena non comedet ex eo. Quæ igitur vtilitas circumciſionis? Multa: quia illis credita ſunt oracula Dei. Vos gentes quæ dicebamini præputium, quæ eratis illo tempore ſine Chriſto, alieni à politia Iſraelis, hoſpites teſtamentorum promiſſionis, ſpem non habentes, & ſine Deo in mundo. Erit ſignum fœderis inter me & te: eritque pactum meum in carne veſtra. Quotieſque ederitis, &c.*

Exod.12.45. Rom.3.1. Eph.2.11. Gen.17.11. 1.Co.11.26. Exod.12.14.

Conſeruant beneficiorum memoriam. Hic dies erit vobis in

recordationem. Erit quaſi ſignum in manu tua: & appenſum Deut 6.8.
quid ad recordationem ad oculos tuos. Hoc facite in mei recor- Luc.22.19.
dationem. Sunt vincula dilectionis: quoniam qui confœderantur cum Deo, etiam inter ſe vniuntur. *Vnus Do-* Eph.4.5.
minus, vna fides, &c. Vnum corpus multi ſumus. 1.Co.10.17.

Quartæ) Diſtinctio manifeſta ex diſtinctione. Item *ſignorum acceptio corporalis & externa. Res verò ſignificatæ ſpecialiter ſine fide non accipiuntur, quia ſolis credentibus promittuntur.* Signa autem non ſunt aliter vera quàm promiſſiones quibus annectuntur. Item *quia ſigna nunciant oculis quod promiſſio nunciat auribus.* Sicut igitur promiſſio eſt inanis ſonitus ſine fide: ita etiam ceremoniæ. Item, *Quia res ſignificatæ ſunt communio Chriſti & omnium eius beneficiorum.* Hoc verò non aliter quàm per fidem cuiquam poteſt contingere, ſiue in vſu, ſiue extra vſum Sacramenti.

Sextæ) Talis eſt omnium ſignorum cum rebus ſignificatis copulatio vt res ſignificatas repræſentent, & eorum acceptationem confirment: ſiquidem pignora ſiue ſymbola teſtificantia, etiamſi non ſint in eodem loco, ſunt cum ſignificatis. Ratio eſt, *Quia facere aliquid ſignum alicuius rei, non eſt rem cum ſigno includere aut alligare, vt ſint in eodem loco, ſed ordinare ſignum ad rem, ſigno ſiue in eodem loco, ſiue in alio loco exiſtente, ſignificandam.* Item, *natura rerum ſignificatarum per Sacramenta hæc non patitur. Aliquæ enim ſunt ſpecies ſubſiſtentiæ, aliquæ accidentia non in ſymbolis ſacramentalibus, ſed in mentibus hominum hærentia, vt S. S. dona. Aliquæ corporeæ, &* Gen.17. 10.
in vno tantùm loco, non autem vbicunque Sacramenta vſur- Exod.12.11.
pantur, localiter exiſtentes, vt Caro & ſanguis Chriſti. & 24.8.

Septimæ) Script. ſic loquitur de ſacramentis. *Circum-* Leuit. 17. 5.
ciſio eſt fœdus. Agnus eſt tranſitus. Sanguis victimarum, ſan- Exod 31.7. Heb.9.5.
guis fœderis, expiatio victimarum, ſabbatum, fœdus æternum, Eph.5.26.
Operculum arcæ propitiatorium. Baptiſmus lauacrum mun- Mat. 26.26.
dans. Panis & vinum corpus & ſanguis Chriſti. Et ſic ſeip- 28.
ſam exponit, cum vocatur *circumciſio ſignum fœderis: Pa-* Gen.17.11.
ſcha, ſignum tranſitus: Sabbathum ſignum perpetuum gratiæ Exod.12. 27. & 31.14.
& ſanctificationis: Ceremoniæ exemplaria verorum: Creden- Heb.9.14.

tem

Mar.16. 16. *tem & baptizatum fore ſaluum, & ſymbola cœnæ Dominicæ*
Mat. 26. 28. *in reconciliationem ſumenda eſſe dicuntur.*

Decimæ) Signa fœderis nihil confirmant iis qui non ſeruant fœdus, aut qui ad alium finem ea referunt. At ſacramenta ſunt ſigna fœderis, quo Deus ſe obligat ad remiſſionem peccatorum & vitam æternam gratis propter Chriſtum nobis dandam: nos verò ad fidem & nouam obedientiam præſtandam nos obligamus. Ergo non confirmant eos de gratia dei qui ſunt ſine fide & pœnitentia, aut ritus alios, aut in alium finem vſurpant, quàm Deus inſtituit. Præterea *ſuperſtitioſum eſt & idololatricum, vel externo operi ſine promiſſione, vel ab hominibus excogitato, gratiæ Dei teſtificationem tribuere.* Non igitur ſacramentorum abuſus gratiam dei coniunctam habet, vel quemcunque de ea confirmat. Sicut dicitur,
Rom. 2. 25. *Circumciſio prodeſt, ſi legem ſerues, &c.*

Vndecimæ) Arcæ Noæ correſpondens exemplar baptiſmi nos quoque ſeruat, non ſordium carnis ablutio, ſed bonæ conſci-
1. Pet. 3. 21. *entiæ teſtificatio erga Deum. Panis quem frangimus nonne*
1. Co. 10. 16. *eſt communio corporis Chriſti?* Et quum Sacramenta ſint organum externum, quo Spiritus ſanctus fouet & conſeruat fidem, conſequitur, ea ſaluti credentium ſeruire, ſicut verbum. Contrà vero impij abuſu Sacramentorum, contemptu Chriſti & beneficiorum eius, quæ illis in verbo & Sacramentis offeruntur, & confeſſione doctrinæ. quam vera fide non amplectuntur, iram Dei & pœnas æternas ſibi conciliant, iuxta dictum
Eſa. 66. 3. Prophetæ. *Qui mactat bouem, eſt quaſi qui occidit homi-*
1. Co. 11. 27 *nem: qui offert arietem, eſt quaſi qui canem iugulet. Quiſquis ederit panem hunc aut biberit hoc poculum Domini indignè, reus tenebitur corporis & ſanguinis Domini.* Res autem ſignificatæ quia ſola fide accipiuntur, ſuntque vel ſalutis propriæ, vel ipſa ſalus, vt Chriſtus & ipſius beneficia, nec ab impiis, nec niſi ad ſalutem poſſunt accipi.

Duodecimæ) Promiſſio & ſigna promiſſionis habentis additam conditionem fidei rata ſunt, quandocunque præſtatur conditio

ditio. Talis autem eſt promiſſio quę ſignificatur & confirmatur Sacramentis. Ergo ſi in vſu accedat fides quę credat promiſſioni, cum ſignis recipiuntur res promiſſæ & ſignatæ. *Faciam tibi, ſicut deſpexiſti iuramentum, vt irritum faceres pactum: & recordabor ego pacti mei tecum in diebus adoleſcentię tuæ, & ſuſcitabo tibi pactum ſempiternum.* Eze. 16. 5.

Decimætertiæ) Circumciſionis & Baptiſmi iteratio nuſquam recepta eſt. Nec obſcura eſt ratio: *quia inſtituta ſunt illa Sacramenta, vt ſint initiatio ſiue receptio ſolennis in Eccleſiam, quę ſemper eſt rata pœnitentiam agenti & in ea perſeueranti. Aliorum verò Sacramentorum vſus iterari iubetur, vt de ſacrificiis, paſchate, adoratione ad arcam, purgationibus: item de Cœna Domini. Cauſa eſt, quia ſunt teſtimonium quòd fædus in Circumciſione & Baptiſmo initum ſit ratum agenti pœnitentiam. Hæc autem fidei exercitatio ſemper eſt neceſſaria.*

Decimæquartæ) Definitionem eſſe communem veteris & noui teſtamenti Sacramentis, ſuprà dictum eſt. *In numero & rituum forma differentiam eſſe*, patet inductione. *Nam in nouo Teſtamento duo tantùm eſſe conſtat, quia non ſunt alię ceremoniæ à Deo mandatæ, & habentes additam promiſſionem gratiæ. Vetera exhibendum, noua exhibitum ſignificare*, conſtat ex eorum interpretatione in Sacra Scriptura tradita, de qua in definitione dictum eſt. *Claritate differunt*: quia in Nouo puriores ſunt ceremonię, & res completas ſignificantes. In veteri plures ritus adumbrantes res futuras, quarum omnes circumſtantiæ nondum erant expoſitæ.

Decimæquintæ.) Quid agant miniſtri nomine Dei in adminiſtratione Sacramentorum, quòdque Deus per illa ſignificet, id eſt doceat, offerat, promittat nobis communionem Chriſti, oſtenſum eſt in probatione ſecunda. Ex hoc ſequitur alterum, *quòd videlicet Spiritus ſanctus per ea mouet corda ad credendum.* Cum enim ſacramenta ſint promiſſio viſibilis, eandem confirmandi fidem in nobis authoritatem habent quàm

promiſſio

promiſſio nobis facta. Ex hac ſequitur tertia: *non enim fidei in nobis accendendæ vel ſuſcitandæ, ſed percipiendæ communioni ſeruit. Quia hoc nobis per fidem contingit*, ideo dicitur, *Panis eſt communio corporis Chriſti: Baptiſmus nos ſaluos facit*. Nec tamen ſemper fidem per ea confirmat Spiritus S. vt oſtendunt Simonis magi & infinita aliorum exempla. Quòd noceat eorum vſus ſine fide, probatum eſt in ſecunda propoſitione.

Decimæ ſextæ.) Sacramenta ſine verbo præeunte, nec docent, nec fidem confirmant, quia ſignificatio eorum non intelligitur niſi verbo explicetur, nec ſignum aliquid poteſt confirmare, niſi prius ſit promiſſum. Exemplo ſunt Iudęi, qui ſeruabant & nunc ſeruant ceremonias, addita autem, non intellecta, promiſſione gratię & beneficiorum Chriſti. *Sine verbo adulti non ſeruantur*, ſiue per doctrinam via ordinaria, ſiue per internam & extraordi-
Ioh.3.18. nariam cognitionem. *Qui non credit in Filium iam con-*
Rom.10.17. *demnatus eſt. Fides ex auditu: auditus autem per verbum Dei. Sine Sacramentis verò ſeruari poſſunt*: quia etſi his ex neceſſitate priuentur, tamen credere poſſunt, vt latro in cruce. Aut ſi infantes ſint, pro ætatis circumſtantia ſanctificati ſunt, vt Ioannes in vtero, & multi infantes in vtero, qui ante diem Circumciſionis moriebantur. *Verbum etiam eſt impiis prædicandum*, quia iſtis conuertendis deſtinatum eſt. *Sacramenta autem his adminiſtranda qui pro membris Eccleſiæ agnoſcuntur*, quia tantùm in
Act.8 37. Eccl. vſum inſtituta ſunt. *Licet tibi baptizari, ſi credas.*

Decimæoctauę) Probatio manifeſta eſt *ex paſchate & reliquis ſacrificiis, item & ſabbatho: quæ erant omnia à Deo præcepta*, quò pij Deum celebrarent, & ſe erga eum gratos declararent, & ſimul ſumerent ſymbola beneficiorum Dei, quæ per Meſſiam accipiebant. Sic Baptiſmus eſt confeſſio Chriſtianiſmi, & ſignum quo teſtatur Chriſtus nos ablui ſuo ſanguine. Cœna Domini eſt gratiarum actio pro morte Chriſti, & monitio nos illius morte viuificari, ipſius membra fieri, & cum ipſo manſuros in æternum.

DE

DE BAPTISMO.

QVæſtiones præcipuæ ſunt.

1. *Quid ſit Baptiſmus.*

2. *Qui ſint fines Baptiſmi: ſeu, ad quid ſit inſtitutus.*

3. *Quis ſit ſenſus verborum Inſtitutionis.*

4. *Quæ ſint loquendi formæ de Baptiſmo.*

5. *Qui ſint Baptizandi.*

6. *Vſus legitimus Baptiſmi.*

7. *Cui ſucceſſerit Baptiſmus.*

8. *Quomodo Baptiſmus cum Circumciſione conueniat, & quid ab ea differat.*

1. *Quid ſit Baptiſmus.*

B*Aptiſmus eſt externum lauacrum inſtitutum à Filio dei cum pronuntiatione verborum, Baptizo te in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, vt ſit teſtimonium eum qui ſic mergitur vel tingitur reconciliari propter Chriſtum per fidem, & ſanctificari à Spiritu ad vitam æternam. Profecti* (inquit Chriſtus) *docete omnes gentes, Baptizantes eos in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti.* Commodè definiri poteſt & hoc modo, *Baptiſmus eſt ceremonia inſtituta à Chriſto in nouo Teſtamento, qua abluimur aqua in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti, ad ſignificandum nos recipi in gratiam propter effuſum pro nobis ſanguinem Chriſti, & regenerari ipſius Spiritu, & ad obligandos nos vt velimus deinceps factis & reipſa teſtari nouitatem vitæ.* Dicimur in gratiam recipi propter ſanguinem Chriſti pro nobis effuſum, ſcilicet in cruce, id eſt, propter totam humiliationem Chriſti fide nobis applicatam.

Ob. *Baptiſmus dicitur externum aquæ lauacrum. Ergo Baptiſmus tantùm eſt nudum ſignum. Reſp.* Eſt fallacia diuiſionis, Quia cum dicimus baptiſmum eſſe ſignum

externum

externum, coniungimus cum ſigno rem ſignificatam. Deinde non additur particula excluſiua; & ſua natura baptiſmus eſt nudum ſignum: ſed accedit, & cum hoc ſigno coniungitur promiſſio.

Obiect. 2. *Ablutiones fuerunt & in veteri teſtamento: Baptiſmus eſt ablutio: Baptiſmus igitur eſt ſacramentum veteris teſtamenti. Reſp.* Ablutiones in veteri teſtamento non erant ſignum receptionis in Eccleſiam, vt Baptiſmus. Significabant Chriſtum venturum. Obligabant tantùm Iudæos. Baptiſmus ad omnes Gentes pertinet, ſeu ad totam Eccleſiam. Erant inſuper inſtitutæ ad abluendam immunditiem ceremonialem: Baptiſmus ad moralem munditiem abluendam: atque hinc eſt, quòd *baptiſmus appellatur* in Scriptura *lauacrum ſeu ablutio*, propter illam ſcilicet ablutionem munditiei moralis, ideſt, propter ablutionem internam ſeu ſpiritualem, qua abluimur à peccatis. Hæc autem ablutio duplex eſt. 1. *Ablutio ſanguinis*, quando lauamur ſanguine Chriſti, quæ eſt condonatio peccatorum, propter effuſum ſanguinem Chriſti. 2. *Ablutio ſpiritus*, quando lauamur ſpiritu Chriſti, quæ eſt renouatio per Spiritum ſanctum, id eſt, mutatio inclinationum malarum in bonas, facta virtute Spiritus ſancti in voluntate & corde, vt habeamus odium peccati, & contrà propoſitum viuendi ſecundùm voluntatem Dei. Duplicem hanc ablutionem à peccatis baptiſmi ſacramento ſignificari patet ex hoc dicto. *Prædicabat baptiſmum reſipiſcentiæ ad remiſſionem*
Mar. 1. 4. *peccatorum*. Vtriuſque igitur ablutionis, vel vtriuſque beneficij (remiſſionis nempe peccatorum & reſipiſcentiæ) ſymbolum eſt baptiſmus: non tantùm quia ſimilitudinem hoc ſacramentum cum vtroque habet, ſed etiam quia iſta duo beneficia perpetuò ſimul coniuncta ſunt, & neutrum eſſe poteſt ſine altero: *Qui*
Rom. 8. 9. *ſpiritum Chriſti non habet, non eſt eius*. In ſumma *lauari Chriſti ſanguine*, eſt accipere remiſſionem peccatorum propter effuſum ſanguinem Chriſti. *Lauari Sp. Sancto*
eſt

eſt regenerari, id eſt, mutari cogitationes in nobis malas in bonas: habere in voluntate & corde ſtudium obediendi Deo. *Differunt autem iuſtificatio & regeneratio, quòd hæc eſt ablutio per ſanguinem Chriſti, illa per Spiritum ſanctum,* vt iam dictum eſt. Ac Baptiſmus eſt ſymbolum ſeu ſigillum vtriuſque, iuſtificationis, & regenerationis. Regeneratio ſeu mutatio inclinationum malarum in bonas, licet non perfecta ſit in hac vita, tamen initium eius eſt hîc in omnibus piis, & ab omnibus piis illa mutatio in hac vita ſentitur, ita vt maximè etiam doleant propter defectum.

Complectitur ergo baptiſmus 1. *Signū, ſcilicet aquam.* 2. *Ceremoniam,* vt aſperſionem aquæ, ſeu immerſionem, ac rurſus emerſionem ex aqua. 3. *Res ipſas, & quidem* primò *aſperſionem ſanguinis Chriſti, & imputationem iuſtitiæ eius.* Secundò, *mortificationem veteris hominis,* quam ob cauſam dicimur *induere Chriſtum in baptiſmo.* Tertiò Gal.3.27. *viuificationem noui hominis in ſpem certam futuræ reſurrectionis per Chriſtum.* 4. *Signum, quod non modò ſignificat, ſed etiam confirmat.* 5. *Signum quod illam authoritatem confirmandi habet à mandato & promiſſione Dei.* Rom.6.3.

2. *Qui ſint fines Baptiſmi.*

FInes baptiſmi ſunt 1. *vt ſit nota qua diſcernatur Eccl. ab aliis omnibus gentibus & ſectis. Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos:* quaſi dicat, Colligite Eccleſiam per Baptiſmum & verbum, & quos feceritis mihi diſcipulos toto corde credentes, eos omnes & ſolos baptizate, & ſeparate mihi. *Quis poteſt arcere eos ab aqua, per quos cecidit Spiritus ſanctus, vt ſuper nos?* Mat.28.19. Act.10.47.

2. Principalis ac proprius baptiſmi finis eſt, *vt ſit confirmatio fidei noſtræ,* id eſt, teſtificatio, quum Chriſtus teſtatur ſe nos lauare ſuo ſanguine, ſe nobis conferre remiſſionem peccatorum, iuſtificationem & regenerationem: ſeu præcipuus baptiſmi finis eſt, *vt ſit obſignatio Dei, item obſignatio promiſſionis gratiæ ac teſtimonium*

voluntatis diuinæ, quòd ipſe nobis hęc dona dat in præſentia & in poſterum ſemper daturus ſit. Ipſe enim per manus miniſtri nos baptizat, & per eundem nobis hanc voluntatem ſuam ſignificat. *Huius diuinæ de ſalute nobis conferenda, voluntatis teſtimonium & confirmationem eſſe baptiſmum,* patet ex his etiam quæ ſequuntur: ſcilicet *quia baptizamur in nomine Patris & Filij, & S.S.* hoc eſt Deo Patri, Filio, & S.S. aſſignamur, & eius proprium eſſe aſſerimur. 2. *Quia Deus promiſit ſalutem ei qui crediderit & baptizatus fuerit.* Teſtimonia ſcripturæ idem

Act.22.16. quoque confirmant. *Vt ſuper nos? Exurge & bapti-*
Mar.16.16. *zare, ablue peccata tua, inuocato nomine Domini. Qui credi-*
Rom.6.3. *derit & baptizatus fuerit, ſeruabitur. An ignoratis, nos quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius eſſe baptizatos? Sepulti igitur ſumus vnà cum eo per Baptiſmum in mortem. Conſepulti cum eo per baptiſmum. Ex*
Col.2.12. *miſericordia ſua ſeruauit nos per lauacrum regenerationis*
Tit.3.5.
1.Pet.3.21. *& renouationem S.S. Cui nunc correſpondens exemplar baptiſmi nos quoque ſeruat, &c.* Ex hoc fine apparet, *cur baptiſmus non reiteretur*: quia nimirum *baptiſmus eſt ſignum receptionis in gratiam,* atque fœdus quod eſt ſemper ratum pœnitentiam agentibus, cùm non pendeat illud à baptizantis perſona. Deinde *regeneratio ſemel tantùm fit.* nam qui ſemel Chriſto eſt verè inſitus, nunquã foras eiicitur: ac proinde ſatis eſt baptiſmum regenerationis, vtpote lauacrũ & ſymbolum, ſemel duntaxat accipi: maximè, quia regeneratio ſeu ſalus non pendet à baptiſmo. 3. *Teſtificatio eſt officij noſtri erga Deum atq; obligatio noſtri & Eccl. ad agnitionem & cultum ipſius Dei, in cuius nomen baptizamur.* Obligamus nos in baptiſmo ad gratitudinem: nempe primùm ad fidem, id eſt, ad

Rom.6.3. promiſſa beneficia fide accipiendà, ac deinde ſimul ad pœnitentiam. *Baptizati ſumus in mortem Chriſti.*
1.Cor.6.11. *Hæc eratis nonnulli, ſed abluti eſtis.* Baptizati in mortem Chriſti, id eſt. 1. *vt ſimus participes mortis Chriſti, non ſecus ac ſi ipſi mortui eſſemus.* 2. *Vt moriamur etiã nos.* i. vt mortificemus cupiditates carnis. deus promittit nobis mortificationem & obligat nos ad mortificationem

4. *Significatio vel admonitio de cruce, deq́; conſeruatione Eccl. in ea, ac de eiuſdem liberatione ex ea. Poteſtis eodẽ baptiſmate baptizari, quo ego baptizor?* Liberationẽ ex cruce declarat ipſa baptiſmi ceremonia. Nam nos immergimur quidem, ſed non ſubmergimur aut ſuffocamur. Huius porrò finis reſpectu Baptiſmus diluuio confertur. Vt .n. in diluuio quidam includebantur arcæ, reliquis hominib. pereuntib. ita in Eccl. qui Chriſto adhęrent, etſi premuntur calamitatibus, tamen certo tandem ſuo tempore liberantur. Huc pertinet etiam locus, Pauli vbi tranſitus maris rubri confertur Baptiſmo. *Omnes in Moſe baptizati ſunt nube & mari.* Mat.20.22. 1.Cor.10.2.

5. *Vt ſignificet Eccl. vnitatem*, ac proinde confirmatio ſit articuli, *Credo Eccl. Cath.* Hic tamen finis comprehendi poteſt ſub primo, ſicut & ille, quòd ſit Baptiſmus obligatio membrorum inter ſe ad mutuam dilectionem: quia cum baptiſmus Eccl. membra diſcernit ab aliis, eadem quoque coniungit & vnit inter ſe.

6. *Symbolum receptionis & ingreſſus in Eccleſiam*, ſicut in primo fine Baptiſmi, qui eſt diſtinctio Eccleſiæ ab aliis omnibus, Antitheſis eſt, Eſſe & non eſſe in Eccl. Ingredi & non ingredi in Eccl. Huc pertinent omnia loca, in quib. ij qui facti ſunt Chriſtiani, dicuntur ſtatim fuiſſe baptizati. Ideo & Cœna tantùm Baptizatis datur: ij enim ſoli recepti ſunt in Eccleſiam.

7. *Medium conſeruationis & propagationis doctrinæ de promiſſione gratuita propter mortem Chriſti*: vt baptizati habeant occaſionem docendi & diſcendi quis ſit author, & quæ ſignificatio Baptiſmi.

3. *Quis ſit ſenſus verborum inſtitutionis Baptiſmi.*

PRobatio Definitionis & præcipuorum finium Baptiſmi continetur in verbis inſtitutionis, quæ leguntur apud Matthæum & Marcum. *Profecti docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſeruabitur: qui verò non crediderit, condemnabitur.* Hæc paucis explicanda ſunt. *Docete omnes*. Omnes, non autem aliquas Mat.28.19. Mar.16.16.

gentes docete, neq; tantùm poſteros Abrahami. Hîc eſt *diſcrimen Sacramentorum veteris & noui Teſtamenti.* Hoc enim nouum ſacramentum non tantùm Iudæis Chriſtus inſtituit, ad quos propriè pertinebant vetera ſacramenta, ſed omnibus aliis ſequentibus etiam. *Baptizantes eos.* Omnes ſcilicet qui veſtra doctrina accedunt ad me, meique fiunt diſcipuli. Inter eos autem numerantur & infantes accedentium ad Chriſtum, ſeu diſcipulorum Chriſti: Nam & horum infantes diſcipuli ſunt, nati videlicet in ſchola Chriſti. Naſci enim in Eccleſia eſt infantibus loco profeſſionis. Notandus eſt hîc ordo: iubet priùs eos *doceri*, pòſt eos *baptizari:* vult itaque ſacramenta non eſſe muta, ſed ſignificat verbum debere præcedere, ſacramenta ſequi. *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Significat autem *in nomine.* 1. *Iuſſu & authoritate communi horum trium inſtitutum eſſe baptiſmum*, atq; has tres perſonas mandare, vt qui velint eſſe membra Eccleſię, baptizentur. Idem ergo valet quando miniſter baptizat, ac ſi Deus, Pater, Filius, & Spiritus S. baptizaret. Hinc porro liquet has tres perſonas eſſe ὑφιςάμενα diuina. 2. *Teſtificatione ſui nobis has tres perſonas confirmare, quòd ipſæ nos in gratiam recipiant, & nobis præſtent quod per Baptiſmum ſignificatur*, ſalutem ſcilicet, ſi crediderimus & Baptizati fuerimus: Hîc notatur ſecundus Baptiſmi finis. 3. *Baptizari in nomine Patris, Filij, & Spiritus ſancti, eſt obligari baptizatum ad agnitionem, fidem, cultum, fiduciam, honorem, & inuocationem huius veri Dei, qui eſt Pater, Filius, & Spiritus S.* Hic eſt tertius baptiſmi finis, quem & Paulus his verbis indicat, *Num in nomen Pauli baptizati eſtis?* (1.Co.1.13.) quaſi dicat, illius debetis eſſe, cui in baptiſmo nomen dediſtis & vos obligaſtis. 4. *Baptizantes eos in nomine patris, Filij, & Spiritus ſancti.* id eſt, *baptizantes eos per harum trium perſonarum inuocationem, inuocantes ſuper eos nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti:* quæ tres perſonæ nos in gratiam recipiunt: & quidem Pater nos in gratiam recipit propter Filium, per Spiritum S. quem Filius

us nobis à Patre donat. *Qui crediderit*. hoc additur promiſſioni: nam qui baptizantur, non niſi fide percipere poſſunt quod in Baptiſmo promittitur & obſignatur. Atque his verbis notatur breuiter *vſus baptiſmi legitimi*, in quo legitimo vſu ſacramenta rata ſunt. In vſu autem illegitimo ſacramenta non ſunt ſacramenta, ſed iis tantùm ſacramenta ſunt, qui ea accipiunt vera fide. *Et Baptizatus fuerit*. Signo etiam externo voluit nos confirmare: addit igitur hoc (*& baptizatus fuerit*) vt ſciamus, non tantùm ex fide, ſed etiam ex ſymbolo nos certos eſſe, quòd ſumus è numero ſeruandorum. Vtrique, *& fidei & baptiſmo, additur promiſſio, ſed diuerſo modo: fidei*, quia eſt organum vnicum quo apprehenditur meritum Chriſti: *baptiſmo*, quia eſt ſignum huius beneficij. *Seruabitur*. Id eſt baptizatus ſciat ſe habere, ſi credat, illa beneficia, quæ ſignificantur per externum ritum, ſe nimirum iuſtificari & regenerari. *Qui non crediderit, condemnabitur*, ſcilicet etiamſi baptizatus fuerit: Vſus Sacramenti ſine fide non ſeruat. Ergo cum fide ſeruat. *Priuatio ſacramenti non damnat*, ſi tamen ſit ea ſacramenti priuatio ſine contemptu. Non enim priuatio, ſed contemptus ſacramentorum damnat, vt qui non poteſt eſſe cum fide. Atque hinc eſt, quòd non retineatur in propoſitione conuerſa vtrũque membrum ſubiecti, ſicuti in priore propoſitione: quoniam non eadem neceſſitas eſt fidei & ſacramentorum: tunc autem Sacramenta ſunt neceſſaria, quando poſſunt haberi ſecundum inſtitutionem diuinam. Contemptus enim ſacramenti pugnat cum fide.

Obiect. Chriſtus ſalutem tribuit vtrique membro. Ergo debuit etiam eius remotio in vtroque membro conuerſo poni & ſeruari. Reſp. Tribuit vtrique membro ſalutem, ſed non æqualiter: fidei, tanquam medio: Baptiſmo, tanquam ſigno, quo ſalus nobis obſignatur.

4. *Quæ ſint loquendi formæ de Baptiſmo.*

FOrmæ loquendi de Baptiſmo ſunt, vel *propriæ*, vel *impropriæ*. *Propriæ* loquendi formæ ſunt hæ. 1. *Bap-*

tiſmus eſt ſignum ablutionis peccati.2. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſeruabitur. Impropriæ ſeu figuratę ſunt.1. *Baptiſmus eſt ablutio peccatorum. 2. Baptiſmus abluit peccata.* Quatuor hæ ſententiæ ſunt æquipollentes, & ſignificant hanc vnam ſententiam. Baptiſmus eſt certum ſignum remiſſionis peccatorum credentib. Hæ & aliæ ſimiles loquutiones figuratæ de ſacramentis interpretandæ ſunt ſicut loquutiones figuratæ de ſacrificiis. Sacrificia dicuntur ſæpiſſimè *expiatio peccatorum*, & tamen Apoſtolus affirmat, *ſanguinem hircorum & taurorum non potuiſſe expiare peccata. Sic cùm dicitur, Baptiſmus nos ſaluat, eſt lauacrum regenerationis, eſt ablutio peccatorum*: idem eſt ac ſi dicatur, Baptiſmus eſt ſignum horum omnium. Sic autem loquitur Scriptura, nomina ſignorum & rerum permutans, 1 *propter analogiam inter ſignum & rem ſignificatam.* Tale ſcilicet quiddam eſt res ſignificata in ſuo genere, quale quiddam & ſignum eſt in ſuo genere. Vt enim ſordes abluit aqua, id eſt ſignum: ſic & ſanguis Chriſti, id eſt res ſignificata, nos abluit à peccato. Et ſicut externè ſignum confertur à miniſtro: ſic Deus vult internè rem ſignificatam iis virtute ſui ſpiritus conferre, qui ſignum vera fide percipiunt. Vt agunt miniſtri foris, ita Deus agit intus. 2. *Propter confirmationem fidei in nobis:* nam ſigna teſtantur Dei voluntatem erga nos: eam autem teſtantur propter additã promiſſionem, qualis eſt hæc, *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſeruabitur*: 3. *Propter coniunctã cum ſignis exhibitionem rerum*, ſeu propter ſignificationem, quia Deus nobis aliquid per ſignum ſignificat, id eſt, nos tam certò accipere res, quàm certò ſigna percipimus. Atque hæc pertinent ad eos qui rectè vtuntur ſacramentis.

5. *Qui ſint Baptizandi,*

Q*Vi nondum ſunt diſcipuli Chriſti*, id eſt ex numero vocatorum, non conſentientes de doctrina, nec obedientes miniſtro, *non ſunt ad Baptiſmum admittendi:* qui ſentiunt ſe nondum Chriſti diſcipulos eſſe, non debent petere baptiſmum. Nam Chriſtus dicit 1. *Docentes*

Mat.28.19.

tes omnes gentes, ac deinde eos baptizari præcipit:vnde, omnes iiq; ſoli baptizandi ſunt ex mandato Chriſti ad quos fœdus pertinet: nempe qui ſunt, eoq; haberi debẽt membra Eccleſiæ viſibilis; ſiue ij ſint adulti pro fitentes fidem & pœnitentiam, ſiue infantes in Eccleſia nati.Omnes.n.fidelium liberi ſunt in Eccl. Dei,niſi ipſi ſeſe excludant: vel baptizandi ſunt omnes qui ſũt habendi pro diſcipulis Chriſti.Pro his autem habendi ſunt adulti profitentes fidem & pœnitentiam, nec ipſi tantum,ſed& eorum infantes qui nati ſunt in Eccleſia, id eſt, in Schola Chriſti:quia etiam eos docet S.S. pro ipſorum captu, vel modo ætatis.

Atque hæ ſunt *rationes,quib.probatur infantes eſſe baptizandos.* 1. *Baptiſmus eſt ſymbolum ingreſſus in Eccl. quæ tota debet baptizari,* iuxta illud: *Baptiſmus eſt lauacrum regenerationis.* Item. *Per vnum Spiritum nos omnes in vnum corpus baptizati ſumus: at infantes pertinent ad* Eccl. quemad modum dicitur. *Sinite paruulos ad me venire. Ergo infantes debent baptizari,* Tit.3.5. 1.Co.12.13. Mat.19.14.

2. *Baptiſmus eſt diſcretio vel ſignum diſtinctionis Eccl. totius ab aliis omnib. ſectis,atq; adeo à reliquo toto hominum genere. Dandus eſt ergo baptiſmus omnib.membris Eccl. viſibilis, & ciuib. Chriſti. Infantes autem ſunt ciues regni Chriſti, & membra vel pars Eccl.proinde denegari infantib. non debet ius illud ciuium Eccl. Chriſti:* ſed baptizari debent,vt ita inſiti & recepti in Eccl.hoc ſymbolo vná cum tota Eccleſia diſcernantur à reliquis omnibus.

3. *Ad quos pertinet beneficium remiſſionis peccatorum & regenerationis, illi ſunt baptizandi*: quib.n.debentur res ſignificatæ,iis etiam ſymbolum debetur, niſi obſtet aliqua conditio in modo vtendi, vel niſi ſit aliqua circumſtantia inſtitutionis impediens vſum ritus. Hinc eſt quod Petrus dicit in Actis. *Reſipiſcite & baptizetur vnuſquiſq; veſtrum in nomine Ieſu Chriſti:* &, *Vobis enim facta eſt promiſſio* & *liberis veſtris.* Item. *Num quis aquam prohibere poteſt, quominus baptizentur iſti, qui* Spiritum *ſanctum acceperunt, ſicut* & *nos? Quocirca baptizandi ſunt* & *infantes* Act.2.38.& 39. Act.10.47.

nec iis denegari debet ſymbolum, vtpote ad quos pertinet res ſignificata, beneficium ſcilicet remiſſionis peccatorum & regenerationis, idque ex forma fœderis aut promiſſionis, cuius & ipſi participes facti ſunt. *Ero Deus tuus, & ſeminis tui.* Et, *liberi veſtri ſancti ſunt. Sinite paruulos venire ad me. Vobis facta eſt promiſſio, & liberis veſtris.* Sic & Ioannes Baptiſta ſanctificatus fuit in vtero. ſiquis diligenter expendat hæc teſtimonia ſcripturæ, videbit haud dubiò non tantùm licere, ſed etiam debere infantibus dari ſymbolum: ſancti nimirum ſunt infantes, ipſis facta eſt promiſſio, eorum eſt regnum Dei, ac Deus eorum quoque Deum ſe dicit eſſe: qui certè non eſt impiorum Deus. Deinde nulla eſt conditio in infantibus impediens vſum baptiſmi, *Num quis igitur aquã prohibere poteſt quò minùs ſcilicet baptizentur iſti*, qui eorundem beneficiorũ cum tota Eccl. ſunt participes?

Gen. 17.7. 1.Co.7.14. Mat.19.14. Act.2.39.

4. *Baptiſmus in Nouo Teſtamento ſucceſſit circumciſioni, & quidem ita ſucceſſit, vt habeat eundem vſum, quem habuit in veteri fœdere circumciſio. Circumciſi eſtis in Chriſto, circumciſione quæ ſine manibus fit, dum corpus carnis peccato obnoxiæ exuiſtis per circumciſionem Chriſti: Conſepulti cum eo per Baptiſmum, per quem etiam cum eo reſurrexiſtis. Atqui circumciſio debebatur infantibus in Eccleſia veteris teſtamenti natis, qui & ideo circumcidebantur. Ergo infantibus etiã natis in Eccleſia noui teſtamenti debetur Baptiſmus, qui nimirum noſtra eſt circumciſio*, id eſt ſacramentum, quo confirmantur eadem & iis omnibus nunc in Nouo Teſtamento, quæ in Veteri Teſtamento, & quibus omnibus confirmabantur & conferebantur circumciſione. Proinde qui baptiſmum denegant infantibus in Eccleſia natis, eos iure ſuo ſpoliant. Nati ſiquidem in Eccleſia, Eccleſiæ ſunt ciues ex gratia & beneficio fœderis, eoque ius ciuium ad eos eodem fœderis beneficio pertinet: & naſci in Eccleſia eſt loco profeſſionis fidei & pœnitentiæ.

Col.2.11. & 12.

Obiectiones contra Pædobaptiſmum.

Obiect. 1. *Qui non credunt, non ſunt baptizandi: dicitur*

enim.

enim, qui crediderit & baptizatus fuerit &c. At infantes non credunt. Ergo non ſunt baptizandi. Ad vſum enim baptiſmi neceſſariò requiritur fides: nam quicunque non crediderit, condemnabitur. Condemnatis autem non debet dari ſignum gratiæ. *Reſp.* 1. Nego Maiorem: ea ſiquidem non eſt vniuerſalis. Opponi iis poteſt exemplum circumciſionis per inſtantiam. Itaq; non ſunt baptizandi qui non credunt, ſcilicet adulti. Nec tamen pronuntiare de adultis poſſunt, quòd credant. Igitur ſi infantes non erunt baptizandi, quia non habent fidem, neque grandes natu baptizandi ſunt: de quibus non poteſt ſciri an credant. Vt, Simon Magus baptizatur, & tamen fuit hypocrita. *Sed* (inquiunt) *ſufficit profeſſio fidei Eccleſiæ.* Fatemur hoc ita eſſe, atque addimus, Natum eſſe in Eccleſia, eſſe infantibus loco profeſſionis. 2. *Ad vſum Baptiſmi requiritur fides, ſcilicet actualis in adultis: in infantibus tantùm, quod ad inclinationem.* Sic ad circumciſionis vſum requirebatur fides actualis in adultis, in infantibus tantùm quod ad inclinationem. 3. Neganda eſt minor: *infantes enim credunt ſuo modo*, pro modo ſcilicet ætatis ſuę, qua habent inclinationem ad credendum, ſeu credunt inclinatione. Fidès eſt in infantibus potentia & inclinatione, licet in iis fides non ſit actu, ſicut in adultis, & ſicut infantes impij, qui ſunt extra Eccleſiam, non habent actualem impietatem, ſed inclinationem ad impietatem: ſic pij infantes non habent pietatem actualem, ſed inclinationem ad pietatem. Deinde infantes habent etiam Spiritum ſanctum & ab eo regenerantur, ſicut Ioannes cum adhuc eſſet in vtero: Et Ieremię dicitur, cap. 1.5. *Cum nondum prodiiſſes ex vulua ſanctificaui te.* Si infantes Spiritum ſanctum habent, certè operatur in eis quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria. Quapropter infantes non prophanant baptiſmum.

Obiect. 2. *Nunquam eſt mandatum vt baptizentur infantes.* *Reſp.* Habemus mandatum generale. Chriſtus enim præcipit vt baptizent diſcipuli: *Docete* (inquit)

omnes

Mat.28.19. Mar.16.16. *omnes gentes, baptizantes eos.* Infantes autem ſunt diſcipuli, quia naſcuntur in ſchola Chriſti, & docentur ſuo modo. Idem Petrus mandauit, inquiens, *facta eſt vobi* Act.2.39. Act.10.47. *promiſſio & liberis veſtris.* Item. *Num quis aquam prohibere poteſt? &c.* Col.2.11. & 12. Mandat & hoc ipſum Paulus, quum docet, *e nos eſſe circumciſos in Chriſto, & cum eo conſepultos per Baptiſmum.* Subſtitutus ergo eſt Baptiſmus Circumciſioni, quæ ſubſtitutio baptiſmi eſt loco mandati.

Obiect.3. *Si baptizandi ſunt infantes, admittendi quoque ſunt ad cœnam: Cœna enim debetur toti Eccleſiæ ſicut & baptiſmus. Reſp.* Nego conſequentiam, quia diſcrimen eſt inter baptiſmum & cœnam. *Nam baptiſmus eſt introitus & receptio, ſeu ſignum receptionis in Eccleſiam,* quo fit, vt nemini ſit cœna concedenda niſi prius baptizato. *Cœna vero eſt conſummatio receptionis:* vnde ſequitur eos qui ſunt baptizati, non eſſe ſtatim admittendos ad cœnā. Infantes enim tantùm admitti debent ad ea Sacramenta, quæ ſunt ſigna receptionis in fœdus & Eccleſiam: tale autem ſacramentum Baptiſmus eſt (vt dictum fuit) in nouo teſtamento. Cœna eſt inſtituta ad confirmationem noſtri, nimirum vt ea ſit ſignum, quo Deus nobis confirmet & obſignet quòd ipſe nos in Eccleſiam ſemel receptos velit in ea perpetuò etiam conſetuare, ne vnquam ab ea deficiamus: quòd item velit continuare beneficia ſemel nobis collata, & nos alere ac nutrire corpore & ſanguine Chriſti. Hac autē confirmatione indigent adulti qui variè tentantur. Ad baptiſmum ſatis eſt regeneratio per Sp. S. vel inclinatio ad fidem & pœnitentiam. 2. *In cœna additæ ſunt & requiruntur conditiones, quæ eius vſum infantibus impediunt.* Proinde quamuis baptizandi ſunt, ad Cœnam tamen admitti non debent. Nam ad ea duntaxat ſacramenta admittendi ſunt infantes, quę non habent additam conditionem qua eorum ætas excluditur. At conditiones quæ adduntur in cœna, ab eius vſu penitus infantes excludunt: *requiritur enim in Cœna.* 1. *vt vtentes ſigno annuntient mortem Domini.* 2. *vt ſeipſos poobent*

habeantne

habeantne fidem & pœnitentiam. Hæc cùm non poſſit ætas infantium, meritò excluduntur infantes à Cœna.

6. *Quis ſit vſus baptiſmi legitimus.*

VSus baptiſmi legitimus eſt quando non mutantur ceremoniæ aut ritus à Chriſto inſtituti in baptiſmo. Vnde manifeſtum eſt, abiiciendas eſſe Pontificiorum ſordes *de chriſmate, ſputo, & exorciſmo. Ob. Atqui ad ordinem & decorum iſta pertinent. Reſp.* S. S. ſciuit ſatis quid eò pertineret. *Inſt.. Atqui ad ſignificationem pertinent. Reſp.* Hominum non eſt inſtituere ſignum voluntatis Dei. Idem de aliis eiuſdem farinę iudicandum eſt. 2. *Quando Baptiſmus porrigitur illis, quibus eſt inſtitutus,* nimirum conuerſis, aut membris Eccleſiæ. 3. *Quando in eum finem Baptiſmus vſurpatur in quem eſt inſtitutus*; non in curationem pecudum, ſed cùm veri eius fines ſpectantur. Breuiter Baptiſmi legitimus vſus eſt, cùm baptizatur conuerſus ritu & fine legitimo. Cæterum, *Baptiſmus non iteratur.* 1. *Quia non pendet à baptizantis perſona.* Iam verò qui ſemel Chriſto eſt inſitus, nunquam eiicietur: ac proinde ſatis eſt ſemel receptum eſſe. 2. *Salus non pendet à Baptiſmo.*

7. *Cui ſucceſſerit Baptiſmus.*

BAptiſmus Circumciſioni ſucceſſit. Id probatur. 1. *Verbis Apoſtoli* ſuprà citatis: dicit enim, *Nos in Chriſto Circumciſios Circumciſione, quæ fit ſine manibus, dum corpus carnis peccato obnoxiæ exuimus per Circumciſionem Chriſti.* docere vult hac ſententia Paulus nullum nunc eſſe *Circumciſionis manufactæ* fructum aut vſum, quia in Chriſto iam completum eſt quod per eam fuit adumbratū. Col.2.11.
Ad explicandam autem ſententiam hanc ſtatim ſubiicit *eos per Baptiſmum conſepultos eſſe cum Chriſto:* quibus verbis declarat Baptiſmi complementum & veritatem eſſe complementū & veritatem Circumciſionis, cùm vnam eandemq; rem nobis ſignificet Baptiſmus, quam patribus olim ſignificabat Circumciſio, circumciſioné ſcilicet ſpiritualem, quam in nobis perficit Chriſtus.

Hoc

Hoc ſaltem intereſt, quod rei exhibitæ ſignum eſt baptiſmus, quam abſentem figurabat Circumciſio. Itaque docemur ex hoc loco Pauli, Baptiſmum eſſe id Chriſtianis, quod antè circumciſio fuerat Iudæis. 2. *Baptiſmum circumciſioni ſubſtitutum eſſe & hoc euincit, quòd vt Circumciſio, ſic & Baptiſmus ſignum eſt receptionis in Eccleſiam.* Nam ſicut infantes Iudæorum & proſelytorum, nati vtpote ciues Eccleſiæ, ex gratia circumcidebantur: adulti verò tum demum admittebantur ad circumciſionem, cùm profeſſi eſſent Iudaiſmum: ſic etiam Chriſtianorum infantes baptizantur ſtatim, adulti verò non niſi poſt profeſſionem veræ doctrinæ Chriſtianæ, cuius profeſſionis loco infantibus eſt quòd nati ſunt in Eccleſia. Sunt & aliæ rationes præter teſtimonia ſacrarum literarum, ab vſu præſertim Baptiſmi deſumptæ, quibus confirmari poteſt, Baptiſmum Circumciſioni ſucceſſiſſe. Succedere autem ſacramento, eſt pręcedente abolito in eius locum ſubſtitui, & quidem vt eundem habeat vſum & finem, quem habebat Sacramentum prius, atq; vt habeat inſuper idē ſignificatum. Sic Baptiſmi eſt eadem res ſignificata, quæ fuit olim Circumciſionis. Deinde non minùs per Baptiſmum Eccleſię ciues recipiuntur, & ab omnibus aliis hominibus diſcernuntur, quàm fiebat olim per Circumciſionem. *Ob. Si Circumciſioni ſucceſſit Baptiſmus, etiam hodierno die tantùm maſculi ſunt baptizandi, ſeruatis circumſtantiis circumciſionis. Reſp.* Circumſtantiæ nunc non ſunt determinatæ ſicut tunc: quia & hæc ſunt ſpecialia, quæ poſſunt ſine violatione mandati omitti. Vniuerſale autem eſt, quòd liberi piorum hoc ſymbolo debent inſeri in Eccleſiam, ſiue id fiat ſtatim octauo die, ſiue ſtatim poſt partum.

8. *Quomodo baptiſmus cum circumciſione conueniat, & quid ab ea differat*

COnueniunt circumciſio & baptiſmus, 1. *Fine principali*, cum vtroq; obſignetur promiſſio gratiæ per Chriſtum, quæ omnib. temporib. eſt eadem. 2. *Vtroque*

ſit

ſit receptio in Eccleſiam. 3. Vtroq; ſignificatur regeneratio. Circumciſi eſtis in Chriſto circumciſione quæ fit ſine manibus.

Differunt circumciſio & baptiſmus, 1. *Ritu:* non enim ſunt iidem circumciſionis & baptiſmi ritus. 2. *Circumciſio (ex parte Dei) promittebat gratiam propter venturum Meſſiam, baptiſmus propter exhibitum.* Circumciſi propter exhibendum, baptizati propter exhibitum Chriſtum recipimur in gratiam. 3. *Circumciſio habebat promiſſionẽ de beneficio etiam corporali,* id eſt, erat teſtimonium etiam Deum vſque ad aduentum Meſſiæ certam Eccleſiæ ſedem daturum in terra Chanaan. *Baptiſmus in ſpecie nullam habet promiſſionem temporalis beneficij.* 4. *Circumciſio (ex parte noſtri) obligabat ad obſeruationem totius legis ceremonialis, forenſis, & moralis. Baptiſmus nos tantùm obligat ad fidem & pœnitentiam,* id eſt, ad obſeruandam legem duntaxat moralem. 5. *Circumciſio erat inſtituta populo Iſraelitico: baptiſmus omnibus gentibus eſt inſtitutus volentibus ad Eccleſiæ ſocietatem peruenire. Circumciſio vſque ad aduentum Meſſiæ durare debuit: Baptiſmus permanebit ad finem vſque mundi.*

THESES DE BAPTISMO.

1. *Baptiſmus eſt noui Teſtamenti Sacramentum, quo Chriſtus, fidelibus, aqua in nomine Patris, Filij, &* Sp. S. *baptizatis, teſtatur peccatorum omnium remiſſionem,* S. S. *donationem, in Eccleſiam & in ſuum corpus inſitionem: & ipſi viciſſim profitentur ſe hæc beneficia à deo accipere, & propterea illi deinceps viuere & ſeruire velle & debere. Eſtq; idem Baptiſmus per Ioa. Baptiſtam inchoatus, & per Apoſt. continuatus:* eò *quòd ille in Chriſtum paſſurum & reſuſcitandum, hi verò in paſſum & reſuſcitatum baptizarunt.*

2. *Finis inſtituti à Deo baptiſmi primus eſt, vt Deus per eum ſignificet & teſtetur, quòd ſanguine & Spiritu ſancto mundet baptizatos à peccatis, eoſque corpori Chriſti inſerat, & omnium eius beneficiorum participes faciat.* 2. *Vt Baptiſmus ſit ſolennis receptio ſeu adſcriptio ſingulorum in Eccl. viſibilem, & eius diſtinctio ab omnibus ſectis.* 3. *Vt ſit publica*

&

& ſolennis profeſſio noſtræ in Chriſtum fidei, & obligationis ad fidem & obedientiam erga ipſum. 4. Vt ſit admonitio de merſione in afflictiones, & de emerſione ac liberatione ex illis.

3. *Teſtandi autem ſeu obſignandi vim habet Baptiſmus ex præcepto Dei, & ex promiſſione gratiæ à Chriſto addita huic ritui legitimè vſurpato. Chriſtus enim per manum Miniſtrorum nos baptizat: ſicut per os miniſtrorum alloquitur.*

4. *Eſt igitur in baptiſmo duplex aqua: Externa viſibilis, quæ eſt elementaris; & Interna inuiſibilis, cœleſtis, quæ eſt ſanguis & Spiritus Chriſti: Duplex item ablutio, Externa viſibilis & ſignificans, ſcilicet aquæ aſperſio ſeu effuſio, quæ eſt corporalis, hoc eſt membris & ſenſibus corporis percipitur. Et Interna, inuiſibilis, & ſignificata, videlicet remiſſio peccatorum, propter effuſum Chriſti pro nobis ſanguinem, & noſtri per* Sp.S. *regeneratio, & in corpus ipſius inſitio, quæ eſt ſpiritualis, hoc eſt fide & Spiritu percipitur. Duplex deniq; adminiſter baptiſmi: externus externi, qui eſt miniſter Eccleſiæ, manu ſua baptizans nos aqua: Internus interni, qui eſt ipſe Chriſtus, ſanguine & ſpiritu ſuo nos baptizans.*

5. *Neque aqua in ſanguinem aut Spiritum Chriſti mutatur, nec in aqua aut eodem loco cum aqua, adeſt ſanguis Chriſti. Nec eo perfunduntur viſibiliter corpora eorum qui baptizantur: nec* Sp.S. *ſubſtantia aut virtute ſua in hac aqua magis eſt quàm alibi, ſed in legitimo vſu baptiſmi operatur in cordibus eorum qui baptizantur, & ea ſpiritualiter Chriſti ſanguine aſpergit ac lauat: & hoc ſymbolo externo vtitur tanquam inſtrumento, & tanquam verbo ſeu promiſſione viſibili ad fulciendam & excitandam fidem baptizatorum.*

6. *Cùm igitur Baptiſmus dicitur lauacrum regenerationis eſſe, aut nos ſaluos facere, aut peccata abluere, intelligitur baptiſmus externus eſſe ſymbolum interni, hoc eſt, regenerationis, ſalutis, & ablutionis ſpiritualis: & hic cum illo in omni vſu baptiſmi legitimo coniunctus eſſe dicitur.*

7. *Sic tamen in baptiſmo peccatum aboletur, vt à reatu iræ Dei & pœnarum æternarum condemnatione liberemur, & renouatio per* S. S. *in nobis inchoetur: ſed reliquiæ peccati vſq; ad finem huius vitæ maneant.*

8. *Legitimè*

8. *Legitimè autem accipiunt Baptiſmum omnes & ſoli renati aut renaſcentes, Baptizati in eos fines, in quos à Chriſto eſt baptiſmus inſtitutus.*

9. *Legitimè adminiſtrat Eccleſia baptiſmum omnibus & ſolis quos ipſa in renatorum & membrorum Chriſti numero habere debet.*

10. *Cùm etiam infantes Chriſtianorum de Eccleſia ſint, in quam recipi & adſcribi Chriſtus voluit per baptiſmum omnes ad ſe pertinentes, & proinde Baptiſmus ſubrogatus ſit Circumciſioni, qua tam infantib. quàm adultis ad ſemen Abrahæ pertinentibus iuſtificatio, regeneratio, & in Eccleſiam receptio obſignabantur per & propter Chriſtum futurum, ſunt in Baptiſmo per & propter Chriſtum exhibitum, ac proinde nemo aquam prohibere poſſit, quò minus baptizentur qui S. S. corda ipſorum purificantem receperunt: infantes etiam eos baptizari neceſſe eſt, qui vel in Eccleſia naſcuntur, vel cum parentibus in eam tranſeunt.*

11. *Sicut promiſſio Euangelij, ſic Baptiſmus indignè, id eſt, ante conuerſionem acceptus, pœnitentiam agentibus eſt ratus & ſalutaris, atque vſus eius priùs illegitimus, nunc eis fit legitimus.*

12. *Neque impietas miniſtri irritum facit baptiſmum, modò in promiſſionem & fidem Chriſti fiat: ac proinde etiam ab hæreticis baptizatos Eccleſia vera non rebaptizare, ſed vera de Chriſto & de baptiſmo doctrina informare debet.*

13. *Ac velut ſemel initum fœdus cum Deo etiam poſt peccata deinde commiſſa perpetuò ratum eſt reſipiſcentibuss, ita & baptiſmus ſemel acceptus in omnem vitam reſipiſcentes de peccatorum remiſſione confirmat, ac proinde nec iterari debet, nec in finem vſque vitæ differri, quaſi ſic demum à peccatis mundet, ſi nulla poſt eum acceptum committuntur.*

14. *Neque autem omnes qui baptizantur aqua, ſiue adulti, ſiue infantes, gratiæ Chriſti ſunt participes. Libera enim eſt æterna Dei electio, & ad regnum Chriſti vocatio.*

15. *Neq; etiam omnes quicunque non baptizantur à gratia Chriſti excluduntur. Non enim priuatio ſed contemptus Baptiſmi ex fœdere Dei cum fidelib. & eorum liberis inito excludit.*

16. *Cumque*

16. *Cumque Sacramentorum adminiſtratio ſit pars miniſterij Eccleſiaſtici, qui ad hoc non ſunt vocati, ac præſertim mulieres, baptizandi poteſtatem ſibi ſumere non debent.*

17. *Ritus ab hominibus aſſuti Baptiſmo, vt aquæ conſecratio, cerei, exorciſmi, chriſma, ſal, cruces, ſputa, & ſi qua ſunt ſimilia, in Eccleſia Chriſti tanquam Sacramenti deprauatio meritò deputantur.*

DE CIRCVMCISIONE.

POſteriores quæſtiones duæ de baptiſmo ſuperiùs explicatæ, ſunt etiam doctrinæ de circumciſione communes, & quæ de circumciſione dici poſſunt, non incommodè ſubiunguntur doctrinæ de baptiſmo. Reſtat igitur vt paucis explicemus quęſtiones de circumciſione potiſſimũ obſeruandas. Hę ſunt,

1. *Quid ſit circumciſio.*
2. *Qui ſint circumciſionis fines.*
3. *Cur abolita ſit.*
4. *Cur Chriſtus circumciſus ſit.*

1. *Quid ſit circumciſio.*

Circumciſio eſt ritus, quo circumcidebantur omnes mares in populo Iſraelitico ex mandato Dei, vt iſte ritus eſſet ſigillum initi fœderis cum poſteritate Abrahami. Aliis gentibus, non Iudæis, liberum erat circumcidi vel non circumcidi.

Notandum hîc eſt, Triplices fuiſſe veteris Teſtamenti homines. 1. *Iſraelitæ*, qui ex Abrahamo progeniti erant, & omnino tenebantur ex Lege obſeruare Circumciſionem & Ceremonias. 2. *Erant Proſelyti*, qui ex gentibus conuerſi erant ad Iudęos, & magis ac magis, confirmandæ fidei ſuæ cauſa, ſubiiciebant ſe circumciſioni, & toti legi ceremoniali. 3. *Conuerſi ex*

gentibus

gentibus ad Iudæos : ſed non obſeruantes ceremonias. Nam gentibus & Proſelitis liberum erat ſeruare vel non ſeruare circumciſionem & ceremonias. Dicebantur & hi poſteriores *Viri religioſi*, qui tantùm doctrinam & promiſſiones Dei amplectebantur.

Obiect. Soli mares circumcidebantur : ergo excludebantur fœminæ à fœdere gratiæ. Reſp. Fœminæ comprehendebantur in marium circumciſione : & Deus parcebat infirmiori ſexui. Erat iis ſatis, ex piis prognatas eſſe.

2. *Qui ſint circumciſionis fines.*

INſtituta fuit circumciſio. 1. *Vt eſſet ſignum gratiæ Dei erga poſteros Abrahami,* & quidem dupliciter: primò, *quòd per Meſſiam venturum Deus reciperet credentes :* Secundò, *quód terram Chananeais eſſet daturus, & ibi certam ſedem Eccleſiæ vſq; ad aduentũ Meſſiæ conceſſurus.* 2. *Vt eſſet obligatio Abrahæ eiuſq; ſeminis ad gratitudinem, ſiue ad fidem & pœnitentiam, adeoque ad ſeruandam totam legem.* 3. *Vt eſſet diſtinctio populi Iudaici ab aliis gentibus & ſectis.* 4. *Vt eſſet ſacramentum initiationis & receptionis in Eccleſiam.* 5. *Vt eſſet accuſatio & ſignificatio immunditiei.* Ritus ille docebat omnes homines eſſe peccatis obnoxios & immundos. 6. *Vt ſignum eſſet, quod oſtenderet & ſignificaret modum liberationis propter Chriſtum venturum non aliunde quàm ex Abrahami ſanguine naſciturum.*

3. *Cur abolita ſit circumciſio.*

ABolita eſt circumciſio. 1. *Quia res ſignificata eſt exhibita.* Nam & inter alia ſignificabat promiſſum patribus Meſſiam ſuo tempore tandem venturum, & noſtro nomine naturam noſtram aſſumpturum. 2. *Quia inſtituta erat circumciſio ad diſcretionem populi Iudaici ab aliis omnibus gentibus, nunc verò Eccleſiæ diſcrimine illo ſublato, ex omnibus gentibus colligitur.* Nunc verò Symbolum Baptiſmi nobis idem præſtat quod illis circumciſio. Deinde, ſicut Circumciſio erat ſignum receptionis in populum Dei : ſic nobis Baptiſmus

eſt prima nota diſcernens Eccleſiam ab impiis.

4. *Cur Chriſtus circumciſus ſit.*

CIrcumciſus eſt Chriſtus .1. *vt ſignificaret ſe eſſe etiam illius circumciſi populi membrum. 2. Vt oſtenderet ſe recepiſſe noſtra peccata in ſeſe, vt pro iis ſatiſfaceret. 3. Vt teſtaretur ſe integrè & perfectè noſtro nomine legem implere.* 4. *Circumciſio Chriſti erat etiam pars humiliationis &* λύτρου.

DE COENA DOMINI.

QVęſtiones præcipuæ.

1. *Quid ſit Cœna Domini.*
2. *Qui ſint eius fines, vel quare ſit inſtituta.*
3. *Quid à Baptiſmo differat.*
4. *Quis ſit ſenſus verborum Inſtitutionis.*
5. *Quodnam ſit diſcrimen inter Cœnam Domini & Miſſam Papiſtarum.*
6. *Quis ſit Cœnæ legitimus vſus.*
7. *Quid in Cœna accipiant impij.*
8. *Qui ad Cœnam accedere debeant & admitti.*

1. *Quid ſit Cœna Domini.*

PRimùm videbimus quibus nominibus appelletur Cœna Domini: poſtea, quid ſit, paucis definiemus. Hæc actio, vel ceremonia, vel ritus à Chriſto inſtitutus paulò ante mortem, vocatur *Cœna, à prima eius inſtitutione:* hoc eſt propter originem huius inſtituti ritus, vel propter tempus, quo inſtituta eſt hæc ceremonia, quam temporis circumſtantiam Eccleſia nunc
Luc. 21. 17. mutauit. *Vocatur item ſynaxis, propter conuentum Eccleſiæ,* quia conueniunt aliqui ſiue pauci, ſiue multi, in Cœna peragenda: nam in prima actione erant diſcipuli, eis dicitur, *Accipite hoc, & diuidite inter vos.* Neceſſe eſt igitur ibi plures fuiſſe: id quod & apparet ex repe-

tita ab Apoſtolo inſtitutione. 1. Cor. 11. Quo loco ad extremum etiam ſubiungit : *quum conuenitis ad veſcendum, alius alium expectate :* & conuenire plures oporte- 1. Cor. 11. 33.
re ad celebrandam Cænam, demonſtrat ſatis euidenter hic Cœnæ finis, quòd nimirum illa ſit ſymbolum, atque adeo vinculum dilectionis. *Quoniam vnus panis vnum corpus multi ſumus.* 1. cor. 10. 17. Vocatur denique Euchariſtia, quia eſt ritus gratiarum actionis. Poſtremò, & *Sacrificium* vocatur, quia eſt commemoratio beneficij Chriſti propitiatorij. Tandem vocata eſt etiam *Miſſa*, ab oblatione, vel à dimiſſione cœtus poſt concionem publicam.

Iam ad Cœnæ Dominicæ definitionem veniamus. *Cœna Domini eſt ceremonia ſeu ſacramentum à Chriſto inſtitutum fidelibus, in ipſius memoriam, quo mihi & omnibus fidelibus Chriſtus certò promittit & obſignat, primò, ſuum corpus pro me in cruce oblatum, & fractum, & ſanguinem ſuum pro me effuſum eſſe tam verè, quàm oculis meis video panem Domini mihi frangi, & calicem ſimiliter mihi diſtribui : Deinde, ſe ſui ipſius corpore crucifixo, atque effuſo ſanguine, tam certò animam meam paſcere ad vitam æternam, quàm certò meum corpus paſcitur pane & calice Domini, ex manu miniſtri ſumptis, quæ mihi, tanquam certa corporis & ſanguinis Chriſti ſigilla, porriguntur.* Poterit & hoc modo breuiùs definiri : *Cœna Domini eſt diſtributio, & ſumptio panis vinique, mandata à Chriſto fidelibus, vt his ſymbolis teſtetur, ſe pro ipſis corpus ſuum morti tradidiſſe, & ſanguinem effudiſſe, & dare ipſis ea edenda & bibenda, vt ſint ipſis cibus & potus vitæ æternæ, atque vt eo etiam teſtaretur, ſe velle in ipſis habitare in æternum. Deinde, vt vice verſa, iiſdem ſymbolis ipſos obligaret ad mutuam dilectionem, quòd Chriſtus nobis det corpus & ſanguinem ſuum.* Præter ipſum Chriſtum apud Euangeliſtas, id confirmat etiam Paulus, qui maniſeſtè dicit, *Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne* 1. co. 10. 16.
eſt communio corporis Chriſti ?

Porro, *ſigna* ſunt in hoc ſacramento, *panis & vinum :* panis fractus, & manducatus : vinum diſtributum, &

ſumptum. *Res* autem *ſignificatæ*. 1. *Fractio corporis, & ſanguinis Chriſti effuſio* .2. *Vnio noſtri cum Chriſto per fidem*, ita vt ex eo hauriamus vitam æternam, & participes fiamus, vt ipſius Chriſti, ſic & omnium beneficiorum: quemadmodum palmites fiunt participes vitæ vitis. Admonemur de hac cõmunione noſtri cum Chriſto, primùm ipſa analogia, deinde addita promiſſione. Ac duo potiſſimùm nobis proponit analogia. 1. *Sacrificium Chriſti*. 2. *Communionem cum Chriſto*, quia non tantùm panis frangitur, ſed & nobis datur ad edendum. *Fractio* autem *panis* eſt pars ceremoniæ, cui reſpondet pars ſignificatæ rei. Hoc diſcrimen Paulus teſtatur, quum ait: *Hoc eſt meum corpus, quod pro vobis frangi-*
1.Co.11.24. *tur*. Hîc acceptio & eſus eſt pars ritus, cui reſpondet ſignificatum, videlicet eſus corporis Chriſti. Hæc autem res diuina, nempe fractio & communicatio corporis Chriſti duabus de cauſis ſignatur & confirmatur per hanc ceremoniam, ſcilicet fractionem & ſumptionem panis. 1. *quia Chriſtus præcepit hos ritus, quibus debemus non minus credere, quàm ſi Chriſtus nobiſcum loqueretur*. 2. *Quia addit promiſſionem, quòd ſeruantes hos ritus vera fide debent eſſe certi ſe habere communionem cum Chriſto. Additur vinum*, vt perfectionẽ ſalutis in eo eſſe ſciremus, neq; quicquam eſſe quod deſiderari poſſit. Vinum diſtinctum eſt à pane, vt mortis violentiam ſignificaret, quia ſanguis eius diuulſus eſt à corpore.

2. *Qui ſint cœnæ Domini fines.*

FInes, propter quos inſtituta eſt Cœna Domini, ſunt. 1. *Vt ſit confirmatio fidei, id eſt*, teſtificatio certiſſima communicationis & vnionis noſtræ cum Chriſto: quia Chriſtus nobis teſtatur per ſigna, quòd ipſe tam verè ſuo corpore & ſanguine nos ad vitam æternam paſcat, quàm verè ſymbola Domini è manu miniſtri accipimus. Atq; hæc teſtificatio dirigitur ad vnumquemq; vera fide ſymbola percipientem: quin & ſymbola ſic accipimus è manu Miniſtri, vt potiùs ea ipſa Dominus per miniſtros nobis porrigat. Vnde etiam

Chriſtus

Chriſtus dicitur plures diſcipulos babtizaſſe quàm Ioannes, quum tamen id faceret per ſuos Apoſtolos, & alios diſcipulos. 2. *Vt ſit publica diſtinctio, ſeu nota diſcernens Eccleſiam ab aliis omnibus gentibus & ſectis.* Inſtituit enim Cœnam ſuam Dominus diſcipulis ſuis, non aliis. 3. *Vt ſit teſtificatio noſtra erga Chriſtum & totam Eccleſiam:* nempe confeſſio publica fidei noſtræ atq; obligatio ſolennis ad gratitudinem ac celebrationem huius beneficij. Probatur vtrumque verbis iſtis Chriſti, *Hoc facite in mei recordationem.* Hæc recordatio ſumitur primò, Pro fide in corde: deinde pro gratiarum actione & publica confeſſione. 4. *vt ſit vinculum congreſſuum Eccleſiæ:* quia eſt inſtituta Cœna, vt fiat ac celebretur in congregatione, eaq; vel magna, vel parua. Ideo Cœna (ſicuti dictũ eſt) vocatur *ſynaxis:* & manifeſtè Chriſtus præcipit, *Bibite ex eo omnes.* Item Paulus, *cum conuenitis ad veſcendum, alij alios expectate.* 5. *Vt ſit vinculum dilectionis:* quoniam Cœna teſtatur omnes fieri membra Chriſti ſub vno capite: quomodo & Paulus: *Quoniam vnus panis vnum corpus multi ſumus: nam omnes vnius panis ſumus participes.*

Io an. 4. 1.

Luc. 22. 19.

Mat. 26. 27.

1. Co. 11. 33.

2. Co. 10. 17.

Ex his colligimus, cœnam Domini ab vno ſolo non debere celebrari. 1. *Quia eſt Communio, & Communionis ſymbolum.* 2. *Quia eſt gratiarum actio, & omnes Deo gratias agere debemus;* & per conſequens, qui ſe indignum iudicat vt Cœnæ Dominicæ cum aliis communicet, fatetur ſimul ſe non eſſe idoneum ad gratias Deo agendas. 3. *Quia Chriſtus cum beneficiis ſuis nullius eſt proprius, ſed omnium communis.* 4. *Chriſtus conuocauit omnes domeſticos ſuos, etiam Iudam.* 5. *Quòd quidam abſtinent à Cœna fit ex malo quodam motu, quia putant ſe non ſatis dignos.* Omnes digni ſunt, qui credunt ſe morte Chriſti à damnatione æterna liberatos, & in pietate proficere cupiunt. In ſumma, Si ab vno tantùm cœna ſumitur, id fit contra vſum, applicationem, inſtitutionem, & naturam Sacramentorum.

Ob. Chriſtus in verbis Cœnæ ponit principalem finem Cœnæ

næ, Recordationem ſui: Ergo Cœnæ finis principalis poni non debet confirmatio fidei. Reſp. Non valet conſequentia à poſitione totius, ad negationem partis. Recordatio enim Chriſti totum eſt, quo comprehenditur tum confeſſio, tum obligatio ſolennis ad gratitudinem, tum etiam confirmatio fidei. Immo per inuerſionem ſic infero, quia *Recordatio* eſt Cœnæ, ideo eſt confirmatio fidei: quia item Chriſtus nobis proponit illam ceremoniam ſeu ritum qui nobis eſſe debet *Recordatio*, vtique proponit etiam confirmationem fidei, quæ nihil aliud eſt, quàm recordatio Chriſti, & eius beneficiorum. *Obiect. Spiritus Sanctus confirmat noſtram fidem, Ergo non Cœna. Reſp.* A poſitione cauſæ vnius principalis ad remotionem inſtrumentalis, non valet conſequentia.

3. *Quid à Baptiſmo cœna differat.*

Cœna differt à Baptiſmo. 1. *Ceremoniis aut ritibus.* 2. *Circumſtantiis inſtitutionis & vſus, ſeu ceremoniarum ſignificationibus.* Baptiſmus eſt ſignum initi fœderis inter Deum & fideles. Cœna ſignum fœderis illius continuandi: vel, Baptiſmus eſt ſignum regenerationis & ingreſſus in Eccleſiam: Cœna ſignum eſt nutritionis, manſionis, conſeruationis eorum qui ſemel ingreſſi ſunt in Eccleſiam. Oportet primùm naſci hominem Spiritu Chriſti nouum, ſicut naturalem: atque eius regenerationis ſignum eſt Baptiſmus. Deinde, hominem iam renatum oportet nutriri corpore & ſanguine Chriſti, cuius nutritionis ſignum eſt Cœna. Interim vnus & idem Chriſtus eſt, qui nos ad vitam æternam & regenerat, & nutrit. Etſi verò eadem eſt Chriſti participatio, nimirum Ablutio peccatorum per ſanguinem Chriſti, quę repræſentatur in baptiſmo; & manducatio ac bibitio corporis & ſanguinis Chriſti, quæ nobis confirmatur in Cœna: tamen illa ſignificatio obſignatur merſione corporis in aquam Baptiſmi. Hæc verò manducatione & paſtione panis & vini depingitur & obſignatur in Cœna. Ideoque res

ſacramentorum non eſt diuerſa, quia idem eſt, ſangui- ne Chriſti ablui, & bibere ſanguinem Chriſti. Modus autem obſignandi vnam eandemque rem, eſt diuerſus. 3. *In Baptiſmo requiritur confeſſio fidei & pœnitentiæ in adultis: in infantibus ſatis eſt, ſi nati ſint in Eccleſia:* cùm ideo nati in Eccleſia cenſeantur pro regeneratis, aut membris Eccleſiæ, quia habent inclinationem ad fidem & pœnitentiam. *At in cœna eſt addita conditio probationis ſuiipſius, & communicationis mortis Domini, Hoc facite ad mei recordationem. Probet quiſque ſeipſum.* Baptiſmus igitur toti Eccleſiæ debetur: infantibus, vtpote fidelium, non minùs quàm adultis, Chriſto nomen dantibus: Cœna ſolis credentibus, & pœnitentiam agentibus, debetur. 4. *Baptiſmus debet præcedere, Cœna verò ſequi.* Vnde in veteri Eccleſia poſt concionem admittebantur excommunicati, item obſeſſi, & qui nondum ſatis intelligebant fundamenta religionis, aut qui nondum erant baptizati. Sic olim nondum circumciſi non ſeruabāt ſacrificia aut ceremonias. Quòd ſi verò baptizati, priuſquam ediderint confeſſionem fidei & pœnitentiæ, nondum ad cœnam ſunt admittendi, multò minùs qui baptizati porcorum & canum inſtar viunut. 5. *Baptiſmus non iterandus, ſed ſemel tantùm accipiendus: Cœnam ſæpe debemus accipere:* quia Baptiſmus eſt ſignum receptionis in Eccleſiam, & in fœdus: fœdus autem ſemel initum non fit irritum agentibus pœnitentiam, ſed ſemper manet ratum. Cœna eſt confirmatio fidei de æterna fœderis duratione: eſt confirmatio hæc neceſſaria, ac proinde cœna ſæpiùs iteranda. Hinc eſt, quòd de Cœna dicat Apoſtolus: *Quotieſcunq; ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortē Domini annuntiabitis.* De Baptiſmo autem dicit *Nos quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius eſſe baptizatos.* Et Chriſtus, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſeruabitur.* Et quoniam cœna etiam ideo inſtituta eſt, vt fiat in ea publica commemoratio & annuntiatio mortis Chriſti, ſæpius celebranda eſt.

Luc.22.19. 1.cor.11.28.

1.co.11.26. Rom.6.3. Mar.16.16.

6. *Quis ſit ſenſus verborum inſtitutionis cœnæ Domini.*

Hic vtraq; illa queſtio continetur admodum odioſa de ſenſu verborum Chriſti in Cœna. Metuſiaſtæ cum Synuſiaſtis pariter gloriantur à ſe Chriſti verba ſimpliciter accipi. Sed neutri præſtant id quod ſe venditant. Ea enim vera verborum eſt ſimplicitas & proprietas, cui, ad iuſtam intelligentiam & interpretationem, neque addendum, neque adimendum eſt quicquam, nihil etiam immutandum. Quotquot enim *cum, in, ſub pane corpus Chriſti eſſe ſtatuunt,* Chriſti verbis addunt & á ſimplicitate recedunt. Nam *ſi quod Chriſtus dixit, eſt ſimpliciter retinendum*, nec admittendum eſt quod non dixit, *Panis eſt ſimul panis & Chriſti corpus*: ſed ſimpliciter ac ſolùm, Panis eſt Chriſti corpus. Non dixit, *Corpus meum eſt cum, vel in, vel ſub pane: vel panis ſimul panis & corpus meum eſt*: neq; addit, vt iſti de ſuo addunt, *realiter, ſubſtantialiter, corporaliter*, ſed nuda iſta ſua de pane protulit verba, *hoc eſt corpus meum.* Metuſiaſtæ ſuam ſententiam è verbis Chriſti ſimpliciter acceptis habent deſumptam, nempe *quòd ex pane fiat Chriſti corpus*, vel *panis in corpus Chriſti mutetur.* Etenim ipſorum commentum hoc eſt. Non enim Chriſtus dixit, Panem iam factum eſſe, vel fieri, vel futurum, ſed ſimpliciter dixit, *panem eſſe corpus ſuum*: vbi nulla potuit intercedere mutatio, dummodo verba Chriſti ſimpliciter accipiantur. Ergo falsò perſuadent populo quòd ſimpliciter proprietati verborum Chriſti inſiſtant, quum multipliciter & longiſſimè inde recedant.

Verus igitur ſenſus verborum diligenter conſiderandus eſt. Matt. Marc. & Luc. Inſtitutionem cœnę Domini præcipuè deſcribunt, & præter hos non minùs luculenter Apoſtolus, qui ſic ait. 1. Cor. 11. v. 23. 24. 25. 26. *Ego accepi à Domino quod tradidi vobis, Dominum Ieſum, ſcilicet ea nocte qua proditus eſt, accepiſſe panem, & gratiis, actis fregiſſe, ac dixiſſe, Accipite, edite, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur, hoc facite ad mei recordationem. Itidem & poculum, poſtquam cœnaſſet, dicendo: Hoc*

poculum

poculum eſt Nouum illud teſtamentum per meum ſanguinem: hoc facite quotieſcunque biberitis ad mei recordationem. Quotieſcunque enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annuntiabitis, vſque quó venerit. Hæc explicabimus breuiter, ac deinde veris ac firmis argumentis demonſtrabimus.

Ea nocte. Hæc circumſtantia additur, vt ſciamus Chriſtum voluiſſe in vltima cœna paſchali cœnam ſuã inſtituere, vt oſtenderet, 1. *Veteribus ſacrificiis iam finem imponi, & ſe nouum ſubſtituere ſacramentum, quod ſuccederet & ſeruaretur illo paſchali abolito.* 2. *Vt idem ſignificaretur, excepto tamen diſcrimine temporis*. Nam Paſcha ſignificabat futurum & immolandum Chriſtum, cœna verò Chriſtum immolatum. *Ob. Atqui cum inſtitueretur cæna, Chriſtus erat immolandus. Reſp.* Iam tunc inſtabat immolatio Chriſti: Horis enim paucis poſt immolatus eſt, & debebat cœna deinceps ſignificare Chriſtum immolatum. 3. *Vt maiorem attentionem cauſæ quare inſtituerit, in diſcipulis & in nobis excitaret, & vt admoneremur quàm ſeriò velit Chriſtus nobis commendatam eſſe hanc cænam: cùm nihil ante mortem niſi maximè ſerium egerit.* Ideo in ipſo articulo ante mortem inſtituit: eſt enim veluti teſtamentum & extrema teſtatoris voluntas: vnde additur, *Ea nocte qua proditus eſt.*

Accepit panem. nempe panem azimum, non fermentatum, quo tunc veſcebantur in menſa. Per accidens concurrebant inſtitutio Cœnæ & azymus panis: non igitur præſcripſit certam rationem coquendi panem cœnæ Dominicæ. Interim *panis cænæ Dominicæ differt à pane communi*: hic enim ſumitur ad nutritionem corporis: ille ad animæ nutritioné, id eſt, ad confirmationem fidei. Notandum verò *quód panẽ è menſa dicatur accepiſſe.* Non igitur corpus accepit, nec accepit ſuum corpus *in pane, cum pane, ſub pane.*

Gratiis actis. Agebat de peracto officio in terris (reſtante tamen actu vltimo) quòd patri ita hominum redemptio placuiſſet, vel quòd Paſcha typicum eſſet

eſſet abolitum, & ſignificatum Paſcha iam eſſet exhibitum, vel denique, pro admirabili collectione & conſeruatione Eccleſiæ gratias egit.

Fregit. Panem ſcilicet, quem ſuſtulit de menſa, & vnum inter multos diſtribuit, non aliud quippiam inuiſibile latens in pane. Corpus non fregit, ſed panem,
2.Co.10.16. quomodo Paulus ait, *Panis quem frangimus,&c.* Vnum verò panem inter multos diſtribuit, quoniam vnum corpus multi ſumus. Ac fregit hunc panem. 1. *Propter paſſionem & ſeparationem corporis Chriſti ab ipſius anima.* Itaque fractio panis ceremonia eſt neceſſaria, tum propter ſignificationem, tum propter confirmationem: ac proinde etiam retinenda eſt hæc ceremonia idque 1. *Propter mandatum Chriſti.* 2. *Propter noſtram conſolationem,* vt ſciamus corpus Chriſti tam certò pro nobis crucifixum, quàm certò videmus panem frangi. 3. *Vt eximatur ex animis opinio de tranſſubſtantiatione, & conſubſtantiatione.*

Accipite. Hoc mandatum pertinet ad diſcipulos &. ad totam Eccleſiam noui teſtamenti. Vnde liquet, 1. *Miſſam non eſſe Cœnam Domini, ſed priuatam ſacrificanti.* 2. *Nos non debere otioſos eſſe Cœnæ ſpectatores, ſed eam accipere.* 3. *Cœnam Domini non eſſe celebrandam niſi in cœtu aliquo.* 4. *Cœnam eſſe ſignum ex parte Dei.*

Hoc eſt corpus meum. Hoc, id eſt hic panis. *Obiect. Tunc fuiſſet dicendum, οὗτος, non τοῦτο.* *Reſp.* τοῦτο, id eſt, res hæc quam habeo in manibus. Ita illud eſſe intelligendum conſtat ex his rationibus. 1. *Nihil Chriſtus niſi panem accepit, panem fregit, fractum panem diſcipulis ſuis dedit mandendum.* 2. Paulus diſertè dicit. *Panis quem frangimus nonne eſt communio corporis Chriſti?* 3. *De vino hoc dicitur, Hoc poculum eſt nouum illud teſtamentum.* Eodem igitur modo dicitur, *Hoc,* id eſt, hic panis, eſt corpus meum, id eſt, ſymbolū corporis mei, quod frangitur ac traditur in mortem. Abſit igitur vt dicamus Chriſtum accepiſſe panem viſibiliter, & corpus inuiſibiliter. Obſeruandùm eſt, quòd non dicat, *In hoc eſt corpus meum:*

aut hic panis eſt corpus meum inuiſibile: ſed, *Hic panis eſt corpus meum.*

Quod pro vobis, Diſcipulis meis, hoc eſt, in veſtram ſalutem.

Frangitur. Obiect. Atqui Chriſti corpus non erat, nec eſt fractum. Reſponſio. Reſpicit ad ſignificationem fractionis panis. Hæc autem fractio ſignificat dolores ac dilaniationem corporis Chriſti, & diuulſionem animæ & corporis in duas partes. Vt enim frangitur panis in duas partes: ſic anima & corpus Chriſti diuulſa inter ſe fuerunt.

Hoc facite, ſcilicet congregati accipite panem, agite gratias, diſtribuite. Intelligit totam actionem quam præcipit, & quidem nobis credentibus, non Iudæis qui ipſum erant crucifixuri.

Ad mei recordationem. Id eſt, cogitantes mea beneficia quæ vobis præſtiti, & quæ vobis per hos ritus in memoriã reuocantur, ac verè etiam ſentientes in corde me dare vobis hæc mea beneficia: ac proinde ea celebrantes publica confeſſione coram deo, Angelis, imò etiam coram hominibus: atque ita mihi gratias agentes. *Recordatio* eſt totum, cuius partes ſunt recordatio beneficiorum Chriſti: fides, qua Chriſtum & ipſius meritum nobis applicamus: gratitudo, ſeu confeſſio publica beneficiorum Chriſti. Non itaque ſequitur: Chriſtus inſtituit cœnam ad recordationem ſui: Ergo non ad confirmationem fidei. Non minùs friuola eſt hæc obiectio, quàm ſi dicam, Spiritus ſanctus confirmat noſtram fidem: Ergo non cœna. Non enim valet conſequentia à poſitione vnius principalis cauſæ, ad remotionem inſtrumentalis cauſæ. Ita nec valet conſequutio á poſitione totius ad negationem partis. *Recordatio* enim complectitur cogitationem beneficiorum Chriſti, fidem & gratiarum actionem. Nã per ſymbola monet nos Chriſtus ſui, & ſuorum beneficiorum, ac fiduciam in ſe noſtram excitat in nobis &

ſtabilit

ſtabiliter per ſymbola. Deinde ex illa cogitatione beneficiorum Chriſti ſequi debet vt ipſi gratias agamus etiam publicè.

Hoc poculum eſt nouum illud teſtamentum, ſiue fœdus, Græce διαθήκη, quod ſumitur pro Hebræo *berith*. *Dicitur* autem *fœdus nouum*, id eſt, renouatum, vel (vt vno verbo complectar) impletum. Atque hoc nouum fœdus eſt reconciliatio cum Deo, communio Chriſti & omnium eius beneficiorum per fidem in Chriſti ſacrificium iam peractum, ſine obſeruatione ceremoniarũ veteris Paſchæ. *Cœna vocatur omnium fœdus*, quòd illa fœderis huius ſignum ſit & ſigillum, reconciliationem noſtri cum Deo, noſtramque cum Chriſto coniunctionem (quæ per fidem fit) nobis obſignans. *Appellando* autem *nouum fœdus cœnam*, primò *complectitur tum promiſſionem tum conditionem quæ in ipſa promiſſione exprimitur, fidem ſcilicet & pœnitentiam*: vnde etiam ſequitur, Cœnam ideo quoq; inſtitutam, vt ſit obligatio noſtri ad vitam Chriſtianam. Deinde, *facit antitheſin inter nouum fœdus, & fœdus, quod erat Paſcha, cum ſuis ritibus*. Nam *cœna* ſignificabat immolatum Chriſtum: *Paſcha* Chriſtum ſignificabat immolandum. Non parua tamen eſt vtriuſque conuenientia. Nam vtrunque noſtri cum Chriſto reconciliationem ſignificat.

Per meum ſanguinem, qui effunditur pro vobis, in remiſſionem peccatorum. Effuſio ſanguinis Chriſti eſt meritum, propter quod per fidem apprehenſum accipimus remiſſionem peccatorum.

Quotieſcunq; enim ederitis. Ergo cœna ſæpius eſt iteranda. 1. *Propter verba inſtitutionis*. 2. *Propter ſcopum inſtitutionis*. Quia debet fieri ad *recordationem* Chriſti.

Mortem Domini annuntiate. Id eſt credite Chriſtum mortuum eſſe, & quidem pro vobis. Deinde id profitemini publicè coram omnibus.

Vſq; quò venerit. Ergo debet obſeruari vſq; ad finem mundi: nec eſt expectanda alia forma externa vſque ad iudicium.

Verba

Verba inſtitutionis hactenus explicata magis illuſtrari poſſunt ex his verbis Apoſtoli, *Poculum benedictionis cui benedicimus, nonne eſt communio ſanguinis Chriſti? Panis quem frangimus, nonne eſt communio corporis Christi? Poculum benedictionis*, id eſt, poculum gratiarum actionis, quod ſcilicet in hunc finem accipitur, vt agamus gratias Chriſto pro morte & paſſione. *Communio corporis*, item, *communio ſanguinis*, eſt, per fidem, Chriſti & omnium eius beneficiorum fieri participem eodem Spiritu, qui in Chriſto eſt, in nobis exiſtente & efficiente in nobis eadem, quę in Chriſto efficit. *Panis & vinum eſt communio*, id eſt, ſignum eſt communionis noſtræ cum Chriſto. *Communio* autem (vt breuiter declarat Apoſtolus) *in eo conſiſtit: Quòd vnum corpus multi ſimus*. Inde facillimum eſt colligere *communionem illam non eſſe manducationem corporalem*. Etenim illa tantùm fit per fidem & Spiritum ſanctum. Chriſtus eſt caput, nos membra: & nos omnes qui ſumus membra, communionem etiam habemus omnium beneficiorum Chriſti. Itaque commune eſt caput, communia beneficia, proinde communia membra ſunt inter ſeſe: vnde dilectio mutua.

1. cor'10. 16.

1. Cor. 10. 17.

Videmus iam quis ſit verus ſenſus verborum inſtitutionis, eorum præcipuè de quib. maxima eſt controuerſia, horum videlicet, *Hoc eſt corpus meum:* id eſt (vt veram ſententiam paucis repetamus) Hic panis à me fractus & vobis datus, ſymbolum eſt corporis mei pro vobis dilacerati atque in mortem traditi, & certum ſigillum veſtræ mecum coniunctionis, ita vt qui crediderit & panem hunc ederit, ille verè & realiter ſuo modo edat corpus meum. Hæc noſtra ſententia, vel Chriſti potiùs, veriſſima eſt, & Euangelicæ veritati maximè conſentanea. Hîc inprimis oppugnatur, ac ſumma controuerſia eſt de verbis & de ſenſu.

Aduerſatij ſiquidem illa verba accipiunt, vt ex iis conſequi contendant *corporaliter adeſſe & comedi corpus Chriſti:* interim non conſiderant illa verba ſacramentaliter

taliter eſſe ſumenda, vel eſſe locutionem ſacramentalem, eoque non accipiendam velut propriam & ſimplicem, qualis eſſet ſi inde colligeretur panem commutari in corpus Chriſti. Signo autẽ tribuitur hîc nomen rei ſignificatæ, tum propter coniunctionem rei ſignificatæ, in vſu legitimo, cum ſigno, tum propter analogiam ſigni cum re ſignificata.

Accedamus autem ad argumenta quibus noſtram ſententiam veram eſſe confirmemus. Ea ferè triplicia ſunt, qualia & in ſimilibus controuerſiis eſſe ſolent. 1. *Quædam ſumuntur ex natura rei ſubiectæ*, id eſt intelligendo locutionem vt res patitur. 2. *Quædam ex analogia articulorum fidei*, ſeu ex collatione locorum, partiumue doctrinę Chriſtianæ: Spiritus enim ſanctus eſt Veritatis Spiritus. 3. *Quædam ſumuntur ex aliis locis Scripturæ ſimilibus*, vbi eadem res verbis non controuerſis proponitur.

1. *Genus argumentorum, quæ ſumuntur ex Sacramentorum natura.*

Ipſa loquendi forma argumentum firmum ſuppeditat: panis eſt corpus Chriſti: atqui panis non eſt ſua ſubſtantia corpus: (ideo enim conſubſtantiationem confinxerunt) Ergo eſt figurata locutio, eiuſmodi nempe quę eſt vſitata ſacramentis, & explicata in ipſa inſtitutione.

2. Sacramenta nihil aliud confirmant, exhibent, promittunt, obſignant, quàm verbum: In verbo nulla promittitur manducatio corporalis vel oralis. Ergo, &c.

3. In omnib. ſacramentis, quando ſymbolis nomina vel proprietates rerum tribuuntur ſignificatur non præſentia rei corporalis, ſed primùm ſimilitudo rerum cum ſignis, deinde coniunctio rerum cum ſignis in vſu legitimo: ſed in hoc ſacramento Chriſtus ſymbolo, ſcilicet pani, nomen rei, corporis ſui, tribuit: Ergo, &c.

4 Communio Chriſti, quæ in verbo & ſacramentis promittitur, non eſt corporalis: At communio Chriſti quæ datur in cœna, eſt eadem cum ea quæ datur in verbo & omnibus

bus ſacramentis. Ergo ſpiritualis in cœna communio eſt.

5. *Sacramentorum omnium veteris & noui teſtamenti eadem eſt ſignificatio.* Minor patet, *quia in omnibus promiſſionib. eadem beneficia nobis promittuntur quæ in* Sacra*mentis. Sacramenta ſunt verbum viſibile. Idem promittunt Sacramenta quod verbum. At in Euan. docetur communio quæ fit per fidem.* Maior exprimitur ab Apoſtolo, *Per vnum Spiritum nos omnes in vnum corpus baptizati ſumus. Omnes in Moſe baptizati ſunt nube & mari, & omnes eandem eſcam ſpiritualem ederunt. Obiect. Non eſt omnium ſacramentorum eadem res ſignificata. Nam in baptiſmo res eſt ablutio per ſanguinem Chriſti: in cœna corpus & ſanguis Chriſti. Reſp.* Res non eſt diuerſa, quia idem eſt ſanguine Chriſti ablui, & ſanguinem Chriſti bibere. Modus autem ſignificandi vnam & eandem rem eſt diuerſus, id eſt, vnius & eiuſdem rei eſt diuerſa ſimilitudo per ſigna, vel vna eademque res habet ſimilitudinem ſeu analogiam diuerſam. Ergo ſicut in Baptiſmo, item in Circumciſione & Paſchate ſignificatur & promittitur res ſpiritualis non corporalis: ita & hîc in Cœna.

1. co. 12. 13.
1. co. 12. 23.

6. *Natura omnium ſacramentorum eſt, vt ſymbola corporaliter, res autem ſignificatæ ſpiritualiter intelligantur, & vt res viſibiles non ſint res ſignificatæ, ſed tantùm ſymbola ac pignora.*

7. *Imaginatio de corporali præſentia Chriſti ſub pane, toto genere diuerſa eſt à ratione formali ſacramenti. Ergo eſt repudianda.* Antecedens probatur. *Quia neque pro ſigno, neque pro re ſignata haberi poteſt. Signum vel ſacramentum non eſt, quia non incurrit in ſenſus. Deinde nullam habet analogiam vel ſimilitudinem cum re, id eſt, cum ſpirituali manducatione. Neque res ſignata dici poteſt, quum Scriptura de eſſentiali transfuſione & commixtione reali carnis Chriſti cum noſtris corporibus nuſquam concionetur, nec vlla eſſe poteſt, niſi Eutychianorum & Schuenckfeldij deliria recipiamus. Nam Sacramenta de illis bonis tantùm teſtantur & obſignant quæ in Euangelij promiſſione continentur. Ergo nullus locus ſubſtantiali præſentiæ corporis in pane, tanquam prorſus*

ſus inutili, relinquitur.

8. *Sacramenta ſeu ſigna debent eſſe viſibilia, adeo vt Sacramentum* (inquit Eraſmus) *dici non mereatur, quod ſigno externo non peragitur. In hunc enim vſum à Deo adhibentur, vt efficaciter, velut externis noſtris ſenſibus demonſtrent quod verbo promittitur, & per Spiritum ſanctum in cordibus noſtris efficitur, vt ſint aſpectabilia teſtimonia & pignora exhibitæ & applicatæ promiſſionis gratis.* Hinc illud Auguſtini. *Sacramentum eſt verbum viſibile. Eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. Ergo nulla res ſiue actio inuiſibilis, inſenſibilis, & præternaturalis, ſacramenti, vel rationem, vel appellationem tribuere poteſt. & Per conſequens, qui volunt Chriſti carnem in, ſub, vel cum pane eſſe, vel transſubſtantiari, viſibilem nobis eam eiuſque ſenſibilem manducationem oſtendant in cœna, ne à veteribus diſſentire videantur.*

9. *Inter Signum ſeu Sacramentum, & rem ſignificatam, ſiue rem Sacramenti oportet eſſe analogiam. Niſi enim Sacramenta* (inquit Auguſtinus) *haberent quandam ſimilitudinem earum rerum quarum Sacramenta ſunt, vtique Sacramenta non eſſent. Iam ſi caro Chriſti quoque Sacramentum eſt, res verò Sacramenti inuiſibilis gratia: quæ tandem erit inter hæc duo Sacramenta analogia & ſimilitudo? cùm autem nulla eſſe poſſit, efficitur carnem Chriſti Sacramentum dici non debere, vtpote quæ tam ſit res ipſa Sacramenti, quàm æterna ſalus, viſibili pane, tanquam ſymbolo, analogicè ſignificata. Sacramentalis igitur, quæ ore naturaliter fit, manducatio, corpus Chriſti per ſe conſideratum, phyſico aliquo reſpectu, non attingit, cui nimirum externa duntaxat ſymbola in ſua propria natura obiiciantur.*

Aug. quærens quomodo panis ſit corpus Chriſti & vinum ſanguis: *Iſta* (inquit) *fratres, ideo dicuntur Sacramenta, quia in illis, aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, ſpeciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet ſpiritualem. Corpus ergo Chriſti ſi vis intelligere, audi Apoſtolum dicentem fidelibus: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra. Si ergo vos eſtis corpus Chriſti & membra, myſterium veſtrum in menſa poſitum eſt, &c.*

Hæc

Hæc ſunt *ex natura rei ſubiectæ deducta argumenta*, ſcilicet intelligendo locutionem ſicuti res patitur.

2. *Genus argumentorum, quæ deducuntur ex analogia fidei.*

FIrma ſumuntur argumenta *ex articulo de veritate humanæ Chriſti naturæ*. 1. *Chriſtus aſſumpſit naturam verè humanam, nobis per omnia ſimilem, excepto peccato. Ea igitur non poteſt in pluribus locis eſſe ſimul vno tempore, eoq́ nec eſſe poteſt in cælo ſimul & in pane: quia ſolius naturæ diuinæ eſt, eſſe ſimul in diuerſis locis. 2. Chriſti corpus eſt finitum, vtpote verum corpus: eſt autem iam in cælo, vt probatur ex articulo de aſcenſione in cælum: Ergo corpus Chriſti non eſt in pane.* Multi abutuntur hoc argumento, amiſſo primo fundamento omnino neceſſario & vero: neque enim glorificatio naturæ humanæ naturam tollit. *Contrectate me & videte. nam ſpiritus carnem & oſſa non habet, prout me conſpicitis habere. Aſpicientibus ipſis eleuatus eſt.* Luc.24.39. Act.1.9. 3. *Si verum Chriſti corpus eſt infinitum, inuiſibile eſt & inſenſibile. Ergo quod videbatur, patiebatur, & agebat in terra, non erat corpus verum, ſed apparens: quia ne diuinitati quidem competere poteſt, vt ſimul ſit finita & infinita, ſenſibilis & inſenſibilis: atque ita omnia quæ de Chriſto in articulis fidei dicuntur, non verè geſta fuiſſent, ſed tantùm fuiſſent viſa fieri, ac proinde nos adhuc eſſemus in morte.*

2 Petuntur argumenta non infirma ex *articulo de communione ſanctorum cum Chriſto. 1 Talis nunc eſt communio Sanctorum cum Chriſto, qualis olim erat, & pòſt futura eſt: talis item eſt communio ſanctorum ſacramento vtentium, qualis excluſorum neceſſitate. At talis communio ſanctorum cum Chriſto eſt ſpiritualis*, quemadmodum docet Apoſtolus. *Qui agglutinatur Domino vnus ſpiritus eſt.* 1.Cor.6.17. *Per hoc cognoſcimus eum in nobis habitare, & nos in ipſo, quòd de Spiritu ſuo dedit nobis.* 1.Ioh.4.13. *Ipſe vitis eſt, nos palmites.* Ioh 15.5. *Ipſe caput, nos membra. Ipſe ſponſus, nos cum tota Eccleſia Chriſti ſponſa ſumus.* Epheſ. 1.22 & 4.15. & 5.30.31. Apoc 22.17 2. *Talis eſt manducatio Chriſti, qualis manſio ipſius in nobis: hæc autem ſpiritualis eſt.* Manſionem Chriſti eſſe ſpiri-

 tualem

tualem, ſatis ex eo percipitur, *quòd eadem ſit Chriſti in no-*
Io.14.23. *bis manſio quæ & Patris. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum manebimus.* At quomodo *pater in nobis habitat,* aut apud nos manet? Certè *per Spiritum ſanctum. Ergo ſic etiam Chriſtus apud nos manet, vel in nobis habitat. 3. Chriſtus manet in nobis perpetuò: Ergo non corporalis eſt illa manſio ſeu præſentia: quia ſecundùm naturam humanam di-*
Mat. 26. 11. *cit, Me non ſemper habebitis. Itaque non comeditur à nobis corporaliter, imò corporaliter à nobis comedi non poteſt, niſi ſit in nobis corporaliter, & quidem perpetuò.*

3. Accedunt & argumenta *de ſacrificio & de adoratione. Vbicunque Chriſtus adeſt corporaliter, ſiue modo viſibili, ſiue inuiſibili, ibi eſt adorandus, conuerſis videlicet eò mentibus & geſtibus. At in cœna non eſt adorandus. Ergo non adeſt in cœna corporaliter.* Minor facilè probatur. *Nam alligare inuocationem ad certum locum in nouo Teſt. nunquam li-*
Ioan. 4. 21. *cet. Venit hora quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis adorabitis patrem.* Deinde, *ſi adorandus eſt Chriſtus in cœna mentibus & geſtibus ad panem conuerſis, tota illa oblatio per manus ſacrificulorum ſtaret: quia nimirum offerunt Patri Filium ad impetrandam remiſſionem peccatorum, & ſic iteranda eſſet crucifixio.*

3. Genus argumentorum, quæ ſumuntur ex locis ſcripturæ ſimilibus. Vbi ſcilicet eadem res verbis non controuerſis proponitur.

Ioan. 6. 63. 1. *Diſertè damnatur corporalis eſus à Spiritu ſancto. Spiritus eſt* (ait Chriſtus) *qui viuificat, caro non prodeſt quicquam:* his verbis diſertè damnat Chriſtus opinionem de corporali eſu ſuæ carnis, ſiue viſibili, ſiue inuiſibili,

2. *Panis quem frangimus* (inquit Apoſtolus) *eſt com-*
1. Co. 10. 16. *munio corporis Chriſti. Hæc autem communio eſt ſpiritualis quia cùm eam opponit idem Apoſtolus communioni dæmoniorum,*
1. Cor. 10. 21. *Non poteſtis (inquit) poculum dæmoniorum bibere, & poculum Domini: non poteſtis menſæ domini partici-*

p

pes eſſe, & menſæ dæmoniorum) his verbis negat Apoſtolus impios fieri poſſe participes corporis & ſanguinis in Cœna. Proinde non eſt corporalis eſus corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna.

3. *Chriſtus dicit panem eſſe corpus ſuum: Ergo non tenent* τὸ ῥητὸν *qui dicunt in pane, ſub pane, cum pane eſſe corpus Chriſti.*

4. *Poculum eſt nouum teſtamentum, id eſt, poculum eſt ſignum noui teſtamenti: aliter enim non poteſt accipi. Teſtamentum enim nouum eſt ſigillum promiſſionis, vel ipſa promiſſio, non autem res ipſa promiſſa.* Item, *Poculum eſt communio ſanguinis Chriſti, Panis eſt communio corporis Chriſti: hæc autem communis eſt Spiritualis eſus & potus corporis & ſanguinis Chriſti,* vt ex Apoſtoli verbis apparet, *& ſpiritualis illius eſus & potus ſigna ſunt panis & vinum.*

5. Apud Euangeliſtam, *Manducare Chriſtum, panem ſcilicet viuificum qui è cælo deſcendit:* Item, *edere carnem Chriſti, & bibere eius ſanguinem, ſignificat in Chriſtum crede re: Ergo & in verbis inſtitutionis idem ſignificat: quia non aliter illa verba Chriſtus exponit hîc.* Ioh. 6. 51. 53.

6. *Sunt & ſimiles loci Scripturæ ſacramentaliter enuntiati de aliis ſacramentis,* qui veram quoque ſententiam confirmant: *vt, Circumciſio eſt fœdus: Agnus eſt tranſitus: Sacrificia Leuitica dicuntur expiatio peccati: Sanguis victimarum dicitur ſanguis fœderis: Baptiſmus eſt lauacrum regenerationis: Ergo & iſta verba, Hoc eſt corpus meum, pari modo ſacramentaliter enuntiantur.* Gen. 17. 10. Ex. 12. 11. Leuit. 4. 20. Ex. 24. 8. Tit. 3. 5.

7. *Iubet celebrari Cœnam, panemque & vinum edi & bibi ad ſui recordationem: hæc autem recordatio præcipuè fit fide, non corporaliter.* Deinde, *in cuius memoriam quid agimus, id non eſt præſens, quia præſentium non meminimus.*

8. *Per vnum Spiritum nos omnes in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Græci, ſiue ſerui, ſiue liberi: & vna potatione omnes potati ſumus in vnum Spiritum: Eadem ergo ratione nos omnes eundem panem comedimus.* id quod Paulus manifeſtè demonſtrat affirmans, *omnes etiam patres eandem Spiritualem eſcam comediſſe: proinde non eſt* 1. Cor. 12. 13

manducatio corporalis, qua corporis & ſanguinis Chriſti ſimus participes: alioqui ante Chriſti aduentum patres nequaquam Chriſti, vt pote nondum nati, fuiſſent facti participes.

His argumentis ex ſacra Scriptura & fidei noſtræ fundamento deprompτis, addantur teſtimonia patrum ac purioris Eccleſię, ex quibus omnibus tantùm proferemus in præſens dictum illud celebre Macharij Monachi. *Panis & vinum ſunt correſpondens exemplar carnis ipſius, & qui accipiunt oſtenſum panem, carnem Domini ſpiritualiter comedunt.*

Contra Tranſubſtantiationem.

IAm facilè videre eſt quid *de tranſubſtantiatione* ſentiendum ſit, illam ſcilicet impium eſſe Papiſtarum commentum: id quod & variis rationibus breuiter commonſtrabimus.

1 Co.10.16. 17.& 11.26. 27.27.

1. *Paulus id quod ſumitur, expreſſé panem nominat ante & poſt eſum: Ergo id quod ſumitur in cęna non eſt realiter corpus.*

2, *Chriſtus fregit panem: corpus autem ſuum tunc non fregit: Ergo non realiter panis eſt corpus.*

3. *Panis non eſt traditus pro nobis, corpus autem Chriſti eſt traditum pro nobis. Ergo panis non eſt realiter corpus Chriſti.*

4. *Chriſtus iubet nos hoc ſacramentum ſumere, panemque & vinum ſumere, ad ſui recordationem. Ergo panis dicitur corpus Chriſti, non realiter, ſed quòd ſit memoriale corporis, hoc eſt, panis admonitio eſt de corpore Chriſti, quomodo & in verbis inſtitutionis præcipitur: Mortem Domini annunciate vſq; quò venerit.*

5. *Analogia ſigni & rei, manifeſtè ſatis tranſubſtantiationem refellit. In omni enim ſacramento duo ſunt, ſignum & res ſignificata: periret autem ſignum, ſi panis transſubſtantiaretur, hoc eſt, ſi fieret mutatio panis in corpus. Nam ſic eſſet res tantùm ſignificata, non ſignum.*

Ob. *Attamen manent accidentia panis, velut albedo, mollities, &c.* Reſp. Sed ſic non erit analogia inter ſignum & rem ſignificatam, quia accidentia non nutriunt. Non poteris dicere, quemadmodum accidentia panis & vini corpus nutriunt, ita Chriſti corpus animam meam

alit

alit ad vitam æternam. Quin & promiſſio Dei ſic fieret irrita. Nam Deus promiſit ſe daturum Meſſiam non ex ſubſtantia tritici aut vini, ſed ex ſemine Dauidis. *Inſt. Atqui nos non dicimus panem & vinum conuerti, ſed ſubſtantiam panis & vini euaneſcere, & ſuccedere ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti.* *Reſp.* De hoc pane dicit Chriſtus quod ſit corpus ſuum, & idem panis ab Apoſtolo ante, in, & poſt vſum vocatur panis. Non dicit Chriſtus, hoc quod eſt ſub ſpecie *panis*, eſt corpus meum, ſed dicit, *hoc*, id eſt, hic panis *eſt corpus meum*. Et Paulus ait, *Panis quem frangimus eſt communio corporis Chriſti*: &, *Quoniam vnus panis, vnum corpus multi ſumus.* Item, *Quotieſcunque panem hunc ederitis, &c.* Ac deinde *Quiſquis ederit panem hunc indignè, &c.* Præterea, *probet quiſq; ſeipſum, & ita de pane illo edat.* Conſtat igitur ſubſtantiam panis & vini nec mutari, nec perire, nec ſub ſpecie latere, ſed manere eundem panem, & idem vinum. 1. Cor. 10. 16. 17. 1. Cor. 11. 26. 27. 28.

Quód autem nulla ſit tranſubſtantiatio panis & vini, ſic probatur: *Si ſit tranſubſtantiatio, Chriſti inſtitutio peruertitur: abolet enim & in nihilum redigit ſubſtantiam panis, nempe hoc ipſum, quod in hac ceremonia corpus Chriſti eſt.* Nam cùm panis ſit corpus Chriſti, certè pane non extante, corpus Chriſti in cœna non extat, & ita Chriſti verba ampliùs nō ſunt vera, vbi dixit panem illum eſſe ſuum corpus, & vinum illud eſſe ſuum ſanguinem. Tranſubſtantiatores, ſi interrogentur quæ res ſit ipſis corpus Chriſti in cœna: certè non reſpondebunt panem eſſe: nullum.n.panem in cœna habent, quia trāſubſtantiatus eſt; ſed mittent nos ad ipſam ſubſtantiam corporis Chriſti abſolutè conſideratam, tectam in elati panis accidentibus. Errant igitur omnes qui corpus Chriſti, per ſeſe conſideratum in propria ſua materia & ſubiecto, exteris actionib. cœnæ obiiciunt. Hęc & ſuperiora arg. refellunt etiam *Conſubſtantiationem*: vnde nec plura aduerſus eam proferemus. Tantùm quaſdam obiect. Synuſiaſtarum refutabimus.

Obiectionum pro Conſubſtantiatione Refutatio.

Obiect.1. Chriſtus dixit, hoc eſt corpus meum, Chriſtus autem eſt verax. Ergo ei eſt credendum, ſepoſito philoſophico acumine, & per conſequens, Panis non eſt ſignum corporis. Reſp. Concedemus argumentum, ſi probauerint Chriſtum hanc ſuam ſententiam ponere, nimirum, *In, ſub, & cum pane* eſſe corpus ſuum. *Inſt. Atqui hîc eſt dictum, Hoc eſt corpus meum. Reſp.* Et in aliis tales ſunt locutiones: vt paſcha dicitur tranſitus, Baptiſmus lauacrum regenerationis, Circumciſio fœdus. *Inſt. At non dicimus panem eſſe corpus Chriſti realiter, vt Papiſtæ, ſed illud eſſe in pane. Reſp.* Imò hac ratione Papiſtæ magis τὸ ῥητὸν ſeruare videntur, quos tamen diſertè refutat Apoſtolus appellans panem & ante eſum, & in eſu, & poſt eſum. 2. Nuſquam vel à Chriſto vel à Paulo dictum eſt *corpus Chriſti eſſe in pane, ſub pane, cum pane*: & nuſquam in Scripturis hoc eſt expreſſum. Vera autem ſententia illorum verborum expreſſa eſt in ipſo contextu: Panem ſcilicet eſſe corpus Chriſti ſymbolicè. Nam in textu manifeſtè dicitur, *Hoc facite ad mei recordationem.* Sic etiam Paulus *panem vocat communionem corporis Chriſti.* Proinde panis eſt corpus Chriſti memoriale, vel ſymbolicum. Symbolum corporis Chriſti eſt panis, non autem corporis Chriſti latibulum.

Ob.2. Chriſtus eſt omnipotens. Ergo. Reſp. A poſſe ad eſſe, non valet argumentum. Non eſt quæſtio quid Chriſtus poſſit, ſed quid velit. *Inſt. Quicquid eſt ad dexteram Dei, eſt vbique. Corpus Chriſti eſt ad dexteram Dei. Ergo eſt vbique. Reſp.* Negatur Maior. Significat enim ſeſſio ad dexteram Dei vnionem vtriuſque naturæ in Chriſto, gubernationem, donorum excellentiam. Etſi omnia regat, tamen non neceſſe eſt vt adſit corpore. Satis eſt perſonam vbique eſſe & adeſſe dignitate: ſicut omnia ſuſtentabat etiam in cruce pendens, nec tamen erat vbique corpus. Itaque *ſedere Chriſtum ad dexteram patris*, eſt Chriſtum eſſe perſonam per quã

pater

pater mediatè omnia, præſertim Eccleſiam, regit. Huius autem *ſeſſionis* nulla pars eſt *vbiquitas Christi corporis*, & ſatis eſt Chriſti Perſonam vbique eſſe.

Obiect. 3. Quod nos viuificat & nutrit, id accipitur intra nos: Corpus & ſanguis Chriſti viuificant nos. Ergo &c. Reſp. Ex puris particularibus nihil ſequitur. Maior eſt particularis: nam non omne quod nos viuificat & nutrit neceſſe eſt vt recipiatur intra nos. Illud ſaltem oportet recipi intra nos, quod nos viuificat & nutrit naturaliter, id eſt, per contactum corporis: Hic cibus non nutrit nos, niſi accreſcat ſubſtantia corporis noſtri: ſed longè aliter de animæ nutritione, quæ ſpiritualis eſt, loquimur. Chriſti corpus nequaquam nutrit nos naturaliter: non enim intra nos receptum viuificat nos, efficiendo in nobis nouas qualitates, ſicut pharmacum aliquod: verùm nos nutrit & viuificat corpus Chriſti modo ab illa naturali nutritione diuerſo, & prout modus nutriendi & viuificandi requirit, ita nos corpus Chriſti recipimus. *Modus ille quo Chriſti Corpus & ſanguis nos nutrit*, eſt, 1. *ratio meriti*. Pro nobis enim Chriſti corpus datur, & ſanguis Chriſti pro nobis effunditur, ac propter corpus & ſanguinem Chriſti nos æterna vita donamur. Hoc igitur modo corpus & ſanguis Chriſti nos viuificat vt meritum. 2 *Viuificat ſeu nutrit nos dum illud corporis & ſanguis meritum Chriſti recipimus*: id eſt, dum propter illud nos habituros vitam ęternam credimus vera fide. Fides hęc nititur Chriſto pendente, nōn autem corporaliter in nobis habitante. 3. *Cùm idem Spiritus per fidem nos vnit Chriſto, & ſimilia in nobis operatur quæ & in Chriſto.* Nam niſi Chriſto ſimus inſiti, Deo non placemus. Ea enim lege vult nos recipere, & nobis peccata remittere, vt per fidem, Spiritus Sancti virtute, coniuncti cum Chriſto, & illi ſimus inſiti. Quoniam hic eſt modus, quo nos corpus & ſanguis Chriſti viuificant ac nutriunt, non requiritur illapſus corporis & ſanguinis Chriſti in corpora.

Præterea quando alterum de altero, vt de ſubiecto dicitur, quicquid de prædicato dicitur, de ſubiecto dicatur neceſſe eſt: de pane dicitur, quòd ſit corpus Chriſti, vt de ſubiecto: ergo quicquid de corpore Chriſti prædicatur, de pane quoque prædicabitur. Sic igitur, *panis dicetur conceptus è Spiritu ſancto, natus, crucifixus pro nobis, mortuus.* hæc enim omnia de corpore Chriſti prædicantur.

Obiect.4. Manducatio panis eſt oralis. Sed manducatio corporis eſt etiam manducatio panis. Ergo manducatio corporis eſt oralis & corporalis, cùm dicitur, Accipite & edite. Reſp. Hęc manducatio de qua hîc agitur eſt oralis, non ſimpliciter, ſed quod ad Symbolum. Eſt autem non oralis, ſed ſpiritualis, quod ad rem ſignificatam & Spiritualem. *Inſtantia. Hoc, τȣ̃το, eſt corpus meū, id eſt corpus inuiſibile quod habeo in manibus, & poculum. Reſp.* Sed corpus eſt res ſignificata, alioqui nulla erit analogia inter ſymbolum & ſignificatum. Sequitur ergo, *Panis eſt corpus meum*: vt *Panis* ſit loco ſubiecti, *corpus* prædicati. In hac oratione prædicatur res de ſigno.

Obiect.5. Verba non ſunt mutanda. Chriſtus vſus eſt verbo Eſt. Ergo non debet eius loco poni Significat. Reſp. Non ſunt mutanda in alium ſenſum quàm Deus vult. Sæpe ſunt mutanda: vt cùm dicitur, *Erue oculum, &c.* Verba enim ſunt intelligenda pro natura rerum. Deinde hāc mutationem ipſi magis faciunt. *Inſt. Eſt corpus Chriſti pro nobis fractum & crucifixum: non ſignum corporis. Ergo panis eſt ſubſtantiale corpus Chriſti. Reſp.* Concedo: nam panis ſignificat illud corpus verum natum ex Maria, crucifixum. &c.

QV. Cur ergo res ſignificatæ tribuuntur ſignis, ſi neq; συνȣσία neque μετȣσία ſignificetur? Reſp. Duæ afferuntur cauſæ, ſimilitudo & certitudo.

1. Similitudo ſeu analogia ſignorum & rei ſignificatæ eſt. 1. *vt panis & vinum nutriunt corpus noſtrum, ita corpus & ſanguis Chriſti nutriunt nos ad vitam æternam. 2. Vt panis & vinū percipiuntur ore, ſic corpus & ſanguis fide.*

3. Vt

3. *Vt panis fractus manducatur, ſic corpus Chriſti mactatum & fractum percipitur. 4. Vt in corporalibus requiritur appetitus, ſic & in his fides. 5. Vt ex multis granis vnus panis conficitur, ita nos vnum corpus efficimur:* propter hanc ſigni & rei ſignificatæ ſimilitudinem, tribuitur ſignis res ſignificata.

2. *Certitudo ſignorum ſimiliter in cauſa eſt cur de ſignis dicatur, quod eſt rei ſignificatæ proprium. Teſtantur enim ſigna peractum eſſe Chriſti ſacrificium, & quidem in noſtrum commodum, quia videlicet verè illud nobis applicatur.*

Notandum eſt hîc ad extremum, corporis Chriſti manducationem complecti. 1. *fidem. 2. Per fidem nos participes fieri Chriſti,* id eſt, vniri nos Chriſto, & communionem noſtram per fidem fieri: Spiritus autem ſanctus eſt vinculum coniunctionis noſtræ cum Chriſto. 3. *Participem fieri beneficiorum Chriſti, iuſtificationis & remiſſionis peccatorum.* Hoc verò conſequitur ex illa vnione Chriſti nobiſcum. 4. *Beneficium regenerationis, quo efficitur vt Chriſto fiamus conformes, quia Spiritus idem habitans in nobis & in Chriſto eadem efficit.* Manducatio Ioan. 6. 51. facilè colligitur vt ex aliis multis, ita ex hoc etiam dicto Chriſti, *Ego ſum Panis viuificus qui de cœlo deſcendi: ſi quis ederit ex hoc pane viuet in æternum. Et, Panis quem ego dabo pro mundi vita.*

5. *Quodnam ſit diſcrimen inter Cœnam Domini & Miſſam Papiſticam.*

NEceſſaria eſt hæc quæſtio propter errores qui irrepſerunt in Eccleſiã. Aliàs quęritur cur miſſa ſit abolenda. Sed hîc ita quęſtio continetur, quia hęc diſcrimina ſeu antitheſes cœnæ Domini ſunt cauſæ cur miſſa ſit abolenda. Primùm *de nomine Miſſæ* paucula dicamus. *Videtur Miſſa nomen habere* ab antiqua conſuetudine actuum Eccleſiaſticorum, in quorum fine dabatur venia abeundi Catechumenis, obſeſſis & excommunicatis: atq; ita *Miſſa videtur dicta quaſi Miſſio:* quia ſcilicet erat poſtrema pars actionum ſacrarum. Alij *à dimiſſione ſeu dimittendi formula* Miſſam denominari

minari volunt, quia his verbis dimittebantur, *Ite Miſſa eſt:* ſcilicet collecta vel eleemoſyna, quæ mittebatur & dabatur pauperibus. Vocabulum *Miſſæ* deductum eſt ab Hebræo Maſah, id eſt, tributo, quod à quaque perſona pendi conſueuit. Vox habetur Deut. 16. 10. *Miſſach nidbath iadecha, oblationem ſpontaneam manus tuæ.* Sic autem appellatur ea oblatio, quaſi annuum tributum, quod tamen ſpontaneum erat. Alij interpretantur *ſufficientiam*, nimirum vt daretur quod eſſet ſatis & fortaſſe veriùs: quia cap. 15. Deuter. *Dominus præcepit Iſraelitis, vt manum ſuam pauperi aperiant, ac illi mutuo dent quod ſufficit.* Id Chaldæus paraphraſtes interpretatur *Miſſach.* Hinc illi noſtri *Miſſam dictam eſſe putant, quaſi ſit tributum ac ſpontanea oblatio quæ paſſim Deo in Eccleſia pro viuis & defunctis offeratur.* Sed id non eſt veriſimile. Conſtat quidem Eccleſiam voces nonnullas ab Hebræis mutuaſſe, vt *Satã, Oſanna, Sabaot, Halleluia, Paſcha &c.* Sed voces illę ad Latinam Eccleſiam non venerũt niſi per Græcam, & eæ voces in nouo Teſtamento, vbi primùm fuit græcè conſcriptum, reperiuntur. Ideoque nullas habemus Hebraicas voces ad noſtram Eccleſiam deriuatas, quas Græca Eccleſia priùs non habuerit. Si quoque Patres Græcos excutiamus, nunquam ab eis vox *Miſſæ* vſurpari reperietur. Ideo *Miſſæ* nomé ab Hebræis deductum non opinor. *Miſſæ* ergo nomen quod vtique Latinum eſt, ſumptum videtur ex Patribus, qui *Remiſſam* dixerunt, pro Remiſſionem, vt *Tertullianus* lib. 5. contra Marcionem: *diximus*, inquit, *de remiſſa peccatorum. Cyprianus de bono pænitentiæ, Qui remiſſam peccatorum erat daturus, lauacro regenerationis fungi non eſt dedignatus.* Idem. epiſt. 4. lib. 3. *Qui blaſphemat Spiritum Sanctum, remiſſam peccatorum non habet.* Proinde cum dixerunt *pro remiſſione remiſſã*, videntur etiam dixiſſe, *loco miſſionis, miſſam.* Quapropter, quod in Eccleſia poſt miſſionem Catechumenorum agebatur, *Miſſam* appellarunt. Nos abiicimus *Miſſam* cum vocabulo. *nam Cœnæ Domini iſtud vocabulum non competit,* ea ſiquidem

dem cum nomine *Miſſæ* nihil habet commune, quamuis illo veteres ſcriptores vſi ſint: deinde *nobis iſto vocabulo non opus eſt*, habemus enim alia nomina huic negotio conuenientiſſima.

Iam videamus *diſcrimina cœnæ & Miſſæ*, eaque inter ſe prorſus cõtraria, ac propter quę Miſſa debeat aboleri.

1. *Miſſa Papiſtica eſt multiplex mutatio ac potius abolitio ritus inſtituti. Eripit enim populo calicem, addit multas nugas, cùm tamen nulla creatura habeat poteſtatem inſtituendi ſacramenta, ſeu commutandi aut abolendi conſtitutiones diuinas.*

2. *Transformat ſignum in rem ſignatam: negat enim eſſe panem & vinum, ſed dicit eſſe Chriſti carnem & ſanguinem ſubſtantialiter, quod repugnat cum natura cœnæ Dominicæ in ſpecie.*

3. *In miſſa conſtituunt Pontificij alia dona cæleſtia quàm quæ habentur in verbo & aliis ſacramentis, iiſque addita promiſſione, vt quòd fingunt ſacrificuli Miſſam, & facienti & aliis, ex opere operato, id eſt, externo ritu & actione, mereri non tantùm remiſſionem peccatorum, ſed & ſanationem ægrotantium hominum, boum, pecorum: atque ita ſimul confingunt ſigna illa panis & vini eſſe ſacramentum etiam extra vſum. Alia item in Miſſa conſtituunt, quàm ſunt in omnibus ſacramentis, illapſum ſcilicet corporis & manſionem carnalem, quod cum natura omnium ſacramentorum pugnat.*

4. *Miſſa pugnat cum ſacrificio Chriſti. Cœna confirmat & teſtatur nos iuſtificari, propter vnicum Chriſti ſacrificium in cruce peractum*: Miſſa vero *contra teſtimonia Scripturę conſtituit plura ἱλαστικά*: hęc eſt conculcatio ſanguinis Chriſti, cùm non perfectam remiſſionem peccatorum meruiſſe dicant. *Ob. Miſſa dicitur ſacrificium à Pontificiis & ſimiliter Cœna dicitur Sacrificium à patribus. Ergo Patres fuerunt Pontificij. Reſp.* A pontificiis miſſa dicitur ſacrificium *ἱλαστικόν*: A Patribus cœna ſacrificiũ dicitur & eſt, ſed *euchariſticũ*: deinde, eſt ſacrificiũ illud ipſum quod Chriſtus obtulit, ſic vt panis eſt ipſum corpus Chriſti. Pont. volunt eſſe diuerſũ ſacrif. quo impetretur remiſſio peccatorum, aliud autem eſt eandẽ victimã ſępius offerri, aliud

aliud vnam victimam ſemel offerri, & quidem ſufficientem ad tollenda omnia peccata. Hoc ſacrificium ſolum ſufficit ad remiſſionem peccatorum, &, Hoc ſacrificium cum aliis offertur pro peccatis. ſunt contradictoria. 5. *Miſſa pugnat cum ſacerdotio Chriſti*, quia ipſe eſt ſolus Pontifex ac ſacerdos habens poteſtatem ſeſe offerendi. Papa cum ſuis hunc honorem impudẽtiſſimè ad ſe rapit. Fingunt. n. impoſtores iſti cum ſumma Chriſti contumelia, ſe Patri Chriſtum rurſus offerre, & quidem ſe ſolos eſſe dignos qui Chriſtum offerant patri, cùm interea nullus homo, nullus Angelus, atque adeò nulla creatura ſit eius dignitatis, vt poſſit ſacrificare Filium Dei. Sacerdos enim ſuperior eſt victima: qui ergo volunt eſſe ſacerdotes offerentes Chriſtum, ij ſe ſupra hunc efferunt. *Obiect. Non mactant ſacrificuli, ſed offerunt tantùm & exhibent filium Patri, vt propter ipſum peccata nobis remittat atque ita applicant tantùm illud vnicum ſacrificium Chriſti. Reſp.* Satis eſt quòd dicunt *ſe ſuis manibus offerre Chriſtum*: manet. n. quòd ſe conſtituunt ſacerdotes, nec refert quòd negent ſe mactare Chriſtum. Offerebantur olim à Sacedrotibus multa quæ non mactabantur, ſed duntaxat immola-
Heb. 6. 14. bantur, vt placenta, libamina &c. Iudæi quidem mactarunt Chriſtum, ſed ipſum non ſacrificarunt, ipſe
Heb. 9. 28. autem volens mactatus eſt, eoque ſe ipſum ſacrificauit. *Seipſum Chriſtus per ſpiritum æternum obtulit inculpatum Deo*, & quidem ſemel victimam ſe Patri pro nobis obtulit. *Chriſtus ſemel ſublatus eſt, vt peccata tolleret: altera vice abſq; peccato conſpicietur iis qui ipſum expectant ad ſalutem. Chriſtus vna pro pecccatis oblata victima in perpetuum*
Heb. 10. 12. *ſedet ad dexteram Dei.* Contra hæc manifeſta ſcript. teſt. Pontificij Chriſtum volunt in Miſſa ſæpius offerri.

6. *Miſſa pugnat cum doctrina de gratia & iuſtificatione, qua docetur tantùm in hac vita eſſe tempus impetrandi gratiam ſola fide propter vnicum Chriſti meritum.* Pontificij neglecta fide quam ignorant, & repudiato Chriſti merito, eius loco ſubſtituunt tetrum iſtud & idololatri-

cum commentum. Nam *propter miſſæ ſacrificium, atq; adeo propter opus iſtud (ut loquuntur) operatum, contendunt mortuos etiam impetrare remiſſionem peccatorum.*

7. *Miſſa pugnat cum articulis fidei de vera humana natura in Chriſto: de vera in cælum aſcenſione, & reditu Chriſti ad extremum iudicium: ſtatuunt enim corporalem Chriſti præſentiam in Miſſa, dicentes Chriſtum abolita panis & vini ſubſtantia, adeſſe inuiſibiliter ſub ſpeciebus panis & vini, quotieſcunque celebratur Miſſa.* Corporalis eſt Chriſti præſentia manentibus tantùm accidentibus ſignorum. *Pugnat etiam cum natura Sacramentorum,* quæ non patitur aboleri ſignorum ſubſtantiam, nec requirit Phyſicam connexionem ſignorum & rerum: proinde nec iſta requiritur in Cœna, quæ nimirum nos deducit ad Chriſtum crucifixum & in cœlo regnantem, atq; inde ſeſe nobis communicantem.

8. *Miſſa pugnat cum communione ſanctorum cum Chriſto. Fingit enim execrabile commentum; Chriſti corpus in noſtra corpora illabi & manere tamdiu intra corpora noſtra, quamdiu manet ſpecies panis & vini. cæna vero docet, nos per Spiritum ſanctum fieri membra Chriſti & ipſi inſeri.*

9. *Miſſa pugnat cum vero cultu Dei, quia ſtatuit Chriſtum corporaliter ibi præſentem, & per conſequens ibi adorandum.* Sicut olim ante aſcenſionem non tantùm licebat, ſed oportebat adorari Chriſtum quocunq; erat loco, & ſic diſcipuli ſemper ipſum adorarunt præſentẽ vt & aſcendentem: ſed poſt aſcenſum non deinceps ad locum aliquem conuerſi ipſum adorarunt. Quoniam igitur in Miſſa ſua Pontificij alligant adorationem Chriſti ad rem, ad quam ipſe Chriſtus eam expreſſo verbo non alligauit, *profitentur ſe idololatras eſſe,* atque hîc á ſe fieri non minùs abſurdè quam impie, quàm ſi Chriſtum adorarent ad parietem, aut ſi coram columna procidentes eam adorarent, idq;. 1. *Quia nulla creatura poteſtatem habet alligandi adorationẽ ad vllam rem aut locum, in quo Deus non iuſſit expreſſo verbo ſe adorari, & in quo Deus exauditionem non promiſit.* Hinc manifeſta eſt cauſa

cauſa diſcriminis, *cur Iudæi dirigentes orationem ad pro-*
1.Reg.8.33. & 12.29.30. 31. Dan. 6.10. *pitiatorium, ſimul tamen in ſpiritu verum Deum certè colebant, & ex promiſſione certi erant de exauditione: adorantes autem in Dan & in Bethel, & in excelſis, & in templo Samariæ, erant Idololatræ, neſcientes quid adorarent.*
Ioh.4.22. *Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt:* & huius rei cauſa fuſiùs explicatur. 2. Regum 17.2. *Quia in nouo teſtamento omnis adoratio quæ ſit alligata ad certum locum in terris, omnino ſublata eſt, ac tantum ſpiritualis adoratio requiritur, excitata à Spiritu ſancto,*
Ioan.4.23. *& facta ex vera fide & agnitione Dei. Venit hora quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis adorabitis patrem.* His verbis manifeſtè tollit Chriſtus alligatam adorationem certo loco in terris. Itaque tollere ac deteſtari quoque debemus impium iſtud commentum, de corporali præſentia Chriſti in Miſſa, vel in pane & vino. Poſito enim quòd Chriſtus ſit corpore præſens in pane (ſiue id fieri dicatur μετουσία ſiue συνουσία) ſtat adoratio Papiſtica, & vice verſa tollitur præſentia corporis Chriſti in pane, ſublata ex ipſius Domini mandato hac tetra papiſtarum adoratione corporis Chriſti ſub panis & vini ſpeciebus eorum iudicio deliteſcentis. Notandum autem hoc loco eſt, *quid ſit adorare Chriſtum in pane*, nimirum *dirigere adorationem animo, mente, cogitatione, &, quantum fieri poteſt, corporis geſtu, ad locum in quo eſt panis; & ex conuerſo, præſtare reuerentiam Chriſto, ac ſi ibi magis eſſet præſens quàm alibi.* Sic olim *adorabant Deum ad aram*, conuerſi ad eam animis &, quantum fieri potuit, geſtu.

Obiect. 1. *Miſſa eſt applicatio ſacrificij Chriſti, Ergo non tollenda. Reſp.* Nego antecedens: quia ſola fide nobis applicamus meritum Chriſti.

Iſa.66.23. *Obiect.* 2. *Oportet eſſe ſacrificium perpetuum in Eccleſia, quia Eſaias prædixit, Futurum ſabbathum ex ſabbatho.* *Reſ.* Oportet eſſe perpetuum in Eccleſia ſacrificium, ſcilicet gratiarum actionis. 1. *Quia eſt recordatio ſacrificij Chriſti.* 2. *Quia eleemoſynæ dabantur in primitiua Eccleſia*

pauperibus

pauperibus abſoluta cœna, quæ erant ſacrificium. 3. *cœna eſt etiam ſacrificium Euchariſticum:* nam propitiatorium eſſe Patres nunquam ſomniarunt.

6. *Quis ſit Cœnæ legitimus vſus.*

CÆnæ legitimus vſus in tribus conſiſtit. 1. *Quando ritus inſtituti à Chriſto retinentur & ſeruantur: ita tamen vt non ſeruentur ab vno & altero priuatim: ſed vt in conuentu Eccleſiæ legitimo panis frangatur, diſtribuatur, ac ſumatur: vinum detur omnibus communicantibus, in mortis Chriſti memoriam,* id eſt, ad confirmationem fidei & gratitudinem præſtandam. 2. *Quando ritus ſeruantur ab iis perſonis quibus eos Chriſtus inſtituit,* id eſt, quando diſtribuitur panis & vinum, & ſumitur ab iis, à quibus Dominus ſumi voluit, nempe non ab hoſtibus, ſed à Diſcipulis ſuis, hoc eſt, à fidelibus. Obſeruatio enim ritus ſine fide & pœnitentia non eſt vſus, ſed abuſus. 3. *Quando Cœna ſumitur in finem legitimum, in commemorationem ſcilicet mortis Domini.*

7. *Quid in cœna accipiant impij.*

IMpij accipiunt. 1. *nuda tantùm ſigna, panem ſcilicet & vinum.* 2. *Illa ſigna ſumunt ad iudicium, vel edunt ſibi iudicium. Edere autem iudicium, eſt per incredulitatem & abuſum Sacramenti à Chriſto & omnibus bonis ipſius abalienari & repelli, ſeu propter abuſum Sacramenti ſine fide & pœnitentia ſumpti Deum grauiter offendere, atque ita ſibi pœnas temporales & æternas attrahere, niſi reſipiſcant.* Contrà *manducare Chriſtum, eſt per fidem participes fieri ipſius meriti efficaciæ & donorum. Nemo enim non poteſt ſimul manducare Chriſtum, & per fidem particeps fieri ipſius meriti, efficaciæ, & donorum.* Nemo igitur poteſt ſimul manducare Chriſtum, & edere ſibi iudicium, ac proinde falſa eſt eorum obiectio qui ſic dicunt, *Impij ſibi edunt iudicium, Ergo Chriſtum edunt. Inſt. Sed cur ſibi edunt impij iudicium, cùm ſit bonum opus accipere Sacramenta? Reſp.* Per ſe eſt bonum opus, ſed non impiis. Bonum opus eſt ſumptio Sacramentorum cum accedit verus & legitimus vſus: aliâs fit non mandatum, ſed opus prohibitum, quomodo Deus etiam dicit, *Qui mactat bouem*

eſt quaſi ſi mactet canem. Sic Paulus, *Quod ſi tranſgreſſor legis fueris, Circumciſio tua facta eſt præputium.*

Ro.2.25. His autem de cauſis impij ſibi comedunt vel attrahunt iudicium. 1. *Quia prophanant ſymbola, & per conſequens rem ſignificatam, arripiendo ea quæ non ipſis, ſed diſcipulis Chriſti ſunt inſtituta,* 2. *Quia prophanant fœdus Dei, trahendo ſcilicet ad ſe ſigna fœderis.* Volunt videri confœderati Deo, cùm ſint confœderati Diabolo, non Deo: quem ita conſtituunt patrem impiorum. 3. *Quia conculcant ſanguinem Chriſti.* Offeruntur quidem iis beneficia, ſed ea non accipiunt fide, atq; ita derident deum, dum profitentur ſe accipere Chriſti beneficia, cum nihil minùs faciant aut velint, & nouum hoc addant aliis peccatis. 4. *Quia ſuo ſe iudicio condemnant:* accedentes enim profitentur ſe approbare hanc doctrinam, & ſe credere extra Chriſtum non eſſe ſalutem, interea tamen ſunt ſibi conſcij quòd ſint hypocritæ, atque ita damnant ſe ipſos.

8. *Qui ad cœnam accedere debeant & admitti.*

HÆc quoque quæſtio duas continet partes, ad quas ſigillatim nos oportet reſpondere. In priori parte quæritur, *quinam debeant ad cœnam accedere.* In poſteriore, *quinam debeant admitti.* Atque hæc poſterior pars eſt latior & generalior, quia non tantúm pij, ſed etiam hypocritæ, nondum patefacti, ad Cœnam admittendi ſunt.

1. *Qui debeant accedere.* Ii tantùm accedere debent ad Cœnam, *qui viuunt in vera fide & pœnitentia, eòque qui fidem & pœnitentiam habent non potentia tantùm, ſed & actu.* quo refutatur hæc obiectio, *Infantes habent fidem. Ergo debent accedere. Reſp.* Non debent accedere propter circumſtantiam in Cœnæ inſtitutione additam *commemorate mortem domini.* Item, *probet quiſq; ſeipſum & ita de pane illo edat, & de poculo bibat.* Intelligimus igitur hic fidem actualem, quæ eſt notitia, fiducia, initium

initium obedientiæ, propoſitum ſerium piè viuendi. Infantes autem habent fidem tantùm potentia, non actu: habent inclinationem duntaxat ad fidem, vel habent fidem tantùm inclinatione, non autem habent fidem actualem. Porro, *quòd impiis ad Cœnam non liceat accedere*, manifeſtum eſt: *nam ſacramenta ſunt inſtituta tantùm fidelibus & conuerſis, vt iis ſcilicet promiſſionem obſignent & fidem confirment. Verbum tamen conuerſis & non conuerſis eſt commune, vt nimirum illud audiant conuerſi & confirmentur: non conuerſi, & conuertantur.* Ex natura igitur & ſubiecto Sacramentorum ſumitur hæc demonſtratiua probatio. *Quòd Deus inſtituit ſuis domeſticis & filiis, id non debent arripere hypocritæ & alieni ab Eccleſia:* quin & Paulus omnes impios abſque vllo diſcrimine arcet à ſacra cœna verbis authenticis: quibus nimirum præcipit, vt *quiſque probet ſeipſum, atque ita de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Probare autem ſeipſum, eſt explorare an habeas fidem & pœnitentiam. Vult igitur eum accedere, qui hæc in ſe habeat.* Vnde verò quis cognoſcet hæc ſe habere? 1. *Ex propoſito obediendi Deo ſecundùm omnia præcepta Dei.* 2. *Ex fiducia, & conſcientiæ tranquillitate. Spes non pudefacit nam charitas Dei effuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* 3. *Ex effectis, vt ex initio obedientiæ internæ & externæ.* Accedunt etiam generalia teſtimonia quibus infideles ad Cœnam accedere prohibentur. Vt, *Omitte illic munus tuum coram altari, & abi. Primùm reconcilia te fratri tuo, & tum veniens offer munus tuum.* Item, *qui mactat bouem, eſt quaſi qui mactat canem.*

Rom. 5. 5.

Mat. 5. 24.

Iſai. 66. 3.

8. *Qui debeant admitti ad ſacram Cœnam.*

AB Eccleſia ſunt admittendi, *qui profitentur verbis & factis veram pœnitentiam: qui profeſſionem fidei & pœnitentiæ etiam exprimunt actionibus vitæ, debent admitti:* non autem admittendi, quicunque ſimpliciter ſe omnia credere dicunt. nam qui dicit ſe credere, & non habet opera, mentitur, & reipſa negat quod verbis

affirmat, iuxta illud apud Apoſt. *Deum profitentur ſe ſcire, ſed factis negant, cùm ſint abominandi, & rebelles, & ad omne opus bonum reprobi.* Sic. Iacobus demonſtrat, *Fidem quæ eſt abſq; operibus, mortuam eſſe.* Hæ ſunt rationes cur tantùm ſint admittendi, qui tantùm confeſſione & vita fidem & pœnitentiam profitentur. 1. *Quia Eccleſia prophanaret fœdus Dei, ſi admitteret incredulos & impœnitentes:* faciens enim & conſentiens eadem lege tenentur. *Prophanare fœdus dei,* eſt venditare & agnoſcere eos pro confœderatis aut ſociis Dei, qui ſunt hoſtes Dei, ac proinde Deum talem fingere qui obligetur hypocritis & impiis. *Dupliciter autem fœdus Dei prophanatur, nempe tam communicando ſymbola fœderis ijs quibus Deus nihil promittit, quàm vſurpando ſymbola ſine fide & pœnitentia.* Siquidem non tantùm prophanant qui ſymbola fœderis impœnitentes ad ſe rapiant, ſed ij prophanant fœdus, qui ſcientes & volentes ſymbola dant iis, quos Deus à ſuo fœdere excluſit. Faciunt igitur Deum ſocium impiorum, & Diaboli Filium faciunt Filium Dei, quicunque ſymbola impiis dant.

Ob. Qui abutenti dat, is peccat. Eccleſia cœnam dat hypocritis abutentibus. Ergo peccat. Reſp. Ad maiorem, abutenti dans cœnam peccat, nempe ſi ſciens & volens id faciat: aliâs non peccat, ſed ij qui abutuntur cœna ſibi iudicium accerſunt. Prophanationis autem profanati fœderis ab impiis pij non fiunt participes, ſi impios accedentes ignorent, nec volentes admittant impios. *Inſt. Si peccant qui cœnam dant abutenti ſcientes, etiam peccat miniſter eam diſtribuens vbi non eſt excommunicatio. Reſp.* Concedo: ſi volens id faciat: verùm, ſi Eccleſia non facit, interea tamen inſtet miniſter, & officium faciat excuſatus eſt, & peccatum erit penes alios, nempe penes Eccleſiã. 2. *Non admittendi ſunt ad cœnam, qui non profitentur fidem & pœnitentiam vita ſimul & confeſſione: quia ſi tales admitterentur, Eccleſia iram Dei in ſe concitaret: à qua nimirum ſciente & volente hoc fieret.* Quòd autem ſic ira Dei concitetur in Eccleſiam, ſatis teſtatur

ſtatus Apoſtolus, dicens, *Propterea inter vos multi ſunt debiles & inualidi & dormiunt. Etenim ſi nos ipſi diiudicaremus, non puniremur.* Conſentientibus igitur Deus iraſcitur, eôque punit, quia punit ipſos impios à conſentientibus admiſſos: ab vtriſq; enim æquè cœna profanatur. 3. *Chriſtus mandauit vt impij non admittantur.* Quòd ſiquis extare mandatum neget, ſententia tamen mandati facilè probabitur. Chriſtus enim cœnam inſtituit ſuis diſcipulis, & iis ſolis dixit: *deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum. Accipite hoc, & partimini vobis ipſis. Hoc eſt corpus meum quod datur pro vobis. Hoc poculum eſt nouum illud fœdus per ſanguinem meum, qui effunditur pro vobis:* Solis ergo diſcipulis Chriſti cœna inſtituta eſt: reliqui omnes pro quibus Chriſtus non eſt mortuus, excluduntur. Interim, vnà cum piis admittendi quidem ſunt ad cœnam hypocritę nondum patefacti, vt qui confeſſione & factis externis fidem & reſipiſcentiam profitentur. Accedere verò nulli debent niſi veri fideles: nam præter hos alij omnes, etiam ipſi hypocritæ non dum patefacti, damnationem ſibi ipſis edunt & bibunt, ac cœnam Domini prophanant.

1.Co.11.32.

Luc. 22. 15. 17.19.20.

Obiectio. Qui ergo vitant prophanationem cœnæ Dominicæ rectè faciunt: ſed qui abſtinent à cœna Domini propter odia aliorum, aut propter alia peccata, vitant prophanationem cœnæ. Ergo rectè faciunt. *Reſp.* Qui vitant prophanationem cœnę rectè faciunt, ſcilicet ſi vitant eam eo modo quo debent, agendo nimirum pœnitentiam.

THESES DE COENA.

1. ALterum *noui teſtamenti* Sacramentum *appellatur cœna Domini: non quòd veſpertino ſeu cœnæ tempore in Eccl. celebrari illud oporteat, ſed quòd à Chriſto in cœna, quam cum diſcipulis ante mortem habuit poſtremam inſtitutum ſit. Menſa Domini: quia Chriſtus in ea nos paſcit.*

Sacramentum corporis & ſanguinis Chriſti: quia hæc nobis in eo communicantur. Euchariſtia, *quia in ea pro morte & beneficiis eius Chriſto ſolennes aguntur gratiæ.* Synaxis, *quia in congreſſibus Eccleſiæ celebrari debet. Nominatur etiam apud veteres* Sacrificium, *quia eſt ſacrificij propitiatorij à Chriſto in cruce peracti, repræſentatio, & pro eo gratiarum actio, ſeu ſacrificium Euchariſticum. Eſt & tertia ratio: quia veteres ipſi ſolebant conferre panem: ideo dicebantur offerre, id eſt, conferre.*

2. *Cœna Domini eſt Sacramentum noui Teſtamenti, in quo ex mandato Chriſti, panis & vinum in cœtu fidelium diſtribuitur & ſumitur ad Chriſti recordationem, hoc eſt, vt Chriſtus nobis teſtetur ſe corpore & ſanguine ſuo pro nobis tradito & fuſo, nos ad vitam æternam paſcere:, & nos illi pro his beneficiis ſolennis gratias agamus.*

3. *Finis ſiue vſus Cœnæ Dominicæ primus & principalis eſt, vt Chriſtus nobis teſtetur ſe pro nobis eſſe mortuum, & ſuo ſanguine & corpore paſcere nos ad vitam æternam, vt hac teſtificatione fidem noſtram ac proinde paſtum hunc ſpiritualem, in nobis foueat & augeat. Secundus, eſt gratiarum actio pro his beneficiis Chriſti, eorumque, & noſtri erga Chriſtum officij, publica & ſolennis profeſſio.* Tertius *eſt, diſtinctio Eccleſiæ ab aliis ſectis.* Quartus, *Vt ſit vinculum dilectionis mutuæ.* Quintus, *Vt ſit vinculum congreſſuum.*

4 *Primum illum vſum, qui eſt fidei noſtræ in Chriſtum confirmatio, inde habet cœna Domini, quia Chriſtus ipſe hunc panem & potũ per manus miniſtrorum porrigit in ſui memoriam: hoc eſt, vt nos hoc ſymbolo tanquam viſibili verbo, admoneat ſe pro nobis eſſe mortuum & ſe eſſe nobis cibum vitæ æternæ: dum nos ſua membra facit: & quia promiſſionem huic ritui addidit, ſe edentes hunc panem in ſui memoriam, velle ſuo corpore & ſanguine paſcere, cùm dixit, Hoc eſt corpus meum: & quia Spiritus ſanctus per hoc viſibile teſtimonium animos & corda mouet ad firmiùs credendum promiſſioni Euangelicæ.*

5. *Eſt ergo in cæna Domini duplex cibus & potus: externus, viſibilis, terrenus, videlicet panis & vinum: & internus.*

Duplex

Duplex item manducatio & ſumptio, externa ſignificans, quæ eſt ſumptio panis & vini corporalis, hoc eſt, quæ manibus, ore, & ſenſibus corporis peragitur: & interna, inuiſibilis & ſignificata, quæ eſt fruitio mortis Christi, & in Chriſti corpus inſitio ſpiritualis: hoc eſt, quæ non manib. & ore corporis, ſed Spiritu & fide peragitur. Duplex deniq; adminiſter huius cibi & potus: Externus externi, qui eſt miniſter Eccl. manu ſua præbens nobis panem & vinum: Internus interni, qui eſt ipſe Chriſtus, corpore & ſanguine ſuo nos paſcens.

6. Non corpus & ſanguis Chriſti, ſed panis & vinum ſunt ſymbola quæ fidei noſtræ confirmandæ ſeruiunt. corpus enim & ſanguis Chriſti ſumuntur, vt viuamus in æternum. Panis autem & vinum ſumuntur, vt de illa cœleſti alimonia confirmemur, & magis magiſque ea fruamur.

7. Neque panis mutatur in corpus Chriſti, neque vinum in ſanguinem Chriſti: nec illis abolitis ſuccedunt in locum eorum corpus & ſanguis Chriſti: neque in pane, aut ſub pane, aut vbi panis eſt ſubſtantialiter præſens, eſt corpus Chriſti: Sed in legitimo vſu cœnæ Domini Spiritus ſanctus hoc ſymbolo vtitur tanquam inſtrumento ad excitandam in nobis fidem, per quam ipſe magis magiſque in nobis habitat, nos Chriſto inſerit, & facit vt propter ipſum iuſti ſimus, & ex eo hauriamus vitam æternam.

8. Cùm autem Chriſtus dicit, hoc, id eſt, hic panis eſt corpus meum, & hoc poculum eſt ſanguis meus, locutio eſt Sacramentalis ſeu metonymica, quia ſymbolo tribuitur nomen rei ſignificatæ: id eſt, docetur panem eſſe ſacramentum ſeu ſymbolum corporis: eum repræſentare, & teſtari corpus Chriſti pro nobis oblatum in cruce, & nobis in cibum vitæ æternæ datum, ac proinde inſtrumentum eſſe Spiritus ſancti ad hunc paſtum in nobis conſeruandum & augendum, vt Paulus ait 1. Cor. 10. Panis eſt communio corporis Chriſti, id eſt, ea res per quam participes reddimur corporis Chriſti: & alibi, Omnes vna potione potati ſumus in vnum Spiritum. Eadem ſententia eſt cùm dicitur, panem vocari corpus Chriſti per ſimilitudinem rei ſignificatæ cum ſigno, quòd videlicet corpus Chriſti alit vitam ſpiritualem, ſicut panis corporalem: & propter

certò coniunctam perceptionem rei & ſigni in legitimo Sacramenti vſu. Atq; hæc eſt Sacramentalis vnio panis quæ per locutionem Sacramentalem indicatur: non autem illa ſecundùm locum coniunctio, quæ à quibuſdam fingitur.

9. *Vt igitur corpus Chriſti eſt & proprium, & Sacramentale, quod eſt panis eucharisticus: ſic manducatio Corporis Chriſti duplex eſt: Sacramentalis, ſymboli videlicet panis & vini externa & corporalis ſumptio: & realis ſeu Spiritualis: quæ eſt ipſius corporis Chriſti. Et credere in Chriſtum fide in nobis habitantem, eſt vi Spiritus Sancti inſeri ipſius corpori tanquam capiti membra, & viti palmites: atque ita fructus mortis & vitæ Chriſti fieri participes: unde patet falsò accuſari ſic docentes, quòd in Cœna Domini vel nuda ſigna conſtituant, vel ſolius mortis Chriſti, aut beneficiorum eius, aut Spiritus Sancti participationem, excluſa vera, reali, & ſpirituali ipſius corporis Chriſti communione.*

10. *Vſus autem cœnæ legitimus eſt, quando fideles ritum hunc à Chriſto inſtitutum ſeruant ad ipſius memoriam: hoc eſt, ad fidem & gratitudinem ſuam excitandam.*

11. *Sicut in hoc vſu corpus Chriſti ſacramentaliter editur: ita & extra hunc vſum, vtpote ab infidelibus, & hypocritis, Sacramentaliter quidem, ſed non realiter, editur: hoc eſt, ſymbola quidem ſeu ſigna ſacramentalia, panis & vinum, non autem ipſæ res Sacramenti, Chriſti videlicet corpus & ſanguis, percipiuntur.*

12. *Doctrina hæc de cœna Domini plurimis firmiſſimiſq; argumentis nititur. Hanc confirmant omnia loca Scripturæ quæ de cœna Domini loquuntur. Et Chriſtus non aliquid inuiſibile in pane, ſed illum ipſum viſibilem & fractum panem vocans corpus ſuum pro nobis traditum ſeu fractum: quod cùm propriè intelligi non poſſit, addit ipſe declarationem, panem illum verè in ſui memoriam ſumi, quod perinde eſt ac ſi dixiſſet, Panem ſui corporis eſſe Sacramentum. Item cœnam dicit eſſe nouum Teſtamentum, quod ſpirituale, vnum, & æternum ſit. Et Paulus dicit eſſe communionem corporis & ſanguinis Chriſti: quia omnes fideles ſũt vnum corpus in Chriſto: qui cum dæmoniorum cõmunione non poteſt conſiſtere. Item*

eandem

eandem in corpus Chriſti inſitionem per vnum Spiritum in Baptiſmo & cœna ſacra conſtituit. Confirmat eam tota doctrina & natura Sacramentorum, quæ omnia eandem Chriſti communionem Spiritualem per fidem accipiendam ſubiiciunt oculis, quam verbum ſeu promiſſio Euan. auribus nuntiat. Propterea rerum ſignificatarum nominibus appellantur, nec ipſi in legitimo vſu rerum perceptionem adiunctã habent. Confirmant eam articuli fidei, qui docent Chriſti corpus eſſe verè humanum, non ſimul in pluribus locis præſens: iam in cælum ſublatum, & ibi manſurum donec redeat Dominus ad iudicium: Communionem Sanctorum cum Chriſto fieri per Spiritum Sanctum, non per ingreſſum corporis Chriſti in corpora hominum: idcirco hanc ſententiam tota purior Eccleſiæ antiquitas maximo & manifeſtiſſimo conſenſu profitetur.

13. *Differt à baptiſmo cœna Domini.* 1. *Ritu & ſignificandi modo, quia merſio ſignificat remiſſionem & expurgationem peccati per ſanguinem & Spiritum Chriſti, & ſocietatem afflictionum & glorificationis Chriſti. Diſtributio autem panis & vini ſignificat mortem Chriſti nobis ad remiſſionem peccatorum imputari, & nos Chriſto inſitos membra eius fieri.* 2. *Vſu ſpeciali, quòd Baptiſmus eſt teſtimonium regenerationis, initi fœderis cum Deo, & receptionis in Eccleſiam. Cœna Domini autem teſtatur nos perpetuò nutriendos eſſe Chriſto in nobis manente, ſemperque ratum fore nobis fœdus ſemel initum cum Deo, nos & manſuros in Eccleſia & corpore Chriſti.* 3. *Perſonis, quibus tribui debent. Baptiſmus omnibus datur qui pro membris Eccleſiæ ſunt habendi, ſiue adulti, ſiue infantes ſint. Cœna Domini non niſi iis qui beneficia Chriſti intelligere, celebrare, & ſeipſos probare poſſunt.* 4. *Vſurpationis frequentia. Baptiſmus ſemel tantùm debet ſumi, quia fœdus Dei ſemel initum ſemper eſt ratum pœnitentibus, cœna autem Domini ſæpe, quia fœderis illius renouatio & in memoriam reuocatio frequens, eſt fidei noſtræ neceſſaria.* 5. *Ordine vſurpationis. Quia Baptiſmus ante cœnam Domini, cœna autem Domini non niſi poſt Baptiſmum acceptum, cuiquam dari debet.*

14. *Dignè accedunt ad cœnam Domini, qui ſeipſos probant, id eſt, vera fide & pœnitentia præditi ſunt. Hanc qui in ſe non apprehendunt, nec ſine ea debent accedere, ne iudicium ſibi edant & bibant, nec pœnitentiam cum qua accedant differre, ne indurationem & pœnas æternas ſibi attrahant.*

15. *Admittere ad eam Eccleſia debet omnes qui fundamentum doctrinæ Chriſtianæ ſe amplecti & propoſitum huic obediendi ſe habere profitentur: arcere autem eos, qui vel ab erroribus, blaſphemiis, vel à manifeſtis contra conſcientiam peccatis admoniti ab Eccleſia, & erroris conuicti, nolunt deſiſtere.*

16. *Papa malè ex ritu Cœnæ ſuſtulit fractionem panis, & vſum poculi ademit populo: Malè item tot additis ceremoniis, de quibus Apoſtoli non præceperunt, cœnam Domini in Miſſam theatricam, hoc eſt, in κρεκοζηλίας Iudaicam & hiſtrionicas præſtigias deformauit. Sed magis impia & idololatrica figmenta ſunt. Miſſam eſſe ſacrificium propitiatorium, in quo Chriſtus à ſacrificulis pro viuis & mortuis offeratur Patri: & vi conſecrationis ſubſtantialiter præſens ſit & maneat tantiſper dum ſpecies illæ maneant incorruptæ, & gratiam Dei atque alia beneficia conferat iis pro quibus offertur, & à quibus ore corporis edatur, etiam ſine bono ipſorum motu: atque etiam repoſitus & circumgeſtatus ſub illis ſpeciebus ſit adorandus. Propter hęc tetra neceſſe eſt Miſſam in Eccleſia Chriſtiana aboleri. Sunt autem in ſumma. 1. Traſſubſtantiatio. 2. Α'ρτολατρία. 3. Sacrificium. 4. Mutilatio.*

APPENDIX.

Synuſiaſtarum pręcipua quædam argumenta aduerſus ſynceram de Cœna Domini doctrinam, & Sacramentarios, quos vocant: Cum refutatione.

1. *Sacramentariorũ* (inquit) *errores ſunt, eſſe tantùm nuda ſigna & ſymbola.* Reſp. Docemus res ſignificatas vnà cum ſignis in vſu legitimo exhiberi & communicari, licet non corporaliter, ſed eo modo qui Sacramentis competit. 2. *Adeſſe Chriſtum tantummodo ſecundùm efficaciam.*

ciam. Reſp. Docemus adeſſe & vniri nobis per Sp. ſanctum, etſi corpus eius longè à nobis abſit, ſicut & miniſterio totus adeſt, licet aliter ſecundùm alteram naturam. 3. *Adeſſe corpus Chriſti, imaginarium, figuratum, ſpirituale, non eſſentiale. Reſp.* De corpore imaginario nunquam ſumus locuti, ſed de vera Chriſti carne, quæ nobis adeſt, etſi in cœlis maneat. Deinde dicimus nos accipere panem & corpus: ſed vtrumque ſuo modo. 4. *Diſtribui verum corpus Chriſti quod in cruce pependit, & verum ſanguinem qui pro nobis effuſus eſt, ſed ſpiritualiter; Accipi à dignis ſolummodo: indignos nihil ſumere præter nuda ſigna ad iudicium. Reſp.* Concedimus totum, vt verbo Dei, naturæ Sacramentorum, analogiæ fidei, & communioni fidelium cum Chriſto conueniens.

Synuſiaſtarum argumenta, quibus noſtram de Cæna Domini doctrinam euertere conantur: additis refutationibus.

1. V*Erba Inſtitutionis, ſunt perſpicua & plana, Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus. Reſp.* Citant ea verba contra ſeipſos. Dicunt enim *in, ſub, cum pane accipi realiter corpus Chriſti*: cùm Chriſtus dicat *ipſum panem eſſe ſuũ corpus*: Duplici ergo iniuria afficiunt Eccleſiam. 1. dum obtrudunt ei ſua pro Chriſti verbis. 2. Dum putant eam non videre quòd diuerſæ ſint locutiones, *In pane eſt corpus*: &, *Panis eſt corpus*. Accuſant etiam Chriſtum mendacij: negant enim panem ipſius eſſe corpus, ſed id eſſe in pane. Videant igitur quomodo in extremo iudicio de hac blaſphemia & calumnia ſint Chriſto reſponſuri. Papiſtæ magis retinent verba Chriſti. Iſti verò verbum non tenent, ſed ſequuntur ſenſum. Videndum ergo vtri eam ſequãtur. Noſtra probabitur in fine. Inſt. *Additur declaratio, Quod pro vobis datur, &, qui pro vobis effunditur. Reſp.* 1. Eſt petitio principij. Sumunt enim pro confeſſo panem propriè dici corpus, quod tamen eſt probandum. Sacramentalis enim eſt locutio. 2. Per inuerſionem:

Corpus enim Chriſti propriè dictum eſt pro nobis traditum. Panis autem non eſt pro nobis traditus. Ergo, &c. Item ſicut panis eſt corpus fractum, ſic fractio panis eſt fractio corporis. Fractio autem corporis eſt eius crucifixio. Ergo panis fractus ſymbolicè eſt corpus fractum.

2. *Ab authore qui eſt verax.* *Reſp.* Eſt petitio principij. debent probare quòd Chriſtus dixerit *in, ſub, cum pane eſſe corpus ſuum.* Imò poteſt quis figuratè loqui & tamen perſpicué. *Inſt. Eſt etiam omnipotens. Ergo poteſt eſſe vbique, & in pane.* *Reſp.* Etſi poſſet id facere, vt duo contradictoria ſimul eſſent vera, tamen non vult. 2. Deus ne poteſt quidem contradictoria, efficere, quia eſt verax. Velle autem contradictoria, eſt mendacis. non ergo negamus veritatem & omnipotentiam dei, ſed iſtorum mendacia: imò eam defendimus, dicentes Deum facere quæ dixit. Ipſi verò eam oppugnant, ſtatuentes in deo volũtates contrarias. *Inſt. Chriſti corpus habet multas prærogatiuas alienas à noſtris corporibus, vt quòd naſcitur ex virgine, ambulat ſuper mare, ſemel & ſimul fuit in ſepulchro, inferno, & paradiſo: tranſit per aquas.* *Reſp.* Exempla hæc partim ſunt diſſimilia, partim falſa. Diſſimilia: poſſunt enim in creaturam cadere, *ambulare ſuper aquas*, vt in Petrum: *tranſire per ianuas clauſas*, vt in ſpiritum. 2. Quia implicant contradictionem. nam dum dicitur *natus eſſe ex virgine*, non ſimul dicitur non natus eſſe ex virgine. Sed ſimul finitum & infinitum eſſe, implicant contradictionem. Falſum eſt, *quòd tranſierit per ianuas cluſas*, cùm ei cedere potuerint: item *quòd tranſierit per oſtium ſepulchri*, cùm dicatur id ab Angelo apertum: item, *quòd Chriſti corpus ſimul & ſemel fuerit in pluribus locis.* id ex Auguſtino ſumpſiſſe videntur. Sed is dixit, *Corpus in ſepulchro, animam in inferno, deitatem vbique fuiſſe.*

3. *A circumſtantia temporis. In ea nocte in qua traditus eſt. Nullus loquens ſeriò, loquitur figuratè: Chriſtus inſtituens cœnam, eſt ſeriò locutus. Ergo ſine tropo.* *Reſp.* Nego

Maiorem:quia alioqui nullus loquens figuratè,loqueretur ſeriò, quodeſt falſiſſimũ.deus in omnib.Sacram. etſi figuratè,ſeriò tamen loquitur. *Deſiderio deſideraui* (inquit Chriſtus) *hoc paſcha manducare vobiſcum*. Reſpondeo ad Minorem. Non vtitur figuris iocoſis aut obſcuris. Hæc figura eſt perſpicua, quia trita, & diſcipuli ſic loquuntur, *vbi vis vt paremus tibi Paſcha?* Vſitata eſt in omnibus Sacramentis, Emphatica eſt, quia exprimit ſimilitudinem ſigni & ſignificatæ rei, & certitudinem coniunctionis eorum in vſu legitimo. 2. Per inuerſionem, imò quia Chriſtus ſeriò locutus eſt, ideo vſus eſt figura rem benè declarante. *Inſt. Dicit hoc poculum eſt nouum teſtamentum. In teſtamentis loquuntur propriè. Chriſtus hìc inſtituit Sacramentum. Ergo, &c. Reſp.* Nego Maiorem, & inuerto: quia cùm vellet inſtituere ſacramentum, ideo figuratè locutus eſt, vocans cœnam Sacramentum, quod figuraté eſt accipiendum. 1. Quia alioqui eſſent duo fœdera: alterum proprium, & alterum Cœna. 2. Alioqui excluderentur à fœdere dei qui non poſſent accedere ad cœnã, & omnes ea vtentes eſſent in fœdere. *Ob. In ſanguine meo. ergo in cœna eſt realis Chriſti ſanguis, & ore bibitur. Reſp.* Per inuerſionem. Quia nouum teſtamentum initum eſt per ſanguinem Chriſti in cruce fuſum & fide nobis applicatum, non ore hauſtum: alioqui enim ab eo excluderentur qui ad hoc ſacramentum non poſſent accedere. *Inſt. Emphaſis eſt in vocabulo Nouum, Quod in veteri Teſtamento fiebat typicé, id in nouo fit realiter. Reſp.* Si addant, Ergo ore corporis: plus eſt in concluſione, quia nullus in veteri teſtamento fuit typus, qui oralem Chriſti manducationem ſignificaret. 2. Per inuerſionem, Non aliter manducatur Chriſti corpus in nouo Teſtamento quàm in veteri. Sed in veteri manducabatur Spiritualiter tantùm. Ergo & in nouo. *Inſt. Nouum Teſtamentum diſtat à vetere, quia in eo fuerunt typi, in Nouo ipſum corpus, Heb. 9. Col. 2. Reſp.* Nuſquam eſt expreſſum in Scriptura hoc veteris & N. teſtamenti diſcrimen

diſcrimen, quod in veteri non realiter, in nouo oraliter edatur Chriſtus. In dictis Apoſtoli, corpus ſignificat vmbram tantùm veteris Teſtamenti per Chriſtum factam eſſe impletionem, quia corpus illis vmbris ibi opponitur. Deinde, quia dicit *corpus eſſe Chriſti*, quæ phraſis docet á Chriſto factam eſſe typorum impletionem. 2. Per conceſſionem. Etſi in nouo teſtamento exhibitum habemus Chriſtum, & natus ſit homo, tamen idcirco hinc non ſequetur corpus eius eſſe in pane, ſed tantùm eſſe in nouo teſtamento.

4. *A conſenſu Euangeliſtarum & Pauli. Matthæus, vt Theophylactus ſupputat, ſcripſit Euangelium ſuum anno.* 80. *poſt aſcenſionem: Marcus, anno.* 70. *Lucas.* 10. *Paulus.* 20. *& omnes vtuntur iiſdem verbis. Oratio ſæpius iiſdem verbis prolata non eſt tropica. Talis eſt locutio de cœna Domini: ergo, &c. Reſp.* Negatur Maior: quia quando figura aliqua eſt illuſtris, nota, & emphatica, vt hæc, retinetur. Item, Euangeliſtæ repetunt verba Chriſti, quia tropicè fuerat locutus. ſæpius illud, etſi tropicum, repetitur: *baptizabit Spiritu Sancto & igni.* Iohn. 1. Math. 3. Præterea nego Minorem. 1. quia Matthæus & Marcus dicunt, *hic eſt ſanguis noui Teſtamenti*: Lucas dicit, *hic calix eſt nouum Teſtamentum in mei ſanguine.* 2. Matthæus & Marcus dicunt, *hoc eſt corpus meum.* Lucas addit, *Quod pro vobis traditur.* Paulus, *quod pro vobis frangitur.* 3. Paulus dicit *panem eſſe communionem corporis Chriſti.* Etſi autem hoc loco non agit ex profeſſo de cœna, ad eam tamen prouocat. *Inſt. Eſt eadem ſententia. Reſp.* Non iam de verborum ſententia, ſed de verborum identiate quæritur. 2. *Inſt. vbi nulla vnquã ſit mentio tropi, ibi non eſt tropus: Reſp.* Negatur Maior, Quia ineptum eſſet, & viderentur homines oſtentare ſuam artem, ſi dicerent ſe vſos eſſe egregia figura. Scriptura etiam ſæpe loquitur tropicè, tamen non addit ſe tropicè loqui. Nego etiam Minorem, quia eius faciunt mentionem, dum etiam declarant, quod conſtat ex natura ſubiecti & prædicati. Corpus natum eſt ex virgine, crucifixũ, &c.

Panis

Panis eſt è farina mixtus. Deinde, Iubet *hoc fieri in ſui memoriam*: ergo panis dicitur corpus, ſicut memoriale. Tertiò, Matthæus & Marcus dicunt, *Hoc eſt ſanguis noui Teſtamenti*. Paulus & Lucas. *Hoc eſt nouum teſtamentum in meo ſanguine*. Nouum autem teſtamentum eſt obligatio Dei ad recipiendos credentes & reſipiſcentes in gratiam, & horum ad fidem & obedientiam ipſi præſtandam. Quartò, Paulus dicit *Panem eſſe communionem corporis Chriſti*, quæ non eſt oralis manducatio. 1. quia fideles ea ſunt vnum corpus in Chriſto. 2. Confert eam cum *communione* altaris in veteri Teſtamento, quæ non erat corporalis. 3. Quia ſolis fidelibus, non impiis, poteſt competere. 4. Ioannes communionem eam declarat. *Si in luce ambulamus, cōmunionem habemus cum eo, & ſanguis Ieſu Chriſti purgat nos ab omni peccato.* 1.Ioan.1.7. Imò Paulus ponit tria vocabula quæ ſunt tres demonſtrationes. Primùm *communio*, quæ eſt vnio cum Chriſto, & fruitio omnium eius beneficiorum per fidem. Huc pertinet ſimilitudo corporis & membrorum, vitis & palmitum, quibus nihil cum manducatione corporali. Hæc communio omnibus piis fuit & eſt communis à condito orbe ad eius finem. Illi autem non potuerunt oraliter edere. *Vt creſcamus in eo ex quo totum corpus coagmentatur. Qui adhæret Domino, eſt vnus Spiritus cum eo. Et omnes per vnum Spiritum baptizati ſumus in vnum corpus. Per hoc cognoſcimus nos in eo habitare & ipſum in nobis, quòd de Spiritu ſuo dedit nobis.* Eph.2.21. 1. Cor.6.17. & 12.13. 1.Ioa.4.13. Hæc igitur vnio eſt *communio*, quæ fit per Spiritū ſanctum. Ergo ſpiritualis. Panis enim non poteſt eſſe hec communio niſi metonymicè. 3. *Inſt. Qui fit reus corporis Chriſti. Ergo illud corporaliter edunt, Spiritualiter enim non poſſunt: nam ſi ſic ederent, non fierent rei. Reſp.* Nego maiorem. Is enim reus eſt corporis Chriſti, qui ſuis peccatis illud in crucem agit, & Chriſti beneficium ſpernit. Ad reatum autem non eſt opus reali manducatione, ſed Chriſtum oblatum nolle fide recipere. Sic iniuria illata Arcæ, illata dicitur Iehouæ.

4. *Inſt.*

4. *Inſt. Qui non diſcernunt corpus Domini, illud comedunt. Rei non diſcernunt. Ergo, &c. Reſp.* Per conceſſionem, Si maior Sacramentaliter ſumatur, vt de pane, qui corpus Chriſti nominatur, & eſt, vera eſt: Sin propriè, falſa eſt. *Nam non diſcernere*, eſt non afficere honore ipſi debito, eum contemnere, imò rem ſignificatam non accipere. Sic Hebr. 10. 29. *Filium Dei conculcare, & ſanguinem fœderis communem ducere dicuntur*, qui eum contemnunt.

5. *A Teſtimoniis Patrum & piæ antiquitatis in puriore Eccleſia. Reſp.* Patrum dicta ſunt ſacramentaliter vel de communione Spirituali accipienda. *Inſt. Auguſtinus dicit, hoc capies in pane quod pependit in cruce: hoc in calice, quod de Chriſti latere effuſum eſt. Reſp.* In pane tanquam in ſymbolo, id eſt, cum ſymbolo ſimul accipies rem ſignificatam. Accipientes panem certi ſumus nos Chriſtum habere. 2. *Inſt. Cyrillus ſuper Ioannem inquit: Naturali participatione, non tantùm ſpiritualiter, ſed etiam corporaliter: non tantùm ſecundum Spiritum, ſed etiam ſecundùm carnem corporaliter & eſſentialiter. Reſp.* Cyrillus non loquitur de modo edendi, ſed de re edenda. Docet non tantùm ſpiritus, ſed etiam humanæ Chriſti naturæ nos fieri participes. Intelligit autem ſpiritualem *communionem.* 1. Quia de ea citat locos Ioan. 6. & 1. Co. 10. ibi nulla fit mentio corporalis manducationis. 2. Loquitur de præſentia Chriſti, non in pane, ſed in nobis. 3. Hanc manſionem Chriſti probat ex vſu cœnæ, non ex corporali manducatione. 4. Ita eam deſcribit vt dicat, *duraturam eſſe in vita æterna.* 5. Loquitur *de communione quæ eſt ſanctorum propria.* Hæc autem Spiritualis eſt, alioqui enim etiam impiis contingeret.

Effugia Synuſiaſtarum, vt quaſdam noſtras (non omnes, plures etenim illis opponuntur) obiectiones eludant.

1. NOn *ſtatuimus* (inquiunt) *Capernaiticam manducationem. Reſp.* Quærimus ab eis, an Chriſtus

ſtus oraliter manducetur, ſiue craſſo ſiue ſubtili modo. Sed vt reſpondeant, in ipſa eorum opinione plus ſatis ineſt idololatriæ. Chriſtus enim refutans Capernaitas, non diſtinguit ſui manducationem in craſſum & ſubtilem modum: ſed ſimpliciter dicit, non poſſe ſuum corpus edi ore corporis: dicit enim *ſe aſcenſurum: & verba quæ loquitur eſſe Spiritum & vitam.*

2. *Vbiquitatem non aſſerimus: De ea enim non extat verbum.* Reſp. Notanda hîc eſt aduerſariorum de vbiquitate diſſentio. Sed neque de eo extat verbum, quòd corpus Chriſti ſimul ſit pluribus in locis. Deinde ex hac ipſorum opinione ſequitur vbiquitas. Nam qui ſimul & ſemel eſt pluribus in locis, neceſſe eſt vt ſit infinitus, ac proinde ſit vbique.

3. *Non tollimus articulum de aſcenſione.* Reſp. Imò in eum impingunt. Etenim dum ſtatuunt, quoties celebratur cœna, *Chriſtum corporaliter edi*, neceſſe eſt dicant eum inuiſibiliter in terris manſiſſe & eſſe. Atqui dicitur *reliquiſſe mundum, aſcendiſſe de loco inferiore in ſuperiorem, manſurus in cœlo donec veniat ad iudicium.* Quòd nonnulli excipiunt, Chriſtum deſcendere de cœlo quoties adminiſtratur cœna, iam eſt refutatum.

4. *Non tollimus doctrinam de proprietatibus humanæ naturæ.* Reſp. Omnino tollunt: volunt enim humanam naturam talem eſſe quæ non videatur, nec palpetur, nec ſit circumſcripta. *Inſtantia. Atqui Chriſtus depoſuit iſtas infirmitates, proprietates eſſentiales retinuit.* Reſp. Imò hæ ſunt eſſentiales proprietates, quibus ſublatis tollitur veritas naturæ humanæ. Auguſtinus, *Tolle ſpatia corporibus, & nuſquam erunt.*

5. *Non abolemus Doctrinam de communicatione proprietatum.* Reſp. Imò verò in eum impingunt. Proprietates enim naturæ diuinæ de tota perſona in concreto dictæ ipſi ad vtramque naturam applicant. *Ero vobiſcum vſque ad conſummationem ſeculi*, accipiunt de vtraque natura: quod perinde eſt, ac cùm dicitur Chriſtus

Deus

deus & homo eſt circumciſus, ſi quis ita concluderet: Ergo Deitas Chriſti, vt caro eius, circunciſa fuit. *Inſt. Tantùm hoc addimus, illos articulos huc non pertinere.* *Reſp.* Hoc modò omnes ſectæ omnia Scripturæ teſtimonia poſſunt eludere. Imò verò duplici iure huc pertinét. 1. Quia ſunt ſcripti de corpore Chriſti. Corpus autem Chriſti pertinet ad cœnam. Ergo etiam iſti articuli huc pertinent. Docent enim quomodo corpus Chriſti ſit manducandum. 2. Huc pertinent, quia nullus articulus fidei pugnat cum alio. Sic huc pertinet Doctrina de iuſtificatione, quia in cœna non debet alia iuſtitia quæri, niſi per ſanguinem Chriſti.

6. *Modus non eſt definiendus.* Reſp. Dupliciter peccant. 1. cùm negant modum eſſe definiendum, & ſic Scripturæ contradicunt, quæ eum definit & docet eſſe ſpiritualem, & vnionem cum Chriſto fieri fide per Spiritum Sanctum. 2. Ipſimet modum definiunt, vt ex eorum ſcriptis liquidò conſtat.

7. *Verum eſt* Durandi *dictum, verba audimus, motus ſentimus, modum neſcimus, præſentiam credimus.* *Reſp.* Nihil facit nec pro vobis, nec contra nos, aut pro ipſo, quia fuit Papiſta. 2. Dictum rectè intellectum poſſumus admittere. *Audimus verbum, Hoc eſt corpus meum,* non quòd in pane corpus Chriſti ore comedamus. *Motus ſentimus,* id eſt, panem ingredi in os, non corpus Chriſti. *Modum neſcimus,* ſcilicet perfectè, quomodo videlicet Sp. S. ſit vbique totus in Chriſto & in omnibus ſanctis, & quomodo nos in Chriſto vniat. *Præſentiam credimus,* ſcilicet talem qualis eſt eſus, & qualis eſt vnio membrorum & capitis.

8. *Hoc tantùm docemus, verè, ſubſtantialiter, & naturaliter exhiberi corpus & ſanguinem Chriſti.* *Reſp.* Concedimus, nos verum Chriſti corpus edere. Sic ergo inanis eſt diſputatio. 1. Quia fatentur nos fieri participes veri corporis Chriſti, & quòd non ſit agendum de modo. Illud autem nos concedimus. 2. Quia rationes & refutationes quas adferunt, nullius ſunt momenti.

Argumenta

Argumenta, quibus probatur corpus Chriſti nec in, nec ſub, nec ad panem cœnæ Dominicæ adeſſe, & ſub, cum, in, ad eum corporaliter edi.

1. *QVia aſſumpſit naturam verè humanam*. Huc addendum quòd non poſſumus eum aliter edere, quàm diſcipuli in prima cœna.

2. *Verè aſcendit è terra in cœlum.*

3. *Talis eſt manducatio qualis manſio.*

4. *Omnes Sancti veteris & Noui teſtamenti habent eandem vnionem cum Chriſto,*

5. *Solus Chriſtus poteſt ſe patri offerre*. Neceſſe eſt autem in vſu cœnæ petere à deo remiſſionem peccatorum. Quare ſi ad panem adeſt, petendum eſt ab eo, & ſic offerimus panem. In nouo Teſtamento non licet orationem ad certum dirigere locum.

6. *Bona, quæ ſolis piis promittuntur, Spiritualia ſunt.*

His & aliis ſuprà citatis accedit conſenſus veterum Patrum, Ambroſij, Athanaſij, Auguſtini, Baſilij, Bedę, Bertrami, Chriſoſtomi, Clementis Alexandrini, Concilij Niceni, Cypriani, Cyrilli, Dionyſij, Gelaſij, Gregorij Magni, Gregorij Nazianzeni, Heſychij, Hieronimi, Hilarij, Iræner, Iuſtini, Leonis, Macharij, Origenis, Procopij, Gazæ, Tertulliani, Theodoreti, &c.

APPENDIX 2.

Argumenta, quibus dogma Vbiquitiſtarum refellitur, & ſanę doctrinæ veritas confirmatur.

1. *Argumentum.*

MArcionitæ & Manichæi finxerunt Chriſtum non fuiſſe vero & ſolido corpore humano præditum, ſed ſpeciem tantùm corpore oſtentaſſe, vt viſus fuerit ſolummodò carnem & oſſa habere, cùm reuera non haberet. Ipſam quoque incarnationem, & omnes motus operationeſque Chriſti in phantaſia apparuiſſe, cùm in rei veritate nihil tale fieret. Sed Vbiquitatis & realis idiomatum communicationis dog-

ma illud Phantaſticum delirium ex infernis reuocat. Ergo ipſum quoque, vt Manichæum, ex Eccleſia Dei ad inferos relegandum eſt. Minor ſic probatur. Sentiunt & docent Vbiquitiſtæ, Omnes Deitatis proprietates ab ipſo ſtatim conceptionis momento, fuiſſe à Deitate τȣ λόγȣ in aſſumptam humanitatem Chriſti realiter effuſas. Inde hęc abſurda ſequentur. 1. *Verè editus ex virgine non erit Chriſtus, ſi ſecundùm humanitatis ſuæ naturam verè ac eſſentialiter extra vterum maternum fuit antequam naſceretur, & poſt partum in illo ipſo vtero non minus verè ac ſubſtantialiter quàm antè, ſecundùm humanitatis naturam remanſit.* 2. *Verè in ſua natura humana infirmus & paſſionibus obnoxius non fuit Chriſtus, ſi tunc etiam ſecundùm eandem naturam Diuinæ maieſtatis & omnipotentiæ particeps fuit.* 3. *Veré mortuus non fuit, ſi etiam ipſo mortis tempore, ſecundùm animam & corpus, eſſentialiter fuit vbique vnà cum Deitate præſens.* Non enim anima omnipræſens à corpore omnipræſenti locorum ſpatio realiter ſeparari, & proinde nec corpus mori potuit, niſi iuxta imaginationem. 4. *Veré non aſcendit in cælum, ſed inane tantùm & imaginarium ac phantaſticum ſpectaculum fuiſſe dicetur, ſi corpore ſuo ſubſtantialiter ibi fuit, antequam viſibiliter eò aſcenderet ſubſtantiali eiuſdem corporis præſentia, non minùs verè quàm antè in terris, imò in ipſis etiam credentium corporibus manſit.* Hæc ſi in rei veritate ita euenerunt, ſequetur idem Chriſti corpus ſimul reipſa fuiſſe infirmum & omnipotens, humile & glorioſum, patibile & impatibile, mortuum & viuum, circumſcriptum & incircumſcriptum, quod horrendum eſt dicere. Ad vitandas prodigioſas & impias iſtas abſurditates, excipient, *Chriſtum corpore ſuo nonniſi circumſcriptum, infirmum, patibilem, & mortalem fuiſſe humiliationis tempore, quia ſe exinanierit, & communicatam corpori maieſtatem ante reſurrectionem exerere noluerit.* *Reſp.* Exinanitionem malè interpretantur, de occulta ad tempus aſſumptę humanitatis Omni gloria & maieſtate: cùm reſpectu diuinæ naturę τȣ λόγου ſit accipienda, quatenus

quatenus ille ſerui formam, id eſt, naturæ noſtræ maſſam aſſumere & homo fieri voluit. Deinde ſequetur Chriſtum carnis ſuæ potentiam & maieſtatem communicatam exeruiſſe, etiam tunc, quando verè fuit infirmus, & corpore circumſcriptus: vt cùm fuſis lachrymis reſuſcitaret Lazarum, & à Iudęis comprehenſus ſanauit à Petro vulneratum Malcham. Iam quid eſt aliud, Marcionitas ex inferis excitare, aut in re omnium maxima impiè blaſphemare, ſi hoc non eſt? 2 *Argumentum.*

Samoſateni, Arrij, & recentium Antitrinitariorum blaſphemia hæc eſt: Hominem Chriſtum non propriè & natura Deum eſſe, ſed accidentali tantùm proprietatum diuinarum, maieſtatis, honoris, potentiæ, & virtutis participatione. Eandem quoque Deitatis hominis Chriſti rationem ſtatuunt Vbiquitiſtæ, dum ſola hac communicatione idiomatum, qua omnipotens & omnipræſens ſit effecta Chriſti caro, vnionem perſonalem definiunt. Ita vt homo ille ſit & dicatur Deus, non quòd propriè & natura Deus ſit: ſed quia ipſi diuinitus donata ſit infinita poteſtas, maieſtas, gloria, & omnia S.S. dona ſine menſura in ipſum collata. Hæc verò accidentalis Diuinitatis & omnium proprietatum collatio, Chriſtum minimé efficit propriè & natura Deum: ſed tantùm per gratiam diuinam: aut Deum impropriè dictum. Quia non eſt ipſa eſſentialis Deitas τῦ λόγυ. *ſed quædam eius participatio, ſecundùm efficaciam. Ideo autem Arrianis ab Orthodoxis fuit obiectum, quòd tollant veram & æternam Chriſti deitatem, cùm ipſum non natura, ſed dignitatis tantùm & maieſtatis participatione, per gratiam Deum facerent. Ergo cùm & Vbiquitiſtæ Immanuelem noſtrum ſolummodo proprietatum participatione Deo exæquantes, veram & æternam eius Deitatem tollant, iure hanc eorum doctrinam vt blaſphemam & hæreticam repudiamus & execramur.* Teſtantur hoc ipſorum verba & ſententię, vt Brentij in recognitione pag. 20. Iacobus Andræas. Theſ. 20. diſput. Tubing. Item Theſ. 25. & 26. Et Apol. Ingol. 26. Vnde ſtatuitur eandem eſſe Vbiquitiſtarum, quæ Arrianorum & Antitr. de hominis Chriſti deitate ſententiam: id eſt

Eum ab his omnibus haberi non natura Deum, ſed participationis tantùm gratia, nouum, temporarium, creatum, adoptiuum. Hęc ſi vera ſunt, Chriſtus non erit θεάνθρωπος ſed θεῖος ἄνθρωπος, qualis ab Vbiquitiſtis etiam habetur, qui, vt Seruetus libr. 1. de Trinitate, ſentiunt: *Deum poſſe homini deitatis plenitudinem communicare, dare diuinitatem, maieſtatem, poteſtatem, & gloriam ſuam.* At eandem vtrorumque blaſphemiam execramur & deteſtamur.

3. *Argumentum.*

Docuit Neſtorius ſola æqualitatis, ſecundùm maieſtatem, honorem, poteſtatem, virtutem, & operationem participatione, vnionem Dei verbi ad hominem factam eſſe. Nec alia in re, quàm in ipſis donis & gratiis à Deo in hominem collatis, diſcrimen inhabitationis τοῦ λόγου *in homine aſſumpto & aliis ſanctis conſtituit, Hoc ipſum quoque docent Vbiquitiſtæ, quia clamant nullum eſſe diſcrimen inter inhabitationem Deitatis in Petro & in Chriſto, niſi à communicatione donorum ſeu proprietatum Deitatis ſumatur. Et contendunt hac ratione iſtum aßumptum hominem Deum eſſe, quia Verbum nihil ſine ipſo, ſed per ipſum omnia agat. Hoc nihil aliud eſt, quàm Chriſtum hominem tantùm conſtituere, Deum per accidens. Eſt igitur Dogma Vbiquitatis prorſus Neſtorianum.*

Tertullianus, lib. de Trinitate, pag. 610. *Si homo tantummodo Chriſtus, quomodo adeſt vbique inuocatus, cùm hæc hominis natura non ſit, ſed Dei, vt adeße omni loco poſſit?* Hoc dicto refutatur naturæ humanæ in Chriſto vbiquitas. *Obiect. Eſt tamen inſeparabilis vnio diuinæ & humanæ naturæ in Chriſto. Ergo vbicunque eſt diuina, etiam eſt humana natura. Reſp.* Verum eſt quod dicitur, *inſeparabilem eſſe vnionem: Logos* nunquam deſerit naturam ſemel aſſumptam. Sed *Logos* non eſt in natura humana, ſicut anima incluſa eſt in meo corpore. Vbicunque meum corpus eſt, ibi animam eſſe neceſſe eſt, nec anima ſimul eſt extra corpus. Non autem ſic eſt *Logos* in Chriſto homine: ſed ita eſt in natura humana inſepa-

rabiliter

rabiliter & perſonaliter, vt ſimul ſit etiam extra naturam humanam in omnibus mundi partib. repletiuè, in ſanctis hominibus & Angelis ſpeciali præſentia. Nam vnio perſonalis duarum naturarum non euertit generalem actionem præſentiæ & maieſtatis, nec impedit ſpecialem: quia *logos* eſt efficax in hominibus renatis.

DE CLAVIBVS REGNI *Cœlorum, & Excommunicatione.*

QVoniam proximè fuit oſtenſum *quinam admittendi ſint ab Eccleſia ad Cœnam Domini*, nunc percommodè ſequetur hæc doctrina *de poteſtate clauium*, quâ præter alia precipuè docetur, *Quomodo qui non admittendi ſunt, coerceri atque excludi debeant à ſacramentis, ne accedentes ea prophanent.*

Quæſtiones præcipuæ.

1. *Quid ſit poteſtas clauium Eccleſiæ datarum.*
2. *Quibus ea ſit commiſſa.*
3. *Cur neceſſaria ſit poteſtas clauium.*
4. *Quid differat illa poteſtas clauium Eccleſiæ demandata à poteſtate politica.*
5. *Quis ordo ſeruari debeat in exercenda clauium poteſtate.*

1. *Quid ſit poteſtas clauium Eccleſiæ datarum.*

P*Oteſtas clauium regni cœleſtis, quas Eccleſiæ Chriſtus tradidit, eſt officium mandatum Eccleſiæ à Chriſto, per prædicationem Euangelij & diſciplinam Eccleſiaſticam, denunciandi voluntatem diuinam, & quidem gratiã Dei, & remiſſionem peccatorum annuntiandi reſipiſcentibus, hoc eſt, iis qui viuunt in vera fide & reſipiſcentia: impiis vero denuntiandi iram Dei, & excluſionem ex regno Chriſti, & eiiciendi eos ex Eccleſia, quandiu ſe doctrina & vita à Chriſto alienos oſtenderint, & vbi deinde reſipuerint, eos in Eccleſiam recipiendi.* Ex

his apparet poteſtatis clauium Eccleſiæ datarum partes præcipuas eſſe, *Prædicationem Euangelij* ſeu miniſterium verbi, *& iudicium Eccleſiaſticum*, quod & vocatur *diſciplina vel iuriſdictio Spiritualis.* Et certè *neceſſariò cum verbi diuini miniſterio cohæret Eccleſiaſtica diſciplina*: de *mi-*
Mat.18.15. *niſterio* non eſt dubium, quin omnes Prophetæ, Chri-
2.Theſ.3.14. ſtus & Apoſtoli concionati ſint. *De Eccleſiaſtico iudicio*
1.Cor.5.5.
1.Tim.1.20. ſimiliter non eſt dubium, ſiquidem illud tum Chriſtus ipſe, tum Apoſtolus præceptis & exemplis confirmarunt ac ſtabilierunt. vtroque autem verbi miniſterio
Mat.16.19. continetur illa poteſtas claudendi & aperiendi, quam clauium nomine Dominus inſignit, inquiens, *Dabo tibi claues regni cælorum*: claues, id eſt, officium vel poteſtatem claudendi & aperiendi regnum Dei. Metaphora ſumpta eſt ab œconomis, vel ab alia gubernatione, vt ſceptrum pro regno.

2. *Quibus commiſſa eſt poteſtas clauium.*

QVibus denuntiatio verbi diuini delegata eſt, iiſdem & poteſtas illa clauium. Denuntiatio iræ & gratiæ Dei quæ fit in Euangelij prædicatione, miniſtris eſt commiſſa.* Nam & ipſa Euangelij prædicatio ſolis iis commendatur. *Quæ verò denuntiatio fit in Eccleſiaſtica diſciplina eſt totius Eccleſiæ*: ad totam enim Eccleſiam pertinet diſciplina & iuriſdictio ſpiritualis: *ſed alio modo fit illa denuntiatio in verbi diuini miniſterio, quàm in Eccleſiæ iudicio. In miniſterio verbi* priuatim à ſolis ac ſingulis paſtoribus vel verbi miniſtris ira Dei verbo diuino præeunte denuntiatur omnibus impiis, incredulis, ac non reſipiſcentibus: ipſos nimirum eſſe exactos ex regno Chriſti, quamdiu non reſipiſcunt, ac ad Euangelicæ doctrinę præſcriptum viuunt: Deinde, ſi reſipuerint illis rurſus ex Dei verbo annuntiatur ab iiſdem gratia Dei & remiſſio peccatorum. *Obiect. Ergo homines habent poteſtatem condemnandi. Reſp.* Habent poteſtatem miniſterialem, id eſt, officium denunciandi iuxta verbum Dei, quòd Deus remittat, peccata vel non remittat: & fit hæc dupliciter. Primò & generaliter, *quum in prædi-*

cation

cationе Euangelij denuntiant, Omnes credentes ſaluari, omnes non credentes condemnari. Secundò, *cùm priuatim erga ſingulos & vnumquenque vtuntur hoc officio denuntiandi:* vt cùm certæ perſonæ pœnitenti promittitur remiſſio peccatorum: certæ perſonæ non agenti pœnitentiam denuntiatur ira Dei, quantiſper talis manet. Sic dicebatur ad Simonem, *Non eſt tibi pars neque ſors in hoc negotio.* Idem omnibus nominatim dicendum eſt, quoties neceſſitas requirit, nec quidem noſtro arbitratu, ſed iuxta Dei verbum. Atque hæc eſt poteſtas clauium paſtoribus conceſſa, & verbi miniſterio annexa. Denuntiationem verò exequi eſt ſolius Dei. *In Eccleſiaſtico iudicio* gratiæ & iræ Dei non fit denuntiatio ab vno aliquo priuàtim, ſed à tota Eccleſia, aut nomine totius Eccleſię ab iis qui ad hoc delecti ſunt communi omnium conſenſu, & ad certas perſonas, adhibita etiam excluſione ab vſu ſacramentorum, quando neceſſitas poſtulat. Act.8.23.

3. *Cur neceſſaria ſit poteſtas clauium.*

NEceſſaria eſt poteſtas clauium. 1. *Propter mandatum. Quòd ſi Eccleſiam audire neglexerit, ſit tibi veluti quiſpiam Ethnicus, & veluti quiſpiam publicanus.* Tali autem Dominus non vult ſacramenta communicari, quæ ſolis fidelibus inſtituit. *Eiuſmodi tradatur Satanæ ad interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit die illo Domini Ieſu. Probet quiſque ſeipſum, & ita de pane illo edat, & de poculo illo bibat.* Quum & Chriſtus non niſi fidelibus inſtituat ſacramenta, ideo *nec poſſumus eſſe participes Menſæ Domini & dæmoniorum: quæ enim communio Chriſti cum Belial?* Atqui omnes malam doctrinam profitentes, & in flagitiis perſeuerantes ſunt in menſa dæmoniorum. *Omitte illic munus tuum coram altari, & abi primùm, & reconcilia te fratri tuo & tum veniens offer munus tuum.* Ergo vult, vt ſubiiciant ſe Deo, ſecundùm omnia præcepta, antequam accedant ad vllum ſacramentum. *Altaris* nomine quælibet Mat.18.17. 1.Cor.5.5. 1.cor.11.28. 1.Co.10.21. 2.Cor.6.15. Mat.5.24.

ſacramenta hoc loco intelliguntur. *Quoniam aduerſus*
Num. 15. 31. *Dominum rebellis fuit, peribit de populo ſuo. Qui autem ſu-*
Deut. 17. 12. *perbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore mi-niſtrat domino ſuo, ex decreto iudicis morietur ille, & auferes malum de Iſrael.* Duobus iſtis locis deus tolli vult contumaces contra legem ſuam, & quidem ex politia, nec eos eſſe membra populi ſui permittit: multò minùs ergo illos vult haberi pro membris Eccleſiæ viſibilis. Forenſis quidem lex ſublata eſt, ſicut & ceremoniæ, ſed præcipuum illud diſcrimen ciuium Eccleſiæ & aliorum non eſt ſublatum. Vnde Chriſtus (quem locum ante citauimus) *neminem vult offerre munus ſuum, priuſquam fratri ſuo reconciliatus fuerit:* atq; ita manifeſtè declarat ſe non velle vt ij qui non reſipiſcunt ad ſe ſacramenta rapiant ſolis reſipiſcentib. & fidelibus propria: quomodo ſimul maximum diſcrimen conſtituit inter fideles & incredulos, contumaces & reſipiſcentes. Ita Petrus etiam conſpecta hypocriſi & impietate Simonis magi, eum à fidelibus apertè diſtinguit, Denunti-
Act. 8. 21. ans *non eſſe ei partem & ſortem in hoc negotio*, in doctrina ſcilicet Euangelij, quam Petrus docebat.

2. *Propter gloriam Dei opus eſt clauium poteſtate.* nam Deus afficitur contumelia, ſi ſine diſcrimine pro filiis ipſius habentur impij & blaſphemi.

3. *Ne prophanentur ſacramenta*, & quod impiis negatur in verbo, iis detur in cœna.

4. *Propter ſalutem Eccleſiæ*, quæ punietur ſi ſciens & volens ſacramenta prophanet.

5. *Propter ſalutem peccantium*, vt ij ſępius moniti redeant ad pœnitentiam.

7. *Propter vitationem ſcandali intra Eccleſiam, ne alij cor-*
1. Cor. 5. 6. *rumpantur. An neſcitis paululo fermento totam maßam fermentari?*

7. *Propter vitationem ſcandali extra Eccleſiam, ne qui nondum ſunt Eccleſiæ membra ad eam non accedant.*

8. *Ne apud alios nomen Dei blaſphemetur, & fœdus ipſius afficiatur contumelia.*

9: Vt

9. *Vt ab ipſis peccantibus auertatur pœna, ſiquidem impij accedentes iudicium ſibi ſumunt.* Hoc igitur ne fiat Eccleſia tenetur cauere, vt iſtiuſmodi non accedant.

10. *Qui negant fidem & doctrinam, excludendi ſunt ab Eccleſia, & ab vſu ſacramentorum.* Non enim confundendi ſunt fideles aut Chriſtiani cum iis qui non ſunt Eccleſiæ membra, vt cum palam impiis, blaſphemis, deficientibus ad Arrianiſmum, Mahumetiſmum &c. Atqui negantes ſe pœnitentiam acturos, negant fidem & doctrinam, *Deum profitentur ſe ſcire, ſed factis negant.* Qui verò fidem abnegat, eſt infidelibus deterior. Ergo perſeuerantes in ſceleribus, & negantes ſe pœnitentiam acturos, excludendi ſunt ab Eccleſia, nec admittendi ad vſum ſacramentorum. Atq; hîc locum habet illud Chriſti, *Nolite ſanctum obijcere canibus:* nec igitur admittendi ſunt ad ſacramenta canes, iſti ſcilicet qui perſeuerant in ſceleribus, & Dei verbum derident. Si enim Chriſtus hoc de verbo audibili dicit, quod alioquin inſtitutum eſt conuerſis & non conuerſis, vel conuertendis: multò magis hoc dicetur de verbo viſibili, nimirum de ſacramentis, quæ tantùm conuerſis inſtituta ſunt. Tit.1.16. Mat.7.6.

11. *Palàm Blaſphemi non debent baptizari.* Non enim baptizari debent qui non credunt toto corde. Vnde Philippus Eunucho dicit. *Si credis toto corde, licet tibi baptizari.* Sic & Iohannes *nullos baptizabat, niſi confitentes peccata ſua.* Porrò ſi blaſphemi & increduli non ſunt baptizandi, conſequitur eos eſſe excludendos ab Eccleſia, nec admittendos ad vſum ſacramentorum. Qui non debent baptizari, ij nec ad cœnam debent admitti: eadem enim vtrobique ratio eſt. Act.8.37. Mat.3.6.

12. *Nondum baptizati ad Cœnam non ſunt admittendi*, atqui deficientibus à ſuo Baptiſmo, Baptiſmus non eſt Baptiſmus, iuxta illud Apoſtoli, *Circumciſio tua facta eſt præputium ſi traſgreſſor legis fueris.* Ergo deficientes à ſuo Baptiſmo non ſunt admittendi ad Cœnam. *Obiectio. Ergo qui à ſuo Baptiſmo defecerunt, etiam rebaptizandi ſunt* Rom.2.25.

poſt

poſt receptionem. Reſp. Receptio per Baptiſmum rata eſt agentibus pœnitentiam, etiam ſine iteratione ſigni. Baptiſmus autem cùm ſit ingreſſus in Eccleſiam, qui ab eo deficiunt non ſunt in Eccleſia, ideoque quamdiu tales manent, nec ad Eccleſiam, nec ad Cœnam ſunt admittendi.

13. *Ad quos promiſſio gratiæ non pertinet, ad eos non debet extendi ſignum gratiæ*, aliâs Eccleſia eſſet falſaria, admittens quos Deus excludit, & pugnaret ſecum: nam verbo viſibili abſolueret, verbo audibili damnaret. Quos igitur Deus reiicit & gratia ſua priuauit, ij non ſunt admittendi ad ſacramenta, quæ ſunt ſigna gratiæ diuinæ.

14. *Inſtitutio ſacramentorum vel conditio qua accedendum eſt ad ſacramenta poſtulat pœnitentiam. Ergo non agentes pœnitentiam non debent admitti.* Valet hoc argumentum per contrapoſitionem: Habentes pœnitentiam & fidem ſunt admittendi. Ergo non habentes fidem & pœnitentiam, non ſunt admittendi.

4. *Quid differat poteſtas clauium Eccleſiæ delegata, à poteſtate politica.*

1. *POteſtas clauium Eccleſiæ commiſſa, nititur verbo Dei, politica poteſtas armata eſt gladio.*

2. *In Eccleſia iudicatur ſecundùm leges diuinas: in politia iudicium fit ſecundùm leges politicas.*

3. *Eccleſia punit contumaces ſolo Dei verbo, ita tamen vt iſta pœna penetret ad conſcientias vſq; politia punit contumaces pœna tantùm corporali.* Verbo punit Eccleſia, cùm denuntiat iram Dei infidelibus & non agentibus pœnitentiam.

4. *Sæpe locum habet Eccleſiaſticum iudicium, vbi nullus eſt politici iudicij locus:* vt cùm Eccleſia ex cœtu ſuo eiicit, nec ampliùs habet pro ſuis membris non agentes pœnitentiam. *E contrario ſæpe locum habet politia, vbi nullus locus Eccleſiæ relinquitur:* vt cùm magiſtratus pœna capitali punit adulteros, latrones, fures, eoſque non ampliùs agnoſcit pro membris Reip. ſiue reſipiſ-

cant, ſiue maneant contumaces, quos tamen Eccl. ſimul ac exceperit, pro ſuis membris retinere tenetur.

5. *Eccleſiæ iudicium habet gradus admonitionum: oportet enim prius tentari pœnitentiam antequam veniatur ad pœnam: at Iudicium politicum procedit ad pœnam, ſiue is qui peccauit pœnitentiam promittat, ſiue non.*

6. *Eccleſiæ ſcopus eſt, vt is qui peccauit reſipiſcat, & in æternum ſeruetur: ſcopus magiſtratus eſt, vt is qui peccauit puniatur, atq; ita pax & externa diſciplina conſeruetur in Rep.*

7. *Eccleſia tenetur retractare ſuum iudicium & pœnam, ſi interueniat reſipiſcentia. At Magiſtratus non tenetur iudicium & pœnam retractare, neq; etiam illud aliquando poteſt.* Manifeſtũ eſt igitur diſcrimen politicę & Eccleſiaſticæ poteſtatis, ſeu clauium à Chriſto Eccleſiæ traditarum. Atque hæc ſine illa poteſtate facilè poteſt conſiſtere. Nam Eccleſia agnoſcit, pro ſuo membro, quem magiſtratus non agnoſcit nec, tolerat.

5. *Quis ordo ſeruari debeat in exercenda clauium poteſtate.*

QVum quis admiſerit priuatum aliquod delictum, is primùm ab vno humaniter admoneri debet,* iuxta mandatum Chriſti, *Si peccauerit frater tuus, veni & argue eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum.* Deinde, *ſi ab vno admonitus nondum reſipiſcat, aſſumpto vno & altero rurſum admoneri priuatim debet.* Atq; admonitiones eiuſmodi fieri debent ſecundùm Dei verbum, & cum ſignificatione beneuolentiæ, nec non iuſtis, grauibus, & neceſſariis de cauſis. *Quòd ſi verò nec ſic admonitus ab vno atque altero reſipuerit, à tota Eccleſia corrigendus eſt.* Id quod etiam Chriſtus præcepit, inquiens: *quòd ſi neglexerit eos audire, dic Eccleſiæ.* Mat. 18. 17.

Quum autẽ quis palàm peccauerit cũ offenſione totius Eccl. is etiam publicè ab Eccl. corrigi debet pro modo delicti: ſi nondũ reſipiſcere velit etiam admonitus & caſtigatus ab Eccl. ſiue is qui priuatim commiſit peccatum, ſiue is qui delictum admiſit publicum, tandem excomm. velut extremum remedium ad corrigendos impœnitentes, ab Ecl. adhiberi debet: quemadmodum & Chriſtus iubet his verbis loco proximè

citato

citato ſubiunctis. *Quòd ſi Eccleſiam audire neglexerit, ſit tibi veluti quiſpiam Ethnicus aut publicanus.* His verbis diſertè Chriſtus mandat, omnes quicunque hoc modo ab Eccleſia moniti, nolunt reſipiſcere, communi Eccleſiæ conſenſu excõmunicandos eſſe, donec reſipiſcant.

Iam *quid ſit excommunicatio*, reſtat vt videamus. *Excommunicatio, eſt facinoroſi, vel palàm impij, & contumacis eiectio è ſocietate fideliũ iudicio presbyterij, Eccleſię conſenſu, autoritate Chriſti, ac* Sacræ *Scripturæ.* Cùm igitur Eccleſia pronuntiat de ſingulis, quòd non ſunt pij, excommunicare eos debet, nec admittere ad ſacramenta. Quicunque autem excommunicantur, iidem profitentes, & factis oſtendentes emendationem, eodem prorſus modo recipiuntur in Eccleſiam, quo eiecti ſunt, ſcilicet iudicio presbyterij, conſenſu Eccleſiæ, authoritate Chriſti & Scripturæ. Porro *principalis pars in excommunicatione eſt denuntiatio*, qua denuntiatur eum qui negat fidem & pœnitentiam non eſſe membrum Eccleſiæ, quamdiu talis manet, etiamſi glorietur de nomine Chriſtianorum, quia ſcriptura non agnoſcit eum pro Chriſtiano, qui licet verbo dicit ſe eſſe Chriſtianum, tamen factis oſtendit diuerſum. Atque hæc *denuntiatio qua quis excommunicatur, non eſt penes miniſtrum Eccleſiæ, ſed penes ipſam Eccleſiam, & eius nomine fit*, quia mandatũ hoc à Chriſto datum eſt Eccleſię. Nam ipſe ait expreſſè, *dic Eccleſiæ*, & quidem hoc mandatum Eccleſiæ dedit non ad deſtructionem peccatoris excommunicandi, ſed ad eius ædificationem vel ſalutem. Neque verò fruſtrà hæc Eccleſiæ denuntiatio debet vſurpari: de quibus enim Eccleſia denuntiat quòd non ſunt pij, excommunicare eos, nec admittere ad vſum ſacramentorum tenetur. *Qui ſint excommunicandi, ſatis ex præcedentibus cognoſcitur, nempe qui aut negant aliquem articulum fidei, aut oſtendunt ſe nolle pœnitentiam agere, aut non ſubiiciunt ſeſe voluntati Dei ſecundùm eius præcepta, neque dubitant in manifeſtis ſceleribus contumaciter perſeuerare.* Omnes iſtiuſmodi non admittendi ſunt ad Eccleſiam:

quòd

quòd ſi ſint ad Eccleſiam admiſſi in baptiſmo, non tamen eſt pergendum in exhibitione ſacrę Cœnæ: contrà verò, qui profitentur fidem & pœnitentiam, eos Eccleſia tenetur admittere.

Superſunt obiectiones aduerſariorum, ad quas paucis reſpondebimus.

*Obiect.1. Nuſquam eſt mandatum officium clauium. Ergo illud non eſt in Eccleſia inſtituendum, & per conſequens nemo debet à ſacramentis excludi.Reſp.*Nego antecedens: quia paſſim extant in Scriptura huiuſmodi mandati teſtimonia manifeſta. *Tibi dabo claues regni cœlorum, & quicquid ligaueris in terra, erit ligatum in cœlis: & quicquid ſolueris in terra, erit ſolutum in cœlis.* Hîc diſertis verbis exprimitur poteſtas clauium omnibus verbi miniſtris delegata. Mat.16.19.

*Quodnam ſit officium clauium Eccleſiæ demandatarum, & quomodo Eccleſia fungi hoc officio debeat,*ſimiliter Chriſtus diſertè præcipit & explicat, *Quòd ſi neglexerit eos audire, dic Eccleſię: quòd ſi Eccleſiam audire neglexerit, ſit tibi veluti quiſpiam Ethnicus & Publicanus. Amen dico vobis, quæcunq; ligaueritis in terra erunt ligata in cœlo, quæcunque ſolueritis in terra erunt ſoluta in cœlo.* Hęc à Chriſto præcepta, Paulus reipſa confirmat: *Huiuſmodi tradatur Satanæ ad interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit die illo Domini Ieſu. Quum conuenitis in vnum, hoc non eſt Dominicam Cœnam edere. Quòd ſi quis non auſcultat noſtro per epiſtolam ſermoni, hunc notate, & ne commercium habete cum eo, vt eum pudeat. Ex quibus Alexander & Hymenæus, quos ego tradidi Satanæ, vt diſcant non blaſphemare.* In Prophetis etiam manifeſta ſunt teſtimonia, in quibus hoc à Deo mandatum eſſe conſtat. *Quó mihi victimarum veſtrarum multitudinem, dicit Dominus? Plenus ſum holocauſtis arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum, agnorum, & hircorum nolui.* &c. *Qui immolat bouem, quaſi qui interficiat virum: qui mactat pecus, quaſi qui iugulet canem: qui offert oblationem, quaſi qui ſanguinem ſuillum offerat: qui recordatur thuris, quaſi qui benedicat idolo:*

Mat.18.17. & 18.
1.Cor.5.5.
1.cor.11.20
2.The.3.14.
1.Tim.1.20.
Iſai.1.11.
Iſai.66.3.

Non

Ier.7.22. *Non ſum loquutus cum patribus veſtris & non præcepi iis in die qua deduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocauſtomatum*
Pſa.50.16. *& victimarum*. Peccatori autem dixit Deus, *Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os*
Mat.5.24. *tuum?* Hinc & Chriſtus ait. *Omitte illic munus tuum coram altari & abi, & reconciliator fratri tuo primùm, & tum veniens offer munus tuum.* Præter hos & alij ſunt Scripturæ loci quibus mandatum eſt, vt omnes palam impij excludantur ab Eccleſia & vſu Sacramentorum, velut vbicunque reprehenditur ſacramentorum illegitimus vſus, item vbicunq; iubentur miniſtri pro membris Eccleſię recipere tantùm profitentes fidem & pœnitentiam. *Inſt. Deus quidem impios ad ſacramenta accedere vetat, ſed non præcipit vt Eccleſia eos prohibeat. Reſp.* Quæ Deus prohibet in Eccleſia fieri ea vult Eccleſię iudicio vitari, & quòd præceperit Dominus Eccleſiæ vt prohiberet, & excluderet palam impios, ex locis citatis manifeſtè euincitur.

Obiect. 2. Homines non poſſunt diſcernere dignos ab indignis, non poßunt ſcire quinam verè reſipiſcant, & qui in impietate perſeuerent, nec poßunt aliquem in gehennam abijcere. Non igitur Eccleſiæ mandatum eſt illud iudicium, quo pij diſtinguantur ab impiis. Reſp. Eccleſia non iudicat de arcanis aut occultis, ſed de manifeſtis, de iis nempe, qui ſe declarant externa vita & profeſſione, idque cùm de iis iudicio Dei ſubſcribit, id eſt, cùm de iis iudicat ſecundùm verbi Dei præſcriptum: vt cùm ex verbo dei condemnatos eſſe pronuntiat contumaces quamdiu tales manent, & quum ex verbo Dei pœnitentiam profitentes abſoluit. Occultos autem ab aliis diſcernere, ſicut non poteſt Eccleſia, ſic nec ſibi tribuit.

Obiect. 3. Chriſtus ait in illa parabola de zizaniis: Sinite
Mat.13.30. *ſimul creſcere vtraque uſq; ad meßem. Ergo nullus debet excludi.* Reſp. 1. Loquitur ibi de hypocritis, qui non poſſunt diſcerni ſemper à verè piis. Itaque ſenſus eſt, non debere tolli vel ſegregari hypocritas ab Eccl. quos videlicet nos non nouimus: ſed id facturos Angelos

in

in nouiſſimo die. 2. Diſcernit ibidem officium magiſtratus & miniſtrorum: ſinite creſcere, id eſt, ne interficiatis alienos ab Eccleſia. Miniſtri ſiquidem non debét quenquam afficere vi corporali, ſicut Magiſtratus. Hoc autem diſcrimine non tollitur diſcrimen inter Eccleſiam & regnum Diaboli.

*Ob.4. Homines cogendi ſunt ad bona opera. Sacramentorum vſus eſt bonum opus. Ergo cogendi ſunt ad vſum ſacramentorum.Reſp.*1. Minor non eſt vera, niſi intelligatur de vſu, qui fit in fidelibus: aliâs cùm à fidelibus vſurpantur ſacramenta, eorum vſus non eſt bonum opus. Vſus ſacramentorum eſt bonum opus, quaudo hunc vſum præcedunt opera moralia. Ac tunc reuera vſus dicitur ſacramentorum, aliâs potiùs eſt abuſus, & prophanatio Sacramentorum. Nam quum impij ſumunt ſacramenta, abutuntur iis, vnde Chriſtus diſertè dehortatur impios ab hoc opere bono, cùm ait, *omitte illic munus tuum coram altari, & abi, &c.*2. Maior eſt diſtinguenda. Homines ad bona opera ſunt cogendi, ſcilicet ſuo ordine, ita vt præcedat coactio ad moralia opera, ſequatur deinde coactio ad ceremonialia: & ſic intelligi debet quod ait Chriſtus, *Compellite eos intrare.* Luc.14.23.

Ob.5. Non habemus exempla. Prophetæ, Apoſt. & Ioan. neminem excluſerunt, imò Ioan. baptizauit progeniem viperarum. Reſp. Prophetæ, etiamſi non potuerunt excludere à ſacrificiis & ſacramentis impios, tamen illa ſcelera damnarunt, & habuerunt ſæpe longas conciones tum contra impios qui accebant, tum contra Eccleſiam, quæ illos admittebat ad ſacrificia. Apoſt. excluſiſſe, vel vnus Paulus exemplo ſuo (ſicuti vidimus antea) ſatis oſtendit. Ioan. tantùm eos baptizauit, qui promittebant fidem & pœnitentiam: baptizauit viperarum progeniem, cùm iam pœnitentiam egerat. Licet igitur erant ex viperarum genere quos baptizauit Ioan. non tamen ampliùs erant viperę, cùm baptizabantur. *Baptizabat* enim Ioan. non niſi *confitentes peccata ſua. Prædicabat item baptiſmum reſipiſ. in remiſ. pec. &c.* Marc.1.5. Luc.3.3.

Obiect. 6.

Obiect. 6. Si ſunt admittendi ad ſacramenta profitentes fidem & pœnitentiam, atque excludendi infideles & impij, id eodem modo fieri licebit, quo factum eſt à Ioanne. At Ioannes profitentes fidem & pœnitentiam ad Baptiſmum admittebat ſolus, & contrà ſolus impœnitentes reiiciebat: Ergo & vni miniſtro licebit vel admittere profitentes doctrinam & pœnitentiam, vel contumaces reijcere. Reſp. Eſt diſſimilitudo. Ioannes enim erat præditus autoritate Prophetica & Apoſtolica. Deinde agebatur de collectione nouę Eccleſiæ, non de excluſione eorum, qui fuerant in Eccleſia, & ab ea defecerant.

Solutiones Argumentorum quibus nonnulli excommunicationem expugnare conati ſunt.

1. *VBi rectè debent adminiſtrari verbum & Sacramenta, ibi debet vigere officium diſciplinæ.* Sed *in primitiua Eccleſia, & hodie in Eccleſiis benè conſtitutis non viget officium diſciplinæ. Ergo non rectè adminiſtrata ſunt verbum & Sacramenta. Atqui hoc eſt abſurdum: ergo & illud. Reſp.* Rectè adminiſtrari eſt ambiguum. *Adminiſtrare rectè* ſignificat ſic adminiſtrare, vt adminiſtratio prorſus congruat cum præſcripto Domini. 2. Adminiſtrare non ſecundum κατόρθωμα, ſed ita vt adminiſtratio placeat Deo, & ſit ſalutaris Eccleſiæ. In hoc toto mundo non rectè adminiſtrantùr Sacramenta ſecundùm priorem ſignificationem: ſecundùm alteram verò non item. Etſi enim aliqui ſint næui, qui propter imbecillitatem Eccleſiæ ſubitò corrigi nequeant, tamen adminiſtratio placere Deo poteſt, & ſalutaris eſſe Eccleſiæ: interim debent defectus agnoſci & deplorari. *Beati enim qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam.* Hæc niſi concedantur, nulla erit pura Eccleſia in mundo. Hæc ſolutio ſufficeret, ſed negatur etiam minor. Nam in primitiua Eccleſia fuit & manſit, & manebit in malè conſtituta Eccl. ſed cum magno abuſu, vt in Papatu. *Inſt. In noſtris & Helueticis Eccl. non viget Excommunicatio. Ergo minor vera eſt. Reſp.* Etſi in aliquib

non

Non fit, tamen non fit malè interim: nihilominus minor infringitur. Quia in illis Eccleſiis verbum & ſacramenta rectè adminiſtrantur ſecundùm alteram ſignificationem. *Chryſoſtomus. Si quis flagitioſus veniat ad menſam Domini, ne porrigas illi ſacramentum Domini. corpus & ſanguinem Domini ſi nolit credere, indica mihi: ſanguinem potiùs fundam, quàm illum admiſero.* Viguit ergo excommunicatio multis poſt Chriſtum annis.

2. *Doctrina quæ caret verbo Dei & exemplis, non eſt Eccleſiæ obtrudenda. Sed hæc doctrina caret vtroque. Ergo, &c.* *Reſp.* Verbum extat, Matt. 18. 17. *Si verò Eccleſiam non audierit, ſit tibi velut ethnicus.* 1. Cor. 5. *Huiuſmodi homo tradatur Satanæ, &c. Inſt.* Mat. 18. *non fit mentio presbyterij, neque excommunicationis. Ergo illud verbum non probat.* *Reſp.* Nego antecedens. Etſi enim non habentur verba formalia, tamen ſententia continetur. *Inſt. Haberi pro Ethnico, & excommunicatum eſſe, non ſunt idem. Ergo non continetur ibi verbum per æquipollentiam. Sic autem probatur antecedens. Sit tibi vt Ethnicus & publicanus. Ibi non loquitur de iudicio Eccleſiæ. Ergo non eſt à tota Eccleſia excommunicandus, qui habetur Ethnicus à priuatis. Reſponſio.* Quem ſinguli habent pro Ethnico, eum tota Eccleſia habet. *Inſt. Atqui non habetur, quem tota Eccleſia habet pro Ethnico: ſed qui verbum non audit, eum habeas pro ethnico. Ergo non habeas eum ex Eccleſiæ iudicio, ſed ex tuo. Reſp.* Ideo habeo, quia Eccleſiam non audit. Verùm, non audire Eccleſiam, eſt eſſe publicanum & ab Eccleſia alienum: iſta nonne ſunt idem? Sed addo alterum minus diſputabile. Non dicit tantùm priuatis ſingulis, ſed *toti Eccleſiæ.* Nam *tibi & Eccleſiæ* æquipollent. Quia cùm Chriſtus iubet aliquem haberi à me pro publicano & ethnico, an illum propterea iubet ab Eccleſia haberi pro Chriſtiano? Non: quia vellet contraria iudicia de eodem homine fieri. Ab Eccleſia autem haberi pro publicano & ethnico eſt, excommunicari, & eſſe extra communionem Eccleſiæ. Stat igitur fieri mentionem excommunicationis, & eam mandari: & haberi

ab vno pro publicano, eſt haberi ab omnibus. Et ſi non in ſpecie fieret illa denunciatio, nullus poſſet haberi pro publicano. De altero membro presbyterij, reſpondeo quòd fiat ſub Eccleſia.

3. *Eccleſia non eſt presbyterium. Iubet autem indicationem fieri apud Eccleſiam, & admonitionem per Eccleſiam: Ergo, &c. Reſp.* Nego Maiorem: quamuis etiam poteſt concedi totum argumentum, videlicet quòd Chriſtus non intelligat Presbyterium, ſed propriè ſumat vocabulum Eccleſiæ, ante Chriſtum Iudaicæ, poſt Chriſtum Chriſtianæ. Sed in Eccleſiæ iuriſdictione oportet aliquem eſſe ordinem: Aliquos oportet eſſe conſtitutos ab Eccleſia, alioquin eſſet *Ataxia.* Itaque per Eccleſiam continetur presbyterium, & per conſequens, intelligitur de Synedrio. Non poteſt obſeruari id quod Chriſtus dicit, ſine circumſtantiarum determinatione. *Inſt. Verum quidem eſt, non poſſe indicationem fieri apud totam Eccleſiam, ſed apud Synedrion, quod tamen eſt politicum. Dic Eccleſiæ, id eſt, ſenatui vrbis. Reſponſio.* Iam fatentur non poſſe ordinem fieri apud totam Eccleſiam, ſed apud aliquod Synedrion, quod tamen ſit politicum, non Eccleſiaſticum. Quæſtio igiturt eſt, an illud ſit intelligendum de Synedrio politico? Hoc ipſi debent probare. Probant igitur Synedrion eſſe politicum.

4. *Chriſtus iubet indicari apud Synedrion. Ergo Politicum. Hìc probant maiorem. Synedrion quod afficit pœnis corporalibus, eſt politicum. Synedrion illud, quod dabat Paulo poteſtatem interficiendi Chriſtianos, afficit pœnis corporalibus. Ergo fuit politicum. Reſp.* Ad maiorem. Quod afficit, ſcilicet iure. Illi autem afficiebant, ſed iniuria: quia non habebant ius: rapiebant ad ſe. Sic etiam de Stephani morte, quia fiebat per tumultum: deinde ipſis quidem Sacerdotibus volentibus, ſed malè. *Inſt. Ex Auguſtino. Iudæi mentiebantur cùm decerent, Non licet nobis quempiam interficere. Reſp.* Sic habent verba Auguſtini, tractatu. 114. In Ioannem

nem, *An non interficiebant quem interficiendum offerebant? Propter feſtum non licebat illum interficere. Inſt. Ex Chryſoſtomo. Non licet nobis, ſcilicet propter vicinitatem feſti.* *Reſp.* Non verum eſt (bona venia Chryſoſtomi) quia hiſtoria teſtatur leges illis fuiſſe ereptas ab Herode Magno, & Ioſephus ſcribit totum Synedrion fuiſſe ab illo interfectum, excepto vno. Ergo volunt Iudæi dicere: Tu habes vim gladij, nobis non licet interficere quenquam. *Inſt. In Euangelio dicitur: ſumite eum vos, & ſecundùm legem veſtram iudicate eum. Reſp.* Intelligit Legem Moſis: Vt obruatur lapidibus, me concedente. *Inſt. Ioſephus lib.* 19. *dicit, Leges illis fuiſſe à Claudio conceſſas.* *Reſp.* Ergo antea non habuerunt eas. Deinde conceſſit illis Leges, id eſt, αὐτονομίαν religionis. *Inſt. Fuit illis ademptum ab Herode Magno. Ergo prius habuerunt ius Politicum, & tum, quum Chriſtus iuberet eos Synedrio indicare. Per conſequens debuit indicare Senatui politico: nullum enim aliud Synedrion erat niſi politicum. Erant tria Synedria.* 1. *Totius regni, vt in Anglia Parlamentum.* 2. *Minus, quód erat vrbis Ieroſolimæ Senatus, iſque erat Politicus, & Eccleſiaſticus ſimul.* 3. *Triumuiratus. Hæc omnia erant politica. Synedrion erat politicum. Chriſtus mittet ad Synedrion: ergo ad Senatum politicum. Reſp.* Ad Maiorem: erat politicum, ſed non ſolùm: nam habebat poteſtatem Eccleſiaſticam, quia tractabat cauſas Religionis. Conſtabat ex Phariſæis & legum peritis: ex Theologis & Iuriſconſultis. Habebant enim leges morales & forenſes.

Iam eſt quæſtio, *An iubeat Synedrio indicari vt Politico: an verò vt Eccleſiaſtico.* Tanquam Eccle. probatur ex textu. 1. *Quia iubemur excommunicatum habere pro ethnico & publicano,* id eſt, alieno á regno Chriſti. Publicanum autem aliquem declarare & alienum à regno Chriſti, eſt magiſtratus Eccleſiaſtici, non politici: quia publicanus & ethnicus poteſt eſſe membrum ciuitatis, ſed non Eccle. Chriſti. 2. Addit *Amen amen dico vobis, quicquid ligaueritis, &c.* Hîc occurit Chriſtus obiectioni

iectioni, Quia poteſt excommunicatus obiicere, quid mea refert, & ſi me Eccleſia habeat pro infideli, pro ethnico & publicano, nihilominus comedam interea & bibam. Reſpondet igitur, iudicium iſtud non erit irritum: ego enim ero executor illius. Suprà quidem, cap. 16. *Dabo tibi claues regni Cælorum*: ſed ibi loquitur de communi autoritate miniſterij: hîc nominatim agit de miniſtri autoritate in hac cauſa. Ligare igitur & ſoluere, non eſt politici magiſtratus, ſed Eccleſiæ.

5. *Scelerati poſſunt haberi pro Ethnicis & publicanis etiam ſine excommunicatione. Ergo publicanus & excommunicatus non ſunt idem.* Reſp. Nego antecedens: quia habere aliquem extra communionem Eccleſię, & excommunicare, ſunt idem. *Inſt. Sed poſſunt aliquem habere, id eſt, in animo ſentire quòd ſit talis.* Reſp. Si Eccleſiam non audiat, oportet te illud ſcire, non quid de illo Eccleſia ſentiat in animo, ſed quid de eo ſtatuat, an poſſis habere pro ethnico & publicano. Deinde Paulus alibi vetat, cum ſcelerato capere cibum & potum. Ergo non eſt tantùm cognitio in animo.

Contra exempla.

Paulus iubet inceſtuoſum eiici ex medio Eccl. Corinthiacæ. 1. Cor. 5.13, id eſt, vult eum declarari non eſſe membrum Eccleſiæ. Ergo iſta eiectio non eſt tantùm cogitare, ſed etiam pronuntiare & excommunicare. Aduerſarij contrà argumentantur eo modo.

6. *Seipſum explicat Apoſtolus. 2. Cor. 2. 2. Sufficit iſtiuſmodi homini iſta obiurgatio à pluribus profecta. Ergo habete eum pro ethnico & publicano, & tollite eum ex vobis, ſignificat* ἐπιτιμίαν. Reſ. Eſt fallacia conſequentis, quia non ex vno exemplo conſtituitur regula. Hîc enim opus fuit *epitimia*, quia reſipuit. Ergo ſemper non ſequitur. *Inſt. Quod iſti fecerunt, Paulus iuſſit. Sed hi tantùm reprehenderunt. Ergo Paulus iuſſit tantùm reprehendere, dum iuſſit è medio tollere.* Reſp. Ad Maiorem, Paulus iuſſit, ſed non ſolùm: quia iuſſit vt reiicerent eum, ſi non reſipiſceret: Si autem reſipiſceret, ſatis eſſet *epitimia*. Non igitur ſequitur

tur, illi tantùm reprehenderunt. Ergo Paulus iuſſit tantùm reprehendere. Hæc eſt vera ſolutio: ſed clara alia eſt. Quia *Epitimia* non tantùm ſignificat obiurgationem, ſed etiam excommunicationem, quæ tantùm fit verbis. Sic accipi non tantùm poteſt, ſed etiam oportet, quia dicit, *Vt è contrario ei potiùs condonetis.* Ergo iam excommunicatus, & nondum receptus, ſed recipiendus. Nec fuit tantùm obiurgatus, ſed etiam eiectus. Quum etiam dicat, *A pluribus*, hîc confirmatur, nomine *Eccleſiæ*, cuius meminit Chriſtus, Matt. 18. non intelligi plebeculam, ſed Eccleſiæ Primores. Item, *In hoc ſcripſi* (inquit Apoſtolus) *vt cognoſcerem vos obedientes.* Laudat igitur quòd obſequuti ſunt. Propterea ante reſipiſcentiam vetat, *Ne commiſceantur cum illo eiecto.*

7. *Quem Paulus iuſſerat per Epiſtolam notari, iubet haberi pro fratre: ergo non vult eum excommunicari.* Maior ſic probatur: *Contraria non poſſunt ſimul poni: Hæc ſunt contraria. Ergo, &c.* Minor probatur. *Excommunicare non eſt pro fratre habere: Ergo idem erunt, habere & non habere pro fratre.* *Reſp.* Ambiguitas eſt in verbo *Habere pro fratre*. Non ergo valet contrarietas. Nam omnes homines ſunt fratres, & Chriſtiani & Turcæ. Interim Chriſtiani, etſi Turcas habeant pro fratribus & proximis, & ſalutem eorum expetant, tamen non habent eos pro fratribus Chriſtianis. Si igitur Turcas, multò magis illos pro fratribus habere, & illorum ſaluti ſtudere debent, qui priùs fuerunt fratres, id eſt, Chriſtiani. Illa *Epitimia* non tantùm eſt improbatio facti, ſed ſignificat etiam excommunicationem, quæ fit verbo. Oportet in hunc ſenſum eam accipi, quia addit Apoſtolus, *E contrario potiùs vos ei condonetis, eumque conſolemini, ne quo modo redundanti triſtitia abſorbeatur vir huiuſmodi. Quapropter precor vos vt ratam faciatis in illum charitatem veſtram.* κυρῶσαι eſt publica ſententia aliquid dicere. Sic ſumitur Galat. 3. κεκυρωμένην διαθήκην id eſt, publica authoritate ſancitum teſtamentum: vult

igitur publico teſtimonio dilectionem declarari erga ipſum. Ergo *Condonare*, erat excommunicatum recipere in gratiam: idque ſæpius repetit. Fuit autem interuallum aliquod, inter ſcriptionem prioris & poſterioris Epiſtolæ ad Corinthios: Ergo fuit excommunicatus. In prima Epiſtola dicit, *ſe audire aliquot ſceleratos in grege verſari*: illos iubet excommunicari: Veriſimile eſt huic Corinthios obtemperaſſe excommunicando eos, & ſcripſiſſe Paulo quòd obtemperarint: quia in 2. Ep. cap. 2. laudat eorum obedientiam, & iubet inceſtuoſum recipi, ſi reſipuerit.

8. *Quod fecit Paulus, non eſt nobis imitandum. Paulus excommunicauit Hymenæum & Alexandrum ſine conſenſu Eccleſiæ.* 1. *Tim.* 1. 20. *Ergo nemo eſt excommunicandus*. Negatur Maior, vniuerſaliter ſumpta. Probatur ſic. *Quod fecit Paulus authoritate Apoſtolica.* Minor probatur: *Tradidi* (inquit) *Satanæ Hymenæum & Alexandrum. Noſtri autem miniſtri & paſtores Eccleſiarum id non poſſunt. Ergo oportet Paulum peculiari quadam authoritate id feciſſe. Reſp.* Concedo argumentum. Non debemus imitari, ſi fecit ſolus. Non autem ſequitur, Ergo non licet excommunicare. Eſt enim plus in concluſione. Poteſt autem negari Minor: quia in textu tantùm dicitur, quòd Paulus fecerit, non quomodo fecerit.

APPENDIX.

Qui abuſus cauendi, id eſt, quæ cautiones in excommunicatione ſeruandæ ſunt.

1. Non negligantur gradus. Ne à ſummis gradibus incipiatur, ſed primò humaniter admoneatur qui deliquit. Mat. 18. 17.

2. Eo modo fiat quo debet, videlicet ſecundùm verbum Dei & ſignificationem beneuolentiæ.

3. Fiat iuſtis, grauibus, & neceſſariis de cauſis, non propter iniuſtas, incertas, aut non ſatis graues

cauſas, temerè, ex quauis ſuſpicione.

4. Attentè expendatur à toto presbiterio, probetur ab Eccleſia, non ſuſcipiatur priuata autoritate, ne miniſterium Eccleſiæ conuertatur in oligarchiam & tyrannidem.

5. Ne excitentur ſchiſmata & ſcandala in Eccleſia ſi videant boni multos diſſentire inter ſe, ſequi mala maiora, ſcindi Eccleſiam. Tunc non debent ſoli procedere, ſed priuatim monere & hortari: Si nihil proficiant, ipſi excuſati ſunt: cæteri pœnas ſuæ pertinaciæ dabunt.

6. Iudicium Eccleſiæ debet antecedere. 1. *Propter Dei mandatum.* 2. *Vt nemini fiat iniuria.* 3. *Vt monitio aliquid habeat authoritatis.* 4. *Vt iuſtior ſit damnatio pertinacium,* non propter quiduis, non quolibet modo, non à quouis: ſed propter illa quæ pugnant cum fundamento, & vbi apparet contumacia. 5. *Præeant gradus à Chriſto inſtituti: quorum* primus *eſt, Fraterna charitas:* ſecundus, *Admonitio per plures:* tertius, *Iudicium Eccleſiæ, quod ſequitur exequtio:* quartus, *vt iuſtior ſit damnatio,* non tantùm propter ordinem Chriſti, qui non debet violari, ſed etiam quia alioqui non poſſunt diſcerni contumaces, qui ſunt excommunicandi: denique, *quia de certis rebus debet fieri iudicium Eccleſiaſticum.*

TERTIA PARS.

DE HOMINIS GRATITVDINE.

Cùm ab omnibus peccatis & miſeriis, ſine vllo noſtro merito, ſola Dei miſericordia propter Chriſtum liberati ſumus, quid eſt cur bona opera faciamus?

QVIA poſtquam nos Chriſtus ſuo ſanguine redemit, renouat nos quoque ſuo Spiritu ad imaginem ſui, vt tantis beneficiis affecti, in omni vita nos erga Deum gratos declaremus,[a] & ipſe per nos celebretur[b]. Deinde vt nos quoque, ex fructibus, de ſua quiſque fide certi ſimus[c]. Poſtremò, vt vitæ noſtræ integritate alios Chriſto lucrifaciamus[d].

a Ro. 6. 13. & 12. 1. 2. 1. Pet. 2. 5. 9. 10. 1. Cor. 6. 20. b Mat. 5. 16. 1. Pet. 2. 12. c 2. Pe. 1. 10. Mat. 7. 17. Gal. 5. 6. 22. d 1. Pet. 3. 1. 2. Rom. 14. 19.

Non poſſunt igitur illi ſeruari, qui ingrati, & in peccatis ſecurè perſiſtentes, à ſua prauitate ad Deum non conuertuntur?

Nullo modo. Nam, vt Scriptura teſtatur, nec impudici, nec idololatræ, nec adulteri, nec fures, nec auari, nec ebrioſi, nec conuicia-

tores,

tores, nec raptores, hæreditatem regni Dei conſequentur[a].

Quibus partibus conſtat conuerſio hominis ad Deum?

Mortificatione veteris[b], & viuificatione noui hominis.

Quid eſt mortificatio veteris hominis?

Verè & ex animo dolere, quód peccatis tuis Deum offenderis, eaque magis ac magis odiſſe & fugere[c].

Quid eſt viuificatio noui hominis?

Vera lætitia in Deo per Chriſtum[d], & ſerium ac promptum ſtudium inſtituendi vitam ex voluntate Dei, omniaque bona opera exercendi[e].

Quæ ſunt bona opera?

Tantúm ea quæ ex vera fide[f], ſecundúm legem Dei fiunt[g], & ad eius ſolius gloriam referuntur[h]: Non ea autem quæ à nobis opinione recti conficta, aut ab hominibus tradita ſunt[i].

Quæ eſt Lex Dei?

Loquutus eſt Deus omnia verba hæc[k].

1. *Ego ſum dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto, domo ſeruitutis: Non habebis alienos Deos in conſpectu meo.*

2. *Ne ſculpes tibi ſimulâchrum, nec vllam imaginem effinges eorum, quæ aut ſuprá ſunt in cœlo, aut infrá in terra, aut in aquis ſub terra, neq; incurues te illis, neque coles ea. Ego enim ſum Dominus, Deus tuus, fortis, Zelotes, vindicans peccata*

a 1. Cor. 6. 9. 10. Eph. 5. 5. 6. 1. Ioa. 3. 14.
b Rom. 6. 4. 5. 6. Eph. 4. 22. 23. 24. Col. 3. 5. 6. 8. 9. 10. 1. Cor. 5. 7. 2. Co. 7. 11.
c Ro. 8. 13. Ioel. 2. 13. Hoſe. 6. 1.
d Rom. 5. 1. & 14. 17. Iſa. 57. 15.
e Rom. 6. 10. 11. Gal. 2. 20.
f Rom. 14. 23.
g 1. Sam. 15. 22. Eph. 2. 10 & 6. 17.
h 1. Cor. 10. 31.
i Deut. 12. 31 Ezec. 20. 18 19. Ieſ. 29. 13. Mat. 15. 9.
k Exo. 20. Deuter. 5.

cata patrum in filiis, idque in tertia & quarta progenie eorum qui oderunt me, & miſericordia vtens in milleſimam eorum qui diligunt me & obſeruant præcepta mea.

3. *Ne vſurpes nomen Domini Dei tui temeré. Neque enim Dominus dimittet eum impunitum, qui nomen eius vané vſurpauerit.*

4. *Memento, vt diem Sabbati ſanctifices: Sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum: At ſeptimo die Sabbathum erit Domino Deo tuo: non facies vllum opus, nec filius tuus, nec filia tua, nec ſeruus tuus, nec ancilla tua, nec iumentum tuum, nec aduena qui eſt intra portas tuas. Nam diebus ſex fecit Deus cœlum, terram, mare, & quæcunq; in iis ſunt, & requieuit die ſeptimo: ideoque benedixit diei Sabbathi, & ſanctificauit eum.*

5. *Honora Patrem tuum & Matrem tuam, vt diu viuas in terra, quam tibi Dominus Deus tuus daturus eſt.*

6. *Non occides.*

7. *Non committes adulterium.*

8. *Non furaberis.*

9. *Non dices contra proximum tuum falſum teſtimonium.*

10. *Non concupiſces domum proximi tui, nec concupiſces vxorem proximi tui, nec ſeruum eius, nec ancillam, nec bouem, nec aſinum, nec quicquam eorum quæ ſunt proximi tui.*

Quomodo diuiduntur hæc præcepta?

In duas tabulas, quarum prior quatuor præ-

ceptis tradit, quo pacto nos erga Deum geramus: Poſterior, ſex præceptis, quæ officia proximo debeamus[a]

a Mat.22. 38.39. b 1.Cor. 6.9. 10.& 10.7.14 c Leu.19.31. Deu. 18.11. d Mat 4.10. Apo.19.10. & 22.8.9. e Ioa. 17.3. f Ier.17.5. g 1.Pe.5.5.6 h He.10.36. col.1.11. Ro 5.3.4.1. cor. 10.10. Phi. 2.14. i Pſ. 104.27. 28.29.30. Iſ.45.7. Iac. 1.17. k Deu 6.5. Mat.22.37. l Deu.6.2. Pſ. 111.10. Prou.1.7. Mat.10.28. m Mat 4.20. n De.10.20. Mat. 5.29. 30.& 10.37. Act.5.29. o Eph.5.5. 1.Para.16. 26.Phi.3.19. Gal.4.8.Ep. 2.12.1.Io.2. 23.2.Io.9. Ioa.5.23. p Deu.4. 15.&c. Ieſ.40.18. Rom. 1. 23. Act.17.29. q 1. Sam.15. 23. Deu.12. 30.Mat.15.9

Quid poſtulat Deus primo præcepto?

Vt, quám mihi chara eſt ſalus animæ meæ, tam ſtudioſé vitem & fugiam omnem idololatriam[b], magiam, incantationem, ſuperſtitionem[c]: inuocationem ſanctorum, aut cæterarum creaturarum[d]: vnicum autem & verum Deum rectè agnoſcam[e], ipſi ſoli fidam[f], ſumma humilitate[g], & patientia me illi ſubiiciam[h], ab eo ſolo omnia bona expectem[i], denique intimo cordis affectu ipſum amem[k], reuerear[l], venerer[m], adeò vt omnibus potius creaturis renuntiem, quám vt vel minimum contra eius voluntatem committam[n].

Quid eſt idololatria?

Eſt loco vnius Dei, aut præter vnum illum & verum Deum, qui ſe in ſuo verbo patefecit, aliud quippiam fingere aut habere, in quo reponas ſpem[o].

Quid poſtulat ſecundum præceptum?

Ne Deum vlla imagine aut figura exprimamus[p], neue vlla alia ratione eum colamus, quám qua ſe in ſuo verbo coli præcepit[q],

An vllæ ergo prorſus fingendæ ſunt imagines aut ſimulachra?

Deus nec vlla ratione effingi debet, nec poteſt: creaturas autem, etſi exprimere quidē licet

vetat

vetat tamen Deus earum imagines fingi, aut haberi, quò vel ipſas, vel Deum per ipſas celebremus, aut honoremus[a].

An autem in templis imagines tolerari non poſſunt, quæ pro libris ſint imperitæ multitudini?

Minimé: neque enim decet nos ſapientiores eſſe Deo, qui ſuam Eccleſiam non mutis ſimulachris[b]: ſed viua prædicatione verbi ſui vult erudiri[c].

a Exo. 32. 24. & 34. 13. Num. 34. 52. Deut. 7. 5. & 12. 3. & 16. 22. 2. Reg. 18. 4.
b Iere. 10. 8 Heb. 2. 18. 19.
c 2. Tim. 3. 16. 17. 2. Pet. 1. 19.

Quid ſancit Deus in tertio præcepto?

Vt non ſolúm execrando, aut peierando[d], verumetiam temere iurando, nomen Dei contumelioſè, aut irreuerenter ne vſurpemus, neue tacendo, aut conniuendo, horrendis iſtis ſceleribus communicemus: Sed ſacroſancto Dei nomine, non niſi ſumma religione & veneratione vtamur[e], vt vera & conſtanti confeſſione, [f]inuocatione, omnibus denique verbis & actionibus noſtris ipſe celebretur[g].

d Leuit. 24. 11. &c. Leui. 19. 12.
e Mat. 5. 37. Iac. 5. 12.
f Ieſ. 45. 23. Mat. 10. 32. 2. Tim. 2. 8.
g Rom. 2. 24. 1. Tim. 6. 1. Col. 3. 16.

Eſtne igitur adeo graue peccatum, iurando, aut dira imprecando, nomen Dei temerare, vt Deus etiam iis ſuccenſeat, qui quantum in ſe eſt, illud non prohibent aut impediunt?

Certé grauiſſimum[h]. Neque enim vllum eſt peccatum maius, aut quod Deum magis offendat, quám ſacri ipſius nominis contumelia. Quocirca etiam id ſcelus morte mulctari voluit[i].

h Leuit. 5. 1.
i Leuit. 24. 15. 16.

Poteſtne quis etiam piè per nomen Dei iurare?

Poteſt, cùm vel magiſtratus id exigit, vel alioqui

qui neceſsitas hoc pacto fidem firmari, & veritatem ſtabiliri poſtulat, quó & gloria Dei illuſtretur, & aliorum ſaluti conſulatur. Nam eius generis iuſiurandum, verbo Dei ſancitur [a], ideoque etiam à ſanctis in veteri & nouo fœdere, rectè eſt vſurpatum [b].

Eſtne licitum iurare per Sanctos aut alias creaturas?

Non: Nam legitimum iuramentum, eſt inuocatio Dei, qua petitur vt is tanquam vnicus cordium inſpector, teſtimonium det veritati, & iurantem puniat, ſi ſciens fallat. Porrò hic honos nulli creaturæ conuenit [c].

Quid præcipit Deus in quarto præcepto?

Primúm vt Miniſterium Euangelij & Scholæ conſeruentur [d]: vtque ego cúm aliis, tum præcipuè feſtis diebus, ſtudioſè cœtus diuinos frequentem [e], verbum Dei diligenter audiam [f], vtar ſacramentis [g], precibus publicis meas quoque preces adiungam [h], pro facultatibus aliquid conferam in pauperes [i]. Deinde vt in omni vita à prauis actionibus vacem, Domino concedens: vt per Spiritum Sanctum in me ſuum opus faciat, atque ita ſempiternum illud Sabbathum in hac vita exordiar [k].

Quid nobis iniungit Deus in quinto præcepto?

Vt parentibus, atque adeo omnibus qui nobis præſunt, debitum honorem, amorem, & fidem præſtemus, noſque ipſorum fidelibus præ-

ceptis

a Deu.6.13.& 10.20. Iſ.48.1. Heb.6.16.
b Gen.21.24.& 31.53. Ioſ 9.15.19. 1.Sam.24.24. 2.Sam.3.35. 1.Reg.1.29. Ro.1.9. 2.Co.1.23.
c Mat.5.34.35.36. Iac.5.12.
d Tit.4.. 5. 1.Ti.3.1. co.9.11.13.14. 2.Tim.2.2. & 3.15.
e Pſ.68.26.& 40.9.10. Act.2.42.46.
f 1.co 14.19.29..31.
g 1.co.11.33
h 1.Ti.2.1.2 3.8.9. 1.Co.14.16.
i 1.Co.16.2.
k Ieſ.58.13.

cæptis & caſtigationibus ea, qua par eſt, obedientia ſubmittamus[a]: Tum etiam vt eorum vitia & mores noſtra patientia toleremus[b], illud ſemper cogitantes: Deum nos illorum manu velle ducere ac regere[c].

Quid flagitat Deus in ſexto præcepto?

Vt proximum neque cogitatione, neque geſtibus, nedum factis, vel per me, vel per alium, contumelia afficiam, aut oderim, aut lædam, aut occidam[d]: ſed omnem vindictæ cupiditatem abiiciam[e]. Adhæc ne meipſum lædam, aut ſciens in aliquod periculum coniiciam[f]. Quocirca etiam ne cædes fierent, Magiſtratum gladio armauit[g].

Atqui hoc præceptum ſolam cædam prohibere videtur.

At cædam probibendo, docet Deus ſe radicem & originem cædis, iram ſcilicet[h], inuidiam[i], odium & vindictæ cupidiatem odiſſe, atque ea omnia pro cæde ducere[l]t.

An verò id ſatis eſt nos neminem eo, quo dictum eſt modo, occidere?

Non eſt ſatis: dum enim Deus iram, inuidiam, odium damnat, poſtulat vt proximum æquè ac nos ipſos diligamus[m], & vt humanitate[n], lenitate, manſuetudine, patientia,[o] & miſericordia[p], erga eum vtamur, quódq; ei damno eſſe poſſit, quantum in nobis eſt, auertamus[q]: Ad ſummam, ita animo affecti ſimus, vt ne inimicis quidem benefacete dubitemnus[r].

a Eph.6.1.2.5.&c. col.3.18.20.22.23.24. Eph.5.22. Pro.1.8.& 4.1.& 15.20.& 20.20. Exo.21.17. Rom.13.
b Pro.23.22. Gen.9.25. 1.Pet.2.18.
c Eph.6.4.6. col.3.19.& 21. Ro.13. Mat.22.21.
d Mat.5.21.22. Gen.9.6. Mat.29.52.
e Eph.4.26. Rom.12.19. Mat.5.25.& 18.35.
f Ro.13.14. col.2.23. Syrac.3.27. Mat.4.7.
g Gen.9.6. Exo.21.14. Mat.26.52. Ro.13.4.
h Iac.1.20. Gal.5.20.
i Ro.1.29.
k 1.Io.2.9.11
l 1.Io.3.15.
m Mat.12.12.& 7.12.
n Ro.12.10.
o Eph.4.2. Gal.6.1.2. Mat.5.5. Rom.12.18.
q Mat.5.7. Luc.6.36.
r Exo.23.5. Mat.5.44.45. Ro.12.20.21.

Quæ

Quæ eſt ſententia ſeptimi præcepti?

Deum omnem turpitudinem execrari[a] ideoq; nos eam penitus odiſſe & deteſtari debere[b], cõtraq; tẽperanter, modeſté & caſté[c], ſiue in ſacro coniugio, ſiue in vita cœlibe, viuere oportere[d].

a Leuit. 18. 27. 28.
b Iudæ. 23.
c 1. Theſ. 4. 3. 4. 5.
d. Heb. 13. 4. 1. cor. 7.

Nihil ne amplius prohibet Deus hoc præcepto, quám adulterium, & id genus turpitudines?

Cúm corpus & animus noſter templa ſint S. S. vult Deus vt vtrunq; purè ſanctèque poſſideamus. Itaque facta, geſtus, ſermones[e], cogitationes, cupiditates [f] fœdas, & quicquid hominem ad iſta allicit, id vniuerſum prohibet[g],

e Eph. 5. 3. 4. 1. Cor. 6. 18. 19. 20.
f Mat. 5. 28.
g Ep. 5. 18. 1. Co. 15. 33.

Quid vetat Deus in octauo præcepto?

Non ſolùm ea furta[h], & rapinas[i] quas magiſtratus punit: ſed furti nomine comprehendit, quidquid eſt malarum artium & aucupiorum, quibus aliena captamus, & ad nos vi aut ſpecie recti transferré[k] ſtudemus: qualia ſunt iniquum pondus[l], iniuſta vlna, inæqualis menſura[m], fucoſa merx, fallax moneta, vſura[n], aut alia quæus ratio aut modus rem faciendi à Deo interdictus. His adde omnem auaritiam[o], & multiplicem diuinorum donorum profuſionem & abuſum[p],

h 1. Co. 6. 10.
i 1. Co. 5. 10.
k Luc. 3. 14. 1. The. 4. 6.
l Prou. 11. 1. 16. 11.
m Eze. 45. 9. & c.
n Deu. 25. 13. & c. Pſ. 15. 5. Luc. 6. 35.
o 1. Co. 6. 10.
p Pro. 5. 16.

Quæ ſunt ea quæ Deus hîc iubet?

Vt commoda & vtilitates proximi, quantum poſſim, adiuuem & augeam: cum eo ſic agam, vt mecum agi cuperem[q]: ſedulò & fideliter opus faciam, vt aliorum quoque egeſtati ac calamitati ſubuenire queam[r].

q Mat. 7. 12.
r Eph. 4. 28.

Quid

Quid exigit nonum præceptum?

Ne aduerſus quempiam dicam falſum teſtimonium[a], nullius verba calumnier[b], nulli obtrectem, aut conuitium faciam[c], neminem temerè vel indicta cauſa condemnem[d]: Verùm omnis generis mendacia, fraudes, vt opera diaboli propria[e], niſi in me grauisſimam iram dei concitare velim, omni cura fugiã[f]: In iudiciis cęteriſq; negotiis veritatem ſecter, & id quod res eſt, liberè & conſtanter profitear[g]: Ad hæc famam aliorum & exſtimationem, quantum queam, defendam & augeam[h].

a Pro.19.5.9.& 21.28.
b Pſ. 15.3.
c Ro. 1. 29. 30.
d Mat 7.1. &c. Luc. 6.37.
e Io.8.44.
f Pro.12.22. & 13.5. 1. Cor.13. 6.
g Eph.4. 25.
h 1. Pe.3. 8.

Quid prohibet decimum præceptum.

Ne vel minima cupiditate, aut cogitatione aduerſus vllum Dei præceptum, corda noſtra vnquam ſollicitentur: ſed vt perpetuó & ex animo omne peccatum deteſtemur, contraque omni iuſtitia delectemur[i].

i Ro.7.&c.7.

Poſſuntne autem illi, qui ad Deum conuerſi ſũt præcepta perfectè ſeruare?

Minimè: verùm etiam ſanctisſimi quique, quandiu viuunt, habent tantùm exigua initia huius obedientię[k]. Sic tamen, vt ſerio ac non ſimulato ſtudio, non ſecundùm aliqua tantùm, ſed ſecundùm omnia Dei præcepta viuere incipiant[l].

k 1 Ioa.1.8. Ro.7.14. 15.&c. Eccl.7.21.
l Ro.7.22. Iac.2.10.

Cur igitur vult Deus legem ſuam adeo exactè & ſeuerè prædicari, cùm nemo ſit in hac vita, qui eam ſeruar poſſit?

Primùm, vt in omni vita, magis magiſque

agnoſcamus

agnoſcamus [a] quanta ſit naturæ noſtræ ad peccandum propenſio, tantoque auidiùs remiſſionem peccatorum & iuſtitiam in Chriſto expetamus [b]: Deinde vt hæc perpetuó agamus, illud ſemper meditemur & gratiam Sp. ſancti à Patre imploremus, quò indies magis ac magis ad imaginem Dei renouemur, donec aliquando tandem, poſtquam ex hac vita deceſſerimus, propoſitam nobis perfectionem læti aſſequamur [c].

a.1. Ioa.1.9. Pſa. 22.5.

b Rom.7.24. 25.

c 1.Cor.9. 24. Phi.13.1.12. 13.14.

DE PRECATIONE.

Quare Chriſtianis neceſſaria eſt precatio?

Quia præcipua pars eſt eius quam Deus á nobis poſtulat gratitudinis [d]. Tum quia illis tantúm ſuam gratiam & Spiritum ſanctum Deus largitur, qui veris gemitibus continenter hæc ab eo petunt, & pro iis ipſi gratias agunt [e].

Quæ ad eam precationem requiruntur quæ Deo placeat, quæq; ab ipſo exaudiatur?

Vt à ſolo vero Deo, qui ſe in verbo ſuo patefecit [f], omnia, quæ á ſe peti iuſſit, vero cordis affectu petamus [g], ex intimo noſtræ indigentiæ ac miſeriæ ſenſu [h], nos in conſpectu diuinæ Maieſtatis, ſupplices abiiciamus [i], huic firmo fundamento innitamur [k], nos á Deo, quanquam indignos, propter Chriſtum tamen certó exaudiri [l], quemadmodum nobis in ſuo verbo promiſit [m].

Quæ ſunt ea quæ á ſe peti iubet?

d Pſ.50. 14. 15.

e Matt.7. Luc.11.9.13 Mat. 13.12. Pſ.50. 15.

f Io. 4.22.

g Rom.8.26. 1.Io.5.14. Ioa.4.23.24. Pſ. 145.18.

h 2. Par. 20. 12.

i Pſ. 2. 11.& 34.19. Ieſ. 66. 2.

k Ro.10.14. & 8. 15. Iac.1. 6.

l Ioa 14. 13. 14.& 15.16. & 16. 23. Da.9.17.18.

m Mat 7.8. Pſa. 143. 1.

a Iac.1.17. Mat.6.33. Omnia tum animę tum corpori neceſſaria,[a] quæ Dominus noſter Ieſus Chriſtus ea precatione, quam nos ipſe docuit, complexus eſt.

Quæ eſt illa precatio?

b Mat.6.9. Luc.11.2. &c. *PAter noſter[b], qui es in cœlis, Sanctificetur nomen tuum: Veniat regnum tuum: Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo, ſic etiam in terra: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita noſtra ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris: & ne nos inducas in tentationem ſed libera nos á malo. Quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria, in ſæcula. Amen.*

Cur præcepit Chriſtus, vt ita Deum compellemus, Pater noſter?

Vt ſtatim in ipſo precationis exordio, conuenientem Dei filiis reuerentiam & fiduciam erga Deum in nobis excitet, quæ noſtræ precationis fundamentum eſſe debet: nimirum, Deum propter Chriſtum nobis patrem factum eſſe, & quę vera fide ab eo petimus nobis multò minùs negare, quám parentes noſtri nobis bona terrena denegant[c].

c Mat.7.9.10.11. Luc.11.12.13.

Cur additur: Qui es in cœlis?

d Ier.23.23.24. Act.17.24.25.27. Ne de cœleſti maieſtate Dei humile quippiam aut terrenum cogitemus[d]: ſimul etiam, vt ab eius omnipotentia, quæcunq; animo & corpori ſunt neceſſaria, expectemus[e].

e Ro.10.12.

Quæ eſt prima petitio?

f Ioa.17.3. Ier.9.23.24 & 31.33.34. Mat.16.17. Iac.1.5. Pſ.105.119. *Sanctificetur nomen tuum*, hoc eſt, Da principio vt te recté agnoſcamus[f], & lucentem in

omnibus

omnibus operibus tuis omnipotentiam, ſapientiam, bonitatem, iuſtitiam, miſericordiam, & veritatem tuam veneremur, prædicemus, & celebremus[a]: Deinde vt vniuerſam vitam noſtram, cogitationes, ſermones & actiones eò ſemper dirigamus: ne ſanctiſſimum nomen tuum propter nos contumelia afficiatur, ſed honore potiús & laudibus illuſtretur[b].

Quæ eſt ſecunda petitio?

Veniat regnum tuum, hoc eſt, regas nos ita verbo & Spiritu tuo, vt nos tibi magis magiſque ſubiiciamus[c]: conſerua & auge Eccleſiam tuam[d], deſtrue opera diaboli, omnemque potentiam ſe aduerſus maieſtatem tuam efferentem, irrita fac omnia conſilia, quæ contra verbum tuum capiuntur[e], quoad plenè tandem ac perfecté regnes[f] cum eris omnia in omnibus[g].

Quæ eſt tertia petitio?

Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo, ſic etiam in terra: hoc eſt, Da vt nos & omnes homines, voluntati propriæ renunciantes[h], tuæ voluntati, quę ſola eſt ſancta, prompté & ſine vllo murmure pareamus[i]: atque ita ſinguli mandatum nobis munus fideliter & alacriter exequamur[k], quemadmodum faciunt angeli in cœlo.

Quæ eſt quarta petitio?

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. hoc eſt, ſuppedita nobis omnia, quæ ſunt ad hanc vitam neceſſaria[l], vt per ea agnoſcamus, te vnicum fontē eſſe ex quo omnia bona emanāt

a Pſ.119.137 Luc.1.46. &c.68.&c. Pſ.145.8.9. Ex.34.6.7.& Pſ.143.1.2. 5.10.11.12. Iere.31.3. 32.18.19. 40.41.&33. 11.20. Mat.19.17. Ro.3.3.4.& 11.22.33. 2.Tim.2.19.
b Pſ.115.1. &.71.8.
c Mat.6.33. Pſal.119.5. & 143.10.
d Pſ.51.18. & 122.6.
e Ioa.3.8. Rom.16.20.
f Apo.22.17. 20. Ro.8.22.23.
g 1.co.15.28.
h Mat.16.24 Tit.2.12.
i Luc.22.42.
k 1.co.7.24.
l Pſ.103.20. 21.
m Pſ.145.15. & 104.27.& c Mat.6.25. & 6.

ac niſi tu benedicas,omnem noſtram curam &
induſtriam, atque adeò tua ipſius dona, nobis
infælicia & noxia eſſe[a], Quapropter da vt fidu-
a Deu. 8. 3. ciam noſtram, ab omnibus creaturis auerſam
Pſ.27.13. b Pſ. 6.10.& in te ſolo collocemus[b].
55.23.

Quæ eſt quinta petitio?

Remitte nobis debita noſtra,ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris, hoc eſt, nobis miſerri-
mis peccatoribus, omnia peccata noſtra, atq;
eam etiam prauitatem,quæ in nobis etiamnum
hæret,propter Chriſti ſanguinem ne imputes[c],
c Pſ.51.1 & & 143.2. quemadmodum nos quoque hoc tuæ gratiæ
1.Ioa.2.1.2. teſtimonium in cordib.noſtris ſentimus, quòd
d Mat. 6. 14. 15. firmiter nobis propoſitum habemus omnib.
qui nos offenderunt,ex animo ignoſcere[d].

Quæ eſt ſexta petitio?

Ne nos inducas in tentationem: ſed libera nos á malo: hoc eſt, quoniam ipſi natura adeò debi-
e Ioa.15. 5. les & infirmi ſumus, Vt ne momento quidem
Pſ.103.14. ſubſiſtere poſſimus:[e] infenſiſſimi autem hoſtes
f 1. Pet. 5.8. Eph.6.12. noſtri,Satan[f], mundus[g], ac noſtra ipſorum ca-
g Ioa.15.19. ro[h],nos continenter oppugnant:tu nos ſuſten-
h Rom. 27.3. Gal.5.17. tes, & ſpiritus tui robore firmes, ne in hoc ſpi-
i Mat.26.41. rituali certamine ſuccumbamus[i],ſed tantiſper
Marc.13.33. k 1. Theſ. 3. illis fortiter reſiſtamus, donec integram tan-
13. & 5.23. dem victoriam obtineamus[k].

Quomodo concludis precationem tuam?

Quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria in ſecula, hoc eſt, omnia hæc à te petimus, quia
cùm & rex noſter, & omnipotens ſis, omnia

nobis

nobis & vis & potes largiri [a]. Atque hæc quidem ideo petimus, vt ex iis non ad nos, ſed ad ſanctum nomen tuum omnis gloria redeat [b].

a Ro. 10. 11. 81. 2. Pet. 2. 9. b Io. 14. 13. Pſa. 115. 1. Ier. 33. 8. 9.

Quid ſibi vult particula, Amen.

Rem certam ac ratam eſſe. Nam precatio mea multó certiùs à Deo eſt exaudita, quàm ego in corde meo ſentio, me illud ex animo cupere [c].

c 2. co. 1. 20. 2. Tim. 2. 13.

EX varia & multiplici doctrina Partis vtriuſque præcedentis didicimus, nos nullo noſtro merito, ſed ex mera Dei gratia per, & propter Chriſtum redemptos eſſe à peccato & morte, atque adeo ab omnibus malis, culpæ ſcilicet & pœnæ. Inde conſequitur nos debere gratos eſſe pro hoc ſummo beneficio nobis per Chriſtum collato. Ceterùm nos gratos Deo probare non poſſumus, niſi ſimus verè conuerſi. Primùm ergo quæ *de conuerſione* dicuntur paucis explicanda ſunt. Sequitur deinde locus *de bonis operibus*: iis enim gratitudinem noſtram erga deum declaramus, & vera conuerſio nequit abſque bonis operibus conſiſtere. Poſtea ſubiungitur *doctrina de Lege*, ex qua nimirum opera bona cognoſcuntur: nam verè bona opera, quibus Deum rectè colamus, & nos eſſe gratos oſtendamus, illa demum ſunt, quæ ex fide ad legis diuinę duntaxat præſcriptum fiunt. Quia verò Deus principaliter à nobis coli vult, & celebrari inuocatione, ac proinde gratitudinem potiſſimùm declaramus precibus, & gratiarum actione, tandem ad extremum ſubiicietur Locus *de precatione.* Hæc breuiter & ordine deinceps explicanda ſuſcipimus.

DE CONVERSIONE.

QVæſtiones præcipuæ.

1. *Quid ſit conuerſio.*

2. *Quid piorum conuerſio differat ab impiorum pœnitentia.*

3. *Quæ ſint conuerſionis partes.*

4. *Quæ eius cauſæ.*

5. *Qui ſint effectus conuerſionis.*

1. *Quid ſit conuerſio.*

PRimò de ipſa Conuerſionis voce nonnihil dicendum. *Conuerſio vel eſt generale nomen* (ſicut & mutatio) *vel ſpecialiter ſumptum.* Latinis idem eſt quòd Græcis *metanoia*, quemadmodum & Hæbreum *Teſchuua.* Porrò *metanoian* optimè etiam Latini interpretantur *reſipiſcentiam*, cùm ſit vtriuſque nominis eadem ratio. Nam vt Reſipiſcentia deriuatur á reſipiſco, id eſt, poſt factum ſapere incipio: ſic μετάνοια à μετανοέω, hoc eſt, poſt facta ſapio, retracto ſententiam, & malum conſilium immuto. A nonnullis *metanoia* vertitur & pœnitentia: ac *dicitur pœnitentia, vel à pœnitet, vel à pœna*, quòd dolor in pœnitentia ſit quaſi pœna. Verùm *Pœnitentiæ nomen eſt obſcurius nomine Conuerſionis.* Nam *Pœnitentia* non complectitur totum terminum A quo, & ad quem: *Conuerſio* autem totum complectitur, vt quæ addit mutationem, quam inchoatio nouæ vitæ ſequitur. *Pœnitentia* verò tantùm ſignificat dolorem poſt factum vel peccatum. Deinde *latiùs patet nomen pœnitentiæ, quàm Conuerſionis*. Nam *Conuerſio tantùm dicitur de piis*, qui nimirum ſoli ad Deum conuertuntur, atque eadem ratione *metanoia* ſeu reſipiſcentia de piis tantùm dicitur, quia tribus hiſce nominibus ſignificatur noua piorum vita. Verùm *pœnitentia de impiis etiam dicitur*, vt de Iuda, quem quidem pœnituit ſui ſceleris, at non eſt conuerſus: quia impij dolentes non conuertuntur deinceps, aut corriguntur. Vnde etiam patet quàm neceſſaria ſit conuerſio piis, aut iuſtificandis

tandis, ac proinde quòd in hortatione ad reſipiſcentiam, ſeu conuerſionem, fundamentum ſit iaciendum de Conuerſionis ipſius abſoluta in iuſtificandis omnibus neceſſitate.

Iam quid ſit conuerſio videamus. *Conuerſio eſt.1. Dolor propter agnitum peccatum.2. Odium & fuga peccati.3. Lætitia propter Deum placatum per Mediatorem, & ſerium ſtudium obtemperandi Deo in omnibus.* Hęc definitio eſt partialis, quæ integrè ponitur in Actis Apoſtolorum. *Vt aperias* (inquit Apoſtolus) *oculos eorum, vt ſe conuertant à tenebris ad lucem, & à poteſtate Satanæ ad Deum. Vt remiſſionem peccatorum, & ſortem inter ſanctos accipiant per fidem, quæ eſt in me.* Definitur & hoc modo, *Conuerſio eſt mortificatio veteris, & viuificatio noui hominis*, vel *eſt mutatio Animi, vitæ, ac voluntatis prauæ in bonam, excitata à Sp.S. per prædicationem Legis & Euang. in Electis, quam conſequũtur bona opera, ſeu vita ſecundùm omnia præcepta Dei.* Hæc definitio eſt cauſalis, & eſſentialis, eamq; confirmant varia Scripturę teſtimonia, vt *Lauamini, & mundi eſtote. Sed abluti eſtis, ſanctificati eſtis.* &, *Deſiſte à malo, & fac bonũ.*

Act.26.18.

Iſa.1.16.
1.Co.6.11.
Pſa.34.14.

2. *Quid piorum conuerſio differat ab impiorum pœnitentia.*

DIſcrimen conuerſionis piorum, & impiorum pœnitentiæ conſiſtit.1. *In dolore.* Impij tantùm propter pœnam, & cruciatum venturum dolent, non propter offenſionem Dei. Ita Cain dolebat tantùm propter cruciatum. *Maior eſt iniquitas mea* (iniquitatis meę pœna) *quàm vt eam ferre poſſim. Ecce eijcis me hodie à facie terræ*, &c. Pij verò oderunt quidem pœnam etiam, ſed dolent propter offenſum Deum & peccatum principaliter. Ita Dauid. *Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci. Peccatum meum contra me eſt ſemper.* Boni virtutis amore oderunt peccare, mali formidine pœnæ. Sic in Petro dolor eſt propter Deum offenſum: in Iuda propter cruciatum ſequentem, non propter ipſum peccatum.

Gen.4.13.

Pſal. 51.4.

2. *In cauſa pœnitentiæ.* Impij agunt pœnitentiam

ex deſperatione, ac diffidentia, ita vt magis ruant in deſperationem, fremitum, atque odium aduerſus Deum. Pij verò reſipiſcunt ex fide gratiæ Dei, & reconciliationis, atque ita conſolantur & erigunt ſe rurſus in Mediatore, confidunt Deo, & in eo acquieſcunt cum Dauide. *Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor.*

Pſa. 51. 7. 3. *In effectu.* In impiis pœnitentiam non ſequitur noua obedientia, ſed illi pergunt in peccatis: mortificantur quidem ipſi ac deſtruuntur, ſed naturę vetuſtas, id eſt, peccatum, in ipſis non mortificatur: & quantò magis agunt pœnitentiam, tantò magis in ipſis eſt odium Dei, fremitus, fuga, atque auerſio á Deo, & acceſſus ad Diabolum: In piis verò reſipiſcentiam ſequitur noua obedientia: & quantò magis illi reſipiſcunt, tantò magis in iis homo vetus emoritur, & iuſtitiæ ac piè viuendi ſtudium tantò magis in iis augetur. Piorum enim conuerſio eſt reuerſio ad Deum a Diabolo, à peccatis, & à natura veteri.

3. *Quæ ſint Conuerſionis partes.*

Ro. 6. 4. 5. 6. PArtes *Conuerſionis duæ ſunt*, quemadmodum docet Apoſtolus: *Mortificatio veteris hominis, & viuificatio noui hominis.* Ita meliùs loquimur cum Apoſtolo, quàm ſi ſequeremur eos, qui *Contritionem & Fidem* partes Conuerſionis conſtituunt. Per *contritionem* autem intelligunt & mortificationem: per *fidem* intelligunt lætitiam ſequentem ſtudium iuſtitiæ & nouam obedientiam: quæ quidem ſunt effectus fidei, ſed non ipſa fides: & contritio conuerſionem præcedit, nec eſt ipſa Conuerſio, nec etiam pars illius, ſed tantùm preparatio ad Conuerſionem, & quidem in ſolis electis, non in aliis. Atque hæc eſt ratio, cur incipiant *Reſipiſcentiæ* concionem à Lege, deinde accedant ad Euangelium, tum rurſus ad Legem veniant. *Vetus homo* qui mortificatur, eſt peccator tantùm, nempe corrupta noſtra natura. *Nouus homo*, qui viuificatur, eſt qui incipit ceſſare à peccatis, nimirum quatenus eſt natura noſtra regenerata. Mortificatio continet. 1.

Agnitionem

Agnitionem peccati. 2. Dolorem propter peccatum, & propter offenſum Deum. 3. Fugam peccati. Hic apparet valde impropriè tribui conuerſionem ſiue Mortificationem impiis, in quibus videlicet non eſt odium vel fuga peccati, neque dolor propter peccatum, quæ omnia mortificatio complectitur. Porrò, *præcedit Agnitio peccati dolorem illum verum, & ex animo proficiſcentem, quem mortificatio continet:* quia affectus cordis ſequuntur ex cognitione. Proindè cognitio, vel agnitio pars erit, vel ſaltem cauſa reliquarum duarum partiũ in vtraque parte conuerſionis. *Dolor in impiis* pœnitentiam agentibus eſt dolor mali futuri, vel etiam præſentis, nempe pœnæ. *Dolor* autem *in piis reſipiſcentibus eſt,* 1. *Dolor tum propter peccatum præteritum ac præſens, qui dicitur triſtitia, tum propter futurum, qui dicitur Metus.* 2. *Odium peccati commiſſi, præſentis, & futuri.* 3. *Auerſio à peccato commiſſo, præſenti & futuro.* 4. *Fuga peccati futuri. Dolor* eſt in corde. *Fuga* eſt in voluntate, quòd nolimus in poſterũ committere peccatum. *Auerſio* eſt in corde & voluntate, eſtque auerſio ad aliquid: auerſio ſcilicet à malo ad bonum. Pars iſta prior Conuerſionis dicitur Mortificatio. 1. *Quia ſicut mortuus non poteſt edere actiones hominis viui: Sic natura noſtra abolita corruptione eius non ampliùs exercet ſuas actiones,* id eſt, non ampliùs actualia peccata producit repreſſo peccato originali: νεκρος γαρ ου δ'ακυει. Quia nõ ſine dolore & luctu fit mortificatio. *Caro concupiſcit aduerſus Spiritum:* & ob hanc cauſam mortificatio etiam appellatur crucifixio.

Viuificatio complectitur mortificationi contraria, & quidem. 1. *Agnitionem miſericordiæ Dei, & applicationem eius in Chriſto.* 2. *Lætitiam inde ortam,* quippe quę eſt de Deo placato, ac de obedientia inchoata & perficienda. 3. *Ardens ſtudium non ampliùs peccandi, proficiſcens ex gratitudine, & quia ob pacatum Deum lætamur, etiam ſtudium iuſtitiæ, & retinendi amoris Dei.* Studium illud ardens tum non Peccandi, tum iuſtitiæ, & amoris Dei retinendi, eſt ipſa noua obedientia. *Hæc poſterior* Gal. 5. 17.

rior pars conuerſionis dicitur viuificatio, ratione prorſus cō-traria, atque prior pars mortificatio vocatur. *Quia ſicut homo viuus agit actiones hominis viui, ſic iuſtificatio eſt accenſio nouarum facultatum & qualitatum operandi in nobis.* Accenditur enim in nobis dilectio Dei, & datur nobis S.S. per quem agimus bona opera. Natura non renati ſunt mortui, quod ad bona opera. Renati incipiunt operari bonum. 2. *Propter lætitiam in Deo quæ eſt res ſuauiſſima.* Hæc lætitia in Deo, pars altera nimirum viuificationis, inde proficiſcitur, quòd ſciamus Deum iam nobis pacatum, & quòd poſſimus præſtare Legem, & conformes eſſe Legi ac Deo.

4. *Quæ ſint conuerſionis cauſæ.*

EFficiens principalis cauſa Conuerſionis eſt, Sp. S. Lame.5.21. *Conuerte nos, & conuertemur. Inſtrumentales* cauſæ ſeu mediæ ſunt, primò *Lex*, deinde *Euangelium*, & *poſt Euangelij doctrinam rurſum doctrina Legis.* Præcedit enim concio Legis præparans nos ad concionem Euangelij, quia ſine Lege non eſt agnitio peccati, eoque nec dolor de peccato. Euangelij concio deinde ſequitur, quia ſine Euangelio non eſt fides: ac poſt concionem Euangelij ſequitur iterum in Eccleſia concio legis, vt ea ſit norma actionum noſtrarum: Sic Prophetę primùm accuſant, minantur, & hortantur, deinde promittunt: ad extremum hortantur iterum. Talis fuit quoque concio Ioannis Baptiſtæ. Ac talis eſt concio pœnitentiæ: quæ Legem & Euangelium complectitur. Cauſa *proximè inſtrumentalis* eſt fides, quia ſine Fide non eſt dilectio Dei, & niſi ſciamus, quæ ſit voluntas Dei, nimirum quod nobis velit remittere peccata per & propter Chriſtum, nunquam inchoabitur in nobis conuerſio, tum quod ad eius partem primam, nempe mortificationem, tum quod ad ſecundam partem, ſcilicet viuificationem: quia *fide purificantur corda*: ſine fide non eſt vera lætitia in Deo: ſine fide non poſſumus amare Rom.14.23. Deum, & *quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt*: omnia bo-

na opera ex fide, tanquam ex fonte promanant. *Iuſtificati fide, pacem habemus erga Deum.* *Adiuuantes cauſæ conuerſionis ſunt, Crux, caſtigationes:* Item, *pœnæ, beneficia, & exempla aliorum.* *Subiectum* ſeu materia conuerſionis, in qua eſt mens, voluntas, & cor. 1. *In mente & intellectu rectum iudicium de Deo, deque voluntate & operibus Dei.* 2. *In voluntate ſerium & promptum ſtudium & propoſitũ obediendi Deo, ſecundùm omnia præcepta.* 3. *In corde boni & recti affectus.* *Obiectum* eſt 1. *Peccatum,* vel inobedientia, nempe terminus ad quem. *Forma* Conuerſionis eſt ipſa conuerſio, & conuerſionis accidentia. *Finis* conuerſionis præcipuus eſt gloria Dei. Finis autem proximus & ſubordinatus eſt bonum noſtrum, beatitudo ſcilicet noſtra & fruitio ſempiternæ vitæ. Eſt & alius conuerſionis finis minùs principalis, Conuerſio videlicet aliorum. *Tu conuerſus, confirma fratres. Sic luceat lux veſtra coram hominibus.* Rom. 5. 1. Luc. 22. 32. Mat. 5. 16.

5. *Qui ſint conuerſionis effectus.*

E*Ffectus conuerſionis* ſũt omnia bona opera, ac ſerium ſtudium tum obediendi Deo ſecundùm omnia eius præcepta, ſine vlla exceptione, tum alios etiam conuertendi, atque in viam reuocandi. Peccant quidem ſæpe conuerſi, ſeu fideles, verùm non defendunt peccata, ſed ſtudent ea magis magiſque vitare.

DE BONIS OPERIBVS.

QVæſtiones præcipuæ.

1. *Quid ſint bona opera.*
2. *Quomodo poſſint fieri.*
3. *An ſanctorum opera ſint perfectè bona.*
4. *Quomodo opera noſtra, licet non perfectè bona, Deo placeant.*
5. *Quare facienda ſint bona opera.*

6. An

6. An bona opera mereantur aliquid coram Deo.

1. Quid ſint bona opera.

B*Onæ opera ſunt, quæ fiunt ad Legis diuinæ præſcriptum, vera fide, ad ſolius Dei gloriam. Tria hîc conſideranda ſunt. 1. Conditiones bonorum operum. 2. Diſcrimen operum renatorum, & non renatorum. 3. Quatenus opera moralia impiorum ſunt peccata.*

1. Vt opus aliquod ſit bonum requiruntur hæ conditiones. 1. *Vt ſit mandatum à Deo. Fruſtrà me colunt mandatis hominum.* Nulla creatura habet ius, aut ſapientiam

Iſai.29.13. Mat.15.9. inſtituendi cultum Dei. Bona autem opera, (loquimur de bono morali) & cultus Dei ſunt idem: *Plurimùm* interea *morale bonum differt à naturali bono*: ſiquidem omnes actus, quatenus illi quidem ſunt actus, etiam malorum, ſunt boni, ſcilicet naturaliter: ſed non omnes actus boni ſunt moraliter, id eſt, congruentes cum iuſtitia Dei. Excluditur ita commentum de bona intentione, quum ſcilicet homines mala faciunt, vt eueniant bona: item quum ipſi confingunt opera, quæ Deo pro cultu obtrudant. Neque ſufficit aliquod opus non eſſe prohibitum, ſed & oportet illud eſſe præceptum, vt illud ſit cultus Dei.

2. *Vt ſit ex vera fide*, quæ videlicet nitatur merito & intercesſione Mediatoris, & ex qua ſciat perſonam, & opus placere Deo propter Mediatorem. *Sine fide enim fieri non poteſt vt quis Deo placeat.* nec ſufficit fides, qua certus ſit Deum hoc velle, vel opus hoc à Deo mandatum eſſe. Sic enim etiam impij facerent, quod Deus vult, ſed non ex vera fide. Longius igitur fides vera ſeu iuſtificans extenditur, quippe quæ & comprehendit fidem hiſtoricam, & (quod præcipuum eſt) quæ pro-

Rom.14.23. miſſionem Euangelij nobis applicat. De hac vera fi-

Heb.11.6. de dicuntur iſta. *Quicquid non fit ex fide, peccatum eſt. Sine fide nemo poteſt placere Deo.* Et rationes huius vtriuſque dicti non ſunt obſcuræ, quia ſine fide non eſt dilectio Dei, & per conſequens nec dilectio proximi. Omne autem opus, quod non ex dilectione Dei proficiſcitur

citur, eſt hypocriſis.

3. *Vt referatur principaliter ad gloriam ſolius Dei:* aliâs ex tui dilectione, non ex dilectione Dei, illud proficiſcetur. Quando facis aliquid, non curandum quid homines dicant, ſiue te laudent, ſiue non, modò ſcias id placere Deo. Veram interim gloriam poſſumus & legitimè expetere, iuxta illud, *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona.*

Excluduntur his conditionibus omnia opera, 1. *quæ ſunt peccata per ſe, & pugnantia cum lege Dei, atque eius voluntate in lege patefacta.* 2. *Quæ quidem non pugnant cum Lege, nec per ſe mala, vel bona ſunt, aut mala,* per accidens mala fiunt, ſeu peccata, opera cum Lege non pugnantia, dum ea non à Deo præcepta, ſed ab hominibus mandata, fiunt opinione cultus Dei. 3. *Quæ ſunt per ſe bona, & præcepta á Deo, per accidens tamen fiunt peccata, quòd illegitimé facta ſint,* videlicet non profecta ex legitimis cauſis impulſiuis & finalibus: id eſt, quòd non ex fide fiant, nec hoc fine principali, vt Deus celebretur.

2. *Differunt opera renatorum, & non renatorum, quia non renatorum opera bona,* 1. *non fiunt ex fide.* 2. *Non ſunt coniuncta cum interna obedientia,* ac proinde fiunt ſimulaté, & mera eſt hypocriſis. 3. *Sicut non promanant ex recta cauſa, ſic non referuntur ad finem principalem, ſcilicet ad gloriam Dei.*

3. Hæc in operibus piorum & impiorum differentia confirmat etiam ipſa *impiorum opera moralia eſſe peccata*, non tamen talia, qualia ſunt, quæ ſua natura pugnant cum lege diuina. Hæc enim per ſe & ſuo genere peccata ſunt: illa tantùm per accidens, nempe propter defectum: quia neq; ex fide, neque propter gloriam Dei fiunt. Non valet igitur conſequentia, *Omnia opera impiorum & Ethnicorum ſunt peccata: Ergo ſunt fugienda.*

2. *Quomodo bona opera poſſint fieri.*

POſſibilia ſunt bona opera per gratiam, vel auxilium duntaxat Spiritus ſancti, *& quidem ſolis renatis,* quorum nempe

nempe cor regeneratum eſt per Euangelium à Spiritu ſancto, idque non tantùm prima conuerſione & regeneratione, ſed etiam perpetua & continua gubernatione Spiritus ſancti, tum efficientis in ipſis agnitionem peccati, fidem, & nouam obedientiam, tum indies eadem in ipſis dona magis augentis & confirmantis. Huic dogmati ſubſcribit & Hieronymus: *Anathema ſit* (inquit) *qui dicit Legem poſſibilem ſine gratia Sp. ſancti.* Hac ergo docemur doctrina, homines non renatos nihil boni poſſe, quin & ſanctiſſimos etiam peccare, niſi regenerationis beneficium continuetur. Id videre eſt in Petro & Dauide. Sine regeneratione ne quidem inchoari poteſt vlla pars boni operis: quia *Omnes iuſtitiæ noſtræ ſunt velut pannus menſtruatæ.* quo dicto Propheta etiam comprehendit ſeipſum & ſanctiſſimos quoſque. Si in ſanctis coram Deo nihil aliud reperitur, quid in non renatis? Quid hi præſtare valeant, videmus in Epiſt. ad Rom. primo & ſecundo capitib. Vt autem per nos ipſos non poſſumus inchoare bona opera, ſic nec ipſi vllum opus bonum perficere poſſumus. *Deus enim eſt qui dat, & qui efficit in nobis, & vt velimus, & vt perficiamus, pro gratuita ſua beneuolentia.* Sine imputata iuſtitia nos omnes ſumus βδέλυγμα & σκύβαλα. At iuſtitia Chriſti nobis non imputatur ante conuerſionem. Ergo impoſſibile eſt, ante conuerſionem, aut nos aut opus noſtrum placere Deo. Fides eſt cauſa bonorum operum. Fides eſt à Deo: Ergo & effectus fidei erit à Deo, neque ille prior erit ſua cauſa: Ac proinde bona opera non poſſunt eſſe ante conuerſionem.

Iſai.46.6

Phil.2.13.

3. *An ſanctorum opera ſint perfectè bona.*

Opera ſanctorum non ſunt perfectè bona ſeu pura.
I. *Quia à ſanctis, qui faciunt bona opera, fiunt multa peccata per ſe,* propter quæ digni ſunt, vt abiiciantur in pœnas æternas. *Maledictus qui non permanſerit in omnib.* Etiam ſanctiſſimi quique multa opera mala faciunt, committunt multa peccata, & opera per ſe mala. Tale fuit

Deut.27.26

fuit peccatum Petri, ter Chriſtum abnegantis, item Dauidis Vriam occidentis, adulterium committentis, volentis illud tegere, numerantis populum. 2. *Quia non eſt is bonorum operum à ſanctis profectorum gradus, qui debebat eſſe.* Bona opera non ſunt tam pura ac tam bona, quàm requirit Deus. Etiam quando ſancti faciunt opera ſanctiſſima, tamen ea non ſunt perfecta, ſed habent ſemper in hac vita defectus,& inquinata ſunt peccatis. Nam fides ac dilectio Dei & proximi, ex qua bona opera proficiſcuntur, imperfectè ſunt in nobis in hac vita. Perfectus ergo non erit effectus, quia cauſa non eſt perfecta. Nam non perfectè agnoſcimus & diligimus Deum & proximum: ideoque nec tam alacriter & perfectè, quàm oportet, præſtamus opera Deo & proximo. *Video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meæ.* Atque hæc eſt cauſa, cur opera piorum conſiſtere non poſſint in iudicio. Gal. 3. 10. Ro. 7. 23.

4. *Quomodo opera noſtra, licet non perfectè bona, Deo placeant.*

ETſi non fiant opera noſtra ſecundùm legem, ſed ex aduerſo ſint multis modis contaminata, Deo tamen illa placent per fidem, & propter meritum atque interceſſionem Chriſti Mediatoris, etiam nunc pro nobis apud Patrem intercedentis. Vnde Chriſtus dicitur *Pontifex*, per quem offeruntur noſtra opera: dicitur & *Altare*, cui opera noſtra impoſita, placent Deo, cùm aliâs fœterent in conſpectu Dei. Opera perſonæ placentis Deo, ſic Deo placent, ſicut & ipſa perſona: Placet autem perſona, imputatione iuſtitiæ & ſanctificationis, vel ſatisfactionis Chriſti, induta videlicet iuſtitia, puritate,& ſanctificatione Chriſti: id eſt, perſona Deo placet propter Mediatorem, ac proinde opera etiam perſonæ, propter Mediatorem, Deo placent. Deus non examinat iuſtitiam noſtram imperfectam, & opera noſtra, qualia ipſa ſunt in ſeſe, ſecundũ rigorem Legis, ſecundùm quem potiùs illa damnaret, ſed reſpicit & conſiderat illa in Filio: Vnde ſequitur,

noe

nos veluti ſarcire hunc defectum noſtrum perfectione ſatisfactionis Chriſti.

5. *Quare facienda ſint bona opera.*

EX doctrina de gratuita ſatisfactione, humana ratio ſic argumentatur: *Pro quo alius ſatisfecit, non tenetur ipſe ſatisfacere. Chriſtus pro nobis ſatisfecit. Ergo non eſt opus vt nos bona opera faciamus*. *Reſp.* Plus eſt in concluſione, quàm in præmiſſis. Hoc tantùm ſequi debebat: *Ergo non tenemur ipſi ſatisfacere:*. Atque id conceditur. 1. *Propter iuſtitiam Dei, quæ non exigit duas ſolutiones.* 2. *Propter ſalutem noſtram, quæ alioqui nulla eſſet. Inſt. Satisfactio eſt perfecta obedientia. Non obligamur ad ſatisfactionem. Ergo nec ad obedientiam perfectam, ne in æterna quidem vita. Nam pro quo alius ſatisfecit, is non cogitur ipſe ſatisfacere. Sed obedientia Chriſti eſt plena ſatisfactio pro peccatis noſtris. Ergo, &c. Reſp.* Plus adhuc concluditur: Sequi enim debet, nullo vnquam tempore obedientiam præſtandam eſſe, vt ea ſatisfaciamus pro peccatis admiſſis, vel admittendis ad finem vſque. Sed inde non ſequitur, quòd non oporteat nos in vita æterna fieri perfectos. Nam & tunc obligabimur ad obedientiam perfectam, ſimiles erimus Angelis, & opera noſtra erunt perfectè bona, licet illa obedientia perfecta tunc debita non erit, nec eſſe poſſit ſatisfactio, ſeu λυτρον pro peccatis noſtris, pro omiſſa ſcilicet obedientia in hac vita, & tamen debita. Neque enim qui debet florenos viginti, debitum ſoluit, expoſitis decem florenis. Ambiguitas igitur eſt in maiore, quæ vera eſt hoc ſenſu: Pro quo alius ſatisfecit, is non tenetur ſatisfacere, ſcilicet pro iis, pro quibus antè ſatisfactum eſt. Sic nos non tenemur ſatisfacere pro peccatis, quę iam committimus. Nam Chriſtus pro peccatis noſtris omnibus Patri ſuo perfectè ſatisfecit, & noſtro nomine perfectam Legi obedientiam pręſtitit, quam nos alioqui Legi diuinæ debuiſſemus in hac vita præſtare, & quã nos in hac vita omittimus

&

&c nullo modo præſtare poſſumus. In hunc verò finem Chriſtus pro nobis ſatisfecit, & ſanguine ſuo nos redemit, vt tandem in vita æterna peccare deſiſtamus, & ipſi præſtemus obedientiam, quæ tunc nobis præſtanda erit. Vnde nequaquam tamen ſequitur, Deum poſtulare à nobis duplicem obedientiam vel ſatisfactionem. Exigit enim Deus obedientiam noſtram deinceps, vt gratitudinem præſtemus, non autem vt ea ſatisfaciamus pro peccatis, quæ in hac vita committimus: obedientia ſiquidem quam debemus, non poſſumus vnquam ſatisfacere pro ijs, quia non præſtamus: nec alia preter Chriſti ſatisfactionem pro obedientia à nobis hîc non præſtita, requiritur: hęc ſatisfactio Chriſti ad omnia noſtra peccata expianda ſufficit. Interim & hanc noſtram obedientiam, quantumuis inchoatam, Deus hîc à nobis poſtulat. Cum enim Deus tantopere peccatum oderit, vt ipſi pro peccato non potuerit ſatisfieri, niſi morte vnigeniti filij, nos vtiq; illud etiam debemus odiſſe: ſicut ipſe quoq; nos illud fugere ex animo, præcepit. Et Chriſtus nos non propterea gratis redemit, vt nobis liceret peccatis indulgere, ſed *vt à peccatis liberati, in poſterùm incipiamus illi ſoli viuere.* Hic finis redẽptionis noſtrę, cauſa eſt ſatis ſufficiens, ob quam nos omnes facere bona opera neceſſariò debemus, quia nimirũ teſtimonia ſunt & effecta nouæ illius vitę poſt hanc demum vitam perficiendæ.

Præter hanc cauſam, ſunt & aliæ multæ ſimiliter grauiſſimæ, quas paucis explicabimus. *Facienda bona opera ſunt, Dei, & proximi cauſa.* Dei cauſa. 1. *Propter mandatum Dei: Luceat lux veſtra coram hominibus, vt vi-* Mat. 5. 16.
deant veſtra bona opera, glorificentque patrem veſtrum qui eſt in cœlis. Deus initium requirit obedientiæ in hac vita, perfectionem in altera. Bonis operibus ergo ſtudeamus neceſſe eſt, vt obedientiam debitam præſtemus Deo, qui illam à nobis exigit. *Hoc eſt præceptum* Io. 15. 12.
meum, vt diligatis alij alios. Liberati à peccato, mancipati Ro.6. 18.
eſtis iuſtitiæ: Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra. 2. 1.Theſ. 4.3.

Propter gloriam Dei. Illuſtratio gloriæ Dei præcipuus eſt finis, in quem Deus mandat, & à nobis fieri vult bona opera: vt nimirum & iis nos Deum celebremus, & ea videntes alii glorificent patrem noſtrum cœleſtem, ſicut nos etiam docet illud dictum Chriſti paulò antè citatum ex Matthæo. 3. *Propter gratitudinem, quam renati debent.* Iuſtum eſt, vt qui nos redemit, & à quo ſumma, eàque omnis generis beneficia accipimus, ipſum amemus, celebremus, colamus, revereamur, amoremque noſtrum erga illum, & gratitudinem bonis operib. & obedientia noſtra declaremus. *Precor*
Ro.12.1. *vos fratres per miſerationes Dei, vt ſiſtatis corpora veſtra hoſtiam viuam, ſanctam, acceptam Deo, rationalem illum cultum veſtrum. Sacerdotium ſanctum ad offerendum ſpirituales*
1.Pet.2.5. *hoſtias acceptas Deo per Ieſum Chriſtum.*

Noſtri cauſa. 1. *vt ex operibus certi ſimus de fide noſtra.*
Mat.7.17. *Arbor bona non niſi bonos fructus profert: Fides illa quę*
Iac.2.20. *eſt abſque operibus, mortua eſt. Pleni fructibus iuſtitiæ, qui*
Phi.1.11. *inſunt vobis per* Ieſum *Chriſtum ad gloriam, & laudem Dei.* Ex operibus agnoſcamus neceſſe eſt nos habere veram fidem, quia effectus non eſt ſine cauſa ſua, & hanc ex effectu proprio cognoſcere oportet. Quando igitur bona opera ſeu nouam obedientiam in nobis non ſentimus, ſumus hypocritæ, nec habemus fidem, ſed malam conſcientiam. Fides .n. vera (quæ nunquam fructibus omnib. ſuis caret) ſola, velut arbor quædam fructifera, profert bona opera, obedientiam, reſipiſcentiam: rurſus hæc diſcernunt veram fidem ab hiſtorica, temporali, atque adeo ab ipſa hypocriſi. 2. *Vt certi ſimus nobis impetratam per Chriſtum remiſſionem peccatorum, & nos eſſe propter Chriſtum iuſtificatos.* Iuſtificatio ſiquidem & regeneratio ſunt coniuncta beneficia, quæ ſic inter ſe cohærent, & quidem neceſſariò, vt nunquam ſeparari poſſint. Chriſtus enim impetrauit nobis vtrumq; ſimul, nempe & peccatorum remiſſionem, & Spiritum ſanctum, qui per fidem bonorum operum, ſtudium ac nouam obedientiam in nobis excitat

ciat. 3. *Vt certi ſimus de electione, atque ſalute noſtra. Studete vocationem veſtram & electionem firmam efficere.* Hæc ex proximè præcedenti cauſa proueniunt. Solos enim iuſtificatos propter meritum Filij ſui Deus ab æterno ex vera miſericordia ſua elegit. *Quos prædeſtinauit, eos etiam vocauit, quos vocauit, eos etiam iuſtificauit.* Iuſtificationem verò (quę nunquam Electis datur ſine ſanctificatione) nos eſſe conſecutos à Chriſto, cognoſcimus ex fide. Fide nos eſſe prędiros, ex operibus fidei, ex noua obedientia & reſipiſcentia vera percipimus. 4. *Vt bonis operibus fides noſtra exerceatur, alatur, corroboretur, & prouehatur.* Nam qui indulgent prauis cupiditatibus contra conſcientiam, in iis non poteſt eſſe fides, ęoque nec bona conſcientia, nec fiducia in Deo ſibi pacato ac beneuolo. Senſum enim fauoris erga eos diuini, & pacatam conſcientiam habemus ex vera duntaxat fide. *Si ſecundùm carnem vixeritis, futurum eſt vt moriamini. Suggero tibi vt exuſcites donum Dei, quod eſt in te per impoſitionem manuum mearum.* 5. *Vt operibus ornemus & honeſtemus vitam noſtram, & vocationem. Precor vt ambuletis ita vt dignum eſt vocatione, qua vocati eſtis.* 6. *Vt vitemus pœnas temporales, & ęternas. Quæcunque arbor non fert fructum bonum, exciditur & in ignem conijcitur. Si ſecundùm carnem vixeritis, futurum eſt vt moriamini.* 7. *Vt conſequamur præmia corporalia, & ſpiritualia, quæ ex promiſſione comitantur bona opera. Pietas ad omnia vtilis eſt, vt quæ promiſſionem habeat vitæ præſentis ac futuræ.* Niſi Deus vellet ſpem præmiorum & mœtum pœnarum eſſe cauſas impulſiuas bonorum operum, non vteretur iis admonitionibus.

2.Pet. 1.10. Rom.8.30. Ro.8.13. 2.Tim.1.6. Eph.4.1. Mat.7.19. Rom.8.13. 1.Tim.4.8.

Proximi cauſa fieri bona opera debent. 1. *Vt ſimus vtiles proximo bonis exemplis, atque ita eos ædificemus. Hæc omnia propter vos, vt gratia illa copioſiſſima pluribus gratiam agentibus redundet in gloriam Dei. Permanere in carne magis neceſſarium eſt propter vos, &c.* 2. *vt vitentur ſcandala. Væ homini per quem veniunt ſcandala. Dei nomen propter vos blaſphematur inter gentes.* 3. *Vt lucrifaciamus*

2.Co.4.15. Phil.1.24. Mat.18.7. Ro.2.24.

infideles, eoſq; ſermone, factis, aut exemplo noſtro conuertámus ad Chriſtum. *Tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.* Luc. 22. 32.

Iam videmus, quæ ſint cauſæ propter quas bona opera nobis facienda ſint: item quomodo, ſeu quatenus opera noſtra nobis ad ſalutem dicuntur eſſe neceſſaria, nimirum, non vt cauſa noſtræ ſalutis, ſed tanquam medium, ſine quo non. Dici quidem eadem ratione poteſt, *Bona opera ad iuſtitiam, vel ad iuſtificationem, vel in iuſtificandis eſſe neceſſaria,* nempe tanquam conſequens iuſtificationis, cum qua regeneratio inſeparabiliter eſt coniuncta. Verùm his loquendi formis non vterer. 1. *Quia ſunt ambiguæ.* 2. *Quia pariunt contentiones, & præbent aduerſariis anſam cauillandi.* 3. *quia iis non vtitur Scriptura, cum qua nobis eſt loquendum.*

6. *An opera bona mereantur aliquid coram Deo.*

EX quinta quæſtione oritur ſexta, ſicut quarta ex tertia: quum enim audiunt homines nos conſequi præmia noſtris operibus, ſtatim concludunt nos iis aliquid mereri. Sciendum eſt igitur, opera quidem bona neceſſaria eſſe, eoq; facienda etiã propter præmia conſequentia: veruntamen, *illa non mereri vel minimum donorum Dei, ſiue corporalium, ſiue ſpiritualium.* Rationes veriſſimæ ſunt & euidentiſſimæ. 1. *Imperfecta*
Gal. 5. 17. *ſunt opera noſtra: nihil ergo illis mereri poſſumus. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Spiritus autem aduerſus carnem: hæc autem in ſe oppoſita ſunt, vt non quæcunq; volueritis*
Luc. 17. 10. *ea faciatis.* 2. *Opera bona, quæ vnquam facere poſſumus, debita ſunt omnia. Cùm feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite vos eſſe ſeruos inutiles.* 3. *Impura & vitioſa ſunt opera noſtra, quantumlibet præſtantiſſima videantur. Facti ſumus vt immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatus*
Iſai. 64. 6. *iuſtitiæ noſtræ. Duco omnia damnum eſſe propter eminenti-*
Phi. 3. 8. *am cognitionis Chriſti Ieſu Domini mei: propter quem omnib. iſtis meipſum multaui, eaque duco pro ſtercorib. vt Chriſtum lucrifaciam.* 4. *Si quæ bona opera facimus, ea non noſtra,*

ſed ſolius Dei ſunt: Deus is eſt qui efficit in vobis, & vt velitis, & vt efficiatis, pro gratuita ſua beneuolentia. Quid habes, quod non acceperis? Nos ſumus malæ arbores: ſi quid ergo boni præſtemus, id à ſolo deo proficiſcatur neceſſe eſt. *An non licet mihi facere de meo quod volo?* Impudens fuerit qui cùm centũ florenos dono acceperit à Diuite, putet ſe mereri mille alios, accipiendo centum illos, cúm ipſe potiùs hoc accepto dono obligetur diuiti, non diues ipſi. 5. *Nulla creatura faciens etiam perfectiſſima opera poteſt quicquam mereri de Deo, aut Deum ſibi obligare, vt ſecundùm ordinem iuſtitiæ ſibi aliquid det.* Huius rationem reddit Apoſtolus, *Quis prior dedit ei?* Non meremur magis conſeruationem, quàm meriti ſumus creationem. Creaturis non debuit, ita nec nobis debet conſeruationem, neque quicquam vt nobis det. Nos creatori nullum beneficium conferre poſſumus: imò licet nunquam peccaremus, non tamen poſſemus gratitudinem noſtram ſatis declarare Deo. 6. *Nulla eſt proportio inter opera noſtra penitus imperfecta, & præſtantiam ſummorum beneficiorum, quæ nobis in Filio ſuo gratis Pater donat.* 7. *Qui gloriatur, in Domino glorietur. At ſi meremur operibus noſtris remiſſionem peccatorum, haberet homo de quo gloriaretur, nec Deo gloria tribueretur. Si Abraham ex operibus iuſtificatus fuit, haberet de gloriaretur, at non apud Deum.* 8. *Iuſti ſumus antequam facimus bona opera. Nondum natis Eſau & Iacobo, cùm nihil feciſſent boni, vel mali, vt propoſitum Dei (quod eſt ſecundùm ipſius Electionem, id eſt, non ex operibus, ſed ex vocante) firmum maneret, Dictum eſt ei, maior ſeruiet minori: ſicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſau verò odio habui.* 9. *Qui volunt operibus iuſtificari, non habent firmam conſcientiam. Ex fide eſt hæreditas, vt ſit per gratiam, vt ſit firma promiſſio toti ſemini.* 10. *Si noſtris operibus conſequemur iuſtitiam, fieret irrita. Nam in Abrahamo benedicentur omnes gentes. fruſtra quoque Chriſtus eſſet mortuus.* 11. *Non eſſet eadem ratio ſalutis, ſi deberet admitti doctrina de meritis operũ.* Abrahã & latro in cruce aliter iuſtificati

Phil.2.13.
1.Co.4.7.
Mat.20.15.
Ro.11.35.
1.Cor.1.31.
Ro.4.2.
Rom.9.11.12.13.
Rom.4.16.

 fuiſſent

fuiſſent, quàm nos iuſtificamur. Atqui, vna eſt via
1.Ti.2.5. nos ad ſalutem perducens. *Ego ſum via, veritas, & vi-*
Eph.4.5. *ta. Vnus eſt Mediator Dei & hominum. Vnus eſt Dominus,*
Heb.13.8. *vna fides, vnum baptiſma.* Ieſus *Chriſtus heri, hodie, & in*
Act.4.12. *ſecula. Non eſt aliud nomen datum ſub Cœlo in quo oporteat*
nos ſaluos fieri. Ergo non ſalui fiemus bonis operib. aut
propter opera noſtra bona. 12. *Chriſtus non largiretur*
nobis omnem ſalutem & perfectam, eoque nec perfectus eſſet
ſeruator, ſi à nobis aliquid ad iuſtitiam adhuc requireretur.
Atqui perfectus eſt ſaluator noſter. Nam (vt Paulus
Eph.1.6.7. teſtatur) *Deus glorioſa ſua gratia nos gratis effecit ſibi gra-*
tos in illo dilecto: in quo habemus redemptionem per ſangui-
nem ipſius, remiſſionem, inquam, peccatorum, ex diuite ipſi-
us gratia. Gratia eſtis ſeruati per fidem, idque non ex vobis:
Eph.2.8. *Dei donum eſt.*

*Ob.*1. *Bona opera non habentes, non poſſunt ſeruari. Ergo bona opera neceſſaria ſunt ad ſalutem. Reſp.* Sine quo non poſſumus ſeruari, neceſſarium eſt ad ſalutem, ſcilicet tanquam pars ſalutis, aut tanquam ſalutis accidens, non tanquam cauſa ſalutis.

*Ob.*2. *Deus vocat præmia & mercedem illa bona, quæ promittit facientibus bona opera. Merces autem præſupponit meritum. Reſp.* Scilicet inter creaturas aliquando, ſed nunquam apud Deum. Præmia autem ſeu merces dicuntur opera noſtra reſpectu Dei, ſiquidem ipſe compenſat pleniſſimé quæ nos facimus: non tamen debita eſt illa compenſatio. Ex nobis enim nihil commodi Deo poteſt accedere, ac proinde non obligatur Deus ad compenſationem vllam quantumuis minimam. Nam qui nullo modo noſtris operibus indiget, & cui illa nihil quicquam poſſunt addere, de ipſo certè nihil quicquam poterimus mereri. Imò verò nobis accedit bonum ex bonis operibus. Nam bona opera quę facimus ſunt conformatio cum Deo, eoque ſunt & beneficium Dei, quo ipſo beneficio nos obligamur Deo, non autem Deus nobis. Non minùs igitur abſurdum eſt dicere nos bonis operibus mereri de Deo

ſalutem,

ſalutem, quàm ſi quis diceret tu dediſti mihi centum florenos. Ergo & mille florenos mihi dare debes.

Ob.3. Sed vnde certi ſumus nos habere bona opera? Reſp. 1. *Ex pace conſcientiæ.* 2. *Ex conuerſione.* 3. *Ex fructibus conuerſionis.*

DE LEGE DIVINA, SEV de Decalogo.

Q Væſtiones præcipuæ.

1. *Quid ſit Lex in genere.*
2. *Quæ ſint partes Legis.*
3. *Quis ſit vſus Legis.*
4. *Quid Lex differat ab Euangelio.*
5. *Quatenus Lex abrogata ſit.*
6. *Quomodo diuidatur Decalogus.*
7. *Quæ ſit ſententia Decalogi, & ſingulorum eiuſdem præceptorum.*

1. *Quid ſit Lex in genere.*

LEx *in genere eſt ſententia præcipiens honeſta, obligans creaturam rationalem ad obedientiam cum promiſſione præmij, & comminatione pœnarum.* Eſt *ſententia præcipiens honeſta:* alioqui non eſt Lex. *Obligat creaturam rationalem.* non enim Lex illis eſt lata, qui non obligantur ad obedientiam. *Cum promiſſione præmij:* Lex gratis bona promittit præſtantibus obedientiam: quia nulla obedientia poteſt eſſe meritoria apud Deum. *Obiect. Atqui Euangelium etiam promittit gratis bona. Ergo Lex ab Euan. nihil differt.* *Reſponſio.* Aliter Lex, aliter Euangelium promittit gratis. *Lex gratis promittit, ex pacto obedientiæ noſtræ. Euangelium* autem *promittit gratis,* ſine operibus Legis, ex pacto Fidei, non ex pacto obedientiæ noſtræ. Non quidem ſine omni conditione gratis Euangelium bona promittit, ſed ſine tali, quali nobis bona promittit Lex. *Et comminatio pœnarum.* Alioqui

Lex eſſet inanis ſonitus, & nihil efficeret. *Dicitur* porrò *Lex à legendo*, id eſt, á publicatione, vel à legendo, id eſt, diligendo. Cum priori etymo conuenit vox Hebræa, cum altero autem Gręca. Græcis enim *Lex* dicitur νομὸς, à diſtributione, quòd ſingulis officia diſtribuat. Hebræis autem Lex vocatur *thorah*, id eſt, doctrina, quia Leges ideo publicantur omnibus, vt ſinguli eas diſcant. Hinc eſt quòd ignorantia Legis aut iuris non excuſet: imò qui ignorant Leges ad ſe pertinentes, eo ipſo peccant.

2. *Quæ ſint partes Legis.*

L*Eges aliæ ſunt diuinæ, alię humanæ. Humanæ leges* certos homines obligant ad certas actiones externas, de quibus neque præceptum, neque diuina prohibitio eſt expreſſa, cum promiſſione præmij, & comminatione pœnarum corporalium & temporalium. Omnes autem leges humanæ huc debent ſpectare, vt leges diuinæ facilius & rectius ſeruari queant: cumque earum cauſæ pro ratione temporum, locorum, perſonarum, aliarumq; circumſtantiarum mutentur, etiam leges illæ ab hominibus mutari poſſunt. Atque hæ etiam *leges Humanæ ſunt aut Politicæ, aut* Eccleſiaſticæ. *Politicæ*, quales Leges poſitiuæ, quæ à magiſtratibus aut tota aliqua communitate feruntur certo de ordine actionum ſeruando in politia, in contractibus, in iudiciis, & pœnis. *Eccleſiaſticæ, ſiue Ceremoniales*, quæ Eccleſiæ conſenſu feruntur de ordine actionum in miniſterio Eccleſiæ, quæ ſunt determinationes circumſtantiarum ſeruientes Legi diuinæ.

Diuinæ Leges partim ad Angelos, partim ad homines, pertinent. Hę non tantùm ad externas obligant actiones, verumetiam internas qualitates, actiones, & motus requirunt: nec tantùm corporalia, & temporalia, ſed etiam æterna, & ſpiritualia præmia ac pœnas proponunt, & ſunt fines humanarum Legum. *Diuinæ leges* aliæ ſunt æternæ, & immutabiles, aliæ

mutabiles quidem,ſed tamen non niſi à deo ipſo,à quo ſunt latæ,mutari poſſunt.

Per Legem intelligitur etiam ſæpenumero naturæ ſeries, & ordo à Deo inſtitutus. Ita Lex, id eſt, ordo naturæ, poſtulat, vt ex arbore naſcatur fructus. Hoc modo quidem catachreſticè per legem intelligitur ordo naturæ:ſed & magis catachreſticè *Legem peccati* vocat Apoſtolus peccatum originale, quod videlicet inſtar Legis cogit nos ad peccandum. Ro.7.23.

Iam legibus humanis, & aliis rebus quæ denotantur Legis nomine,relictis,*de Lege diuina* deinceps agemus, vt quæ hîc ſola locum habet, & hæc eſt fons omnium aliarum Legum bonarum quæ dignæ ſunt nomine Legis. Eſt autem *Lex diuina doctrina à Deo lata in creatione, ſiue per Angelos, ſiue per homines, & poſtea repetita per Moſen & Prophetas, docens quid facere debeamus, & omittere, obligans creaturam rationalem, ſemper perfectè præſtantibus obedientiam promittens vitam æternam, in æternum damnans eos qui non præſtant obedientiam, niſi fiat remiſſio propter Mediatorem.*

Partes legis diuinæ ſunt tres: Lex Moralis, Ceremonialis, & Forenſis, aut Iudicialis.

Moralis, eſt doctrina congruens cum æterna, & immortali ſapientia, & iuſtitia in Deo, diſcernens recta, & non recta, naturâ nota, & inſita creaturis rationalibus in Creatione, & poſtea repetita, ac declarata voce diuina per Moſen, Prophetas ac Apoſtolos, docens quòd ſit deus, & qualis ſit, quidque facere & omittere debeamus, obligans omnes creaturas rationales ad perfectam obedientiam internam, & externam, promittens fauorem Dei, & vitam æternam præſtantibus obedientiam perfectam, ac denuncians iram Dei, & pœnas æternas eis, qui non perfectè illi conformes ſint, niſi fiat remiſſio peccati, & reconciliatio propter Filium Dei Mediatorem.

Eſſe in hac legis parte expreſſam Dei naturam & iuſtitiam, docet imago Dei, ad quam homo eſt conditus. Hæc enim *cùm in iuſtitia & ſanctitate vera conſiſtat*, Eph. 4. *iuſtitia autem, & ſanctitas illa in lege deſcripta & comprehenſa*

prehenſa ſit. Deut.12. Ezech. 20. ſequitur eam eſſe & imaginem Dei cui homo conformis eſſe debet, quæ in lege exprimitur. Docent idem plurima Scripturæ teſtimonia, quæ Deum delectari hac iuſtitia, quam in lege præcipit, & ipſum talia facere, qualis illa eſt, & odiſſe contraria affirmant.

Eſſe hanc legem æternam, inde conſtat, quia ab initio vſque ad finem mundi manet eadem, & ideo redempti ſumus per Chriſtum, & regenerati per Spiritum ſanctum, vt hanc legem in vita ęterna ſeruemus. 1.Ioan. *Nouam doctrinam non ſcribo vobis, ſed doctrinam veterem, quam habuiſtis ab initio, &c.* Galat. 5. *Qui talia agunt, regni Dei non erunt hæredes.*

Leges morales eo reſpectu ſeſe habent ad Decalogum, vt non tantùm illę congruant cum Decalogo, neque tantùm neceſſaria conſequentia ex eo deducantur, ſed etiam decalogus ipſe ſit ſumma Legum moralium: quo fit vt qui leges morales violat, & violaſſe Decalogum dicatur.

Neque obſtat huic ſententiæ, *quòd quædam præcepta ſpecialia, ad res huius vitæ pertinentia ceſſarunt*: manebunt enim nihilominus generalia. Non opus erit miniſterio, vel certo tempore quod miniſterio tribuatur in vita æterna, quia erit ſabbathum perpetuum, id eſt omnis æternitas tribuetur contemplationi rerum diuinarum, ac celebrationi Dei. Non opus erit legibus de coniugio, quia non erit vſus coniugij: interea tamen caſtitas Angelica erit in hominibus.

Naturâ & ex ipſa creatione nota eſt: quia homines & Angeli ad imaginem dei ſunt conditi. Et Paulus etiam de reliquiis illius lucis dicit, Rom.2. *Gentes oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, &c.*

Etiam Angelos obligat: quia & illi ad imaginem Dei ſunt conditi. & Chriſtus dicit Matth. 22. *ſanctos in vita æterna fore ſicut Angelos Dei:* & docuit nos orare, *Fiat voluntas tua in terra, ſicut in cælo.*

Perfectam obedientiam requirit: Deut. 6. *Diliges Dominum*

num Deum tuum ex tota anima tua, &c. Gal.3. *Execrabilis quiſquis non manſerit in omnib. quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea.* Quòd autem Chriſti interceſſionem lex non tollat, ex Euangelio conſtat, quod docet cum iuſtitia & lege Dei congruere, vt peccatores intercedente ſatisfactione ſufficiente & ipſorum conuerſione, in gratiam recipiantur. Non enim pugnat Deus ſecum in doctrina legis & Euangelij.

Ceremoniales ſunt Leges à Deo latæ per Moſen de ceremoniis, obligantes populum Iudaicum vſq; ad aduentum Meſſiæ, vt diſcernerent hunc populum & Eccl. ab aliis, & eſſent ſigna, ſymbola, typi, vel vmbra rerum ſpiritualium in Nouo teſtamento per Chriſtum implendarum. Hæc definitio vt intelligatur, ſciendum eſt *quid ſint ceremoniæ*, videlicet *actiones externæ, ſolennes,* id eſt, ſæpe eodem modo & iiſdem circumſtantiis repetendæ, *inſtitutæ à Deo vel ab hominib. etiam, vt adhibeantur in Dei cultu, ordinis vel ſignificationis cauſa.* Latæ autem à Deo ceremoniæ, ſunt ſimpliciter cultus. Ab hominibus latæ, vel inſtitutæ Ceremoniæ, ſi bonæ ſint, cultus tantùm ſunt ſeruientes cultui diuino.

Iudiciales, ſunt Leges de ordine Politico, ſeu gubernatione politica, hoc eſt, de officiis magiſtratuum, iudiciorum, pœnarum, contractuum, ac de diſtinctione dominiorum, latæ à Deo per Moſen ad conſtitutionem, & conſeruationem politiæ Iudaicæ, obligantes omnes poſteros Abrahami, vſque ad aduentum Meſſiæ, idque vt eſſent neruus conſeruationis & gubernationis iſtius Politiæ Moſaicæ vſque ad exhibitum Meſſiam, & certę notæ, quibus populus iſte obligatus diſcerneretur ab omnibus aliis, & ſimul contineretur honeſta diſciplina, atq; ordine decoro: item vt typi eſſent ordinis in regno Chriſti, id eſt, Spiritualis gubernationis Meſſiæ. Cerem. & Forenſes leges, ſiue eę diuinæ ſint, ſiue humanæ (modò bonę) congruunt quidem cum Decalogo: Sed tantùm neceſſaria conſequentia ducuntur ex eo, & ſubſeruiunt ei, tanquam determinationes quędam circũſtantiarũ. Hinc optimè cõſpicitur diſcrimen harũ legũ

quòd

quod tamen varium eſt, quia non eadem eſt gubernatio politiæ, & Eccleſiæ: nec idem eſt harum omnium legum finis: nec denique eodem modo omnes hæ leges abrogantur.

Præcipuum autem harum Legum diſcrimen ſumitur ex obligatione, tempore, & notitia, ſeu patefactione.

1. *Moralia precepta ſunt naturâ nota: Ceremonialia & forenſia non ſunt naturâ nota*, ſed pro diuerſitate cauſarum & circumſtantiarum inſtituuntur.

2. *Moralia omnes homines & ipſos etiam angelos obligant: Ceremonialia & forenſia tantùm populo Iſraelitico præſcripta fuerunt.* Ideoque Iob, Iethro, Naaman Syrus, & alij qui nominantur viri religioſi, hoc eſt, ex Ethnicis nati & inter eos viuentes, ſed tamen colentes Deum in populo Iſraelitico patefactum, non ſeruabant ceremonias Leuiticas, & tamen placebant Deo. Et oſtendunt ipſa præcepta de ceremoniis & forma politiæ, quòd tantùm poſteros Abrahami obligent, quos Deus ab aliis gentibus hac forma politiæ & cultus voluit diſcernere.

3. *Leges Decalogi ſunt perpetuæ in hac vita & poſt hanc vitam: Ceremoniales & forenſes certo tempore demum ſunt latæ à Deo, & rurſus abolitæ.*

4. *Leges morales loquuntur de obedientia interna & externa: Ceremoniales & forenſes tantùm de externa: etſi hæc ſine interna & morali obedientia non placeat Deo.*

5. *Leges morales non ſunt certis circumſtantiis definitæ, ſed ſunt generales*, vt tempus aliquod eſſe dandum miniſterio, & miniſterium eſſe conſeruandum: adulteros & fures puniendos: *Leges verò ceremoniales & forenſes ſunt ſpeciales*, ſiue circumſtantiarum determinatio, quæ obſeruandæ ſint in ritibus vel actionibus externis Eccleſiaſticis & Politicis: vt, ſeptimum diem eſſe tribuendum miniſterio: decimas & primitias eſſe dandas ſacerdotibus: adulteros lapipibus obruendos: fures quadruplo mulctandos eſſe.

6. Cere-

6. *Ceremoniales atq; etiam politicæ leges ſunt typi vel imagines aliarum rerum, quarum cauſa inſtitutæ ſunt: Morales nihil ſignificant, ſed ſignificantur per ceremonias & ritus.*

7. *Morales ſunt finis aliarum legum ſeu cultus Dei principalis: Ceremoniales & forenſes ſeruiunt moralibus præceptis,* vt his ritè præſtari poſſit obedientia: vt certum tempus & certi ritus ſeruantur in miniſterio publico Eccleſiæ, vt miniſterium ipſum ſeruari poſſit.

8. *Ceremonialia cedunt moralibus: Moralia non cedunt ceremonialibus.* Oſee 6.7 · mat 12.7.

Lex Moralis, Naturalis, ac Decalogus, differunt. Decalogus eſt ſumma legum moralium, quę in ſcriptura tota veteris ac N. Teſtamenti ſunt ſparſæ. *Naturalis lex* à morali non differt in natura integra: in natura autem corrupta legis naturalis bona pars obfuſcata eſt per peccata, & particula tantùm de obedientia Dei poſt lapſum reliqua manſit. Qua etiam de cauſa deus in Eccleſia repetiuit & declarauit integram ſuę legis ſententiam. Diſtinctiones harum legum tenendę ſunt, tum propter earundem diſcrimina, tum propter earum abrogationem, tum denique propter vſus earum cognoſcendos.

3. *Quis ſit vſus Legis.*

C*Eremoniarum & iudiciorum Moſaicorum primus & præcipuus vſus fuit pædagogia ad Chriſtũ & ipſius regnum,* hoc eſt, ſignificatio rerum ſpiritualium ac cœleſtium in Chriſti regno, Chriſti videlicet beneficia erga Eccleſiam, & Eccleſiæ officium erga Deum & Chriſtum. Galat. 3. *Lex pædagogus noſter fuit in Chriſtum.* Hoc Paulus de tota lege Moſis pronuntiat. De cultus autem & politiæ forma, id verum eſſe propter typum & ſignificationem regni Chriſti, ex profeſſo docet Epiſtola ad Hebr. ab initio cap. 4. vſque ad finem decimi, & omnia Scripturę loca, quæ ceremonias & regnum veteris populi ad Chriſtum referunt

vt Col.2: *Sumus circumciſi circumciſione non manufacta.* 1. Cor. 5. *Paſcha noſtrum pro nobis ſacrificatum eſt Chriſtus.* Pſa.110. *Tu es ſacerdos in æternum.* Dan. 9. *Vngetur Sanctus S. &c.* Ac de forenſibus dicitur. Ezech. 44. *In controuerſia ſacerdotes ſtabunt ad iudicandum, iuxta iudicia mea iudicabunt eam.* Ierem 23. *Ecce dies veniunt, dicit Iehoua, & ſuſcitabo Dauidi germen iuſtum, & regnabit rex, & proſperè aget, & faciet iudicium & iuſtitiam in terra.* Cùm autem non omnium legum allegoriæ in ſpecie ſint verbo Dei expreſſę: primùm *nulla eſt fingenda aut recipienda, niſi quæ fidei & dilectioni analoga ſit:* deinde *pro certis hæ tantùm habendæ ſunt, quæ ſcriptura probari poßunt:* Quę verò vel diſerta expoſitione, vel modis loquendi in Scriptura non docentur, poſſunt quidem vt alię ſimilitudines, quæ docendi cauſa adhibentur, tolerari, ſed tanquam certę & dogmatum probationes recipi non debent: Atque in iis, quæ in ſpecie declarata non ſunt, ſatis eſt in generali ſignificatione ſubſiſtere.

Secundò, *his tanquam viſibilibus notis & illuſtri diſcrimine, volebat Deus populum ſuum, apud quem verus Dei cultus, vt promiſſio de Meſſia erat depoſita, ab omnibus aliis gentibus diſcerni: idque propter ſuam gloriam,* vt verus deus & vera religio ab idolis & hominum commentis diſcerneretur; & *propter hominum ſalutem,* vt inquirentes Eccleſiam in mundo, inuenire & conſpicere eam poſſent. Deut.4. *Cuſtodite ergo & facite, quia hæc eſt ſapientia veſtra & intelligentia in oculis populorum, &c.* Et cap. 12. *Caue ne dicas, Quomodo colebant gentes illæ deos ſuos, ſic etiam ego faciam. Non facies ſic Iehouæ Deo tuo: quia omnem abominationem Iehouæ, quam odit, fecerunt diis ſuis, &c.* Eph.2. *Qui vtraque fecit vnum, intergerini parietis ſeptum ſoluit, inimicitiis, id eſt, lege mandatorum, quæ in ritibus poſita eſt, per carnem ſuam abolitis.*

Tertius vſus eſt *obedientia ſiue executio præceptorum moralium.* Quia enim lex moralis non tantùm internam, ſed etiam externam obedientiam requirit, cu-

ius

ius partes non poſtremæ ſunt vſus miniſterij Eccleſiæ & ordo politicus: hæc duo vt conſeruari poſſint, neceſſaria eſt multarum circumſtantiarum determinatio, ſine quarum æquabili forma & obſeruatione, ordo in Eccleſia & politia ſeruari non poteſt. Vt igitur in nouo teſtamento huic ordini conſeruando neceſſarias conſtitutiones in miniſterio & politia Deus reliquit liberas: ita in veteri teſtamento quę obſeruari voluit, ipſe ordinauit. Morale enim eſt, vt ſit publica & ſolennis Dei inuocatio & celebratio: Huius adminiculum & formam voluit eſſe ceremonias à ſe præſcriptas. Morale eſt, vt ſit iuſtus ordo iudiciorum, contractuum, pœnarum in politia: Hunc ordinem præſcripſit populo Iudaico legibus forenſibus. *ſunt* itaque *ceremoniæ appendix primæ, leges forenſes appendix ſecundæ tabulæ:* quia illæ de externa forma miniſterij Eccleſiæ ſiue cultus diuini, hæ de officiis magiſtratuum & ciuium illius politiæ erga magiſtratus & erga ſe inuicem præcipiunt.

Quartò, *fuit etiam illa multiplex ceremoniarum & rituum obſeruatio exercitium, & teſtificatio obedientiæ erga Deum.* Qui enim oneroſa & ingrata libenter & ſtudioſè exequitur, ſi id deo placere intelligat, is demum ſe diligere Deum, eique prompto animo parere oſtendit. Sic Abrahamo volenti mactare filium, Deus: *Nunc cognoui quòd times Deum. &c. Sic ceremonialia & forenſia veteris teſtamenti vocantur iugum.* Act. 15. *& ſeruitus.* Gal. 4.

Quintò, *ceremoniis pleriſque, videlicet beneficia Chriſti ſignificantibus, erat peculiaris obſignatio fœderis diuini ſiue confirmatio fidei.* Hoc enim eſt *eſſe ſigna fœderis,* Gen. 17. Ro. 4. Exo. 31. Ezec. 20. videlicet ſignificare ac teſtari, quæ beneficia deus per Meſſiam daret credentib.

Sextò, *Forenſes leges,* quandoquidem erant ipſa politiæ Moſaicæ forma: *conſeruationi politiæ & regni illius ſeruiebant vſque ad Meſſiæ aduentum.*

Septimò, *etſi iam leges ceremoniales & forenſes ita ſint abolitæ*

abolitæ, vt non requiratur earum obſeruatio, quantum ad typos attinet, tamen prepetuæ ſunt res, per eas ſignificatæ. Ac proinde ſunt noui teſtamenti confirmatio, non ſecus ac veteris teſtamenti oracula de Meſſia & eius regno. Sunt enim typi viſibiles promiſſiones. Cùm igitur in Chriſto, quæ vaticiniis de ipſo prędicta & veteribus typis adumbrata fuerunt, impleta eſſe videmus, & exhibitum eſſe, & hunc Ieſum in quem credimus, Meſſiam illum quondam promiſſum eſſe, nobis confirmatur Quamuis item ad ritus eoſdem ſeruandos non obligamur, tamen ex illis picturis veterib. quam ſpiritualem obedientiam, ſanctitatem, & cultum Deus in Eccleſia ſua perpetuò requirat, cognoſcimus. Hinc dicitur. Oſeæ. 14. *Reddemus vitulos labiorum noſtrorum* *Hebr.13. Per ipſum aſſiduè offeramus deo ſacrificium laudis, id eſt fructum labiorum confitentium nomini eius.* 1. Pet. 2. 5. *Ipſi quoque veluti viui lapides, ædificemini, &c. Hæc ad Anabaptiſtas* & ſimiles, qui vetus teſtamentum ex Eccleſia Chriſtiana explodunt, refutandos, ſufficiunt.

Porro legis moralis, cùm in ea propriè Dei cultus conſiſtat, & propter eam alię leges latæ ſint, alij & maiores vſus ſunt. De his prȩcipuè quȩrunt mentes, cùm audiunt genus humanum ſic in peccatum eſſe demerſum, vt reprobi ne incoare quidē poſſint obedientiam deo placentem: electi verò in hac vita perfectionem illius aſſequi nullo modo queant; & tamen Deum velle tam renatis quàm non renatis prædicari legem. Mirantur enim quorſum vrgeatur lex, cùm obedientia præſtari non poſſit. Hic naturam hominum corruptam ab integra diſcerni neceſſe eſt. In natura enim nondum per peccatum deprauata, fuerunt, & in natura perfectè reſtituta erunt hi duo vſus legis diuinę præcipui, quorum prior eſt integra hominis confirmatio cum Deo. Lucebat enim & lucebit in mente hominis, perfecta Dei & voluntatis diuinæ agnitio, eaque efficiebat & efficiet omnium inclinationum & actionum congruentiam cum hoc ordine

ordine diuino, hoc eſt, iuſtitiam perfectam coram Deo. Mens enim rectè iudicans, cor & voluntatem contumacia non deprauatam rectè gubernat. Quód autem & fuerit integra legis notitia in natura hominum non lapſa, & integram cum Deo conformitatem in ea effecerit, doctrina de imagine Dei teſtatur, ad quam homo erat conditus, & quæ per Chriſtum in nobis reſtituitur. Alter vſus legis in natura integra eſt bona conſcientia ſiue certa fiducia beneuolentiæ diuinę, & certa ſpes vitæ æternæ. Quia enim lex & obedientiam perfectam præcipit, & eam præſtantib. vitam æternam promittit; idcirco in natura non corrupta, ſicut obedientiam perfectam; ſic etiam præmij certam exſpectationem efficit, ſecundùm dicta Leui. 18. Ro. 10. Gal. 3. *Qui fecerit ea, viuet in eis.* Mat. 19. *Si vis in vitam ingredi, ſerua mandata.*

Sed in natura corrupta alij ſunt effectus ſiue vſus legis, partim accidentarij, partim reliqui ex propriis effectibus, quos habet in natura integra: partim in renatis, partim in non renatis. Vt igitur eſt tota Lex pędagogia ad Chriſtum, ſic & moralis: idque. 1. *quia eſt conſeruatrix, & cuſtos doctrinæ, ac diſciplinæ, & quidem diſciplinam quoque conſeruat extra Eccleſiam*, arcens videlicet manifeſta ſcelera, quæ oportet remoueri ante regenerationem. Deus conſeruauit partem legis in homine poſt lapſum, tum vt manerent reliquiæ imaginis Dei, nec homines omnino eſſent beſtię: tum vt coercerentur ſcelera manifeſta, quæ pugnant cum iudicio rectæ rationis, etiam in non renatis. Item, Quia nos docet deſperare de nobis, & quęrere iuſtitiam extra nos in Chriſto, ad quem nos hac occaſione perducit.

2. *Agnitio & accuſatio peccati in renatis, & non renatis. Per legem agnitio peccati. Peccatum non cognoui niſi* Ro. 3. 20.
per Legem. Nam etiam cupiditatem non noſſem, niſi Lex di- Rom. 7. 7.
xiſſet: Non concupiſces. Ad omnes pertinet hic vſus, etſi duplicem habet effectum, ſcilicet odium Dei, &

incrementum peccati in non renatis: at in Electis prę-parationem ad conuerſionem, ſeu regenerationem.

Etſi autem multi impij ſecuritate obcæcati, peccatum ad tempus non agnoſcant: omnes tamen accuſat lex, & tandem eos conſcientiæ terrores & cruciatus opprimunt. Renatis etiam, etſi nec damnationi ſint obnoxij, nec abſque peccati agnitione & deploratione viuant, neceſſaria tamen eſt legis concio & meditatio, vt reliquias peccati magis ac magis agnoſcentes, in vera pœnit. contineantur & proficiãt.

De vtroque autem vſu, nempe *de conſeruatione & diſciplina, & de agnitione peccati*, dictum eſt, *legem eſſe pædagogum ad Chriſtum*. Neq;. n. doceri poſſunt homines de Deo, neq; S. S. efficit fidem & conuerſionem in cordibus, niſi vitentur manifeſta flagitia, & non perſeueretur in ſceleribus contra conſcientiam. Ieſ. 66. *Reſpiciam ad pauperem & contritum ſpiritu, &c.* Rom. 8. *Si actiones carnis ſpiritu mortificabitis, viuetis: ſin ſecundùm carnem vixeritis, moriemini.* Neq; ſeriò liberationem à peccato & morte quærunt & expetunt, qui magnitudinem peccati non verè agnoſcunt. Ioh. 9. *Si cæci eſſetis non haberetis peccatum: nunc verò dicitis, videmus: Itaque peccatum veſtrum manet.*

Tertius vſus legis moralis eſt renatorum proprius, videlicet *informatio ad veros cultus*. Ea verò fit per doctrinam legis, docendo & hortando. Quia enim & ignorantia & dubitatio multiplex, & inclinationes prauę ſunt in ſanctis reliquę: non ſolùm continuo ductu verbi diuini, ſed etiam ſtimulis hortationum, ac meditatione voluntatis diuinæ aſſidua indigent, ne vel errent conſilio, vel etiam videntes quod rectum eſt, tranſuerſum agantur. Pſal. 1. *In lege Domini voluptas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.* Pſal. 19. *Lex Domini perfecta, conuertens animam, teſtimonium Domini fidele, ſapientem efficiens paruulum. Præcepta Domini recta, lætificantia cor: præceptum Domini purum, illuminans oculos: Etiam ſeruus admonetur per ea: in cuſtodiendo*

endo eo merces multa eſt. Pſal. 119. Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen ſemitis meis. Ier. 31. Dabo legem meam in medio eorum, & in corde eorum deſcribam eam. Idcirco videmus etiam Chriſtum & Apoſtolos non tam profanis & impiis, quàm renatis & piis legis præcepta & explicationem proponere. In non renatis eſt etiam regula actionum ante conuerſionem: at non regula gratitudinis erga Deum, ſicut in renatis. Contra hunc vſum legis nonnulli obiiciunt locum. Rom. 7. *Mortificati eſtis legi in corpore Chriſti, vt eſſetis alterius, qui ex mortuis excitatus eſt, vt fructum feramus Deo.* Gal. 2. *Ego per legem mortuus ſum, vt Deo viuerem: vnâ cum Chriſto crucifixus ſum: viuo autem non ampliùs ego, ſed viuit in me Chriſtus, & vitam quam nunc viuo in carne, viuo per fidem Filij Dei, &c.* Si igitur mortui ſumus legi, & Chriſti ſumus, qui in nobis viuit, non iam legis magiſterio, ſed à ſolo *Chriſto vita noſtra regitur.* Sed cum ipſe Apoſtolus dicat Rom. 3. *per fidem non inanem reddi, ſed ſtabiliri legem*: hæc phraſis, *mori legi*, non ſignificat eximi à legis obedientia, ſed à condemnatione liberari, & ab irritatione peccati, quam lex efficit in non renatis, dum Chriſto inſiti, habemus in ipſo & plenam ſatisfactionem pro peccatis, propter quæ lex condemnabat nos, & Spiritum regenerationis flectentem corda, non ad odium legis, quo prius ardebant, ſed ad obedientiæ & iuſtitiæ ſtudium. Idcirco addit. Rom. 7. *Vt eſſetis alterius, qui excitatus eſt ex mortuis, vt fructum feramus Deo.* Item: *Liberi ſumus à lege, mortuo eo in quo detinebamur, vt ſeruiamus in nouitate Spiritus, ac non in vetuſtate literæ.* Gal. 2. *Per legem*, ſcilicet accuſantem peccata, & terrentem conſcientias, *legi mortuus ſum*, id eſt, deſij in lege, & cæpi in Chriſto iuſtitiam quærere: hoc. n. eſt quod addit *vnâ cum Chriſto crucifixus ſum*, nimirū participatione meriti Chriſti, & mortificatione peccati, *vt Deo viuerem*, i. ſecundùm voluntatem Dei in lege expreſſam. *Is enim Deo viuit*, qui Deo obtemperat, & ſua obedientia eum honore afficit. Hoc autem in natura corrupta non

efficit legis concio, niſi à lege ad Chriſtum tranſeatur per fidem, vt ille in nobis viuat, & nos in eo, id eſt, ſit in nobis efficax per S.S. primùm *dicendo in cordibus conſolationem de remiſſione peccatorum*, deinde *nos ſibi conformes faciendo per regenerationem*, vt non ampliùs lex nos condemnet & iram operetur: ſed *delectemur lege Dei, quod ad interiorem hominem*. Rom. 7. Sic igitur à lege liberamur, & legi morimur, ſic viuit in nobis Chriſtus, vt incipiamus delectari lege, & iuxta eius præſcriptum vitam inſtituere. Non enim aliam iuſtitiam, aut aliam imaginem Dei Chriſtus per Spiritum ſuum in nobis reſtituit, quàm quæ in natura condita, quę per peccatum obſcurata, & in lege deſcripta eſt, nec alius eſt Spiritus, legis diuinæ author, & effector conformitatis cum deo, in natura integra & reſtituta.

Citant & dictum Ier. 31. *Feriam cum domo Iſraelis fœdus nouum, non ſecundùm fœdus quod pepigi cum patribus eorum, &c.* Hìc aiunt, *non antiquum fœdus, quod eſt lex, renouaturum, ſed nouum ſe percuſſurum dicit, quod eſt Euangelium. Non igitur lex, ſed tantùm Euangelium in Eccleſia Chriſtiana docendum eſt.* Sed conſtat, *fœdus nouum* non quod ad ſubſtantiales, ſed tantùm quod ad accidentales partes ſiue conditiones & circumſtantias, diuerſum eſſe à veteri. Etſi enim veteres vmbræ ac typi obſcuri ſunt ſublati, & clariſſima concio, de impletis per Chriſtum oraculis & figuris, ſucceſſit, & gratia S. ſancti largiùs in homine effuſa eſt in nouo quàm in veteri teſtamento: tamen & ſalutis conſequendæ & Spiritualis Dei cultus eadem fuit olim ratio, quæ nunc eſt. Teſtantur hoc ipſa Ieremiæ verba: *Legem meam*, non ſanè aliam, ſed eandem, quam olim eis dedi, *inſcribam in corde eorum. Ego ero illis Deus, & ipſi erunt mihi populus: propitius ero iniquitati eorum, & peccati eorum non recordabor ampliùs*. Hę enim conditiones fœderis: tam in veteri, quàm in nouo, reperiuntur: niſi quòd hæc non ſunt legis ſed Euangelij propria beneficia, quas duas veteris & noui teſtamenti partes hìc

inter

Inter ſe opponit Propheta, *Legem antiquum,Euangelium, nouum fœdus*,tanquam principalem parte fœderis,appellans. ideoque nouo fœderi aſcribit hæc bona, quia ex eo pendebat quicquid gratiæ Dei contingebat veteri Eccleſiæ, & in eo pleniùs patefacta & exhibita ſunt per Chriſtum, quæ etiam in veteri propter eum promittebantur & dabantur. Si igitur legem priùs inſcriptam tabulis lapideis,inſcribere vult deus in nouo fœdere hominum cordibus, non abolet, ſed confirmat eam per prædicationem Euangelij, qua regenerantur corda, vt obedire legi incipiant: ac proinde diſcrimen legis & Euang.tradens, ita nouum fœdus antiquo ſubſtituit, vt partem fœderis eam quæ eſt lex moralis, retinendam & cordibus inſcribendam dicat.

Sin autem vrgebunt illa verba: *Non docebit quiſquam proximum ſuum:omnes enim cognoſcent me, &c.*Vt colligant, *non eſſe iubendos homines in nouo teſtamento, vt agnoſcant Deum: vltrò enim agnituros eum, & obtemperaturos ei:*nimis craſſè hallucinantur propter effectum in nouo teſtamento maiorem & pleniorem,remouentes cauſam inſtrumentalem. Vt enim agnoſcant Deum,& ſponte ipſi obtemperent homines, efficit Spiritus S. per legis & Euangelij doctrinam. Neque ſequitur *eos non obligari, aut hortationis ſtimulis vrgendos eſſe, quia vltrò faciant officium:* longè enim aliud eſt obligatio & hortatio, quàm coactio. *Duplici igitur ratione locum habet lex in erudiendis renatis*, vt videlicet ex ea voluntatem Dei diſcant, & per eum ad voluntariè obtemperandum Deo magis ac magis incitentur.

4. *Teſtimonium de Deo oſtendens quòd ſit Deus, item quis ille ſit, & qualis*. Hic vſus legis eſt minus principalis, vt etiam ſequentes,qui verò præcedunt ſunt principales Legis vſus. 5. *Teſtimonium monſtrans Eccleſiam:* quia in ſola Eccleſia Lex eſt integra, extra eam corrupta. 6. *Teſtimonium de præſtantia humanæ naturæ ante lapſum, & futura in vita æterna*, id eſt, commonefactio de imagine Dei in homine.7. *Teſtimonium de vita æterna.*Seruari

enim à nobis debet Lex, quæ nobis non eſt fruſtra lata. Cùm igitur in hac vita Lex finem ſuam non aſſequatur in nobis, aliam vitam poſt hanc reſtare neceſſe eſt, in qua ſecundùm Legis præſcriptum ſit viuendum, vt ita tandem aliquando Lex à nobis impleatur.

4. *Quid Lex differat ab Euangelio.*

LEx ab Euangelio differt, 1. *Patefactione*: Lex naturâ nota eſt: Euangelium diuinitus patefactum. 2. *Subiecto ſeu doctrina*. Lex docet quales eſſe debeamus & quid præſtare: Euangelium autem quomodo tales euadere poſſumus: in Chriſto ſcilicet. 3. *Promiſſionibus*. Lex promittit vitam æternam & omnia bona cum conditione propriæ & perfectæ iuſtitiæ, atque obedientiæ in nobis: Euangelium illa promittit cum conditione fidei in Chriſtum, qua obedientiam alienam pro nobis præſtitam, Chriſti videlicet, amplectimur. Cum hac autem conditione fidei coniuncta eſt indiſſolubili nexu conditio nouæ obedientiæ.

5. *Quatenus Lex abrogata ſit.*

TOta lex abrogata eſt credentibus, 1. *Quod ad iuſtificationem*: quia iudicium non fertur ſecundùm Legem (illud enim iudicium nos damnaret ac perderet) ſed ſecundùm Euangelium. 2. *Quod ad coactionem*. Nos ſumus ſub gratia: Ideo Spiritu Chriſti excitamur ad præſtandam Legi obedientiam voluntariam. Quia verò tota Lex credentibus eſt abrogata, vtiq; & Lex moralis iis abrogata eſt, eodemque reſpectu, nempe quod ad iuſtificationem, ſeu damnationem, & quod ad coactionem violentam. Non enim obedientiam ampliùs extorquet, tanquam Tyrannus, aut herus ſeruum nequam cogens ad obedientiam: quia Chriſtus obedientiam ſpontaneam Spiritu ſuo in nobis inchoat. *Obiect. Lex & Prophetæ vſq; ad Ioannem. Si ergo tum primùm Lex moralis abrogata fuit, quod ad condemnationem, quum Chri-*

ſtus fuit manifeſtatus in carne, ſequitur eos fuiſſe ſub condemnatione, qui ante aduentum Chriſti vixerunt. *Reſp.* Fuit abrogata Lex, quod ad condemnationem, tam in veteri Teſtamento credentib. quàm his, qui in Nouo ſunt: Illis qui in veteri vixerunt, quod ad efficaciam: his in Nouo, quod ad impletionem & exhibitionem.

Leges Ceremoniales & Forenſes prorſus abrogatæ ſunt, quod ad obedientiam, vt non neceſſe ſit eas ampliùs ſeruari. 1. *quia debebant durare tantùm vſq; ad aduentum Meſſiæ. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus eſt. Et poſt hebdomadas ſexaginta duas occidetur Chriſtus, & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt: Et ciuitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo: & finis eius vaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio. Ipſe eſt pax noſtra, qui vtraque fecit vnum, & integerinum parietis ſeptum ſoluit, inimicitiis, id eſt, lege mandatorum, quæ in ritibus poſita eſt, per carnem ſuam abolitis.* Ceremoniales ergo leges per Chriſtum, cuius erant typus, ſunt ſublatæ: id quod etiam Stephanus oratione ſua demonſtrat: item author Epiſtolæ ad Hebræos. 2. *Quia exhibito Meſſia typi ceſſant, quales erant leges illæ ceremoniales. Quæ ſunt vmbra rerum futurarum, at corpus eſt Chriſti.* Ceremoniales autem dicuntur perpetuæ, *quia duraturæ erant vſque ad aduentum Meſſiæ. Item quia eorum ſignificata ſunt æterna.*

Gen.49.10. Dan.9.26. Eph.2.14. Act.7.7. Heb.1.1. & 9. Col.2.17.

De politicis legibus hoc obiicitur: *Optima & iuſtiſſima politiæ forma eſt ſequenda. Sed melior aut iuſtior eſſe nulla poteſt ea, quàm Deus ipſe in populo ſuo conſtituit: Ergo eſt retinenda.* Reſponſio. Huius argumenti vel Maior diſtingui, vel Minor negari poteſt, addita declaratione. Quod enim in legibus poſitiuis, hoc eſt, determinantibus circumſtantias officij magiſtratuum ac ſubditorum ac ciuium erga ſe inuicem, vnoquoque loco ac tempore eſt iuſtiſſimum, id ſequi debent legum latores. At in forma politiæ Moſaicæ multa ſunt ad illius gentis, regionis, temporis, & cultus ceremonialis rationem accommodata, quorum obſeruatio iam neque

iuſta neque vtilis futura eſſet, quia cauſæ cur illę leges tunc ferrentur Iudæis ſublatæ aut mutatæ ſunt: vt *de libello repudij, de ducendis viduis cognatorum.* Non igitur vult Deus omnes gentes atq; ætates, ad eas leges alligari. Cuius rei argumentum eſt, quòd etiam ipſo tempore, quo leges iſtas volebat ſeruari, non omnes gentes, ſed tantùm poſteros Abrahami ad eas adſtrinxit, & tamen iuxta aliorum quoque gentium leges politicas non impias, viuentes ipſi placuerunt: vt Naaman Syrus, & quicunque ex gentibus conuertebantur, nec tamen ſeruabant ceremonias & leges forenſes Iudæorum. Et Paulus. Ro. 13. non tantùm iuxta leges Moſaicas imperantibus, ſed etiam aliis magiſtratibus ſub quorum imperio viuimus, *tanquam ordinationi diuinæ obtemperandum eſſe dicit,* quatenus nihil Dei præceptis repugnans præcipiunt. Et ipſe vtebatur legibus Romanis, cùm *appellaret Cæſarem, & ciuem Romanum indemnatum vinciri ac cædi nefas eſſe diceret.*

Quòd ſi hinc aliquis inferat: *Quandoquidem aliarum politiarum, vt Atticæ, Romanæ, &c. legibus vti licet, multò magis licere illius politiæ formam imitari, quæ ab ipſo Deo immediatè conſtituta fuit:* facilè concedimus magiſtratus ac legiſlatores prudentes non minùs ex ea quàm ex aliis politiis poſſe ſumere, ſi quid ſuis ſubditis & temporibus ſit conueniens, modò abſit neceſſitatis opinionio, hoc eſt, non eò præcipiatur aut retineatur, quòd per Moſen hoc præceptum ſit populo Iudaico: ſed quia rationes probabiles ſint, quare nunc etiam ſic agatur, & cauſæ ſi mutentur, has etiam leges authoritate publica mutandi libertas retineatur.

Porro licet Ceremoniales & Politicæ leges penitus abrogatæ ſunt etiam quod ad obedientiam, non tamen eodem modo Moralis lex eſt abrogata. Hæc ſiquidem exhibito Chriſto deſiit quidem, *quod ad maledictionem, & coactionem, ſed minimè quod ad obedientiam.*

Rationes firmæ & illuſtres ſunt. Primò *Filius Dei non ideo eſt factus Mediator, aſſumpſit formam ſerui, factus*

eſt

eſt obediens Patri vſque ad mortem crucis, & nos ab execratione legis redemit, vt in peccatis & inimicitia cum Deo perſeueremus, ſed vt nos à peccato liberaret, cum Deo reconciliaret, & nos rurſus Deo conformes, & templum Dei faceret. Si igitur finem hunc habuit, propter quem liberaret nos à maledictione legis, non ſimul ſuſtulit obligationem ad obedientiam. Hoc enim eſt Mediatoris officiũ, expiare peccata admiſſa, & facere, ne in poſterum offendatur pars offenſa, ab ea parte quæ offenderat.

Secundò, *quò plura & maiora ſunt erga nos Dei beneficia, tantò magis obligamur ad præſtandam ipſi gratitudinem*, hoc eſt, ad viuendum ſecundùm ipſius voluntatem & legem. Iuſtificati autem & renati per fidem in Chriſtũ acceperunt plura & maiora beneficia à deo quàm alij. Hæc enim accedunt ad creationem, ſuſtentationem, & beneficia piis & impiis communia. Ergo magis pòſt quàm ante regenerationem & iuſtificationem obligamur ad obedientiam legi diuinæ præſtandam. Idem confirmant multa teſtimonia. vt Mat. 5. *Ne exiſtimate veniſſe me vt diſſoluam legem & Prophetas: non veni vt diſſoluam, ſed vt impleam.* Hoc de omnibus partibus legis dicitur, ſed præcipuè de morali. *Implet enim Chriſtus totam legem quatuor modis.* Primò ſua ipſius iuſtitia. Solus enim Chriſtus perfectè obedientiam, qualem lex requirit, præſtitit: & quia Dei filius, & de Spir.S. conceptus eſt, & quia non poterat pro nobis ſatisfacere, niſi ipſe careret omni labe peccati: Heb 7. *Talis nos decebat pontifex, pius, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, &c.* Secundò, *perſolutione pœnæ ſufficientis pro noſtris peccatis.* Rom. 8. *Cum enim legis impotentia nihil poſſet in carne, Deus ſuo ipſius filio miſſo, conformato carni peccato obnoxiæ, idque pro peccato, condemnauit peccatum in carne, vt illud ius legis compleatur in nobis, qui non ſecundùm carnem ambulamus, ſed ſecundùm Spiritum.* 2. Cor. 5. *Fecit vt qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum eſſet, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in eo.* Atque hæc typorum legalium impletio, & pœnæ, quam nos debebamus, perſolutio

lutio, eſt ea ipſa, de qua dictum eſt, legis abrogatio. Tertiò autem *implet Chriſtus legem in nobis ſuo ſpiritu, nos per eum reformans ad imaginem Dei*, vt nos etiam in hac vita inchoemus obedientiam internam & externam, quam lex à nobis requirit, eamque integram præſtemus in vita æterna. Vtrunq; horum, videlicet pœnam pro nobis à Chriſto perſolutam, & iuſtitiam in nobis inchoatam, intelligit Paulus cùm dicit, *ius ſiue iuſtitiam legis compleri in nobis ſecundùm ſpiritum ambulantibus*: Et de datione Spiritus ſancti & regeneratione, quæ fit per & propter Chriſtum, ex profeſſo agit Paulus Rom. 6. & 7. Quartò, *implet legem docendo*, hoc eſt, repurgando ab erroribus & corruptelis, & reſtituendo veram eius doctrinam & intelligentiam, id quod facit Mat. 5. 6. & 7. Si igitur & docet & reſtituit Chriſtus obedientiam legis in nobis, non abolet legem, quantum ab obedientiam attinet. Idem Paulus docet Rom. 3. *Legem igitur inanem reddimus per fidem? Abſit. imò legem ſtabilimus. Per fidem autem, ſiue iuſtitiam fidei, ſtabilitur lex, non ſolùm confeſſione ſiue approbatione iudicij & accuſationis legis aduerſus nos*, quòd videlicet non præſtemus debitam obedientiam legi, ſiquidem iuſtitiam extra nos in Chriſto quærimus: *& ſatisfactione*, quia fide applicatur nobis Chriſti ſatisfactio, æquipollens pœnæ æternæ, quam lex nobis non preſtantibus integram obedientiam irrogabat: per hanc igitur fidem fit, vt ſine lege quidem, hoc eſt, non propria obedientia, ſed tamen non contra legem, hoc eſt, non ſine alterius pro nobis perfecta ſatisfactione, iuſtificemur coram Deo: *ſed ſtabilitur etiam inchoatione nouæ obedientiæ in hac vita, & eius perfectione in vita cæleſti.* Act. 15. *Fide purificans corda eorum.* Gal. 3. *Nos ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus.*

Hæ & ſimiles aſſeuerationes, quòd Decalogus in nouo teſtamento ſit docendus, & præcepta Chriſti & Apoſtolorum cum Decalogo congruentia, euidentiſſimè refutant impietatem Antinomorum, Libertinorum, & ſimilium, qui legem in Eccleſia Chriſtiana non

docendam

docendam eſſe contendunt. Colligitur idem ex doctr. de vſu legis diuinæ, qui cùm perpetuus ſit in Eccl. ipſam quoque legem perpetuam eſſe conſequitur. Quod vt manifeſtius ſit, præcipuæ obiectiones conſiderentur.

Prima: *Chriſtus non eſt legis lator: ſicut dicitur, Lex per Moſen data eſt, Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Ergo nec ipſe, nec miniſtri Euangelij debent docere legem.* Reſp. ad antecedens. *Non eſt legis lator*, quod ad principale officium Mediatoris attinet. Hoc enim eſt proferre Euan. è ſinu Patris, intercedere & fieri victimam pro nobis, & dato S.S. nos Deo reconciliare. Sed tamen pars huius officij eſt, monſtrare ac tollere errores quib. lex corrumpitur, & puram doctrinam proponere hoc fine, vt animi ad audiendam concionem Euan. quæ Meſſiæ propria eſt, præparentur, & conuerſi doceantur, quam gratitudinem pro redemptionis beneficio deus ab ipſis requirat. *Eſt igitur legis lator Chriſtus*, quatenus eſt Deus, & author legis cum Patre: quatenus autem eſt Mediator, non eſt quidem legislator, quia non promulgat legem, vt.1. Io. 2. dicitur: ſed tamen eſt legis repurgator & inſtaurator: idque non principaliter, ſed vt principale Mediatoris officium, videlicet reconciliationem & ſaluationem poſſit efficere. Eadem de miniſtris Euangelij eſt reſponſio, ſiquidem illi non aliam quàm Chriſtus tradidit, doctrinam Eccleſiæ proponere debent.

Ob.2. Qui legi per pœnam ſatisfacit, non obligatur ad obedientiam: quia aut ad pœnam, aut ad obedientiam lex obligat, non autem ſimul ad vtrumque. At nos per Chriſti pœnam ſatisfecimus legi. Ergo non obligamur ad obedientiam. Reſp. Maior diſtinguitur. Primò, *qui pœnam ſufficientem paſſus eſt, non obligatur ad obedientiam*, ſcilicet eandem illam, propter cuius omiſſionem pœnas luit: ſed poſtquam pro peccato admiſſo per pœnam eſt ſatisfactum, nihilominus obligatur deinceps ad obediendum legi, aut ad nouam pœnam ferendam, ſi noua inobedientia legem violarit.

Secundò

Secundò, qui per pœnam non propriam, ſed alienam ſatisfecit, & in gratiam ſine ſua ipſius ſatisfactione receptus eſt, is etiamſi non ad ſatisfactionem pro peccatis, tamen ad gratitudinem præſtandam obedire legi, hoc eſt, ad voluntatem illius, per quem redemptus, & à quo in gratiam receptus eſt, vitam inſtituere debet. Non enim ideo quiſquam punitur propter peccatum admiſſum, aut ab eius culpa liberatur, vt in eo perſiſtat, ſed vt deſinat in poſterum peccare, & offendere eum cui reconciliatus eſt. Sic igitur & nos, quia Chriſtus pro peccatis noſtris ſatisfecit, non ad præteriti, ſed ad futuri temporis obedientiam præſtandam obligamur. Atque hanc ipſam non ad peccatorum quę admiſimus, vel admittimus, vel admiſſuri ſumus, expiationem ſiue compenſationem, ſed ad gratitudinem pro Chriſti beneficio, quo à peccato & morte liberati ſumus. Hoc Paulus docet Rom. 6. *Qui mortuus eſt, liber eſt à peccato.* Item. *Ita etiam vos colligite, vos ipſos, tum mortuos eſſe peccato, tum verò viuere Deo, per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum. &c.*

Ob. 3. Chriſtiani non reguntur lege, ſed ſpiritu regenerationis, iuxta dicta, Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Item: *Iuſto non eſt lex poſita. Ergo non eſt docenda in Eccleſia Chriſtiana.* Reſpond. antecedenti. Non reguntur, id eſt non coguntur lege & metu pœnæ ad qualemcunque diſciplinam, ſicut impij: ſed tamen lege diuina docentur, qui cultus deo placeant, & S. S. voce legis ad docendos ipſos & flectendos ad obedientiam non coactam aut hypocriticam, ſed veram & ſpontaneam, vtitur, ita vt non tantùm lex imperet eis quid faciendum ſit, ſed etiam ſpiritus gratiæ obediendi facultatem ipſis ſuggerat. Hoc. n. eſt, *non eſſe ſub lege, & iuſto non poſitam eſſe legem.* Manet autem obligatio & doctrina, etiamſi condemnatio & coactio tollatur. Nam ad hoc ipſum obligamur, vt quàm maxime ſpontanea ſit obedientia. Rom. 8. *Debitores ſumus non carni, vt ſecundùm carnem viuamus, &c.*

Obiect.

Obiect. 4. *Lex non eſt neceſſaria ad ſalutem. Ergo non eſt docenda in Eccleſia.* Reſponſio. Eſt fallacia à dicto ſecundùm quid ad dictum ſimpliciter. Etſi enim non eſt ad hoc neceſſaria, vt obedientia noſtra erga illam ſeruemur: tamen ad alia eſt neceſſaria, vt in doctrina de vſu legis dicendum eſt.

Ob. 5. *Col.* 2. *In Chriſto ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ reconditi.* Item: *In ipſo eſtis conſummati. Ergo non eſt opus lege in Eccleſia Chriſti.* Reſponſio. Eſt fallacia conſequentis, quia proceditur à poſitione totius ad negationem partis. Tota ſapientia & ſcientia, id eſt, doctrina Chriſti nobis ab ipſo tradita eſt ſufficiens & neceſſaria Eccleſiæ. At pars illius doctrinæ eſt etiam lex moralis: quia non tantùm fidem, verùm & pœnitentiam in nomine ſuo prædicari Chriſtus iuſſit & ipſe legem tradidit atq; explicauit. Conſummatio igitur ſapientiæ & ſalutis noſtrę, quam habemus in Chriſto, non excludit legis doctrinam, ſed eam includit potiùs atque comprehendit.

Quomodo diuidatur Decalogus.

CONſeruanda eſt diuiſio Decalogi, quia facit ad intellectum præceptorum. Nam. 1. *Docet in aliis præcipi mediatum cultum, in alis immediatum.* 2. *Admonet de gradibus obedientiæ, ac docet cultum primæ tabulę eſſe præcipuum.* Cæterum *triplici ratione Decalogus diuiditur.*

1. *Diuiditur Decalogus in duas tabulas à Moſe & Chriſto: quarum prior complectitur officia erga Deum immediaté.* Hæc diuiſio nititur eo, quòd Chriſtus & Paulus referunt totam Legem ad dilectionem Dei & proximi: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua. Iſtud eſt primum, & magnum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic, Diliges proximum tuum vt teipſum.* Mat. 22. 37. 38. 39.

2. *Diuiditur Decalogus in præcepta decem, quorum quatuor primæ, ſex autem reliqua ſecundæ Tabulæ tribuuntur.* Huius diuiſionis confirmationem vide in Defenſione Catechiſmi Heidelbergenſis. Oppugnant autem hanc

diuiſionem, qui primum & ſecundum præceptum conantur in vnum contrahere, ac præceptum decimum contrà diuidere in duo. Iſtorum errorem vt refutemus, iam pręcipuas rationes proferemus in medium, quibus hæc diuiſio confirmatur. *Diſtincta ſunt præcepta, quæ diſtinguuntur ſententiis, vel quorum diſtinctæ ſunt ac diuerſæ ſententiæ.* Primum & ſecundum pręceptum differunt ſeu diſtinguuntur ſententiis. Ergo ſunt præcepta diuerſa. *Primum* tradit quis ſit colendus, nempe ſolus verus Deus: *ſecundum* docet quomodo ſit colendus Deus, nempe non hominum inuentis. Ita ex aduerſo, *decimum præceptum non poteſt in duo pręcepta diuidi.* Nam quę illic dicuntur de concupiſcentia, vnam atque eandem habent ſententiam: ideoq; ſcriptura vno etiam nomine illa complectitur. *Non concupiſces. Cupiditatem non noſſem, niſi Lex dixiſſet, Non concupiſces.* Quòd ſi propterea decimum præceptum diuidi deberet in duo diuerſa præcepta, quia diuerſarum rerum non concupiſcendarum illud facit mentionem, ſequeretur tot eſſe præcepta numeranda, quot in ſingulis præceptis recenſentur ſpecies.

2. *Præcepta, quæ differunt inter ſe verſibus & periodis, etiam differunt, & à Moſe diſtincta ſunt.* Primum igitur præceptum differt à ſecundo, quia Moſes hæc duo præcepta verſibus & periodis diſtinxit. Contrà, quæ traduntur à Moſe in decimo pręcepto, vna periodo comprehenduntur: proinde illa omnia quoq; ad vnum pręceptum coniunctim referenda ſunt. 3. *Moſes verba decimi præcepti* (quę aduerſarii diuidere conantur in duo præcepta, in nonum & decimum) *tranſponit in Exodo & Deuteronomio.* Nam primo loco dicitur in Exod. *Non concupiſces domum proximi tui*, deinde ſequitur, *Non domum, &c.* Si velint igitur aduerſarii hoc decimum in duo diuidere pręcepta, neſcient vtrum debeat eſſe nonum, vtrum verò decimum: imò hac ratione Moſen, atq; Deum ipſum loquentem per Moſen, accuſabunt leuitatis, quaſi ſecum ipſe pugnet.

Hac igitur verborum tranſpoſitione, ſatis per Moſen Spiritus ſanctus declarat, ſe velle vnum duntaxat eſſe præceptum, quæcunque vna periodo coniunctim comprehenſa in decimo præcepto leguntur. 4. *Authoritas admodum locuples eſt, qua hæc decalogi diuiſio confirmatur.* Iudæi enim eruditiſſimi, Philo, Ioſephus, ita partiuntur decalogum. Eodem modo decalogum diuidunt Græci ſcriptores Eccleſiaſtici. vt Zonaras, Origines, Athanaſius, Gregorius Nazianzenus, Chryſoſtomus, & Nicephorus. Huic eidem ſententiæ ſubſcribunt & Eccleſiaſtici ſcriptores Latini, vt Hieronymus, Ambroſius, Sulpitius Seuerus, & Auguſtinus. Ergo à nobis reſtituito eſt facta, non immutatio Decalogi.

3. *Diuiditur Decalogus ſecundùm materiam ſubiectam, vt ſecundùm res ipſas, quæ iubentur aut prohibentur in Decalogo.* Porro, generaliter in Decalogo pręcipitur cultus Dei, & contrarium diuino cultui vetatur. *Cultus autem Dei eſt vel immediatus,* cùm opera moralia immediatè Deo pręſtantur: *vel mediatus,* cùm opera moralia proximo pręſtantur propter Deum. *Immediatus Dei cultus eſt vel internus, vel externus. Internus in eo conſiſtit, partim, vt verum Deum colamus, ac vero Deo præſtetur,* quod ſancitur in præcepto primo: *partim, vt modus ſeu forma cultuum legitima ſit, ſiue fuerint cultus interni, ſiue externi.* Hæc forma in ſecundo præcepto docetur. *Externus eſt aut priuatus, aut publicus. Priuatus continet opera moralia ſingulorum priuata, quæ ab vnoquoq; ſemper præſtari debent:* & cultus hic priuatus in tertio præcepto traditur. *Publicus conſiſtit in ſanctificatione Sabbathi,* & traditur in quarto præcepto. *Mediatus Dei cultus, qui continet officia erga homines vel proximos, traditur in ſecunda tabula: atq; hic ſimiliter eſt vel externus, vel internus.*

Mediatus cultus externus conſiſtit partim in officiis ſuperiorum erga inferiores, & contrà: de quibus officiis (vt de ordine etiam politico ſub iis comprehenſo) agitur in quinto Præcepto: *Partim, de officiis proximorum*

erga

erga proximos, quę reliquis præceptis ſtabiliuntur: *eaque ſunt vel vitæ & ſalutis hominum conſeruatio*, quæ in pręcepto ſexto: *vel conſeruatio caſtitatis, & coniugiorum,* quæ in ſeptimo: *vel rerum ſeu poſſeſſionum*, quæ in octauo: *vel veritatis conſeruatio*, quæ in nono pręcepto continetur. *Mediatus cultus internus, vel interna officia cultus mediati conſiſtunt in interna cordis affectione: namq́; ea ſunt ipſa affectionum hominum erga proximum rectitudo,* quæ includenda eſt omnibus pręceptis præcedentibus, ac pręcipitur in decimo præcepto.

7. *Quæ ſit ſententia Decalogi, & ſingulorum eiuſdem præceptorum.*

DVæ ſunt hîc partes. 1. *De ſententia Decalogi in genere.* 2. *De ſententia ſingulorum præceptorum in ſpecie.*

Regulæ de ſententia decalogi in genere.

1. *Lex moralis vel Decalogus eſt intelligendus ſecundùm interpretationem Scripturæ,* hoc eſt, ſecundùm declarationem Prophetarum, Chriſti, & Apoſtolorum: non autem ſecundùm iudicium humanum, aut Philoſophicum tantùm. Coniungenda eſt explicatio paſſim ſparſa in Scripturis, non autem eſt hærendum in breuibus illis pręceptis: nec philoſophia moralis ſufficit ad interpretationem, cùm non contineat illa niſi particulam Legis: atq; hoc eſt vnum diſcrimen Philoſophiæ ac doctrinæ Euangelij, quę traditur in Eccleſia.

2. *Decalogus poſtulat in omnibus præceptis obedientiam internam & externam perfectam, non tantùm partibus, ſed etiam gradibus,* id eſt, vt non tantùm in omibus officiis, ſed etiam in officiorum gradibus deo obtemperemus.

Deu.27.26. *Maledictus qui non manſerit in omnibus.*

Gal.3.10. 3. *Primum præceptum debet includi reliquis omnibus,* id eſt obedientia primi præcepti debet eſſe cauſa impulſiua & finalis obedientiæ erga reliqua pręcepta, alioqui non eſt cultus Dei, ſed hypocriſis, quicquid agamus: omnia ſiquidem quę traduntur, ac præcipiuntur in reliquis pręceptis, agere debemus propter dilectionem Dei. Hac nempe ſola de cauſa, quia Deum amamus,

&

& quia agimus omnia, vt ipſum celebremus. Prælucere igitur primum Decalogi præceptum cæteris omnibus tam ſecundę quàm primæ tabulæ, & quaſi in illis includi oportet. Hanc regulam Paulus tradit 1. Cor.10. *Siue igitur editis, ſiue bibitis, ſiue quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*. Ex his duabus regulis multa fiunt manifeſta: videlicet, quòd *nemo in hac vita præſtet integram obedientiam legi: quòd virtutes non renatorum ſint peccata coram Deo*, quia neque cum interna obedientia coniunctæ ſunt, nec ex primi præcepti obedientia proficiſcuntur, & ad illud referuntur, cùm verum Deum non agnoſcant, ac proinde ſunt vmbra obedientiæ & hypocriſis quam Deus ſeueriſſimé condemnat. Ieſ. 29. *Propterea quòd populus iſte appropinquat ore ſuo, & labiis ſuis honorat me, cor autem ſuum longè facit à me, Ego addo vt mira faciam in populo iſto*. Roma. 14. *Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt*. Item, quòd *vera obedientia non poſſit inchoari niſi per fidem, agnito Mediatore & dato S.S.* Act. 15. *Fide purificans corda eorum*. Gal. 2. *Vitam quam nunc viuo in carne, viuo per fidem Filij Dei*. Non enim verè agnoſcitur aut diligitur Deus ſine fide in Chriſtum. Ioan.5. *Qui non honorat Filium, non honorat Patrem*. Item, quòd *obedientia noſtra in hac vita, cùm tantùm ſit inchoata, non poſſit placere Deo, niſi propter imputatam nobis Chriſti ſatisfactionem*. Eph.1. *Gratis effecit nos ſibi gratos in illo dilecto*. Deniq; quòd *in vera conuerſione inchoetur obedientia ſecundùm omnia præcepta*. qui enim verè diligit Deum, is ſine exceptione omnibus ipſius præceptis ſeſe ſubiicit. 1. Ioan. 3. *Qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit*.

4. *Vt rectè iudicemus de ſententia cuiuſque præcepti, ſeu legis, oportet ante omnia ſcopum aut finem eius conſiderare*. Finis enim Legis oſtendit eius ſententiam. atq; ex fine de medio rectè & facilé iudicabimus. Regula hæc etiam de Legibus humanis valet.

Intelligendum eſt àutem hoc de fine legis proximo: Non enim quę ad vltimos aut remotos, ſed quę ad ſub

ordinatos & proximos fines conſequendos neceſſaria ſũt, in legis vnius ſententia comprehendi debent, quod niſi obſeruetur, aut omnium, aut multarum legum ſententia in vnam conferretur. Vltimus, ac proinde totius legis finis, eſt celebratio nominis dei, totam igitur obedientiam legis requirit. Secundæ tabulæ finis eſt, ſocietatis humanæ conſeruatio: hæc omnia ſecundæ tabulæ officia requirit. Quinti præcepti finis eſt, ordinis politici conſeruatio: complectitur ergo ſuperiorum erga inferiores, & inferiorum erga ſuperiores officia: quia ſine his ordo politicus conſeruari non poteſt.

5. *Eadem virtus ſæpe diuerſo reſpectu in diuerſis præceptis præcipitur*, id eſt, eadem virtus requiritur ad obedientiam erga multa præcepta. Hoc tenendum, ne nos fruſtrà torqueamus in diſtinguendis, & collocandis virtutibus: vt fortitudo eſt virtus ſexti præcepti & quinti præcepti: quia requiritur in magiſtratu ſuſcepturo defenſionem aliorum.

6. *In affirmatiuo præcepto negatiuum, & contrà, in negatiuo affirmatiuum complectitur legiſlator*: id eſt, in præceptione virtutum, vitiorum contrariorum prohibitio continetur: & vice verſa.

7. *Cauendum ne nimis anguſtè accipiamus præcepta.* Sic enim accipienda ſunt præcepta, vt in genere contineantur omnes ſpecies: in ſpecie præcipua cognatæ ſpecies: in effectu cauſæ: in vno correlatorum & alterum. Ita cum caſtitas præcipitur, præcipitur etiam temperantia, ſine qua non eſt iſte effectus. Quum relatiuum, ſubiectio, præcipitur, etiam præcipitur eius correlatum, nempe magiſtratus.

8. *Obedientia ſeu præcepta ſecundæ tabulæ cedunt obedientiæ vel præceptis primæ tabulæ. Obiect. Atqui ſecundum præceptum ſimile eſt primo. Reſp. Eſt ſimile quod ad genus cultus moralis. 2. Quod ad genus pœnæ. 3. Quod ad cohærentiam*: quia cohæret vtriuſque obedientia neceſſariò. Hinc etiam ad illud reſponderi poteſt: *Secunda tabula*

cedere

cedere debet primæ: Ceremoniæ igitur, quæ ſunt officia primæ tabulæ, præferendæ ſunt officiis dilectionis erga proximum: Cedit enim ſecunda primę, in moralibus, non autem in ceremonialibus. Si igitur neceſſitas & ſalus proximi omiſſionem ceremoniæ poſtulet, ceremonia potius omittenda, quàm ſalus proximi negligenda eſt. Oſ.6. Mat.12. *Miſericordiam volo, & non ſacrificium.* Mat. 15. *Deus mandauit, Honora patrem & matrem, & qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur: vos autem dicitis, Quicunq; dixerit patri aut matri, Donum quodcunque à me erit, tibi proderit, etiamſi nequaquã honorauerit patrem ſuum, aut matrem ſuam, inſons erit: Et irritum fecistis mandatum Dei per traditionem veſtram.* Oblationes & ſacrificia erant præcepta à Deo: ſed ſi fiant neglectis parentum & cognatorum neceſſitatibus, non obſeruationem, ſed violationem præcepti diuini eas eſſe dicit Chriſtus: Sic laudatur factum Dauidis, *qui panes propoſitionis contra legem ceremonialem edit potiùs, quàm contra legem moralem ſe & ſuos fame conficeret.* Eſt igitur hæc etiam regula ad rectè intelligendam legem neceſſaria.

THESES DE DECALOGO.

1. *PRima tabula præcipit de officiis erga Deum. Secunda de officiis erga homines. Sic tamen, vt illa immediatè, hæc mediatè ad Deum referatur.*

2. *Primum præceptum cùm iubeat nos ſolum verum Deum, & in* Eccleſia *patefactum Deum pro noſtro habere, cultum Dei internum præcipuè complectitur, qui in mente, voluntate, & corde conſiſtit.*

3. *Huius cultus præcipuæ partes ſiue capita ſunt, vera Dei agnitio, fides, ſpes, dilectio Dei, timor Dei, humilitas coram Deo, & patientia.*

4. *Cognoſci poteſt à creaturis rationalibus, quatenus nimirum vnicuique ipſe vult ſe patefacere.*

5. *Cognitionis Dei alia eſt ſimpliciter & abſolutè perfecta,*

qua ſolus Deus ſeipſum.i.æternus Pater, Filius & Spiritus ſanctus ſeipſos & inuicem cognoſcunt infinitam eſſentiam, & modum exiſtendi vniuſcuiuſque perſonæ totaliter & perfectiſſimè intelligunt. Infiniti .n. cognitionem perfectam non niſi infinitus intellectus capit. Alia eſt creaturarum, qua Angeli & homines totam quidem & integram, vtpote ſimpliciſſimam, Dei naturam & maieſtatem cognoſcant, ſed non totaliter, id eſt, eatenus tantùm intelligunt, quatenus ipſe illis reuelat.

6. *Quæ in creaturis eſt cognitio, ſi cum eadem qua Deus ſeipſum intelligit, conferatur, imperfecta dicenda eſt. Sin autem gradus ipſius ſpectentur, etiam alia perfecta, alia imperfecta eſt, non tantùm ſimpliciter, ſed collatione, id eſt, reſpectu gradus inferioris & ſuperioris. Perfecta eſt, qua beati Angeli & homines in vita cœleſti Deum illuſtri mentis intuitu cognoſcunt, quantum ad conformitatem rationalis creaturæ ſatis eſt: Imperfecta, qua homines in hac vita Deum cognoſcunt minùs, quàm in creationis beneficio poterant, ac propterea ex mandato diuino debeant.*

7. *Imperfecta eſt duplex: Chriſtiana ſeu Theologica, & Philoſophica. Illa eſt quæ ex Doctrina Prophetarum & Apoſtolorum accipitur. Hæc, quæ ex principiis naturâ notis, & inſpectione operum Dei in rerum natura percipitur.*

8. *Chriſtiana eſt duplex: Spiritualis ſeu vera, viua, efficax, ſalutaris: & Literalis.* Spiritualis, *eſt notitia de Deo & eius voluntate, mentibus à Spiritu Sancto ſecundùm verbum & per verbum accenſa, efficiens in voluntate & corde inclinationem & ſtudium ea magis magiſque agnoſcendi & faciendi, quæ Deus ita fieri iubet. Literalis, eſt notitia de Deo, ſiue ex creatione, ſiue deinceps per verbum à S.S. effecta in mentibus, quam non comitatur ſtudium ad mandata ſe conformandi.*

9. *Spiritualis autem & literalis alia eſt immediata, quæ fit per inſtinctum Spiritus Sancti ſine mediis ordinariis: Alia mediata, quæ fit á S.S. per vocem Doctrinæ cœlitus auditam, lectam, & cogitatam.*

10. *Ordinarius Deum cognoſcendi modus, & nobis à*

Deo

Deo perſcriptus, eſt per doctrinæ cœleſtis ſtudium & meditationem. Proinde ad Dei cognitionem hac vita debemus contendere, neq̃ue à Deo extraordinariam & immediatam illuminationem poſtulare, & exſpectare, niſi hanc vltrò ipſe nobis offerat, & teſtimoniis certis confirmet.

11. *Etſi autem quantum de ſe in hac vita conſtare nobis Deus voluit in verbo ſuo ſatis expoſuit: tamen teſtimonia naturalia de Deo minimè ſuperuacanea ſunt, quia reproborum impietatem coarguunt, electorum autem pietatem confirmant, ideoq; ab ipſo Deo paſſim in Scriptura commendantur, & à nobis conſideranda ſunt.*

12. *Sed hoc de illa tenendum eſt, quòd vera quidem & cum verbo Dei congruentia ſint: ſed ad veram Dei cognitionem non ſufficiant.*

13. *Præterea, licet naturalia teſtimonia nihil falſi de Deo doceant, tamen homines ſine accedente luce verbi Dei non niſi falſas opiniones de Deo ex illis concipiunt: tum quia hæc teſtimonia non tantum oſtendunt, quantum verbo traditum eſt: tum quia illa etiam quæ naturali iudicio intelligi poſſunt, homines propter innatam ipſis cæcitatem & prauitatem, perperam accipiunt & interpretantur, ac variè corrumpunt.*

14. *Prohibetur itaque & damnatur primo Decalogi præcepto ignorantia eorum quæ deus de ſe cognoſcenda nobis in ſuo verbo & operibus ſuis tam creationis quàm redemptionis Eccleſiæ propoſuit. Omnes item errores fingentiũ, vel nullum eſſe Deum, vt Epicureorum: vel plures eſſe Deos, vt Ethinicorum, Manichæorum, inuocantium Angelos, homines mortuos, aut alias Creaturas: ſuperſtitioſorum fiducia cæterarum creaturarum nitentium, vel diuerſorum ab eo qui ſe patefecit in Eccleſia, vt Iudæorum, Mahumetiſtarum, Sabellij, Samoſateni, Arij, Pneumatomachorum, & ſimilium, qui Deum agnoſcunt, quòd ſit Pater æternus cum Filio & Spiritu Sancto coæterno.*

Iam dicendum eſt de ſententia decalogi in Specie, hoc eſt, de ſingulorum præceptorum ſententia.

PRIMVM PRÆCEPTVM.

EGo ſum Iehoua Deus tuus, qui te eduxi è terra Ægypti, è domo ſeruitutis. Non habebis Deos alienos coram me.

Huius præcepti primùm duæ ſunt partes. Præfatio, & præceptum. Præfatio præcedit, his verbis comprehenſa, *Ego ſum Deus tuus qui te eduxi, &c.* Præfatio hæc pertinet ad totum decalogum: quippe quæ deſcribit ac diſcernit Deum legiſlatorem ab omnibus creaturis, legiſlatoribus, & fictitiis numinibus: & continet rationes tres, cur & primi, & ſequentium pręceptorum obedientia erga ipſum præſtanda ſit. 1. *Dicit eſſe Iehouam*, quo ſe verum Deum diſcernit ab omnibus creaturis, vt ſe ſummum ius imperandi habere oſtendat. *Ego ſum Iehoua.* Hoc eſt, Ego quem audis loquentem, & ferentem tibi legem, ſum verus Deus, qui à ſe, atque per ſe eſt & exiſtit, & aliis dat ſuum eſſe, Creator omnium ęternus, omnipotens, autor & conſeruator omnium bonorum. Ergo mihi obedias. 2. *Dicit ſe eſſe Deum populi ſui*, vt promiſſione beneficentię nos ad obtemperandum alliciat. *Deus quidem omnium creaturarum deus eſt*, tum creatione, tum conſeruatione, tum gubernatione: *ſed Eccleſiæ Deus eſt* communicatione ſui & patefactione. Deus ergo Deus eſt noſter, quando eum agnoſcimus talem, qualem ſe nobis in verbo patefecit: nempe qui ad ſalutem noſtram conferat omnipotentiam, iuſtitiam, ſapientiam, & miſericordiam ſuam: vel qui nos peculiari fauore proſequatur in Filio. Deus enim illorum Deus eſſe dicitur quos præ cęteris diligit. Vnde etiam Dauid *fœlicem prędicat eam gentem quæ Dominum habeat pro Deo ſuo, & populum illum quem ipſe ſibi delegerit in hæreditatem.* 3. Dicit, *Qui te eduxi de terra Ægypti*. quaſi dicat, Ego ſum is qui patefeci me tibi, & omnia tibi beneficia præſtiti.

Pſ. 33. 12.

Hoc

Hoc addit vt commemoratione recentis, & inſignis beneficij eos ad gratitudinem & obedientiam obligatos eſſe oſtendat, & admoneat. Pertinet hoc etiam ad nos, quia Synecdochicè complectitur omnes Eccleſiæ liberationes, vnius illuſtris beneficij mentione. Deinde etiã hoc typus fuit mirandæ liberationis per Chriſtum factę. Cùm autem dicit, *ſe Iehouam eſſe hunc Deum & liberatorem Eccleſiæ*, opponit ſe & creaturis omnibus & Idolis, ſibi vni obedientiam vendicans.

Præceptum ſequitur: *Non habebis Deos alienos coram me.* Finis huius præcepti eſt cultus dei internus, id eſt vt deo tribuatur honor debitus in mente, voluntate, & corde hominis. Porrò præceptum hoc ita negatiuum eſt, vt etiam contineat affirmationem. *Non habebis Deos alienos. Ergo me Iehouam illum patefactum in Eccleſia ſolum habebis Deum. Habere autem Deum* eſt, 1. *Agnoſcere Deum, nempe quòd ſit Deus: quòd ſit vnus Deus: quòd talis ſit Deus, qualem ſe patefecit, primum in ſe, deinde erga nos. 2. Soli Deo fidere. 3. Summa humilitate, & patientia Deo ſe ſubiicere. 4. A ſola Deo omnia bona exſpectare. 5. Amare Deum. 6. Deum reuereri ac colere.*

Non habebis Deos alienos, Præter me ſolum verum Deum. *Coram me*, vel in conſpectu meo, ac proinde nec deos habebis alienos in arcano cordis tui, quod videlicet coram facie mea non eſt occultum, ſed mihi cordium & renum ſcrutatori totum patet, ac prorſus eſt manifeſtum.

Facillima ratio explicandi ſingula præcepta eſt diſtributio obedientiæ cuiuſq; præcepti in ſuas virtutes tanquam partes, adiunctis deinde vitiis, quæ virtutib. iiſdem ſunt oppoſita. Narrantur autem hîc in primo præcepto virtutes ſeptem, *Agnitio Dei, fides, humilitas, patientia, ſpes, dilectio Dei, timor Dei.* Has virtutes vt obedientiæ partes primi præcepti paucis explicabimus.

1. *Agnitio Dei* eſt, ita ſentire de Deo ſicut ſe patefacit verbo, & operib. & ea cognitione ad fiduciã, dilecti-

onem, timorem, & cultum illius veri Dei moueri, atque excitari. *Quomodo credent ei, de quo non audiuerunt?*
Rom.10.14. Ioan. 17. 3. *Hæc eſt vita æterna, vt te ſolum cognoſcant eſſe verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.*

2. *Fides* eſt certa perſuaſio, qua aſſentimur omni verbo Dei nobis tradito, & qua ſtatuimus promiſſionem gratuitæ miſericordiæ Dei propter Chriſtùm ad nos pertinere, & eſt fiducia accipiens hoc beneficium Dei, & in eo acquieſcens, accenſa in mentibus, voluntate & corde, à S. S. per verbum, & in illis efficiens lætitiam in Deo, inuocationem Dei, & obedientiam ſecundùm omnia præcepta. *Credite in Dominum*
2.Pa.20.17. *Deum veſtrum, & ſecuri eritis.*

3. *Humilitas* eſt agnoſcere, quòd bona omnia, quæ in nobis ſunt, & per nos fiunt, non ex dignitate, aut facultate aliqua noſtra, ſed ex gratuita Dei bonitate exiſtant: atque ita ex Agnitione Maieſtatis diuinæ, & noſtræ infirmitatis, ac indignitatis, ſe Deo ſubiicere, ipſi ſoli tribuere gloriam omnium bonorum, quæ in nobis ſunt, verè Deum timere, & agnoſcere, ac deplorare ſuos defectus ac vitia, non appetere altiorem locum, nec ſuis donis, ſed ſolo Dei auxilio confiſum, intra vocationem ſuam ſe continere, non deſpicere alios præ ſe, nec impedire eos in ipſorum officio faciendo, ſed agnoſcere alios etiam eſſe & fieri poſſe organa Dei ſalutaria, ideoque locum & honorem ipſis cedere, non tribuere ſibi maiora ſuis viribus, non affectare excellentiam ſupra alios: ſed contentum eſſe donis à Deo conceſſis, & omnia dona ac ſtudia conferre ad gloriam Dei, & ſalutem proximorum, etiam inferiorum, & indignorum, nec fremere aduerſis ſi fallamur ſpe, aut contemnamur, ſed Deo
1.Cor.4.6. ſapientię iuſtitiæque laudem in omnibus tribuere. *Hæc figura quadam transſuli ad meipſum & Apollo propter vos: vt in nobis diſcatis ſupra id quod ſcriptum eſt non ſapere, vt ne alius pro alio infleminí aduerſus alium. Quis.n. te diſcernit? quòd ſi etiam accepiſti, quid gloriaris, vt qui non acceperis?*

peris? Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. 1.Pet. 5.6.
Submittite igitur vos ipſos potenti manui Dei, vt vos in Mat.18.4.
tempore extollat. Quiſquis demiſerit ſeipſum ſicut eſt puerulus iſte, is eſt maximus in regno cœlorum. Nihil gerite per Phil.2. 3.
contentionem, aut per inanem gloriam, ſed ex modeſtia alium quiſque ſe præſtantiorem exiſtimet.

4. *Patientia* eſt Agnitio diuinæ ſapientiæ, iuſtitiæ, bonitatis, ex fiducia diuinarum promſſionum, eoq; & auxilij diuini & liberationis, obedire Deo in perferendis malis, ac rebus aduerſis, quas ipſe nobis immitti, & ferre iubet, neque propter dolorem fremere contra Deum, aut facere aliquid contra eius mandatum, ſed in dolore fiduciam & ſpem auxilij diuini retinere, & ab ipſo liberationem petere, & hac agnitione & fiducia diuinæ voluntatis dolorem mitigare. *Humilitas & Patientia* pertinent ad primum præceptum, non ſolùm quia partes ſunt obedientiæ internæ, quam erga ſe Deus immediatè poſtulat: ſed etiam quia veram Dei agnitionem, fiduciam, dilectionem, ac timorem, tanquam effectus neceſſarij, conſequuntur.

5. *Spes* eſt exſpectatio certa vitæ æternæ gratis dandæ propter Chriſtum, & mitigationis præſentium malorum, & liberationis ab iiſdem huius vitæ malis, & omnium bonorum ad ſalutem neceſſariorum, iuxta conſilium & voluntatem Dei. Oritur autem ſpes ex Fide: Quia certus de præſenti Dei erga ſe voluntate, certas etiam de futuro habet promiſſiones: nam *Deus non mutatur, ac dona & vocatio Dei eiuſmodi ſunt, vt* Rom.11,29.
eorum pœnitere non poſſit. Differunt porrò Fides & Spes. *Fides amplectitur præſentia Dei beneficia, & voluntatem eius erga nos. Spes amplectitur illius præſentis & perpetuæ voluntatis diuinæ effectus futuros. Fides eſt illud quod facit* Heb.11. 1.
vt extent quæ ſperantur, & quod demonſtrat quæ non videntur. Spes, ſi cernatur, non eſt Spes: quod enim quis cernit, cur Rom. 8. 24.
ſperet?

6. *Dilectio* Dei eſt deum agnoſcere ſummè bonum

& ſummè beneficum ac miſericordem non ſolùm in ſeipſo,ſed etiam in nobis & erga nos,eòque ipſum potentiam, ſapientiam, iuſtitiam, miſericordiam, bonitatem ſuam ad ſalutem noſtram conferre: atq; ita ex agnitione huius infinitæ bonitatis diuinæ deum ſic amare, vt magis expetamus coniunctionem, & conformitatem cum ipſo, & voluntatis ipſius executionem, quàm alias omnes res:& malimus omnia potiùs relinquere, quàm ipſius communione carere, aut eum vlla in re offendere, & parati ſimus ad alia omnia, quæ amamus,propter ipſum amittenda,& nihil magis nobis curæ ſit, quàm vt ipſi faciamus grata.

7.*Timor* Dei eſt, agnoſcere iram Dei immenſam aduerſus peccatum,ſummam eius potentiam peccatum puniendi,ſapientiam,ac iuſtitiam eius,& ius quod habet in omnes creaturas, & ex aduerſo ſuæ naturæ prauitatem, & infirmitatem: atque ideo ſe ſubiicere Deo ſecundùm omnia præcepta, pro ſummo malo ducere offenſionem Dei, ſummè odiſſe ac deteſtari omne peccatum,& ad omnia mala ferenda potiùs paratum eſſe, quàm velle Deum in re vlla offendere. *Timebis Dominum Deum tuum,quia ego ſum Dominus*. *Quis non timebit te, ô Rex gentium? Tuum eſt enim decus inter cunctos ſapientes gentium, & in vniuerſis regnis illorum nullus eſt ſimilis tui.*

Leui.19.14.
Iere. 10.7.

Timor & dilectio Dei differunt. Nam *dilectio Dei oritur ex agnitione bonitatis Dei: Timor Dei oritur ex agnitione diuinæ iuſtitiæ, ac potentiæ puniendi peccata, & iuris quod Deus habet in omnes creaturas.* Deinde, *dilectio ſequitur bonum,Deum ſcilicet ac coniunctionem cum ipſo*: vnde dilectio Dei eſt, nolle Deo ſummo nimirum bono priuari. *Timor autem auerſatur malum, ſcilicet offenſam, & iram Dei, atque auulſionem ab ipſo.* Vnde etiam timor Dei, eſt cauere ne Deum offendamus. Differt item timor dei qui erat in integra hominis natura ab eo qui nunc eſt in renatis in hac vita, & qui eſt in beatis Angelis & hominibus in vita æterna. *Timor Dei in beatis in vita*

æterna

æterna eſt auerſio ſumma peccati & pœnarum ſine dolore, quia neque peccatum ipſis eſt, nec pœna peccati, & certi ſunt fore vt nunquam peccent, aut puniantur. *Præcipitabit mortem in ſempiternum, & auferet Deus lachrymam ab omni facie.* *Timor Dei in renatis in hac vita* eſt agnitio peccati & iræ dei, & dolor ſerius propter admiſſa peccata, propter offenſionem dei, & propter calamitates, quas ob peccata nos & alij ſuſtinemus, & metus futurorum peccatorum, & pœnarum, & ardens ſtudium effugiendi hęc mala propter agnitionē miſericordiæ nobis per Chriſtum præſtitę. *Ne timete vobis ab iis, qui trucidant corpus, animam autem non poſſunt trucidare: ſed timete potiùs eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehenna. Ne deum quidem times, quòd in eadem ſis damnatione?* Hic *timor* vſitatè vocatur *filialis*, quia talis eſt, qualis filiorum erga parentes, qui dolent propter iram, & offenſionem patris, & metuunt ne porro offendant eum, & puniantur, & tamen de amore, & animo patris erga ſe perpetuò perſuaſi ſunt, ideoque amant eum, & propter hunc amorem illius quem offenderunt, acriùs dolent. Sic de Petro ſcribitur, *Et egreſſus extra, fleuit amarè.* Dffert hic timor filialis à ſeruili: quia *filialis hic oritur ex fiducia & amore Dei*, ideoq; principaliter auerſatur offenſionem dei, & certus eſt de vita æterna.

Iſa. 25. 8.
Apo. 7. 17.
21. 4.
Mat. 10. 28.
Luc. 23. 40.
Mat. 26. 75.

Seruilis oritur ex agnitione, & accuſatione peccati, ac ſenſu iudicij atque iræ diuinæ aduerſus peccatum, & eſt fuga ac odium dei & pœnarum, non peccati, & tantò eſt maior, quantò certior eſt exſpectatio æternæ damnationis, & quantò maior eſt deſperatio de gratia & miſericordia dei.

Hic timor dei eſt in diabolis & impiis, eſtq; initium æternę mortis, quod impij ſentiunt in hac vita. Gen. 3. *Vocem tuam audiui in horto, & timui, &c.* Iacob. 2. *Dæmones credunt & contremiſcunt.* Ieſ. 57. *Non eſt pax impiis.* Cumque non peccati, ſed dei ſit odium & auerſatio, & pugnet cum fide & dilectione dei, non pręcipitur,

ſed

ſed prohibetur in hoc pręcepto. 1. Ioan. 4. *Metus non eſt in charitate: expleta charitas foras eiicit metum, quoniam metus cruciatum habet. Qui autem metuit, non eſt perfectus in charitate.* Quia verò in Sanctis in hac vita nec fides nec dilectio perfecta eſt, ſed multis tentationibus & dubitationibus ſubinde concutitur: etſi in illis timor filialis incoatur, nunquam tamen ea eſt puritate, quin aliquis timor ſeruilis ei ſit admixtus. Exempla ſunt paſſim in Pſalmis, & in libro Iob. Pſal. 32. *Quoniam tacui contabuerunt oſſa mea, dum rugirem tota die, &c.* Pſal. 38. *Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me, cor meum conturbatum eſt dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum non eſt mecum.* Iob. 13. *Quare faciem tuam abſcondis, & reputas me inimicum tibi, &c.*

Obſeruandum hoc loco, ſæpe in Scriptura *dilectionem Dei ac timorem ſumi pro toto Dei cultu*, ſiue obedientia vniuerſali, ſecundùm omnia Dei pręcepta: vt
Prou. 1. 7. *Timor* Domini *principium ſapientiæ. Finis mandati eſt cha-*
1. Tim. 1. 5. *ritas ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ſimulata.*
1. Ioan. 5. 2. *Per hoc cognoſcimus nos diligere filios Dei, quum nos Deum diligimus, & mandata eius ſeruamus.* Ratio autem hæc eſt, quia Agnitio Dei, Timor, ac Dilectio Dei, item fides, ſunt cauſæ totius obedientiæ: & qui verè diligunt ac timent Deum, nolunt eum vlla in re offendere, & ſtudent omnia ipſi grata facere.

Vitia virtutibus huius primi præcepti contraria.

N*On habere verum Deum, aut plures, aut alium quàm patefactum, aut Deum non agnoſcere talem erga ſe qualis ſit patefactus.* Item. *non fidere Deo, non ſeſe Deo ſubiicere vera humilitate & patientia, non ab ipſo ſolo omnia bona ſperare, non ipſum amare, ac reuereri.* Huius impietatis partes ſunt vitia virtutibus enumeratis repugnantia.

Agnitioni Dei repugnat. 1. *Ignorantia veri Dei, & voluntatis eius,* quæ eſt non ſcire de Deo, aut de illis dubitare

tare, quæ ex creationis beneficio, & patefactionibus ſcire debemus. *Hæc ignorantia eſt aut innata*, eorum ſcilicet quæ propter naturæ prauitatem ignoramus, aut intelligere non poſſumus: *aut affectata:* eorum quę conſcientia dictat eſſe inquirenda, nec tamen ſerio ſtudio inquiruntur, nempe ſtudio diſcendi & obtemperandi Deo. De hac ignorantia dicitur. *Non eſt qui intelligat, non eſt qui exquirat Deum.* Pſ.13.3.

2. *Errores de Deo, ſeu falſæ de ipſo ſententiæ aut opiniones*: vt cùm alij fingunt nullum eſſe Deum, alij plures eſſe Deos comminiſcuntur, aut ſi id non profitentur, tamen reipſa plures faciunt, dum ſolius dei propria creaturis tribuant: vt qui Angelos, aut mortuos inuocāt. Inuocatio enim tribuit ei qui inuocatur infinitam ſapientiam & potentiam. vnde Paulus eos qui inuocant creaturas, ait, *Mutare gloriam inuiſibilis Dei in efformatam imaginem hominis mortalis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium.* Ro.1.24. Sic nec Angelus à Ioanne vult adorari, & hanc affert rationem, *quia conſeruus tuus ſum, vnus ex fratribus tuis, qui habent teſtimonium Ieſu: Deum adora.* Apo.19.10. Pari modo & *falſas de Deo fingunt opiniones, qui Deum quidem cognoſcunt vnum, ſed non verum, vt Mahumetani. Item, qui cognoſcunt quidem vnum, & verum Deum, ſed eum negligunt, & non permouentur ad eum colendum, ei fidendum, eumque amandum.* Neque enim ſufficit ſola bonorum dogmatum ſcientia, alioqui & Diabolus haberet hanc virtutem, ſed oportet accedere illam permotionem.

3. *Magia*, quæ inprimis pugnat cum agnitione Dei. *Eſt enim fœdus aut pactum cum Diabolo hoſte Dei, adhibitis certis verbis, aut ceremoniis, vt hoc vel illud facientes, & dicentes accipiant à Diabolo promiſſa, eaq́; quæ à ſolo Deo petenda ſunt, & accipienda, vt nimirum illius ope cognoſcant, aut efficiant res non neceſſarias, vel ad explendas malas cupiditates, vel ad oſtentationem, vel ad vitæ commoditatem ſpectantes.* In iſtis autem ceremoniis & verbis quibus vtuntur, nulla eſt efficacia, ſed Diabolus ipſe promiſſa

perficit

perficit hoc fine, vt deficiant à deo ad diabolum. *Magus* vox eſt perſica, Philoſophum ſeu doctorem ſignificans. Sed homines videntes ſuam ignorantiam acceſſiuerunt operam Diaboli, atque ita nomina hæſerunt in vituperio: vnde & *Magia* vſurpari cœpit pro
Leu.20.6. Deu.18.10. eo quod Germani dicunt *Zauberey*. Quemadmodum verò Magi, ſic & illi damnantur hoc præcepto quicunque magorum opera vtuntur. Ad Magiam pertinent *incantationes* quæ ſunt vſurpatio verborum, vel ceremoniarum ex pacto cum Diabolo, quibus factis & dictis Diabolus efficiat quod incantatores petunt.

4. *Superſtitio*, quæ eſt certis rebus aut obſeruationibus geſtuum ſeu verborum tribuere effectus, qui neque rationibus Phyſicis, aut politicis, neque verbo Dei nituntur, & vel non ſequuntur, vel à Diabolis, & aliis cauſis fiunt, quàm exiſtimabantur. Sub hoc vi-
Leu.19.31. Ieſ.44.25. & 47.13. tio ſuperſtitionis comprehenduntur *auguria obſeruationes ſomniorum, diuinationes, ſigna, ac prædictiones aliorum*: quæ omnia diſertis verbis in Scriptura damnantur.

5. *Omnis fiducia in creaturis collocata*. Nam hæc veræ vnius Dei agnitioni fideiq;, & ſpei manifeſtè repugnat. Fiducia ſiquidem eſt honor ſoli Deo debitus, quem qui transfert ad creaturas, reipſa plures deos
Pſ.46.2. Ier.17.5. Mat.6.24. Eph.5.5. fingit. Vnde deus in verbo ſuo prorſus eos damnat, *qui fiduciam ſuam collocant in rebus creatis, velut in hominibus. Item in ſuis operibus & diuitiis*: quod fit ab omnibus auaris, atque ita huius vitij nomine reprehenditur & Auaritia.

6. *Idololatria*, quæ pugnat maximè cum vera dei agnitione, & fide. *Sunt autem duæ ſpecies Idololatriæ. 1. Cùm colitur alius, quàm vnus verus Deus.* Hęc ſpecies prior ad primum præceptum propriè pertinet. 2. *Cùm verus quidem deus colitur, ſed alio modo, quàm in ſecundo præcepto, atq; adeo paſſim in verbo ſuo Deus præſcripſit, ſiue cultu interno, ſiue cultu externo, vel externis ceremoniis.* Hęc tamen altera ſpecies prohibetur in ſecundo pręcepto.

7. Con

7. *Contemptus Dei*, qui eſt cognita quidem habere de deo quę ſunt vera, ſed iis ad ipſum diligendum non permoueri.

Fidei repugnant in defectu. 1. *Incredulitas*, quæ auditis, & cognitis ſententiis de Deo non aſſentitur. 2. *Dubitatio*, quæ neque aſſentitur firmiter doctrinæ de deo, neq; ei repugnat omnino, ſed fluctuans, nunc in vnam, nunc in alteram partem languidè inclinat. 3. *Diffidentia*, quę notitias de deo, & promiſſiones diuinas ſibi non applicat, ac metu deſertionis diuinæ ab officio recedit. 4. *Fides hypocritica*. 5. *Fides temporaria ſiue defectio à fide*, quæ eſt aſſentiri doctrinæ Eccleſiæ eiuſque cognitione lætari, & amplecti eam ad tempus, ſed ſine applicatione & fiducia promiſſionis gratię diuinę; & ſine regeneratione: ac propterea tentationibus vel aliis cauſis vinci, & illum aſſenſum & profeſſionem pietatis rurſus abiicere. Matt. decimotertio. *Qui in petroſa ſemen excepit, is eſt, qui ſermonem audit, & eum ſtatim cum gaudio accipit: non habet autem radicem in ſeſe, ſed temporarius eſt: ortaque oppreſſione vel perſecutione propter ſermonem, ſtatim offenditur.* Act. 8. *Etiam Simon credidit & baptizatus eſt.* Heb. 6. *Fieri non poteſt, vt qui ſemel illuſtrati fuerint, &c.*

In exceſſu fidei ſunt extrema. 1. *Tentatio Dei*: quæ eſt ex incredulitate aut diffidentia, aut contemptu dei, & fiducia aut ſtudio proprię ſapientiæ, iuſtitię, aut potentię, aut glorię, diſcedere à verbo & ordine diuino, atque ita experimentum capere diuinę veritatis aut potentię, ac Deum contumaciter & ſuperbè ad iram prouocare. Deut. 6. Matt. 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Exod. 17. *Dixit eis Moſes, cur expoſtulatis mecum? Quare tentatis Iehouam?* 1. Cor. 10, *An prouocamus ad iram Dominum?* 2. *Securitas carnalis.*

Humilitati oppoſita eſt in exceſſu, *Superbia*, vel arrogantia, quę eſt dona ſua non Deo, ſed proprię dignitati aut facultati, accepta ferre, ideoq; ſe, ſuaq; dona admirari, non verè timere Deum, nec agnoſcere,

ac

ac deplorare ſuos defectus, & ſubinde altiorem locum appetere, ac non Deo, ſed ſuis donis fiſum, ſibi tribuere etiam quæ non habet, tentare maiora viribus, & aliena à vocatione, alios præ ſe contemnere ac deſpicere, nulli credere, ſed velle ſupra alios eminere, dona ſua, ac conſilia principaliter ad ſuam gloriam transferre, Deo atque hominibus iraſci, atque contra Deum fremere, cùm impediuntur cupiditates & conſilia, accuſare etiam Deum erroris, & iniuſtitiæ, ſi ipſius conſilia cum iudiciis & affectibus humanis non conueniunt.

In defectu, *Simulatio modeſtiæ, vel humilitatis*, quæ eſt duplex ſuperbia: eam Ariſt. appellat φαυλοπανουργίαν, eſtque venari laudem humilitatis, negatione eorum, quæ quis in animo ſibi tribuit, ſeu verè ſeu falſó, & recuſatione eorum, quæ maximé expetit, & conſequi clam conatur.

Patientiæ contraria eſt in defectu *Impatientia*, quæ eſt ex ignoratione, ac diffidentia diuinæ ſapientiæ, prouidentiæ, iuſtitiæ, & bonitatis: Nolle obedire Deo in perferendis aduerſis, quæ ipſe iubet perferre, ac propter dolorem fremere contra deum, aut facere aliquid contra eius mandatum, nec petere, aut expectare à deo conſilium, & liberationem, nec agnitione & fiducia diuinæ voluntatis moderari dolorem, ſed ei indulgere, & eo fractum pelli, & ſollicitari ad deſperationem.

In exceſſu, *Temeritas*, quæ eſt ex ſtultitia ignorante, aut non conſiderante pericula, vel vocationem ſuam, ſiue voluntatem dei, aut ex fiducia ſui adire pericula ſine neceſſitate. Qui amat periculum, in illo peribit.

Spei repugnat. 1. *Deſperatio* quæ eſt peccata ſua maiora æſtimare quàm meritum Filij dei, & miſericordiam dei in Filio Mediatore oblatam repudiare: ideoque non expectare beneficia credentibus promiſſa, ſed horribili ſenſu iræ dei, & metu futuræ abiectionis

iectiones in pœnas æternas cruciari, ac Deum tanquã crudelem & tyrannum exhorreſcere, atque odiſſe. 2. *Dubitare de futuris beneficiis* expreſſis in verbo, vt de vita ęterna, deque perſeuerantia finali. Hæc duo vitia cum ſpe pugnant in defectu. Dubitatio autem de pręſentibus Dei beneficiis pugnat cum fide. 3. *Securitas carnalis*, quæ eſt viuere ſine cogitatione de Deo, & ipſius voluntate, deq; infirmitate ſua ac periculis ſuis, & ſine agnitione peccati, ac deploratione eius, & ſine timore Dei: & tamen impunitaté peccatorum, atq; immunitatem ab ira Dei, & à pœnis extra fidem & pœnitentiã ſibi promittere. Hoc vitium cum ſpe pugnat in exceſſu, & variis locis in Scrip. damnatur. Ex aduerſo *ſecuritas ſpiritualis* maximè commendatur & ab omnibus piis requiritur, quæ nimirum nos aduerſus omnes conſcientię pauores confirmat. *Securitas hæc ſpiritualis* eſt fides, & ſpes, atq; coniuncta cum vera reſipiſcentia ſine peccato & metu caſtigationum, non metuit deſertionem aut abiectionem à Deo, propter certitudinem de immutabili Dei voluntate & fauore erga ſe.

Mat. 24. 37.
Luc. 21. 34.
Rom 2. 4.
Rom. 8. 33.

Dilectioni Dei repugnant, 1. *Abiectio amoris Dei*, ſeu *contemptus & odium Dei*, quod eſt propter naturę auerſionem à deo, & iuſtitia dei, & propter inclinationem ad peccandum, fugere Deum accuſantem & punientem peccatum. 2. *Amor ſui, & creaturarum inordinatus, qui eſt* ſuas cupiditates, aut voluptates, aut vitam, aut gloriam, aut alias res anteferre deo, & ipſius voluntati, & glorię, ac malle ipſum negligere, ac offendere, quàm res illas quas amamus, amittere. 3. *Simulatio amoris dei*, qua hìc etiam peccatur. In exceſſu autem hìc peccari non poteſt, quia nunquam tam valde diligimus Deum, quàm debemus.

Timori Dei repugnant. 1. In defectu, *Profanitas*, ſecuritas carnalis, Non timere Deum. 2. In exceſſu, *Timor ſeruilis*, qui eſt fugere pœnas ſine fide, ac ſine deſyderio ac ſtudio mutandi vitam, cum deſperatione, ac fuga Dei, & auulſione ab ipſo.

Notandum eſt hoc loco ſępe eadem vitia multis & diuerſis virtutibus opponi. *Sic cum fide, ſpe, timore Dei, pugnat Securitas carnalis:* cum ſpe, patientia, dilectione, ac timore dei pugnat deſperatio. Idem & in aliorum pręceptorum virtutib. ac vitiis videre eſt: ac pari ratione in hoc pręcepto etiam cum fide, ſpe, dilectioone dei, humilitate, & patientia, pugnat *Tentatio Dei,* orta ex incredulitate, aut diffidentia, aut contemptu Dei: & ex fiducia aut ſtudio proprię ſapientię, aut iuſtitię, aut potentię, aut glorię, diſcedere à verbo diuino, atque ita experimentum capere diuinę veritatis & potentię, ac Deum contumaciter ac ſuperbè ad iram prouocare.

SECVNDVM PRÆCEPTVM.

N*On ſculpes tibi ſimulachrum, neque imaginem vllam effinges eorum quæ aut in cælo ſunt ſurſum, aut deorſum in terra, aut in aquis ſub terra. Non adorabis ea, neq; coles ea. Ego enim ſum Iehoua Deus tuus, fortis, zelotypus, qui vindico iniquitatem patrum in filios, &c.*

Duo hîc continentur, *præceptum, & hortatio ad obedientiam*: Hortatio præcepto addita quinque Dei attributis conſtat, quæ nos ad obedientiam dei excitare debent. 1. *Deum noſtrum ſe vocat*, id eſt conditorem, & ſeruatorem noſtrum, & bonorum omnium authorem. Ita monet quàm execrandæ ingratitudinis ſit ab eius vero cultu deficere ad Idololatriam. 2. *Deum fortem* ſe nominat, id eſt, qui potentia polleat, tam ad puniendos contumaces, quàm ad benefaciendum obſequentibus. 3. *Zelotem* ſe prædicat, id eſt acerrimum ſui honoris defenſorem, horribiliter iraſcentem deficientibus ab ipſo, aut honorem & cultum ipſius violantibus. Cùm autem zelus ſiue indignatio propter iniuriam, vel

vel turpitudinem oriatur ex amore eius qui læditur, ſimul indicat ſe ardenter ſuos amare. 4. *Deum ſe appellat, qui viſitet iniquitatem patrum in filios, vſque in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt*. Exaggerat iræ & pœnarum grauitatem, dum etiam filiis & nepotibus & abnepotibus hoſtium ſuorum minatur, ad vindicanda in illis maiorum peccata, nempe ſi maiorum peccatis ipſi communicent.

Huic autem comminationi aduerſari videtur dictũ Ezech 18. *Anima quæ peccauerit, morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, neq; pater portabit iniquitatem filij:* ſed addita eſt eodem in loco conciliatio: *Si impius genuerit filium qui viderit omnia peccata patris ſui, & non fecerit ſimilia, hic non morietur propter iniquitatam patris, ſed viuendo viuet.* Minatur itaq; ſe puniturum peccata maiorum in poſteris, ſcilicet perſeuerantibus in maiorũ peccatis, quos & pœnarum participes eſſe iuſtum eſt.

Si dicat aliquis: *hoc modo poſteros tantùm ſua, non autem peccata maiorum luere*; Negamus conſequentiam. Poſſunt enim eſſe, & ſæpiſſimè ſunt vnius effectus plures cauſæ impulſiuæ, & vnius pœnæ cauſa ſunt plura peccata tam diuerſorum, quàm eorundem hominum.

Si vrgeat: *non vindicari peccata maiorum in poſteris, quia ſenſus pœnarum, quas patiuntur poſteri, non peruenit ad maiores:* Reſpondetur primò, poſteros eſſe partem maiorum, ex quibus ſunt propagati. Sentiri igitur ab ipſis tanquam in parte aliqua ipſorum, quod poſteri patiuntur. Secundò, cruciari maiores, cùm intelligunt aut vident in hac & in futura vita ſobolem ſuam affligi. Tertiò, preter ſenſum aut ſocietatem doloris, pertinere ad ipſos pœnam poſterorum, relatione: quandoquidem deus pronuntiat, ſe hanc ideo poſteris infligere, vt teſtetur, quantopere & ipſorum & maiorum peccatis iraſcatur. 5. deum eſſe dicit, qui *miſericordia vtatur erga milleſimam quoque generationem eorum qui ipſum diligant, & præcepta ipſius obſeruent.*

Extendit autem pœnas in quartam generationem, miſe-

miſericordiam in milleſimam, vt ſignificet, ſe magis velle exerere miſericordiam quàm iram, atque hoc etiam nomine ad ſe diligendum nos alliciat.

Sed huic promiſſioni opponuntur plurima exempla piorum, quorum ſoboles malè perierit. Reſpondet Deus Ezech. 18. *ſe benefacturum poſteris piorum, ſi in pietate maiorum perſeuerent: ſin ab ea deficiant, eos puniturum.* Si quæratur, *cur autem non omnes ipſorum poſteros conuertat, cùm ſine ipſius miſericordia pietatem parentum non poſſint imitari*: Reſpondetur primò, quia promiſſio hęc non vniuerſalis, ſed indefinita eſt, ideoque in ea Deus non aſtringit ſuam miſericordiam ad omnia indiuidua poſteritatis piorum, ſed liberam ſibi relinquit ſuam electionem, vt ſicut ex impiorum poſteris aliquos conuertit & ſeruat, ſic ex piorum poſteris aliquos relinquat in prauitate naturali & in exitio, quod naturâ omnes merentur: idque vt miſericordiam ſuam gratuitam eſſe, tam in piorum, quàm in impiorum poſteris eligendis oſtendat. Secundò, quia non ad eadem vel omnia beneficia omnibus piorum poſteris pręſtanda ſe aſtringit. Satisfacit igitur huic promiſſioni, etiam cùm beneficiis corporalibus dignatur impiam & reprobam piorum poſteritatem. Tertiò, quia promittit hanc poſterorum fœlicitatem diligentibus ipſum, & mandata ipſius ſeruantibus, id eſt, verè piis. Quia verò dilectio dei & obedientia etiam in ſanctiſſimis eſt imperfecta, etiam præmium ei promiſſum eſt imperfectum, & cum cruce & caſtigationibus coniunctum, inter quas non poſtrema eſt ſobolis prauitas & infœlicitas, vt in Dauide, Solomone, & Ioſia videre eſt.

Ob. Qui præcepta Dei ſeruant, miſericordiam conſequuntur. Ergo de Deo quid meremur. Reſp. Dicit, faciam iis miſericordiam. Ergo non ex merito. Eſt igitur fallacia à non cauſa ad cauſam. Quum hanc addit promiſſionem *ſe miſericordiam facturum nepotibus milleſimis eorum, qui ipſum diligant, & mandata ipſius obſeruent*, oſtendit

ſe

ſe malle exercere miſericordiam, quam iram, vt ira nos alliciat ad ſe diligendum

Hæc promiſſio, & comminatio ad totius quidem Decalogi obedientiam pertinet, ſed huic præcepto potiſſimùm eſt annexa, tum vt ſciamus primum & ſecundum præceptum eſſe aliorum omnium fundamentum, tum vt oſtendat Deus, ſe præcipuè cultus ſui deprauatoribus iraſci: & contrà, poſteritati quoque, religionem puram, ſeu verum Dei cultum diligenter tuentibus & cuſtodientibus, benefacere.

Verus autem *Dei cultus, eſt opus à nobis factum in fide Mediatoris, hoc fine, vt Deus glorificetur*. Et Deum colere, eſt deum ita colere, quemadmodum ſe in verbo ſuo velle coli patefecit. Iſta de hortatione præcepto ſubiuncta ſufficiant: Iam quæ ad ipſum præceptum pertinent, explicabimus.

In hoc præcepto ſecundo, prohibetur cultus omnis fictitius: Præcipitur autem verus Dei cultus. Atque is eſt huius præcepti finis aut ſcopus, vt ſolus ille verus deus, qui coli in primo præcepto iubetur, à nobis rectè colatur, eo nimitum cultu, quo iuſtum eſt ipſum coli à creaturis intelligentibus, quique ipſi placet. Præſcribit ergo Deus in hoc Pręcepto verorum cultuum diuinorum regulam. Non tantùm creaturas, aut ſtatuas non haberi, aut coli pro Deo, ſed etiam ſeſe coli per ſtatuas, & ad ſtatuas, prohibet: & cùm damnat ſpeciem falſorum cultuum pręcipuam, craſſiſſimam, ac maximè conſpicuam, ſcilicet cultum dei ad ſtatuas, manifeſtum eſt, ipſum & ſpecies alias falſi cultus prohibere, cùm hęc ſit fons aliarum omnium. Omnes ergo cultus, quicunque non à deo, ſed ab hominibus inſtituti ſunt, & in quibus eadem prohibitionis cauſa reperitur, hac craſſiſſima ſpecie nominata, prohibentur, & ſimul regula ſancitur, vt intra metas à Deo pręſcriptas, ſanctè & religiosè nos contineamus, neque cultui diuinitus inſtituto quicquam addamus, aut eundem vel minima in parte mutile-

 mus

mus, id quod & aliis locis diſertè nobis à domino iniungitur.

Differt autem hoc præceptum ab aliis, quòd in cæteris ipſæ cultus diuini partes ſiue ſpecies recenſentur: in hoc autem omnis additio, mutilatio & mutatio earum prohibetur, & regula ſancitur, vt intra metas à Deo preſcriptas ſanctè & religiosè nos contineamus. Eſtque hoc ſtudium & cura, Deum eo modo, quo iuſſit, colendi, propria huius præcepti obedientia, quæ & in his dictis requiritur. Deuter. 4. *Non addetis ad verbum quod ego præcipio vobis, neque detrahetis quicquam ex eo, vt cuſtodiatis præcepta Iehouæ Dei veſtri, quæ ego præcipio vobis.* Deut. 12. *Quicquid ego præcipio vobis, cuſtodietis vt faciatis, non addes ad illud, neque detrahes ex eo.*

Ad verba præcepti quòd attinet, obſeruandum duas huius præcepti ſecundi partes eſſe: *prior vetat ſimulachra fieri. 2. Altera vetat ea diuino honore coli.* De priori priùs agemus.

Prior pars præcepti ſecundi: vbi de Imaginibus.

Quæſtiones de imaginibus præcipuę.

1. *Quatenus faciendæ ſint imagines, vel ſtatuæ.*
2. *Quare ſint in Chriſtianis templis abolendæ.*
3. *Quomodo ſint abolendæ.*

1. *Quatenus faciendæ ſint ſtatuæ, vel imagines.*

H*Ic non ſimpliciter ſimulachra, ſtatuas, vel imagines fieri prohibetur*, quia fundendi, fingendi, ſculpendi, & pingendi ſcientia recenſetur inter artes quæ vitę ſunt
Exod. 31. 3. & 35. 30. Sy. 38. 28. vtiles, ac Dei dona. Nec obſcura eſt ratio: quia ſcriptura & pictura ad memoriam rei geſtæ, ad ornatum, & oblectationem vitæ liberalem pertinent. Vetat ergo lex non vſum imaginum, ſed earum abuſum: nempe prohibet imagines fieri ad deum per eas repræſentandum, aut colendum. Neque enim deum vel pingere, vel ſculpere, vel reprę ſentare vllo modo debemus, aut poſſumus, & multò minùs ad ſtatuas & ſimulachra

ſimulachra alligare cultum Dei nos oportet. Hanc ſententiam finis præcepti oſtendit, qui eſt incorrupti cultus Dei conſeruatio. Et quia Deus eſt incorporeus & infinitus, impoſſibile eſt ipſum corporea & finita imagine exprimi, aut repræſentari, ſine diuinæ maieſtatis diminutione. *Cui ſimilem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* Deinde, quemadmodum deus non vult ſe ſculpi, vel pingi, vel vllam ſui imaginem effingi: ſic etiam nihil quicquam nobis hoc prodeſt, vt quod cauſa & occaſio ſit Idololatriæ. Eſai.40.18. Rom.1.23. Deut.4.15.

2. *Cur imagines in Chriſtianorum templis abolendæ ſint.*

1. Propter *mandatum dei*, qui aboleri vult Idola, & omnes veri cultus dei, & veræ doctrinæ corruptelas, vt ira ſua aduerſus Idololatriam teſtatur. Atque hinc eſt quod propter idola ablata & abolita laudantur in Scriptura Iehu, Ezechias, & Ioſias. Exo.23.24. & 34.13. Num.33.52. Deu.7.5. 1.Re.15.13. 2.Re.10.30. 2.Reg.18.4. 2.Reg.23.4.

2. *Propter confeſſionem ſynceri cultus Dei, & odij aduerſus Idololatriam*. Hæc confeſſio, qua nos non Idololatras eſſe profitemur, non in verbis tantùm conſiſtit, ſed etiam in actionibus ſpecie & ſignis externis. Deut. 17.2.3.&c. 1.Co.10.20. 1.Io.5.21.

3. *Propter vitationem ſcandali & ſuperſtitionis*, ne videlicet veteribus ſtatuis retentis, vel nouis ſubſtitutis & additis, idem periculum creetur Eccleſiæ, & rudi populo, quod olim ex hac re extitiſſe cernimus, & hoſtes Eccleſiæ hoc ſpectaculo magnam Idololatriæ ſpeciem habente ab Eccleſiâ magis abalienentur, vt veritatem diuinam afficiant contumelia. Sic Iudæi quia vident imagines in templis profitentium Chriſtianiſmum, maximè offenduntur. Et videmus nunquam ſimulachra rectè iis ceſſiſſe, qui ea habuerunt: imò populum dei ſeduxerunt, vt paſſim videre eſt in hiſtoria ſacra, maximè in lib. Iudicum & Regum, & in Prophetis. Tam eſt procliuis noſtra natura ad hoc malum, quod deinde ſequuntur pœnę grauiſſimæ, cuiuſmodi ſunt quæ per Moſen Dominus præter plures alias recenſet: *Deſtruam*, inquit, *excelſa* Leu.26.30.

veſtra, & ſimulachra veſtra confringam. Cedetis inter ruinas
Leu. 26.30. *idolorum veſtrorum*. Similiter & Angelus Domini exprobrans Iſraelitis, quòd cum Cananæis Idololatris
Iud. 2. 3. fœdus fecerint, inquit: *Quamobrẽ nolui delere à facie veſtra, vt haberetis hoſtes, & dij ipſorum ſint vobis in ruinam.* Non igitur eſt Ceremonia abolere ſimulachra vel imagines, quippe quę ſint inſtrumenta, ſigna, cauſæ atque occaſiones idololatrię. Neq; huius pręcepti cauſę ſunt vllo modo vel mutatæ, vel diminutæ, vt ſcilicet gloria dei aduerſus Idololatras & hoſtes Eccl. vindicetur, nec tentetur Deus obiiciendo hominibus, ſponte ſua ad idololatriam propendentibus, occaſionem ad ſuperſtitionem, & malas de dei cultu cogitationes concipiendi. Hoc ergo præceptum de tollendis & abolendis imaginibus ad repræſentandum Deum, vel ad cultum diuinum factis, morale eſt & perpetuum.

3. *Quomodo ſint imagines abolendæ.*

IN abolendis imaginibus duo obſeruanda ſunt. 1. *Vt præmittatur doctrina de vero Dei cultu ante Idolorum abolitionem.* Sic legimus feciſſe Ioſiam. Præcedat ergo do-
2. Reg. 23. 2. ctrina, & Idola concident. 2. *Statuæ, & earum altaria, & ſimilia Idololatriæ inſtrumenta tolli debent, non à priuatis, ſed autoritate publica.* Sic enim præcepit Deus Iſraelitis: ſic item à piis regibus factum eſt: ſic etiam Paulus improbans Idola Athenienſum atque Epheſiorum, non tamen illa aboleuit.

Obiectiones Papiſtarum.

1. NOn ſtatuas, ſed deum, cuius illa ſigna ſunt veneramur. *nulla igitur cauſa eſt cur aboleri debeant imagines & ex templis tolli. Reſp.* Signa per quę deus verè ſignificari non poteſt neque debet, ſtatuere nefas eſt. Et quamuis eſſent ſigna per quæ deus verè ſignificari poſſet, ea tamen ſtatuere in nullius creaturæ eſt poteſtate, ſed in ſolius dei arbitrio.

2. *Libri laicorum vel idiotarum ſunt vtiles. Statuæ vel imagines libri ſunt Idiotarum. Ergo vtiles.* Reſp.1. Ad maiorem, libri laicorum ſunt vtiles, nempe qui traditi ſunt iis à Deo.2.Nego minorem.Nam longè aliter docent Prophetæ: vt, *Sculptile doctor mendacij. Simulachra locuta ſunt vanitatem. Hinc ita licet argumentari: De Deo nec vana loqui, nec mentiri debemus, vel verbis vel geſtibus. Ligna autem vel Sculptilia ſunt mendacium de Deo, quia non poſſunt Deum repræſentare, imò quia tantum diſcedunt, & ſimul nos auertunt à Deo, quantum à Deo abeſt eorum figura, & per conſequens faciunt vt nos de deo mentiamur: modò igitur nolimus mentiri de Deo, imagines aut Sculptilia nec faciamus, nec habeamus neceſſe eſt.* Nam vt Ieremias ait, *Lignum eſt eruditio vanitatum.* Atqui hoc modo concedemus ſtatuas & imagines eſſe libros Idiotarum, nempe partim, quia falſum de Deo docent & ſignificant: partim quia rei ſignificatæ & loci reuerentia, quando in templis & alibi proſtant, facilimè ad ſuperpſtitionem alios rapiunt, & populum docent Idololatriam, ſicut ipſa experientia ſatis teſtatur. 3. Nego conſequens: licet enim imagines docerent Idiotas, non tamen ſequeretur eas in templis eſſe retinendas vt libros vtiles. Nam Deus Eccleſiam ſuam non ſic, ſed per verbum & Sacramenta doceri vult. Haba.2.18. Zac.10.2. Ier.10..8

3. *Scriptura Deo humana membra tribuens, ipſius naturam & proprietatem ſignificat. Ergo & per ſimulachra naturam & proprietatem De ſignificari licet.* Reſp 1. Eſt diſſimilitudo inter metaphoras verborum & ſtatuas: quia illis in verbo addita eſt declaratio, quæ errorem prohibet .2. Cùm per *anthropopatheian* humana membra tribuantur deo, nequaquam dei cultus iis alligari ſolet.3. Item hæc per anthropopetheian ad ſuccurrendum infirmitati noſtræ Deus pronuntiauit, illa prohibuit.

4. *Deus olim ſe ſpecie humana videndum præbuit. Ergo nobis eadem ſigna licet imitari.* Reſponſio. Deus quidem certis rationib. id fecit, at nobis iſtius rei imitationem interdixit

interdixit. Siquidem Deo licet ſeſe manifeſtare quocunque modo ipſi placet, nulli autem licet creaturæ deum ſigno, quo non iuſſit, repræſentare. Et ſpecies illæ viſibiles Deum ad mandandum, promittendum, & audiendum eos quibus ſe patefaciebat præſentem habebant: quod de ſimulachris eas imitantibus dici non poteſt ſine manifeſta idololatria; ideoque ad illas ſiue in illis Deum tanquam ſingulari modo pręſentem rectiſſimè adorabant ſancti: quod in his facere impium & idololatricum eſt, cùm ſine mandato & promiſſione diuina, ex audacia & leuitate humana fiat. Denique illæ ſpecies tantiſper manebant, donec, illis ad patefactionem ſui deus vti volebat: ideoque ad idololatriam rapi non poterant: Statuæ verò & picturæ, quas homines ad patefactiones diuinas repræſentandas faciunt, neque ad patefactionem dei, neque ad repręſentationem patefactionũ à deo ordinatę ſunt, ac proinde obiectum & occaſio ſunt idololatriæ.

1.Re.6.23. 5. *Licebat Iſraelitis habere figuras, Cherubim, Seraphim,*
Iſai.6.2. *palmas, & picturas varias in templo Solomonis. Ergo Chriſti-*
1.Re.6.29. *anis etiam licet in ſuis templis imagines habere.* Reſp. 1. Figuræ variarum rerum, atque animalium, vt boum, leonum, palmarum, Cherubinorum, & ſimilium in Solomonis templo pictę nitebantur verbo dei. At ſtatuis, & imaginibus, quas habent in ſuis templis Papiſtæ, verbum dei prorſus aduerſatur. 2. Imagines in Solomonis templo depictæ tales erant, quæ à nemine in abuſum rapi facilè poterant. 3. Cauſam deus hanc habuit ob quam volebat imagines illas in templo pingi, vt videlicet eſſent illæ rerum ſpiritualium typi: hęc autem cauſa nunc eſt per Chriſtum ſublata,

Altera pars præcepti ſecundi.

Hæc exhiberi cultum imaginibus vetat, non tantùm qui ad creaturas, ſed etiam qui ad verum Deum referatur.

Obiect. 1. Honor ſigni eſt rei ſignatæ honor. Imagines ſunt ſignum

*ſignum Dei. Ergo honor imaginibus exhibitus exhibetur etiam Deo.Reſp.*Ad Maiorem,honor ſigni eſt etiam honor rei ſignatæ, nempe quando ſignum reuera eſt ſignum, hoc eſt ab eo inſtitutum qui poteſtatem habet illud inſtituendi, & quando is honor ſigno præbetur, quem legitimus author eius ſigno haberi pręcipit. Honoris enim regula non eſt voluntas honorantis, ſed honorandi. Iam verò ſibi ſtatuas fieri Deus vetuit:ac proinde ſtatuæ, vel imagines reuera non ſunt dei ſigna.

Obiect. 2.Contumelia illata ſigno redundat in Deum,etiam ſine mandato. Ergo & honor ſigno exhibitus redundat in Deum,licet illum honorem ſigno exhiberi non ſit mandatum.Reſp. Nego conſequens, quia contraria tunc rectè tribuuntur contrariis, cùm contrarietas pręadicatorum pendet ex eo ſecundùm quod opponitur ſubiectum, non autem pendet ex alio aliquo. Sic fatemur contumeliam dei ſequi quidem contumeliam ſigni, licet à Deo non inſtituti, verùm non ſimpliciter propter ipſum ſignum contumelia affectum, ſed propter eius prauam voluntatem, qui afficiendo contumelia ſignum, quod deum repręſentare putatur, cogitat, & vult ipſe Deo contumeliam inferre. Nam ad afficiendum Deum contumelia ſufficit quęuis intentio ab ipſius mandato diſcedendi. Quòd ſi ſtudio vitandæ Idololatriæ ſimulachra, & alia falsò reputata ſigna dei deteſtamur & abolemus, hac ſignis illis illata contumelia promouemus potiùs dei gloriam. Honor autem dei non ſequitur honorem ſigni, niſi à Deo, & honor, & ſignum ordinatum ſit.

Obiect. 3. Si licet præſtantium hominum imagines habere, multò magis Angelorum, & ſanctorum. Reſp. 1. Licere pręſtantium hominum imagines habere, iiſq; honorem deferre,cautè & dextrè eſt intelligendum. 2. Imagines aut monumenta præſtantium hominum debent eſſe talia,quę in idololatriam non poſſunt rapi. 3. Cùm antecedens hoc ſenſu accipitur quo concedi poteſt,conſeq. etiam de ſimilib. monimentis, aut ſimili honore, concedi

concedi poterit. Sed ſi ad ſtatuas, & honorem ſuperſtitioſum in propoſitionis conſequente transfertur, quod in antecedentę rectè intellectum poterit concedi, conſequentia propter ambiguitatem, & diſſimilitudinem honoris & monimentorum, eſt neganda. Honor monimentorum eſt licitus, qui eſt grata, & honorifica memoria eorum, quorum ſunt monimenta. Deinde, qui confertur in vſum in quem ipſi voluerint, non autem ad cultum eorum, vel ad cultum dei per illorum monimenta. Atqui eiuſmodi monimenta licita, quæque non trahi poſſunt ad Idololatriam, non debemus corrumpere ſtudio contumelia afficiendi eos quorum ſunt monimenta.

Obedientia huius præcepti ſecundi conſiſtit (vt vidimus) in vero Dei cultu.

Pugnantia cum hoc ſecundo præcepto vitia ſunt, 1. *Idololatria*, quæ eſt cultus numinis fictitius aut ſuperſtitioſus. Sunt autem Idololatriæ ſpecies præcipuę duæ. 1. *Cùm fictitium numen colitur*, id eſt, cùm loco veri Dei, aut præter illum alicui rei vel fictæ, vel exiſtenti honor aut cultus tribuitur, qui ſoli vero Deo competit. Hæc ſpecies in primo præcepto potiſſimùm prohibetur: deinde & ex aliqua parte in præcepto tertio. 2. *Cùm erratur in genere cultus*, id eſt, cùm vero Deo cultus ſeu honor fingitur præſtari aliquo opere, quod ipſe non præcepit. Hæc ſpecies propriè in hoc ſecundo damnatur, & *ethelothreskia* ſiue ſuperſtitio nominatur. Superſtitioſi ſunt quicunque pręceptis diuinis addunt inuenta humana.

2. *Hypocriſis*, quę eſt ſimulatio verę pietatis & cultus Dei, faciens externa opera à Deo pręcepta, ſiue moralia, ſiue ceremonialia, ſine vera fide & conuerſione. Hoc vitium depingitur his verbis apud Iſaiam,

Iſai. 29. 13. *Populus iſte appropinquat ore ſuo, & labiis ſuis glorificat me: cor autem eius longè eſt à me, & timuerunt me mandatis hominum & doctrinis.* Iiſdem verbis, & ſequentibus, atq; etiam paſſim per totam Scripturam, hypocriſis à domino

mino damnatur.

3. *Prophanitas*, quæ eſt totius religionis, & cultus Dei interni & externi, aut etiam alicuius partis diuini cultus, remiſſio voluntaria, ſeu contemptus. Pugnat etiam iſta prophanitas cum toto Dei cultu in prima & ſecunda tabula. nunc paulò plura *de ſuperſtitione.*

Ethelothreskia multis Scripturæ locis reprehenditur à Domino. Sic per Moſen; *Non facietis ibi, quæ nos hîc facimus hodie, ſinguli quod ſibi rectum videtur.* Et ibidem non multò pòſt: *Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito domino, nec addas quicquam, nec minuas.* Reprehenditur & per Iſaiam, cuius verba antè citata proferuntur & ab ipſo Chriſto ad damnandam ſuperſtitionem, vel *ethelothreskian.* Eadem damnatur & per Paulum: *Videte ne quis ſit, qui vos deprædetur per Philoſophiam, & inanem deceptionem, ſecundùm elementa mundi, & non ſecundùm Chriſtum.* Obiect. *Talia dicta loquuntur de mandatis hominum impiis, deque ceremoniis Moſaicis & Iudaicis. Reſp.* Hoc eſſe falſum, additæ quibuſdam locis demonſtrationes declarant, quæ & reiiciunt illas leges humanas, quæ aliquid, gratia cultus diuini, præcipiunt, quod à Deo mandatum non eſt, licet illud ſit res genere ſuo non à Deo prohibita. Sic reiicit Chriſtus traditionem Iudæorum, *de manibus lauandis,* de qua dicit: *Non quod ingreditur in os, polluit hominem, ſed quod egreditur ex homine, hoc polluit hominem.* Huc referri poterit & illud: *Væ vobis, Scribæ & Phariſæi, hypocritæ, quoniam purgatis exteriorem poculi patinæque partem, intus autem illa plena ſunt rapina & intemperantia.* Hæc & ſimilia piis, extra opinionem ſuperſtitionis, eſſe licita, docet variis locis Apoſtolus. *Qui curat diem, Domino curat: & qui non curat diem, Domino non curat. Et qui edit, Domino edit; gratias enim agit Deo: & qui non edit, Domino non edit, & gratias agit Deo.* Item: *Quicquid in macello venditur, edite, nihil interrogantes, propter conſcientiam. Domini enim eſt terra & plenitudo eius.* Non igitur ita damnantur ſimpliciter, ſed quatenus præcipiuntur vt diuini cultus. Eodem reſpectu

Deut.12.8. & 32.
Iſa.29.13.
Mat.15.8.
Mar.7.6.
Col.2.8.
Mat.15.11.
Mat.23.26.
Rom.14.6.
1.Cor.10.25 & 26.

ſpectu damnatur & cœlibatus, maximè cùm ſit ille non niſi continentiæ dono præditis, res indifferens, iuxta illud Chriſti: *Quicunque poteſt capere, capiat: nempe non omnes* (vt ibid. Chriſtus) *capiunt hunc ſermonem; ſed quibus datum eſt.*

Mat. 19.12.

Atque hæc eſt differentia inter res medias, & inter illas res quæ propriè ſunt cultus Dei. Oportet autem nos hanc differentiam diligenter obſeruare: 1. Quia *cùm fingunt homines cultus Dei, in his fingunt aliam voluntatem Dei; quod eſt fingere alium Deum.* 2. Quia *confuſis cultibus, confunditur verus Deus cum Idolis*, quæ humanitus excogitatis cultibus coluntur. 3. *Quicquid ex fide non eſt, peccatum eſt.* Cùm autem aliquis colendi Dei cauſa quid facit, neſciente conſcientia an Deus hoc modo coli velit, is non agit ex fide, ſed ignorans an placeat, an verò diſpliceat illud opus ſuum Deo.

Ro. 14.23.

De Traditionibus.

VT porrò manifeſtum planè ſit *illud diſcrimen cultus Diuini, & rerum indifferentium*, notabimus quatuor eſſe genera eorum quæ homines præcipiunt.

1. *Præcepta diuina. Quæ vult quidem deus vt homines proponant aliis obſeruanda: verùm non ſuo, ſed ipſius Dei nomine, nempe tanquam miniſtri & internuncij, non tanquam authores.* Sic miniſtri doctrinam cœleſtem proponunt auditoribus & Eccleſiæ, parentes liberis, præceptores diſcipulis, magiſtratus præcepta decalogi ſubditis. Horum præceptorum obedientia, eſt & appellatur cultus dei, quia ſunt præcepta non humana, ſed diuina, quibus obedire neceſſe eſt, etſi nullus creaturæ authoritas, vel iuſſio intercederet, imò etiamſi omnes creaturę preciperent contraria.

Deu. 17.10. Prou. 6.20. Mat. 18. 18. Luc. 10. 10. 1. Theſ. 4. 2. 2. Theſ. 3.6.

2. *Præcepta humana politica, quæ ſunt demonſtrationes circumſtantiarum neceſſariæ & vtiles ad ſeruanda præcepta moralia ſecundæ tabulæ.* Tales ſunt Leges poſitiuę magiſtratuum

giſtratuum, parentum, præceptorum. *Harum Legum obedientia, quod ad genus attinet, eſt cultus Dei*: quia genus ipſius eſt morale, & pręceptum Dei, ſcilicet obedientia erga magiſtratus & alios qui præſunt. *Quod autem ad ſpeciem facti, quod legibus iſtis præcipitur, id quidem non eſt cultus Dei:* quia cultus Dei ſint illa opera, quæ oportet mandatum Dei facere, neceſſe eſt. Niſi verò tale quodpiam factum a gubernatore, vel magiſtratu præceptum eſſet, fieri aut omitti ſine offenſione Dei idipſum poſſet: veruntamen conſcientiam obligant eiuſmodi pręcepta politica magiſtratuum aliorumque gubernatorum: id eſt, illa neceſſariò debemus exequi, nec ſine offenſione Dei negliguntur, eoq; propter hæc ipſa mandata magiſtratuum, obligamur & ad opera nobis iniuncta mandatis iis etiam extra cauſam ſcandali (modò puram ſanamque retinere velimus obedientiam) præſtanda. Sic geſtare arma per ſe non eſt cultus Dei, ſed fit cultus Dei per accidens, quando Magiſtratus illud præcipit. *Nam obedientia, quæ debetur magiſtratui, eſt cultus Dei.* Per accidens igitur hæ ſpecies fiunt cultus Dei, propter mandatum ſcilicet magiſtratus.

3. *Præcepta hominum Eccleſiaſtica ſeu ceremonialia, quæ ſunt determinationes circumſtantiarum neceſſariæ, vel vtiles ad ſeruanda præcepta moralia primæ tabulæ. Pertinent enim vel ad ordinem & decorum ſeruandum in congreſſibus Eccleſiæ, & in vſu miniſterij Eccleſiaſtici, vel ad exercitia pietatis externa, ſiue publica, ſiue priuata, vel ad vitandum ſcandalum infirmorum, & ad ducendos eos ad Eccleſiam & agnitionem veritatis.* cuius generis ſunt, tempus, locus, forma, ſeries concionum & precum, ieiunia, modus colligendi eleemoſynas. *Harum quidem legum genus eſt morale, ac proinde cultus Dei:* vt, cultus dei eſt, audire verbum Dei, Deum tam publicè cum fidelium cœtu, quàm priuatim precari, fratribus egenis eleemoſinas conferre, participare ſacramenta. *Ipſæ verò ceremoniæ non modò cultus Dei non ſunt, ſed etiam conſcientiam non*

obligant

obligant, neque, extra cauſam ſcandali, neceſſaria eſt earum obſeruatio. Sic non eſt cultus Dei, ſed res indifferens, & non obligans conſcientias, hac vel illa forma preces concipere, hoc vel illo tempore, hac vel illa hora, hoc vel illo loco audire verbum dei, precari, adminiſtrare ſacramenta &c. Nec tantùm Eccleſia poteſtatem habet conſtituendi, abrogandi vel mutandi ſua autoritate hæc præcepta, prout communi ædificationi ſui expedire iudicat: ſed ſingulorum etiam conſcientię hãc libertatem retinent, vt ſine offenſione dei hæc omittere aut aliter facere poſſint, ſi ſcandalum non accedat, hoc eſt, ſi neque ex contemptu aut neglectu miniſterij neque ex petulantia, aut ambitione, aut contentionis nouitatiſue ſtudio, neq; cum offenſione infirmorum faciant. Ratio eſt, *quia tum rectè ſeruantur leges, cùm iuxta legislatoris mentem & ſcopum ſeruantur.* Debet autem Eccleſia de rebus mediis ſtatuta nō propter ſuam autoritatem aut iuſſionem, ſed tantùm propter ordinis & decori conſeruationem & ſcandalorum vitationem obſeruari velle. Dum igitur decorum aut ordo non violantur, & ſcandalum non præbetur, liberam cuiuſque conſcientiam relinquit. Non enim propter mandatum Eccleſiæ vel miniſtrorum, ſed propter iuſtas mandandi cauſas, facere aliquando aut omittere res adiaphoras neceſſe eſt: ac non mandati alicuius humani, ſicut in politicis, ſed cauſarum neglectu conſcientia violatur. Huc pertinet pręceptum Pauli. 1. Cor. 10. *Quòd ſi quis infidelis vos vocat, & vultis ire, quicquid apponitur vobis, edite, nihil interrogantes propter conſcientiam. At ſi quis dixerit: Hoc idolis mactatum eſt, ne edite, propter illum, qui indicauit, & propter conſcientiam. Domini enim eſt terra & plenitudo eius. conſcientiam autem dico, non tuam, ſed alterius. Cur enim libertas mea damnatur ab alia conſcientia? Et ſi ego per gratiam cibum participo, cur ob id impius iudicor, pro quo ego gratias ago?* Item, *decretum ſynodi Apoſtolicæ* Act. 15. *de idolothytis, ſanguine & ſuffocato.* Item, *præceptum de velandis mulieribus.* 1. Corinth. 11. *Item dies*

Domini

Dominicus ab Eccleſia ſubſtitutus ſabbatho in vſum miniſterij, &c.

Ob. Si edicta Magiſtratuum obligant conſcientias, cur non etiam traditiones Eccleſiaſticæ? Reſp. Deus hanc poteſtatem, & authoritatem condendi leges politicas dedit magiſtratui, eamque hoc vinculo muniuit, vt minetur iram ſuam leges illas violantibus. Eccleſiæ autem vel miniſtris talem authoritatem non dedit. Verùm Leges, & conſtitutiones, quas miniſtri & Eccleſia ſua authoritate præcipiunt, obſeruari etiam Deus voluit, non quidem ex neceſſitate obediendi præceptis iſtis ab Eccleſia legibus, ſed ex regula charitatis, id eſt, ſtudio vitandi ſcandalum. Hæc reſponſio tradita eſt in his dictis Matt. 20. *Scitis, principes gentium in eas dominari, & qui magni ſunt, licentia vti in eas: verùm non ita erit inter vos, ſed quicunque voluerit inter vos magnus fieri, ſit veſter miniſter, &c.* 1. Pet. 5. *Neque vt dominantes cleris, ſed vt qui ſitis exemplaria gregis.* Coloſſ. 2. *Nemo vos damnet ob cibum vel potum, aut reſpectu Diei feſti, aut nouilunij, aut Sabbathi, &c.* Gal. 5. *In libertate, qua Chriſtus vos liberauit, perſtate.* Nec obſcuræ ſunt cauſæ, cur Deus hoc diſcrimen ſanxerit: nimirum *vt conſpicuum ſit diſcrimen inter magiſtratum politicum, cuius eſt imperare ſubditis, & vi corporali coercere non obtemperantes, & miniſtros Eccleſiæ, quibus imperium & poteſtas talis non eſt conceſſa,* ſed mandatum eſt officium docendi homines de voluntate Dei. 2 Item, *quia violatione legum Eccleſiaſticarum ſine ſcandalo, non violatur prima tabula decalogi, cui ſeruire debent: at violatione legum politicarum etiam extra ſcandalum, violatur ſecunda tabula,* quia vel reipublicæ aliquid detrahitur, & ſocietas politica læditur, vel aliqua eam lædendi occaſio præbetur. Nec valet inſtantia: *Maiori ſiue digniori officio deberi maiorem obedientiam. Itaque miniſtrorum Eccleſiæ conſtitutiones non minùs neceſſariò ſeruandas eſſe, quàm magiſtratus politici.* Debetur enim digniori maior obedientia in iis quæ ſunt ipſius officij propria. Iam verò *propriũ magiſtratus politici officium eſt* condere

leges propter ipſum mandatum obſeruandas: *Miniſterij Eccleſiæ proprium eſt*, ſonare præcepta diuina: Et *Eccleſiæ proprium eſt* ordinare ceremonialia, quæ ſeruentur, non propter mandatum humanum, ſed propter vitanda ſcandala.

4. *Præcepta humana, pugnantia cum præceptis diuinis.* His obtemperari Deus prohibet, ſiue à Magiſtratu politico, ſiue ab Eccleſia aut miniſtris Eccleſiæ præcipiantur. Act. 5. *Oportet Deo magis obedire quàm hominibus.* Mat. 15. *Quare tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram?*

His quatuor generibus eorum quæ ab hominibus præcipiuntur, conſideratis, facilè eſt reſpondere ad
1 obiectionem: *Iubet Deus obedire præceptis hominum,* primò *bonis. hoc eſt, non pugnantibus cum verbo Dei.* ſecundò,
2 *à ſe præceptis per homines, vt ipſi præſtetur cultus:* tertiò,
3 *præceptis ex authoritate hominum pendentibus, politicis, non quidem cultus diuini cauſa, tamen propter conſcientiam:* quar-
4 tò Eccleſiaſticis *ſiue ceremonialibus, neque cultus, neque conſcientiæ, ſed ſcandali vitandi cauſa.*

Act. 15. 28. 1. Cor. 7. 40. *Ob. 2. Quæ inſtinctu Spiritus ſancti præcipit Eccleſia, ſicut Eccleſia, ſunt præcepta diuina ad cultum Dei pertinentia: Bonas autem & vtiles conſtitutiones Eccleſia ſancit, gubernante Spiritu ſancto. Ergo bonæ conſtitutiones ab Eccleſia ſancitæ pertinent ad cultum Dei. Reſp.* Ad Maiorem. Genus quidem mandatorum, quæ inſtinctu Spiritus Sancti præcipit Eccleſia, pertinet ad cultum Dei. Genus hoc complectitur, Leges diuinas, de non violanda charitate: De vitanda offenſione: De ſeruando ordine ac decoro in Eccleſia. Ac reſpectu huius generis conſtitutiones, inſtinctu Spiritus ſancti ſancitæ ab Eccleſia, ſunt etiam diuinæ, ſeu dei conſtitutiones, quatenus nimirum ſunt pars iſtarum Legum diuinarum, quarum cura & obſeruatio nobis ab ipſo Deo in verbo ſuo commendantur. Humanæ verò vel hominum ſunt illæ conſtitutiones Eccleſiaſticæ bonę, quatenus ſpecialiter deſignant, quod in genere diuinis

iſtis legibus fuit indicatum magis quàm expoſitum. Proinde non ſunt cultus Dei, quæ ad alendam mutuam inter nos charitatem & ordinem, decorumque ſeruandum, ſeu quæ ad vitanda ſcandala conſulit, ſtatuit, recipit, aut mandat Eccleſia, etiamſi in his eligendis, & conſtituendis ductu Sp. S. regitur. Dictat enim Eccleſiæ S. S. vtrumque, tum quid ſit vtile ad vitanda ſcandala, tum quòd ea quæ vitandi ſcandali cauſa præcipiuntur, neq; cultus Dei ſunt, neque extra cauſam ſcandali obſeruatu neceſſaria; eoq; quòd Eccleſia retineat libertatem de iis deliberandi, aut illa mutandi, aut extra ſcandalum omittendi.

Ob. 3. Quæ ad gloriam Dei fiunt, iis colitur Deus. Determinata ab Eccl. fiunt ad gloriam Dei. Ergo hæc etiam ſunt cultus Dei. Reſp. Ad Maiorem: quæ ad gloriam Dei fiunt, ſcilicet per ſe. i. quæ ab ipſo deo præcepta ſunt, in hunc finem, vt obedientiam noſtram erga ipſum his operib. declaremus, ea ſunt cultus Dei: non autem quę per accidens ſeruiunt glorię dei, id eſt quæ iis pręſtandis, quæ ſunt à deo præcepta, ſeruiunt aliquando propter cauſas accidentales: quæ ſi non occurrant, honore deus affici poteſt, tam à facientibus ea, quàm ab omittentibus, modò fiant vel omittantur ex fide.

Ob. 4. Exempla eorũ qui deum coluerunt abſq; mandato, confirmant hominib. eſſe permiſſum colere deum cultu à ſemetipſis inſtituto. Reſ. Samuelis factum ſacrificantis in Ramoth ſtabilire nequaquã poterit *ethelothreskian*. Nam quod ad ſacrificia attinet, erant cultus dei, quia erant à deo pręcepta: deinde quod ad loca attinet deſtinata ſacrificiis, erant libera, cùm nondũ arcę fœderis erat deſtinatus locus. Vnde Samuel oppidum vbi habitabat ſacrificiis deſtinabat tanquam maximè commodum. Nouerat optimè. S. Propheta in hac circumſt. loci, libera piis relicta ante conditum à Solomone templum non poſitum fuiſſe cultũ dei. Deniq; quòd attinet ad perſonas, etſi prophetę non eſſent ex familia Aaronis, tamen habebant propter officiũ extraord. ſacrificandi 1. Sam 7. 17.

facultatem. Manoath porrò vel ipſe non ſacrificauit, ſed Angelo, quem Prophetam eſſe putabat, ſacrificium offerendum tradidit: vel ipſe iuſſu Angeli obtulit, atque ita nihil præter legem diuinam egit.

Iud 13.19.

Sic etiam ad alia exempla quæ congerunt, facilis eſt reſponſio. *Abel & Noa* Gen. 4. & 8. *ſacrificant*: ſed non ſine mandato Dei, quia ſacrificarunt ex fide, Heb. 11. Fides autem ſine verbo Dei nulla eſſe poteſt, Rom. 10. *Rechabitæ, Ieremiæ 35. abſtinent vino & agricultura ex præcepto patris ſui Ionadabi, & propterea laudantur à Deo*: Sed Ionadabus non voluit nouum Dei cultum inſtituere, verùm præcepto politico à poſteris luxum & peccata, ac pœnas luxum comitantes, auertere. Sic Dan. 10. *ieiunium Danielis*, & Ionæ 3. *ieiunium Nineuitarum*, non erat cultus Dei, ſed exercitium, ſeruiens precationi & pœnitentiæ excitandæ, quę erant cultus Dei qui in locis illis commendatur. Matt. 3. *in Iohanne Baptiſta*, non ſpecies victus & veſtitus, ſed ſobrietas ac temperantia laudatur, & cultus Dei eſt. Heb. 11. *Non amictus ex ouillis & caprinis pellibus, oberratio in montibus, & ſpeluncis*, ſed fides & patientia in calamitatibus, tanquam cultus Dei, celebratur.

Obiect. 5. Quicquid ex fide fit, ac Deo placet, eſt cultus dei: Hæc opera, ſponte licet ab hominibus ſuſcepta, ex fide tamen fiunt, & placent Deo. Hæc igitur opera ab hominibus ſuſcepta ſponte, ſunt cultus dei. Reſp. Ad cultum dei definiendum hoc non ſufficit: aliter enim cultus Dei, aliter actiones adiaphoræ Deo placent. Cultus dei ſic Deo placet vt eius oppoſitum ipſi diſpliceat: ac proinde ex fide non poſſit fieri. Quæ autem per ſe Adiaphora ſunt, ſic probantur Deo, vt eorum oppoſita ipſi non improbentur.

TERTIVM PRÆCEPTVM.

NOn vſurpabis nomen Domini Dei tui fruſtrà. Nec enim habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra.

In primo & ſecundo præcepto formauit Deus mentes & corda, nunc format etiam externas actiones, idque in hoc & quarto.

Duæ ſunt partes huius tertij præcepti. Prohibitio, & Comminatio. Prohibetur autem vſus nominis diuini temerarius: id eſt, in quacunque re falſa, vana, aut leui, quæ vel ad ignominam, vel ſaltem non ad gloriam Dei ſpectat.

Nomen Dei ſignificat 1. *Attributa Dei:* vt, *Cur quæris no-*
men meum, quod eſt mirabile? Hæc dices filiis Iſrael, Dominus Gen. 32. 29.
Deus patrum veſtrorum, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Exod. 3. 15.
Deus Iacob miſit me ad vos: hoc nomen mihi eſt in æternum,
& hoc memoriale meum in generationẽ & generationem. Do-
minus quaſi vir pugnator, omnipotens nomen eius. 2. *ipſum* Exod. 15. 3.
Deum. vt, *Calicem ſalutis accipiam, & nomen Domini inuo-*
cabo: id eſt, inuocabo Dominum. *Qui diligunt nomen tu-* Paſ. 116. 13.
um. i. qui te diligunt. *Pſallam nomini Domini altiſſimi. Im-* Paſ. 5. 11. Pſa. 7. 18.
molabiſq; Phaſe Domino Deo tuo de ouib. & de bobus, in loco Deu. 16. 2.
quem elegerit dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.
Cogito ædificare templum nomini Domini dei mei. 3. *Volunta-* 1. Reg. 5. 5.
tatem ſiue mandatum Dei, idq; vel *patefactum & verum, vel* Due. 18. 19. &c.
ſimulatum ab hominibus. Ego venio ad te in nomine Domini
exercituum. 4. *Cultum Dei, fiduciam, inuocationem, celebrati-* 1 Sa. 17. 45.
onem, profeſſionem. Omnes populi ambulabunt vnuſquiſq; in Mic. 4. 5.
nomine Domini Dei noſtri. Baptizantes eos in nomine Patris, Mat. 28. 19.
Filij, & Spiritus Sancti. Ego non ſolùm vinciri, ſed etiam mo- Act. 21. 13.
ri paratus ſum in Hieruſalem pro nomine Domini Ieſu.

Aſſumere nomen Domini, ſeu nominare, vel vſurpare nomen Domini, non quidem deus prohibet, ſed vetat illud falſò aut leuiter vſurpari. Prohibitio igitur in hoc

præcepto eſt, *Non vſurpabis nomen Dei in vanum:* id eſt non tantùm non peierabis, ſed nec facies mentionem Dei inhonorificam; ſicut contra vel præter honorem ipſi debitum, nec etiam leuiter, nec ſine iuſta cauſa. Sicut autem in hoc præcepto prohibetur abuſus nominis diuini: ſic in eodem vice verſa mandatur legitimus vſus diuini nominis. Itaque mandatum huius præcepti eſt, honorificè vſurpabis Nomen Domini: quo mandato non niſi honorificam & maieſtate ſua dignam ſui mentionem à nobis omnibus fieri, iubet: atq; vt in primo præcepto cultum ſui externũ ſibi ſoli deferendum poſtulat, ita hîc externum ſui cultum qui in vera ipſius confeſſione, & celebratione poſitus eſt, ab vnoquoque noſtrûm & publicè, quandocunq; id exigitur ad illuſtrandam ipſius gloriam, & priuatim præſtandum requirit.

Comminatio eſt adiecta, vt oſtendat deus hanc etiam doctrinę partem ex iis eſſe, quarum violationem præcipuè deteſtetur ac puniat. Cùm enim celebratio Dei ſit vltimus & principalis finis ad quem conditus eſt homo, cùmque ſummum bonum ſit in homine celebratio Dei, conſequitur ſummum malum eſſe, deum afficere contumelia, ideoq; ſummam pœnam huic malo deberi.

Virtus huius præcepti conſiſtit in legitima, atque honorifica nominis diuini vſurpatione, cuius hæ ſunt partes. 1. *Propagatio veræ doctrinæ*, non quidem illa, quę fit publicè per miniſterium, quæque pertinet ad officium de docenda Eccleſia, & de qua dicitur in quarto præcepto: ſed hæc veræ doctrinæ propagatio eſt inſtitutio pertinens ad ſingulos, quia priuatim quiſque debet alios ad cognitionem & celebratioṅe dei adducere, ſuo loco. *Docebis ea filios, ac nepotes tuos. Cùm interrogauerit te filius tuus cras dicens, Quid ſibi volunt teſtimonia hæc & ceremoniæ, atq; iudicia, quę præcepit Dominus Deus noſter nobis? Dices ei, ſerui eramus Pharaonis in Ægypto, & eduxit nos Dominus ex Ægypto in manu forti. Do-*

Deu.20.
Deu.6.21.

ceto

ſete filios veſtros: vt illa meditentur, quando ſederis in domo ſua, & ambulaueris in via, & accubueris, atque ſurrexeris. Tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Sermo Chriſti inhabitet in vobis copioſè, cùm omni ſapientia, docendo & commonefaciendo vos mutuò Pſalmis, hymnis, & cantionibus ſpiritualibus. Adhortamini alij alios, & ædificate ſinguli ſingulos. Deu. 11 19. Luc.22.23. Col.3.16. 1.The.5.11.

2. *Prædicatio & celebratio dei,* quæ eſt cõmemoratio operum, & proprietatum diuinarum, coniuncta cum earum approbatione & admiratione coram Deo & creaturis, eo fine vt ſignificemus approbationem noſtram, & reuerentiam erga deum, vt Deus ſupra omnia emineat, & noſtra ſubiectio oſtendatur. Ideo *illi qui execrantur, peccant contra hoc præceptũ,* quia peccant contra celebrationem Dei, quum dicant impia de Deo, quaſi ille eſſet eorum carnifex in vlciſcenda eorum vindicta priuata, & peccant contra inuocationem, cùm petant à Deo pugnantia contra ipſius verbum. Aliquis obiiciet. *Quibus Deus mala imprecatur, eis etiam nobis licet. Reſp. 1. Imprecationes quæ fiunt cum conditione abſoluta ſine Prophetia & ſingulari reuelatione, ſunt peccata. 2. Fieri debent ſine priuato odio & cupiditate vindictæ. 3. Reſpectu ſolius gloriæ Dei & conſeruationis veræ Eccleſiæ. 4. Non eſt imprecandum, quatenus malum eſt,* id eſt deſtructio eorum, aduerſus quos fit imprecatio. Pſ.22.23.63. & 104.116. 119.&c.

3. *Conſenſus veritatis de Deo cognitæ,* quæ eſt oſtenſio noſtræ ſententiæ, de Deo & eius voluntate, ex verbo Dei certò cognitæ: quia pro ratione officij noſtri, noſtram ſententiam ſignificamus & oſtendimus, ad illuſtrandam Dei gloriam, & promouendam aliorum ſalutem. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Eſtote ſemper parati ad reſpondendum cuilibet petenti rationem eius ſpei, quæ in vobis eſt, cum lenitate & reuerentia.* Et hinc patet, *agentes vitam vitioſam contra hoc præceptũ peccare, quia peccant contra confeſſionem:* cùm glorientur ſe eſſe Chriſtianos, atq; aliud vita & moribus declarent. Hæ tres iam propoſitæ partes, aut Ro.10.10. 1.Pet.3.15.

virtutes legitimi vſus nominis diuini, eo conueniunt quòd ſint commemoratio veræ ſententiæ de deo: rurſus eo differunt, quòd *doctrina, ſeu veræ doctrinæ propagatio* ſpectat aliorum inſtructionem. *Celebratio Dei* noſtram approbationem & ſubiectionem. *Confeſſio cognitæ veritatis* certitudinem noſtræ ſententiæ.

4. *Zelus Dei*, qui eſt ardens amor dei, & dolor propter
Num.25.7. ipſius contumeliam & contemptum, & conatus de-
1.Re.19.10. pellendi illam contumeliam à nomine dei, & vitandi ab aliis. A ſingulis requiritur hic zelus ad gloriam dei ſuo loco & pro officij ſui ratione vindicandam.

5. *Inuocatio Dei*, quæ eſt petitio, qua petimus à vero deo non alia bona, quàm quæ Deus à ſe ſolo peti iuſſit, profecta ex deſiderio beneficientiæ diuinæ, facta in vera conuerſione, & fiducia promiſſionum diuinarum
Pſa.105.1. propter Mediatorem. *Confitemini Domino, & inuocate*
Mat.7.7. *nomen eius. Petite, & dabitur vobis, Quærite, & inuenietis, pulſate & aperietur vobis. Hæc eſt fiducia quam apud Deum*
1.Ioa 5.14. *habemus, ipſum, ſi quid petierimus ſecundùm voluntatem eius, nos audire.*

6. *Gratiarum actio*, quæ eſt agnoſcere, & fateri, quæ & quanta beneficia á deo acceperimus, & ad quam obedientiam deo propter illa obligati ad parendum ſimus: ideoque velle illi ex animo obedientiam præſtare quoad poſſumus. *Quicquid egeritis ſermone aut fa-*
Col 3.17. *cto, in nomine Domini Ieſu facite, gratias agentes Deo &*
1.The.5.18. *Patri per eum. In omnibus gratias agite. Hæc enim eſt vo-*
Pſa.107.1. *luntas Dei per Chriſtum Ieſum erga vos. Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.*

7. *Iuramentum legitimum, quod eſt ſpecies inuocationis.*

De Iuramento quæſtiones præcipuæ.

1. *Quid ſit Iuramentum.*
2. *Per quem ſuſcipiendum.*
3. *De quibus rebus iurandum ſit.*
4. *An omnia iuramenta ſint ſeruanda.*
5. *An legitimum iuramentum Chriſtiano ſit licitum.*

1. *Quid ſit Iuramentum.*

IVramentum eſt inuocatio Dei, qua petitur vt Deus qui eſt 2.Sam.3.35.
cordium inſpector, ſit teſtis iurantis quòd non velit fallere 2.Co.1.23.
ea in re de qua iurat, & puniat iurantem ſi fallat. Hæc definitione quatuor reliquæ quæſtiones etiam comprehenduntur. *Sancitum porrò iuramentum eſt à Deo, vt ſit vinculum veritatis inter homines, ac teſtimonium, quòd Deus ſit auctor ac defenſor veritatis.* Iuramentum ſæpe pro toto cultu diuino vſurpatur, quia per quem quis iurat Deu.10.20.
eum profitetur ſeſe habere pro Deo.

2. *Per quem ſit iurandum.*

PEr *ſolum Deum eſt iurandum.* 1. Quia *Deus præcepit vt per ſe ſolum iuretur, ſicut* & ipſe ſolus eſt timendus & colendus. 2. *Deus inuocationem ſibi vult ſoli tribui.* Er- Deu.10.20.
go & per ſe ſolum vult iurari, cùm iuſiurandum ſit inuocatio dei. 3. *Iuramentum tribuit ei, per quem iuratur, inſpectionẽ cordium, exauditionem, atque infinitam ſapientiam, & ſcientiam.* Solus autem deus eſt inſpector cordium. *Ipſe ſciebat quid eſſet in homine.* 4. *Per quem iuratur, ei tribuitur executio pœnæ, atque omnipotentia, qua nimirum defendat veritatem, puniat mentientem:* atqui ſolus deus Ioan.2.25.
eſt omnipotens, atque executor pœnæ. *Ne timete vobis ab iis qui trucidant corpus, animam autem non poſſunt trucidare, ſed timete potiùs eum, qui poteſt & corpus & animam* Mat.10.28.
perdere in gehenna. Iurandum igitur eſt non niſi per ſolũ Gen.42.15.
deum, ac proinde iuramenta per ſanctos idololatrica Heb.6.16.
ſunt, & à Deo prohibita. Ier.5.3.

Obiect. *Atqui Ioſephus iurauit per ſalutem ſeu vitam Pharaonis: Ergo etiam per homines ſeu creaturas licet iurare.* Gen.41.15.
Reſp. Aliqui concedunt eum peccaſſe, ſcilicet erraſſe Ethnicorum more, qui per reges ſolebant iurare, vt celaret fratres quis eſſet: ſed poſſumus aliter etiam reſpondere, nempe non fuiſſe iuramentum propriè, ſed aſſeuerationem duntaxat euidentiæ cauſa factã cũ collatione alicuius rei certæ: vt ſit ſententia talium aſſeuerationum, ea quæ aſſeuerantur tam eſſe certa, quàm certò homo ille quem (vtpote notum adhuc & viuum

&viuum)nominat iurans, viuat, aut quàm certò optat iurans illum hominem viuere. ſic etiam aſſeuerationis Ioſephi ſenſus erit, viuit Pharao, id eſt, quàm verè Pharao viuit, aut ſaluus eſt, vel quam verè ego eum viuere, & ſaluum eſſe opto, tam verè hęc dico. Idem ſenſus eſt ſimilium.

3. *De quibus rebus iurandum ſit.*

1.Sam. 12. 26. & 17.56. IVrandum eſt, 1. *de rebus veris.* quia qui de falſis iurat, facit Deum mendacij teſtem. 2. *De certis.* qui.n. iurat de incertis, iurat mala conſcientia, & cum dei contemptu, cùm audeat deum facere eius rei teſtem, quam neſcit an ſit veritas, an verò mendacium: & qui ſic iurat, ei perinde eſt, ſiue mendacij, ſiue veritatis teſtem conſtituat deum, & ſimul petit vt Deus vel teſtimonium det mendacio, vel ſi non velit haberi teſtis mendacij, ipſe iurantem puniat. 3. *De licitis.* nam qui de rebus illicitis iurat, facit deum & fautorem, & illius quod lege prohibuit approbatorem, atq; ita deum facit ſibi contradicentem: quia petit vt deus ipſũ puniat, ſi faciat quod præcipit: deinde, aut propoſitum habet faciendi contra Dei mandatum: aut ſi non iurat ſeriò, allegat deũ mendacij teſtem. Quæ non debemus facere deo prohibente, eadẽ nec iurare quiſquam debet. 4. *De poſſibilib.* quoniã de impoſſibilib. qui iurat, is vel inſanit, vel hypocriticè iurat, eoq; iurat de mendacio: nempe ſe facturum iurat id, quod nec vult, nec fiet. 5. *De rebus grauib. neceßariis, vtilibus, dignis tali ac tanta confirmatione, eamq; per iuramentum confirmationem poſtulantib. propter gloriam Dei & proximi ſalutem.* Quia qui leuiter iurat, non oſtendit reuerentiam deo, & qui facilè iurat, facilè peierat. Principalis autem cauſa iuramenti debet eſſe gloria Dei primùm, deinde ſalus proximorum tam priuata, quàm publica.

Ob. Futura ſunt incerta: de futuris ergo non eſt iurandum. *Reſp.* De euentu non eſt iurandum, qui videlicet non eſt in noſtra poteſtate: ſed de voluntate noſtra præſenti, ac de quo nunquam non quis poteſt eſſe certus,

certus, iurare licitum eſt.

4. *An omnia iuramenta ſint ſeruanda.*

I*Vramenta de rebus licitis, veris, certis, grauib. & poſſibilibus, rectè concepta, neceßariò ſunt ſeruanda.* Si.n. ſemel cognoueris & teſtatus fueris te iuſtè obligari ad ſeruanda promiſſa, Deumq; appellaris teſtem, vbi deinceps ſciens ac volens fidem fallis, obligationem iuſtã violas. *Iuramenta autem de rebus illicitis facta ſiue per errorem, ſiue per ignorantiam, ſiue per infirmitatem, ſiue contra conſcientiam, peccatum eſt ſeruare.* ac proinde iuraméta iſtiuſmodi retractanda ſunt, ne videlicet peccata peccatis addantur. Nam *qui ſeruat iuramentum de rebus illicitis, peccatum peccato cumulat, tum quòd iurauit (atque ita voluntatem habet peccandi) tum quód iurata efficere conatur*, atque ita iuramento voluntatem illam peccati confirmat: quæ enim Deus prohibet, ea nec iurata vult ſeruari: & quæ promittere vetat, aut iurare, ea tantò magis facere prohibet, quanto facere quàm promittere grauius eſt. Seruantes igitur id quod malè iurarunt, peccatum peccato cumulant: vt Herodes interficiens Baptiſtam prætextu iuriſiurandi: item, ſeruantes vota monaſtica, quibus iurarunt idololatriam & impium cœlibatum. Nec valet argumentum, *iuſiurandum neceſſe eſt ſeruare: Hæc autem illi iurarunt: Ergo debent ſeruare.* Maior. n. vera eſt de iuramento licito. De re autem à deo prohibita factum iuramentum non eſt ſeruandum, quia non eſt iuramentum legitimum, quod pœnitentiam agendo, & à malo propoſito deſiſtendo, non autem in eo perſiſtendo, & illud exequendo, corrigitur, iuxta dictum Ep. 4. *Qui furabatur, non amplius furetur, &c.* & iuxta exemplum & doctrinam Dauidis. 1. Sa. 25. qui Nabalem iurat ſe perditurũ vná cum familia, dicens: *Sic faciat deus inimicis Dauidis, & ſic addat, ſi reliquero ex omnib. quæ habet, vſq; manè, mingentem ad parietem:* Audita verò Abigaele, gratias agit deo, quòd impedita ſit per eam executio iuramenti, & nouo iuramento confirmat, hoc eſſe beneficium

Pſa. 15. 6.

beneficium diuinum, inquiens. *Benedictus Iehoua Deus Iſraelis qui miſit te hodie in occurſum mei, & benedictum eloquium tuũ, & benedicta tu, quæ prohibuiſti me hodie ne venirem in ſanguine, & ſeruaret manus mea me. Et certè viuit Iehoua Deus Iſraelis, qui prohibuit me ne malè facerem tibi.*

Obiect. 1. *Qui iurat ſe aliquid facturum quod poteſt, nec facit, is conſtituit Deum teſtem mendacij.* Reſ. Qui iurat, ſcilicet licitum quidpiam quod poteſt, nec id facit, conſtituit Deum teſtem mendacij: mali enim retractatio bona eſt.

Obiect. 2. *Seruatum eſt Gibeonitis iuramentum de pace, contra mandatum Domini. Licet igitur iuramentum de rebus illicitis factum ſeruare.* Reſp. 1. Non excludebantur à pace pacem petentes, & religionem ſuſcipientes. 2. Non ideo ſeruatur Gibeonitis iuramentum quòd ad illud obſtringantur, ſed. 1. *Propter vitationem ſcandali*, quo deformari poterat nomen Dei non ſeruato iuramemento. 2. *Quia etiam ſine iuramento licebat ſeruari pacem petentibus & religionem admittentibus.*

Ex his, quæ *de ſeruando legitimo iuramento* dicta ſunt, reſpondetur ad quæſtionẽ, *An extorta ſint ſeruanda. ſeruanda* ſunt extorta, *ſi non continent aliquid quod ſit illicitũ aut ſi habent conditiones ſuprà poſitas*, etiamſi ſint nobis inutilia ac detrimentoſa. *Ad impia verò iuranda nemo debet adigi: nec extorqueri quidem debent vllis torturis impia iuramenta, ſed potius eſt moriendum. Si quæ tamen impia iuramenta facta ſint ex metu, vel infirmitate contra conſcientiã, illa non obligant, & ſunt retractanda, quia quod impium eſt actu, eſt impium iuratu: neque peccatum peccatis eſt cumulandum. Extorta autem iuramenta, ſed non impia, de rebus nimirum licitis & poſſibilibus, etiamſi damnoſis, ac difficilibus, ſunt ſeruanda. Si verò poſtea impoſſibilitas accedit, non obligant de rebus licitis extorta iuramenta: quòd ſi non accedit impoſſibilitas, omnino ſunt ſeruanda, quia minus malum teneris lege diuina eligere.* Si iuſtum eſt facere quod coactus promiſiſti, iuſtum eſt etiã iuramento te id facturũ promittere. Nam quod facere licet, hoc licet etiã promittere

iuramento

iuramento præſtandum. vt, in latronem incidens, ſi latro poſtulet ſummam pecuniæ pro vitæ redemptione, certè non tantùm licet ei, ſed etiam debet, ſi poſſit, præſtare quod latro poſtulat. Quòd ſi hoc iuſtè præſtatur latroni, etiam iuſtè hoc eidem iuramento promittitur. Similiter, & licet eidem latroni ſilentium iureiurando, promittere, ac tále iuramentum de promiſſo latroni ſilentio factum, & licet, & debet ſeruari.

Obiect. Quod eſt damnoſum Reipublicæ, non eſt promittendum, aut ſi promiſſum fuit, non ſeruandum: tale ſilentium latroni eſt damnoſum Reipublicæ: non igitur promittendum, aut ſi promiſſum fuit, non ſeruandum. Reſp. 1. Ad maiorem. Quod damnoſum eſt Reipublicæ, non eſt promittendum, ſcilicet ſi poſſemus id facere ſine periculo vitæ noſtræ. Deinde ſi eo ipſo temporis articulo, quo quis in tali vitæ diſcrimine conſtitutus eſt, non propriæ illi ſaluti potiùs ſit conſulendum, quàm tale indicium faciendum. 2. Nego Minorem, quia Reip. potiùs eſt vtile, ſilentium latroni promittere, promiſſumque ſeruare: ipſe enim, qui ſilentium latroni iuramento promiſit, hac ratione ſeruatur. Immo verò quòd ſi latroni mortem minitanti non promitteret iuramento ſilentium, nec ſibi conſuleretur, nec Reip. Silentium igitur iureiurando latroni promittere, cùm minus malum ſit, eſt eligendum.

5. *An legitimum iuramentum Chriſtiano ſit licitum.*

I*Vramentum Chriſtiano licitum eſſe*, præterquam quòd neceſſario colligitur ex iis, quæ iam de iuramento dicta ſunt, etiam variis rationibus confirmatur. 1. *A fine iuramenti. Eſt enim iuramentum confirmatio fidei, & veritatis, deciſio litium, vinculum politici ordinis, laudemque & veritatis vindicationem Deo tribuit.* Iuramentum ergo Chriſtianis eſt licitum & neceſſarium, quia confirmatio fidei ac veritatis, ac deciſio litium omnibus eſt vtilis, licita, neceſſaria, Deoque glorioſa. 2. *A de-* Exo.22.11. Heb.6.16.

finitione

finitione iuramenti, quia iuramentum eſt teſtificatio veritatis, eſt & inuocatio Dei, qua petimus à Deo, quæ ipſius naturæ, ac voluntati in verbo patefactæ conueniunt, ſcilicet vt teſtimonium det veritati. Hæc autem inuocatio dei eſt licita: licitum igitur eſt iuramentum. Inuocatio eſt cultus dei: Ergo & iuramentum cenſeatur cultus dei neceſſe eſt. 3. *A mandato diuino. Dominum deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies: ac per nomen illius iurabis. Qui iurat in terra, iurabit in Deo, Amen. Et erit, ſi eruditi didicerint vias populi mei, vt iurent in nomine meo, viuit Dominus.* Huc referuntur inprimis ij ſcripturæ loci, quibus iuramentum pro verò Dei cultu ſumitur. 4. *Ab exemplis ſanctorum*, quorum iuramenta in ſcripturis approbantur. Neque tantùm piorum Patrum, & Prophetarum, probant iuſiurandum legitimum piis eſſe licitum: ſed & idem confirmant Apoſtoli ſuo exemplo, præcipuè verò Paulus, qui pluribus locis iuramento interpoſito veriſſima eſſe quæ profero euincit. Vt quando dicit præter alia multa, *Teſtis enim mihi eſt Deus, cui ſeruio Spiritu meo in Euangelio filij ipſius, quòd, &c. Ego verò Teſtem Deum inuoco in animam meam, me idcirco nondum veniſſe. Veritatem dico per Chriſtum, non mentior, atteſtante mihi ſimul conſcientia mea per* S. S. *Inuoco Deum teſtem in animam meam:* id eſt, inuoco Deum in caput meum, ſiue vitæ meę periculo, tanquam vindicem vindicantem iniuriam ſi mentiar. *Teſtis enim mihi eſt Deus, quàm propensè amem vos. Vos teſtes eſtis & Deus, quomodo ſanctè, & iuſtè, & inculpatè vobiſcum, qui creditis, vixerimus.*

Deut.6.13. Deu.10.20. Iſa.6.19. Ier.12.16. Iſa 45.23.& 48.1. Pſa 63.10. Ier.4.2. Gen.21.23. &c. Rom.9.1. 2.Cor.1.23. Rom.9.1. Phil.1.8. 1.The.2.10.

Hęc & ſimilia exempla ſatis demonſtrant, *iurare legitimè de rebus licitis, omninò Chriſtianis eſſe conceſſum.* Proinde *omnia dicta quæ videntur prohibere iuramenta, prohibent temeraria, vel non habentia illas legitimas iuramenti cauſas & conditiones:* id quod patet ex collatione locorum veteris ac Noui Teſtamenti, atque ex ſcopo Chriſti, qui voluit vindicare legem à corruptelis Phariſæorum. Vnde apud Matthæum, cap. 5. temeraria & non neceſſaria iuramenta prohibentur. Atque hoc

ita

ita eſſe conſtat, tum ex aliorum locorum collatione, tum ex ſcopo Chriſti, qui veram (vtì dictum eſt) ſententiam Legis à Phariſæorum corruptelis vindicans, omnia iuramenta, ſuperflua, ac non neceſſaria, eaque non tantùm directa, in quibus ipſum Dei nomen exprimitur, ſed etiam indirecta, ſeu obliqua, in quibus Dei nomen diſſimulatum creaturis nominatis intelligitur, tertio præcepto damnari docet. Atque ita taxat hypocriſin Phariſęorum, qui indirectas aut obliquas iurandi formulas excuſabant, quaſi non viderentur temerè iurando nomen Dei prophanare, ſi iurantes deum non nominarent: & quaſi non eſſent periuri, ſi in iuramento nomen Dei non exprimentes, poſtea fidem indirecta illa iurandi formula datam fallerent: At Chriſtus oſtendit *etiam tunc iurari per nomen Dei, cùm Cælum, & terra nominatur*, quia nulla eſt pars mundi, cui non inſculpſerit Deus gloriæ ſuæ notam. Et cùm per cœlum & terram iuratur, ipſius opificis intuitu, non in creaturis ſubſiſtit iuriſiurandi religio, ſed Deus ipſe ſolus aduocatur in teſtem, productis in medium gloriæ eius Symbolis. Neque Deus hæret in verbis, verùm potiùs in ſententia, quàm in Symbolis, honor aut contumelia diuini nominis conſiſtit: quemadmodum & Chriſtus hoc ipſum diſertis verbis docet, Matt. 23. quæ cum hoc loco nunc explicato conferenda ſunt. *Ob. atqui Chriſtus dicit, Ne iuretis omnino. Reſp. Omnino* refertur ad varias iurandi formulas, non ad ipſum verbum iurandi: quaſi diceret, falsò, vel temerè non iuretis omnino. Nempe nec directè, nec indirectè. *Qui enim per templum, per cælum, per terram iurat*, is tam vera eſſe dicit, quæ aſſeuerat quàm verè templum eſt domus Dei, cœlum ſedes dei, terra ſcabellum pedum, &c. Hoc autem perinde eſt, ac ſi per vitam Dei iuret. Prouocat enim Deum ad honorem ſuum tuendum, puniendo iurantem, ſi fallat. *Obiect. Iuramentum pertinet ad iuſiurandum publicum, non ad priuatum. Reſp.* Negatur iſta reſtrictio: quia quæ de

iurameno

Iuramento tradit Scriptura, neque reſtringuntur ad publicum duntaxat iuramentum: imò magnam partem illa euincunt, *legitimum iuramentum non minus licitum eſſe Chriſtianis priuatim, quàm publicè*, quemadmodum id ipſa ſacrę Scripturę teſtimonia, ſatis demonſtrant. 2. *Exempla ſanctorum* priuato iuramento veritatem confirmantium, atque aliis dantium priuatim fidem, ſimiliter declarant manifeſtè priuatum quoque
Iſa.65.16. iuramentum legitimè conceptum piis & Chriſtianis
Iere 4.2. eſſe licitum. 3. Idem probatur & *à fine iuramenti*: huius
Heb.6.15. enim finis, confirmatio ſcilicet fidei & veritatis, ac
Gen.31.53. deciſio litium ad omnes Chriſtianos etiam priuatim
Ruth.1.17. ſpectat, ac proinde ipſum quoque iuramentum, quo fidem & veritatem confirmamus.

His obedientiæ partib. oppoſita ſunt peccata, quibus vel rectè vſurpatio nominis diuini omittitur, vel mala vſurpatio committitur.

Propagationi doctrinæ de Deo, opponitur *omiſſio ſiue neglectus occaſionum & facultatis erudiendi alios, & ad veritatis agnitionem perducendi*, præſertim liberos aut alios, qui fidei & curæ noſtræ ſunt commiſſi. Huc pertinet parabola de ſeruis negotiantibus. Mat. 25.

Item, *tædium ſeu fuga colloquiorum de Deo & rebus diuinis*. Pſal. 119. *Statutis tuis delectabor, non obliuiſcar verborum tuorum*. Ibidem: *Longè eſt ab impiis ſalus, quia ſtatuta tua non inquirunt.*

Item, *corruptelæ religionis & doctrinæ cœleſtis*, quibus falſum aliquid de Deo, & ipſius voluntate, aut operibus, aſſeueratur, aut ſpargitur. Ier. 14. F*alſum vates vaticinantur eis in nomine meo, &c. Gladio & fame conſumentur vates illi, &c.*

Prædicationi & celebrationi Dei repugnant 1. *Contemp-*
Leu.24.16. *tus Dei*, & omiſſio celebrationis eius. 2. *Contumelia Dei ſiue blaſphemia*, quæ eſt de Deo pugnantia cum ipſius natura, proprietatibus & voluntate dicere, ſiue ex ignorantia, ſiue ex odio veritatis, & ipſius Dei: ac puniri illum à Deo, qui peccatum illud ex odio veritatis, aut

aut etiam Dei, committit, ita vt non agat poſtea pœnitentiam.

Diſtinguit autem Scriptura blaſphemiam in Deum, id eſt, quicquid cotumelioſè in Deum dicitur, ſiue ex ignorantia, ſiue contra conſcientiam (vt. 1. Timoth 1. *Qui prius eram blaſphemus, & perſecutor, & iniurioſus, ſed mei miſertus eſt. Nam ignorans id faciebam, fidei expers, &c*) à blaſphemia in S. S. quę eſt contra conſcientiam oppugnare agnitam veritatem diuinam, de qua teſtimonio ſpiritus ſancti mentes conuictæ ſunt: quod peccatum qui committunt, à Deo cæcitate puniuntur, vt pœnitentiam non agant, neq; remiſſionem conſequantur. Matth. duodecimo. *Quoduis peccatum & blaſphemia remittetur hominibus: blaſphemia verò in Spiritum, non remittetur hominibus, &c.* Mat. 12. 24. 1. Ioa. 5. 16. Heb. 6. 6.

Confeſſioni veritatis aduerſantur. 1. *Negatio veritatis propter metum odij, vel crucis, vel ignominiæ.* Hęc duplex eſt: *prior eſt vniuerſalis, & propria improborum ac blaſphemorum, defectio ſcilicet à veritate, deſtinato conſilio eam abiiciens.* Hæc ſi fiat contra veritatem certò agnitam, eſt peccatum in. S. S. *Altera eſt particularis, negatio ſcilicet infirmorum,* quæ fit aut ex errore non voluntario, nec affectato, aut ex metu crucis, manente in corde inclinatione, & dolore, illam infirmitatem, & negationem auerſante, & aliquo propoſito ex ea eluctandi, atque obtemperandi Deo, applicando ſibi promiſſionem gratiæ. 2. *Diſſimulatio veritatis, vbi gloria Dei & ſalus proximi confeſſionem veritatis poſtulat: tum autem poſtulat illam cùm falſæ opiniones de Deo, deq; ipſius voluntate, aut verbo, vel de Eccleſia in animis noſtro ſilentio confirmari videntur,* ſeu *cùm ea manent occulta, quæ ad vindicandam Dei gloriam ab obtrectationibus impiorum ad conuincendos pertinaces, atq; ad erudiendos dociles, Deus vult eſſe nota,* ſeu denique, *quando ſilentium nos de approbatione malorum ſuſpectos facit.* Petrus *iubet nos eſſe ſemper paratos aut inſtructos ad reſpondendum* de ſumma & fundamentis Euangelicę doctrinę: ita tamen vt, apud quoſuis omnia non 1. Pet. 3 15.

neceſſe ſit exponere, ſed apud eos omnes qui poſtulant rationem fidei noſtræ, ſcilicet eius vel diſcendæ, vel cognoſcendæ cauſa. Quos verò videmus veram doctrinam ipſis expoſitam, & confirmatam deridere, iſtis fidei noſtrę rationem inſuper petentibus nequaquam reſpondere nos oportet, iuxta illud Chriſti, *Ne date ſanctum canibus, nec proiicite margaritas porcis*: id quod & ipſe Chriſtus comprobat exemplo ſuo. *Obiect. Nos non videmus quinam ſint porci & canes: omnibus igitur promiſcuè reddenda eſt fidei noſtræ ratio.* Reſp. 1. Chriſtus non omnes impios vocat porcos aut canes, ſed eos demum qui probatam doctrinam, eamque auditam & ipſis expoſitam contemnunt ac derident. 2. Chriſtus non iubet nos iudicare de canibus, aut porcis, & arcanis cordium, ſed ex dictis & factis eorum.

Mat. 7. 6.
Mat. 26. 6.
Luc. 23. 6.

Si rurſus inſtetur, *In rebus difficilibus iudicatu, niſi certa & exacta regula iudicandi & agendi traditur, dubiæ relinquuntur conſcientiæ. At ſi etiam de externa ſpecie porcorum & canum agatur, difficile eſt pronuntiare, qui ſint pro porcis & canibus habendi. Ergo in dubio relinquuntur conſcientiæ, apud quos & quando ſit edenda confeſſio.* Minor negatur. Non enim niſi manifeſtam contumaciam dictis & factis oſtendentes, Chriſtus vult pro porcis & canibus haberi, de quibus ex verbo Dei non difficile eſt iudicare. Item, promittitur petentibus Spiritus ſanctus, quo iudicia & actiones ipſorum gubernentur, vt nõ errent. Ac denique cùm legis diuinæ perfectionem in hac vita, neq; in aliis, neq; in hac parte aſſequamur, qui petitionem diuinæ gubernationis cum ſerio gloriæ Dei ſtudio, & proximi dilectione coniungunt, certi eſſe poſſunt & debent, aut ſic regi ſua conſilia à Spiritu ſancto vt non errent, aut ſi errent condonari ſibi errorem. Atque hæc certitudo ad retinendam bonam conſcientiam ſufficit. Si poſtremò obiiciatur, *Tyrannos & multos magiſtratus perſequentes Eccleſiam eſſe porcos & canes, Ergo ſecundùm Chriſti præceptum, interrogantibus illis non eſſe reſpondendum de religione;* Reſpondetur, Eſſe fallaciam

am accidentis. Interrogantibus enim magiſtratibus, vel aliis ipſorum iuſſu ac nomine, cùm propter ipſorū officium, cui obedientia debetur, tum propter dei gloriam neceſſe eſt reſponderi de noſtra confeſſione, iuxta dictum Chriſti, Marc. 8. *Quemcunque puduerit mei ac meorum ſermonum in natione iſta adultera & peccatrice, filium etiam hominis pudebit eius, quando venerit in gloria Patris ſui cum ſanctis angelis.* & Mat. 10. & Luc. 12. *Cum adduxerint vos ad ſynagogas, & magiſtratus ac poteſtates, ne ſoliciti eſtote, quomodo, aut quid pro defenſione allaturi, aut quid dicturi ſitis. Spiritus enim S. docebit vos eo ipſo momento, quæ oporteat dicere, &c.* 4. *Abuſus libertatis Chriſtianæ*, ſeu ſcandalum datum in rebus adiaphoris, quod eſt vſu adiaphororum, errores in animis aduerſariorum aut infirmorum confirmare, aut eos à vera religione abalienare, aut exemplo ad imitationem cum mala conſcientia coniunctam prouocare. Ro. 14. *Ne veſtrum bonum blaſphemator. Videte ne poteſtas veſtra offendiculo ſit iis, qui infirmi ſunt.*

5. *Omnia ſcandala in moribus*, cùm ſcilicet impij & blaſphemi, quiq; vitam agunt flagitioſam, de Deo ſine fide garriunt. *dei nomen propter vos blaſphematur inter gentes.* Peccatori autem dixit deus, *quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? tu verò odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermones meos retrorſum.* Iſai. 52. 5. Rom. 2. 24. Pſa. 50. 17.

Zelo pro Dei gloria opponitur. 1. In defectu, *Ignauia ſeu lentitudo in aſſeueranda Dei gloria*, quę eſt, *vel non affici dolore propter contumeliam Dei*, atque ita gloriam dei non curare: *vel non habere, & oſtendere dictis & factis ſtudium prohibendi contumeliam Dei pro officij ſui ratione*, vel gloriæ diuinæ Zelum ſimulare. In hoc vitium incurrunt, qui non prohibent iuramenta temeraria & blaſphemias, quia non ducuntur Zelo propter gloriam Dei, quo improbent & prohibeant (ſecundùm gradus tamen officiorum) id quod Deus improbat, & prohibet. 2. In exceſſu, *Zelus errans*, aut zelus erroris, qui eſt iraſci dictis ac factis, quibus gloria Dei lædi falsò exiſtimatur.

Rom.10.3. Hoc autem fit, cùm *aut id quod gloria Dei non eſt, nec defendi debet, exiſtimamus eſſe gloriam Dei, ac defendere conamur*: aut, *id quod non eſt gloriæ diuinæ læſio, nec debet ullo modo depelli, arbitramur eſſe læſionem gloriæ Dei, & depellere ſtudemus*: deinde, *cùm vel gloria Dei alio modo defenditur, quàm debeat illa defendi, vel gloriæ diuinæ læſio propulſatur alio modo, quám quo debeat propulſari.*

Gratiarum actioni contraria ſunt. 1. *Omiſſio gratiarum actionis, aut ingratitudo,* quæ vel nunquam vel rarò cogitat & celebrat beneficia Dei, vel ſi cogitat, id facit frigidè. 2. *Gratitudo hypocritica,* qua diſſimulamus magnitudinem beneficiorum Dei, nec ea æſtimamus tanta, quanta ſunt reuera. 3. *Beneficiorum Dei negatio, vel extenuatio,* vel ſeipſum, & alios eorum autores fingere. *Quid habes, quod non accepiſti? quòd ſi etiam accepiſti, quid gloriaris, vt qui non acceperis?* 4. *Neglectus donorum Dei,* quando ſcilicet illa non ad gloriam Dei, ſed ad abuſus & ignominiam dei conferuntur.

1.Cor.4.7. Eze.16.15. Oſe.2.8.

Iuramento legitimo opponuntur. 1. *Iuramenti legitimi recuſatio*, quando quis detrectat facere iuramentum, quod gloria dei & ſalus proximi poſtulant. 2. *Quando ſciens & volens, aliquis per iuramentum fallit, ſiue in teſtimonio dicendo,* ſiue in promiſſione de ſua voluntate. 3. *Iuramentum Idololatricum,* quod per aliud fit præterquam per verum deum. 4. *Iuramentum de re illicita,* vt Herodis. 5. *Iuramentum temerarium.* Et hęc breuiter complectar. Aduerſatur legitimo iuramento iuramentum quodlibet illegitimum, ac deinde Iuramenti legitimi detrectatio.

Inuocationi Dei repugnant, 1. *Neglectus ſiue omiſſio inuocationis*, quæ tanquam totius impietatis fons reprehenditur. Ea eſt nec petere à deo, nec expetere beneficia nobis neceſſaria. 2. *Inuocatio omnis illegitima*, in qua nimirum deſideratur aliqua conditio earum rerũ quæ ad legitimam ac veram Dei inuocationem requiruntur. *Huius inuocationis illegitimæ ſpecies præcipuæ ſunt Battologia & Petitio earum rerum à Deo, quæ diuinæ*

Mat.6.7.

voluntati

voluntati & legi repugnant. 3. *Preces conceptæ ſine vero cordis affectu,* ſine deſiderio diuinæ beneficentiæ, tantùm verbis, aut geſtu corporis, vel ſine ſubiectione voluntatis noſtræ voluntati diuinæ, ſine vera pœnitentia, ſine fide exauditionis, ſine cognitione diuinarum promiſſionum, ſine fiducia ſolius Mediatoris, & ſine agnitione indignitatis noſtræ. 4. *Inuocatio Idololatrica.* Sicut enim in primo præcepto vetat Deus ſibi honorem debitum, animo ſeu cogitatione ad alios transferre: vt in ſecundo præcepto vetat alium, præter eum quem ipſe inſtituit cultum ſui nominis exerceri: ſic in hoc præcepto tertio utriuſque rei, (nempe tum alterius, præter verum Deum, tum alieni cultus, vero Dei cultu neglecto) profeſſionem vetat, ac proinde talem adorationem damnat. *Idololatrica inuocatio eſt Ethnicorum, item inuocantium Angelos, aut mortuos ſanctos, quia tribuunt illis honorem ſoli Deo debitum.*

Iac. 4. 3. Mat. 6. 15. Iac. 1. 6. Mat. 7. 7. Ioa. 16. 23.

Obiectiones Papiſtarum ſanctos demortuos inuocantium.

1. *Deo debetur cultus λατρείας quæ nimirum λατρεία Deo tribuit vniuerſalem potentiam: ſanctis autem debetur cultus δουλείας quæ nimirum δουλεία eſt veneratio, qua ſanctos propter ipſorum ſanctitatem veneramur. Reſp.* Venerationem ſanctis non detrahimus, quæ eſt agnitio & celebratio fidei ipſorum: ſed inuocantes exaudire non niſi ſolus Deus poteſt, ac proinde ſoli Deo tribui debet hic honor, quòd inuocantes exaudiat.

2. *Quos Deus honorat, eoſdem debemus & nos honorare. Sanctos Deus honorat. Ergo, &c. Reſp.* Concedimus hoc de honore quem ſanctis Deus tribuit: in eo ſiquidem non comprehenditur inuocatio, quę videlicet eſt honor tribuendus vni Deo, apud Iſaiam dicenti, *ſe gloriam ſuam alteri non daturum.* Iſai. 42. 8.

3. *Exaudit Deus virtute propria: ſancti gratia duntaxat exaudiunt. Reſp.* Deus non communicat iſtas proprietates aliis, per quas ipſe à creaturis vult diſcerni.

1. Re. 18. 24. 2. Par. 6. 30. Act. 1. 24. & 15. 8.

4. *Gratia Dei ediderunt ſancti miracula, quibus etiam*

 Deus

Deus diſcernitur à creaturis. Ergo Deus aliquas prærogatiuas communicauit ſanctis, & per conſequens etiam notitiam affectuum. *Reſp.* Non valet conſequentia à genere particulariter poſito ad certam ſpeciem. 2. Neque valet ratio, quia miraculorum dono prędıti ſunt ſancti, pollent & affectuum notitia. Non enim transfunditur in ſanctos vis edendi miracula: neq; propria virtute, ſed vt miniſtri, miracula faciunt ſancti. Proinde dicuntur ea facere metonymcè, quum eos Deus tanquam præſentiæ, potentiæ, & voluntatis ſuæ ſignum ad miraculi effectionem adhibet.

2.Re.1.4. 2.Re.6. 12. Act.5.3. 5. *Abias ſciuit cogitationes vxoris Ieroboami. Eliſeus regis Syriæ cogitationes, & Petrus cogitationes Ananiæ & Sapphiræ.* *Reſp.* 1. Exempla pauca non conſtituunt regulam. 2. Sciebant illi hæc ex dono Prophetiæ, non tamen ſemper, nec ex aliqua ſibi indita facultate, ſed ex reuelatione diuina, & quidem eo tantùm tempore, quo id poſtulabat vtilitas Eccleſiæ. hoc ergo cum non ſit opus in vita æterna, non ſequitur ſanctos ibi dono Prophetię præditos eſſe.

Luc.15. 10. 6. *Chriſtus dicit, Angelos Dei gaudere ſuper vno peccatore reſipiſcente. Igitur Angeli intuentur corda hominum. Idem de Angelis probatur ex Dan. cap. 9. & 10.* *Reſp.* Malè colligitur ex effectu cauſa, quum poteſt ille effectus ex aliis cauſis exiſtere. Non neceſſe eſt Angelos per cordium inſpectionem ſcire quæ vel ex effectibus, vel è ſignis, vel ex diuino teſtimonio & patefactione poſſunt cognoſcere. Non enim Angelis tantúm, ſed omnibus etiam piis in terra competit, gaudere de peccatoris vnius conuerſione, nec tamen inſpiciunt corda hominum.

Luc.16.23. & 25. 7. *Anima diuitis ex inferno vidit Abrahamum, quam & Abrahamus exaudiuit.* *Reſp.* 1. Eſt Allegoria, & parabola, qua vult Chriſtus èxprimere cogitationes, cruciatus, affectus & ſtatus inpiorum in pœnis. 2. Etſi ita hęc geſta eſſent, tamen nihil probant, cùm ex ſermone eas preces accepiſſe dicatur Abraham.

8. *Chriſtu*

8. *Chriſtus ſecundùm humanam naturam cognoſcit omnia. Ergo & ſancti.Reſp.* Eſt diſſimilitudo. Mens humana Chriſti omnia ſcit pervnionem perſonalem,ideſt reuelante natura diuina,& propter officium Mediatoris.

9 *In diuina Eſſentia omnium rerum imagines elucent. Angeli, & ſancti homines intuentur diuinam Eſſentiam: iuxta illud, Angeli eorum in cœlis, per omne tempus vident faciem Patris mei qui eſt in cœlis.Reſp.* 1. Incerta eſt maior, neque ex Scriptura probatur.2. Nec eſt firma minor: *nam Deum nemo vidit vnquam.* Et quamuis illuſtri cognitione fruantur, tamen fingendum non eſt, eos omnia naturaliter perſpicere, quæcunque in Deo ſunt: ſic enim eorum ſapientia infinita eſſet. Conſtat autem Deum pro ſua voluntate patefacere vnicuique quantum vult. Mat.18.10.

10.*Tanta eſt amicitia ſanctorum cum Chriſto,vt negare illis non poſſit patefactionem eorum quæ petimus.Reſp.* Non eſt cauſa ſufficiens: conſiſtit enim hæc amicitia, etiamſi non omnia illis pro libito patefaciat. Hebr.5.9.7.25.

11. *Chriſtus eſt redemptionis Mediator: ſancti ſunt Mediatores interceſſionis.Reſp.* Diſtinctio hæc negatur, quia Scriptura docet Mediatorem non tantùm ſemel moriendo nos redemiſſe, ſed etiam ſemper apparere pro nobis, & intercedere in conſpectu Patris. Ioa.17.9.& Rom.8.34.

12. *Chriſtus eſt ſolus Mediator virtute meriti, & interceſſionis propriæ: ſancti verò virtute Chriſti ſunt Mediatores aut interceſſores, id eſt, interceſſio valet propter meritum & interceſſionem Chriſti. Ergo non transfertur ad ipſos quod Chriſti proprium eſt. Reſponſio.* Chriſto æquè ſunt iniurij qui hoc obiiciunt: non enim in antecedente eſt ſufficiens enumeratio earum rationum quibus Chriſti honor ad alios transfertur. Quandoquidem non ſolùm qui propria virtute ac dignitate, ſed etiam qui Chriſti virtute nobis merentur apud Deum bona propter ſolius Chriſti meritum promiſſa, in Chriſti locum ſubſtituuntur. Deinde, ſi placent & audiuntur à Deo preces ſanctorum,virtute meriti& interceſſionis Chriſti, Heb.7.25.& 9.24.

non poſſunt nobis impetrare propter ſuam ipſorum ſanctitatem, & meritum, ſicuti tradunt Papiſtæ.

13. *Orant ſancti pro nobis in vita cæleſti. Si verò pro nobis orant, etiam ſunt inuocandi. Reſp.* Nego conſequens, quia precatio alicuius pro altero, non eſt ſufficiens cauſa propter quam inuocandus ſit alius, qui pro nobis oret. Quinetiam licet ſancti optent Eccleſiæ militantis ſalutem, non tamen concedi poteſt eos mala ſingulorum intelligere.

Ier.15.1. 14. *Si ſtent Moſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum. Ergo orant ſancti pro nobis. Reſp.* Eſt proſopopœia introducens mortuos precantes tanquam adhuc viuentes: vt ſit ſententia, ſi illi adhuc viuerent, & orarent pro populo, non impetrarent gratiam. Similis locus eſt apud Ezechielem ſimiliter explicandus.

Eze.14.14. 2.Re.19.34. 15. *Dominus ait per Iſaiam, Protegam hanc vrbem & ſaluabo eam propter me & propter ſeruum meum Dauidem. Ergo & merito & interceſſione ſanctorum exaudimur. Reſp.* Non reſpectu meriti Dauidis, ſed reſpectu promiſſionis de Meſſia promittitur vrbis protectio & liberatio. *Inſt. Liberatio vrbis ab obſidione Aſſyriorum non promittitur propter Meſſiæ promiſſionem, quia promiſſio illa potuit impleri ſine illo beneficio. Reſp.* Errant quicunque putant Chriſti beneficium tantùm ad eas res pertinere aut promiſſiones, ſine quibus præſtitis non potuiſſet

2.Cor.1.20. ſeruari promiſſio Dauidi facta. Omnia enim beneficia Dei præſtantur Eccleſiæ propter Chriſtum.

16. *Iacob de filiis Ioſeph dicit, inuocetur nomen meum ſu-*

Gen.48.61. *per eos, nomina quoque patrum meorum Abraham & Iſaac:*

Mat.4.1. Iſai.25.40. *Ergo ſanctos licet inuocare. Reſp.* Eſt Hebraica phraſis, quæ ſignificat adoptionem filiorum, vt ſit ſenſus, vocentur nomine meo, vel denominentur à me, id eſt, dicantur mei Filii. Similis phraſis eſt apud Iſaiam, *Tantummodo* (ſeptem mulieres vni viro inquiunt) *inuocetur nomen tuum ſuper nos* (id eſt, abs te denominemur) *aufer opprobrium noſtrum.*

17. *Quatenus id feciſtis* (ait Chriſtus) *vni ex fratribus meis*

meis minimis, mihi feciſtis. Ergo quem ſanctis honorem tribuimus inuocationis, idem ipſi quoq; Chriſto ſimul tribuitur. Reſp. Chriſtus loquitur de officiis dilectionis.

18. *Si Angeli neceſſitates noſtras intelligentes pro nobis orant, eoque ſunt inuocandi, licet etiam nobis inuocare Sanctos. Angelos autem pro nobis orare confirmatur Zachariæ verbis: Et reſpondet Angelus Domini, & dixit, Domine exercituum, vſque quò tu non miſereberis Ieruſalem, & vrbium Iudæ?* Reſp. 1. Antecedens non integrè conceditur, quòd omnes angeli omnium neceſſitates intelligant. Calamitates autem Iudæorum non tantùm Angelis, ſed etiam hominibus erant in conſpectu. 2. Negatur conſequens. Angelis enim mandatur cura Eccleſiæ in hac vita. Itaque in terris verſantes vident noſtras miſerias, quas non vident Sancti, quibus hoc officium non eſt commiſſum. 3. Ab Angelorum precibus ad eorum inuocationem non valet conſequentia. Zach. 1. 12.

19. Iob. 5. *Voca, quæſo, an ſit qui reſpondeat tibi, & ad quem ſanctorum reſpicies. Volunt ipſi quòd Eliphas hortetur Iobum ad implorandam opem alicuius ſancti.* Sed oſtendunt præcedentia, hæc verba pertinere ad collationem hominum cum angelis, quos adeò antecellere hominibus dicit puritate, vt ne quidem reſpondeant vel appareant ab hominibus vocati. Aduerſatur igitur magis quam patrocinatur hic locus Angelorum inuocationi.

Iob. 33. *Si fuerit pro eo angelus loquens vnus de millibus vt annunciet hominis æquitatem, Miſerebitur eius, & dicet, Libera eum, &c.* Hic verſio vetus impropria eſt. Sic enim habent verba; *Si fuerit apud eum angelus, interpretans vnum de mille, vt annunciet homini rectitudinem illius, Miſerebitur eius, & dicet, libera eum, ne deſcendat in interitum: inueni propitiationem.* Etſi igitur hic ſenſus eſſet, quòd angeli orent pro hominibus afflictis; tamen hoc nihil faceret ad eorum inuocationem. Sed manifeſtum eſt, hunc eſſe ſenſum; Si homo æger vel afflictus in ſua calamitate erudiatur de voluntate, iuſtitia, &

bonitate

bonitate Dei, ſiue ab angelo, ſiue à Propheta, ſiue à doctore (nam & hi nominantur angeli) & reſipiſcat, atque aſſentiatur doctrinæ & conſolationi, eum à deo liberatū iri miniſterio eorum, per quos eum inſtituit.

QVARTVM PRÆCEPTVM.

Recordare diem Sabbati, vt eum ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum. Septimus verò eſt Sabbatum domini Dei tui. Non facies in eo vllum opus, neq; tu, neque filius tuus, neq; filia tua, neque ſeruus tuus, neque ancilla tua, neque bos, neq; aſinus tuus, neq; inquilinus qui habitat intra portas tuas. Nam ſex diebus perfecit Deus cœlum & terram, & mare, & quicquid in illis continetur, & ſeptimo quieuit. Itaque benedixit Diei Sabbati, & eum ſanctum ſibi ſegregauit.

Huius præcepti quarti duæ ſunt partes. Præceptum, & ratio præcepti. Præcepti rurſus duæ ſunt partes: *prior eſt moralis, vt ſanctificetur Sabbatum;* id eſt, vt aliquod tempus certum tribuatur miniſterio Eccl. ſeu publico Dei cultui. *Altera pars eſt ceremonialis & Temporaria, ſcilicet vt tempus illud ſit dies ſeptimus*, & vt eo ſeruentur ceremoniæ Leuiticæ. Hanc partem temporariam, illam perpetuam eſſe, intelligitur ex fine præcepti, & cauſis vtriuſq; partis, de quibus poſtea commodiùs dicetur. Iam ipſa verba tum præcepti, tum rationis præcepto ſubiunctæ, paucis explicabimus: quibus cognitis, tantò faciliùs intelligentur quæ de Sabbato deinde dicenda ſunt.

Exo. 31.13. Eze.20. 20 & 22.26.

Recordare diem Sabbati, id eſt, magna cura, & religione Sabbatum Sanctifices. Non ſine cauſa Deus obſeruationem Sabbati tam ſeuerè præcepit. 1. *Quia violatio Sabbati eſt totius cultus diuini violatio.* Nam & neglectus miniſterij, doctrinam, atque cultum Dei facilè corrumpit. 2. *Quia exactione Sabbati ceremonialis vel*

typici,

typici, Spiritualis Sabbati magnitudinem & neceſſitatem Deus voluit ſignificare. 3. *Quia Sabbatum externum Deus vult ſubſeruire Sabbato Spirituali in nobis inchoando & perficiendo.* 4. *Quia ſanctificari Sabbatum iubet*, id eſt, vitari in eo peccata, & opera ſancta in eo fieri, non id otio ignauo conteri. *Aliter autem Deus, Aliter homines ſanctificare ſabbatum dicuntur. Deus dicitur ſabbatum ſanctificare*, quia illud diuino cultui deſtinat: ſanctificare illud homines dicuntur, quando illud in vſum à Deo deſtinatum referunt.

Neque Filius tuus, neque, &c. Liberos etiam & familiam vult à laboribus ceſſare, duplici de cauſa. 1. Principaliter, *vt hi quoque à Parentibus & heris in cultu Dei educentur, & ad Eccleſiæ miniſterium admittantur.* Nam & hos Deus Eccleſiæ ſuæ vult eſſe membra. 2. *Quia dilectionem & beneficentiam erga proximum, præſertim* Sabbato, *exerceri & conſpici vult in Eccleſia.*

Neque inquilinus, qui, &c. Aduenas etiam iubet labores intermittere, conuerſos quidem ad religionem veram, tanquam domeſticos Eccleſiæ, infideles autem non propter ipſos, ſed propter Iſraelitas, idque, 1. *Ne ſuo exemplo ſcandalum præberent Eccleſiæ.* 2. *Ne ipſorum libertas Iudæis eſſet occaſio faciendi Sabbato labores iſtos, quos per ſe facere ipſis non licebat, atque ita fraus diuinæ Legi fieret.* Hinc reſpondetur ad tres quæſtiones. 1. *An etiam aliæ gentes ad ceremonias Moſaicas obligatæ fuerint, ſi quæ verſabantur apud Iudæos.* 2. *An alieni ab Eccleſia ad religionem cogi poſſint, aut debeant.* 3. *An ſacramenta, inter quæ erat & Sabbatum, communia eſſe debeant infidelibus in Eccleſia.* Ad haſce quæſtiones ita reſpondemus: *quod ad obligationem & coactionem attinet*, neque ad omnes ceremonias, neq; ad religionem, ſed ad diſciplinam externam adigebantur peregrini in populo Iudaico degentes, quæ erant neceſſaria ad vitanda ſcandala Eccleſiæ in qua verſabantur. Debet enim magiſtratus eſſe cuſtos diſciplinæ ſecundùm vtramque tabulam decalogi apud ſuos ſubditos,

&

& prohibere Idola manifeſta, & blaſphemias. Præterea *quantum ad obligationem, erat peculiaris ratio Sabbati*, quod non per Moſen demum Iſraelitis, ſed inde ab initio mundi omnibus hominibus à Deo præceptum erat, ac proinde vſque ad Meſſiam omnes obligabat. Etſi obſoleuerat hoc præceptum apud reliquas gentes, vt illud inter præcipua ponerent opprobria quibus deridebant, & exagitabant Iudæos. *Sacramentorum porrò Sabbatum non erat infidelibus*, quia nec ad illos pertinebat promiſſio, quòd Iehoua eſſet ſanctificator ipſorum, neq; ad huius promiſſionis teſtificationem ſeu profeſſionem, ſed tantùm ad ſcandalum vitandum, & occaſionem violandi Sabbati, quæ populo Dei per ipſos tradi poterat, cauendam, ceſſare ab vſitatis operibus cogebantur. Hæc & magis intelliguntur ex eo, quòd *iumenta quieſcere iubentur*, quorum quies, neque cultus diuini, neque Sacramenti habebat rationem, ſed propter homines erat mandata. 1. *Vt ipſis laborandi occaſio præcideretur, interdicto iumentorum*
Neh. 13. 19. *labore, ſine vſu. 2. Vt etiam brutis animalibus, parentes diſce-*
1. Co. 9. 10. *rent, quantùm Deus clementiæ, & æquitatis rationem erga homines habere velit.*

Nam ſex dieb. Ratio quę præcepto ſubiicitur ſumpta eſt à quiete diuina, & pertinet ad præceptum ceremoniale de ſeptimo die.

Septimo quieuit. Id eſt deſiit nouas mundi partes creare, vt qui iam eſſet perfectus, qualem Deus eſſe mundum volebat. Hunc diem ſeptimum dedicauit cultui diuino. 1. *Vt ſuæ quietis exemplo tanquam efficaciſſimo argumento homines ad imitationem illius hortetur.* Atque ita quietis imitatio duplex eſt. *Ceremonialis, aut ſignificans: & Moralis, aut ſpiritualis*, aut ſignificatiua. 2. *Vt hæc diei ſeptimi quies eſſet monumentum perfectæ atque abſolutæ creationis à Deo, continuatę autem inde ab eo die perpetuæ conſeruationis, gubernationis operum ſuorum ad ſuam gloriam, & electorum ſalutem*: ac proinde vt ſtimulus eſſet ad conſiderationem & celebrationem operum

ac beneficiorum erga genus humanum.

Porrò, *non ideo Deus ſex dies laboribus, & ſeptimum cultui diuino tribuit*, vt aliis diebus cultus Dei omittatur: ſed requirit hæc duo. 1. *Vt ſabbato non priuatus tantùm, vt aliis temporibus, ſed etiam publicus Dei cultus in Eccleſia exerceatur.* 2. *Vt cultui Domini, tam priuato quàm publico, tum cedant labores alij, quos pro ſua vocatione aliis diebus quiſque exercet.*

Eſt autem & *Iudaica ſuperſtitio* cauenda, quam & in Euangelio Chriſtus non ſemel refutat, videlicet quòd *opera quæcunque ad ſuæ vel alienæ vitæ neceſſitatem pertinentia, in ſabbatho facere nefas fuerit.* Ex fine enim præcepti apparet, opera tantùm ſeruilia, ſiue impedientia miniſterij vſum, eſſe à Deo prohibita, non autem ea, quæ non impediunt publicum dei cultum, vel eundem etiam promouent, fouent atq; illuſtrant. Sic Mat. 12. *defendit Chriſtus diſcipulos ſabbatho ſpicas vellentes ad pellendam famem: ſanat manum aridam habentem.* Luc. 14. ſine peccato, ait, ſabbatho pecus aut iumentum in foueam incidens, illinc extrahi. Macchabæus pugnat ſabbatho, vt eſſent qui ſeruarent ſabbathum. 2. Mac. 15. Atq; huius & ſimilium factorum duæ rationes reddũtur. 1. Mac. 2. *Si nos ita agamus, quemadmodum egerunt fratres noſtri, vt pro vita & religione noſtra non pugnemus contra gentes, illæ iam nos de terra ſubitò exterminarent.* Itaq; conſtituerunt inter ſe his verbis: *Quicunque hominum nos die ſabbatorum prælio adortus fuerit, cum eo pugnabimus, ne moriamur omnes, quemadmodum fratres noſtri mortui ſunt.* Pro vita & religione tuenda, rectè dicunt pugnari etiam in ſabbatho. Iiſdem rationibus diſcipulos & ſe defendit Chriſtus. Mat. 12. citans dictum ex Oſeæ. 6. *Quòd ſi noſſetis, quid ſit, miſericordiam volo, non ſacrificium, non condemnaſſetis inſontes.* & Marc. 2. *Sabbathum propter hominem factum eſt, non homo propter ſabbathum*, hoc eſt, opera ceremonialia cedere debent moralibus, ita vt potiùs ceremoniæ, quàm opera dilectionis omittantur, quæ neceſſitas noſtra vel proximi requirit. Et

Matth. 12.

Mat.12. *An non legiſtis in lege, ſabbatho ſacerdotes in templo ſabbathum profanare, & ſine crimine eſſe? Dico autem vobis, templo maiorem hîc eſſe.* Item. Ioh.17. *Sabbatho circumciditis hominem. Si circumciſionem accipit homo ſabbatho, vt non ſoluatur lex Moſis, mihi indignamini, quòd totum hominem ſanum fecerim ſabbatho?* Quibus verbis docet, opera, quæ ſabbathi vſum non impediunt, ſed potius illuſtrant & confirmant, qualia ſunt opera ad cultum Dei ſiue ceremonias ſacras, ſiue ad dilectionem proximi ſic pertinentia, vt ea in tempus aliud reiici, neceſſitas non patiatur, nequaquam violare ſabbathum, ſed maximè ad eius legitimam obſeruationem requiri.

Obſeruandum hoc loco triplex eſſe prohibitionis operum & peccatorum diſcrimen. 1. *Labores prohibentur ſecundùm quid,* ſcilicet quatenus impediunt Eccleſię miniſterium, vel quatenus proximo ſcandalum prębent. *Peccata verò ſimpliciter prohibentur.* 2. *Labores tantùm die Sabbati, peccata omni tempore omitti iubentur* 3. *Laborum omiſſio typus eſt omiſſionis peccatorum:* rei ſcilicet per typum illum ſignificatæ.

Quę de Sabbato cognoſcenda reſtant, deinceps explicare pergemus. Et quoniam huius præcepti pars altera eſt ceremonialis, non incommodè locum *de ceremoniis* poſtea ſubiungemus: tandem breuiter hiſce ſubiiciemus locum *de Miniſterio Eccleſiæ:* quia hoc præcepto ſancitur publicus Dei cultus externus: ac proinde ipſum Eccleſiæ miniſterium, eiuſque vſus & honor.

De Sabbatho.

Quæſtiones pręcipuæ.

1. *Quotuplex ſit Sabbatum.*
2. *Cauſæ propter quas inſtitutum ſit Sabbatum.*
3. *Quomodo ſanctificetur Sabbatum.*
4. *Quomodo violetur Sabbatum.*
5. *Qua ratione Sabbatum ad nos pertineat.*

1. *Quotuplex*

1. *Quotuplex ſit Sabbatum.*

SAbbatum *ſignificat quietem,ſeu vacationem ab operibus.* 1. *Quia deus ea die requieuit,*ſcilicet à creatione nouarum ſpecierum,non autem ab earum conſeruatione & indiuiduorum generatione.2.*Quia Sabbatum eſt imago requiei futuræ ſpiritualis.* 3. *Quia & nos & noſtræ familiæ, & iumenta noſtra quieſcere & vacare ea die debemus ab operibus,*non quidem omnibus,ſed ab œconomicis,politicis, & aliis iſtiuſmodi, vt deus in nobis poſſit exercere ſua opera.Atq; hæc de ipſa Sabbati voce.

Porrò *duplex eſt Sabbatum:Internum & Externum. Internum,ſeu morale,ſeu ſpirituale, eſt ſtudium agnitionis Dei & operum eius,vitandi peccata,& celebrandi deum confeſſione & obedientia.*Breuiter,*ſpirituale Sabbatum ſiue ſpiritualis requies eſt ceſſatio à peccatis, & exercitatio operum Dei.* Iſa.58.13.
Hoc Sabbatum,licet continuum atque perpetuum ſit apud pios,inchoatur tamen in iis in hac vita,& *nominatur Sabbatum,*tum quia hæc demum requies eſt vera à laboribus & miſeriis,& noſtri ad colendum Deum conſecratio:tum quia Ceremoniali Sabbato olim ſignificabatur. Perfectè autem, & perpetuò continuabitur Heb.4.10.
hoc ſpirituale Sabbatum in vita ęterna,in qua eſt perpetua Dei celebratio, omnibus illis relictis in quibus iam ſumus occupati. *Externum ſeu ceremoniale Sabbatum eſt certum tempus ordinatum à Deo in Eccl.dedicatum ceſſationi ab operibus,atque tributum miniſterio verbi Dei: & adminiſtationi Sacramentorum, vel externo cultui diuino publico.* Neceſſarium fuit hoc ceremoniale Sabbatum in V.Teſt.vt illud eſſet ſeptimus dies,& in eo(ſicut & in reliquis feſtis)ſeruarentur Ceremoniæ Leuiticæ. Idem hoc Sabbatum Ceremoniale eſt *adiaphoron* in Nouo Teſtamento.

Eſt autem duplex externum Sabbatum. Immediatum eſt quod immediatè ab pſo Deo inſtitutum eſt, atque hoc erat varium in veteri Teſtamento , nempe , 1. *Dierum,* vt ſeptimus quiſque dies, qui peculiariter dicebatur Sabbatum , & propter quietem diuinam à

creatione

creatione mundi, & propter mandatam populo Dei
Leu.23. 15. quietem eo die ſeruandam. Hinc *Hebdomada dierum*, ſiue *Septimana* per Synecdochen apud Hebræos vocatur *Sabbatum*. Similiter *Sabbata dierum*. erant & alij dies feſti, vt *feſtum Paſchatis, Pentecoſtes, Tabernaculorum, dies ieiunij*. Feſtis his non minùs populo quieſcendum erat, quàm die ſeptimo. 2. *Menſium, vt Neomeniæ, &c.* 3.
Leu. 25.4. 26. 35. *Annorum, vt ſeptimus quiſque annus* quo populus Iudaicus iubebatur cultum agrorum intermittere. Inde per Synecdochen, *Hebdomades annorum* dicebantur Sabbata. *Mediatum* Sabbatum *externum eſt, quod mediatè Deus per Eccleſiam conſtituit*, cuiuſmodi eſt in Nouo Teſta-
Mat. 28.1. mento *dies primus Hebdomadis, nempe dies Solis*, vel rectiùs *dies dominicus*, inſtitutus pro ſeptimo die, ſeu die Sabbati, propter reſurrectionem Chriſti.

2. *Cauſæ propter quas inſtitutum ſit Sabbatum.*

INſtituti Sabbati finales cauſæ ſunt hæ. 1. *Publica Dei celebratio in Eccleſia, exercitium precum, profeſſionis, & obedientiæ*, in quibus conſiſtit ſtudium agnitionis Dei, bonorum operum & gratitudinis. Vult Deus, ideoq; potiſſimùm inſtituit Sabbatum, vt á nobis ipſe non tan-
Pſa.68.28. tùm priuatim, ſed etiam publica voce Eccleſiæ celebretur, & inuocetur in hac vita. 2. *Conſeruatio miniſterij Eccleſiaſtici* quod eſt officium diuinitùs inſtitutum docendi Eccleſiam de Deo, & eius voluntate, ex verbo Dei per Prophetas & Apoſtolos tradito, atq; adminiſtrandi ſacramenta ſecundùm inſtitutionem diuinam. *Finis hic inſtituti Sabbati non eſt poſtremus*. Iſta ſiquidem ordinatio & publica prædicatio doctrinæ coniuncta
Epheſ.4. 12. cum recitatione precum, & gratiarum actionis, atque vſurpatione rituum, eſt exercitium publicum, excitans & fouens fidem & pœnitentiam. 3. *Vt eſſet*
Eze.20. 12. *Veteri Teſtamento typus ſignificans Sabbatum ſpirituale, & æternum. Inſuper & Sabbata mea dedi eis, vt eſſent ſignum inter me & eos, & ſcirent, quia ego Dominus ſanctificans eos.* 4. *Propter circumſtantiam ſeptimi diei*, vt nempe ſeptimus dies

dies admoneret homines de creatione mundi, de rerum agendarum tractatione, deq; meditatione operum diuinorum, ſex diebus à Deo conditorum. 5. *Vt eo die maximè exercerentur opera dilectionis, beneficentiæ, benignitatis. 6. Propter quietem corporalem, tam hominum, quàm brutorum,* ſed horum propter hominem. 7. *Vt alij alios ſuo exemplo ad pietatem & celebrationem Dei prouocarent. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ in doctrina & cultu Dei.* 8. *Vt Eccleſia conſpici & exaudiri poſſit in genere humano, & diſcerni à reliqua hominum multitudine blaſphema & Idololatrica: & poſſint ſe ad illam adiungere, qui ſunt ab illa ſeparati.* Sic & in vetere teſtamento Sabbatum erat diſtinctio populi Iſraelitici ab omnibus aliis gentibus.

Pſal.22.22.
Eph.4.13.
Rom.10.14.
2.Cor.2.8.

3. *Quomodo ſanctificetur Sabbatum.*

OPera die Sabbati facienda, ſeu partes ſanctificationis Sabbati comprehenduntur verbo *Sanctificandi*, quas partes breuiter explicabimus.

Partes ergo ſanctificationis Sabbati ſunt, 1. *Rectè docere Eccleſiam de deo, & eius voluntate.* Aliud genus docendi hîc præcipitur, quàm in tertio præcepto. Ibi enim ſingularum perſonarum eſt docere: hîc certarum perſonarum proprium docendi munus ſancitur, & quidem earum perſonarum proprium, quæ donis neceſſariis diuinitus inſtructæ, ab Eccleſia legitimè ad hoc munus vocatæ ſunt, iiſque præcipitur hoc præcepto, vt ſanam doctrinam omnibus proponant, tum in publicis conuentibus, tum inſtitutione priuata. 2. *Rectè adminiſtrare ſacramenta ſecundùm inſtitutionem diuinam.* Hoc item fieri debet ab Eccleſię miniſtris ad hoc munus obeundum legitimè vocatis. Vt autem doctrina, ſic & hæc ſacramentorum adminiſtratio non ad certos dies alligata eſt, ſed ſufficit ſi adminiſtratio ſit publica, & fiat per miniſtros, vt qui perſonam publicam, ac in miniſterio vices Dei cum hominibus loquentis, gerunt, & in cœtibus Eccleſiæ peraguntur ea, quæ Deus ad miniſtros alligauit. Sic *Circumciſio*

Leui.10.11.
Act.13.15.
Act.17.2.
Act.17.17.
20.31.
2.Tim.4.2.

adminiſtrabatur quouis die, qui eſſet octauus ab infantis natiuitate: Sic *baptiſmus* quouis tempore adminiſtrari poteſt, Act. 8. & 10. *Præcipuè tamen Sabbato adminiſtratio ſacramentorum vigere debet.* Ideo Num. 28. & 29. præter quotidiana deſcribuntur certa ſacrificia, quæ ſabbato & diebus feſtis debeant fieri. Et Chriſtus cœnam ſuam, vt quæ inter alios fines, etiam debet neruus eſſe congregationis Eccleſiæ, ſic inſtituit, vt in cœtu Eccleſiæ adminiſtretur ſiue paruo ſiue magno. Mat. 26. *Bibite ex eo omnes.* Pertinet autem ad legitimam Sacramentorum adminiſtrationem, etiam excluſio eorum, quos Deus ab his excludi iuſſit. Sicut nec alienis à Gente & religione Iudaica, nec incircumciſis licebat veſci agno Paſchali, Exod. 12. ita neque ad cænam Domini admittere debet Eccleſia non baptizatos, aut baptizatos quidem, ſed doctrina aut moribus alienos à Chriſtianiſmo. 1. Cor. 10. & 11. 3. *Diligenter, & aſſiduè frequentare publicos Eccleſiæ congreſſus, attentè in iis audire diſertè traditam Doctrinam cæleſtem, eamque auditam diligenter meditari, & inquirere;* Præſertim autem dies miniſterio deſtinatos impendere lectioni, & meditationi, tractationique rerum diuinarum. Hæc ex natura correlatorum patent. Si enim vult eſſe qui doceant, etiam vult eſſe qui diſcant. Non eſt autem ſtudium diſcendi ſine priuata meditatione. Ideò laudantur Berœenſes Act. 17. *quòd receperint ſermonem cum omni alacritate, quotidie ſcrutan-*
Act. 17. 11. *tes Scripturas, an hæc ita ſe haberent.* Præſertim autem
1. Tim. 4. 16. ſeruientibus, aut ſeruituris aliquando Eccleſiæ diligens cognoſcendi doctrinam ſtudium iniungitur. 2. Tim. 4. *Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ, &c.* Et 1. Tim. 3. & 2. Tim. 2. vult Paulus *miniſtrum Eccleſiæ eſſe idoneum ad docendum, & ad refutandum aduerſarios.* 4. *Rectè vti Sacramentis ſecundùm inſtitutum diuinum.* Sic in ſolenni conuentu populi celebrare paſcha Deus iuſſerat, ac reliquis feſtis ac Sabbatis certa ſacrificia aſſignauerat. Et vult parem in modum Deus, quemadmodum

modum doctrinam exaudiri, ſic vſum legitimum ſa- Act.20.7.
cramentorum conſpici in publicis congreſſibus Ec-
cleſiæ.5. *Inuocatio publica, cum qua coniungimus confeſſi-*
onem, gratiarum actionem, preces, & vota noſtra cum Eccle- 1.Tim.2.1.
ſia. Et certè communibus precibus peculiarem pro-
miſſionem Deus addidit. *Si duo ex vobis conſenſerint*
in terra, quodcunque petierint fiet iis à Patre meo, qui eſt in
cœlis. Vbi enim ſunt duo vel tres coacti in nomine meo, illic 1 Co.14.16
ſum in medio eorum. *Et gratiarum actio ac celebratio Dei,* Pſa.22.23. Mat.18.19.
tanquam præcipuus cultus promittitur Deo. Pſal. 22.
In medio congregationis laudabo te. Et præcipitur 1. Cor.
14. *Quandoquidem ſi benedixeris ſpiritu, is qui implet lo-*
cum idiotæ, quomodo dicturus eſt Amen ad tuam gratiarum
actionem?

Iubet quidem Chriſtus alio loco, vt *cum quis pre-* Mat.6.6.
catur, introeat in conclaue ſuum, & clauſo oſtio ſuo precetur
Patrem ſuum qui eſt in occulto. Verùm verbis his hypo-
criſin atque oſtentationem damnat & prohibet, quæ
hypocriſis eſt oſtentatio, & ſimulatio pietatis. Hîc in-
uocatio præcipitur & publica totius Eccleſię, in ter-
tio autem præcepto, vt priuata ſingulorum. *6. Conferre*
Eleemoſynas, id eſt præſtare officia dilectionis ac San-
ctificationis Sabbati, ad oſtendendam videlicet obe-
dientiam noſtram, quam præſtamus doctrinæ. *Huc*
pertinet concio Chriſti de Sabbato, in qua contra Iudæos ex-
plicat an liceat Sabbato benefacere. Cúm autem in tota
vità hoc ſabbatum ſeruari velit, pręcipué eius exem-
pla & teſtimonia vult edi ſabbatho externo ſiue cere-
moniali, hoc eſt, in illis temporibus, quæ verbo Dei
docendo & diſcendo tribuuntur. Siquis .n. ne tum qui
dem obtemperandi deo ſtudium oſtendit, cùm aures
ipſius doctrina circumſonat, ac reliquis curis omiſſis,
pietatem & pænitentiam nos meditari deus iubet, is
minùs aliâs facturum ſe ſignificat. Ideò ſemper in Ec-
cleſia moris fuit, ſabbato eleemoſynas conferre, & di-
lectionis opera erga egentes exercere. Neh. 8. *Mittite*
partes ei, cui nihil eſt paratum, quia ſanctus eſt dies D. noſtro

7. *Honor miniſterij Eccleſiaſtici*, vel obedientia erga totum miniſterium in vita & moribus, atque hoc eſt ſabbatum morale.

Obedientia autem illa erga miniſterium multa complectitur, nempe. 1. *Reuerentiam*, id eſt, agnitio-
1.Cor.4.1. nem ordinis, & voluntatis diuinæ in miniſterij inſtitutione, conſeruatione, & Eccleſiæ per illud collectione: id eſt, agnitionis, & iudicij huius noſtri de miniſterio declarationem tum in dictis, tum in factis. 2. *Amorem*, quo libenter & frequentamus congreſſus ſacros, & audimus, ac diſcimus doctrinam Eccleſiæ, &
2. Cor. 5.20. bene volumus fidelibus Eccleſiæ miniſtris, non tan-
Pſal.48.1. tùm propter dilectionis officium, ſed etiam propter
11.& 122. 1. miniſterium, quo funguntur. 3. *Obedientiam in iis quæ ſunt miniſterij*. Huc pertinent opera dilectionis erga Deum, & proximum, tota nimirum vita Chriſtiana, quæ eſt illud ſpirituale, ſeu morale Sabbatum. Agere enim ſabbatum illud ſpirituale, eſt in vita inſtituenda obedire voci diuinæ ſonanti per miniſterium Eccleſię, ſiquidem Deus ideò vult à nobis veram doctrinam diſci, vt eidem obtemperemus. 4. *Gratitudinem*. id eſt officia ad conſeruationem miniſterij, miniſtrorum, & ſcholarum pertinentia. Si enim vult deus in Eccleſia eſſe miniſtros, vult etiam vt ſinguli pro facultatibus conſeruationem miniſterij & ſcholarum adiuuent, atque dent operam, vt honeſtè miniſtri doctoreſque & præceptores alantur. Huc pertinent leges Moſaicæ de primogenitis, primitiis, decimis, & ſimilibus. Harum legum licet circumſtantiæ ſunt abolitæ, genus tamen perpetuò manet. 5. *Æquitatem in tollerandis infirmitatibus miniſtrorum*, quę non enormiter aut manifeſtè corrumpunt aut impediunt miniſterium, vel Eccleſiam ſcandalo lædunt.

6. *Quomodo violetur Sabbatum.*

PRophanatur Sabbatum quando id vel non ſanctificatur, vel non rectè ſanctificatur, ſed cùm fiunt opera miniſterium impedientia, aut operibus ad Sabbati ſanctificationem pertinentibus

pertinentibus, & paulò antè recitatis, contraria. Violationis ergo Sabbati partes erunt, quæ ſanctificationis Sabbati partibus opponuntur: eas breuiter hoc modo proponemus. 1. *Traditioni opponitur omiſſio, aut neglectus in docendo. Item deprauatio, aut mutilatio doctrinæ*, aut eius ad magiſtratum, vel aliorum opiniones, affectus, cupiditates, aut commoda, inflexio. 2. Corinth. capite ſecundo. *Non enim, vt plerique, cauponamur ſermonem Dei, ſed vt ex ſynceritate, ſed vt ex Deo in conſpectu Dei de Chriſto loquimur.* Iſa. 56. 10. Eze. 34. 2.

2. *Adminiſtrationi ſacramentorum legitimæ repugnat omiſſio vel neglectus hortationis Eccleſiæ ad vtendum ſacramentis: item adminiſtratio ſacramentorum illegitima*: cùm vel detrahitur vel additur ceremoniis diuinitus inſtitutis, vel in eis aliquid mutatur, vel excluduntur à Sacramentis ij qui debent admitti, vel admittuntur, qui ex inſtituto Dei ab iis arceri debent, vel non docetur populus de legitimo eorum vſu.

3. *Studio diſcendi doctrinam* aduerſatur. 1. *Contemptus & neglectus doctrinæ*: nempe vel nòn intereſſe ſacris concionibus, quum non obſtat legitima cauſa, & opera quæ differri poterant, ſabbato facere: vel concionibus ſacris non aſucultare, vel nō meditari & inquirere doctrinam Eccleſiæ. 2. *Curioſitas*, quæ eſt ſtudium cognoſcendi, vel audiendi non patefacta à Deo, non neceſſaria, noua, vana. 3. *Legitimo Sacramentorum vſui repugnat eorum omiſſio & contemptus: item profanatio eorum; denique vſus eorum ſuperſtitioſus.* 4. *Precibus publicis opponitur earum neglectus & hypocritica in iis præſentia ſine attentione & affectu.* Item recitatio ædificationi Eccleſiæ non ſeruiens. 1. Corinth. 14. S*i benedixeris Spiritu, is qui implet locum idiotæ, quomodo dicturus eſt Amen ad tuam gratiarum actionem? Nam quid dicas neſcit. Nam tu quidem bene gratias agis, ſed alter non ædificatur.* Num. 15. 33 Pro. 25. 27. Syrac. 3. 22. 1. Tim. 4. 7. 2. Tim. 2. 23. Gen. 17. 14. Exo. 4. 25. Eſa. 66. 3.

5. *Eleemoſynarum collationi repugnat neglectus operum dilectionis:* vt cùm egenis opera noſtra indigentibus non ſubuenimus pro virili parte noſtra. 7. *Cum honore*

miniſterij Eccleſiaſtici pugnat miniſterij contemptus: vt quando vel aboletur miniſterium Eccleſię, vel indignis committitur, vel negatur eſſe organum, quo Deus ad collectionem Eccleſię vti velit: item cùm afficiuntur

Lu.10.10. miniſtri contumeliis, cùm auditę doctrinę non obeditur in inſtituenda vita, cùm negliguntur opera dilectionis, cùm non donantur alimenta neceſſaria miniſtris, cùm defenſio, & alia gratitudinis officia miniſtris non prȩſtantur, cùm ſcholarum ſtudiorumque & doctrinę conſeruatio negligitur, cúm defectus miniſtrorum tolerabiles non feruntur, & propter eos miniſterium contumelia afficitur. Pariter autem *vſui totius miniſterij aduerſantur* non tantùm cùm vnus aliquis priuatim vſum miniſterii negligit aut omittit, ſed etiam quum quis iuſſu & ſuaſu aut exemplo ſuo, vel alio quouis impedimento, ab vſu miniſterii liberos, familiam, aut alios auocat.

5. *Qua ratione Sabbatum ad nos pertineat.*

DIes ſeptimus inde ab initio fuit deſignatus à Deo ad ſignificandum, homines Dei exemplo quieſſcere debere à ſuis operibus, prȩſertim peccatis. Poſtea verò in lege Moſaica repetitum eſt præceptum, ac cæremonia feriandi ſeptimo die, ſimul atq; factum eſt *ſacramentum ſanctificationis*, quo Deus ſignificat ſe eſſe Sanctificatorem Eccleſiæ, id eſt, ſe remittere ei peccata, & recipere eam in gratiam per & propter Meſſiam patribus promiſſum. Atq; hæc eſt ratio *cur*

Exo.31.13. *Sabbatum cæremoniale ſeptimi diei nunc ſit abolitum*; quia

Eze.20.12. nimirum fuit typicum, admonens populum de ſuo officio: quam eandem ob cauſam omnia reliqua ſacramenta & ſacrificia, atque ceremonię ante & poſt legem factæ, fuerunt abolitæ aduentu Chriſti, per quem eſt impletum quod illæ ſignificabant. *Quamuis autem abrogatum ſit in Nouo Teſtamento Sabbatum ceremoniale, morale tamen ſabbatum durat adhuc & ad nos pertinet, ipſumq; adeo genus Sabbati ceremonialis pertinet*

ad

ad nos, & adhuc manet, nempe quód tribuendum ſit aliquod tempus miniſterio. Oportet enim nos nunquam non habere diem aliquem, quo doceatur verbum Dei in Eccleſia & adminiſtrentur ſacramenta. Interim non ſumus alligati, vt diem vel Iouis, vel Saturni, vel Mercurij, vel alium aliquem certum habeamus, ac proinde Sabbatum non pertinet ad nos ceremonialiter in ſpecie, licet illud ad nos, atq; adeò ad omnes homines pertineat, ac ſemper maneat & moraliter & ceremonialiter in genere.

Obiectiones contra abrogationem Sabbati ceremonialis.

1. *DEcalogus eſt lex perpetua: præceptum de Sabbato eſt pars Decalogi: Ergo lex perpetua eſt, & non eſt abolenda. Reſp.* Decalogus eſt lex perpetua, quatenus eſt lex moralis. Appendices autem ſiue determinationes moralium præceptorum, ſignificationis cauſa, vſque ad Meſſiam ſeruandę fuerunt.

2. *Præcepta Decalogi ad nos pertinent. Hoc eſt præceptum Decalogi. Ergo &c. Reſp.* Præcepta Decalogi quæ ſunt moralia pertinent ad nos. Hoc autem pręceptum altera ex parte eſt Ceremoniale, eoq; quatenus Ceremoniale eſt, ad nos non pertinet, etſi genus ad nos pertineat. *Rationes cur ad nos non pertineat Ceremoniale Sabbatum,* ſunt hæ potiſſimum. 1. *Pars legis de ſanctificando Sabbato eſt Ceremonialis.* 2. *Paulus dicit. Nemo vos iudicet in ratione dierum.* 3. *Apoſtoli ipſi mutarunt ſabbatum.* Col. 2.16. 4. *Ex fine ſiue ſcopo legis.* Erat typus rerum implendarum, à Chriſto nempe ſanctificationis: typus autem cedit rei ſignificatæ. Item erat diſcretio populi Iudaici à reliquis gentibus. Hæc autem diſcretio per Chriſtum ſublata eſt.

3. *Dominus ait de ſabbato. Pactum eſt ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignumque perpetuum.* Exo. 31. 17. *Reſp.* 1. Ceremoniale Sabbatum eſt perpetuum *vſque ad Chriſtum* qui eſt finis Ceremonialium. Ier. 31. 31. 2. Sabbatum, eſt æternum *quod ad rem ſignificatam attinet*, quę eſt ceſſatio à peccatis, & quies in Deo: ſic enim omnes typi

veteris Teſtamenti ſunt æterni, etiam ipſum regnum Dauidicum, quod tamen ante aduentum Meſſiæ erat deſtruendum.

4. *Concedimus ceremonias Moſaicas eſſe mutabiles, non tamen ſequitur leges ante Moſen latas eſſe mutabiles, ex quib. etiam eſt obſeruatio diei* Sabbati. *Reſp.* Negatur Maior de Ceremoniis. Nam Ceremoniæ etiam ante Moſen à Deo inſtitutæ, quia typi fuerunt beneficiorum Meſſiæ venturi, per ipſius exhibitionem ſunt abolitæ, vt circumciſio Abrahamo data, item ſacrificia primis parentibus mandata.

2. Sa. 7. 16. Gen. 49. 10.

5. *Leges ante lapſum à Deo latæ, non ſunt typi beneficiorum Meſſiæ, & obligant totum genus humanum omnibus temporibus: nondum enim tunc erat data promiſſio de Meſſia, & vna eademque erat totius generis humani conditio. Sabbatum autem ſeptimi diei inſtitutum eſt à Deo, abſoluta mundi creatione, ante lapſum generis humani. Ergo eſt vniuerſale. Reſp.* Per diſtinctionem. Maior vera eſt de legibus Moralibus, quarum notitiæ menti humanæ ſunt impreſſæ in prima creatione, non autem vera eſt de Ceremonia, ſeu obſeruatione ſeptimi diei, vt quæ poſt lapſum eſt facta typus beneficiorum Meſſiæ in lege Moſaica, ac proinde ſicut aliæ Ceremoniæ, ſiue tum demum, ſiue antè inſtitutæ, mutationi per Meſſiæ aduentum facta eſt obnoxia. Noluit enim Deus vmbras futurarum rerum manere rebus ipſis exhibitis. Etſi igitur concedamus exercitia cultus diuini die ſeptimo ex præcepto Decalogi obſeruanda fuiſſe, tam ſi homines non peccaſſent, quàm poſtquam peccauerunt: tamen poſtquam Deus hanc ceremoniam inter futuri Meſſiæ vmbras retulit, hac ipſa Noua lege per Moſen lata facit eam cum reliquis ceremoniis mutabilem.

6. *Cauſa legis perpetua facit legem perpetuam: Memoria & celebratio creationis, atque operum dei meditatio eſt perpetua cauſa Sabbati. Ergo &c. Reſp.* Diſtinguenda eſt Maior. Lex eſt immutabilis propter cauſam immutabilem, ſcilicet ſi cauſa illa vel finis neceſſariò aut per-

petuo

petuò hanc legem tanquam effectum aut medium requirat: non autem ſi aliis temporibus aliiſque mediis ac modis ad eum finem rectiùs perueniatur, aut alia lege eundem finem non minùs conſequi poſſit legiſlator. Ita cùm & hac lege de Sabbato ſeptimi diei ſanctificando abolita, meditari opera diuina aliis modis piè ſancteq; poſſumus, non conſequitur perpetuam eſſe hanc de Ceremoniali Sabbato legem, licet creationis & operum Dei memoria, ac celebratio debet eſſe perpetua: ac proinde Eccl. rectè communi conſenſu pro libertate Chriſtiana Ceremoniam hanc obſeruandi ſeptimi diei per Chriſtum ſublatam immutauit, ac pro ſeptimo die ſubſtituit primum hebdomadis diem, ita tamen vt nullum ſerueturiam dierum diſcrimen, quod penitus in Eccleſia prohibetur, cum dies alius alio non ſit ſanctior. Vnde & *plurimum differt obſeruatio diei Dominici Chriſtiana, & Iudaica diei ſeptimi.* Nam. 1. *Iudæis non licebat mutare ſabbatum, aut illud omittere tanquam partem cultus ceremonialis: Eccleſia Chriſtiana libertate ſalua primum diem miniſterio tribuit ſine opinione neceſſitatis, aut cultus. 2. Vetus ſabbatum ceremoniale, ſeptimi diei typus erat. In Eccleſia ſeruando die Dominico tantùm ratio habetur ordinis, ſine quo miniſterium aut nullum, aut non bene conſtitutum eſſe poteſt.*

De Ceremoniis.

Queſtiones præcipuæ:

1. *Quid ſint Ceremoniæ.*
2. *Quomodo Ceremoniales leges differant à Moralibus.*
3. *Quotuplices ſint Ceremoniæ.*
4. *An Eccleſiæ liceat inſtituere Ceremonias.*

1. *Quid ſint Ceremoniæ.*

CEremoniæ ſunt actiones externæ & ſolennes inſtitutæ in miniſterio Eccleſiaſtico, vel ordinis vel ſignificationis cauſa.

Quomodo

2. *Quomodo Ceremoniales leges differant à Moralibus.*

1. CEremoniæ ſunt temporariæ, moralia ſunt perpetua. 2. Ceremoniæ fiunt ſimiliter, moralia non ſemper fiunt ſimiliter. 3. Ceremoniæ ſignificant, moralia ſunt ſignificata. 4. Moralia habent ſe vt genus. Ceremonialia ſunt determinata in ſpecie. 5. Ceremoniæ ſubſeruiunt moralibus, moralia ſunt finis ſeu ſcopus ceremonialium.

3. *Quotuplices ſint Ceremoniæ.*

CEremoniæ ſunt duplices: aliæ á Deo præceptæ, aliæ ab hominibus inſtitutæ. A Deo præceptæ, non niſi à Deo poſſunt mutari, eæque ſunt aut ſacrificia, aut ſacramenta. Sacrificium eſt obedientia, quam nos præſtamus Deo. Sacramentum eſt, quo nobis Deus aliquid teſtatur. *Ab hominibus inſtitutæ ceremoniæ* mutari poſſunt Eccleſiæ conſilio, ſi cauſæ ſint probabiles.

4. *An Eccleſiæ liceat inſtituere Ceremonias.*

POteſt & debet Eccleſia Ceremonias inſtituere, quia ſine determinatione circumſtantiarum non poſſunt ſeruari Moralia. *Adhibitis tamen conditionibus* inſtituere Ceremonias Eccleſia debet, nempe Ceremonias, quæ 1. *Non ſint impiæ, ſed conformes verbo Domini. 2. non ſint ſuperſtitioſæ, ne putemus eas eſſe neceſſariò faciendas, nec fiant cum ſcandalo. 3. Non ſint nimiæ. 4. Non ſint inutiles, ſed quæ ſpectent ad ædificationem.*

De Miniſterio.

Quæſtiones præcipuæ.

1. *Quid ſit Miniſterium.*
2. *Qui ſint miniſtrorum gradus.*
3. *Quare miniſterium ſit inſtitutum.*
4. *Quibus committendum ſit miniſterium.*
5. *Quæ miniſtrorum ſint officia.*

1. *Quid ſit miniſterium.*

MIniſterium eſt officium à Deo in Eccleſia inſtitutum, prædicandi verbum Dei & adminiſtrandi ſacramenta ſe-

cundum

cundùm inſtitutionem diuinam. Partes igitur Eccleſiaſtici miniſterij duę ſunt. 1. *Prædicare verbum Dei.* 2. *Ritè adminiſtrare Sacramenta.*

2. *Qui ſint Miniſtrorum gradus.*

MIniſtri alij ſunt immeditatè vocati à Deo, alij mediate ab Eccleſia. Immediatè vocati ſunt Prophetæ & Apoſtoli. *Prophetæ* erant miniſtri immediatè vocati á Deo ad docendā ac illuſtrandam doctrinam Moſis & promiſſionis de Meſſia, item ad corrigendos mores in Eccleſia & politia Moſaica, & ad edenda vaticinia de euentibus in & extra Eccleſiam, habentes teſtimonium hoc, quòd in doctrina non poſſent errare. *Apoſtoli* erant miniſtri immeditatè vocati à Chriſto ad prędicandam doctrinam de Meſſia exhibito, eamq; in toto terrarum orbe ſpargendam, habentes teſtimonium quod non errarent in doctrina. *Mediatè vocati ſunt.* 1. *Euangeliſtæ* qui erant adiutores Apoſtolorum, & mittebantur ab Apoſtolis ad docendum varias Eccleſias. 2. *Epiſcopi ſeu paſtores*, qui ſunt miniſtri ab Eccleſia vocati ad docendum verbum Dei, & adminiſtranda ſacramenta in certa Eccleſia. 3. *Doctores*, qui ſunt miniſtri ab Eccleſia vocati ad docendum in certa Eccleſia. 4. *Gubernatores*, qui ſunt miniſtri Eccleſiæ iudicio electi ad adminiſtrandam diſciplinam, & ordinanda neceſſaria. 5. *Diaconi* qui ſunt miniſtri ab Eccleſia electi ad gerendam pauperum curam, ac diſtribuendas Eleemoſynas.

3. *Quare Miniſterium ſit inſtitutum.*

VOluit Deus omnib. temporibus mundi eſſe publicos Eccleſię congreſſus, in quibus ſonet vera doctrina de Deo, propter has potiſſimum cauſas. 1. *vt in genere humano Deus non tantùm priuatim; ſed etiam publica voce Eccleſiæ in hac vita celebretur & inuocetur. Pſa. 68.* In *congregationibus benedicite Deo.* 2. *vt publica & ordinaria prædicatio doctrinæ, recitatio precum, gratiarum actiones, & vſurpatio rituum ſit exercitium excitans*

&

& fouens idem & pietatem, vt quæ ſine exercitiis propter infirmitatem noſtram facillimè refrigeſcit. Epheſ. 4. *Dedit alios Apoſtolos, alios Prophetas, alios Paſtores & Doctores ad opus miniſterij ad ædificationem corporis Chriſti, &c. 3. vt alij alios ſuo exemplo ad pietatem & celebrationem Dei prouocent.* Pſal. 22. *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio congregationis laudabo te. 4. vt ſeruetur conſenſus Eccleſiæ in doctrina & cultu Dei.* Epheſ. 4. *Dedit Paſtores & Doctores ad coagmentationem ſanctorum, donec euadamus omnes in vnitatem fidei. 5. Vt Eccleſia conſpici & exaudiri poſſit in genere humano, & diſcerni à reliqua multitudine hominum blaſphema & idololatrica.* Conſpici verò eam vult vt electi ad eam aggregari poſſint, & reprobi fiant magis inexcuſabiles, dum auditam vocem & vocationem diuinam contemnant & reprimere conantur. Ro. 10 *Sed annon audierunt? Imò verò in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrarum verba eorum.* 2. Cor. 2. *Deo autem gratia, qui facit, vt ſemper triumphemus in Chriſto, & odorem notitiæ ſuæ manifeſtum facit per nos in omni loco. Nam Chriſti bona fragrantia ſumus Deo, in iis qui ſeruantur, & in iis qui pereunt: his quidem odor mortis ad mortem, illis verò odor vitæ ad vitam.*

6. Vt Deus accommodet ſeſe noſtræ infirmitati, homines per homines docendo. 7. Vt oſtendat ſuam Philanthropian, quòd velit homines eſſe miniſtros ſummi illius operis, quo etiam Filius Dei eſt functus.

Hæ autem cauſæ non ad certum aliquod, ſed ad omnia Eccleſiæ & mundi tempora pertinent. Semper igitur Deus vult conſeruari miniſterium Eccleſiæ, & eius vſum frequentari: ac proinde genus huius præcepti, ſiue pars eius moralis ab initio mundi vſque ad finem obligat omnes homines, videlicet, vt aliquod ſabbatum ſeruetur, hoc eſt, aliquod tempus tribuatur concionibus, & precationibus publicis, & adminiſtrationi Sacramentorum.

4. *Quibus*

4. *Quibus ſit committendum, Miniſterium*

QVibus Eccleſiæ miniſterium debeat committi diſertè Paulus docet in Ep. ad Tim. & Tit. Atque vt illa breuiter comprehendantur: *committendum eſt Eccleſiaſticum miniſterium* 1. *viris.* 2. *habentibus bonum teſtimonium in & extra Eccleſiam.* 3. *διδακτικοῖς, id eſt, Rectè intelligentibus doctrinam, & habentibus mediocria dona ad eam rectè proponendam.*

5. *Quæ miniſtrorum ſint officia.*

Officia miniſtrorum ſunt. 1. *Veram & integram doctrinam fideliter proponere, vt eam Eccleſia poſſit intelligere.* 2. *Rectè adminiſtrare Sacramenta.* 3. *Præire Eccleſiæ exemplo vitæ Chriſtianæ.* 4. *Diligenter attendere gregi.* 5. *Seruire Iudiciis Eccleſiæ.* 6. *Dare operam vt habeatur ratio pauperum.* Ezec. 34. 4.

QVINTVM PRÆCEPTVM.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt prorogentur dies tui ſuper terram, quam daturus eſt tibi Dominus Deus tuus.

Sequuntur leges tabulæ decalogi ſecundę, quarum obedientia quidem æquè ad deum ſpectat, atque primæ tabulæ pręcepta, ſed opera immediatè circa homines verſantur. *Subiectum enim ſecundæ tabulæ eſt proximus: Prædicatum, Diliges illum ſicut teipſum:* quomodo & Chriſtus ſecundæ tabulæ ſummam breuiter complexus eſt inquiens, *Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Secundum dicit eſſe *ſimile primo & magno mandato*, ſeu primę tabulæ ſecundam: id quod intelligendum eſt hoc modo. 1. *In genere cultus diuini præcipui*, ſecunda tabula primæ ſimilis eſt: atque ita dicitur ſecundum ſimile primo, reſpectu Mat. 22. 39.

Ceremo-

Ceremonialium, quæ non ſunt præcipuus cultus. 2. *In genere pœnæ æternæ*, qua vtriuſque tabulę transgreſſio meretur pœnas æternas. 3. *In cohęrentia inſeparabili dilectionis Dei & proximi.* Proximus enim diligi non poteſt ſine Dei dilectione: ac dilectio Dei per proximi dilectionem declaratur & exercetur. Vnde etiam colligere eſt, *cur obedientia ſecundæ tabulæ ſit præſtanda*, nempe. 1. *Vt in hac obedientia Deus ipſe colatur, & dilectione proximi dilectio ipſius propter ipſum exerceatur ac declaretur.* 2. *Vt per proximi dilectionem oſtendatur conformitas hominum cum Deo.* 3. *Vt conſeruetur ſocietas hominum à Deo propter celebrationem nominis ſui ordinata.*

Quintum porro præceptum in ſecunda tabula primum ponitur. 1. *Quia illud eſt cauſa, neruus & fundamentum obedientiæ reliquorum præceptorum.* Stante enim obedientia inferiorum erga ſuperiores, qui obedientiam ſequentium præceptorum præcipiunt, ſequetur obedientia erga reliqua præcepta. 2. *Quia Dominus addidit huic præcepto promiſſionem ſpecialem, & ſingulare beneficium, ſcilicet longæuitatem vitæ*, ac duo illa, præceptum videlicet & promiſſionem, quintum hoc præceptum continet. *Illius autem præcepti finis eſt, conſeruatio ordinis politici*, qui eſt ordo ſancitus à Deo in officiis mutuis ſuperiorum, & inferiorum. *Superiores* ſunt omnes quos deus aliis regendis ac defendendis præfecit. *Inferiores*, quos aliis regendos & defendendos ſubiecit. Superiorum officia comprehenduntur nomine Patris & matris.

Parentes autem potius quàm alij gubernatores nominantur, & iubentur honorari. 1. *Quia poteſtas ac gubernatio patria fuit prima in genere humano.* 2. *Quia hęc eſt quaſi regula ad quam aliæ componi debent.* 3. *Quia eſt maximè amabilis hominibus.* 4. *Quia cum erga patres maxima ſit obligatio, atrocior eſt eorum contemptus, qui idcirco & ſeueriùs à Deo damnatur.* 5. *Quia Deus vult ſuperiores erga inferiores affectos eſſe animo paterno.* Nomine igitur parentum intelliguntur omnes ſuperiores, aut quicunque

cunque nobis præſunt. *Hos enim deus in locum parentum nobis dat, & ipſi parentum munere funguntur, & ſunt quaſi vicarij Dei in nobis regendis*, ac tum demum in locum parentum ſubſtituti ſunt nobis à Deo magiſtratus, quum creſcere malitia hominum cœpiſſet.

Sunt autem ſuperiores. 1. *Parentes ipſi*. 2. *Præceptores, doctores, miniſtri*. 3. *Heri, ſeu Domini*. 4. *Magiſtratus* 5. *Seniores*. His omnibus præcipiuntur in hoc præcepto quinto *officia erga inferiores & ſibi ſubiectos*, eaque primùm *communia*, deinde *ſingularia & propria aliquorum*. Nam cùm præcipit officia inferiorum erga ſuperiores, etiam é contrario præcipit officia ſuperiorum erga inferiores. Et cùm præcipit vt honoremus parentes, vult etiam tum vt ſint parentes, tum vt ſint honore digni. Inter hos autem gradus officiorum ſuperiorum primus eſt præcipuus. 1. Quia reliqui ſeruiunt, & adiuuant illum. 2. Quia in genere humano fuit primus.

Obiect. Deus hoc præcepto tantùm iuſſit honorari parentes, quod eſt officium inferiorum. Ergo hîc nihil præcipit ſuperioribus. Reſp. Nego conſequentiam. 1. *Quia cùm tribuit ſuperioribus nomina, tribuit iis & rem ipſam, aut id à quo nomen habent*. 2. *Si vult Deus ipſos honore affici, vult etiam ipſos honore digna facere*. Etſi autem interdum præſunt etiam mali, ac proinde honore indigni, tamen officium à perſonis diſcernendum, & quorum vitium deteſtari debemus, eorum officium propter diuinam ordinationem honorandum eſt. Quoniam ergo propter officium honorandi ſunt ſuperiores, manifeſtum eſt illis non niſi eatenus parendum eſſe, quatenus ſui officij limites non egrediuntur.

Promiſſionem huic præcepto Deus addidit. Primò, *Vt ſignificet quanti faciat eam obedientiam, & quàm grauiter velit punire aduerſum hanc obedientiam facientes*. Secundò, *Vt ſignificaret quàm neceſſaria ſit hæc obedientia, atque eò magis nos ad eius obſeruationem inuitaret*. Quandoquidem obedientia erga parentes ad totam

reliquæ

reliquæ legis obedientiam præparatio eſt & cauſa
Eph.6.2. impulſiua. Hanc promiſſionem allegans Paulus, ait, *quintum hoc præceptum eſſe primum cum promiſſione*, ſcilicet ſpeciali, ſeu certi beneficij, quod promittit Deus obedientiam præſtantibus. Beneficium verò quod promittit, eſt longæuitas.

Obiect. Atqui longæuitas propter miſerias huius vitæ non videtur eſſe beneficium. Reſp. Hoc fit per accidens: per ſe enim longęuitas eſt beneficium, licet coniuncta ſit cum miſeria. *Inſt. Propter hæc accidentia potiùs deprecandum, quàm optandum videtur illud beneficium. Reſp.* Bonum eſt deprecandum, ſi mala ipſi coniuncta ſint maiora. Piis autem promittit Deus cum longæua vita mitigationem calamitatum, & fruitionem diuturnam benedictionis diuinæ. Præterea celebratio Dei diuturna in hac vita eſt tantum bonum, vt calamitates huius vitę cum eo conferri non debeant. Si porrò quęratur, *Cur igitur etiam impij & inobedientes ſint longæui*, Reſponſio prima eſt, Paucorum exemplorum diuerſitate non euerti regulam. Plerique enim inobedientes, malè & immaturè pereunt. Prou. 30. *Oculum, qui ſubſannat patrem, effodiant corui torrentis.* Altera, quòd piis beneficia corporalia dantur ad ipſorum ſalutem, ac proinde ſunt ipſis diuinæ beneuolentiæ argumenta: impiis verò, partim vt ipſi ad pœnitentiam inuitati fiant magis inexcuſabiles in iudicio Dei, partim, vt his pij & electi, qui ipſis admixti ſunt, fruantur. Quòd autem non omnes pij & obedientes liberi ſunt longæui, id non pugnat cum hac promiſſione, quia illis tranſlatio in meliorem vitam, eſt longæuitatis ampliſſima compenſatio.

Partes obedientiæ huius pręcepti ſunt duplices. Alię ſunt aut ſuperiorum, aut inferiorum proprię virtutes. Alię communes vtriſque.

Virtutes huius Quinti præcepti propriæ, vel ſingulares.

Obedientię ſuperiorum proprię partes, aut ſupe

riorum

riorum virtutes propriæ, ſecundùm officia diſtinctæ ſunt.

Parentum officia ſunt. 1. *Alere, ac nutrire liberos*. 2. *Defendere eos contra iniurias*. 3. *Eos inſtituere, vel inſtruendos aliis tradere*. 4. *Regere eos diſciplina domeſtica*. Non tantùm parentes oportet ſuos liberos docere, ſed & conſeruare in iis doctrinam, non quidem ſcholaſticam, ſed domeſticam. Mat. 7. 9. 1. Tim. 5. 10. Eph. 6. 4. Deu. 4 9. Prou. 13. 1. 19. 18.

Præceptorum ſeu doctorum eſt. 1. *Docere fideliter, cùm ſint loco parentum*. 2. *Regere diſciplina ſcholaſtica*.

Magiſtratuum officia ad hæc capita redigi poſſunt. 1. *Mandare obſeruationem Decalogi*, vt ſcilicet ſubditi viuant ſecundùm vtramque Decalogi tabulam, hoc eſt, ſecundùm totum Decalogum, quòd ad diſciplinam externam. 2. *Exequi decalogum ſeu Decalogi præcepta*, hoc eſt cuſtodire eius obedientiam, puniendo nimirum peccantes contra diſciplinam ſiue in bonis, ſiue in fama, ſiue in corpore, ſiue in vita. 3. *Condere aliquas leges poſitiuas*, ad conſeruandum ordinem politicum, qui aliâs non conſiſteret. Sunt autem leges poſitiuæ determinatio circumſtantiarum quæ ſunt neceſſariæ, vel quæ ſeruiunt obſeruationi ſeu obedientiæ Decalogi. 4. *Exequi etiam iſtas ſuas leges*. Deu. 1. 16. & 17. 9.

Herorum & Dominorũ eſt. 1. *Mandare familiæ iuſta & poſſibilia*: iuſtas ac licitas operas præcipere, non illicitas, non impoſſibiles, non nimis graues, & non neceſſarias. 2. *Mercedem dare pro laboribus*. 3. *Regere diſciplina domeſtica. Cibaria, & virga, & onus aſino: panis, & diſciplina, & opus, ſeruo*. Eph. 6. 9. Syr. 33. 23.

Seniorum autem qui ætate, prudentia, & authoritate præſtant, officium eſt, *alios exemplo vitæ, conſiliis, monitionibus regere & iuuare*. Tit. 2. 2. Syrac. 25. 6.

Propria inferiorum officia nomine *Honoris* exprimuntur. *Honor* enim ſignificat *Primùm* & complectitur *Reuerentiam* inferiorũ erga ſuperiores, quæ eſt. 1. *Agnitio voluntatis Dei*, qui in officio & gradu ſuperiorum velit eſſe talem ordinem, eum conſtituat, ac neceſſariis Rom. 13. 1.

donis ornet. 2. *Approbatio huius ordinis diuini, ac donorum.* Si enim non agnoſcamus hunc ordinem eſſe bonum, non afficiemus eum honore. 3. *Subiectio erga hunc ordinem propter Dei voluntatem.* 4. *Declaratio huius iudicij externa tum dictis, & factis, tum ceremoniis & geſtibus,* qui locis differunt. *Reuerentia in animo eſt:* non autem tantùm conſiſtit in externis geſtibus. *Subiectio* obedientiam, non coactam, ſed ptomptam complectitur. *Secundò Amorem propter officium.* atque is à reuerentia ſeparari nequit. Quos enim non amamus, illos non poſſumus reuereri. *Tertiò, Obedientiam in legitimis & poſſibilibus, quæ ſecundùm officij rationem ſuperiores iubent,*
Eph. 6. 1. 5. *& quidem voluntariam obedientiam, ſic vt filij lætentur grata facientes parentibus. Quartò, Gratitudinem erga ſuperiores,* quæ requirit vt ipſis vnuſquiſque pro ſuo officio, facultatib. & occaſionibus proſit. *Quintò, Æquitatem erga ſuperiores,* quæ eſt tolerare vitia parentum, ac ſuperiorum, quæ ſine nominis diuini contumelia tolerari poſſunt, aut quę cum Lege diuina non pugnant. Ex his facilè colligitur, quæ officia inferioribus mandata, & ipſorum officiis conuenientia ipſi ſingulis ordinibus debeant.

Vitia ſingularibus huius quinti præcepti virtutibus contraria.

1. *Peccata, quæ obedientiæ ſuperiorum propriæ partibus repugnant.* Officio parentum opponitur. 1. *Non quærere & ſuppeditare alimenta neceſſaria liberis, vel eos educare in luxu.* 2. *Non tueri liberos contra iniurias, aut peccare zelo imprudenti, propter leues, aut nullas iniurias iis illatas.* 3. *Non aſſuefacere liberos ad patientiam & manſuetudinem, aut educare eos in otio & licentia peccatorum.* 4. *Non erudire liberos pro ſua facultate, aut malis exemplis eos corrumpere.* 5. *Non caſtigare liberos pro neceſſitate, vel præter officium, aut peccati modum, in eos ſæuire.*

Preceptorum, eadem quæ parentum, inſtitutioni & diſciplinę, contraria ſunt.

Officio Magiſtratus duo extrema opponuntur, Ignauia

uia, & Tyrannis. *Ignauia in Magiſtratu* eſt, vel *non requirere à ſubditis diſciplinam totius Decalogi:* vel *non ordinare, quę ad conſeruationem & decorum ſocietatis ciuilis requiruntur:* vel *non defendere innocentes contra iniurias:* vel *non coercere, aut nimis leuiter punire, contra diſciplinam Decalogi, aut contra leges poſitiuas peccantes. Tyrannis eſt,* vel *iniuſta præcipere ſubditis,* vel *non peccantes punire,* vel *atrocius, quàm pro delicti modo, punire.*

Domini item, aut *otij ignaui & licentiæ conceſſione,* aut *imperiis iniuſtis, & mercedis fraudatione,* vel *aſperitate nimia, peccare poſſunt.*

Ætate autem, *vel quauis alia authoritate præſtantes,* contra officium ſuum peccant, *ſtultitia & conſiliorum prauitate,* aut *morum leuitate, & exemplis malis,* aut *neglectu iuniorum, aut aliorum inferiorum,* quos peccare vident, & ſuo conſilio vel authoritate poterant corrigere.

Inferiores, contra honorem ſuperioribus debitum, *peccant,* vel *non eo loco, quo diuinitus conſtituti ſunt, eos habentes,* vel *plus, quàm hominibus conuenit, illis tribuentes:* vel *magis amantes quàm Deum:* vel *recuſantes obedientiam erga iuſta & legitima ipſorum mandata:* vel *obſequentes in ſpeciem, aut iniuſta & impia præcipientibus:* vel *eos lædentes iniuriis,* aut *non iuuantes, quibus poſſunt officiis:* vel *gratificantes aſſentatoriè & iniuſtè:* vel *exagitantes ipſorum infirmitates:* vel *per adulationem laudantes errata & vitia:* aut *non monentes eos ſuo loco, cum debita reuerentia, de vitiis enormibus & pernicioſis.*

Virtutes huius quinti præcepti communes.

C*Ommunia omnium officia,* ſeu virtutes quę omnibus gradib. tam ſuperiorum. quam inferiorum pręcipiuntur, ſunt. 1. Iuſtitia vniuerſalis, quæ eſt obedientia ſecundũ omnes leges ad omnes pertinentes, propter vniuſcuiuſq; vocationem. Eam hic pręcipi, manifeſtũ eſt, quia ſuperiores hanc poſtulare debent ab inferiorib. & nos ſuo exemplo ad obtemperandũ prouocare,

& inferiores omnibus iuſtis imperiis iubentur obedire. Nec obſtat, *quòd etiam honor miniſterij totam obedientiam legis complectitur*; Ibi enim tanquam obedientia erga vocem diuinam, hîc tanquam erga homines, qui præſunt nobis, exigitur.

Exo. 18.19. 2. *Iuſtitia particularis diſtributiua*, quę ſeruat proportionem in diſtribuendis officiis, vel quę eſt virtus ſuum cuique tribuens. Suum autem vniuſcuiuſq; eſt aut officium, aut honor, aut pręmium ei competens. *Reddite omnibus quod debetis, cui tributum debetur, tributum, cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem, cui timorem, timorem.* Rom. 13.7.

3. *Sedulitas (ſeu diligentia, ſeu fidelitas)* quę eſt virtus rectè officij ſui partes proprias intelligens, eas inquirens, & iuxta mandatum Dei propria faciens conſtanter, aſſiduè, ſtudioſè, libenter, & alacriter, item tum conatu rectè faciendi ſeſe continens intra limites officij ſui, omiſſis alienis à ſua vocatione & non neceſſariis: hoc fine principali, vt Deo & proximo ſeruiamus: ac Deo quidem grata, hominibus autem ſalutaria faciamus. *Contendatis quieti eſſe, & res veſtras agere.* 1.The.4.11. *Qui præeſt, cum diligentia.* Rom.12.8. *Seruite vt ſerui Chriſti, facientes ex animo, quæ Deus vult.* Eph.6.6. *Quodcunque facere poteſt manus tua, conſtanter operare.* Eccl.9.10. *Sedulitas à ſedendo dicitur.* quæ virtus eſt non tantùm intelligere quę ſint officij ſui partes, ſed & inquirere, ſi quæ neſciat ad officium ſuum pertinere. Qui neſcit, inquirere debet: alioquin ęquè bene reddet rationem officij neglecti, quia ignorantia fuit affectata.

4. *Grauitas* quę eſt virtus ex agnitione officij, ſeu ſeruans conuenientiam perſonę, & conſtantiam in dictis, factis, & geſtibus, vt tueamur honeſtam exiſtimationem vel authoritatem, ne officium contumelia afficiatur. Quia Deus vult honorari ſuperiores, etiam vult vt ipſi ſuum honorem tueantur. *Gloria verò*, quę eſt approbatio noſtrę & alienę conſcientię rectè iudicantis, cùm ſit virtus ad gloriam Dei, & ſalutem hominum

hominum neceſſaria, dummodò fines hi ſpectentur, omnino eſt appetenda. *Melius eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ. Melius eſt nomen bonum, quàm pretioſa vnguenta. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi quàm mille theſauri pretioſi & magni. Opus ſuum probet vnuſquiſq; & tunc in ſemetipſo gloriationem habebit, & non in alio. Per omnia teipſum præbens exemplar bonorum operum, in doctrina, integritate, & grauitate.* Eccle. 7.3. Prou. 22. 1. Eccl. 41 12. Gal. 6.4. Tit. 2.7.

5. *Modeſtia* eſt virtus grauitati cognata, quæ ex agnitione propriæ imbecillitatis, & conſideratione loci ac officij, in quo ſumus collocati à Deo, ſeruat modum & conuenientiam perſonæ in opinionibus & ſermone de nobis, & in factis, & geſtu: hoc fine, ne plus quám oportet nobis tribuamus, ne plus ſplendoris oſtendamus in veſtitu, geſtu, ſermone, & vita, quàm opus eſt, ne nos aliis præferamus aut eos opprimamus, ſed vt pro noſtris viribus & modulo nos geramus, cum agnitione donorum Dei in aliis, & noſtrorum defectuum. *Modeſtiæ grauitas affinis eſt.* Grauitas enim cum Modeſtia non coniuncta degenerat in ambitionem & faſtum. *Humilitas & modeſtia differunt fine*, atque hæc eſt erga homines agnoſcens ſua vitia, & dona in aliis: humilitas eſt erga Deum. *Siquis videtur ſibi aliquid, quum nihil ſit, hunc ſuus ipſius animus fallit.* Gal 6. 3.

6. *Storge, vel Amor* erga ſanguine iunctos, vt erga parentes, liberos, cognatos. cùm Deus iubet vt honoremus: parentes, etiam eos diligi vult vt parentes & cùm parentes vult eſſe, liberos etiam vult ab ipſis amari. 1. Tim. 5.4. Mat. 7.9. 1. Tim. 5.8.

7. *Gratitudo*, quæ eſt virtus ex veritate & iuſtitia conſtans, agnoſcens à quo, qualia, & quanta beneficia acceperimus, & ſtudium ſeu voluntatem habens præſtandi pro iis mutuam operam, aut mutua officia, honeſta & poſſibilia. *Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo eius.* Prou. 17. 33.

8. *Æquitas*, quæ eſt virtus propter cauſam probabilẽ

leniens rigorem ſtricti iuris in puniendis & taxandis aliorum erratis, patienter ferens aliquos errores vel defectus non enormiter lędentes ſalutem publicam aut priuatam proximorum, & huiuſmodi vitia aliorum tegens & corrigens, ſeu ſanare ſtudens. *Subditi eſtote cum omni timore dominis, non ſolùm bonis & æquis, ſed etiam prauis*. Huc pertinet *exemplum filiorum Noæ*, Geneſ. 9. Item *præceptum de moderatione & benignitate parentum erga liberos in diſciplina obſeruanda*. Eph. 6. *Patres ne prouocate ad iram liberos veſtros, ſed nutrite eos in doctrina & monitis domini*. Coloſſ. 3. *Ne irritate liberos veſtros, ne deſpondeant animum*. Et cap. 4. *Vos Domini æquitatem & æquabilitatem ſeruis exhibete, ſcientes, vos quoque Dominum habere in cælis.*

Vitia communibus huius præcepti virtutibus contraria.

1. IVſtitiæ vniuerſali repugnant. 1. *omnes neglectus officij, quod iuſtæ leges à ſingulis requirunt, ſiue ſuperiorib. ſiue inferiorib.* 2. *Contumacia omnis & inobedientia & ſæuitia*. 3. *ſimulatio officii, & hypocriſis.*

2. *Iuſtitiæ particulari diſtributiuę* aduerſantur, 1. *Error*, qui officium, quod alicui debetur, ei detrahit, & illud alteri dat, qui non debet illud adminiſtrare, vel cui id non conuenit. 2. *Temeritas, aut perſonarum acceptio* in diſtribuendis officiis, vel deferendis honoribus, vel tribuendis præmiis.

3. *Sedulitati* opponitur. 1. *Negligentia, vel ignauia*, quę res vel non inquirit, vel volens omittit, & partes officij vel non libenter, vel non integrè aſſiduè facit. 2. *Simulatio diligentiæ*, quę officium principaliter ſuę glorię vel commoditatis cauſa facit. 3. *Curioſitas*, quæ ingerit ſe officiis alienis. 4. *Arrogantia*, quę ſibi tribuit quę non habet, vel quę habet oſtentat.

4. *Grauitati* contraria ſunt. 1. *Leuitas* non ſeruans conuenientiã, aut conſtantiam, aut non habens ſtudium

dium retinendi famam & exiſtimationem honeſtam. 2. *Faſtus aut ambitio*, quæ eſt propter officium aut dona ſua ſe efferre, alioſque contemnere, & negligere, ac quærere loca altiora, applauſus hominum, non ſtudio gloriæ Dei aut ſalutis proximorum, ſed cupiditate ſupra-eminendi.

5. *Cum modeſtia* pugnant. 1. *Immodeſtia*, quę in dictis, habitu, veſtitu, non ſeruat conuenientiam. 2. *Arrogantia*, quæ in opinione, ac ſermone tribuit ſibi maiora viribus, aut ſua dona vel admiratur, vel ſine neceſſitate prædicat. 3. *Simulatio Modeſtiæ*, quæ eſt in admonitione ſui ſeipſum extenuare & detrectare officia, quæ aliquis expetit, vt laudem ſui, & opinionem modeſtiæ venetur.

6. *Amori* aduerſantur. 1. *Aſtorgia*, quæ vel odit, vel non amat ſanguine iunctos: nec eſt ſolicita de eorum ſalute. 2. *Indulgentia* quæ propter ipſorum amorem, ad peccata, vel ipſis, vel aliis pernicioſa, conniuet, aut ipſis gratificatur in rebus prohibitis.

7. *Gratitudini* repugnant. 1. *Ingratitudo*, quæ non agnoſcit, vel non profitetur authorem & magnitudinem beneficij accepti, vel non ſtudet præſtare mutua officia. 2. *Gratificatio illicita*, vel Gnathonica aſſentatio.

8. *Æquitati* repugnant. 1. *Rigor immodicus & illicitus* in cenſura peccantium ex infirmitate ſine enormi læſione ſalutis ſuę, aut aliorum. 2. *Lentitudo* non puniens aut reprehendens ſuo loco peccata enormia. 3. *Aſſentatio*, quę gratia, & commodorum ſuorum ſtudio laudat non laudanda, vel tribuit alicui maiora, quàm illi conueniunt.

SEXTVM PRÆCEPTVM

NOn occides.

Scopus aut finis huius præcepti eſt conſeruatio vitæ & incolumitatis corporum atque adeo ſalutis tum noſtræ tum aliorũ. *Prohibentur* quæ ad deſtructionem vitæ noſtræ & aliorum pertinent. Et *in prohibitione nominatur homicidium,* vt vnà cum effectu cauſę, & peccata cũ effectu, videlicet homicidio cohærentia tollantur, & ab illis tantò efficaciùs nos abſterreamur. *Præcipiuntur* omnia quæ ſpectant ad incolumitatem vitę noſtrę & aliorum. *Sententia & ſumma præcepti eſt,* vt neque noſtram neque alterius vitam aut ſalutem corporis externo opere lædamus, ſiue id fiat vi, ſiue dolo, ſiue negligentia, neque affectu aut voluntate læſionem eius expetamus.

Hîc probandum eſt. 1. *Quòd etiam interna hoc præcepto præcipiantur, & prohibeantur.* 2. *Quòd defenſio præcipiatur.* 3. *Quòd læſio noſtri prohibeatur.*

1. Interna præcipiuntur & prohibentur: 1. *Quia cùm præcipitur, aut prohibetur effectus, præcipitur aut prohibetur etiam cauſa.* 2. *Ex ſcopo.* Non vult Deus vt lædamus: ergo prohibet etiam media, per quæ lædere poſſumus. 3. *Qui temerè iraſcitur fratri ſuo, reus eſt iudicij.*

2. *Defenſio proximi præcipitur.* Quia præcepta negatiua includunt affirmatiua. Non occides. Ergo iuuabis.

3. *Læſio tam noſtri quàm aliorum prohibetur,* quia cauſæ cur iubet Deus nos alienæ vitæ rationem habere, eædem ſunt. 1. *Imago Dei in homine.* 2. *Similitudo naturæ, & origo ex primis parentibus.* In carnem noſtram ſæuire non debemus: atqui ſicut omnes homines ex iiſdem, nempe primis parentibus, propagati ſunt, & ſunt caro noſtra, ſic potiſſimum nos ipſi. Ergo minùs nos,

quàm

quàm alios lædere debemus. 3. *Magnitudo pretij quo Chriſtus omnia membra Eccleſiæ redemit.* 4. *Membrorum Chriſti Coniunctio.* Hæ cauſæ cùm in nobis ipſis quoque reperiantur, ſequitur hac lege ſingulis ſuæ cuiuſque vitæ & corporis læſionem & neglectum prohiberi.

Igitur, *Non occides*, ſignificat 1. *Neque te, neque alios deſiderabis occidere.* Quod enim à nobis fieri non vult deus, id neque expeti, neque deſiderari concedit. 2. *Neq; ſignificabis deſiderium, vel te, vel alios occidendi.* Nam cuius appetitionem Deus prohibet, eius etiam ſignificationem verbis aut geſtu, ſeu vultu, factam prohibet. 3. *Neq; iſtud deſiderium exequeris.* Cuius appetitionem, & ſignificationem Deus vetat, eius executionem vetat vtique multò magis. Antitheſis ergo eſt. Te & alios amabis. 1. *Deſiderio.* 2. *ſignificatione.* 3 *executione.* Hinc oriuntur omnes præcepti virtutes, & ſimiliter vitia cum iiſdem pugnantia.

Virtutes huius ſexti præcepti.

QVæ hîc præcipiuntur ſpectant (vt dictum eſt) ad conſeruationem vitæ vel ſalutis hominum. *Conſeruatur autem ſalus hominum, aut non lædendo, aut iuuando.* Qua ratione virtutum huius præcepti duo conſtituuntur genera, quorum prius continet virtutes de non lędenda hominum ſalute, alterum virtutes complectitur de ſalute hominum iuuanda.

Virtutes non lædentes hominum ſalutem.

Hæ ſunt triplices: nam non *lædimus triplici modo*, videlicet *aut non læſi vel non irritati, aut irritati, aut vtroque modo*

In primo modo verſatur *Iuſtitia Particularis*, neminem lædens. Porrò *iuſtitia particularis non lædens* eſt virtus cauens omnes læſiones, quæ vel violentia, vel fraude, vel negligentia noſtræ aut aliorum ſalutis

fiunt

fiunt: eoque nec ſtudio, nec negligentia vitam aut corpus cuiuſquam lædens, à quo nos læſi non ſumus, niſi Deo iubente. Hæc in verbis expreſſa eſt, *Non occides.*

In ſecundo modo verſantur *Manſuetudo & æquitas.* Eſt enim harum virtutum, quòd non lædamus, etiam irritati. *Manſuetudo, ſiue placabilitas,* aut ignoſcentia, eſt virtus, moderatrix iræ, quæ cauet omnem iram iniuſtam, ita vt nec propter nullam, nec propter leuem cauſam iraſcatur: & vbi legitimæ iræ cauſa eſt, etiam ſic iuſtam iram moderatur, vt non iraſcatur vltra modum, aut limites egrediatur à Deo præſcriptos: id eſt, vt non optet perſonæ lædentis deſtructionem, nec ardeat cupiditate vindictæ, ſed condonet offenſas, & graues etiam iniurias: & tantùm propter contumeliam Dei, vel iniuſtitiam, aut detrimentum proximi indignetur, nullius, licet magnæ iniuriæ, vindicandæ cupiditatem admittens in animum: atque animo etiam inimicorum & malè meritorum ſalutem optans, & ei tuendę, pro ſua facultate, & ipſorum neceſſitate, ſtudens. *Beati mites, quoniam ipſi hæreditatis iure terram*
Mat. 5. 5. Pſa. 34. 14. *poſſidebunt.* *Æquitas eſt virtus, Manſuetudini cognata,* ſtricti nimirum iuris (quod pœnas peccatis æquat) moderatrix, propter cauſam probabilem: vt *cùm propter factum, aut officium, vel propter ſalutem publicam, aut priuatam eorum qui peccant,* vel *propter ſcandalum vitandum,* vel *propter aliquam cauſam aliquid remittitur de noſtro iure, in puniendis peccatis, & proſequendis iniuriis.*

In tertio modo verſatur φιλευψυχία, virtus cauens omnes offenſiones, & occaſiones irarum & diſcordiarum, & ortas ſtudens tollere. Breuiter, *Eſt ſtudium pacis & concordiæ,* id eſt, diligentia tum cauendi cauſas & occaſiones offenſionum, diſcordiarum, contentionum,
Mat. 5. 9. & odiorum: tum reconciliandi nobis vel aliis offenſos: tum denique retinendi pacem, & eius cauſa non detrectandi moleſtias & diſſimulationem ac tolerationem iniuriarum, quibus ſumus affecti, citra Dei tamen

men contumeliam,& atrocem noſtræ vel alienæ ſalutis læſionem.

Virtutes iuuantes hominum ſalutem.

VVlt Deus non tantùm, vt neminem lædamus, ſed etiam vt nos & alios iuuemus pro parte noſtra virili. *Iuuamus autem duobus modis.* 1. *Depellendo mala, pericula, vel iniurias.* 2. *Benefaciendo, ſeu præſtando beneficia.* Virtutum ergo iuuantium duę ſunt ſpecies, nempe *virtutes mala depellentes, & virtutes benefacientes.*

Virtutes mala depellentes, quæ nimirum verſantur in depellendis malis, & iniuriis, hæ ſunt: *Iuſtitia commutatiua puniens, fortitudo, & Nemeſis.*

Iuſtitia comutatiua puniens eſt virtus ſeruans æqualitatem peccatorum, & pœnarum, infligens vel æquales pœnas, vel propter probabilem cauſam minores, pro ratione ſcilicet circumſtantiarum in iudicio politico, ad tuendam gloriam Dei, & ſocietatem hominum conſeruandam. Cùm enim Deus vetet lædi ſocietatem, & magiſtratum velit eſſe vindicem diſciplinæ ſecundùm totum Decalogum, vult etiam iuſtis pœnis coercere atrociter hunc ordinem violantes. Peccat igitur magiſtratus non tantùm crudelitate, ſiue iniuſta ſeueritate, ſed etiam lenitate & conceſſione licentiæ in alios graſſandi. 1. Reg. 20. *Quia dimiſiſti virum quem volebam occîdi, erit anima tua pro anima ipſius, & populus tuus pro populo ipſius.* Leuit. 24. *Quiſquis percuſſerit animam hominis, morte moriatur.* Num 35. *Non accipietis pretium pro anima homicidæ, qui eſt ſceleratus, vt morietur, ſed moriendo morietur.* Exod. 21. *Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente.* Deuter. 24. *Non morientur patres pro filiis, nec filij pro patribus: quiſque in peccato ſuo morietur.* Deu. 19. *Facies vrbes refugij, ne effundatur ſanguis innocens in terra.* Præcipitur hîc ad defendendam ſalutem hominum, iuſtitia ſeuera, quæ non remittit pœnam ſine probabili cauſa, & ſeruat

æqualitatem

æqualitatem peccati & pœnę. Hinc manifeſtum eſt non tolli hoc pręcepto, ſed ſanciri officium magiſtratus in puniendis ſceleratis. Deo iubente aliquem occîdi, non iam homines, ſed Deus ipſe occidit per eos, quibus hoc pręcipit. Ac ne graſſandi licentia inualeſcat, ſontes coerceri pœnis voluit. Comprehenſa igitur eſt vindicta magiſtratuum in dicto, *Mihi vindicta, & ego retribuam.* Hîc ergo præcipitur ſeuera iuſtitia, quę non remittit pœnas peccato ęquales, ſine probabili cauſa: atque hanc ad hoc pręceptum pertinere conſtat ex ipſius præcepti ſcopo: quia niſi iuſtitia ſeruetur, non poterit humana ſocietas conſiſtere.

Obiect. Dicitur hîc, Non occides: Ergo prorſus non eſt occidendum, & per conſequens, ad hoc præceptum non pertinet iſta iuſtitia, vt quæ ſeruari non poteſt niſi multi occidantur. Reſp. 1. Per inuerſionem, Immo ideo eſt occidendum, ne humana ſocietas à latronibus occidatur. 2. *Non occides,* nempe tu pro tuo arbitratu & libidine. Deus enim punit, quando magiſtratus aliquem punit.

Fortitudo eſt virtus quę ſubit pericula ſecundùm rectam rationem, id eſt, quę pericula ſubire recta ratio iubet, & quidem propter gloriam Dei, ſalutem Eccleſię, defenſionem, & conſeruationem vel noſtri, vel noſtrorum, vel aliorum contra atroces iniurias. Oritur autem Fortitudo Sanctorum ex fide & ſpe, & dilectione Dei ac proximi. *Diſcernenda item eſt Fortitudo heroica,* quæ ſingulare Dei donum eſt, vt in Ioſua, Simſone, Gideone, Dauide, *ab ea animi præſentia, quæ cogitatione voluntatis diuinę in omnibus excitari debet,* pręſertim in gubernatorib. 1. Reg. 2. *Confortare, & eſto vir.* Huc pertinet exemplum exploratorum terræ Canaan, & populi deſperantis eius occupationẽ. Num. 13. & 14. Huic affinis eſt *fortitudo bellica,* quæ eſt propugnatrix iuſtitiæ, & ſuſceptio defenſionis iuſtę noſtri & aliorum, etſi non ſit ſine periculo. *Bellum,* eſt vel defenſio neceſſaria contra exercentes latrocinium, ſeu crudelitatem in ſubditos, vel pœna iuſta propter atroces

iniurias

iniurias, quæ manu armata ſuſcipitur.

Nemeſis aut zelus eſt virtus iuſtè iraſcens, atque indignans propter Dei contumeliam, læſionem proximi iniuſtam, & atrocem iniuriam, qua vel Deus, vel proximus innocens afficitur, habens inſuper ſtudium pro facultate ſeu viribus, iniuriam Deo vel proximis illatam depellendi, aut vindicandi iuxta mandatum Dei. Iudic. 8. *Gedeon ad Zeba & Salmuna: viri quos interfeciſtis in Thabor, filij matris meæ erant: viuit Iehoua, ſi viuos ſeruaſſetis eos, non occiderem vos.* & cap. 20. Iſraelitę ſuſcipiunt bellum contra Beniamitas propter ſcelus admiſſum in vxorem Leuitæ. Vt igitur bella iniuſta hoc præcepto damnantur, ita bellum iuſtum in quinto præcepto, tanquam pars officij magiſtratus erga ſubditos, & in hoc prȩcepto, tanquam defenſio ſalutis & vitæ propriæ & alienæ approbatur, & partim in iuſtitia non lædente & puniente, partim in Fortitudine & nemeſi conſiſtit. Eſt enim vel defenſio neceſſaria contra exercentes latrocinium, aut crudelitatem in ſubditos, vel pœna iuſta propter atroces iniurias, quæ manu armata ſuſcipitur ab ordinaria poteſtate. 1. Sam. 25. *Prælia Iehouæ Dominus meus præliatus eſt.* Eôdem pertinet defenſio vitæ ſuæ vel proximorum contra vim iniuſtam, à priuatis facta, cùm neceſſitas non patitur implorari auxilium magiſtratus. Cùm enim leges, & magiſtratus tunc arment priuatum contra latronem aut ſtupratorem, non temerè arrepto, ſed ſibi iuſtè à magiſtratu in manum tradito gladio, tanquam miniſter magiſtratuum vtitur. Sic Moſes interficit Ægyptum defendens Iſraelitam.

Virtutes benefacientes, quæ videlicet in beneficiis prȩſtandis verſantur, hæ ſunt. Humanitas, & Miſericordia, & Amicitia. *Humanitas* ſeu *philanthropia* eſt vera & in animo, & in voluntate, & in corde beneuolentia erga alios, & eius declaratio ſermone, geſtu, & officiis conuenientib. ac poſſibilibus. Hæc eadem virtus in ſacris literis dicitur *DilectioDei*, quȩ in Philoſophia nominatur

nominatur *humanitas:* omnia nimirum proximo præſtat, quæ vellent omnes ſibi fieri. Veram beneuolentiam hęc virtus præſtat erga omnes homines, quam vellent omnes ab aliis erga ſe præſtari.

Miſericordia eſt virtus, quæ compatitur calamitatibus iuſtorum, vel eorum, qui ex ignorantia aut infirmitate peccarunt, & ſtudet eas tollere, aut lenire quantum iuſtitia, & gloria Dei permittit, nec gaudet calamitatibus etiam hoſtium. Vel, *eſt dolor propter calamitates innocentium,* aut ex ignorantia, vel infirmitate lapſorum, & ſtudium leniendi, & tollendi eorum calamitates honeſtis rationibus. *Amicitia,* quæ ſpecies eſt humanitatis, eſt mutua & vera beneuolentia inter bonos inuicem ſibi notos, præſtans mutua poſſibiliaque officia: vel, Eſt virtus reddens mutuam & veram beneuolentiam pro vera beneuolentia, & præſtans mutua officia, iuſta, licita, poſſibilia: excitata agnitione virtutis, & communicatione in vtroque. *Differt à dilectione,* quòd hæc extenditur ad notos & ignotos, illa tantùm ad notos, idque propter virtutes in illis apparentes. Hæ ſunt partes eius quod præcipitur. 1. *Vt viuat proximus.* 2. *Vt benè viuat.*

Vitia virtutibus huius præcepti contraria.

CVm *iuſtitia particulari* neminem lædente, pugnant. 1. *Iniuſtitia lædens,* voluntas nimirum lædendi, & omnes læſiones iuſtitiæ. 2. *Lentitudo,* quando non læduntur qui ſunt lædendi, ab iis quorum eſt officium.

Manſuetudini repugnant. 1. *Ira iniuſta,* Iracundia, Simultas, immoderata vindicta, Odium, & Maleuolentia: *Ira furor breuis eſt.* Iracundia eſt pronitas ad iram 2. *Lentitudo,* quando quis non indignatur ob atroces iniurias.

Cum æquitate pugnant. 1. *Rigor immodicus,* cùm nulla habetur ratio circumſtantiarum: de quo dicitur, *Summum*

mum ius, ſumma iniuria, Item, Crudelitas, & ſeueritas iniuſta. 2. *Lentitudo*, id eſt non moueri iis rebus quibus debemus moueri, & vbi Deus iubet. Item perſonarum acceptio.

Cum ſtudio pacis pugnant. 1. *In exceßu lentitudo*, cùm ita cupis retinere pacem, vt non cures Dei gloriam, & tuam proximique ſalutem. Hæc eſt gratificatio iniuſta. 2. *In defectu orationes omnes iniuſtæ, vel non neceſſariæ*, Contentiones, Obtrectationes, calumniæ, ſuſurrationes.

Iuſtitiæ commutatiuæ punienti aduerſantur. 1. *In defectu, lentitudo*, cùm non punitur id quod debeat. 2. *In exceſſu, Crudelitas, atque iniuſta & nimia ſeueritas, vindicta priuata, iuris ſtricti calumnia.* Breuiter, cum iuſtitia puniente pugnat Iniuſtitia, quæ aut prorſus non punit, aut punit iniuſtè.

Fortitudini opponitur, *In defectu, Timiditas*, & proditio ſalutis alienæ, cùm potes defenſionem ſuſcipere: Item fuga periculorum à deo mandatorum. 2. *In exceſſu temeritas*, quæ eſt ſuſcipere non neceſſaria, aut impoſſibilia.

Nemeſi contraria ſunt. 1. *Ira iniuſta.* 2. *Lentitudo*, quum in iraſcendo iuſtè iniuriis & in vindicandis nulla eſt acrimonia. Item cum hac pugnant quæ cum ſtudio pacis.

Humanitati opponuntur. 1. *Amor ſui cum neglectu aliorum.* 2. *inhumanitas.* 3. *Maleuolentia, aut odium aliorum, aut horum ſignificatio.* 4. *Gratificationes iniuſtæ.*

Miſericordiæ repugnant. 1. *In defectu, Immiſericordia, Crudelitas, Durities*, non miſereri eorum, quorum eſt miſerendum: item *Voluptas ex malo alterius, & Indolentia.* 2. *In exceßu, Lentitudo*, quando parcitur quibus Deus non vult parci, quæ eſt crudelis miſericordia, qua nimirum læditur tota ſocietas, imò ille etiam cui parcitur.

Cũ Amicitia pugnãt. 1. *In defectu, omnis iniuſtitia & perfidia qua Amicitia violatur, Inimicitia, Neglectus amicorũ*

Negatio-

Negatio beneuolentiæ & officiorum mutuorum. Simulatio amicitiæ. 2. *In exceſſu, Adulatio, ſeu Gratificatio iniuſta*, item leuitas in contrahenda, & diſſoluenda amicitia.

SEPTIMVM PRÆCEPTVM.

NON *mœchaberis.*

Finis huius præcepti eſt, *Conſeruatio Caſtitatis & Coniugij.* Quum verò Deus *adulterium* nominat, non illud modò prohibet, vt omnium, quæ caſtitati repugnant, craſſiſſimam ſpeciem: ſed & omnia vitia caſtitati contraria, eorumque cognatas ſpecies, item eorum cauſas, occaſiones, effectus, antecedentia, conſequentia: atque ex aduerſo pręcipit omnia, quæ ad conſeruationem caſtitatis faciunt. Rationes hæ ſunt. 1. *Ex vna ſpecie reliquæ cognatæ intelliguntur.* Ita prohibito adulterio damnantur & aliæ libidinum ſpecies, & nominatur Adulterium, quia recenſetur id inter ſpecies libidinum craſſiſſimas. 2. *vbi cauſa damnatur, ibi & effectus, & contrà.* Sic mandantur, aut prohibentur hîc tam antecedentia, quàm conſequentia. 3. *Scopus præcepti eſt conſeruatio caſtitátis in genere humano & munitio coniugij.* Quicquid ergo facit ad caſtitatem conſeruandam & muniendum coniugium, hac lege præcipitur, contrario ſimul prohibito.

Virtutes huius ſeptimi præcepti ſunt tres. *Caſtitas, verecundia, Temperantia.*

Caſtitas eſt virtus ſeruans mundiciem animi & corporis cum voluntate dei congruentem, ac vitans omnes libidines à deo prohibitas, omnes concubitus illicitos, & commixtionem corporum inordinatam, & omnes eius cupiditates, occaſiones, cauſas, effectus, ſiue in vita cœlibe, ſiue in coniugio. *Caſtitas à κάζω dicitur,* id eſt, orno: quia eſt ornamentum non ſolùm hominis

minis toties, ſed & virtutum aliarum omnium. Nomen igitur illud ſingulariter huic virtuti eſt inditum, quia vna eſt è pręcipuis virtutibus conſtituentib. imaginem dei. Eſt duplex, *Cœlebs & Coniugalis. Cœlebs caſtitas* eſt virtus, vitans omnes libidines extra coniugium. *Caſtitas coniugalis* eſt in coniugio ſeruare ordinem, mirando Dei conſilio inſtitutum. Cauſæ caſtitatis. 1. *Mandatum Dei. 2, Conſeruatio imaginis Dei. 3. Studium cauendi deformationem imaginis & coniunctionis inter Deum & Eccleſiam. 4. Præmia, & pœnæ. Extrema Caſtitatis,* Omnes libidines, earum cauſæ, occaſiones, & effectus: omnes coniunctiones illicitæ, omnes cupiditates prauæ conſcientiam violantes etiam in coniugio. Per coniugium enim, propter naturę noſtrę prauitatem, non omnia peccata tolluntur, vt cùm non ſpectatur finis coniugij præcipuus.

Verecundia eſt virtus abhorrens ab omni turpitudine coniuncta cum pudore, dolore, & contriſtatione, vel ob præteritam turpitudinem, vel ob metum futuræ, & habens propoſitum ac ſtudium fugiendi, non ipſam tantùm turpitudinem, ſed & occaſiones, argumẽta, & ſigna turpitudinis. *Verecundia requiritur ad caſtitatem* tanquam adiumentum, & cauſa caſtitatis: item tanquam eius effectus, conſequens, & ſignum. *Extrema verecundiæ. 1. Inuerecundia, ſeu impudentia,* quæ non curat turpitudinem. 2. *Ruſticus pudor, aut pudor agreſtis & peruerſus,* cùm quem pudet eius cuius non debebat, velut rei honeſtæ, quæ non requirit pudorem.

Temperantia eſt virtus ſeruans modum naturę, honeſtati, mediocritati atq; ordini perſonarum, locorum & temporum, ſecundùm Legem naturæ conuenientem, in rebus ad corpus pertinentibus, vt in cibo & potu. *Temperantia requiritur ad caſtitatem*, tanquam cauſa ſine qua non poſſumus eſſe caſti. *Extrema Temperantiæ,* Intemperantia cibi & potus: ingurgitationes: Item temperantia nocens ſeu abſtinentia

nimia & hypocritica, non conueniens naturę, vt Eremitarum.

Quoniam omnes cum caſtitate, & ſcopo huius pręcepti pugnant, notandæ ſunt ſpecies libidinum. *Species libidinum referri poſſunt ad tria genera. Primi generis ſunt, quæ ſunt contra naturam*, & à Diabolo, quæ nimirum ſunt contra hanc etiam naturam noſtram corruptam, non tantùm quia eam corrumpunt, & priuant conformitate cum Deo, ſed etiam quia hæc natura noſtra deprauata ab iis abhorret: huius generis ſunt, quæ recenſentur ab Apoſtolo cap. 1. ad Rom. vt confuſiones ſpecierum, & ſexuum: item ſexus fœminei abuſus. Hæc ſcelera & horrenda flagitia à magiſtratu extraordinariis ſuppliciis ſunt punienda. *Inceſtus* habet magnam partem pugnantiam cum hac noſtra natura, licet inceſtuum exempla extent apud primos parentes, quia illi fiebant ex neceſſitate, & diſpenſatione diuina: itaque hæc erat exceptio à regula.

Secundi generis ſunt, quæ ſunt ab hac natura noſtra praua, vt ſcortationes inter liberos à coniugio, adulteria inter coniugatas perſonas vtrinque, conſuetudines coniugatorum cum aliis non coniugatis. Si coniugatus cum altera coniugata conſuetudinem habet, eſt *duplex adulterium:* violat enim ſuum & alterius coniugium. Si coniugatus cum non coniugata rem habet, eſt *ſimplex adulterium. Scortatio* eſt non coniugatorum. Inceſtus & adulteria magiſtratus ex officio ſeuerè punire debet. Nam ſunt multò atrociora furtis. Adulteriis Deus capitale iudicium conſtituit. Scortationem etſi capitaliter puniendam non conſtituerit Deus, tamen cùm ſępè dicit, *non ſit ſcortum inter vos*, eam ſuo modo puniendam ſignificauit. Sunt & alia quę ab hac vitioſa noſtra natura committuntur mala conſcientia, vt cupiditates, quibus indulgemus, aut delectamur, nec eas vitare ſtudemus. Cupiditates iſtiuſmodi vitioſę, & ſimilia, licet non puniantur in foro politico,

tico, coniuncta tamen ſunt cum mala conſcientia, & punientur á Deo.

Tertij generis ſunt inclinationes prauæ, quibus tamen non indulgent boni viri, ſed reſiſtunt, & auferunt iis occaſiones, & his non turbatur conſcientia, quia inuocatur Deus, & petitur gratia reſiſtendi, & in cordib. eſt teſtimonium de remiſſione peccatorum. Atque iſtorum peccatorum poſt lapſum remedium eſt inſtitutum coniugium. Itaque contra iſtas inclinationes dicendum eſt, *Præſtat nubere quàm vri.* Quamuis Paulus iis verbis non probet coniugia immatura, noxia Reipublicę ante ętatem inita, aut inhoneſta, id eſt, contra bonos mores.

Quęſtiones de Coniugio pręcipuę.

1. *Quid ſit coniugium.*
2. *Quæ cauſæ inſtituti coniugij.*
3. *An ſit Adiaphorum.*
4. *Quæ officia coniugum.*
5. *Quæ ſint contraria coniugio.*

1. *Quid ſit Coniugium.*

Coniugium eſt legitima & indiſſolubilis coniunctio vnius maris, & vnius fœminæ, inſtituta à Deo, vt agnoſcamus eum eſſe caſtum, & execrari omnes libidines: vt & in ea Domino caſtè ſeruiamus, & maximè vt medium ea ſit per quod propagetur genus humanum, & ex hoc colligat ſibi deinde Deus Eccleſiam: denique vt ſit ſocietas laborum, curarum, & inuocationis. Vt coniugium ſit legitima coniunctio, requiruntur hęc. 1. *Vt contractum ſit matrimonium vtriuſq; partis conſenſu.* 2. *Vt & conſenſus aliorum, quorum requiritur, adſit, nempe parentum, vel qui ſunt parentum loco.* 3. *Vt ſeruentur honeſtæ conditiones.* 4. *Ne committatur error in perſonis.* 5. *Vt matrimonium contrahatur inter perſonas non prohibitas à deo:* velut inter eas quib. impedimẽto nõ Leu. 18.

 ſint

ſint gradus conſanguinitatis. Eſt autem gradus conſanguinitatis diſtantia agnatorum. De gradibus iis eſt hęc regula tenenda. *Quot ſunt perſonæ á ſtirpe, tot ſunt gradus* Stirps autem, eſt perſona ex qua aliæ ſunt deriuatæ. Linea eſt aut aſcendentium, aut deſcendentium, aut collateralium. *Aſcendentes* ſunt omnes maiores. *Deſcendentes* omnes poſteri. *Collateralium* linea eſt aut æqualis, aut inæqualis. *Æqualis*, quando æqualis eſt diſtantia à communi ſtipite. *Inæqualis* quando inęqualis eſt diſtantia. Prohibitiones graduum, Leuit. 18. expreſſæ, ſunt morales. 1. *Quia gentes propter has abhominationes dicuntur eiectæ*. Non habuerunt autem gentes legem ceremonialem. 2. *Paulus acerrimè reprehendit eum qui nouercam duxerat.* 1. Cor. 5. Ioan. Baptiſta dicit Herodi, *Mar.* 6.18. *Non licet tibi habere fratris vxorem.* 3. *Ex ſcopo,* quia finis, id eſt, prohibitio inceſtus propter reuerentiam ſanguinis facta eſt vniuerſalis, perpetua, & moralis. 4. *Eſt lex naturæ.* 5. *Legitima erit coniunctio, ſeu coniugium legitimum, ſi matrimonio iungan-*
1. Cor. 7. 36. *tur perſonæ ad coniugium idoneæ. 6. Si iſta coniunctio fiat in Domino*, id eſt, ne fidelis cum infideli matrimonium contrahat, ſed cum fideli, atq; id religioſè cum Dei timore. 7. *Si matrimonium contrahatur inter duas perſonas.*
Gen. 2. 24. *Erunt enim duo in carne vna. Ob. Patres habuerunt plures*
Mat. 19. 5. *vxores. Reſp.* Non exemplis, ſed Legibus iudicandum.

2. *Quæ ſint cauſæ inſtituti coniugij.*

AVctor coniugij eſt ipſe Deus. Etenim coniugium non eſt inuentum humanum, ſed á Deo inſtitutum *in* Paradiſo. Cauſæ verò propter quam fuit inſtitutum coniugium ſunt, ſicut ex definitione cognoſcimus. 1. *Medium propagationis generis humani.* 2. *Collectio Eccl.* 3. *Imago coniunctionis inter Deum & Eccleſiam.* 4. *Vt vitentur vagæ libidines.* 5. *Vt ſit ſocietas laborum & inuocationis.* Arctior eſt illa ſocietas, eoque vota ardentiora quia ardentiùs eos iuuamus precibus quibus iuncti ſumus ſtudio. Vt, parentes ardentiùs orant pro liberis quám

quàm liberi pro parentibus : quia amor deſcendit, non aſcendit.

3. *An coniugium ſit Adiaphorum.*

ADiaphorum eſt illis coniugium, qui habent donum continentiæ. Hoc autem continentiæ dono quicunq; præditi non ſunt, iis omnibus coniugium non eſt Adiaphorum, ſed vt neceſſarium ipſis à Deo mandatum. Et ſicut omnibus continentiæ dono præditis indifferens eſt coniugium, ſic idem omnibus ad id idoneis perſonis eſt conceſſum. Cùm autem iuſtum tempus non conſeruatur, tum eſt ea res cauſa multorum malorum in politicis & Eccleſiaſticis rebus. Quicunque tamen ſemel matrimonium legitimè & in domino contraxerunt, illis nunquam permittitur matrimonium ſemel contractum diſſoluere, niſi propter adulterium.

4. *Quæ ſint officia coniugum.*

OFficia coniugum ſunt. 1. *Amor mutuus*. 2. *Fides coniugalis*, vt ſolus ſolam, & ſola ſolum, ſemper & conſtanter diligat. 3. *Communio bonorum, & in malis ſympatheia*. 4. *Suſceptio, & educatio ſobolis*. 5. *Tollerantia defectuũ cum ſtudio ſanationis*. Mariti. eſt. 1. *Nutrire coniugem, & Sobolem*. 2. *Gubernare*. 3. *Defendere*. Vxoris eſt. 1. *Adiuuare maritum in conſeruanda re familiari*. 2. *Obedientia & reuerentia erga maritum*. Quando iſta negliguntur, in vſum legitimum coniugij grauiſſimè peccatur.

5. *Quæ coniugio ſint contraria.*

COniugio contraria ſunt ſcortationes, adulteria, inceſtus, illegitima copulatio, abuſus coniugij, & diuortia extra caſum adulterii. Perſona autem deſerta vel ad deſertionem ſolicitata, non facit diuortium.

OCTAVVM PRÆCEPTVM.

N*On furaberis.*

Sancitur hoc pręcepto diſtinctio Dominiorum. *Finis enim præcepti eſt, Conſeruatio rerum, ſeu poſſeſſionum,* quas Deus ſingulis largitur ad ſuſtentationem vitæ. *Non furtum facies*, id eſt, Non concupiſces, vel tentabis per fraudem ad te trahere bona proximi. Ergo defendas, conſerues, augeas ea, & des quod eſt proximi. Nominat autem *furtum*, velut craſſiſſimam ſpeciem, vt nimirum per eam reliquę ſpecies intelligantur, & propter eandem tanquam ſcopum ſeu finem, prohibeantur & alia vitia, vel peccata cognata, antecedentia, conſequentia.

Virtutes huius octaui præcepti, ſubiunctis earundem extremis, aut vitiis contrariis.

1. I*Vſtitia commutatiua*, quæ eſt virtus in acquiſitione bonorum, non appetens res alienas, & ſeruans ęqualitatem Arithmeticam in contractibus & communi vita, in acquiſitione, & commutatione rerum, ſecundùm iuſtas leges: vt cùm ſeruat æquitatem ſecundùm iuſtas leges, inter mercem & pretium, mercedem & præmium, ſiue id fiat in acquiſitione, ſiue in commutatione rerum. *Res ſunt aut nullius, aut alicuius*. Itaque res ad alium dominum transferuntur vel quæ ſunt nullius, vel quæ ſunt aliorum: *Quæ ſunt nullius*, fiunt illorum, qui eas acquirunt: ſed ſi nullius occupes, nulli facies iniuriam. *Quæ ſunt aliorum*, tranſferuntur vel vi, ſeu inuito domino, vel voluntate, ſeu volente domino. *Inuito domino tranſferuntur*, quæ iure belli, ſiue per captiuitatem eripiuntur hoſti. *Volente domino*, quæ ad alium transferuntur vel per hæreditatem, vel per contractum. *Per hæreditatem* res ad alium transferuntur, vel cum Teſt. vel ſine eo. *Contractus* eſt conſenſus inter aliquos de tranſlatione rerum, vel

earum

earum communicatione ſeu commutatione, ſecundùm iuſtas & honeſtas leges. Contractus omnes continentur ſub Iuſtitia commutatiua.

Sunt autem *decem contractuum ſpecies.* 1. *Emptio & venditio*, quando res à venditore transfertur ad emptorem, ita vt emptor venditori det iuſtum & æquiualens pretium. Ea eſt aliquando aut cum pacto de reuendendo, aut cum pacto de non reuendendo: ita vt emptor emptam rem non poſſit aliis vendere. Ad emptionem pertinet emptio redituum, illa ſiquidem non eſt vſura, ſicut nec elocatio fundi pro certa pecunia quotannis reddenda. 2. *Mutuatio*, quę eſt contractus in quo vſus alicuius rei transfertur ad alium, ita vt reddatur æquiualens. Datur aliquid in mutuatione, non vt reddatur idem, ſed ſimile, aut æquipollens. 3. *Commodatio*, quum quòd ad vſum, vel cùm vſus alicuius rei conceditur alicui ad certum tempus, ita vt ſine pretio idem indiuiduum reddatur integrũ & incorruptum. 4. *Donatio*, quando res à iuſto Domino, ab eo videlicet qui habet ius illam donandi, ex libera voluntate transfertur ad alium ſine compenſatione. *Obiect. Iuſtitia poſtulat, vt æqualia pro æqualibus dentur. Sed hoc non fit in donatione. Ergo pugnat illa cum iuſtitia.* Reſp. Ad maiorem, ſcilicet ſi donatur hoc animo vt fiat compenſatio. 5. *Permutatio*, quando à legitimis & volentibus dominis res permutatur, aut res pro re datur æquipollens. 6. *Locatio*, quæ eſt contractus, quo alicuius rei vſus (non eius dominium) a legitimis dominis ad aliquem transfertur certo pretio, & ad certum tempus, ita vt eadem res incorrupta reddatur. 7. *Oppignoratio*, cùm res ad alium transfertur, vt ſit ei obligata vſu, tantiſper dum aliæ res quę ei debẽtur, ipſi perſoluantur: vel quando res traditur alicui ad certum tempus, vt ſi non redimatur interea, alter habeat ius ea vtendi pro voluntate. 8. *Depoſitum, quando res aliqua datur alteri aſſeruanda, ita vt nec vſus, nec dominium, ſed tantùm rei cuſtodia illi committatur.* 9. *Societas*,

quæ eſt contractus quidam eorum qui vnâ negotiantur, in quo alius pecuniam, alius operam ſeu laborem confert hac conditione vt vnicuique pars lucri cedat. 10. *Contractus* quo vſus fundi, vel fundi dominium vtile à domino transfertur ad colonum cum certa conditione, nempe vt fundum ſibi traditum excolat, & obligatus ſit domino ad certa officia, vel ad certam aliquam ſeruitutem præſtandam. Hę contractuum ſpecies obſeruandæ ſunt ad intelligendam iuſtitiam commutatiuam.

Extrema iuſtitiæ commutatiuæ. Pugnat cum iuſtitia commutatiua omnis iniuſta rerum tranſlatio, quæ fit vel vi, vt rapinæ: vel fraude, vt furta. Furtum eſt ablatio rei alienæ inſcio & inuito domino, animo eum priuandi. *Species furti* ſunt, *Peculatus*, cùm quis publica furatur: *Stellionatus*, cùm quis fraudibus & impoſturis vtitur in contractibus: *Sacrilegium, præſtigiæ,* & omnes corruptelę contractuum inter quas non extremum locum obtinet vſura. Eſt autem *vſura* id quod accipitur vltra ſortem, ſolius mutationis cauſa. *Excluduntur ab vſura* contractus iuſti, Societas, Emptio, Contractus de reddendis reditibus, Compenſatio damni iuſta. Multę ſunt quæſtiones de vſura, de quibus poteſt iudicari ex dicto. *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

2. *Autarcheia*, quæ eſt virtus qua ſumus contenti rebus noſtris, præſentibus, ac iuſtè acquiſitis, placidè ferimus paupertatem & alia incommoda, non frangimur inopia, non inhiamus bonis aut rebus alienis, nec appetimus non neceſſaria. *Extrema,* In defectu: *furtum, & Auaritia.* In Exceſſu; *ficta recuſatio*, quando quis ſimulat ſe ea accipere nolle, quę tamen accipere poſſet, & maximè vellet. Item *Inhumanitas*, quę eſt nihil velle accipere.

3. *Fidelitas*, eſt virtus quæ cauet alterius detrimenta, eaque ſtudet auertere, & libenter, ac diligenter vocationis ſuę partibus, officium faciendo, defungitur, hoc fine, vt Deus celebretur, nos noſtram vitam

ſuſtentemus,

ſuſtentemus, nobis & noſtris res neceſſarię ſufficiant, atque aliis etiam ſuccurrere & ſuppeditare neceſſaria poſſimus. Qui non facit labores quos poteſt & debet, facit furtum. *Obiect. In quinto præcepto fidelitatis facta eſt mentio: non igitur hîc locum habet.* Reſp. Non eſt abſurdum, vnam eandemque virtutem poni in diuerſis præceptis, propter diuerſos fines, & reſpectus. Fines enim actionum faciunt diſcrimina. P*onitur in hoc præcepto fidelitas*, quatenus eſt diligentia ac ſtudium cauendi aliorum incommoda & faciendi operas ac labores, quibus acquiramus nobis victum, amictum, res neceſſarias. *In quinto præcepto fidelitas ponitur*, quatenus eſt obedientia in officio faciendo. *Extrema.* In*fidelitas*, non cauens damnum, nec diligenter faciens officia vocationis. Item *negligentia & ignauia*, quę tantùm fruitur publicis commodis, nihil autem ipſa confert in ſocietatem hominum communem.

3. *Liberalitas*, virtus quę largitur indigentibus ſecundum rectam rationem: id eſt, quæ communicat aliis facultates proprias non debita obligatione, ſed iure diuino & naturali, ſeu pietatis, ac dilectionis cauſa, liberali pectore, pro facultate ſua, & alterius neceſſitate, ſciens nimirum vbi, quando, quibus & quantum poſſit largiri, & ſeruans mediocritatem inter ſordes & profuſionem. *Extrema* in defectu, *Illiberalitas, Auaritia. Sordes. Auaritia* eſt ſtudium augendi res noſtras per fas & nefas, & aſtrictio largitionis iuſtę. In Exceſſu. *Profuſio, Prodigalitas*, quæ largitur præter rationem rectam & ſine neceſſitate, cum gaudio profuſionis donorum. De hoc vitio dicitur: *Morbum habes lætitiam oſtendens.*

5. *Hoſpitalitas*, quæ eſt ſpecies liberalitatis, nempe liberalitas, ac beneficentia erga peregrinos & hoſpites, præſertim erga exules propter veritatis Euangelicæ confeſſionem, proſequens eos omnibus officiis hoſpitalibus, & charitati Chriſtianæ reſpondentibus. *Extrema. Inhoſpitalitas, & Profuſio in hoſpites.*

6. *Parſimonia*

6. *Parſimonia*, virtus cauens ac vitans luxum, atq; omnes ſumptus, aut largitiones non neceſſarias, cuſtodiens res proprias, ac bené partas, eas vtiliter collocans in vſum ſuum, & ſuorum, neque plus expendens quàm quantum videt opus eſſe. *Refertur hæc ad octauum præceptum*: quia ſi præcipitur in hoc præcepto liberalitas, prohibetur etiam eius contrarium, nempe Profuſio, cui oppoſitum eſt Parſimonia. *Liberalitas habet ſibi adiunctam parſimoniam*, quę ſunt duo media inter eadem extrema, inter Auaritiam ſcilicet & Profuſionem: quia Liberalitas ſine Parſimonia degenerat in Prodigalitatem: & Parſimonia ſine Liberalitate degenerat in Auaritiam & ſordes. Ac proinde non eſt liberalis, qui non eſt parcus: non eſt parcus, qui non liberalis. *Liberalitas* amplificat largitionem ſecundùm rectam rationem. *Parſimonia* eandem conſtringit ſecundùm rectam rationem, ac tantùm parcit, quantum requiritur ad vſus neceſſarios. Ita hæ duæ virtutes verſantur in eodem obiecto, atque inter eadem extrema: ideoque eadem vitia quæ contraria ſunt liberalitati, pugnant & cum Parſimonia.

7. *Frugalitas*, virtus Oeconomica, collocans res bene partas rectè, prudenter, & vtiliter, pro rebus vtilibus & neceſſariis, vel ſumptus faciens in res quolibet tempore neceſſarias, & frugem afferentes. *Hæc virtus Parſimoniæ cognata eſt*. *Frugalitas* conſiſtit in recta collocatione: *Parſimonia* autem dando cum recta ratione. *Extrema* quoq; eadem ſunt frugalitatis, quæ & Parſimoniæ, *Profuſio ſcilicet & Auaritia*, ſeu tenacitas.

Obiectiones contra diſtinctionem Dominiorum.

1. *Tempore Apoſtolorum omnia fuerunt communia. Ergo & nunc bona debent eſſe communia.* *Reſp.* Eſt diſſimilitudó in exemplis: quia *Illi fuerunt adducti cauſis probabilibus, cur tunc communionem bonorum inducerent. 2. Erat periculum ne ſi non venderent poſſeſſiones iis vi priuarentur. 3. Fecerunt id non intercedente Lege, ſed liberè*

liberè. Voluntaria erat illorum bonorum communio: nemo cogebatur. Vnde Petrus ait Ananiæ: *Nonne ſi ſeruaſſes, manebat tibi, & venundatum erat in tua poteſtate?* 4. *Hæc conſuetudo ſaltem tunc temporis locum habebat.* 5. *Non fuit tamen hæc bonorum communio in omnibus Eccleſiis,* quia colligebantur in Macedonia Eleemoſynæ quę mittebantur Hieroſolymam. Act. 5.4.

2. *Naturalia ſunt immutabilia. Communio bonorum eſt naturalis. Ergo communio bonorum eſt immutabilis, eoque & hodie ſeruanda. Reſp.* Ad *M*aiorem. Naturalia ſunt immutabilia, ſcilicet morali *L*ege, non autem naturali vtilitate. 1. Cor. 16.

3. *Chriſtus dicit ad adoleſcentem, Si vis eſſe perfectus, vende omnia & da pauperibus. Reſp.* Eſt diſſimilitudo in exemplis, quia vocatio diſcipuli erat ſpecialis, ad Apoſtolatum pertinens. Deinde volebat eo ſignificare, quàm procul abeſſet à perfectione Legis, de qua gloriabatur.

4. *Omnia ſunt Chriſti, ergo & Chriſtianorum. Reſp.* Omnia ſunt Chriſtianorum ſeu noſtra, ſcilicet quód ad ius ad rem, non quód ad ius in re. Debentur nobis omnia, ſed nihil nos rapere debemus ante tempus.

5. *Amicorum omnia ſunt Communia. Reſp.* Communia ſunt amicorum, ſcilicet *quod ad vſum & officia honeſtatis, & vtilitatis,* vel *quod ad vſum neceſſarium ſecundùm rectam rationem.* Debemus enim petere ab amicis, quę à nobis peti volumus. *Non autem communia ſunt omnia amicorum, quòd ad poſſeſſionem & dominium attinet,* ſiquidem vnicuique manet ſuarum rerum poſſeſſio, ac dominium diſtinctum. Hęc rerum poſſeſſio, ſeu diſtinctio Dominiorum ſancitur (vti diximus) hoc pręcepto: quia ſi non debemus furari, oportet vt res noſtras poſſideamus: idque propterea. 1. *Vt nos ipſos ſeruemus.* 2. *Vt ſuppeditemus aliquid ad conſeruationem miniſterii.* 3. *Ad conſeruationem* Reipublicæ. 4. *Amicorum.*

NONVM PRÆCEPTVM.

NON *eris aduerſus proximum tuum teſtis mendax.*

Scopus aut finis huius præcepti eſt ſanctio & conſeruatio veritatis inter homines. Neque tantùm prohibetur in hoc præcepto falſum teſtimonium, ſed omnes etiam cognatę ſpecies, quarum genus eſt mendacium. *Ne dicas falſum teſtimonium de proximo tuo, vel contra proximum tuum.* Hoc negatiuo præcepto cóprehenditur affirmatiuum, quod eſt, Dicas igitur verum teſtimonium de vel pro proximo tuo, id eſt, ſis verax, ſis amans diſcendæ ac cognoſcendę veritatis. *Veritatis* autem nomen accipitur hic pro veracitate, id eſt, pro congruentia notitię, vel ſermonis cum re de qua eſt ſermo. *Verum*, eſt ipſe ſermo congruens cum re.

Virtutes huius noni præcepti, additis earundem vitiis.

VIrtus principalis quæ hic præcipitur, eſt *veritas.* 1. *Veritas*, ſeu potiùs veracitas, eſt virtus, qua veras ſententias amamus, inquirimus, amplectimur, & libenter, pró ratione tum officij noſtri, tum perſonarum, locorum, temporum, & aliarum circumſtantiarum eas profitemur, ac defendimus ad gloriam dei, & ſalutem proximi. Facit iſte finis vt diabolus non ſit verax, etiam ſi verum dicat aliquando. Nam verax eſt, qui veritatem dicit, & amat, eique ſtudet propter gloriam Dei, & proximi ſalutem. Poteſt & veritas hoc modo definiri: *Veritas* eſt firma electio in voluntate, qua conſtanter amplectimur veras ſententias, dicimus vera, ſeruamus pacta, & in ſermone & geſtu vitamus occultationes inſidioſas. *Confeſſio vera præcipitur & in hoc, & in tertio pręcepto:* quomodo ſæpe eadem virtus ad obedientiam diuerſorum præcepto-

rum

rum requiritur. *In tertio autem præcepto requiritur confeſſio vera*, quatenus illa eſt celebratio Dei, Deum immediatè ſpectans : *hîc illa præcipitur*, quatenus fallere nolumus proximum, ſed eum volumus conſeruatum. Nomine *veritatis* complectimur etiam *Parreſian*, quæ eſt virtus, qua, quantum tempus, locus, & neceſſitas poſtulat, veritatem liberè, atque intrepidè profitemur, nec aſtrahimur metu periculorum. *Extrema Veritatis. In defectu, pugnant cum veritate.* 1. *Omnia mendacia*, ad quæ pertinent omnes fraudes, ſimulationes, negligentia in cognoſcendis veris ſententiis, officioſa mendacia: item calumniæ, obtrectationes, maledicentiæ, quæ mendacij ſpecies etiam cum candore pugnant. *Mendacium* eſt aliter loqui, vel aliter geſtibus declarare, quàm ſentias, & res ſe habeat. Sic principaliter hoc precepto prohibetur mendacium. *Ad mendacium refertur & ignorantia voluntaria*, quæ ſcilicet eſt mendacium in mente. *Officioſa mendacia ſunt vitanda*, quia non ſunt facienda mala, vt eueniant bona. Et omne mendacium, quod diſertè veritatem diſſimulat, damnatur. *Veritas* autem dicta per aliquam figuram, non eſt mendacium, ſiue is intelligat, apud quem agitur, ſiue non. Hoc obſeruandum, ne ſimus nimis rigidi in examinandis ſanctorum factis: Deinde ne excuſemus, quæ non neceſſe eſt excuſari. *Obiect. Deus benefacit obſtetricibus, quòd mentitæ erant. Ergo Deus probat mendacia. Reſp.* Ideo Deus benefacit obſtetricibus, quia timuerunt Deum, nec occiderunt infantulos Iſraeliticos. 2. *Vanitas aut Leuitas*, quę eſt facilitas ad mendacium. *Vanus* eſt, qui multùm, ſæpe, & facilè mentitur: idque ſine vllo pudore. *Mendax, qui habet ſtudium mentiendi.* In Exceſſu pugnant cum veritate. 1. *Intempeſtiua veritatis profeſſio, quæ eſt margaritas porcis obiicere, & ſanctum dare canibus*, vt ait Chriſtus; qui verbis iſtis omnino prohibet non neceſſariam atque intempeſtiuam veritatis profeſſionem. *Intempeſtiuè qui monet, ille nocet.* 2. *Curioſitas*, quæ eſt

Exod. 1. 21.

Mat. 7. 6.

eſt inquirere non neceſſaria, aut impoſſibilia. Hæc de virtute huius præcepti noni præcipua : quæ ſequuntur virtutes, ancillantur veritati, atq; omnes illæ ſunt quaſi veritatis appendices.

2. *Candor* eſt virtus, quæ rectè vel ambigué dicta aut facta bene accipit, & in meliorem partem interpretatur, quatenus nimirum cauſę ſunt probabiles, non facilè ſuſpiciones concipit, non indulget ſuſpicionibus, quantumlibet iuſtis, probabiles cauſas habentibus : non iis nititur, nullas ex iis actiones inſtituit, neque quicquam ex iis decernit, aut ſtatuit. Definitur hoc modo, *Candor* eſt virtus vicina veritati, propter probabilem rationem approbans alienas voluntates, & odio habens maleuolentiam, quędam etiam ambigua flectens in meliorem partem, ac bonum quidem ſperans, ſed tamen de rebus mutabilibus, cogitans poſſe mutari hominum voluntates, & de aliena voluntate poſſe hominem errare, cùm non aſpiciantur latebrę humani pectoris. *Extrema.* In defectu *Calumnia, & Suſpicacitas. Calumnia* eſt non tantùm innocentes falſò criminari, ſed etiam mediocriter dicta in malam partem interpretari, aut falſum etiam aſpergere & affingere. *Suſpicacitas*, rectè & ambiguè dicta in peiorem partem interpretari, mala ſuſpicari de bonis, vel ſine ratione : aut etiam veris ſuſpicionibus nimium indulgere. Suſpiciones licet habere, niſi velimus eſſe ſtulti. *Cauete ab hominibus. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* In exceſſu, *ſtulta credulitas, & Adulatio ſtulta. Credulitas* eſt temere quid interpretari, vel alicui aſſentiri ſine iuſta & probabili cauſa. Vel, quando ſunt rationes manifeſtæ aut probabiles, tamen creditur contrarium de alio. *Adulatio vel aſſentatio*, eſt laudare vel probare non laudanda, vt aucupemur ſiue bona, ſiue gratiam alicuius. *Candor* eſt adiumentum ſiue Species. Ergo & hic vnà cum veritate præcipitur.

Mat. 10. 16. 17.

3. *Simplicitas* eſt perſpicua veritas ſine ambagibus: vel

vel eſt virtus, quę vera, recta, & explicata in artibus & communi vita propriè & perſpicuè dicit, & facit. Simplicitate & Candore veritas temperatur. *Extrema, Simulata Simplicitas, & Duplicitas in moribus.*

4. *Conſtantia*, virtus á veritate agnita non diſcedens, nec mutans conſilium ſine probabili ac neceſſaria cauſa, ſed conſtanter dicens & faciens vera, iuſta & neceſſaria. Vel, eſt virtus in inuenta, agnita, & approbata veritate perſeuerans, & ſimiliter eam profitens ac defendens. Conſtantia ad veritatis conſeruationem requiritur. Ergo hîc etiam pręcipitur. *Extrema*, In defectu, *Inconſtantia, ſeu Leuitas*, quæ eſt pręter rationem mutare veras ſententias. *In* exceſſu, *Pertinacia, ſeu rigor Stocius*, vitium ex confidentia ingenij, vel ex ſuperbia atq; oſtentatione ortum, cedere nolens de ſententia, etiam quam firmis rationibus videt eſſe falſam: ſed perſeuerans in falſis opinionibus, aut iniuſtis, ant inutilibus actionibus.

5. *Docilitas*, virtus inquirens verarum ſententiarum rationes, facilè credens, ac credens meliora docentibus aut oſtendentibus, idq; propter certam rationem, & promptam faciens voluntatem ad acquieſcendum veris ſeu probabilib. rationib. eáq; relinquē da quę priùs amplectebatur. *Extrema ſunt* eadem quę & conſtantiæ, ad quam docilitas etiam requiritur. Nam *Conſtantia ſine Docilitate in pertinaciam, & Docilitas ſine Conſtantia in Leuitatem degenerat.* Iam enumeratæ virtutes optimé cohærent inter ſe. Nam *oportet Veritatem temperari Candore & Simplicitate, percipi & cognoſci Docilitate, Conſtantia conſeruari.* Atq; ita præcedentes requiruntur virtutes vt ſit veritas. Tres autē ſequē tes virtutes requiruntur, vt vtiliter ſit veritas in mūdo.

6. *Taciturnitas* virtus reticens arcana & non neceſſaria dictu, vbi, quando, & quatenus non eſt opus: & vitans nimiam loquacitatem. Seu, eſt modus profitendi veritatē eiuſmodi quo reticentur arcana, ſiue vera, ſiue falſa: vitātur autē ſermones non neceſſarij & inutiles.

Maximè

Maximè verò intempeſtiui, pernicioſi, & qui præbent ſcandala. *Extrema. In defectu Garrulitas, loquacitas, futilitas, & proditio. Garrulitas* eſt non poſſe quicquam reticere. *Futilitas* eſt intempeſtiuè, immodicè, & ſtolidè loqui. In exceſſu, *faſtus, moroſitas, & diſſimulatio veritatis*, vbi ſunt cauſę neceſſariæ vel etiam probabiles. *Moroſitas* eſt nimium ſilentium & reticentia veritatis, vbi gloria Dei & ſalus proximi, vel noſtra & aliorum cauſa, vel dilectio amicorum requirit vt loquamur. *Taciturnitas ſine Comitate fit Moroſitas: & comitas ſine Taciturnitate fit Garrulitas, ac futilitas, effutiens dicta pernicioſa, non neceſſaria, vana, aut arcana.*

7. *Comitas vel Affabilitas*, virtus libenter, & cum ſignificatione beneuolentię audiens, reſpondens, loquens vbi opus eſt, propter cauſam neceſſariam, ſeu probabilem, vel eſt virtus facilè admittens congreſſus aliorum, & colloquiis, ſermone, & geſtibus beneuolentiam ſignificans. Vel, *Comitas, facilitas, affabilitas*, conſiſtunt in audiendo & reſpondendo cum aliqua ſignificatione beneuolentiæ. *Extrema* ſunt eadem Comitatis quæ & Taciturnitatis: item Leuitas, Aſſentatio, vel Comitas affectata.

8. *Vrbanitas* eſt facultas dicendi veritatem cum quadam venuſtate ad docendum, conſolandum, exhilarandum, taxandum: vel, eſt veritatis & ſermonis condimentum, nempe veritas figuratè dicta, ad alios vel monendos, vel taxandos, vel docendos, vel delectandos ſine acerbitate, & ſeruatis circumſtantiis loci, temporis, & perſonarum. *Extrema.* 1. *Scurrilitas, & Dicacitas. Scurrilitas* eſt obſcœna iocatio, pręſertim in rebus ſeriis. *Scurra* dicitur σκώρ, id eſt, Stercus: quoniam putida & ſtercora loquitur. *Dicacitas* eſt vitium iocandi acerbè, alioſque, ſed inprimis miſeros deridendi, atque exagitandi. 2. *Stoliditas, & inſulſitas. Stoliditas* eſt affectatio vrbanitatis intempeſtiua. *Inſulſitas* eſt affectatio vrbanitatis inepta. Eſt autem *Vrbanitas* ſingulare donum ingenij: ſed tamen rerum experien-

perientia comparati poteſt. *Obiect. Quod alteri prodeſt, & nemini nocet, non eſt peccatum. Officioſum mendacium tale eſt. Ergo, &c.* *Reſp.* Nego minorem. *Inſt. Veritas tamen eſt ſæpe omittenda.* *Reſp.* Diſcernendum eſt inter occultationem veritatis & mendacium: vel, poteſt eſſe fallacia accidentis. 3. *Obtrectatio,* quæ falſa crimina de aliis ſpargit, ambiguè dicta malè interpretatur cum vindictæ cupiditate, ſtudio nocendi, aut conciliandi inuidiam.

DECIMVM PRÆCEPTVM.

NOn concupiſces domum proximi tui: non concupiſces vxorem proximi tui, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec quicquam aliud, quod ipſius ſit.

Scopus & finis huius præcepti eſt, Affectuum omnium erga Deum & proximum rectitudo, atque obedientia interna, quæ in aliis etiam præceptis inſtituenda eſt. Nec tamen hoc præceptum abundat, *quia additum eſt illud ſuperioribus præceptis, vt ſit eorum declaratio,* & quidem declaratio eorum vniuerſalis, quia de toto genere hoc dicitur: ac deinde, *vt ſit tanquam regula, iuxta quam accipi debet interna obedientia aliorum omnium præceptorum.* precipitur enim in hoc pręcepto iuſtitia originalis erga Deum & proximum, quę eſt vera agnitio Dei in mente, & in voluntate, & corde, & in omnibus membris potentia, inclinatio, ac deſiderium obediendi Deo, ac voluntati eius agnitę, & pręſtandi proximo omnia debita officia propter Deum, eiuſque ſalutem tuendi.

Pugnat *cum Iuſtitia Originali Peccatum Originale,* ſeu *Concupiſcentia,* quę eſt appetitus inordinatus, vel inclinatio & propenſio praua in mente, voluntate, &

corde, repugnans Deo, & appetens ea quæ Deus in Lege ſua prohibet, ſecuta lapſum primorum parentum, & ab illis deriuata in omnes poſteros, ac totam eorum naturã ſic deprauans, vt omnes propter hanc prauitatem rei ſint ęternę iræ Dei, nec placens quicquam Deo facere poſſint, niſi fiat remiſſio propter filium Dei Mediatorem, & renouatio naturæ per S.S.

Iuſtitiæ originalis erga proximum extrema duo ſunt. 1. In defectu, *Peccatum originale* erga proximum, quod eſt deſiderium eorum, quæ nocent proximo. 2. In exceſſu, *Amor proximi inordinatus*, cùm in eius gratiam negligimus Deum. Obſeruandum eſt hoc loco *non tantùm prauas inclinationes eſſe peccata, ſed & mali cognitionem eſſe peccatum*, quatenus videlicet cogitatio mali coniuncta eſt cum deſiderio id faciendi. *Concupiſcentia verò quin mala ſit & peccatum, licet nobiſcum naſcatur*, non eſt dubium. Nam an aliquid ſit peccatum, non eſt iudicandum ex natura, ſed ex lege, ſiue illud nobiſcum naſcatur, ſiue non.

Pelagiani negarunt concupiſcentiam eſse peccatum. Contrà Paulus, Rom. 7. dicit, *Concupiſcentiam non nouiſſem eſſe peccatum, niſi Lex dixiſſet, Non concupiſces.* Obiectiones eorum ſunt.

1. *Naturalia non ſunt peccata. Concupiſcentia eſt naturalis. Ergo, &c. Reſp.* Eſt fallacia accidentis in minore. nam concupiſcentia ante lapſum non fuit, ſed poſt peccatum venit. Deinde eſt ambiguitas in vocabulo *Naturale.* Nam in maiore ſignificat rem bonam à Deo conditam in natura, appetitum ſcilicet ante lapſum, qui non erat Legi contrarius. In minore ſignificat rem quam non habemus à natura, ſed quam poſt lapſum nobis attraximus. *Inſt. Affectus ſeu appetitus etiam in natura corrupta, ad appetenda conſeruantia, & fugienda deſtruentia, non eſt peccatum. Talis eſt concupiſcentia. Ergo &c. Reſp.* Ad maiorem. Inclinatio ſeu ſecundùm Legem Dei, ſeu inordinata, quæ fertur in obiecta Deo diſplicentia, peccatum eſt. Appetere fructum arboris

natura

naturale eſt: ſed quatenus appetebatur ab Eua, vt prohibitum á deo, peccatum fuit. *Differunt autem peccatum Originale, & Concupiſcentia.* Hæc enim eſt propenſio ad ea quæ prohibita ſunt Lege. *Peccatum originale* eſt reatus totius generis humani, priuatio agnitionis & voluntatis diuinæ.

2. *Quod non eſt in poteſtate noſtra, vt ſit in nobis vel non ſit, id non eſt peccatum: Concupiſcentia, &c, Reſp.* Ad maiorem. Niſi illam potentiam noſtra culpa amiſerimus, alioqui falſa eſt maior. Nam Deus poſtulans à nobis impoſſibilia, non facit nobis iniuriam, quia præcepit dum poſſibilia erant. Iam autem non amiſit ſuum ius poſtulandi quod apud nos depoſuit.

3. *In Baptiſmo tollitur peccatum. Ergo concupiſcentia in Baptizatis non eſt peccatum. Reſp* Tollitur in baptiſmo peccati reatus, non autem prauitas ſeu inclinatio ad peccandum.

4. *Peccatum facit homines iræ Dei obnoxios: Concupiſcentia renatos non facit iræ Dei obnoxios. Ergo Concupiſcentia non eſt peccatum. Reſp.* Concupiſcentia non facit renatos iræ Dei obnoxios, ſcilicet gratia Dei: non autem hoc fit ideo, quaſi Concupiſcentia non ſit peccatum. Nam & alia peccata non damnant renatos. Et hoc eſt quod Scholaſtici dicunt, *Formale tollitur, & Materiale manet.*

5. *Vbi tollitur formale peccati, ibi etiam res ipſa tollitur, Materiale videlicet peccati, vel ipſum peccatum: In baptiſmo tollitur formale peccati. Ergo & ipſum peccatum tollitur in Baptiſmo. Reſp.* Peccati duplex eſt formale. 1. *Reatus* id eſt, ordinatio ad pœnam, qui Reatus tollitur. 2. *Pugnantia cum Lege, & inclinatio ad peccatum*, quæ manet.

EXplicato iam decalogo, reſtant adhuc duæ Quæſtiones de lege.

1. *Quomodo Lex ſit poſſibilis, vel Quomodo Lex ab hominibus poſſit ſeruari.*

2. *Qui-*

2. *Quis ſit vſus Legis, cùm illam in hac vita non poſſimus implere.* Hieronim. *Anathema ſit, qui dixerit Legem impoſſibilem eſſe: ſcilicet cum gratia in Chriſto.* Et rurſus *Anathema ſit, qui dixerit Legem poſſibilem eſſe: ſcilicet, ſine gratia.*

1. *Quomodo Lex ſit poſſibilis.*

VT intelligatur queſtio, *diſtinguenda eſt natura in integram, lapſam, & rurſus inſtauratam. Naturæ integræ lex eſt poſſibilis tota,* ſecundùm omnes partes & gradus, vt Angelis.

Lex poſſibilis eſt renatis. 1. *Quod ad externam diſciplinam.* 2. *Beneficio iuſtificationis, ac regenerationis,* quod vtrumque beneficium fide conſequimur. 3. *Quod ad inchoationem obedientiæ internæ & externæ in hac vita.* 1. Ioa. 5. 3. Item *quoad imputationem iuſtitiæ Chriſti,* in quo eſt victoria noſtra. Qui ſine inchoatione, id eſt, ſine regeneratione, gloriatur ſe Deum nouiſſe, & colere, mendax eſt. Sed *impoſſibilis eſt Lex renatis, reſpectu Dei, nempe quod ad perfectam Legis obedientiam internam, & externam.* Non enim implent Legem perfectè, quia multa agunt contra Legem. 2. *Quia etiam ea quæ agunt ſecundùm Legem, ſunt imperfecta.* Nam in renatis multa adhuc ſunt peccata, *vt peccatum Originale: multa actualia, ignorantiæ, omiſſiones, infirmitates:* quæ tamen peccata ipſi agnoſcunt, ac deplorant. Itaque *multum differunt peccantes renati à non renatis peccantibus.* Illud autem diſcrimen triplex eſt. 1. *Propoſitum in Deo de renatis ſeruandis.* 2. *Certa pœnitentia renatorum finalis.* 3. *Etiam in ipſis renatorum peccatis aliquod initium fidei veræ, & conuerſionis reſtat. Impij nec totam obedientiam, nec principium obedientiæ habent.*

2. *Quis ſit vſus Legis.*

DVo Legis vſus docentur à Paulo in Epiſt. ad Gal. 1. *Agnitio peccati,* 2 *Pædagogia ad Chriſtum.* In natura integra Legis vſus erant. 1. *Conformitas cum Deo.* 2. *Bona conſcientia.* In natura corrupta ſunt vſus, aut

fines

fines legis, 1. *Conſeruatio diſciplinæ tam in renatis, quàm non renatis.* 2. *Vt cognoſcamus quod, & qualis ſit Deus.* 3. *Agnitio peccati.* 4. *Præparatio ad deſperationem in reprobis.* 5. *Vt ſit medium per quod accendatur & creſcat in Electis reſipiſcentia.* 6. *Norma vel regula viuendi fidelibus, atque id ad quod tendamus, tanquam ad metam.* Habet igitur Lex vſum ante, & poſt conuerſionem. *Ad agnitionem peccati & reſipiſcentiam Lex vtilis eſt: nam nobis eſt regula, ſecundùm quam inſtituamus vitam, & gratitudinem.* Item, *illa nobis eſt ſpeculum, in quo videamus defectus noſtros, atq; ita creſcente renouatione creſcat & inuocatio,* qua petamus magis ac magis Deo & Legi ſuæ conformari.

Obiectiones quibus aduerſarij probare conantur nullum iam Chriſtianis eſſe legis vſum.

1. *Quod non poteſt ſeruari, id non debet doceri, quia nihil prodeſt: Lex non poteſt ſeruari: Ergo Lex non debet doceri.* *Reſp.* Nego maiorem: quia docetur lex, vt ſtudeamus quàm proximè ad eam accedere.

2. *Qui impoſſibilia præcipit, præcipit inutilia. Deus præcipit legem, quę eſt impoſſibilis. Ergo Deus inutilia præcipit.* *Reſp.* Inutilia præcipit, qui præcipit impoſſibilia: ſcilicet, 1. *Si ſint impoſſibilia ſimpliciter.* 2. *Si ſemper ſint impoſſibilia.* 3. *Si non alij ſint vſus iſtius præceptionis, quàm vt fiant quæ præcipiuntur.* Fines autem legis qui ſint audiuimus: propter quos fines legis antè indicatos Deus & Legem præcipi, & eam nos doceri vult.

3. *Quod Deus nobis non vult dare, eoque quod non aſſequi poſſumus, id non debemus expetere. Perfectam Legis impletionem Deus nobis in hac vita dare non vult. Ergo perfectam Legis impletionem non debemus expetere.* *Reſp.* Non debemus expetere quod nobis Deus non vult dare, ſcilicet niſi Deus iubeat illud expetere. Iubet autem Deus nos expetere in hac vita, ac deſiderare perfectam Legis impletionem: 1. *Quia in deſiderantibus vult illam tandem efficere* : & nobis igitur illam vult poſt hanc vitam dare, ſi verè, & ex animo eam hic deſideremus. 2. *Vt iam proficiamus in pietate,* & ſtudium viuendi ad Le-

gis diuinæ præſcriptum indies magis ac magis accendatur in nobis & confirmetur. 3. *Vt hoc deſiderio legis implendæ nos in pœnitentia atq; obedientia Deus exerceat.*

DE PRECATIONE.

QVæſtiones præcipuæ.

1. *Quid precatio ſit, & quas habeat ſpecies.*
2. *Quare neceſſaria ſit Precatio.*
3. Q*uid ad veram Precationem requiratur.*
4. *Quæ ſit forma Precationis à Chriſto præſcripta.*

1. Q*uid precatio ſit, & quas habeat Species.*

P*Recatio eſt Petitio cum ardenti deſiderio coniuncta, ſiue accedant verba, ſiue non: qua petimus à vero Deo in verbo patefacto res quas à ſe peti iuſſit: profecta ex agnitione & neceſſitatis noſtræ vero ſenſu, & deſiderio beneficentiæ diuinæ, cum humilitate, & pœnitentia, & confeſſione indignitatis noſtræ, facta in vera ad Deum conuerſione, & fiducia promiſſionum diuinarum propter Mediatorem Chriſtum.*

Precationis tres recitantur à Paulo ſpecies. 1. *Petitiones*, bonorum. 2. *Deprecationes*, malorum. 3. *Interceſſiones*, pro aliis. Harum ſpecierum genus eſt *Precatio*, Item *Inuocatio, & Adoratio. Precatio tamen ab* Inuocatio*ne & Adoratione differt.* Nam *Adoratio* ſæpe ſumitur pro toto Dei cultu, quia quem adoramus, eum habemus pro vero Deo. *Inuocationis autem pars aut ſpecies eſt ipſa precatio: duo ſiquidem Inuocatio tanquam genus complectitur,* nempe *Petitionem ſeu Precationem, & Gratiarum actionem.* Eſt enim *Inuocatio*, ſeu Inuocare Deum, aliquid à vero Deo petere neceſſarium tum animo tum corpori, & pro acceptis ab ipſo beneficiis gratias agere. *Gratitudo*, ſeu gratiarum actio eſt agnitio beneficij accepti, & obligatio voluntaria ad mutua, poſſibilia

bilia, & licita officia. *Duo continet Gratitudo, veritatem ſcilicet, & iuſtitiam.*

2. *Quare ſit neceſſario Precatio.*

CAuſæ, an Precatio ſit neceſſario, ſunt hæ:

1. *Mandatum Dei*, quia Deus præcepit vt ipſum inuocemus, & hoc modo principaliter vult à nobis coli & celebrari. *Inuoca me in die tribulationis. Quum precamini, dicite, Pater noſter &c.* Ex his Chriſti verbis inſuper apparet, etiam linguam requiri ad precationem, id quod aliis rationibus probatur: 1. *quia Deus vult ſe celebrari lingua ad hoc præcipuè condita.* 2. *Quia ex abundantia cordis os loquitur.* 3. *Vt nos imitentur alij.* pſal. 50. 15. Luc. 11. 2.

2. *Neceſſitas & Indigentia noſtra*: nam bona nobis ad ſalutem neceſſaria non conſequimur à Deo, niſi illa ab ipſo petamus. Deus enim ſolis petentibus ea promiſit. Quod autem de neceſſitate Precationis dicimus, idem de neceſſitate Gratiarum actionis dicendum eſt. Nam ſine gratiarum actione data amittimus, & danda ac neceſſaria non accipimus. Vtriuſque neceſſitas facilè patebit, ſiue effectus fidei, ſiue fidei cauſam, atque adeo ipſam fidem conſideremus. In nemine fides accenditur aut augetur, qui eam non petit: nemo fidem habet, qui pro ea non agit gratias: & qui vera fide sprȩditi ſunt, illi petunt gratiam diuinam: qui gratiam diuinam guſtarunt, illi Domino ſeſe pro ea præbent gratos, eamque magis ac magis expetunt. *Charitas Dei effuſa eſt in cordibus noſtris per Sp. ſanctum, qui datus eſt nobis.* Atque hic ipſe etiam Spiritus ſanctus precatione ſeu precibus impetratur. Nam nulli datur. S. S. niſi ei qui eum deſiderat. Rom. 5. 5.

Ob. 1. *Atqui & impios videmus accipere dona Spiritus ſancti. Ergo non tantùm petentes ipſum accipiunt. Reſ.* Multa quidem dona impij accipiunt, ſed non principalia nec propria Electorum, qualia ſunt fides, pœnitentia, remiſſio peccatorum, regeneratio: deinde quæ accipiunt impij dona, non ſunt illis ſalutaria non ad ſalutem accipiunt ea. *Inſtantia. Ad priorem reſponſionem.*

Infantes non petunt, & tamen accipiunt Spiritum ſanctum. *Reſp.* Datur Spiritus ſanctus non niſi petentibus eum, ſcilicet adultis, qui poſſunt eum petere. Imò & infantes petunt ſpiritum ſanctum ſuò modo, potentia videlicet inclinationem habentes ad fidem: eoque etiam potentia petunt Spiritum ſanctum, vel ad eum petendum habent inclinationem.

Obiect. 2. *Effectus non eſt prior ſua cauſa. Preces autem ſunt effectus Spiritus ſancti, ſiquidem nemo Spiritum ſanctū poteſt petere, qui ipſum non habeat, & ipſe ſolus efficit in nobis preces. Non igitur precibus accipitur S. S. ſed eſt in nobis ante preces: & per conſequens, Ipſe non tantùm petentibus datur.* Reſp. 1. Quicunque non habet Spiritum S. non poteſt eum petere, ſcilicet quod ad eius incrementum. 2. Effectus nón eſt prior cauſa ſua, ſcilicet ordine & natura, ſed tempore ſunt ſimul. Sic etiam Spiritus & ipſa Spiritus Sancti petitio ſimul tempore ſunt in nobis, non autem ſimul natura. Eſt enim Spiritus ſanctus in nob natura ante preces, quia tum demum incipimus ipſum deſiderare, atque à Deo petere, cùm ipſe nobis datur, & nos eum petimus. Quamuis autem Spiritus ſanctus, prior ſit in nobis natura, vel ordine, non tamen prior eſt tempore: ſimulatque enim datur Spiritus ſanctus, incipimus deſiderare eius præſentiam. Quum dat ſpiritum ſuum Deus, eodem tempore petunt ipſum quibus datur. Et nulli datur Spiritus ſanctus, niſi deſideranti eum: nemo enim deſiderat, niſi qui habet eius initium. Quòd ergo dicitur à Christo, *Quantò magis Pater veſter cœleſtis dabit Spiritum ſanctum*
Luc. 11. 13. *iis qui ab eo petunt?* hóc non tantùm de incremento, ſed etiam de initio donorum intelligi debet.

3. *Quid ad veram precationem requiratur.*

Conditiones bonæ precationis ſunt.

1. *Directio ad verum Deum*, vt nimirum inuocetur verus Deus, patefactus in Eccleſia per verbum Propheticum & Apoſtolicum, per opera creationis conſeruationis

conſeruationis, & redemptionis Eccleſię. Sicut accepimus, ita baptizati ſumus, & ſicut baptizati ſumus, ita credimus, & ſicut credimus ita, adoramus Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum.

2. *Cognitio mandati diuini.* Nam ſine Dei mandato dubitamus de exauditione. Precantes igitur debemus ita cogitare: Inuoco, quia mandaſti. Quando cognoſcimus eſſe mandatum Dei, vt ipſum precemur, ſcimus etiam Deo preces noſtras eſſe acceptas, quas à nobis in verbo ſuo exigit.

3. *Cognitio rerum petendarum.* Non vult Deus tantùm affectum noſtrum ad ſe dirigi, ſed vult etiam vt cogitemus res petendas: alioqui non eſt precatio, ſed deriſio Dei, atq; ideo præſcripta eſt a Chriſto precationis formula, ex qua quęnam res a Deo ſint petendę diſcamus. *Petendæ ſunt* (vt hoc ſummatim comprehẽdam) *res tum certæ, tum approbatę à Deo, & promiſſæ. Hæ* autem ſunt duplices, *Spirituales, & corporales.* Vtraſque vult a ſe peti Deus: & quidem ſpirituales illas, quę neceſſariæ ſunt ad ſalutem, ſine conditione: res autem corporales, cum conditione. *Obiect. Qui dubitanter petit, non petit ex fide bona. Corporalia dubitanter petimus. Ergo non ex fide. Reſp.* Maior eſt aut particularis, aut falſa. Natura enim fidei poſtulat, vt certi ſimus non de omnibus beneficiis corporalibus, ſed tantùm de ſpiritualibus beneficiis ad ſalutem neceſſariis, vt de remiſſione peccatorum, de vita æterna. Deinde licet cum conditione petamus bona corporalia, non tamen de iis impetrandis dubitamus ſimpliciter. Credimus enim nos bona corporalia, quę petimus à Deo, conſequuturos, modò nobis ea conferant ad ſalutem, atq; hac ratione ſemper petenda ſunt ea conditionaliter. Plurimum enim ea differunt à beneficiis ad ſalutem neceſſariis: *ſimiliter diuerſo modo peti debent. Dona ad ſalutem neceſſaria ſunt petenda ſimpliciter*, cum fiducia exauditionis, quòd ſimus illa accepturi ſicut petimus. i. in ſpecie. *Dona autem ad ſalutem non neceſſaria, ſiue ſint corporalia,*

ſiue

ſiue etiam ſpiritualia illa, ſine quibus poßumus eße ſalui, petenda quidem ſunt, ſed cum conditione voluntatis Dei, quòd nobis illa ſit daturus, ſi ſeruiant ipſius gloriæ, & nobis vtilia ſint, ſeu quód nobis daturus ſit alia meliora, vel hoc, vel alio tempore. Imitabimur in pe-
Math.8.2. tendis iis leproſum dicentem, *Domine, ſi vis, potes me mundare.* Neq; enim Electi dum illa petunt, ſimpliciter exaudiri cupiunt. Nam ſæpe petimus, ignorantes quę & qualia ſint, eòq; an exauditio in ſpeciem profutura ſit, an pernicioſa. Vult interim deus à ſe peti res corporales, aliaſq; non neceſſarias ad ſalutem. 1. *Vt petitio rerum corporalium ſit exercitium fidei, & confirmet noſtram fiduciam obtinendi res ſpirituales ac ſalutares.* Ratio eſt, quia nemo poteſt expectare à Deo bona & ſalutaria, niſi illum placatum habeat. 2. *Vt cogitemus & profiteamur ipſius prouidentiam*, quòd ne illa contingant quidem nobis fortuitò. *Verum deſiderium rerum petendarum.* Non vult ſimulatam aut hypocriticam eſſe petitionem, nec in ore natam, ſed in corde: vult nos vero cordis affectu ac deſiderio precari. Ideo deſiderium ardens conſtituendum eſt Precationis genus. Sic dominus dicebat Mo-
Ex.14.15. ſi, *Quid clamas ad me?* nihil tamen Moſes loquebatur.

5. *Senſus indigentiæ noſtræ.* Agnitio & ſenſus indigentiæ noſtrę eſt fons ex quo naſcitur deſiderium. Nam quo putas te magnopere non indigere, id ſeriò non petis. *Orate:* nam omnes indigent Deo.

6. *Humiliatio, id eſt vera pœnitentia.* Neceſſe eſt accedat vera humilitas, vera agnitio indignitatis noſtræ. ſeu vera reſipiſcentia, & conuerſio. Atque ita coram Maieſtate diuina nos abiiciamus ſupplices. 1. *quia deus nobis nihil debet.* 2. *Quia ſumus ipſius hoſtes ante conuerſionem. Peccatores non exaudit Deus*, id eſt, ſuperbos, qua-
Ioa.9.31. lis erat ille Phariſæus. *Et quantopere requiratur ad precationem vera humiliatio, pœnitentia, ſeu conuerſio*, ſatis vel iſtud oſtendit, *quòd promiſſiones diuinæ tantùm ad conuerſos pertineant.* Itaq; ſine conuerſione nemo poteſt orare ex fide: ſine fide verò nemo certus eſt de exauditione.

7. Fiducia

7. *Fiducia exauditionis propter Mediatorem:* vt ſtatuamus deo propter Mediatorem placere tum noſtram perſonam, tum preces noſtras, eaſq; ab ipſo propter Chriſtum exaudiri. In Chriſti nomine nobis eſt orandum vera fide. In altari Chriſto preces noſtrę ſunt ponendę: ſic fiet, vt certi ſimus de exauditione. Nam ſi vera fide credimus Chriſtum eſſe vnicum illud altare, in quo preces noſtrę oblatę aſcendant in conſpectum Dei, certa etiam fiducia ſtatuamus neceſſe eſt, nos Chriſti merito iuſtos eſſe coram Deo: deum nobis reconciliatum eſſe per Chriſtum: Chriſti interceſſione noſtras à Deo preces exaudiri: *Quia eſtis filij, emiſit Deus Spiritum Filij ſui in corda veſtra clamantem Abba, ideſt, Pater.* Hîc in fiducia exauditionis obſeruandum eſt diſcrimen illud rerum petendarum ſuperiùs expoſitum. Gal. 4. 6.

8. *Fiducia promiſſionis diuinæ:* vt agnoſcamus & cogitemus deum promiſiſſe ſe exauditurum quotcunque ipſum inuocauerint, conditionibus hiſce iam recitatis. Sine hac promiſſione exauditionis non eſt fides, ſine fide petitio eſt inanis, & promiſſio requiritur propter fidem: fides autem, ſiue hæc fiducia requiritur ad precationem, quia niſi promiſſionibus diuinis adhibeamus fidem, ac de iis inter orandum cogitemus: nihil illę nobis proſunt nec poſſumus bona conſcientia quicquam petere: imò cùm hoc pacto neſcimus quid petamus, de exauditione dubitantes non precamur, ſed irridemus deum. Promiſſionis verò diuinæ de nobis exaudiendis fiducia parit certitudinem exauditionis & ſalutis: atque hæc certitudo accendit in nobis ſtudium inuocationis. Ex hiſce conditionibus bonæ precationis apparet facilé *quantum differat piorum & impiorum precatio. Pii* conditiones has omnes in ſua precatione ſeruare ſtudent: *impii* contrà, vel omnes eas omittunt & negligunt, vel vna atque altera conditione ſeruata errant in reliquis. *Alii errant in eſſentiæ & voluntatis diuinæ cognitione*, omittentes ita conditionem primam: *alij errant in rebus petendis,*

cùm

cùm petunt res malas, aut incertas, aut non approbatas. *Aliј has petunt hypocriticè:* aliј *non ex ſenſu indigentiæ:* aliј *non fiducia Mediatoris:* aliј *perſeuerantes in ſceleribus putant ſe exaudiri:* alii *res ad ſalutem neceſſarias petunt cum diffidentia:* aliј denique *petunt non cogitantes de promiſſione Dei, ideoque non ex fide.*

4. *Quæ ſit forma precationis à Chriſto præſcripta.*

Mat.6.9. Luc.11.2. PRecationis à Chriſto nobis præſcriptæ formula recitatur à duobus Euangeliſtis, Mathæo & Luca. Formam hanc nobis tradit Chriſtus, non vt his verbis ſimus alligati, ſed vt ſciamus, & quando, & quænam res petendæ ſunt. *Ob. Non debemus eſſe ſapientiores Chriſto: Ergo cùm ipſe nobis inſtituerit certam precationis formulam, nos ea contentos eſſe oportet: ac proinde male facimus, cum vtimur aliis precationum formulis. Reſp.* non debemus diſcedere ab illa formula ſi Chriſtus ad eam nos alligatos eſſe velit: ſed ad hæc verba non vult nos alligatos eſſe, *quia inſtitutum eius,* cùm doceret diſcipulos orare, fuit tradere breuem ſummam earum rerum, quæ nobis à Deo petendæ ſunt. *Inſt. Quo nihil melius inueniri poteſt, illud eſt retinendum. Non poſſumus meliorem formam, & meliora verba inuenire, quàm ſunt ipſius Chriſti. Ergo oportet nos etiam formam & verba retinere. Reſp.* Non poſſumus meliora verba inuenire, nec meliorem formam, ſcilicet ad exprimendam hanc ſummam rerum petendarum, quæ eſt tãquam genus omnium rerum petendarum. Genera hęc beneficiorum quæ hac forma Chriſtus præſcripſit nobis petenda, non poſſunt meliori forma proponi: ſed Chriſtus vult nos etiam ad ſpecies deſcendere, & particularia beneficia petere pro neceſſitate. Eſt enim Chriſti formula nihil aliud niſi ſeries certarum claſſium, ſeu generum, ad quam omnia beneficia tam corporalia, quàm ſpiritualia referantur. Et cùm nos Chriſtus iubet petere genera, iubet etiam petere ſpecies. Quæ etiam hìc poſita ſunt in genere, debemus hac itidem de cauſa pe

ſpecies

ſpecies explicare, vt inducamur in cogitationem neceſſitatis noſtræ, & in deſiderium petendi, vt neceſſitati noſtræ ſubueniat Deus. Vt autem id poſſimus, opus eſt etiam ſpecialibus formis precandi. Nam ad explicationem generum per ſpecies, alia forma opus eſt. Aliꝫ tamen precandi formulæ debent omnes ad formam à Chriſto præſcriptam congruere, licet ad illam non ſimus alligati, cùm ſit illa Chriſti forma planè indifferens, ſicut ex his Scripturꝫ locis apparet: *Quicquid petieritis á Patre in nomine meo* (ſiue id petieritis in genere, ſiue in ſpecie) *dabit vobis.* Non igitur nos Chriſtus alligauit ad certam formam. *Qui non habet ſapientiam, petat, & dabitur.* Item, *Orate ne fuga veſtra fiat in hyeme.* Hoc autem quod ad verba non eſt in iſta precatione. Sunt & exempla precum tam in nouo Teſtamento, quàm in veteri. Proinde forma Precationis à Chriſto nobis tradita, penitus eſt indifferens. Ioa. 14. 13. Iac. 1. 5. Mat. 24. 20.

HVius porrò Precationis Chriſti tres ſunt partes, *Exordium, Petitio, & Concluſio ſiue clauſula.*

Exordium: *Pater noſter qui es in cœlis.*

Duꝫ ſunt partes exordij. 1. *Pater noſter.* 2. *Qui es in cœlis.* Ita autem præfatus eſt dominus, quia debito honore vult inuocari. Honor iſte conſiſtit. 1. *in vera agnitione.* 2. *in vera fiducia* 3. *in obedientia.* Obedientia complectitur. 1. *veram Dilectionem.* 2. *verum Timorem.* 3. *Spem.* 4. *Humilitatem.* 5. *Patientiam.*

1 Pars exordij, *Pater noſter.* Deus *Pater noſter* dicitur. 1. *Ratione creationis. Qui fuit Adam, qui fuit Dei.* 2. *Ratione Redemptionis, ac receptionis in gratiam per Filium Mediatorem.* Chriſtus eſt vnigenitus dei Filius, nos verò non noſtra natura, ſed propter Chriſtum adoptati. 3. *Ratione ſanctificationis, ſeu regenerationis per Spiritum Sanctum in Chriſto. Obiect.* 1. *Inuocamus Patrem ex ipſius Filij præſcripto: Ergo non Filium & Spiritum San-* Luc. 3. 38.

ctum

ctum. *Reſp.* Nego conſequens: quia non valet conſequentia ab attributione proprietatis alicuius vni Deitatis perſonæ ad remotionem eiuſdem ab alia perſona diuinitatis. Deinde nomen *Patris* (vt & nomen Dei) *quando opponitur creaturis omnibus, accipitur eſſentialiter, non perſonaliter: quando autem ponitur cum alia perſona diuinitatis*, ſumitur perſonaliter. Hoc igitur loco nomen *Patris* eſſentialiter ſumitur: & rationes manifeſtæ ſunt. 1. *Quia hîc non cum alia Diuinitatis Perſona*
Iſa.9.6. *ponitur nomen Patris, ſed cum creaturis, à quibus inuocatur.* Sic & ab Eſaia, Chriſtus dicitur *Pater æternitatis, aut futuri ſæculi*. 2. *Quia inuocata vna Perſona, non excluduntur aliæ, cùm de operibus externis fit mentio.* 3. *Non poſſumus cogitare Deum Patrem niſi in Filio Mediatore.* Filius autem fecit nos Filios per Spiritum ſanctum, qui di-
Ioa.16.23. citur Spiritus υἱοθεσίας. 4. *Chriſtus docet vt ſe inuocemus*, inquiens, *Amen Amen dico vobis, quæcunque petieritis à Patre in nomine meo, dabit vobis.* 5. *Chriſtus dat* Spiritum *Sanctum:* Ergo eſt ille ipſe à quo petimus. *Ob.* 2. *Chriſtus dicitur & eſt noſter frater. Ergo non eſt pater noſter.* *Reſp.* Eſt frater noſter reſpectu humanæ naturæ. *Pater autem noſter diuinæ naturæ reſpectu.* *Ob.* 3. *Si is dicitur Pater, qui nos recepit in gratiam propter Chriſtum, nomine Patris non intelligitur Chriſtus: quia qui nos recipit in gratiam propter Chriſtum non eſt ipſe Chriſtus. At pater quem hîc appellamus, recipit nos in gratiam propter Chriſtum. Ipſe igitur non eſt Chriſtus.* *Reſp.* ad maiorem. Qui nos in gratiam recipit propter Chriſtum, non eſt ipſe Chriſtus, ſcilicet eodem reſpectu. Chriſtus quatenus Mediator, eſt is per quem recipimur: quatenus verò eſt Deus, eſt is qui nos recipit.

Patrem Deum vult nos Chriſtus compellare & inuocare. 1. *Propter veram inuocationem Dei, qui eſt Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti* 2. *Propter veram agnitionem*, vt eum agnoſcamus eſſe noſtrum Patrem, qui per & propter Filium Mediatorem nos adoptauit in filios, cùm
Ioa.20.17. aliâs eſſemus hoſtes ipſius. *Aſcendo ad Patrem meum, &*

Patrem

Patrem veſtrum, & quia propter Filium nos per Sp. S. regenerat, & omnibus bonis neceſſariis donat. 3. *Propter reuerentiam*, vt nimirum excitetur in nobis vera erga ipſum reuerentia, quoniam ipſe Pater eſt noſter, nos, ſicut filios decet, geramus, & tali erga eum reuerentia affecti ſimus, quali erga patrem affectos decet eſſe liberos, & quidem adoptatos, atq; indignos beneficiis Dei. 4. *Propter fiduciam*, vt illa videlicet excitetur in nobis, qua certi ſimus de exauditione: quoniam Deus eſt Pater noſter, & quidem tantopere nos diligens, vt *tradiderit vnigenitum Filium ſuum pro nobis in mortem, quomodo nobis cum eodem non dabit omnia ad ſalutem noſtram neceſſaria?* 5. *Propter memoriam creationis.* Solos autem ſic orantes vult exaudire: quia in iis aſſequitur finem ſuorum bonorum & beneficiorum. *Obiect. Patris eſt nihil denegare liberis. Deus autem nobis multa denegat. Ergo, &c.* *Reſponſio.* Ad maiorem, Patris eſt nihil denegare ſuis liberis, nempe quod ſit iis neceſſarium.

Noſtrum Patrem iubet nos Chriſtus deum appellare, non meum Patrem. 1. *Vt in nobis fiduciam exauditionis excitet.* Quia enim tota Eccleſia vnanimiter orat, eam non reiicit, ſed exaudit, iuxta hanc Domini noſtri promiſſionem. *Vbi ſunt duo vel tres coacti in nomine meo, illic ſum in medio eorum. Ob. Atqui ſæpe domi oras,* Eccleſia neſciente. *Reſp.* Pij, & tota Eccleſia orant pro ſe & omnib. membris, affectu ac deſiderio. Amor & deſiderium eſt qualitas habitualis, manens etiam cùm dormis: non eſt paſſio citò tranſiens. Atq; hoc etiam facit ad fiduciam: quia totam Eccleſiam Deus non reiicit. 2. *Vt nos admoneat dilectionis mutuæ*, qua præditi Chriſtiani pro ſe inuicem orare debent. Ideó autem hac voce in ipſo Precationis exordio nos admonuit mutuæ dilectionis, aut quomodo erga proximũ debeamus eſſe affecti. 1. *Quia ſine vera proximi dilectione non eſt vera precatio, neq; poſſumus ſtatuere nos à Deo exaudiri.* Si. n. accedamus ad deum, non habentes pro fratrib.

Mat. 18. 20.

filios

1.Ioa 4.20. filios Dei, neque ipſe nos habebit pro filiis. *Quia ſine*
Rom.14.23. *proximi dilectione non eſt vera fides: ſine fide non eſt vera Precatio. Quicquid enim non eſt ex fide, peccatum eſt.*

2. Pars Exordij: *Qui es in cælis*, id eſt, Cœleſtis.

Cælum hîc ſignificat habitaculum Dei, & ſanctorum Angelorum, & beatorum hominum. Et *dicitur ibi Deus habitare*, quia ibi Deus eſt magis glorioſus, quàm in hoc mundo, & ibidem immediatè ſe patefacit. Iubet autem nos Dominus *Patrem* compellare, *qui eſt in cælis.*

1. *Vt oſtendat Antitheſin patrum terrenorum & huius Patris:* atque ita nos cogitemus Deum cœleſti gloria & maieſtate regnare, & eſſe Patrem, non terrenum, ſed cœleſtem, cum nempe, 1. *qui ſedet in cælo.* 2. *Qui præſidet, atque vniuerſum orbem à ſe conditum ſua prouidentia ibidem gubernat.* 3. *Qui eſt omnis corruptionis & mutationis expers.* 4. *Qui etiam ibi potiſſimùm ſe coram Angelis patefacit: atque ibidem oſtendit, qualis ſit Pater, quàm bonus, quámque potens ac diues.*

2. *Vt excitet in nobis fiduciam exauditionis*, quia ſi Pater eſt noſter, & quidem ſumma præditus bonitate, quam in cœlis patefacit maximè; Ergo vult etiam nobis omnia ad ſalutem neceſſaria dare. Si hic Pater noſter eſt in Cœlo Dominus, eaque preditus omnipotentia, qua nos poſſit iuuare: ergo faciliimè nobis bona dare poterit, quę ab ipſo petimus.

3 *Vt reuerentiam ſui in nobis excitet*, quoniam Pater hic noſter tantus eſt Dominus, nimirum cœleſtis, qui vbique regnet, *qui corpus & animam abiicere poſſit in Gehennam*, reuereamur talem Dominum, & cum ſumma animi & corporis demiſſione ad ipſum accedamus.

4. *Vt Spiritus feruore inuocetur.*

5. *Vt mens adorantis ad cæleſtia eleuetur.*

6. *Vt cæleſtia petantur.*

7. *Vt occurrat errori Ethnicorum, putantium ſe in Creaturis adorare Deum, & colere poſſe.*

8. *Vt*

8. *Vt admoneamur nos non debere dirigere preces noſtras ad certum locum, ſicut in Veteri Teſtamento.*

Hæc de prima Precationis parte dicta ſunto. Sequitur Precationis pars altera, nempe Petitio, quæ ſex Petitiones complectitur.

PRIMA PETITIO.

S*Anctificetur Nomen tuum.*

Hæc petitio primum locum obtinet, *quia eſt finis & ſcopus omnium reliquarum petitionum imò quia omnium rerum finis debet eſſe gloria Dei.* Finis autem eſt primus in cogitatione, vltimus in executione: quomodo & finis aliarum petitionum primò petendus eſt, ſi velimus rectè petere reliqua *Quærite primò regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.* Mat.6.33.

Videndum hîc. 1. *Quid vocetur nomen Dei.* 2. *Quid ſit ſanctum.* 3. *Quid ſanctificetur.*

1. *Nomen Dei* ſignificat. 1. *Deum ipſum. Inuocabo nomen Domini.* 2. *Mandatum & iuſſum Dei, voluntatem, atque authoritatem diuinam. Baptizate eos in nomine Patris &c.* 3. *Attributa & opera Dei*, qua ſignificatione hîc accipitur Dei nomen, pro diuinis videlicet operibus & ijs omnibus quæ Deo poſſunt attribui. Pſ.116.13. Mat.28.19.

2. *Sanctum* ſignificat. 1. *Omnia attributa.* Omnes enim virtutes in Deo ſunt ſanctitas Dei. Sic angeli vocant Deum *ſanctum. Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus deus exercituum.* 2. *Sanctitatem in creaturis.* i. Conformitatem cum Deo, quæ in pijs eſt inchoata: in Angelis integra. 3. *Ordinationem ad vſus ſacros.* Hoc modo ſanctum dicitur quod eſt vſui ſacro deſtinatum vt templum Hieroſolymitanum. His tribus modis & hîc *Sanctificandi* verbum ſumitur, vt paulò pòſt videbimus. Iſai.6.3.

3. *Sanctificare* in Scriptura tripliciter vſurpatur. 1.

De nobis prædicatur duobus modis: 1. *Quum ſanctificamus nos ipſos, & alios.* Porrò *nos & alios ſanctificamus*, quando (quod ad externa) præparamus nos & alios, ad glorificandum Deum: Nobis enim aliquid ſanctitatis accidit ex Dei glorificatione, non Deo. 2. *Cùm ſanctificamus deum.* Nos autem deum ſanctificamus. 1. *Quum agnoſcimus Deum eſſe ſanctum: ſeu cùm* agnoſcimus Deum eſſe talem, qualem ſe patefecit in verbo & operib. id eſt, quando eadem de eſſentia Dei, de Dei voluntate, atque operibus, deque omnipotentia, bonitate, ſapientia, & reliquis attributis dei cogoſcimus, & ſentimus, quæ de iis nos agnoſcere, & ſentire verbo ſuo deus præcepit, & reuelauit. 2. *Quando ſecundùm Dei voluntatem Deum eſſe ſanctum profitemur & celebramus*, id eſt, quando confeſſio noſtra, qua Deum eſſe ſanctum confitemur, conformis eſt voluntati Diuinæ. Eſt autem illa diuinæ voluntati conformis, quando ſanctitatem Dei profitemur & verbis, & vita ſancta, vel quando eam profitemur tum animo, tum verbis, tum denique reipſa & factis. 3. *Quando veram doctrinam, agnitionemque & profeſſionem ſanctitatis Dei, item Preces & actiones noſtras, atque adeo totam vitam noſtram referimus ad eum finem, ad quem debemus, & ad quem illã deus referri iuſſit*, nimirum ad ipſius Dei gloriam, & celebrationem. Ita nos iiſdem tribus modis, quibus quid ſanctum dicitur, Deum ſanctificamus.

Proinde, cùm petimus vt ſanctificetur nomen Dei, petimus 1. *vt cognitione ſanctitatis ſuæ nos illuſtret.* 2. *vt det nobis animum profitendi eam verbis & factis*, vel vt nos deus donet fide, & pœnitentia, quibus glorificemus ipſum & quibus ipſum ab Idolis ac rebus prophanis ſegregemus: vel denique vt regeneret nos, idquè primùm *agnitione*, deinde *profeſſione*, ac poſtremùm *conformitate*, iuxta hoc ipſius præceptum: *Eſtote ſancti, ſicut & ego ſum Sanctus.* 3. *Vt det nobis animum profitendi illam Nominis diuini ſanctitatem ad ſuam ipſius laudem & gloriam.* Huc referri poteſt illud Auguſtini. *Da quod iubet*

bes, & iube quod vis, & tunc non fruſtrà iubebis.

Obiect. Deus eſt ſatis ſanctus, non eſt ergo quòd petamus illum ſanctificari. Reſp. Eſt per ſe ſanctus. Sed petimus vt nos ipſum ſanctum agnoſcamus, & celebremus. Ipſe nos ſanctificat, nos faciendo ſanctos: Nos ſanctificamus ipſum Deum, cùm de ipſo prædicamus, quæ vult nos de ipſo prædicare & ſcire.

Obiect. Quod noſtrum eſt facere, non debemus petere vt alius faciat. Sed noſtrum eſt ſanctificare nomen **Dei**. *Ergo non debemus petere, vt ſanctificetur nomen Dei. Reſp.* Quod noſtrum eſt facere, non debemus petere vt alius faciat, ſcilicet ſi poſſumus per noſmetipſos, aut viribus noſtris id præſtare. Hoc autem non poſſumus. Ergo debemus petere à Deo, vt nobis vires ſuggerat, quibus diuinum ipſius nomen à nobis poſſit ſanctificari.

De Deo prædicatur verbum Sanctificandi: non quòd ipſe ſanctificet ſe, aut quòd alius illum ſanctificet, cùm non habeat ſuperiorem: ſed quia alios ſanctificat. *Alios autem ſanctificat, internè & externè. Internè per Spiritum ſanctum: Externè per verbum. Id autem facit* 1. *Separatione à peccatis.* 2. *Viuificatione per Spiritum ſanctum.* 3. *Continuatione vtriuſque.*

De Christo prædicatur duobus modis, Nempe cùm paſſiuè, tum actiuè. *Paſſiuè.* 1. *quia Logos eſt ordinatus, & conſecratus à Patre ad Mediatoris officium.* 2. *Quia humana Chriſti natura eſt conſecrata ex tota illa Maſſa,* hoc eſt, ſelecta ab omnibus creaturis ad vnionem cum *Logo.* 3. *Quia humana natura eſt præſeruata à peccatis ad Mediatotris officium. Paſſiuè etiam, quia Chriſtus à nobis ſanctificatur. Actiuè autem ſe & alios Chriſtus ſanctificat. Se ſanctificat,* quatenus eſt *logos* & Mediator. *Logos* eam, quam aſſumebat, carnem ſanctificauit cum Patre, eam à peccatis præſeruando & omnib. donis ornando, ita nimirum, vt ipſe etiam Pater eam à peccatis præſeruauerit, & voluerit vt Chriſtus fieret *Lutron.* Quatenus eſt Mediator ſanctificauit

ſe, quòd ad obedientiam voluntariam erga Patrem, offerendo ſe victimam pro nobis. *Nos ſanctificat.* 1. *Imputatione ſuæ iuſtitiæ.* 2. *Reali communicatione ſanctitatis per Spiritum ſanctum facta.* De his omnibus vide Zanchium De Tribus Elohim. lib. 4. cap. 10. Idem Zanchius eodem lib. 4. cap. 3. pag. 89 & cap. 10. pag. 154. ſtatuit. *tres modos, quibus nos Chriſtus ſanctificat.* 1. *Imputationem ipſius iuſtitiæ*, quę conſideratur in tota eius *humiliatione, & obedientia ad mortem.* 2. *Imputationem ſanctitatis ipſius perfectiſſimæ*, affert locum. 1. Cor. 1. 30. 3. *Realem communicationem.* Notandum tamen Zanchium dum locum ad Hebræos explicat, ſanctitatem illam Chriſti collocare in voluntaria ipſius paſſione: quo modo ſi accipiatur non videtur multùm differre à iuſtitiæ (quæ in obedientia conſiſtit) imputatione.

SECVNDA PETITIO.

ADueniat regnum tuum.

Adueniat regnum tuum, id eſt, per continuos progreſſus augeatur & ſemper noua dilatione, & acceſſione dilatetur ac multiplicetur Regnum tuum, quod nempe tu Deus habes in Eccleſia.

Quæſtiones de Regno Dei præcipuæ.

1. *Quid ſit Regnum Dei.*

REgnum in genere, eſt certa forma Politiæ, in qua ſumma imperij eſt penes vnam perſonam, quæ donis & virtutibus præ reliquis ornata omnibus præeſt, ſecundùm iuſtas, honeſtas, ac certas Leges, poſtulando obedientiam, condendo Leges, defendendo bonos, & puniendo malos. *Regnum Dei* eſt miſſio Filij à Patre inde ab initio mundi, vt inſtituat & conſeruet miniſterium, per id ſit efficax, colligat Eccle-

ſiam

ſiam per verbum & S. S. ex genere humano, regat ac ſeruet eam, ſuſcitet eam ex morte, ornet eam cœleſti gloria, vt ſit Deus omnia in omnibus, & celebretur ab Eccleſia Angelorum & hominum in æternum.

Ex hac definitione conſtitui poſſunt hæ regni Dei partes. 1. Miſſio Filij Mediatoris. 2. Inſtitutio, & conſeruatio Miniſterij per Chriſtum. 3. Collectio Eccleſiæ ex genere humano per Chriſtum voce Euangelij, & efficacia Spiritus ſancti, inchoantis in nobis veram fidem, & pænitentiam. 4. Gubernatio Eccleſiæ perpetua. 5. Conſeruatio eius in hac vita, atq́; eius defenſio contra hoſtes. 6. Abiectio hoſtium in pænas æternas. 7. Reſuſcitatio Eccleſiæ ad vitam æternam. 8. Glorificatio eius in vita æterna cùm Deus erit omnia in omnibus

Iam quia videmus quid ſit Regnum Dei, nobis etiam conſtat, quid hac petitione contineatur: *petimus igitur hîc*, vt Deus per Filium Mediatorem in hunc mundum inde ab initio miſſum. 1. *Conſeruet inſtitutum miniſterium. 2. Colligat Eccleſiam miniſterio verbi, & Spiritus S. virtute. 3. Regat Eccleſiam collectam, & nos eius membra ſpiritu ſuo ſancto, qui nos ſibi conformes faciat, emolliat corda noſtra, regeneret voluntatem noſtram. 4. Defendat nos, totamq́; Eccleſiam contra hoſtes ac tyrannos. 5. Abiiciat hoſtes in pænas æternas, quibus eos in perpetuum puniat. 6. Tandemq́; liberet Eccleſiam, eamq́; glorificet.*

Ex his omnibus apparet, *Regnum hoc quod petimus vt adueniat, eſſe Regnum ſpirituale:* id quod & variis parabolis apud Euangeliſtas ipſe Dominus oſtendit, ac Pilato reſpondet: *Regnum meum non eſt ex hoc mundo.* De regno Chriſti dicitur, *Dominare in medio inimicorum* Ioan. 18. 36. *tuorum.* Hoc porrò Regnum, quia petere debemus, vt Pſa. 110. 2. adueniat, ac proinde quia plenam noſtri liberationē ſimul petere debemus, hinc euincitur quàm impium ſit exhorreſcere Dei iudicium, & extremum iudicij diem, quia qui hoc faciunt, oſtendunt ſe non eſſe pios neque expetere perfectam liberationem & glorificationem ſui. *Obiect. Atqui horridus erit dies iudicij. Ergo*

*non eſt petenda.Reſ.*Horribilis erit, ſed ſolis impiis. Piis enim dicitur, *Attollite capita veſtra.* Ergo vult eos lætari; & iſtam appropinquationem etiam optare. Nam quo lætaris, illud etiam optas. *Veni Domine Ieſu.*

Apo.22.20. *Ob. Quod neq; citiùs, neq; tardiùs fit propter noſtras preces, id fruſtra petitur, eoq; non eſt petendum. Regnũ Dei, id eſt, liberatio Eccleſiæ à malis omnibus & miſeriis, neque citiùs, neque tardiùs, propter noſtras preces eſt futura, quàm Deus decreuit. Ergo liberatio Eccleſiæ non eſt petenda. Reſp.* Nego Maiorem. Sic enim de omnibus beneficiis liceret ſtatuere, ſeu ratiocinari, quæ in conſilio Dei poſita ſunt.

Inſt. Sed alia beneficia Deus promiſit, cum conditione petitionis. Reſp. Sic etiam plena ab omnibus malis liberatio tantùm iis contingit in Die illa, qui in cruce liberationem illam expetunt & deſiderant, & quidem, vt hæc liberatio quàm primùm eueniat, ſecundùm Dei decretum, & nullus Electus excludatur. *Inſt. Atqui non debemus petere vt liberationem Eccleſiæ deus maturet, quia id fieret cum iactura multorum Electorum, qui nondum ſunt nati. Reſp.* Cùm petimus vt liberationem Eccleſiæ deus maturet, petimus etiam, vt quicunque adhuc ſunt reliqui Electi, ad vnum omnes (excluſo nemine) citò congregentur. Hanc liberationem noſtri, atque adeò totius Eccleſiæ, precibus aſſiduis à Domino petere debemus: modò velimus & nos vnà cum Eccleſia liberari tandem. Quin & hac etiam de cauſa petenda nobis eſt iſthæc liberatio, vt nobis iudicium illud ſit ſalutare, in quo ſuos Electos Dominus plenè liberaturus eſt. Deus etiam nos vult petere accelerationem, vt fiat finis ſcelerum & impietatum, & quieſcant pij omnes á laboribus ſuis. Ita tamen hæc omnia petere debemus, vt mandato domini, ſeu voluntati diuinæ voluntatem noſtram ſubiiciamus. Noſtrum eſt, obſeruare quid Deus iubeat, non quid euenturum ſit: Euentum verò debemus Deo committere.

2. *Quotuplex*

2. *Quotuplex ſit Regnum Dei.*

V*Num quidem eſt Regnum hoc reipſa, ſed differt modo adminiſtrationis.* Aliter enim in hac vita adminiſtratur, aliter in cœlo. Hinc ſoluitur illa queſtio ex loco Pauli, *Tradet Regnum Deo & Patri. Quod igitur attinet ad formam adminiſtrationis, tradet regnum poſt glorificationem,* id eſt deſinet facere officium mediatoris. Non erit opus conuerſione, expurgatione peccati, defenſione contra hoſtes, non colliget, non ſuſcitabit mortuos, non glorificabit, non perficiet, quia erunt perfecti. Non docebit: linguę deſinent. His inſtrumentis nō erit ampliùs opus. *Duplex eſt regnum Dei, aliud inchoatum in hac vita, aliud conſummatum poſt hanc vitam.* Vtrumque hîc petimus, conſtitutionem videlicet huius Regni Dei, atque eius conſummationem. In conſummato Dei regno non opus erit mediis, in eo ſiquidem perfectior erit Eccleſiæ glorificatio, vt quæ erit ſine malo culpæ & pœnæ. *Deus erit omnia in omnibus,* id eſt, patefaciet ſe beatis immediatè. *In ea vrbe* (quæ regnum illud eſt) *templum non vidi: Dominus enim Deus omnipotens templum illius eſt*, id eſt Agnus. *Neque vrbs iſta eget Sole, vel Luna, vt luceant in ea. Nam gloria Dei illuſtrauit eam, & lucerna eius eſt Agnus.*

1.Co.15.24. 1.Co.15.28. Apoc.21. 22.&.23.

3. *Quis ſit Rex in Dei regno.*

H*Vius Regni caput, aut rex, eſt Deus Pater, Filius, & Spiritus ſanctus*. Vnus nempe Rex, quia vnus deus. *Pater autem Rex eſt*, ac regit per Filium, & Spiritum Sanctum. *Filius eſt Rex*, 1. *quia Deus ſedet à dextris Dei.* Regnat pari cum Patre potentia. 2. *Quia Mediator,* id eſt, quia eſt illa perſona, per quam immediatè Deus agit & dat Spiritum Sanctum. *Ego mittam eum vobis à Patre.* Singulari modo Rex illius Regni Chriſtus dicitur, quatenus eſt Mediator.

Io. 15.26.

4. *Qui ſint Regni Dei ciues, aut ſubditi.*

C*Iues huius Regni ſunt.* 1. *Angeli in Cœlo confirmati in gratia.* 2. *Homines beati in Cœlo, qui vocantur Eccleſia*

triumphans. 3. *Pij, ſeu conuerſi in hac vita,* qui habent adhuc peccati reliquias, ac dicuntur Eccl. militans. 4. *Hypocritæ*, nimirum viſibilis duntaxat Eccleſię vocati, ſed non electi: Ciues apparentes, qui reuera non ſunt ciues Regni Chriſti, ſed tantùm nomine tenus, reipſa autem ſunt mancipia Diaboli. Appellantur ta-
Mat. 8. 12. men hypocritæ ciues huius regni, ſicut Iudęj à Chri-
Mat. 20. 16. ſto *filij Regni* vocantur. De his dicitur. *Primi erunt vltimi*: id eſt qui volunt haberi primi, & tamen non ſunt, erunt vltimi.

5. *Quæ ſunt huius Regni leges.*

L*Eges quibus adminiſtratur hoc Regnum* ſunt. 1. *Verbum Dei*, ſeu doctrina Legis & Euangelij. 2. *Efficacia Spiritus Sancti in cordibus.*

6. *Quæ beneficia communicentur huius regni ſubditis.*

NVllum eſt Regnum quod non ſpectet ad commoda ſubditorum. Et Ariſtoteles ſcribit ad Alexandrũ, *Regnum non eſt Iniuria, ſed eſt Beneficentia.* Ideo hoc Regnum habet ſua etiam bona. Ea ſunt ſpiritualia atque æterna Chriſti beneficia, vt vera fides, conſeruatio, remiſſio peccatorum, iuſtitia, conſeruatio in ea, & continuatio Spiritus Sancti, glorificatio, vita
Ian. 8. 36. æterna. *Si Filius vos liberauit, verè liberi eſtis.*

7. *Qui ſint hoſtes huius Regni.*

H*Oſtes Regni Chriſti ſunt Diaboli, & homines impij. Impiorum hominum alij ſunt in Eccleſia*, vt hypocritæ, qui ſibi nomen & titulum regni arrogant, cùm ſint nihil minùs, *alij verò ſunt extra Eccleſiam, & palam hoſtes*, vt Turcæ, Iudæi, Samoſateniani, Arriani, & qui errores defendunt contra fundamenta.

8. *Quo in loco Regnum adminiſtretur.*

R*Egnum hoc, quod ad eius inchoationem, ſeu collectionem, adminiſtratur hîc in terris*: ita tamen vt illud nõ ſit in
1. Tim. 2. 8. vno certo loco, inſula, prouincia, ſed ſparſum ſit per
Mat. 18. 20. totum terrarum orbem. *Volo viros precari quolibet loco. Vbi ſunt duo vel tres coacti in nomine meo, illic ſum in medio*

eorum

torum. Ex hoc Regno nunquam egredimur, ſi maneamus in vera fide. *In cœlo adminiſtratur hoc Regnum quod ad eius conſummationem, ſeu perfectionẽ. Quũ profectus fuero, & parauero vobis locum, rurſum veniam, & aſſumam vos ad meipſum: vt vbi ſum ego, & vos ſitis. Vbi ego fuero, illic & miniſter meus erit. Pater, quos dediſti mihi velim vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum. Obuiam ei rapiemur.* Ioa.14.3. Ioan.12.26. Ioan.17.24. 1.The.4.17.

9. *Quod ſit tempus durationis huius Regni.*

INchoatio, ſiue collectio huius Regni durat ab initio mundi vſq; ad eius finem, quia ſemper in hoc mundo ſunt aliqua Eccleſiæ membra, ſiue pauca ſiue multa. *Conſummatio*, ſeu perfectio huius Regni durabit inde à glorificatione piorum in æternum vſque. *Deinde erit finis, quum tradiderit Regnum Deo, ac Patri,* ſcilicet quod ad hanc formam adminiſtrationis illius Regni. 1.Co.15.24

10. *Quomodo adueniat hoc Regnum.*

REgnum Dei venit ad nos quatuor modis. 1. *Prędicatione Euangelij*, qua patefit lux verę ac cœleſtis doctrinę 2. *Conuerſione*, cum aliqui conuertuntur, fideque & pœnitentia donantur. 3. *Profectu ſiue incremento,* quando pij capiunt incrementa, ſeu quando bona fidelium propria perpetuo augmento in piis aut conuerſis augentur. *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc, & ſanctus ſanctificetur adhuc.* 4. *Conſummatione*, quando pij glorificabuntur, in ſecundo ſcilicet aduentu Chriſti. *Etiam veni Domine Ieſu.*

11. *Quare petendum ſit vt adueniat Regnum Dei.*

PEtere debemus, vt adueniat regnum dei. 1. *Propter gloriam Dei, vel propter primam petitionem,* quia vt ſanctificemus nomen ipſius, requiritur vt ipſe nos regat verbo & Spiritu. Niſi Regnum illud ſuum Deus in nobis erigat & eripiat nos è regno Diaboli, nunquam ſanctificabimus nomen ipſius, imò potiùs illud polluemus. 2. *Quia tantum petentibus Deus dare vult hoc Regnum*, ſicut & ſolis petentibus dat Spiritum Sanctum.

TERTIA

TERTIA PETITIO.

Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, ita etiam in terra.

Voluntas dei ſignificat. 1. *Mandatum Dei. Miniſtri eius qui facitis voluntatem eius.* 2. *Euentus vel potiùs decretũ de futuris euentib. Non mea, ſed tua voluntas fiat. Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet. Fiat voluntas tua.* i. Effice, vt nos homines faciamus voluntatem tuam, tibique obtemperemus.

Pſ. 103. 21.

Mat. 26. 24.
Iſa. 46. 10.

Quæſtiones in hac Petitione præcipuæ.

1. *Quid hîc petimus.*

Petimus hîc. 1. *Abnegationem noſtri*, quæ duab. conſtat partibus. 1. *Vt ſimus parati ad renuntiandum omnibus affectibus noſtris pugnantibus cum Lege diuina*, vt nobis deus largiatur gratiam ſuam, qua poſſimus abnegare voluntatem noſtram prauam, atque omnia abiicere, quę voluntati diuinę repugnant. 2. *Vt ſimus ad exequendã dei voluntatem & ſuſcipiendam crucem noſtram parati*, ac libenter in omnib. deo ſubſcribamus. 2. *Executionem officij, vocationis, tum omnium, tum ſingulorum*: vt nimirum rectè faciamus officium nobis mandatum, commune, & proprium, vt quiſque in ſua vocatione poſſit deo alacriter ſeruire, & voluntatem eius exequi. Deo comiſſa ſit cura de euentib. noſtris: nobis autem vt proprios labores faciamus. 3. *Euentus diuinæ voluntati non contrarios*, vt ſcilicet eueniant quę deo placent. 4. *Fortunationẽ actionum & conſiliorum*: vult enim nos deus etiam à ſe petere, vt ipſe nobis actiones, & conſilia, ſtudia, labores noſtras & conatus bene fortunare dignetur, vt pro immenſa bonitate ſic dirigere velit labores noſtros, vt eos non alij ſequantur euentus, quàm quos ipſe ſcit, & ſuæ gloriæ, & noſtræ ſaluti maximè ſeruire poſſe

poſſe. Interim nos officium faciamus, Deo committatur euentus.

Duplex eſt vniuſcuiuſque vocatio. Communis,quę complectitur virtutes omnibus Chriſtianis communes. *Particularis*,quæ ſpectat propriam vniuſcuiuſque vocationem. Vtramque vocationem hîc petimus: nempe vt ſinguli (quemadmodum paulò antè dictum eſt) in mandata ſibi vocatione propria & communi rectè, fideliter, & fœliciter permaneant, officiumque faciant. *Obiect. Atqui præcedens petitio etiam petit, vt rectè faciamus officium. Ergo hæc petitio eſt ſupernacanea. Reſp.* In priore petimus, vt Regnum ſuum deus in nobis inchoet, nos regendo per Spiritum Sanctum, qui regeneret voluntatem noſtram, vt ita deinde nos officium noſtrum rectè facientes, prę̆ſtemus omnem obedientiam Regi noſtro, ſicuti ſubditos illius Regni decet. In hac verò petimus, vt officium noſtrum faciendo rectè & fideliter, exequamur voluntatem Dei.

2. *Quare petamus, vt fiat voluntas Dei.*

NEceſſaria eſt hæc petitio. 1. *Vt poſſit Regnum aduenire*, de quo in ſecunda petitione. Quia niſi Deus ipſe efficiat, vt voluntatem eius faciat quiſque in ſuo officio diligenter, non poteſt conſtitui, vigere, conſeruari hoc regnum. 2. *Vt ſimus nos in hoc Regno.* Nam niſi faciamus voluntatem Dei, non poſſumus eſſe ciues Regni eius. Non autem poſſumus ex nobis, propter Naturæ prauitatem, facere eius voluntatem. Ergo debemus petere vt illam faciamus.

3. *A quibus in Cœlo fiat voluntas Dei.*

IN Cœlo voluntas Dei fit. 1. *Ab ipſo Filio, qui facit omnem voluntatem Patris.* 2. *Ab Angelis, & hominibus beatis. Ab Angelis* ita fit voluntas Dei in Cœlis, vt vnuſquiſque Angelus ſtet in conſpectu Dei, promptus videlicet ad faciendum quicquid Deus præcipit: faciunt voluntatem eius generalem & ſpecialem, nullus inuolat in aliena, nullum pudet ſeruire, etiamſi lædamus ipſos fœtore peccatorum,

&Deum

& Deum offendamus. *Sunt Spiritus adminiſtratorij*.Heb. 1.14. Addit etiam Chriſtus, *ſicut in calo*. 1. *Vt præſcribat nobis exemplum perfectionis, ad quod contendere debemus*. 2. *Vt ex hoc perfectionis deſiderio, certi ſimus Deum nobis daturum hîc inchoationem, in altera vita perfectionem.*

Obiect. Quod ſemper fit, & certò eſt euenturum, etiam nobis non petentibus, id non petendum. Voluntas Dei ſemper fit, & certò fiet, etiam nobis non petentibus. Ergo &c. Reſp. Negatur minor: ea enim eſt falſa. 1. *De vocatione vniuſcuiuſque*, quia qui nõ petunt vt officium in ſua vocatione facere poſſint rectè, fideliter, & fœliciter, iſti nunquam illud facient. 2. *De decretis diuinis* etiam falſa eſt, quia multos euentus decreuit Deus, ſed ita vt media decreuit. 2. In Maiori eſt fallacia à non cauſa, quia *non ideo petimus vt fiat Dei voluntas, quaſi nobis non petentibus ea non ſit futura*, ſed propter alias cauſas id petimus: nimirum vt euentus nobis ſint ſalutares. Non enim ſalutares erunt nobis euentus, niſi eos voluntati diuinæ ſubiiciamus: vt illud petamus fieri tantùm quod ipſe decreuit, & vult fieri. *Inſt. Decreta Dei ſunt immutabilia. Reſp.* Decreta Dei, ſcilicet non euentuum ſeu finium tantùm, ſed & mediorum, ſunt immutabilia Finem decreuit dare, ſed per medium, hac videlicet conditione, vt petamus.

Obiect. Deus vult parentes noſtros mori. Ergo petendum eſt vt moriantur. Reſp. Nego Conſequens: debemus enim nos ſubiicere voluntati diuinæ, & petere quod nos Deus iubet petere. Hîc nec hoc vult, *Eccleſia erit ſubiecta cruci. Ergo precabor afflictionem.* Nec tamen hinc efficitur, noſtram voluntatem pugnare cum Dei voluntate: quia non eo fine petis, quo liberationẽ petere debes. Deus vult parentes noſtros mori, & tamen non vult nos eorum mortem optare: Deus vult Eccl. eſſe ſub cruce, & tamen non vult velle crucem eius, ſed petere liberationem, & patienter ferre, ſi eam affligat. Similiter Deus non vult nobis in hac vita præſtare liberationem à peccatis perfectam, & tamen vult

vult nos eam optare, noſq; ſingulis momentis petere vt omninò liberemur á peccatis. Sunt igitur aliqua petenda, quæ Deus vult efficere, & contrà, quædam quæ Deus vult efficere, non petenda, ſed patienter toleranda ſunt. Interim nihil ad nos attinet ſcrutari, quæ Deus decreuit, cùm habeamus regulam præſcriptam hanc, vt petamus, ſed cùm conditione voluntatis diuinæ.

Obiect. Impoſſibilia non ſunt petenda: qui enim petit impoſſibilia, fruſtrà petit. Atqui petere vt fiat voluntas Dei ſicut in Cœlo, ſic etiam in terra, ſeu vt faciamus officium, ſicut Angeli in cœlo, eſt petere impoſſibile, imò eſt petere quod pugnat cum Dei decreto. Ergo illud non eſt petendum, cùm Deus hunc ſtatum eſſe velit in altera vita, non in hac. Reſp. 1. Diſtinguo Maiorem. *Impoſſibilia non ſunt petenda*, niſi Deus velit petentibus illa tandem dare: atqui Deus vult precationem voluntatis ſuæ petentibus ipſam dare, & quidem in hac vita, quod ad inchoationem; in futura autem vita, quod ad conſummationem. Deſideranda eſt igitur conſummatio, & impoſſibilitas patienter ferenda eſt in hac vita. Deſideranda eſt autem conſummatio in hac vita, vt eam tandem conſequamur, quia qui eam iam non cupit, certè eam nullo tempore conſequetur. Aliud eſt non poſſe conſequi conſummationem: aliud deſiderare illam. 2. Nego minorem, in qua eſt fallacia à non cauſa vt cauſa. Non enim petimus vt in hac vita fiat conſummatio obedientiæ noſtræ erga Deum, ſed vt hîc fiat eius inchoatio & continuatio, & incrementum, ac deinde poſt hanc vitam obedientia, & continuis incrementis aucta tandem perficiatur & conſummetur, atque ita tunc nos voluntatem Dei non minùs facimus, quàm illa ſemper fit ab Angelis in cœlo. Cùm ergo precamur, *Vt in terra fiat voluntas Dei, ſicut in Cœlo, ſicut*, non ſignificat gradum, ſed ſpeciem, ſcilicet incoationem. Et his etiam de cauſis additur, à Chriſto, *ſicut in Cœlo*, vt ſit quaſi exemplum patientiæ, quod ſequi debeamus

mus: & vt proponat nobis metã ad quam tendamus.

Obſeruandum eſt hoc loco *Diſcrimen inter haſce tres Petitiones Priores. In prima petimus* ſanctificationem, ſiue veram agnitionem, & celebrationem Dei. *In ſecunda,* collectionem, conſeruationem, & gubernationem Eccleſiæ, vt Deus nos regat ſuo Spiritu, defendat, & eripiat nos ex omnibus malis culpæ, & pœnæ. *In tertia,* vt ſpeciatim ſinguli in vocatione ſua obtemperent Deo, id eſt, vt vnuſquiſque in proprio officio diligenter verſetur, ac omnia dirigat ad gloriam dei, & boni conſulat quicquid ipſi deus immittit. Porrò, *tres iſtæ petitiones ita cohærent inter ſe, vt vna non conſiſtat ſine altera, & quemadmodum tertia petitio ſeruit ſecundæ, ſic ſecunda ſeruit primæ.* Non enim ſanctificatur nomen domini, niſi regnum eius veniat: non venit Regnum Dei niſi poſitis mediis quibus illud promouetur. Media autem ſunt officia vocationis vniuſcuiuſq; Petimus igitur vt deus ſepeliat in nobis prauas cupiditates, atq; ipſe ſolus in nobis agat ſuo Spiritu: vt ita nos hac gratia diuina freti officio noſtro ſatisfaciamus.

QVARTA PETITIO.

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

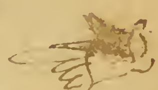
Petimus hîc bona corporalia, de quib. tenendæ ſunt hæ quęſtiones.

1. *Cur bona corporalia ſint petenda.*
2. *Quomodo petenda ſint.*
3. *Quare bona corporalia complexus ſit Chriſtus, nomine Panis.*
4. *Quare noſtrum vocet.*
5. *Cur quotidianum.*
6. *Cur addat Hodie.*
7. *An liceat petere diuitias.*
8. *An liceat quid in poſterum reponere.*

Cur

1. *Cur bona corporalia nobis petenda ſint.*

PEtere bona corporalia debemus. 1. *Propter mandatum Dei,* quod nobis ſufficere debet, etiamſi nulla eſſet alia cauſa. Habemus autem Dei mandatum tum generale, tum ſpeciale. Generaliter enim Chriſtus dicit. *Petite, & accipietis.* Mandatum autem ſpeciale Mat.7.7. præponit huic Precum formulæ nobis à ſeſe *præſcriptæ. Vos igitur ita precamini:* quo mandato Chriſtus etiam Ma.6.9. iubet, vt petamus *Panem,* ſiue bona corporalia. Quòd Mat.6.31. verò Chriſtus dicit. *Quærite primùm regnum Dei:* item 33.34 *Ne ſitis ſolliciti quid eſuri ſitis:* eo non prohibet peti bona corporalia, ſed diffidentiam. 2. *Propter promiſſionem,* quia Deus promiſit ſe nobis daturum vitæ neceſſaria: non autem in alium finem hec promiſit, quàm vt petamus: & promiſit, vt ſimus ſecuri ſpiritualiter, non carnaliter. *Pater veſter ſcit quibus indigeatis.* 3. *Propter gloriam Dei,* vt nimirum ſit agnitio & profeſſio prouidentiæ diuinæ, præſertim erga Eccleſiam. Deus vult vt nos hanc ipſi laudem tribuamus, quòd ipſe ſit fons omnium beneficiorum, neue nos putemus ea nobis fortuitò contigiſſe. 4. *Quia petitio & expectatio horũ bonorum, eſt exercitium fiduciæ promiſſionis gratiæ, vel exercitiũ inuocationis, fidei, & ſpei.* Non enim poſſumus nobis polliceri bona corporalia, nec ea petere, niſi ſtatuamus nos eſſe in gratia, niſi certi ſimus de ſpiritualibus bonis ac de dei erga nos voluntate. Hæc ſiquidem bona corporalia deus tantùm piis promittit, ac proinde nos ſtatuere debemus, nos eſſe ex numero eorum, quibus illa deus promiſit ſe daturum. 5. *Vt poſſimus facere Dei voluntatem hîc in terris,* quod ſine Pane quotidiano facere hîc non poſſumus. *Non mortui te laudabunt Domine.* 6. *Vt horum bonorum petitio ſit confirmatio in* Pſ.115.17. *mentibus noſtris, & profeſſio coram mundo quòd Deus ſit ille qui dat illa beneficia etiam minima.* 7. *Propter conſolationem noſtram.* Vt ſciamus Eccleſiam ſemper ſeruandam, cùm Deus nos exaudit, iuxta ſuã promiſſionem.

Percipimus

Percipimus ergo magnã conſolationem ex petitione bonorum corporalium: ita nimirum agnoſcimus, ac certò ſtatuimus hæc bona corporalia nobis eſſe ſignum paternæ Dei erga nos beneuolentiæ.

2. *Quomodo petenda ſint bona corporalia.*

C*Orporalia bona petenda ſunt*, primùm, *fiducia gratiæ;* quia deus aliâs poſſet reſpondere, nos nõ eſſe ex illis quibus ea ipſe promiſit. 2. *Cum conditione voluntatis dei*, id eſt, cum ſubiectione voluntatis noſtræ voluntati diuinæ: quia deus hæc bona promiſit non determinatis circumſtantiis. 3. *Cum fide exauditionis*, vt certó credamus Deum nobis tantum eſſe daturum quantum ſufficit. 4. *In hunc ſinem, vt ſeruiamus Deo, & proximo.* Qui ſic non petunt, non exaudiuntur, id eſt, non dantur ipſis ſalutaria, & licet accipiant quod petunt non tamen verè exaudiuntur à deo, quia quę accipiunt, non ſunt ipſis ſalutaria.

Obſeruandum eſt, quòd nos *in genere Dominus iuſſerit precari bona corporalia. neque determinauerit in verbo, quæ bona corporalia nobis dare velit, & quidem ea conditione ſe nobis illa daturum promiſerit, nempe, prout poſtulat ſingulorum ſalus, & ſuæ ipſius gloriæ illuſtratio.* Rationes autem ſunt hæ: 1. *Quia nos ſæpe neſcimus quid petamus. & quid nobis expediat:* Sępe petimus, neque nobis vtilia neque gloriæ Dei, vel aliorum ſaluti ſeruientia. Ipſe autem deus optimè ſcit quid nobis conueniat ad illuſtrandam ipſius gloriam, & ſalutem noſtram promouendam. Quoniam ergo ſæpius erramus in petendis bonis corporalib. non alia deus nobis dat, quám quæ ſcit nobis conducere. *Spiritualia autem bona, non in genere tantùm, ſed & ſpiritualiter, & ſimpliciter, nulla conditione adhibita, Deus nobis promiſit.* Illa enim ſimpliciter nobis proſunt, & in iis ipſe modũ & viam determinauit. Vnde nec in iis petendis errare poſſumus. Nam quæ ſimpliciter nobis Deus promiſit, eadem ſimpliciter debemus petere: quę nobis promiſit ſpecialiter, & abſolutè, ea eodem modo abſolutè petamus neceſ-

ſe eſt. Sic Spiritum Sanctum ſimpliciter petere nos oportet, quia ſimpliciter & expreſſè Deus promiſit ſe Spiritum Sanctum omni petenti daturum. 2. *Vt nos diſcamus iis eſſe contenti, quæ à domino accepimus, & ſemper ipſius conſilio voluntatem noſtram ſubiiciamus.* Ita deus & hanc ob cauſam nos in genere iuſſit petere bona corporalia, vt talis illorum bonorum petitio ſit exercitium fidei, & ſubiectionis voluntatis noſtrę, diuinæ voluntati.

3. *Quare bona corporalia complexus ſit Chriſtus nomine Panis.*

P*Anis nomine*, per Synecdochen Hebræis vſitatam, *complexus eſt Chriſtus omnia bona corporalia & ad hanc vitam neceſſaria*, vt ſunt omnia alimenta, victus, amictus, bona valetudo, pax politica. Hoc patet ex ſcopo Petitionis. *Panem* .n. petimus propter neceſſitatem. Atqui alia multa ſunt nobis neceſſaria. Ergo nomine *Panis* etiam illa petimus. Atq; hæc Synecdoche Hebraica ſæpius occurrit in Bibliis: vt, *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* Item, *Qui edit Panem meum, ſuſtulit calcaneum.* Neq; tantùm neceſſaria ad vitam *Panis* nomine complexus eſt, ſed etiam ſalutarem eorum vſum. Gen. 3. 19. Pſa. 14. 10. Ideo autem hæc omnia *Panis* nomine Chriſtus comprehendit, 1. *Vt frænaret noſtras cupiditates*, atq; ita nos peteremus tantùm neceſſaria nobis ad vitam ſuſtentandam, & ad ſeruiendum Deo & proximo in noſtra vocatione tum communi tum propria. 2. *Vt Panis nobis eſſet ſalutaris*, id eſt vt illa corporalia bona nobis eſſent ſalutaria, vel vt nobis bonorum corporalium ſalutaris eſſet vſus. Panis enim ſine ſalutari vſu lapis eſt. Redditur autem Panis ſalutaris 1. *Si fide eum accipiamus, eoque animo, & modo, & fine, quo Deus flagitat,* videlicet ſi non in creaturis hæreamus, ſed ad Deum creatorem omnium rerum, & omnium beneficiorum ſeu donorum fontem, mente penetremus. 2. S*i petamus vt ipſe impetrato Pani vim indat nutriendi & ſuſtentandi corpora noſtra.* Ex his nunc manifeſtè liquet quidnam petamus cum *Pa-*

nem petimus, nempe 1. *Non magnas opes, ſed res tantùm neceſſarias.* 2. *Vt eæ ſint nobis Panis*, id eſt vt ſint nobis ſalutares dei benedictione, quę ſi non accedat, *panis* non erit Panis.

4. *Quare Chriſtus Panem vocet noſtrum.*

IVbet nos Chriſtus petere Panem noſtrum, non meum, tuum, aut alienum, 1. *Vt Petamus, quæ danıur nobis à Deo.* Noſter enim fit Panis, qui ad ſuſtentationem vitæ neceſſarius nobis à Deo datur. Itaq; *Da nobis Panem noſtrum*, ſignificat, Da nobis Panem à te (Deus) deputatum nobis, quem tu vis eſſe noſtrum. Vnicuique ſuam portionem Deus tanquam Paterfamiliâs diſtribuit, quam petimus nobis. 2. *Vt petamus res neceſſarias iuſto labore, genere vitæ Deo placente, honeſtoque, atque communi ſocietati ſeruiente, à nobis acquiſitas*, hoc eſt, quas per ordinata media, & rationibus legitimis accipiamus,
2.The.3.10. exporrigente eas cœlitus Dei manu. *Qui non laborat, non manducet.* 3. *Vt poſſimus vti iis bona conſcientia.*

5. *Quare Chriſtus Panem vocet quotidianum.*

PAnem, quem petere debemus à Deo, vocat Chriſtus *quotidianum*, 1. *Quia vult nos quotidie petere quantum in ſingulos dies nobis ſufficiat.* 2. *Quia vult iniicere frænum noſtris cupiditatibus inſanis & infinitis.*
Mat.6.32. *Pater veſter ſcit quibus indigetis.*
Pſ.37.19. *Melius eſt modicum iuſto, quàm diuitiæ impiorum multæ.*
Pſ.34.11. *Timenti Dominum non deerit vllum bonum*, ſcilicet vtile, & neceſſarium. Ergo, *Da nobis Panem quotidianum*, id eſt, da nobis Panem ſufficientem, da nobis tantum rerum ad vitam neceſſariarum, quantum vnicuique noſtrûm ad ſeruiendum Deo, & proximo in ſua vocatione, fuerit opus.

6. *Cur Chriſtus addat, Hodie.*

ADdit Chriſtus, *hodie*, 1. *Vt occurrat diffidentiæ, & auaritiæ noſtræ, & ab hoc vtroq; vitio nos auocet.* 2. *Vt ex ipſo ſolo pendeamus, ſicut heri, ſic hodie, & cras*: vt nimirum expectemus vitę neceſſaria ex Dei manibus, vt ſciamus illa nobis à Deo dari, non parari noſtris manibus

aut

aut laboribus, aut noſtra diligentia, vt ſciamus etiam accepta non prodeſſe corpori, niſi accedat benedictio Dei. 3. *Vt exercitium fidei & precationum perpetuò in nobis continuetur:* quamdiu enim dicitur *hodie*, tamdiu vult continuari precationem, vt precepto illi (*Semper orate*) obedientiam præſtemus. 1. Theſ. 5. 17

7. *An liceat petere diuitias.*

HÆc quæſtio vnà cum proximè ſequenti, oritur ex præcedentibus. Quum enim iubemur petere *panem* duntaxat *quotidianum*, & quidem *hodie*, videtur prima fronte nō licere vel diuitias petere, vel in craſtinum quid reponere. Cæterùm *diuitias petere licet*, ſi ſublata ambiguitate intelligamus diuitiarum nomine res ad vitam ſuſtentandam neceſſarias. Quomodo & ab Epicureo definiuntur *diuitiæ*, quòd *ſint paupertas ad Legem naturæ acccommodata.* Ea eſt bona definitio. Atq; ita ſi ſumatur diuitiarum nomen, certè petendę ſunt à Deo diuitiæ, ſiquidem petere debemus res neceſſarias naturæ, loco, & officio, ad quod à Deo vocati ſumus. Ratio autem eſt, *quia res hæ neceſſariæ, ſeu diuitiæ, ſunt Panis quotidianus, quem petere debemus.* Aliter etiam definiuntur diuitiæ, quòd videlicet *ſint abundantia & copia ſupra res neceſſarias.* Sic Craſſus (cognominatus diues) dicebat *neminem eſſe diuitem, niſi qui poſſet alere exercitum annuum.* Si hoc modo diuitiarum nomen accipiamus, nequaquam petendæ ſunt à Deo diuitiæ, quia Solomon in perſona omnium piorum dicit, *Ne diuitias aut paupertatem dederis mihi:* quibus verbis & Spiritus dei per Solomonem nos docet diuitias, id eſt, abundantiam ſupra res neceſſarias, deprecari. Huc ſpectat & illud Pauli. *Qui volunt diteſcere, incidunt in tentationem, & laqueum, & cupiditates multas amentes & damnoſas, quæ demergunt hominem in exitium, & interitum: qua de cauſa* diuitiæ dicuntur & à Christo *Spinæ*: contrà verò, *Quæſtus magnus eſt pietas cum animo ſua ſorte contento.* Quòd ſi tamen aliquid nobis deus dederit præter ea, quæ ſunt neceſſaria nob. demus operam, vt rectè illis vtamur. 1. Pro. 30. 7. 1. Tim. 6. 9. Mat. 13. 22. 1. Tim. 6. 6.

videndum eſt ne in illis collocemus fiduciam. 2. *Cogitandũ nos eſſe œconomos Dei*, qui nobis diuitias bene collocandas commiſerit, & hoc modo onus nobis impoſuerit, ideoq; nos aliquando reddituros Deo rationem diſpenſationis noſtræ, & administrationis noſtræ.

8. *An liceat aliquid in poſterum reponere.*

Ioa.6.12. OMnino *licet aliquid in futurum reponere*, iuxta hoc mandatum Chriſti, *Colligite fragmenta, ne quid pereat.* Huc pertinent omnia pręcepta de Parſimonia ac frugalitate. Tria autem hîc obſeruanda ſunt. 1. *Vt ea quæ reponuntur ſint iuſtè parta, iuſto atque honeſto labore aquiſita.* 2. *Ne in his reponatur fiducia.* 3. *Vt conferantur in vſus legitimos ac neceſſarios tum noſtros, tum aliorum:* velut ad ſuſtentationem vel vitæ, vel familiæ noſtræ, vel amicorum. Item ad conſeruationem Eccleſię, ad Rempublicam iuuandam, cùm fuerit opus, & ad conferendum aliquid pauperibus & fratribus egenis. Hinc eſt

Ephe. 4.28. illud Pauli, *Qui furabatur non amplius furetur, ſed potius laboret operando manibus quod bonum ſit, vt poſſit impertiri cui opus fuerit.*

Iam facilè reſpondebitur ad obiectiones quæ huic Petitioni poterunt obiici.

1. *Noſtrum non eſt quod petimus. Panis eſt noſter. Panem igitur vt petamus non eſt neceſſe. Reſp.* Eſt ambiguitas in voce (*Noſtrum*) In Maiore enim ſignificat rem quam habemus in poteſtate noſtra: verum longè aliter Panis eſt noſter, quemadmodum ſuprà declaratum fuit.

2. *Iubet Chriſtus vt petamus Panem quotidianum. Ergo non licet aliquid reponere in craſtinum, ſed in diem viuere debemus. Item iubet non vt petamus craſtinum Panem, ſed vt panem petamus hodiernum: Itaque malè faciunt qui colligunt aliquid in futuros vſus. Reſp.* Eſt fallacia à non cauſa. Iubet nos Chriſtus petere Panem quotidianum & hodiernum, eoque etiam nos vitæ neceſſaria ab ipſo petere debemus in ſingulos dies, hodie, cras, & quandiu viuimus: id verò minimè, quaſi non velit nos laborare

pro

pro craſtino, aut nihil in craſtinum reponere, aut iam data bona in craſtinum ſufficientia abiicere. Mandat quidem Chriſtus alio loco, *ne ſolliciti ſimus de craſtino*, ſed ita vetat nos cogitare de craſtino cum diffidentia non autem petitionibus & laboribus. Proinde Dominus non vult vt nihil reponamus in poſterum, ſed primùm, *vt ſimus contenti pręſentibus*, remota omni diffidentia, auaritia, iniuſta acquiſitione & inobedientia. 2. *vt fiduciam noſtram non ponamus in rebus neceſſariis nobis à deo datis*, ſed ſciamus ac certò ſtatuamus beneficia data, & quæ dantur, nobis ex Dei manibus contingere, eaque nobis aliter non eſſe ſalutaria, niſi ipſius accedat benedictio. 3. *Vt cogitemus benedictione diuina ſemper nobis opus eſſe*. Interim cauendum ne præſcribamus Deo quid dare nobis debeat. Mat. 6. 34.

QVINTA PETITIO.

ET remitte nobis debita noſtra ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris.

Hęc petitio eſt egregia confeſſio Eccl. qua illa agnoſcit & deplorat peccata ſua: & ſimul eſt conſolatio, quòd acceptura ſit Eccleſia remiſſioné peccatorum, iuxta promiſſionem Chriſti. Vult autem Chriſtus hac petitione 1. *Vt agnoſcamus peccatum.* 2. *Vt ſitiamus remiſſionem peccatorum*, quia illis ea tantùm datur, qui eam petunt, & qui non conculcant ſanguinem Filij Dei. 3. *Vt exerceatur fides noſtra:* quoniam petitio hæc fidem confirmat & rurſus hæc petitio fluit ex fide. Fides enim cauſa Precationis eſt: precatio autem cauſa fidei, nempe quòd ad incrementum.

Quæſtiones præcipuæ.

1. *Quid hîc Chriſtus vocet debita.*
2. *Quid ſit remiſſio peccatorum.*

 3. *Cur*

3. *Cur petenda ſit nobis peccatorum remiſſio.*
4. *Quomodo nobis remittantur peccata.*

1. *Quid hîc Chriſtus vocet debita.*

DEbita vocat Chriſtus omnia peccata noſtra, Originalia videlicet, & actualia, eaque tum facti, tum omiſſionis, dicuntur autem debita, quia nos faciunt debitores Deo, vel obedientię, vel pœnæ luendæ. Quum enim peccamus, non tribuimus, nec præſtamus Deo, quod ipſi debemus: quamdiu autem hoc ei non tribuimus, tamdiu manemus debitores.

2. *Quid ſit remiſſio peccatorum.*

REmittere dicitur creditor debitori, quando nec debitum ab eo requirit, nec eum plectit. *Remiſſio peccatorum* eſt. Deum nolle nobis imputare vllum peccatum, ſed recipere nos in gratiam, nos iuſtos pronunciare, & habere nos pro filiis mera & gratuita miſericordia, propter Chriſti ſatisfactionem pro nobis ab ipſo prȩſtitam, nobis imputatam, & à nobis fide apprehenſam. Atque ideò nos nolle propter peccatum punire, ſed donare nos iuſtitia, & vita æterna, quia remiſſio peccati tollit eius Pœnam. Peccatum enim & pœna ſunt correlatiua: poſito peccato, ponitur pœna, & ſublato peccato, tollitur pœna. *Ob. Quando petimus, vt Deus nobis remittat peccata, petimus vt Deus inuertat ordinem iuſtitiæ ſuæ. Reſp.* Nego conſeq. Petimus enim remiſ. peccat. propter ſatisfactionem Chriſti, propter quam illa nobis remittuntur, ac proinde nō remittuntur nobis peccata cum violatione iuſtitię diuinæ, quia nobis remittuntur cum compenſatione. *Inſt. Si cum compenſatione: Ergo non gratis peccata nobis remittit. Reſp.* Non compenſatione, eoque non gratis reſpectu Chriſti: gratis reſpectu noſtri, quia non accipit ſatisfactionem à nobis, ſed à Chriſto qui perfectè pro nobis ipſi ſatisfecit. *Inſt. Ergo tamen non gratis, quia meriti ſumus in Chriſto. Reſp.* Meritum illud non eſt meritum noſtrum, quia pater dedit nobis filium ſuum gratis, qui meretur nullo noſtro merito interueniente:

ente: atque illud Chriſti meritum imputatur nobis ex gratia: itaque gratis nobis propter illud peccata remittuntur: vnde rectè inſeritur propter Chriſti ſatisfactionem non imputari nobis peccata. Non enim petimus vt Deus agat contra ſuam iuſtitiam,& in ſua mente non habeat nos pro peccatoribus: ſed vt nobis iuſtitiam alienam, Chriſti ſcilicet, imputet, qua induti, peccata noſtra tegantur.

3. *Cur petenda ſit nobis peccatorum remiſſio.*

PEtenda nobis eſt peccatorum remiſſio. 1. *Vt ſeruemur: quia ſine peccatorum remiſſione non poſſumus ſeruari.* Hoc autem beneficium Deus non dat niſi petentibus. 2. *Vt admoneamur de reliquiis peccatorum, etiam in ſanctiſſimis, in hunc finem, vt perpetuò creſcat pœnitentia.* Quocirca etiam quotidie peccatorum remiſſio petenda eſt. 3. *Vt poſſimus petere & accipere reliqua bona præcedentia,* quia ſine remiſſione peccatorum illa bona vel non dantur, vel in exitium dantur. Sic impij ſępe quidem illa accipiunt, ſed non ſalutaria ipſis, verùm quæ cedunt in ipſorum damnationem.

Obiect. Quod habemus, non eſt opus petere. At pij habent remiſſionem peccatorũ. Non igitur opus eſt vt eam pij petant. *Reſp.* Ad Maiorem, habent quidem remiſſionem: verùm non omnino, neque etiam quòd ad continuationem, ſed tantùm quòd ad initium. Continuari certè debet iſta remiſſio: atque eam Deus iiſdem quoq; continuat, quibus peccata in Filio remittit: hac tamen conditione, vt quotidie continuationem illam petant. Etſi igitur peccata nobis Deus remiſerit, vult nihilominus vt eorum petamus veniam, ideoque petimus, vt peccata quæ admittimus, & admiſſuri ſumus, Deus nobis remittat.

4. *Quomodo nobis remittuntur peccata.*

N*Obis ita remittuntur peccata, ſicut & nos debitoribus noſtris remittimus.* Hoc auté Chriſtus adiecit. 1. *Vt*

recte petamus remiſſionem peccatorum, atque adeo vt accedamus ad precandum vera fide & pœnitentia, cuius ſignum eſt dilectio proximi. 2. *Vt quando veram fidem & pœnitentiam deprehendimus, ita in nobis habeamus certum argumentum & conſolationem nos eſſe ex eorum numero, quibus eſt promiſſa remiſſio, eoque nos eſſe proculdubio peccatorum remiſſionem impetraturos:* cùm certò ſtatuere poſſimus ex eo quòd ipſi remittamus aliis offenſas ex animo, nos Deo placere, quantumlibet multæ adhuc reliquiæ peccatorum in nobis hæreant.

Obiect. 1. *Qui non remittit, ei non remittitur. Nos non remittimus. Ergo, &c. Reſp.* Ad Maiorem, qui non remittit, ſcilicet integrè & perfectè: ei tamen remittitur, modò remittat ipſe verè & ſyncerè.

Obiect. 2. *Chriſtus petere nos iuſſit, vt Deus peccata nobis ſic remittat, ſicut nos remittimus debitoribus noſtris. Atqui non perfectè remittimus debitoribus. Ergo petere nos iuſſit vt Deus peccata perfectè nobis non remittat. Reſp.* Eſt fallacia figuræ dictionis: Particula enim *(ſicut)* in hac petitione non ſignificat gradum remiſſionis, aut collationem remiſſionis noſtræ cum illa remiſſione, qua Deus peccata nobis remittit, ſed ſignificat ſpeciem remiſſionis, nempe veritatem & ſinceritatem remiſſionis noſtræ, qua ſcilicet aliis remittimus ex animo, & propenſa remittendi iis voluntate: vel (vt breuiùs dicam) hîc non fit collatio iuxta gradus, ſed iuxta rei voluntatem, ſeu iuxta remiſſionis voluntatem: ita vt ſenſus ſit, Tam perfectè Deus peccata nobis remittit, quàm verè & certò nos proximo remittimus: vel, Remitte nobis debita noſtra, quia nos remittimus debitoribus noſtris. *Inſt. Ergo noſtra remiſſio eſt cauſa cur Deus nobis remittat. Reſp.* Fallacia à non cauſa, vt cauſa: nam remiſſio noſtra, qua nos aliis, licet non perfectè, tamen ſyncerè remittimus, nobis eſt argumentum duntaxat, & teſtimonium quòd nobis Deus peccata remiſerit. Non poteſt autem mereri noſtra remiſſio. 1. *Quia eſt imperfecta.* 2. *Etiamſi perfecta eſſet, tamẽ*

non

non mereretur, quia quod iam præſtamus, debemus Deo. Etſi nunc præſtaremus Deo integram obedientiam, tamen illam deberemus prꝗſtare. *Inſt. 2. Interea tamen æqualitas remiſſionis hîc notatur. Reſp.* Non ꝗqualitas, ſed ſimilitudo ſpeciei.

Obiect. 3. Qui habet memoriam iniuriarum, & eſt cupidus vindictæ, is non verè remittit. At nos habemus omnes iniuriarum memoriam, & cupidi ſumus vindictæ. Ergo &c. Reſp. ad maiorem, Qui habet iniuriarum memoriam, videlicet ſine repugnantia, & cum aſſenſu. Modò igitur reſiſtamus reliquiis peccatorũ, quꝗ nobis adhuc inhꝗrent, nec iis aſſentiamur, nihil impedit quo minùs verè & ex animo aliis remittamus, eoque illud etiam conſequamur, cuius cauſa hæc particula (*ſicut*) addita fuit à Chriſto, nimirũ (quod & antè diximus) vt rectè petamus. Rectè autem petimus in fide & pœnitentia, quam vtramque petitio confirmat. Fides confirmatur petitione, quia quando proximo verè remittimus, poſſumus & debemus certò ſtatuere, nobis quoque peccata eſſe remiſſa, & ſic habemus bonam conſcientiam, & ſumus certi de exauditione, iuxta hanc promiſſionem Chriſti, *Si remiſeritis hominibus offenſas ipſorum, remittet etiam vobis Pater ille cæleſtis.* Mat. 6. 14. Pœnitentia deinde vera ſimiliter in nobis confirmatur & augetur petitione. Petitione ſiquidem extimulamur ad veram Pœnitentiam, cuius præcipua pars eſt dilectio proximi. Si enim volumus nobis remitti, aliis remittamus neceſſe eſt. Vtraq; cauſa continetur verbis Chriſti tum paulò antè citatis ex Mat. tum reliquis quꝗ eodẽ loco apud Mat. antitheſis loco ſtatim ſubiunguntur. *Si remiſeritis hominibus offenſas ipſorum, remittet etiam vobis Pater ille veſter cæleſtis*, id eſt, etiam certò ſtatuetis à Patre veſtro cœleſti vos exauditos eſſe. Quibus verbis comprehenſa eſt confirmatio fidei. *Sin autem non remiſeritis hominibus ipſorum offenſas nec Pater veſter remittet vobis offenſas veſtras.* His verbis additur ſtimulus ad pœnitentiam.

Obiect. 4.

Obiect. 4. *Paulus remiſſionem conſequutus eſt, nec tamen ipſe omnibus eorum offenſas remiſit, quia dicit: Alexander*
2.Tim.4.14. *faber ærarius multa mala mihi exhibuit: reddat ei Dominus ſecundùm facta ipſius. Ergo remiſſio noſtra non eſt neceſſaria.* *Reſp.* Triplex eſt remiſſio. 1. *Vindictæ.* Hoc ad omnes homines pertinet, quia vindictam debent omnes remittere. De hac loquitur precatio, & hanc Paulus remiſit Alexandro. 2. *Pœnæ.* Hanc vt non poſſunt omnes infligere, ſic nec omnes poſſunt remittere, imò ne ab iis quidem quibus illud alioqui eſt commiſſum hæc ſemper debet remitti, ſed ob certas tantùm cauſas. Vult enim Deus executionem iuſtitię ſuæ & Legis. Paulus verò & Pœnam, quantum ad ſe, Alexandro remiſit. Vult tamen eum à Deo puniri, ſed cum conditione, ſcilicet ſi perſeuerat in peccato. 3. *Iudicij.*
Mat.10.16. Hæc non ſemper remittitur: quia ſcriptum eſt, *Eſtote ſimplices, ſicut columbæ: prudentes autem ſicut ſerpentes:* id eſt, ne dicamus bonum, qui malus eſt, aut contrà. Iudicium igitur de aliis etiam eſt retinendum. non enim vult Deus, prohibens mendacium, vt de nebulonibus iudicemus quòd ſint honeſti: ſed vult nos diſcernere bonos à malis.

SEXTA PETITIO.

E*T ne nos inducas in tentationem: Sed libera nos à malo.*

Hîc aliqui duas petitiones faciunt: at non certandum eſt, modò nihil de doctrina decedat, ſed illa ſit plana. Potiùs tamen duæ ſunt partes vnius petitionis. *Ne nos inducas in tentationem, eſt* petitio liberationis à futuro malo. *Libera nos à malo,* eſt petitio liberationis ex præſenti malo.

Quæ

Quæſtiones præcipuæ.

1. *Quid ſit tentatio.*

D*Væ ſunt ſpecies Tentationis. Alia eſt à deo, alia à diabolo & carne. Tentatio, qua Deus nos tentat*, eſt exploratio fidei, pietatis, & obedientiæ noſtræ per crucem & alia impedimenta, quæ vnicuique obiiciuntur, vt pat efiat nobis & aliis noſtra fides, patientia, conſtanſtantia. Sic *Deus dicitur tentaße Abrahamum, Ioſephum, Iobum, Dauidem. Tentatio, qua Diabolus, & Caro noſtra, atque etiam impij nos tentant*, eſt quæuis ſollicitatio ad peccandum, quæ & ipſa peccatum eſt. Sic Diabolus tentabat Iobum, vt eum à Deo auocaret, quem antè amarat & coluerat, quamuis aliter res ceſſerit. *Hîc intelligitur nomine Tentationis illa tentatio dei, ſcilicet exploratio noſtræ Fidei, Pietatis, ac Pænitentiæ*, quæ fit à Deo per impedimenta quæcunque noſtræ ſalutis, velut per omnia mala, Diabolum, carnem, cupiditates, mundum, afflictiones, calamitates, crucem, vt patefiat nobis & aliis noſtra fides, conſtantia, ſpes. Gen. 22.1.

Ob. Atqui Deus neminem tentat. Reſp. Deus neminem tentat, ſollicitando ſcilicet ad peccatum illum, ſeu malum: tentat autem nos explorando. *Diaboli, mundus, caro noſtra nos tentant*, id eſt, ſollicitant nos ad mala, & abſtrahunt nos à Deo. Deus autem ſicut neminem tentat, & tamen dicitur Abrahamum, Iobum, Dauidem tentaſſe, id eſt, exploraſſe fidem & conſtantiam eorum per afflictiones, & crucẽ: ſic per eadem explorat noſtram fidem, ſpem, patientiam, dilectionem, inuocationem, conſtantiam, an velimus etiam eum colere in afflictionibus.

Hinc facilè intelligitur, *cùm tentatio tribuatur diabolo & prauis hominum inclinationibus, quo ſenſu Deus tentare homines, aut non tentare dicatur. Tentat enim Satan*, peccandi occaſiones foris obiiciens, & ad peccandum intus inſtigans, vt homines in exitium præcipitet ac deum afficiat contumelia: *Tentant inclinaiones prauæ: quia ad actiones à Deo prohibitas propendent: Deus autem*

non

non perdendi, neque peccatum efficiendi, ſed explorandi & exercendi cauſa tentat, cùm vel calamitates nobis immittit, vel diabolo, aut hominibus, aut carni noſtræ permittit, vt nos ad peccandum prouocent atque inuitent, ſua aliquantiſper gratia, & in nobis ſeruandis ac regendis efficacia occultata, quæ fides & conſtantia noſtra his exercitiis, non quidem ipſi Deo (vt qui & quanta ſit ea, & quanta in poſterum ipſius beneficio futura ſit, ab ęterno perſpicit) ſed nobis & aliis hominibus magis innoteſcat, atque ita in nobis liberationis noſtræ exemplis, diuinæ pręſentię & defenſionis fiducia confirmetur, in aliis autem imitationis quoque ſtudium, noſtrę perſeuerantię intuitu, & in omnibus nobis vera erga Deum ſuos ex tentationib. eripientem gratitudo accendatur. Sic Gen. 22. *Deus tentat Abrahamum, iubens, vt filium Iſaacũ ſacrificet.* Exo. 15. *tentaſſe dicitur populum defectu aquæ.* Exod. 16. *iubet manna colligi quantum ſatis eßet in dies ſingulos, vt tentet populum, an ambulaturus eſſet ſecundùm legem ipſius.* Deut. 13. *tentare dicitur populum per pſeudoprophetas, vt ſciat, an diligant ipſum toto corde & tota anima ſua.* 2. Paral. 32. *in legatione principum Babylonis dereliquit Deus Ezechiam vt tentaret eum, vt ſcirent omnia, quæ erant in corde eius.* Non igitur ſimpliciter de omni exploratione ac documento fidei & pietatis noſtræ, ad quę etiam Dauid vltrò ſe offert Pſal. 26. inquiens, *Proba me Domine & tenta me, excoque renes meos & cor meum*, ſed de inſidiis & inſultibus diaboli & carnis noſtræ, & deſertione in externis vel internis tentationibus loquitur precatio, quam Chriſtus nos docuit, *Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo.* Et non de exploratione, ſed de incitatione ad peccandum loquitur Iacobus cap. 1. *Nemo cùm tentatur dicat ſe à Deo tentari: Nam Deus tentari malis non poteſt, nec quenquam tentat, ſed vnuſquiſque tentatur, dum à propria cupiditate abſtrahitur & ineſcatur. Deinde cupiditas poſtquam concepit, parit peccatum: peccatum verò peractum gignit mortem.*

Eſt

Eſt etiam hinc manifeſtum, *quomodo per Spiritus malos Deus puniat impios, aut caſtiget aut tentet pios, nec tamen peccatorum ſit cauſa vel ſocius, quæ à Diabolis committuntur.* Quòd enim per malos puniuntur mali, aut caſtigantur vel exercentur boni, iuſtum & ſanctum diuinæ voluntatis opus eſt: quòd autem mali iudicium Dei peccando exequuntur, id nulla Dei culpa, ſed propria malorum & ab ipſis accerſita prauitate fit, Deo ipſorum peccatum nec volente nec approbante, nec efficiente, nec iuuante, ſed iuſtiſſimo iudicio permittente dum ſuum per illos opus & conſilium exequens, aut ſuam ipſis voluntatem non reuelat, aut reuelatam vt actionis ſuæ ſcopum & normam habeant, voluntates ipſorum non permouet. Hoc diſcrimen operum dei & diaboli, & operis quidem iuſti per diabolum effectionem, peccati autem diaboli permiſſionem diuinam, euidenter confirmat hiſtoria Iobi cap. 1. & 2. vbi Deus vult explorare Iobum, diabolus autem perdere: Item Hiſtoria Achabi 1. Reg. 22. & prædictio de Antichriſto. 2. Theſſ. 2. vbi diabolus perdendi cauſa ſeducit homines, Deus vero iuſtiſſimè puniendi cauſa ipſos ſeduci vult, idq; peccando diabolum facere ſinit. finis

2. *Quid ſit inducere in tentationem.*

IN *tentationem Deum nos inducere*, eſt Deum voluntate & iudicio iuſtiſſimo nos explorare. *Inducere nos in tentationem, qua nos tentat Diabolus*, eſt Deum permittere vt à Diabolo ſollicitemur. *Ne nos inducas in tentationem*, id eſt, Ne ſinas nos tentari ſupra id quod poſſumus: nec ſinas Diabolum ita nos tentare, vt vel peccemus, vel prorſus deficiamus.

Obiect. Tentationes quæ ſunt bonæ reſpectu Dei, ſunt malæ reſpectu Diaboli, & nihilominus in has nos inducit Deus. Ergo Deus eſt cauſa peccati. Reſp. Fallacia eſt accidentis. Sunt peccata, reſpectu diaboli, quia ille nos vult allicere ad peccata: reſpectu Dei non ſunt peccata, quia ſunt exploratio, & retractatio à peccatis. Item,

quia ſunt confirmatio fidei. Tentationes igitur in quantum ſunt explorationes, caſtigationes, martyria, immittit eas Deus: in quantum verò ſunt malum, & peccatum, Deus eas non vult, quia velle eſt approbare & efficere. Vtramque porrò (quod & ante breuiter attigimus) hîc deprecamur, noſtri videlicet explorationem & ſollicitationem ad peccandum. Petimus enim primò, ne deus nos tentet cauſa explorandi, ſed cum conditione voluntatis ipſius: & ſi nos tentat, nos tamen non tentet ſupra vires noſtras: & vt ſuggerat etiam nobis vires. Secundò, petimus ne ſinat Diabolum, vel mundum, vel Carnem noſtram nos ſolicitare ad peccatum: aut ſi ſinat, ipſe nobis adſit, ne in peccata prolabamur.

3. *Quid ſit liberare nos à malo.*

MAli nomine intelligunt aliqui hîc diabolum, aliqui peccatum, aliqui mortem: ſed optimè comprehenduntur eo omnia mala, culpæ & pœnæ, ſiue illa ſint præſentia, ſiue futura. Quum ergo petimus vt nos deus liberet à malo, petimus 1. *Vt nihil mali nobis immittat,* ſed nos liberet ab omnibus malis præſentibus ac futuris, tum culpę, tum pœnæ. 2. *Vt ſi nobis immittat mala, ea mitiget in hac vita, atq; in ſalutem noſtram ea conuertat, vt ſint nobis ſalutaria.* 3. *Vt tandem in altera vita plenè ac perfectè nos liberet, & abſtergat ab oculis noſtris omnem lachrymam.*

Obſeruabimus hanc petitionem eſſe ſic reliquarum omnium extremam, vt ab hac ad priorem redeatur vnde cœptum eſt. Ipſe eſt perfectus ſeruator: non erit autem perfectus ſeruator, ſine hac petitione. Poſterior iſta huius petitionis pars priori Antitheſis inſtar oppoſita, oſtendit quo pacto ſit intelligenda prior pars. Quum enim dicit, *Sed libera nos à malo*, oſtendit nos inducendos eſſe in tentationes, & mala: ac proinde nos debere ſubiicere voluntatem noſtram voluntati diuinæ, & petere ne

incidamus in mala ſi ſit ipſius voluntas, aut vt nos liberet, ſi in mala inciderimus.

4. Cur neceſſaria ſit hæc petitio.

H*Æc petitio neceſſaria eſt.* 1. *Propter multitudinem ac potentiam hoſtium, magnitudinem malorum, & noſtram infirmitatem.* 2. *Propter præcedentem petitionem, vt illam poſſimus obtinere,* quia non remittuntur peccata, niſi perſiſtamus in fide, & pœnitentia. Si igitur volumus vt peccata deus nobis remittat, oportet nos in fide, & pœnitentia perſtare, non perſiſtemus autem, ſi ſupra vires tentemur, ſi ruamus in peccata, ſi denique deficiamus à Deo ipſo.

Ob. Res bonæ, & nobis vtiles non ſunt deprecandæ. Tentationes Dei, vt examina, morbi, paupertas, miſſio Pſeudoprophetarum ſunt res bonæ & nobis vtiles. Tentationes ergo Dei non ſunt deprecandæ. Reſp. Fallacia accidentis eſt in Minore. Res bonæ vel vtiles non ſunt deprecandæ, ſcilicet quę per ſe ſunt vtiles, vel bonę. At afflictiones, examina, cruces, & reliquæ tentationes per ſe ſunt malæ & inutiles, non autē bonæ. Bonæ tamē ſunt ac proſunt ſolummodò per accidens: propter accidentē ſcilicet miſericordiam diuinam, ſine qua nonmodò non ſunt vtiles, ſed etiam pars mortis, & præſentiſſimus ad mortem tum temporalem, tum æternam aditus. *Quatenus igitur afflictiones & cruces ſunt malæ per ſe, eatenus eas deprecamur: quatenus autem nobis qui credimus ſunt ſalutares & bonæ, eatenus eas non deprecamur,* vel bonum illud quod concurrit cum afflictionibus & cruce non deprecamur, ſed ipſam crucem & afflictiones, quæ per ſe ſunt malæ, quia deſtruunt naturam. Sic & mortem, vt per ſe malam, deprecamur: quin & Chriſtus eam deprecatus eſt, *Tranſeat à me calix iſte, veruntamen non vt ego volo, ſed vt tu.*

Quatenus igitur mors erat deſtructio, cruciatus, & malum, eatenus eam Chriſtus deprecabatur, & nolebat: imò nec Pater ipſe eatenus eam volebat. Quatenus autem Chriſti mors erat *Lutron* in cruce, eatenus

eam

eam volebat & Chriſtus & Pater.

Obiect.2. Quæ Deus vult, ea recuſare non licet. Vult autem deus noſtras tentationes. Ergo non licet eas recuſare. *Reſp.* Ad Maiorem, Quæ Deus vult ea non licet recuſare, ſcilicet quatenus ea vult vt feramus cum ſubiectione voluntatis noſtræ voluntati diuinæ, ſeu quæ vult ſimpliciter. Tentationes autem non vult ſimpliciter, neque quatenus ſunt deſtructio, ſed quatenus ſunt vel exercitia fidei, & inuocationis, vel martyria, vel exploratio noſtrę conſcientiæ, atque eatenus nos etiam debemus ea velle, non autem ſimpliciter. Quòd verò nos non oporteat ſimpliciter velle tentationes, aut afflictiones, hinc facilè patet, quia ferre illas, eſt patientiæ: quod non eſſet, ſed potiùs officij noſtri, ſi ſimpliciter eas deberemus velle, nec eas deprecari nobis liceret. Non vult ergo Deus nos velle mala, quatenus mala, verùm quatenus mala ſunt bona, vult ea nos ferre patienter.

Obiect. 3. Quod non es impetraturus, id fruſtrà petis. Vt nunquam incidiamus in tentationem, id non ſumus impetraturi. Id ergò fruſtra petimus. Omnes enim qui volunt piè uiuere in Chriſto Ieſu, patientur perſequutiones. *Reſp.* Eſt fallacia à non cauſa, vt cauſa. Ideo ſiquidem petimus ne introducamur in tentationem, non quia planè ſumus liberandi, ſed 1. *quia à multis liberamur, in quibus periremus, ſi non peteremus liberationem.* Hæc eſt ſufficiens cauſa. 2. *Vt illa etiam in quæ incidimus ſint nobis ſalutaria.* Petentibus autem in genere liberationem vult Deus hæc duo valde magna dare. Propter peccati tamen reliquias vult imperfectum eſſe beneficium, quod nihilominus integrum debemus petere, cum ſubiectione voluntatis noſtræ voluntati diuinæ, & cum fiducia, quòd in altera vita ſimus illud integrè conſequuturi.

Obſeruandus autem eſt ordo, & cohærentia harum petitionũ. 1. *Iuſſit nos Dominus petere veram Dei agnitionem, & profeſſionem, quæ eſt cauſa reliquorum beneficiorum.* 2. *Vt nos gubernet Spiritu ſuo, atque ita perpetuò conſeruet,*

ac confirmet nos in ea agnitione.3.Vt quiſq; per eũ officium ſuum in ſua vocatione faciat & exequatur.4.Vt det nobis ea quib.poſſit vnuſquiſq; officium ſuum facere, nempe bona corporalia. Cum prioribus ergo cohæret etiam petitio quarta: nam ſi debemus eſſe in vocatione noſtra, oportet nos viuere & habere neceſſaria ad vitam. 5. *Subiunxit petitioni bonorum ſpiritualium & corporalium percommodam obiectionem de indignitate noſtra: vt poſſis nobis dare bona ſpiritualia & corporalia, remitte nobis debita noſtra.* Quinta igitur petitio eſt reliquarum petitionum fundamentum, quo deſtructo, reliqua concidunt. Si enim non ſtatuas te habere deum propitium, quomodo eum agnoſces miſericordem? quomodo in ea agnitione permanebis quam non habes? quomodo officium tuum facies, ac voluntatem Dei, cùm ſis ipſius hoſtis, & contrario ſtudeas? quomodo adſcribes omnia Deo? quomodo erunt illa tibi ſalutaria? 6. *poſt petitionem bonorum ſpiritualium & corporalium, ſequitur ad extremum petitio Liberationis à malis præſentibus & futuris. Ab hac rurſum petitione vltima reuertimur ad primam: Libera nos ab omnibus malis culpæ & pœnæ, præſentibus ac futuris, vt agnoſcamus te perfectum ſeruatorem noſtrum, ac proinde à nobis nomen tuum ſanctificetur.*

CLAVSVLA.

Quia tuum eſt Regnum & potentia, & gloria, in ſecula. Amen.

HÆc precationis clauſula ſeruit confirmationi noſtræ fidei, ſeu fiduciæ exauditionis, quòd nimirum Deus velit & poſſit nobis dare, quæ petimus. *Tuum eſt Regnum.* Prima ratio eſt, *Ab officio Regis*, quod eſt, exaudire ſubditos ſuos, tueri, & conſeruare eos. Ergo tu Deus, cùm ſis Rex noſter, potentior omnibus hoſtibus, habens omnia in tua poteſtate, bona & mala: mala, vt poſſis compeſcere: Bona, ita vt nullum bonum ſit

tantum quod non poſſis dare conueniens tuæ naturæ: nos autem cùm ſimus tui ſubditi, adſis nobis tua po entia, noſq; ſerua, vt qui amans es tuorum ſubditorum: & tua ſolius defenſio & tutela ſalutaris ſit. *Dicitur Rex.* 1. *Quia habet poteſtatem in omnes creaturas.* 2. *Quia eſt Rex peculiaris Eccleſiæ. Et potentia.* Secunda ratio ſumpta eſt *à Dei potentia*. Exaudi nos Deus, & largire quæ petimus, quoniam tu es potentior omnibus hoſtibus, potes nobis omnia dare, & quidem ſolus potes, penes te ſolum reſidet hæc potentia cum ſumma bonitate coniuncta. *Et gloria.* Tertia ratio *à cauſa finali*. Petimus hæc propter gloriam tuam. Abs te ſolo vero Deo & Rege ſummo petimus omnia bona, & expectamus, atque ita tibi hanc tuam gloriam & hunc honorem tuum attribuimus, profitemur te eſſe authorem & fontem omnium bonorum. Et quidem quia hæc gloria tibi debetur, abs te etiam illa petimus. Exaudias igitur nos propter gloriam tuam, maximè quia etiam vis propter gloriam tuam illa nobis dare quæ petimus. Nam quæ ſeruiunt gloriæ tuæ, vis facere: ſed quæ petimus, ſeruiunt tuæ gloriæ: Ergo ea nobis vis dare. Des itaq; nobis quæ petimus, & ad te redibit gloria, ſi nos liberes. Etenim hoc modo Regnum tuum, & potentia, & gloria manifeſtabitur.

Obiect. Videmur argumenta ſuaſoria afferre Deo, quibus impellamus eum ad faciendum, quæ petimus. Verùm qui eſt immutabilis, ei fruſtrà adhibentur rationes. Deus eſt immutabilis. Ergo, &c. Reſp. Eſt fallacia à non cauſa vt cauſa. Concedo argumentum reſpectu dei, ſed non reſpectu noſtri. Non enim cùm hoc dicimus, adhibemus rationes vt Deum moueamus, aut ipſi perſuadeamus, vt hoc faciat: ſed vt perſuadeamus nobis ipſis quòd deus ſit hoc facturus, confirmemus nos de exauditione, & agnoſcamus noſtram neceſſitatem, Deique bonitatem, & veritatem. Itaque nequaquam ad permouendum Deum rationes iſtæ ſunt precibus additæ, verùm ad nos duntaxat confirmandos, quòd Deus ſit factu-

rus

rus, quæ petimus, quia hæ ſunt cauſæ cur id faciat: Tuæ gloriæ ſeruiet, ergo facies: quia gloria tua tibi eſt curæ. Tu es Rex optimus, ergo dabis ea tuis ſubditis. Tu es potentiſſimus, ergo tuam potentiam oſtendes in dandis his donis, quæ ſunt maxima, & quæ á nullo alio, quàm à te ſolo poſſunt dari.

Amen. Hoc adiungitur, non vt pars precationis, ſed 1. *Quia hæc particula notat deſiderium, ac votum verum & ſyncerum, quo optamus, vt exaudiamur 2. Quia hæc eadem particula notat certitudinem ſeu profeſſionem fiduciæ, vel confeſſionem & confirmationem fidei noſtræ, qua confidimus nos exauditum iri.* Igitur *Amen* ſignificat. 1. *fiat, ac certum ratumq́; ſit quod petimus, & petitioni noſtræ Deus reſpondeat. 2. Verè ac certè nos Deus, ſuæ promiſſionis non immemor, exaudiat.*

FINIS.

SOLI DEO SIT GLORIA.

SOLI DEO SIT GLORIA

in natura ... fol 113

Thomas Browne
Ano 1625
Dom

an in ...